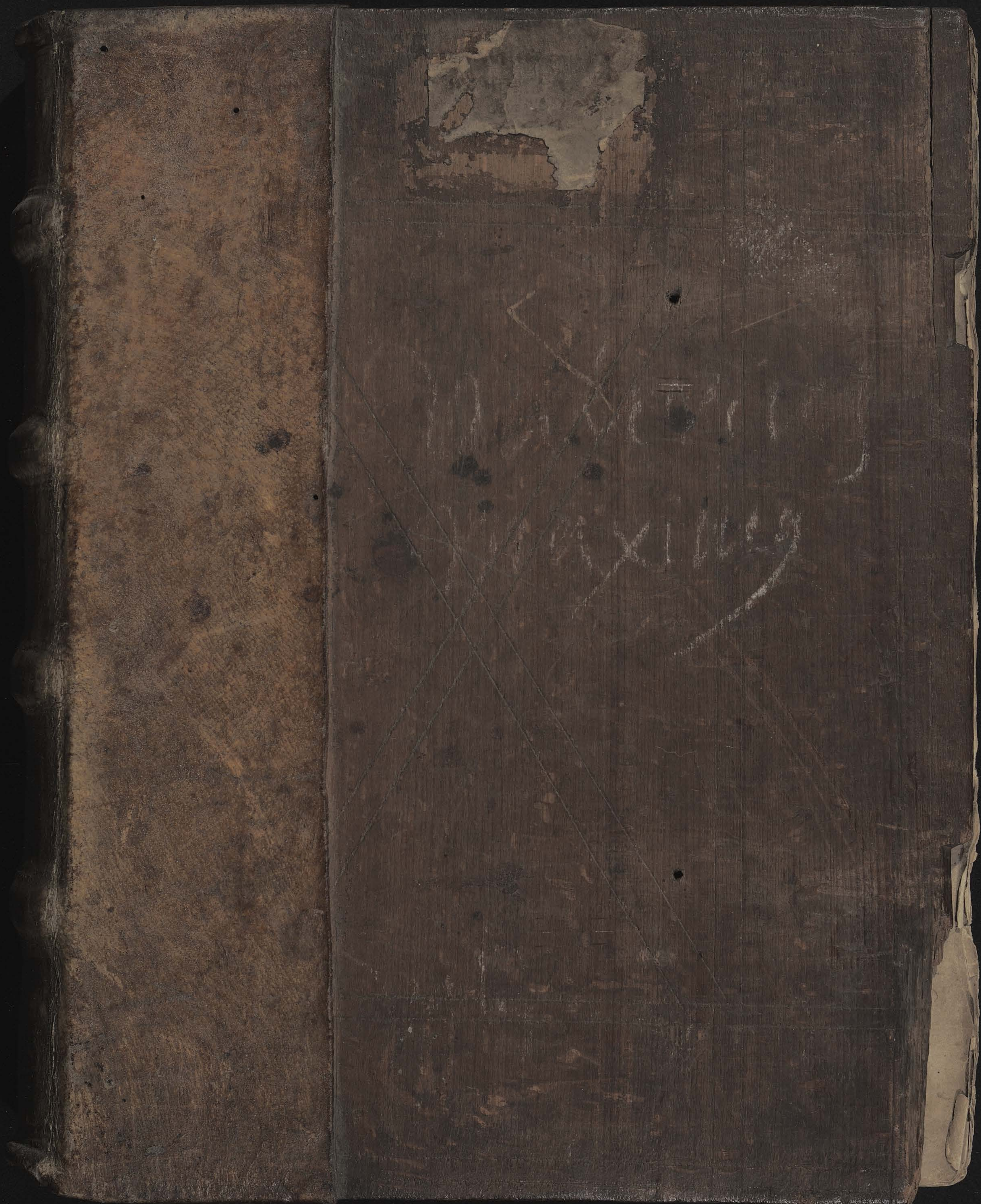

N. Inv. 540.

540

I

Valerius Ma-
ximus.

Item qua [illegible] Grat[illegible]
[illegible] in natale [illegible]
[illegible] post [illegible]
[illegible] arti. [illegible]

[illegible] causa [illegible]

[illegible]

[illegible]

826

II X

1

1 De religione ampliandi
2 De neglecta religione
3 De ominibus
4 De prodigiis
5 De somniis
6 De miraculis

2

1 De institutis antiquis
2 De disciplina militari
3 De iure triumphandi
4 De censoria nota
5 De maiestate.

3

1 De indole
2 De fortitudine
3 De patientia
4 Qui humili loco nati clari evaserunt
5 Qui a parentibus claris degeneraverunt
6 Que ab illustribus viris in veste vel in cetero cultu sibi licentius quam mos patrius permittebat usurpata sunt
7 De fiducia sui
8 De constantia

4

1 De moderatione
2 Que ex inimicitiis iuncti sunt amicitia vel necessitudine.
3 De abstinentia aut continentia
4 De paupertate
5 De verecundia
6 De amore coniugali
7 De amicicia
8 De liberalitate

5

1 De humanitate et clementia
2 De gratis
3 De ingratis
4 De pietate erga parentes
5 De parentum amore et indulgentia in liberos
6 De severitate patrum in liberos
7 De parentum adversus liberos suscepta moderatione
8 De parentibus qui obitum filiorum forti animo tulerunt

6

1 De pudicitia
2 Libere dicta aut facta
3 De severitate
4 Graviter dicta aut facta
5 De iustitia
6 De fide publica
7 De fide uxorum erga viros
8 De fide servorum erga dominos
9 De mutatione morum aut fortune

7

1 De felicitate
2 Sapienter dicta aut facta
3 Vafre dicta aut facta
4 Strategemata
5 De repulsis
6 De necessitate
7 De testamentis que rescissa sunt
8 Que rata manserunt cum haberent unde rescindi
9 Qui adversus homines opinionem heredes habuerunt

Urbis Rome exterarumque gencium facta
simul ac dicta memoratu digna que apud alios latius
diffusa sunt quam ut breuiter cognosci
possint ab illustribus electa auctoribus
deligere constitui ut documenta su-
mere volentibus longe inquisitionis labor
absit. Nec mihi cuncta complectendi
cupido incessit. Quis enim omnis eui ge-
sta modico voluminum numero comprehenderit.
Aut quis compos mentis domestice peregrineque historie
seriem felici superiorum stilo conditam vel attenciori cura vel
prestanciori facundia traditurum se sperauerit. Te igitur
huic cepto penes quem hominum deorumque consensus maris
ac terre regimen esse voluit certissima salus patrie cesar
inuoco cuius celesti prudencia virtutes de quibus dicturus
sum benignissime fouentur vicia seuerissime vindicantur.
Nam si prisci oratores a Ioue optimo maximo bene
orsi sunt. Si excellentissimi vates a numine aliquo
principia traxerunt mea paruitas eo iustius ad fauorem
tuum decurrerit quo cetera diuinitas opinione colligitur tua
presenti fide paterno auitoque sideri par videtur. Quorum
eximio fulgore multum cerimoniis nostris inclite claritatis
accessit. Reliquos enim deos accepimus cesares dedimus. Et
quoniam initium a cultu deorum petere in animo est de condicione eius
summatim disseram.

[M]aiores statuta solemnesque cerimonias pontificum scientia
bene gerendarum rerum auctoritate augurum observatione
Appollinis predictione vatum libris portentorum depulsiones
etrusca disciplina explicari voluerunt.

Prisco etiam instituto rebus divinis opera datur cum
aliquid commendandum est precatione, cum exposcendum
voto, cum solvendum gratulatione, cum inquirendum vel extis vel
sortibus impetrito, cum solenni ritu peragendum sacrificio, quo
etiam ostentorum ac fulgurum denuntiationes procurantur.

Tantum autem studium antiquis non solum servande sed etiam
amplificande religionis fuit ut florentissima tunc
decem principum filii senatus consulto singulis populis e-
trurie percipiende sacrorum discipline gratia traderentur.

tam et opulentissima

Cererem quam more greco venerari instituerant
sacerdotes, Velia cum id oppidum nondum civitatis
accepisset sacerdotem Calcitenam petente, vel ut alii
dicunt Calliphenam, ne dee vetustis ritibus perita deesset
antistes. Cuius cum in urbe pulcherrimum templum
haberent greco ritu moniti ex libris Sibillinis ut vetustis-
simam Cererem placarent Hennam civitatem, quoniam sacra
eius inde orta credebant, xv. viros ad eam propitiandam
miserunt.

Ceres

Item matri deum sepe numero imperatores nostri compotes
victoriarum suscepta vota Pessinuntem profecti
solverunt.

Cibele

Metellus vero pontifex maximus Postumium consulem

Max

eundemque flaminem Martialem ad bellum gerendum Affricam
petentem ne a sacris discederet multa indicta urbem
egredi passus non est. Religioni ergo summum imperium
cessit, quod tuto se Postumius Martio certamini commissurum
non videbatur cerimoniis Martis desertis. Tiberius graccus

Laudabile duodecim fascium religiosum obsequium,
laudabilior quatuor et viginti in consimili re obedientia.
1 A tiberio enim Graccho ad collegium augurum litteris a pro
vincia missis, quibus significabat se, cum libros ad sacra
populi pertinentes legeret, animadvertisse vicio tabernaculum
captum comiciis consularibus, que ipse fecisset, eaque re ab
auguribus ad senatum relata iussu eius Gayus Figulus e
Gallia, Scipio Nasica e Corsica Romam redierunt et se consula
tu abdicaverunt.

8 Consimili ratione publius Cloelius Siculus, Marcus Cornelius
Cetegus, Gayus Claudius propter exta parum cu
riose admota aris deorum immortalium variis temporibus bellis
quod dulsis flammonio abire iussi sunt coactique etiam.

Q. Sulpicio inter sacrificandum e capite apex prolap
9 sus eidem sacerdotium abstulit. Occentusque soricis
10 auditus Fabio Maximo dictaturam, Gayo Flaminio ma
gisterium equitum deponendi causam prebuit. Custodia
11 eciam hiis quod P. Licinio pontifici maximo virgo Ve
stalis, quod quadam nocte parum diligens eterni ignis custos
12 fuisset, digna visa est que flagro admoneretur. Maxime
vero virgis eiusdem discipulam extincto igne tuta

ab omni reprehensione veste numine prestitit qua dotate
cum carbasum quam optimam habebat foculo impo
suisset subito ignis emicuit. Non mirum igitur si pro eo im
perio augendo custodiendoque pertinax eorum indulgentia deorum
semper excubuit quod tam scrupulosa cura parvulaque momenta
religionis examinari videbantur quia numquam remotos ab ex
actissimo cultu cerimoniarum oculos habuisse nostra civitas
existimanda est. In qua cum Marcellus quintum consulatum
gerens templum honori et virtuti clasticio prius deinde
siracusis potitus nuncupatis debitum votis consecrare vellet
a collegio pontificum impeditus est negante cellam unam
duobus diis recte dicari futurum enim si quid prodigii in ea
accidisset ne cognosceret utri rem divinam fieri oporteret
nec duobus nisi certis diis una sacrificari solere. Ea pon
tificum admonitione effectum est ut marcellus separatis edibus
honoris ac virtutis simulacra statueret. Neque aut collegio
pontificum auctoritas amplissimi viri aut marcello adiectio
impense impedimento fuit quominus religionibus suus te
nor suaque observatio redderetur. Obruitur tot illustribus
consulibus L. furius bibaculus exemplique locum vix post
marcellum invenit. Sed pii simul ac religiosi animi
laude fraudandus non est qui pretor a patre suo collegii
saliorum magistro iussus sex lictoribus precedentibus ancilia
tulit cum vacationem huius officii honoris beneficio haberet. Omnia
namque post religionem ponenda semper nostra civitas duxit
etiam in quibus summe maiestatis conspici decus voluit. Quapropter

Mag. furius bibaculus

Non dubitaverunt sacris impia servire ita se vivaz rex futura regimine extimarat si omnino potentie ac bene constanter fuissent familiari. Sed cum iudicium in privatis pectoribus versatum est. | Lucius albanus

17 Urbe enim a gallis capta cum flamen quirinalis
Virginesque vestales sacra onere partito ferrent easque pontem sublicium transgressas et clivum qui ducit ad ianiculum descendere incipientes lucius albanus plaustro coniugem et liberos vehens aspexisset propior publice religioni quam private caritati suos ut plaustro descenderent imperavit atque in id virgines et sacra imposita omisso cepto itinere cerem oppidum pervexit ubi cum summa veneratione recepta grata memoria ad hoc usque tempus hospitalem humanitatem testatur. Inde enim institutum est sacra cerimonias vocari quia ceretani ea fracto rei publice statu perinde ac florente anteculerunt quorum agreste illud et sordidum plaustrum tempestive capax cuiuslibet fulgentissimi triumphalis currus vel equaverit gloriam vel antecessit.

16 Eadem rei publice tempestate gaius fabius dorso suo memorabile exemplum servande religionis dedit. Nam gallis capitolium obsidentibus ne statum fabie gentis sacrificium interrumperetur gabino cinctu ritu manibus humerisque sacra gerens per medias hostium stationes in quirinalem collem pervenit ubi omnibus solemni more peractis in capitolium propter divinam venerationem victricium | Gaius fabius

armorum pro inde ac victor redyt. Magna conservate 11
religionis etiam Publio Cornelio et Bebio Pamphilo
consulibus apud maiores nostros acta cura est. Siquidem in agro
Lucii Petilii scribe sub Ianiculo cultoribus terram altius versantibus
duabus archis lapideis repertis quarum in altera scriptura
indicabat corpus Nume Pompilii fuisse, in altera
libri reconditi erant latini vii de iure pontificum, totidemque
greci de disciplina sapientie, latinos magna diligentia
asservandos curaverunt, grecos quia aliqua parte ad solvendam
religionem pertinere existimabantur Quintus Petilius pretor
urbanus ex auctoritate senatus per victimarios facto igni in conspectu
populi cremavit. Noluerunt enim prisci viri quicquam observari
in hac civitate quo animi hominum a deorum cultu avocarentur.
Tarquinius autem rex Marcum Tullium duumvirum quod librum 18
secreta civilium sacrorum continentem custodie sue commissum
pecunia corruptus Petronio Sabino describendum dedisset
sacco culleo insutum in mare abici iussit. Idque supplicii
genus multo post parricidis lege irrogatum est. Iustissime quidem
quia pari vindicta parentum ac deorum violatio expianda 19
est. Sed quod ad custodiam religionis attinet nescio an omnes

De amore patrie Reguli:

Marcus Attilius Regulus precessit, qui ex victore speciosissimo
et insidiis Hasdrubalis et Xantippi Lacedemonii ducis
ad miserabilem captivi fortunam deductus, ac missus ad se-
natum populumque Romanum legatus, ut ex se et uno et sene complures
Penorum iuvenes pensarentur, in contrarium dato consilio Car-
thaginem petiit non ignarus ad quam crudeles et quam merito

sibi infestos deos hostes reverti. Primo quidem hic iuraverat si
captivi eorum redditi non forent ad eos sese rediturum
potierit. Postea vero quam de moribus efferata mitigare seuiciam
ceterorum quo clarior esset Attilii gloria Carthaginenses uti
moribus suis de eo passi sunt vexati urbis eorum multum in
20. sta exactum praeda. Tanto nostre civitatis senatus vene
rabilior in deos qui post Cannensem cladem decreverunt
ne matrone ultra tricesimum diem luctus suos exten
derent ut ab his sacra Cereris peragi possent. Quia ma
iore pene Romanarum virium parte in execrabili ac
diro solo iacente nullius penates expertes meroris
erant. Itaque matres et filie coniugesque et sorores nuper
interfectorum abstersis lacrimis depositisque doloris
insignibus candidam induere vestem et aris thura
dare coacte sunt. Qua quidem constancia optinende re
ligionis magnus celestibus iniectus est pudor rubor
ulterius adversus eam seviendi gentem que nec illarum
quidem acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerint. Iuno
21 Creditum est Varronem consulem apud Cannas cum
Carthaginensibus tam infeliciter dimicasse ob
iram Iunonis quod cum ludos circenses edilis faceret in
Iovis maximi optimique templo eximia facie puerum
hystrionem ad excubias tenendas posuisset. Quod factum post
aliquos annos memoria repetitum sacrificiis expiatum
2 est. Hercules quoque detracte religionis sue et graves et ma Hercules
nifestam penam exegisse traditur. Nam ad potitios
sacrorum eius ritum que pro dono genti eorum ab ipso assignatum

Capitulum Secundum De Neglecta Religione

Velut hereditarium obtinuerat auctore appio censore ad humile
seruorum ministerium transtulissent ob quam erant numero super xxx
puberes intra annum extincti sunt nomenque potitium in xii fa
milias diuisum prope interiit. Appius vero luminibus captus est.

Apollo.

Acer etiam sui numinis uindex Apollo qui Carthagine a
Romanis oppressa ueste aurea nudatus id egit ut sacrilegas
manus inter fragmenta eius abscisas inuenirent.

Brennus Gallorum dux delphis apollinis templum
ingressus dei uoluntate in se manus conuertit. Acer

Esculapius

eius effectus uindex contempte religionis filiusque eius Escu
lapius qui consecratum templo suo lucum a Turullio prefecto
Antonii ad naues eius faciendas magna ex parte succisum
dolens inter ipsum nephandum ministerium deuictis partibus An
tonii imperio cesaris morti destinatum Turullium manifeste
numinis sui uiribus in eum lucum quem uiolauerat traxit ef
fecitque ut ibi potissimum a militibus cesarianis occisus eodem
exitio etiam deiectis iam arboribus penas lueret et adhuc
superantibus immunitatem consimilis iniurie pareret suamque
uenerationem quam apud colentes maximam semper habu
erat deus multiplicauit. [illegible] at fuluius flaccus im
pune non tulit quod in censura tegulas marmoreas ex iu

Iuno lociniē

nonis lacinie templo in edem fortune equestris quam rome
faciebat transtulit. Negatur enim post hoc factum mente constitisse.
Quin etiam per summam egritudinem animi expirauit cum ex
duobus filiis in illirico militantibus alterum decessisse alterum
grauiter audisset affectum. Cuius casu motus senatus tegulas locris

reportandas curavit ceterum ex spectatissima felicitate
impium opus censoris retexuit. Tam me hercule quam Proserpina
postumii Pleminii legati Scipionis thezauro Proserpine
spoliando sceleratam avariciam iusta animadversione vindi
cavit. Cum enim eum vinctum Romam pertrahi iussisset
ante dictionem cause in carcere teterrimo genere morbi con
sumptus est. Pecuniam dea emisso senatus imperio etiam
summam duplicando recuperavit. Que quo ad publi
Pleminii facinus pertinuit est ultra a patribus conscriptis vin
dicata quo ad violentas regis Pyrri sordes attinuerat
se ipsam potenter atque efficaciter defendit. Coactis enim
Locrensibus ex thezauro eius magnam illi pecuniam
dare cum onustis nephanda preda navigaret subita
tempestate tota cum classe vicinis dee litoribus illisus
est. In quibus pecunia incolumis reperta sanctissimi the Iuno
zauri custodie dee restituta est. Sed non sic Massinissa
rex cuius cum prefectus classis Melitam appulisset et eque
ex fano Iunonis dentes eburneos eximie magnitudinis
dominis sublatos ad eum pro dono attulisset ut comperit
unde essent advecti quinqueremi reportandos Meli
tam inque templo Iunonis collocandos curavit insculp
ptos gentis sue litteris significantibus regem ignorantem eos a
accepisse et libenter dee reddidisse. Factum Massinisse
animo quam Punico sanguini conveniens. Ceterum quid atti
net mores natione pendi. In media barbaria ortus
sacrilegium alienum rescidit. Syracusis genitus Dionisius
tot sacrilegia sua quot iam recensui recognoscam iocosis
dictis prosequi voluptate loco duxit. Fano enim Pro- Proserpina

De sacrilegiis innumeris dyis a Dionisio tyranno illatis.

proserpine spoliato locris templo cum per altum secundo velo classe
veheretur ridens amicis videtisne ait quam bona navi
gacio ab ipsis dijs inmortalibus sacrilegis tribuitur. Detracto 11
etiam Iovi olimpio magni ponderis aureo amiculo quo
Iupiter eum tirannus hiero e manubijs cartaginensium ornaverat.
iniectoque ei laneo pallio dixit estate gravem esse aureum
amiculum hyeme frigidum laneum autem ad utrumque tempus
Esculapius aptum. Idem epidauri esculapio barbam auream 12
demi iussit quod affirmaret non oportere patrem appollinem
inberbem ipsum barbatum conspici. Idem mensas argenteas 13
atque aureas e fanis sustulit. Quodque in hiis more grecie
scriptum fuit bonorum deorum eas esse uti bonitate eorum se predicabat.
Idem victorias aureas et pateras et coronas que simulacrorum 14
porrectis manibus sustinebant tollebat et eas se accipere non
auferre dicebat per quam stultum esse argumentando a quibus bona
precamur ab hiis porrigentibus nolle sumere. Quem tametsi debita
supplicia non exceperunt dedecore tamen filii mortuus penas re
pendit quas vivus effugerat. Lento enim gradu ad vin
dictam sui divina procedit ira tarditatemque vindicte sup
plicij gravitate compensat. In quam ne incideret thi 17
masitheus liparitanorum princeps consilio sibi aliter atque
universe patrie utili providit exemplo. Excepta namque in freto
a civibus suis piraticam exercentibus magni ponderis au
Apollo phitius rea cratera quam romani phitio appollini decime
nomine dicaverant mittendam ad eam partiendam populo
ut comperit a manibus vendentium ereptam eam delphos
misit et perferendam curavit.

Deiotaro vero regi omnia fere auspicato genti salutaris Deiotarus
1 aquile conspectus fuit qui visa abstinuit se ab eius
tecti usu, quod nocte sequenti ruina solo equatum est. Omnium
etiam observatio aliquo contactu religionis contacta est
itaque non fortuito motu sed divina providentia consta- Camillus
2 re creditur, que effecit ut urbe a gallis disiecta delibe-
rantibus patribus conscriptis utrum veios migraret an
sua menia restituerent, forte eo tempore e presidio cohortibus
redeuntibus centurio in comitio exclamaret: Signifer statue
signum, hic optime manebimus. Ea enim voce audita senatus
se accipere omen respondit, e vestigio consilium veios transeundi
omisit. Quam paucis verbis de domicilio futuri imperii
summi consummata est condicio. Credo indignum deos existimantes
bus prosperrimis auspiciis romanum nomen ortum ve-
ientane urbis appellatione mutari, inclitique victorie
decus modo abiecte urbis ruinis infundi. Huius tam
3 preclari operis auctor Camillus cum esset precatus ut si cui deorum
nimia felicitas populi romani videretur, eius invidia suo aliquo
incommodo saciaretur, subito lapsu decidit. Quod omen ad
dampnacionem qua postea oppressus est pertinuisse visum est.
Merito autem inter se de laude victoria et pia precacio
amplissimi viri certaverunt: eque enim virtutis est et prius bo-
na auxisse et mala in se transferre voluisse. Quid illud quod lucio
4 paulo Emilio consuli evenit quam memorabile. Cum enim Lucius
sorte evenisset ut bellum cum rege perse gereret et do-
mum e curia egressus filiolam suam nomine Terciam
que tunc erat admodum parvula osculatus tristem anim-

Consules romani habebant gubernacionem provincie
dum aliqua provincia rebellabat vel consul ex deputatis
ad eam corrigendum mittebatur.

advertit interrogavitque quid ita eo vultu esset, que respondit Persam
perisse. Decesserat autem catellus quem puella in deliciis ha
buerat nomine Persa. Arripuit igitur omen Paulus exque for
tuito dicto quasi certam spem clarissimi triumphi animo
triumpho presumpsit. At Cecilia Metelli uxor dum sororis

Cecilia

filie adulte etatis virgini more prisco nocte concubia
nuptialia petit omen ipsa fecit. Nam cum in sacello quo
dam eius rei gratia aliquamdiu persedisset nec aliqua vox proposito co
gruens esset audita, fessa longa standi mora puella
rogavit materteram ut sibi paulisper locum residendi accommo
daret. Cui illa: Ego vero inquit libenter tibi meam sedem
cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum ad certi ominis
processit eventum, cum Metellus non multo post mortua Ce
cilia virginem de qua loquor in matrimonium duxit. Caio

Marius Gaius

autem Mario observatio ominis procul dubio saluti fuit, quo
tempore Marius hostis a senatu iudicatus in domo Fannie
Minturnensis custodie causa deductus est. Animadverterat enim asellum
cum ei pabulum obiceretur eum neglecto eo ad aquam procurre
tem. Quo spectaculo deorum providentia quod sequeretur
oblatum esse ratus, alioquin etiam interpretandarum religionum
peritissimus, a multitudine que ad opem illi ferendam conflu
xerat impetravit ut ad mare perduceretur, et protinus navi
culam conscendit eaque in Affricam pervectus arma Sille
victricia effugit.

Pompeius magnus

Pompeius vero magnus in acie Farsalica victus a Ce
sare fuga querens salutem cursum in insulam Cyprum
ut aliquid in ea virium contraheret classem direxit, appellensque

ad opidum paphum conspexit in litore speciosum edificium
gubernatoremque interrogauit quod nomen esset ei Cui
catobasilea uocari que uox spem eius que quantulacumque
restabat comminuit neque id dissimulanter tulit conuertit enim
oculos ab illis tectis ac dolorem quem ex eo omine
ceperat gemitu patefecit.

Brutus

Iam bruti dignus admisso parricidio euentus omine
designatus est. Siquidem post id nephandum opus na-
tale suum celebrans cum grecum uersum expromere vellet
ad illud potissimum homericum referendo animo tetendit.
Moa mupo oov kataw loyda ... deus philipensi
acie a cesare et anthonio signo datus in eum tela conuertit.

Cassius

Consentaneo uocis iactu Gaii Cassii autem fortuna pro-
uellit que oranti rodiis ne ab eo cunctis deorum simulacris
spoliarentur solem a se relinqui respondit ut rapa-
cissimi uictoris insolenciam vatici tumore perstringeret abiecta
quod macedonica pugna non effigiem solis qua tunc sup-
plicibus cesserat sed ipsum solem reuera relinquere cogeret.

Petilius

Annotatu dignum id quoque omen sub quo petilius consul in
liguria bellum gerens occiderat. Nam cum montem cui
leto cognomen erat oppugnaret, interque adhortationem
militum dixisset hodie ego letum utique capiam inconsideranter
proeliando fortuitum iactum uocis leto suo confirmauit etc.

Prienenses

Media his duo eiusdem generis alienigena exempla non
absurde possunt. Samii prienensibus opem aduersus
carras implorantibus arrogancia instincti pro classe et
exercitu sibillam eis derisui gratia miserunt quam illi velud
diuinitus datum presidium interpretati libenter recepta vera

Apoloniate — fatorum predicatione victorie ducem habuerunt. Et apolloni
ate quidem primam egerunt qui cum bello illirico pressi epi
dauros ut sibi opem ferrent orassent atque illi flumen
vicinum menibus suis nomine eantem in adiutorium eorum
sese mitte dixissent eatium inmi quid datur ceciderunt eique
in ace locum proinde ac duci assignarunt et insperato eum
superati hostilibus successibus suum omne acceptum referentes
et tunc eanti ut deo immolauerunt et deinceps omnibus
prelijs ducem uti instituerunt.

Prodigiorum quoque que aput scevola adversa acciderunt
debita proposito meo relatio est. Servio tullio etiam — Servius tulius — 1
tum paruulo dormienti circa caput flammam emicuisse domestica
orum oculi annotauerunt quod prodigium cum regis anci uxor
tanaquil admirata filium natum in modum filii educauit
et ad regium fastigium euexit. Eque felicis euentus illa flamma — 2
que ex lucij marcij ducis duorum exercituum quos morte publij
et scipionis in hyspania debilitauerat capite contionantis — Lucius Marcius
eluxit siquidem eius aspectu pauidi adhuc milites
pristinam recuperare fortitudinem admoniti octo et
xxx^ti milibus hostium cesis magnaque eorum in potestatem
redacta bina castra punicis opibus referta ceperunt. Item — Romani — 3
cum bello acri et diutino vejentes a romanis intra
menia compulsi capi non possent eaque mora non minus
obsidentibus quam obsessis intollerabilis uideretur exoptate
victorie iter miro prodigio dij inmortales patefecerunt.
Subito enim albanus lacus neque celestibus auctus ymbribus
sed et inundacione amnis adiutus solitum stagni modum

excessit. Cuius rei exploratione gratia legati ad delphicum oraculum missi retulerunt precipi sortibus ut aquam eius lacus per agros emissam diffunderent: sic enim veios in potestatem populi romani venturos. Quod prius quam legati renunciarent, aruspex veientium a milite nostro, quia domestici interpretes deerant, raptus et in castra perlatus futurum dixerat. Senatus ergo duplici predictione monitus eodem tempore et religioni paruit et hostium urbe potitus est.

Silla

L. Silla consul sociali bello cum in agro nolano ante pretorium immolaret, subito ab yma parte are prolapsam anguem prospexit: qua visa Postumii aruspicis hortatu continuo exercitum in expeditionem eduxit, ac fortissima samnitum castra cepit. Que victorie future eius glorie ac amplissime potencie gradus et fundamentum extitit.

Ceterum admirationis etiam illa prodigia que P. Volumnio et Servio Sulpicio consulibus in urbe nostra inter initia motusque bellorum civilium acciderunt.

Bos

Bos namque mugitum suum in sermonem humanum converso novitate monstri audientium animos conterruit.

Caruch

Carnis quoque in modum nimbi dissipate partes ceciderunt, quarum maiorem numerum prepetes diripuerunt aves, reliquum humi per dies nec odore tetro nec deformi aspectu mutatum iacuit. Eiusdem generis monstra alio tumultu credita sunt: puerum infantem semestrem in foro boario triumphum clamasse; alium cum elephantino capite natum; in piceno lapides pluvisse; in gallia lupum vigili evaginatum gladium abstulisse; in sardinia scuta duo sanguine sudasse; etiam metentibus cruentas

In cronicis Martini ... Bos ...

cruentas spicas in corbe decidisse Celites aquas sanguine mi 13
xtas fluxisse Bello autem punico secundo constat Gaio domi 18
tio bovem dixisse Cave tibi roma Gaius autem flamineus
cum inauspicato consul creatus apud lacum trasimenum cum ha
nnibale conflicturus convelli signa iussisset lapso equo super cap
ut eius humi prostratus est Nihiloque eo prodigio inhibitus sig
Gaius flamineus
niferis negantibus signa moveri sua sede posse malum ni ea
De bello punico
continuo effodissent minatus est Verum huius temeritatis utinam
non et populi romani maxima clade penas pependisset In
15000 6000 20000
ea namque acie quindecim milia romanorum cesa vi milia capta
viginti milia fugata sunt Consulis obtruncati corpus ad
funerandum ab hannibale quesitum quem quantum in ipso fuerat
romanum sepellierat populi imperium Flaminei autem prae
Mancinus
cipitem audaciam Gaius hostilius mancinus vesana perseverantia
subsecutus est Cui consuli in hyspaniam ituro hec prodigia
acciderunt Cum enim lavinii sacrificium facere vellet pulli e
cavea emissi in proximam silvam fugerunt summaque diligentia
quesiti reperiri nequiverunt Cum ab herculis portu quo
pedibus pervenerat navem conscenderet talis vox sine ullo
auctore ad aures eius pervenit Mancine mane Cuius
territus cum itinere converso genuam petisset et ibi scapham
esset ingressus anguis eximie magnitudinis visus est conspectu abiit
Ergo prodigiorum numerum calamitatum equavit infelici pugna
Tiberius gracchus
turpi federe deditione funesta Minus mirum in homine 16
parum considerato temeritatem Tiberii Grachi gravissimi
civis erupisse et prodigio denuntiate nec vitatus consilio fati
Consul enim cum in lucanis sacrificasset angues duo ex occulto

prolapse repente hostie quam immolaverat omeso iecore
in easdem se latebras retulerunt. Ob id deinde statim instau-
rato sacrificio idem prodigii evenit. Tertia cesa victima
diligentiusque observatis extis neque lapsu serpentium arceri neque
fuga impediri potuit. Quod quamvis aruspices ad salutem
imperatoris pertinere dixissent Gracchus tamen non cavit ne
perfidia hospitis sui Flavii insidiis in eum locum deductus in quo — Marcellus
Penorum dux Mago cum armata delituerat inermis occideret.
17 Et consulatus collegium et exitus societas et par genus mortis
a Tiberio Graccho ad Marcelli memoriam me trahit. Is enim
captarum Siracusarum et Hanibalis ante Nolana menia
a se primum fugere coacti gloria inflammatus summo studio
niteretur ut Penorum exercitum aut in Ytalia prosterneret aut
Ytalia pelleret. Sollemnique sacrificio voluntates deorum explo-
raret que prima hostia ante foculum cecidit eius iecur si-
ne capite inventum est. Proxima caput iecoris duplex habuit.
Inspectis aruspex non placere sibi exta tristi vultu quia prima
trunca secunda leta apparuissent respondit. Ita monitus Marcellus
ne quid temere conaretur, insequenti nocte speculandi gratia
cum paucis egredi ausus a multitudine hostium in Bruttiis cir-
cumventus eque magnum dolorem ac detrimentum patrie moriens
18 suo attulit. Iam Octavius consul diu omen quemadmodum — Octavius
timuit ita evitare non potuit. E simulacro enim Apollinis
per se abrupto capite et ita infixo humi ut evelli nequiret
armis cum collega suo Cinna dissidens persuasit animo
ea re significari exitum suum in quem mediis auguriis tristi
fine vite incidit. Tum demum immobile dei caput ter-
ris refigi potuit.

Crassus

On sunt nos M. crassi inter gravissimas Romani imperii
iacturas numerandi hoc loco de se silencium agere permittit
et evidentissimis ante tantam ruinam monstrorum pul-
satis ictibus. Ducturus a carris adversus parthos exercitum pul-
lum ei traditum est paludamentum cum in prelium exeuntibus
album aut purpureum dari soleat. mesti et taciti milites
ad principia convenerunt qui vetere instituto ad clamore
alacri occurrere debebant. Aquilarum altera vix convelli a primi
pilo potuit altera egerrime extracta in contrariam fereba-
tur partem ac se ipsam comitata est. Magna hec prodigia sed et
ille clades multo aliquanto maiores tot pulcherrimarum le-
gionum interitus tam multa signa hostilibus intercepta manibus
tantum romane militie decus barbarie obrutum equitatu op-
time indolis filii cruore patrum respersi oculi corpus imperatoris
inter promiscuas cadaverum strues avium ferarumque laniatibus
obiectum. Vellem quidem placidius sed quod relatum verum est.
Sic deorum spreta excandescunt sic humana consilia castigantur ubi
se celestibus preferunt etc.

Gneus pompeius

Neum etiam pompeium Iupiter omnipotens habunde monue-
rat ne cum G. cesare ultimam belli fortunam ex-
periri contenderet egresso a dirrachio adversa eius agmini
fulmina iaciens examinibus apium signa obscurando subita tristicia
implicitis nocturnis vagi exercitus terroribus ab ipsis altaribus
hostiarum fugas. Sed inevitabiles leges necessitatis pectora aliquin
ab omni certamine remota prodigia ista ista extimatione propria
passe non sunt. Itaque dum ille elevat auctoritatem amplis-
simam et opes privato fastigio excelsiores quaque ornamenta
que ab ineunte adolescentia ad invidiam usque contraxerat

Narrat que signa apparuerunt in die belli thessalici que victoriam signaverunt ex parte cesaris

spacio in diei confregit. Quo die constat in delubris deorum sponte
sua signa conversa, militarem clamorem strepitumque armorum
adeo magnum anthiochie et ptolomaide auditum ut in
muros concurrerent, sonitum tympanorum pergami abditis delu-
bris editum, palmam viridem trallibus in ede victorie sub
cesaris statua inter coagmenta lapidum iuste magnitudinis enatam,
quibus apparet celestium numen et cesaris glorie favisse
et pompeii errorem inhibere voluisse. — Julius

Tuas aras tuaque sanctissima templa dive Iuli ve-
neratus oro ut propitio ac faventi numine tantorum
virorum casus sub tui exempli presidio ac tutela delitescere pa-
tiaris. Te enim accepimus eo die quo purpurea veste velatus
aurea in sella consedisti, ne maximo studio senatus exqui-
situm et delatum honorem sprevisse videreris, priusquam
optatum civium oculis conspectui tuo offerres cultui religio-
nis, in quam mox eras transiturus, vacasse, mactatoque opimo
bove cor in extis non repperisse, ac responsum tibi a spurinna
auruspice pertinere id signum ad vitam et consilium tuum, quod utraque
hec corde continerentur. Erupit deinde eorum parricidium qui, du-
m te hominum numero subtrahere volunt, deorum concilio adiecerunt.
Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio,
ne si ulterius romana apprehendero de celesti templo ad
privatas domos nec consentaneos usus transtulisse videar.
Attingam igitur externa que latinis litteris inserta auctorita-
tis minus habitura aliquid tamen varietatis afferre putentur. — Xerses

In exercitu Xersis quem adversus provinciam Grecie contra-
xerat eque partu leporem editum constat, quo genere
monstri tanti apparatus significatus est eventus. Salamine mare

Xerses

Classibus, terram pedestri exercitu opperuit, ut fuge ac leporis pavido regressu regnum suum repetere coactus est.

Eidem incitato atque ira idem regresso prius quam Athenas deleret, Lacedemoniis invadende consilium agitanti admirabile inter cenam prodigium incidit: infusum namque patere eius vinum in sanguinem nec semel sed iterum et tercio conversum est. Cuius de re consulti magi monuerunt ut se ab incepto proposito abstineret; et si quod vestigium in vecordi pectore sensus fuisset, cavere potuisset ante de Leonida et Spartanis habunde monitus.

Midas.

Mide vero cuius imperio Frigia tota fuit subiecta, puero dormienti formice in os grana tritici congesserunt. Parentibus deinde eius quorsum prodigium tenderet explorantibus, augures responderunt omnium illum mortalium futurum ditissimum. Nec vana predictio extitit. Nam Midas cunctorum pene regum opes habundancia pecunie antecessit infancieque incunabula vili deorum munere donata onustis auro et argento gazis pensavit.

Plato

Formicis Mide iure meritoque apes Platonis pretulerim. Ille enim caduce ac fragiles, hee solide et eterne felicitatis indices extiterant, dormientis in cunis parvuli labellis mel inserendo. Qua re audita prodigiorum interpretes singularem eloquii suavitatem ore eius emanaturam dixerunt. Et michi quidem ille apes non montem Hymetium thimi flore redolentem sed musarum eliconios colles omni genere doctrine virentes dearum instinctu depaste maximo ingenio dulcissima summe eloquentie instillasse videntur alimenta.

Sed quoniam divicias Mide distulique Platonis somnium attigi, tesseram querere ymaginibus multorum quies adumbrata sit, quem locum unde ordiar quam a divi Augusti [potius]

Capitulum quintum de sompniis.

Octauianus

sacratissima memoria sua eius medicus arthorius somnium capiti
nocte quam dies insecutus est quo in campis philippicis romani
inter se exercitus concurrerunt minerue species oborta precepit ut illum
graui morbo implicitum moneret ne propter aduersam ualitu-
dinem proximo prelio non interesset. Quod cum cesar audisset
lectica se in aciem deferri iussit. Ubi dum supra uires corpo-
ris pro adipiscenda uictoria excubat castra eius a bruto capta
sunt. Quid ergo aliud putamus quam diuino munere effectum ne desti-
natam iam immortalitati caput indignam celesti spiritu fortune uiolentiam
sentiret.

Julius

Augustum vero preter naturalem in omnibus rebus
subtiliter perspiciendis uigorem et recens et domesticum
exemplum eius somnio obtemperet admonuit. Audierat
enim diui iulii patris sui uxorem calpurniam nocte quam
is ultimam in terris egit inquiete dormisse multis eum
confectum uulneribus in suo sinu iacentem somniique atro-
citate uehementer attonitam rogare non desiisse ut proxi-
ma die a curia se abstineret. At illum ne muliebri somnio mo-
tus id fecisse extimaretur senatum in quo ei parricidarum manus
illate sunt adire contendisse. Non est inter patrem et filium
ullius rei comparationem fieri presertim diuinitatis fastigio iunctos.
Sed iam alter operibus suis aditum sibi ad celum instruxerat
alteri longus adhuc terrestrium uirtutum orbis restabat. Ideoque
ab hoc tantum modo pendentem mutationem status cognosci ab il-
lo etiam differri dii immortales uoluerunt ut aliud decus celo
daretur aliud promitteretur.

Publius decius / Titus mallius / torquatus

Illud etiam somnium et magne admirationis et clari
exitus quod eadem nocte duo consules P. decius et T.
mallius torquatus latino bello ac periculoso et graui non
procul ab uiseui monte radicibus positis castris uiderunt

Eusebius

Utrique enim quidam per speciem in quiete portendit ex altera acie im-
peratorem, ex altera exercitum diis manibus matrique terre deberi.
Utrius autem dux copias hostium aggrederetur superque eas sese ipsum
devovisset victoriam habiturum. Id luce proxima consulibus
sacrificio vel expiaturis si posset averti, vel si certum deorum
ad monitu visum foret executuris, hostiarum exta somnio
congruerunt. Conveniretque inter eos, ut cuius cornu prius laborare
cepisset ut is capite suo fata patrie lueret. que neutro formidante
Decius depoposcit. Sequitur ergo ad publicam religionem pertinens somnium.

Trans

Cum plebeis ludis quidam paterfamilias per circum Flaminium
priusquam pompa induceretur, servum suum verberibus multa-
tum sub furca ad supplicium egisset, Latinio homini ex plebe
Iupiter in quiete precepit ut consulibus diceret sibi presultorem
ludis circensibus proximis non placuisse, que res nisi attenta
ludorum instauratione expiata esset, secuturum non mediocre
urbis periculum. Ille veritus ne cum aliquo incommodo suo re-
ligione summum implicaret imperium, silentium egit, eiusque
filium subita vi morbi correptum interemit. Ipse etiam per
quietem ab eodem deo interrogatus an satis penam magnam
neglecti imperii sui pependisset, in proposito perseverans de-
bilitate corporis solutus est. Ac tum demum ex consilio amicorum
lectica ad tribunal consulum et inde ad senatum perlatus ordine
totius casus sui exposito, magna cum omnium admiratione recupera-
ta membrorum firmitate pedibus domum rediit. Ac ne illud

Tullius

quidem involvendum silentio. Cum M. Cicero cum in villa quadam campi Atinatis deversaretur,
ab eo in somnium profuso per loca deserta ac invias regiones
vaganti sibi C. Marium consulatus ornatu insignibus putat
obvium factum interrogantem eum quid tam tristi vultu iecto

timere fertur. Audito deinde casu quo conflictabatur Cicero
dixisse dextram suam ac se proximo lictori in monumentum
ipsius deducendum tradidisse, quod diceret ibi esse laurem statue sue
repositam. Nec abscessit eventus. Nam in ede Jovis Mariana
senatus consultum de reditu eius factum est.

Quo autem gratior immensitatisque atrocitas palam atque a-
perte per quietem denuntiata est. Somno enim pressus
C. Gracchi fratris effigiem vidit dicentis sibi nulla ratione
eum vitare posse ne eo fato periret quo ipse occidisset.
Id ex Graccho priusquam tribunatum in quo fratris exitum habuit
iniret multi audierunt. Celius etiam certus Romane historie
auctor sermonem de ea re ad suas aures illo adhuc vivo
pervenisse scribit. Vincit huiusce [illegible] somnii dirum aspectum
quod insequitur. Apud Actium M. Antonii fractis
opibus Cassius Parmensis qui partes eius secutus fuerat Athenas
confugit. Ubi concubia nocte cum sollicitudinibus et curis
mente sopita in lectulo iaceret existimavit ad se venire hominem
ingentis magnitudinis coloris nigri squalidum barba et ca-
pillo demisso, interrogatumque quis nam esset respondisse ca-
codemona. Perterritus deinde tetro visu et nomine horrendo
servos inclamavit sciscitatusque est si quem talis habitus aut in-
trantem cubiculum aut exeuntem vidisset. Quibus affirmantibus
neminem illuc accessisse, iterum se quieti et somno dedit.
Atque eadem animo eius species obversata est. Itaque fugato somno
lumen intro ferri iussit, puerosque a se discedere vetuit. Inter
hanc noctem et supplicium capitis quo eum Cesar affecit
paululum admodum temporis intercessit.

Propioribus tamen ut ita dicam lineis Atterii Rufi equitis
Romani somnium certo eventu admonitum est, qui ad gladia-

Gaius gracus

Cassius parmensis

Atherius Ruffus

munus strangulatis ederetur. Inter quietem retiarii se manu con-
fodi vidit idque postero die in spectaculo consessoribus nar-
ravit. Incidit deinde ut proximo ab eo loco retiarius
cum murmillone introduceretur cuius cum faciem vidisset
idem dixit ab illo retiario se trucidatum putasse et protinusque
inde discedere voluit. Illi sermone suo metu eius discusso
causam exitii misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum
compulso murmillone et abiecto dum iacentem ferire
conaretur traiectum gladio Aterium interemit.

Hanibal

Hanibalisque ut detestandum Romano sanguini ita pre-
dictionis somnium cuius non vigilie tantum sed etiam quies
hostilis imperio nostro fuit. Hausit enim proposito et votis suis
congruentem ymaginem existimavitque missum sibi a Iove
mortali specie excelsiorem iuvenem invadende Ytalie du-
cem. Cuius monitu primo vestigio nullam in partem se
tulit oculis. Mox humani ingenii prona voluntate vetita
scrutandi pone respiciens animadvertit immense magnitudinis
serpentem concitato impetu omne quicquid obvium fuerat
proterentem. Postque eam magno cum celi fragore erumpentes
nimbos lucemque caliginosis involutam tenebris. Attonitus
deinde quidnam esset monstri et quid portenderet in-
terrogavit. Hic dux: Ytalie vastitatem inquit vides proin-
de sile et cetera tacitis permitte fatis.

Allexander 10

Magni bene Macedone rex Allexander per quietem
visa ymagine premonitus erat ut vite sue custos esset di-
ligentior si eum tam cavendi esse felici consilio fortuna instrue-
re voluisset. Nam quoque Cassandri pestiferam sibi dexteram som-
nio prius cognovit quam exitu sensit. Existimat enim ab eo
se interfici cum eum numquam vidisset. Interposito deinde tempore

Postquam in conspectum venit, noctem in metus potestatem imagine
ut Antipatri filium esse cognovit, adiecto usu greco, qui fidem somni
mox elevat, preparati iam adversus caput suum veneficii quo
occidisse Cassandri manu creditur, suspicionem ei retulit. Et *Simonides*
Longe indulgentius dii in poeta Simonide egerunt, cuius
salutarem inter quietem admonitionem consilii firmitate
roboraverunt. Is enim cum ad litus navem appulisset inhuma-
tumque corpus iacens sepulture mandasset, admonitus ab eo ne
proximo die navigaret, in terra remansit. Qui inde solverant
fluctibus et procellis in conspectu eius obruti sunt. Ipse letatus
est quod vitam suam somnio quam navi credere maluisset. Memor
autem beneficii elegantissimo carmine eternitati consecravit. Me-
lius illi et diuturnius in animis hominum sepulcrum constituens quam in de-
sertis et ignotis arenis struxerat.
Efficax et illa quietis imago que Cresi regis animum maximo *Cresus*
prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam e duobus
filiis et ingenii agilitate et corporis dotibus prestantiorem
imperiique successioni destinatum Athin existimavit ferro
sibi ereptum. Itaque quicquid ad evitandam denuntiate clade
acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura cessavit avertere.
Solitus erat iuvenis ad bella gerenda mitti: domi retentus
est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia
refertum: id amoveri iussit. Gladio cinctis comitibus utebatur:
vetiti sunt propius accedere. Necessitas tamen aditum luctui dedit.
Cum enim ingentis magnitudinis aper Olimpi montis culta
crebra cum agrestium strage vastaret, inusitatoque malo regium
imploratum esset auxilium, filius a patre extorsit ut ad eum
opprimendum mitteretur, eo quidem facilius quod non dentis
sed ferri sevitia in metu reponebatur. Verum dum acri stu-
dio interficiendi suem omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis

Cresus ... [illegible]

Cresus ... [illegible]

Ptolemaei lanceam petende fere gratia missam in eum distorsit. Et
quidem eam potissimum dextram nephariae cedis ministram
voluit aspergi, cuius tutela filii a patre mandata erat, quamquam etiam
impudenter homicidii sanguine violatam hospitales vel iam
deos supplicii sacrificio expiaverat. 13

Astrages

Cirrus quidem superior multe fatorum necessitatis pulcherrimum
argumentum est. Cuius ortum ad imperium totius Asie aspirantem
maternus avus Astrages duobus premiaos somniis frustra discu-
tere temptavit. Mandanen filiam suam, quam in quiete vide-
rat urina eius omnes asiaticas gentes inundare, non Medorum
excellentissimo, ne in eius familiam regni decus transferretur, sed
Persarum modice fortune viro collocando, natumque Cirum
exponi iubendo, quia similiter quietis temporibus existimaverat
genitali parte Mandanes natam vitem eousque crevisse donec
cunctas dicionis sue partes inumbraret. Frustratus est enim
sese nepotis felicitatem celestium iudicio destinatam humanis
consiliis impedire conando etc. 15

Himera

Privatum atque habitum Dionisio Siracusano ad hunc se
continente Hymera quedam non obscuri generis femina inter
quietem opinione sua celum conscendit atque ibidem deorum omnium
lustratis sedibus animadvertit prevalentem virum flavi coloris
lentiginosi oris, ferreis cathenis vinctum, Iovis solio pedibus-
que subiectum, interrogatoque iuvene quo considerandi celi duce
fuerat usa, quisnam esset, audivit illum Sicilie atque Italie dirum
esse fatum, solutumque vinculis multis urbibus exitio futurum. Quod
somnium postero die sermone vulgavit. Postquam deinde Dioni-
sium inimica Syracusarum libertati capitibusque insontium infesta
fortuna celesti custodia liberatum velud fulmen aliquod ocio
ac tranquillitati iniecit, Hymera eum inter effusam
ad officium et spectaculum eius turbam intrantem ut aspexit

De dionisii [illegible] et premisione

Huic esse quem in quiete viderat vociferata est. Id tyrannus curam
tollende mulieris dedit. Mater dionisii
t Matris somnium etiam eiusdem dionisii que ad eum concep-
17 tum utero haberet parere visa est satiriscum consultoque
13 prodigiorum interprete clarissimum et potentissimum grai sanguinis
futurum certo cum eventu cognovit.
a Carthaginiensium hamilcar cum obsideret siracusas Amilcar
16 inter somnum exaudisse se vocem credidit nunciantem
futurum ut proxima die in ea urbe cenaret. letus ergo per-
inde ac divinitus promissa victoria exercitum pugne compa-
rabat in quo inter siculos et penos orta dissensione castra
eius a siracusanis subita irruptione oppressis ipsum intra me-
nia sua vinctum pertraxerunt. itaque magis spe quam somnio
deceptus cenavit siracusis captivus non ut animo presumpserat
victor.
a Alcibiades quoque miserabilem exitum suum haud fallaci nocturna Alcibiades
11 imagine speculatus est. quo enim pallio amice sue dor-
miens opertum se viderat eodem interfectus insepultus iacens
19 contectus est. Proximum somnium etsi paulo est longius
18 propter nimiam tamen evidentiam ne omittatur impetrat.
Duo familiares archades iter una facientes megaram Archades
venerunt quorum alter se ad hospitem contulit alter in ta-
bernam meritoriam divertit. Is qui in hospicio erat vidit
in somniis comitem suum orantem ut sibi cauponis in-
sidiis circumvento subveniret. posse enim celeri eius accursu
se imminenti periculo subtrahi. quo viso excitatus prosiliit ta-
bernamque in qua is diversabatur petere conatus est. pestifero
deinde fato eius humanissimum propositum tamquam supervacuum
dampnavit et lectum ac somnum repeciit. tunc idem ei saucius
oblatus obsecravit ut qui vite sue fere auxilium neglexisset

ueniam saltem orationem non negaret / corpus enim suum a caupone trucidatum cum maxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum / tam constantibus familiaris precibus compulsus protinus ad portam cucurrit et plaustrum quod in quiete demonstratum erat comprehendit / cauponemque ad capitale supplicium perduxit.

Multa etiam interdiu et vigilantibus acciderunt / perinde ac tenebris somni nube involuta / que quia unde manaverint aut qua ratione constiterint dignoscere arduum est / merito miracula vocentur / quorum e magno acervo primum illud occurrit. Cum apud lacum Regillum paulus postumius dictator et Tusculanorum dux Emilius Octavius magnis viribus inter se concurrerent ac neutra acies aliquamdiu pedem referret / Castor et Pollux Romanarum partium propugnatores visi hostiles copias penitus fuderunt. Item bello Macedonico Paulus Vatinius Reatine prefecture vir noctu urbem petens existimavit duos iuvenes excellentis forme albis equis residentes obvios sibi factos nuntiare diem qui preterierat Persen regem a Paulo captum / quod cum senatui indicasset tamquam maiestatis eius et amplitudinis vano sermone contemptor in carcerem coniectus / postquam Pauli litteris illo die Persen captum apparuit et custodia liberatus et insuper agro et ~~natione~~ vacatione donatus est. Castorem vero et Pollucem etiam illo tempore pro imperio populi Romani excubuisse cognitum est / quo apud ~~quo apud~~ lacum Iuturne suum equorumque sudorem abluisse visi sunt / iunctaque fonti edes eorum nullius hominum manu reserata patuit. Sed ut ceterorumque deorum propensum huic urbi numen exsequamur / triennio continuo vexata pestilentia civitas cum finem tanti et tam diuturni mali neque divina misericordia neque auxilio

Castor / Pollux

Esculapius

[illegible]

ciuitatis impotem uideret, cura sacerdotibus inspectis Sibillinis libris animaduertit non aliter pristinam recuperari salubritatem posse quam si ab Epidauro Esculapius esset accersitus. Itaque eo legatis missis unicam fatalis remedii opem auctoritate sua que iam in terris erat amplissima impetraturam se credidit. neque eam opinio decepit. Pari namque studio petitum ac promissum est presidium. E uestigioque Epidaurii Romanorum legatos in templum Esculapii quod ab eorum urbe distat v milibus passuum perductos ut quicquid inde salubre patrie laturos se extimassent pro iure suo sumerent benignissime inuitauerunt. Quorum tam promptam indulgentiam numen ipsum secutum uerba mortalium celesti obsequio comprobauit. Siquidem is anguis quem Epidaurii raro sed numquam sine magno ipsorum bono uisum in modum Esculapii uenerati fuerant per urbis celeberrimas partes oculis mitibus et leni tractu labi cepit. Triduoque inter religiosam omnium admirationem conspectus haud dubiam pre se appetite clarioris sedis alacritatem ferens ad triremem Romanam perrexit. pauentibusque inusitato spectaculo nautis eo conscendit ubi Quinti Ogulnii legati thabernaculum erat. inque multiplicem orbem per summam quietem est conuolutus. Tum legati perinde atque exoptate rei compotes expleta gratiarum actione cultuque anguis a peritis accepto leti inde soluerunt. Ac prosperam emensi nauigationem postquam Antium appulerunt anguis qui ubique in nauigio remanserat prolapsus in uestibulo edis Esculapii mirto frequentibus ramis diffuse superimminentem excelse magnitudinis palmam circumdedit. perque tres dies positis quibus uesci solebat non sine magno metu legatorum ne inde in triremem reuerti nollet. Antiatis templi officio usque urbi se nostre aduehendum restituit. atque in

De hoc capitulo [illegible] Epidauri [illegible] Esculapius [illegible]
[illegible]

Lippam tiberis egressis legatis in insulam ubi templum dicatum est tranatavit adventuque suo tempestatem cui remedio quesitus erat dispulit.

Et iam voluntarius Iunonis urbem nostram transitus (Iuno moneta) captis a Furio Camillo Veiis milites iussu imperatoris simulacrum Iunonis monete quod ibi religione precipua colebatur in urbem translaturi sede sua movere conabantur. Quorum ab uno per iocum interrogata dea an Romam migrare vellet, velle se respondit. Hac voce audita lusus in admirationem versus est, iamque non simulacrum sed ipsam celo Iunonem petitam portare se credentes leti in ea parte montis Aventini in qua nunc eius templum cernimus collocaverunt.

(Fortuna muliebris) Fortune etiam muliebris simulacrum quod Latina via est ad quartum miliarium eo tempore cum ede sua consecratum quo Coriolanum ab excidio urbis materne preces repulerunt non semel sed bis locutum constituit prius his verbis: rite me matrone vidistis riteque dedicastis.

(Silvanus) Valerio autem publicola consule qui post exactos reges bellum cum Veientibus et Etruscis gessit, illis Tarquinios in pristinum imperium restituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus, Etrusci et Tarquinii in cornu dextro prelio superioribus tantus terror subito incessit ut non solum victores ipsi profugerent (sed etiam pavorem sui consortes secum vehentes traherent). Cuius rei pro argumento miraculum dicitur: ingens repente vox ex proxima silva Arsia que ore Silvani in hunc pene modum emissa traditur: uno plus Etrusci cadent, Romanus exercitus victor abibit. Mirandam dicti fidem digesta numerus cadaverum exhibuerunt.

(Mars pro ...) Quid Marte auxilio quo victoriam honore adiuvit, nonne memoria celebranda est? cum Bruttii ac Lucani odio incitatissimo maximisque viribus Thurine urbis peterent excidium

Sed etiam pavorem sui consortes secum vehentes traherent

ac propitio studio incolumitatem eius C. fabricius luscinus consul
protegeret, resque ancipiti eventu collatis unius in locum utriusque
partis copiis gereretur, non audentibus Romanis pugnam ingredi
eximie magnitudinis iuvenis primum eos hortari ad capesce[n]dam
fortitudinem cepit, deinde ubi tardiores animadvertit, ar-
repta scalis per mediam hostium aciem ad contraria castra e-
vasit et ad montem vallum conscendit. inde voce ingenti
clamitans factum victorie gradum et nostros ad aliena castra ca-
pienda et lucanos bruciosque ad sua defendenda illexit.
ubi conserti dubio certamine certabant, sed idem impulsu ar-
morum suorum prostratos hostes trucidandos capiendosque
Romanis tradidit. viginti enim milia cesa sunt, quinque milia
cum stacio statilio duce utriusque gentis et tribus atque viginti mi-
litaribus signis capta sunt. postero die cum consul inter hono-
randos quorum strenua opera fuerat usus vallarem coronam
ei se servare dixisset a quo oppressa castra erant, nec invenie-
retur qui id premium peteret, cognitum pariter ac creditum est
martem patrem tunc populo suo affuisse. inter cetera huiusmodi
rei manifesta indicia galea quoque duabus distincta pinnis, qua
celeste protectum caput tectum fuerat, argumentum prebuit. itaque
fabricii edicto supplicatio marti est habita, et a laureatis mi-
litibus magna ad gaudiorum leticia oblati auxilii testimonium.

9 Referam nunc quod suo seculo cognitum est ei traditum. et
manavit ad posteros: penetrales deos Eneam troya ad-
vectos lavinii collocasse, inde ab ascanio filio eius albam,
quam ipse condiderat, translatos pristinum sacrarium repetisse,
et quia id humana manu factum existimari poterat, rela-
tos albam voluntatem suam altero transitu significasse. Dii trasla[ti] ab Ascanio

Nec me preterit de voce et motu deorum immortalium quia
mis oculis auribusque perceptorum in ancipiti opinione estima-
cio versetur / sed quia non nova dicuntur immo tradita repetuntur
fidem auctores vendicent / et. Divum sit militie litterarum monimentis
consecrata perinde ac vana non refugisse / Itaque in agone urb-
e qua primordia civitatis vita trahit. Divus Julius fausta
proles eius se nobis offert / quem C. Cassius numquam sine
prefacione publici parricidii nominavit / Cum in acie philip-
pensi ardentissimo animo pstaret vidit humano habitu augusti-
orem purpureo paludamento amictum / truci vultu et con-
citato equo in se impetum facientem quo aspectu perter-
ritus tergum hosti dedit voce illa prius emissa / quid enim amplius
agam / si occidisse parum est / non occidetis tu quidem cassi
cesarem / neque extingui enim ulla divinitas potest sed mortali adhuc
corpore utentem violando meruisti / ut ad infestum haberes deum.
Jamque Lucius Lentulus litus pretenavigans in quo Gnei Po-
pei magni perfidia Ptolomei regis interempti corpus con-
cise scaphe lignis comburebatur / ignarus casus eius, cum ipsi
fortune erubescendum rogum vidisset, commilitonibus dixit
quid scimus an hac flamma Gneus Pompeius cremetur
divinitusque misse vocis miraculum est / atque hec vox est quidem
hominis sed casus.

Illud tamen ore Apollinis editum est / quo Appium interitum
veridica sibi vaticinatoris fides pcavit / bello civili
quo se Gneus Pompeius a Cesaris concordia pestifero
sibi nec reipublice utili consilio abrupperat / eventum gravis-
simi motus explorare cupiens / viribus namque imper-

Julius cesar

Pompey combustio

Apollo phitius

athenis preerat Antistitem delphice cortine in intimam sacri specus partem descendere coegit unde ut certe consulentibus sortes petuntur ita nimius divini spiritus haustus petentibus pestifer existit. Igitur impulsu concepti numinis instincta virgo horrendo sono vocis Appio inter obscuras verborum ambages fata cecinit. Nichil enim inquit ad te hoc romane bellum euboye cellam optinebis. At is ratus consilio se appollinis moneri ne illi discrimini interesset in eam regionem secessit que inter ca multam nobilem Athaica soli partem caristumque calchidio freto vicinam interiacens celle euboie nomen optinet ubi ante pharsalicum certamen morbo consumptus predictum a deo locum sepulture possedit etc.

14 Possunt et illa miraculorum loco poni quod deusto salio sacrario nichil in eo preter lituum romuli integrum repertum est. Et quod servii tulii statua cum edes fortune flagrasset inviolata permansit. Et quod quinte claudie statua in vestibulo templi matris deum posita bis ea ede incendio consumpta prius nasica publio scipione et lucio bestia iterum marco servilio et lucio lamio consulibus in sua basi flammis intacta stetit.

15 Aliquid admirationis civitati nostre Attilii et amole rogus attulit qui et a medicis et a domesticis mortuus creditus cum aliquamdiu domi iacuisset elatus postquam et corpus eius ignis corripuit vivere se proclamavit antilium pedagogi sui nam solus is ibi remanserat invocavit sed iam flammis circumdatus fato subtrahi non potuit.

Attilius

16 Lucii quoque lamie pretorio viro eque vocem fuisse super rogum constitit que minus admirabilia plectis pamphili facta quem plato scribit inter eos qui in acie ceciderant x diebus

Papirius

Ac mira quedam tempore mortis visa narrasse

iacuisse. Bionoque postquam inde sublatus est impositum rogo revixisse etc. Et quoniam ad externa transgressi sumus quidam atheniensis vir eruditissimus cum ictum lapidis capite excepisset cetera omnia tenacissima memoria retinens litterarum tantummodo quibus precipue inservierat oblitus est. Dirum malignumque vulnus in animo percussi quasi de industria scrutante sensibus in eum potissimum locum quo maxime delectabatur exacerbitate nocendi fortuna eripuit singularem doctrina hominis plene invidie funere efferendo. Cui si talibus studiis perfrui phas non erat utilius aliquanto fuit aditum ad illa non impetrasse quam iam percepta eorum dulcedine caruisse. Miserabilior

Mulier obmutuit

Ansimenis enim altemensis uxor tamen sequitur casus narratio cum filii ac filie sue stupro intervenisset et inopinati monstri perculsa conspectu et in presens tempus ad indignandum et imposterum ad loquendum obmutuit. Illi nepharium concubitum voluntaria morte pensarunt se interficiendo vel dolore moriendo. Hoc modo fortuna seviens hunc vocem his vitam ademit illa propicia donavit

Echeles loquitur

Echeles samius athleta mutus cum ei victorie quam adeptus erat titulus et premium eriperetur indignatione ac

Gorgias post ad sepeliendum fertur quam nascitur

Gorgieque Epirote fortis et clari viri census vocalis evasit origo qui in funere matris sue utero elapsus inopinato vagitu suo lectum ferentes consistere coegit novumque spectaculum patrie prebuit non tamen ex ipso genitricis rogo lucem et cunas assecutus. Eodem enim momento temporis altera iam functa fato peperit alter ante elatus quam natus esset.

Jason

Iunie fortune vulnus ferro Iasoni [illegible] exitii eius auxilium intulit. nam ad inter insidias gladio eum percussisset

vomica que a nullo medico sanari poterat, ita rupit ut hominem pestifero malo liberaret.

Que diis inmortalibus accepta Simonides, cuius salus ab imminenti exitio maris defensa, officio ruineque subtracta est. Cenanti enim apud Scopham in Cranona, quod est oppidum Thessalie, nunciatum duos iuvenes ad ianuam venisse magnopere rogantes ut ad eos continuo prodiret. ad quos progressus neminem repperit. ibi ceterum eo momento temporis triclinium in quo Scophas cum suis epulabatur collapsum et ipsum et omnes oppressit. Quid hac felicitate locupletius, quam nec mare nec terra seviens extinguere valuit.

Simonides

Non invitus huic subiecto Daphitam, ne quis ignoret quanti fuit decantasse deorum laudes et nimie subtractasse. Hic ad eius studii cuius professores sophiste vocantur inepte ac mordacis opinationis Appollinem Delphis irridendi causa consuluit an equum invenire posset, cum omnino nullum habuisset. cuius ex oraculo redditum vox est inventurum equum, sed ut eo perturbatus periret. Inde ad iocabundus quasi delusa sacrarum sortium fide revertetetur, incidit in regem Attalum, sepenumero a se contumeliosis sermonibus dictis absentem lacessitum, eiusque iussu saxo, cui nomen erat equi, precipitatus ad eos usque cavillandos demens ... merita supplicia pependit.

Dalphanides

Eodem oraculo Macedonum rex Philippus admonitus ut a quadrige violencia salutem suam custodiret, toto regno disiungi currus iussit, eumque locum qui in Boecia Quadriga vocatur semper vitavit. Nec tamen denunciatum periculi genus effugit. Nam Pausanias in capulo gladii quo eum occidit quadrigam habuit celatam. Que tam pertinax necessitas in patre, filio Alexandro, quem Callanus Indus in sua sponte. Consiliis apperuit se ardentissimo rogo subiecturus interpellatus ab eo quid aut

Philippus

Valerius li. 8. c. 7. (?)

Allexander

mandaret aut dici vellet brevi te inquit videbo. nec id sine causa, quia voluntarium eius e vita excessum rapida mors Allexandri subsecuta est etc.

Cuius interitus magnitudine mirabili remigis casus equatur, quem in defecto litore triremis sentinam haurientem cum e navi fluctus abiecisset, altero latere repulsum contrarius fluctus in navem retulit. itaque miseri simul ac felicis deploracioni permixta fuit gratulacio. Quid illa none ludibria nature in corporibus humanis fuisse credenda sunt tollerabilia quidem quia sevicia caruerunt ceterum ipsa miraculis amanda.

Nam et Prusias regis Prusie filius eodem nomine quo pater pro superiore ordine dencium unum os equaliter extensum habuit nec ad speciem deforme neque ad usum ulla ex parte incommodum.

Mitridatis vero regis Ponti filia Drirpecia Laudice regina nata, dupplici ordine dencium deformis admodum comes fuge patris a Pompeio devicti fuit etc.

Et illius quidem pure admiracionis oculi, quem constat tam certa acie luminum usum esse ut a Lilibeo portu Carthaginensium egredientes classes intueretur. Oculis eius admirabilius cor Aristomenis Messenii, quod Athenienses ob eximiam calliditatem exectum pilis refertum invenerunt, cum eum aliquotiens captum et astucia elapsum cepissent etc.

Et poeta Antipater Sidonius omnibus annis uno tantum die quo genitus erat febri implicabatur, cumque ad etatem ultimam pervenisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

Hoc loco apte referuntur Pollistrates et Ypoclides philosophi eodem die nati, eiusdem preceptoris Epicuri sectam secuti, patrimonium etiam possidendi alendeque schole communione iuncti, eodemque momento temporis ultima senectute extincti sunt.

Tam enim equalem fortune pariter atque amicicie societatem quis non ipsius celestis concordie sinu genitam nutritam atque

Dexerit

Monstris

Prusias

Drirpecia

Siculus

Aristomenes

Antipater

Polixatus
Ipoclides

similitudinem putet. Quapropter hoc ferunt potissimum aut in liberis potentissimi regis, aut in rege clarissimo, aut in vate ingenii florentis, aut in viris eruditissimis, aut in homine sorte ignote. Nec ipsa omnis bone maleque materie fecunda artifex rerum natura reddiderit. Non magis ipse qui ita silvestres capras cervo gemitus tantopere dilexerit quas sagittis confixas ad salutare auxilium herbe dictamni non tamen suis manibus deducat. Efficiatque ut concepta carne neta continuo et tela et vim veneni in vulneribus respuant. Aut in Cephalonia insula cum omnia ubique pecora usu aque cottidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore apto ex alto ventos recipientes sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Cratone in templo Iunonis Lacinie aram ad omnes ventos immobili cinere donaverit potissimum, vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem vini qua homines inebrientur possidere voluit.

In admiratione istarum memoria prosequi debemus, cum sciamus vere ab ea plurimum licencie vendicari, penes quam infinita tanta gignendi labor consistit. Verum quia supra usitatam rationem excedencia alterum ignium. Serpente quoque a Tito Livio curiose pariter atque facunde relata fiat mencio. Ais enim auctor afflicta apud Bagradam flumen tante magnitudinis anguem fuisse, ut Attilii Reguli exercitum aquis usu prohiberet, multisque militibus ingenti ore correptis, compluribus caude voluminibus elisis, cum telorum iactu perforari nequiret. Non ultimum balistarum tormentis undique petita silicum crebris et ponderosis verberibus procubuisse, omnibusque cohortibus et legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem atque cruore suo gurgitibus imbutis corporibusque iacentibus

Capre

Pecora

Cinis

Aqua inebrians

Serpens

pestifero afflatu vicina regione polluta Romana inde sb
mouisse castra dicat beluetiis corium centum et viginti pedum
longum in urbem missum &c

8 Dives et prepotens nec regno
saciatus inviciam filii tui
Nostre urbis que ceteras gentes et priscas ac me
moralibus institutis opus enim est cognoscere huiusmodi
vite quam sub optimo principe felicem agimus que nam
fuerint elementa ut eorum quoque respectu aliquid presentibus mo
ribus prosit &c

1 [A]pud antiquos non solum publice sed etiam privatim nichil
gerebatur nisi auspicio prius sumpto. quo et more nup-
tiis etiam nunc auspices interponuntur. qui quamvis auspicia
petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia
2 [F]emine cum viris cubantibus sedentes ceni- usurpant
tabant. que consuetudo ex hominum convictu ad divina penet-
ravit. nam iovis epulo ipse in lectulum iuno et minerva in
sellas ad cenam invitabantur. quod genus severitatis etas
nostra diligentius in capitolio quam in suis domibus servat videlicet quia
magis ad rem pertinet dearum quam mulierum disciplinam contineri.
3 [Q]ue uno contente matrimonio fuerant corona pudici-
cie honorabantur. existimabant enim eum precipue matrone
sincera fide incorruptum esse animum qui post deposite virgi-
nitatis cubile in publicum egredi nesciret. multorum matrimoni-
orum experientiam quasi legitime cuiusdam intemperancie signum
4 [R]epudium inter uxorem et virum a condita esse credentes
urbe usque ad centesimum et quinquagesimum annum nullum
intercessit. primus autem spurius carbilius uxorem sterilitatis
causa dimisit. qui quamquam tollerabili ratione motus videbatur
reprehensione tamen non caruit. quia nec cupiditatem quidem
liberorum coniugali fidei preponi debuisse arbitrabantur. Sed quo
matronale decus verecundie munimento tutius esset in ius vo-
canti matronam corpus eius attingere non permiserunt ut
inviolata manus aliene tactu stole relinqueretur.
[V]ini usus olim romanis feminis ignotus fuit ne scilicet in aliquod
dedecus prolaberentur. quia proximus a libero patre intemperantie
gradus ad inconcessam venerem esse consuevit. Ceterum
ut non tristis earum et horrida pudicicia sed et honesto

comitas que temperata esset indulgentia namque matres
et auro habundanti et multa purpura use sunt ut quo
formam suam comptiorem efficerent summa ad diligenciam
capillos cinere rutillarunt Nulli enim tunc subsessores alienorum
matrimoniorum oculi metuebantur sed pariter et videre sancte et
aspici mutuo pudore custodiebantur Quociens vero inter 6
virum et uxorem aliquid iurgii intercesserat in sacellum dee
viriplace quod est in pallacio veniebant et ibi invicem locuti
que voluerant contencione animorum deposita concordes reu-
tebantur Dea nomen hoc a placandis viris fertur assecuta
veneranda quidem et nescio an precipuis et exquisitis sacrificiis
colenda utpote quottidiane et domestice pacis custos que
pari iugo caritatis ipsa sui appellacione virorum maiestati de-
bitum Huiusmodi inter coniuges feminis tribuens honorem 7
verecundia quid inter ceteras necessitudines nonne apparet
consentanea nam ut minimo indicio maximam eius
significacionem aliquamdiu nec pater cum filio pubere nec socer cum
genero lavabantur manifestum igitur est tantum religioni sanguinis et
affinitatis quantum ipsis diis inmortalibus fore tributum quia inter
ista tam sacrata vincula non magis quam in aliquo loco sacro
nudare se nephas esse credebatur
Convivium etiam solempne maiores instituerunt idque ca- 8
ristiam appellaverunt cui preter cognatos et affines nemo
interponebatur ut si qua inter necessarias personas querela esset orta
apud sacra mense et inter hilaritatem animorum et fautoribus concordie
Senectuti iuventa ita cumulatum et adhibitis tolleretur 9
et circumspectum honorem reddebat tamquam maiores natu

concinniorem

i. equales

adolescentum comites patres erant. Iuvenes vero senatus die utique aliquem ex patribus conscriptis aut propinquum aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixique valvis expectabant donec reducendi etiam officio fungerentur. Qua quidem voluntaria statione et corpora et animos ad publica officia impigre sustinenda roborabant, brevique processuri in lucem virtutum suarum verecunda laboris meditatione ipsi doctores erant.

Invitati ad cenam diligenter querebant quinam ei convivio essent interfuturi, ne senioris adventum discubitu precurrerent, sublataque mensa priores consurgere et abire patiebantur. Ex quibus apparet cene etiam tempore quam parco et quam modesto sermone his presentibus soliti sint uti.

10 Maiores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda iuventutem alacriorem redderent. Quid hoc splendidius, quid etiam utilius certamine? Pubertas canis suum decus reddebat, defuncta virorum etas cursu ingredientes actuosam vitam favoris nutrimento prosequebatur. Quas Athenas, quam scolam, que alienigena studia huic domestice discipline pretulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricii, Marcelli, Fabii. Ac ne singula imperii nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde inquam celi clarissima pars divi fulserunt Cesares.

Iuvenes sunt homines pueri, senes aut sunt antiqui, iuvenes in moribus

11 Adeo autem magna caritate patrie tenebantur ut archana consilia patrum conscriptorum multis seculis nemo senator enunciaverit. Quintus Fabius Maximus tantum et is ipse per

imprudentiam de tercio bello punico indicendo quod sec-
reto in curia erat actum publio crasso rus petens domum
revertenti in itinere narravit. Memor enim triennio ante que-
storem factum ignarusque nondum a censoribus in ordinem senato-
rum allectum quo uno modo eciam his qui iam honores gess-
erant aditus in curia dabatur. Sed quamvis honesto errore labi esset
vehementer tamen a consulibus obiurgatus est. Violari enim ta-
citurnitatem optimum ac tutissimum ad ministrandarum rerum
vinculum labefactari volebant.
Ideo cum asie rex Eumenes amantissimus nostre urbis bel- 12
lum a perse adversus populum romanum comparari senatui nunciasset
Non ante sciri potuit quid aut ille locutus esset aut patres re-
spondissent quam captum persen cognitum est. Fida erat et alta
rei publice pectora curia silencii que salubritate munita et vallata
undique. cuius limen intrantes abiecta privata caritate
publicam induebant. Itaque non vero dicam unum sed neminem
audisse credes quod tam multorum auribus fuerat commissum
Magistratus vero prisci quanto tempore suam populique romani ma- 13
iestatem retinentes se gesserint hinc cognosci potest quod inter
cetera obtinende gravitatis indicia illud quoque magna cum perse-
verancia custodiebant ne grecis umquam nisi latine responsa darent
quin eciam ipsa lingwe volubilitate qua plurimum valent excussa
per interpretem loqui cogebant non in urbe tantum nostra sed in grecia
et assia quo scilicet latine vocis honos per omnes gentes vene-
rabilior diffunderetur. Nec illis deerant studia doctrine sed
sed nulla omnino in re pallium toge subici debere arbitrabantur
indignum esse existimantes illecebris et suavitati litterarum imperii
pondus et auctoritatem donari.

Officiales et regentes. Debent pre aliis hominibus [illegible] statum [illegible]

Nullus liber erit apta manus ferrugine [illegible]
Non [illegible] querunt corda parate libre
[illegible] est [illegible] libros [illegible]
[illegible] libros [illegible]

pol. d phe. [illegible]

22 47

Propter te non es dampnandus rustici rigoris crimine Gay
mari quia gemina lauro coronatam senectutem tuam numi
dicis et germanicis illustrem tropheis victor devicte gen-
tis facundia politiorem fieri voluisti credo ne aliena inge-
nii exercitacione patrii ritus servus et transfuga existeres
Quis ergo huic consuetudini qua nunc grecis actionibus
aures curie exsurdantur ianuam patefecit ut opinor mo-
lo rethor qui studia M. ciceronis acuit eum namque ante omnes
exterarum gentium in senatu sine interprete auditum constat
quem honorem non immerito cepit qui summam vim ro-
mane eloquencie adiuverat conspicue felicitatis arpinas
municipium sive litterarum gloriosissimum contemptorem sive habundantem
Magna autem diligencia maiores fontem intueri velis
hunc morem retinuerunt ne quis se inter consulem et pro-
ximum lictorem quamvis officii causa una progrederetur in-
poneret filio dumtaxat et ei puero ante patrem consulem am-
bulandi ius erat qui mos adeo pertinaciter retentus est ut
3 Q. fabius maximus quinquies consul vir et pridem summe au- prudentissime
ctoritatis et tunc ultime senectutis a filio consule invitatus
ut inter se et lictorem incederet ne hostium samnitum turba ob
tereretur quorum colloquium descendebat facere id noluerit
6 Idem a senatu legatus ad filium consulem suessam mis-
sus postquam animadvertit eum ad officium suum extra menia opidi
processisse indignatusque quod ex xi lictoribus nemo se ex
equo descendere iussisset plenus ire sedere perseveravit quod cum
filius sensisset proximo lictori ut sibi appareret imperavit
cuius voci continuo fabius obsecutus non ego inquit tibi

summum imperium tuum contempsi sed experiri nolui an scires con-
sulem agere. nec ignoro quid pretexte venerationis debeatur
rerum publica instituta privata pietate potiora iudico

Elatis Quinti Fabii offeratur se insignis constantie vir qui 7
legati a senatu tarentum ad res petendas missi cum gravissimas ibi iniurias accepissent unius etiam urina respersi essent, in theatrum ut est consuetudo grece introducti legationem quibus acceperant verbis peregerunt de his que passi erant questi non sunt ne quid ultra quam mandatum esset loquerentur: intimusque pectoribus eorum antiqui moris respectus dolor quamvis ex contumelia gravissimus sentiri convelli non potuit fine profecto fruendarum opum quas ad invidiam usque pleno cornu habundaveras Tarentina civitas quesisti. Nam dum elatum nitore in semet ipsam convexum stabilimentum victorie fortune presentis inflata fastidiose extimas invalidi imperii ...
mucronem ... et amens incurristi. 8

Eo ut a luxu et predictis moribus ad severissima maiorum instituta transgrediar. antea senatus assiduam stationem eo loco peragebat qui hodie senaculum appellatur nec expectabat ut edicto contraheretur sed inde citatus protinus in curiam veniebat ambigue laudis civem existimans qui debitum reipublice officium non sua sponte sed iussus fungeretur. quia quod imperio cogitur exigenti magis quam prestanti acceptum refertur.

Illud quoque memoria repetendum est quod tribunis plebis intrare curiam 9
non licebat. ante valvas autem positis subselliis decreta patrum attentissima cura examinabant ut si qua ex eis improbassent rata esse non sinerent. Itaque veteribus senatus consultis T littera subscribi solebat eaque nota significabatur illa tribunos quoque censuisse. qui quamvis pro commodis plebis excubabant imperiis consulum ...

occupati erant instrui tum ea argenteis vasis et anulis
aureis publice prebitis patiebantur quod illud decere nisi anctas
magistratuum esse ornatiorem. Severiore quemadmodum maiestatem
amplificabant ita abstinentia artissime constringebant.
Immolatarum enim hostiarum exta ad questores erarii delata
veniebant. Sacrificiisque eorum populi romani tum deorum inmor-
talium cultus tum etiam hominum continentia mercatur. Imperatoribus inius
quod sanctas manus habere debent aput ista altaria distentibus
continentieque tantum tribuebant ut in rationes alienum quod provin-
cias sincere administraverat a senatu persolutum sit. Nam
quorum opera publica auctoritatem splendorem suum pabul
obtinuisse viderant eorum dignitatem domi collabi
indignum sibique deforme esse arbitrabantur.
Equestris vero ordinis iuventus omnibus annis bis urbem
20 spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat. Luper-
21 calium enim mos a Romulo et Remo inchoatus est tunc
leticia inchoantes exultantes quod his avus Numitor
rex Albanorum eo loco ubi educati erant urbem condere
permisisset sub monte Palatino hortatu Faustuli educatoris
sui quem Euander Arcas consecraverat facto enim sacri-
ficio cesisque capris epularum hilaritate ac vino largiore
provecti divisa pastorali turba cincti obvios pellibus
immolatarum hostiarum iocantes petiverunt. Cuius hilaritatis
22 memoria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos
vero equites idibus Iulii Quintus Fabius transvehi instituit.
23 Idem Fabius censor cum Postumio Decio seditionis finiende
gratia quia comitia humillimi cuiusque potestatem redacta erant
deant omnem forensem turbam in quattuor tantum tribus

describsit casasque urbanas appellat quo tam salubri situ in
alioquin in bellicis operibus istis excellens marius cogitatus est.

Laudanda etiam populi verecundia est qui impigre se
laboribus et periculis militiae offerendo dabat operam ne im-
peratoribus capite censos sacramento rogare esset necesse. Quorum
nimia inopia suspecta erat, ideoque his publica arma non
committebantur. Sed hanc diutina continuatione usurpatione
formatam consuetudinem Gaius Marius capite censum
legendo militem abrupit, civis alioquin magnificus, sed no-
vitatis suae conscius vetustati non sane propitius memorque si
militaris ignavia humilitatem sperneret perseveraret se a ma-
ligno virtutis interprete velut capite censum imperatorem
compellari posse. Itaque fastidiosum dilectus genus in exercitibus
romanis oblitterandum duxit ne talis notae contagio ad
ipsius quoque gloriae sugillationem penetraret.

Armorum tractandorum meditatio a Publio Rutilio consule
Gnei Mallii ente collega militibus est tradita. Is enim nullius
ante se imperatoris exemplum secutus ex ludo Gaio Aurelii Scauri
doctoribus gladiatorum arcessitis vitandi atque inferendi ictus
subtiliorem rationem pugnae legibus ingeneravit virtutemque arti
et rursus artem virtuti miscuit ut illa impetu huius
fortior, haec illius scientia cautior fieret. Velitum usus eo bello
primum repertus est quo Capuam Fulvius Flaccus imperator
obsedit. Nam ad equitatum Campanorum crebris excursa-
tionibus equites nostri quia numero pauciores erant resistere non
possent, Quintus Naevius centurio expeditos lectos ex omni exer-
citu corporis brevibus et in turmis septenos armatos
hastis pro tegmine munitos veloci saltu urgere fecerat

et rursus celeri motu dilabi instituit quo facilius equestri pro-
lio subiecti pedites viros pariter atque equos hostium telis
incesserent. Eaque novitas pugne virium campane fregit et de-
bilitavit auxilium. Ideoque auctori eius Nevio honos adhuc
habitus est. Proximus militaribus institutis ad urbana castra
theatra gradus faciendus est, quoniam hec sepe numero animosas acies
instruxerunt excogitataque cultus deorum et hominum delectationis
causa non sine aliquo pacis rubore voluptatem hominum
et religionem civili sanguine scenicorum portentorum gratia macula-
verunt. Que theatra inchoata quidem sunt a Messala et Cassio
censoribus. Ceterum auctore P. Scipione Nasica omnem appara-
tum operis eorum subiectum haste venire placuit. Atque etiam eodem
senatus consulto cautum est ne quis in urbe propiusve vel
per passus mille subsellia posuisset sedens vel ludos spec-
tare vellet ut scilicet remissioni animorum iuncta standi virilitas
propria Romane gentis nota esset. Per quingentos autem et quinquaginta
et octo annos senatus populo mixtus spectaculo ludorum interfuit.
Sed hunc morem Atilius Serranus et Lucius Scribonius ediles
ludos matri deum facientes posterioris Affricani sententiam
secuti discretis senatus et populi locis solverunt. Eaque res avertit
vulgi animum et favorem Scipionis magnopere quassavit.
Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repe-
tam. G. Sulpicio Petico Gaio Licinio Stolone consulibus
intollerabili vi orta pestilentie civitatem nostram a
bellicis operibus revocatam domestici atque intestini mali
cura affligeret iamque plus in exquisito et novo cultu re-
ligionis quam in ullo humano consilio positum opis videbatur.
Itaque placandi celestis numinis gratia compositis carminibus

Placuerunt modos [illegible] in urbe [illegible] ad ludos

officialis templi

Consuetudo hominum est opera magna continuare. — vacuas aures prebuit ad id tempus circensi spectaculo con-
tenta quod primus Romulus raptis virginibus Sabinis consu-
Debilia principia melior fortuna sequitur. — alium nomine celebravit. Verum ut mos est hominum parvula initia
pertinaci studio prosequendi, venerabilibus erga deos obsequiis
iuventus rudi atque incomposito motu corporum iocabunda gestus
adiecit, eaque res ludium ex Etruria arcessendi causam dedit.
Cuius decora pernicitas (vel velocitas) vetusto ex more Curetum Lydorumque a
quibus Etrusci originem traxerunt novitate grata Romanorum
oculos permulsit. Et quia ludius apud eos hister appellabatur,
scenico nomen histrionis inditum est. Paulatim deinde
ludicra ars ad saturarum modos perrepsit, a quibus omnium primus
poeta Livius ad fabularum argumenta spectantium oculos
et animos transtulit. Isque sui operis auctor, cum sepius a populo re-
(i. impeditus) vocatus vocem obtudisset, adhibito pueri ac tibicinis con-
centu gesticulationem tacitus peregit.

Atellani autem ab Oscis acciti sunt. Quod genus delectationis
Italica severitate temperatum est, ideoque vacuum nota est. Nam
neque tribu movetur neque a militaribus stipendiis repellitur.

Et quia ceterorum ludorum ipsis appellationibus unde trahantur
apparet, non absurdum videtur Secularibus initium suum cuius generis
(est reddere) minus trita notitia. Cum ingenti pestilentia urbs agrique vasta-
rentur, Valesius vir locuples rustice vite duobus filiis et
filia ad desperationem usque medicorum laborantibus aquam calidam
his a foco petens, genibus nixus lares familiares
ut puerorum periculum in ipsius caput transferrent oravit. Orta deinde
vox est habiturum eos salvos si continuo flumine Tiberi devectos
Tarentum portasset, ibique ex Ditis patris et Proserpine ara petita
aqua calida recreasset. Eo predicto magnopere

confusus quam et longa et periculosa navigatione improbabat. Spe
tum dubia presentem metum vincente pueros ad ripam Tibe-
ris protinus detulit. Habitabat enim in villa sua prope vicum Sabine
regionis Eretum et lintre petens Hostiam nocte concubia
ad Martium campum appulit. Sitientibusque egris succurrere cu-
piens igne in navigio non permanente ex gubernatore
cognoscit haut procul apparere fumum et ab eo iussus egredi
Tarentum id nomen ei est cupide arrepto calice aquam
flumine haustam eo unde fumus erat attulit iam letior per-
tulit divinitusque dati remedii quasi vestigia quedam in propinquo
se nactus in quo solo magis fumante quam ullas ignis habere
reliquias/ dum tenacius omen apprehendit/ contractis levibus
et que fors attulerat nutrimentis tum pertinaci spiritu flammam
evocavit calefactamque aquam puerorum bibendam dedit/ qua
potata salutari quiete sopiti diutina vi morbi repente sunt
liberati/ patrique indicaverunt vidisse se in somnis a ne-
scio quo deorum spongia corporea sua pertergi/ et precipi ut
ad Ditis patris et Proserpine aram a quo potatio ipsis fue-
rat ablata furve hostie immolarentur· lectisterniaque et lu-
di nocturni fierent. Is quia eo loci nullam aram viderat desiderari
credens ut a se constitueretur aram empturus in urbem
perrexit/ relictis qui fundamentorum constituendorum gratia terram
ad solidum foderent. Hi domini imperium exequentes cum ad xx
pedum altitudinem humo egesta pervenissent animadverterunt
aram Diti patri Proserpineque inscriptam. Hoc postquam Valesius
nuntiante servo accepit/ obmisso emende are proposito ho-
stias nigras que antiquitus furve dicebantur Tarenti immo-
lavit ludosque et lectisternia continuis tribus noctibus quia tot
quidem filii periculo liberati erant fecit.

Diti maribus, feminis proserpine lectisternioque ac ludis trinoctio factis aram tetit

Valerius publicola qui primus consul fuit studio succurrendi civibus secutus apud eandem publice nuncupatis votis cesisque atris bobus subterraneam ut ante fuerat obruit. Ludorum crescentibus opibus secuta lautitia est. Eius instinctu Q. Catulus campanam imitatus luxuriam primus spectantium consessum velorum umbraculis texit. 30

Gneus pompeius ante omnes aque per semitas decursu estivum minuit fervorem. 31

Claudius pulcher scenam varietate colorum adumbravit vacuis ante pictura tabulis extentam quam totam argento Gaius Antonius, auro petreius, Q. Catulus ebore pretexuit.

Versatilem fecerunt luculli, argentatis choragiis P. lentulus spinter adornavit. Translatum antea puniceis indutum tunicis Marcus Scaurus exquisito genere vestis induxit.

Nam gladiatorium munus primum rome datum est in foro boario Appio claudio et Quinto fulvio consulibus. Dederunt Marcus et Decimus filii bruti funebri memoria patris cineres honorando. 32

Athletarum certamen a M. Scauri tractum munificentia est. Statuam auream nec in urbe nec in aliqua parte italie quisquam prius aspexit quam a Marcio glabrione equestri patri poneretur in sede pietatis. Eam autem edem P. Cornelio lentulo et M. bebio pamphilo consulibus ipse dedicaverat compos voti facti de rege anthioco apud Termopilas superato.

Ius civile per multa secula inter sacra cerimoniasque deorum immortalium abditum solisque pontificibus notum Gneus flavius libertino patre genitus et scriba cum ingenti nobilitatis indignatione factus edilis curulis vulgavit ac fastos pene toto foro exposuit. Qui cum ad visendum egrum collegam suum venisset nec a nobilibus qui frequentia cubiculum eius erat completum 33

respiceretur sellam curulem afferri iussit et in ea honore pariter
et contemptu sui vindicato consedit.
Inusitate questio et moribus et legibus romanis ignota
complurium matronarum patefacto scelere orta est que cum
viros suos clandestinis insidiis veneno perimerent ex unius
ancille iudicio protracte capitali iudicio dampnate clxx
Tibicinum quoque collegium solet in foro / munere expleuerunt
vulgi oculos in se convertere cum inter publicas actiones privatasque
feriasque personis tecto capite variaque veste velatis concentus
edidit / Inde atracta licentia quondam vetiti in ede Iovis quod
prisco more factitauerant vesci Tibur irati se contulerunt
Quorum ministerio senatus destituta sacra non equo animo ferens
per legatos a Tiburtinis petiit ut eos ex gratia sua romanis
templis restitueret / quos illi in proposito perseuerantes inter
posita feste epulationis simulatione mero somnoque sopi-
tos plaustris in urbem deuehendos curauerunt quibus et
honor pristinus restitutus et huiusce rei usus hic est datus
Personarum usus pudorem circumuente temulentie causam habet.
Fuit etiam illa simplicitas antiquorum in cibo capiendo
36 humanitatis simul et continentie certissima index / nam
maximis viris prandere et cenare in propatulo verecundie non
erat / nec sane ullas epulas habebant quas populi oculis
subicere erubescerent. Erant adeo continentie attenti ut fre-
quentior apud eos pultis usus quam panis esset ideoque in sacrificiis
mola que vocabatur ex sale constat et farre exta farre
sparguntur et pullis a quibus auspicia petuntur puls obicitur
primitiis et libamentis victus sui deos eo efficacius quo sim-
plicius placabant et ceteros quidem ad benefaciendum venerabantur
febrem autem ad minus nocendum templis colebant quorum adhuc
unum in palatio / alterum in area marianorum monumentorum

Tercium in summa parte uici longi extat in eaque remedia que corporibus
egrotorum annexa fuerant deferebantur. Hec ad humane mentis estum
leniendum cum aliqua usus racione sunt excogitata. Ceterum
salubritatem suam industrie certissimo ac fidelissimo mo
nimento tuebantur. boneque valitudinis eorum quasi quedam mater
frugalitas inimica luxuriosis epulis et aliena nimie uini ha
bundancie ac immoderato veneris usu aduersa.

Idem sensit proxima maiorum nostrorum grauitati sparta 37
na ciuitas que seuerissimis ligurgi legibus obtemperans aliquamdiu
ciuium suorum oculos a contemplanda asia retraxit ne ille
cebris eius capti ad delicatius uite genus prolaberentur. Audi
erat enim lauticiam inde et inmodicos sumptus et omnia non
necessarie voluptatis genera fluxisse primosque ionas vnguenti
coronarumque in conuiuio dandarum et secunde mense ponende
consuetudinem haut parua luxurie irritamenta repperisse ac
minime mirum est quod homines labore et paciencia gaudentes
tenacissimos patrie neruos externarum deliciarum contagione
solui et hebetari noluerunt. Cum aliquanto faciliorem a uirtute
ad luxuriam quam a luxuria ad uirtutem transitum uiderent.
Quod eos non frustra timuisse dux ipsorum pausanias
patefecit qui maximis operibus editis ut primum se asie mo
ribus permisit fortitudinem suam effeminato eius cultu
Lacedemoniorum consuetudines mollire non erubuit. Eiusdem ciuitatis exercitus non ante ad dimi 38
candum descendere solebat quam tibie concentu et anapesti pedis
modulo cohortacionis calorem animo traxisset vegetato et
crebro ictus sono strenue hostem inuadere admoniti.
Idem ad dissimulandum et occultandum uulnerum suorum cru
orem puniceis in prelio tunicis utebantur non ut ipsis
aspectus eorum terrorem sed ne hostibus fiduciam alicuius afferrent. 39
Atheniensium consuetudines Egregios uirtutis bellice spiritus lacedemoniorum prudentissime
pacis moribus athenienses subsequantur. Apud quos inercia e

e latebris suis langore marcens in fore producitur ac delictum
aliquod pertrahitur · sicque ut facinorose ita erubescende rea esse
iusdem urbis et sanctissimum consilium ariopagitum quid
quisque atteniensium ageret aut quonam questu sub=
stantaretur diligentissime inquirere solebant · ut homines ho=
nestatem uite racionem memores reddendam esse sequentur ·
Idem bonos cives corona decorandi primo consuetudinem
introduxit duobus olee coniectis ramulis clarum pictis cinge=
do capud probabile institutum fuit sine rem sive personam intueri
velis / nam et uirtutis uberrimum alimentum est honos / et pictes
dignus est a quo tales muneris dandi potestas potissimum incipit
ge quid illud institutum attenarum quod mediante[le] indicium
quod inuenit a patrono libertum ingratum iure libertate exuit[2] Sup=
sedeo te inquit esse ciuem tanti muneris impium extima=
torem · nec adduci possum ut credam urbi utilem quem
domi scelestum cernam · abi igitur et esto servus qui liber esse nescisti · Massilien[ses] consuetudines
Inde Massilienses quoque ad hoc tempus usurpant disciplinae
gravitatem cum prisci moris observantia in caritate populi
romani precipue conspicui / qui tres in eosdem manumissiones
rescindi permittunt / si ter ab eodem servo deceptum dominum cog=
novit quarto errori subveniendum non putant quia sua iam et
culpa iniuriam accepit qui se totiens inicat ·
Eadem civitas severitatis custos acerrima est nullum
aditum in scena mimis dando quorum argumenta maiore ex
parte stuprorum continet actus ne talia inuitandi consuetudo
et imitandi licentiam sumant
Omnibus autem qui per aliquam religionis simulationem
alimenta inercie querunt clausas portas habet et mendacem
et fucosam superstitionem submovendam esse existimans
Ceterum a condita urbe gladius est ibi quo noxiorum iugula=
tur · rubigine quidem exesus et uix sufficiens ministerio · sed est in=
dex in minimis quoque rebus omnia antique consuetudinis monimenta

esse fugienda. Due etiam an portas eorum arces iacent altera qua liberorum altera qua servorum corpora ad sepulture locum plaustro devehuntur sine lamentatione sine que planctu funeris dies in domestico sacrificio additoque necessariorum convivio finitur. Et enim quid attinet aut humano dolori indulgeri aut divino numini invidiam fieri quoniam immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit.

Venenum cicuta temperatum in ea civitate publice custoditur quod datur ei qui causas senescenti id enim senatus eius nomen est exhibuit propter quas mors sit illi expetenda cum cognitione virili benivolentia est temperata que neque egredi vita temere patitur et sapienter excedere cupienti celerem fati viam prebet ut vel adversa vel prospera nimis usi fortuna. Utraque enim finiendi spiritus illa ne perseveret hec ne destituat rationem prebuerit comprobata exitu terminentur. Quam consuetudinem Massiliensium non in Gallia ortam sed ex grecia translatam inde existimo quod etiam in insula Cea illo tempore animadverti quo asiam cum sexto pompeio petens Iulide opidum intravi forte enim ita evenit ut summe benignitatis ibi femina sed ultime iam senectutis reddita ratione civibus cur excedere vita deberet veneno consumere se destinaret mortemque suam ex pompei presentia clariorem fieri magni extimaret. nec preces eius vir ille et omnibus virtutibus ita humanitatis quoque laudibus instructissimus aspernari sustinuit. Venit itaque ad eam cum fastidiosissimo sermone qui ore eius quasi e beato quodam eloquentie fonte emanabat ab incepto consilio diu nequiquam revocare conatus ad ultimum propositum illam exequi passus est que nonagesimum annum transgressa cum summa et animi corporis sinceritate in lectulo dignoscere erat quottidiana consuetudine cultius strato recubans et innixa cubito

tibi quidem inquit Sexte pompei dii magis quos relinquo
quam quos peto gratias referant quoniam nec hortator vite mee
nec mortis spectator esse fastidisti ceterum ipsa hylarem for-
tune vultum semper experta ne aviditate lucis tristem intueri
cogar reliquias spiritus mei in prospero fine duas filias et
septem nepotem gregem superstitem relictura permitto Cohorta-
ta deinde ad concordiam suos distributo eis patrimonio et
cultu suo sacrisque domesticis maiori filie tradita poculum in quo
venenum temperatum erat ad constanti dextra arripuit Tum
defusis mercurio delibamentis et invocato numine eius ut se
cum placido itinere in meliorem sedis inferne deduceret
partem cupido haustu mortiferam traxit potionem ac sermone
significans quasque subinde partes corporis sui rigor occuparet
cum iam visceribus eum et cordi imminere esset elocuta filiare
manus ad supremum opprimendorum oculorum officium advocavit Ro-
manos autem tamen et si ex novo spectaculo stupefacti erant suffu-
sos tamen ex lacrimis dimisit.

Eo ut ad massiliensium civitatem unde in hoc divertium
excelsi revertar intrare oppidum eorum nulli cum telo licet sed presto
est qui id custodie in gratia acceptum exituro reddat ut hospi-
tia sua quemadmodum advenientibus humana sint ita ipsis que tuta
x1 sint Horum menia egressus vetus ille mos gallorum occurrit
x2 quos memoria proditum est pecunias mutuas datas esse
quia que hiis apud inferos redderentur persuasum habue-
rant animas hominum esse immortales Dicerem stultos nisi idem
bracchati sensissent quod palliatus pittagoras credidit.
x3 Avara et feneratoria est gallorum philosophia alacris et fortis
est Cimbrorum et celtiberorum qui in acie gaudio exulta-
bant tamquam gloriose et feliciter vita excessuri lamentabantur
in morbo quasi turpiter et miserabiliter perituri Celtiberi etiam ne-
fas esse ducebant prelio superesse ad is occidisset pro cuius salute

spiritum devoverat. Laudanda utrorumque proposito ad constantiam
quod et patrie incolumitatem fortiter tueri et fidem amicitie
constanter prestandum arbitrabantur.

Thracie vero illa natio merito sibi laudem sapientie vin-
dicavit que natales hominum flebiliter exequias cum hila-
ritate celebrabant sine ullis doctorum preceptis verum con-
dicionis nostre habitum providit. Removeatur itaque naturalis
omnium animalium dulcedo vite que multa et facere et pati tur-
piter cogit si ea mortua cuius aliquanto felicior et beatior
finis reperietur. Quo arthia recte ligij tunc hys luctus in-
cidit muliebrem vestem induunt ut ex deformitate
cultus commoti maturius stultum proicere merorem velint.

Judorum consuetudo Verum quid ego fortissimos hoc in genere prudentie
viros laudem inspiciantur more femine que ad more
patris complures eidem nupte esse soleant mortuo marito
in certamen iudiciumque veniunt quenam ex hys maxime
dilexerit. Victrix gaudio exultans deductaque a necessa-
riis, letum pre se ferentibus vultum coniugi se flammis superiacit
et cum eo tamquam felicissima crematur. Superate cum me-
morie tristitie in vita remanent. Protrahe in medium
cimbricam audaciam. adice celtibericam fidem iunge.
Thracie potenciam et sapientiam. annecte liciorum in luctibus
abiciendis callide quesitam racionem. Indico tamen rogo
nichil eorum preferes quem uxoris pietas in modum
genitalis thori secuta mortem propinque conscendit. Cuius
glorie punicarum feminarum ut ex comparatione turpius appa-
reat dedecus subiectam. Sicce fanum veneris in quod
se matrone conferebant atque inde procedentes questu
dotis corporis iniuria contrahebant honesta nimirum
tam inhonesto vinculo coniugia iuncture.

Persarum consuetudo Iam Persarum ad modum probabile institutum fuit

[illegible]

29

quia liberos suos non prius aspiciebant quam septimum annum implessent quo puerorum amissionem equiore animo sustinerent.

Numide quidem reges vituperandi qui more gentis sue nulli mortalium osculum ferebant quicquid enim in excelso fastigio positum est humili trita consuetudine quo sit venerabilius vacuum esse convenit. *Numide reges*

Capitulum 2. De disciplina militari

Venio ad precipuum decus et ad stabilimentum romani imperii et salutari perseverantia ad hoc tempus sincerum et incolume servatum militaris discipline tenacissimum vinculum in cuius sinu ac tutela serenus tranquillusque beate pacis status acquiescat. *Disciplina militaris ... [illegible]*

1 Publius cornelius scipio cui deleta cartago avitum cognomen dedit consul in hyspaniam missus ut insolentissimos numantine urbis spiritus superiorum ducum culpa nutritos contunderet eodem momento temporis quo castra intravit edixit ut omnia que voluptatis causa comparata erant auferentur et submoverentur constat tunc maximum inde institorum et lixarum numerum cum duobus milibus scortorum abisse. Ex hac turpi et erubescenda sentina vacuefactus exercitus noster qui paulo ante metu mortis deformi se federis ictu maculaverat erecta et recreata virtute acrem illam et animosam numantiam incendiis exustam ruinisque prostratam solo equavit atque neglecte discipline militaris indicium mancini miserabilis deditio servate merces speciosissimus scipionis triumphus extitit.

2 Huius sectam scipionis metellus secutus cum ad exercitum in affrica iugurtino bello nimia spurii albini indulgentia corruptum consul accepisset omnibus imperii nervis ad revocandam pristine discipline militiam nisus est nec singulas partes apprehendit sed totam continuo in suum statum redegit protinus namque lixas e castris submovit cibumque coctum venalem proponi vetuit in agmine neminem militum ministerio servorum iumentorumque uti passus ut arma sua et alimenta ipsi ferrent ubi passus

Nota que de militari di. c. l. Nulla alia re videmus populum romanum orbem subegisse nisi armorum exercitio disciplina castrorum usuque milicie. Quid enim adversus gallorum multitudinem paucitas romana valuisset, quid adversus germanorum proceritatem brevitas potuisset audere, hyspanos quidem non tantum numero sed corporum viribus nostris non prestitisse manifestum est. Affrorum dolis atque divitiis semper impares fuimus. Grecorum artibus prudentia que vinci nemo dubitavit. Sed adversus omnia profuit tirones solerter eligere, ius ut ita dicam armorum docere, quottidiano exercitio roborare, queque [illegible] in acie atque preliis possent evenire [illegible] in campestri meditatione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bellorum [illegible] paucitas [illegible] [illegible]

[illegible]

Castrorum subinde loca mutauit eadem tamen tamquam iuxta se adesset uallo fossaque aptissime cingebat. Quid ergo restituta continentia quid repetita industria profecit. Crebras uictorias et multa trophea peperit ex eo hoste (iugurta) cuius terga sub ambitioso (Spurio) imperatore romano militi uidere non contingerat.

[illegible]

Prodesse etiam illi militari discipline affluenter qui ne necessitudinum quidem prerupte ... uiolatione uindictaque lesi cum ignominia domum suam erigere non dubitauerunt. Nam publius rutilius consul in eo bello quod in sicilia cum fugitiuis gessit quintum fabium generum suum quia ex negligentia tauromitanam arcem amiserat de prouincia iussit decedere.

Nam C. Cotta publium aurelium pecuniolam et sanguine sibi iunctum quem obsidioni liparitane ad auspicia repetenda messanam transiturus prefecerat uirgis cesum pro militie munere inter pedites fungi coegit quia eius culpa agger incensus et pene castra erant capta.

Quintus etiam flaccus censor fuluium fratrem cohortem legionis in qua tribunus militum erat iniussu consulis domum dimittere ausum a senatu remouit. Tam digna erant tam breuiter nisi maioribus urgerer (impellerer) exemplis non referrentur. Quid enim tam difficile fatu quam copulate societati generis et maximum deformem in penam redditam iudicare aut ex communione nominis ac familie ueteris propinquitatis ex serie cohibentia uirgas contumeliosa uel adhibere aut censorium supercilium aduerso fraternam caritatem distringere. Dentur hec singula quamuis claris ciuitatibus habunde tamen glorie discipline militaris instructe uidebuntur.

[illegible]

At nostra urbs que omni genere mirificorum exemplorum totum terrarum orbem repleuit imperatorum proprio sanguine manantes secures habet ne turbato militie ordine commendata deceret in castris publice speciosas priuati lugubres duplici uultu recepit incerta gratulandi prius an alloquendi officio fungeretur. 6

Igitur ego quoque hesitante animo vos bellice rei severissimi
custodes Postumi Tiburte et Manli Torquate sub memoria
cum hac relatione complector quia animadverto fore ut pon-
dere laudis quam meruistis obrutus magis ingenii mei imbe- depbam
cillitatem detegam quam vestram virtutem que par est represente
Tu namque Postumi dictator Auli Postumii quem ad gene-
tui penetraliumque sacrorum successionem propagandam genueras
cuius infantie blandimenta in sinu atque oculis foveras quem
puerum in litteris quem iuvenem in armis instruxeras
sanctum fortem amantem tui pariter ac patrie quia non tuo
iussu sed sua sponte presidio progressus hostes fuderat victo-
rem securi ferri iussisti Et ad hoc peragendum imperium pe-
nete ministerio sufficere valuisti nam oculos tuos certum esse
sub clarissima in luce tenebris offusos ingens animi opus
intueri nequisse

Tu item Manli Torquate in latino bello consul filium
quia provocatus a geminio meo duce tusculanorum ad dimi-
candum te ignaro discesserat gloriosam victoriam et spe-
ciosa spolia referentem arripi a lictore et in modum hostie
mactari iussisti sanctius etiam iudicans patrem forti filio quam pa-
triam militari disciplina carere

Ne quanto spiritu putamus usum lucium quintum cincinnatum di-
ctatorem in eo tempore quo devictis Equiculis et subiugum missis
lucium minutium consulatum deponere coegit quod castra eius idem
hostes obsederant Indignum enim maximo imperio credidit
quem non sua virtus sed fossa valluque tutum prestiterat
cuique verecundie non fuerat arma romana metu trepida
clausisque portis contineri Ergo imperiosissimi xii fasces pe-
nes quos senatus equestris ordinis et universe plebis
summum decus erat quorumque nutu latium ac tota italia vires
regebantur contusi atque fracti dictatorie se animadversioni sub-
straverunt ac ne multa foret lesa gloria militaris consul dede-
coris vindex punitus est Hic ut ita dicam o mars imperii

Declamacio

quid pater ubi aliqua ex parte a tuis auspiciis degeneratum
erat numen tuum prebebatur assiduis cognatorum et fratrum nostrorum
filiorumque strage ignominiosa consulum civitatione

Eiusdem ordinis exemplum quod sequitur Papirius dictator
cum adversus imperium eius Quintus Fabius Rutilianus magister
equitum exercitum in aciem eduxisset quamquam fusis Samnitibus
in castra redierat / tamen neque virtute eius neque successu nec
nobilitate motus virgas expediri eumque nudari iussit
O spectaculum admirabile et Rutilianus et magister equitum
et victor scissa veste spoliatoque corpore lictorum se verberibus
lacerandum prebuit ut in acie exceptorum vulnerum nodosis
ictibus cruore renovato victoriarum quas modo speciosissi-
mas erat adeptus titulos respergeret ex quibus deinde exactus
sui occasionem Fabio confugiendi in urbem dedit
ubi frustra senatus auxilium imploravit Nichilominus
enim Papirius in exigenda pena perseveravit Itaque co-
actus est pater eius post dictaturam tertiumque consulatum
rem ad populum devocare auxiliumque tribunorum plebis sup-
plex pro filio petere neque hac re Papirii severitas
refrenari potuit Ceterum cum universis civibus et ipsis
tribunis plebis rogaretur / testatus est se penam illam
non Fabio sed populi tribunorum concedere potestati

Vlcitus quoque Calfurnius Piso consul cum in Sicilia
bellum adversus fugitivos gereret et Titus equitum
prefectus fugitivorum a multitudine hostium circumventus
se et arma hiis tradidisset his Piso prefectum tali ignomi-
nie generibus affici iussit Cum toga laciniis abscissis
amictum decinctaque tunica indutum nudis pedibus a mane
usque ad noctem ad principia per omne tempus militie ad-
esse iniecit et ei convictum hominum usum balnearum
turmasque equitum quibus preerat adeptisque equis in

funditorum alas conscripsit/ magnum profecto dedecus prae pi-
sonum decore vitandum est. Cum idem quod egit piso ut
qui cupiditate aducti vite dignissimis fugitivis tropea
ad se statuere concesserant libertatique sue a manu servili
flagitio suum imponi iugum non erubuerant amare lucis
usum experientur mortemque quam effeminate timuerant
viriliter optarent

11 Nec minus pisone acriter quintus mettellus qui cum apud His-
paniam res bellica gereretur collocatas a se in quadam statione
quinque cohortes/ atque eas vi hostium depulsas repetere
eandem stationem e vestigio iussit non quod speraret ab his
amissum locum recuperari posse sed ut preterite culpam
pugne insequente certaminis cum manifesto periculo pu-
niret. Edixit etiam ut si quis fugiens castra petisset pro
hoste interficeretur qua severitate compressi milites et
corporibus fatigati et animis desperatione mortis implicati
loci tum iniquitatem multitudinemque hostium superarent.
Humane igitur imbecillitatis efficacissimum duramentum
est necessitas/

12 In eadem provincia Q. fabius maximus ferocissime gentis — fabius maximus
animos contundere et debilitare cupiens mansuetissimum
ingenium suum ad tempus deposita clementia severiori
uti severitate coegit/ Omnium enim qui ex presidiis roma-
norum ad hostes confugerant captique a se erant manus
abscidit ut trunca pre se brachia gestantes metu defe-
ctionis reliquos terreret. Rebelles itaque manus a corporibus
suis distracte inque cruento solo sparse ceteris ne idem com-
mittere auderent documento fuerunt.

13 Nihil mitius fuit superiore (maior) africano/ is tamen ad firman-
dam disciplinam militarem aliquid ab alienissima sibi
crudelitatis acritudine mutuandum existimavit/ Siquidem devicta

cartagine cu omes qui ex exercitib[us] nris ad penos tnsierat
in suam ptatem redutysset grauius in romanos q[ua]m in la
tinos tnsfugas animaduertit / hos em tamq[ua]m p[at]rie fugi
tiuos crucib[us] affixit / illos aut[em] tamq[ua]m pfidos socios securi
Non prosequar hoc factum vlterius exeq[ui] / Spaussit
et q[uia] romano sanguini q[uam]uis merito ppesso seruile suppliciu[m]
insultare non attinet / Cum presertim tnsire ad ea liceat
atque sine domestico vulnere gesta narrari put / Nam
posterior affricanus euerso punico imperio exterarum gentium
tnsfugas in edendis ppl[o] spectaculis feris bestijs obiecit
Et lucius paulus pse rege supato eiusd[em] gnis et culpe
homines elephantib[us] proterendos substrauit vtilissimo
quid[em] ex[emplo] si tamen acta excellentissimorum virorum humili
extimare sine insolentie reprehensio[n]is pmittitur / Aspero
em et absciso castigationis gne militaris disciplina
indiget q[uia] vire[s] in armis constant / que vbi a recto
tenore desciuerint oppssura sunt nisi opprimantur
Sed tempus est eorum etiam mentionem fieri que iam non
a singulis viris ab omni senatu pro militari more
obtinendo deffendendoq[ue] administrata sunt / Lucius mar
cius tribunus militum cum reliquias duorum exercituum p[ublii]
et Gnei sipionis quos arma punica in hyspania sti
serant dispsas mira virtute collegisset / eaq[ue] suffra
gijs dux esset creatus senatui de reb[us] actis a se scribens
in hunc modum orsus est / Lucius marcius ppretore cuius
honoris vsurpacione vti eum patrib[us] conscripte non
placuit q[uia] duces a p[o]p[u]lo non a militib[us] creari solent
quo tpe tam iniusto tam graui pp[ter] romane rei p[ublice]
dampnum etiam tribuno militum adulandum erat quoniam
quid[em] ad statum toti[us] ciuitatis corrigend[um] vnus suffecerat

Eo nulla clades nullus metus valentis militari disciplina
fuit / Succurrebat enim illis quod animosa severitate in tarentino
bello maiores eorum usi fuissent quo quassate et attrite
rei p. viribus cum magnum captivorum civium suorum numerum
a pirro rege ultro missum recepissent decreverunt ut
ex hiis qui equo meruerant peditum in numero militarent
qui pedites fuerant in funditorum auxilia transcriberentur
Neve quis eorum intra castra tenderet neve locum extra as-
signatum cum vallo aut fossa cingeret · neve tentorium
ex pellibus haberet Recursum autem hiis ad pristinum mili-
tie ordinem proposuerunt si quis bina spolia ex hostibus
tulisset · quibus suppliciis compressi ex deformibus pirri mi-
militibus acerrimi hostes extiterunt
Aeque iratum senatus adversos illos destrinxit qui apud
cannas rem p. deseruerat / Nam ad graviore eos decreti
ultra mortuorum condicionem relegasset acceptis a M. mar-
cello litteris ut eorum sibi opera ad expugnationem siracusarum
uti liceret rescripsit indignos esse qui in castra reciperentur
Ceterum se ei permittere quod faceret quod expedire rei p. indi-
casset dum nequis munere vacaret vel ut dono aliquo
militie donaretur aut in ytalia donec hostes in ea essent
accederet / Sic enerves animos odisse virtus solet
Age quam graviter senatus tulit quod C. publium petilium
consulem fortissime adversus ligures pugnantem occidi
milites passi essent legioni neque stipendium anni procedere
neque era dari voluit quod pro salute imperatoris hostium se
telis non obtulerant Idque decretum amplissimi ordinis
speciosum et eternum petilii monumentum extitit sub quo
in acie morte in maxima ultione clari cineres eius acquiescunt
onsili enim cum ei anibal sex milia romanorum
que capta in castris habebat redimendi potestatem fecisset

condicionem sprevit memor tantam multitudinem
armatorum vivendi si honeste mori noluissent turpiter ca-
pi non potuisse quorum nescio utrum maius dedecus
fuerit quod patria spei an hostis metus nichil in his re-
posuerat. hec pro se ille ne adversus se dimicarent

Et cum aliquotiens senatus / pertinacius
pro militari disciplina severe exsurrexerit nescio
an tum precipue cum milites regium oppidum bello
occupaverant Mortuoque duce Vibellio Marcum
Cesium ~~ducem~~ scribam eius sua sponte imperato-
rem delegerant carcere inclusit De Marco Fulvio Flac-
co tribuno plebis deprecante ne in cives roma-
nos adversus morem maiorum animadverteret nichilominus
proposito secutus est. Ceterum quo minore cum invidia id
perageretur quinquagenos per singulos dies virgis
cesos securi percuti iussit eorumque corpora sepulture man-
dari mortemque lugeri vetuit

Cla optima xpm. Leviter hec P. C. si Carthaginiensium senatus in
militie negotiis procurandis violentiam intuear
velimus a quo duces bella pravo consilio gerentes
etiam si prospera fortuna subsecuta esset cruci tamen affige-
bantur quod bene gesserant deorum immortalium adiutorio
quod male gesserant commisserat ipsorum culpa imputantes.

2m Clearcus vero lacedemoniorum dux egregio dicto
militie disciplinam continebat identidem exercitus
sui auribus inculcando a militibus imperatorem potius
quam hostem metui debere quo aperte denuntiabat
futurum esse ut spiritum pene impenderent qui pugne
acceptum ferre dubitassent idque duce precipi non mira-
bantur materne blandicie memores que eis

gerituris ad preliandum monebant aut cum ad armis d
conspectu earum venirent aut mortui in armis refer
rentur hoc intra domesticos parietes ab uxoribus accep
to signo spartane acies dimicabant

Sed aliena prosperitate tantummodo satis est cum propriis mul
toque uberioribus et felicioribus exemplis gloriari liceat
at disciplina militaris acriter retenta principatum
italie romano imperio peperit multarum urbium magnarum
regum validissimarum gentium regimen largita est fau
ces pontici sinus patefecit alpium thaurique montis
convulsa claustra tradidit. Ortumque e parva romuli ca
sa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniam ob
triumphi manavit sequitur ut de triumphandi iure
incipiam dicere

Capitulum 3 de Iure triumphandi

Ob levia prelia imperatores triumphos sibi decerni
desiderabant quibus ut occurreretur ex lege cautum est ne
quis triumpharet nisi quinque milia hostium una acie
cecidisset. Non enim ex numero sed ex gloria triumphorum excelsius
urbi nostre futurum decus maiores existimabant. Ceterum
ne tam preclara lex cupiditate lauree oblitteraretur legis
alterius adiutorio fulta est quam L. Marius et M. Cato
tribuni plebei tulerunt penam enim imperatoribus
comminatur qui aut hostium occisorum in prelio aut amissorum
civium falsum numerum litteris senatui ausi essent referre
iubebatque eos cum primum urbem intrassent apud questo
res urbanos iurare de utroque numero vere ab his se
natui esse scriptum.

Post has leges iudicii illius tempestiva mentio ito
ducetur in quo de iure triumphandi inter clarissimas
personas et actum et exercitum est. Gaius Luctatius consul et

Cum itaque valerius pretor circa siciliam insignem penorum
classem deleverant quo nomine luctantio consuli tri
umphum senatus decrevit Cum autem valerius sibi quoque
eum decerni desideraret negavit id fieri oportere luta
tius ne in honore triumphi minor potestas maiori equaretur
pertinaciusque progressa contentione valerius in sponsione
luctantium provocavit ut suo ductu punica classis esset
oppressa Nec dubitavit restipulari luctatius Itaque iudex
inter eos convenit atilius calatinus apud quem valerius in
hunc modum egit Consulem in ea pugna claudum
in lectica iacuisse se autem omnibus imperatoris partibus functum
Tunc calatinus priusquam luctatius causam suam ordiretur quero
inquit valeri si dimicandum nec ne esset contrariis inter
vos sententiis dissidisset utrum quod consul an quod pretor imperasset
maius habiturum fuit momentum Respondit valerius
se non facere controversiam quin priores partes consulis
essent future Age deinde inquit calatinus si diversa auspi
cia accepissetis cuius magis auspicio staretur Item respondit
valerius consulis Iam hercules inquit cum de imperio
et auspicio disceptationem inter vos susceperit et tu utroque
adversarium tuum superiorem fuisse fatearis nil est quo ulterius
dubitem Itaque luctati quamvis adhuc tacueris secundum te litem
do Mirifice iudex qui in manifesto negocio tempus teri
passus non est probabilius luctatius qui ius amplissimi
honoris constanter defendit sed ne valerius quidem impro
be quia fortis et prospere pugne ut non legittimum ita non spre-
tandum premium petiit

Quid facias Gneo fulvio flacco qui tam expetendum
aliis triumphum honorem decretum sibi a senatu ob res

bene gestas spreuit ac repudiauit Verum non plura
precerpens propter quam acciderant iram ut urbem intrauit
continuo questione publica afflictus exilio multatus est ut
si quid religionis insolencia commisisset ei pena expiaret
Sapienciores igitur Quintus fuluius qui capua capta
et lucius opimius qui fregellianos ad dedicionem compulsos
triumphandi potestatem a Senatu petierunt Vterque editis
operibus magnificus sed neuter petite rei compos Non quidem
ex inuidia patrum conscriptorum cui numquam aditum in curiam esse
voluerunt sed ex summa diligencia obseruandi iuris quo
cautum erat ut pro aucto imperio non pro recuperatis que
populi romani fuissent triumphus decerneretur Tantum enim
interest si adicias aliquid an detractum restituas quantum
distat beneficii initium ab iniurie fine Verum eciam ius de quo
loquor sic custoditum est ut publio scipioni ob recuperatas
hyspanias marco marcello ob captas siracusas triu-
phus non decerneretur, quod ad eas res gerendas sine ullo
missi erant magistratu.
Probentur nunc cuiuslibet glorie cupidi qui ex deserte mo-
tibus myoparonumque piraticas rostris laudis inopes
lauree ramulos cum festinabunda manu decerpserunt
Carthaginis ab imperio abrupta hyspania et sicilie caput
sasum siracuse triumphales iungere currus nequiuerunt
et quibus viris Scipioni Marcello quorum ipsa nomina instar
sunt eterni triumphi Sed clarissimos vere solideque
virtutis auctores humeris suis salutem patrie gestantes
et si coronatos intueri senatus cupiebat iustiori tamen
reseruandos lauree putauit.
His illud subnectam Moris est ab imperatore ducturo
triumphum consules inuitari ad cenam Deinde rogari

Ut venire supersederant ne quibus eo die quo ille triumphavit
maioris in eodem conuiuio sit imperii

Verum quamvis quis preclaras res maximeque utiles
reipublice in civili bello gessisset imperator tamen eo nomine ap-
pellatus non est, neque ulle supplicationes decrete sunt
neque aut ovans aut in curru triumphavit quia ut necessarie
iste ita lugubres existimate semper sunt victorie utpote non
externo sed ex domestico parte cruore. Itaque et Nasica Liberium
Graccum et C. Metellus Opimius factiones mesti trucidarunt
Et Catulus marco lepido collega suo cum omnibus seditionis
copiis extincto moderatum prae se ferens gaudium in urbem rediit.

Cuius etiam Antonius Catiline victor abstersos
gladios in castra retulit. Lucius Cinna et C. Marius avide
quidem hauserunt civilem sanguinem sed non protinus ad
templa deorum et aras tetenderunt.

Iam L. Silla qui plurima bella civilia confecit cuius
crudelissimi et insolentissimi successus fuerunt ad consumata
atque constricta potentia sua triumphum duceret, ut Grecie
et Asie multas urbes ita civium romanorum nullum oppidum
vexit, piget me tedetque profuncta rei publice ulterius prede
lauream nec senatus cuiquam dedit nec quisquam sibi dari de-
sideravit civitatis parte lacrimante.

Ceterum ad quercus manus prone porrigitur ubi ob ci-
ves servatos corona danda est, cum qua postes auguste domus
sempiterna gloria triumphant Capitulum 9 De Censoria nota

Castrensis discipline tenacissimum vinculum et mi-
litaris rationis diligens observatio admonet me ut ad
censuram pacis magistram custodemque transgrediar
nam ut opes populi romani in tantam amplitudinem ex imperatorum virtutibus
excesserunt ita probitas et continentia censorio supercilio ex-
aminata est. Opus est ex effectu par bellicis laudibus

Quid enim prodest foris esse strenuum si domi male vivitur.
expugnantur licet urbes corripiantur gentes regnis manus
iniciantur nisi foro et curie officium ac verecundia sua consti
terit partarum rerum celo cumulus equatus sedem stabilem
non habebit ad rem igitur pertinet nosse atque adeo recor
dari acta censorie potestatis.

Camillus et postumius censores era pene nomine eos
qui ad senectutem celibes pervenerant in erarium deferre
iusserunt iterum puniri eos dignos si quo modo de tam iusta
constitutione queri sunt ausi cum in hunc modum increpa
rentur natura nobis quemadmodum nascendi ita gignendi lege
scribit parentes vos alendo nepotum nutriendorum et de
bito si quis est pudor alligaverunt Accedit his quod etiam
fortuna longam prestandi huiusce muneris advocationem
estis executi cum interim consumpti sunt anni vestri et
mariti et patris nomine vacui Ite igitur et nodosam ex
olvite stipem utilem posteritati numerose.

Horum severitatem M. Valerius maximus et C.
Iunius brutus bubulcus censores in consimili genere anad
versionis imitati sunt Lucium enim Antonium a senatu mo
verunt quod quam virginem in matrimonium duxerat re
pudiasset nullo amicorum in consilio adhibito At hoc
tamen nescio superiore maius sit illo coniugalia
sacra spreta tantum hoc etiam iniuriose tractata sunt optimo
ergo iudicio censores indignum eum aditu curie existimaverunt.

Item porcius cato lucium flaminium e numero senatorum sustulit
quia in provincia quendam damnatum morti ad securi per
cussisset in tempore supplicii ad arbitrium et spectaculum muli
ercule cuius ex amore electo tenebatur et poterat inhi
beri ex respectu sui consulatus quem is gesserat atque ex

auctoritate fratris eius viri clarissimi Gnei flaminei / Sed et
censor et Catho duplex severitatis exemplum eo magis illum notandum
statuit quod amplissimum honorem maiestatem suam tam de
testando facinore inquinaverat nec indignum pensi duxe
rat cum fratris ymaginibus ascribi meretricis oculos et
humano sanguine delectatos et regis philippi supplices

Quid de fabricii luscini censura / Immo vero
loquar / narravit omnis etas et deinceps / narrabit ab eo
Cornellius rufinus duobus consulatibus et dictatura spec-
iosissime functus quod decem pondo vasa argentea com
passet perinde ac malo exemplo luxuriosus in ordine
oratorio retentus non esse / Ipse medius fidius michi litere
seculi nostri obstupescere videntur cum ad tantam severitatem
referendam ministerium accommodare referunt coguntur
ac vereri videntur ne non acta nostre urbis commemorare
existimentur / Vix enim credibile est intra idem pomerium
x pondo argenti et invidiosum fuisse censum et inopiam
haberi contemptissimam

Marcus autem antonius et flaccus censores duronium
a senatu moverunt quod legem de coercendis conviviorum
sumptibus latam tribunus plebis abrogaverat / Mirifica
vero causa / quam enim impudenter Duronius rostra conscendit
illa dicturus / freni sunt iniecti vobis quirites nullo modo
perpaciendi / alligati et constricti estis amaro vinculo
servitutis / lex enim data est que vos esse frugi iubet
abrogemus igitur istud horride vetustatis rubigine ob
situm imperium / etenim quid opus libertate si volentibus luxu
perire non licet

Age par profectum equali iugo virtutis honoris et
societate iunctum instructum ac emulatione tamen dissidens

Claudius Nero/Liuius [illegible] Salinator Secundi punici
belli in temporibus firmissima rei p. ~~lata~~ latera velut qui districtam centurias
simul egerunt censuram nam cum equitum ~~tinias~~ re-
cognoscerent et ipsi propter robur etatis etiam nunc ex[er]cent
e militia/ut est ad polliam ventum tribum preco lecto nomine
salinatoris citandumque nec ne sibi esset hesitavit. quod ut in-
tellexit Nero et citari collegam et equum vendere iussit/quia
populi iudicio dampnatus esset/ Salinator quoque tum eadem animadver-
sione neronem persecutus est adiecta causa quod non sincera
fide secum in gratiam redisset/quibus viris si quis celestium
significasset futurum ut eorum sanguis illustrium imagine ex
serie deductum in ortum salutaris principis nostri conflueret
depositis inimicitiis cum artissimo se federe amicicie iunxissent
servatam ab ipsis patriam communi stirpi servandam relinquentes
Salinator vero quattuor ac triginta tribus inter erarios retulit
non dubitavit/quod cum se dampnasset postea consulem
et censorem fecissent pretexuitque causam quod necesse esset eas al-
teratro facto crimine temeritatis et periurii teneri. Unam
tantum tribum meciam vacuam nota reliquit que eum cum
suffragiis suis ut non dampnatione ita nec honore
quidem dignum iudicaverat/ Quem putemus consultante
et prevalidi illum ingenii fuisse qui nec tristi ex iu-
dicare exitu compelli nec honore magnitudine
adduci potuit ut se blandiorem in administratione
reipublice gereret

Equestris quoque ordinis bona magnaque pars quadrigenti
ordinis iuvenes censoriam pacienter substinuerunt
quos M. Valerius et P. Sempronius quia in Sicilia admuni-
tionum opus explicandum ire iussi facere id neglexerunt
equis publicis spoliatos in numerum erariorum retulerunt

Urbis etiam metus censores summa cum severitate penas
exegerunt. M. enim Attilius Regulus et L. Furius Philippus
M. (consulum) Metellum questorem compluresque equites Romanos
qui post infeliciter commissam canensem pugnam cum eo
abituros se italiam iuraverant direptis equis publicis
inter erarios referendos curaverunt. Eosque gravi nota
affecerunt qui cum in potestate Anibalis venissent le-
gati ab eo missi ad senatum de permutandis captivis neque
impetrassent quod petebant in urbem manserunt, quia
et romano sanguini fidem prestare conveniens erat. Et M.
Attilius Regulus censor perfidiam notabat, cuius pater per summos
cruciatus expirare quam fallere Carthaginenses satius esse du-
xerat. Iam hec censura ex foro in castra transcendit que neque
timeri neque decipi voluit hostem.

Sequuntur duo eiusdem generis exempla, eaque adiecisse satis erit.
Beta cum L. Lucio Metello et Gneo Domitio consulibus
senatu motus esset, postea censor factus est. Item M. Valerius
Messalla censoria nota perstrictus potestate censoria post-
Quorum ignominia virtutem acuit — modum impetravit. Rubore enim eius (illius) omnibus viribus incubu-
erunt ut digni civibus viderentur quibus dari potius quam obici
censura deberet. Capitulum .1. De maiestate.

Est et illa quasi privata censura maiestas clarorum
virorum sine tribunalium fastigio sine apparitorum ministerio
potens in sua amplitudine retinenda. grato enim et longi-
do introitu animis hominum allabitur admirationis pretextu
vallata quam recte quis dixerit longum et beatum honorem
sine onere esse. Etiam quid plus potuit consuli quam est
datum reo Metello qui ad tabulas repetundarum diceret tabulisque
eius ab accusatore expostulatis ad nomen inspiciendum
circa iudicium ferrentur totum consilium ab ea inspectione

Maiestas [illegible]

oculos auertit ne de aliqua re que in hys relata erant vi-
deretur dubitasse. Non enim in tabulis sed in vita Q. Metelli
argumentum sincere administrate provinciae probatum legenda
subinde crediderunt indignum rati integritatem tanti viri
exigua cera et paucis litteris perpendi

Sed quid mirum si debitus honos a civibus Metello tributus
est quem superiori Affricano etiam hostis prestare non du-
bitavit Siquidem rex Antiochus bello quod cum Romanis gere-
bat filium eius a militibus interceptum honoratissime
excepit regiisque muneribus donatum ultro et celeriter patri
remisit quamquam ab eo tunc maxime finibus imperii pellebatur
Sed et rex lacessitus maiestatem excellentissimi viri vene-
rari quam dolorem suum ulcisci maluit

Ad eundem Affricanum in Literna villa se continentem
complures predonum duces videndum eodem tempore
forte confluxerant quos cum ad vim faciendam ve-
nire extimassent presidium domesticorum in tecto collo-
cavit Studiumque in hys repellendis et animo et apparatu ocu-
pavit quod ut predones animadverterunt dimissis militibus
abiectisque armis ianue appropinquant et clara voce nunciant
Scipioni non vite eius hostes sed virtutis eius ad-
miratores venisse conspectum et congressi tanti viri
conspectum quasi celeste aliquod beneficium expectantes pro-
inde securum se nobis spectandum non gravetur Hec postquam
domestici Scipioni retulerunt fores reserari eosque intro-
mitti iubet qui postes ianue tamquam aliquam religio-
sissimam aram sanctumque templum venerati cupide Sci-
pionis dextram comprehenderunt ac diu osculati positis
ante vestibulum donis que deorum immortalium numini
consecrari solent letique Scipionem vidisse contigisse

ad lares priores reuerterunt. Primo hoc fructu maiestatis excellencieque quid etiam undique hostes nam admiratione sui placauit spectaculo presencie sue latronum gestientes oculos uidit delapsa celo sidera hominibus sese offerant venerationis amplius non recipere

Et hoc quidem uiuo scipioni illud autem emilio paulo exanimi contigit. Nam cum exequie eius celebrarentur ac forte tunc principes macedonie legationis nomine rome morarentur funebri lecto sponte sua sese subiecerunt quod aliquanto maius uidebitur si quis cognoscant lecti illius frontem macedonicis triumphis fuisse adornatum. Primo enim paulo tribuerunt propter quem gentis sue cladium insignia per ora vulgi ferre non exhorruerunt. Quod spectaculum funeri specie alterius triumphi adiecit. Bis enim te paule macedonia urbi nostre illustrem ostendit modo cum spoliis suis fato functum huerunt. Nec filii quidem tui scipionis emiliani quem in adoptionem dando duarum familiarum ornamentum esse voluisti maiestati parum honoris tributum est. Cum enim adolescentem ad modum a lucullo consule petendi auxilii gratia ex hyspania in affricam missum Carthaginenses et massinissa rex de pace disceptatores velut consulem et imperatorem huerunt. Ignara fatorum suorum carthago oriente enim illud uincturi decus decorisque homini indulgens ad exitium eius alebatur ut super cognomen affricam capta posteriusque euersa cornelie genti daret

Quid danatione quid exilio miserius. At qui paulo rutilio conspiratione publicanorum pulso auctoritate adimere non valuerunt. Cum asiam petenti omnes prouincie ciuitates legatos secessum eius comparientes obuiam miserunt. Exulare aliquis hoc loco an triumphare iustius

Caius etiam marius in profundum   ll. dixerat

Ultimare miseriare abiectus ex ipso tamen divine benefi-
cio maiestatis emersit. Missus enim ad eum occidendum in pri-
vata domo virtute clausam servus publicus natione Cim-
ber et senem inermem et squalore obsitum strictum gladium
tenens aggredi non sustinuit et claritate viri occecatus
abiecto ferro attonitus inde ac tremens fugit. Cimbrica
nimirum calamitas oculos perstrinxit hominis devicteque
gentis sue interitus animum contudit. Etiam dis immortalibus
indignum ratis ab uno eius nationis interfici Marium
quam totam deleverat.
Minturnenses autem maiestate eius capti compressum iam et con-
strictum dira fati iniquitate incolumem prestiterunt. Nec
fuit eis timori asperrima Sille victoria cum presertim ipse
Marius eos a conservando Mario absterrere posset.
Marcus Porcium Cathonem admiratio fortis at sin-
cere vite adeo venerabilem senatui fecit ut cum inimico
G. Cesare consule adversus publicanos dicendo in curia
abstraheretur et ob id iussu eius a lictore in carcerem du-
ceretur universus senatus eum sequi non dubitaret que res
divini animi perseverentiam flexit.
Eodem ludos florales quos Messius edilis faciebat
spectante populus ut mime nudarentur postulare erubuit
quod cum ex Favonio amicissimo una sedente cognovisset
Martiales nosse iocos sacrum dulce Flore cur in the-
atrum Catho severe venisti an ideo tantum veneras ut exi-
res. Discessit e teatro que presencia sua spectaculi con-
suetudinem impediret quem abeuntem ingenti plausu
populus prosecutus priscum iocorum morem in scena revoca-
vit confessus plus se maiestatis uni illi tribuere quam sibi u-
niverso vendicare. Scrutabili opibus quibus imperatores quorum triumphis

hoc datum est exiguum vini precium astricti continencia mores modice clientele domus ambicionis clausa paterni generis ymago minime blanda frons sed omnibus numeris perfecta virtutibus que quidem efficit ut quicquid sanctum et egregium actis significare velit sub nomine Catonis diffiniat

Atque est aliquid loci etiam alienigenis exemplis ut domestica aspera ipsa veritate delectent Armodii et Aristogitonis qui athenas tirannide liberare conati sunt effigies Xerxes ea urbe devicta in regnum suum transtulit longo deinde interiecto tempore Seleucus in pristinam sedem reportandas curauit

Rodii quoque eas urbi sue appulsas cum hospicium publice invitassent sacris etiam pulvinaribus collocauerunt nichil hac memoria felicius que tantum venerationis in tam paruolo ere possidet Quantum porro athenis Xenocrati sapiencia pariter ac sanctitate claro tributum est ad testimonium dicere coactus ad aram accessisset ut more eius ciuitatis iuraret omnia se vera retulisse vniuersi iudices consurrexerunt proclamaueruntque ne iusiurandum diceret Quodque sibimetipsis postmodum dicende sine loco remissuri non erant sinceritati eius concedendum existimauerunt

Liber 3

Attingam nunc quasi cunabula quedam et elementa virtutis animique procedente tempore ad summum glorie cumulum peruenturi certo ad indolis experimento dato gestas referam Emilius lepidus puer etiam tum progressus in aciem hostem interemit ciuem seruauit cuius tam memorabilis operis index est in capitolio statua bullata et incincta pretexta senatus consulto posita Iniquum enim putauit eum honori nondum tempestiuum videri qui iam virtuti maturus fuisset preuenit igitur lepidus etatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate duplicemque laudem e prelio retulit cuius

cum viri spectatorem animi esse patiebantur. Arma enim infesta
et districti gladii et discursus telorum et advenientium equitatus
fragor et concurrentium acerrimus impetus iuvenem hostes aliquantum
terroris incutiunt. Inter que gentes emulie pueritie corona
mereri spolia rapere valuit

Te spus ne M. Marci quidem Catonis pueritie defuit. Nam
cum domo M. Drusi avunculi sui educaretur et ad eum
tribuni plebis latini de civitate impetranda convenissent
a Q. Popedio latini principe Drusi hospite rogatus
ut apud avunculum adiuvaret constanti vultu non
facturum se respondit. Iterum deinde ac sepius interpellatus
in proposito perstitit. Tunc Popedius in excessam edium
partem levatum abiecturum se inde nisi precibus obtemper
aret minatus est nec hac re ab incepto moveri potuit
expressa est itaque vox hominis gratulemur nobis latini
et socii hunc esse tam parvum senatum quo senatore
nec sperare quidem nos civitatem licuisset. Tenero igitur
animo Cato totius curie gravitatem percepit perseverantiaque
sua latinos iure civitatis apprehendere cupientes repulit

dem cum salutandi gratia pretextatus ad Sillam ve
nisset et capita proscriptorum in atrium ablata vidisset
atrocitate commotus pedagogum suum nomine Sarpadonem
interrogavit quapropter non inveniretur qui tam crudelem
tirannum occideret. Cumque hic non voluntatem hominibus
sed facultatem deesse quod salus eius magno presidio militum
custodiretur respondisset ut ferrum sibi daret obsecravit affir
mando perfacile se eum interfecturum quod in lecto eius considere
soleret. Pedagogus et animum Catonis agnovit et propositum
exhorruit eumque deinde ad Sillam semper excussum eduxit.
Nihil hoc admirabilius puer in officina crudelitatis deprehensus
victorem non extimuit tum maxime consules municipia
legiones equestris ordinis maiorem partem trucidantem

et quem ipsum Marium si illo loci statuisset celerius aliquid de sua fuga quam de Sulle nece cogitasset

Unius filium Faustum C. Cassius condiscipulum suum in scola proscriptionem paternam laudantem ipsumque cum per etatem potuisset idem facturum minantem colapho percussisse dignam manum que publico parricidio se non contaminaret

Et ut attingam aliquid externum Alcibiades ille cuius nescio utrum bona an vicia patrie perniciosiora fuerint. Ille enim cives suos decepit hic afflixit cum adhuc puer ad avunculum suum Periclem venisset eumque secreto sedentem tristem vidisset interroganti quid ita vultu tanta confusione gereret. At illo dicente mandato se civitatis pro pila Minerve que sunt ianue arcis edificasse consumptaque in id opus ingenti pecunia non invenire quo pacto ministerii rationem redderet atque de eo conflictari. Ergo inquit quere potius quemadmodum rationem non reddas. Itaque amplissimus vir et prudentissimus suo consilio defectus pueri usus est. Atque id egit ut Athenienses finitimo implicato bello rationibus reddendis non vacarent. Sed viderint Athene utrum Alcibiadem lamententur an glorientur quoniam adhuc inter execrationem hominis et admirationem dubio mentis iudicio fluctuantur. Nos quasi iam iudicia procacis virtutis patefecimus actum ipsum prosequimur cuius ponderosissima vis et efficacissimi lacerti in fortitudine consistunt.

De fortitudine

Et me preterit conditor urbis nostre Romule principatum hoc tibi in genere laudis assignari oportere sed patere obsecro uno te preveniri exemplo cui et ipse aliquanto honore debes quia beneficio illius effectum est ne tam preclarum opus tuum Roma dilaberetur. Tuscis in urbem pontem sublicium irruentibus Oracius Cocles extremam eius partem occupavit totumque hostium agmen donec post tergum suum pons corrumperetur infatigabili pugna sustinuit atque ut patriam periculo imminenti liberatam vidit armatus se in Tiberim misit. Cuius fortitudinem dii immortales admirati incolumitatem eius sinceram prestiterunt nam neque altitudine deiectus quassatus neque armorum pondere pressus nec ullo vertice

articulo acto ne telis quidem que undique congerebantur lesus tutum
natandi eventum habuit Unus itaque tot civium tot hostium
in se oculos convertit stupentes illos admiratione hos inter
letitiam et metum hesitantes Unusque duos acrima pugna
consertos exercitus alterum repellendo alterum propugnando distraxit
Denique unus urbi nostre tantum scuto suo quantum Tiberis alveo
munimenti attulit Quapropter discedentes Etrusci dicere potuerunt
Romanos vicimus ab Oracio victi sumus

Inmemorem me propositi mei Cloelia pene facit eadem
enim tempestate certe et adversus eundem hostem et in eodem
Tiberi inclitum ausa facinus Inter ceteras enim virgines ob-
ses Porsende data hosti nocturno tempore custodia egressa
equum conscendit celerique traiectu fluuis non obsidione sed
metu patriam solvit viris puella lumen virtutis preferendo

Redeo nunc ad Romulum qui ab Acrone Ceningensium re-
ge ad dimicandum provocatus quamquam et numero et fortitudine militum superio-
rem se crederet tutiusque erat cum toto exercitu quam solus in aciem descen-
dere sua potissimum dextera omen victorie corripuit nec
incepto eius fortuna defuit occiso enim Acrone fusisque hostibus
opima de eo spolia Iovi Feretrio retulit Hactenus istud quia
publica religione consecrata virtus nulla privata laudatione
Romulo proximus Cornelius Cossus eidem deo (indiget
spolia consecravit cum magistrum equitum ducem Fidenatium
in acie congressus interemisset Magnus initio huiusce generis in-
choate glorie Romulus Cossoque multum acquisitum est quod imi-
tari Romulum voluit

Ne M. quidem Marcelli memoriam ab huius exemplis
debeamus separare in quo tanti vigor animi fuit ut apud Padum
Gallorum regem ingenti exercitu stipatum cum paucis equitibus in-
vaderet quem protinus obtruncatum armis exuit eaque Iovi Fe-
retrio dicavit

Eodem et virtutis et pugne usi sunt Torquatus Manlius
et Valerius Corvinus et Emilianus Scipio hij [illegible]

Istud sufficit sc. qd' dom sunt de Romulo

prouocatos hostium duces interemerunt. Sed quia sub alienis au-
spiciis rem gesserant, spolia Ioui Feretrio non posuerunt. Cosecunda
dem Scipio Emilianus cum in Hyspania sub Lucullo duce
militaret atque Intercatia preualidum oppidum circumsederet,
primus menia eius conscendit, neque erat in eius exercitu quisquam
aut cum nobilitate aut animi indole aut futuris actibus cuius
magis saluti parci et consuli deberet. Sed tamen clarissimus quisque
iuuenum pro amplianda et tuenda patria plurimum laboris
ac periculi sustinebat, deforme sibi existimans quos dignitate
prestaret ab his virtute superari. Ideoque Emilianus militiam
hanc aliis propter difficultatem vitantibus sibi deposcat.
Agnita inter hec fortitudo etiam antiquitas offert. Romani
Gallorum exercitu pulsi, cum se in capitolium et arcem conferrent
neque his collibus morari omnes non possent, necessarium
consilium in plana parte urbis relinquendi senium ceperunt,
quo facilius iuuentus et reliquias imperii tueretur. Ceterum
ne illo quidem tam misero tamque luctuoso tempore ciuitas
nostra virtutis sue oblita est. Defuncti enim honoribus apertis
ianuis in curulibus sellis cum insignibus magistratuum quos
gesserant sacerdotiorumque que erant adepti consederunt,
ut et ipsi in occasu suo splendorem et ornamenta preterite
vite retinerent et plebem ad fortius sustinendos casus suos
prouocarent. Venerabilis eorum aspectus primo hostibus
fuit et nouitate rei et magnificentia cultus et ipso audacie
genere commotis. Sed quis dubitaret quin et Galli et victores ad
admirationem mox in risum et in omne contumelie genus
conuersuri essent. Non expectauit igitur hanc iniurie ma-
turitatem C. Attilius, verum barbam suam permulcenti
Gallo scipionem vehementi ictu capiti inflixit eique propter
dolorem ad se occidendum incitati cupidius corpus obtulit. Capi-
go seruitutis nescit | pauca decoris ignara | fortune succumbere

omni fato tristius ducatur Nova et speciosa gloria interitus excogi-
tatus si quisquam interiit qui sic extinguitur
Reddendus est nunc romane iuventuti debitus glorie titulus
Cunto catulo sempronio atratino consule cum volscis apud
verruginem parum prospere dimicante ne acies nostra in-
clinata pelleretur equis delapsa se ipsam centuriavit
atque hostium exercitum irrupit impetum excepit quo demoto pro-
ximum occupavit tumulum effecitque ut omnes volsci in se
versis impetum legionibus nostris ad confirmandos animos
salutare laxamentum daret itaque ad iam de tropheis da-
ret statuende cogitarent prelium nocte dirimente victores
an victi discederent incerti abierunt
Tercius illeque flos ordinis equestris aug mira virtute fa-
bius maximus rutilianus in egregium bellum quod adversus
Samnites gerebat male commissi belli crimine levatus est
Namque papirio cursore pro auspicia repetenda in urbe
proficiscente castris propositus ac vetitus in aciem exercitum ducere
Nichilominus manum cum hoste sed non tam feliciter quam temere
conseruit pari dubio enim superabatur Cetere optime indolis
iuvenis detractis equorum frenis vehementer eos calcaribus
stimulatos in eadem versus Samnites egit obstinataque animi
perstantium extorta manibus hostium victoriam et cum ea spem
maximi civis rutilianum patrie restituit Qualis deinde
cohortes ille milites qui vehementi remorum concitatam
fuga punicam classem natantes lubrica pelagi brachii
ore firmitate pedites in litus retraxerunt
Iusto tempore et noto milites qui Cannensi prelio quo
Anibal magis vires romanorum contudit quam animos fregerat
tum ad retinenda arma inutiles vulneribus manus ha-
beret spoliare se conantem nummide cervicem complexus
os naribus et auribus corrosis deforme reddidit inque plenis
ultionis morsibus exspiravit Seponem inquam pugne eventum

Animo interfectore fortior interfectus peremptorem in victoriam obruit
morienti solacio fuit solamen in ipso fine uite vindex sui
Militis hominis in adverso casu tam eggregius tactus/
Similis animus quam relaturus sum imperatoris Paulus enim
Crassus cum Aristonico bellum in asia gerens a Tracibus
quorum is quorum magnum numerum in presidio habebat inter
Eleam et Smirnam exceptus ne in dedicionem eius
perveniret/ dedecus accersita racione morte effugit virgam
enim qua ad regendum equum usus fuerat in unius barbari oc-
culum direxit/ qui in doloris accensus latus Crassi sica con-
fodit dumque se ulciscitur romanum imperatorem maiestatis
amisse turpitudine liberavit. ostendit fortune Crasso quam in-
dignum virum tam gravi contumelia afficere voluisset
quoniam quidem iniectos ab ea libertati sue miserabiles laque-
os prudenter pariter ac fortiter rupit/ donatum seque tamen
Aristonico dignitati sue reddidit
Eodem mentis proposito usus est Scipio Metellus infeliciter
enim pompei generi sui desessit in affrica pugnans classe hys-
paniam petens cum animadvertisset navem in qua vehebatur
ab hostibus captam gladio precordia sua transverberavit ac
deinde prostratus in puppim querentibus cesarianis mili-
tibus ubinam esset imperator respondit imperator se bene habet
tantum eloqui valuit quantum ad testandum animi fortitudine
eterne laudi satis erat
Tuus quoque excessus clarissime Cato vite monumentum est
In qua ex fortissimis vulneribus tuis plus glorie quam sanguis
emanat. Siquidem constantissime in gladium incumbendo
magnum hominibus documentum dedisti quanto potior esse debe-
bat probis dignitas sine vita quam vita sine dignitate Cuius
filia minime muliebris animi que cum Bruti viri sui consilium
de interficiendo cesare ceperat ea nocte qua dies teterri-

facti sceleris est cognovisset egresso cubiculo bruto cultellum
tonsorium quasi unguium resecandorum causa poposcit, eoque velud
forte elapso se vulneravit clamore deinde ancillarum revocatus
in cubiculo brutus obiurgare eam cepit quod tonsoris preri-
puisset officium. Cui secreto porcia, non est hoc inquit te-
merarium factum meum sed in tali statu nostro amoris mei er-
ga te certissimum iudicium experiri enim volui si tibi propositum
parum ex sententia cessisset quam equo animo me ferro essem interemptura
Felicior progenie sua superior Catho a quo porcie fami-
lie primordia manarunt Cui cum in acie ab hoste vehemencius
parmlo peteretur, vagina gladius eius elapsus decidit
quem subiectum prelianctium globo atque undique hostibus pe-
dibus circumdatum postquam abesse sibi animadvertit, adeo constanti
animo in suam potestatem redegit ut illum non periculo oppressus
rapere sed metu vacuus sumere videretur quo spectaculo attoniti
hostes postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt
Togata quoque fortitudo militaribus operibus in-
serenda est, quia eandem laudem foro atque castris edita meretur
Cum T. Gracchus in tribunatu profusissimis largitionibus
favore plebis occupato rempublicam oppressam teneret pa-
lamque dictitaret interempto senatu omnia per plebem agi
debere in edem fidei publice convocati patres conscripti
a consule Mucio Scevola quidnam in tali tempestate
faciendum esset deliberabant cunctisque censentibus ut consul
armis rempublicam tueretur Scevola negavit se quicquam
vi esse acturum. Tum Scipio Nasica quoniam inquit consul
dum iuris ordinem sequitur id agit ut cum omnibus legi-
bus romanum imperium corruat egomet privatus me vo-
luntati vestre ducem offero, ac deinde levam manum parte
toge circumdedit sublataque dextra proclamavit qui rem-
publicam salvam esse volunt me sequantur. Eaque voce cunctationem

honorum cumulo dissaipsa, Gracchum cum scelerata factione quas me-
rebatur penas persolvere coegit

Item tribunus plebis Saturninus et pretor Glaucia et Equitius
designatus tribunus plebis maximos in civitate nostra seditionum
motus excitavissent, nec quisquam se populo concitato opponeret, primum
Marcus Emilius Scaurus Gaium Marium consulatum sextum gerentem
hortatus est ut libertatem legesque manu et armis defenderet
protinusque arma sibi afferri iussit quibus allatis ultima senectute
confectum et pene dilapsum corpus induit spiculoque innixus
ante fores curie consistit ac parvulis et extremis spiritus reliquiis
ne res publica expiraret effecit presentia enim animi sui senatum
et equestrem ordinem ad vindictam exigendam impulit

Ego ut armorum et toge superius, ita nunc siderum clarum
decus divum Julium certissimam vere virtutis effigiem te
presentemque cum innumerabili multitudine et feroci impetu ner-
viorum inclinari aciem suam videret timidius pugnanti mi-
militi scutum detraxit, eoque tectus acerrime proeliari cepit quo
facto fortitudinem per totum exercitum diffudit labentemque
belli fortunam divino cum ardore restituit

Idem alio prelio legionis Martie aquiliferum ineunde
fuge gratia iam conversum faucibus iam comprehensum in contrariam
partem detraxit, dexteramque ad hostem tendens, quorsum
tu inquit abis illic sunt cum quibus dimicamus et manibus
quidem unum militem adhortatione tam nota acri omnis
legionis trepidationem correxit vincique paratas vincere

Ceterum ut humane virtutis actum exequamur. Vocavit
cum Hanibal Capuam in qua Romanus exercitus erat obsideret
Vibius Accuens Peligne cohortis prefectus vexillum trans primum
vallum proicit seipsum suosque commilitones si eo hostes poti-
ent execratus et ad id petendum subsequente cohorte primus

impetu fecit quod ut Valerius flaccus tribunus tercie legionis aspexit conuersus ad suos spectatores inquit ut video alie- ne virtutis huc venimus sed absit istud dedecus a sanguine nostro ut romani gloria cedere latinis velint Ego vero aut aut speciosam optans mortem aut felicem audacie exitum vel solus pretemptare paratus sum hijs auditis Padanus centurio conuulsum signum dextra retinens iam hoc inquit intra hostile vallum mecum erit Proinde sequantur qui id capi nolunt et cum eo in castra penorum irrupit totamque secum traxit legionem Ita trium hominum fortis temeritas Annibalem pau- lo ante spe sua capue potitorem nec castrorum quidem suorum potentem esse passa est

Horum virtuti nichil cedit Q. Occius qui semper fortitudinis Achilles cognominatus est Etenim ut reliqua eius opera non exequar habunde tamen duobus factis que relaturus sum quantus bellator fuerit cognoscetur Q. Metello consule legatus in hyspa- niam profectus Celtiberica sub eo bella gerens pugnam pro- uocanti a quodam gentis huius iuuene sed ad dimicandum prouocari Erat autem forte prandendi gratia posita mensa re- licta ea arma sua extra vallum efferri equum clam iussit ne a Metello impediretur et illum celtiberorum insolentissime equitatem consectatus interemit detractisque corporis eius exuuiis ouans leticia in castra retulit

Idem Pyresum nobilitate ac virtute celtiberos prestantem cum ab eo in certamen pugne denotatus esset suc- cumbere sibi coegit nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenis gladium ei suum et sagullum vtroque exercitu spec- tante tradere Ille vero eciam petiit ut hospicii iure inter se iuncti essent quoniam inter Romanos et celtiberos pax foret restituta

Et attilium preterire possumus qui cum decime legionis

Miles pro C cesaris maritima pugna proeliaretur abscissa dextra quam massiliensium navi iniecerat leva puppim apprehendit nec ante dimicare distitit quam captam profundo mergeret quod factum parum iusta noticia patet At cinegirum atheniensem simili pertinacia in consectandis hostibus usum verbosa cantu laudum suarum grecia omnium seculorum memorie litterarum preconio inculcat

Cassium Attilii gloriam terrestri laude cassius sceva eiusdem imperatoris centurio obscuravit est cum pro castello cui propositus erat dimicaret Gneique pompeii prefectus iussu eius summo studio et magno militum numero ad eum capiendum mitteret omnes qui propius appropinquare accessere interemit Et sine ullo regressu pedes pugnans super ingentem stragem quam ipse fecerat corruit cuius corpus ad capite humero femore saucio oculo eructo scuto uno et viginti ictibus perfossum apparuit Tales in castris divi julii disciplina milites aluit quorum alter dextra alter oculo amisso hostibus inhesit Ille post hanc iacturam victor hic ne hac quidem iactura victus

Tuum vero Sceuola inexsuperabilem spiritum in utra parte rerum nature admiratione prosequar nescio quoniam excellenti virtute dubium reliquisti inter undas ne pugnam fortiorem edideris an in terra vocem miseris. bello namque quo C cesar non contentus opera sua littoribus oceani claudere britanice insule celestes iniecit manus cum quatuor commilitonibus rate transvectus in scopulum vicinum insule qua hostium ingentes copie obtinebant. postquam estus regressu suo spacium quo scopulus et insula dividebantur in vadum facile transitu redegit. ingenti multitudine barbarorum affluente ceteris rate ad litus regressis solus immobilem stacionis gradum retinens undique ruentibus telis et ab omni parte acri studio

ad euadendum intentibus quoque militibus diuino prelio suffectura pila
uina dextra hostium corporibus adegisti ad ultimum districto
gladio audacissimum quemque modo umbonis impulsu
modo mucronis ictu repellens hinc romanis illinc
britannis oculo incredibili dum cerneretis spectaculo f-
fuisti postquam te inde ira ac pudor cuncta conari fessos ce-
egit tragula femur transiectus saxique pondere ora contusus ga-
lea iam ictibus conquassata et scuto crebris foraminibus assumpto
profundo te credidisti ac duabus loricis onustus inter un-
das quas hostili cruore infeceras enatasti visoque im-
peratore armis non amissis sed bene impensis cum laudem
mereres ueniam petisti magnus prelio sed maior disciplinae
militaris memoria itaque ab optimo uirtutum extimatore
tum facta tum etiam uerba tua centurionatus honore donata sunt

Sed quod ad preliatorem excellentem fortitudinem attinet
merito L. Sicii dentati commemoratio omnia romana exa
superat cuius opera honoresque operum ultra fidem ueri ex-
cedere iudicari possent nisi ea certi auctores inter quos
M. Varro monumentis suis testata esse noluissent quem
centies et uigesies in aciem descendisse tradunt eo robore
animi atque corporis utentem ut maiorem semper uictoriae
partem traxisse uideretur sex et triginta spolia ex hoste
retulisse quorum in numero octo fuisse cum quibus inspectante
utroque exercitu ex prouocatione dimicasset quattuordecim ciues
ex media morte raptos seruasse quinque et quadraginta
uulnera pectore excepisse tergo cicatricibus uacuo nouem
triumphales imperatorum currus secutum totius ciuitatis oculos
in se numerosa pompa donorum conuertentem preferebantur
enim aureae coronae octo ciuicae xiiii murales tres obsidio-
nales xiii torques clxxxiii armillae clx hastae xviii
phalerae xxv ornamenta etiam legioni nedum militi satis
llecque ex pluribus corporibus in unum ad magna

// multa

admiratione tractibus clamor confusus est in quo oppido cum fuluius
flaccus propter Campanam perfidiam principes ciuitatis ante tribu-
nal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret litterisque a
senatu acceptis finem pene eorum statuere cogeretur vltro se
ei taurea Vibellius campanus obtulit et quam potuit clara
voce Cum inquit fului tanta cupiditate hauriendi sanguinis
nostri tenearis inquit cessas in me cruentam securem distrin-
gere ut gloriari possis fortiorem aliquanto virum quam ipse es
tuo iussu esse interemptum Flacco deinde dicente libenter id se fuisse
facturum nisi senatus voluntate impediretur et adfirmante
ad me inquit Cui patres conscripti preceperunt aspice
oculis quidem tuis gratum animo tuo maius opus edentem protinusque
interfecta coniuge ac liberis gladio incubuit quem illum
virum putemus fuisse suorum ac sua cede testari noluit se
fuluii crudelitatem sugillare quam senatus venia uti maluisse
De dario quinto ardor animi qui ad sordida magorum
tirannide persas liberasset vnumque ex hiis obscuro loco obitu
corporis pondere urgeret preclari operis socio plagam ei inferre
dubitanti ne magum percutiens ipsum vulneraret tu vero
inquit nil est quod respectu mei gladio timidius vtaris
vel per vtrumque id agas licet dum hic quam celerrime pereat
Hoc loci leonidas nobilis spartanus occurrit cuius proposito
opere exitu nil fortius veram ad tricentis ciuibus apud termo-
pilas toti asie obiectus grauem illum et mari et terre
xersem nec hominibus tantum terribilem sed neptuno quoque compedes
et celo tenebras comminantem pertinacia virtutis ad
vltimam desperationem redegit Cetere perfidia et scelere
incolarum regionis eius et loci oportunitate quo plurimum
adiuuabatur spoliatus occidere dimicans quam assignatam
sibi a patria stationem deserere maluit itaque alacri animo
suos ad id prelium quo perituri erant cohortatus est ut diceret sic
prandete commilitones tamquam apud inferos cenaturi mors

erat denunciata lacedemonii proinde ac victoria esset pro
missa ductori intrepidi paruerunt

Tritiadesque pugna pariter ac morte speciosa Thireatis
laude qui spatio latus solum terrenit qui sanguine suo scripte
littere interceptam hostibus victoriam tum per fata sua in sinu
patrie cruento trophei titulo retulit

Excellentissimos spartane ciuitatis prouentus miserabilis lap-
sus sequitur Epaminundas maxima tebarum felicitas Idemque
lacedemoniis prima clades cum vetustam eius urbis glo
riam inuictamque ad id tempus publicam virtutem apud Le-
uctram et Mantineam secundo prelio contudisset traiecta
hasta sanguine et spiritu deficiens recreare se conantes primum
an clipeus suus saluus esset deinde an penitus fusi hostes
forent interrogauit que postquam ex animi sententia comperit non finem
inquit commilitones vite mee sed melius et altius initium ad
uenit nunc enim vester Epaminundas nascitur quia sic moritur
Tebas ductu et auspiciis meis caput Grecie factas video et
fortis et animosa ciuitas Spartana iacet armis meis abiecta
amara dominatione Grecia metu liberata est Orbusque non
tum sine liberis morior quoniam mirificas filias Leuctram
et Mantineam relinquo e corpore deinde suo hasta educta
iussit eoque vulnere expirauit Cui si eum dii immortales victo-
riis suis passi essent perfrui sospes gloriosior patrie menia
non intrasset

Ne theramenis quidem atheniensis in publica custodia
mori coacti parua mentis constancia in qua per xxx tyrannorum
iusso porrectam veneni potionem non dubitanter hausit
quicquid extra superfuerat iocabundus illisum humo clarum
edere sonum coegit ridensque seruo publico qui eam tradiderat
Critie inquit propino · vide igitur ut poculum hoc ad eum
continuo perferas Erat autem his et xxx tirannis crudelissimus
Profecto supplicio est se liberare tam facile supplicium pati

Itaque Theramenes perinde in domestico lectulo moriens vita re-
cessit inimicorum extimatione punitus suo iudicio finitus Theramenes
Theramenes a laude et doctrina militarem traxit

Numantino vero Rhetogenem ad consimilem virtutem cape-
scendam quasi ingrauigente sue ferocitas extitit perditis namque et
afflictis rebus numantinorum cum omnes eius cives nobilitate pe-
cunia honoribus prestaret vicum suum qui in ea urbe speciosissimus
erat contractis undique nutrimentis ignis conscendit protinus
que strictum gladium in medio posuit ac binos inter se dimicare
iussit ut victus incisa cervice ardentis tecti supraderetur qui ad
tam forti lege mortem omnes assumpsisset ad ultimum se ipse flammis

Cuius ut eque ipsa romane inimice urbis   inmisit se
excidium referam Carthagine capta uxor Hanibalis expro-
brata ei impietate quod a Scipione sibi soli impetrare vitam
contenta fuisset dextra leuaque communes filios mortem non
recusantes trahens incendio se flagrantis patrie obiecit mu-
lieris fortitudinis exemplo eque fortem duarum puellarum casum

Nam pestifera seditione siracusarum regia   adiciam
regis Gelonis stirps euidentissimus exhausta cladibus ad v-
nicam filiam harmoniam virginem esset redacta et in eam
certatim ab inimicis impetus fieret nutrix eius equalem illi pu-
ellam regio cultu ornatam hostilibus gladiis subiecit que ne
ferro quidem trucidaretur cuius esset condicionis edidit proclamat
admirata illius animum harmonia et tante fidei superesse non
sustinuit reuocatosque interfectores professa que na esset in
cedem conuertit ita alteri tectum mendacium alteri veritatis a-
perta finis vite fuit

De pacientia

Egregiis virorum pariter et feminarum operibus fortitudo
se oculis hominum subiecit pacientiamque in medium
procedere hortata est non sane infirmioribus radicibus sta-
bilitam aut minus generoso spiritu habundantem sed ita similitudine
iunctam ut cum ea vel ex ea nata videri posset

Quidem hijs que supra retuli facto mucii conuenientius

Cum a porsena rege etruscorum urbem nostram graui ac diu
tino bello urgeri egreferret castra eius clam ferro cinctus
intrauit immolantem ante altaria conatus occidere est Ceterum
inter molitionem pii pariter ac fortis propositi oppressus nec causam
aduentus texit et tormenta quantopere contempneret mira pa
tiencia ostendit perosus enim credo dextram suam quod eius
ministerio in cede regis uti nequisset iniectam foculo exuri
passus est Nullum profecto dii immortales ad motum aris
cultum attentioribus oculis uiderunt Ipsum quoque porsenam oblitum
periculi sui ultionem suam uertere in admiracionem coegit Re
uertere inquit ad tuos muci et eis refer te cum uitam
meam peteris a me uita donatum Cuius clemenciam non a
dulatus mucius tristior porsenne salute quam sua letior urbi
se cum eterne glorie cognomine Sceuola reddidit

Ompei etiam probabilis uirtus qui dum legationis officio
fungeretur a Gencio rege interceptus est Cum senatus
consilia prodere iuberetur ardenti lucerne ad motum
digitum cremandum prebuit eaque paciencia regi simul et
desperationem tormentorum quicquam ex se cognoscendi excussit et
expetende reipublice amicicie magnam cupiditatem ingenerauit

C ne plura huiusce generis exempla domi scrutando sepius
ad ciuilium bellorum detestandam memoriam progredi co
gar duobus romanis exemplis contentus que ut clarissimarum
familiarum commendationem ita nullam publice memorie
continent externa subnectam

Etusto macedonie more regi Alexandro nobilissimi
pueri presto erant sacrificanti E quibus unus turribulo
arrepto ante ipsum astitit In cuius brachio carbo ardens de
lapsus est quo et si ita urebatur ut adusti corporis eius odor
ad circumstancium nares perueniret tamen et dolorem silencio pressit
brachium immobile tenuit ne sacrificium Alexandri aut
concusso turibulo impediret aut edito gemitu regias

aures aspergeret Ceterum pacientia pueri magis delectatus hoc diu
perseverancie experimentum sumere voluit Consulto ei facultatem
omisit nec hac re eum a proposito repulit Si huic miraculo
Darius inseruisset oculos scisset eius stirpis milites vinci
non posse cuius infirmam etatem tanto robore animi preditam
Est et illa vehemens et constans animi milicia litteris pol
lens venerabilium doctrine sacrorum Antistes philosophia que
ubi pectore recepta est omni inhonesto atque inutili af
fectu depulso totum in solido virtutis munimento confirmat
potenciusque metu facit ac dolore
Incipiam autem a Zenone Eleate qui cum esset in perpendi
enda rerum natura maxime prudencie inque excitandis
ad vigorem iuvenum animis promptissimus preceptorum fidem
exemplo virtutis sue publicavit patriam enim egressus in qua
frui secura libertate poterat Agrigentum miserabili servi
tute obrutum petiit tanta fiducia ingenii ac morum suorum
fretus ut speravit a tyranno et Phalari vesane mentis
feritatem a se eripi posse postquam deinde apud illum
plus consuetudinem dominacionis quam consilii in salubritate
valere animadvertit Nobilissimos eius civitatis adolescen
tes cupiditate liberande patrie inflammavit Cuius rei cum
eius indicium ad tyrannum manasset convocato in forum populo
torquere eum vario cruciatus genere cepit subinde querens
quosnam consilii participes haberet At ille neque eorum
quemquam nominavit et proximum quemque et fidissimum ti
ranno reddidit suspectum increpansque Agrigentinis ignaviam
ac timiditatem effecit ut subito mentis impulsu con
citati Phalarim lapidibus prosternerent Senis ergo unius
eculeo impositi non supplex vox nec miserabilis eiulatus
sed fortis cohortacio totius urbis animum fortunamque mutavit
Eiusdem nominis philosophus cum a Nearcho tyranno de cuius
nece consilium inierat torqueretur supplicii pariter ac indi
candorum gracia conscios dolore victor sed ultionis cupidus

se dixit quod secreto audire eum admodum expediret laxatoque
eculeo postquam insidiis oportunum animaduertit tempus aurem
eius morsu corripuit nec ante dimisit quam et ipse uita et
ille parte corporis priuaretur

Alis pacientie eminuit Anasarcus Cum a tiranno Ci-
priorum in Colocreonte torqueretur nec illa inhiberi
posset quominus eum amarissimorum maledictorum uerberibus
inuicem ipse torqueret ad ultimum amputacione lingue
minitanti non erit inquit effeminate adolescens hec
quoque pars corporis mei tue dicionis protinusque dentibus abscisam
et commanducatam linguam in os eius ira patens
expuit Multorum aures lingua illa et in primis Alexandri
regis admiracione summa attonitas habuerat dum terre condi-
cionem ambitum maris siderum motus totius denique mundi
naturam prudentissime et facundissime expromsit pene
tamen cecidit gloriosius quam uiguit quia tam forti fine illustrem
professionis actum comprobauit Anaxarchique non uitam
modo deseruit sed mortem credidit clariorem

N Theodoroque uiro grauissimo Ieronimi tiranni tortore
manus frustra fatigauit rupit enim uerbera fidiculas la-
xauit soluit eculeum laminas extinxit priusquam efficere
potuit ut tirannidis conscios indicaret Quin etiam salutem
in quo totius dominacionis summa quasi quodam cardine uersabatur
falsa criminacione inquinando fidum lateri eius custodem
eripuit beneficioque pacientie non solum que occulta fuerant
texit sed eciam sed eciam tormenta sua ultus est quibus Ieronimus
dum inimicum cupide lacerat amicum temere perdidit

put Indos uero pacientie meditacio tam obstinate
usurpari creditur ut sint qui omne uite tempus nudi exigant
modo Caucasi montis gelido rigore corpora sua durantes
modo flammis sine ullo gemitu obicientes atque parua his
aut non gloria contempti doloris acquiritur titulusque sapientie datur

hec enim pectoribus altis et eruditis orta sunt
Illud tamen non minus admirabile servilis animi cepit ser-
vus barbarus Hasdrubalem quod dominum suum occidisset graviter
ferens subito aggressus interemit cumque comprehensus omni modo
cruciaretur leticiam tamen quam ex vindicta ceperat in ore
constantissime retinuit. Non enim fastidioso aditu virtus
excitata vivida ingenia ad se penetrare patitur neque
haustum sui cum aliquo personarum discrimine largitur
sed omnibus equaliter exposita quid cupiditatis potius quam
quid dignitatis attuleris extimat inque captu bonorum suorum
tibi ipsi pondus examinandum relinquit ut quantum subire animo
sustinueris tantum tecum auferas quo evenit ut et humili
loco ad summam dignitatem consurgant et generosissimarum
ymaginum fetus in aliquod revoluti dedecus acceptam a
maioribus lucem in tenebras convertant. Que quidem planiora
singulis exemplis reddentur ac prius de his ordiar quorum in me-
liorem statum facta mutatio pendulam relatu materiam prebet

De humili loco nati clari evaserunt

Incunabulis Tullii Hostilii agreste tugurium cepit eiusdem
adolescentia in pecora pascendo fuit occupata validior e-
tas imperium romanum rexit et duplicavit senectus excellentissimis
ornamentis decorata in altissimo maiestatis fastigio fulsit. Re-
x Tullus et si magni et admirabilis incrementi domesticum tamen
Tarquinium autem ad Romanum imperium occupandum exterum est
fortuna in urbem nostram advexit alienum quidem exactum alie-
niorem quod ortum Corintho fastidiendum quod mercatore genitum
erubescendum quod etiam exule Demorato patre. Ceterum tam pro-
spere conditionis sue eventum industriosum pro invidioso glori-
osum reddit. Dilatavit enim fines Rome populi cultum deorum
novis sacerdotibus auxit numerum senatus amplificavit equestrem
ordinem uberiorem reliquit queque laudum eius consumatio est
preclaris virtutibus effecit ne hec civitas penitenciam ageret quod rege
a finitimis potius mutuata esset quam de suis legisset

At tullio vero Servilio fortuna precipue vires suas ostendit
vernam huic urbi natum regem dando cui quidem diutissime
imperium obtinere quater lustrum condere ter triumphare con-
tigit ad summam autem unde processerit et quo pervenerit
statue ipsius titulus habunde testatur servili cognomine et re-
gia appellatione perplexus

Pro gradu Varro quoque ad consulatum e macellaria patris ta-
berna conscendit Eidem fortuna parum duxit sordidissime
mercis capturis solito duodecim fasces largiri nisi etiam
Emilium paulum dedisset collegam atque ita se in eius sinum
fudit ut cum apud Cannas culpa sua vires populi Romani ex-
hausisset paulum qui prelium committere nolebat occidi passa est
Illum in urbem incolumem reduceret quin etiam senatus gratias
ei agentem quod redire voluisset ante portas eduxit extulit
quod ut gravissime cladis auctori dictatura deferretur

Non parvus consulatus rubor M. perpenne utpote qui con-
sul antequam civis sed in bello gerendo utilior aliquanto reipublice
varrone imperator regem enim Aristonicum cepit Crassianeque
stragis punitor extitit cum interim cuius vita triumphavit
mors papia lege damnata est Nam patrem illius nihil ad se
pertinentia civis Romana vita complexum sabelli iudicio pe-
titum redire in pristinas sedes coegerunt Ita M. perpenne
nomen adumbratum falsi consulatus caliginis simile im-
perium caducum triumphus alienus in urbe peregrinatus est

M. vero porcii incrementa publice note expetenda
fuerunt qui nomen suum tusculi ignobile Rome nobilis-
simum reddidit ornata enim sunt ab eo litterarum latinarum
monumenta adiuta disciplina militaris aucta maie-
stas senatus propagata familia in qua maximum decus post-
ortus est Cato

Sed ut Romanis externa iungam Socrates non solum
hominum consensu verum etiam appollinis oraculo sapientissimus iudi-
catus phanarete matre obstitrice et Zophronisco patre

Marmorario genitus ad clarissimum glorie lumen excessit, neque immerito. Etiam cum clarissimorum virorum ingenia disputatione certa vagarentur, mensurasque solis ac lune et ceterorum siderum loquacibus magis quam certis argumentis explicare conarentur, totiusque eciam mundi ambitum complecti auderet, primus ab hiis indocte erroribus abductum animum suum in intima conditionis humane et in secessu pectoris repositos affectus scrutari coegit. Si virtus per seipsam extimetur, vite magister optimus.

Quam matrem Euripides aut quem patrem Demostenes habuit? Ipsorum quoque seculo ignotum fuit. Alterius autem matrem olera, alterius vero cultellos vendicasse omnium pene doctorum littere loquitur. Sed quid aut illius tragica aut huius oratoria vi clarius?

Expeditur duplicis promissi pars.

adopte illustrium virorum imaginibus reddenda. Quam quidem sunt recensendi qui abavorum splendore denigraverunt, deterrimis ignavie ac nequicie sordibus imbuti nobilia portenta. Eius enim nostro simulque superioris Affricani filius Scipio, qui in tanta domestica gloria ortus a parvulo ad modicum regis Anthiochi presidio capi sustinuit, cum ei voluntaria morte assumi sanctius fuerat quam inter duo fulgentissima cognomina patris et patrui, altero oppressa Affrica iam parto, altero maiore ex parte recuperata Asia surgere incipiente, manus vinciendas hosti tradere eiusque beneficio precarium officium obtinere, de quo mox Lucius Scipio speciosissimum deorum hominumque oculis subiecturus erat triumphum.

Idem pretura petitor candidatam togam adeo turpitudinis maculis obsolefactam in campum detulit, ut nisi gratia Cicerei, qui patris eius scriba fuerat, esset adiutus, honorem a populo impetraturus non videtur. Quamquam inquit interfuit utrum repulsam an sic ademptam preturam domum domum referret? Quam cum propinqui ab eo pollui animadverterent, id egerunt ne aut sellam ponere aut ius dicere auderet. Insuperque e manu eius anulum, in quo caput Affricani cultum erat, destraxerunt. Dii boni, quas tenebras e quo fulmine nasci passi estis.

De Quinti Fabii Maximi

Allobrogici et avis et imperatoris clarissimi filius Q. Fabius

Fabius maximus quam prodigam luxuria vitam egit Cuius
ut cetera flagitia obliterentur tamen habunde illo dedecore mo
res notari potuit quod ei Q. pompeius pretor urbanus pat
ris bonis interdixit neque in tanta civitate qui illud de
cretum reprehenderet inventus est Dolenter enim homines ferebant
pecuniam que fabie gentis splendori servire debebat fla
giciis dissipari Ergo quem nimia patris indulgencia fecit
heredem publica severitas exheredavit
Possidet favorem plebis clodius pulcher adhesusque fa
biane scole pugio militare decus muliebri stupro subiectus
habuit Cuius filius pulcher preterquam enervem et frigidam
iuventutem egit perdito etiam amore vulgatissime me
tricis infamis fuit mortemque erubescendo genere consumptus
est Avide enim abdomine devorato fede ac sordide in
temperancie spiritum dedit
Q. vero Hortensii qui in maximo ingeniorum
civium et amplissimorum proventu summum auctoritatis et elo
quencie gradum obtinuit Nepos hortensius corbio omni
scorto abiectiorem et obsceniorem vitam exegit ad ultimum
lingua eius libidini cunctorum inter lupanaria prostitit
quam avus pro salute civium in foro excubuerat
Animadverto in quam periculosum iter processerim Itaque
meipsum revocabo ne si reliqua eiusdem generis naufragia
consectari perseveravero aliqua inutili relatione implicer
Referam igitur pedem deformesque umbras in uno
gurgite turpitudinis sue paciar iacere Sancius enim est nar
rare qui illustres viri in cultu ceteroque ritu vite aliquid
ex parte novando sibi indulserint
Publius Scipio cum in Sicilia augendo traiciendoque
exercitum in affricam opportunum quereret gradum Cartha
ginis ruinam animo volveret inter consilia ac moliciones

tante rei operam gimnasio dedit palliogz et crepidis usus
est Nec ob hec segniores punicis exercitibus manus intulit
sed nescio an ideo alacriores, quia vegeta et strenua ingenia
quo plus recessus sumunt hoc vehementiores impetus edunt
Crediderim etiam favorem eum sociorum uberiorem se
ad epturum extimasse si victum eorum in solemnes exercita
tiones comprobasset ad quas tamen veniebat, cum multum
ac diu fatigasset humeros et cetera membra militari
agitatione firmitatem suam probare coegisset consi
stebatque in hiis labor eius in illis remissio laboris
Lucii Scipionis statuam clamidatam et crepi
datam in Capitolio cernimus quo habitu videlicet quia aliquando
usus erat effigiem suam formatam poni voluit
Sulla quoque Silla cum imperator esset clamidato sibi et
crepidato habitu neapoli ambulare deforme non duxit
Gaius autem duellius qui primus navalem triumphum
ex penis retulit quotienscumque epulaturus erat ad fu
nalem cereum precedente tibicine et fidicine a cena
domum reverti solitus est insignem bellice rei suc
cessum nocturna celebratione testando
Nam papirius quidam maso cum bene gesta re pub
lica triumphum a senatu non impetrasset in albano
monte triumphandi et ipse initium fecit et ceteris
postea se exemplum prebuit proque laurea corona cum alicui spe
taculo interesset mirtea usus est
Item C. marius pene insolens factus nam post iu
gurtinum Cimbricum et Theotonicum triumphum cantaro
semper potavit quia liber pater indicum ex asia deducens
triumphum hoc usus poculo ferebatur ut inter
ipsum haustum vini victorie eius suas victorias co
Marcus autem Cato pretor M. Scauri reum | probaret

ceterorum indicia nulla indutus tunica sed tamen non protexta a-
mictus egit Sed hec atque huius similia virtutis aliquid sibi
in consuetudine novanda licentie sumentis indicia fuit
Illis autem que deinceps subnectam quanta sui fiducia
habere quis soleat cognoscetur P et Gn Scipionibus
in hispaniam cum maiori parte exercitus acie punica
oppressis omnibusque provincie eius nationibus carthagi-
nensium amicitiam secutis nullo ducum nostrorum illuc ad
corrigendam rem proficisci audente Scipio quartum
et vigesimum agens annum iturum se pollicitus est qua quidem
fiducia populo Romano salutis ac victorie spem dedit
Idemque in ipsa hyspania usque est vad cum oppidum
Badiam circumsederet tribunal suum adeuntes in edemque
intra menia hostium erat vadimonium imperatore die
facere iussit continuoque urbe potitus et tempore et loco
quo predixerat sella posita ius eis dixit Nichil
hac fiducia generosius nil predictione verius cele-
ritate efficatius nichil dignitate dignius nec minus
aiosque minus prosper illius in affricam transitus in quam
ex Sicilia exercitum senatu vetante transduxit quia nisi plus
in ea re suoque patrum consilio conscriptorum credi-
disset secundi punici belli finis inventus non esset
Cui facto par illa fiducia quod postquam affricam attigit
speculatores anibalis in castris deprehensos ad se per-
ductos nec supplicio affecit nec de consiliis ac viribus pe-
norum percunctatus est sed circa omnes manipulos dili-
gentissime ducendos curavit interrogatosque an satis
ea considerassent que speculari missi erant prandio
dato ipsis iumentisque eorum incolumes dimisit quo tam
pleno fiducie spiritu prius animos hostium quam arma contudit

De fiducia sui

Etiam ut ad domestica eius fiducie acta veniam
Cum a L. Scipione ex antiocensi pecunia sestertiorum qua-
dragies ratio in curia reposceretur prolatum ab eo librum
quo accepte et expense summe continebantur refellique inimicorum
accusatio poterat discidit indignatus de ea re dubitari que
sub ipso legato ad ministrata fuerant quin etiam in hunc modum
egit Non reddo p. c. erario vestro sestertiorum quadragies
rationem alieni imperii minister quod meo ductu meisque au-
spiciis bis milies sestertio uberius feci Neque enim puto adhuc
eo malignitatis ventum ut de mea innocencia querendum sit
Nam cum affricam totam potestati vestre subiecerim nichil
ex ea quod meum diceretur preter cognomen retuli Non
me igitur punice non fratrem meum asiatice gaze a-
varum reddiderunt sed utrumque magis invidia magis quam
pecunia locupletior est Tam constantem defensionem
Scipionis universus senatus comprobavit Sic illud factum
quod cum necessarium rei publice usum pecuniam ex erario
promi oporteret neque questores quia lex obstare videretur
aperire non auderent privatus claves poposcit patefactoque
erario legem utilitati cedere coegit quam quidem ei fiduciam
consciencia illa dedit qua meminerat omnes leges alias
a se esse servatas
Non fatigabor eiusdem facta identidem referendo quoniam nec
ille quidem in consilii genere virtutis sedendo fatigatus est
Diem illi ad populum cum nevius tribunus plebis aut ut quidam
memorant duo petilii dixerat qui ingenti frequencia
in forum deductus rostra conscendit capitique suo corona
triumphali imposita hoc ego inquit quirites die Car-
thaginem magna spectantem leges vobis accipere iussi
Proinde equum est nos mecum ire in capitolium supplicatum
speciosissimam eius vocem clarus eventus secutus est

et senatu et vniuersum equestrem ordinem et cunctam
plebem Jouis obtimi maximi puluinaria petens com
tem habuit testabat ut tribunus apud pplm suu pplo
ageret destitusqz in foro cu magno calumie sue ludibrio
solus moraretur q deuitandi rubore tam in capitoliu p
cessit decqz accusatore Scipio venerator sitq est
Viti prius eius successor Scipio emilianus cu vrbe
preualidam obsideret swadentibus quibusdam ut circa me
nia eius ferreos muricas sparget omnaqz vada plumbeis
tabulis consterneret habentibus clauorum cacumina ne subita
eruptione hostes impetu facere possent respondit no
esse eiusdem et capere aliquos velle et timere Inquacuqz
memorabilium partem exemplorum conuertar velim nolim
ne in cognomine scipionum hereram necesse est Cum
enim liceat hoc loci nassicam preterire fidentis animi
dictiqz clarissimum auctorem
Annone caritate increbrescente C. Curiatius tribunus
plebis productos in contionem consules compellabat
ut de frumento emendo ad id negocium explicandum mittendos
legatos in curiam referrent Cuius instituti inminentibus
interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri
cepit obstrepente deinde plebe tacete queso quirites inquit
plus ei ego quam uos quid rei p expediat intelligo qua
voce audita omnes pleno veneracionis silentio maiorem
auctoritatis eius quam suorum elimentorum respectum egerunt
Liuius quoque salinator externe memorie auctoritate tradendus
animus qui cum Asdrubalem exercitumqz penorum in Vm
bria delesset et ei diceretur gallos ac liguros ex acie
sine ducibus et signis sparsos ac palantes paruam manum
opprimi posse respondit in hoc eis opportere parci ne hostibus

tante cladis domestica nuptys deessent
Illa hec prestantia a togata illa si non minus lauda
bilis quam P. furius philus consul in senatu exhibuit
Q. enim metellum Q. que pompeium consulares viros
vehementer inimicos suos cupidam sibi profectionem
in provinciam hyspaniam quam sortitus erat identidem
exprobrantes legatos secum illuc ire coegit fiducia non
solum fortem sed pene etiam temeritatem exhibens
que duobus acerrimis odys latera sua cingere ausa est
usumque ministery vix tantum in amicis eorum maiore parte
sustinuit
Verum factum si cui placet necesse est L. etiam Crassi
qui apud maiores eloquentia clarissimus fuit propositum
non displiceat Nam cum consul provinciam Galliam
obtineret atque in eam C. Carbo cuius patrem dampna
verat ad speculanda acta sua venisset non solum eum
inde summovit sed insuper locum ei in tribunali assignavit
nec ulla de re nisi eo in consilium adhibito recognovit
Itaque acer et vehemens Carbo nihil aliud gallica pe
regrinatione consecutus est quam ut animadverteret sontem patrem
suum ab integerrimo viro in exilium missum
Cato vero superior sepenumero ab inimicis ad cause dic
tionem vocatus nec ullo umquam crimine convictus ad
ultimum tantum fiducie in sua innocentia reposuit ut ab
hys in publicam questionem deductus tiberium Graccum
a quo administrationem rei publice multum odium dissi
debat iudicem deposceret quaque animi prestantia perti
naciam eorum insectandi se inhibuit
Ad M. Scauri fortuna eque senectus longa ac
robusta idem animus qui cum pro rostris accusaretur quod
a rege mitridate ob rem publicam prodendam pecuniam

accepisset causam suam ita egit Est enim inquid quirites ad
inter alios vixerim apud alios me rationem vite reddere
sed tamen audebo vos quorum maior pars honoribus et actis
meis interesse non potuit interrogare
Atque Servius Veronensis Emilium Scaurum regia mer-
cede corruptum imperium populi Romani prodidisse ait Emilius
Scaurus huic se affinem esse culpe negat Utri creditis Cuius
dicti ratione populus commotus Varium ab illa dementissima
actione pertinaci clamore detulit
Contra M antonius ille disertus non enim respuendo
sed amplectendo reum dictionem quam innocens esset testatus
est Questor proficiscens in asiam Brundisium iam
pervenerat ubi litteris certior incesti se postulatum apud
L Cassium pretorem cuius tribunal propter nimiam
severitatem scopulus reorum dicebatur cum id vitare bene-
ficio legis memmie liceret que eorum qui rei publice causa ab
essent recipi nomina vetabat in urbem tamen recurrit quo
tam pleno fiducie bono consilio tum absolutionem cele-
rem tum profectionem honestiorem consecutus est
Sunt et illa speciose fiducie publice exempla Nam
cum eo bello quod adversus pirrum gerebatur Cartha-
ginenses C et xxx navium classem in presidium Romanis
hostiam ultro misissent senatui placuit legatos ad
ducem eorum ire qui dicerent populum Romanum bella suscipere
solere que suo milite gerere possent proinde classem
carthaginem reducerent
Idem post aliquot annos cannensi clade exhauste
Romani imperii viribus supplementum in hyspaniam exercitum
mittere ausus fecit ne locus hostium castrorum tunc maxime
capenam portam armis hanibale pulsante prius

minoris veniret quod si illum parem non obtinent ita se gerere
in adversis rebus quid aliud est quam sevientem fortunam
in adiutorium sui pudoris vitam convertetur
Equo spacio dimissus est a senatu ad poetarum actum
transitus Ceterum ut ab eo decentius ad externa transeam
producatur in medium
Is Julio cesari amplissimo ac florentissimo viro
in collegium poetarum venienti numquam assurrexit non ma-
iestatis eius inmemor sed quia comparatione communium studiorum
aliquanto se esse superiorem confideret quapropter insolentie
crimine caruit quia voluminum non imaginum certamina exerce-
bantur Nec Euripides quidem athenis arrogans visus est
cum postulante populo ut ex tragedia quandam sententiam tolleret
progressus in scenam dixit se ut eum doceret non ut ab
eo disceret fabulas componere solere
Laudanda profecto fiducia est que extimationem sui
certo pondere examinat tantum sibi arrogans quantum
a contemptu et ab insolentia distare satis est Itaque
etiam quod alcestidi tragico poete reddit probabile
aput quem cum quereretur quod ab eo triduo non ultra
tres versus maximo impenso labore deducere potuisset
atque idem se centum perfacile scripsisse gloriaretur sed hoc
inquit interest quod tui in triduum tantummodo mei non in
omne tempus sufficient alterius enim fecundi cursus
scripta intra primas memorie metas corruerunt
alterius cunctante stilo elucubratum opus per omne
evi tempus plenis glorie velis feretur
Scenam etiam eiusdem ex Antigenidas tibicen
filio suo discipulo magni profectus sed parum feliciter
se populo approbante cunctis audientibus dixit michi
cane et musis quia videlicet perfecta ars fortune lenocinio
defecta iusta fiducia non exuitur quamque se scit laudem

mereri etiam si ab alijs non impetrat domestico tamen acceptam iudicio refert

Zeusis autem cum Elenam pinxisset quid de eo opere homines sensuri essent expectandum non putavit sed protinus ad hos versus adiecit verba greca adeo ne dextre sue multum pictor arrogavit ut ea tantum forme comprehensum crederet quantum aut Leda celesti partu edere aut homerus divino ~~impetu~~ ingenio exprimere potuit

Phidias quoque Homeri versus egregio dictu allusit simulacro enim Iovis olimpi perfecto quo nullum prestantius aut admirabilius humane fabricassent manus interrogatus ab amico quonam mentem suam dirigens vultum Iovis propemodum ex ipso celo petitum eboris lineamentis esset amplexus illis se versibus quasi magistro usum respondit verba greca

Non patitur me tenuioribus exemplis diutius insistere fortissimi duces et sic Epaminundas cum ei cives irati sternendarum in opido viarum contumelie causa curam mandarent erat enim illud ministerium apud eos sordidissimum sine ulla cunctatione id recepit daturumque operam se ut brevi speciosissimum fieret asseveravit mirifica deinde procuratione abiectissimum negotium pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit

Hanibal vero cum apud Regem Prusiam exularet auctorque committendi prelij esset atque idem non sibi sed extis portendi diceret An tu inquit vituline carunculae quam imperatori veteri mavis credere si verba numeres breviter et abscise si sensum estimes copiose et valenter Hyspanias enim dereptas populo Romano et Gallorum et Ligurie vires in suam redactas potestatem et novo transitu alpium iuga patefacta et Trasimenum lacum dira inscriptum memoria et Cannas

punice victorie clarissimum monimentum et capuam possessam
et italiam laceratam ante pedes hominis effudit / vnique
hostie iacturam longo experimento testata gloriam suam
postponi equo animo non tulit et sane quod exploranda
bellica sacrificia extimando sibi militares ducis attinebat
omnis etatis victime matre ipso iudice petitus hanibal

Atque gnosii spiritus illudque dictum / regnasset
Codri ut enim ab atheniensibus civitatem sibi datam
cognovit et ego inquit illis mee gentis ius dabo eque
atheniensis traciam vicissitudine talis beneficii imparem
se iudicando humiliusque de stirpe sua sentire extimaretur

Nobiliter etiam vterque spartanus et qui maxime patria ac...
cum in aciem claudus descenderet pugnare non sibi fuge
propositum esse respondit qui referente quodam sagittis persarum
solem obscurari solere bene narras inquit umbra
enim melius preliamur

Eiusdem vir urbis atque animi hospiti suo patrie muros
excelsos latosque ostendenti dixit si mulieribus istos cum
paratis recte si viris turpiter

De Constancia

Peractum etiam et diversum bone fiducie pectus in e-
menso quasi debitum opus superest constancie rep-
sentatione Certa enim sic comparatum est ut quisquis se
aliquid ordine ac recta mente completum confidit
vel iam gestum si obtrectatur equitatem tueatur vel
nondum editum si impellitur sine ulla cunctatione
ad effectum perducat Sed dum exacte huius proposite rei
prosequar latius inutili cunctacioni ante oculos se
fulvii flacci constancia offert

Capuam fallacibus hanibalis promissis italie
regnum nepharia defectione pacisci persuasus armis
occupauerat tam deinde culpe hostium mercedem extimato

q̄ speciosus victor capuam senatu imperii decreti auctorem
funditus delere constituit itaq̄ calenis omissis in duas
custodias Teanam Celanamq̄ dimisit consilium execu
turus cum ea pegisset que ad ministrandam celeriorem esse
necessitas videbatur Rumore aut de senatus mitiore se-
tentia orto ne debitam penam scelerati effugerent no-
cte admisso equo theanum contendit interfectisq̄ qui
ibi asseruabantur e vestigio celenam transgressus perseue-
rantie sue opus executus et iam deligatis ad palum
hostibus litteras a patribus conscripte nequicq̄ salutares
campanas accepit in sinistra ei eius manu sicut erat
tradite reposuit ac iusso lictore legem agere tum demum
aperuit. Postquam illis obtemperari non poterat qua
constantia victorieq̄ gloriam antecellit / q̄ si eum inter
seipsum partita laude extimes / maiorem punita capua q̄
capta reperies
Nec ista quidem seueritate illa vero
pietate admirabilis constantia quia Q. fabius ma
ximus infatigabilem prestitit pecuniam pro captiuis
hanibali innumerauerat fraudatus ea publice tacuit
Dictatori etiam magistrum equitum minutium iure imperii
senatus equauerat silentium egit pluribus preterea iniuriis
lacessitus in eodem animi habitu mansit nec umquam
sibi tamen permisit irasci tam perseuerans in adeo
Quid in gerendo bello nonne par constantia imperium
Cannensi prelio pene dissipatum vix sufficere ad exercitus
comparandos videbatur Itaq̄ frustrari et eludere penorum
impetus / q̄ manum cum his confligere consertere melius
ratus pluribus comminationibus hanibalis irritatus
sepe etiam spe benegerende rei oblata numq̄ a consilii
salubritate ne paruiquidem certaminis discrimine excessit

quodque est difficillimum ubique vita ac spe superior apparuit
Ergo ut Scipio pugnando ita hic non dimicando maxime
civitati nostre succurrisse visus est Alter enim celeritate sua car-
thaginem oppressit alter cunctatione sua id egit ne roma
Cuium etiam pisonem mirifice et // opprimi posset
constanter turbulento rei publice statu egisse consulem nar-
ratione in sequenti patebit M. pellicani seditiosissimi
hominis pestiferis blandimentis preceptus populi favor
consularibus comiciis summum dedecus admittere conabatur
amplissimum ei deferre imperium cupiens cui teterrimis
actis exquisitum potius supplicium quam ullus honos debebatur
Nec deerat consternate multitudini furialis fax tribu-
nicia que temeritatem eius et ruentem comitaretur
et languentem actionibus suis inflammaret In hoc
miserando pariter atque erubescendo statu civitatis tum maxime
manibus tribunorum procustris piso collocatus cum hic
atque hinc eum ambissent et an pellicanum suffragiis populi
consulem creatum renunciaturus esset interrogaretur primo
populo respondit non existimare se tantis tenebris effusam
esse rem publicam ut huic dignitati veniretur Deinde cum
perseverantes instarent ac dicerent age si ventum fuerit non
renunciabo inquit Quo quidem tam absciso responso con-
sulatum pellicano prius quam illum adipisceretur eripuit
Multa et terribilia piso contempsit dum speciosum mentis
sue flecti non vult rigorem
Metellus autem numidicus propter consimilem perseverantie gravitatem
excepit quoque indignam maiestati ac moribus suis pro-
cellam Cum enim animadverteret quo tenderent Saturnini
tribuni plebis funesti conatus quantoque malo rei publice
nisi his occurreretur erupturi essent in exilium quam in legem
eius iurare maluit Potest aliquis hoc viro dici constantior

qui ne sententia sua pelleretur patria in qua summum dignitatis
gradum obtinebat carere substinuit
Ceterum ut neminem ei praetulerim ita C. Scevolam
augurem merito comparaverim depulsis prostratisque in-
imicorum partibus Silla occupata urbe senatum armatus coge-
bat ac summa cupiditate ferebatur ut C. Marius quam ce-
lerrime hostis iudicaretur cuius voluntati obviam ire nullo
audente solus Scevola de hac re interrogatus sententiam
dicere noluit quin etiam truculentius sibi instanti Sille
licet inquit michi agmina militum quibus curiam circumsedisti
ostentes licet mortem minimteris numquam tamen efficies ut
propter exiguum senilemque sanguinem meum Marium a quo
urbs et Italia conservata est hostem iudicem
Quid femine cum contione si mos servetur nihil sed ubi
domestica quies seditionum agitata fluctibus est prisce
consuetudinis auctoritas convellitur plusque valet quod
violentia cogit quam quod suadet et praecipit verecundia
Itaque Sempronia C. et T. Graccorum soror uxor Sci-
pionis Emiliani non ut absurde gravissimis virorum
operibus inserens maligna relatione comprehendam sed
quia a tribuno plebeio producta ad populum in maxima
confusione nihil a tuorum amplitudine degenerasti
honorata memoria prosequar Coacta es eo loci con-
sistere ubi principum civitatis perturbari frons solebat
instabat tibi torvo vultu minas profundens amplis-
sima potestas ad clamore imperite multitudinis obstrepens
totum forum acerrimo studio nitebatur ut Equitio
qui Sempronie gente falsum ius querebat tamquam filio Ti-
berii fratris tui osculum dares Tu tamen illum nescio
quibus tenebris prostratum ut portentum execrabili au-
dacia ad sperandam alienam propinquitatem tendentem repulisti

On indignabitur lux nostre urbis si inter eorum eximium fulgorem centurionis quoque virtus spectanda se obtulerit nam ut humilitas amplitudinem venerari debet ita nobilitate fovenda magis quam spernanda bone indolis novitas est
Ut abicii debet totus ab hoc exemplorum contextu qui pro cesaris partibus excubans Scapionis presidio interceptus cum uno modo salus ab eo daretur si se futurum Gn. Pompeii generi ipsius militem affirmaret ita respondit non dubitanter tibi quidem gracias ago Scipio michi uti ista condicione vite non est opus sine ullis ymaginibus nobilem animum fecit
Idem constancie propositum secutus Mevius centurio divi augusti cum anthoniano bello sepenumero excellentes pugnas edidisset improvisis hostium insidiis circumventus et ad anthonium alexandriam perductus interrogatusque quidnam de eo statui deberet iugulari me inquit iubeas quia non salutis beneficio neque mortis supplicio adduci possum ut aut Cezaris miles desinam aut tuus esse incipiam Ceterum quo constancius vitam contempsit eo facilius impetravit Antonius enim virtuti eius incolumitatem
Complura huiusce note exempla Romana supersunt sed satietas modo vitanda est Itaque stilum meum ad externa iam delabi permittam quorum principatum teneat Blaxius tum constancia in lib. pertinacis Salapiam enim patriam suam presidio punico occupatam romanis cupiens restituere Dasium acerrimo studio secum in administratione rei publice dissidentem et alioquin toto animo hanibalis amicicie vacantem sine quo propositum consilium peragi non poterat ad idem opus aggrediendum maiore cupiditate quam spe certiore temptare ausus est Qui protinus sermonem eius adiectis que et ipsum commendatiorem et inimicum invisiorem factura videbatur hanibali retulit a quo ad eum missi sunt

vt alter eorum probaret alter deffenderet Ceterum pro tribu
nali cum res gereretur et questioni illi omnium oculi essent
intenti dum aliud forte interioris cure negotium tracta-
batur blasius vultu dissimulante ac uoce submissa mo
uere Dasium cepit ut romanorum potius quam cartaginen
sium partes foueret ei vero tunc ille proclamat se contra patriam
Duces aduersus eum sollicitari quod quia et incredibile extima-
batur et ad vnius tantum aures penetrauerat et iactabatur
ab inimico ueritatis fide caruit Sed non multo post blasius
mira constantia Dasium ad se traxit Marcelloque
ad Salapiam et quingentos numidas qui in ea cu
stodie causa erant tradidit
Phocion vero cum athenienses rem aliter quam ipse
suaserat prospere administrassent adeo perseue-
ranter sententie sue propugnator extitit ut in contione letari
quidem se successu eorum sed consilium tamen suum aliquanto melius
diceret non enim damnabat quod recte uiderat quia quod alius
male consuluerat bene gesserat felicius istud extimans
non sapientius plerumque enim temeritatem casus iuuat
vbi vero consilio opus asperitat et quo vehementius
noceat desperatum prodest placidi et misericordes et
liberales omnique suauitate temperati mores phocionis quem
optime profecto consensus omnium bonitate cognomine
decorandum censuit Itaque constantia que natura rigidior
videbatur leni et mansueto pectore fluxit
Socrates autem virilitatis robore palliatum animum ali
quanto perfectius perseuerantie exemplum edidit Vniuersa ciuitas
atheniensium iniquissimo ac truculentissimo errore
instincta de capite decem pretorum qui apud arginusas
lacedemoniam classem deleuerat tristem sententiam tulerat
forte tunc eius potestatis socrates cuius arbitrio plebiscita

ordinatentur indignum indicans tot et tam benemeritos
etiam indigna ca et impetu iniquo attipi temeritati
multitudinis constantiam suam obiecit maximoque co
tionis fragore et incitatissimis minis compulsus non
est ut se publice dementie autorem ascriberet que op
posita eius legittima trassi uia prohibita iniusto pto re
cruore manus suas contaminate perseueraret nec timuit
Socrates ne consternate patrie undecimus furor
mortis ipsius existeret

Proximum et si non eiusdem splendoris est tamen certum
constantie habita potest experimentum efficacis ope forensis
fidei non latentis atheniensis alcibiades accusare publice
iussus et inter ceteros demostrati nomen deferre co
actus est cuius filius erat demosthates excellentis forme
puer cuius eius flagrantissimo inherens amore itaque cois
officii sorte truculentus accusator priuati affectus con
ditione miserabilis reus puerum ad se exorandum quo
partium patris crinibus insisteret uenientem neque repellere
supplicem genibus suis aduolutum neque intueri substi
tinuit sed operto capite flens et gemens preces exprimere passus
est nichilominusque sincera fide accusatum demostratum
dampnauit victoriam nescio laude an tormento ma
iorem partem consecutus quam priusquam sontem opp
meret seipsum vicit aphialates Quem superaccusamus
diuersitate exempli pregrauet qui quibusdam mo
uentibus ut a diuersis Eruclidem et Caliphum quorum
fide plurimum credebat tamquam insidias ei nectantes
cautior esset reddit se uita malle excedere quam in metu
violente mortis amicos inicos iuxta ponere

Quod sequitur et rei ipsius admiratione et claritate
auctoritatis illustre Alexander macedonum rex inclita
iam pugna excellentissimis opibus darii contusis

estu et itineris feruore in cilicia perusta Cigno q
aque liquore conspicuus Tarson influit corpus suum
immersit subito deinde et nimio haustu rigoris obstupefactis
neruis ac torpore hebetatis artubus maxima ad exa-
nimatione totius exercitus in oppidum castris differtur Ia-
cebat aeger Tarsi inque valitudine eiusque aduersa in-
stantis victorie spes fluctuabat Itaque conuocati medici
attentissimo consilio salutis remedia circumspiciebant que
cum ad vnam potionem firmam direxissent atque eam
philippus medicus suis manibus temperatam alexandro
Erat autem ipsius amicus et comes porrexisset a parmeone
misse littere superuenerunt admonentes ut rex insidias phi-
lippi proinde ac pecunia corrupti a dario caueret quas
cum legisset sine vlla cunctatione medicamentum hausit
atque tunc legendas philippo tradidit pro quo tam con-
stanti erga amicum iudicio dignissimam a dijs immortalibus
mercedem recepit qui incolumitatis eius presidium falso
interpellari iudicio noluerunt De moderacione animi Liber quartus

Transgrediar ad saluberrimam partem animi modera-
tionem que mentes vras impotentie temeritate
incursu transuersas ferri non patitur quo euenit vt
reprehensione morsu sit vacua et laude questu sit o-
pulentissima Itaque effectus suos in claris viris reco-
gnoscat atque ut ab incunabulis summi honoris incipiam
Publius valerius qui populi maiestatem venerando
publicole nomen assecutus est cum exactis regibus imperii
eorum vim vniuersam omniaque insignia sub titulo
consulatus est in se translata cerneret inuidiosum ma-
iestatis fastigium moderatione sua ad tollerabilem
habitum duxit fasces securibus vacue faciendo et in

contione populi summittendo numerum etiam eorum dimidia ex
parte minuit ultro Spurio Lucretio collega assumpto ad
quem quia maior natu erat priores fasces transferri iussit
legem etiam comitiis centuriatis tulit ne quis magistratus
civem Romanum adversus provocationem verberare
aut necare vellet Itaque quo civitatis condicio liberior
esset imperium suum paulatim destruxit Quid quod edes suas
diruit quia excelsiore loco posite instar arcis habere vide-
bantur Nonne quantum domo inferior tantum gloria superior
Vix iuvat re a Publicola sed venire ad // evasit
Furium Camillum libet cuius tam moderatus ex maximo
ignominia ad summum imperium transitus fuit ut cum ad presidium
eius cives capta urbe a Gallis Ardee exulantem pe-
tissent non prius Veios ad accipiendum exercitum veniret
quam de dictatura sua omnia sollempni iure acta comperisset
Magnificus Camilli Veientanus triumphus egregia
Gallica victoria sed ista cunctatio longe admirabilior
multo enim multoque se ipsum quam hostem superare ~~ops~~
oposius
fuit ne adversa properata festinatione fugientem nec
secunda effuso gaudio apprehendentem
Par Furio moderatione Marcius Rutilius Censorinus iterum
enim censor creatus ad contionem populum convocatum
quam potuit gravissima oratione corripuit quod eam po-
testatem bis sibi detulisset cuius maiores quia nimis
magna videretur tempus coartandum iudicassent Uterque
recte et Censorinus et populus alter enim ut moderate
honores crederent precepit alter se moderato credidit
Quintius Cincinnatus qualem consulem gessit
cum honorem eius patres conscripti continuare vellet non solum
propter eius egregia opera sed etiam quod populus eosdem tribu-
nos in proximum annum creare conabatur quorum venturum

iure fieri poterat utrumque discussit simul studium inhibendo
et tribunos verecundie sue exemplum sequi cogendo atque uni=
causa fuit ut amplissimus ordo populusque tutus esset ab in=
iusti facti reprehensione

f Fabius vero maximus cum a se quinquies et a patre et a
proavo maioribusque suis sepenumero consulatum gestum
animadverteret comiciis quibus filius eius summo consensu
consul creabatur quam potuit constanter cum populo egit ut
aliquam vacationem huius honoris daret non quod virtutibus
filii diffideret Erat enim illustris sed ne maximum imperium
in una familia continuaretur Quid hac moderatione
efficacius aut valentius que etiam patrios affectus quamquam po=
tentissimi habentur superavit

Non defuit maioribus nostris grata mens ad prima
superiori affricano exsolvenda siquidem maxima eius merita
paribus ornamentis decorare conati sunt voluerunt
illi statuas in comicio in rostris in curia ipsa denique
Jovis maximi optimi cella ponere voluerunt imaginem
eius triumphali ornatu indutam capitolinis pul=
vinaribus applicare voluerunt ei continuum per omnes vite an=
nos consulatum perpetuamque dictaturam tribuere quorum
nullum sibi neque plebiscito dari gessit quantum egerat

Eodem robore mentis etiam hannibalis in mende
in senatu protexit cum eum cives sui legatis missis tamquam
sediciones apud eos violentem accusarent adiecitque
non oportere patres C. se. re. p. Carthaginensium impo=
nere altissimaque moderatione alterius saluti consuluit
et alterius dignitati victoria tenus inimicissimum hostem
egisse contentus

At M. Marcellus qui primus et hannibalem vinci
et Syracusas posse capi docuit Cum in consulatu
eius Siculi de eo questum in urbem venissent

Nec senatus ulla de re habuit quia collega Valerius Levinus
forte aberat ne odio Siculi inquirendo timidiores essent
et ut is rediit ultro de hiis admittendis retulit querentesque
de se patienter substinuit missos etiam a Levinio discedere
remanere et sue defensioni interesset coegit ac deinde utraque
parte porta excedentes in curia subsecutus est quo liberius
senatus sententiam ferret Improbatisque eorum querelis suppli-
ces et orantes ut ab eo in clientelam reciperentur clementer
excepit super hoc Siciliam sortitus cum provincia collegae
cessit totiens laudatio Marcelli narrari non potest quotiens
ipse novis generibus moderationis adversus socios usus est
Quantus etiam Ti. Graccus admirabilem se exhibuit
Tum enim cum ex professo inimicitias cum Affricano et
Asiatico Scipionibus gereret et Asiaticus iudicate pe-
cunie satisdare non posset atque ideo a consulibus vin-
cula publica duci iussus est appellassetque collegium
tribunorum nullo volente intercedere secessit a collegis de-
cretumque composuit nec quisquam edubitat quin eo scri-
irati hoste adversus Asiaticum verbis usurus esset at
is primum iuravit se cum Scipionibus in gratiam non
redisse deinde tale decretum recitavit
Cum L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante
currum actos hostium duces in carcerem coniecerit indignum
et alienum maiestate rei publice videri eundem ipsum duci
dixit Itaque id passurum non fieri libenter tulit opinionem
suam populus et a Gracco receptam cognovit mode-
rationemque eius debita laude prosecutus est
Cuiusque Claudius vero inter cetera praecipue moderationis
exempla moderandus est Livius Salinator in Asdrubale
opprimendo glorie particeps fuerat tamen cum triumphante
equo sequi quam triumpho quem ei senatus eque decre-
verat maluit uti quia res in provincia Salinatoris

gesta fuerat sine curru triumphavit eo quidem clarior quam illa
victoria tamen laudabatur hinc etiam moderatio
Et affricanus quidem posterior nos de se tacere patitur
qui censor cum lustrum conderet inque solito sacrificio scriba
ex publicis tabulis solenne ei precationis carmen preiret
quo dii immortales ut populi romani res meliores ampliores
que facerent rogabantur satis inquit bone magneque sunt
itaque precor ut eas perpetuo incolumes servent ac protinus in
publicis tabulis ad hunc modum carmen emandari iussit
qua votorum verecundia deinceps censores in condendis
lustris usi sunt prudenter enim sensit tunc incrementum Ro-
mano imperio petendum fuisse cum inter septimum lapidem tri
umphi querebantur maiorem autem totius terrarum orbis
partem possidenti ut avidum esse quicquam ultra appetere
ita habunde felix si nihil ex eo quod obtinebat amitteret
Neque alia in eius censura moderatio pro tribunali appa
ruit centurias recognoscens equitum postquam C. licinium
sacerdotem citatum processisse animadvertit dixit se scire
illum verbis conceptis peierasse proinde si quis
eum accusare vellet usurum testimonio suo sed nullo ad id
negotium accedente traduc inquit equum sacerdos ac
lucrefac censoriam notam ne ego in tua persona et accusa
toris et testis et iudicis partes egisse videar
Quod animi temperamentum etiam in Q. Scevola excellentissimo
viro annotatum est testis namque in reum productus cum id re
spondisset quod salutem periclitantis magnopere lesurum vi
debatur discedens adiecit ita sibi credi oportere si
et alii idem asseverassent quoniam unius testimonio aliquem
credere pessimi esset exempli et religioni igitur sue debi
tam fidem et communi utilitati salubre consilium reddidit
Sentio quos cives que ne fit adeo at dicta quam augusto

ambitu orationis amplectar sed quia magna et multa breviter
dicenda sunt claritate excellentibus infinitis personis rebusque
diffusis utrumque prestare nequeo. Propositi igitur mei ratio
non laudanda sibi omnia sed recordanda sumpsit. Quapropter bo-
norum vero duo Metelli Macedonicus et Numidicus maxime
patrie ornamenta structim se narrari patientur.
Certamine cum Scipione Affricano Macedonicus dissen-
serat eorumque ab emulatione virtutis profecta contentio ad
graves testatasque inimicicias progressa fuerat sed tamen cum
interemptum Scipionem conclamari audisset in publicum
se proripuit mestoque vultu et voce confusa concurrite con-
currite inquit cives menia nostre urbis eversa sunt Sci-
pioni enim Affricano inter suos penates quiescenti vis
illata est. O rem publicam pariter Affricani morte miseram et
Macedonici tam humana tamque civili lamentatione felicem
eodem enim tempore et quantum amisisset principem et qualem haberet
Idem filios suos monuit ut funebri // cognovit
eius lecto humeros subicerent atque huic exequiarum illum ho-
norem vocis adiecit non fore ut postea id officium
ab aliis maiori viro prestari posset. Ubi illa tot in curia
iurgia ubi tam multe pro rostris altercationes ubi
maximorum civium et ducum tantorum togata prelia omnia
nimirum ista precipua veneratione prosequenda delevit moderatio.
Numidicus autem Metellus populari factione patria pulsus
in Asiam secessit in qua cum ei forte ludos Trallibus spectanti
littere reddite essent quibus scriptum erat Senatus et populi consensu
reditum illi datum in urbem non e theatro prius abiit quam
spectaculum ederetur nec leticiam suam proxime sedentibus
ulla ex parte patefecit sed summum gaudium intra se continuit
eundem constat pari vultu et exulem fuisse et restitutum

adeo moderationis beneficio medius semper inter
secundas res et adversas animi firmitate versatus est.
Et familiis in uno genere laudis enumeratis Porciam

nomen velut expers huiusce glorie silencio preteriundum se ne-
gat fieri debere posterior Cato non Cyprio sue moderationis
fisque iudicio expertam pecuniam maxima diligencia
et sanctitate in urbem deportaverat cuius ministerii gratia
senatus relationem interponi videbat ut pretoris comitiis
extra ordinem racio eius haberetur Sed ipse id fieri passus
non est nequid esse affirmans quod nulli tribueretur sibi
decerni at ne quid in persona sua novaret campestre
experiri temeritatem quam curie beneficio uti sanctius esse dixit

Externa iam michi exempla transire conanti in Babullo
viri amplissime dignitatis et summis honoribus functi
animum mittit qui adhuc in Siria provincia moraretur duos e-
gregie indolis filios Gabinianis militibus egipti occisos
cognomit quorum interfectores ad eum vinctos regina
Cleopatra misit ut gravissime cladis ultionem arbitrio
suo exigeret At ille oblato beneficio quo maius nullum
lugenti tribui poterat dolorem moderationi cedere
coegit carnificesque sanguinis sui intactos vestigio ad
Cleopatram reduci iussit dicendo potestatem huius vin-
dicte non suam sed senatus esse debere

Archita

Tarentinus Archytas dum se Pitagore preceptis Me-
taponte penitus imergit magno labore multoque tempore so-
lidum opus doctrine complexus postquam in patriam reverti
ac rura sua revisere cepit animadvertit neglegencia vil-
lici corrupta et perdita intuensque male meritum sum-
sissem inquit a te supplicium nisi tibi iratus essem ma-
luit enim impunitum dimittere quam propter iram iusto gravius punire

Huius liberalis Archyte moderatio temperantior Plato-
nam cum adversus delictum servi vehemencius exarsisset
veritus ne ipse modum despicere non posset par Speusippo
amico castigationis arbitrium mandavit deforme enim
futurum existimans si commisisset ut pariter reprehensionem culpa servi

et circumducto p[er]l[o]nis mereretur

Vo[s] n[on]q[ue] miror q[uod] in Xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit audierat eum de se multa impie locutum sine ulla cunctatione criminationem respuit instabat torvo vultu indicium querens cur sibi fides non haberetur adiecit non esse credibile ut quem tantopere caret ab eo invicem non diligetur postremo cum ad iusiurandum inimicitias asserentis malignitas confugisset ne de periurio eius disputaret affirmavit numquam Xenocratem illa dicturum fuisse nisi ea dicta expedire sibi iudicasset non in corpore mortali sed in arce celesti et quidem armatum animum eius statione vite putes pegisse humanorum viciorum incursus a se et victa pugna repellentem cunctosque virtutis munitos altitudinis sue sinu

Et quamquam platonis litterarum commendatione clausos custodiente tam par Siracusanus sed quod ad prestandum moderationem attinuit vehementior exempli pena pulsus a dionisio tiranno megaras petierat ubi ad Theodorum principem eius urbis domum convenire vellet neque admitteretur diuque multum ante fores retentus comiti suo pacienter hoc ferendum est ait ut enim forsitan et nos cum in gradu dignitatis mee essemus aliquid simile fecimus qua tranquillitate consilii ipse sibi conditionem exilii placidiorem reddidit

Transsibulus etiam hoc loco apprehendendus est qui populum athenensem xxx tirannorum sevicia sedes suas relinquere coactum dispersam et vagam vitam miserabiliter exigentem civis pariter ac armis confirmatum in patriam reduxit insignem deinde restitutionem et libertatis victoriam clariorem aliquanto moderationis laude fecit plebis enim scitum imposuit ne qua preteritarum rerum mentio fieret hec oblivio quam athenienses amnestiam vocant concussum et labentem civitatis statum in pristinum habitum revocavit etc.

Non minoris admirationis illud Statippus thegeates orantibus
amicis ut gravem in administratione rei publice emulum sed ali-
oquin probum et ornatum virum qualibet ratione vel tolleret
vel summoveret negavit se facturum ne que in tutela patrie
boni civis locum obtineret mali et improbi occuparet se-
que potius vehementi adversario urgeri quam patriam egregio
advocato carere preoptavit

Pittaci quoque moderatione pectus instructum qui Alceum po-
etam et amaritudine odii et viribus ingenii adversus se
pertinacissime usum tirannidem a civibus deletam adeptus
tantummodo quid in opprimendo posset admonuit

Cuius viri mentio subiciat ut de septem sapientum mode- De mensa delphica
ratione referam a piscatoribus in Milesia regione ve-
riculum trahentibus quidam iactum emeret extracta deinde
magni ponderis aurea delphica mensa orta controversia
est illis se piscium capturam vendidisse affirmantibus hoc
fortune ductu emisse dicente qua conditione propter novi-
tatem rei et magnitudinem pecunie ad universum civi-
tatis populum delata placuit Appollinem delphicum consuli cui-
nam adiudicari mensa deberet deus respondit illi esse danda qui
sapientia ceteros prestaret his verbis

Tum illi Milesio Taleti mensam dederunt ille cessit ea
Bianti Bias Pictaco is protinus alii deincepsque per omnium vii
sapientum orbem ad ultimum ad Solonem pervenit qui
et titulum amplissime prudentie et premium ad ipsum A-
pollinem transtulit

Atque ut Theopompo quoque Spartanorum regi testimonium
moderationis reddamus qui cum primus instituisset ut effori
Lacedemone crearentur ita futuri regie potestati opposita quem-
admodum Rome consulari imperio tribuni plebis sunt ob-
iecti atque illi uxor cum dixisset id egisse illum ut filiis
minorem potestatem relinqueret relinquam inquit sed
diuturniorem optime quidem ea enim demum tuta est po-
tentia que viribus suis modum imponit igitur Teopompus
regnum legittimis vinculis constringendo quo longius

a licentia traxit hoc ad beniuolenciam tuum pprius admon
Nthiocus aut a l. Scipione ultra thaurum montez
impy finib, sumotq cum asiam prouinciam uicinasqz
ei gentes admisisset gras agere pplo ro non dissimula
tulit qz nimis magna procuratione modicis regni tib
uteretur et sane nichil est tam pclar aut tam magnifi
qd moderatione nō tempari desider. Ca 4 Ex inimicis iucti s[?]
Ve qm multe et claris autorib, illustrata est trans
grediam ad egregium huam animi affctus que ob odio
ad grāz defferim eqmd leto stilo prosequmur Na sicut
placidum mare ex aspo celumqz ex nubilo serenū illari
aspctu sentitur sic bellum pace mutatum plurimm gaudy
affert offensarum etiam acerbitas deposita candida re
latione celebranda est
Marcus emilius lepidus bis consul et pontifex maximus
splendoreqz honore par uite grauitate diutinas ac ve
hementes inimicicias cū fuluio flacco eiusdē amplitudi
nis uiro gessit quas ut simul censores creati sūt in campo
deposuit existimās nō oporte eos puate inimicos dis
sidere qui pub ce summa iuncti eent ptate id iudiciū
aī eius pnis etas comprobauit et nobis veteres a
naliū scriptores laudandū tradiderunt
Et ti liuius qz salinatore sinendare inimiciare finē tm
illustre consiliū ignotū poteritati ee noluerunt hyps
nacqz et si neronis odio ardens in exiliū pfectus fu
erat testimonio eius prope afflictus pqqz eum inde
reuocatum ciues collegam illi in consulatu dederunt
et ingenii sui qd erat acerrimū et iniurie quia gra
uissime acceperat obliuisci impat ne si dissidente aīo
consortiū impy usurpare uoluisset ptinacem exhibedo
inimicū malū consulem ageret quecqz mete ad tranqlli
orem habitū inclinatio in aspero ac difficili tpm
articulo plurimū salutē urbi atz ytalie detulit qz pari
uirtute ispetu connixi terribiles punicas vires contuderunt

larum etiam in affricano superiore ac tiberio Graccho
depositarum exemplum siquidem ad cuius mense sacra
odio dissidentes venerant ab ea et amicicia et affinitate
iuncti discesserunt non contentus enim Scipio auctore sena
tu in capitolio iouis epulo cum Graccho concordiam co
niunxisse filiamque ei corneliam protinus ibi despondit
Sed huiusce generis humanitas etiam in marco cicerone
precipue apparuit Aulum namque Gabinium repetundarum reum
summo studio defendit qui eum in consulatu suo urbe expu
lerat Itemque P. Vatinium dignitati sue semper infestum
duobus publicis iudicijs tutatus est ut sine ullo crimine
lenitate ita ad aliqua laude quia speciosius aliquanto iniu
rie beneficio vincitur quam mutui odij pertinacia pensatur
Ciceronis autem factum adeo visum est probabile ut
imitari to ne inimicissimus quidem illi P. pulcer du
bitauerit qui incesti crimine a tribus lentulis accusatus
uni et huius ambitus reum patrocinio suo protexit
atque animum induxit et iudicem et pretorem et celestem
edem intuens amicum lentulo agere inique ille
salutem eius fede crimine obruere cupiens hostili voce protegit
Caninius autem Gallus reum pariter atque accusatorem
admirabilem egit et C. Antonij quem damnauerat
filiam in matrimonium ducendo et M. colonium a quo
dampnatus fuerat rerum suarum procuratorem habendo
Celij vero ruffi ut vita inquinata ita misericordia qua
Q. pompeio prestitit probanda cui a se publica
questione prostrato cum mater cornelia fidei commissa
predia redderet atque ipse auxilium suum litteris implorasset
pertinacissime absenti affuit recitauit etiam eius epistolas
iudicio ultime necessitatis indicem qua impiam
Cornelie auariciam subuertit factum propter eximiam
humanitatem ne sub celio quidem auctore repudiandum

De abstinencia et continencia c. 3

Magna cura precipuoque
studio referendum est quantopere libidinis et auaricie furori

similes impetus ab illustrium virorum pectoribus consilio ac ratione summoti sunt quia hii demum penates et civitas et regnum eterno in gradu facile steterit ubi minimum virium veneris pecunieque cupido sibi vendicaverit Nam quo iste generis humani certissime pestes penetrarunt iniuria dominatur infamia flagrat quibus relictis contrarios hiis tam diversis vitiis mores commemoremus

Quartum et vigesimum annum agens Scipio cum in Hispania Carthagine oppressa maioris Carthaginis capiende sumpsisset auspicia multosque obsides quos in ea urbe Peni clausos habuerunt in suam potestatem redegisset eximie inter eos forme virginem etatis adulte et iuvenis et celebs et victor postquam comperit illustri loco inter Celtiberos natam nobilissimeque gentis eius Indibili desponsatam accersitis parentibus et sponso inviolatam tradidit aurumque quod pro redemptione puelle oblatum erat summe doti adiecit qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus Celtiberorum animos Romanis applicando meritis eius gratiam retulit

Verum ut huius viri abstinentie teste Hispania ita M. Catonis Epiros Achaya Cyclades insule maritima pars Asie provincia Cyprus unde cum pecunie deportande ministerium sustineret tam adversum animum ab omni venere quam a lucro habuit in maxima utriusque intemperantie materia versatus nam et regie divitie potestate eius continebantur et fertilissime deliciarum tot Grecie urbes necessaria totius navigationis diverticula erant atque id Munatius Rufus Cipriace expeditionis fidus comes scriptis suis significat cuius testimonium non amplector proprio enim argumento laus ista nititur cum ex eodem utero et continentia nata est et Catho

Rursum etiam Germaniam eximiam Claudie familie gloriam patrieque ornamentum et quod super omnia est operum

suorum pro habitu etatis magnitudine vitiato patris ac fratris
augusto domino nostri rei p. divinis oculis mirifice respondentem
tem constituit usum veneris inter coniuges caritatem clau-
Antoniaque femina laudibus familie   suum tenuisse
sue claritatem virilem super egressa amorem mariti
egregia fide pensavit que post eius excessum forma e-
tate florens cubiculum socrus pro coniugio habuit in eodemque
thoro alterius adolescentie vigor extinctus est alterius vi-
duitatis experientia consenuit hoc cubiculum talibus experimentis
summam imponat Deinceps hiis vacemus quorum animus
aliquo in momento ponendi pecunie cupiditate vacat
Gneus marcius patricie gentis adolescens anci regis clara
progenies cui corioli volscorum opidum captum cognomen
adiecerat cum edite conspicue fortitudinis operibus a postumio
cominio consule accurata oratione apud milites lau-
datus omnibus donis militaribus et agri centum iugeribus
et x captivorum electione et totidem ornatis equis cen-
tenario boum grege argentoque quantum sustinere valuisset
donaretur nichil ex hiis preter unius hospitis captivi
salutem equumque quo in aciem veheretur accipere noluit
Tam circumspecta animi moderatione nescias utrum
maiore cum laude premia meruerit an reiecerit
M. autem curius exactissima norma romane fra-
gilitatis idemque fortitudinis perspectissimum specimen
samnitum legatis agresti se in scamno assidentem
foco atque ligneo catillo cenantem quales epulas
apparatus indicio est spectandum prebuit ille enim samnitum
divitias contempsit samnites eius paupertatem mirati sunt
nam cum ad eum magnum magni pondus auri publice
missum attulissent benignis verbis invitatus ut eo uti
vellet et vultum risu solvit protinus supervacue ne di-
cam inepte legationis ministri narrate samnitibus M.
curium malle locupletibus imperare quam ipsum fieri locupletem

atq; istud ut pecu ita malo homi extogitatu mun(us) referto(te) etiam mementote me nec acie vinci nec pecunia corrumpi poss(e)
Idem cum in italia pirrhum regem expulisset nichil omnino ex preda regia qua exercitum urbemq; ditaverat attigit decretis etia(m) a senatu septenis iugeribus agri populo sibi aut(em) l. popularem assignatione(m) modu(m) no(n) excessit parem ydoneum rei p(ublice) civem existimans qui eo q(uo)d reliquis tribueretur contentus no(n) ee(t)
Idem sensit fabricius luscinus honoribus et auctoritate omni civitati temporibus suis maior censu par cuiuis paupertimo qui a samnitibus quos universos in clientela habebat x eris et v pondo argenti totidemq; suos sibi missos in seruum remisit: continentie sue beneficio sine pecunia praedives sine usu familie habundeq; comitatus: locupletem illum faciebat no(n) multa pos-sidere s(ed) modica desiderare. Ergo domus eius q(ua)madmodum ere et argento et mancipiis samnitum pecunia vacua ita gloria ex hiis contemptu parta et referta fuit
Consentaneo repudiare domus fabricius voti extiterant legatus enim ad pirrhum profectus cum apud eum cineam thesalum narrantem audisset quendam athenis esse s(ed) clare sapientia suadente ne q(ui)d aliud homines q(ua)m voluptatis causa facere vellet pro monstro eam vocem accepit continuoq; pirrho et samnitibus istam sapientiam detestatus est licet athene doctrina sua glorientur. Vir tam prudens fabricius detestationem q(uam) epicuri malint precepta quorum eventus iudicaverit namq; urbs voluptati plurimum tribuit imperium maximum amisit que labore delectatur est occupavit et illa libertatem tueri no(n) valuit hec etiam donare potuit
Fabricius et tuberone cognomine catilus discipulum fuisse inito quibus existimavit cum consulatum gereret ad etolorum gentes omnia vasa argentea vasa magno

ponde exquisita arte fabricata p legatos misisset qui
supiore tpe gratulandi cā ad eum profecti retulerant ficti
lia se in ei9 mensa vidisse vasa monitos ne continētie qm
paupertati sufficiend9 putarent cum suis sarcinis abire iussit
Quā bene etholice domestica ptulerat si frugalitatis
ei9 exemplum posterior etas seq voluisset nūc quo
ventū est a servis vix pt impetrari ne eam suppellecti
lem fastidiant quam tūc uti cōsul nō erubuit
t pse rege devicto paul9 emili9 cū macedonice
opib9 veterem atq hereditariam urbis nre paupertatem
eo usq satiasset ut illo tempore primū ppls R tributi
prestandi onere se liberaret penates suos nulla ex pte
locupletiores fecit pclare secū actū existimans qd ex illa
victoria alii pecuniā ipse gliam occupasset
tq huic animi ei9 iudicio Q fabi9 gurges numeri9
pictor Q ogulni9 subscripserāt qui legati ad ptolome
regem missi munera q ab eo pvati acceperant in e
rarium qdē prius q ad senatū referrent detulerūt scilz de
publico ministerio nihil cuiq pter laude bn administrati
officii accede debē iudicantes
Iam illud humanitatis senatus et attente maioꝝ
discipline inditium est data sunt enim legatis que in
erarium reposuerant nō solū patrū conscriptoꝝ decreto
sz et ppli pmisso eaq legatis questores pmte dist
buerunt Ita in eisdē ptolomei liberalitas legatorū
abstinentia senatus ac ppli R comitas debita pbabilis
facti portionē obtinuit
Fabioꝝ et ogulnii cōtinentie calphurnium pisonem in
cōsili gnē laudis emulum fuisse res ipsa docuit is est cōsul
q fugitivoꝝ bello a se liberata Sicilia eos quoꝝ pci
pua opa usus fuerat imperatorio more donis pseqbatur
inter quos filium suum aliquot locis pliatum fortissime titulo
trium librarum aurea corone decoravit pfat nō oportere a

Magistratu e publica pecunia erogaret quod in ipsius domum redditurum esset tantique ponderis se testamento adolescenti legaturum promisit ut honorem publice a duce partum privatim a patre reciperet.

Age si quis ex hoc seculo vir illustris pellibus edinis pro stragulis utatur tribusque servis comitatus Hyspaniam regat et quingentorum assium sumptu transmarinam provinciam petat eodemque cibo vinoque quo naute usus contentus sit nonne miserabilis extimetur ac ista patientissime toleravit Catho cum illum grata frugalitatis consuetudo in hoc genere vite cum summa dulcedine contineret.

Multum a prisca continencia spacio annorum posterior Catho descendit utpote in civitate iam divite et leticia gaudente natus. Is tamen cum bellis civilibus interesset filium secum trahens septem servos habuit numero plures quam superior temporum diversis moribus pauciores. Exultat animus maximorum virorum memoriam percurrens.

Scipio Emilianus post duos inclitos consulatus totidemque summe praestantie glorie triumphos septem servis sequentibus officio legationis functus est. Et puto Carthaginis ac Numantie spoliis comparare plures potuerat nisi operum suorum ad se laudem manubias ad patriam redundare voluisset. Itaque cum per socios et exteras gentes iter faceret non mancipia eius sed victorie numerabantur nec quantum auri et argenti sed quantum amplitudinis pondus secum ferret extimabatur.

Continencia vero etiam in ymis plebis animis sepe numero cognita est sed habunde erit si duo exempla inter se distancia retulisse.

Pirrus impetus sui terrore soluto ac iam epiroticis armis languentibus benivolentiam populi Romani mercari quia non virtutem debilitari nequiverat ample pene totum regiarum opum apparatum in urbem transtulit.

Ceterum cum et magni Pirri et varii gentis a legati eius tam virorum quam feminarum apta usui munera circa domos ferrentur nulla cuiusquam domo ianua patuit Tarentine petulantie animosique magis quam efficacis defensor haut scio maiore cum gloria urbis armis an moribus repulsus sit

In illa quoque procella de qua C. Marius et L. Cinna rem publicam inflexerant abstinencia populi romani mirifica conspecta est nam cum a se proscriptorum penates vulgi manibus diripiendas obiecissent inveniri nemo potuit qui civili luctu predam peteret unusquisque se ab his perinde ac si a sacris edibus abstinuit Que quidem tam misericors plebis continentia tacitum victorum crudelium convicium fuit

Ac ne eiusdem laudis commemorationem externis moribus deamplius Pericles atheniensium princeps cum tragedicarum scriptorem Sophoclem in pretura collegam haberet isque publico officio una districtus pueri ingenui pretereuntis formam impensioribus verbis laudasset intemperantiam eius increpans dixit pretoris non solum manus a pecunie lucro sed etiam oculos a libidinoso aspectu continendos esse debere

Sophocles autem etate iam senior cum ab eo quidam quereret an etiam nunc rebus venereis uteretur dii meliora inquit libenter enim istinc tamquam ex aliqua furiosa profugi dominatione

Eiusdem abstinentie senecte Xenocratem fuisse accepimus cuius opinionis non parva fides erit narratio que sequitur In pervigilio Phriane nobile athenis scortum iuxta eum vino gravem accubuit pignore cum quibusdam iuvenibus posito an temperantiam corrumpere posset quam nec tactu nec sermone aspernatus quoad voluerat in sinu suo moratam irritam dimisit factum sapientia imbuti animi abstinens sed meretricule quoque dictum perquam facetum deridentibus enim se adolescentibus quod tam formosa tamque elegans poti senis animum illecebris

polliceri non potuisset pacticque victorie flagitantibus et homine se cum his non de statua pignus posuisse reddit. Potuitne hoc Xenocratis continentia a quoque magis nec magis proprie demirari quam ab ipsa meretricula expressa est Phryne pulcritudine sua nulla parte constantissima eius abstinentia labefecit.

Quid rex Alexander diuicijs eum quatere potuit a biquod statuam eque frustra temptatam putes legatos ad eum cum aliquot talentis miserat quos in achademiam perductos solitos sibi id est modico apparatu et ad modum paruis copijs excepit postero die interrogantibus cuinam annumerari pecuniam vellet quid vos inquid hesterna cena non intellexistis ea me non indigere Ita rex philosophi amiciciam emere noluit philosophus regi suam vendere noluit

Alexander vero cognomine invicti assecutus continenciam Diogenis Cinici vincere non potuit ad quem cum in sole sedentem accessisset hortaretque ut si qua prestari sibi vellet indicaret quemadmodum erat in crepidine collocatus sordide appellacionis sed robuste vir prudencie mox inquit de ceteris interim velim a sole michi non obstes quibus verbis illa nimirum inhesit sententia Allexandrum Diogenem gradu suo diuicijs pellere tentat celerius armis Darium Item Syracusis cum olera ei lavanti Aristippus dixisset si Dionisium adulari velles ista non (comederes) esses immo inquit si ista (comedere) esse velles non adulares Dyonisio.

De Paupertate. Maxima ornamenta esse matronis liberos apud Pomponium Rufum collectorem librorum sic invenimus Cornelia Gracchorum mater cum Campana matrona apud illam hospita ornamenta sua ei pulcerrima illius seculi ostenderet traxit eam sermone quousque e scola redirent liberi et hec inquit ornamenta sunt mea Omnia nimirum habet qui nichil concupiscit eo quidem certius quam qui cuncta possidet quia dominium rerum collabi solet bona mentis perfertur diuicijs bone mentis usurpacio nullum tristioris forme recipit incursum Itaque quorsum attinet aut et diuicias in prima felicitatis parte aut paupertate

in vltimo miseriarum statu ponere cadet et illarum frons illaris
multis intus amaritudinibus sit referta / et hinc horridi-
or aspectus solidis et certis bonis habundans. Quod melius
personis ipsis verbis representabitur
Exigio imperio propter nimiam Tarquinii superbiam finito con-
sulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auspicat-
est. Idemque postea tres consulatus acceptissimos populo Romano
gessit et plurimorum et maximorum operum pretextu titulum yma-
ginum suarum amplificavit. Cum interim fastorum illud
columen patrimonio ne ad exequiarum quidem impensa sufficiente
decessit ideoque publica pecunia ducte sunt. Non attinet vlte-
riore disputatione tanti viri paupertatem scrutari. Ha-
bunde enim patet quid vivus possiderit cui mortuo lectus funebre
Quante amplitudinis Menenium Agrippam / et rogus defuit
fuisse arbitremur quem senatus et plebs pacis inter se faciende
auctorem elegit quantum scilicet esse debuit arbiter publice salutis
hic nisi a populo Romano collatis in capita sextantibus funerat-
us non esset. Tanta pecunie inops decessit ut sepulture honore
caruisset. Verum ideo periculosa seditione diuiduam civi-
tas manibus Agrippe in unum contrahi voluit / quia eas
pauperes quidem sed sanctas animaduerterat. Cuius ut superstite
nullum fuit quod in censum deferretur ita extincti hodieque
amplissimum patrimonium est Roma concordia
Vel equidem Fabricii et Q. Emilii Papirii principum seculi
sui domibus argentum fuisse confitear oportet. Vterque enim
patellam deorum et salinum habuit sed egit lautius Fabricius
quod patellam suam corneo pendiculo sustineri vo-
luit. Papirius quoque satis animose qui cum hereditatis nomine eam
accepisset et religionis causa alienandam non putavit
Illi etiam predivites qui ab aratro arcessebantur ut
consules fierent voluptatis causa sterile atque estuosissimum
Pupinie solum versabant deliciarumque ignari vastissimas
glebas plurimo cum sudore dissipabant. Immo vero quorum

pricula rei p imperatores asserebant augustie rei familiaris
quo certius pristinum nomen veritati redderet bubulcos se vocabat
Illum vero qui ad eum accersendum a senatu missi erant
ad imperium populi ro. suscipiendum semen aspergentem viderunt
sed ille rustico opere attrite manus salutem publicam stabiliverunt
ingentes hostium copias pessundederunt. Queque modo aratorum
boum iugum rexerant triumphalis currus habenas reti
nuerunt. Nec fuit his rubor eburneo scipione deposito
agrestem stivam aratri repetere. Possunt pauperes consolari
Attilius sed multo magis docere locupletes quod non sit necessaria
solide laudis cupiditati anxia divitiarum comparatio
Eiusdem nominis et sanguinis Attilius Regulus primi punici belli
gloria cladesque maxima cum in affrica insolentissime
cartaginensis opes crebris victoriis contunderet ac prorogatum sibi
ob bene gestas res in proximum annum imperium cognovisset
consulibus scripsit villicum in agello quem vii iugerum in pu
pinia habebat mortuum esse occasionemque nactum mercenarium
amoto inde rustico instrumento discessisse ideoque petere ut sibi successor
mitteretur ne deserto agro non esset unde uxor ac liberi sui
alerentur. Quod postquam senatus a consulibus accepit et agrum
Attilii villico colendum locari et alimenta coniugi eius ac liberis
preberi et que amiserat redimi publice iussit. tanti erario
nostro virtutis attiliane exemplum quo omnis etas romana
gloriabitur stetit. Que magna latifundia L. Quinti Cin
cinnati fuerunt septem enim iugera agri possedit ex his
triaque pro amico ad erarium obsignaverat multe nomine
amisit penamque pro filio Cesone quod ad causam dicendam
non occurrisset huius agelli reditu solvit et tamen ei iiii^or
iugera aranti non solum dignitas patris familie constitit sed
etiam dictatura delata est. Anguste se habitare nunc putat
cuius domus tantum patet quantum Cincinnati rura patuerunt
Quid Elia familia quam locuples? xvi eodem tempore Elii fuerunt
quibus una domuncula erat eodem loco quo nunc sunt Mariana
monumenta et unus in agro veiente fundus minores

cultores desiderans quam domos habebat Itaque matrimo
arco et flamineo spectabili loca que quondam loca obvenerant
publice donata possidebant Eadem gens unum ante scri-
pulum argenti habuit quam paulus perse devicto C Elio tu-
beroni genero suo quinque pondo argenti ex preda donaret
Taceo enim quod princeps civitatis filiam ei nuptum dedit cuius
pecunia tam ieiunos penates videbat qui ipse quoque adeo
inops decessit ut nisi fundus quem unum reliquerat venisset
unde uxor eius dotem reciperet non extitisset
Animi virorum et feminarum vigebant in civitate eorumque
bonis dignitatis extimacio cunctis in rebus ponderabatur
hec imperia conciliabat hec iungebat affinitates hec in
foro hec intra privatos parietes plurimum poterat patrie enim
rem unusquisque non suam augere properabat pauperque in divite
quam dives in paupere imperio versari malebat atque huic tam
preclaro proposito illa merces tribuebatur quod nihil eorum que
virtuti debentur emere pecunia licebat inopieque illustrium
virorum publice succurrebatur
Itaque cum secundo punico bello Gneus Scipio ex hispa-
nia senatui scripsisset petens ut sibi successor mitteretur
quia filiam adultam virginem adulte iam etatis haberet
neque ei sine se dos expediri posset senatus ne res publica
bono duce careret patris sibi partes assumpsit consilioque
uxoris ac propinquorum Scipionis constituta dote summam
eius ex erario erogavit ac puellam nuptum dedit
Dotis modus XL milia eris fuit quo non solum humanitas
patrum conscriptorum sed etiam habitus veterum patrimoniorum cognosci
potest Namque adeo fuerunt arta ut tacia Cesonis filia
maximam dotem ad virum X milia eris attulisse visa sit
et megulia que ad quingentis milibus eris mariti domum
intravit dotate cognomen invenerit
Idem senatus fabricii luscini Scipionisque filias ab

indotate nuptias liberalitate sua vindicavit quam patrie
hereditati preter optimam gloriam nil erat quod acciperet
Emilius aut Scaurus quantulam a patre refferret
hereditatem accepit primo libro eorum quos de vita sua
transcripsit refert ait enim sibi esse decem sola mancipia
totumque censum .xxxv. milium nummum relictum in hac
ille pecuniam futurus senatus princeps nutritus est spiritus
Hec igitur exempla respicere his acquiescere solaciis debemus
qui parvulos census nostros numquam querelis esse vacuos sinimus
nullum aut ad modicum unius ponderis argentum paucos servos
vel septem iugera aride terre indigentia domestica im
pensa funera inopes dotium filias sed egregios consulatus
mirificas dictaturas innumerabiles triumphos cernimus
quid ergo mendicam fortunam quasi precipuum generis
humani malum diurnis conviciis laceramus que ut non
habundantibus ita fidis uberibus publicolas emilios fa
bricios curios Scipiones Scauros hisque paria
robora virtute aluit exurgamus potius animis pecunieque
aspectu debilitatos pristini temporis memoria re
crehemus namque per romuli casam parvi veteris capi
toli humilia tecta et eterne veste focos fictilibus etiam
nunc vasis contentos iuro nullas divitias paupertati
illud virorum posse preferri

De verecundia

Ita tempestive ad verecundiam transit videtur enim
iustissimis viris precipit ut privatas facultates negligen
publicas quam amplissimas esse cupiant digna cui
promiscue ac celestibus numinum templa extruantur aeque co
sacrentur quia parens est omnis honesti consilii tutela
solemnium officiorum magistra innocentie cara proximis accepta
alienis omni loco omni tempore favorabilem pre se ferens vultum
Sed ut laudibus eius ad facta veniam a condita
urbe usque ad affricanum et tiberium longum consules

promiscuus senatui et populo spectandorum ludorum locus erat numquam
tamen quisquam ex plebe ante patres conscriptos ludos in theatrum spec
tare sustinuit adeo circumspecta civitas nostre verecundia fuit
quequidem et certissimum sui documentum in illo die exhibuit
quo lucius flaminius extra in parte theatri consistit quia a
M cathone et l flacco censoribus senatu motus fuerat
consulatus iam honore defunctus fratre etiam tito flaminei
macedonie philippique victoris ob eum iussere eum in locum
dignitate sue coegerunt
Infregit etiam P Terentius Cannensis pugne teme
rario ingressu idem delatam ab universo senatu
et populo dictaturam recipere non sustinendo pudore
culpam maxime clade redemit effecitque ut acies
deorum ire modestia ipsius moribus imputaret itaque
titulo imaginis eius speciosius non recepta dictatura quam
aliorum gesta ascribi potest Nos autem ad preclarum verecundie
opus transgrediamur
Magna ad invidia fortia pretorys comitys assitam
superiorem filium Gneum et scribam Cicereum deduxerat
utque nimis impotens sermone vulgi carpebatur quod tam
vim sanguinem clientelamque comiciali certamine confun
deret Ceterum cineri eius in suam laudem Citerius
convertit nam ut vidit se omnibus centuriys Scipionem
anteferri templo descendit abiectaque candida toga
competitoris sui suffragatorem se agere cepit ut
preturam melius Affricani memorie concederet quam
sibi vendicaret minor maximum esse verecundie pau
Scipio tunc honorem adeptus est sed Cicereio ingratius
Et ne protinus comitys abeamus consulatum // lati sunt
petens l Crassus cum omnium candidatorum more circa forum
supplex populo ire cogeretur numquam adduci potuit ut
id presente Q scevola gravissimo et sapientissimo
viro socero suo faceret Itaque rogabat eum ut a se dum

inepte rei finisse discederet maiorem verecundie dignitatem
eiusque quam candide sue toge respectum agens
Pompeius autem magnus pharsalica acie victus a Cesare
cum postero die larissimam intraret oppidique illius uni-
versus populus obviam ei processisset ite inquit et istud
officium prestate victori Dicerem non dignum qui vinceretur
nisi a cesare esset superatus Certe modestus in calamitate
nam quia dignitate sua uti iam non poterat usus
Quam precipuam in C quoque verecundiam
Cesare fuisse et sepenumero apparuit et ultimus ei dies
signavit compluribus enim parricidarum violatus mucronibus
inter ipsum illud tempus quo divinus spiritus mortali discernebatur
a corpore ne tribus quidem et viginti vulneribus quin verecundie
obsequeretur absterreri potuit siquidem utraque manu togam
demisit ut inferior pars corporis tecta collaberetur In hunc
modum non homines exspirant sed dii immortales sedes suas
Quod sequitur externis annectam quia ante repetunt
gestum est quam etrurie civitatibus daretur excellente in
ea regione pulcritudine adolescens nomine Spurin-
na cum mira specie complurium feminarum illustrium
sollicitaret oculos ideoque viris et parentibus earum se sus-
pectum esse sentiret oris decorem vulneribus confudit
deformitatemque sanctitatis sue fidem quam formam irri-
tamentum aliene libidinis esse maluit.
Athenis quidam ultime senectutis ad spectaculum lu-
dos in theatrum venisset eumque nemo e civibus sessum
reciperet ad lacedemoniorum legatos forte pervenit
qui hominis etate moti canos eius et annos assur-
gendi officio venerati sunt sedemque ei inter ipsos
honoratissimo loco dederunt quod ubi fieri populus aspexit
maximo plausu aliene urbis verecundiam comproba-
ferunt tunc unum e lacedemoniis dixisse Ergo athe

De amore coniugali

senciunt
quid sit rectum sciunt sed id facere negligunt
placido et leni affectu ad eque honestum verum aliquan-
to ardentiorem et concitatiorem pergam legittimi amoris
quasi quasdam imagines non sine maxima veneratione
contemplandas lectorum oculis subiciam valenter inter
coniuges libertalitate fidei opera percurrens ardua imitatu
lectore cognosca utilia quia excellentissima animadutenti
ne mediocria quidem prestare robori oportet esse
Tiberius Gracchus anguibus domi sue mare ac femina
apprehensis certior factus ab aruspice mare dimisso
uxori eius femina ipsi celerem obitum instare salutare
coniugi potiusque sibi partem auguri secutus marem ne-
cari feminam dimitti iussit sustinuitque in conspectu suo
se ipsum interitu serpentis occidi itaque Corneliam nescio
utrum feliciorem dixerim quod talem virum habuerit an
miseriorem quod amiserit
O te Thesalie rex Admete crudelem et duri facti
sub magno iudice dampnatum qui coniugis tue fata
pro tuis permutari passus es eaque ne tu extingwereris
voluntario obitu consumpta lucem intueri potuisti
et certe parentum prius indulgenciam temptaveras
Inique Gracco inique fortune victima Gaius senatori
vir ordinis Gaius Plautus Numida sed in consimili
amore par extitit morte enim uxoris audita doloris
impotens pectus suum gladio percussit interventu deinde
domesticorum inceptum exequi prohibitus colligatusque
ut cum primum occasio data est scissis fasciis ac vulnere
dimisso constanti dextera spiritum unaque acerbitate pro-
ximi exceptis precordiis et visceribus hausit tam
violenta morte testatus quantum maritalis flamme in
pectore clausum habuisset
Iulius ut nominis ita amoribusque an Plautus naui
imperio senatus classem sociorum lx navium in Asiam

deduceret tarentumque appulisset atque ibi uxor eius Orestilla q[ue]
illuc eum persecuta fuerat morbo pressa decessisset fu
nerata ea in rogum imposita inter officium ungendi
et osculandi stricto ferro incubuit quem amici si[cut]
erat togatus et calceatus corpori coniugis iunxerunt ac
deinde subiectis facibus utrumque una cremaverunt
quorum ibi factum sepulcrum est tarenti et nunc conspi[citur]
quod vocatur toduoidoy toco nec dubito quin si quid
modo extincti sensus inest plancius orestilla fati con
sortione gestiente vultus tenebris intulerunt tantum
ubi idem et maximus et honestissimus amor est aliquanto
prestat morte iungi quam distrahi vita

Consimilis affectus Julie C cesaris annotatus est que cum
edilitiis comitiis pompei magni coniugis sui ves
tem cruore respersam e campo domum relatam vidisset
territa metu ne qua vis ei esset allata exanimis con
cidit partumque quem utero conceptum habebat subita
animi consternatione et gravi dolore corporis eicere coac[ta est]
magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento cuius tranqui[llitas]
tot civilium bellorum truculentissimo furore perturba[ta]
non esset si cesaris et pompei concordia communis san
guinis vinculo constricta mansisset

Tuos quoque castissimos ignes porcia M. Catonis
filia cuncta secula debita admiratione prosequentur
que cum apud philippos victum et interemptum virum
tuum brutum cognosceres quia ferrum non dabatur ardentes
ore carbones haurire non dubitasti muliebri spiritu
virilem patris exitum imitata sed nescio an hec fo[rtius]
quod ille usitato tu novo genere mortis assumpta es

Sunt et alienigenarum amores iusti obscuritate igno
rantie non obruti e quibus paucos attigisse satis erit

Gentis carie regina Artemisia virum suum Mausoleum

Mausolus

fato assumptum quanto opere desiderauerat leue et post consumptionem
omnis generis honorum monumentique usque ad vii miracula
prouecti magnificentia argumentari quid enim aut eos
colligas aut de illo inclito tumulo loquere ad ipsa
Mausoli ac spirantis sepulcrum fieri concupierat eorum
testimonio qui illam extincti ossa potioni aspersa bibisse
Hisicratea quoque regina Mitridatem coniugem tradunt

Mitridat

suum effusis caritatis habenis amauit propter quem praecipuum
forme sue decorem in habitum virilem conuertere voluptati
esse loco habuit tonsis enim capillis equo se et armis
assuefecit quo facilius periculis et laboribus eius inter-
esset quin etiam victum a Gneo Pompeio per efferatas gentes
fugientem animo pariter et corpore infatigabili secuta est
cuius tanta fides asperarum atque difficilium rerum Mitridati
maximum solacium et iocundissimum leniamentum fuit cum
domo enim et penatibus vagari se credidit vxore simul
exulante
Verum quid Asie quid barbarie inmensas solitu-
dines quid latebras pontici sinus scrutor cum splendi-
dissimum totius grecie decus Lacedemon praecipuum vxorie
fidei specimen in nostris obstentet oculis plurimis
et maximis patrie sue laudibus non admiratione
facti comparandum Minie quorum origo ex inclito socio
Iasonis in Lemnon insula concepta per aliquot se-
culorum vices stabilis in sede manserat a pelasgis
pulsi armis aliene opis indigentes excelsa Tay-
getorum montium iuga supplices occupauerunt quos Spar-
tana ciuitas respectu Tindaridarum namque in illo
nobilis fame nauigio destinatam sideribus par fratrum
fulserat deductos inde legibus commodisque suis immiscuit
sed hoc tam grande beneficium in iniuriam benemerite vrbis re-
gnum affectantes verterunt ergo publice custodie inclusi

Capitali asservabantur supplicio qui cum vetere instituto
lacedemoniorum nocturno tempore passuri essent coniuges
eorum illustris ibi sanguinis velud allocuture perituros
viros impetrato a custodibus aditu carcerem intraverunt
commutataque veste per simulacionem doloris velatis capitibus
eos abire passe sunt hoc loco quid aliud adiecerim quam
dignas fuisse illas quibus mine nuberent
De Amicicia
Contemplemur nunc amicicie vinculum potens et pre-
validum neque ulla ex parte sanguinis viribus inferius
hoc etiam certius et exploratius quod illud nascendi sors fortui-
1 tum opus hoc uniuscuiusque solido iudicio inchoata vo-
luntas contrahit Itaque celerius sine reprehensione propinquum
adverteres quam amicum quod altera direptionem utique iniquitatis
altera utique levitatis crimini subiecta est Cum enim de-
2 serta sit futura vita hominis nullius amicicie cincta
presidio tam necessarium subsidium temere assumi non
3 debet semel aut recte apprehensum sperni non convenit Sin-
ceri fidei amici precipue in adversis rebus cognoscuntur
in quibus quicquid prestatur totum a constanti benivolencia
4 proficiscitur felicitatis cultus maiore ex parte adulatione
quam caritati erogatur certe suspectus proinde ac plus semper
petat quam impendat Accedit huc quod infracte fortune
homines magis amicorum studia desiderant vel presidii
vel solacii gracia nam leta quidem et prospera negocia
utpote cum divina suffragatione foveantur humani
minus indigent Tenacius igitur eorum nomina posteritatis
memoria apprehendit qui adversis amicorum casibus
non defuerunt quam qui prosperum vite cursum comitati sunt
Nemo de Sardanopolli familiaribus loquitur Orestes
Sardanapolo
Pilade pene amicorum Agamenone notior est pro-
siquidem illorum amicicia in consorcione deliciarum et
luxurie contabuit horum dure atque aspere condicionis
solacium miseriarum experimento enituit Sed quid externa

attiguo cum domesticitas prius liceat uti
Nimium patri fuisse Gracchis existimatus est nec immeri
to quia potenciam suam saluti eius pretulerat quam con
stante tum fidei amicus et in hoc pravo tam proposito C.
Blosius quam ~~constantis tum fidei amicus et in hac~~ cumanus
habuit ope precium est cognoscere / hostis iudicatus ultimo
supplicio affectus sepulture honore spoliatus benivolencia
tum eius non caruit Nam cum senatus rutilio et lenato
consulibus mandasset ut in eos qui cum Graccho conse
ciat more maiorum animaduerteret et ad Lelium cuius con
silio precipue consules utebantur pro se blosius deprecatum
venisset familiaritatisque excusatione uteretur ab is
dixisset quid si te Gracchus templo Jovis optimi maximi
faces subdere iussisset obsecuturusne illius voluntati propter
istam quam iactas familiaritatem fuisses / numquam
inquit istud Gracchus imperasset satis immo et nimium
totius namque senatus consensu damnatos mores defe
dere ausus est vere quod sequitur inlaudatius multoque
periculosius / compressus enim perseueranti interrogatione
Lelii in eodem constanti gradu stetit seque etiam hoc si
modo Gracchus annuisset facturum respondit quis illum
sceleratum putasset fuisse si tacuisset quis non etiam sapientem
iudicasset si pro necessitate temporis locutus esset At
Blosius nec silencio honesto nec prudenti sermone
salutem suam ne qua ex parte infelicis amicicie memoriam
desereret tueri voluit
In eadem domo eque robusta constantie amicicie exempla
obruuntur proscripte enim iam et perdite C. Gracchi Nota
consiliis rebusque cum tam late eius conspiratio late quereretur
desertum omni auxilio duo tantum amici Pomponius et
Lectorius ab infestis et undique ruentibus telis oppositu

corporib suore texerunt quoz pomponi quo is facili
euaderet concitatum sequenti agmen in porta trigemi
aliqndiu acerrima pugna inhibuit nec viuus pelli
potuit s multis confectis vulnerib transitum sup cadau
suum eis credo etiam post fata inuitus dedit lectoriu
aut in ponte sulpicio constitit et eum donec Grac
transiret ardore sui spus sepsit ac vi multitudie obrt
conuerso in se gladio celeri saltu pfundu tiberis pecii
quamqz in eo ponte caritatem toti ptie oracius cocles
exhibuerat unius amicicie adiecta voluntaria m
te prestitit q bonos Gracchi si aut patris aut m
aui sectam vite ingredi voluissent hre milites pot
erunt Quo em impetu Qua pseuerancia ai bloc
pomponi et lectorius tropheea ac triumphos
adiuuissent furiosi conatus tam strenui comites
sinistris quide auspiciis amicicie condicione secuti
s quo miseriora hoc certiora fidelit culte nobile exem
Vauus aut regiirus si ad debitam publico ministerio
sinceritatem exigatur posteritatis conuicio lacerandus
si amicicie fido pignore extimetur in optimo lau
dabilis portu relinquendus est tiberius em plebis
Cepionem in carcerem coiectus q is culpa exerci
tus a Cimbris in theotonicis videbatur delatus ve
teris arteqz amicicie memor publica custodia li
berauit nec actenus amicum egisse contentus etia fug
eius comes accessit prothe magnum et inexupabile
tuum nor numen amicicia cum ex altera pte rei p ma
num iniceret ex altera tua illum dextera traheret
et illa ut sacrosanctus ee vellet exiget tu exiliu in
dicans adeo blando vtere imperio supplicium honori
ptulit admirabile hoc opus tuum si qd sequitur aliquanto
Recognosce em quousqz volumni laudabil

constantem erga amicum suum caritatem fine p[er]illa tei p[ro]muitam eu[n]erens qui orto equestri loco cum lucilium familiaritate tolusset eum[que] in Anthonii q[uam] bruti et cassy p[ar]tes fuerat secuto intemissis in magna fugiendi licentia ... amico adhesit brutu[m]q[ue] in lacrimas et gemitus profusus ut nimia pietate causam sibi mortis arcessisset ... papuam et p[er]severanter lamentationem ad anthonium p[er]tractus est cuius posse[que] in conspectu steti iube me inquit imperator protinus ad lucilii corpus ductum occidi neque enim assumpto illo superesse debeo cum eius mihi ... neque enim assumpto illo superesse debeo cum eius mihi ... auctor extiterim quid ad fideliter beniuolentia ... lias militie auctor extiterim quid at fidelius benivo[lentia] ... mortem amici hostis odio levavit vitam suam consilio tenuit... vespertina... auctor ... Anthonii aures habuit ... ducturus quo voluerat dextram locali ... caput quod abscisum iacebat sublatum pectori suo applicavit dein demissam cervicem victoris gladio p[re]buit
Sequatur Grecia Theseo nephandis Piritho[i] ardoribus subscribentem ditis se regnis commisisse vanum est istud narrare Stulti credere mixtum amicitie cruore et vulneribus inter vulnera motique inherentem mortem videre hec sunt vera romane amicitie iudicia illa gentis ad fingendum parate monstro similia mendacia
Utrius[que] petronii hu[ius]ce laudes consortem animo vendicat pari enim militie amicitie ausu pari glorie ... ascendendum est ad mortem humili loco natus ad equestrem ordinem et splendide militie stipendia publico ... beneficio pervenerat cum grauius an[im]um quam leta in materia exhibere non contingit in ea qua[m] iniquam fortunam esse voluit cum multa fide p[ro]stitit Erat L. octavio consule placentie p[re]positus ... qua cinnano exercitu capta et senior iam et gravi valitudine affectus ne in p[otes]tatem

hostium veniret ad auxilium dextre petronii confugit quem cum ab incepto consilio frustra conatus abstrahere in eodem perseverantem precibus interemit cedique eius suam iunxit nec eo iacente superesset per quem omnia dignitatis incrementa assecutus fuerat superest ita alterius fato verecundia alterius pietas causa pereundi extitit

Iungendus petronio servius terentius est quamquam ei sicut cupierat pro amico suo perire non contingerat incepto namque egregio non irrito eventu extimari debet quia quantum in illo fuit et ipse extinctus fuit est et decimus brutus periculum evasit mortis qui fugiens a mutina ut ad se interficiendum ab anthonia missos equites advenisse cognovisset quodam in loco iuste pene debitum spiritum tenebris furari conabatur eoque iam facta irruptione terentius fideli mendacio ob securitatem ipsa suffragante brutum se esse simulavit et corpus suum trucidandum equitibus obiecit verum cognitus a furio cui brutiane ultionis officium mandatum fuerat nece sua amici supplicium discutere non potuit sic invitus fortuna cogente vixit

Ab hoc orrido et tristi pertinacis amicicie ad letum et serenum vultum transeamus atque inde eam evocatam ubi omnia lacrimis gemitu cedibus fuerant referta in eo quo digna est felicitatis domicilio collocemus gratia honore habundantissimis opibus fulgentem cernitur ergo ab ea que sanctorum umbris dicata esse creditur sede hinc decimum lelium illinc marcum agrippe alterum virorum alterum deorum maximum amicum et certa mente et secundo omine sortiti totum beate turbe gregem qui in tuo ductu venerande sinceritatis fidei stipendia laudibus et premiis onustis peregit in lucem nobiscum protrahite vestros enim constantes animos vestra strenua ministeria vestram inexpugnabilem taciturnitatem proque dignitate et salute et salute amicorum perpetuam excubationem testationemque benivolenciam et rursus hec cerneremus fructus

posterior intuens etas in extollendo amicicie iure quam libera
quam etiam religiosius erat operata
Sed et amicus in domesticis alienaque beneficia referre
romane urbis candor hortatur Damon et Phicias · Damon · Phicias
pitagorice prudencie sacris initiati tam fidelem inter
se amiciciam iunxerunt ut cum alterum ex hiis Dionisius
Siracusanus interficere vellet atque is tempus ab eo quo
prius quam periret domum profectus res suas ordinaret impe-
trasset alter uadem se pro reditu eius tiranno dare non
dubitavit solutus erat periculo mortis qui modo gladio
cervices subiectas habuerat eidem caput suum subiece-
rat cui securo vivere licebat igitur omnes et in primis Dy-
onisius nove atque ancipitis rei exitum speculabantur Appro-
pinquante deinde finita die nec illo redeunte unusquisque stul-
ticie tam temerarium sponsorem dampnabat At is nichil
se de amici constancia metuere predicabat Eodem autem mo-
mento et hora a Dyonisio constituta eam qui acceperat
supervenit admiratus amborum animum tirannus supplicium fidei
remisit insuperque eos rogavit ut se in societatem amici-
cie tercium sodalicii gradum ultimam daturum benivolencia
reciperet Hecine vires amicicie mortis contemptum ingene-
rare vite dulcedinem extinguere crudelitatem mansuefacere
odium in amorem convertere penam beneficio pensare
potuerunt quibus pene tantum venerationis quantum deorum
inmortalium cerimoniis debetur illis enim publica salus
hiis privata continetur Atque ut illarum edes sacra do-
micilia harum fida hominum pectora quasi quodam sancto spiritu
referta templa sunt quod ita esse rex Alexander sensit
Qui captis castris in quibus omnes necessarii eius erant potiti
Ephestione gratissimo sibi latus suum tegere ad eorum

colloquendos venit cuius adventu mater Darii recreata
humi prostratum caput erexit Ephestionemque quia et in-
statura et forma prestabat more Persarum adulata tamquam
Alexandrum salutavit admonita deinde errorem per summam
trepidationem excusationis verba querebat Cui Alexander
nihil est inquit quod hoc nomine confundaris Nam et hic
Alexander est Utri prius gratulemur qui hoc dicere vo-
luit an cui audire contigit Maximi enim rex animi etiam
totum terrarum orbem aut victoriis aut spe complexus
tam paucis verbis se cum comite suo partitus est o donum
inclite vocis danti pariter ac accipienti speciosum quod pri-
vatimque merito veneror clarissimi viri promtissimam
erga me benivolentiam expertus nec metuo ne parum
conveniat in Pompeium meum Alexander ad ille Ephe-
stio suus alter fuerit Alexander Ego vero gravissimo
animi sum obnexus constantem et benigne exempla
sine ulla eius mentione transgressus Cuius in me velud
in parentum amantissimorum pectore letior vite mee
status viguit tristior acquievit a quo omnia commoda
maxima ultro oblata cepi per quem tutior adversus
casus steti qui studia mea ducatu et auspiciis suis lu-
cidiora et alacriora reddidit itaque pavi invidia quidem
optimi amici iactura virus quos fructu torsi etiam non
quidem meo merito gratiam meam quantacumque fuerit
partitus verum nulla tam modesta felicitas est que
malignitatis dentes vitare possit aut quo secessu quis
fugeris aut quibus insultis minime propriis ne alienis mal
primo ac bonis suis letentur et gestiant Divites sunt ali-
enis iacturis locupletes calamitatibus immortales fuerint
Sed illi quatenus alienis incommodis fuerunt adhuc expertes

insultent optima, insolencie varietas humane condicionis De liberali[te]
Ostium opus pro egressu ad propria cum videat
proventum in suum ordinem revocetur liberalitati scilicet
commemoratione vacemus cuius duo sunt maxime pro-
biles fontes verum iudicium et honesta benivolentia
Nam cum ab his oritur tum demum ei non constat de-
no aut ipsius gratia magnitudo quidem sua sed effitacio eam
aliquanto oportunitas conciliat.
Credidit enim pro deo rei inextimabile momentum occa-
sionibusque fabiusque maximus tot ante secula parva pe-
cunie summam erogata adhuc usque tempus laudabilem
fecit captivos ab hanibale imposita pactione mu-
more receperat qui cum a senatu non prestarentur miss-
so in urbem filio fundum quem unicum possidebat ve-
ndidit eiusque precium hanibali protinus numeravit si
ad calculos revocetur parvum utpote vii iugeribus et hoc
in pupinia additus redactum si cum prerogante eo
pecunia maius se enim patrimonium quam patriam fidei inopem
o quidem maiore cum commendatione quam ... esse maluit
prom studii certiusque iudicium est supra vires uti quam vi-
ribus ex facili uti alter enim quod potest prestat alter
enim plus quam potest itaque eiusdem temporis femina busia nomine
regionis autem apule ditissima quidem merito liberalitatis
testimonium recepit sed excellentes opes suas fabiane
rei familiaris angustiis non comparavit nam et si
circa decem civium milia canensis prelii reliquias benign[i]-
ssime intra canusina menia alimentis substentat
salvo tamen statu fortune suarum munificam se populo romano
prestitit fabius in honore patrie paupertatem copia mutat
N. ... consilio salubrem exitum nec sine parvo

cuius fructu liberalitas anotata est Qui catelme fu-
rore ita consternata re p ut ne a locupletib; quid
debite pecunie pter tumultu ptis possessionu dimi-
nute solui creditorib; possent tu centies atq quinqes
sextertiu summam in fenore habet neq de sorte quemq
debitoru suoru neq de vsura appellari a suis passus
quantuq in ipo fuit acritudinem publice confusiois cum
primata tranquillitate mitigat oportune insigneq te-
status se nummoru suoru no ciuilis sanguinis esse feneratorem
nam qui nunc precipue negatione delectantur et mo
pecunia domum cruentam retulerunt qz impendendo
gaudio exultent cognoscet si diligent senatus co
quo C considio gre acte sunt legere non fastidierint
Veri meam tam dudu pplis qz videtur quod cu sin-
gulorum munificentiam conseccer de sua taceam ad suas
eni eius laudem ptinet quem cum vrbib; et gentib;
prestiterat recognosci qz omne preclari facti decus ce-
lebra memoria in seipo remitesat
Syram bello captam Attalo regi munere loco pos-
sidendam tradidit eo excelsius et speciosius vrbi nre
futurum imperiu credens si ditissimam atq amenissimam
partem terrarum orbis in beneficio qz in fructu suo
reponere valuisset ipa victoria felicior qz multu o-
ccupasse invidiam habere potuit tanti beneficii gratia
carere non potuit
Illius non Romane libertatis celestem spiritum nulle
litere satis dignis laudib; prosequentur Philippo enim
Macedonie rege superato cum ad Isthmicum spectaculum
tota grecia conuenisset T Quinctius tube signo si-
lencio facto per preconem hec verba recitari iussit S P

Et Titus quidem Flaminius imperator omnes grecie urbes
que sub dicione regis philippi fuerant liberas atque immu-
nes esse iubent quibus audite maximo et inopinato
gaudio homines perculsi primo veluti non audivisse
se que audierunt credentes obticuerunt iterata deinde pro-
nunciatione preconis tanta celum alacritate compleverunt
ut certe constat aves que supervolabant attonitas pa-
ventesque decidisse magni animi fuisse a tot captive
capitibus servitutem detraxisse et quot nunc nobilissimis
et opulentissimis urbibus populo Romano libertatem largitus est
ad cuius maiestatem pertinet non solum que ipse benigne
tribuit sed etiam que alio tribuente sensit commemorari
ut enim illic commemorate ita hic reddite laude commendatorum
Hiero Siracusanorum rex audita clade qua Rome apud
transimenum lacum erant afflicti trecenta milia mo-
diorum tritici et cc ordei aurique [gap] pondo urbi nostre
munere misit neque ignarus verecundie maiorum nostrorum
que non vellent accipere in habitu id victorie formavit
ut eos religione motos munificentia uti sua coget
voluntate mittendi prius item prudentia cavendi ne
Unectam huic Agrigentinum [gap] remitteretur liberalis
Gillam quem prope modum ipsius liberalitatis precordia
constat habuisse erat opibus excellens sed multo etiam
quam divitiis locupletior semperque in eroganda potius
quam in accipienda pecunia occupabatur adeo ut domus eius
quasi quedam munificentie officina crederetur Illinc enim
publicis usibus apta monimenta extruebantur Illinc grata
populi oculis spectacula dabantur Illic epulare mag-
nifici apparatus libentique civibus subsidia annone oriebantur
et cum in hiis privatim alimenta inopia laborantibus
dotes virginibus paupertate pressis subsidia detrimentorum

in cursu quassatis erogabantur hospitesque tam urbanis penatibus tum et rusticis tectis benignissime excepti variis muneribus ornati dimittebantur. Quod vero quingentos simul galentius equites in tempestate in possessiones suas compulsos aluit ac vestivit quid aliud non mortalem aliquem sed propiciae fortune benignum esse diceres sinum. Ergo quod gillas possidebat omnium quasi commune patrimonium erat pro cuius salute et incolumitate tum agrigentinam civitatem tum et vicine regiones votis excubabat collocato e contraria parte arcas inexorabilibus castris obseratas. Nonne prestantiorem aliquem existimes illam impensam quam hanc custodiam.

De humanitate et clementia c. 1

Liberalitati quas aptiores comites quam humanitatem et clementiam dederim cum idem genus laudis expetunt quarum prima inopia proxima occupatione tertia ancipiti fortuna prestatur. Cumque nescias quam maxime probes eius tamen commendatio precurrere videtur cui nomen ex ipso minime quesitum est.

Ante omnia autem humanissima et clementissima senatus acta referam qui cum ad carthaginiensium legati ad captivos redimendos in urbem venissent protinus his nulla pecunia accepta reddidit iuvenes numero duorum milium et septingentorum quadraginta trium expletissimos. Quid ergo tum hostium exercitum dimissum tantam pecuniam contemptam tot punicas iniurias datam veniam ipsos legatos obstupuisse arbitror ac secum dixisse o munificentiam gentis romane deorum dignitati equandam nam quod bene fecisti nunquam dedissem accepimus.

Illudque non parvum humanitate senatus indicium Syphacem ei quondam opulentissimum numidie regem captivum in custodia Tiburi mortuum publico funere

censuit accendi ut vite dono honorem sepulture adiceret
Consimili quoque clementia in persa usus est nam cum albe in
qua custodia ei legatus erat decessisset questorem misit qui
eum publico funere efferret ne regias reliquias iacere in
honoratas pateretur hostibus hec et miseris et fato functis
officia regibus erogata illa amicis et felicibus regnis tributa
Confecto macedonico bello Musicanes massinisse filius
cum equitibus quos in presidium romanorum adduxerat
ab imperatore paulo ad patrem remissus tempestate clas
se dispersa brundisium eger delatus est quod ubi senatui nuncia
tum est continuo illo questorem ire iussit cuius cura et hospitium
adolescenti expediretur et omnia que ad valitudinem
opus esset preberentur impenseque liberaliter cum ipsi tum toti
comitatui prestarentur naves etiam ut prospicerentur quibus
ipse bene ac tute cum suis in affricam traiceretur
equitibus singulis libras argenti et quingentos sestercios
dare imperavit que tam provida et tam exquisita pa
trum conscriptorum humanitas efficere potuit ut etiam si expirasset
adolescens equiore animo desiderium eius pater tolleraret
Idem senatus cum ad gratulandum sibi Prusiam bithinie
regem ad se venire audisset obviam illi publium Cor
nelium Scipionem questorem Capuam misit censuitque
ut ei domus Rome quam optima conduceretur et copie non
solum ipsi sed etiam publice comitibus eius preberentur inque eo
quoque excipiendo tota urbs unum humanum amici vultum
habuit Itaque qui amicissimus nobis venerat duplicata
ta in nos benivolentia in regnum suum reversus est
Ne egiptus quidem romane humanitatis expers fuit rex
eius Ptholomeus a minore fratre regno spoliatus petendi
auxilii gratia cum paucis admodum servis squalore ob
situs romam venerat ac se in hospicium alexandrini

victoris contulerat. Hoc postquam senatui relatum est accersito iu-
uene qua potuit accurata excusatione usus est quod nec questores
illi more maiorum obuiam misisset nec publico eum officio
excepisset eaque non sua negligencia sed ipsius subito et clan-
destino aduentu dixit facta et illum e curia protinus
ad publicos penates duxit hortatusque est ut depositis sor-
dibus adeundi diem ipsius peteret quin etiam cure habuit al-
vti ut munera per questorem quottidie darentur hiis gra-
dibus officiorum iacentem ad regium fastigium erexit effecitque
ut plus spei in auxilio populi Romani quam metus in sua fortuna reponeret
Atque ut ab uniuersis patribus conscriptis ad singulos ueniam
L. Cornelius consul primo punico bello cum Olbiam opid-
cepisset pro quo fortissime dimicans Anno dux Carthaginiensis
ceciderat corpus eius e tabernaculo suo amplo funere
extulit nec dubitauit hostis exequias ipse celebrare eam
demum uictoriam et apud deos et homines minimum inui-
die habituram credens que plurimum humanitatis habuisset
Quid de Crispino loquar cuius mansuetudinem pote-
tissimi affectus ira atque gloria quatere non potuerunt
Badium Campanum et hospicio benignissime domi sue
exceperat et aduersa ualitudine correptum attentissima
cura recreauerat a quo post illam nephariam Campanorum
defectionem in aciem ad pugnandum prouocatus cum et
uiribus corporis et animi uirtute aliquanto esset superior
monere ingratum ingratum quam uincere maluit Nam
quid agis inquit demens aut quo te praua cupiditas
transuersum rapit parum habes publica impietate
furere nisi etiam priuata lapsus fueris Unus videlicet tibi Romanorum
Quintius placet in quo scelerate exerceas arma cuius penatibus
et honoris uicissitudinem et salutem tuam debes At
me fedus amicicie diique immortales sacra inter nostra

aut pectoribus iusta pignora hostili certamine congredi
tecum vetant quin etiam si in cursu exercitus fortuitu equi
bonis mei impulsu prostratum agnovissem applicatum
iam terrentibus cuius mucronem revocassem tuum autem omne
sit hospitem occidere voluisse meam non eius hospes officii
dedit utrique celeste numen debitum exitum siquidem in eo
prelio Badius obtruncatus est Crispinus insigni pugna clarus

Hec M. Marcelli clementia quoque clarum quoque / evasit
memorabile exemplum haberi debet qui capte a se Syracusarum
in arce eorum constitit ut urbis modo opulentissime
tunc afflicte fortunam ex alto cerneret certum casum eius
lugubrem intuens fletum cohibere non potuit quem si quis
ignarus viri aspexisset alterius victoriam esse credidisset
Itaque Syracusana civitas maxima clade sua aliquid ad
mixtum gratulationis habuisti quia si tibi incolumem stare phas
non erat leniter sub tam mansueto victore cecidisti

Quintus vero Metellus Celtibericum in Hyspania gerens
bellum cum urbem Centobricam obsideret et iam ad
mota machina partem muri que sola convelli poterat
disiecturus videretur humanitatem propinque victorie
pretulit Nam cum Rhetogenis filios qui ad eum transi
erant Centobricenses machine ictibus obiecissent ne
pueri in conspectu patris crudeli genere mortis consumerentur
quamquam ipse Rhetogenes negabat esse impedimento quo minus per exitum
sanguinis sui expugnationem perageret ab obsidione discessit
quoquidem tam clementi facto etsi non unius civitatis me
nia omnium tamen Celtiberiarum urbium animos cepit effecitque ut
ad redigendas eas in dicionem populi Romani non multis sibi
obsidionibus opus esset

Affricani quoque posterioris humanitas speciose lateque patuit
expugnata enim Carthagine circa Sicilie civitates litteras

misit ut ornamenta templorum suorum a penis rapta p legatos reciperent inque pristinis sedibus reponenda curaret beneficium dys atque hominibus acceptum

Hic facto par eiusdem viri par humanitas a questore suo hasdrubalis subiectos captivos vendente puer eximie forme et liberalis habitus missus est De quo cum explorasset Numidam esse orbum relictum a patre educatum apud avunculum Maximissam eo ignorante in maturam adversus romanos ingressum militiam et errori illius veniam dandam et amicitie regis fidelissimi ppli Romani debitam venerationem tribuendam extimavit Itaque puer anulo fibulaque aurea et tunica laticlavia hyspanoque sagulo et ornato equo donato datisque qui eum prosequerentur equitibus ad massinissam misit eos victoris maximos fructus ratus si dys ornamenta templorum si regibus sanguinem suum restitueret

Huius etiam pauli in tali genere laude memoria apprehendenda est qui cum persam patrii temporis momento tunc captum ex rege ad se adduci audisset occurit ei romani imperii decoratus ornamento conatumque ad genua procumbere dextra manu allevavit et greco sermone ad spem exortatus est introductum etiam in tabernaculum lateri suo proximum in consilio sedere iussit nec honore mense indignum iudicavit proponatur in conspectu acies qua prostratus est perses et hanc rem quam retuli contextus utro magis spectaculo delectentur homines dubitabunt Nam si egregium est hostes abiecisse non tamen minus laudabile infelici scire misereri

Et L. pauli humanitas admonet me ne de Gn. pompei clementia taceam regem Armenie Tigrane

gi Perse et magno cum populo Romano bella gesserat et in-
festissimum urbi nostre Mitridatem Ponto pulsum viribus
suis protexerat in conspectu suo diutius iacere supplicem
passus non est sed benignis verbis recreatum diadema
quod abiecerat capiti reponere iussit ceterisque rebus imperatis
in pristinum fortune habitum restituit eque pulchrum
esse iudicans et vincere reges et facere. Cuius preclare
tribute humanitatis specimen Gneus Pompeius quam desiderabile
tam miserabile desiderate idem evasit exemplum. Nam qui Ti-
granis tempora insigni regio texerat eius caput tribus
coronis triumphantibus spoliatum in summo terrarum orbe
nusquam sepulture locum habuit sed abscisum a cor-
pore inops rogi nepharium Egiptie perfidie munus
portatum est etiam ipsi victori miserabile. Ut enim id
Cesar aspexit oblitus hostis soceri vultum induit et
Pompeio cum propriis tum filie sue lacrimas reddidit
caput autem plurimis et speciosissimis odoribus cre-
mandum curavit quod si non tam mansuetus animus di-
vini principis extitisset paulo ante Romani imperii
columen habitum sic mortalium negotia fortuna versat
inhumatum iacuisset.
Catonis quoque morte Cesar audita et se eius glorie invidere
et illum sue invidisse dixit patrimoniumque eius liberis
ipsius incolume servavit et hercule divini Cesaris
operum non parva pars Catonis salus fuisset.
Nec autem Antonii animus humanitatis talis
intellectu non caruit. Nam cum Bruti corpus liberto
suo sepeliendum tradidit quoque honoratius cremaretur
inici ei suum paludamentum iussit iacentem hoste

Deposito extimans odio cuius interceptum a liberto pal-
ludamentum combussisset ita pater in eum protinus ani-
aduertit hac ante prefatione usus quid tu ignora-
sti cuius tibi primi sepulturam commisissem fortem prau-
eius victoriam philippicam dii libenter viderunt sed
nec ista quidem grauissime indignatione vindicta inniti audiuerit
Commemoratione romani exempli in macedoniam de-
ducta morum Alexandri preconium facere cogor cuius
vt infinitam gloriam bellica virtus ita precipuum amorem
clementia meruit hic dum omnes gentes infatigabili
cursu lustrat quodam loco hiemali tempestate oppressus se-
nio iam confectum macedonum militem nimio frigore
obstupefactum ipse sublimi et propinqua in regione re-
sedens animaduertit factaque non fortune sed etatis verus
extimatione descendit et illis manibus quibus opes
Darii afflixerat corpus frigore duplicatum in suam
sedem imposuit hoc ei salutare futurum dicens quod apud
persas capitale extitisset solium regium occupasse Quid er-
go mirum est si sub eo duce tot annis militare iuuabat
ducebat cui gregarii militis incolumitas proprio fastigio ca-
rior erat Idem non hominum ulli sed nature fortuneque
cedens quamquam violentia morbi dilabebatur in cubi-
tum erectus dextram omnibus qui iam contingere vellent
porrexit quis autem illam osculari non curreret que iam
fato oppressa maximi exercitus complexui humanitate quam
spiritu vividiore sufficit
Non tam robusti generis humanitas sed et ipsa tamen
memoria prosequenda pisistrati atheniensium tiranni
narrabitur cum cum adolescens quidam amore eius filie
virginis accensus in publico obuiam factam sibi osculatus

cet orante uxore ut ab eo capitale supplicium sumeretur
respondit Si eos qui nos amant interficiemus quid hys
faciemus quibus odio sumus minime digna uox cui ad
diciatur eam ex tyranni ore de humanitate manasse in hunc
modum filie iniuriam tulit suam multo laudabilius
Cratippo amico inter cenam sine fine convicio lacerante
Ita et uocem et animum ab ira cohibuit ut putares satellitem
tyranno male audire abeuntemque veritus ne propter metum
maturius se a convivio subtraheret comitatione familiari
cepit itinere Cratippus consitate temulentie impetu e-
uectus os eius sputo respersit nec tamen iracundiam sui uo-
luit accedere Ille vero etiam filios suos violate patris
maiestati subvenire cupientes retraxit Postero quoque die
Crassippo supplicium a se voluntaria morte exigere volenti
venit ad eum dataque fide in eodem gradu amicitie se
mansurum ab incepto revocavit Si nihil aliud dignum
honore memorie gessisset his tamen factis habunde se posteritati
posteritati commendasset
Eius mitis animus regis Epiri Pyrri
audierat a quibusdam in convivio Tarentinorum parum
honoratum de se sermonem habitum accersitos qui ei
interfuerant percunctabantur an ea que ad aures eius
pervenerant dixissent tum ex hys unus nisi vinum nos
defecisset ista que tibi relata sunt pro hys que de te
locuturi eramus ludus et iocus fuissent Tam urbana
crapule excusatio tamque simplex veritatis confessio iram
convertit in risum Qua quidem clementia et modera-
tione assecutus ut et sobrii sibi tarentini grates agerent
et ebrii bene deprecarentur
Ab eadem altitudine humanitate legatis Romanorum
ad redimendos captivos castra sua petentibus

quo tutius venirent Liconem Molosium obviam misit etiam
ornatus exspectavit ipse equitibus extra portam occurrit secundarum
rerum proventu cum corruptus ut officii prospectum in hos
deponeret qui tam maxime armis cum eo dissidebant
cuius tamen mitis ingenii debitum fructum ultimo fati sui
tempore recepit nam cum divinis auspiciis Argivorum in
vasisset urbem abscisumque eius caput Alcyoneus Antigoni regis
filius ad patrem propugnatorem laborans velut aliquid
felicissimum victorie opus attulisset Antigonus correpto iu
vene quod tanti viri subite ruine immemor humanorum casuum
effuso gaudio insultaret humi caput sublatum gravissime
grarissea qua velatum caput suum more macedonum
habebat texit corporique Pirri redditum honoratissime
cremandum curavit qui etiam filium suum Helenum captivum in
ad se perductum et cultum et animum regium gerere iussit ossa
ei Pirri aurea inclusa urna Epirum in patriam ad A
lexandrum fratrem portanda dedit
Campani autem exercitum nostrum cum consule apud
Caudinas furcas sub iugum a Samnitibus missum ne in
ermem tamen sed etiam nudum urbem suam intrantem
perinde ac victorem et spolia hostium pre se ferentem
venerabiliter exceperunt protinusque consuli insignia
honoris militibus vestem arma equos commeatum beni
gnissime prestando et inopiam et deformitatem Ro
mane cladis mutaverunt Quo animo si pro imperio nostro
versus Hambalemque usi fuissent truculentis securibus
materiem seviendi non prebuissent facta mentione
aeternam hoste madidae cedibus eius operibus quam Romano
nomini prestitit locum quam inter meas et sunam
Anibal enim Emilii Pauli apud Canas trucidati
quesitum corpus quantum in ipso fuit inhumatum iacere

passus non est Hanibal Tyberium Gracchum lucanorum
circumventum insidiis cum summo honore sepulture mandat
et ossa eius in patriam portanda militibus nostris tradidit
Anibal Marcellum in agro Bruttio dum conatus
penorum cupidius quam consideratius speculatur interemptum
legittimo funere extulit punicoque sagulo et corona que
donatum laurea rogo imposuit / ergo humanitatis dulcedo — Premia humanitatis
etiam in efferata barbarorum ingenia penetrat / torvosque
et truces hostium mollit oculos / ac victorie insolentissimos
spiritus flectit / nec illi arduum ac difficile est inter arma contra-
inter districtos comminus mucrones placidum iter reperire
ac iram prosternit odium / hostilemque sanguinem hostilibus
lacrimis miscet / que Hanibalis etiam admirabilem vo-
cem pro funeribus romanorum ducum arbitria statuentem
expressit / nam aliquanto plus ei glorie Paulus et Graccus et
Marcellus sepulti quam oppressi attulerunt / siquidem illos punico
astu decepit / Romana mansuetudine honoravit / vos quoque
fortes ac pie umbre non penitendas sortiti estis exequias
nam ut optabilius in patria ita speciosius pro patria collapsi
supremi officii decus infelicitate amissum virtute recuperastis
Gratas vero animi significationes et ingrata facta — De gratitudine et ingratitudine
libuit oculis subicere ut vitio ac virtuti iusta mentes ex-
timationis ipsa comparatione accederet / sed quoniam toto proposito
sese distinxerunt nostro quoque stilo separentur priorumque locum obtine-
ant qui laudem quam qui reprehensionem merentur.
Et ut a publicis actis ordiar Marcium patrie interitum
minantem oppugnateque admotoque portis urbis ingenti
Volscorum exercitu funus ac tenebras Romano imperio
minitante Vecturia mater et Volumnia uxor ne-
pharium opus exequi precibus suis passe non sunt

in quarum honorem senatus matronarum ordinem benignis-
simis decretis adornauit Sanxit namque ut feminis semita
viri cederent confessus plus salutis rei p. in stola quam in
armis fuisse vetustisque aurium insignibus nouum uitte
discrimen adiecit permisit quoque hiis purpurea veste uti
et segmentis Insuper edem et aram fortune muliebri
eo loco quo Coriolanus exoratus fuerat facere curavit memo-
rem beneficii animum suum exquisito religionis cultu te-
stando quam secundi etiam belli punici tempore exhibuit
Cum enim a fuluio Capua obsideretur atque due Ca-
pane mulieres beniuolentiam erga Romanos animi
exuere noluissent uestia oppia mater familie et Cluuia
facula meretrix quarum altera pro salute cottidie sacri-
ficium fecit altera captiuis militibus romanis alimenta
subministrare non destitit urbe illa oppressa senatus
hiis libertatem et bona restituit et siquid amplius pe-
tissent libenter se daturum asseverauit vacasse
in tanto gaudio patribus conscriptis duabus humilibus
feminis et referre gratiam nec tam prese tulisse mirandum
Quid illa Romana iuuentute gratius que Quintio
Minucio consuli ultro nomina sua militari sacramento
obtulit ut tusculanis quorum fines equi occupauerant
presidium ferret quia paucis ante mensibus constantissime
et fortissime imperium populi Romani defenderant Ergo quod
auditu nouum est ne patrie grata voluntas cessasse ui-
deretur exercitus se ipse conscripsit
Clarum magni populi specimen in Q. fabio emicuit
Nam quia quinque consulatibus salubriter rei p. administratis
decessisset certatim es contulit quo maior et specio-
sior funeris eius pompa duceretur Eleuet aliquis ad pre-
mia virtutis cum animadvertat fortes viros feliciter sepeliri
quam vivere ignavos

abio aut etiam minucium summa ad gloria grate relata
Dictatori enim magister equitum minutius scito plebis quod
numquam ante factum fuerat equatus partito exercitu separatim cum
samnio cum hanibale conflixerat ubi temere inito cer-
tamine pestiferum habiturus exitum subsidio fabii liberatus
et ipse eum patrem appellavit et legionibus suis patroni
salutari voluit at deposito equalis imperii iugo magi-
sterio equitum sicut par erat dictature subiecit imprudentie
que erroris grate mentis significatio correxit
Cum hercule probabiliter Q. Terentius culleo pretoria
familia natus et inter paucos senatorii ordinis sple-
didus optimo exemplo affricani superioris currum triumphante
que captus a carthaginiensibus ab eo fuerat recuperatus pi-
leato capite gens secutus est auctori enim libertatis sue tamquam
proprii accepte beneficii confessione spectante populo Ro.
T. flaminei de philippo (meritum dedit (
rege triumphantis currum non unus sed duo milia
civium et pileata comitata sunt que is punicis bellis
intercepta in grecia servientia ad sua collecta in pristi-
num gradum restituerat geminatum eo decus imperatori a quo
simul et devicti hostes et conservati cives spectaculum
patrie prebuerunt illorumque salus dupliciter omnibus accepta
fuit et quia tam multi et quia tam grati exoptate liberte
statum recuperaverunt
Metellus vero pius pertinaci erga exulem patrem amore
tam clarum lacrimis quam alii victoriis cognomine as-
secutus non dubitavit consul pro Q. calidio pretore
candidato supplicare populo quia tribunus plebis legem
qua patre eius in civitatem restitueretur tulerat quin etiam
patronum eum domus et familie sue semper dictitavit
nec hac re de principatu quem procul dubio obtinebat

quitiz acersit cp non humili s grato aio no longe inferiore huius
maximo viro eximiam summittebat dignitatem
Iam C quidem Marii non solum precipuus s etia potens
grate mentis fuit impetus Duas eni Camertium cohortes
mira virtute vim Cimbrorum sustinentes in ipa acie ad
versus conditionem federis ciuitate donauit quodquidem factum
et vere et egregie excusauit dicendo inter armorum strepitum
verba se iuris ciuilis exaudire non potuisse et sane id
tps tuc erat quo magis defendere qz audire leges oportebat
In Marii vestigia vbiqz L Silla certatime laude subsequitur
Dictator eni priuato pompeio et capt ei apuit et sella assur
rexit et equo descendit eaqz libenter se facere in contione
professus est memor ab eo duo de xx annis nato ptes suas
exercitu paterno adiutas multa insignia pompeio s nescio
quicqz admirabilius contingerit cp magnitudine beneficii
sui non obliuisci Sillam coegit
Id aliquis in summo splendore etiam sordibus grate vocis
in Cornuto pectore sunt hyrcy et panse iussu senatus
locante tpu tuc libitinam exercebat tum tertio suare sponte
tum ministerium suum gratuitum polliciti sunt cp hy prorei
p. dimittantes occiderant perseuerantiqz postulatione
extuderunt ut exequiarz apparatus sestercio nummo illis p
bentibus adiceretur quorz laudem adiecta laude lege
conditio auget magestratum extenuauit quicquid questum
contempserunt nulli alij rei qz questui viuentes
Age tmezum suorz reges gentium exterarum firm huius
tam conteptum gregem referre se patienter qui aut
non attygnerit aut insi vltima pte domesticarum exemplorum
collocandi fuit s dum honesti acti ab infimis editi
sit memoria non intercidat licet sepatim locum obtineat
vt mixtum hijs adiecta neque illi plati videantur
Arius adhuc priuate fortune amicus filosofie famis

delectatus curiosa delectatione contemplatione fecit ut vltro
sibi equidem a cupido daretur cuius muneris que grata
existimatio cum eius esset allapsa regno potitus ostendit
totam namque urbem et insulam Samiorum Silasonti fru-
endam tradidit non enim precium rei extimandum sed occasio
liberalitatis honorata magis a quo id donum proficis-
ceretur quam ad quem perueniret prouisum
Mitridatesque rex magnifice gratus apparuit qui pro Leo-
nito acerrimo salutis sue defensore a Rodiis nauali
pugna excepto omnes hostium captiuos permutatur Equius
esse extimans ab inimicissimis circumueniri quam bene merito
gratiam non referre.
Liberalis populus Romanus magnitudine muneris quod attalo regi
Asiam dono dedit Sed attalus eciam testamenti equitate
gratus qui eandem asiam populo Romano legauit itaque nec huius
munificencia nec illius tam memor beneficii animus tot
verbis laudari potest quot amplissime ciuitates sue a-
micicie date vel pre reddite sunt
Ceterum nescio an propter Massinisse regis pectus gra-
ci pignoribus fuerit referendum fuerit beneficiis enim Scipio-
nis regni prouinciam munificenciis liberaliter auctus memoriam inclitis
muneris ad ultimum vite finem longa etiam a diis
immortalibus senectute donatus constantissime fide produxit
adeo ut eum non solum affrica sed cuncte gentes sciret
amicissimum Cornelie familie atque vrbi Romane qui
cum bello sibi quam sit superet ille cum grauiter Carthaginensium bello p-
remeretur ac vix tuitione imperii sui sufficeret tum Scipioni
Emiliano quem nepos Affricani erat bonam magnamque
partem numidie exercitus quam Lucullo consuli qui adauxi-
lia petenda emissus fuerat in hyspaniam duceret pron-
tissima mente tradidit priorisque patris respectum presenti

beneficiis anteposuit Ille ad etate deficiente magnas regni opes quatuor et l filios mto relinquens in lectulo laboraret M. Manilium qui pro consule Affricam obtinebat litteris obsecravit ut ad se Scipionem Emilianum sub eo tunc militatem mitteret feliciorem mortem suam futuram ratus si in complexu eius supremum spiritum ac mandata posuisset Ille adventum Scipionis fatis suis preavenientibus hec uxori liberisque precepit unum in terris populum Romanum et unam in populo Romano Scipionis domum nosse integreque omnia Emiliano reservare eumque dividendi regni arbitrum haberent quod is statuisset perinde testamento cantum immutabile ac sanctum obtinerent totumque rerum rebus se Massinissa infatigabili pietate ferre ad centesimum extendit annum Hys et horum similibus exemplis beneficium genus humanum nutritur atque augetur Hec sunt enim fasces hy stimuli propter quos iuvandi etiam merendi cupiditate flagrant et sane et amplissime et speciosissime divicie sunt feliciter erogata beneficia late posse censeri quorum religiosum cultum institutumque nunc neglectum sugillandi gratia quo sit gratior recesserim

Urbis nostre parentem senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia laceravit nec putavit nephas ei vitam adimere qui eternum Romano imperio spiritum ingeneraverat rudem nimirum illud ferox seculum quod conditoris sui cruore fede maculatum ne summa quidem potest dissimulare pretas pt

Hunc ingrati lapse mente errorem consentaneo Civitatis nostre penitencia sequitur Unicum Romanorum et incrementum letissimum et tutela certissima Furius Camillus in urbe incolumitatem suam tueri non valuit urbis autem ipse salutem stabiliverat felicitatem auxerat c. v. capitulo ... cum

Tribuno ro. plebis tamquam peculator vehemente prose
reus factus dives atque ut ita dicam ferreis suis in
exilium missus est equidem eo turpe quo optimo iuvene
filio spoliatus solatius magis alleviandis quam cladibus
ornandis erat Sed immemor patria tanti viri maximorum
meritorum exequias filii damnatione patris infecit
At inquit exactio abesse tribunum querebant ex
eius tanta namque viri pena fuit et indignam
summam perexiguam et potius tali careat
Recentiore adhuc querela vibrante alia deinceps
exurgit Affricanus superior non solum concussam etiam
fractam belli punici armis rem p. Sed pene iam
exanguem atque morientem Carthaginis domitam
reddidit aug clarissima opera in urbis pensando ci-
vitate ignobilis eum ac deserte paludis accolam fe-
cerunt eiusque voluntariam exilii acerbitatem nova-
tus admisseros tulit sepulcro suo inscribi iubendo
ingrata patria nec ossa quidem mea habes quid ista
aut necessitate indignus aut querela iustus aut ultione
inmoderatus cineres enim suos negavit Rome quam in
cinerem collabi passus non fuerat
Igitur hanc unam Scipio vindictam ingrati animi
urbs et sensit maiorem ille exule Coriolani violenta
Ille enim metu patriam pulsavit hic verecundia de quo te
ne queri quidem tanta vere preter costantia non post fata sivit
Alia passo credo que fratri eius accidere solatio esse
potuerunt Cui rex antiochus devictus Asia imperio
populi adiecta speciosissimique triumphus ut peculatus
reus fieret et in carcerem duci iuberetur causam prebuit
Nichilo vite posterior Affricanus aut minor sed nec exitu
quidem felicior duabus enim urbibus numantia atque cartagine

imperio Romano imminentibus ex rerum natura depulsis raptorem
ipse domi invenit mortem pastorem in foro non repperit
Quis ignorat tantum laudis Scipionem Nasicam toga quantum
armis utrumque assecutum meruisse qui pesciferam tiberii
manum faucibus oppressam rem publicam strangulari passus non est
Sed civium propter iniquissimam virtutum suarum apud cives
extimationem sub titulo legationis Pergamum secessit et quod
vite superfuit ibi sine ullo ingrate patrie desiderio peregit
In eodem nomine versor nec dum cornelie gentis querelas
exhausi Namque P. lentulus clarissimus et amantissimus
rei publice civis cum in aduentino C. Gracchi nepharios
conatus et aciem pia et forti pugna magnis vulneribus
exceptis fugasset prelii illius quo leges pacem libertatemque
in suo statu retinuerant hanc mercedem tulit ne in urbe
nostra moraretur siquidem invidia obtrectatione pulsus legatione
a senatu libera impetrata obiectaque contione qua
a diis immortalibus petiit ne umquam ad ingratum populum re-
verteretur in Sicilia profectus est ubique perseveranter morando
compotem se voti fecit
Iamque deinde igitur Cornelii totidem sunt notissima in-
grate patrie exempla atque horum quidem secessus voluntarii hala
vero tam ingratam experiens civium melium regnum affectantem
occidisset custodie libertatisque civium exilio suo penas pependit
Ceterum ut senatus populique mens in modum subite tem-
pestatis concitata levi querela prosequenda est ita sin-
gulorum ingrata facta liberiore indagatione proscribenda
sunt quia potentes consilii cum utraque ratione perpendere
liceret scelus pietati pretulerunt
Quo enim nimbo qua procella verborum impium Sextilii
caput obrui mereretur qui C. Cesarem quo tam studiose
cum infeliciter gravissimi criminis reus defensus fuerat
Cinnane proscriptionis tempore profugum presidium suum in fundo

Tarquiniensi cladis conditione implorare beneficij vita
repetere coactum a sacris penetralibus mense et altaribus nepha
dorum penatium auulsum truculento victori iugulandum
tradere non erubuit Finge accusatorem eius fortune publice
in supplicijs nomen conuersum tam luctuosam illam ope
gemibus amissum orasse crudeliter tamen repulsus videretur
quod quos nimie miseros fecerant gratiosos misere red-
dunt verum Sextilius non accusatorem sed promptissime se-
nissime nimia violenter suis manibus obiecit si metu mor-
tis vita dignus premium spe dignissimus morte
Eo ut ad aliud consentaneum huic ingrati animi actum
transgrediar M. Cicero C. Popilium lenatem picene re-
gionis rogatu M. Celij cum minore cura quam eloquentia
defendit eumque causa admodum dubia fluctuantem saluum
ad penates suos remisit Hic popilius postea nec re
nec verbo a Cicerone lesus ultro M. Antonium rogauit
vt ad illum proscriptum persequendum et iugulandum mit-
teretur impetratisque detestabilibus ministerij partibus gaudio
exultans Caietam cucurrit et virum omitto quod amplissime
dignitatis certe salubritati studio prestantis officij pri-
uatim sibi venerandum iugulum prebere iussit ac protinus
caput Romane eloquentie et pacis clarissima dextera
per summum et securum ocium amputauit eaque sarcina tamquam
opimis spolijs alacer in vrbem reuersus est Neque enim
scelestum portanti onus succurrit illud se caput ferre quod
pro capite eius condam perorauerat Inualide ad hoc
monstrum sigillandum littere quia nemo qui talem Ciceronis casum satis
digne plorare possit alius Cicero non exista extat
Vo te nunc magne pompei attingam iam nescio
nam et amplitudinem fortune tue que condam omnes
terras occupauerat intueor et omnia maria fulgore suo
Fortunam eius maiorem esse quam vt manu mea

Attentari debeat meminisse scilicet tu nobisque tacentibus Gn. Carbonis
a quo admodum adolescens de paternis bonis in foro dimicans
protectus es iussu tuo interempti mors civis hominis ne sine aliqua
reprehensione observabitur quia tam ingrato facto plus L. Sille
viribus quam proprie indulsisti verecundie
Et ne nostra confessis alienigene urbes insultant Carthaginenses
Hannibalem qui pro illorum incolumitate et victoria tot imperatores
totque exercitus nostros trucidaverat quot gregarios milites ho-
stium occidisse magne glorie foret de conspectu suo submovere
in animum induxerunt
Nihil enim ligurgo aut maiorem aut utiliorem virum
lacedemon genuit utpote cui Appollo phitius oraculum pe-
tenti respondisse fertur nescire se utrum illum hominum an deorum
numero aggregaret hunc tamen neque vite summe sinceritate neque
constantissimus erga patriam amor neque leges salubriter ex-
cogitate auxilio esse potuerunt quo minus infestos cives experiretur
Sepe enim lapidibus petitus aliquando furore eiectus publico etiam
furore privato ad ultimum ipsa patria pulsus est Quid alie
facient urbes ubi etiam illa que constantie et moderationis
et gravitatis eximiam sibi laudem vendicat tam ingrata
adversus tam benemeritum extitit
Detrahe atheniensibus Thesea aut nulle aut non tam
clare athene erunt siquidem ille locatim dispersos cives suos
in suam unam urbem contraxit separatimque et agresti more
viventi populo amplissime civitatis fortunam atque ymaginem
imposuit Idem fera potentissimi regis minois imperia
vix dum etate pubescente repulit Idem effrenatam the-
barum insolentiam domuit Idem opem liberis herculis
tulit et quicquid ubique monstri aut sceleris fuit virtute
animi ac robore dextere comminuit hic tamen submoti ab
atheniensibus tyros exule minor insula ossa mortui recepit
Iam Salon qui tam preclaras tamque utiles athe-
niensibus leges tulit ut si hys perpetuo uti voluissent

Sempiternum habituri fuerunt impium qui Salamina velut
hostilem arcem ex propinquo saluti eorum imminentem reci-
pavit qui Phisistrati tirannidem primus vidit orientem solus
armis opprimi debere palam dictare usus est senectutem
Cypri profugus exegit neque ei in patria de qua optime me-
ruerat humari contigit
Bene gessissent Athenienses cum Meltiade si eum post
CCC milia Persarum Marathone devicta in exilium protinus
misissent hac non in carcere et vinculis mori coegissent ut
puto a ceteris senile adversus optime meritum habuisse du-
xerunt immo nec corpus quidem eius sit expirare coacti sepul-
ture prius mandari passi non sunt quam Cimon filius eius
eisdem se vinculis constringendum traderet hanc hereditatem pa-
nam maximi ducis filius et futurus ipse etatis sue dux
maximus solam se cepisse catthenas et carcerem gloriari potuit
Aristides etiam quo totius Grecie iusticia censetur continentie
quam exemplum speciale patria iussus excedere est felices Athenas
que post illius exilium invenire aliquem aut virum aut amantem
sui civem potuerunt cum quo tunc ipsa sanctitas migravit
Themistocles eorum qui ingratam patriam experti sunt
celeberrimum exemplum cum illam incolumem claram opulentem
principem Grecie redidisset eousque sensit iniquam ut Xersis
quem paulo ante debellaverat non debitam sibi misericordiam
profugere necesse haberet
Phocion vero hiis dotibus que ad pariendum hominem
potentissime iudicantur clementia et liberalitate instru-
ctissimus non tamen in eculeo Atheniensibus positus est sed etiam
post obitum nullam Attice regionis que ossibus eius mice
glebulam invenit iussusque extra fines proicitur inter quos
optimus civis vixerat
Quid abest quin publica dementia sit existimanda summo
consensu maximas virtutes quasi gravissima delicta
punire beneficiaque iniuriis rependere quod cum ubique tum precipue
Athenis intollerabile videri debet in qua urbe adversus
ingratos actio constituta est et recte quia dandi et recipiendi

Beneficiorum commercium sine quo vix vita hominum extat perdit tol-
lit quisquis benemerito parem referre gratiam negligit quanta
ergo reprehensione meretur qui cum equissima iura et
iniquissima ingenia habeant moribus suis quam legibus uti
maluerint Et si qua providentia deorum effici posset ut
excellentissimi viri quorum modo casus retuli legem ingratorum
vindicem tenentes patriam suam in ius ad aliam
civitatem pertraherent nonne ingeniosum et garrulum populum
mutum elinguem ac postulatione reddidissent
Istordes ipsa tui pectoris dividua figura grecie facta est
columen licet Marathon per suas tropheis luceat Salami-
nia et Artemisium Persis naufragia numerantur per
validis manibus exhausta menia pulcrioribus opibus con-
surgunt harum rerum auctores ubi vixerunt ubi iace-
ant responde nempe Theseum parvulo in scopulo sepelivi et
Miltiadem in carcere mori et Cimonem paternas indue-
re cathenas et Themistoclem victorem victi hostis genua
complecti Solonemque cum Aristide et Phocionem pe-
nates suos ingrata fugere coegisti cum interim cineribus in-
fede et miserabiliter dispersis Oedipodis ossa cede patris
impiatis matris contaminata inter ipsum Ariopagum divini
atque humani certaminis venerabile domicilium et excelsis
presidiis minerve arcem honore are decoratos sa-
cros sacerdotes colis adeo tibi aliena mala tuis bonis
gratiora sunt lege itaque legem que ~~...~~ iureiurando
astrictam tenet et quia benemeritos debita premia voluisti
lesis iusta piacula exsoluisti tacent mute illorum um-
bre fati necessitate constricte at inmemores beneficiorum atque
reprehensionum lingua sermone licenti soluta non tacet sed ob-
iectam ingratos et potius de presentibus loquamur aliquanto
enim satis est favorabilius quam invisse rei comparare venite igitur
in manus vestras prospera presentium nota felicibus auspiciis propagate

Soboles que efficiat ut et genuisse iuvet et generatae liceat
Coriolanus maximi vir animi [5 3] De pietate erga parentes.
altissimi consilii optimeque de re publica meritus iniquissime
dampnationis ruina prostratus ad volscos infestos tunc roma-
nis confugit magno ubique pretio virtus extimatur itaque qui
latebras quesitum venerat ubi brevissimum adeptus imperium
eventumque ut quem pro se salutarem imperatorem cives
habere noluerant pene pestiferum adversus se ducem experi-
rentur frequenter enim fusis exercitibus nostris victoriarum suarum
gradibus aditum maxima venia urbis volsco militi stru-
xit quapropter fastidiosus ille in extimandis bonis suis
populus qui reo non pepercerat exuli coactus est supplicare
missi ad eum deprecandi legati nichil profecerunt missi deinde
sacerdotes cum infulis eque sine effectu redierunt stu-
pebat senatus trepidabat populus viri pariter atque mulieres
exitium imminens lamentabantur tunc Veturia Coriolani
mater Volumniam uxorem eius et liberos secum trahens
castra volscorum petiit quam ubi filius aspexit pre omnes
matris complexum petiit illa ex precibus in iram versa
dixit sine ut prius quam amplexum accipiam sciam an ad
hostes an ad filium venerim captiva mater ne in castris
sim tuis In hoc me longa vita et infelix senecta tra-
xit ut exulem deinde te hostem viderim potuisti po-
pulari hanc terram que te genuit atque aluit nisi te pe-
perissem Roma non oppugnaret multa insuper ad-
didit complorando quibus uxor et puer fletibus
motus matrem complexus Expugnasti inquit patria et
vicisti iram meam precibus huius admonitus cuius
utero delapsus sum quamvis merito michi invisam dono
continuoque agrum romanum hostilibus armis liberat
ergo pectus dolore accepte iniurie spe potiende victo-
rie verecundia detractandi ministerii metu mortis

refertum totum ut pyetas vacuefecit utrumque parentem a=
specto bellum salutari pace donavit

Eadem pyetas viribus suis inflamatus Affricanus supi=
orem vix dum anos puerilitatis ingressum ad opem
patri in acie ferendam virili robore armavit Consu=
lem enim eum aput Ticinum flumen adversis auspiciis cum
Hannibalem pugnantem graviter saucius intercessu suo
servavit neque illum aut etatis aut miliciae tirocinium
aut infelicis prelii etiam veterano bellatori pertimescendus
exitus interpellare potuit coronam duplici gloria conspicuam
coronam imperatoris simul et patria et patris morte rapto meruit

Urbibus ista tam preclara exempla romana civitas
accepit illa vidit oculis L. Manlio torquato die ad
populum pomponius tribunus plebis dixerat quod actione bene
faciendi belli inductus legittimus obtinendi imperii tempus
excessisset quodque filium optime indolis iuvenem rustico ope=
re gravatum publicis usibus subtraheret idque postquam Manlius
adolescens cognovit protinus urbem pecit et se in Pomponii
domum prima luce direxit qui existimans in hoc eum ve=
nisse ut patris crimina a quo preter iusto aspere tractabatur de=
ferret excedere omnes iussit cubiculo quo liberius remotis
arbitris indicium pageret nactus occasionem oportunam promo=
to suo iuvenis gladium quem tectus attulerat distrinxit itque
Tribunum minis ac terrore compulsum iurare coegit
a patris eius accusatione recessurus eoque effectum est ut ne
torquatus causam diceret commendabilis est virtutis pyetas que
mansuete parentibus prestatur Set Manlius quo horridi=
orem patrem habuit hoc periculo eius laudabilius
subvenit qui adeo diligendi preter naturalem amorem
nullo indulgentiae blandimento invitatus fuerat

Hanc pyetatem emulatus Cn. toccia corpore die quo togam
virilem sumpsit protinus ut e capitolio descenderet Cn.:

Carbonem a quo pr eius dampnat fuerat postulauit per tractumque reum indicio afflixit et ingenium et adolescenciam preclaro ope auspicatus est
Put Gaius flaminius autoritas patria eque potens fuit Nam cum Tr plebis legem de gallico agro uiritim diuidendo inuito et repugnante senatu promulgasset Pater[que] eius acerrime resistens ac nec exercitum quidem aduersum se conscripto si in eadem sententia perseueraret absterritus postquam pro rostris ei legem referenti pr manum obiecat priuato fractus imperio descendit e rostris ne minimo quidem murmure destitute condicionis reprehensus
Magna sunt hec uirilis pietatis opera sed nescio an his omnibus ualentius et animosius claudie uestalis uirginis factum que ad patrem suum triumphantem e curru uiolenter tribunum manum trahi animaduertisset mira celeritate utrisque se interponendo amplissimam potestatem inimicitiis accensam depulit Igitur alterum filia in eadem ueste duxit nec discerni potuit utrum plus laudis tribucre cui uictoria an cui pietas comes aderat Ignoscite uetustissimi foci ueniamque eterni date ignes si uestro sacratissimo templo ad necessarium magis quam speciosum urbis locum contextus operis nostri progressus fuerit nam ex acerbitate fortune nullis sordibus pretiosa caritas pietatis euilescat sed spectatior eo certior quo miserior experimentum habet
Sanguinis ingenui mulierem pretor apud tribunal suum capitali crimine dampnatam triumuiro in carcerem necandam tradidit quo receptam is qui custodie preerat misericordia motus non protinus strangulauit aditum quoque ad eam filie sed diligenter excussae ne quid cibi inferret dedit existimans futurum ut inedia consumeretur cum autem plures iam dies ~~curiosus~~ intercederent secum

filia nutrit uberibus Matrem et patrem

ipse querens quidnam esset quo tam diu sustentaretur curi-
osius observata filia animadvertit illam extracto ubere fa-
mem matris lactis sui subsidio lenientem que tam ad-
mirabilis spectaculi novitas ab ipso ad triumvirum a tri-
umviro ad pretorem ad consilium perlata remissionem
pene mulieri impetravit. Quo non penetrat aut quid
non excogitat pietas que in carcere servande genitricis nova
rationem invenit. Quid enim tam inusitatum quid tam in-
auditum quam matrem uberibus nate alitam putaret aliquis
hoc contra naturam factum nisi diligere parentes prima nature lex esset.
Idem predicatum de pietate eius existimetur que patrem
suum Cimona de consimili fortuna effectum parique custodie
traditum iam ultime senectutis velut infantem pectori
suo admotum aluit. Herent ac stupent hominum oculi cum
huius facti pictam imaginem vident. Casusque antiqui con-
ditionem presentis spectaculi admiratione resonant
illis mutis membrorum liniamentis viva ac spirantia
corpora intueri credentes quod necesseque est animo evenire
aliquanto efficatiore pictura litterarum vetera pro recentibus ad-
monitos recordari.
Ne te quidem Cimon silentio involvam qui patri tuo
sepulturam voluntariis vinculis emere non dubitasti
nam et si maximum tibi postea et civi et duci evadere
contigit plus tamen aliquanto laudis in carcere quam in curia asse-
cutus es. Cetere enim virtutes admirationis tantummodo multum
pietas vero etiam amoris plurimum meretur.
Vos quoque fratres memoria complector quorum animus
origine fuit nobilior siquidem admodum humiles in hi-
spania nati parentum alimente spiritus erogando spectatis
exitu vite inclaruistis xii enim milibus nummum que pa-
mortem vestram hiis darent a patre pacti estis

Vt eorum patris interfectorem e pastum gente sue tirannum
occideretis nec ausi solum insigne facinus estis sed etiam
strenuo forti exitu claruistis hinc enim manibus petiete
vltionem expasti penam genitoribus mutuam vita nobis
gloriosa facta peperiste itaque tumulis etiam nunc uiuitis
qui parentum senectutem tuerique nostram satis expectare
Clariora sunt fratrum pia Cleobis et biton ac Dyriste
philomen et anaphias illique ad sacra iunonis pergendi
matrem vexerunt hij quod patrem et matrem humeris
per medios ignes portarunt Neutris pro spiritu parentum
expirare propositum fuit Nec ego argivam detracto laude
aut ethem montem gliam involuerim vere obscuri
ori propter ignorantiam pietatis notitie lumen admoneo
Et aut satis libenter pietatis testimonium reddo Dario
enim totis regni sui viribus in eorum regionibus subitum im
petum facienti paulatim cedentes ad ultimas iam so
litudines pervenerant Interrogati deinde ab eo per legatos
quem finem fugiendi aut quod initium pugnandi
facturi essent Responderunt se nec urbes ullas nec agros
cultos pro quibus dimicarent habere Ceterum cum ad parentum
suorum monumenta venissent scituri quemadmodum Scythe
preliari solerent quoque tam pro dicto inhumanus et bar
bara gens ab omni feritate se tunc reddemit Prima igitur
et optima rerum natura pietatis est magistra que nullo voce
ministerio nullo usu litterarum indigens propriis ac tacitis vi
ribus caritatem parentum pectoribus liberorum infundit
Quid igitur doctrina proficit ut politiora scilicet non
ut meliora fiant ingenia quoniam quidem solida virtus nascitur
magisque fingitur Crates palustres vagos et silvarum
latebris corpora sua tegentes in modum quoque ferarum lani
atu pecudum vivientes sic Dario respondere docuit

filius mutus loquitur et patrem a morte eructu

Illa mirificia que etiam Cresi filium loquendi usu destitutum
ad protegendam patris incolumitatem ministerio vocis
instruxit / capte enim a Ciro sardibus cum unus ex numero per-
sarum ignarus viri in cedem eius concitato impetu ferretur
filius velut oblitus quid sibi fortuna nascente denegasset
ne Cresum regem occideret proclamando pene iam
impressum iugulo mucronem revocavit / ita qui ad
id tempus mutus sibi vixerat saluti parentis notabilis
Eadem caritas italico bello   factus est
pinnensem iuvenem cui plutoni erat cognomen tanto
cum corporis quam robore armavit ut cum obsesse urbis sue
claustris presideret et romanus imperator patrem eius captivum
in conspectu eius constitutum districtis militum gladiis
trucidaturum se minitaretur nisi irruptioni sue iter
prebuisset solus e manibus eorum senem rapuit duplici pi-
etate memorandus quod et patris servator nec patrie proditor fuit

De pietate erga fratres

Hanc caritatem proximus sine benivolentie gradu
excipit nam ut multo primum amorum vinculum ducitur
plurima et maxima beneficia accepisse ita proximum iu-
dicari debet simul accepisse quorum copiose eius suavitatis
illa recordatio est in eodem domicilio antequam nascerer ha-
bitavi in eisdem cunabulis infantie tempora peregi eosdem ap-
pellavi parentes eadem pro me vota excubuerunt parem
ex maiorum imaginibus gloriam traxi cara est uxor dulces
liberi iocundi amici accepti affines sed post ea cognitam
in illa benivolentia attendere debet que prius exhauriat
Cuius teste Scipione affricano loquor qui tametsi
artissima familiaritate Lelio iunctus erat tamen senatum
suppliciter oravit ne provincie sors fratri suo erepta ad eum
transferretur legatumque se L. Scipioni promisit et maior
natu minori et fortissimus et bellica gloria excellens laude

mopi et quod super omnia est nobili Asiatico iam Affricanus regis cla-
rissimorum cognominum alterum suscepisset alterum dedit triumphis
preterea eius cepit illius tradidit ministerio maior aliquo
Marcus vero fabius consul inclita pugna // quam fratre Gnpio
et Samnitibus et Vegetibus superatis delatum sibi summo senatus
populique studio triumphum ducere non sustinuit eo proe-
lio Q. fabius frater eius consularis fortissime dimicans
occideret quantam in eo pectore pietatem fraterne caritatis fuisse
existimemus propter quam tanti amplissimi honoris fulgor ex-
Vidit etiam vetustas illo seculo nostrum ortus tingui potuit
est cui contigit fratrum iugum claudie prius nunc autem Iulie
gentis intueri Tantum enim amorem princeps parensque noster
insitum animo suo Drusi habuit nec ad ticinum quo victor ho-
stium ad complectandos parentes venerat gravi illum et peri-
culosa valitudine in germania fluctuare cognovisset per-
idem metu attonitus erumperet iterque quam rapidum et preceps
velut uno spiritu corripuerit eo patet quod alpes Renumque trans-
gressus die ac nocte mutato subinde CC milia passuum
per modo devictam barbariam antabagio duce sola
comite contentus evasit sed eum ad maximo labore et periculo
implicatum mortaliumque frequentia destitutum sanctissimum pietatis
numen et dii fautores eximiarum virtutum et fidelissimus
Romani imperii custos Iupiter comitatus est Drususque ipse fato
iam suo quam illius officio propior erat vigore spiritus et corporis
viribus collapsus eo tamen quo vita ac mors di-
stinguitur momento legiones cum insignibus suis fratri ob-
viam procedere iussit ut imperator salutaretur preciperet
etiam dextera in parte pretorium nomen obtinere volens eodem
quoque tempore et fraterne maiestati cessit et vitam excessit et con-
sulare et imperatorium nomen obtinere voluit
His scio equidem nullum aliud quam Castoris et Pollucis specimine
consanguinee caritatis convenienter adici posse sed ob

memorie clarissimis imperatoribus profecto non erat ingratum
si militis summa erga fratrem suum pietate huic parti voluminis ad
hesit Is namque in castris Cn. pompei stipendia peragens
cum sertorianum militem acrius sibi in acie instantem
comminus interemisset iacentemque spoliasset ut fratrem germanum
esse cognovit multum ac diu convicio deos ob donum impie
victorie insecutus prope castra transtulit et preciosa veste opertum
rogo imposuit ac deinde subiecta face protinus eodem gladio
quo illum interemerat pectus suum transverberavit seque super
corpus fratris prostratum communibus flammis cremandum tradidit
licebat ignorantie beneficio innocenter vivere sed ut sua potius
pietate quam aliena venia uteretur comes fraterne neci non defuit

c. 7 De pietate erga patriam

Carissimis sanguinis vinculis pietas satisfecerit restat
ut patrie exhibeatur cuius maiestati etiam illa que deorum
numinibus equatur auctoritas parentum vires suas subiciat fraterna
quoque caritas animo equo ac libenter cedit summa quidem cum ratione
quia eversa domo integer rei publice status manere potest urbis autem ruina
penates omnium secum trahat necesse est verum quid attinet
verbis ista complecti quorum tanta vis est ut aliqui saluti
sue impendio testati sunt

Brutus consul primus cum Arronte tarquinii superbi regis
expulsi filio in aciem ita equum concitavit ut pariter illatis
hastis ambo utrique mortifero vulnere icti exanimes prosternerentur
obiecerim populo Romano libertatem suam magno stetisse

Cum autem in mediam partem fori vasto ac repentino
hiatu terra subsideret responsumque esset illum tantummodo compleri
posse quo populus Romanus plurimum valeret Curtius et animi et generis
adolescens interpretatus urbem nostram virtute armisque pre
cipue excellere militaribus insignibus ornatus equum conscendit
eumque vehementer admotis calcaribus precipitem in illud
profundum egit super quem universi cives honoris gratia certatim
fruges iniecerunt continuoque terra pristinum habitum recuperavit

mana postea in foro romano fulserunt et nullum tamen hodie
propter Curtii erga patriam obusatur item cum principa-
tum glorie obtinenti consimile factum subnectam
Genucio Cipo pretori paludamento portam egredienti
novi et inauditi generis prodigium incidit namque in
capite eius subito veluti cornua eruperunt responsumque est
regem eum fore si in urbem revertisset quod ne acci-
deret voluntarium ac perpetuum sibi indixit exilium di-
gnam pietatem que quantum ad solidam gloriam attinet
septem regibus preferatur cuius testande rei gratia capitis
effigies eree porte qua excesserat inclusa est dictaque
erandecola olim cui randea dicebatur
Genucii laude similes aliorum excogitari vix posset
pre successionem tradidit Elio pretori cum ius dicenti ad
in capite picus consedisset aruspicesque affirmasset eo
servato eo fore ipsius domum statu felicissimam rei p.
miserrimam occiso in contrarium utriusque cessurum eventum
ministrum occiso in contrarium utriusque cessurum eventi-
picum morsu suo in conspectu senatus necavit decem
et septem milites familiam eius fortitudine virorum
et septem militum familiam eximie fortitudinis viros
Cannensi prelio amisit rei p. procedente tempore ad summum
imperii fastigium excessit hec nimirum exempla Silla et Ma-
rius et Cinna tamquam stulta riserunt

P. Decius Mus qui consulatum et familiam suam primus — Decius l. 1. c. 7. § 3.
intulit cum latino bello romanam aciem inclina-
tam pene iam et prostratam videret caput suum pro
salute rei p. devovit ac protinus concitato equo in medium
agmen patrie salutem sibi mortem petens irrupit
factaque ingenti strage plurimis telis obrutus super cor-
ruit ex cuius vulneribus et sanguine insperata vi-
ctoria emersit unicum ad hunc talis imperator specimen
esset nisi animo suo respondentem filium genuisset

Is namque in quinto consulatu patris exercitum fecit devotione simili eque strenua pugna consentaneo exitu labentes prostratasque vires urbis nostre correxit. Itaque dignosci arduum est utrum Romana civitas utilius Decios habuerit duces an amiserit, quoniam vita eorum ne vinceretur obstitit, mors fecit ut vinceret.

Non est extinctus pro re publica superior Scipio Affricanus sed admirabili virtute ne ea potius extingueretur providit. Siquidem cum afflicta Cannensi clade urbis nostre nichil aliud quam preda victoris victoris ex Hanibalis videretur, ideoque reliquie prostrati exercitus deserende Italie auctore L. Metello consilium agitarent, tribunus militum admodum iuvenis stricto gladio mortem unicuique minitando iurare omnes numquam se relicturos patriam coegit, pietatemque non solum ipse plenissimam exhibuit sed etiam ex pectoribus illorum abeuntem revocavit.

Age ut a singulis ad universos transgrediar, quanto et quam equali amore patrie tota civitas flagraverit narrabo. Publico exhausto erario ne deorum quidem cultui sufficere publicani ultro aditos censores hortati sunt ut omnia sic locarent tamquam res publica pecunia abundaret, seque prestaturos cuncta nec ullum assem nisi bello confecto se petituros.

Omnesque servorum illorum quos Sempronius // pollicitati sunt Gracchus ob insignem pugnam Beneventanam manumiserat pretia ab imperatore exigere supersederunt. In castris etiam non eques centurio stipendium dari sibi desideravit. Viri ac femine quicquid auri vel habuerunt, item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandam temporis difficultatem tunc contulerunt. At ne beneficio senatus quidem muneribus huius functos tributi honore liberaverat quisque uti voluit, sed insuper id omnes promptissimis animis prestiterunt. Non ignorabam enim capta urbe Veis cum decimarum nomine quas Camillus voverat aurum Apollini Delphico

mitti oporteret neque emendi ei facultas esset matronas in erarium ornamenta sua intulisse Similiter audi etiam pondo auri quod Gallis pro obsidione capitoly promissum debebatur earum cultu expletum Itaque ex proprio ingenio et exemplo vetustatis admoniti nulla sibi in re cessandum existimaverunt

Sed externa eiusdem propositi exempla attingam Rex Atheniensium Codrus cum ingenti hostium exercitu inhabitata regio debilitato ferro igni vastaret diffidencia humani auxilij ad apollinis delphici oraculum confugit perque legatos sciscitatus est quo nam modo tam graue illud bellum discuti posset Respondit (apollo) deus ita finem ei fore si se hostili manu occidisset Quod quidem non solum (doriensium) atheniensium in castris sed etiam contrariis pertotis crebruit eoque factum est ut ediceretur ne quis Codri corpus vulneraret Id postquam cognovit depositis insignibus imperii familiarem cultum induit ac pabulantium hostium globo se obiecit unumque ex his falce percussum in cedem suam compulit Cuius interitu ne athene occiderent effectum est

Codrus
vide l. 2. capitulo 28

Ex eodem fonte pietatis Trasibuli quoque animus manauit Qui cum atheniensium urbem xxx annorum tirannorum deterrima dampnatione libertate cuperet paruaque manu maxime rei molem aggrederetur et quidam e consociis dixisset quantas tandem tibi athene pro libertate consecute grates debebunt Respondit Dii faciant ut quantas ipse illis debeo videar retulisse Que affectum inclitum destructe tirannidis opus laude cumulauit

Themistocles autem quem virtus sua victorem iniuria patrie imperatorem persarum fecerat ut ab ea se obpugnanda abstineret instituto sacrificio exceptum patera tauri sanguinem hausit et ante ipsam aram quasi quedam pietatis clara victima concidit quo quidem tam

memorabili eius egressu ne Grecie altero Temistocle o
eet effectum est
Sequitur eiusdem generis exemplum Cum inter Cartha
ginem et Cyrenes de regione agri pertinacissima contentio
esset ad ultimum placuit utrique eodemque tempore iuvenes m
itti et locum in quem convenissent finem ambobus
populis esse Verum hoc pactum Carthaginenses duo fr
nomine Phileni perfidia preverterunt citra constitutam ho
maturato gressu in longinqua promote timens quod ad ...
lexissent Cirenentii iuvenes dum fallacia eorum questi
tremo acerbitate conditionis in ruinam discutere
nati sunt Dixerunt namque sic eum finem tantum fore
Phileni iuvenes ibi se obrui passi erant si consilio eve
non credit Illi enim nulla interposita mora corpora s
hys ita opprimenda tradiderunt qui preter vite sue l
giores esse terminos maluerunt bene iacent manibus et o
sius dilato punico imperio ubi sunt superbe Carthaginis
alta menia ubi maritima gloria inclyti portus
litoribus terribilis classis ubi tot exercitus ubi tantus e
tatus ubi immenso affrice spatio non contenti spiritus o
ista duobus Sapientibus fortuna parcita est ad Philenorum
egregii facti memoriam nec patrie quidem interitum in
teruit Sed tamen excepta virtute quod morti ac m
mi immortale queri possit iuvenili ardore plena hystoria
Aristotiles vero summe vite reliquias senilibus ac rugosis
membris in summo litterario otio vix custodiens adeo val
pro salute patrie incubuit ut eam ab hostilibus armis solo
tum in lectulo atheniensi iacens eripuit a macedonum
manibus quibus abiecta erat eriperet ita urbs non tam strateg
ac eversa Alexandri quam restituta Aristotilis nota est op
Sed quid quam benigne quamque profuse patres erga patriam omni
ordinum omnis etatis homines extiterint Sanctissimis in
legibus vivificare etiam exteriorum clara mundi subscripta testi

De pietate parentum erga liberos

Nunc vela pii et placidi affectus pandantur ergo liberos
indulgentia salubrique aurea preceda gratam suavitatem
dotem secum afferant
Fabius rutilianus quinque consulatibus summa cum dignitatis
gloria peractis omnibusque et virtutibus et vite meritis suppe-
ditans legatus ire cum fabio gurgite filio ad bellum dif-
ficile et periculosum conficiendum gravatus non est pene
ipso per se duntaxat animo sine corpore militaturus utpote propter
ultimam senectutem lectuli ocio quam labori aptiorum
habilior idem triumphantem equo insidens sequi eum
quem ipse parvulum triumphis suis gestaverat in manibus
voluit posuit nec accessio gloriose illius pompe sed
auctor spectatus est
Quam speciosa Cesetii equitis romani fortis patris
indulgentia qui a cesare omnium iam externorum et
domesticorum hostium victore abdicare filium suum
iubebatur quod is tribunus plebis cum marullo collega
tamquam regnum affectanti fecerat invidiam
hunc modum respondendo sustinuit celerius tu mihi cesar
omnes filios meos eripias quam ex hiis ego unum nota mea
pellam habebat autem duos preterea optime indolis
filios quibus cesar se incrementa dignitatis benigne da-
turum pollicebatur hanc patrem tam et si summa divini
principis clementia tutum prestitit quis tamen non humano
ingenio maius ausum putet quod cui totus terrarum orbis
succubuerat non cessit
Nescio an octavius Balbus concitatioris et arden-
tioris erga filium benivolentie fuerit proscriptus enim
cum domo postico clam esset egressus iamque fuge
expeditum initium haberet postquam filium intus trucidari falso
clamore vicinie accepit se ei necem quam evaserat obtu-
lit occidendumque militibus se tradidit pluris unum illud
momentum quo illi preter spem incolumem videre

filium contigerat atque salutem suam existimans in ferocis
adolescentis oculis quibus amantissimum sui patrem ipsius
opera sic expirantem intueri necesse fuit

Cetrum ut ad iocundiora cognitu veniam Seleuci
regis filius Anthiochus noverce Stratonices infinito
amore correptus memor quam in probis facibus arderet pie
impatoris wlnus pia dissimulatione contegebat Itaque
diversi affectus hysdem visceribus ac medullis inclusi summa
cupiditas et maxima verecundia ad ultimam thabem
corporis eius redegerunt Iacebat ipse in lecto moribundo
similis lamentabantur necessarii pater merore prostratus de obitu
unici filii sui deque sua miserrima acerbitate cogitabat
totius domus funebris magis quam regius erat vultus
Sed hanc tristicie nubem Leptinis mathematice vel ut
quidam tradunt Erasistrati medici providencia discussit
Iuxta enim Anthiochum sedens ut eum ad introitum Strato-
nices rubore perfundi spiritu incitari atque egredien-
te pallore et excitationem anhelitum subinde recuperare
animadvertit curiosiore observatione ad ipsam veritatem
penetravit Intrante enim Stratonice et rursus abeunte bra-
chium adolescentis dissimulanter apprehendendo modo ve-
getiore modo languidiore pulsu venarum comperit cuius
morbi eger esset protinusque id Seleuco exposuit qui caris-
simam sibi coniugem filio cedere non dubitavit quod in amorem
incidisset fortune acceptum referens quod dissimulare eum usque
ad mortem paratus esset ipsius pudori imputans
Subiciatur animis senex amans iam patebit multa quam
difficilia patrum affectus indulgentia superavit

Et de Seleuco quidem. Ariobarzanes autem filio
suo Capadocie regno cessit in conspectu Gnei Pompei cu-
ius tribunal conscendisset invitatusque ab eo ut in curuli

Sella fecisset postquam filium in terram iacentem humiliorem for
tunam sua locum obtinentem conspexisset non susti
nuit infra se collocatum intueri sed proximus sella descendit
et dyademam in caput eius transtulit hortatusque cepit
ut eo uteretur unde paulo ante surrexerat exciderunt lacrime
iuvenem torruit corpus dilapsum dyadema est unde
quo iussus erat progredi potuit quod pene veritate
fidem excessit letus erat qui regnum deponebat iste
cui dabatur ne vellet finem tam egregium claram
habuisset nisi patris voluntati auctoritas pompei affu
isset filium enim et regem appellavit et dyadema sumere
iussit in curuli sella considere egit comite lenitate
hec patres tragice asperitate illi

De severitate patrum in liberos

Brutus quia par Romulo quia ille urbem hic
libertatem Romanam condidit filios suos dominationem
tarquinii a se expulsam reducentes summum imperium
obtinens comprehensos proque tribunali virgis
cesos ad palum religatos securi percuti iussit exuit pa
trem ut consul ageret orbusque vivere publice vindicte de
esse maluit

Huius emulatus exemplum Cassius filium qui
qui tribunus plebis agrariam legem primus tulerat multisque
aliis rebus populariter animos hominum amore sui devinctos
tenebat postquam illam potestatem deposuit adhibito propinquorum
et amicorum consilio affectati regni crimine domi dam
navit verberibusque affectum necari iussit ac peculium
Cereri consecravit

Titus autem Manlius Torquatus propter egregia multa ac
dignitate utriusque civilis et sacrorum pontificalium peritissimus
in consimili facto nec consilio quidem necessariorum in
digere se credidit nam cum ad senatum Macedonia
de filio eius eius decimo Salano qui provinciam obtine
bat querelas per legatos detulisset a patribus conscriptis petiit ne

quid an de ea re statueret quam ipse Macedonia filiusque suus
inspexisset summo deinde tum amplissimi ordinis tum
tum etiam eorum qui questum venerant consensu cognitione
suscepta domi consedit solusque utrique parti per totum bi-
duum vacavit tercio plenissimo die diligentissime au-
ditis testibus ita pronunciavit Cum Silanum filium meum
pecunias a sociis accepisse probatum mihi sit et re publica
eum et domo mea indignum iudico protinusque e conspectu
meo abire iubeo tam tristi patris sententia perculsus Silanus
lucem ulterius intueri non sustinuit suspendioque se
proxima nocte consumpsit peregerat iam Torquatus severi et
religiosi iudicis partes satisfactum erat rei publice habebat ultionem
Macedonia potuit tam verecundo filii obitu patris inflecti
rigor et ille neque exequiis adolescentis interfuit Et cum
maxime funus eius duceretur consulere se volentibus va-
cuas aures accomodavit videbat enim se in eo atrio con-
sedisse in quo imperiosi illius Torquati severitate conspicua
ymago posita erat prudentissimoque viro succurrebat effi-
gies maiorum suorum cum titulis suis idcirco prima parte e-
dium poni solere ut eorum virtutes posteri non solum lege-
rent sed etiam imitarentur

Marcus vero Scaurus lumen ac decus patrie cum apud
Athesim flumen impetu Cimbrorum Romani equites
pulsi deserto consule Catulo urbem pavidi repeterent
consternationis eorum participi filio misit qui diceret libentius
se in acie eius interfecti ossibus occursurum quam ipsum tam de-
formis fuge reum visurum Itaque si quid modo reliquum
in pectore verecundie superesset conspectum degeneri patri
vitaturum recordatione enim sue iuvente qualis Marco Scauro
aut habendus aut spernendus filius suus esset admone-
batur quo nuncio accepto iuvenis coactus est fortius adversus
semetipsum gladio uti quam adversus hostes usus fuerat

At non mediocris animi quam Aulus Fulvius vir senatorii ordinis euntem in
aciem filium retraxit quam Scaurus ex prelio fugientem in-
crepuit namque iuvenem et ingenio litteris et forma
inter equales nitentem pravo consilio amicitiam Catiline
secutum inque castra eius temerario impetu ruentem medio
itinere abstractum supplicio mortis affecit prefatus non se Ca-
teline illum adversus patriam sed patrie adversus Catilinam
genuisse licuit donec belli civilis rabies preteriret inclusum
arcere verum illud cauti patris narraretur opus hoc seve-
rum refertur Sed ut hanc inmitem et asperitatem severi-
tatis mitiores relati patrum mores clementie sue mi-
xtura temperarent exacte pene concessa venia iungatur

De pena parentum adversus suspectos liberos

Gellius omnibus honoribus
ad censuram defunctus cum gravissima crimina de filio in
novercam commissum stuprum et parricidium cogitatum
prope modum explorata haberet non tamen ad vindictam continuo
procurrit sed pene universo senatu adhibito in consilium
expositis suspicionibus defendendi se adolescenti po-
testatem fecit inspectaque diligentissime causa absolvit
eum tum consilii tum etiam sua sententia quod si impetu ire
abstracto sevire festinasset admisisset magis scelus quam vindicasset

Quinti autem Hortensii qui suis temporibus ornamentum Romane
eloquentie fuit admirabilis in filio patientia extitit
Cum enim eo usque impietatem eius suspectam et nequitiam
invisam haberet ut Messalam sue sororis filium heredem
esset habiturus ambitus reum defendens iudicibus diceret
si illum damnassent nihil sibi preter osculum nepotum in quibus
acquiesceret superfuturum hac scilicet sententia quam etiam edite orationi
inseruit filium potius in tormento animi quam in voluptatibus
reponens tamen ne nature ordinem confunderet non nepotem
sed filium heredem reliquit moderate usus affectibus suis
quia et vivum moribus eius verum testimonium et mortuum

Sanguinum honorem debitum reddidit
Idem fecit clari generis magneque dignitatis vir filius
sed in fulvio aliquanto tetrior nam cum auxilium senatus
implorasset ut suspectus in parricidio et ob id latens per
triumviros conquireretur ac iussu patrum eo comprehenso ex
non solum eum non notavit sed etiam decedens dominum esse
voluit omnium quem genuerat heredem instituens non
quem fuerat expertus
Magnorum virorum clementibus actis ignoti patris nove atque
inusitate rationis consilium adiciam qui cum a filio insi-
dias necti sibi comperisset nec duci in animum posset ut verum
sanguinem sceleris progressum crederet seductam uxo-
rem suspicans suppliciter rogavit ne se ulterius ce-
laret sive illum adolescentem subiecisset sive ex alio
concepisset asseveratione deinde eius et iure iurando
nihil tale suspicari debere persuasus in locum desertum fi-
lio producto gladium quem occultum secum tulerat tradidit
ac iugulum feriendum prebuit nec veneno nec latrone
ei ad peragendum parricidium opus esse affirmans quo
facto non paulatim sed magno impetu recta cogitatio
pectus iuvenis occupavit continuoque abiecto gladio
tu vero inquit pater vive et si tam es obsequens
ut hoc precari filio permittas me supera sed ita queso ne
tuus erga te amor eo sit vilior quod a penitentia oritur
solitudinem sanguine meliorem esse pacatiorem
quam penatibus silvas et alimentis blandius ferrum ac
mortis oblate quam date vite feliciora beneficia comme-
moratis patribus qui iniurias filiorum patienter exceperunt
referam eos qui mortes equo animo tulerunt

De parentibus qui liberorum mortem equo animo tullerunt

Statius pulvillus cum in Capitolio
Iovi optimo maximo edem pontifex dedicaret inter
nuncupationem solemnium postem tenens mortuum filium

Quam audisset neque manum a poste removit ne tanti
templi dedicationem interrumperet neque vultum a publica
religione ad privatum dolorem deflexit ne patris magis
quam pontificis partes egisse videretur clarum enim nec
tamen illustre quod sequitur
Emilius Paulus nunc felicissimi nunc miserrimi patris
clarissima representatio ex quatuor filiis forme insignis
egregie indolis duos iure adoptivos in Corneliam
Fabiamque gentem translatos sibi ipse denegavit duos
ei fortuna abstulit quorum alter triumphum patris funere
suo quarto ante diem precessit alter in triumphali curru
conspectus post diem tercium expiravit Itaque qui ad donandos
usque liberos habundaverat orbitate subito desertus est
quem casum quo robore animi sustinuerit oratione quam de rebus
a se gestis apud populum habuit hanc adiciendo clausu
lam nulli ambiguum reliquit cum in maximo proventu
felicitatis nostre quirites timerem ne quid mali fortuna
moliretur Iovem optimum maximum Iunonemque reginam
Minervam precatus sum ut si quid populo adversi immi
neret totum in meam domum converteretur Quapropter
se bene habet annuendo enim votis meis id egerunt ut vos
potius meum casum doleatis quam ego vestro ingemiscerem
Uno etiam nunc domestico exemplo adiecto in alienis luctibus
orationi mee spaciari permittam
Quintus Marcius Rex superioris Catonis in consulatu
collega filium summe pietatis magne spei et quod non parva
calamitatis accessio fuit unicum amisit Cumque se obitu eius
subruptum et eversum videret ita dolorem altitudine
consilii coercuit ut a rogo iuvenis protinus curiam pe
teret et senatum quem eo die legem habere oportebat convo
caret quod nisi fortiter merorem ferre scisset unius diei
lucem inter calamitosum patrem et strenuum consulem
nutari in parte cessato officio partiri non potuisset

Princeps atthenensium pricles intra quatriduum duobus
mirificis adolescentibus filijs spoliatus hijs ipsis diebus et
vultu pristinum habitum retinente et oratione nulla ex parte
infractiore contionatus est ille vero caput solito more
coronatum gerere sustinuit ut nil ex vetere ritu propter do
mesticam plagam detraheret non sine causa igitur tanti
roboris animus ad olimpi iovis cognomen ascendit

Zenophon — Xenophon autem quod ad socraticam disciplinam attinet
proximus a platone felicitatis ac beate facundie gradus cum
sollempne sacrificium perageret e duobus filijs maiorem natu
nomine Grillum apud Mantineam in prelio cecidisse
cognovit nec ideo institutum deorum cultum obmittendum
putavit sed tantummodo coronam deponere contentus fuit quam ipsam
percunctatus quomodo cecidisset ut audivit fortissime pugnantem
interisse capiti reposuit numina quibus sacrificabat testatus
maiorem se ex virtute filij voluptatem quam ex morte amari
tudinem sentire alius ab movisset hostiam abiecisset
altaria lacrimis respersa turba dispecisset Zenofontis
corpus pro religione immobile stetit et animus in consilio
prudencie stabilis mansit ac dolori succumbere ipsa clades
que nunciata erat tristius duxit

Anaxagoras — Et anaxagoras quidem supprimendus est audita namque
filij morte nil michi inquid inexpectatum aut novum
nunciatis ego enim illum ex me natum sciebam esse mortalem
has voces utilissimis preceptis imbuta virtus emittit quas
si quis efficaciter auribus receperit non ignorabit ita liberos
esse procreandos ut meminerit hijs ad rerum natura et accipiendi
spiritus et reddendi eodem momento temporis legem dici atque ut
~~mori neminem solere qui non vixerit sic neque vivere~~
~~aliquem quidem posse qui non sit moriturus~~ etc.

De pudicicia

Unde te virorum ac feminarum precipuum fir-
fundamentum pudicicia invocem Tu igitur
prisca religione consecratos veste focos in-
colis tu capitoline iunonis pulvinalibus
incubas tu pallacii culmen augustos penates
sanctissimumque iulie genialem thorum assidua statione
celebras tuo presidio puerilis etatis insignia munita
sunt tui numinis respectu sincerus iuvente flos permanet
te custode matronalis stola censetur Ades igitur et co-
gnosce que fieri ipsa voluisti

Lucrecia

Dux Romane pudicicie Lucrecia cuius virilis animus
maligno errore fortune muliebre corpus sortitus est a
sexto Tarquinii regis superbi filio per vim stuprum pati
coacta cum gravissimis verbis iniuriam suam in consilio
necessariorum deplorasset ferro se quod veste tectum attulerat
interemit causamque tam animoso interitu imperium consulare
pro regio permutandi populo Romano prebuit atque hec illatam i-
Virginius plebei generis sed patricii vir iniuriam non tulit
spiritus ne probro contaminaretur domus sua proprio sanguini
non pepercit nam cum Appius Claudius decemvir filie
sue virginis stuprum potestatis viribus fretus pertinacius expeteret
deductam in foro puellam occidit pudiceque interemptor
quam corrupte pater esse maluit

Nec alio robore animi preditus fuit Pontius Aufidianus
eques Romanus qui postquam comperit filie sue virginitatem
a pedagogo proditam Fannio Saturnino non contentus
sceleratum servum affecisse supplicio etiam ipsam pu-
ellam necavit Itaque ne turpes eius nupcias celebraret
acerbas exequias duxit

Quid P. Menius quam severum pudicicie custodem egit
in libertum namque gratum admodum sibi animadvertit quia eum
nubilis iam etatis filie osculum dedisse cognoverat cum pre-
sertim non libidine sed errore lapsus videri posset Ceterum

amaritudine pene teneris adhuc puelle sensibus castit
disciplinam ingenerari magis existimavit eique tam
tristi exemplo precepit ut non solum virginitatem
illabatam sed etiam oscula ad virum sincera perfer
Quintus vero fabius maximus servilianus honoribus
quos splendidissime gesserat censure gravitate consu
exegit penas a filio dubie castitatis et punito pep
voluntario secessu conspectu patrie vitando
Dicerem censorium virum nimis atrocem extitisse ni
P. attilium filium eius in pueritia corpore questum a do
mino facere coactum tam severum postea patrem
cernerem filiam enim suam quod ita se stupri crimine co
quinaverat interemit quam sanctam igitur in civitate
nostra pudicitiam fuisse existimare debemus in qua
etiam institutores libidinis tam severos eius vindices
evasisse animadvertimus Sequitur excel tat mod [illegible]
Marcus claudius marcellus edilis curulis Gaio Sca
tinio Capitolino tribuno plebis diem ad populum dixit
quod filium suum de stupro appellasset eoque asseverante se
cogi non posse ut adesset quia sacrosanctam potestatem ha
beret et ob id tribunitium auxilium implorante totum
collegium tribunorum tribunorum negavit se intercedere quo
minus questio pudicitie perageretur citatus itaque Scanti
nius reus uno teste qui temptatus erat damnatus est
Constat iuvenem productum in rostra defixo in terra
vultu perseveranter tacuisse verecundoque silentio plurimum
in ultionem suam valuisse
Metellus quoque celer stuprose mentis acer punitor extitit
Gneo sergio sillo promissorum matrisfamilie nummorum
gratia diem ad populum dicendo eumque hoc uno crimine
damnando non enim factum tunc sed animus in questione
deductus est plusque voluisse peccare nocuit quam non peccasse profuisse

Profuit contionis hec illa curie gravitas

Titus veturius filius eius veturii qui in consulatu
suo Samnitibus ob turpiter ictum fedus deditus fuerat cum propter
domesticam ruinam grave et alienum plotio (?) nexum
se dare admodum adolescentulus coactus esset
servilibus ab eo verberibus quia stuprum pati volue-
rat affectus detulit querelam ad consules a quibus
hac de re certior factus senatus plotium in carcerem duci
iussit in qualitumque enim statu positam romano sanguini
pudicitiam tutam esse voluit et quid mirum si hoc
universi patres conscripti censuerunt

Gaius sestinius triumvir C. Cornelium fortissime mili-
cie stipendia emeritum virtutisque nomine quater honore
primipili ab imperatoribus donatum quod cum ingenuo
adolescentulo stupri commercium habuisset publicis vin-
culis oneravit a quo appellati tribuni cum de stu-
pro nihil negaret sed sponsionem se facere paratum diceret
quod adolescens ille palam atque aperto corpore questum
factitasset intercessionem suam interponere noluerunt
itaque cornelius in carcere mori coactus est Non putaverunt
enim tribuni plebis rem publicam nostram cum fortibus viris
pacisci oportere ut externis periculis domesticas de-

Libidinosi centurionis supplicium liceat emeret
M. letorii mergi tribuni militaris eque similis
exitus sequitur Cui cominius tribunus plebis diem ad
populum dixit quod cornicularium suum stupri causa appellasset
nec sustinuit eius rei famam letorius sed ipse ante iudicii
tempus fuga prius subtraxit Deinde eciam nature modum
expleverat fato tamen functus universe plebis sententia crimine
impudicitie dampnatus est. Signa illum militaria sacre
aquile certissima romani imperii custos severa ca-
strorum disciplina ad inferos usque persecuta sunt quoniam cuius
virtutis magister esse debebat sanctitatis corruptor temptabat existere

Et monuit C marius imperatorem tn cum clusius sorore
sue filius tribunus militum a plotio manipulario
milite iure cesum pronunciavit qz eum de stupro co-
pellare ausus fuerat Sed ut eos qui in vindicanda
pudicicia dolore suo pro publica lege usi sunt strictim
Sempronius musca C gallium deprehensum pecam
in adulterio flagellis cecidit // contudit
Caius memmius L octavius similiter deprehensum pernis
Carbo attienus a vibieno item pontius a p corne-
lio deprehensi castrati sunt // esseat
Cnus etiam furius brochus qui deprehenderat fami-
lie stuprandum obiecit qz ire sue indulsisse fraudi fuit
Atqz ut in domesticis externa subnectam Greca fe-
mina nomine ippo cum hostium classe esset excepta in
Ippo. mare ut morte pudicitiam tueretur abiecit cuius
corpus erithreo littore appulsum proxima undis humo
sepulture mandatus ad hoc tempus tumulo contigit
sanctitatis nec gloriam etiam nec traditam memorie
Grecia laudibus suis celebrando quotidie florentiorem
Vehementius hoc illud consideratum exemplum pudicitie
exercitu gallo et copiis Grecorum a Gn manlio consule
in olimpo monte ex parte deletis et parte captis Orgia-
Origia gontis reguli uxor mire pulcritudinis a centurione
cui custodienda tradita erat stuprum pati coacta est
postquam ventum est in eum locum in quem centurio misso
nuntio necessarios mulieris petiit quo eam redimerent
afferre iusserat aurum expendente centurione et in eius
pondus animo oculisque intento Gallo Grecis lingua gentis
sue imperavit ut eum occiderent interfecti deinde caput
abscissum manibus retinens ad coniugem venit abiectoque
eo ante pedes eius iniurie et ultionis sue ordinem

exposuit huius femine quid aliud quisquam quam corpus hostium
in potestatem venisse dicat animus nec vi nec pudicitia
capi potuit   credidissent

Theutonicorum vero coniuges Marium victorem oraverunt
ut ab eo virginibus vestalibus dono mitterentur. affirmantes
eque se atque illas virilis concubitus expertes futuras.
eaque re non impetrata laqueis sibi nocte proxima
spiritum eripuerunt. Dii melius quod hunc animum viris earum
in acie non dederunt. nam si mulierum suarum virtutem
imitari voluissent incerta theutonice victorie trophea

Libertatem autem vehementis spiritus dictis pariter ac factis
testatam ut non invitaverim ita ultro venientem
non excluserim que inter virtutem vitiumque posita si
salubri modo se temperaverat laudem si quo non debuit
profudit reprehensionem meretur ac vulgi sit auribus
gratior quam sapientissimi cuiusque animo probabi-
lior est utpote frequentius aliena venia quam sua prudentia
tuta sed quia humane vite partes persequi propositum est nostra fide
propria extimatione referatur

Privernato capto interfectisque qui id oppidum ad rebellandum
incitaverant senatus indignatione accensus consilium agi-
tabat quidnam de reliquis Privernatibus esset faciendum.
ancipiti igitur casu salus eorum fluctuabatur. eodem tempore et vi-
ctoribus et irate subiecta. ceterum cum auxilium unicum
in precibus restare animadverterent ingenui et Ytalici san-
guinis oblivisci non potuerunt. princeps enim eorum
interrogatus in curia quam penam mererentur respondit
quam merentur qui se dignos libertate iudicant arma
sumpserant exasperatosque patrum conscriptorum animos verbis inflamma-
verat sed Plautius consul favens Privernatium cause regressum
animose eius dicto obtulit quesivitque qualem cum eis Romani
pacem habituri essent impunitate donata. At is constantissimo
vultu si bonam dederitis inquit perpetuam si malam non

De dictis
et factis
libere

Diuturnam qua vote perfunctum est vite non solum veniam
sed ius et beneficium nostre civitatis dare sic in senatu loqui
Priuernates ausus est
Utique vero Philippus consul adversus eundem ordinem
libertatem exercere non dubitavit nam segniciam pro rostris
exprobrans alio sibi senatu opus esse dixit tantumque a
penitentia affuit ut etiam L. Crasso summe dignitatis atque
eloquentie viro id in curia graviter ferenti manum inici
iuberet Ille reiecto lictore non es mihi inquit Phi
lippe consul quia nec ego quidem senator sum tibi Quid
populum ab incursu suo libertas tutum reliquit immo et
simpliciter egressa et equa experta paciencia
Gneus Carbo tribunus plebis nuper sepulte seditionis
Gracchane turbulentissimus vindex idemque orientium
civium malorum fax ardentissima P. Affricanum a Nu
mantie ruinis summo cum glorie fulgore venientem
ab ipsa pene porta in rostra perductum quid de Tiberii
Gracchi morte cuius sororem in matrimonio haberet
sentire interrogavit et ut auctoritate clarissimi viri
inchoato iam incendio multum incrementi adiceret
quia non dubitabat quin propter tam artam affinitatem
aliquid pro memoria interfecti necessarii miserabiliter
esset locuturus at is eum iure cesum videri respondit Cui dicto
cum tribunicio furore instinctu violenter succlamasset
taceant inquit quibus Italia noverca est orto deinde murmure
non efficietis ait ut solutos verear quos alligatos ad
duxi Universus populus iterum contumeliose correptus
erat quantus est honor virtutis tacuit recens ipsius victo
ria Numantina et patris Macedonica devicteque Carthaginis
habita spolia et duorum regum Siphacis et Persei ante triu
phales currus catenate cervices totius fori clauserunt
nec timori datum est silentium sed quia beneficio Emilie Cornelie

gentis multi metus urbis atque italie finiti erant plebis
romana libertatis Scipionis libera non fuit quapropter
minus mirari debemus quod amplissima Gnei pompei
auctoritas totiens cum libertate luctata est nec sine
magna laude quoniam omnis generis hominum licentie ludibrio
esse quieta fronte tulit
Gneus enim piso cum manilium crispum reum
ageret eumque evidenter nocentem gratia popei eripi
videret iuvenili impetu ac studio accusationis pro
vectus multa etiam gravia crimina prepotenti defen-
sori obiecit Interrogatus deinde ab eo cur se non ac-
cusaret Da inquit predes rei publice te si postulatus fueris
civile bellum non excitaturum etiam de tuo prius quam
manilii capite consilium iudicium mittam Ita in
eodem iudicio duos sustinuit reos accusatione ma-
nilium libertate pompeium et eorum alterum lege per-
egit alterum professione qua solum poterat
Quid ergo libertas sine cathone non magis quam
Catho sine libertate Nam cum in senatorem no-
centem et infamem iudex sedisset tabelleque Gnei po-
pei laudationem eius continentes prolate essent
procul dubio efficaces future pro reo submovit
eas questione legem recitando qua cautum erat ne
senatoribus tali auxilio uti liceret huic facto persona ad-
mirationem ademit nam quod in alio audacia videretur
in Cathone fiducia cognoscitur
Neus lentulus marcellus consul cum in contione de
magni pompei nimia potentia quereretur assensusque
ei clara voce universus populus esset Acclamate inquit
acclamate quirites Dum licet iam nobis impune
facere non licet pulsa tunc est eximii civis potentia
hinc invidiosa querela hinc lamentatione misera

Cui candida fascia crus alligatum habenti fauonius non refert inquit qua in parte sit corporis dyadema exiguo panno cauillatione regias eius res exprobans et neutra in parte mutato vultu utrumque cauit ne aut hilari fronte libenter agnoscere potenciam aut tristem iram profiteri videret eaque potencia inferioris etiam generis et fortune hominibus aditum adversus se dedit e quorum turba duos retulisse habunde erit

Eluius mancia formianus liberti filius ultime senectutis lucium libonem aput censores accusabat in quo certamine cum pompeius magnus humilitatem ei etatemque exprobans ab inferis illum ad accusandum remissum diceret non mentire inquit pompei venio enim ab inferis in l libonem accusator venio sed dum illic moror vidi cruentum Cn domitium enobardum deflentem quod summo genere natus integerrime vite amantissimus patrie in ipso iuventutis flore tuo iussu esset occisus vidi pari claritate conspicuum brutum ferro laceratum querentem id sibi prius perfidia deinde crudelitate occidisse vidi Cn carbone acerrimum pueritie tue bonorumque patris tui defensorem in tercio consulatu cathenis quas tu ei inici iusseras vinctum obtestantem te adversus omne fas et nefas cum in summo esset imperio a te equite Romano trucidatum vidi eodem habitu inquiritinatu pretorium virum perpenam seuiciam tuam execrantem omnesque eos una voce indignates quod indenati sub te adolescentulo carnifice occidissent obducta iam vetustate cicatricibus ciuilium bellorum vastissima vulnera municipali homini seruitutem paternam redolenti effrenate temeritati intollerabilis spiritus impune revocare

licuit) itaque eo tempore in fortissimum Cn. pompeio erat ma-
ledicere et tutissimum. Sed non patitur nos hec longiore
quetela persequi persone insequentis aliquando sors humilior
Diphilus tragedus cum in apolinaribus ludis inter
actum ad eum versum venisset in quo hec sententia continetur
miseria nostra magnus est directis in pompeium magnum
manibus pronunciavit revocatusque aliquotiens a populo
sine ulla cunctatione nimie illum intollerabilis
potentie reum gestu persevanter egit eadem petu-
lentia usus est in ea quoque parte virtutem istam veniet
tempus cum graviter gemas
Atque etiam castricii libertate inflammatus animus qui
cum placentie magistratum gereret. Cui cum Carbone
consule iubente decretum fieri quo sibi obsides
a placentinis darentur nec summo eius imperio ob
temperavit nec maximis viribus cessit atque eam dicente
multos se gladios habere tradidit et ego annos obstupu-
erunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias
ab intuentes Carbonisque ira quia materiam seviendi
per quam exiguam habebat procul vite tempus ablatam
in se ipsa collapsa est
Iam Servii Galbe temeritatis plena postulatio
qui illum Iulium consuetis victoriis in foro ius dicens
in hunc modum interpellare sustinuit Gai Iuli Cezar
pro pompeio magno quondam genero tuo in tercio eius consu-
latu pecuniam spopondi quo nomine nunc appellor
quid agam deprehendar palam ac aperte ei bonorum
pompei venditionem exprobando ut a tribunali
submoveretur meruerat sed cum illud mansuetudine mol-
peccunias alienum pompei ex suo fisco solui iussit
Vespasianus vir iure civili clarus quoque preclusit summa cum

Senectus. Orbitas. Ista duo licenciam libere loquendi prestant.

Nullius enim aut gratia aut auctoritate compelli potuit ut de aliqua earum rerum quas triumviri decreverant formulam componeret hoc animi iudicio victorie eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens

Idem cum multa de Cesare liberius loqueretur amici que ne id faceret admonerent duas res que hominibus amarissime viderentur magnam sibi licenciam prebere respondit senectutem et orbitatem.

Inserat se tantis viris mulier alieni sanguinis que a philippo rege temulento inmerenter (iniuste) dampnata provocarem ad philippum inquit sed sobrium excussit et crapulam obscitanti ac presencia animi ebrium resipiscere causaque diligencius inspecta iustiorem sententiam ferre coegit. Igitur equitatem quam impetrare non poterat extorsit potius presidium a libertate quam ab innocencia mutuatum

Vetula

Iam illa non solum fortis sed etiam urbana libertas senectutis ultime quedam siracusis omnibus dionisii tiranni exitum propter nimiam morum acerbitatem et intollerabilia onera votis expetentibus sola quotidie matutino tempore deos ut incolumis ac sibi superstes esset orabat quod ubi is cognovit non debitam sibi admiratus benivolenciam arcessit eam et quid ita hoc aut quo merito sua faceret interrogavit tunc illa certa est inquit racio propositi mei puella enim cum gravem tirannum haberemus carere cupiebam quo interfecto aliquanto deterior arcem occupavit Cuiusque finiri dominacionem magni extimabam tercium te superioribus inportuniorem habere cepimus rectorem itaque ne si tu fueris absumptus deterior in locum tuum succedat caput meum pro tua salute devoveo tam facetam audaciam dionisius punire erubuit.

Inter has et theodori Cyrenei que animosi spiritus quicquid
esse potuit par virtute felicitate dissimile. Is enim lisi-
maco regi sibi mortem minitanti enim vero inquit
magnifica res tibi contigit quod cantaride vim as-
secutus es. Atque hoc dicto accensum cum eum suffigi
iussisset terribilis inquit hec sit purpuratis tuis mea
quidem nichil interesse humi an sublime putrescam.
Armet se duritia pectus necesse est dum orride De Severitate
ac tristis severitatis acta narrantur ut omni mitiore
cogitatione seposita rebus auditu asperis vacet. Ita
enim districte et inexorabilis vindicte et varia
penarum genera in medium procedent utilia quidem
legum munimenta sed minime in placido et quieto
paginarum numero reponenda.
Marcus manlius unde Gallos depulerat inde
ipse precipitatus est quia fortiter deffensam libertatem
nepharie opprimere conatus fuerat. Cuius iuste ul-
tionis nimirum hec prefatio fuit Manlius eras mihi
cum precipites agebas senones postquam imitari ce-
pisti unus factus es ex senioribus. Huius supplicio eterne me-
morie nota inserta est. Propter illum enim lege sanciri
placuit ne quis patricius in arce aut capitolio
habitaret quia domum eo loci habuerat ubi nunc
edem monete videmus.
Par etiam indignatio civitatis adversus spurium cas-
sium erupit cui plus suspitio concupite dominationis no-
cuit quam tres magnifici consulatus ac duo speciosissimi
triumphi potuerunt. S. e. p. R. non contentus
eum capitali supplicio afferre et interempto domum
subiecit ut penatium strage puniret. In solo autem edem

tellivas fecit Itaqz ex prius domicilio potentis fuerat mue
religiose severitatis monimentum est
Eadem ausum p. melius consimili exitu pena mulctavit
Area vero domus eius quo iustitia supplicii notior ad posteros perveniret equi melii appellationem traxit animique
odii adversus hostes libertatis insitum ans. parietum
ac tectorum in quibus versati fuerunt ruinis testabant
Ideoque et m. flacci et l. saturnini seditiosissimorum
civium corporibus trucidatis penates ab imis fundamentis
eruti sunt Ceterum aim diu pene vacua
mansisset a q. catulo cimbricis spoliis adornata est
Iguit in ista civitate t. et g. gracchorum summa voluptas ac spes amplissima sed quia statum civitatis conati
sunt convellere insepulta cadavera iacuerunt supremusque
humane conditionis honos filiis gracchi et pronepotis
africani defuit quin etiam familiares eorum nequis reipublice inimicorum amicus esse vellet de robore precipitati sunt
Idem sibi licere tam p. mutius tribunus plebis quam s. et
q. R. qui omnes collegas suos qui duce spurio cassio
id egerant ut magistratibus non subrogatis communis libertas
in dubium vocaretur vivos cremavit Nil profecto ac severitate fidentius Unus enim tribunus eam penam novem collegis inferre ausus est quam novem tribunum ab uno collega exigere perhorruissent
libertatis adhuc custos et severitas sed pro dignitatis
etiam ac pro disciplina eque gravis ea. enim claudium
senatus corsis quod turpem cum hiis pacem fecerat
dedit quem ab hostibus non acceptum in publica custodia
necari iussit semel lesa maiestate imperii quam modo
ira pertinax vindex fuit eius. (?) rescindit libertate adeo
spiritu extinctis contumelia corporis carceris detestanda gemoniarum scalarum nota fedavit
Quae hic quidem senatus acadusiom metueat sed at corn...

Scipio hispali filius prius quam mentiri posset expertus est nam
cum ei hispania provincia obvenisset ne illuc iret de-
crevit adiecta causa quod recte facere nesciret Itaque Cornelius
propter vite inhonestum actum sine ullo provinciali mi-
nisterio tantummodo repetundarum lege damnatus est
Et in Cn quidem Vetieno qui sinistre manus digitos ne
bello italico militaret absciderat severitas senatus cessavit
publicatis enim bonis eius ipsum eternis vinculis puniendum
censuit effecitque ut quem honeste spiritum profundere in acie
voluerat turpiter in cathenis consumeret
Hoc factum imitatus M Curius consul cum delectum
subitum edicere coactus esset et iuniorum nemo respon-
disset coniectis in sortem omnibus tribubus Polie que prima
exierat primum nomen urna extractum citari iussit
neque eo respondente bona adolescentis haste sub-
iecit quod ut illi nunciatum est ad consulis tribunal
cucurrit collegiumque tribunorum appellavit Tunc M Curius
prefatus non opus esse eo cive publico qui parere
nesciret bona eius et ipsum vendidit
Eque tenax propositi L Domitius Nam cum Siciliam
pretor regeret Dum ad eum eximie magnitudinis
aper oblatus esset adduci ad se pastorem cuius ma-
nu occisus erat iussit interrogatumque quo modo eam be-
stiam confecisset postquam comperit usum venabulo cru-
cifixit quia ipse ad exturbanda latrocinia quibus provincia
vastabatur ne quis telum haberet edixerat Hec
aliquis in finem severitatis et sevitie ponendum
dixerit disputatione enim utroque flecti potest Ceterum re-
publice imperii pretorem nimis asperum existimari
non patitur Sic se in viris puniendis severitas exercuit
Ne vero in feminis quidem supplicio afficiendis segniorem

egit Horatius post prelium trium curiaciorum condicione pu-
gne omnium albanorum victor cum ex illa clarissima acie
domum repetens sororem suam virginem curiacii sponsi mor-
tem profusius quam illa etas debebat flentem vidisset gladio
quo patrie rem bene gesserat interemit parum pudicas ra-
tus lacrimas que preproprero amori dabantur. quem hoc nomine reum
apud populum actum pater defendit. Ita paulo propensior animus
puelle ad memoriam futuri viri et fratrem ferocem vindi-
cem et vindicte tam rigidum assensorem patrem habuit.

Consimili severitate senatus postea usus est Spurio
postumio albino et marcio philippo consulibus man-
davit ut de hiis que sacris bachanalium inceste use fue-
rant inquirerent. A quibus cum multe essent dampnate
in omnes cognatas intra domos animadverterunt. late quoque pa-
tens opprobrii deformitas severitate supplicii emendata est
quia quantum ruboris civitati nostre mulieres turpiter se gerendo in-
cusserant tantum laudis graviter punite attulerunt.

r
Publicia autem que postumium albinum consulem. Item licinia
que claudium asellum viros suos veneno necaverant propin-
quorum decreto strangulate sunt. Non enim putaverunt severissimi
viri in tam evidenti scelere longum publice questionis tem-
pus expectandum. Itaque quarum innocentium defensores fuissent
sontium mature vindices extiterunt. Magno scelere horum severi-
tas ad exigendum vindictam excitata est. Egnatii autem
metelli longe minore de causa qui uxorem quod vinum bibisset
fustium percussam interemit. Idque factum non accusatore
tantum sed reprehensore etiam caruit uno quoque existimante op-
timo illam exemplo violate sobrietati penas pependisse.
Et sane quecumque femina vini usum immoderate appetit
omnibus virtutibus ianuam claudit et delictis aperit.

Horridum quoque G. Sulpicii galli maritale supercilium. nam
uxorem dimisit quod eam capite aperto foris versatam cognoverat
abscisa sententia sed tamen aliqua ratione munita. lex enim
inquit tibi meos tantum prefinit oculos quibus formam tuam appro-
bes. hiis decoris instrumenta. hiis esto speciosa horum te certi-
ori crede notitie. ulterior tui conspectus supervacua irritatione

accersitus in suspicione et crimine habeat necesse est. Nec aliter
sensit Q. Antistius vetus repudiando uxorem quod illam in
publico cum quadam libertina vulgari secreto loquentem viderat. Nam
ut ita dicam in cunabulis et nutrimentis culpe citiorem delicto
posuit ultionem ut potius caveret iniuriam quam vindicaret.
Iungendus est hiis Publius Sempronius Sophus qui coniugem
repudii nota affecit nichil aliud quam se ignorante ludos au
sam spectare. Ergo dum sic olim feminis occurritur mens
earum a delictis aberrat.

Sed et si Romane severitatis exemplis totus terrarum orbis
instrui potest tamen externa summatim cognosse fastidio non sit.
Lacedemonii libros Archilochi e civitate sua exportari iusse
runt quod eorum parum verecundam et pudicam lectionem arbitrabantur
noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui ne plus moribus
noceret quam ingeniis prodesset. Itaque maximum poetam aut certe
summo proximum quia domum sibi invisam obscenis maledictis
laceraverat carminum exilio multaverunt.

Athenienses autem Thimagoram inter officium salutationis
Darium regem more gentis illius adulatum capitali supplicio
affecerunt unius civis humilibus blanditiis totius urbis decus
Persice dominationi summissum graviter ferentes. Iam Cam
bises inusitate severitatis qui mali cuiusdam iudicis e corpore
pellem detractam selle intendi in eaque filium eius iudica
turum considere iussit. Ceterum et rex et barbarus atroci
et nova pena iudicis ne quis postea corrumpi iudex
posset providit.

Dignam et bonam laudis partem in clarorum virorum etiam illa
vendicat que aut ab hiis graviter dicta aut facta memo
ria viribus etiam complectitur. Quorum ex habundanti co
pia nec parca nimis nec rursus avida manu quod magis desi
derio satisfaciat quam satietate habundet hauriamus.

Civitate nostra Cannensi clade perculsa cum admodum
tenui filo suspensa reipublice salus ex sociorum fide pen
deret ut eorum animi ad imperium Romanum tuendum constan
tiores essent maiori parti senatus principes Latinorum in or
dinem suum sublegi placebat. Annius autem Campanus etiam
consulem alterum Capue creari debere asserebat asseverabat

Sic contusus et eger imperii Romani spiritus erat. Tunc Manlius Torquatus filius eius qui Latinos apud Vesuvium inclita pugna fuderat quam potuit clara voce denunciavit si quis sociorum inter patres conscriptos sententiam dicere ausus esset continuo eum interempturum. Hee unius mine et Romanorum languentibus animis calorem pristinum reddiderunt et Italiam ad ius civitatis nobiscum exequendum consurgere passe non sunt. Namque ut patris armis ita verbis filii fracta cessit.

Ac illius quoque Manlii constantia cui cum consulatus cum consulatus cum omni consensu deferretur eumque sub excusatione adverse valitudinis oculorum recusaret instantibus cunctis alium inquit Quirites querite ad quem hunc honorem transferatis. Nam si provati me gerere coegeritis nec ego mores vestros ferre nec vos meum imperium perpeti poteritis. Privati tam ponderosa vox quam graves fasces consulis extitissent.

Nihilo segnior Scipionis Emiliani aut curia aut in contione constantia qui cum haberet consortem censure Mummium ut nobilem ita enervis vite pro rostris dixit se ex maiestate reipublice omnia gesturum si sibi cives vel dedissent collegam vel non dedissent.

I Idem enim Servius Sulpicius Galba et Aurelius consules in senatu contenderent uter adversus Viriatum in Hyspaniam mitteretur ac magna inter patres conscriptos dissentio esset omnibus quonam eius sententia inclinaretur expectantibus neutrum inquit mihi mitti placet quia alter nihil habet alteri nihil est satis eque malam licentis imperii magistram iudicans inopiam atque avariciam quo dicto ut neuter in provinciam mitteretur obtinuit.

G Gaius vero Popilius a senatu legatus ad Anthiochum missus ut bello se quo Ptolomeum lacessebat abstineret cum ad eum venisset atque is prompto animo et amicissimo vultu dextram ei porrexisset invicem illi suam porrigere noluit sed tabellas senatus consultum continentes tradidit. Quas ut legit Anthiochus dixit se cum amicis collocuturum. Indignatus Popilius quod aliquam moram interposuisset virga solum quo insistebat denotavit et prius inquit quam hoc circulo excedas da responsum quod senatui referam. Non legatum locutum sed ipsam curiam ante oculos positam

cedens Continuo enim Rex affirmavit fore ne amplius
de se ptholomeus quereretur atque demum populus manu
eius tamquam socii apprehendit Tam efficax est animi ser-
monis que abscisa gravitas Eodem momento Syrye
regnum terruit Egypti texit

r nobilis autem Rutilii verba prius an facta extimem
nescio nam utrisque eque admirabile inest robur cum
amici cuiusdam iniuste rogationi resisteret atque is per summam
indignationem dixisset Quid ergo mihi inquit opus est amicitia
tua si quod rogo non facis Respondit Immo quid mihi tua
si propter te aliquid inhoneste facturus sum Huic non discrepantia
neque illa opera quod magis ordinum dissensione quam ulla cul-
pa sua reus factus Nec absoletam vestem induit
nec insignia senatoris deposuit nec supplices manus ad
genua iudicum tetendit nec dixit quicquam splendore pre-
teritorum annorum humilius Effecit quod ut periculum non impedi-
mentum gravitatis eius esset sed experimentum Atque etiam
cum ei reditum in patriam Sillana victoria prestaret
in exilio ne quid adversus leges faceret remansit Quapropter r
felicitatis cognomen iustius quis moribus gravissimi
viri quam impotentis armis assignaverit Quod quidem Silla
rapuit Rutilius meruit

artus Bruti suarum prius virtutum quam patrie parentis
parricida uno enim facto et illas in profundum pre-
cipitavit et omnem nominis sui memoriam inexpiabili dete-
statione perfudit ultimum prelium initurus negantibus quibusdam
id committi oportere fidenter inquit in aciem descendo hodie
enim aut recte erit aut nihil curabo presumpserat videlicet
neque vivere se sine victoria neque mori sine securitate

uius mencio mihi subicit quod adversus D. Brutum in hyspania
graviter dictum est Nam cum ei se tota pene lusitania
dedidisset ac sola gentis eius urbs Cinninia pertinaciter arma re-
tineret temptata redemptione propemodum uno ore legatis Bruti
responderunt ferrum sibi a maioribus quo urbem tuerentur non aurum
quo libertatem ab imperatore avaro emerent relictum melius
sine dubio istud nostri sanguinis homines dixissent quam audissent
Sed illos quidem natura in hec gravitatis vestigia deduxit

Socrates autem grece doctrine clarissimum columen cum Athenis
causam diceret defensionemque ei Lisias a se compositam qua
in iudicio uteretur recitasset demissam et supplicem imminenti quoque
procelle accommodatam, aufer inquit queso istam. Nam ego si
adduci possem ut eam in ultima Scitie solitudine perorarem
tum me ipse morte multandum concederem. spiritum contempsit ne
careret grauitate maluitque Socrates extingui quam Lisias superesse.
Quantus autem in sapientia tantus in armis Alexander illam
vocem nobilem edidit. Dario enim vno iam et altero prelio vir
tutem eius experto atque ideo partem regni tauro tenus mon
te et filiam in matrimonium cum decies centum milibus talen
tum pollicente cum Permenion dixisset se si Alexander esset
usurum ea condicione, respondit et ego uterer si Permenion
essem. vocem duarum victoriarum respondentem dignamque cui tertia sic
eueniret tribueretur. Atque hec quidem et animi magnifici et pro
speri status. non illa quam legati Lacedemoniorum apud eius
miseram fortitudinis sine condicione testati sunt gloriosior quam
optabilior. Intollerabilibus enim oneribus ciuitatem eorum
implicanti si quid morte grauius imperare perseueraret mortem se
prelaturos responderet.
Et parum ciuis Spartani minus dictum signique nobilitate
et sanctitate prestans et in petitione magistratus repulsus magna
sibi letitie esse predicauit quod aliquos patria sua se meliores
viros haberet quo sermone repulsam honori adequauit.
Tempus est iusticie quoque sancta penetralia adire in quibus
semper equi ac probi facti respectus religiosi animi cu
stodia versatur et vbi studium verecundie cupiditas rationi
cedit. nichil quam utile quod parum honestum uideri possit
ducitur. Eius autem precipuum et certissimum inter omnes gentes no
stra ciuitas exemplum est.
Camillo consule Faliscos circumsedente magister ludi plurimos
et nobilissimos inde pueros velut ambulandi gratia eductos
in castra Romanorum perduxit. quibus interceptis non erat du
bium quin Falisci deposita belligerandi pertinacia tradituri
se nostro imperatori essent. Ea re senatus censuit ut pueri
vinctum magistrum virgis cedentes in patriam remitterentur. Qua
iusticia animi eorum sunt capti quorum menia expugnari
non poterant. namque Falisci beneficio magis quam armis victi

pietas romanis apparuit /
Eadem civitas aliquotiens rebellando semper quod advers(us)
commissa pl(us) tandem se Q. Lucatio consuli dedere co-
acta est / adlisum quod servire cupiens populus Romanus p(ro)-
quam a Papirio cum maior iubente consule verba deditionis
scripta erant doctus est Faliscos non potestati sed fidei se
Romanorum commisisse omnem iram placida mentem de-
posuit pariter et viribus quibus non sane facile vinci
desinet et victorie obsequio que promptissime liberali-
ter subministrat ne iusticie sue deesset obstitit /
Idem cum Q. Claudius Camerinos ductu atque au-
spiciis suis captos sub hasta vendidisset et si erarium
pecunia fines agris auctos animaduerterat tamen quod parum
liquida fide id gestum ab imperatore videbat maxima
cura conquisitos redemit eis quod habitandi gratia locum
in Aventino assignavit et predia restituit / pecuniam etiam
non ad curiam sed ad sacella edificanda sacrificia quod fa-
cienda tribuit iusticie quod promptissimo tenore effecit ut ex-
icio suo letari possent quia sic renati erant membris
nostris et finitimis regionibus que ad hoc retuli quod se-
quitur per totum terrarum orbem manauit /
Timochares Ambraciensis Fabricio consuli pollicitus est se
Pirrum veneno per filium suum qui potionibus
eius preerat necaturum. Ea res cum ad senatum esset
delata missis legatis Pirrum monuit ut adversus huius ge-
neris insidias cautius se gereret memor urbem a filio
Martis conditam armis bella non venenis gerere debere
Timocharis autem nomen suppressit utroque modo equitatem
amplexus quia nec hostem malo exemplo tollere neque
eum qui bene mereri paratus fuerat prodere noluit /
Summa iusticia in quatuor quoque tribunis plebis eodem
tempore conspecta est. Nam cum L. Atratino sub
quo duce aciem nostram apud Verruginem a Volscis
inclinatam cum ceteris equitibus correxerant / diem ad

populi L. Hortensius collega eorum dixisset pro rostris
iuravit se esse quo ad imperatorem perferendum reus esset
futurus non sustinuerunt enim egregii iuvenes cuius ar-
mati periculum vulneribus et sanguine suo defenderant eius to-
gati ultimum discrimen pretoris insignia retinentis intueri
Qua iusticia mota concio actione hortensium desiste-
re coegit / que eadem iusticia eo facto quod sequitur exhibui-
c mus T. gracchus et C. claudius ob nimis severe
gestam censuram maiorem partem civitatis exasperassent
diem eis P. popilius Ru. tribunus plebis per duellionis ad populum
dixit preter communem consternacionem privata etiam ira accensus
quia necessarium eius rutilium ex publico loco parietem demo-
liri iusserant / quo in iudicio prime classis permulte centu-
rie claudium aperte dampnabant / de Gracchi absolucione
universe consentire videbantur / qui clara voce iuravit / si de
collega suo gravius esset iudicatum in exilium se paribus cum
illo penam exilii sponte iturum Eaque iusticia tota illa
tempestas ab utriusque fortunis et capite depulsa est /
Claudium enim populus absolvit Gracchi cause dictionem
M. popylius remisit /
agnam laudem et illud collegium tulit tribunorum quod
cum unus ex eo L. cocta fiducia sacrosancte potestatis cre-
ditoribus suis satisfacere nollet decreverunt si neque solveret pe-
cuniam neque daret cum quo sponsio fieret se appellantibus
eum creditoribus auxilio futuros iniquum ratus maiesta-
tem futuram publicam private perfidie obtentum esse Itaque co-
ctam in tribunatu quasi aliquo sacrario latentem tribunicia
iusticia extraxit /
c nius ut ad alium eque illustrem actum transgrediar
Cn. domicius tribunus plebis M. scaurum principem civitatis
in iudicium populi devocavit ut si fortuna aspirasset ruina
si minus certe ipsa obtrectacione amplissimi viri incremen-
tum claritatis apprehenderet / cuius opprimendi cum summo studio
flagraret servus Scauri noctu ad eum pervenit instru-
ctum se eius accusacionem multis et gravibus domini criminibus

promittens erat in eodem pectore dominus et iudex et
domitius et domini diuisa extimacione nepharium indicium
spernens iusticia vicit domit' continuo eum ut suis aur-
ibus obsignat' et indice ore clauso duci enim ad scaurum
iussit accusatorem eciam reo suo ne dicam diligendum
de laudandum quem populus tum propter alias virtutes tum hoc
nomine libentius et consulem et censorem et pontificem
maximum fecit /

Et aliter L. Crassus in eodem iusticie experimento gessit
Gn. carbonis nomen infesto ante nepote inaccessum
sibi detulat sed cum scrinium eius a servo allatum ad se
complurima continens quibus facile opprimi posset ut erat
signatum cum servo cathenato ad eum remisit. Quo
pacto ergo inter amicos viguisse tunc iusticiam credimus
cum inter accusatores quoque et reos tantum virium obtinuisse /
Iam L. silla non se tam incolumem / videamus /
quam Sulpitium rufum perditum voluit tribunicios furore eius
sine ullo fine vexatus Ceterum cum eum proscriptum
et in villa latentem a servo proditum comperisset manu-
missum patricidam ut fides edicti sui extaret precipitari
protinus saxo Tarpeyo cum illo pileo pro quo eum donaverat iussit /
victor alias insolens hoc imperio iustissimus /

Ceterum ne alienigene iusticie obliti videamur Pytta-
cus mytilenenses cuius aut meritis tantum aut
moribus crediderunt ut ei suffragiis tyrannidem
deferrent / tam diu illud imperium sustinuit quam diu bellum de
monte sigeo cum Athemensibus gerendum fuit / Postquam
autem pax victoria parta continuo reclamantibus
mitilenensibus deposuit ne dominus civium ultra quam reipu-
blice utilitas exigeret permaneret / Atque etiam cum recuperati
agri dimidia pars consensu omnium offeretur avertit animum ab eo
munere deforme iudicans virtutis gloriam magnitudine prede
minuere / Alterius nunc in prudentia referenda est ut al-
terius iusticia reputari possit Cum saluberrimo consilio
Temistocles migrare Athemenses in classem coegisset Xerse

a rege et copiis eius grecia pulsus ruinas patrie in pristinum habitum reformaret et opes clandestinis molitionibus ad principatum grecie capessendum nutriret, in concione dixit habere se rem deliberatione sua provisam, quam si fortuna ad effectum perduci passa esset, nichil maius aut potentius atheniensi populo futurum, sed eam vulgari non oportere. Postulavit ergo ut aliquis sibi cui illam tacite exponeret daretur. Datus est Aristides. Is postquam cognovit classem illam lacedemoniorum que tota apud Gytheum subducta erat velle incendere, ut ea consumpta dominatio maris ipsis cederet, processit ad cives et retulit Themistoclem ut utile consilium ita minime iustum animo volvere. E vestigio universa concio quod iustum equum non videretur ne expedire quidem proclamavit, ac protinus Themistoclem incepto iussit desistere.

[N]ichil illis etiam iusticie exemplis fortius. Zaleucus urbe locrensium a se saluberrimis atque utilissimis legibus munita, cum filius eius adulterii crimine dampnatus secundum ius ab ipso constitutum utroque oculo carere deberet, ac tota civitas in honorem patris necessitatem pene adolescentulo remitteret, aliquamdiu repugnavit. Ad ultimum populi precibus evictus suo prius deinde filii oculo eruto usum videndi utrique reliquit. Ita debitum supplicii modum legi reddidit, equitatis admirabili temperamento sed inter misericordem patrem et iustum legislatorem partitus.

[S]ed aliquanto Charonde Thurii prefractior et abscisior iusticia. Ad vim et cruorem usque seditiosas conciones civium pacaverat lege cavendo ut si quis eas cum ferro intrasset continuo interficeretur. Interiecto deinde tempore e longinquo rure gladio cinctus domum repetens subito indicta concione sicut erat in eam processit, ab eoque qui proxime steterat solute a se legis sue admonitus idem inquit ego illam sanciam, ac protinus ferro quod habebat destricto incubuit. Cumque liceret culpam vel dissimulare

vel errorem defendere / penam tamen representare malint
ne qua fraus iusticie fieret /
vius ymagine ante oculos posita venerabile fidei
nomen dextram suaz certissimum salutis humane pignus
ostentat / quam semper in nostra civitate viguisse et omnes
gentes senserunt et nos paucis exemplis recognoscamus /
um ptolomeus rex tutorem populum Romanum filio re
liquisset Senatus M. emilium lepidum pontificem ma
ximum bis consulem ad pueri tutelam gerendam Alexan
driam misit / amplissimique et integerrimi viri sanctitatem
reipublice usibus et sacris occupatam externe procurationi im
pendere voluit ne fides civitatis nostre frustra petita existima
retur Cuius beneficio regia incunabula conservata pariter ac
decorata incertum ptolomeo reddiderunt / patris ne fortuna
magis an tutorum maiestate gloriari deberet /
peciosa illa quoque Romana fides ingenti penorum classe
circa Siciliam devicta duces eius fractis animis consilia
petende pacis agitabant Quorum dux amilcar ire se
ad consules negabat audere ne eodem cathene sibi inicerentur
quo ab ipsis Cornelio asine azine consuli fuerant in
iecte Hanno autem certior Romani animi extimator nichil
tale timendum ratus maxima cum fiducia ad collo
quium eorum tetendit / aput quos cum de fine belli ageret
et tribunus militum ei dixisset posse illi merito evenire quod
Cornelio accidisset Uterque consul tribuno tacere iusso isto te
inquit metu hanno fides civitatis nostre liberat Claros illos
fecerat tantum hostium ducem vincire potuisse sed multo claris
res fecit noluisse Circa hostes parem fidem
in iure legationis tuende patres conscripti exhibuerunt / M.
enim emilio lepido C. flaminio consulibus / L. minucium
et L. manlium Cartaginensium legatos quia manus
his attulerant per fetiales patres conscripti dedendos
curaverunt Sed tunc senatus non eos quibus hoc pre
stabatur aspexit /
uius exemplum superior affricanus secutus / cum

omnis tam multe et illustrium cartaginensium urbis in
suam potestatem redegisset immolatam dimisit / quia se le-
gatos ad eum missos dicebant tam et si manifestum
erat illos vitandi periculi gratia falsum legationis
nomen amplecti · ut Romani imperii potius decepta fides
quam frustra implorata videretur Representemus etiam
illud senatus nullo non tempore permittendum opus legatos ab ur-
be appolonia romam missos Q. fabius Q. minucius e-
dilis orta contencione pulsauerunt Quos ubi comperit
continuo eos per feciales legatis dedit / questoremque cum
hys Brundisium ire iussit · ne quam in itinere a cognatis
deditorum iniuriam acciperent Illam curiam mortalium
quis consilium an non fidei templum dixerit quam ut
ciuitas nostra semper benignam prestitit Ita in sociorum quoque
animis constantem recognouit /
Post duorum in hyspania Scipionum totidemque Romani
sanguinis exercituum miserabilem stragem Zaguntini
victricibus hanibalis armis intra menia urbis sue compulsi
cum vim punicam ulterius nequirent arcere · collatis in fo-
rum que unicuique erant carissima atque undique circumdato ac-
censoque igni ferro ne a societate nostra desisterent · publico
et communi rogo semetipsos superiecerunt Crediderim tunc ipsam
fidem humana negocia speculantem mestum gessisse vultum
perseuerantissimum sui cultum inique fortune iudicio tam acerbo
exitu dampnatum cernentem Idem prestando petelini
eundem laudis honorem meruerunt ab hanibale / quia
deficere a nostra amicitia noluerant obsessi legatos ad se-
natum auxilium implorantes miserunt Quibus propter recen-
tem Canensem cladem succurri non potuit Et enim permis-
sum est ut ipsi facerent quod utilissimum incolumitati eorum
videretur Liberum ergo erat Cartaginensium gratiam ample-
cti Illi tamen feminis omnique etate inbelli urbe egesta
quo diutius armati famem traherent pertinacissime in mu-
ris constiterunt Expirarunt quoque prius eorum tota ciuitas quam

illa ex parte respectum Romane sotietatis deposuit
Itaque hanibali non peliam sed fidum petilie sepul
crum capere contigit.
Atque ut uxoriam quoque fidem attingamus Tercia Emi
lia Africani superioris uxor mater cornelie Gracco
rum tante fuit comitatis et paciencie ut cum sciret
viro suo ancillulam ex suis gratam esse dissimulaverit ne
domitorem orbis Africanum femina magnum virum impa
ciencie reum ageret tantumque a vindicta mens eius
abfuit ut post mortem africani manumissam ancillam in
matrimonium liberto suo daret. Q. lucretium proscriptum
a triumviris uxor turia inter cameram et tectum cubiculi
abditum una conscia ancillula ab imminente exicio non
sine magno periculo suo tutum prestitit singularique fide
id egit ut cum ceteri proscripti in alienis et hosti
libus regionibus per summos corporis et animi cruciatus vix
evaderent ille in cubiculo et in coniugis sinu salutem
Sulpicia autem cum a matre Iulia retineret.
diligentissime custodiretur ne lentulum Cruscellionem
virum suum proscriptum a triumviris in Siciliam perse
queretur nichilominus famulari veste sumpta cum duabus
ancillis totidemque servis ad eum clandestina fuga perve
nit nec recusavit se ipsam proscribere ut ei fides sua in con
iuge eo proscripto constaret.
Restat ut servorum etiam erga dominos quominus expe
ctatam hoc laudabiliorem fidem referamus. M. An
thonius avorum nostrorum temporibus clarissimus orator ince
sti reus agebatur cuius in iudicio accusatorem servum in
questionem perseverantissime postulabat quod ab eo cum ad
stuprum iret laternam prelatam contenderent. Erat autem
is etiam tunc imberbis et stabat in corona videbatque rem
ad suos cruciatus pertinere nec tamen eos fugitavit. Ille vero ut
domum quoque ventum est Anthonium hoc nomine vehementius
confusum et solicitum ultro est hortatus ut se iudici
bus torquendum traderet affirmans nullum ore suo verbum

exciturum quo causa eius lederetur Hic proxime idem
infra patientie perstitit plurimis etiam laceratus verberibus
eculeo quoque impositus candentibus etiam laminis ustus om-
nem accusationis custodita etiam rei salute subvertit Ar-
gui fortuna merito potest quod tam pium et tam fortem spi-
ritum servili nomine inclusit

[C]onsulem autem C. Marium prenestine obsidionis
miserabilem exitum sortitum latebris frustra evadere cona-
tum levem quoque vulnere a Telesino cum quo commori de-
stinaverat perstrictum servus suus ut Sillane crude-
litatis expertem faceret gladio traiectum interemit cum ma-
gna premia sibi proposita videret si eum victoribus tra-
didisset cuius dextere tam oportunum ministerium nihil eorum
cedit a quibus tam salus domini protecta est quia eo
tempore Mario non vita sed mors in beneficio reposita
erat Eque illustre quod sequitur C. Graccus ne
in potestatem inimicorum perveniret Philocrati servo suo cervicem
incidendam prebuit quam cum celeri ictu abscidisset gla-
dium cruore domini manantem per sua egit precordia
Euporum alii hunc vocitatum existimant ego de nomine
nihil disputo famularis tantum fidei robur admiror
cuius si prestantiam animi generosus iuvenis imitatus fo-
ret suo non servi beneficio imminentia supplicia vitasset Nunc
commisit ut Philocratis quam Gracchi cadaver speciosius ia-
ceret Alia nobilitas alius furor sed fidei par exemplum

P [P]indarus Cassium Philippensi prelio victum nuper
ab eo manumissus iussu ipsius obtruncatum insulta-
tioni hostium subtraxit seque e conspectu hominum volun-
taria morte subtraxit abstulit ita ut ne corpus quidem
eius absumpti inveniretur Quis deorum gravissimi sceleris
ultor illam dexteram que in necem patrie parentis exar-
serat tanto torpore alligavit ut se tremebunda Pindari
genibus summitteret ne publici parricidii quas merebatur
penas arbitrio pie victorie exolveret Tu profecto tu
dive Iuli celestibus tuis vulneribus debitam exegisse vin-

dictam perfidiam erga te caput sordidi auxilii sup
plex fieri cogendo eo animi estu compulsum ut neque
retinere vitam vellet neque finire manu sua auderet.
Dixit se hys cladibus G plocius plancus munacii
planci consularis et censorii frater Cum a triumviris
proscriptus in regione Salernitana latet. Delicatiore vite
genere et odore ungenti occultam salutis custodiam dete
xit. Istis enim vestigiis eorum qui miseros persequebantur
sagax inducta cura abditum fuge eius cubile adorata
est Signibus comprehensi servi latentes multumque ac
diu torti negabant se scire ubi dominus esset. Non su
stinuit denique plancus tam fideles tamque boni exempli
servos ulterius cruciari sed processit in medium iugulumque
gladiis obiecit. Quod tamen mutue ardimum dignio
si facit utrum dignior dominus fuerit qui tam consta
tem suorum fidem experiretur an servi qui tam iusta domini
misericordia questionis sevicia liberarentur.

Iam urbani panapionis servi quam admirabilis fides. *De fidelitate servi*
Cum ad dominum proscriptum occidendum domesticorum
indicio certiores factos milites in reatinam villam venisse
cognovisset commutata cum eo veste permutato etiam anulo
illum postico clam emisit se autem in cubiculum ac
lectulum recepit et ut panapionem occidi passus
est. Brevis huius facti narratio sed non parva materia
laudationis. Nam si quis ante oculos ponere velit subi
tum militum accursum convulsa ianue claustra mi
nacem vocem truces vultus fulgentia arma rei veram
extimacionem prosequetur. Nec quam cito dicitur aliquem
mori pro alio voluisse tam illud ex facili eciam fieri
potuisse arbitrabitur. Panapio autem quantum servo deberet
amplum ei faciendo monumentum ac testimonium pye
tatis grato titulo reddendo confessus est.
Contentus essem huius exempli genere nisi unum me
dicere admiracio facti cogeret. Antius restio proscriptus
a triumviris cum omnes domesticos circa rapinam et

predam occupatos videret quam maxime poterat dissimulata fuga se penatibus suis in tempesta nocte subduxit. Cuius furtivum egressum servus ab eo vinculorum pena coercitus inexpiabili quoque litterarum nota per summam oris contumeliam inustus curiosis speculatus oculis ac vestigia huc atque illuc errancia benivolo studio subsecutus lateri voluntarius comes accepit. Quo quidem tam exquisito tamque ancipiti officio perfectissimum expectate pietatis cumulum explevit. Hiis enim quorum felicior in domo status fuerat lucro intentis ipse cum nichil quam umbra et ymago suppliciorum suorum maximum esset emolumentum eius a quo tam graviter punitus erat salutem iudicavit. Cumque abunde foret iram remittere adiecit etiam caritatem. Nec hactemus benivolencia processit sed in eo conservando mira quoque arte usus est. Nam ut sensit cupidos sanguinis milites supervenire amoto domino rogum extruxit et ei quoque egentem a se comprehensum et occisum senem superiecit. Interrogantibus deinde militibus ubinam esset Antius manum rogo intentans ibi illum dare sibi crudelitatis piacula respondit. Verisimilia loquebatur habita est voci fides. Quo evenit ut Antius statim querende incolumitatis occasionem assequeretur.

Multum animis hominum et fiducie adici et sollicitudinis detrahere potest morum ac fortune in claris viris recognita mutacio sive nostros status sive proximorum ingenia contemplemur. Nam cum aliorum fortunas spectando ex condicione abiecta atque contempta emersisse claritatem videamus quid aberit quin et ipsi meliora de nobis cogitemus semper memores stultum esse perpetue infelicitatis se dampnare spemque que etiam inmerita recte fovetur interdum certam in desperacionem convertere.

Manlius torquatus adeo hebetis atque obtusi cordis in initio iuventae existimatus est ut a patre L. manlio amplissimo viro quia et domesticis et reipublicae usibus inutilis videbatur rus relegatus agresti opere fatigabatur. Postmodum patrem reum iudiciali periculo liberavit filiumque victorem quod adversus imperium suum cum hoste manum conseruerat securi percussit. Patriam latino tumultu fessam speciosissimo triumpho recreavit. In hoc credo fortunae nubilo adolescentiae contemptu perfusus quo senectus eius decus lucidius enitesceret.

Scipio autem Africanus superior quem dii immortales nasci voluerunt ut esset in quo virtus semper omnibus numeris efficacis hominibus ostenderetur solucioris vitae primos adolescentiae annos egisse fertur remotos quidem a luxuriae crimine sed tamen punicis tropheis deinde Carthaginis cervicibus imposito iugo teneriores.

C. Valerius flaccus secundi punici belli temporibus luxuria perditam adolescentiam inchoavit. Ceterum a P. Licinio pontifice maximo flamen factus quo facilius a vitiis recederet ad curam sacrorum et cerimoniarum converso animo usus duce frugalitatis religione quantum prius luxuriae fuerat exemplum tantum postea modestiae et sanctitatis specimen evasit. Nichil Q. fabio maximo qui Gallica victoria cognomen Allobrogicus sibique a posteris peperit adolescente magis infame nichil eodem sene ornatius aut speciosius illo seculo nostra civitas habuit. Quis ignorat Q. Catuli auctoritatem in maximo clarissimorum virorum proventu excelsum gradum obtinuisse cuius si superior aetas revolvatur multi lusus multae deliciae reperientur quae quidem ei impedimento non fuerunt quominus patriae princeps nomenque eius in capitolio fastigio fulgeret ac virtute civile bellum ingenti motu orientis sepeliret. L. vero Silla usque ad quaesturae suae comitia vitam libidine vino ludicrae artis amore inquinatam perduxit. Quapropter C. marium consulem moleste tulisse

traditur quod sibi asperrimum in Africa bellum gerenti tam
delicatus questor sorte obuenisset. Eiusdem virtus quasi per
ruptis et disiectis nequitie qua obsidebatur claustris
cathenas in gurgite manibus iniecit, Mitridatem co
pescuit, socialis fluctus belli repressit, Cynne domina
cionem fregit, eum quoque qui se in Affrica questorem
fastidierat ipsam illam provinciam proscriptum exulem
petere coegit. Que tam diuersa tamque inter se contraria
si quis apud animum suum attenciore comparacione expendere
velit, duos in vno homine Sillas esse crediderit, fuisse
turpem adolescentulum et virum dicerem fortem nisi
ipse se felicem appellari maluisset. Atque vt nobilitate
bustis penitencie serpit admonite respicere altiora mo
do suo sperare ausos subiectam. Titus Aufidius
cum asiatici publici exiguam admodum particulam ha
buisset, postea totam Asiam pro consulari imperio ob
tinuit. Nec indignati sunt socii eius parere fascibus que
aliena tribunalia adulantem viderunt. Gessit se etiam inte
gerrime atque splendidissime. Eo quidem modo demonstrauit
pristinum questum suum fortune, presens vero dignitatis incremen
tum moribus ipsius imputari debere.
At P. Rutilius non publicanum in Sicilia egit
sed operas publicanis dedit. Idem vltimam ino
piam suam auctorato sociis officio sustentauit. Ad
hoc postmodum consule leges vniuersi Siculi acceperunt
acerbissimo quoque predonum ac fugitiuorum bello liberati sunt.
Portus ipsos si quis modo inest rebus sensus tantam
in eodem homine varietatem admiratos arbitror. Quem
enim diurnas captuas exigentem animaduerterant, eundem
iura dantem classesque et exercitus regentem viderunt.
Cui tanto incremento maius adiciam. Esculo ca
pto Cn. Pompeius Magni pater Publium Ventidium etate
puberem in triumpho suo populi oculis subiecit. Hic est
Ventidius qui postea Rome ex Parthis et per Parthos de Crasso

227
111

manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus triumphum
duxit. Ita qui captivus carcerem exhorruerat victor capi
tolium felicitate celebrauit. In eodem etiam illud eximium
quod eodem anno pretor consul est factus.

Cuius vite contemplem varietatem. L. Lentulus
consularis lege cecilia repetundarum crimine oppressus
censor cum L. Censorino creatus est. Quem quidem
fortuna inter tormenta et dedecora alterna vice versabat. Consulatum illius dampnacionis. dampnacionem
censuram sortiendo. et neque bonis eum perpetuis frui
neque malis eum ingemiscere patiendo. Eisdem viribus
uti voluit in Gn. Cornelio Scipione Nasica. qui con-
sul a penis apud Lyppares captus belli iure o-
mnia perdidisset. letiore subinde vultu eius ad mutus
tumulta recuperavit. consul etiam iterum creatus est. Quis
crederet illum et duodecim securibus ad Carthagi-
nensium peruenturum cathenas. Quis rursus existima-
ret a punicis vinculis ad summum imperii peruenturum insignia.
Sed tamen ex consule captivus. et ex captivo consul
est factus.

Quid Crasso. nonne pecunie magnitudo locupletis
nomen dedit. sed eidem postea inopiam turpem
decoctoris supplacione impressit. Siquidem bona eius a cre-
ditoribus quia solidum praestare non poterat venierunt.
Itaque amara singillacione non caruit. cum egens am-
bularet. omnes ab occurrentibus salutabatur. Crassum
corpus acerbitate Q. Cepio precurrit. Is namque e
preture splendore et triumphi claritate consulatus
decore maximi pontificis sacerdocio ut senatus patronus
diceretur assecutus in publicis vinculis spiritum deposuit.
Corpus quoque eius funesti carnificis manibus laceratum
in scalis gemoniis iacens magno cum horrore
totius fori Romanam conspectum est.

Iam G. marius maxima fortune luctacio est

omnes enim eius impetus tam corporis quam animi ro
bore fortissime sustinuit Arpinatibus honoribus iudicatus
inferior questuram Rome petere ausus est patientia deinde
repulsarum irrupit magis in curiam quam venit In tri
bunatus quoque et edilitatis petitione consimilem campi notam
expertus pretture candidatus supremo in hoc ita hesit quem
tamen non sine periculo obtinuit Ambitus enim accusatus vix
atque egre absolutionem a iudicibus impetravit Ex illo ma
rio tam humili arpinate tam ignobili Rome tam fasti
diendo candidato ille marius evasit qui affricam subegit
Iugurtham regem ante currum egit qui theutonorum
Cimbrorumque exercitus delevit cuius bina in urbe spectantur
Cuius septem in fastis consulatus leguntur Cui post
exilium consulem creari proscripto quoque facere proscriptionem contin
git Quid huius condicione inconstantius aut mu
tabilius Quem si inter miseros posuis miserrimus inter feli
ces felicissimus reperietur C autem Cesar cuius virtutes
aditum sibi in celum astruxerunt inter prime iuvente inicia
privatus Asyam petens a maritimis predonibus circa
insulam farmacusam exceptus quinquaginta se talentis
redemit parva igitur summa clarissimum mundi sidus in
piratico myoparone rependi fortuna voluit
Quid est ergo quod amplius de ea queramur si non conso
tibus quidem divinitatis sue parcit sed celeste numen se ab
iniuria vindicavit Continuo enim captos predones cru
cibus affixit Attento studio nostra commemoratio in
remissiore animo aliena narrare Perdite luxurie

Polemo

Sermo de fi ad propositum

Atheniensis adolescens polemo neque illecebris eius tantummodo
sed etiam ipsa infamia gaudens cum e convivio non
post occasum solis sed post ortum surrexisset domumque redi
ens xenocratis philosophi patentem ianuam vidisset vino gra
vis unguentis delibutus sertis capite redimito perluci
da veste amictus refertam turba doctorum hominum scolam
eius intravit nec contentus tam deformi introitu consedit

eam ut clarissimum eloquium et prudentissima precepta
temulencie lasciuiis eleuaret. Orta deinde inter eos est
omni indignatione xenocrates multum in eodem situ continuit
omissaque re qua disserebat de modestia ac temperancia
loqui cepit Cuius grauitate sermonis resipiscere coactus
Pollemo primum coronam capite deiectam proiecit paulo
post brachium intra pallium reduxit procedente tempore oris
vultus conuiualis hylaritatem deposuit Ad ultimum totam
luxuriam exuit uniusque orationis saluberrima medicina
sanatus ex infami ganeone maximus philosophus euasit pe-
regrinatus est enim eius animus in nequicia non habitauit.
Piget Themistoclis adolescentiam attingere siue patrem
aspiciam abdicationis iniungentem notam siue matrem su-
spendio finire vitam propter filii turpitudinem coactam
cum enim postea grai sanguinis virorum clarissimus extitit
mediumque Europe et Asie vel spei vel desperationis pi-
gnus fuit Hec enim eum salutis sue patronum habuit illa
vadem victorie assumpsit. Cymonis vero incuna-
bula opinione stulticie fuerunt referta eiusdem stulticie im-
peria salutaria athenienses senserunt itaque coegit eos stu-
poris semetipsos dampnare qui eum stolidum crediderant
Nam Alcibiadem quasi due fortune partite sunt altera que
ei nobilitatem eximiam habundantes diuicias formam presta-
tissimam fauorem ciuium propensum summa imperia precipu-
as potentie vires flagrantissimum ingenium assignaret altera
que dampnacionem exilium vendicionem bonorum inopiam odium
patrie violentam mortem infligeret Nec aut hec aut illa
vniuersa sed varia et perplexa freto atque estui similia
Ad inuidiam usque Policratis samiorum tyrannum habun-
dantissimis bonis conspicuus vite fulgor ex-
cessit nec sine causa omnes enim conatus eius placido
excipiebantur itinere spes certum capite rei fructum
apprehendebant vota nuncupabantur simul et soluebantur
velle ac posse in equo positum erat Semel duntaxat vultum

Duplex fortuna

mutavit per quam brevis tristitie salebra sinuatus
tunc cum admodum gratum sibi anulum de industria
in profundum ne omnis incommodi expers esset abiecit quem
tamen continuo recuperavit capto pisce qui eum devoraverat
Sed hunc cuius felicitas semper plenis velis prosperum
cursum tenuit Orontes darii Regis prefectus in excel-
sissimo michalensis montis vertice cruci affixit e qua
putres eius artus et tabido cruore manantia membra
atque illam levam cui neptunus anulum piscatoris manu
restituerat situ marcidam Samos amara servitute aspera
diu pressa liberis ac letis oculis aspexit Dionisius au-
tem hereditatis nomine a patre Siracusanorum ac pene
totius Sicilie tyrannidem adeptus maximarum opum
dominus exercituum dux rector classium equitatuum potens
propter inopiam litteras puerulos corinthi docuit Sed
eodem tempore tanta mutatione maiores natu ne quis
nimis fortune crederet magister ludi factus ex tiranno monuit

Sequitur hunc Siphax rex consimilem fortune iniquitatem expertus quem amicum
hinc Roma per Scipionem illinc Cartago per has-
drubalem ultro petitum ad penates deos venerat Ce-
terum eo claritatis evectus ut validissimorum populorum non ar-
biter sed victor extiterit parvi temporis intercapedine vinctus ca-
tenatusque a lelio legato ad Scipionem impera-
torem pertractus est Cuiusque dexteram regio insidens
solio arrogantius manum attigerat eius genibus supplex
procubuit Caduca nimirum et fragilia puerilibusque
consentanea crepundiis sunt ista que vires atque opes
humane vocantur Affluunt subito repente dilabuntur
Nullo in loco nulla in persona stabilibus nixa radi-
cibus consistunt Sed incertissimo flatu fortune huc
atque illuc acta quos sublime extulerunt improviso recursu
destitutos profundo cladium miserabiliter immergunt Itaque neque
existimari neque dici debent bona que inflictorum malorum

Bona temporalia non sunt bona.

Crepida est calciamentum quod conformatur utrique pedi nec plus uni quam alteri et dicitur a crepes quod est dubium et eodem modo fortuna dubia est.

rum amaritudine desiderium sui duplicant.

Volubilis fortune complura exempla retulimus
constanter propicie admodum pauca narrari possunt
Quo patet eam aduersas res cupido animo
infligere secundas parco tribuere Eadem ubi malignita
tate obliuisci sibi imperauit non solum ac maxima
sed etiam perpetua bona congerit. Videamus ergo quot
gradibus beneficiorum primum metellum a primo originis
die ad ultimum usque fati tempus numquam cessante indul
gencia ad summum beate vite cumulum perduxerit. Nasci
eum in orbe terrarum principem voluit. parentes ei nobi
lissimos dedit. adiecit animi carissimas dotes. et cor
poris vires ut sufficere laboribus possent. uxorem
pudicicia et fecunditate conspicuam conciliauit. Consu
latus decus. imperatoriam potestatem. speciosissimi triumphi
pretextam largita est. fecit ut eodem tempore tres
filios consulares unum etiam censorium triumphalem
quartum pretorium videret utque tres filias nuptum daret
earumque sobolem sinu suo exciperet. tot partus. tot
incunabula tot viriles toge. tam multe nupciales
faces. honorum imperiorum. omnis denique gratulacionis
summa habundancia. cum interim nullum funus. nullus
gemitus. nulla causa tristicie. Celum contemplare.
vix tamen ibi talem statum reperies. quoniam quidem luctus et
dolores deorum quoque pectoribus a maximis vatibus assi
gnari videamus. Hunc vite actum eius consentaneus
finis excepit. Namque metellum ultime senectutis spa
cio defunctum leni genere mortis inter oscula amplexus
que carissimorum pignorum extinctum filii et generi hu
meris suis per urbem latum rogo imposuerunt.

Metellus

Clara hec felicitas obscurior id. sed diuino splendore
Opposita. Cum enim Gyges regno lidie armis et
diuiciis habundantissimo inflatus animo Appollinem

Giges

plurimum felicitatis venisset an quisquam mortalium se esset
felicior. Deus ex abdito sacrarii specu voce emissa a-
glaum Zophidium ei pretulit. Is erat Archadum pau-
perrimus sed etate iam senior terminos agelli sui numquam ex-
cesserat parvuli ruris fructibus ac voluptatibus contentus.
Verum profecto beate vite finem apollo non adum-
brati oraculi sagacitatem complexus est. Quocirca
insolenter fulgore fortune sue glorianti respondit magis se
probare securitate ridens tugurium quam tristem curis
et sollicitudinibus aulam. paucas quoque glebas pavo-
ris expertes quam pinguissima lidie arva metu referta
et unum aut alterum iugum boum facilis tutele quam
exercitus et arma et equitatum voracibus impensis one-
rosum. et usus necessarii horreolum nulli nimis appe-
tendum quam thezauros omnium insidiis et cupidita-
tibus expositos. Ita Gyges dum astipulatorem
vane opinionis deum habere concupiscit ubi nam
solida et sincera esset felicitas didicit.

Nunc illud genus felicitatis exsequar quod totum
in habitu animi consistit. nec in votis petitur. sed in
pectoribus sapientia predit(is) variis dictis factis quoque pru-
dentibus enitescit. Appium Claudium crebro solitum
dicere accepimus negotium populo Romano melius quam ocium
committi. non quod ignoraret quam iocundus tranquillitatis
status esset. sed quod animadverteret prepotentia imperia agitatione
rerum ad virtutem capessendam excitari. nimia quiete
in desidiam resolvi. Et sane negotium nomine hor-
ridum civitatis nostre mores in suo statu continuit
blande appellationis quies plurimis viciis respersit.
Scipio vero Affricanus turpe esse aiebat in re mi-
litari dicere non putaram. videlicet quia explorato
et excusso consilio que ferro aguntur administrari
oportere arbitrabatur summa ratione. Inemendabilis est enim
error qui violentie Martis committitur. Idem negabat

aliter cum hoste confligere debere quam aut si occasio obue-
nisset aut necessitas incidisset eque prudenter. Nam et pro-
speram gerende rei facultatem maxima dementia est omit-
tere et in angustias ultime pugnandi pulsum abstinere
se prelio pestifere ignauie affert exitum. Eorum quoque qui ita
committunt alter beneficio fortune uti alter iniurie nescit
resistere. Quintus quoque Metelli tum grauis tum etiam alta in
senatu sententia qui deleta Carthagine nescire se illa
victoria boni ne plus an mali reipublice attulisset asse-
uerauit quia ut pacem restituendo profuisset ita Hanniba-
lem summouendo non nichil nocuisset. Eius enim transitu
in Italiam dormientem iam pridem Romanam uirtutem
excitatam dicebat metuique debere ne acri emulo libe-
rata in eundem somnum reuolueretur. Sin equo igitur ma-
lorum posuit uri tecta uastari agros exhauriri e-
rarium et prisci roboris neruos hebetari. Quid
illud factum Caii Fimbrie consularis quam sapiens. M.
Marco enim Lutatio Pythia splendido equite Romano
iudex additus de sponsione quam is cum aduersario quod uir
bonus esset fecerat nunquam illud iudicium pronunciatione sua
finire uoluit ne aut probatum uirum si contra eum
iudicasset fama spoliaret aut iuraret uirum bonum es-
se cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur. Foren-
sibus hec illa militaribus stipendiis prudentia exhibita.
Papirius cursor consul cum Aquiloniam oppugnans
prelium uellet committere pullariusque non prosperan-
tibus auibus optimum ei auspicium attulisse renunciasset
de fallacia ipsius factus certior sibi quidem et exer-
citui bonum omen datum credidit ac pugnam iniit.
Ceterum mendacem ante ipsam aciem constituit ut
haberent dii in cuius capite si quid ire concepissent
expiarent. Directum est siue casu siue celestis
numinis prouidentia quod primum e contraria parte missum erat
telum in ipsius pullarii pectus eumque exanimem

prostrauit. Id vt cognouit Consul fidente animo et
inuasit Aquiloniam et cepit. Tam cito animaduertit quo
pacto iniuria imperatoris vindicari debeat, quemadmo-
dum violata religio expianda foret, qua ratione vi-
ctoria apprehendi posset. egit virum seuerum, consulem reli-
giosum, imperatorem strenuum, timoris modum, pene genus,
spei viam vno mentis impetu rapiendo.
Nunc ad Senatus acta transgrediar. Cum aduersus
Hannybalem Claudium Neronem et Liuium Sali-
natorem consules mitteret, eosque vt virtutibus pares
ita inimiciciis inter se acerrime dissidentes videret, summo
studio ad gratiam reduxit, ne propter priuatas dissensiones
rem publicam parum vtiliter administrarent. Quia consimili imperio
etiam vbi concordia inest maior aliena opera inspectandi
quam sua edendi cupiditas nascitur. Vbi vero etiam
pertinax intercedit odium alter alterius quam vtrisque contrariis
castris certior hostis prosistit. Eosdem Senatus
cum ob nimis asperam actam censuram a Gn. Bebio
tribuno plebis pro rostris agerentur rei, cause dictione decreto suo
liberauit vacuum omnis iudicii metu eum honorem red-
didit qui exigere deberet rationem non reddere.
Ac illa Senatus sapientia Tyberium Graccum tribunum
plebis agrariam legem promulgare ausum morte mul-
ctauit. Idem vt decemviri legem eius triumviros per vi-
ritim diuideret egregie censuit. Siquidem grauissime sedi-
cionis eodem tempore et auctorem et causam sustulit.
Quid deinde se prudenter in rege Massinissa gessit. Nam
cum promptissima et fidelissima eius opera aduersus Car-
taginenses vsus esset, eiusque in dilatando regno auidio-
rem cerneret, legem ferri iussit qua Massinisse ab im-
perio populi Romani solutam libertatem tribueret. Quo facto
cum optime meriti beniuolentiam retinuit tum Mauri-
tanie et Numidie ceterarumque illius tractus gentium
numquam fida pace quiescentem feritatem a valuis suis
repulit.

Tempus deficiet domestica narrantem quia imperium no
strum non tam robore corporum quam animorum vigore
incrementa ac tutelam sui comprehendit. Maiore itaque ex par
te Romana prudentia in admiratione tacita reponatur
alienigenisque huius operis generis contemptibus detur aditus.
Socrates humane sapientie quasi quoddam terrestre oraculum
nichil ultra petendum a diis immortalibus arbitrabatur quam
ut bona tribuerent, quia hii demum scirent quid unicuique
esset utile. nos autem plerumque id votis expetere quod non
impetrasse melius foret. Etenim densissimis tenebris
involuta mortalium mens in quam late patentem errorem
cecas precationes tuas spargis. Divitias appetis que multis
exitio fuerunt. honores concupiscis qui multos pessum
dederunt. regna tecum ipsa volvis quorum exitus sepe
numero miserabiles cernuntur. Splendidis coniugiis inicis manus
at hec ut aliquando illustrant ita non numquam funditus domos
evertunt. Desine igitur stulta mens malorum tuorum causis
quasi felicissimis rebus inhiare et te totam celestium
arbitrio permitte. quia qui tribuere bona ex facili solent
etiam eligere aptissime possunt.
Item expedita et compendiaria via eos ad gloriam per
venire dicebat qui id agerent ut quales videri vellent
tales etiam essent. Qua quidem predicatione aperte monebat
ut homines ipsam potius virtutem haurirent quam umbram
eius consectarentur. Idem ab adolescentulo quodam
consultus utrum uxorem duceret an se omni matrimonio
abstineret respondit utrum eorum fecisset acturum penitentiam. Hic
te inquit solitudo hic orbitas hic generis interitus hic
heres alienus excipiet. Illic perpetua sollicitudo contextus
querelarum dotis exprobratio affinium grave supercilium gar
rula socrus lingua subsessor alieni matrimonii incertus
liberorum eventus. non passus est iuvenem in contextu rerum
asperarum quasi lete materie facere delectum. Idem cum
Atheniensium scelerata dementia tristem de capite eius
sententiam tulisset forti quoque animo et constanti vultu potionem

venenum e manu carnificis accepisset admoto iam labris
poculo uxore Xantippe inter fletum et lamentationem
vociferante innocentem eum periturum. Quid ergo inquit
nocenti mihi mori satius esse duxisti. Immensam illam
sapientiam que nec in ipso quidem vite excessu oblivisci
sui potuit. Age quam prudenter Solon qui neminem dum adhuc
viveret beatum dici debere arbitrabatur quod ad ul-
timum usque fati diem ancipiti fortune subiecti essemus.
Felicitatis igitur humane appellationem rogus consummat
qui se incursui malorum obicit. Idem cum ex ami-
cis quendam graviter merentem videret in arcem perduxit, hor-
tatusque est ut per omnes subiectorum edificiorum partes
oculos circumferret. Quod ut factum animadvertit, Cogita
nunc tecum inquit quam multi luctus sub his tectis et olim
fuerint hodieque versentur in sequentibus quoque seculis sint habita-
turi, ac omitte mortalium incommoda tamquam propria de-
flere. Qua consolatione demonstravit urbes esse
humanarum cladium consepta miseranda. Idem aiebat
si in unum locum cuncti mala sua contulissent
futurum, ut propria deportare domum quam ex communi miserie
acervo portionem suam ferre mallent. Quo collige-
bat non oportere nos que fortuito patiamur precipue et in-
tollerabilis amaritudinis iudicare. Bias autem
cum patriam eius Prienem hostes invasissent omnibus
quos modo sevicia belli incolumes abire passa fu-
erat preciosarum rerum pondere onustis fugientibus
interrogatus quid ita nichil ex bonis suis secum
ferret, Ego vero inquit bona mea mecum porto.
Pectore enim illa gestabat non humeris nec oculis
visenda sed extimanda animo, que domicilio mentis
inclusa, nec mortalium nec deorum manibus labe-
factari queunt, et ut manentibus presto sunt ita fu-
gientes non deserunt. (i. brevis et compendiosa)
Iam Platonis verbis astricta sed sensu prevalens

Divicie durabiles.

sentencia / qui tunc demum beatum fore orbem futurum predicauit / cum aut sapientes regnare aut reges sapere cepissent / Beatitudo orbis

Rex etiam ille subtilis iudicij quem ferunt traditum sibi dyadema prius quam capiti imponeret retentum diu considerasse ac dixisse / O nobilem magis quam felicem pannum / quem si quis penitus cognosceret quam multis sollicitudinibus et periculis et miserijs sit refertus ne humi quidem iacentem tollere vellet / Placao contemptibilis

Quid Xenocratis. Xenocratis quam laudabile / qui cum maledicto quorundam sermoni summo silencio interesset / uno ex hijs querente / cur solus linguam suam cohiberet / quia dixisse me inquid aliquando penituit tacuisse nunquam / Taciturnitas

Aristophanes quam altioris est prudentie preceptum qui in comedia introduxit remissum ab inferis Atheniensium periclem vaticinantem non oportere in urbe nutriri leonem / si autem sit alitus obsequi ei conuenire monet eum ut precipue nobilitate et concitati ingenij iuuenes refrenentur / nimio ciuium fauore ac prospera indulgencia pasti quominus potentiam obtineant ne impediantur / quod stultum et inutile sit eas obtrectare vires quas ipse foueris /

Egregie etiam Thales. Nam interrogatus an facta hominum deos fallerent / Ne cogitata inquit / ut non solum manus sed etiam mentes puras habere vellemus cum secretis cogitationibus nostris celeste numen adesse credidissemus /

Nec quod consequitur minus sapiens. Cum filie pater Themistoclem consuleret utrum eam pauperi sed ornato an locupleti parum probato collocaret / Cui ille malo inquit virum pecunia quam pecuniam viro indigentem. Quo dicto stultum monuit ut generum potius quam diuicias generi legeret /

Extat Philippi quoque perprobabilis epistola in qua Alexandrum quorundam Macedonum beniuolentiam largicione

ad se atrahere conatum sic increpuit Que te fili ra-
cio in hanc tam vanam spem induxit ut eos
tibi futuros existimares quos pecunia ad amorem
tui compulisses A caritate istud pater cuius vox Phi-
lyppus maiore ex parte mercator grecie quam victor

Aristotiles autem Calistenem auditorem suum
ad Allexandrum mittens monuit ut cum eo aut
rarissime aut quam iocundissime loqueretur quo scilicet
Loquela cauta — aput regias aures vel silencio tucior vel sermone esset
acceptior At ille dum Allexandrum persica
salutacione gaudentem obiurgat et ad macedonicos
mores invitum revocare benivole perseveraret spiritu carere
iussus seram neglecti salubris consilii penitenciam egit
Idem Aristotiles de semetipso in neutram partem loqui
debere predicabat cum laudare se vani et vituperare stul-
ti esset Eiusdem utilissimum exemplum ut volupta-
tes abeuntes consideremus quas quidem sic ostendendo immi-
nuit fessas enim penitencie quam plenas animis nostris subicit quo
minus cupide repetentur

Nec parum prudens Anaxagoras interroganti cui-
dam quisnam esset beatus Nemo inquit ex hiis quos tu
Beatus — felices existimas sed eum in illo numero reperies qui a
te ex miseris constare creditur Non erit ille divi-
ciis et honoribus habundans sed aut exigui ruris aut
non ambiciose doctrine fidelis ac pertinax cultor in se-
cessu quam in fronte beatior Demadis quoque dictum sapi-
ens nolentibus enim Atheniensibus divinos honores Alle-
xandro decernere Videte inquit ne dum celum custoditis
terram amittatis Sed porro subtiliter Anacharsis leges
aranearum comparabat nam ut illas infirmiora animalia
Lex — retinere valenciora transmittere Ita hiis humiles et pau-
peres constringi divites et potentes non alligari

Nichil etiam Agesilay facto sapientius Qui cum ad-
uersus rempublicam Lacedemoniorum conspiracionem ortam
nocte comperisset leges ligurgi continuo abrogauit que de
indempnatis supplicium sumi vetabant Comprehensis autem
et interfectis sontibus euestigio restituit atque vtrumque simul
prouidit ne salutaris animaduersio uel iniusta esset uel iure
impediretur Itaque vt semper esse posset aliquando non fuit.
Nescio an Hannonis excellentissimi consilium Ma-
gone enim Canensis pugne exitum senatui penorum nun-
ciante in quod tanti successus fidem anulos aureos trium
modiorum mensuram explentes fundente qui interfectis
nostris ciuibus detracti erant quesiuit an aliquis soci-
orum post tantam cladem a Romanis defecisset Atque vt
audiuit neminem ad hanybalem transisse suasit protinus
vt legati Romam per quos de pace ageretur mitterentur
Cuius si sententia valuisset in secundo punico bello victa Car-
thago neque tercio deleta foret. Ne Samnites quidem paruas
penas consimilis erroris pependerunt quod herenii poncii
salutare consilium neglexerunt Qui auctoritate et pru-
dencia ceteros prestans ab exercitu et duce eius filio suo
consultus quidnam fieri de legionibus Romanis apud furcas
caudinas inclusis deberet inuiolatas dimittendas respondit Po-
stero die eadem de re interrogatus deleri eas oportere dixit
vt aut maximo beneficio gratia hostium emeretur aut grauissima
iactura vires confringerentur Sed improuida temeritas victo-
rum dum vtramque partem vituperat sub iugum missam in
perniciem suam accendit.
Multis et magnis sapientie exemplis paruulum adiciam
Cretenses cum acerbissima execracione aduersus eos quos
vehementer oderunt vti volunt vt mala consuetudine de-
lectentur optant modesto quod voti genere efficacissimum vlcionis
euentum reperiunt Inutiliter enim aliquid concupiscere et in
eo perseuerare morari exicio vicina ea dulcedo est.

Humanum est peccare Angelicum emendare Dyabolicum perseue-
rare.

Valerius vii. c. iii. Valerius sapiens et vafricie dux est [illegible] prima [illegible]
de qua dictum est in precedenti titulo [illegible] obliqua et plena
astucia de qua dicitur in hoc titulo

eo aliud factorum dictorumque genus a sapiencie pro
ximo deflexu ad vafricie nomen progressum quod nisi
fallacie vires assumpserit fidem propositi non invenit laudem
ex occulto magis tramite quam aperta via petit. Servio
enim Tullio regnante cuidam patrifamilias in agro Sabino
precipue magnitudinis et eximie forme vacca nata est quam
oraculorum certissimi auctores in hoc a diis immortalibus
editam crediderunt ut quisquis eam Aventinensi Diane immo
lasset eius patria tocius terrarum orbis imperium obtineret. Letus
eo dominus bovem summa cum festinacione actam Romam
maturitatem in Aventino ante aram Diane constituit
sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus. De
qua re antistes templi certior factus religionem hospi
ti intulit ne prius victimam cederet quam proxima se
aqua abluisset. Eo quod alveum Tyberis petente vac
cam ipse ymolavit et urbem nostram tot civitatum tot
gentium dominam pro sacrificii furto reddidit. Quo in
genere acuminis in primis Junius Brutus referendus est.
Nam cum a rege Tarquinio avunculo suo omnem
nobilitatis indolem excerpi inter quos ceteros etiam fratrem
suum quod vegecioris ingenii erat interfectum animadverte
obtusi se cordis esse simulavit ea quod fallacia maximas
virtutes suas texit. Profectus etiam Delphos cum
Tarquinii filiis quos is ad Appollinem pyticum munerii
bus et sacrificiis honorandum miserat aurum deo nomine
doni concavato baculo inclusum tulit quia timebat
ne sibi celeste numen aperta liberalitate venerari tutum
non esset. Peractis deinde mandatis patris appollinem
Juvenes consuluerunt quisnam ex ipsis Rome regnaturus
videtur. At is penes eum summam potestatem urbis
nostre futuram respondit qui ante omnes matri osculum dedisset.
Tum Brutus perinde atque casu prolapsus de industria

se abiecit terram quam communem omnium matrem existimans
osculatus est Quod tam vaffre telluri impressum
osculum urbi libertatem Bruto primum locum in
fastis tribuit

[S]cipio quoque superior presidium calliditatis amplexus
est Ex Sicilia enim petens Affricam ad fortis-
sissimis peditibus Romanis trecentorum equitum
numerum complere vellet neque tam subito eos instruere
posset quod temporis angustie negabant sagacitate
consilii assecutus est Namque ex hiis iuvenibus quos
secum e tota Sicilia nobilissimos et ditissimos sed
inermes habebat ad se vocatos captos speciosa arma
et electos equos quam celerrime expedire iussit velut
eos continuo secum ad oppugnandam Carthaginem
advecturus Qui cum imperio et celeriter ita
longinqui et periculosi belli respectu sollicitis animis
paruissent remittere Scipio illam expeditionem si ar-
ma et equos militibus suis tradere voluisset edixit
rapuit condicionem imbellis ac timida iuventus instru-
mento quam suo cupide nostris cessit Ergo calliditas
ducis providit ut si quid primus iniungeret gravius
primus deinde remisso milicie metu maximum beneficium
fieret Quod sequitur narrandum est

[Q]uintus Fabius Labeo arbiter a senatu finium
constituendorum inter Nolanos ac Neapolitanos
datus cum in rem presentem venisset utrosque sepa-
ratim monuit ut omissa cupiditate regredi modo
controversia quam progredi mallent Id quod cum
utraque pars auctoritate viri mota fecisset aliquan-
tulum in medio vacui agri relictum est Con-
stitutis deinde finibus ut ipsi terminaverant quicquid re-
liqui soli fuit populo Romano adiudicavit Ceterum

Et si circumventi Nolani ac Neapolitani queri merito
potuerunt tamen ipsorum dementiam dicta simul impro
bi prestigiorum novum civitati nostre vectigal accessit
Eundem ferunt cum a rege Antiocho quem bello
superaverat ex federe icti dimidiam partem navium
accipere deberent medias omnes secuisse ut eum tota
classe privaret Iam M. Antonio remittendum
convicium est qui ideo se aiebat nullam orationem
scripsisse ut si quid superiore iudicio actum esset
quod ei quem postea defensurus esset nocitum foret
non dictum a se affirmare posset quod facti vix pudenter
causam tollerabilem habuit pro periclitantium enim
capite non solum eloquentia sua uti sed etiam verecun
dia abuti paratus erat
Sertorius vero corporis robore atque animi con
silio parem nature indulgentiam expertus pro
scriptione Sillana dux Lysitanorum fieri coactus
cum eos oratione flectere non posset ne cum Romanis
universa acie confligere vellent vafro consilio ad
suam sententiam perduxit duos enim in conspectu eo
rum constituit equos validissimum alterum alterum
infirmissimum ac deinde validi caudam ab imbecilli
sene paulatim carpi infirmi a iuvene eximie
virium universam convelli iussit obtemperatum imperio
est sed dum adolescentis dextra irrito se labore
fatigat senio confecta manus ministerium executa est
Tunc barbare concioni quorsum ea res tenderet
cognoscere cupienti subiecit equi caude consimilem
esse nostrum exercitum cuius partes aliquis aggrediens
opprimere posset universum conatum prosternere celerius
traditurum victoriam quam occuparit ita gens bar
bara aspera et regi difficilis in exitium suum ru

ens quam vtilitatem ciuibus respexerat quam prius
abius autem maximus cuius non dimicare vi-
cere fuit cum precipue fortitudinis nolanum pe-
ditem dubia fide suspectum et strenue opere luca-
num peditem equitem amore scorti deperditum in
castris haberet vt vtroque potius bono milite vteretur
quam in vtrumque animaduertere alteri suspicionem suam dis-
simulauit in altero disciplinam a recto tenore defle-
xit Namque illum bene pro tribunali laudando omni
genere honoris prosequendo animum suum a penis
ad Romanos coegit redire et hunc clam meretricem
redimere passus fidissimum pro nobis excursorem
reddidit Veniam nunc ad eos quibus salus astu-
cia questita est

Volusius edilis plebis proscriptus ysiaci habitu per
itinera viasque publicas stipem petens quisnam
vere esset occurrentes dignoscere passus non est
Eoque fallacie genere tectus in M. bruti castra per-
uenit Quid illa necessitate miserius que magistratum populi
Romani abiecto honoris pretexto alienigene reli-
gionis obscuratum insignibus per vrbem iussit
incedere O nimis hii sue vite aut illi aliene mortis
cupidi qui talia vel ipsi sustinuerunt vel alios per-
peti coegerunt

Aliquanto speciosius Sentius Saturninus vetulonis in
eodem genere casus vltime sortis auxilium qui
cum triumuiris inter proscriptos nomen suum propositum
audisset continuo preture insignia inuasit preterea
tibus quoque in modum lictorum et apparitorum et seruorum
publicorum subornatis vehicula comprehendit hospicia
occupauit obuios suos summouit ac tam audaci
vsurpacione imperii in maxima luce densissimas
hostilibus oculis tenebras offudit Idem vt puteolos

perinde ut publicum ministerium agens summa cum cele
ritate correptis navibus in Siciliam tutissimum tunc pro
scriptorum perfugium penetravit.
His uno adiecto lenioris note exemplo ad externa re
vertar. Amantissimus quidam filii cum eum in
concessis ac periculosis scorti amoribus ab insania cu
piditatis pater inhibere vellet salubri consilio patriam
indulgentiam temperavit. petiit enim ut prius quam ad
eam quam diligebat iret vulgari et permissa ve
nere uteretur. Cuius precibus se obsecutum adolescens
infelicis animi impetum satietate licentis concubitus
resolutum ad id quod non licebat tardiorem pigrio
remque afferens paulatim deposuit.
Alexander Macedonum rex sorte monitus
ut eum qui sibi porta egresso primus occurrisset
interfici iuberet asinarium forte sibi obviam factum
ad mortem abripi imperasset. eo quaerente quidnam
se immerentem capitali supplicio innocentemque adiceret
cum ad excusandum factum suum oraculi preceptum
attulisset. Asinarius si ita est inquit rex alium
sors huic morti destinavit. Nam asellus quem
ego ante me agebam prior tibi occurrit. Delectatus
Alexander et illius tam callido dicto et quod ipse
ipse revocatus ab errore erat occasionem in aliquod vi
liore animali expiande religionis rapuit. Summa
in hoc mansuetudo in alterius regis equisona cal
Oppressa magorum dominatione liditas.
Oppresso Darius rex adiutoribus eiusdem dignitatis
assumptis pactum cum eis pelari operis consortibus fe
cit ut equis insidentes solis ortu cursum in quendam
locum dirigerent. is quoque regno potiretur cuius equus
in eo primus hinnisset. Ceterum maxime incedis com

Darius in cro. li. 1. c. 13.

competitoribus fortune beneficium expectantibus solus ta-
men equisonis sui Ebaris prosperum exoptate rei
effectum assecutus est. Qui in eque genitalem partem
demissam manum cum ad eum locum venisset
naribus equi admovit. Quo odore irritatus ante
omnes hinnitum edidit. Audito quo eo sex reliqui sum-
me potestatis candidati continuo equis delapsi ut est
mos persarum humi prostratis corporibus Darium
Regem salutaverunt. Quantum imperium quam par-
vo interceptum est vaframento.

Bias autem cuius sapientia diuturnior inter homines est
quam patria Priene fuit. Siquidem hec etiam nunc spi-
rat illius perinde vero extincte vestigia tantummodo extant. — Cautela Amicicie
Ita aiebat oportere homines in usu amicitie versari
ut meminissent eam ad gravissimas inimicitias posse
converti. Quod quidem preceptum prima facie specie
nimis fortasse callidum videatur inimicumque simplici-
tati qua plerumque familiaritas gaudet. Sed si
altior animi cogitatio demissa fuerit per quam utile
reperietur. Lampsacene vero urbis salus
unius vaframenti beneficio constitit. Nam cum ad
excidium eius summo studio Alexander ferretur proximum
quem conspexit Anaximenem preceptorem suum in-
iurasse quia manifestum erat futurum ut preces suas ire
eius opponeret non facturum se quod petisset. Inuenit
Tunc Anaximenes peto inquit ut Lampsacum di-
ruas. Hec velocitas sagacitatis oppidum vetusta
nobilitate inclitum exitio cui destinatum erat subtraxit. — Utile est consilium sapientum
Demosthenis quoque astutia mirifice cuidam anicule subsidio
fuit. Que pecuniam depositi nomine a duabus
hospitibus acceperat ea condicione ut illam simul u-
trisque redderet. Quorum alter interiecto tempore tamquam

mortuo socio squalore obsitus acceptam omnes nummos
abstulit. Superuenit deinde alter et depositum pete
cepit. Herebat miser et in maxima pariter et pe
cunie et defensionis penuria iam de laqueo et
suspendio cogitabat. Sed oportune Demostenes
ei affuit patronus qui ut in aduocationem venit
mulierem inquit parata est depositi se fidem soluere sed
nisi socium adduxeris id facere non potest quoniam ut ipse vo
ciferaris hec dicta est lex ne pecunia alteri sine altero
e ne illud quidem parum prudenter inaretur
qui athenis vniuerso populo inuisus causam aput
eum capitali crimine dicturus maximum honorem subi
to petere cepit non quod speraret se illum consequi
posse sed ut haberent homines vbi procursum ire quod
acerrimus esse solet effunderent. Neque eum tam cal
lida consilii ratio fefellit. Comiciis enim clamore in
festo et crebris totius contionis sibilis vexatus
nota etiam denegati honoris persectus eiusdem ple
bis paulopost in discrimine vite clementissima suf
fragia expertus est. Quod si ad hoc et ultionem siti
enti capiti suum prelum obiecisset nullam partem de
fensionis odio obseratae aures recepissent.
Huic vafrimento consimilis illa calliditas sump
ton Hanibal a Iulio consule nauali prelio victus
timens quod amisse classis penas dare offensam astu
cia auertit. Nam ex illa infelici pugna prius quam cla
dis nuntius domum perueniret quendam ex amicis
compositum et formatum Carthaginem misit.
Qui postquam ciuitatis eius curiam intrauit consuli
nos inquit Hanibal cum dux Romanorum magnas
secum maritimas trahens copias aduenerit an cum
eo confligere debeat. Acclamauit vniuersus sena
tus non esse dubium quin oporteret. Tum ille Co

flixit inquit et superatus est Ita liberum non re-
liquit his id factum dampnare quod ipsi fieri
debuisse iudicaverunt

Iam Hanibal Fabium maximum invictam armorum
suorum vim saluberrimis cunctationibus pugne
ludificantem ut aliqua suspicione trahendi belli re-
spergeret totius Ytalie agros ferro atque igne va-
stando unius eius fundum immunem ab huiusmodi in-
iurie genere reliquit Profecisset aliquid tanti
beneficii insidiosa adumbratio eius nisi Romane
urbi et Fabii pietas et Hanibalis vafri mo-
res fuissent notissimi

Tusculanis etiam astutie consilii incolumitas parta
est Cum enim crebris rebellationibus meruissent
ut eorum urbem funditus Romani everterent vellent atque
ad id exequendum Furius Camillus maximus dux
validissimo instructus exercitu venisset et universi to-
gati obviam processerunt Commeatusque et cetera pa-
cis munia benignissime prestiterunt Armatum etiam in-
trare menia passi sunt nec vultu nec habitu mutato
Qua constantia tranquillitatis non solum ad amicitie
nostre ius sed ad communionem civitatis usque penetrarunt
Sagaci hercule usi simplicitate qui aptius esse in-
tellexerant metum officio dissimulare quam armis protegere

a E volscorum ducis Tullii execrabile consilium Qui
ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate
accensus cum aliquot adversis preliis contusos animos
suorum et ob id paci promptiores animadverteret insidio-
sa ratione quo volebat compulit Nam cum specta-
culum ludorum gratia magna volscorum multitudo Rome
convenisset consulibus dixit vehementer se timere ne quid
hostile molirentur monuitque ut essent cautiores
Et protinus ipse urbe egressus Quam rem consu-

les ad senatum detulerint / tamen tam et si nulla
suspicio suberat · auctoritate tamen Tulli commoti / ut
ante noctem volsci abirent decreverunt Qua contu
melia irritati facile impelli potuerunt ad rebellandum
Ita mendacium versuti ducis simulacione benivolencie
involutum duos simul populos fefellit / Romanum
ut insontes notaret · / volscum ut deceptis irasceret /

lla vero pars calliditatis egregia · et ab omni repre
hensione procul remota / cuius opera quia appella
cione vix apte exprimi possunt greca pronunciacione

Astucia militaris

strategemata dicuntur ¶ Omnibus militaribus copiis
Tullus hostilius fidenas aggressus que surgentis
imperii nostri incunabula · crebris rebellacionibus
torpere passe non sunt / finitimis quoque tropheis ac
triumphis alitam virtutem eius spes sua vetus pro
movere docuit Metius suffecius dux albanorum
dubiam et suspectam semper societatis fidem re
pente in ipsa acie detexit Detecto enim Romani exer
citus latere in proximo colle consedit / pro adiutore
speculator pugne futurus ut aut victos insultaret
aut victores fessos aggrederetur Non erat dubium quin
ea res militum nostrorum animos debilitatura esset · cum
eodem tempore et hostes confligere · et auxilia desciscere
cernerent Itaque ne id fieret Tullus providit / conci
tato enim equo omnes pugnancium globos percurrit
predicans suo iussu secessisse Metium · eumque cum ipse
signum dedisset invasurum fidenatium terga / Quo
imperatorie artis consilio metum fiducia mutavit
pavoremque trepidacionis alacritate suorum pectora replevit
Et ne continuo a nostris regibus recedam Sextus
Tarquinius Tarquinii filius indigne ferens quod patris

viribus expugnari Gabii nequirent valentiorem
armis excogitavit rationem qua interceptum illud oppidum
Romano imperio adiceret Subito namque se ad Ga
binos contulit tamquam parentis sevitiam et ver
bera que voluntate sua perpessus erat fugiens ac pau
latim uniuscuiusque fictis et compositis blandiciis
alliciendo benivolentiam ut apud omnes plurimum pos
set consecutus familiarem suum ad patrem misit in
dicaturum quemadmodum cuncta in manu sua haberet et
quesiturum quidnam fieri vellet Iuvenili calliditati
senilis astucia respondit Siquidem re eximia delectatus
Tarquinius fidei autem nuntii parum credulus nichil re
spondit Sed seducto eo in ortum maxima et altis
sima papaverum capita baculo decussit Cognito
adolescens silencio simul ac patris facto causa ali
argumenti providit Nec ignoravit precipi sibi ut ex
cellentissimum quemque Gabinorum aut exilio summoveret
aut morte consumeret Ergo spoliatam bonis propu
gnatoribus civitatem tantum non vinctis manibus ei tradidit
Illud quoque maiorum et consilio prudens et exitu
feliciter provisum Cum enim urbe capta Galli ca
pitolium obsiderent solamque potiendi eius spem
in fame eorum repositam animadverterent per quam
callido genere consilii unico perseverancie incitamento
victores spoliaverunt panes enim iacere compluribus e lo
cis ceperunt Quo spectaculo obstupefactos infini
tamque frumenti habundanciam nostris superesse credentes
ad pacem omittende obsidionis compulerunt Misertus
est tunc profecto Iupiter Romane virtutis presidium ab
astucia mutuantis cum summam alimentorum inopiam
proici presidia inopie cerneret Ergo ut vaferi ita
periculosi consilii salutarem exitum dedit
Idem quoque Iupiter postea prestantissimorum ducum no
strorum sagacibus consiliis propicius aspiravit Nam

cum alterum Italie latus hanibal laceraret al
terum invasisset hastrubal ne duorum fratrum iuncte
copie intollerabili onere fessas simul res urge
gerent hinc Claudii neronis vegetum consilium
illinc livii salinatoris inclita providentia effecit
Nero enim compresso a se in lucanis hanibale pre
sentiam suam quoniam ita ratio belli desiderabat mentitus
hosti ad opem college ferendam per longum iter ce
leritate mira tetendit salinator in umbria aput
methaurum flumen primo die dimicaturus summa cum
dissimulatione neronem castris noctu recepit Tri
bunos enim a tribunis centuriones a centurionibus
equites ab equitibus pedites a peditibus excipi
iussit ac sine ulla emulatione solo vix uno exer
citu sapiente alium inseruerit Quo evenit ne has
drubal cum duobus se consulibus preliaturum prius
sciret quam utriusque virtute prosterneretur Ita illa
tota terrarum orbe infamis punica calliditas roma
na elusa prudentia hanibalem neroni hastruba
lem salinatori decipiendum tradidit

Memorabilis etiam consilii Q. metellus qui
cum pro consule bellum in hyspania gereret ur
bem quoque cetebiam caput eius gentis viribus expugnare
non posset intra pectus suum multum ac diu consiliis a
gitatis viam repperit qua propositum ad exitum perduceret
Itinera magno impetu ingrediebatur et deinde
alias atque alias regiones petebat hos obsidebat
montes paulopost ad alios transgrediebatur cum
interim tam suis omnibus quam ipsis hostibus ignota
erat causa inopinate ac subite fluctuationis Inter
rogatus quoque a quodam amicissimo sibi quid ita
sparsum et incertum militie genus sequeretur Abs

sisse inquit istud quere / nam si huius consilii mei in
teriorem tunicam conscientiam esse sensero continuo eam
cremari iubebo Quorsum igitur ista dissimulacio e
rupit aut quem finem habuit / postquam vero et ex
ercitum suum ignorancia et totam celtiberiam er
rore implicauit cum alio cursum direxisset subito
ad Cerebiam retulit eam quam inopinatam et atto
nitam oppressit Ergo nisi mentem suam dolos scru
tari coegisset ad ultimam ei senectutem aput
menia Cerebie armato sedendum foret /
Agathocles autem Syracusanorum rex audaciter
callidus Cum enim urbem eius maiore ex
parte Carthaginenses occupassent exercitum suum in
Affricam traiecit ut metum metu vi vim dis
cuteret nec sine aduentu effectu Nam repentino
eius aduentu perculsi peni libenter incolumita
tem suam salute hostium redemerunt / pacti
que sunt ut in eodem tempore et Affrica Siculis
et Sicilia punicis armis liberaretur Agathocles
ergo Syracusanorum menia si tueri perseuerasset
illa belli mala urgerent bona pacis fruenda sane
Carthagini reliquisset nunc inferendo que pa
tiebatur dum alienas potius lacessit opes quam
suas tuetur / quo equiore animo regnum dese
ruit eo tucius recepit /
Quid Hanibal Cannensem populi Romani aciem
nonne prius quam ad dimicandum descenderet
compluribusque astucie copulatam laqueis ad tam mi
serabilem perduxit exitum Ante omnia enim
prouidit ut et solem et puluerem qui ibi vento
multus excitari solet aduersum haberet Deinde partem

copiarum suarum in ipso prelii tempore de indu
stria fugere iussit quam cum ab alio exercitu obru
ptam legio romana insequeretur trucidandam
eam ab his quos in insidiis collocaverat curavit
Postremo quadringentos equites subornavit qui
simulata transitione pecierunt consulem a quo iussi
more transfugarum depositis armis in ultimam
pugne partem secedere districtis gladiis quos inter
tunicas et loricas abdiderant poplites pugn
ancium Romanorum ceciderunt. hec fuit punica
fortitudo dolis et insidiis et fallaciis instructa
que nunc iustissima circumveniente virtute nostre excusatio
est quoniam decepti magis quam devicti sumus
ampi quoque repulsa condicio ambiciosam ingre
dientes viam ad forcius sustinendos parum
prosperos comiciorum eventus utiliter instruxerit
proposita ante oculos clarissimorum virorum repulsa ut
non minore cum spe honores ita prudenciore
animi iudicio petent meminerint quod nephas non esse
ab omnibus aliquid uni negari cum sepenumero sin
guli cunctorum voluntatibus resistere phas esse duxerint
scientes eciam paciencia queri debere quod gra
cia impetrari nequiverit
aelius celius tubero a Q. fabio maximo epu
lum populo Romano nomine P. affricani patri
sui dante rogatus ut triclinium sterneret lectulos
punicanos pellibus edinis stravit et pro argen
teis vasis samia exposuit Cuius rei deformitas
sic homines offendit ut cum alioquin vir egregius
haberetur comiciis quoque pretoriis candidatus in ca
mpum L. paulo avo et P. affricano avunculo
innixus descendisset repulsa inde abiret notatus

Nam ut privatim semper continentiam probabant ita
publice maxima cura splendoris habita. Quocirca urbs
non unius diei mīm sed totam se in illis pelli
culis iacuisse credens Tuberonem comitiali suffragiis
suis vindicavit. P. autem Scipio nasica toge po
tentie clarissimum lumen qui consul Jugurthe bel
lum indixit qui matrem ydeam e frigiis sedibus
ad nostras aras focos quam migrantem sanctissimis manibus
accepit qui multas et pestiferas sediciones aucto
ritatis sue robore oppressit. Quo principe senatus
per aliquot annos gloriatus est cum edilitatem
curulem adolescens peteret manum quam cuiusdam rusti
co opere duratam more candidatorum tenacius appre
hendisset ioci gratia interrogavit eum num manibus
manibus solitus esset ambulare. Quod dictum a circum
stantibus exceptum ad populum manavit causam quam repulse
Scipioni attulit. omnes namque rustice tribus pau
pertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes iram suam
adversus contumeliosam eius urbanitatem distri
xerunt. Igitur civitas nostra nobilium iuvenum inge
nia ab insolencia revocando magnos et utiles cives
fecit honoribusque non paciendo eos a securis peti
debitum pondus auctoritatis adiecit. Nullus error
talis in L. emilio paulo conspectus est sed tamen
aliquociens frustra consulatum petiit. Idem quam
cum iam campum repulsis suis fatigasset bis
consul et censor factus est amplissimum etiam digni
tatis gradum obtinuit cuius virtutem iniurie
non fregerunt sed acuerunt quoniam quidem ipsa no
ta accensam cupiditatem summi honoris ardentiorem
ad comitia detulit ut populum quia nobilitatis sple
dore et animi bonis movere non poterat pertinacia
vinceret.

q autem Celium metellum pavidi et mesti amici
Consulatus repulsa afflictum tristicia ac rubo-
re plena domum reduxerunt. Eundem de pseudo phi-
lippo triumphantem vniuersus senatus letum et ala-
crem in capitolium prosecutus est. Achayci eciam
belli eius summam manum L. mummius adiecit maxima
pars ab hoc viro profligata est. Ei ne ergo populus consu-
latum negare potuerunt cui mox duas clarissimas
prouincias aut datus erat aut debiturus achayam
tunc macedoniam. Et quidem hic facto meliore ciuita-
te usus est. Intellexerit enim quam industrie sibi
gerendus esset consulatus quem tanto labore impe-
trari senserat.

Quid tam excellens quid tam opulentum quam
L. Silla diuicias imperia largitus est leges ve-
terum abrogavit novas tulit. hic quam in eo campo
cuius postea dominus extitit repulsa preture suggilla-
tus est. Omnia loca petiti honoris si quis medio
deorum formam et ymaginem future eius potentie
populo Romano representasset impetratus. Sed ut com-
ciorum maxime ciuem respiciam M. porcius catho plus
moribus suis preture decoris additurus quam pre-
texto eius splendoris re latum consequi illum a
populo aliquis non potuit. proxima dementie suffra-
gia. Que quidem satis graues penas erroris sui
pependerunt quoniam quem honorem cathoni nega-
uerunt vatinio dare coacti sunt. Ergo si vere
extimare volumus non cathoni tunc pretura sed pre-
ture catho denegatus est.

Abhominande quam imitatur amarissime leges et tru-
culentissima impia tum urbem itaque tu etiam
exteras gentes multa non intellectu tantum sed etiam

auditu grauia pati coegerunt Nam cum aduersis
prelijs secundo punico bello exhausta militari iu-
uentute romana senatus auctore Tito Graccho con-
sule censuit uti publice seruorum ad usum propulsan-
dorum hostium impetum emerentur Ea quia de re per tribu-
num plebis apud populum lata rogatione tres uiri fa-
cti sunt qui quatuor et uiginti milia seruorum com-
pararunt Adactos quoque iure iurando strenuam fortem
quoque operam se daturos quoad Peni essent in Italia
datis arma in castra miserunt Ex Apulia etiam
et a Pediculis septuaginta atque ducenti ad supplemen-
tum equitatus sunt empti Quanta uiolentia est
casus acerbi Que ciuitas ad id tempus ingenuos
quoque originis capitecensos habere milites fastidierat
Eadem cellis seruilibus extracta corpora et a pastoralibus
casis collecta mancipia uelut precipuum firmamentum exer-
citui suo adiecit Cedit ergo interdum generosus spiritus utili-
tati et fortune uiribus succumbit ubi nisi tuciora consilia
legeris speciosa sequenti concidendum est.
Cannensis autem clades adeo uehementer urbem nostram
confudit ut cum Iunij opera dictatura rem publicam ad-
ministraret spolia hostium affixa templis deorum numini
consecrata instrumenta militie futura conuellerent Et pre-
textati pueri arma induerunt Addictorum etiam et
capitali crimine dampnatorum sex milia conscri-
berentur Que si per se aspiciantur aliquid roboris ha-
beant Si autem admote necessitatis uiribus ponderentur
seuicie tempori conuenientia presidia uideantur.
Propter eandem cladem senatus Octacilio qui Sici-
liam Cornelio Mamule qui Sardiniam pro pre-
toribus obtinebant querentibus quod neque stipendium neque
frumentum classibus eorum et exercitibus socij preberent affir-
mantibus etiam ne habere quidem eos unde id prestare

possent rescripsit erarium longinquis impensis non
sufficere proinde quo pacto tante inopie succurrendum
esset ipsi viderent. His litteris quid aliud quam imperii
sui gubernacula e manibus abiecit Siciliam et
Sardiniam benignissimas urbis nostre nutrices gradus
et stabilimenta bellorum tam multo sudore et sanguine
retentas paucis verbis ita necessitate iubente dimisit.
c Idem Casilinates obsidione Hanibalis clausi ali-
mentorum facultate destituti lora vinculorum
usibus subducta et ex scutis detractas pelles ferventi
resolutas aqua manducare voluisse. Durus illis
si acerbitatem casus intuearis inferius si constantiam
respicias fidelius qui ne a Romanis desisterent
tali uti cibi genere sustinuerunt cum pinguissima
arva sua fertilissimosque campos menibus suis sub-
iectos intuerentur. Itaque Campane urbi que Pu-
nicam feritatem delitiis suis cupidam fovit in propinquo
situm Casilinum modo virtute clare perseverantis
amicitie pignore impios oculos verberavit.
I n illa obsidione et fide tum trecenti Prenestini
permanentes evenit ut ex his quidam murem captum
ducentis potius denariis vendere quam ipse potius le-
niende famis gratia consumere mallet. Sed credo deorum
providentia effectum ut venditori et emptori quem uterque
merebatur exitum attribuit. Avaro enim et fame consump-
to manubiis sordidis frui non licuit. Et equi
animi vir ad salutarem impensam faciendam care
quidem vere necessarie comparato cibo vixit. G. autem
Mario Gn. Carbone consulibus civili bello cum L.
Silla dissidentibus quo tempore non rei publice victoria
querebatur sed premium victorie res publica erat senatus
consulto aurea atque argentea templorum ornamenta
ne militibus stipendia deessent conflata sunt. Digna enim

causa erat. Hy ne aut aliqui crudelitatem suam prosperi
tatione animi saciarent ut dijs immortales spoliarent.
Non ergo prium conspirare uoluntas sed teterrime ne
cessitas tam truculentam manum illi consulto salutem
suam impressit.

Divi Iulii exercitus invicti ducis invicta dextera tum
armis nudatis clausisque aggeri quoque extruendo materia
deficeret congerie hostilium cadaverum quam desiderabat
altitudinem instruxit eamque tragulis et pilis quia
robore sudes deerant ingenio noue molitionis uallate
usque vallat. Venio ut divinam filii mentem celestis
patris recordationem feneratam. cum effusum se in nostras
provincias parthorum rex phraates videret vicine quoque im
perio eius regiones subito indicti tumultus denunti
atione quaterentur tanta in bosphorano tractu comme
atus penuria incessit ut sex milibus denarijs sin
gula vasa olei frumenti quoque inopijs cetibus mancipia
permutarent. Sed amarissimam tempestatem augusti
cura tutele tunc terrarum vacans depulit.

Cretensibus inedie tale presidium affulsit qui obsidi
one Metelli ad ultimam penuriam compulsi sua
iumentorumque suorum urina sitim torserunt instinctu dixe
rim quam sustentarunt quia dum vinci timent id
passi sunt quod eos ne victor quidem pati coegisset.
Numantini autem a Scipione vallo et aggere circumdati
cum omnia que famem eorum trahere poterant consump
sissent ad ultimum humanorum corporum dapibus usi sunt
Quapropter capta iam urbe complures inventi sunt
artus et membra trucidatorum corporum sinu suo ge
stantes. Nulla est in his necessitatis excusatio nam
quibus mori licuit sic vivere necesse non fuit. Horum
truculentam pertinaciam in consimili facinore Calagu
ritanorum execrabilis impietas supergressa est

cum quo perseuerancius interempti sertorij cineribus
obsidionem Gn. pompeij frustrantes fidem prestarent
quia nullum iam aliud in urbe eorum superarat animal uxores
suas natosque ad usum nepharie dapis verterunt. Et
quod diutius armata iuuentus viscera sua visceribus suis
aleret infelices cadauerum reliquias salire non dubi
tauit. En quam acriter in acie hortaretur ut pro salu
te coniugum et liberorum fortiter dimicarent. Ex hoc hoste
tanto dira pena magis quam victoria petenda fuit
quia plus vindicatus laudis quam victus glorie affer
re potuit cum omne serpentium ac ferarum genus
comparacione sui truculente feritatis superant. Nam que
illis dulcia vite pignora proprio spiritu cariora sunt
ea calagurritanis prandia atque cene extiterunt.
Vacemus nunc negocio quod actoribus et precipue cum
et vestrum est tempori. Consideremus quod que testamenta
aut rescissa sunt legitime facta aut cum merito rescin
di possent rata manserunt que ne ad alios quam
qui expectabant honorem hereditatis transtulerunt.
Atque ita ut eo ordine quo proposui exequar mi
litantis cuiusdam pater cum de morte filij falsum e ca
stris nuncium accepisset alijs heredibus scriptis decessit.
Peractis deinde stipendijs adolescens domum petit
errore patris impudencia amicorum domum sibi clau
sam reperit. Quid enim illis inverecundius. Flore
iuuente pro re publica absumpserat maximos labores
ac plurima pericula pro re tollerauerat. Aduerso corpore
exceptas cicatrices ostendebat et postulabat ne
auitos eius lares ociosa ipsi urbi onera possiderent.
Itaque adolescens depositis armis coactus est in foro
togatus ingredi miliciam. Acerbe enim cum impudentissimis
eius heredibus de paternis bonis apud centum viros con
tendit omnibus quod non solum consilijs sed etiam sentencijs

superior discessit. Item M. Annei Carseolani splen-
didissimi equitis Romani filius a Suffenate avun-
culo suo adoptatus testamentum naturalis patris quo preteritus
erat apud centumviros rescidit cum in eo Tullianus
Pompeii Magni familiaris ipso quidem Pompeio subscriptore
heres scriptus esset. Itaque illi in iudicio plus cum excellen-
tissimi viri gratia quam cum parentis cineribus negotii fuit.
Ceterum quamvis utraque hec adversus niterentur tamen paterna
bona obtinuit. Nam L. quidem Sextilius et P. p-
popilius quos M. Anneus sanguine contingentes eadem ex par-
te qua Tullianum heredes fecerat sacramento cum adole-
scentulo contendere ausi non sunt tametsi precipuis
eo tempore Magni viribus ad defendendas tabulas testamenti
invitari poterant. Et aliquantum adiuvabat heredes quod
M. Anneus in Suffenatis familiam ac sacra transierat. Sed
artissimum inter homines procreationis vinculum patris
simul voluntatem et principis auctoritatem superavit.
c Gaium autem Tettium a patre infantem exheredatum
Petronia matre quam Tettius quoad vixit in ma-
trimonio habuerat natum divus Augustus in bona patrie
ire decreto suo iussit patris patrie animo usus quoniam
Tettius in proprio lare procreato filio summa cum iniquitate
paternum nomen abrogaverat.
s Septicia quoque mater Trachalorum Ariminensium irata
filiis in contumeliam eorum cum iam parere non posset
Publicio seni admodum nupsit testamento etiam utroque pre-
terito. A quibus aditus divus Augustus et nuptias muli-
eris et suprema iudicia improbavit. Nam hereditatem ma-
ternam filios habere iussit. Dotem quia non creandorum li-
berorum causa coniugium intercesserat virum retinere vetuit.
Si ipsa equitas hac de re cognosceret potuitne
iustius aut gravius pronuntiare. Spernis quos
genuisti, nubis effeta, testamenti ordinem violento animo

confundis neque erubescas ei totum matrimonium adia-
centis polluto iam corpori marcidae senectutis tuae sub-
stituisti Ergo dum sic te geris ad inferos usque ce-
lesti fulmine afflata es.
Egregia quoque C. Calpurnii pisonis praetoris urbis
constitutio Cum enim ad eum Terentius ex octo
filiis quos in adolescentiam perduxerat ab uno in adoptio-
nem dato exheredatum se querelam detulisset bonorum adolescen-
tis possessionem ei dedit heredes quoque lege agere passus non
est Movit profecto pisonem patria maiestas donum vi-
tae beneficium educationis sed aliquid eum flexit etiam circumstan-
tium liberorum numerus quia cum patre septem fratres impie
exheredatos videbat Quid Mamerci Emilii
Lepidi consulis quam grave decretum Genucius quidam
matris magne gallus a Gn. Horeste praetore urbis
impetraverat ut restitui se in bona Nevii Anici iuberet
quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso ac-
ceperat Appellatus Mamercus a Surdino cuius li-
bertus Genucium heredem fecerat praetoriam iurisdictionem
abrogavit quod diceret Genucium amputatis sui ipsius
sponte genitalibus corporis partibus neque virorum neque
mulierum numero haberi debere Conveniens Mamerco conve-
niens principi senatus decretum quo provisum
est ne obscena Genucii praesentia inquinataque voce
tribunalia magistratuum sub specie petiti iuris polluerentur
Multo Q. Metellus praetor urbanus severius
egit quam Horestes gesserant qui Vecilio le-
noni bonorum possessionem secundum tabulas te-
stamenti non dedit vir nobilissimus et gravissimus
fori ac lupanaris separandam condicionem existimavit
Nec enim factum illius comprobare voluit qui for-
tunas suas in stabulum contaminatum proiecerat

aut sibi tantum integro animi iura redderet qui se ab
omni honesto vite genere abrumperat.
Ut rescissorum testamentorum exemplis contenti, at
tingamus ea que rata manserunt cum causas ha
berent propter quas rescindi possent. Summe etiam
note infamie Tuditanus ut pote qui populo nummos
sparsit togamque velut tragicam vestem in foro tra
hens maximo cum hominum risu conspiciebatur. At vi
ta huius consentanea fecit testamentum filium constituit
heredem quod Tiberius Longus sanguine ei proximus haste
iudicio subvertere frustra conatus est. Magis enim centum
viri quid scriptum erat in tabulis quam quis eas scrip
sisset considerandum existimaverunt. Vita autem
Aebutie autem que L. Meneni Agrippe uxor
fuerat tabule testamenti plene furoris. Nam cum
haberet duas simillime probitatis filias Pletoniam et
Afroniam animi sui potius inclinatione provecta
quam ullis alterius iniuriis aut officiis commota Ple
toniam tantummodo heredem instituit. Filiis etiam Afronie
ex admodum amplo patrimonio viginti milia num
mum legavit. Afronia tamen cum sorore sacramento
contendere noluit testamentumque matris patientia hono
rare quam iudicio convellere satius esse duxit eo se
ipsam indigniorem iniuria ostendens quo eam equio
re animo sustinebat. Minus mirandum in muli
ebrem Q. Metellus fecit. Is namque plurimis et
celeberrimis eius nominis viris in urbe maxime vigen
tibus Claudiorum etiam familia quam artissimo san
guinis vinculo contingebat efflorente Carrina
tem solum heredem reliquit nec hoc testamentum eius
quisquam attentavit. Item Pompeius Reginus vir
transalpine regionis cum testamento fratris preteritus esset
et ad coarguendam iniquitatem eius binas tabulas

testamentorum suorum in comitio mensas sitta vetustissime ex
ordinis maxima frequentia recitavisset in quibus magna
ex parte heres scriptus erat Praelegebatur quod ei ce
ties et quinquagies sestertium inultum ac diu me asse
centes indignationem suae amicos conquesti quod ad
hastae iudicium attinuit cives suos quietos esse
passus est Et erant instituti ab eo heredes neque
sanguine pagano pares neque proximi sed alieni
et humiles ut non solum flagitiosum silentium sed
etiam praelatio contumeliosa videri posset eque feli
cis impunitate Sed nescio an tetriora haec de
licta de testamenta
Quintus Celius L. Luculli promptissimo studio
maximaque liberalitate et honestum dignitatis gradum
amplissimum patrimonium consecutus cum prae se semper tu
lisset unum illum sibi esse heredem moriens etiam anu
los ei suos tradidisset Pomponium Atticum testamento
adoptavit omniumque bonorum heredem reliquit Sed falla
cis et insidiosi cadaver populus Romanus cervicibus
reste circumdatum per viam traxit Itaque nepharius
homo filium quidem et heredem habuit quem voluit funus autem
et exequias quales meruit
E Ex aliis dignus fuit T. Marius urbinas qui
ab infimo militiae loco beneficiis divi Augusti
imperatoris ad summos castrenses honores perductus
eorum quoque uberrimis questibus locuples factus non
solum ceteris vite temporibus ei se fortunas suas
relinquere a quo acceperat praedicavit sed etiam pridie
quam expiraret idem istud ipsi Augusto dixit Cum
interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecit
L autem Valerius cui cognomine Eptacordio fuit
togatum hostem Cornelium Balbum expertus ut

pote ope eius et consilio compluribus privatis li-
tibus vexatus ad ultimum quoque subiecto accusatore capi-
tali crimine accusatus ptit adiuot et patronis suis
solum heredem reliquit. Nimirum obstinato quae animi
eius crudelissimum egit. amavit enim sordes suas et dile-
xit pericula et dampnationem notis expetivit. Auctorem
harum rerum vinolentia impulsatorem odio insecutus.
t Titus barrulus lentulo spinteri. cuius amatissi-
mum animum liberalissimamque amicitiam senserat dece-
dens anulos suos perinde atque unico heredi tradidit
cui nulla ex parte heredem relinquebat. Quantum i°
momento temporis conscientia si modo vires quas habere
creditur possidet a teterrimo homine supplicium exegit.
Inter ipsum enim fallacie et morte turpe cogitationem
spiritum posuit quasi tortore aliquo mentem eius intus
cruciante quia animadvertebat e vita ad mortem transitu-
rum et superis diis invisum esse et inferis detesta-
bilem futurum.
iii M vero pilius senatorii ordinis, oppium gallum
ab ineunte etate familiarissimum sibi moriens pro
vetusto iure amicitie et vultu benigno aspexit
et ubi magnum prese amorem sentibus professusque
est unum etiam de multis qui assidebant ultimo com-
plexu et osculo dignum indicavit super quoque anulos quoque
suos et tradidit videlicet ne quid ex ea hereditate quam non
erat aditurus amitteret. Quos omnis vir diligens sed
morientis anima plenum contumelie licterarum in
locellum repositos et a partibus assignatos diligentis-
sime heredibus illius exheres ipse reddidit. Quid
hoc loco inhonestius aut quid intempestivius Se-
nator populi Romani Tercia egregius homo vite fru-
tibus continuo caritatis sanctissima iura familia-
ritatis morte persolvit et spiritu supremo et anhelitu
reddens temeritatis lusa sigillanda despripsit. l. viii

i. pareat

inc quoque ut equiore animo ancipites iudici
orum motus tollerentur, recordentur invidia laboran
tes quibus de causis aut absoluti sint aut
dampnati. Marcus Oratius interfecte soro
ris crimine a Tullo Rege dampnatus ad populum provoca
to iudicio absolutus est. quorum alterum atrocitas necis
movit alterum causa flexit, quia inmaturum virginis
amorem severe magis quam impie punitum existima
bat. Itaque forti punitione liberata fratris dextera tantum
sanguinee consanguineo quam hostili cruore glorie haurire po
tuit. Rectiorem se tunc provinciae custodem populus Romanus
postea plus iusto placidum vindicem prestitit. Cum a
L. Libone tribuno plebis Servius Galba pro rostris
vehementer increparetur quod Lusitanorum magnam manum
interposita fide pretor in Hyspania interemisset, actioni
que tribunicie M. Catho ultime senectutis oratione
sua quam in Origines retulit subscriberet, reus pro se
iam nichil recusans, pervulos liberos suos et Galli
sanguine sibi coniunctum filium flens commendare cepit
eoque facto mittigata contione qui omnium consensu periturus
erat pene nullum triste suffragium habuit. Misericordia er
go illam questionem non equitas rexit, quoniam que innocentie
tribui nequiverat absolucio respectui puerorum data est.
Consentaneum quod sequitur. Aulus Gabinius in ma
ximo infamie sue ardore suffragiis populi C. Memmio
accusatore subiectus abrupte esse spei videbatur.
Nam et accusatoris partes plene exhibebantur
et defensionis presidia invalida fide nitebantur, et qui
iudicabant ira pati penam hominis cupide expete
bant. Igitur victor et carcer ante oculos adversabatur.
Que omnia ista fortuite fortune interventu dispulsa
sunt. Filius namque Gabinii Sisenna consternacionis
impulsu ad pedes se Memmii supplex prostravit inde

aliquod somme quantum procelle. unde totus impetus
tempestatis exsuperat et nunc terna vultu a se victor
insolens repressum. excusso e manu anulo. humi iacere
aliquandiu passus est. Et quod spectaculum fecit et Celius
hec per approbantibus cunctis. Gabinium dimitti iubet
ac documentum daret. neque secundarum rerum proventu insolescere
abuti neque adversis opprimere debilitatum esse. Id quod pri-
mo exemplo eque patet.

Appius Claudius nescio religionis maior an patrie inimicus. Siquidem illius vetustissimi moris neglexerit. cuius pulcherrimam classem amisit. in festo pro obiectu. cum effugere debitam penam nullo posse crederetur. subito coorti imbres beneficio tunc fuit a dampnatione. Discussa enim questione aliam vice diis impellantibus denuoque instaurari non placuit. Ita enim maritima tempestas causam dicturum contraxerat. celestis salutem attulit. — Appius

Eodem auxilii genere Tuccie virginis vestalis incesti criminis ree castitas infamie nube obscurata emersit. que conscia certe sinceritatis sue etiam spem salutis ancipiti argumento ausa est petere. Arrepto enim cribro. Vesta inquit. si sacris tuis castas semper admovi manus effice ut hoc hauriam e tiberi aquam et in edem tuam perferam. Audaciter et temere iacte voce sacerdotis rerum ipsa natura cessit. — Tuccia

Item L. Pyso a C. Claudio pulchro accusatus quod graves et intolerabiles iniurias sociis attulisset haud dubie ruine metum fortuito auxilio vitavit. Namque per id ipsum tempus quo tristes de eo sententie ferebantur repentina vis ymbri incidit. Cumque prostratus humi pedes iudicum osculaturet os suum ceno replevit. quod conspectum totam questionem a severitate ad clementiam et mansuetudinem transtulit. quia satis graves eum penas sociis dedisse arbitrati sunt. Hinc deinceps iudicat

Vt abicere se tam suppliciter aut attollere tam deformiter
cogeretur. Subnectam duos accusatorum suorum culpa ab-
solutos. C. flauius a C. valerio edili apud populum
reus actus cum quatuordecim tribuum suffragiis dump-
natus esset proclamauit se innocentem opprimi. Cui
valerius eque clara voce respondit nichil sua interesse
nocens an innocens moreretur dummodo periret. Qua vi-
olencia dicti reliquas tribus aduersario donauit. abiecerat
inimicum eundem dum pro certo pessumdatum credidit ere-
xit victoriamque in ipsa victoria perdidit.

Etiam Cosconium similia lege reum propter plu-
rima et euidentissima facinora sine ulla dubi-
tacione nocentem Valerii valentini accusatoris eius
recitatum in iudicio carmen quo puerum pretextatum
pretextatum et ingenuam virginem a se corruptam poe-
tico ioco significauerat eripuit. Siquidem iudices iniqum
rati sunt eum victorem dimittere qui palmam non ex
alio ferre sed de se dare merebatur. Magis ergo vale-
rius in Cosconii absolucione dampnatus quam Cosco-
nius in sua causa liberatus est.

Attingam eos quorum salus propriis obruta crimi-
nibus proximorum claritati donata est. C. Attilium
colatinum Soranorum oppidi prodicionis reum admodum
infamem imminentis dampnacionis periculo pauca verba
Q. maximi soceri subtraxerunt quibus affirmauit si
in eo crimine sontem illum esse comperisset diremptam
se fuisse affinitatem. Continuo enim populus pene iam
exploratam sententiam suam vnius iudicio concessit indig-
num ratus eius testimonio non credere cui difficillimis
reipublice temporibus bene se exercitum credidisse meminerat.

M. quoque Emilius Scaurus repetendarum reus adeo per-
ditam et comploratam defensionem in iudicium
contulit ut cum accusator diceret lege sibi centum
atque viginti hominibus denunciare testimonium licere seque
non recusare quominus absolueretur si totidem nominasset

quibus in privata vita abstulisset tamen bona con
dicione uti non poterat tamen propter vetustissimam nobilitatem
et recentem memoriam patris absolutus est Sed quem
admodum splendore amplissimorum virorum in pro
tegendis reis plurimum valent ita in opprimendis
non sane multum possunt quin etiam evidenter noxiis
dum eos acrius impugnant prosunt /
Scipio Emilianus / Cottam apud populum accu
savit Cuius causa quamquam gravissimis criminibus
erat confossa septies ampliata et ad ultimum octa
vo iudicio absoluta est / quia homines verebantur ne
precipue accusatoris amplitudini dampnatio eius
donata existimaretur. Quos hec secum locutos
credidimus nolumus caput alterius petentem in iudi
cium triumphos et trophea spolia que et devicta
manu rostra deferre / terribilis sit hic adversus ho
stem civis non salutem tanto fulgore glorie subnixus
ne insequatur. Tam vehementes iudices adversus ex
cellentissimum accusatorem quam mites in longe inferio
ris fortune reo /
Callidius Bononiensis in cubiculo mariti noctu
deprehensus cum ob hoc causam adulterii diceret inter
maximos et gravissimos infamie fluctus emersit
tamquam fragmentum naufragii leve admodum genus
defensionis amplexus / affirmavit enim se ob amorem pueri
servi eo esse perductum / suspectus erat locus suspectum
tempus suspecta matrisfamilie persona suspecta e
tiam adolescentia ipsius / sed crimen libidinis confessio in
temperantie liberavit /
Remissioris hoc illud aspicito iocari me exemplum
Cum parricidii causam fratres Celii dicerent splendi
do Taracine loco nati / quorum pater T. Celius in cu
biculo quiescens filiis alio cubantibus lecto erat in

emptus / nec aut servus quisque aut liber inveniret
ad quem suspicio cedis pertineret. hoc uno nomine ab-
soluti sunt quod inditiis planum est satis illos aperto
hostio invectos esse dormientes. Sompnus innoxie
securitatis certissimus index miseris opem tulit iudicatum
est enim rerum naturam non recipere ut occiso patre sin-
gulis(?) vulnera et cruorem quietem capere potuisse /
Erigamus nunc nos ad eos quibus in cause dictione magis quam ext-
ra questionem erat nocuit quam sua innocencia opem tulit.
C. Scipio post speciosissimum triumphum de rege Anthiocho
ductum perinde ac pecuniam ab eo accepisset dampnatus
est non puto quod precio corruptus fuerit ut illum totius
Asye dominum et iam Europe victrices manus inicientem
ultra Thaurum montem submoveret sed alioqui vir sin-
cerissime vite et ab hac suspicione procul remotus
invidie que tunc in duorum fratrum inclitis cognominibus habi-
tabat resistere non potuit /
C. Scipionem quidem maximus fortune fulgor Q.
autem Decianos spectate integritatis virum vox sua
exitium attulit. Nam cum P. Furium inquinatissime vite
pro rostris accusaret quia quadam in parte actionis de
morte L. Saturnini queri ausus fuerat / nec reum dampnavit et
insuper ei penas addictus rependit /
Sextum quoque Titium similis casus prostravit. erat innocens
erat agraria lege lata graciosus apud populum tamen
quod Saturnini imaginem domi habuerat suffragiis eum
tota contio oppressit /
Adiciatur his Claudia quam insontem crimine votum
scelerate(?) nacionis(?) impium subvertit. quia cum a ludis domum
rediens turba eliderentur optaverat ut frater suus mariti-
marum virium nostrarum precipua iactura revivisceret se-
piusque consul factus infelici ductu nimis magnam
urbis frequentiam minueret /
Possumus et ad illos brevi diverticulo transgredi quos

leues ob causas dampnatos maiores accepimus acce
pimus M. mulu(i)us Cn. lollius L. sextilius triumuiri
quod ad incendium in sacra via ortum extinguendum tardius
venerant a tribunis plebis die dicta apud populum dampnati sunt
Item P. uillius triumuir nocturnus a P. aquilio tribuno
plebis accusatus populi iudicio concidit quia vigilias neglige(ntius)
circumierat. Admodum seuere note et illud populi
iudicium. Cum M. Emilium porcinam a L. crasso
accusatum crimine nimis sublime extructe uille in al
siensi agro graui multa affecerat.
Non supprimenda illius quoque dampnatio qui puerculi sui
nimio amore correptus rogatus ab eo ruri ut omasum
in cenam fieri iuberet carnis in propinquo emende nulla
facultas. domito boue occiso desiderium eius expleuit
eo quod nomine publica questione afflictus est innocens nisi
tam prisco seculo natus esset.
Atque ut eos quoque referamus qui in discrimine capitis ad
ducti neque sunt dampnati neque absoluti. Apud M.
popilium lenatem pretorem quidam quod matrem fuste percussisset interemerat
causam dixit. De quo neque absoluendo neque damnando sententie late sunt. quia
abunde constabat eam veneno necatorum liberorum do
lore commotum quos auia filie infensa sustulerat par
ricidium ultum esse parricidio. quorum alterum ultione. al
terum absolutione non dignum iudicatum est.
Eadem hesitatione P. quoque dolabelle proconsulari imperio
Asiam obtinentis animus fluctuatus est. Mater familie
Smyrnea virum et filium interemit. Cum ab hiis
optime indolis iuuenem quem ex priore viro enixa fuerat
occisum comperisset. Quam rem Dolabella ad se dela
tam Athenas ad ariopagi cognitionem relegauit. quia ipse
neque liberare duabus cedibus contaminatam neque punire
eam iusto dolore impulsam sustinebat. Consideranter et man
suete populi romani magistratus. sed Ariopagite quoque non minus sa
pienter qui inspecta causa et accusatorem et ream post
centum annos ad se reuerti iusserunt. eodem affectu moti
quo Dolabella. Sed ille transferendo questionem. hii differendo

dampnandi atque absoluendi inexplicabilem cunctatorum
ubilitas iudicum adiciam priuata quorum mutabilitas
2 magis equitas questionum delectare quam modica turba
offendere lectorem poterit Claudius Centumalus ab augu
ribus iussus altitudinem domus sue quam in Celio monte
habebat summittere quia hiis augurium in arce capientibus
officiebat vendidit eam Calphurnio Lanario nec in
dicauit quod imperatum a collegio augurum erat a
quibus Calphurnius demoliri domum coactus M Porcium
Cathonem incliti Cathonis patrem arbitrum cum Clau
dio adduxit et formulam quicquid sibi facere oportet ex fide
bona Catho ut edoctus de industria Claudium edictum
sacerdotum suppressisse continuo illum Calpurnio dampnauit
summa quidem cum equitate quia bone fidei vendito
rem nec commodorum spem augere nec incommodorum cog
nitionem obscurare oportet
Notum suis temporibus commemoraui iudicium sed
ne quod relaturus sum quidem obliterandum silencio est C
Visellius Varro graui morbo correptus trecenta mi
lia nummum ab Otacilia Laterensi cum qua commercium libi
dinis habuerat expensa sibi ferri passus est eo consilio
ut si decessisset ab heredibus eam summam peteret quam lega
ti genus esse voluit libidinosam liberalitatem debiti no
mine colorandam Euasit deinde ex illa tempestate
aduersus vota Otacilie que offensa quod spem prede sue
morte non maturasset ex amica obsequenti subito destri
ctam feneratricem agere cepit nummos petendo quos ut fron
te inuerecunda ita inani stipulacione captauerat De qua
re C Aquilius vir magne auctoritatis et sciencia iuris ci
uilis excellens iudex adductus adhibitis in consilium
principibus ciuitatis prudencia et religione sua mulierem
repulit Quod si eadem formula Varro et dampnari
et aduersaria absolui potuisset eius quoque non dubito quin
turpem et inconcessum errorem libenter castigaturus fuisset
Nunc priuate actionis calumpniam ipse compescuit
adulterii crimen publice questioni vindicandum reliquit

ullo animosius et ut militari spiritu dignum erat
se in consimili genere iudicii C. Marius gessit. Nam
cum C. Titinius Minturnensis Fanniam uxorem quam impu-
dicam de industria duxerat eo crimine repudiatam dote spo-
liare conaretur sumptus inter eos iudex in conspectu ha-
bita questione Titinium monuit ut incepto desisteret ac
mulieri dotem redderet. Quod cum sepius fecisset se-
cessit coactus ab eo sententiam pronunciare mulierem impudi-
citie sestercio nummo Titinium summa totius dotis dampnavit
prefatus ideo se hunc iudicandi modum secutum
cum liqueret Titinium sibi patrimonio Fannie insidias stru-
entem impudice coniugium expetisse. Fannia autem
hec est que postea Marium hostem a senatu iudi-
catum ceno quam paludis qua extractus oblitum etiam
in domum suam custodiendum Minturnis deductum ope
quantacumque potuit adiuvit memor quod impudica iudicata
esset suis moribus quod dotem servasset illius religi-
oni acceptum fieri debere.

Multus sermo eo etiam iudicio manavit in quo quidam
furti dampnatus est qui equo usus Ariciam
commodato ulteriore eius municipii clivo vectus
esset. Quid aliud hic loca quam verecundiam illius seculi
laudemus in quo tam minuti a pudore excessus.

E de hiis quidem feminis tacendum puniebantur. 3
est quas condicio nature et verecundie stole ut
in foro et iudiciis tacerent cohibere non valuit.
Mesya sentencia rea causam suam L. Titio pretore
iudicium cogente maximo populi concursu egit modos
quam omnes ac numeros defensionis non solum diligenter
sed etiam fortiter executa et prima actione et pene
cunctis sententiis liberata est. Quam quia sub specie femine
virilem animum gerebat androgynem appellabant.
C. vero Affrania Licinii Bucconis senatoris uxor prompta

ad lites contrahendas pro semper apud pretorem verba
fecit, non quod advocatis deficiebat sed quod impudentia ha-
bundabat. Itaque inusitatis foro latratibus assidue tri-
bunalia exercendo muliebris calumpnie notissimum ex-
emplum evasit. adeo ut pro crimine improbis feminarum
moribus C. Affranie nomen obiciatur. Prorogavit autem
spiritum suum ad C. Cezarem tercio et item secundum
consulem. Tale enim monstrum magis quo tempore
extinctum quam quo sit ortum memorie tradendum est.
Hortensia vero quinti hortensii filia cum ordo
matronarum gravi tributo a triumviris esset esset
oneratus nec quisquam virorum patrocinium eis accomo-
dare auderet. causam feminarum apud triumviros et
constanter et feliciter egit. Repetita enim pa-
tris facundia impetravit ut maior pars imperate
pecunie hijs remitteretur. Revixit tunc muliebri stir-
pe Q. hortensius verbisque filie aspiravit. Cuius
si virilis sexus posteri vim sequi voluissent horta-
siane eloquencie tanta hereditas una femine actione
tota ut omnis Judicarum minus abscisa non esset.
Exequamur questiones quibus aut creditum non est
aut temere habita fides est referamus. Magei
Argentarij servus Alexandri publij fannij servum occi-
disse insimulatus eo quod tormentis totus admino admi-
sisse id facinus constantissime asseveravit. Itaque preto-
rio deditus supplicio affectus est. Parvulo deinde
tempore interiecto ille cuius de nece creditum erat
domum redijt.
ont publij fannij servus Alexandri cum in eam suspi-
cionem C. flavij equitis Romani occisi venissent sexies
tortus pernegat ei se culpe affinem fuisse. Sed perinde
atque confessus et a Judicibus dampnatus et a L. Cal-

pfinenio tornuito in crucem actus est.
Item p(ro) fulvio flacco cum dicente philippus servus
eius in quo to(tius) q(uod) intebat octies tortus nullum om(n)i(n)o
verbum quo dominus perstringeretur emisit. et tamen reus dep(er)
natus est. cum certius argumentum innocentie vnus
octies tortus exhibet q(uam) octo sel torti p(rae)buissent.
Sequitur ut ad testes pertinentia exempla comme
morem. Cn. et Q. servilios cepionibus isdem
parentibus natos et per omnes honorum gradus ad sum
mam amplitudinem p(ro)uectos ego id supprimendum non putam in
dices reum vix audit certis testibus dampnarunt
valuit enim apud eos tam amplissimum vim tam grauis
neglecte dignitati eius moriq(ue) eidem q(ui) q(ui) vendere prin
cipes nesciret in quadam famam plurimum credide
runt prouenit. Item fratres metellus Q. et L. co
sulibus et censoribus alter etiam triumphalis Q.
pompeyum auli filium repetendarum reum acrime
dicentibus testimonium non abrogata fides absolu
to pompeyo sed ne potentia inimicum oppressisse vide(re)
m etiam emilius scaurus princeps senatus C. me
mium repetundarum reum districto testimonio inse
cutus est. Item C. flavium eadem lege accusatum
testis proscidit. Iam C. norbanum maiestatis crimine
publice questionis ex proximo opprimere conatus
est. nec tamen aut auctoritate qua plurimum pollebat
aut religione de qua nemo dubitabat quemq(uam) eorum
affligere potuit. L. quoque crassus tantus apud iu
dices quantus apud patres conscriptos emilius scau
rus namque eorum suffragia robustissimis et felicis
simis eloquentie stipendiis regebat. Erat quoque sic
fori ut ille curie princeps tamen vehementissimi testi
monii fulmine in M. marcellum reum iniectus
impetu grauis exitu vanus apparuit.
a Age quoque metellus pius L. marcus lucullus
Q. hortensius lepidus C. cornelii maiestatis rei

quin non oneraverunt tamen testes salutem sed etiam ne-
gantes illo incolumi stare rempublicam posse deposue-
runt. Que decora ciuitatis proinde reflexe vim bone indicta-
rum cum cetero forensi milicia sibi impulsa fe-
ssimos honores amplissimi quoque dignitatis locum adeptus
nonne in ipsis eloquentie sue castris testis abiectus
est. Dum P. Clodium Rome apud se fuisse iuravit
illa sacrilegium et flagitium vno argumento absentie
tuente. Siquidem iudices Clodium incesti crimine quam
ceterorum infamia periculi liberare maluerunt. Tot clari
testibus victi cum nova ratione iudicium ingressa animo
confirmata est referam.
Servilius consularis censorius triumphator qui ma-
iorum suorum titulis Ysaurici cognomen adiecit cum forum
preteriens testes in reum dari vidisset loco testis consti-
tit ac per summam inter patronos pariter et accusato-
res admiratione sic orsus est. Hunc ego iudices qui
sit dicat quis sit aut quam vitam egerit ignora-
mus vel iniuria accuset. Nescio. Illud tamen scio
cum occurrisset mihi Laurentina via iter facienti
admodum angusto loco descendere noluisse. Quod an ali-
quid ad religionem vestram pertineat ipsi extimabitis. Ego
id supprimendum non putavi. Iudices reum vix audie-
tentis testibus dampnaverunt. Valuit enim apud eos
cum amplitudo viri tum gravis neglecte dignitatis
sue eius indignatio cum quod qui venerari principes ne-
sciret in quodlibet facinus precipitem crediderunt.
E illos quoque late patiar qui que in aliis
6 vindicaverunt ipsi commiserunt. C. Licinius cognomine
iure Olpamatus a pretore postulavit ut patri suo
bonis tamquam ea dissipanti interdiceret. Et quod
petierat impetravit. Sed ipse paruo post tempore mortuo
sene ampla ab eo relicta latifundia que festinanter
consumpsit. Dignumque hac a vicissitudine pene fuit quin
hereditatem absumere quam heres maluit colligere.

q autem Marius cum magnum et salutarem rei publice civem
in L. Saturnino opprimendo egisset a quo in modum vexilli pi-
leum servituti ad arma capienda ostentatum erat L. Sil-
la cum exercitu in urbem irrumpente ad auxilium servorum pi-
leo sublato confugit itaque dum facinus quod puniebat
imitatur alterum Marium a quo affligeretur invenit.

q [Gaius] vero Licinius Stolo cuius beneficio plebi petendi consula-
tum potestas facta est cum lege sanxisset ne quis amplius
quingenta agri iugera possiderit ipse comparavit dissimu-
landique criminis gratia dimidiam partem filio emancipavit
quam ob causam a M. Popilio Lenate accusatus primus sua
lege cecidit ac docuit nichil aliud precipi debere nisi quod
prius sibi quisque imperavit.

q [Q]. autem Varius propter obscurum ius civitatis Hybrida cog-
nominatus tribunus plebis legem adversus intercessionem collegarum
perrogavit que iubebat queri quorum dolo malo socii
ad arma ire coacti essent magna cum clade rei publice
sociale enim prius deinde bellum civile excitavit sed
dum ante pestiferum tribunum plebis quam etiam civem agit sua
lex eum domestici laquei constrictum consumpsit.

[Q]uid cesso vires industrie commemorare cuius alacri
spiritu milicie stipendia roborantur forensis gloria accenditur
fido sinu cuncta studia recepta nutriuntur quidquid animo
quidquid manu quidquid lingua admirabile est ad cumulum
laudis perducitur que cum sit perfectissima virtus dura-
mento sui confirmatur. Catho sextum et octogesimum agens
annum dum in re publica tuenda iuvenili animo perstat
ab inimicis capitali crimine accusatus suam causam egit neque
aut memoriam eius quisquam tardiorem aut firmitatem
lateris ulla ex parte quassatam aut os hesitatione
impeditum animadvertit quia omnia ista in suo statu equa-
li ac perpetua industria continebat quin etiam in ipso diu-
tissime acte vite fine disertissimi oratoris Galbe
accusationi defensionem suam pro Hyspania opposuit.
Idem grecis litteris erudiri concupivit quam sero inde
estimemus quod etiam latinas pene iam senex didicit

i

Catho

Cumque eloquentia magnam gloriam iam partam haberet id
egit ut iuris civilis quoque esset peritissimus. Cuius quoque mira
proles studiorum etati mee Catho ita doctrine cupiditate fla-
gravit ut ne in curia quidem de senatu cogitur temperaret
sibi quominus grecos libros lectitaret. Qua quidem in-
dustria ostendit aliis tempora deesse alios superesse temporibus
Terentius autem varro humane vite exemplo spatio
non annis quibus seculi tempus equavit quam stilo vivacior
fuit. In eodem enim lectulo et spiritus eius et egregiorum operum
cursus extinctus est.
Consimilis perseverantie livius drusus qui etate viribus
et acie oculorum defectus ius civile populo benignissime
interpretatus est utilissimaque discere id cupientibus monimen-
ta composuit. Nam ut senem illum natura cecum fortuna fa-
cere potuit ita neutra interpellare valuit ne non animo et
Publius senator et lupus pontius equites et viget
eques Romanus suis temporibus celebres causarum auctores luminibus
capti eadem industria forensia stipendia executi sunt.
Itaque frequentius etiam audiebantur concurrentibus aliis quod
ingenio delectabantur aliis quod constantiam admirabantur
namque alii incommodo parvi secessum petunt duplica-
verunt tenebras fortuitis voluntaria adicientes.
Iam P. Crassus cum in asiam ad Aristonicum regem de-
bellandum consul venisset tanta cura grece lingue notitiam
animo comprehendit ut eam in quinque divisam genera per
omnes partes ac numeros penitus cognosceret. Que res ma-
ximum ei sociorum amorem conciliavit qua quis eorum lin-
gua apud tribunal illius postulaverat eadem decreta reddens
Roscius quoque quid subtiliter scenice industrie notissimum
exemplum qui nullum unquam spectanti populo gestum nisi
quem domi meditatus fuerat promere ausus est. Quapropter
non ludicra ars Roscium sed Roscius ludicram artem com-
mendavit nec vulgi tantum favorem verum etiam principum
familiaritates amplexus est. Hec sunt attenti et anxii
et nunquam cessantis studii premia propter que tantorum virorum

laudibus non impudenter se persona hystrionis inseruerit
Vera est industria quam nostre initium presentis capitis meret
fructus latina lingua recipiat Demostenes cuius comme
morato nomine maxime eloquentie consumatio audientis animo
oboritur cum inter initia iuvenile artis quam affectabat primam
litteram dicere non posset oris sui vicium tanto studio expugnavit
ut ea a nullo expressius referretur. Deinde propter nimiam
exilitatem acerbam auditu vocem suam exercitacione continua ad
maturum et gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmi
tate destitutus quas corporis habitus vires negabat a labore
mutuatus est. Multos enim versus uno impetu spiritus com
plectebatur eos quoque adversa loca celeri gradu scandens pronuncia
bat. Ac vadosis litoribus insistens declamationes fluctuum
fragoribus obluctantibus edebat ut ad fremitus concitata
rum contionum patientia duratis in agendo auribus uteretur. Fertur quoque
ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus quo vacuum
magis promptius esset et solutius. Preliatus est cum rerum natura et quidem
victor abiit malignitatem eius pertinacissimo animi robore
superando. Itaque alterum Demostenem mater alterum industria
enixa est.
Ac ut ad vetustiorem industrie transgrediar Pitagoras perfectissimum opus sapientie
a iuventa pariter et omnis honestatis percipiende cupiditate
ingressus. Nichil enim quod ad ultimum sui perventurum est finem non et
mature et celeriter incipit Egiptum petiit ubi litteris
gentis eius assuefactus preteriti evi sacerdotum commentarios scru
tatus innumerabilium seculorum observationes cognovit. Inde ad
Persas profectus magorum exactissime prudentie se formandum
tradidit a quibus siderum motus cursus que stellarum et
uniuscuiusque vim proprietatem effectum benignissime demonstratum
docili animo sorpsit. Cretam deinde et Lacedemona na
vigavit quorum legibus ac moribus inspectis ad olympicum
certamen descendit cumque multiplicis sciencie maximam Grecie
admiracionem et specimen exhibuisset quo cognomine censeretur
interrogatus non se sapientem iam enim illud septem excellentes

Dimostenes

Pitagoras

viri occupauerant sed amatorem sapientie que philosophiam
edidit In Italie etiam partem que tunc maior grecia
appellabatur in qua plurimis et opulentissimis urbibus
effectus studiorum suorum approbauit Cuius ardentem rogum ple-
num venerationis oculis Methapontus aspexit oppidum py-
thagore quam suorum cinerum nobilius clariusque monimento

Platho

Platho autem patriam athenas preceptorem Socratem sorti-
tus et locum et hominem doctrine fertilissimum ingenii quoque di-
uina instructus habundancia cum omnium iam mortalium sapientis-
simus haberetur eo quidem usque ut si ipse Jupiter celo descendisset
nec elegantiore nec beatiore facundia usurus videretur Egyptum
peragrauit dum a sacerdotibus eius gentis geometrie
multiplices numeros celestium obseruationum rationem percepit Quoque
tempore a studiosis iuuenibus certatim Athene platonem docto-
rem querentibus petebantur ipse Nili fluminis inexplicabi-
les ripas vastissimosque campos effusam barbariem et
flexuosos fossarum ambitus egyptiorum senum discipulus lustra-
bat Quo minus miror in Italiam transisse ut ab ar-
chita Tarentino et Tirone et ceteris locris pytagore
precepta et instituta acciperet Tanta enim vis tanta co-
pia litterarum undique colligenda erat ut inuicem per totum ter-
rarum orbem dispergi et dilatari posset Altero etiam
et octogesimo anno decedens sub capite Zofronis mimos
habuisse fertur sic ne extrema quidem eius hora agitatione

democritus

studii vacua fuit At democritus cum diuiciis cen-
seri posset que tante ei fuerunt ut pater eius Xerses ex-
ercitui epulum dare ex facili potuit quo magis vacuo
animo studiis esset operatus parua admodum summa re-
tenta patrimonium suum patrie donauit Athenis autem
compluribus annis moratus omnia temporum momenta ad
percipiendam et exercendam doctrinam conferens ignotus illi urbi
vixit Quod ipse quodam volumine testatur Stupet mens
admiratione tante doctrine et iam transit alio

Carneades

Carneades diutinus laboriosus sapientie miles siquidem
nonaginta expletis annis idem illi viuendi ac philoso-

probandi finis ita se mersum doctrine operibus addixerat ut
cum cibi capiendi causa recubuisset cogitacionibus inherens
manum ad mensam porrigere oblivisceretur sed eum Melissa
quam loco uxoris habebat temperato inter studia non interpellandi
et inedie succurrendi officio dextram suam necessariis usibus apta
bat Animo ergo tantum vitali fruebatur corpore vero quasi
alieno et supervacuo circumdatus erat Idem cum Crisip
po disputaturus elleboro se ante purgabat ad exprimendum
ingenium suum attencius et illius acrius refellendum
Quas potiones industria solide laudis cupide appetendas
[Q]uali porro studio Anaxagoram flagrasse credimus — Anaxagoras
qui cum e diutina peregrinacione patriam
repetisset possessiones quas desertas vidisset Non essem ergo
inquit salvus nisi iste perissent vocem petite sapiencie compo
tem Nam si prediorum potius quam ingenii cultui vacasset
dominus rei familiaris intra penates mansisset sed non tantus
Anaxagoras ad eos redisset
[A]rchimenidis quoque fructuosam industriam dicerem nisi — Archime des
eadem illi et vitam dedisset et abstulisset Captis enim
Siracusis Marcellus machinacionibus eius diu ac multum
victoriam suam inhibitam senserat Eximia tamen hominis pru
dencia delectatus ut capiti illius parceretur edixit pene tantum
glorie in Archimede servato quantum in oppressis Sira
cusis reponens At is dum oculis et animo in terram
defixis formas describit militi qui predandi gracia domum
irrupat stricto quoque super caput gladio quisnam esset inter
rogabat propter cupiditatem investigandi veri quod requi
rebat nomen suum indicare non potuit sed protecto ma
nibus pulvere noli inquit obsecro istum disturbare ac
perinde quasi negligens imperii victoris obtruncatus sanguine
suo artis sue lineamenta confudit Quo accidit ut
propter istud idem studium modo donaretur vita modo spoliaretur
[S]ocratem etiam constat etate provectum fidibus — Socrates
tractandis operam dare cepisse satius iudicantem eius ar
tis usum sero quam nunquam percipere Et quantula Socrati

accessio sciencie futura erat. sed pertinax hominis industria tantum doctrine
sue diuiciis eciam insite uolens diligenciam clemencium attendere uoluit.
Quid ergo ad discendum se parum perpetuo credidit ad docendum fecit locupletissimum
C vt longe et felix industrie qui in vnum actum eam redegit
Idem Socrates nobilissimum librum qui inscribitur quartum
et nonagesimum annum agens ut ipse significat composuit opus ardentis
spiritus plenum Ex quo apparet senescentibus membris eruditorum
intus animos industrie beneficio florem iuuente retinere Neque a
stilo vite sue spacium clausit namque admiracionem eius operis quinquennio
ulterioris etatis metas sed non prius tamen spiritum quam percepit
Crisippi vivacitas flexa est nam octogesimo anno ceptum vndequadra-
gesimum exactissime subtilitatis volumen reliquit Cuius
studium tradendis ingenii sui monumentis tanto opere labore que
sustinuit vt ad ea que scripsit penitus cognoscenda longa vita sit
Te quoque Cleante tam laboriose haurientem et tam pertinaciter oppor-
tunitate tradentem sapienciam numen ipsius industrie suspexit cum adolescentem
questu extrahende aque nocturno tempore inopiam tuam sustentantem diurno
Crisippi precepta percipiendis vacantem eundem que ad vndecentesimum
annum attenta cura auditores suos erudientem videret duplici enim
labore vnius seculi spacium occupasti incertum reddendo discipulusne
Sophocles quoque cum rerum natura certamen habuit an preceptor esses laudabilior glo-
riosum certamen habuit tam benigne ille sua opera mirifica exhibendo
quam ipse operibus eius tempora liberaliter subministrando prope enim centesimum annum
attigit sub ipsum transitum ad mortem Edipode Coloneo scripto
qua sola fabula omnium eiusdem studii poetarum preripere gloriam potuit
Id quoque ignotum esse posteris filius eius Sophon noluit sepulcro
Simonides vero poeta octogesimo eius que retuli insculpendo
anno et docuisse se carmina et in eorum certamen descendisse
gloriatur nec fuit iniquum illum voluptatem ex ingenio suo diu percipere
cum eam omni tempore fruendam traditurus esset
Iam Solon quanta industria flagrauerit et versibus complexus
est quibus significat cottidie se aliquid addiscentem senescere Et supremo
die confirmauit quod assidentibus amicis et quadam de re sermonem inter
se conferentibus fatis iam pressum caput erexit Interrogatusque quapropter
id fecisset respondit vt cum istud quicquid est de quo disputatis percepero
moriar Migrasset profecto ex hominibus inercia si eo animo vitam
ingrederentur quo eam Salon egressus est

Solon

q uam porro industrius temistocles qui maxi
maximarum rerum cura districtus omnium ciuium suorum
nomina memoria comprehendit per quam summam ingratitudinem pa
tria pulsus et ad xerxem quem pauloante deuicerat fuge
coactus · priusquam in conspectum eius veniret persico sermone se
assuefecit ut labore parta commendatione regibus ambobus fa
miliarem et assuetum sonum vocis adhiberet /

c uius vtriusque industrie laudem duo inter se reges par
ti sunt Cirus omnium militum suorum nomina / mitridates
duorum et viginti gentium que sub regno eius erant linguas
ediscendo · ille ut sine monitore exercitum salutaret · hic
ut eos quibus imperabat sine interprete alloqui posset /

o tium quod industrie et studio maxime contrarium videtur
precipue subtexi debet non quo euanescit virtus sed
quo recreatur / alium enim etiam inertibus vitandum alterum
strenuis quoque interdum appetendum est / illos ne penam per
vitam exerceant eligit hos ut tempestiua laboris intermissi
one ad laborandum fiant vegetiores /

p ar vere amicitie clarissimum Scipio et lelius tum a
moris vinculo tum etiam omnium virtutum inter se iuncti societate
vt actuose vite iter equali gradu exequebantur ita animi

quoque remissionis comiter acquiescebat Constat namque
eos caiete et laurenti vagos littoribus conchas et
calculos legitasse Id quod se p. Crassus ex socero suo
C. scevola qui generis locum fuit audisse sepenume
ro predicavit
Scevola autem quiete remissionis eorum ut iam theat

Cevola autem quiete remissionis eius certissimus
testis optime pila lusisse traditur quia videlicet ad hoc
diverticulum animum suum forensibus ministeriis fatigatum transferre
solebat. Alea quoque et calculis interdum vacasse dicitur
cum bene ac diu iura civium et cerimonias
deorum ordinasset. ut enim in rebus seriis scevolam ita
in scenis lusibus agebat quem rerum natura patien-
tem continui laboris esse non sinit.

[I]dque vidit cui nulla pars sapientie obscura fuit Socrates
ideoque non erubuit interposita arundine cruribus suis
cum parvulis filiolis ludens ab alcibiade risus est.
[H]omerus quoque ingenii celestis vates non aliud sensit
vehementissimis achillis manibus canoras fides aptando
ut earum militare robur lenem pacis studio relaxaret.

[P]otentiam vero eloquentie etsi plurimum valere animad-
vertimus tamen sub propriis exemplis quo scilicet vires eius
attestantiores fiant recognosci conveniet.

[R]egibus exactis plebs dissidens a patribus iuxta ripam flu-
minis anienis in collem qui sacer appellatur et armata
consedit. Erat quoque non solum deformis sed etiam miserrimus
reipublice status a capite cetera corporis parte pestifera sedi-
tione divisa. ac nisi valerii subvenisset eloquentia spes
tanti imperii in ipso pene ortu suo corruisset. Is namque
populum nova et insolita libertate temere gaudentem oratione ad
meliora et saniora consilia revocatum senatui obiecit
id est urbem urbi iunxit. verbis ergo facundis ira consternatio
et arma cesserunt. que etiam marianos cinnanosque
mucrones civilis profundendi sanguinis cupiditate furentes inhi-
[M]issi enim a sevissimis ducibus milites buerunt
ad M. Anthonium obtruncandum sermone eius obstupefacti di-
strictos iam et vibrantes gladios cruore vacuos vaginis
reddiderunt. Quibus digressis P. Annius solus enim
in ambitu expers antonianae vocis steterat crude-
le imperium truculentissimo ministerio peregit. Quam igitur disertum eum
fuisse putemus quem ne hostium quidem quisquam occidere su-
stinuit qui modo vocem eius ad aures suas admittere voluit

d Ivus quoque Julius tam celestis numinis quam etiam humani
ingenii perfectissimi culmen vim facundie proprie expressit
dicendo in accusacione Gn. dolabelle quem reum
egit extorqueri sibi causam optimam L. Cotte patro-
cinio siquidem maxima eloquencie laus quesita est vt
cuius facta mencione quoniam domesticum illius maius adi-
cerem exemplum peregrinandum est
p ysistratus dicendo tantum valuisse traditus est vt ei A-
themenses regium imperium oratione capti permitterent cum presertim
e contraria parte amantissimus patrie Solon niteretur Sed alterius
salubriores erant conciones alterius disertiores quo evenit
vt alioquin prudentissima Civitas libertati servitutem preferret
p ericles autem felicissimis nature incrementis sub A-
naxagora preceptore summo studio perpolitus et instructus
liberis athenarum cervicibus iugum servitutis imposuit
Egit enim ille vrbem et versavit arbitrio suo Cumque ad-
versus voluntatem populi loqueretur iocunda nichilominus et
popularis eius vox erat Itaque veteris comedie male-
dica lingwa quamvis potentiam viri perstringere cu-
peret tamen in labris hominis melle dulciorem leporem
fatebatur habitare inque animis eorum qui illum audie-
rant quasi aculeos quosdam relinqui predicabat
f ertur quidam cum admodum senex prime concioni
Periclis adolescentuli interfuisset idemque iuvenis Pisistra-
tum decrepitum iam concionantem audisset non temperasse
sibi quominus exclamaret caveri illum civem oportere quia
Pisistrati oracioni simillima eius esset oracio Nec hominem
aut extimacio eloquii aut morum augurium fefellit
Quid enim inter Pisistratum et Periclem interfuit nisi
quod ille armatus hic sine armis tyrannidem gessit
q uantum eloquencia valuisse Egesiam Cire-
naicum philosophum arbitramur qui sic mala vite representabat

ut eorum miserandi ymagine audiencium pectoribus inserta
multis voluntarie mortis appetende cupiditatem ingeneraret ideoque
a rege Ptholomeo ulterius hac de re disserere prohibitus est.
Sequentur autem ornamenta in pronunciatione apta et conve-
nienti motu corporis consistunt quibus cum se instruxit
tribus modis homines aggreditur animis ipsa eorum invadendo
horum aliis aures aliis oculos permulcendo. Sed
ut propositi fides in personis illustribus exhibeatur C. Grachus
quem proposito feliciorem adolescentem quam flagitiosissimo inge-
nio cum optime rem publicam tueri posset perturbare impie
maluit quociens apud populum concionatus est servum post se
musice artis peritum habuit qui occulte eburnea fistula
pronunciationis eius modos formabat aut nimis remissos ex-
citando aut plus iusto concitatos revocando quia ipsum ca-
lor atque impetus actionis attentum huiusmodi temperamenti
estimatorem esse non paciebantur.
Q. autem Hortensius plurimum in corporis decoro motu
repositum credens pene plus studii in eo laborando quam
in ipsa eloquencia affectanda impendit. Itaque nescires utrum
cupidius ad audiendum eum an ad spectandum concurreretur sic
verbis oratoris aspectus et rursus aspectui verba serviebant.
Constat Esopum Rosciumque ludicre artis peritissimos illo
causas agente in corona frequenter astitisse ut foro petitos
gestus in scenam referrent.
Iam M. Cicero quantum in utraque re de qua loquimur momenti
sit oratione quam pro Gallo habuit significavit M. Calidio
accusatori exprobrando quod preparatum sibi a reo venenum
testibus cirographis questionibus probaturum affirmans remisso vul-
tu et languida voce et soluto genere orationis usus esset
pariterque et oratoris vicium detexit et cause periclitantis ar-
gumentum adiecit totum hunc locum ita claudendo: Tu istud
M. Calidi nisi fingeres sic ageres.
Consentaneum huic Demostenis iudicium qui cum inter-
rogaretur quidnam esset in dicendo efficacissimum respondit

Iterum demum et tuo interpellatus idem dixit
pene totum se illi debere confitendo. Porrecte itaque Eschines
cum propter iudicialem ignominiam velut exul Athenis Rodum
petiisset atque ibi rogatu civitatis suam primus in Thesiphon-
tem dixit orationem. Demosthenis pro eo orationem clarissima et sua-
vissima voce recitasset admirantibus cunctis verumque volu-
minis eloquentiam sed aliquanto magis Demosthenis. Et quid
si ipsum inquit audisset. Tantus orator et modo tam infe-
stus adversarius sic inimici primum artem quam dicendi suspexit
ut se sceptorum eius parum idoneum lectorem esse predicet. Ex-
pertus acerrimum rigorem oculorum terribilem vultum pondus
accomodatum singulis verbis sonum vocis efficacissimos cor-
poris motus. Ergo et si operi illius addi nichil potest tamen in
Demosthene magna pars Demosthenis abest cum legitur potius
ffitens eciam actum recognosci posse quam audiatur
aliquid afferre voluptatis predicimus et quod utilius excogitate
sint patebunt et memorie digne res sincerius in loco
reponentur. Et labor in scribendo suo fructu non carebit.
ulpicii Galli maximum in omni genere litterarum studium
Plinius refert. Nam cum L. Paulo bellum adversus
regem Persem gerenti legatus esset ac serena nocte subito
luna defecisset eo quod velut quodam diro monstro perculsus exercitus
in manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset de celi ratione
et siderum natura peritissime disputando alacrem eum in aciem
misit. Itaque inclite illi Pauliane victorie liberales ar-
tes Galli aditum dederunt quia nisi ille metum militum
more vicisset imperator hostes vincere non potuisset.
purinne quoque in considerandis deorum monitis efficacior fama
apparuit quod urbs Roma voluit. predixerat C. Cesari ut pro-
ximos XXX dies quasi fatales caveret quorum ultimus erat
Idus Marcii. Eo quoniam forte erat utrique domum Calvinii Do-
micii ad officium convenisset. Cesar Spurinne Et quid scis
Idus Marcias iam venisse. Et ille scio inquit sed illas nondum
preterisse. abiectat alter timorem tamquam exacto tempore alter ne

extremam quod eius partem periculo carere arbitratus est
Et verax potius aruspicem augurium quam pater patientem
securitas fefellisset
ed ut alienigena stringam cum obscurato repente
sole inopinatis perfuse tenebris athene sollicitudine
agerentur interitum sibi celesti denuntiatione portenti cre-
dentes Pericles processit in medium Et que a preceptore
suo Anaxagora pertinentia ad solis et lune cursum acceperat
disseruit nec ulterius trepidare cives suos vano metu
uantum porro dignitatis a rege Ale- passus est
xandro tributum arti existimamus qui et se pingi ab uno
Apelle et fingi a Philippo tantum voluit Tenent visentes
Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus
Preter cetera enim perfectissime in eo precurrentia indicia
etiam id mirantur quia status sub veste leviter dissimulate
claudicationis vestigium representat ut non exprobratum tamquam
vitium ita tamen certam propriamque dei notam decore signifi-
cat Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantem
in templo Gnidiorum collocavit propter pulchritudinem ope-
ris a libidinosi cuiusdam amplexu parum tutam Quo
excusabilior est error equi qui visa pictura eque hinnitum
edere coactus est Et canis latratus aspectu picti canis in-
citatus Taurusque ad amorem et concubitum enee vacce
Syracusis nimie similitudinis irritamento compulsus Quid
enim vacue rationis animalia arte decepta miremur cum
hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis liniamentis exci-
Ceterum natura quemadmodum sepe numero tatam videamus
emulam virium suarum esse artem pati Ita aliquando
irritam fesso labore dimittit Quod summi artifi-
cis Eufranoris manus senserunt Nam cum Athenis
duodecim deos pingeret Neptuni ymaginem quam po-
terat excellentissimis maiestatis coloribus complexus
est perinde Iovis etiam aliquanto augustiorem representaturus

sed omnem impetum cogitationis in superiori ope assumpto
posteriores eius conatus assurgere quo tendebat nequivit. T-
imantes ille alter eque nobilis pictor luctuosam ymo-
late effigiem sacrificium referens cum Calcantem tristem me-
stum Ulixem Ayacem clamantem lamentantem Menelaum
circa aram statuisset caput Agamenonis involuendo
summum merorem acerbitatem arte non posse exprimi
confessus est. Itaque pictura eius aruspice et anima
et flebilis lacrimis madens plus spectantem fletum et affe-
ctus ut eius studii adiutorem exem ... ctum extimasse. Neal-
ces perpetue arte pictor equum ab exercitatione venientem
modo ut unum labore industrie sue comprehenderat
equi naribus spumas addere cupiens tantus artifex in
tanta parvula re multum diu ac frustra tenebatur. Studiorum
tum denique attentus spongiam omnibus imbutam coloribus
forte iuxta se positam apprehendit et veluti corruptus
opus suum tabule illisit qui fortuna ad ipsius equi na-
res directam desiderium pictoris reddit exemplar. Itaque
quod ars adumbrare non valuit casus imitatus est.
Que autem artem unumquemque et auctorem et disputatorem
optimum esse non dubitemus paucis exemplis admo-
neam. Ex scola legum clarissimi interpretes et clarissimi
vates quotienscumque de iure pontificio consulebantur ad Furium
et Cascellium qui tunc sacerdotes dediti erant consultores
revertebant. Varro quoque sciens mediatorem quidem suam com-
dabat quam auctoritatem minuebat. Ab iis id negocium
apertius explicari posse considerando quam cottidiano eo
usu callebant. Sapientissime quidem artis sue professores
sunt a quibus et ipsa studia veniunt et aliena ...
Platonis quam eruditissimi pectus hec ... existimatur
cogitatio attigit quem conditores sacre are de modo et forma
eius secum primum conferre totos ad Euclidem geome-
tram ire iussit scientie eius credens primo prestantem.
Gloriantur Athene armamentario suo nec sine causa.
Est enim id opus et impensa et elegantia visendum

cuius architectum Philonem ita facundie rationem insti-
tutionis sue in theatro reddidisse constat ut disertissimus
populus non minorem laudem eloquentie eius quam arti tribueret
m Mirifice et ille artifex qui in opere suo moneri se a
sutore de crepida et ansulis passus de crure etiam dispu-
tare incipientem supra plantam ascendere vetuit
s enectus quoque ad ultimum finem sine perventa in hoc
opere mihi exempla induxisse in aliquot clarissimis viris
conspecta. Separatim tamen et proprium titulum habeat ne cui deorum
immortalium perpetua indulgentia affuit non medio defuisse
existimetur et simul spe diuturnioris vite quasi auctoritate quadam
dentur quorum insistentes alacriorem se respectu vetuste fe-
licitatis fieri posse. tranquillitatem seculi nostri qua nulla u-
nquam beatior fuit subinde fiducia confirment salutaris prin-
cipis incolumitatem ad longissimos humane conditionis
terminos prorogando
m Valerius Corvinus centesimum annum complevit cuius inter
primum sextumque consulatum xl et sex anni intercesserunt
Sufficit quoque integris viribus corporis non solum speciosissimis
reipublice ministeriis sed etiam exactissime agrorum suorum
cultura et amicis et propinquis optabile exemplum
ius vite spatium equavit Metellus quarto quoque anno post
consularia imperia senex admodum pontifex maximus crea-
tus tutelam cerimoniarum per duos et xx annos neque
ore in votis nuncupandis hesitante neque in sacrificiis fa-
ciendis tremula manu gessit
q ante Phabius maximus duobus et lx annis au-
guratus sacerdotium sustinuit robusta iam quoque etate
adeptus. Que utraque tempora si in unum conferantur
facile seculi modum compleverint
n am de M. Perpenna quid loquar qui omnibus quos
quos consul in senatum convocaverat superstes fuit se-
ptem quoque tantum quos censor collega L. Philippi
legerat e patribus conscriptis reliquos vidit toto or-
be amplissimo diuturnior

ipse vero eorum clade metiretur quia infinitum numerum annorum
luminibus orbatus exegit nisi quattuor filios quinque filias plu-
rimas clientelas rem denique publicam hoc tam gravi statu
fortissime rexisset quin etiam fessus iam vivendo lecticula se in
curiam deferre iussisset ut cum Pirro deformem pacem fieri
prohiberet. Hunc etiam quis non numeret a quo patria que hoe-
stium erat per se parum civibus cunctata est prendere.
Mulierum etiam vite spatium in compluribus non minus longum
apparuit quarum aliquas summatim retulisse satis erit
Nam et Livia Rutilii septimum et nonagesimum et Tere-
ntia Ciceronis tertium et centesimum et Clodia Aufilii filiis
ante dimissis quintum decimum et centesimum explevit annum.
Iungam his duos reges quorum diuturnitas populo Ro-
utilissima fuit Siracusarum rector Hiero ad xc^m pervenit
annum. Masinissa Numidie rex hunc modum exces-
sit regni spatium lx annis emensus ante omnes homines senectutis
robore admirabilis. Constat enim quemadmodum Cicero refert
libro quem de senectute scripsit nullo umquam imbri non
frigore ut caput suum veste tegeret adduci potuisse. Eundem
ferunt in eodem vestigio aliquot horis perstare non ante
moto pede quam in consimili labore iuvenes fatigasset. ac
si quid ageret assidentem oportet toto die sepe nullam in
partem converso corpore in solio durasse. Ille vero equo
insidens noctem diemque plerumque duxit ingenio. Nichil quoque
ex hiis operibus quam adolescens assueverat cum senectutem
ageret omisit. Veneris etiam usu ita semper viguit ut post
sextum et lxxx annum filium generaret cui nomen Methimolsimu
Terram quoque quam et vastam et desertam perpetue culture studio
Gorgias etiam Leontinus Ysocratis // frugiferam reliquit
et complurium magnorum ingeniorum preceptor sua sententia feli-
cissimus. Nam cum centesimum septimum ageret annum interro-
gatus quapropter tamdiu vivere vellet. Nichil inquit habeo
quo senectutem meam accusem. Quid isto tractu etatis aut
longius aut beatius. Iam alterum seculum ingressus neque in hoc
querelam ullam invenit neque vero in illo reliquit.

b iennio minor Xenophilus Chalcidensis pittagoricus sed
felicitate non inferior siquidem ut ait Aristoxenus musicus
omnis humani incommodi expers in summo perfectissime doctrine
splendore extinctus est.
a rganthonius autem Gaditanus tam diu regnavit quam diu
etiam ad sacietatem vixisse. LXXX enim fere annis pa
triam suam rexit. cum ad imperium XL annos natus accessisset.
Cuius rei certi sunt auctores. Asinius etiam pollio non mi
nima pars Romani stili in quarto hystoriarum suarum libro C et XX
annos illum explesse commemorat. Et ipse minime vivacitatis
non parvum exemplum.
m inus regie consummatorum annorum mirabilem faciunt Ethi
opes quos herodotus scribit centesimum et vigesimum annum transgredi
Et Indi de quibus et Cthesias idem tradit. et Epymenides
Gnosius quem Theopompus dicit VII et L et C annos vixisse.
Hellanicus vero ait quosdam ex gente Epiorum que pars
Ethoilye est ducentos explere annos. Eique subscribit Damostenes
hoc amplius affirmans Lithorium quendam ex hiis maxime virium
et stature precipue trecentesimum cumulasse annum. Alexander vero in
eo volumine quod de Ilirico tractu composuit affirmat Dandone
quendam ad quingentesimum usque annum nulla ex parte senectutis processisse.
Sed multo liberalior Xenophon cuius legitur
is enim Latiorum regem octigentis vite annis donavit. Ac ne
pater eius parum benigne acceptus videretur ei quoque sexcentos
assignavit annos.
g loria vero aut unde oriatur aut cuius habitus sit aut
qua ratione debeat comparari et an melius a virtute velut
non necessaria negligatur videant hii quorum in contemplandis
eiusmodi rebus cura teritur quibusque que prudenter animadver
terint facunde contingit eloqui. Ego in hoc opere facta auc
toribus et auctoribus facta sua reddere contentus quanta cupiditas
eius esse soleat propriis exemplis demonstrare conabor.
s uperior Affricanus Ennii poete effigiem tum in monu
mento Cornelie gentis collocari voluit quod ingenio eius
opera sua illustrata iudicaret. Non quidem ignarus quam diu Ro
manum imperium floreret et Affrica Italie pedibus summum

columne arx capitolina possideret eorum extingui memoriam non posse si his litteris quam illius lumine excessisse magis externas vir homerico quam rudi atque impolito preconio dignaretur.

s imilis honoratus animus erga poetam accium D. bruti suis temporibus clari ducis extitit cuius familiari cultu et prompta laudationis delectatus versibus eius aditus templorum que ex manubiis consecraverat adornavit.

n e pompeius quidem magnus ab hoc affectu glorie aversus qui theophanem mitilenum scriptorem rerum suarum in contione militum civitate donavit beneficium per se amplum accurata etiam et testata oratione prosecutus. Quo est effectum ut nullus dubitaret quin referret potius gratiam quam inchoaret.

l ucius autem sulla et si ad neminem scriptorem animum direxit tamen de Iugurtha a boccho rege ad marium perducto totam sibi laudem cupide asseruit ut anulo quo signatorio utebatur insculptam illam traditionem haberet. Et quantus postea ne minimum quidem vestigium glorie contempsit.

a tque ut imperatoribus gestis inclite spem ... scipionem militiam ... tribus qui strenuam operam edidisset divideret labienus ut forti equiti armillas tribueret admonuit. Eo quod se negaret id facturum ne castrensis honos in eo qui paulo ante servisset violaretur ipse ex preda Gallica aurum equiti largitus est. Nec Scipio id tacite tulit nam equiti habebis inquit donum divitis viri. Quod ille ut accepit proiecto ante pedes labieni auro vultum demisit. Idem ut audivit Scipionem dicentem Imperator te armillis argenteis donat alacer gaudio abiit. Nulla est ergo tanta humilitas quam dulcedine glorie non tangatur. Illa vero a claris viris et ex humilibus rebus petita est.

n am quid sibi voluit C. Fabius nobilissimus civis qui cum in aede salutis quam C. Iunius bubulcus dedicaverat parietes pinxisset nomen his suum inscripsit. Id enim demum ornamenti familie consulatibus et sacerdotiis et triumphis celeberrime deerat. Ceterum sordido studio deditum ingenium qualecumque

illum laborem suum silentio oblitterari noluit · videlicet phidie
secutus exemplum · qui clipeo minerve effigiem suam inclusit
qua convulsa tota operis colligatio solveretur
Eo melius aliquanto si aliena imitatione capiebantur
Themistoclem ardorem esse emulatum · quem ferunt stimulis virtu-
tum agitatum et ob id noctes inquietas exigentem querenti-
bus quid ita eo tempore in publico versaretur · respondisse quia
me trophea meltiadis de sompno excitant marathon ei-
nim illum eius et artemisium et salamina navalis
glorie fertilia nomina illustrando tacitis faucibus incitabant
Idem theatrum petens cum interrogaretur cuius vox auditu
illi futura esset gratissima · dixit eius a quo artes mee optime
canentur · Dulcedinem glorie etiam alexandri pectus insaciabile
laudis accepit qui anaxarcho comiti suo ex auctoritate
democriti preceptoris innumerabiles mundos esse referenti heu
me inquit miserum quod ne una quidem adhuc sum potitus
Angusta homini possessio glorie fuit quod deorum omnium domicilio sufficit
Regis et iuvenis flagitiosissime cupiditati similem
aristotelis in capescenda laude sitim subnectam · Is namque
theodocti discipulo oratorie artis libros · quos ederet donat
molesteque postea ferens · titulum eorum sic alii cessisse proprio volu-
mine quibusdam rebus insistens planius sibi de hiis in theodocti
libris dictum esse adiecit · nisi me tante et tam late patentis
scientie verecundia teneret dicerem · dignum philosophum · cuius stabiliendi
mores altioris animi philosophos traderentur
Ceterum gloria ne ab hiis quidem qui contemptum eius intro-
ducunt commendationem negligitur · quoniam ipsis voluminibus nomina sua
diligenter adiciunt · ut quod professione elevant · usurpa-
tione memorie assequantur · Sed qualiscumque horum dissimulatio
proposito illorum longe tollerabilior qui dum eternam memoriam
assequerentur · etiam sceleribus innotescere non dubitavit quorum e numero
nescio an in primis pausanias debeat referri · Nam cum her-
moclen percontatus esset · quonam modo subito clarus posset eva-
dere · atque is respondisset si aliquem illustrem virum occidisset · futurum
ut gloria eius ad ipsum redundaret · continuo philippum interemit
· Et quidem quod petierat assecutus est · tam enim se parricidio

quam Philippus virtute notum posteris reddidit.
7 Illa vero gloriae cupiditas sacrilega. inventus est qui Dianae Ephe-
siae templum incendere vellet, ut opere pulcherrimo consumpto nomen
eius per totum terrarum orbem dissiparetur, quem quidem insaniae furo-
rem eculeo impositus detexit. Ac bene consuluerant Ephe-
sii decreto, memoriam teterrimi hominis abolendo, nisi Theo-
pompi magnae facundiae ingenium historiis eum suis comprehendisset.
c audidie autem animis voluptatem praebent in conspicuo
posita quae cuique magnifica merito contigerunt. Et quaeque premi-
orum virtutem atque honore contemplando indicanda est. ipsa natura
nobis alacritatem suministrante, cum honorem industriam appeti et
eosdem gratiae videmus. Verum etsi mens hoc loco protinus
ad augustam domum sanctissimam beneficentissimam templum
omni impetu fertur, melius cohibetur. quoniam ascensus in ce-
lum patet, quibus maxima debito tamen minora sunt quam in terris tenuit.
8 inpiori Affricano honor in legittimo tempore datus
est, quod fieri opere exacto senatum leges admonuit. Itaque ne-
sciam utrum illi plus decoris patrum conscriptorum auctoritas
an militum consensus adiecit. Toga enim Scipione ducem
adversus Penos creavit, arma poposcerunt. Cum quae in vita
propria assignata sunt. Itaque quod hodie eximium capit ador-
tiam ymaginem in cella Iovis maximi optimi positam habet,
quae quotienscumque funus aliquod Corneliae genti
celebrandum est. inde petitur, unique illi instar atrii capitoli-
t am Herculee quam curia superior. Catonis effigies venit,
cuius omnis officia exprimitur eiusdem ordinem, qui utilissim
reipublicae senatorem, tamen non semper secum ditare volunt omnibus
vivus virtutem dimitens maior quam suo merito. quam fortune beneficio
magnum cuius prius consilio quam Scipionis imperio deleta
Carthago est.
r ezitum est specimen honoris a Scipione Nasica abortum,
cuius neque manibus et penatibus nondum questore senatus
Pythii Apollinis monitu Pessinunte arcessitam deam excipi
voluit. Eadem enim oraculo preceptum erat, ut haec misteria
matri deum a sanctissimo viro praestarentur. Explica totos fastos
constitue omnes currus triumphales, nihil tamen morum principatu
speciosius reperies.

t radidit subinde nobis ornamenta sua Scipionis domus
Emilianum enim ex candidato edilitatis consulem fecit
Eundem cum questoriis comitiis suffragator Q. Fabii ma-
ximi sororis filii in campum descendisset consulem iterum reddidit
Eidem senatus bis sine sorte provinciam prius Affricam deinde
Hyspaniam dedit / atque hec nec civi nec ambicioso senatori
quemadmodum non solum vite eius severissime cursus sed et
mors clandestinis illata insidiis declaravit /
m Et Valerius duabus rebus insignibus dii pariter atque cives
prestantissimum reddiderunt Illi dii autem quod Gallo cominus pu-
gnanti corvum propugnatorem subiecerunt in tercium et vicesimum annum
ingresso consulatum largiti / quorum alterum decus vetuste originis
optimi hominis gens Corvina amplexa cognomine usurpat
/ alterum summo summi ornamento tam celeritate parti consu-
latus gloriando /
a c Nec Q. quidem Scevole quem L. Crassi in consulatu
collegam habuit gloria parum illustre / qui Asiam tam san-
cte tam fortiter obtinuit ut senatus deinceps in eam provin-
ciam ituris magistratibus exemplum atque formam officii Sce-
volam decreto suo proponeret / Vicerunt illa posteriora suffra-
gia septem C. Marii consulatus ac duo amplissimi tri-
umphi / qui dum apud Numanciam sub eo duce
equestria stipendia mereret / et forte inter cenam quidam Scipi-
onem interrogasset si quid illi accidisset quemnam res publica eque ma-
gnum habitura esset imperatorem / Respiciens se super ipsum cu-
bantem vel hunc dixit quo augurio perfectissima virtus
maximam orientem virtutem vidit / ne cuius accidit predi-
cere vir / ille nimirum cena militaris speciosissimas to-
tas in urbe Marii futuras cenas ominata est / postquam enim
Cymbros ab eo deletos initio noctis nuncius pertulit / nemo
fuit qui non illi tamquam diis inmortalibus apud sacra mense sue libaverit /
n unc in Gneum Pompeium et ampla et nova co-
gesta sunt hinc assensu favore illinc fremitu invi-
die litterarum monumentis obstrepitur /
e ques Romanus proconsul in Hyspaniam adversus Sertorium
pari imperio cum Pio Metello principe civitatis missus est /

tercium illum honorem auspicatus. Bis triumphavit. Ini-
cia magistratuum a summo imperio cepit. Tercium consulatum [senatus] decreto
consulatus solus gessit. De Mitridate et Tygrane de
multis preterea regibus plurimisque civitatibus et gentibus et pre-
donibus unum duxit triumphum.

Q. etiam Catulum populus Romanus voce sua ad sydera
usque evexit. Nam cum ab eo provocatus interrogaretur si in
uno Pompeio magno omnia reponere perseveraret absumpto illo
subito casu in quo spem esset habiturus summo consensu
in te. Vim honorati iudicii admirabilem. Siquidem ma-
gnum Pompeium cum omnibus ornamentis que retuli duarum
sillabarum spacio inclusum tanto equavit.

Posterior et M. Cathonis cum regia pecunia ex Cipro
revertentis appulsus ad rippam Tybere memorabilis videri
debet. Nam nave egredienti consules et ceteri magistratus et universus senatus
populusque Romanus officii gracia presto fuit. Non quod magnum pon-
dus auri et argenti sed quod M. Cathonem classis illa
incolumem advexerat letatus.

Nescio an precipuum L. Marcii inusitati decoris et exim-
(ii eventus) equitis Romani duo exercitus P. et Cn. Scipionum in-
teritu victoria Hanibalis lacerati ducem legerunt. Quo tempore
salus eorum in ultimas angustias deducta nullum ambicioni lo-
cum relinquebant.

Merito virorum commendacioni Sulpicia Servii Paterculi
filia Q. Fulvii Flacci uxor adicitur. Que cum senatus
libris Sibillinis per decem viros inspectis censuisset ut Veneris
Verticordie simulacrum consecraretur quo facilius virginum mulie-
rumque mens a libidine ad pudiciciam converteretur. Et ex
omnibus matronis centum, decem sorte ducte de sanctissima
femina iudicium facerent cunctis castitate prelata est.

Ceterum quia sine ulla diminucione Romane maiestatis
extera quoque insignia respici possunt ad ea transgrediamur.
Pittagore tanta veneracio ab auditoribus tributa est ut que
ab eo acceperant in disputacionem revocare nephas ducerent exist-
imarent. Quin etiam interpellati ad reddendam causam hoc solum respon-
debant ipsum dixisse. Magnus honos sed scolae tenus. Illa urbium suffragiis
tributa

nostro crothoniate studio ab eo pecierunt vt senatum
eorum qui mille hominum numero constabat consiliis suis vti pa-
teretur opulentissima que Ciuitas tam frequenter venerati post
mortem domum Cereris sacrificium fecerunt quia que illa vrbs
viguit et dea in hominum memoria et iste in dee religione cultus est
orgie vero Leontino studiis literarum eta tus est
tis sue cunctos prestanti adeo vt primus in conuentu po-
scere qua de re quisque audire vellet ausus sit vniuersa grecia
in templo delphici Appollinis statuam solido ex auro po-
suit cum ceterorum ad id tempus auratas collocasset
adem gens summo consensu ad amphiaraum decorandum
incubuit locum quo humatus est in formam condicionemque tem-
pli redigendo atque inde oracula capi instituendo cuius cineres
idem honoris possident quod phitie cortine quod
athene dodone quod hammonis fonti datur
erenices quoque non vulgaris honos cui soli omnium feminarum
gimnico spectaculo interesse permissum cum ad olympia filium
Euclea certamen ingressurum adduxisset olympionice patre ge-
nita fratribus eandem palmam assecutis latera eius cingentibus

Liber 9

lib' nonus

landum etiam malum luxuria quam accusare aliquanto
facilius est quam euitare operi nostro inseratur non quidem
vt vllum honorem recipiat sed ut se ipsam recognoscens
ad penitenciam impelli possit Iungatur eidem libido quam ex eisdem vi-
ciorum principiis oritur Neque aut reprehensione aut ab
emendacione separentur gemino mentis errore connexe
ergius orate pensilia balnea primus instituit que im-
pensa leuibus initiis cepta ad suspensa calide aque tantum
non equora penetrauit Idem videlicet ne gulam Neptuni arbitrio
subiectam haberet peculiaria sibi maria excogitauit estuariis
intercipiendo fluctus piscium que diuersos greges separatis molibus
includendo ut nulla tam seua tempestas incideret qua non
orate mense varietate ferculorum habundarent Edificiis etiam
spaciosis et excelsis deserta ad id tempus ora lucrini lacus pressit
vt recenciore conchiliorum frueretur vbi dum se publice aque
cupidius immergit cum Considio publicano iudicium nactus
est In quo L Crassus aduersus illum causam agens ex cuius

sinum Considium dixit quod putaret Orata tam remotum a lacu Lu-
crino ostreis namque eas si inde petere non licuisset in tegulis repti-
nic nimirum magis Ezopus Tragicus in adoptionem dare fi-
lium suum quam bonorum suorum heredem relinquere voluit debuit
non solum perdite sed etiam furiose luxurie immersum quem constat
cantu commendabiles aviculas inmanibus emptas preciis
pro ficedulis ponere aceto quod liquatas magne summe uniones
potionibus aspergere solitum amplissimum patrimonium tamquam ama-
ram sarcinam quam celerrime abicere cupientem Quorum
alterius senis alterius iuvenis sinus secuti plurimum longius
manus porrexerunt Nec enim illud vicium finitur ubi orit-
ur dem ab oceani littoribus acti pisces in infuse culinis arte
tensibus quod edendi et bibendi voluptas reperta
Ubi autem inter secundi belli punici finem et philippum
macedonie regem devictum licentioris vite fiduciam sumpsit Quo
tempore matrone domum brutorum ausse sunt obsidere Qui
abrogationi legis appie intercedere parati erant quam femine
tolli cupiebant quia his nec veste varii coloris uti nec
auri plus semiunciam habere nec iuncto vehiculo propius ur-
bem mille passus nisi sacrificii gracia vehi permittebat Et quod
obtinuerunt ut ius per xx annos servatum aboleretur Non e-
nim providerunt secula illius viri ad quem cultum tenderent insoliti coe-
ptimagis studium aut quonsque se effusura essent victa legum
victrix audacia Quod si animus muliebris apparatus intueri po-
tuisset quibus cotidie aliquid novitatis sumptuosius adiectum est
in ipso introitu ruenti luxurie obstitissent
Nam quid de feminis ulterius loquar quas et imbecillitas
mentis et graviorum operum negata affectatio omne studium ad stu-
diosiorem sui cultum hortatur conferre cum temporum superiorum
et nomine et animi excellentes viros in hoc prisce continen-
tie ignotum diverticulum prolapsos videam id quod iurgio proprie pa-
teat Cn. Domicius L. Crasso college suo altercatione
orta obiecit quod Columpnas ymmetias in porticu domus
haberet Quem continuo Crassus quanti ipse domum suam esti-
marent interrogavit Atque ut audivit sexagesies sestercio Quanto
ergo eam minoris fore existimas si decem arbuscu-
las inde succidero tricies sestercio Domicius ait Tunc Crassus

vter igitur luxuriosior est, Ergone qui decem columnas
centum milibus nummum emit, an tu qui decem arbusculas
umbrarum ad centies sextertium summam compensas, Simorum oblitum patri
inimicorum hanibale iamque carthaginensium stipendiorum habitum
oscitantem et quidem tam in sequentium seculorum edificiis et ne
moribus angustiorem, quam introductam atque inchoatam a se
lautitiam posteris relinquere quam a maioribus acceptam contine
ntiam retinere maluerunt,
q uid enim sibi voluit princeps suorum temporum Metellus
Pius tunc adventus suos in Hyspania ab hospitibus aris
et thure excipi patiebatur, cum attalicis et auleis contectos
parietes leto animo intuebatur, cum inmanibus epulis appara
tissimos interponi ludos sinebat, cum palmata veste convi
via celebrabat, Demissas quoque lacunaribus aureas coronas
velut celesti capite recipiebat, Et ubi ista? non in Asya
nec in Grecia quarum luxurie severitas ipsa corrumpi
poterat, sed in horrida et bellicosa provincia, cum presertim
acerrimus hostis Sertorius Romanorum exercituum oculos Lusi
tanis telis prestringeret. Adeo illi patris sui numidica castra
exciderant. Patet igitur quam celeri transitu luxuria affluxerit
etiam eius adolescentia priscos mores vidit, senectus nova or
ta est,
c onsimilis cogitationis commutatio in domo Curionis extitit
siquidem forum nostrum patris gravissimum supercilium et filii sex
centies sextertium eris alieni aspexit, contractum famosa
iniuria nobilium iuvenum. Itaque eodem tempore et in eisdem pe
natibus diversa secula abierunt, alterum frugalissimum alterum nequissimum,
p ublii autem Clodii iudicium quanta luxuria et libidine
habundavit, in quo ut evidenter incesti crimine nocens reus
absolveretur, noctes matronarum et nobilium adolescentium ma
gna summa empte mercedis loco iudicibus erogate sunt.
Quo in flagitio tam tetro tamque multiplici nescias quem
primum detestere, an qui istud corruptele genus excogitavit, an qui
pudicitiam suam sequestrem periurii fieri passi sunt, an qui religionem,
e que flagitiosum illud convivium quod // stupro permutaverunt,
G. Metellus tribunicius viator ingenui sanguinis sed officii inf

bitum deformis simile Metello et Scipione consulibus Tr. ple. magno cum rubore civitatis comparavit lupanari enim domi sue instituto Muciam et Flaviam tum a patre tum a viro utramque decoratam et nobilem puerum Saturninum in eo prostituit probrosa corpora ludibrio temulentie libidini futura epulas consulibus et tribunis non celebrandas sed vindicandas.

atiline vero Catiline libido scelesta. Nam vesano amore Aurelie Horestille correptus cum unum impedimentum videret quominus nuptiis inter se iungerentur filium suum quem et solum et etate iam puberem habebat veneno sustulit protinusque ex rogo eius maritalem facem accendit ac nove maritalitate orbitatem suam loco muneris erogavit Eodem deinde animo civem gerens quo patrem egerat filii pariter manibus et nepharie attentate patrie penas dedit.

t Campana luxuria per quam utilis nostre civitati fuit. Invictum enim Hanibalem armis illecebris suis complexa vincendum Romano militi tradidit Illa ducem vigilantissimum illa ducem exercitum acerrimum dapibus largis habundanti vino unguentorum fragrantia veneris usu lasciviore ad somnum et delicias evocavit Et tum demum fracta et contusa punica feritas est cum Seplasia et Albana castra esse ceperunt. Quid ergo his vitiis fedius quid etiam dampnosius quibus virtus atteritur victorie relanguescunt sopita gloria in infamiam convertitur animi quoque pariter et corporis vires expugnantur adeo ut nescias ab hostibus ne an ab illis capi perniciosius habendum sit.

Vitium quam sit dapnosum

ue etiam Volsiniensium urbem gravibus et erubescendis cladibus implicaverunt Erat enim opulenta erat moribus et legibus ornata Etrurie caput habebatur Sed postquam luxuria prolapsa est in profundum iniurie et turpitudinis decidit ut servorum se insolentissime dominationi subiceret Qui primum admodum pauci senatorum ordinem intrare ausi mox universam rempublicam occupaverunt Testamenta ad arbitrium suum scribi videbant convivia cetusque ingenuorum fieri vetabant filias dominorum in matrimonium ducebant postremo lege sanxerunt ut stupra sua in nuptiis pariter et viduis impunita essent ac ne qua virgo ingenuo nuberet cuius castitatem non ante ex

numero ipsorum aliquis delibasset /
a [A]t xerxes opum regiarum ostentatione eximia corruptus luxuria
gaudens ut edicto ei premium poneret qui nouum voluptatis genus
repperisset quanta dominus delitiis immersus atque amplissimi imperii ruina
a [A]nthiochus quoque Syrie rex nichilo continent' / na euasit /
cior exempli cuius cecam et amentem luxuriam exercitus imitatus
tus magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos ha-
buit / argenteaque vasa ad usum culine comparauit / et taberna-
cula textilibus sigillis adornata statuit auido predo hosti pre-
da optabilis quam ulla ad vincendum strenuo mora. Cum prefe-
h [H]anibal ad Anthiochum exulans ipsi interrogati. an tantus
exercitus sufficere posset Romanis dixit. puto Et si auarissimi
sunt / nichil deterius subrogauit rex de victoria. tunc
sunt / [?]
p [P]tholomeus rex accessio viciorum suorum i. e. de fisco /
rum vixit / ideoque phiscon appellatus est / Cuius nequicia quo
nequius? Sororem nati maioris coniunctam sibi nuptam sibi nube-
re coegit / postea filia eius per vim stuprata ipsam dimisit. ut
vacuum locum nuptiis puelle faceret /
c [C]onsentaneus quoque regibus sue gentis Egyptie populus qui ductu
Archilai aduersus Aulum Gabinium menibus urbis egressus
cum castra vallo atque fossa cingere iuberetur vniuersi succlamauit
ut id opus publica pecunia faciendum locaretur. Quapropter deli-
ciis tam eneruatos animi spiritus exercitus nostri sustinere non potuit /
s [S]ed tamen effeminatior multitudo Cypriorum qui reginas suas
mulierum corporibus velut gradibus construit quo mollius vesti-
gia pedum ponerent. currus conscenderent equo animo sustinebat
Viri enim si modo viri erant vita carere quam tam delicato
imperio obtemperare satius fuit / Nec societas viciorum lasci-
uie voltus et nimie cupiditati inherentium oculorum. at delicato
cultu affluentes / per quos varios illecebrarum motus volubilitatis animi /
c [C]rudelitatis vero horridus habitus truculenta spes violentia
spiritus vox terribilis. et omnia minis et cruentis imperiis referta
cum silencium donare eminentium est addicere. Et enim que mo- 2
dum sibi ipsa statuet. sine sugillationis quidem fremens sunt
reuocata ad summa cum penes illam sit totum. penes nos sit /
s [S]illa quem nec laudare nec vituperare quisquam / odisse /
satis digne potest / quia dum querit victorias Scipionis populo Romano

dum exercet Hanibalem reputat. Egregie namque auctoritate
nobilitatis defensa crudeliter totam urbem et omnes Italie partes
civilis fluminibus sanguinis inundavit. Quatuor legiones contrarie
partis fidem suam secutas in publica villa que in Marcio campo
erat, ne quicquam fallacis dextera misericordiam implorantes obtruncari
iussit. Quarum lamentabiles quiritatus trepide civitatis aures
receperunt lacerata ferro corpora. Tyberis impatiens tanti oneris
cruentatis aquis est vehere coactus. Quinque milia Penestinorum
spe salutis per Cethegum data extra menia municipii evo-
cata, cum proiectis armis humi corpora prostravissent, interfici
protinus ac per agros dispergenda curavit. Quatuor milia et se-
ptingentos dire proscriptionis edicto iugulatos in tabulas
publicas redigit rettulit, videlicet ne memoria preclare rei dilu-
eretur. Nec contentus in eos sevire qui armis a se dissen-
serant, etiam quieti animi cives propter pecunie magnitudinem per
nomen clamore conquisitos proscriptorum numero adiecit. Adversus mulieres
quoque gladios destrinxit, quasi parum cedibus satiatus virorum. Id quoque
inexplebilis feritatis indicium est: abscissa miserorum capita modo
non vultum ac spiritum retinentia in conspectu suum afferri voluit, ut
illa oculis, quia ore nephas erat, manderet. Quam porro
crudeliter se in M. Mario pretore gessit, quem per ora vulgi
ad sepulcrum Lutatie gentis pertractum non prius vita privavit
quam oculos oculos infelices erueret et singulas corporis partes
confringeret. Vix mihi verisimilia narrare videor.
a t ille etiam M. Pletorium, quod ad eius supplicium exanimis
ceciderat, continuo ibi mactavit, novus misericordie puni-
tor, apud quem inique animo scelus intueri scelus admitte
fuit. Sed mortuorum umbris saltem pepercit anime. Nam
C. Marii cuius et si postea hostis questor tamen aliquando fuerat
erutos cineres in Anienis alveum sparsit. Heu quibus actis
felicitatis nomen putavit assequendum.
c uius cum crudelitatem C. Marius invidia levat, nam
ille nimia cupiditate persequendi inimicos iram suam nepharie
destrinxit, L. Cesaris consularis etiam censorii nobilissimum corpus
ignobili sevitia trucidando, et quidem apud seditiosissimi
et abiectissimi hominis bustum. Id enim malorum nimirum
tunc reipublice deerat, ut Variano Cesar piaculo caderet pene

tanti victorie eius fuerunt quarum oblitus plus criminis
domi quam laudis in militia meruit. Idem caput M. An
thonii abscissum letis manibus inter epulas per summam animi
ac verborum insolenciam aliquamdiu tenuit. Clarissimi quoque et civis
et oratoris sanguine contaminari mense sacra passus. P. An
thonium qui id attulerat in sinum suum recentem cede respa
rsus amplexum recepit.
Damasippus nichil laudis habuit quod corrumperet itaque
memoria eius liberiore accusacione perstringitur cuius iussu
principum civitatis capita hostiarum capitibus Carbonis
quoque a Arvine truncatum corpus patibulo affixum gestatum est
adeo vel flagitiosissimi hominis pretura nichil ac maie
stas reipublice nichil potuit.
Munatius etiam Flaccus pompeyani nominis acer quam proba
bilior defensor cum ab imperatore Cesare in Hyspania
inclusus menibus Attingetanum obsideretur efferatam truculenciam
suam crudelissimo rabie genere exercuit. omnes enim eius oppidi
cives quos studiosiores Cesaris senserat iugulatos muro preci
pitavit feminas quoque citatas nominibus virorum qui contrariis castris
erant ut cedes coniugum suarum cernerent et matrum gremiis
suppositos liberos trucidavit infantes quoque alios in conspectu
parentum humo infligi alios sublatos pilis excipi iussit
que uno audita etiam intollerabilia horrore iussu Lusitanorum ma
nibus administrata sunt. cuius presidio genti efferatus vallatus
divinis opibus vecordi pertinacia persistebat.
Transgrediamur ad illa quibus ut par dolor ita nullus nec
civium rubor inest. Carthaginenses Atilium Regulum pal
pebris resectis machine in qua undique preacuti stimuli
eminebant inclusum vigilancia pariter et continuo tractu
doloris necaverunt. Tormenti genus indignum passo auctoribus
dignissimum. Eadem usi crudelitate in milites nostros marino certa
mine in suam potestatem redactos navibus substernebant ut eorum
carinis ac pondere elisi inusitata racione mortis barbaram feri
tatem satiarent tetro facinore pollutis classibus ipsum mac
orum at dux Hannibal cuius ex maiore [illegible] violentia
parte virtus sevicia constabat in flumine Gallo corporibus
Romanorum ponte facto exercitum traduxit ut eque scelestum

terrestrium Carthaginiensium copiarum gessissent tria, quam maritimarum
Neptunus expuerat. Idem captivos nostros omnes et itinere
fessos iam prima parte pedum succisa relinquebat, quos vero
in castra perduxerat paria patrum et propinquorum corpora iungens
ferro decernere cogebat, nec ante sanguine explebatur quam ad unum
victorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio, vindicta tarda,
supplicio senatus Prusie regis factum supplicem ad voluntariam
mortem coegit.
t Tam Herculem quam Antitadem regem, qui una epistola lxxx
civium Romanorum in Asia per urbes negotiandi gratia dispersos interemit, tamquam provincie hospitales deos iniusto sed non inulto
cruore respersit. Cum maximo cruciatu veno repugnante spiritum
suum tamen insatiabile coegit. Simul enim et praecurrit trucibus illis
derit, quibus illos amicos suos animo dictitavit, Gauro spadone
libidinis obsequio scelestissimo imperio afferat.
n Ne nunc digrediar filie regis Tracie crudeliter etsi
nimis admirabilem gentem cuius feritatis narratio sentire
fatetur tam rabies omnium inter vivos homines medios secare nec
parentes liberos vesci carnibus nephas fuit.
7 Tertius Ptolomeus Physcon cognomine Paulo Ah libidinose amentie
detrimentum exemplum. Idem nunc propria crudelitatis inditia
referendum. Erat enim hac truculentius: filium suum nomine Me-
nephitem, quem ex Cleopatra eadem sorore et uxore susce-
perat, liberalis forme et optime spei puerum in conspectu suo
occidi iussit, protinusque caput eius ac pedes precisos et manus
in cystam contectas opertas pro munere natalicio matri misit, perinde
quasi ipse clade quam illi inferebat expers ac non infelicior, tam
in communi orbitate Cleopatram inpatientiorem se tum contemptum
redderet. Adeo ceco furore sinistra quoque effrenescit. Crudelitas
cum immunitate ex securitate repit. Nam cum animadverteret quanto
suo odio patria teneretur, timori remedium scelere petiit, et quo
tutius trucidata plebe regnaret frequens iuventute gymnasium armis
et igni circumdedit, omnesque qui in eo erant partim ferro, partim
o Ochus autem qui postea Darius est appellatus, Persis sacratissimo a parte iuramento obstrictus ne quem ex coniuratorum que vii magos cum eo compresserat aut veneno aut

ferro aut ulla vi aut inopia alimentorum necare, crudeliorem
mortem excogitat ... que odiosos sibi non prompto vinculo tol-
lebat. Septum enim alte parietibus locum cinere compleverunt superposito ex
tigno prominente benigne potione? et cibo exceptos in eo collo-
cabant, e quo sompno sopiti in illam insidiosam congeriem
[P]rior et tetrior aliquanto Ochi cognomine Artaxersis readerunt
Xersis crudelitas, qui Ochi sororem et eandem socrum vivam
capite defodit et patruum cum centum amplius filiis ac ne-
potibus vacua area destitutum iaculis defecit, nulla iniuria la-
cessitus, sed quod in eis maximam apud Persas probitatis et fortitu-
dinis laudem consistere videbat.
[C]onsimili genere emulationis instincta civitas Atheniensium in-
digno quidem suo decreto Aeginensium iuventuti pollices abscidit
ut classe potens populus in certamine maritimare rei secum
descendere nequiret. Non agnosco Athenas a crudeli timo-
re remedium mutuantes.
[S]evus etiam ille Enei tauri inventor, quo inclusi subditis
ignibus longo et abdito cruciatu mugitus resonantem spiritum e-
dere cogebantur, ne eiulatus eorum humano sono vocis expressi
Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent. Quam quia calami-
tosis deesse voluit, teterrimum artis sue opus primus inclusus
merito auspicatus est.
[E]t nequidem Etrusci parum feroces in pena existentes, qui
virorum corpora cadaveribus adversa adversis alligata et constricta,
ita ut singule membrorum partes singulis essent accommoda-
te, tabescere simul paciebantur, amari vite et mortis tortores.
[S]icut et illi barbari quos ferunt mactatarum pecudum intestinis
visceribus egestis homines inserere, ita ut capitibus tantum emineant,
quoque diutius pene sufficiant, cibo et potione infelicem
spiritum prorogare, donec intus putrefacti laniatui sint animalibus que
in tabidis corporibus nasci solent. Queramur nunc cum rerum natura
quod nos multis et asperis adverse valitudinis incommodis obnoxi-
os esse voluit, consortium quod celestis roboris humane conditioni ne-
gatum moleste feramus, cum tot cruciatus sibimet ipsa mortalitas
impulsu crudelitatis excogitaverit.
[I]ra quoque aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus ex- 3
citant, procursu celerior illa nocendi cupidine, hoc pertinacius
vexandi? consternationis plenus affectus ac numquam sine tormento

sui violenta · quia eadem cum iniurie vox pati cum solitudine
ne non contingat ulcio anxius Sed precipue acerrime sunt
in matrimes · quas ipsi in hac re provinciis aut dicto aliquo · aut
facto vehementiore conspici voluerunt /
[N]am adversus Hasdrubalem Livius Salinator bellum ge-
sturus urbe egrederetur monente Phabio maximo · ne ante de-
scenderet in aciem · quam hostium vires animos cognovisset
primam occasionem pugnandi non omissurum respondit. Interrogatusque
ab eodem · quid ita tam festinaret manum conserere ut quam
celerrime inquit aut gloriam ex hostibus victis aut ex ci-
vibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc atque virtus sermonem eius inter
se diviserunt. Illa iniuste dampnationis memor · hec triumphi
glorie intenta. Sed nescio an eiusdem sit vincere fuit · et hec dicere
ardentis spiritus virum · bellicis operibus assuetum · hunc iratum
duo stimula egerunt /
[C] autem Figulum mansuetissimum paterno iure civilis iu-
dicio celeberrimum / prudentie racionis quam immeorem reddidit
Consulatus eius repulse dolore accensus · eo quidem magis quod eum
bis patri sublatum meminerat / cum ad eum postero comiciorum
die multi consulendi causa venissent · omnes dimisit prefatus
Omnes consulere scitis · consulem facere nescitis · Dictum grave et
merito · sed tamen aliquanto melius non dictum Ira quis pro re sapiet iusti-
tiaque ne illi quidem vindicandi quamvis factum eorum nobilitatis
splendore protectum sit / Cum quod Cn. Flavius curulem
postea petivit adeptus erat / offensi anulos aureos et phaleras
equis suis detractas abiecerunt / dolorem impotentiam
tamen non levitatem profecto testati. Talis ire motus aut singulorum
aut paucorum adversus populum universum inclinatus. Erga principes
ac duces eius /
[M]anlio Torquato amplissimam et gloriosissimam a Latinis
et Campanis victoriam in urbem referenti Cum seniores omnes
leticia obviam occurrerent · iuniorum nemo obviam processit · quod filium
adolescentem fortissimum adversus imperium suum preliatum · securi
percussisset · misericordia se equalis nimis aspere puniti
nec factum eorum defendo · Sed ire vim indico · que unius
civitatis et etates et affectus dividere valuit / Eadem tantum
valuit · ut universum ipsorum equitatum · a Fabio Consule ad
hostium copias persequendas missum · cum et tuto et facile eas
delere · legi lugne ab eo impedite mediores inmobiles retineret /

[I]lla vero C. Graccho duci cuius pater dum pro senatus amplitudine
nititur commoda plebis acerrime impugnare infensum exercitum fecit
voluntariam fugam etiam hosti ne triumphum imperatori quereret
dare coegit. Totiens victore victor cum gratulatione eius
in curru spectandum ineffabili pulcherrimam partem omittendam
in C. Graccho totam fugam postponendam respicit.
[Q]ue qui violenter se in pectore Minucii ipsius Romani ingessit eo tempore
quo suffragiis eius dedicatio edis Mercurii M. Plectorio primi
pili centurioni data est preter consulibus C. Flavio qui obsti
tisset quominus aere alieno succurreret Servilio quod susceptam causam
suam largiendo patrimonio protexisset negat efficacem esse iram quam
hortatu miles summo imperio prelatus est. Ergo quid non perpe
travit tacitam impiam sed etiam gestis impotentem.
[N]amque Metellus cum citeriorem Hyspaniam consul primus
deinde proconsul bene totam subegisset postquam cognovit Q. Pompeium
consulem inimicum suum successorem sibi mitti omnes qui modo mili
tiam suam voluere firmi dimisit commeatum petentibus nec
causis receptis ut constituto tempore dedit horrea custodibus amo
tis opertima rapine permisit arcus sagittas quoque Cretensium frangi
atque in amnem abici iussit. Elephantis cibaria dari ve
tuit. Quibus factis ut cupiditati sue indulsit ita maxime
gestarum rerum gloriam corrupit. Iniuriam quam honorem triumphi hosti
um quam ire fortior victor amisit.
[Q]uid Silla dum sic irato obtemperat nonne multo alieno
sanguine profuso ad ultimum et suum erogavit. Puteolis enim ar
dens indignatione quod Granius princeps eius colonie pecuniam a
decurionibus ad refectionem Capitolii promissam cunctantius daret
animi concitatione nimia atque immoderato vocis impetu convulso
pectore spiritum cruore ac minis mixtum evomuit. Nec senio
iam prolapsus ut pote sexagesimum ingrediens annum sed alita
miseris reipublice furentis impotentia. Igitur indubium est Sulla
ne prior an iracundia Sille sit extincta.
[N]unc ad ignote exempla pergere iuvat quod maximus vir
ex plure vitia sua recitandi est Cleon cui proprie fides
excellentissima queque complecti moneat voluntate opi
dedat dum peccata libenter probandi et vitia narrandi
conscientia non deest.

Alexandrum iracundia sua prope modum celo diripuit. Nam quid obstitit quominus illuc vigor eius assurgeret, nisi Lysimachi leoni abiectus et Cliti hasta traiectus et Calistenes mori iussus? quia tres maximas victorias totidem amicorum iniustis cedibus victor exuit.

Quam vehemens deinde adversus populum Romanum Amilcaris odium: quatuor enim puerilis etatis filios intuens, totidem catulos leoninos in perniciem imperii nostri alere se praedicabat. Digna nutrimenta que in exitium patrie sue, ut evenit, converterentur.

Quibus Hanibal mature adeo patria vestigia subsecutus est, ut eo exercitum in Hyspaniam traiecturo et ob id sacrificante, novem annorum natu altaria tenens iuraret se, cum primum per etatem potuisset, acerrimum hostem populi Romani futurum, pertinacissimisque precibus instantem belli commilitium exprimeret.

Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago et Roma dissiderent, inflicto in terram pede suscitatoque pulvere, tunc inter eas finem belli dixit, cum alterutra pars in habitum pulveris esset redacta. In puerili pectore tantum vis odii potuit.

Diliges
defensio
Reipublice

In mulieribus quoque eius multum valuit. Semiramis enim Assyriorum regina, cum ei circa cultum capitis sui occupate nuntiatum esset Babiloniam defecisse, altera parte crinium adhuc soluta protinus ad eam expugnandam cucurrit. Nec prius decorem capillorum in ordinem quam tantam urbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua eius Babilonie posita est in illo habitu, quo ad ulcionem exigendam celeritate precipiti tetendit.

Vexabatur etiam avaricia latentium indagatrix lucrorum, manifeste prede avidissima vorago, nec habendi fructu felix et cupiditate querendi miserrima. Cum ad modum locupleti L. Minucio Basilio falsum testamentum quidam in Grecia subiecissent, eiusdem confirmandi gratia potentissimos civitatis nostre viros M. Crassum et Q. Hortensium, quibus Minucius ignotus fuerat, tabulis heredes inseruissent. Quod quamvis evidens fraus erat, tamen uterque pecunie cupiditate facinoris alieni munus non repudiavit. Quantam culpam quam leviter retuli! Lumina curie, ornamenta fori, quod scelus vindicare debebant, inhonesti lucri captura invitati auctoritatibus suis texerunt.

Ceterum aliquanto maiores vires in Q. Cassio cognovit, qui in Hyspania Silium et Calpurnium cum

vendendi sunt gratia cum pignoribus deprehensos quinquies sex-
tercium ab illo ab hac sexagiens pacto dimisit at hic
subito si alterum tantum dare voluisset cunctis suis cum equo animo
illis fuisse prebiturum.

Ceterum avaricia ante omnes L. Septimulei precordia pos-
sedit. Qui cum C. Gracchi familiaris fuisset caput eius
abscidere et ferre per urbem pilo fixum sustinuit quia
Opimius consul auro id se repensurum edixerat. Sunt qui
tradant liquato plumbo eum cavatam partem capitis quo
ponderosius esset explesse. Fuerit ille seditiosus bono perierit
exemplo clientis tamen scelesta fames in hoc usque iacere
iniurias exire non debuit.

Odio merito Septimulei avaricia Ptholomei Cypri regis
Cypri risu prosequenda. Nam cum anxiis sordibus magnas
opes corripuisset propter quas periturum se videret et ideo omni
pecunia imposita navibus in altum processisset ut classe per-
forata suo arbitrio periret et hostes preda carerent non
sustinuit mergere aurum et argentum sed futurum necis sue pre-
mium domum revexit. Procul dubio hic non possidebat
divicias sed a diviciis sed a diviciis possessus est titulo
rex insule animo pecunie miserabile mancipium.

Cavendum etiam ut superbia et impotencia in conspicuo ponatur.
M. Fulvius Flaccus consul M. Plautii Ypsei collega
cum perniciosissimas reipublice leges introduceret de civitate
danda et de provocatione ad populum eorum qui civitatem mutare
noluissent egre compulsus est ut in curiam veniret deinde
partim monenti partim oranti senatui ut incepto desisteret
responsum non dedit. Tyrannici spiritus consul haberetur si adversus unum
senatorem hoc modo se gessisset quo Flaccus in totius amplissimi
ordinis contempta maiestate versatus est.

Que a M. quoque Druso tribuno plebis per summam contumeliam
vexata est. Parum enim habuit L. Philippum consulem quia
se interfari contionantem ausus fuerat obtorta gula et quidem
non per viatorem sed per clientem suum adeo violenter
in carcerem precipitem egisse ut multus e naribus eius cruor pro-

fincdet verum etiam cum senatus ad eum misisset ut in curiam
veniret, quare non potius inquit ipse in Hostiliam curiam propin-
quam rostris cedit ad me venit. Piget adicere quos sequitur
Tribunus senatus imperium despexit. Senatus tribunum verbo pre-
u ante. Pompeius quam insolenter qui balneo
egressus ante pedes suos prostratum Hypseum ambitus
reum et nobilem virum et sibi amicum iacentem reliquit
contumeliosa voce proculcatum nihil eum enim aliud agere
ut convivium suum morari vult. Et hoc dicto consciencia
securo animo cenare potuit.
Ille vero etiam in foro non erubuit Publium Scipionem so-
cerum suum legibus noxium quas ille tulerat in maxima
quidem reorum et illustrium ruina muneris loco a iudicibus
deposcere maritalis lecti blanditiis statum rei publice temptare.
Ceterum facto parum ac dicto M. Antonii commilitio.
Nam cum ad eum triumviro Casetii Ruffi senatoris
caput allatum esset adversantibus id ceteris propius admoveri
iussit ac diu diligenter considerauit. Cumque eum ex-
pectantibus quidnam esset dicturus. Hunc ego inquit notum
non habui. Superba de senatore impotens de occiso con-
atis de nostris. Aliena hinc adiciantur. Alexandri regis
virtus ac felicitas tribus insolentie evidentissimis gra-
dibus exultavit. Fastidio enim Philippi Iovem Amonem progeni-
torem ascivit tedio morum et cultus Macedonici vestem et in-
stituta Persica assumpsit spreto mortali habitu divinum em-
ulatus est, nec fuit ei pudori filium civem hominem dissi-
mulare etc.
Cum Xerxes cuius in nomine superbia et impotencia habitat
suo iure tam insolens usus est ut Grecie indicturus
bellum adhibuit Asie principes. Ne viderer inquit
meo tantum usus consilio vos contraxi. Ceterum memente
parendum magis vobis esse quam suadendum. Arrogans etiam
si victori repetere ei regna contigisset tam deformiter

victi nescias utrum insolentius dictum an impudentius.

Hanibal autem Canensis pugne successu elatus nec admisit quemque civium suorum in castris nec responsum ulli per interpretem dedit. Anibalem etiam ante tabernaculum suum clara voce affirmantem prospexisse se quonam modo paucis diebus Rome in Capitolio cenaret aspernatus est adeo felicitatis et moderacionis diminutum contubernium est.

Insolencie vero inter Cartaginensium et Campanum senatum quasi emulacio fuit. Ille enim separato a plebe balneo lavabatur, hic diverso foro utebatur. Quem morem Capue aliquamdiu refertum C. quoque Gracci oratione in Plautium scripta patent.

6. Occultum et insidiosum malum perfidia sinus latebris suis extrahatur. Cuius efficacissime vires sunt mentiri et fallere, fructus in aliquo admisso scelere consistit, tunc certus cum crudelitate nepharie vinculis circumdedit. Tantum incommodi humano generi afferens quantum salutis bona fides prestat. Habeat igitur non minus reprehensionis quam illa laudis consequitur.

Romulo regnante Spurius Tarpeius arci preerat. Cuius filiam virginem aquam sacris petitum extra menia egressam Tatius ut armatos Sabinos secum in arcem reciperet corrupit, mercedis nomine pactus que sinistris manibus gerebant. Erant autem hiis armille et anuli magno ex pondere auri. Loco potitum agmen Sabinorum puellam premium flagitantem armis obrutam necavit, perinde quasi promissum quod ea quoque levis gestaverant solverit. Absit reprehensio quia impia prodicio celeri pena vindicata est.

Servius quoque Galba summe perfidie. Trium enim Lusitane civitatum convocato populo tamquam de commodis eius

actiuorum octo milia in quibus flos iuventutis consistebat e-
lecta et exuta armis partim trucidavit partim vendidit
quo facinore maximam cladem barbarorum magnitudine
criminis antecessit.

n. autem domicius summi generis et magni animi virum
nimie glorie cupiditas perfidum esse coegit iratus
namque bituito regi arvernorum quod suam et allobrogum
gentem se etiam tunc in provincia morante ad
Q. fabii successoris sui dexteram confugere hortatus
esset per colloquium simulatum accersitum hospicio exce-
ptum vinxit ac Roma nave deportandum curavit
Cuius factum senatus nec probare potuit nec re-
scindere voluit ne remissus in patriam bituitus bellum
renovaret. Igitur eum albam custodie causa relegavit

iriati etiam cedes duplicem perfidie accusationem
recepit in amicis quod eorum manibus interemptus est
In Q. servilio scipione consule quia eis sce-
leris huius auctor impunitate promissa fuit victo-
riam quia non meruit sed emit.

erum ut ipsum fontem perfidie contemplemur
karthaginenses xantippum lacedemonium cuius optima
opera primo punico bello usi fuerant et quo iuvante
attilium regulum ceperant simulantes domum se re-
vehere in altum miserunt. Quid tanto facinore
potentes an ne victorie eorum socius superesset. Extat
nichilominus eque cum opprobrio eorum quem sine ulla
glorie iactura incolumem reliquissent.

Anibal porro nucerinos hortatu suo cum binis
vestimentis urbem inexpugnabilibus muris cinctam
egressos vapore et fumo balneorum strangulando
et acerranorum senatum eadem ratione extra menia
evocatum in profundum puteorum abiciendo bellum

adversus populum Romanum et Italiam prosecutus adversus
ipsam fidem acrius gessit mendaciis et fallaciis quasi
preclaris artibus gaudens Quo evenit ut alioquin in
signem nominis sui memoriam relicturus in dubio ma
ior ne an peior vir haberi deberet poneret /

s Sed ut violente seditionis tam togate quam etiam ar
mate facta referantur L Equitium qui se Tyberii
Gracchi filium simulabat tribunatumque adversus leges cum
L Saturnino peteret ac C Mario quintum consulatum ge
rente in publicam custodiam ductum populus claustris
carceris convulsis raptum humeris suis per summam
animorum alacritatem portavit /

Idem quoque Q Metellum censorem quod ab eo tamquam Gra
cchi filio censum recipere nolebat lapidibus prosternere
conatus est affirmantem tres tantum filios Tyberio Graccho
fuisse e quibus unum in Sardinia stipendia me
rentem alterum infantem Preneste tertium post patris
mortem natum Rome decessisse Neque oportere cla
rissime familie ignotas sordes inseri cum interim
improvida concitate multitudinis temeritas pro impudentia
et audacia et adversus consulatum et censuram tetendit
principes quoque suos omni petulantie genere vexavit /

v Vesana hec tantum illa etiam cruenta seditio populus
enim Nunnium competitorem Saturnini novem iam creatis
tribunis uno quoque loco duobus candidatis restante vi
prius in edes privatas compulit extractum deinde
interemit ut cede integerrimi civis facultas adipi
scende potestatis teterrimo civi daretur /

c Creditorum quoque consternatio adversus Sempronium Asel
lionem pretorem urbanum tam intolerabili modo exar
sit Quem quia causam debitorum susceperat concitati
a L Cassio tribuno plebis pro ede Concordie sacrificium facientem

ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum in quo tabernaculum latitantem ... discerpserunt. Detestanda fori condicio, sed si castra respicias eque magna oritur indignatio.

C. Mario lege Sulpicia provincia Asya ut adversus Mitridatem bellum gereret privato decreta, missum ab eo Gratidium legatum ad L. Sillam consulem accipiendarum legionum causa milites trucidaverunt, procul dubio indignati quod a summo imperio ad eum qui nullo in honore versaretur transire cogerentur. Sed quis ferat militem plebis scita exitio legati corrigentem in consulem usque tam violenter excitatus exercitus adversus consulem.

Q. Pompeium Sille collegam senatus iussu ad exercitum Gn. Pompei qui eum aliquamdiu invita civitate obtinebat contendere ausum ambitiosi ducis illecebris corrupti milites sacrificare incipientem adorti in modum bestie mactaverunt, tantique sceleris curia castris cedere se confessa multum habuit.

Ille quoque exercitus nepharie violentus qui Gn. Carbonem fratrem Carbonis ter consulis propter bella civilia dissolutam disciplinam militarem perfectius et rigidius astringere conatum privavit vita, satiusque duxit maximo scelere contaminari quam pravos ac tetros mores mutare.

Subitos etiam et subitos et vehementes sunt impulsus quorum utribus hominum mentes concussisse nec sua pericula despicere nec aliena facta iusta existimatione prosequi valent.

Nam cum temere se Affricanus superior ex Hyspania duabus quinqueremibus ad Syphacem traiecit, in unius Numide insidiis precordiis suam pariter et patrie salutem deposuit, itaque exiguo momento maxime rei casus fluctuatus est, interfector an captivus Scipio Syphacis fieret.

Dm G. Cesaris autem anceps conatus et si celestium ...

protectus est non tamen vix sine horrore animi ferri potest
Siquidem impaciens legionum tardior a brundisio appolloniam
traiectus per simulationem adverse valitudinis convivio egressus
maiestate sua servili veste occultata naviculam conscendit. Et sue-
me ac mare adriaci seua tempestate fauces petit. p-
tinusque in altum dirigi iusso navigio multum ac diu
contrariis iactatus fluctibus. tandem necessitati cessit
Que illa quam exsecrabilis militum temeritas. fecit enim ut
aulus albinus nobilitate moribus honore omni consummatio-
ne civis eximius propter falsas et inanes suspiciones in
castris ab exercitu lapidibus obrueretur. Et quod accessionem
indignationis non recepit oranti atque obsecranti duci
a militibus cause dicende potestas negata esset.
Itaque minus miror apud truces et ferum animum hanibalis
defensionis locum innoxio gubernatori non fuisse. quem a pe-
tilia classe africam repetens freto appulsus. dum tam
parvo spatio Italiam siciliamque inter se divisas non crederet
velut insidiosum cursus rectorem interemit. Postea quam
diligentius inspecta veritate tunc absolvit cum eius in-
nocentie nichil ultra sepulcri honorem dari potuit. Itaque
angusti atque estuosi maris alto e tumulo speculatricis
statue quam memorie pellori tam perniciose temeritatis colle-
cte quam navigancium oculis collocatum indicium est.
Atheniensium civitas ad vesaniam usque temeraria
que decem invictos imperatores suos eosque a pulcherrima
victoria venientes capitali iudicio exceptos necavit
quod eorum militum corpora seuicia maris interceptae sepulture
mandare non potuissent. necessitatem puniuit cum honorare vir-
tutem deberet
Emitati proximus est error. quemadmodum ab eodem
per iteratem faciunt quis iniuriam. quia non sponte
sed vanis coniecturis ymaginibus culpe se implicat. Et
quam late in pectoribus hominum pateat si complecti coner
vicio de quo loquor sim obruerimus. paucos igitur eius
lapsus referemus.

Helius Cina tr. pl. ex funere Cay Ce. domum suam
petens populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna
Cinna in quem seuire se existimabat iratus ei quod cum
affinis esset Cesaris aduersus eum nepharie raptum
imperium pro rostris orationem habuisset. Eo quoque errore propulsus
est ut caput Elvij pro deinde atque Cornelij ita rogum
Ce. fixum iaculo ferret. officij sui alieni erroris piacu
lum miserabile.
At C. Cassij error a semetipso penas exigere coegit.
Inter illam enim pugnam exercituum apud Philippos
varium ipsis quoque ducibus ignotum euentum missus ab eo
Titinius centurio nocturno tempore ut speculare quonam
in statu res Bruti essent. dum crebros excessus
me petit quia tenebrarum obscuritas hostes ne an sui
milites occurrerent dinoscere non sinebat tardius ad Cassium
rediit quem is exceptum ab hostibus omnia quoque in eorum
potestatem recidisse existimans finem vite properauit cum et
castra hostium in ditionem capta et Bruti copie ma
gna ex parte incolumes essent.
Cuius vero non obliteranda silentio virtus qui oculis
paulisper hesit inopinato iacentis ducis spectaculo attoni
tus deinde profusus in lacrimas et si imprudens inquit impera
tor causa tibi mortis fui tamen ne id ipsum impunitum sit accipe
me fati tui comitem super quod exanime corpus eius in
iugulo suo gladium capuloque tenus demisit ac permixto utriusque
sanguine duplex victima iacuit pietatis et erroris illa.
Etiam falsa opinatio nescio an precipuam iniuriam Lartis
Tolumnij Veientum regis penatibus intulerit. Nam cum in tes
serarum prospero iactu per iocum collusori suo dixisset
occide et forte Romanorum legati interuenissent satellites
eius errori vocis impulsi interficiendo legatos lusum ad
imperium transtulerunt.
Ultionis autem quemadmodum acres ita iusti aculei sunt

qui lecessiti comitantur acceptum dolorem pensare cupi
entes quas lacius complecti non attinet

Tribunus plebis M. Flavius ad populum de Tusculanis re
tulit quod eorum consilio Veliternos Privernates que rebella
turos diceret qui cum coniugibus ac liberis squalore obsiti
supplices Romam venissent accidit ut reliquis tribubus sa
lutem simul sententia Pollia iudicarent oportere eos publice
verberatos securi percuti imbelles sub corona venire Ecrua
ob eam popilia tribus in qua plurimum postea Tuscu
lani in civitatem recepti potuerunt neminem umquam candi
datum Pollie tribus fecit magistratum ne ad eam honorem
suffragiis perveniret que illis vitam ac libertatem quantum in
ipsa fuit ademerat

Illam vero ultionem et senatus et consensus omnium approbavit Cum
enim Adrianus cives Romanos qui Utice consistebant
sordido imperio vexasset idcirco que ab hiis vivus esset exustus nec
questio ulla in urbe hac de re habita nec querela agitata est

Clare ultionis utraque regina et Tamiris que caput Cyri
abscisum in utrem humano sanguine repletum demitti
iussit exprobrans illi insatiabilem cruoris sitim simul que et
penas occisi ab eo filii sui exigens Et Beronice que Laodi
cis insidiis interceptum sibi filium gravius ferens armata
currum conscendit persecuta que satellitem regium crudelis operis
ministrum nomine Ceneum quem hasta nequicquam petierat sa
xo ictum prostravit ac super eius corpus actis equis inter infesta
contrarie partis agmina ad domum in qua interfecti pueri
corpus occultari arbitrabatur perexit

Iasonem Thessalum Persidis regi bellum inferre parantem
an satis iusta ultio assumpserit ambigue existimationis
est Taxillo enim gymnasiarcho aliquibus iuvenibus pulsa
tum se pro questo promisit ut aut tricenas ab hiis dra
gmas exigeret aut denas plagas singulis imponeret quo
posteriore vindicta uso qui vapulaverant Iasonem interfecere
animi vero corporis dolore pene modum extimantes Cetero
parvo irritamento ingenui pudoris maxime rei expectacio

subruta est quam opinione grecie tamen in specie Jasonis quam
in specie allexandri reponitur /
unc quatenus vite humane tum bona tum etiam ma-
la substantie exemplorum ymaginibus persequimur dicta
improba aut facta scelerata referantur /
nde autem potius quam a Tullia ordiar quia tempore
vetustissimum conscientia nepharium voce monstri simile exem-
plum est Cum carpento veheretur et is qui iumenta age-
bat succussis frenis constitisset repentine more causam
requisivit Et ut comperit corpus patris Servii Tullii oc-
cisi ibi iacere super id duci vehiculum iussit Quo celerius
in complexum interfectoris eius Tarquinii veniret Qua
tam impia tamque probrosa festinatione non solum se eterna
infamia sed etiam ipsum vicum cognomine sceleris commaculavit
on tam atrox C. fimbrie est factum et dictum sed si
per se extimetur utrumque audacissimum id egerat ut Scevola in
funere C. marii iugularetur Quem postquam ex vulnere recrea-
tum comperit accusare apud populum instituit Interrogatus
deinde quid de eo secus dicturus esset cui pro sanctitate morum
satis digna laudatio reddi non posset Respondit obiecturus se illi
quod parcius corpore telum recepisset / licentiam furoris egre rei publice
gemitu prosequendam /
vero Catilina in senatu M. Cicerone incendium ab ipso
excitatum dicente sentio inquit et quidem illud si aqua non po-
tuero ruina extinguam Quem quid aliud extimemus
quam conscientie stimulis actum a se inchoati parricidii peregisse
onsternatum etiam Magii Chilonis amentia pectus qui
M. Marcello datum a Cesare spiritum sua manu eripuit ve-
tus et pompeyane milicie comes indignatus aliquos sibi
amicorum ab eo preferri Urbem enim a Mitilenis quo se
contulerat repente in atheniensium portu pugione confodit
protinusque ad irritamenta vesanie sue tuendam tetendit
inimicicie hostis divinum beneficii interceptor publice reli-
gionis quo ad salutem clarissimi civis recuperandam
attinuit acerba clades /

hanc crudelitatem cui nihil adici posse videtur.
G turanius atrocitate parricidii superavit nam trium-
virorum partes secutus proscripti patris sui pretorii et orna-
ti viri latebras etatem notas corporis quibus agno-
sci posset centurionibus persequentibus edidit qui eum
persecuti sunt Senex sollicitus an incolumis esset
et an imperatori de filii magis vita et incremento
quam de reliquo spiritu suo sollicitus an incolumis esset
et an imperatoribus satisfaceret interrogare eos cepit
E quibus unus Ab illo inquit quem tantopere diligis
demonstratus nostro ministerio filii indicio occideris protinus-
que pectus eius gladio traiecit Collapsus itaque est
infelix auctore cedis quam ipsa cede miserior.
h vius fati acerbitatem L. fullius annalis sortitus
cum in campum ad questoria comitia filii desce-
deret proscriptum se cognoscet ad clientem suum confugit
sed ne fide eius tutus esse posset scelere nepharii iu-
venis effectum est siquidem per ipsa vestigia patris
militibus ductis occidendum eum in conspectu suo
obiecit bis parricida consilio prius iterum spectaculo.
n e vetius quidem salassi proscriptus paratus amari
spiritus que latentem virum insistens quid dicam tra-
didit an ipsa iugulavit Quanto enim levius est scelus
cui tamen manus abest Illud autem facinus quia est
est tragmiliore effectu narrabitur.
Scipione Africano patris ac patrui memoriam
gladiatorio munere Carthagine nova celebrante
duo regis filii nuper patre mortuo in arenam pro-
cesserunt polliciti quod sunt ibi se de regni possessione
certa spectaculo illud illustrius sua pugna facient
eos tum Scipio monuisset ut verbis quam ferro dimi-
care mallent uter regnare deberet ac iam ma-
iori natu consilio obtemperante minor corporis
viribus fretus in amentia perstitit Inito quod certamine
pertinacior impietas fortune iudicio morte multata est.

m Itridates vero multo sceleratius qui non cum
fratre de paterno regno sed cum ipso patre bellum de domi-
natione gessit In quo aut homines vel eos adiutores inve-
nit aut deos invocare ausus sit pro adiumento non diffinio
n Nam quid hoc quam inusitatum vel illis gentibus invenimus
cum filiaster adversus patrem suum Tigranem Armenie
regem ita cum amicis conspirasset ut omnes dextris manibus
sanguinem mitterent atque eum invicem sorberent ut fer-
rent pro salute parentis tam cruenta conspiracio est fe-
dus facientes
e Et quid ego ista consector aut quid hiis immoror cum
unius parricidii cogitatione cuncta scelera sepulta eternam
Dum quanto impetu mentis omnibus indignationis viribus
ad id lacerandum ipso magis quam nullo affectu rapior
Cernis cum amicicie fide extincta generis humani duces
in tenebris sepelire conatum profundo debite execrationis
satis efficacibus verbis adegerit En videlicet efferate barbarie
immanitate truculentior habenas imperii quas princeps
parens quam me salutavi dextera contra tempore potuisti aut
te compote furoris immodice in suo statu mansisse urbem
a gallis captam et trecentorum nobilitate gentis virorum
strage fedatam Aliensem diem in oppressos in hyspaniam
Scipiones et Trasimenum lacum et Cannas bellorum quam
civilium domesticos sanguine manantes furores anteferri
proposite furoris tui repetitae et vincere voluisti Sed vigi-
laverunt oculi deorum fata suam vim obtinuerunt
Stare pulcherrima templa prius nunc vallata sunt [illegible]
et quibus pro capite angustia ac parata excubare debent
corporem sibi prospexit et in primis auctor ac tutela
mee incolumitatis in pertinace excellentissima multa sua
totius orbis ruina collabentem divino consilio providit
Itaque stat patria valent leges sunt privati ac publica
ac publicis officiis tenor servatur Tum ab hec violate
amicicie federibus temptavit subdole omnium tuum sepe sua
ipsius Romane urbis ac civitatis etiam apud inferos si tamen illuc
receptus est que meretur supplicia pependit

humane autem vite condicionem precipue primus
et ultimus dies continet quia plurimum interest quam
auspicato incohetur quo fine claudatur. Ideo eum
demum fuisse felicem iudicamus cui et accipere lucem
prospere et reddere placide contingit. Medii temporis cur-
sus prout fortuna gubernaculum rexit modo aspero
modo tranquillo motu peragitur spe semper minor dum
et cupide votis extenditur et fere sine racione consu-
mitur. Nam et si eo uti bene velis etiam parvum am-
plissimum efficies numerum annorum multitudine operum
superando. alioquin quid attinet inerti mora gaudere
si magis exigis vitam quam approbas. Sed ne longius
evager eorum mentionem faciam qui non vulgari genere mortis
assumpti sunt.

t ullus hostilius fulmine ictus cum tota domo confla-
gravit. singularem fati sortem qua evenit ut columen ur-
bis in ipsa urbe raptum ne supremo quidem funeris
honore a civibus decorari posset celesti flamma in eam
condicionem redactum ut eosdem penates et regiam et
rogum et sepulcrum haberet.

v ix verisimile est in eripiendo spiritum idem gaudium po-
tuisse quod fulmen et tamen idem valuit. Nunciata enim cla-
de que ad lacum trasimenum inciderat altera sospiti
filio ad ipsam portam facta obvia in complexu eius
expiravit altera cum falso mortis filii nuncio mesta do-
mi sederet ad primum conspectum redeuntis exanimata
est. genus casus inusitatum quas dolor non extinxerat
leticia consumpsit.

s ed minus miror quam mulieres quod iuventius calua consul
collega tyberii gracci consulis iterum cum corsica quam
nuper subegerat sacrificaret receptis litteris decretis ei a se-
natu supplicationes nunciantibus intento illas animo legens
caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi

iacuit. Quem quid aliud quam nimio gaudio enectum
putemus. Cui tum immatura aut Carthago excidenda tra
deretur.

m aiore aliquanto spiritus dure Q. Catuli Cimbrici
triumphi C. Mario particeps a senatu datus
exitus violentior. Namque ab hoc eodem Mario postea propter
civiles dissensiones mori iussus recenti calce illito
multoque igne percalefacto cubiculo se inclusit peremit.
Cuius tam dira necessitas maxime magne glorie
rubor extitit.

q ua tempestate etiam L. Cornelius Merula con
sularis et flamen dialis ne ludibrio insolentissimis vi
ctoribus esset in Iovis sacrario venis incisis contumeliose
mortis denuntiationem effugit, sacerdotisque sanguine vetu
stissimi foci maduerunt.

a cer etiam et animosus vite exitus Herennii Siculi quo
C. Gracchus in aruspice et amico usus fuerat. Nam
cum eo nomine in carcerem duceretur in postem eius illiso
capite in ipso ignominie aditu concidit. atque spiritum posuit
uno gradu a publico supplicio et manu carnificis citerior.

c onsimili impetu mortis C. Licinius Macer vir pretoria
lis, Calvi pater, repetundarum reus dum sententie diriberentur in me
nianum conscendit. Siquidem cum M. Ciceronem qui id iu
dicium cogebat pretextam ponentem videret misit
ad eum qui diceret reum non esse sed reum perisse nec sua
bona haste subici. ac protinus sudario quod forte in manu
habebat ore et faucibus suis coartatis incluso spiritu penam
morte precucurrit. Qua cognita re Cicero de eo nihil
pronuntiavit. Igitur illustris ingenii orator et ab inopia rei
familiaris et a crimine domestice dampnationis inusitato
paterni fati genere vindicatus est.

f ortis huius mors, horum perridicula. Cornelius enim
Gallus pretorius et Taterius eques Romanus in usu puerilis
veneris absumpti sunt. Quamquam quorsum attinet eorum
cavillari fata, quos non libido sua sed fragilitas humane

cerdotis abstulit. Confine huic vite nostre varijs et oc
cultis causis exposito medium quod in Mezencia summi fa
cti ciuium occupauit. Cum magis in tempore morte mutue
rat quam ipsam mortem attestant.

Inueniunt et externe mortes digne annotatu. Qualis in
primis Come, quem ferunt maximi latronum ducis Cleo
nis fratrem fuisse. Is enim ad Rutilium consulem Henna
quam predones tenuerant in potestatem nostram redacta per
ductus cum de uiribus et conatibus fugitiuorum interroga
retur, sumpto tempore colligendi sui caput operuit
innixusque genibus compresso spiritu inter ipsas custodum ma
nus in conspectu summi imperij exoptata securitate
acquieuit. Torqueant se miseri quibus extingui quam viuere
superesse vtique est intrepido et anxio consilio quam a
ratione vite exeant. querentes ferrum acuant, venena
temperent, laqueos apprehendant, vastas altitudines circum
spiciant, tamquam magno apparatu et exquisita molitione
ut corporis atque animi infirma vinculo coherens societas
dirimatur. Nichil horum Coma, sed intra pectus inclusa anima
finem sui repperit. Enim nullo nimio studio retinendum
bonum, cuius caduca possessio tam leui afflatu violen
tie concussa dilabi potuit.

Aeschili vero poete excessus, quemadmodum non voluntarius
sic propter nouitatem casus referendus. In Sicilia menibus
urbis in qua morabatur egressus aprico in loco consedit
super quem aquila testudinem ferens elusa splendore
capitis. erat enim capillis vacuum. perinde atque lapidea
illisit. ut fracte carne vesceretur. Eoque ictu origo et
principium fortioris tragedie extinctum est.

Non vulgare et morte Homerum ea fertur qui in insu
la quia questionem a piscatoribus positam soluere non potuisset
dolore absumptus creditur.

Sed atrocius aliquanto Euripides finitus est. Ab Arche
lao enim rege cena in Macedonia domum hospitalem
repetens. canum morsibus laniatus obijt. Crudelitas

fati tanto ingenio non debita sicut illi excessus illustri
poetae et moribus et opibus indignissimus.
[S]ophocles ultimae iam senectutis cum in certamine tra-
gediam dimisisset ancipiti sententiarum eventu diu sollicitus
aliquando tamen una sententia victor causam mortis gaudium habuit.
Mors ex risu. [P]hilemonem autem vis risus immoderati abstulit. paratas
ei ~~per~~ ficus atque in conspectu positas asello consume-
te puerum ut illum abigeret inclamavit. Qui cum iam co-
mestis omnibus supervenisset quia inquit tam tardus fuisti
da merum asello ac protinus urbanitatem dicti crebro
anhelitu cachinnorum prosecutus senile guttur salubri spiri-
tu praegravavit.
[A]c Pindarus cum in gymnasio super gremium pueri quem uni-
ce delectabat capite imposito quieti se dedit non prius
decessisse cognitus est quam a gymnasiarcho claudere iam eo loco
volente nequiquam excitaretur. Cui quidem crediderim
eadem benignitate deorum et tam poeticae facundiae et tam placidum
vitae finem attributum.
[S]icut Anacreonti quoque quem usitatum humanae vitae modum su-
pergressum dum passae uvae suco tenues et exiles virium re-
liquias fovet unius grani pertinacior in aridis faucibus
humor absumpsit.
[I]ungam illos quos et propositum et exitus pares fecit. [M]ilo
Fortis fatuus. Crotoniates dum iter faciens quercum in agro cuneis
adactis fissam vidisset fretus viribus accessit ad eam inserti-
sque manibus divellere conatus est quas arbor excussis cuneis
in suam naturam revocata compressit. Eumque cum tot gymnicis
palmis lacerandum feris praebuit.
[I]tem Pollidamas athleta tempestate speluncam adire coactus
est quia nimio et subito ingressu aque labefacta et ruente
ceteris comitibus fuga periculum egressis solus restitit tamquam hu-
meris suis totius ruinae molem sustentaturus sed pondere
omni corpore humano potentiore pressus ymbre ab eo petitam
latebram semet fati sepulcrum habuit.
[P]ossunt hi praebere documentum nimio robore membrorum vigere

mente celeste quasi abnuente natura utrimque boni largi-
cionem ne supra mortem sit felicitatem eius et valentis-
simum esse et sapientissimum

Ex nunc quia excessus e vita et fortuitos et viriles
quosdam etiam temerarios oratione attigimus subiciamus
nunc extenuatos enerves et effeminatos ut ipsa com-
paracione pateat quanto non solum forcior sed etiam sapi-
entior mortis metus quam vite sit cupiditas

Aquilius cum sibi gloriose mortem consciscere posset
Mitridati maluit turpiter servire quem aliquis merito di-
xerit pontico supplicio quam Romano imperio digniorem
quoniam commisit ut opprobrium privatum publicum dedecus
consisteret

Cn. vero Carbo magne verecundie est latinis annali-
bus tercio in consulatu suo iussu Pompey in Si-
cilia ductus petiit a militibus dimisse et flebiliter
ut sibi alvum levare prius quam expiraret liceret eo quod moram
trahens donec caput eius sordido in loco sedentis
absideretur ipsa verba tale flagicium narrantis secum
luctantur nec silencio amica quia occultari non meren-
tur nec relacioni familiaria quia dictu fastidienda sunt

nam Bruti exiguum et infelix momentum vite quanto
dedecore emit qui a Furio quem ad eum occidendum
Antonius miserat comprehensus non solum cervicem
gladio subtraxit sed etiam constanter eam prebere admo-
nitus ipsis his verbis iuravit ita vivam dabo tunc tarde
fati exemplum nostri O [?] stolidam fidem sed hos tu
furores ymmoderato retinendi spiritus dulcedo subiciens
sana omnis modum expugnando que vitam diligere
mortem non timere precepit

Ad Xersem regem pro tocius Asie armata iuven-
tute qui intra certum annos esset obitura prefinire la-
crimas coegisti qui in specie aliena [?] sua [?]
cium deplorasse videtur opum magnitudine quam altiore animi [?]
felicior erat enim mediocriter prudens mortalem se natum flevit

Exercitum inter eos quibus aequos suspectos habentibus
exquisitor sui quesita custodia est. Nec a mis-
rima sed ab eo qui inter paucos fuisse creditum in-
cipiam.

Maxinissa rex parum fidei in pectoribus hominum
reponens salutem suam custodia canum vallavit. quo
tam late patens imperium. quo tam liberi multi. quo de-
nique tam arta benivolencia constricta Romana amicitia
si ad hec tuenda nichil canino latratu ac morsu
valencius duxit.

Hoc rege infelicior Alexander cuius precordia
hinc amor hinc metus torserunt. Nam cum infinito
ardore coniugis Thebes teneretur ad eam ex epulis in
cubiculum veniens barbarum compunctum notis Traciis stricto
gladio videbat anteire. Nec prius se eius lecto committe-
bat quam a stipatoribus diligenter esset scrutatum. Suppli-
cium vita dedere immitte compositum ut libidini nec timori
posse imperari. Cuius tempore eodem et causa et finis fuit.
Alexandrum enim Thebe pelicatus ira mota interemit.

Age Dionysius Syracusanorum tyrannus huiusce tormenti
quam longa fabula. Qui duorum et xl annorum dom-
inacionem in hunc modum peregit. summotis amicis in eorum
locum ferocissimarum gencium homines et a familiis
locupletum electos prevalidos servos quibus latera sua com-
mitteret substituit. Tonsorum quoque metu tondere filias suas docuit.
Quarum ipsarum postquam adulte etati appropinquabant mani-
bus ferrum non ausus committere instituit ut candentium gla-
dium aut nucum putaminibus barbam sibi et capillum adu-
rerent. Nec seculorem maritum egit quam patrem. Duarum
enim eodem tempore Aristomache Syracusane et Locrensis Do-
ridis matrimoniis illigatus neutrius umquam nisi prius
exquisite complexum peciit. atque eciam cubicularem lectum
perinde quasi castra lata fossa cinxit in quem se ligneo
ponte recipiebat. cuius forem cubiculi extrinsecus a custodibus
optam interiorem claustro ipse diligenter observasset.

9 — 161

(D)e similitudine autem oris et totius corporis
altiore doctrina prediti subtilius disputant. Et
alij in ea sunt opinione ut existiment illam origi-
ni et contextui sanguinis respondere. Nec parvum argu-
mentum ex ceteris animalibus trahunt que fere cunctis generibus
similia nascuntur. Alij negant hanc esse certam nature
legem sed species mortalium prout fortuita sors conceptionis
obtulit attribui atque ideo plerumque et ex speciosis deformes
et ex robusto invalidos partus edi. Verum quoniam ista questio
in ambiguo versatur pauca inter alienos conspecte
similitudinis exempla referemus.
(M)agno pompeyo vibius ingenuus et publicius
libertinus ita similes fuerunt ut permutato statu et pom-
peius in illis et illi in pompeyo salutari possent. Certe
quocumque aut vibius aut publicius accessarant ora hominum
in se convertebant uno quoque speciem amplissimi civis in perso-
nis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum dedecus
quasi hereditarium ad eum penetravit. Nam pater quoque eius
consque Menogenis coci sui similis esse visus. Et vir et
armis prepotens et ferox animo sordidum eius nomen repellere
a se non valuerit.
(E)ximie vero nobilitatis adolescens Cornelius Scipio cum
plurimis et clarissimis familie sue cognominibus habundaret
in servilem Serapionis appellationem vulgi sermone impu-
lsus est quia huiusmodi nominis victimario similis erat.
Neque illi aut morum probitas aut respectus tot ymagi-
num quominus hac contumelia aspergeretur opitulata est.
(G)enerosissimi consulatus consumatique collegium Lentuli
et Metelli fuit qui ambo in seculo scena propter similitudine
histrionum pre modo spectati sunt. Sed alter ex quo scelere
cognomen spinteris traxit alter nisi nepotis a moribus
accepisset Pamphili secundarum cui simillimus esse ferebatur
habuisset.
M. Messala consularis et censorius Menogenes
Curio omnibus honoribus habundans Burbuleyus ille

propter oris respectum hic propter parem corporis motum
vtrique scenici nomen inditus est recipe habemus et
hec domestica que et personis sint excellentes et non ob-
scura notitia celebrantur.

Regi Anthiocho unus ex equalibus et ipse regie
stirpis nomine Arthemo per quam similis fuisse traditur quem
Laodice uxor Anthiochi interfecto viro dissimulandi
sceleris gratia in lectulo perinde quasi ipsum regem egrum
collocavit admissumque universum populum et sermone
eius et vultu consimili fefellit. Crediderunt quod homines
ab Anthiocho moriente Laodicem et natos eius sibi
commendari.

Ibreantu autem Mylasenu copiose et concitate fa-
cundie oratorem amecre suo fragmenta gignasii
colligenti germanum fratrem contigisse certa assigna-
rent ita lineam lineamentis oris et omni membrorum
compares erant.

Ille vero quem in Sicilia proconsuli Sure admodum similem
fuisse constat petulantie animi proconsule eum dicente
mirari se quapropter sibi tam similis esset cum pater suus
in eam provinciam numquam accessisset. At meus inquit
Romam accessit. Ioco namque lacessitam matris sue pu-
dicitiam invicem suspicione in matrem eius regesta au-
dacius quam virgis et securibus subiecto conveniebat ultus est.
Est tollerabilis hec et uni tantum anceps temeri-
tas. Cetera sequitur impudentie genus non ferendum
illo modo pictum quod tamen privatum cum ceteris pro-
tate patris ... cum Equitio e Firmo Piceno
monstre vernes relatum iam in tempore libri superiore
parte ferebant. Atque in amplectendo Tiberio Graccho
patre eludens mendacium turbulento vulgi errore am-
plissima tribunatus potestate vallatum est.

Herophilus equarius medicus G. Marium septies

531
162

consulem avunculum sibi vendicando extulit. ut Colonie se
veteranorum complures. municipia splendida collegia
quoque fere omnia patronum adoptarent. Quin etiam cum C.
Cesar Cn. Pompeio adolescente in Hyspania oppresso
populum in ortis suis admisisset. proximo intercolumpnio
pene pari studio frequentie salutatus est. Quod nisi divini
Cesaris vires huic erubescende procelle obstitissent.
similie vulnus respublica excepisset atque in Equicio exce-
perat. Ceterum decreto eius extra Italiam relegatus. postquam ille
celo receptus in urbem rediit et consilium interficiendi se-
natus capere sustinuit. Quo nomine iussu patrum necatus
in carcere seras inquieti animi ad omne scelus molienda
penas pependit.
Ne sub divo quidem Augusti, qui terras tum regente correc-
tissimum lumine abstinuit, genus impudentie exstitit qui
clarissime ac sanctissime soror eius Octavie ventre se geni-
tum fingere auderet. propter summam autem imbecillitatem corporis
ab eo cui datus erat. perinde atque eius filium retentum. sub-
iecto in locum suum proprio filio diceret. videlicet ut eodem tempore
sanctissimos penates et veri sanguinis memoria spolia-
rent. et falsi sordida contagione inquinarent. Sed dum ad
plenis impudentie velis. ad summum audacie fertur.
imperio Augusti remo publice triremis affixus est.
Repertus est etiam qui se diceret Q. Sertorii filium. quem
ut uxor eius agnosceret. nulla vi compelli potuit.
Quid Trebellius Calca quam asseveranter se Clodium
tulit. et quidem dum de bonis eius contendit in centum-
virale iudicium adeo favorabilis descendit. ut vix iustis
et equis sententiis consternatio populi nullum relinqueret
locum. In illa tamen questione nec calumpnie petitoris neque
violencie plebis iudicantium religio cessit.
Multo fortius ille qui Cornelii Sille dictatoris po-
tencia in domum Cn. Assidionis irrupit. filium eius ex pro-
priis penatibus expulit vociferando non illum Assi-
dione esse procreatum. verum postquam a Sillana

violentia cesariana equitas reduxit · gubernacula ro
mani imperii iustiore principe obtinente in publica
custodia spiritum posuit.
e Eodem fere tempore in consimili mendacio mulie
ris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cum se pro
Rubria quedam pudice ac sic credita esset in medio posse
nichil ad se pertinentibus bonis inseret. Nec ei adsule
aut splendidi testes aut cohortis augustie favore de
esset. ipse inexpugnabilem cesaris constantia irrita ne
pharii propositi abiit.
Idem barbarum quendam propter crimina similiter Capa
docie regnum affectantem tamquam Ariarates esset quem
a M. Anthonio interemptum lugebat oriens
pene totus orientis civitatum et gentium credula suffra
gatione fultum caput demittere impio imminens suo
impendi supplicio coegit. Finitum est hoc opus
die Jovis penultima mensis Januarii Anno domini
Millesimo Quadringentesimo Quadragesimo quarto

166 H

Valerii Maximi exposicionem aggressurus in nomine Domini [illegible] exordia michi
sumam [illegible] primo invocando favorem ut queat [illegible] ad portum [illegible] tranquillum
[illegible] omnium creator [illegible] libri me [illegible] indagari [illegible] . Celorum [illegible]
[illegible] mea [illegible] facundiam tribuens ut [illegible] ab ignorancie
[illegible] caligine [illegible] fulgore . Da pater omnipotens [illegible] linguas [illegible]
modestas . Da illum tuum amore hoc opus ergo [illegible] benivolencia michi [illegible]
[illegible] alios passim [illegible] loquentibus ..
[illegible] . [illegible] quorum in [illegible] clarum qui [illegible]
[illegible] quia [illegible] / Etenim [illegible] sunt bonorum honorabilium
[illegible] in libro [illegible] tibi nobilis [illegible] ingenii [illegible]
[illegible] ut [illegible] . et [illegible] animus [illegible]
[illegible] ingenii [illegible] ad nobilitatem [illegible] in te
[illegible] collocant [illegible] ergo delectacio spiritualis et intellectualis [illegible]
[illegible] et [illegible] quod [illegible] / Esto
[illegible] alios qui delectacionem [illegible] , intellectuales vero ignorantes
[illegible] propter [illegible] quia non [illegible] propter [illegible]
[illegible] . [illegible] et [illegible]
[illegible] . quarum [illegible]
[illegible] / illud [illegible] delectabile [illegible]
[illegible] et [illegible] fervencius [illegible] / Quod
[illegible] et [illegible] debet delectacio corporalis
[illegible] aliquid defectum [illegible] in [illegible]
[illegible] frigoris et caloris [illegible] delectabile est
[illegible] aut [illegible]
[illegible] ad [illegible] . [illegible] et [illegible]
[illegible] et ad [illegible] tanto [illegible]
[illegible] est que quanto magis [illegible]
[illegible] magis [illegible] tanto [illegible] quanto
[illegible] delectacio in [illegible]
[illegible] qui [illegible] vel [illegible] .
[illegible] delectacio [illegible] ad [illegible] sit [illegible]
[illegible] in [illegible] . [illegible] delectacio [illegible] ac fructu [illegible]
[illegible] et [illegible] in [illegible] laborat ut homo [illegible]
[illegible] ut [illegible] . [illegible] te in
[illegible] et [illegible] ingere [illegible]
[illegible] ut [illegible] delectacio [illegible]
[illegible] libri [illegible] ad [illegible] et [illegible] vestra
[illegible] flagitant ut [illegible] in hac libri [illegible]
[illegible] post [illegible] .
[illegible] ad [illegible] opus [illegible]
[illegible] libri [illegible]
[illegible] . [illegible] opus sit aliquam [illegible]
[illegible] sit liber [illegible] libri [illegible] quod [illegible]
[illegible] . 3o quod [illegible] 4to quod [illegible] quod sit
libri titulus [illegible] . [illegible] ad [illegible]
[illegible] libri est [illegible] et [illegible] et
[illegible] generaliter [illegible] historie [illegible] quid [illegible]
[illegible] et [illegible] sunt .

2. Auctor — Auctorem autem dicunt quod auctor fuit Valerius ex nobili prosapia Romanorum oriundus qui antiquorum philosophorum et historias famosorum philosophorum [illegible] tradidit sub [illegible] stilo [illegible]

3. [illegible] — [illegible] fuit [illegible] quod [illegible] cesaris et pompeii [illegible] fuit [illegible] pompeii filii magni pompeii et [illegible] militavit [illegible] ut ipse testatur in 20 libro [illegible] postmodum [illegible] pompeianus [illegible] valerius [illegible] imperatoris [illegible] filius adoptivus [illegible] filii adoptivi cesaris primi imperatoris [illegible] hoc opus [illegible] tiberio cum [illegible] cesaris Iulius primum adoptivum [illegible] tiberii ut [illegible] apparet [illegible] fuit ut [illegible] et [illegible] apud posteros.

4. Utilitas — [illegible] quod [illegible] utilitas est [illegible] ut [illegible] libri [illegible] et vitia [illegible] exemplando [illegible] virtutes [illegible] vicia [illegible] apte.

5. Titulus — [illegible] titulus [illegible] Valerius [illegible] Maximus [illegible] dictis et factis Romanorum et aliarum gentium [illegible] libri [illegible] Et in isto titulo [illegible] Valerii [illegible] Maximi ad [illegible] Valerii publicole et Valerii [illegible] et aliorum [illegible] fuerunt [illegible] in [illegible] fama et [illegible] dictis et factis [illegible] et [illegible] liber [illegible] ad Tiberium [illegible] causam finalem [illegible] liber [illegible] tangit [illegible].

6. [illegible] — [illegible] habuit [illegible] liber [illegible] philosophie [illegible] quod [illegible] moralis.

Item [illegible] ad [illegible] liber [illegible] in duas partes [illegible] in prohemium et tractatum [illegible] pars prohemium in qua [illegible] ad [illegible] Secunda pars tractatus [illegible] Maxime [illegible] in prima parte [illegible] pars [illegible] ad [illegible] opus [illegible] ad [illegible] secunda [illegible] ibi [illegible] Urbis Rome [illegible] et [illegible] Urbis Romae [illegible] ab [illegible] diffusa [illegible] brevitate [illegible] Valerius [illegible] et [illegible] Romane Urbis [illegible] et [illegible] apud alios [illegible] diffusa [illegible] et [illegible] ab [illegible] brevitate [illegible] tangit [illegible] finalem [illegible] [illegible] causam [illegible]

Non [illegible]
5. Eudracis — [illegible] figuram [illegible] appellat [illegible] Romane Urbis [illegible] et [illegible] quod [illegible]
Non

[illegible] d. sc. [illegible] narrans gesta [illegible] q uerbo ad famosa [illegible]
narrans [illegible] aliquid [illegible] dicit & sic famosa audiens [illegible]
[illegible] audientibus [illegible] et fuerit [illegible] auctores sed [illegible] qui [illegible]
[illegible] lucani [illegible] [illegible] virgilii in [illegible]
[illegible] nec [illegible] et [illegible]
[illegible] alium [illegible] [illegible] autem in [illegible]
[illegible] d. [illegible] [illegible] aliis
[illegible] hoc [illegible] participatio [illegible] d. 2o [illegible] ad [illegible]
[illegible] gesta [illegible] famosa aliorum [illegible]
[illegible] d. [illegible] sed [illegible] in [illegible]
[illegible] et [illegible] in [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] in [illegible] et [illegible]
[illegible] digna [illegible] [illegible] quam
bene [illegible] digna [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] digna [illegible] et [illegible] non [illegible]
[illegible] digna [illegible] [illegible] quando [illegible]
[illegible] nunc [illegible]
[illegible] Nec apud alios [illegible] diffusa sunt
[illegible] aliquis [illegible] qui
[illegible] d. [illegible] non [illegible] sed [illegible]
[illegible] d. [illegible] [illegible] non [illegible]
[illegible] famosos et [illegible] ut non [illegible] [illegible]
[illegible] gesta antiqua et [illegible] [illegible]
[illegible] magnos [illegible] [illegible]
[illegible] a [illegible] et in [illegible] d. [illegible] et [illegible]
[illegible] d. [illegible] gesta ad [illegible]
[illegible] [illegible] historias [illegible] a [illegible]
[illegible] fabulas sed in historias [illegible] historia [illegible] a [illegible]
[illegible] et ab aliis. Historia [illegible] gesta sed ab [illegible]
[illegible] narratio historia est res gesta [illegible]
[illegible] historia [illegible] ab historia [illegible] latine
[illegible] historia [illegible] res [illegible]
[illegible] historia [illegible] [illegible]

V. Nec mihi [illegible]
ad possit ambigere [illegible] non [illegible]
[illegible] historias
[illegible] et [illegible] ad [illegible]
et non [illegible] est [illegible]
[illegible] ad [illegible]
[illegible] est ad [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] ad [illegible] et est [illegible] et [illegible] in [illegible]
[illegible] paucis [illegible] ad [illegible] est [illegible]
[illegible]. Tollis [illegible] omnis civi[illegible] [illegible]
[illegible] non [illegible] a [illegible] ad [illegible]
[illegible] in [illegible] est [illegible]
et [illegible] et [illegible] valebat
et [illegible] non [illegible] sed [illegible] et [illegible]

[illegible] Pro [illegible] scilicet [illegible]

Historia [illegible] historia est [illegible] res gesta [illegible]

valeam [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] et obscuritate [illegible] [illegible] [illegible]

Obscurus fio dum brevis esse laboro / [illegible] quis [illegible] multe [illegible] aliud [illegible] quam non vult [illegible] plurium [illegible] / [illegible] est quia [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] et [illegible] laborum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sub [illegible] historias [illegible] [illegible] / Et hoc est [illegible] quod si quis [illegible] aliquid [illegible] [illegible] vel alios [illegible] [illegible] / vel parum [illegible] ab aliis [illegible] quia [illegible] [illegible] non [illegible] sed [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] / [illegible] multe est ille qui [illegible] est et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] multe [illegible] est / [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a Romanis [illegible] [illegible] [illegible] stilo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] maiori [illegible] [illegible] [illegible] facundia i. [illegible] eloquentia / Nec hoc [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] studio [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et eloquentiam et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Te rege hunc [illegible] O Tiberi qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] patrie [illegible] [illegible] te [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] . O [illegible] [illegible] [illegible] patrie hoc est [illegible] [illegible] patria [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] te i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] et [illegible] [illegible] et [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] i. [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] et [illegible] i. in toto [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est ut [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est quia [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] / et inopia ut [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] et inopiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] inopia / [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] quia [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] / Et hoc [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Marginal notes: [illegible] ; [illegible] [illegible] valerius ; [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut inopia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ; Nota [illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] ; Nota

[illegible] dei [illegible] debitor eius vel predicti [illegible] [illegible] l. et z. providere magistri principes
[illegible] qui tenent et se illis exhibeant ut vita eius et [illegible] [illegible] conferunt [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ illis quaedam predictam reputat [illegible] et in [illegible] vel predictum
[illegible] separatis olimque [illegible] addictis communicabit ut in moris est delicto
[illegible] quae fuimus amore constringimus ut [illegible] recepit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] impatient animae vel aut [illegible] [illegible] manus [illegible] [illegible] palam. Deo
[illegible]partis /.

Item ff. de pol. l. I c. iii. quilibet scolarium seu studentium libere [illegible] dat ad studium et
[illegible] petens [illegible] scolaris [illegible] scolaris liberorum [illegible] [illegible]
[illegible] est [illegible] scolari [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible]
l. i. c. I. Et [illegible] hoc una [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]. Item [illegible]

D. hac attestatur C. l. [illegible] ~~[illegible]~~ in [illegible] [illegible] [illegible] l. e c. [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~. Studium [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] fructu [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] n. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est qui [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] qui [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] C. et l. ii.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut ad studia [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Item [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prudencia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible]
[illegible] [illegible] prudencia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
prudencia [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad laudem [illegible]
natus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] C. l. i. et [illegible] [illegible].

[illegible]

Nota

[illegible]

Nota

[illegible]

[illegible] facta in stella et [illegible] esset et ei statuas [illegible] collocarent [illegible] dixit patrono et amico [illegible]

[illegible] est nova stella in celo que numquam antea apparuit

que in [illegible] fuit stella [illegible] Magi [illegible]

[illegible] alii [illegible] [illegible] et [illegible] ordinem [illegible]

quod aliquid [illegible] deus est [illegible] ut dicit [illegible] dixit [illegible]

[illegible] et [illegible] Tiberius [illegible] alios [illegible]

[illegible] patruo et avunculo [illegible]

[illegible] adoptavit [illegible] Octavianum et

Octavianus [illegible] adoptavit [illegible] Tiberium in filium ut [illegible]

[illegible] magnum [illegible]

[illegible] alii [illegible] Romani [illegible]

Julius et Octavianus [illegible] augusti [illegible] magnus [illegible]

[illegible]

[illegible] Julius et Augustus [illegible]

[illegible]

[illegible] est in animo [illegible]

[illegible]

in [illegible] celo [illegible] et [illegible] aliquando

[illegible] dicit Virgilius [illegible]

[illegible]

Ovidius Stellarum [illegible] [illegible] est tractatus [illegible] antiquorum [illegible]

[illegible] in [illegible] libro [illegible] libros [illegible]

[illegible] in celo [illegible]

Omnibus. [illegible] [illegible] Omnium [illegible]

[illegible] tractat [illegible] deorum [illegible]

aliorum [illegible] in [illegible] est parens [illegible]

[illegible]

[illegible] collegit [illegible] quam

[illegible] et [illegible] in [illegible]

[illegible] et [illegible]

Apollinis [illegible] [illegible]

[illegible] antiquum [illegible]

[illegible] magistri [illegible]

[illegible]

[illegible] Morali [illegible]

[illegible]

[illegible] Apollinis [illegible]

et [illegible] Apollinis [illegible]

lra p[ro]p[ter] | oalio ad tao
andum[en]t q[uod] Vlabmetlerdamspor (seq[uitur] approvacion[e]
[illegible] mericatis eo q[uod] cum dus cor-
impetrat p[er] electionem inducti .1. | dul
[illegible] sim sumpt ~~[illegible]~~ cum dus dur
dand ~~[illegible]~~ presumpsit & eos cule statuit
loco p[ro]p[ri]a in similt[er] [illegible] supplico pot
Cumtas Rome ad amdbi parte
v[est]re [illegible] audi simulat errorib[us]
~~Etc[illegible]~~ tud pat ordine sim [illegible]
do rule tenuit [illegible] dorp sui [illegible] ferus dery
merito q[uod] ff ~~C~~

in [illegible] ut p[ro]v[ide]o [illegible] vigint[i] ann[is] [illegible]
[illegible] duo hebom[adis] reputabat eid esse
[illegible] [illegible] in eclia [illegible]
Stolgis u. dus [illegible] Eps [illegible] Clui
[illegible] Rome ardent ff

351
173

libri parteti, de pulsi i. destitu[illegible] libri sed suspendimus i. dele[illegible] libri
qui durabit aliquando contra religiosam usque sic [illegible] [illegible]
libros qui durarent aliquando [illegible] sed intellexit et Augustinus exemplum
[illegible] et [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] quam [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] professionem a [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] Status

Statutis

[illegible] illud [illegible] ad [illegible] Status quem [illegible] [illegible] status est
[illegible] [illegible] [illegible] varium et [illegible] et de [illegible]
[illegible] ordinavit [illegible] [illegible] Romani et alii [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ad [illegible] et alios [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ordinavit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] aperuit [illegible] capituli
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
capitulo [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] in capitulo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in urbe [illegible] [illegible] [illegible] ab
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible]
vel [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] asilum
[illegible] [illegible] Cerimonia [illegible] [illegible] religiosa et [illegible] [illegible] cerimonia
Religio [illegible] est virtus moralis qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] religio
[illegible] religio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] moralis qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Religio [illegible] a religo
as [illegible] [illegible] ligat ad deum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Prius [illegible] institutum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] aliquando est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquando et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] aliud [illegible] sacrificii [illegible]
[illegible] aliud [illegible] a nobis [illegible] et [illegible]

2 primo [illegible] sacrificabat et hec dicta erat prima causa sacrificii sine aliquid s. causa oppositorum voto i. quia aliquis
volebat petere gratiam adeo [illegible] votum factum primo sacrificabat et hec erat 2a causa [illegible] i. quia solvendi gratiam
3 i. [illegible] gratiam receptam si volebat referre grates superis primo sacrificabat Et hec erat 3a causa sacrificandi cum inquirere
8 i. cum volebant scire de futuris [illegible] aliud cum divinatores agent in [illegible] primo aut sacrificabat
et hec erat quarta causa vel [illegible] sortibus i. aliis divinatoribus quia [illegible] divinatores antiquum [illegible]
7 s. sacrificio [illegible] i. purgat et tollit causa vitande infelicitatis. denunciatores i. signa ostentorum
miraculorum ac fulgurum hec est quia accidebat [illegible] et cadebat fulmina in aliquo loco ubi fulmina cadebant
Conclusiones faciebat sacrificia ut illam infelicitatem removeret fulminis malum indicantis [illegible]
Ex hiis due conclusiones eliguntur prima Debemus omni cura qua possumus discere modum deum honorandi
1 et sacrificandi Secunda [illegible] quod cum volumus aliquid [illegible] primo [illegible] preces deo et officia celebremus
2 modo illud quod intendimus agamus [illegible] quam superius collegit causas generales sub brevitate [illegible]

1 Tantum autem studium solebat sacrificia celebrari In parte ista describit diligentiam [illegible]
Diligentia circa sacrificia circa sacrificia Ista pars dividitur in quatuor partes primo ondit quanto [illegible] romani intendebant circa dilationem
sacrorum secundo describit singularem cultum quem prestiterunt romani circa cererem 3o aliud cultum circa cererem
cererem exhibitum In prima parte tradit et ondit singularem cultum quem romani apparuerunt dee
matri deorum 2a ps i. incipit Cererem [illegible] quamvis more. 3a i. [illegible] in urbe 4a i. matri deorum et
in prima parte [illegible] romani [illegible] amplificande religionis [illegible] quod in tuscia erat [illegible] miserunt et
filios principum romanorum s. unum ad qualibet civitate ubi docerentur sacra facere [illegible]
[illegible] in tuscia [illegible] centum civitates [illegible] professi deos colebant [illegible] filii principum
Causa [illegible] apud ipsos optimi erant sacerdotes et [illegible] filii eorum [illegible] [illegible] Etruria
Etruria [illegible] ab etrurio principe qui ibi regnavit [illegible] Etruria [illegible] in lidia erant duo fratres [illegible] lidius et tirenus
et quia ambo non potuerunt regnare diviserunt [illegible] quis debet regnare [illegible]
et facto [illegible] Tirenus discessit cum quibusdam [illegible] et [illegible] tusciam [illegible] aut [illegible] a lid[illegible]
[illegible] qui cum ipso venerunt [illegible] aut tuscia ab habundantia [illegible] sacra que ibi faciebant
Constructio Studium autem [illegible] i. tam studiosa diligentia fuit antiquis i. illustribus romanis non solum
i. ut firmaret religionem [illegible] et in eodem statu [illegible] studiosa diligentia et amplificande [illegible]
i. augmentande [illegible] ut [illegible] filii principum i. senatorum [illegible] patriciorum traderentur i. [illegible]
[illegible] disciplinae i. [illegible] sacrorum i. sacrificiorum [illegible] i. apprehendende singulis [illegible] etrurie i.
civitatibus principalibus tuscie consulto senatus i. consilio et deliberatione senatorum et [illegible]
Hic advertendum [illegible] [illegible] civitate [illegible] roma florentissima i. sine labore [illegible] et nullis [illegible] impedimentis
opulentissima i. ditissima [illegible] caritas romanorum firma erga deos [illegible]
[illegible] deos ita [illegible] [illegible] consuetudo [illegible] [illegible]
2 [illegible] Deinde cum dicit Cereri hec est secunda pars in qua describit singularem cultum
Cultus Cereri exhibitus que prestiterunt romani circa cererem Pro intelligentia [illegible] quod romani quandam [illegible]
[illegible] miserunt in calabriam ubi dea ceres colebatur et quia [illegible] romani laborabant fame [illegible]
cereris [illegible] amelia civitate [illegible] romani tulerunt [illegible] [illegible]
rome que [illegible] valde fulgebat More greco [illegible] quod apud [illegible] [illegible] sicilia calabria [illegible]
[illegible] [illegible] graeco ritu [illegible] [illegible] sacerdos cereris et [illegible] in libris [illegible]
que libros [illegible] composuerat in quibus monuerat romanos [illegible] colere cererem quia [illegible]
penuriis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] i. tam studiose diligentia fuit antiquis ut peterent cererem i. cultum [illegible]
quem more greco i. [illegible] Calabrie i. que [illegible] [illegible]
i. colere [illegible] i. [illegible] [illegible] i. [illegible] Calabriam [illegible]
[illegible] [illegible] i. [illegible] alio nomine ut [illegible] [illegible]
[illegible] i. [illegible] Avelia i. ab illa civitate Calabrie [illegible]
[illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
3 [illegible] i. [illegible] [illegible] Cereri [illegible] [illegible]
Ceres [illegible] [illegible] [illegible] Deinde cum dicit
Cultus 2us [illegible] in urbe [illegible] 3a [illegible] in qua describit aliud singularem cultum quem
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] hoc fuit [illegible]

hec lex et pertinent nota [illegible] [illegible] [illegible] dicitur [illegible]
[illegible] in oracione [illegible] ut dicit singularum [illegible] fit in obseruacione [illegible]
[illegible] in voluntate aliorum ad peccandum et hec [illegible] consensit in [illegible]
[illegible] quod viget in aufferendo operis . quia [illegible] [illegible] [illegible]
consensit [illegible] . de aliis vide in [illegible]

... matutin[?] et celum [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
... [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui fidem [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] fideles [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
... bona [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Jacobo [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] amare
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Michael [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] amare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] bona [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] amare [illegible]

[illegible] principium ideo quia maius bonum ~~et voluntas [illegible] fieri in [illegible]~~
et voluntas ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~ bonus [illegible] fieri in maius bonum
Et ~~[illegible] quia [illegible] bonus a deo incipit~~ [illegible] et 3o [illegible]
Et [illegible] quia [illegible] [illegible]
ancilla ~~maiorem bonum~~ a deo tulit minorem bonam, quia [illegible]
dei amando quia in maiori bona ~~[illegible]~~ [illegible] tantum a[illegible]
diligendi hanc obligationem, quod autem a deo incipit [illegible] ~~[illegible]~~
voluntate inrogabiliter [illegible] [illegible] alia [illegible] bona. [illegible]

[illegible] imperio per viros ad Herculem venit que vero ultimum distabant
Calabrie in qua Hercules / Venus optime colebatur sed presentis
cultum debent timentes eam cultum suum ut eam Venerem propitiam
favorabilem redderent Romanis. Consulti [illegible] eam propinquos
[illegible] Romani Sibillinos libros i. Sibille prophetisse ut placarent Venerem
[illegible] et venerarentur [illegible] i. antiquitus ubi colebant
[illegible] i. [illegible] Calabrie [illegible] in gentem
[illegible] per [illegible] Herculem i. ad [illegible] Sicilie ad eam placandum
ad eam favorabilem reddendam. [illegible] reddit [illegible] propter [illegible]
Romani [illegible] i. [illegible] orta unde i. [illegible]
[illegible] ab Herculem venit / et [illegible] optime Venerem
[illegible] posse [illegible] Romanos et vetera. Deinde eciam dicit de Matre Cibele
[illegible] et aliud [illegible] [illegible] [illegible] colebat quia
[illegible] de Cibele matre deorum [illegible] Pessinos
Pessinos erat mons sive locus in Phrigia [illegible]
fuit Troya ubi colebatur Cibele Mater deorum / eam aliqui
[illegible] Romanorum [illegible] aliquos [illegible] Cibele
[illegible] de [illegible] ad [illegible]
[illegible] hostes [illegible] ubi
[illegible] venerunt Romani [illegible] hostes [illegible]
[illegible] ad [illegible] ubi colebatur Cibele et [illegible]
[illegible] Item [illegible] magistri [illegible]
duas [illegible] Romani [illegible] i. [illegible] i.
[illegible] [illegible] i. [illegible]
[illegible] i. [illegible] i. ad locum illud [illegible] ubi Cibele
colebatur. Sed quod [illegible] de [illegible] est [illegible]
Magis venerabile [illegible] debet diligere deum qui propter [illegible]
Ratio prima quia quod [illegible] est magis amabile ab [illegible] magis 1m
[illegible] sed [illegible] est magis amabilis quam aliud [illegible]
[illegible] et [illegible] est magis [illegible] [illegible] ab [illegible]
[illegible] et [illegible] est magis [illegible] [illegible] quia [illegible]
[illegible] magis amari quam aliquid aliud [illegible] quia bonum
[illegible] amabilius [illegible] quia [illegible] magis bonum [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] quia deus est magis [illegible]
[illegible] [illegible] deus [illegible] aliquis 2m
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] est [illegible] ut [illegible] alia [illegible]
[illegible] quia [illegible] ut [illegible] est in [illegible]
[illegible] eam [illegible] sed [illegible] [illegible]
[illegible] est [illegible] et [illegible]
[illegible] est [illegible] deus [illegible] deus sed [illegible]
[illegible] [illegible] deus [illegible] magis
[illegible] deus [illegible] nostra [illegible]
[illegible] bonum et deus [illegible] quia [illegible]
[illegible] et deus [illegible] deus eam
[illegible] [illegible] [illegible] deus [illegible]
[illegible] et diligere sed [illegible] diligere deus [illegible] deus [illegible]
[illegible] Tercia ratio quia bonum [illegible] bonum 3m
diligere [illegible] quod magis est bonum est magis [illegible]
est [illegible] et quod magis est bonum est magis [illegible]
et [illegible] sed deus est magis bonum quia [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et [illegible] et [illegible] quia deus est [illegible]

Cibele
Pessinos
Moy

[illegible]

Metellus vero [illegible] Cecilius Metellus [illegible] pontifex maximus [illegible]

Marti [illegible] Cybele [illegible] Marti [illegible]

[illegible] duplex [illegible] laudabile [illegible] Campaniae [illegible]

No[ta] [illegible] Africanus [illegible] Affricam [illegible] valebat [illegible] Romanorum [illegible]

[illegible] Postumio [illegible] consuli [illegible] bellum [illegible] Marti [illegible] electus est a summo pontifice [illegible] Martis [illegible]

[illegible] Metellus [illegible] pontifex [illegible] papa [illegible] dixit [illegible] Roma [illegible] Postumium consulem [illegible] flaminem Martialem [illegible] Martis [illegible] Postumius [illegible] bellum [illegible] Affricam [illegible] ad bellum [illegible] Cartha[gi]nenses [illegible]. Deinde summum imperium [illegible] religioni [illegible] Postumius [illegible] Metellus [illegible] Postumius [illegible] Marius [illegible]

No[ta] [illegible] Martis [illegible]

No[ta] [illegible]

Policratici li 7 c 2 principes magis cupiunt in re publica aliquid laud[e] 177
libertatis dei et hiis qui vivunt aliqua agunt in terra quam et in [illegible]
b [illegible] [illegible] corpora ~~[illegible]~~ et regit illos quam qui ~~[illegible]~~ [illegible] ultimi
quamquam [illegible] corporis [illegible] [illegible] opera quibus [illegible] [illegible]
de ipsis vivimus [illegible] ambulat [illegible] [illegible] quia ab eis principes
[illegible] et leges [illegible] alios ipsorum minimus [illegible] [illegible] [illegible] non
[illegible] [illegible] in pol[icratici] li 2 c 6 [illegible] quod [illegible] [illegible] in
[illegible] [illegible] non ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est
principes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exemplo conformiter [illegible] et
Adalbertus ~~principi~~ Boleslao principi polonie propter [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] filii qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ Nam [illegible] [illegible] magis [illegible] [illegible]

logicis arte amicus [illegible] perpetuo / ut [illegible] madr[illegible]
palamque [illegible] et completa. ||

Et quamvis clerici quantum studium circa formas et augmento vix peritis quare a[illegible]
[illegible] ad [illegible] nequeunt faciant [illegible] ad dignitatem [illegible]
Si valeant [illegible] publicum dignitatibus [illegible] / sed cum non [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] prelati [illegible] [illegible] [illegible]
logicis [illegible] [illegible] [illegible] abdicarent prelatum / [illegible] [illegible]
passo errare ad [illegible] [illegible] / Et quo clerici [illegible] dignitas [illegible]

laudabile in [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 178

[illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] filii consul [illegible] Missus fuit ad oppugnandum [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] consul Missus fuit ad bellum [illegible] in oppugnando [illegible]

[illegible] Corpore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Romani [illegible] elegerunt [illegible] filium

[illegible] [illegible] in consules [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ut placeat [illegible] [illegible] [illegible] consulatum [illegible] littere

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] consulatum

[illegible] fides [illegible] Romanis [illegible] [illegible] [illegible] et in [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] Mos erat apud Romanos [illegible] [illegible] consul habebat [illegible] lictores sive satellites

[illegible] [illegible] [illegible] insignia et vexilla consulis / qui erant [illegible]

[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] vexilla [illegible] [illegible] et

[illegible] [illegible] / et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

et dignitate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

et honorato [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] et [illegible]

consules [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] i. obedientia

religiosum i. ita religione [illegible] [illegible] i. [illegible] consulis que precedebat [illegible] satellites [illegible] [illegible]

vexilla consulis [illegible] postumi consulis [illegible] laudabile [illegible] obedientia [illegible] [illegible] i. [illegible] quia

antiquam mutabant [illegible] [illegible] minore maiori laudabilior [illegible] fuit in [illegible] [illegible] in obedi

entia et religione sacrorum / [illegible] tyberio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] figulus i. consul romanus

e gallia i. francia [illegible] etrusca i. [illegible] illa redierunt romam et abdicaverunt

i. [illegible] [illegible] consulatum i. dignitate [illegible] [illegible] i. [illegible] et [illegible] fuit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] tyberius a tyberio graccho i. illo principe de domo graccorum ad collegium augurum i.

aggregatorum divinatorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. notificabat se animadvertisse i. [illegible]

tabernaculum i. augurum et divinatorum comitiis consularibus i. in electionibus consulum que [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] tyberius [illegible] [illegible] ipse [illegible] anno priori ita quod [illegible] tabernaculum [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] consulibus [illegible] tabernaculum [illegible] [illegible] i. [illegible] ipse tyberius legit libros [illegible] ad sa

[illegible] i. in [illegible] [illegible] mos a romanis [illegible] in sacrificando pro electione illorum qui debebant

consulatum et alias dignitates obtinere / Tabernaculum [illegible] [illegible] [illegible] esset altare in quo fiebant sa

crificia [illegible] electionem et [illegible] a divinatoribus [illegible] [illegible] electio debebat [illegible] [illegible] et ad

augmentum imperii [illegible] [illegible] [illegible] augures [illegible] [illegible] [illegible] senatoribus quod [illegible] eligerent in

consules [illegible] influentie celestes et [illegible] avium in [illegible] futura prognosticabant prosperam

[illegible] Et [illegible] fiebat electio [illegible] [illegible] augures [illegible] [illegible] [illegible] electio [illegible] /

[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] in qua provincia [illegible] esset [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] regionibus que [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / quod [illegible] civita

tibus a romanis subditis [illegible] alique reddebantur provinciales i. quod romani ad eas gubernandas mitte

bant officiales romanos et sic [illegible] in proposito [illegible] alique reddebantur tributarie [illegible] romani non mitte

bant officiales [illegible] ipse civitates regebantur a suis [illegible] / et dabant tributum et censum

romanis [illegible] alique reddebantur colonie [illegible] romani [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnes habitatores

et ponebant ibi novos colonos / [illegible] [illegible] eligas [illegible] [illegible] [illegible] te [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in proposito [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ignorantia et involuntarie [illegible] [illegible] non [illegible]

[illegible] cogito [illegible] [illegible] [illegible] animo [illegible] et non gaudium / [illegible] [illegible] te peccasse

signum est quod malicia in te [illegible] non est et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]

[illegible] aut [illegible] delictum gaudes commissum signum est quod malicia in te radicata est [illegible] est [illegible]

[illegible] sicut in quibus gaudet comedendo vel furto [illegible] et [illegible] delectatur [illegible] malicie / maliciosus [illegible] et flagiciosus et in quo delectatur [illegible] et virtutibus [illegible]

[illegible] voluntarium [illegible] racionis [illegible] potationem [illegible] ebrietas [illegible] racionis [illegible]

1 [illegible]

3 [illegible] audire precepta dominus [illegible]

3 et vel laborare ad [illegible] negligencia non facere illud [illegible] ignoranciam [illegible]

[illegible] ignorancia [illegible] et liberi [illegible] voluntarium [illegible]

Deinde cum dicit Consimili racione

[illegible] publius [illegible] marcus [illegible] claudius [illegible] sacerdotali officio [illegible] sacrificandi [illegible] sacerdotes [illegible]

[illegible] publius [illegible] marcus [illegible] claudius [illegible] flamino [illegible] de dignitate sacerdotii [illegible]

[illegible] sacrificatum [illegible] sacerdotes [illegible] ad relinquendum sacerdocium [illegible]

a Sulpicio [illegible] errores [illegible]

Nota [illegible] sulpicius [illegible] sacerdotes [illegible] romanis [illegible] sulpicio [illegible] romanis [illegible]

Deinde cum dicit Offerentes

[illegible] flamini [illegible] Roma [illegible] templum [illegible] romanis [illegible] maximum

sup(er) ro(ma)no de domo et familia Sabinor(um) Gayo flamino i. sacerdoti deponendi s(upe)r magisterium equitum i. eorum magistrandi equites. Erat enim for(te) senatusconsultum sicut est ille qui h(ab)et gentem sub aliquo capitaneo et capitabat tunc Gaius sub Fabio et sic sed tamen puta(tur) ... dent p(ro)p(ter) immunditia et loco hui(us) ... et polito depon(i) ... dent p(ro)p(ter) ... modestate. Deinde d(icit)

Viriens hyb(ernus) sequitur 2a particula in qua ostendit aliud errore(m) commissu(m) in sacris fore punitum. Pro cuius intelligentia sciendum q(uod) ro(ma)ni colebant vestam deam h(ab)entes perpetua floribus et arboribus, quia sepe laborabant fame, templum fecerunt in quo magnum monialium h(abe)bat et (con)tinue ignis servabatur ad denotandum q(uod) sic ignis esset (con)tinuus ita magnanimitas et castitas ... debebat esse inuiolata p(er)p(etu)o. Unde castitas non permittit talem ... extinguere. ... magnanimitas ad custodiendum ignem tempore nocturno p(er) sortes vigilabant singule suo tempore. Unde accidit q(uod) una ibi existens casto ... ... extinctus. Sed fuit remota a sacerdotio. Con(structio) sic: Viriens hyb(ernus) i. adurgendum ... q(uod) d(icit) virgo vestalis i. quedam monialis in dee veste est visa digna que admoneretur i. castigaretur flagro i. verbere, ut dicitur admonetur i. removetur flagro i. ab igne ita q(uod) privaret officio suo et q(uod) numquam plus esset in illo templo, quia quadam nocte fuisset ... ... parum diligens i. parum sollicita ... ignis i. numquam defficientis, id quod numquam debebat extingui, ... omni tempore de die et de nocte ibi servabatur ignis et tunc est visa s(upe)r ... pontifici maximo ... dignitate maiore ... alios sacerdotes. Deinde d(icit)

Maximo no(n) ... 3a particula in qua ostendit errore(m) impunitum et emendatum. Pro cuius intelligentia p(rim)o sciendum q(uod) ad virgo sponse pervenit ignem extinguere. ... abbatissa sue maior monialium ... ... alie ... ad deam vestam ut posset reaccendere lumen, ne virgo que diligenter ... verendum ... appropinquabat se tamen cum cineres adhuc ... calidus ... magna devotione apposuit eius panniculum et sufflavit ... q(uod) accensus est ignis et virgo evasit. Stetit religio in devotione sua. Con(structio) sic: Vos ... ... illa que fuit punita ... i. deitas veste i. in dee p(er)tinet i. ... ... reprehensione i. punitione disciplina i. pena custodie ... disciplina i. virgine maxime virginis ... i. in virgis de domo ... ... maiore ... ad ... ... quam s(upe)r virginem adoraverat ... i. accensus est subito ignis ... imposuit ... ... habebat optimam i. ... Deinde d(icit)

Non mirum igit(ur) hec est quarta particula in qua concludit ... ... Non est mirum igitur si primam i. ... ... indulgentia i. solertia et clementia ... vigilaverunt ... ... i. ... ... pro ... i. puniti ... ... cura i. ... et ... clementia ... ... numquam ... ... i. ... ... sacrificiorum

Ut qua continuatur ad sequentia describit aliud errore(m) commissum in religione prudenter emendatum. Pro cuius intelligentia sciendum est q(uod) ro(ma)ni sepe laborabant fame p(ro)p(ter) habundantiam ... que ro(ma)na gerebat videbant siciliam valde fecundam annona et frumento miserunt Marcellum ... Siracusas civitatem ... s(upe)r metropolim sicilie et ... castrum oppidum ... siracusas ... in summitate ... ... duobus ... erat facile occupare. ... Marcellus et cum vellet ... ad ... ... victoriam ... facere templum ... ro(ma)ne ... habita victoria voluit facere templum ... ... senatus opportuit eum facere duo ... ... solebat ... sicut Ioui Iunoni Saturno et Cibele Castori et Polluci. Con(structio) ... sic: ... ... presenti particula in qua s(upe)r civitate Marcellus ... ... consul impeditus est a collegio pontificum ... ... i. edificare templum honori i. deo honoris et virtuti i. dee virtutis ... honori et virtuti ... Marcellus ... ... i. ... ... i. q(uod) tenebat ... ... Marcellus ... ... i. ... ... castro ... Siracusas. Deinde ... ... i. ... collegio ... negare ... i. ... templum dari vere i. posse debite ... duobus d(iis) s(cilicet) honori et virtuti ... ... Marcello

Nota ... ...

futurum enim i. ymaginabatur romanorum debere esse ne dignosceret ad [illegible] recipiens gratiam utrum i. tam apporte fieri [illegible]
diuinum i. sacrificium si quod i. si aliquod prodigium i. miraculum in ea [illegible] cella accidisset i. euenisset. Nec duobus [illegible]
aliud enim sciebat cum non posse i. non esse solitum sacrificari vna i. simul nisi certis dijs [illegible] rom et [illegible]
castori et polluci. Ea pontificum / potestate effectum quoque ea factum est ea admonitione pontificum i. proposito [illegible]
ut marcellus statuerit i. faceret edificari simulacra i. templa et statuas honori et virtuti i. illa[rum]
deorum edibus separatis i. templis disiunctis. Neque [enim] pontificum [illegible] auctoritatem hic pororizat concludendo [illegible]
tam amplissimi viri [illegible] marcelli quem potuisset agere violentiam unum templum [illegible] voluisset fuit impedi[tus]
collegio pontificum quod marcellus non impediunt pontifices ab intento eorum a[u]t ab obiecto [illegible]
i. augmentato impense et expense sue supposite fuit impedimento i. ad impedimentum marcello
primus [illegible] i. ut non suus tenor i. debitus ordo obseruatus sue reddatur religioni i. edificacioni

Iuxta quam etiam partem / secundum quod votum factum [illegible] virtuosum est adimplere [illegible] amborum [illegible]
[illegible] aliud ad maliciam tendit ut si vouerem [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] fieri ymo virtute est tale votum non perficere. Secundo secundum quod virtus perfecta [illegible] in opere non
sufficit [illegible] [illegible] debemus bonum opus exterius agere et virtuosi sumus intelligendum quod operaciones virtutum
quadruplices possunt assignari secundum [illegible] ipsi voluntati / alie non [illegible] ipsi appetitui
[illegible] membris [illegible] quibus organice [illegible] operando / [illegible] in opere marcelli
duo templa agere primo recta racio si voluntas recta iudicat hoc agere et tunc eligit hoc facere imper[ante]
potencijs inferioribus hoc appetere. Secundo appetitus [illegible] imperio voluntatis appetit illud
facere quod voluntas sive racio iudicat [illegible] mouet corporalia membra ad hoc faciendum. Tercio
membra motum illud ab appetitu suscipiunt et agilitantur et disponuntur ad opus. Quarto [illegible]
[illegible] membra opus exterius agunt [illegible] [illegible] [illegible] potencie disponuntur [illegible]
[illegible] agilitaretur [illegible] pedum [illegible] pedes agilitaretur [illegible] manuum. Si pedes [illegible]
sunt agiles [illegible] / guttur [illegible] reddit agile ad cantandum [illegible] / lingua
redditur agilis ad loquendum [illegible] loqui / intellectus autem redditur agilis ad raciocinandum [illegible]
raciocinari et voluntas ad eligendum [illegible] eligere. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] in appetitu [illegible] aliud et manifestum est quod [illegible] in membris [illegible] aliud [illegible]
agilia reddantur ad exteriorem operacionem ut manus acquirit [illegible] in digitis [illegible]
iteracione [illegible] ymaginacione digiti [illegible] tangunt cordas propter assuetudinem pulsandi

Verum quam tot / hic describit [illegible] obedienciam quam habuit [illegible] romanus [illegible]
deorum / [illegible] concludit quod romani [illegible] omnes [illegible] cultum deorum

Omnia namque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] primo ponitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] primo [illegible] [illegible] lucius furius bibaculus i. ille romanus obiuit i. [illegible]
[illegible] marcellus [illegible] i. [illegible] illustribus [illegible] i. [illegible] marcelli [illegible] fuerat [illegible]
quia maius lumen [illegible] et [illegible] locum exempli post marcellum [illegible]
scribens [illegible] post mencionem factam de marcello [illegible] non est [illegible] [illegible] religiosi [illegible]
simul pie et religiose obediuit. Pro cuius intelligencia [illegible] [illegible] rome quodam festo [illegible]
sacrificium cecidit ab aere quidam clipeus [illegible] in media parte [illegible] Romani [illegible] videntes
admirantes ceperunt eum cum magno gaudio et retentus est [illegible] sacrosanctum. Sacerdotes
martis timuerunt ne [illegible] [illegible] fecerunt ad instar eius fieri [illegible] ancilia i. clipeos
et [illegible] ferebat per ciuitatem illud ancile ne ab alijs cognosci posset. Sacerdotes ferentes a[ncilia]
[illegible] ibat saltando et ab hoc dicti sunt salij presbiteri martis. De hoc ancili [illegible]
aliqui quod cum fieret bellum ciuile cesaris et pompei [illegible] [illegible] [illegible] gente sua [illegible]
in qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in aere [illegible] portabantur [illegible] et clipei et arma a [illegible]
rapiebantur / ex quo patuit quod [illegible] iste clipeus potuisset cecidisse et venisse parere a [illegible]
usque roma. Deinde cum dicit eum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lucius [illegible] i. [illegible]
[illegible] iussus a [illegible] [illegible] collegij saliorum i. sacerdotum martis tulit arma ancilia i.
munimenta [illegible] [illegible] [illegible] vacacionem i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible]
non tenebatur obedire [illegible] qui [illegible] [illegible] sacerdotum martis [illegible] voluit obedi[re]
et in hoc [illegible] religio quia paruit [illegible] potuisset non parere [illegible] i.
iusticie / [illegible] erat [illegible] [illegible] qui puniebat delinquentes [illegible] [illegible]

Omnia namque / hic concludit quod romani [illegible] omnes [illegible] cultum deorum [illegible]
[illegible] [illegible] ciuitatis [illegible] i. [illegible] voluit omnia esse ponenda i. [illegible]
[illegible] sacrificia et religionem deorum i. quod religio [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] quoque [illegible] / [illegible] non dubitauerunt [illegible] i. in dignitatibus constituti
sacris [illegible] [illegible] i. [illegible] se esse futura i. debere esse [illegible]
[illegible] i. [illegible] [illegible] si fuisset famulata i. obediuisset [illegible] et [illegible] diuine [illegible]

Quod animi / Continuat se ad sequentes [illegible] quod indicium [illegible] i. que [illegible]
et obseruancia sacrorum [illegible] i. [illegible] in [illegible] [illegible] i. [illegible]
officijs et dignitatibus. Verbera [illegible] [illegible] [illegible] religionis obseruate [illegible]

hec ~~et~~ [illegible] in [illegible] palu[illegible] li 3 opera | q. sed [illegible] ad [illegible]
ad [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] anno ad tenorem [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est . n [illegible] ad [illegible] ad [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] n [illegible] li 2 [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . ~~[illegible]~~

180

insup q̃

valet l. 7 s. 1 Et sic ~~[illegible]~~

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] xij

[illegible] [illegible] et [illegible] plures [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et

[illegible] est [illegible] quia [illegible] [illegible] Item

[illegible] gallus [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] apud [illegible] Albany

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] possit et hoc anno date [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] patrie [illegible] vadit [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] festo [illegible]

[illegible] [illegible] Eduardus . [illegible]

[illegible] [illegible] regina [illegible]

[illegible] [illegible] anno xl

182

[illegible] notus [illegible] quando cum Galli Senones [illegible] quorum [illegible] Marcus Manlius Rom[am]
[illegible] venerunt [illegible] Romam petentes [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] volentes [illegible] in quo [illegible] est [illegible] inter [illegible] / et [illegible] 7 c 1
[illegible] apud Alliam flumen [illegible] conflictu sunt / exercitus Romanus
ad [illegible] milia [illegible] / hostes invaserunt Romam et eam ceperunt preter
Capitolium. In quo aliquam Romanorum [illegible] aliis fugientibus [illegible]
[illegible] senes qui [illegible] [illegible] [illegible] Galli autem cogitaverunt
[illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] quod [illegible] / [illegible] [illegible]
[illegible] autem Galli [illegible] Romam obsedissent Capitolium. Tunc [illegible]
[illegible] [illegible] Galli [illegible] [illegible] [illegible] Galli
[illegible] [illegible] / [illegible] Camillus qui [illegible] in Ardea [illegible]
[illegible] [illegible] venit Romam et magnam [illegible] Gallorum [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] In Ardea autem [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut habetur [illegible]
[illegible] audiunt [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] quam [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] aggressus est [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ad quod [illegible] [illegible] magna [illegible] Romanorum / et [illegible] [illegible]
[illegible] Romanis [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] est Imola et [illegible] [illegible] [illegible] ab Imola [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] / Romandiola [illegible] flaminia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Brennus [illegible] [illegible]
[illegible] Brennus et [illegible] [illegible] Camillus et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] littora [illegible]. Et [illegible] [illegible] [illegible] fugavit [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Edificavit [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a Gallis [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] Albanus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] filios et [illegible] ut [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est
[illegible] [illegible] inter [illegible] et Romanos et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et
[illegible] [illegible] [illegible] religionem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et
[illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] capta a Gallis et [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ad summum reuocatam testud[illegible] i. representant humile hospitale et [illegible]
liberis extra [illegible] i. vendicatas [illegible] ad hunc usque [illegible] O[illegible]
[illegible] [illegible] quiris lingua sabina i. hasta [illegible] quirinus i. romulus qui
ferebat hastam et ab eo dicti sunt quirites i. romani milites [illegible]
patres conscripti [illegible] romuli roma [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
in tabula marmorea litteris aureis [illegible] dicti sunt patres conscripti
romulus [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] romuli
[illegible] in solio et [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] in [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] est romanus [illegible]
[illegible] romani [illegible] [illegible] [illegible] pons sublicius est [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] petrus [illegible] est [illegible] est [illegible] [illegible]
Adiuit(?) rempublicam. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex [illegible]
[illegible] [illegible] Romam [illegible] [illegible] erat ex Capitolio. [illegible]
[illegible] [illegible] fuit [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sub [illegible]
[illegible] [illegible] Sabinus [illegible] [illegible] Romani [illegible] [illegible]
[illegible] a Sabinis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Sabinorum Romani [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] Romanos [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] tempestate reipublice i. ad Galli Senones [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Sabinorum [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] i. [illegible]
[illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] Romuli [illegible] [illegible]
[illegible] hostium i. [illegible] Gallorum [illegible] [illegible] i. [illegible]
[illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. in quo [illegible]
patres [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible]
1 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hostes [illegible] [illegible] hostis [illegible]
2 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Magn[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] est [illegible] i. [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] apud [illegible] i. apud Romanos [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Publio [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
a [illegible] [illegible] aliquam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Nota 183

... laborantes fodientes campum Lucii Petilii scribe invenerunt duas
... sepulcrales quarum una erat Nume Pompilii [illegible]
... in alio sepulcro [illegible] libri [illegible] scripti [illegible]
... religionum [illegible] Valerii [illegible] libros [illegible]
... [illegible] Causa [illegible] Maiores sup:
... [illegible] asserundos [illegible] respondendos [illegible] Petilii
... [illegible] in [illegible] Romani [illegible]
... [illegible] pontificum [illegible] in [illegible]
... [illegible] ad [illegible]
... [illegible] lapides
... [illegible] Nume Pompilii
... [illegible] Romanorum [illegible]
... [illegible] [illegible]
... [illegible] Theologia [illegible] scripta [illegible]
... [illegible] altius [illegible]
... [illegible] in agro Lucii Petilii [illegible] Romani [illegible]
... [illegible] sub Ianiculo [illegible] Petri
... [illegible] Romani [illegible]
... [illegible]
... [illegible] ecclesie [illegible]
... [illegible] Romanis ad [illegible] Malum
Religionum aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
religionum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
... [illegible] Romanorum [illegible]
... [illegible] ad [illegible]
... [illegible] libros [illegible] ad [illegible]
... [illegible] Tullius [illegible]
... [illegible] duo [illegible] de [illegible] Romanis qui [illegible]
... [illegible] ut [illegible] est
... duo [illegible] de [illegible] Romanis [illegible]
... libros [illegible] ad [illegible] Sabino
... [illegible] libros [illegible] ad [illegible] Romanorum que [illegible]
... [illegible] ad [illegible] Romani [illegible]
... [illegible] ad [illegible]
Tarquinio [illegible] Romanorum qui [illegible]
... [illegible] Sibilla [illegible]
... [illegible] [illegible]
... [illegible] libros [illegible] Romanorum [illegible]
... [illegible] Marcus Tullius [illegible]
... [illegible] in [illegible]
Tullius [illegible] libros [illegible] Romanorum
... [illegible] Sabino [illegible] de Sabina [illegible]
... [illegible] patricii
... [illegible] Romanis [illegible]
... patricii [illegible]
Ea que ad custodiam [illegible]
... [illegible] Romanorum [illegible] Iuramentum [illegible]
... [illegible]

... [illegible]
... [illegible]

Dux [illegible]

[illegible] VI

[illegible] patria [illegible]

[illegible] q Mag[ister] fuit religio[sus] [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ Regulo / [illegible]

Sicut Marcus Attilius et consul Roman[orum] ~~[illegible]~~

~~Mag[ister] fuit religio[sus] [illegible]~~ pro Regno etc. Posset autem sic [illegible]

in illis s. q[uod] attinet ad [illegible] de custodia i. observancia et religi[illegible]

religionis / etc. Et nota q[uod]:

VI. primus rex Romanorum fuit Romulus
2us Numa Pompilius
3us Tullus Hostilius
4us Ancus Marcius
5us Tarquinius Priscus
6us Tullius Servius
7us Tarquinius superbus
quo pulso Roma stetit
sine regibus per [illegible]
annos donec pervenit ad Imperatores

De Regulo

[illegible] [illegible] patet [illegible]
[illegible] q[uod] [illegible] Marcum [illegible]
3a [illegible] 3a [illegible] 3a [illegible]
[illegible] inter [illegible] q[uod] Romani [illegible]
[illegible] cum Carthaginensibus [illegible]
Marcum Attilium Regulum et hic fuit in
bello punico [illegible] dux [illegible]
[illegible] strage et non poterant ei [illegible]
sed quia [illegible] bello [illegible]
[illegible] Romanus Regulus [illegible] et in
[illegible] paucis [illegible] cum [illegible]

[illegible] Carthaginenses [illegible] a Xantippo [illegible]
Lacedemonum [illegible] Carthaginensibus [illegible]
Roman[illegible] [illegible] Regulum / [illegible]
[illegible] Romam [illegible] Romani [illegible] iuvenes
captos [illegible] Regulo [illegible]
[illegible] / [illegible] Regulus [illegible] Carth[illegible]
in [illegible] Romani [illegible]
[illegible] iuvenes capti [illegible]
[illegible] ad Carthaginenses [illegible]
[illegible] Carthaginenses [illegible]
[illegible] Regulus [illegible]
iuvenes capti [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Carthaginem [illegible]
bello punico a Scipione [illegible] Carthaginem [illegible]
[illegible]
[illegible] Lacedemonii [illegible]
Carthaginensis Xantippi [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ambasiator [illegible]
Romam [illegible]
Iuvenes [illegible] Carthaginenses [illegible] Regulo [illegible]
[illegible]
Romani [illegible]
[illegible] iuvenes [illegible] Carthagine [illegible]
[illegible]

No[ta] quarum [illegible] Carthaginenses [illegible]
[illegible] Carthaginenses [illegible]

363

184

... [illegible] ... pro [illegible] ... quibus [illegible] crudelis [illegible]
[illegible] quibus [illegible] ... morte ... [illegible] ... [illegible]
[illegible] plus [illegible] qui impugnaverunt Carthaginenses ... [illegible]
... et alii [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... Carthaginis ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... adhuc ut
... augmentatur ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... Carthaginem
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... Africam ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... religio ...
... crudelitate ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... Carthaginensium ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... bella ... [illegible] 1
... [illegible] ... [illegible] ... Carthaginensium ... 2
... [illegible] ... Carthaginem ... 3
... [illegible] ... Carthaginenses ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... augmentarentur ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... historiam ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]

Nando tertio ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... Carthaginensium ... [illegible]
... [illegible] ... Carthaginensium
... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... Italiam ... [illegible]
... fuerunt ab Hannibale duce Carthaginensium ... Italiam ... [illegible]
... [illegible] ... bellum ... apud Cannas vicum Apulie
... Romanos et Affricanos ... fuerunt xl milia ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]

Constit. 4tum [illegible] ornatus decorem. i. delibant ve Matrone i. quod
optendebant. i. prolongarent suas luctus ultra triginta diem per indiciorum
i. luctuum et afflictio habitus apud Romanos a Romanis. ut per posset pagi. i.
brevi ab hys intelligi sue iuris illius die Cumana prece. Reddit [illegible]
cur sic propter [illegible] sicut Romanis prece i. domus [illegible]
Matrone caut opprobria. i. sunt pro uxoribus i. luctus propter mortuos
viros apud Romanos [illegible] prece i. [illegible] Maiorem pro Romanos lucrum. i. [illegible]
Romanos facit [illegible] mortuum et conspecta incomparabili i. [illegible] ac
ducis solo i. victorie. Itaque [illegible] effectus [illegible] propter [illegible]
Itaque [illegible] Matres i. antiquam [illegible] ac pro filie [illegible] ac [illegible]
[illegible] inter [illegible] suo currui i. [illegible] [illegible] indicium [illegible]
candida [illegible] [illegible] [illegible] et dicunt [illegible] aris i. sive prefixa
altaria [illegible] antiquitus [illegible] appellant et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] a paulo ante [illegible] i. respondit [illegible] [illegible] i. [illegible]
[illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] // [illegible] ad et Cumana [illegible] [illegible] est
[illegible] [illegible] religionem Romanos [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]
Cumana [illegible] i. [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] religionis. i. [illegible]
magnis rubor i. [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible]. i. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] a Romanis // Cumani [illegible]
[illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Romanos [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] in eos. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquid ad [illegible] [illegible]
[illegible] ut [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ut [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] // [illegible] modo [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] desunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] modo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] super caput [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Reditum est Varronem Consulem

...m talem de neglecta religione quod dicitur in d. p. que in primo tractat exemplum romana in 2a aut pot *Nota*
...sibi 2a ... apulis ... in prima parte dicitur in d. p. Nam in prima parte ponit exemplum in 2a vero parte pot
...lectum fore purgatum / 2a vero scilicet factum ... Pro cuius intellectu sciendum quod orta discordia inter Sabinos
...nos et tunc Sabini cepissent iam Capitolium consilio Tarpeie puelle ut tactum est supra / tunc
...lus vovit Jovi facere unum templum in suum honorem si illi Sabini non caperent Capitolium / sed ergo [illegible]
...ita tunc Romuli edificaverunt templum magnum in honore Jovis et ordinaverunt quod ibi fierent quidam
...circenses denominati a circulo quia in illo ludo ponebantur enses ab uno latere et ab alio latere erat
...sive flumen et inter flumen et enses erat quedam semita strictissima per quam ludentes currebant ita quod si
...rebat recte vel incidebat in enses vel cadebant in foveas. Varro enim ipse consul edilis vel officialis
...sive templorum qui tenebantur disponere ludos et preponere ludis celebrandis unum virum sapientem
...sciret ludos ordinare et disponere. Iste autem Varro eum deligit quendam iuvenem causa eum honorandi
...ludis preposuit / tunc forenses venientes causa ludendi videntes ordinatorem et prepositum ludis
...se unum [illegible] ludos contempserunt et ludi non sunt celebrati ut consuetum erat cum solemnitate
...quia dii puniverunt hoc per punire delictum / quia cum Anibal in Italia venisset contra romanos electi sunt
...ules iste Varro et Paulus Emilius contra Anibalem et receperunt romani magnum conflictum aput
...in Apulee et Paulus mortuus fuit sed Varro vivus evasit / et creditum fuit a romanis
...uno indignata propter ludos non digne celebratos illud punisset / Continuatio sic: Varronem consulem
...a romanis duce dimicasse vel pugnasse tam infeliciter aput Cannas vel contrata Apulee cum certa
...sibus vel cum Anibale et suis contra creditum a romanis obviam [illegible] vel propter iram eius dee quia
...lo templo colebatur equaliter Juno et Jupiter [illegible] indignata [illegible] declarando
...quod ipse posuit puerum vel iuvenculum histrionem vel ioculatorem eximia facie vel pulcrima ad
...cendas [illegible] vel [illegible] faciendas et ad [illegible] ut ludi [illegible] disponerentur cum
...in ipse Varro edilis vel officialis super edibus factus vel fieret [illegible] ludos circenses vel [illegible]
...ulo in quo fiebant in templo Jovis maximi aptum. **Quod factum** 2a pars
...no [illegible] fuisse purgatum scilicet factum vel [illegible] delictum [illegible] fuisse postea [illegible]
...repetitum vel reductum memoria vel admemoria post aliquos annos [illegible] expiatum vel purgatum
...fictis vel cum sacrificiis ut diis placarentur. [illegible] Aliud exemplum [illegible] in d. p. [illegible]

Valerius quoque / in generali premittit quod Hercules in vindicta [illegible] egit de
sua religione neglecta / in 2a parte in speciali declarat exemplum [illegible]
...to 2a vero [illegible] primo [illegible] Juno sic egit contra romanos propter puerum a Varrone prepositum
...quod [illegible] Hercules traditur vel narratur ab auctoribus [illegible] egisse vel [illegible] vel tem
...et manifestam penam sue religionis detracte vel sui cultus diminuto quas penas intulit
...quibus [illegible] Idem cum [illegible] Hec est 2a pars in qua in speciali declarat per exemplum
...penam. Pro cuius intellectu sciendum quod Hercules cum reverteretur de Hispania devicto Gerione
...Hispano et multa armenta traduceret pervenit ad locum ubi nunc est Roma et ibi erat edi
...Evandro qui ab Arcadia aufugerat cum Pallante [illegible] quoddam castrum nomine Palla
...dictum fuit a Pallante filio Evandri [illegible] in quadam spelunca latebat quidam latro
...Cacus qui de nocte furatus fuit boves Herculis et depredabatur [illegible] honorem tran
...et magnam [illegible] inferebat Evandro. Ipsum Cacum Hercules interfecit quare Evander
...honores contribuit et statutum est quod in signum huius victorie Herculis omni capite
...celebraretur illa dies ad honorem Herculis et Hercules tradidit illum diem celebrandum
...sicut narrat Titus Livius qui fuit [illegible] maiorum romanorum qui per [illegible] ab Hercule obti
...et illum diem celebrarent sed tractu temporis solemnitas huius diei fere deleta erat
...[illegible] Potitii fuit principalis qui transtulit sacra Herculis a nobilibus ad servos
...qui sibi faciebant sacrificia Herculis / propter quod Hercules indignatus punivit ut omnes
...familie morerentur. Erat autem parentela vel divisa in duas familias / et apparet esse
...quia ista domus patriciorum erat satis antiqua in Roma et nobilis / Continuatio sic: Varronem propter quod
...[illegible] exegisse penas [illegible] quod omnes [illegible] Potitii puberes vel iuvenes qui erant numero
...ad numerum super [illegible] vel ultra numerum tricesimum [illegible] extincti vel mortui intra annum vel in
...unius anni [illegible] Potitii vel illi romani transtulissent vel transmutassent ad [illegible] vel
...ministerium vel operacionem servorum [illegible] vel [illegible] causa huius transmutacionis a proprio vel illo
...de domo Potitiorum [illegible] vel [illegible] ...
...[illegible] qui [illegible] tenebant / ritu vel more sacrificiis [illegible] Herculis
...[illegible] domo [illegible] assignatum [illegible] Hercule [illegible] Potitiorum velut hereditatem
...succedebat [illegible] velut sine hereditate [illegible] Potitiorum divisa in duas familias vel [illegible]

et parentelas ipse i. statim interiit non possum apnus qui fecerat pueri castos cultus defendi et captus lumine i. ceratus et privatus lumine. Aliud exemplum in quo notificat vindictam quam egit appollo pro re

Acer etiam sui numinis — sua neglectum et dicitur in d. p. quia primo continuat secundo exequitur. 2a: qui cartaginem, primo continuando dicit Ecce appollo etiam fuit acer vindex i. fortis vindicator sui numinis i. sue deitatis offense, sicut fuit hercules. Ecce in cartaginem. Hic exequitur intentum. Pro quo scias. Cum scipio minor devicisset cartaginem cum dimicaret utrumque, asdrubal dux cartaginensium fecerat pactum cum predicto scipione ut faceret multos cartaginenses et alios suos amicos et non recordatus est uxoris nec filiorum, nec quod non cordaret. Tunc regina cum filiis asdrubalis indignata quod asdrubal sic vilis fecerat pactum non respuando filios et cum romani irent causa depredandi reginam invenerunt ipsam in igne combustam. Unde decepti spe depredationis regine, quod omnia ornamenta combusserat, sed quod appareret in templum appollinis et videns appollinem ornatum pulcra veste voluit ei arripere; tunc sue remanserunt abscise inter fragmenta i. inter fasscias que erant in pede veste causa. Ordo cum romani milites aspicerent adhibuerunt magnam fidem appollini et tulerunt illam cum magna veneratione romam. Littera sic. Ecce appollo egit i. punivit indatus i. spoliatus veste aurea egit i. fecit et punivit ut manus sacrilege i. scelerate maculate i. sacra invenirent abscise et truncate inter fragmenta eius i. divisione illius vestis et cartagine oppressa i. capta a romanis i. a scipione minori et militibus romanis.

Prius non de quo primum hic agit Pol. li. 6 c. 12

Brenus — aliquem legit in isto passu unum et non credo quod sic debeat esse quod pre. Sed ut intelligas sumas eius si in aliquo valerio invenies id est i 18. Hystoria sua Brenus autem dux gallorum senonum de quo dictum est diffuse supra in ex° cum dicit vrbe gallis capta. Et isti galli fuerunt illi qui dimiserunt certam contractam in inundatione maris et ceperunt romam preter capitolium ut dictum est. Sed aliqui dicunt quod isti venebant adversus italiam. Brenus dux ipsorum gallorum veniens in delphon volens veste appollinis gladius conversus est in se et sic percussit se ipsum [illegible].

Ultor numinis — Aliud exemplum quod ducitur in d. p. quia primo premittit continuationem et in 2° ponitur hystoria, in 2a Ecce in exercitus, primo continuando dicit Ecce esculapius filius i. appollinis fuit ultor et punitor neglecte religionis, nec minus efficax i. supple quam appollo eius pater. Pro quo scias quod esculapius fuit maximus medicus qui peritissimus fuit, ideo dicitur fuisse filius appollinis qui est deus sapientie et scientie. Deinde Ecce in exercitu narrat. Pro cuius intellectu scias quod orta discordia inter octavianum et anthonium cum anthonius repudiasset sororem octaviani et accepisset cleopatram reginam que suasit antonio ut moveret bellum contra octavianum contendendo antonium aspirare per maiore parte mundi quam ipsum ut se abinvicem divisarunt. Habebat enim antonius partes orientales et inde duxit multam gentem contra octavianum sed quia gens antonii melior in pugna navali quam terrestri ideo precepit turilio prefecto suorum militum ut faceret pro bello contendendo Ecce thurilius fecit incidit plurimas fabricandas quandam silvam consecratam esculapio et inde fecit fieri plurimas naves. Sed facto prelio navali fuit devictus ab octaviano apud leucadem montem epiri Ecce ipse esculapius [illegible] ipse thurilius qui destruxerat suam silvam fuit captus a militibus octaviani et ~~fecit sibi truncari caput in loco ubi fecerat incidi silvam esculapii~~ et cum venit notitia octaviani quod thurilius fecerat incidi illam silvam pro faciendis navibus anthonii ~~crimen~~ et fecit esculapius quod thurilius luet penas incisis arboribus, et quod [illegible] ~~ipse in dictum ut tute remaneret et ut timeret causa incidi~~. Littera sic. Ecce in esculapius dolens i. moleste ferens lucum i. silvam subcisum i. incisam ex magna parte i. pro maiori parte ad faciendas naves eius. s. antonii lucum s. consecratum i. deputatum templo s. esculapii incisum dico a thurilio prefecto anthonii i. capite officium prefecture dignitatis. Erat enim vicarius et factor anthonii trahit i. perducit thurilium natum morti i. deputatum neci imperio cesaris i. octaviani in eodem s. lucum silve violaverat i. truncari fecerat manifestis viribus sui numinis i. clara potentia deitatis et hoc fuit devicto partibus anthonii, inter ipsum nephandum ministerium i. inter nephandam et sceleratam gentem que in bello navali fuit devicta anthonii. Postea ostendit eius vindicte cum d. Ecce ostendit esculapius ut thurilius occisus

ostensurus potissime a militibus cesarianis i. octaviani ~~luerat~~ penas. i. [illegible]

luet

Nota: Deinde dicit duos effectus.
Prius vindicte.
primus effectus tangitur ibi: Efficit quod.
2us effectus tangitur ibi: cum sua quod.
Venetiarum
Prima

Brenus dicit fecit sibi caput truncari in loco ubi fecerat silvam esculapii incidi, et hoc est primum opus esculapii. Et hic ostendit quod multi, cum hic lucus illos arbores incidit, iram esculapii. Esculapius quod ipse voluit [illegible] plura, quam quod sequentes eum [illegible] [illegible].

...ut polit li. 6 ... in ... historie Britonum
... qui ... apud flumen Alliam ... ipsam
... cepit ... et ... prede ... Italie 186
... vastavit ... templi
... Apollinis templum quod situm est in monte Parnaso
... Apollinis ... spolia ... ait ... locu-
... largiri ... et ... monte ... illa ...
... et ... montis ... in deo ipsi Apollo
... templi ... ipse supplicat implorarent.
... insignis pulchritudinis in delubri ...
... Auditus ... strepitus armorum ...
... montis abrupta Gallorum stravit exercitum ... deinde
... que grandine et frigore saucios absumpsit. Dux ipse
... dolorem vulnerum ferre non potens pugione vitam finivit.

... in ... Polonie (?) ... in ... Brennus
... victa Macedonia templum spoliaturus Apollinis locupletes
... largiri ... nullius ... qui ... largiri
... Delphos quod est in Parnaso ... et ... alta
... Delphi non nisi quattuor milia ... repente omnes templorum
... ad insignibus et ... in ... pugnaturum ...
... esse dei clamat ... se ... deum ... implorat
... insignis pulchritudinis et duos ... iuvenes armatos ... propinquis
... edibus ... Terremotu portio montis
... Gallorum stravit exercitum. Confertissimi cunei vulneribus dissipati
... tempestas que grandine ac frigore saucios absumpsit. Dux ipse
... vulnerum non ferens pugione vitam finivit. ...

[illegible] officio i. vna morte et arboribus [illegible] et [illegible] et sicut patet et manifestum est
[illegible] voluntate i. violatori s. debere esse [illegible] esse [illegible] i. [illegible] quam [illegible]
[illegible] alie arbores in se [illegible] serpentibus s. arboribus non [illegible] ut esset [illegible] Nota
[illegible] illas arbores [illegible] non [illegible] et suam infert aliud effectum [illegible] d. quod
[illegible] s. [illegible] multiplicavit i. amplificavit suam venerationem i. reverentiam quam [illegible]
[illegible] maxima [illegible] s. cum [illegible] notabile quod depredantes [illegible]
[illegible] sacras ut plurimum deus punit [illegible] morte infami et violenta [illegible]
[illegible] punit delinquentes circa divina [illegible] ut [illegible] aliis venerari deum [illegible]
[illegible] in [illegible] debite iusticia [illegible] tepiditatibus

Quintus autem Fulvius Flaccus. Hic narrat [illegible] hystoriam de neglecta religione [illegible]
[illegible] in censuali [illegible] quedam non [illegible] esse [illegible] religionem in 2a parte [illegible] Nota
[illegible] ubi [illegible] templum in honorem Fortune ut [illegible] Rome [illegible]
[illegible] templum [illegible] quos Fulvius Flaccus [illegible]
[illegible] fecerat [illegible] fecit apportari tegulas marmoreas que maxime [illegible]
[illegible] Iunonis [illegible] que sic dicta est a Lacinio latrone quem Herculus [illegible]
[illegible] ubi templum in honore Iunonis et inde nominata [illegible] Lacinia a latrone ubi [illegible]
[illegible] tegulas illius templi Iunonis [illegible] Rome fecit [illegible]
[illegible] Fortune [illegible] indignata [illegible] quod unus filiorum [illegible] Fulvius [illegible]
[illegible] qui duo filii [illegible] Romano [illegible]
[illegible] Illirici a regina Illiris que ibi [illegible] et [illegible] Romanis [illegible]
[illegible] morte subitanea [illegible] morte
[illegible] tegule reportate sunt ad templum Iunonis [illegible] fecit [illegible] Fulvius [illegible] apparet
[illegible] Fulvius Flaccus Romanus [illegible]

[illegible]

[illegible] Hercule qui postumum [illegible]

[illegible] Nota

[illegible]

Que quod ad publicum [illegible]

[illegible]

Nota

[V]i ad tempus et intros rapinas quas fecit pirrus rex epiri deinde cum dicit coactus [illegible] enim [illegible] interim
pro cuius intellectu sciendum quod tarentum erat quedam civitas in apulea que fortissima erat. Quadam
vice miserunt Romani legatos ad istam civitatem pro firmando amicitiam cum Tarentinis in illo
[illegible] multam firmitatem [illegible] legati illuc accessissent Tarentini ipsos [illegible]
[illegible] ipsos [illegible] et [illegible] ambassiatores [illegible] dixerunt [illegible] legatos et [illegible]
[illegible] et [illegible] senatum [illegible] indignatus [illegible] se vindicare de eis
quod cum venisset ad noticiam tarentinorum miserunt pro auxilio pirro regi epiri qui pirrus cum [illegible]
[illegible] venit et cum venisset [illegible] invenit templum proserpine ornatum auro quod pirrus spoliavit
[illegible] calabrie et [illegible] naves isto auro ut melius [illegible] romanis [illegible]
[illegible] tempestas et illisit naves in illum portum [illegible] abstulerat [illegible] locrensis [illegible]
[illegible] et reposuerunt in templo proserpine et pirrus sponte restituit [illegible] magis [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] sic pirrus [illegible] confractus [illegible] [illegible] litoribus dee
proserpine [illegible] tempestatis [illegible] tempestatis in quibus [illegible] litoribus pecunia [illegible]
reperta [illegible] restituta custodie sanctissimi thesauri [illegible] ablati proserpine [illegible] quam pirrus [illegible]
[illegible] reliqua preda [illegible] rapina [illegible] mare [illegible] coactus [illegible] devol[illegible]
[illegible] calabria [illegible] pirro magnam pecuniam [illegible] thesauro eius

Et non similiter [illegible] ponit aliud exemplum [illegible] ut supra pirrus sic fecit set [illegible] massinissa
numidarum rex non similiter fecit sicut pirrus [illegible] Cuius adiunctat et [illegible]
[illegible] maxinisse. Pro intellectu huius sciendum massinissa rex numidie que [illegible] in ultimis [illegible]
affrice satis amicus erat romanorum et si non fuisset suum auxilium non potuissent romani obtinere victoriam
[illegible] quam causam romani [illegible] regnum [illegible] dilatavit [illegible] quadam vice prefectus
[illegible] qui erat super militibus regis massinisse ad faciendum bellum [illegible] ad melitam [illegible] ad portum
[illegible] et ibi vidisset [illegible] dentes eburneos accepit ipsos et misit in quadam navicula
[illegible] complacere. Unde maxinissa benigne recepit [illegible] sicut [illegible] ablati de templo
iunonis subito fecit illos dentes [illegible] reportari ad templum significans [illegible] quibus [illegible]
acceptos de templo iunonis [illegible] acceptavisset [illegible] illi numide sunt [illegible]
[illegible] maxinisse [illegible] [illegible] et amiralius qui preerat navibus ad bellandum
[illegible] venisset ad melitam [illegible] portum [illegible] attulisset [illegible] apportasset pro dono [illegible] dentes
[illegible] eximie magnitudinis [illegible] et mirabilis sublimitatis sublatos [illegible] acceptos [illegible]
a templo iunonis curavit [illegible] massinissa reportandos melitam [illegible] ad portum [illegible] in navi [illegible]
sunt adducti [illegible] portati dentes illi [illegible] scripsit in illis dentibus litteris [illegible] numide [illegible]
[illegible] sicut [illegible] litteris [illegible] significantibus regem [illegible] maxinissam ignorantem [illegible] nescientem acceptos
[illegible] dentes [illegible] sponte reddidisse [illegible] iunoni [illegible] maxinisse commendat [illegible] factum [illegible] factum maxinisse
[illegible] animo [illegible] nobilitati [illegible] non sunt [illegible] sanguinis [illegible] affricano [illegible]
sunt affricani et [illegible] mores [illegible] naturas et virtutes hominum [illegible] considerari [illegible]
[illegible] ad [illegible] non attinet considerare de qua gente sit ortus [illegible]
sicut massinissa in media barbaria [illegible] in numidia [illegible] pessimi homines [illegible]
et revocavit alienum sacrilegium [illegible] alienum peccatum commissum in [illegible] sententia similis [illegible]

Nota

[illegible] illa [illegible] non consideranda qua patria sit ortus sed quali sit dignus [illegible] inter [illegible]
[illegible] et inter [illegible] oritur [illegible] sanctos [illegible]
[illegible] appellari nobiles nisi [illegible] nobilem qui [illegible] nobilior [illegible]
[illegible] quo ad corpus omnes [illegible] nobiles iuxta Boecium [illegible] consolacione. Omne
[illegible] simili [illegible] ortu [illegible] Hic sub brevitate tangit [illegible] quas dionisius

Siracusis genitus

[illegible] et demum post vindictam illatam filio post mortem suam
[illegible] et si debita [illegible] ut patet in textu [illegible] continuat
[illegible] fano enim [illegible] Dionisius [illegible] tyrannus gentis syracusis [illegible]
[illegible] voluit loco voluptatis prosequi [illegible] facere iocos [illegible] derisionibus tot sua
[illegible] tot sua scelera quibus sacra fraudavit [illegible] sacrilegia tam [illegible] recitando [illegible]
Deinde cum dicit fano enim [illegible] pro quo sciendum quod [illegible] dionisius religionum neglector [illegible]
[illegible] verbis [illegible] quadam vice expulsus est de syracusis et venit ad quandam civitatem calabrie
vocabatur locris in qua cum staret fecit [illegible] persuadere illis quod [illegible] dionisius
non audebat ~~[illegible] et [illegible] timore [illegible]~~ statuit quoddam convivium in templo proserpine
et iussit quod illuc accederent [illegible] ornate [illegible] Et cum venissent [illegible] ad illud templum
omnes spoliari et accepit aurum et omnia ornamenta [illegible] et [illegible] ornamenta templi et de templo
naves et subito recessit inde deridens deos cum daret ei prosperum ventum per mare [illegible]
Dionisius [illegible] loco voluptatis [illegible] deridens [illegible] amicis suis [illegible]
quod bona navigacio [illegible] tribuatur [illegible] sacrilegis [illegible] sacra [illegible]
talibus [illegible] veheret [illegible] portaret dionisius [illegible] mare classe [illegible] navigio suo
vento [illegible] prospero et [illegible] spoliato fano [illegible] templo proserpine [illegible] locris [illegible] in illa [illegible]
calabrie in qua colebatur proserpina [illegible] ponit aliud exemplum [illegible] noticia [illegible]

Nota

Detracto enim [illegible] perat [illegible] quidam tyrannus nomine vero erat [illegible] affrice et
[illegible] posuerunt [illegible] [illegible] quod sciens vero [illegible]

[illegible] in [illegible] [illegible] prosp[illegible] [illegible] Nota [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] dionisius [illegible]

tuam . i. cum ergo carthaginenses et fecit votum Iovi quod construeret sibi maximum templum siracusis et apponeret sue statue spolia hostium s. carthaginenses sic fecit templum magnum et statue Iovis imposuit clamidem auream sed tractu temporis regnavit postea Dionisius et eam deposuit et imposuit laneam clamidem ~~vel apposuit~~. Iste autem Iero fuit inimicus romanorum sed postea victus a quodam consule effectus est amicus ipsorum et dedit magnum auxilium romanis quando bellabant contra carthaginenses et dicitur vicerunt ipso vero iuvante romanorum. Con. sic dicit s. Dionisius amiculum i. clamidem auream esse grave estate i. tempore estivo yeme i. tempore yemali esse s. frigidum amiculum et posuit laneum i. pallium aptius i. magis conforme ad utrumque s. spacium temporis i. spacium anni s. estate et yeme et i. similiter sicut fecerat spoliando templum Iovis detracto i. accepto aureo anulo i. magni ponderis Iovis olimpico i. celesti quod templum Iovis erat siracusis ad similitudinem templi in olimpo monte grecie quo s. amiculo vero tirannus i. Iero ornaverat eum s. Iovem magnis carthaginensium i. spoliis affricanorum devictorum a se iniecto ei s. Iovi laneo pallio i. clamide.

im epidauri

Tangit 3am iniuriam illatam alteri deo a Dionisio. Pro cuius intellectu sciendum quod iste Dionisius quadam vice suis viribus subiugavit magnam partem ytalie ~~et subiugavit~~ usque in ungariam et pervenit ad partes dalmacie ubi epidaurus civitas ubi erat ecclesia in qua colebatur esculapius qui fuerat maximus medicus cuius honore illi edificaverunt templum et fecerunt statuam suam cum barba aurea et ibi fuit reperta medicina prima vice. Sed dio... accepit barbam esculapio dicens ~~...~~. Apollo deus sine barba quia qui sol oritur semper ...tur esse iuvenis et filius eius est esculapius cum barba qui fuit medicus et medicus esse ... et vir ... sed esculapius ... prudens et maturus non venit ad etatem. Con. sic idem s. Dionisius ... non esse ... simulacro id est dei epidauri i. qui colebatur ... demi i. accipi barbam auream esculapio i. simulacro ... epidaurica civitate dalmacie. Causam assignat cuius quam timebat ipse Dionisius. Sed pro qua afferret apollinem patrem s. esculapii ... imberbem i. videri sine barba ipsum s. esculapium ... s. ... non convenire i. non esse conveniens.

im mesas

Tangit quartam iniuriam illatam diis. Pro intelligas quod Dionisius iste accipiebat omnia ornamenta ... Cum enim ... do aliquorum antiquorum cum aliquis ... non aliud faciebat diis ipsis ... ant ibi. Hec sunt dona deorum et hoc faciebat ut si quis vellet ea accipere et legeret quod dona deorum non acciperet motus ... timore deorum. Sed Dionisius dicebat se velle ... bonitate deorum. Con. sic idem s. Dionisius sustulit i. accepit mensas i. tabulas ... in altari aureas atque argenteas existentes i. ... templis. Causam per qua ... quod ... quia ... ut se excusaret a sacrilegio et scelere depredationis. Sed pro ipse predicabat i. ... dicebat se uti bonitate deorum quia per ... in ... tabulis erat scriptum i. sculptum s. mensas bonorum deorum i. deorum quibus bonitas appropriata est scriptum ... more grecie i. sic ... habebat apud grecos s. insigne erat in domibus deorum ut ... Ponit quintam iniuriam illatam diis a Dionisio. Pro cuius intellectu sciendum est quod antiqui faciebant statuas cum manibus extensis et hoc ut peregrini possent ibi ... dona. Dionisius accipiebat ea sed dii non fecerunt vindictam in vita de Dionisio et hoc ut daret ... maiore penam post mortem.

un victorias

Pro quo sciendum quod mortuo Dionisio remansit filius siracusis ... timentes ne ... sic pater fieret ut peior expulerunt eum et ... ibat ... ... maxime dederunt et expellebantur. Sed tunc latenter venit corinthum quamdam civitatem grecie et effectus est rector puerorum et sic venit ad tantam vilitatem ~~...~~ ut de magno domino efficeretur ... post mortem suam ... pater Dionisius ... appetens ... maiores penas. Con. sic idem Dionisius tollebat i. accipiebat victorias aureas i. mitras et infulas quibus ... coronatur et ... i. tappas et calices et coronas s. aureas que sustinebat s. statue porrectis manibus ... i. extensis ut peregrini ponerent dona. Et eas sic ... consuetudinem ... utebatur et ... s. Dionisius eas s. victorias ... accepisse s. voluntate s. deorum non auferre s. cum violencia ... s. dicendo et probando velle sumere dona s. dona ab ipsis s. diis porrigentibus i. ... sponte a quibus s. diis ... i. ... esse ... stultum i. valde stultum. Cum ... autor aggravat et quod facta est vindicta ... s. Dionisius mortuus i. post mortem ... rependit i. substinuit penas dedecore i. infamia filii ... et ... non ... debita supplicia i. in vita ... digna ... effugerat s. Dionisius ista tormenta. Lento ... reddit ... tarditatem enim per quod divina ira procedit lento gradu ad vindictam suam. Sed ... pensat ... recompensat tarditatem i. elongationem supplicii gravitate s. maiori. Deus enim est claudus ... qui ... ut ... ut ... ~~...~~ ulcionem maiorem afferret.

Qua enim

Ultimum capitulum de neglecta religione et primo ... 2o ... i. 2a ... p. d. ... s. ... dei ne ... timostheneus i. ... princeps i. ... liparitanorum i. illorum ... in ... calabrie providit i. prudentia ... i. ... populi i. ... sue et ... patrie i. toti provincie sue ... s. quam Dionisius. Deinde ... exequitur. Pro quo sciendum quod romani adhibebant magnam fidem apollini ... ordinaverunt ... decimam et fecerunt quemdam pulcrum calicem et miserunt eum ... ut portaret eum in delphos insulam ubi colebatur apollo ... ipse romanus vadens per mare ...

Voulx ... que sunt ... valde ...

Qui intras templum Iovis videbat statuam ... clamidem auream fecit ... dicebat templum ... pallium ... estate et ... pallium ... pallium ... pallium laneum ... ad Iovis statuam ... iste autem Iero ...

Nota quod ... ut ... barbam ... quia pater ... imberbis ... esculapius ... apollo

... primo ... appetit ... que appellat dii ... et ... deorum ... dona

... post iniuria ... Dionisii ... post mortem ... et ... dona vindicte ... post ... et ... dii

Lentas tardus

maximam tempestatem et per tempestatem appulit ad portum lipparitanorum que sunt in finibus calabr
lippari enim est quedam insula in calabria ad cuius portum stabant illi et depredabant omnes
accedentes et per depredacionis dabant tymosicheo duo eorum [illegible] isti piratae ceperunt ipsos
romanos et acceperunt et calicem illum qui erat magni valoris et presentaverunt calicem illum duci
eorum petendo eorum partem sed iste timosicheus audiens quod iste romanus scribebat ~~ferebat~~ illum ad appollinem
et restituit et fecit illum afferri usque ad delphon ut scriptum erat ubi ipse erat inmanis romanis
et ro vincentibus [illegible] et quando videt [illegible] ad ipsum ut refert augustinus [illegible] volunt [illegible]
omnibus iste appollinem ne incideret in iram deorum / Con^e sic / Magis precio curant scilicet tym
[illegible] eam scilicet cuppam perferendo .i. deportandam delphos illi .i. peregrini coperit .i. cepit et scim
et [illegible] excepta .i. accepta aurea crateram .i. cuppa magni ponderis in facto .i. in mari [illegible]
scilicet crateram romani dicaverunt .i. sacraverunt nomine decimarum appollini .i. deo phitio .i. [illegible]
vocato a phitone serpente que occidit excepta dico a turbis suis .i. ypparitanis [illegible]
tibus .i. apantibus piratica .i. arte depredandi [illegible] et depredatores romani erant
Juxta predicta est sciendum quod principalis [illegible] ne deum offendamus cum ipse sit finale bonum
separatum omnium aliorum contra cuius certa omnia sunt et omnia quod [illegible] et [illegible] propter
clidens in se omnia certa bona bonitate et superexcellenter [illegible] / quia cum affectentur
et [illegible] sunt [illegible] in divinis [illegible] in honoribus sit felicitas constituta sed solum in ipso deo [illegible]
summi boni [illegible] et cum felicitas dicat et bonum [illegible] ipsi felicitati sed bona exteriora
[illegible] Seneca in epistola ad lucillum inquit omnia bona mea mecum sunt / et mal
[illegible] incipit tu me [illegible] / [illegible] fortuna facit [illegible] assignat et dari
[illegible] potest auferri [illegible] et bona exteriora [illegible] violenciam acquirimus [illegible] fraudes et
[illegible] malicias occultas aliqua a solis [illegible] et [illegible] procurantibus [illegible] et
habundant [illegible] exterioribus [illegible] boni [illegible] exteriora cum magno labore acquirimus [illegible] plus
[illegible] timore custodimus cum dolore magno relinquimus [illegible] aut non est summum bonum [illegible]
[illegible] appetitum saciat et reducet in bonis exterioribus appetitus non quiescat / [illegible] felicitas [illegible]
bona aut exteriora fragilia et debilia [illegible] Seneca inquit in epistolis ad [illegible] lucillum [illegible]
in que dominium [illegible] exerceat similia sunt [illegible] et corpus et honores imbecillia fluida et
talia ~~[illegible]~~ et [illegible] divicie et alia exteriora sepe nocumentum inferunt [illegible]
[illegible] nulla [illegible] / [illegible] specialiter de honoribus [illegible] apparet quia felicitas que est summum bonum
non est in [illegible] alterius [illegible] alterius voluntate [illegible] cum non est felicitas honor
non est in [illegible] eius qui honoratur sed est actus [illegible] honorantis / [illegible] honor est exhibicio [illegible]
[illegible] alicuius ~~[illegible] in [illegible]~~ / [illegible] honor [illegible] describitur [illegible] reputatur in [illegible]
alicuius / [illegible] concluditur quod [illegible] in virtute et deo [illegible] quod si quis appetit divicias [illegible]
[illegible] est [illegible] corrupcionem appetitus [illegible] concupiscencie inordinate que non [illegible]
[illegible] et [illegible] divicie appetitum [illegible] quod est [illegible] sanaret appetitum [illegible] sed [illegible]
felicitas optime faciat Si enim divicie essent summum bonum ipse sanarent appetitum / [illegible] fauis [illegible]
fortuna [illegible] non est felicitas sed quod [illegible] felicitas [illegible] instrumentaliter deserviunt [illegible]
[illegible] vite [illegible] conveniunt ad felicitatem acquirendam / [illegible] felicitas est [illegible] bonum [illegible]
[illegible] / sed honor est illud [illegible] et [illegible] quod aliquis tenet [illegible]
plus diligit honorem [illegible] virtutem [illegible] quod plus diligit [illegible] bonus [illegible] ~~[illegible]~~ et [illegible]
[illegible] in moribus [illegible] felix [illegible] sed qui [illegible] bonum [illegible] sapiens [illegible] expo
[illegible] sunt boni simpliciter et felices [illegible] dionisius et alii sacrilegi vacabant circa rapinas [illegible]
appetitum corruptum in [illegible] non indicando in quo erat sita vera felicitas ,

Timendum est ne deus offendatur

[illegible] / [illegible] / [illegible] [illegible] portando / [illegible] et quod dabit / [illegible] / [illegible] / valet [illegible]

Fortuna prospera

Erravit vos regi. [illegible]

[illegible] que tractat de ominibus [illegible] de prodigiis, auspiciis et miraculis [illegible]

[illegible] omen est prodigium [illegible] augurium [illegible] — Omen

[illegible] omen est quod ad aliud applicatur [illegible]

[illegible] omen [illegible]

[illegible] religiosus [illegible]

[illegible] — Nota

[illegible] augurium et divinationes [illegible]

[illegible] — Nota

[illegible] omen [illegible] ad aliud applicatur [illegible]

[illegible] augurium et divinationem [illegible]

[illegible] — Nota

[illegible] divinationes [illegible]

[illegible] observatio [illegible] omen [illegible]

[illegible] observatio [illegible] religionis [illegible] omen est [illegible]

[illegible] observatio [illegible] fortuna [illegible]

[illegible] omen [illegible] — Nota de Gallis

[illegible] Galli [illegible] Senones (?)

[illegible] Roma [illegible] Capitolium [illegible]

[illegible] Camillus [illegible] Gallos [illegible]

Ter [illegible] sanguis noster fusus toto [illegible] glorioso romano [illegible]
et recepit eos Thesaurus quod receperant a romanis et sic appellat [illegible]
Sed romani [illegible] glorioso valerant [illegible] de Roma et in
Veios ad Camillum [illegible] Camillus [illegible] eos in [illegible] de Roma
sed ad patriam [illegible] quam Romam vellet [illegible] / Veios
ad [illegible] et [illegible] famosa quam paulo ante Romani [illegible]
et [illegible] per x annos [illegible] Victoria [illegible] / Sed
iste Camillus [illegible] a Romanis [illegible] Marte / Romani [illegible]
ire ad [illegible] ipsam [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] quod [illegible] Romanis ad quibusdam [illegible]
[illegible] [illegible] ad [illegible] Capitaneus qui
[illegible] fuerant ad ista [illegible] et ad [illegible] quando ista
[illegible] et [illegible] bello ab eo [illegible] et quo in quando bello
ipse [illegible] statue hic [illegible] optime [illegible]
Sed Romani [illegible] Veientes [illegible] et [illegible]
[illegible] Romanis / Caue [illegible] [illegible] [illegible]
ut [illegible] i. dux [illegible] in comitio i. o cum
Marcus [illegible] comitia i. [illegible] et [illegible].
[illegible] i. o [illegible] statue i. [illegible] hic [illegible] i. [illegible]
hic i. in isto loco optime [illegible] forte i. [illegible]
[illegible] i. [illegible] militande [illegible] i. a [illegible]
[illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] i. [illegible] in [illegible] i. ad [illegible]
[illegible] a Roma per [illegible] i.
[illegible] scilicet Roma romani [illegible] scilicet Romana [illegible]
et [illegible] et [illegible] a [illegible] scilicet [illegible]. Ea vox [illegible]
[illegible] omnis [illegible] scilicet Romanus [illegible] omnium
i. [illegible] augurium audita est [illegible] scilicet dicta a [illegible]
[illegible] i. [illegible] i. subito [illegible] i. [illegible]
[illegible] i. [illegible] [illegible]
[illegible] hic omnium [illegible] de [illegible] imperii [illegible]
scilicet Romanum [illegible] toto mundo [illegible] et de
[illegible] i. de Roma [illegible] et de [illegible] [illegible]
[illegible] / [illegible] omnium [illegible] / omnis de / [illegible] scilicet [illegible]
[illegible] i. [illegible] i. [illegible] nomine Romani
[illegible] augurio i. augurio [illegible] appella
[illegible] i. [illegible] i. [illegible]
[illegible] i. [illegible] a Camillo [illegible] i. [illegible]
[illegible] i. [illegible] scilicet [illegible] i. paulo ante
[illegible] i. [illegible] [illegible]
[illegible] / quod Camillus et [illegible] fuerit in [illegible] de [illegible]
[illegible] Rome / et [illegible] in [illegible] et
Romanus [illegible] / et [illegible] per [illegible]
quam [illegible] / [illegible] nomine [illegible]
[illegible] augurio [illegible] / [illegible]
[illegible] i. [illegible] Romani [illegible] gallos [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible] Romani [illegible]~~
quod paulo ante Camillus ad [illegible] et cum [illegible]

Iam tum predari Dicebat ad omen primo ad primum intuens soli
uictoris [illegible] Romani [illegible] post hec in 2a parte [illegible] Camilli
i. Merito autem [illegible] [illegible] [illegible] q ut Narrat [illegible] omen
Camillus [illegible] quod [illegible] uolebat aliquem Romanorum [illegible] per [illegible] dicebat [illegible]
[illegible] gladio [illegible] illos qui uolebant recedere et petebant illud omen [illegible]
[illegible] si uolebant recedere. Si dicebant quod ibi [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] omen
[illegible] quidam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hanibale [illegible]
[illegible] Camillus [illegible] [illegible] [illegible] signa patria [illegible] est [illegible] [illegible]
[illegible] dare aliquod infortunium Rome [illegible] in [illegible] [illegible] quo
[illegible] [illegible] subito ad terram / et paulo post [illegible] [illegible] uictoriam [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] multa [illegible] de Camillo quod fuit [illegible] [illegible]
[illegible] Camillus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] terram [illegible]
[illegible] apes i. [illegible] Romani [illegible] Rome [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ad terram subito lapsu i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquo suo [illegible]
[illegible] ut [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Romanam [illegible] [illegible]
[illegible] i. [illegible] Camilli [illegible] [illegible] omen [illegible] [illegible] i. [illegible]
[illegible] [illegible] Nudi omen [illegible] ~~[illegible]~~ i. ad [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] ad [illegible] i. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] est i. [illegible] [illegible]
[illegible] Merito hic [illegible] [illegible] [illegible] Camilli [illegible]
[illegible] [illegible] Camillus [illegible] [illegible] [illegible] Gallis
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] a [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Merito i. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Camillus [illegible]
[illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] i. [illegible] et [illegible] patrie [illegible] i. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] / et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Camillus
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] uictoriam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omen
[illegible] illud quod [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] Romani
[illegible] [illegible] uictorie [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] dicebat omen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omen [illegible] [illegible]
[illegible] Marcus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible] omen [illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] Paulo [illegible] [illegible] ~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ [illegible] Paulo
[illegible] [illegible] [illegible] Cum eum euenisset [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Macedonie et [illegible] [illegible] qui
[illegible] Rome [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et ut [illegible] est [illegible]
[illegible] Carthaginenses [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Persa filius [illegible] qui fuit [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Persa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] patre [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Paulus [illegible] ut [illegible] [illegible] Perse qui [illegible] omen
[illegible] a filia subito [illegible] [illegible] Perse [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Perse [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Marcus [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in 20
Paulus [illegible] [illegible] [illegible] Perse [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

recepisset quod spem clarissimi triumphi quia [illegible] ad id tempus Romani fuerunt
[illegible] quod et [illegible] offerret [illegible] et spaciis [illegible] ad [illegible]
est Persi. Cum vero [illegible] quid mirabile est Tertia [illegible] indiga
[illegible] Paulus quando [illegible] ut esset [illegible] filius [illegible] ille [illegible]
ad [illegible] exemisset [illegible] fortune [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Persam [illegible] bellum [illegible] Rege
Persa [illegible] et Macedonie [illegible] [illegible] [illegible]
Domum [illegible] [illegible] [illegible] filiam animadvertit [illegible]
[illegible] filiolam suam nomine Tertiam alias Chartariam [illegible] filia
tunc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] filiola [illegible]
Persam [illegible] Catulum perisse [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Catellus [illegible] nomine Persa [illegible]
[illegible] puella [illegible] in magna [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Paulus [illegible] filiam [illegible] Persa
Paulus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de Perse [illegible]
[illegible] [illegible] puelle [illegible] [illegible]

De Cecilia. Hec est [illegible] [illegible] [illegible] omen [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Romani [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] antiquus [illegible] [illegible] [illegible] nuptias [illegible] in templis
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cecilia
uxor Metelli [illegible] filiam [illegible] ad templum et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a Metello
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Metelli [illegible] paulo post mortua Cecilia [illegible] [illegible]

Metellus duxisset istam Ceciliam in uxorem

Paulus [illegible] [illegible] [illegible] Cecilia Metelli [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Cecilia [illegible] omen [illegible] et
[illegible] [illegible] [illegible] nuptiale [illegible] [illegible] nocte
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] antiquus [illegible] adulte etatis [illegible]
ad nuptias filia [illegible] Cecilie [illegible] [illegible] [illegible]
Cecilia [illegible] [illegible] omen [illegible] puella [illegible] [illegible]
[illegible] longa mora stando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
mulierem [illegible] [illegible] Cecilia [illegible] matris puelle ut
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Perstitisse in quodam [illegible] in oratorio [illegible] capella aliquandiu
[illegible] aliquod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Nec alia vox [illegible] audita [illegible] [illegible] [illegible] futuri
[illegible] [illegible] [illegible] aliquod [illegible] [illegible]
[illegible] Cecilia [illegible] ego [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia
Paulo post Cecilia decessit et Metellus duxisset istam [illegible] in uxorem

[illegible] s. omnes [illegible] i. [illegible] ab [illegible] et ab [illegible]
[illegible] i. [illegible] ad [illegible] omnibus i. [illegible] [illegible]
[illegible] quia Metellus s. [illegible] [illegible] [illegible] de qua loquor
[illegible] Mitridatem i. [illegible] [illegible] multo [illegible] [illegible] [illegible] s.
[illegible] i. Hic est 2a [illegible] in qua [illegible] omnes [illegible]
Gayo aut Mario [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] at in 2a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
Italia fuit [illegible] aut [illegible] [illegible] i. [illegible] omnibus
[illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] fuit salutis Mario i. [illegible]
[illegible] Marii. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Marius fuit [illegible] [illegible] in bello [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] obtinuit victoriam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et
[illegible] Iugurta rege Affricano et [illegible] ad [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Silla. [illegible] [illegible] [illegible] Silla [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Mitridatem regem Ponti et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Marius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Sille [illegible]
Mitridatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Mitridatem et Silla. [illegible] [illegible] [illegible] Silla [illegible] victus [illegible]
[illegible] Romanis et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad
[illegible] Mitridatem et [illegible] [illegible] [illegible] Roma [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Marium aut [illegible] [illegible] de Roma et venit
[illegible] Minturna ad domum [illegible] [illegible] et ubi [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ne [illegible]
Silla [illegible] Marium capto omnia ab [illegible] [illegible] ad [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] ad Marium et [illegible] apud [illegible]
[illegible] [illegible] in Affricam quam ante [illegible] sed paulo post Silla
[illegible] multa gente venit ad [illegible] [illegible] Minturnam [illegible]
[illegible] Marium et [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] omnibus fuit salutis [illegible] [illegible] [illegible] s. Marius [illegible]
[illegible] a [illegible] et hic [illegible] [illegible] Sille [illegible] [illegible] [illegible]
Marium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est in
[illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] Manturnis i. in [illegible] Minturne
[illegible] [illegible] s. ut [illegible] [illegible] ad manus Sille [illegible] Marii.
[illegible] [illegible] [illegible] i. Marius [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible]
[illegible] [illegible] i. ad [illegible] [illegible] palude i. [illegible] [illegible]
[illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] s. [illegible] [illegible] [illegible] i. quia
[illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Marius [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] i.
[illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et omnium [illegible] et [illegible] [illegible] i. [illegible]
[illegible] ut s. Marius [illegible] ad Mare i. ad portum a [illegible]
s. [illegible] que s. [illegible] [illegible] i. [illegible] ad [illegible] i. ad [illegible]
[illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] s. Mario [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible]
i. [illegible] [illegible] s. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] s.
[illegible] [illegible] Affricam [illegible] i. [illegible] arma victoris Sille i. [illegible] [illegible] [illegible]
s. [illegible]

Pompeius vero (subiungit aliud omen Pompeii magni scilicet primo quod dicitur magnus quod habebat magnificas et domos in roma quas cum esset devictus a cesare fugiendo venit ciprum ubi multum diligebatur credendo reparare exercitum contra cesarem et devenit ad insulam paphum in cipro [illegible] et iter pervenit ad locum ubi erat templum veneris et cum videret duas ymagines et figuras [illegible] et interrogavit sacerdotem quomodo vocatur illud templum qui dixit Cathobasylea [illegible] vocabatur a pompeio et a multis grecis qui erant cum ipso s. quod catobasilea significabat mala quia dicebatur a cathos quod est malum et basis fundamentum et laos quod est populus quasi malum fundamentum populi Tunc pompeius concepit malum omen et diffisus est et recessit inde et devenit ubi mortuus fuit a ptolomeo rege egypti [illegible] scias et scias esse templum veneris quod ibi multum luxuriosi et ciprii et [illegible] in partibus orientalibus nam gentes orientales sunt luxuriosi quam nos qui sumus in septentrione luxuria enim augmentatur [illegible] et quanto aliquis sunt [illegible] soli tantomagis sunt luxuriosi Construe sic Magnus sic scilicet vero [illegible] pompeius magnus i. a cesare s. in acie pharsalica i. in bello thesalico pompeius dico querens salutem [illegible] fugiendo duxerit classem i. navalem exercitum s. suo in insula ciprum i. sic dicta insula ut i. adhuc contraheret in ea i. adunaret in ea aliquid virium i. potentie quibus posset depellere adveniens ad apicem i. castrum paphum i. sic dictum quod erat in littore i. maris [illegible] [illegible] i. templum veneris [illegible] et interrogavit gubernatores i. sacerdotes et rectores templi [illegible] esset ei s. templo qui s. rector respondit vocari catholasilea i. malum fundamentum populo a cathos quod est malum et basis fundamentum et laos populus [illegible] [illegible] mesticiam pompeii et quod malum omen comprehendit [illegible] catobasilea [illegible] [illegible] s. pompeii quo quantuluncumque i. modicum restabat [illegible] id s. dictum tulit i. supportavit simulanter i. fictitio modo [illegible] pectora [illegible] i. a [illegible] oculos ab illis [illegible] [illegible] ac [illegible] patefecit i. manifestavit dolorem quem [illegible] omine i. [illegible] augurio crudeli [illegible] i. suspiriis [illegible] Subiungit aliud omen quod infelicitate alterius ducis [illegible] et [illegible]

Marci etiam Bruti (2o [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] marci bruti i. [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] i. facto et commisso patricidio i. occisione cesaris patris patrie [illegible] sicut [illegible] pompeii predicti est [illegible] i. [illegible] omine i. [illegible] et [illegible] suo presente [illegible] declarando [illegible] [illegible] quod erat consuetudo antiqua [illegible] die [illegible] nativitatis et colebatur cum maxima diligencia ita quod omni capite anni ipsi [illegible] illa die maxima [illegible] et sollempnitates [illegible] nos celebramus diem in quo [illegible] mortui [illegible] mortuo cesare a bruto et cassio Brutus aufugit in greciam timore antonii et octaviani [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Bruto [illegible] celebravit [illegible] natalicium et vellet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] in quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] quod paulo post [illegible] [illegible] ab Octaviano et [illegible] in Thessalia [illegible] Brutus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] i. [illegible] i. [illegible] [illegible] a [illegible] i. Octavianus et [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] quod in [illegible] in [illegible] [illegible] i. in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pompeii fuerit [illegible] Brutus et Cassius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Octavianus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] s. Brutus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Brutus [illegible]

Consecutaneo [illegible] Marci Crassi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ordinis [illegible] [illegible] fortuna [illegible] i. [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible]

Cassii in principes consentaneo tactu in consilio primariorum pacis et omnis
[illegible] sicut et Bruti predicti [illegible] predictum. Idem ad 3m Lune oratiuncula
sequitur declarando [illegible] autem premittendum est quod Cassius alius interfector
Cesaris auffugiens de Roma venit Rodum in insula Grecie. Rodienses
autem quod [illegible] timens [illegible] non posse resistere Augusto
[illegible] inde recedit et depredatus est omnia bona tam temporalia quam spiritualia
templorum et tunc depredatus est omnes statuas et bona eorum [illegible] Rodiorum
[illegible] rogaverunt ipsum ut admissis dimittere eis statuam Solis quam ipse
[illegible] relinquere quod dixit cessit [illegible] malum omen quod postea
victus est ab Octaviano et Anthonio et mortuus fuit. Postea [illegible] et fu-
giunt Solem. Construe: Lune in fortuna volunt vide Cassium
[illegible] a se in solem in statua solis Rodiis in illis [illegible] orantibus in
[illegible] spoliatur ab eo in Cassio [illegible] simulatus in statuis
[illegible] ut [illegible] propter mala [illegible] ducti insolentia in superbia
[illegible] victoria in pessimum timore in patria [illegible] solis [illegible]
[illegible] repugnaret victi ab Octaviano quod [illegible] ut coget in fortuna abnegata
[illegible] Macedonica pugna in campis Philippi in Thesalia relinquere
[illegible] in statuam solis quam in effigiem [illegible] Cassius pro concessa super
[illegible] Rodiis [illegible] in [illegible] solem [illegible]

Notatu dignum — aliud omen quod indicavit infortunium alterius
ducis et primus continuat 2o sequitur ibi 2a [illegible]
[illegible] omen in augurium sub quo [illegible] petiit [illegible]
[illegible] faciens bellum [illegible] id est in Lombardia [illegible] petiit [illegible]
[illegible] annotatum ad memoriam [illegible] similis [illegible] in [illegible]
Cassii. Idem ad 3m [illegible] ad [illegible] sequitur [illegible] autem [illegible] sicut fuit omne
bellum in Lombardia [illegible] post [illegible] [illegible] Romani
subiugandos [illegible] [illegible] ad
[illegible] velle capere [illegible] ad [illegible] [illegible]
[illegible] pugnas mortuus fuit. Construe [illegible]
[illegible] fortuna [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] montem [illegible] in [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] cognomine
[illegible] adhortatione [illegible] adhortaretur [illegible] ut [illegible]
[illegible] est [illegible] capituli [illegible] de [illegible]

[illegible] [illegible] et primo continuat 2o sequitur
[illegible] [illegible] continuando [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] debuit [illegible] et describi et
[illegible] Romanis. Idem ad 3m [illegible] sequitur [illegible] autem
premittendum quod [illegible] Babilonia [illegible] quod [illegible] Unde [illegible]
[illegible] magna [illegible] Francenses [illegible] quod [illegible] videbat
[illegible] fuit [illegible] Francenses [illegible] bellum ad [illegible]
[illegible] auxilium a [illegible] causa
[illegible] [illegible] Sibilla quae [illegible]
[illegible] [illegible] bonum augurium [illegible]
[illegible] [illegible] hostes et sic [illegible]
[illegible] [illegible] Idem [illegible] in illi [illegible]
[illegible] [illegible] arrogancia [illegible]
[illegible] [illegible] auxilium [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Sibilla [illegible] Francenses
illa [illegible] quod [illegible] causa de [illegible]
[illegible] [illegible] Sibilla [illegible] Francenses [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] auxilium [illegible]
[illegible] receptum in Sibilla [illegible]
[illegible] [illegible] victorie [illegible] duce et loco
[illegible] [illegible] pro victoria habenda.

Nota — Nota — Nota — Nota

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Nota

De Appollonia[te]

Appollonia [illegible] ... illos de [illegible] ... auxilio ad Epidaurios ... Epidaurum ... amplius ... qui appolloniate ... [illegible]

... Appolloniate ... appollonia ... appolliniate illirico bello ... epidamnie ... epidamni ... epidaurios ... appolloniat ... [illegible]

Ratio quare omnes ... qui in talibus ...

... quidam est futurorum et maxime ... melancolici in quibus ... calefiunt ... [illegible] ... calefiant plus ... lignum vel stupa ... [illegible]

... fantastica ... complexio ... melancolice ... [illegible]

Nota

... melancolici ... [illegible]

... complexioni frigide ... calide ... [illegible]

... complexionis ... calidi vel frigido et humidi ... libri ... [illegible]

Vide de complexione in 3 parte ... aut ... aut ... alias ... melancolici ...

Prodigiorum quoque

Hoc est tertium capitulum quod est de prodigiis ... autem id per primo post capitula ... in 2a parte
capitula capitulum. Item prima in 3. quia primo continuat 2o exequitur ibi 2a Servio tulio ibi primo
continuando relacio i. descripcio prodigiorum i. rei evenientis ... non ... sed prodigia ...
... i. evenit ... secunda i. prosperitate indicancia ... adversa i. adversitate indicancia ... i. sic
sit relacio omnium debita i. conveniens ... proposito i. ... descripcionem que ... omnibus
... prodigia sunt ... omnibus ... debita suo proposito ...
... prodigia ... significancia novitatem et ... dicitur ... apparet
... sicut ... cometa et alia ... monstruose ...
... aliquid ... contra naturam ...

Servio Tullio

[illegible]

Pene felix ...

[illegible]

Punico bello ...

[illegible]

cepit quendam augurem quem imposuit torture et fecit pronosticari siue diuinare quod significabat
tantum lacus. qui augur respondit quod si [illegible] ipsi haberent victoriam communiter. Et ro-
mani crediderunt ei quia erat hostis. quo in super reuersi fuerunt illi qui iuerant ad oraculum
delphicum et reuersi fuissent nunciauerunt appollinem dixisse illud idem. 2o romani fecerunt 2 paulo post
nam obtinuerunt et ciuitatem hostium habuerunt. Con. sic. Ita est. s. preter id dictum prodigia dy-
les patefecerunt. i. demonstrauerunt etc. i. magna et modica victorie exoptate. i. valde a romanis
desirate miro prodigio. i. mirabili apparencia vel monstrose eius. i. eorum veientes. i. illi ipsum romani
i. constricti et obsessi a romanis intra menia. s. sua ciuitatis. i. appo bello et diutino. i. longo tempore
[illegible] [illegible] per amorem capi possent. i. nati vinci et superari a romanis quia quam eo mora. i. [illegible]
tempus videntur intollerabilis non minus obsidentibus. s. romanis quam obsessis. s. veientanis. E
cum [illegible] prodigium. d. cum per [illegible] albanus lacus. s. sic dictus et [illegible] alba [illegible]
i. augmentatus ymbribus celestibus. i. pluuiis ab ethere descendentibus neque ad intus. i. con-
tatus inundatione. i. per cursu aquarum alicuius amnis. i. alicuius fluuii subito. i. statim exi-
i. superauit solitum modum stagni. i. aluei et sue mansionis. Haec quando cepit inundare ru-
ripas [illegible] exploratum. i. causa sciendi quod significabat augmentatum lacus legati
ambasiatores missi ad oraculum delphicum. i. ad responsum appollinis qui colebatur in delpho
insula retulerunt. i. nunciauerunt precisi sortibus. i. a responso appollinis et diuinatione
fuderunt. i. romani spargerent aquam eius lacus. s. albani s. emissam. i. sparsam per agros. i.
campos sic. i. per istum modum. s. effundendo aquam veientes. i. illos ipsos veientinos s. esse
potestate. i. sub dominio ipsorum romanorum aruspex. i. diuinator quidam veientanus. i. illorum ipsorum
raptus. i. captus a milite nostro. s. romano et per latus. i. ductus in castra. i. in exercitum romanorum
dixerat futurum. s. esse. s. quod si romani funderent aquam lacus obtinerent victoriam prius. i.
legati denunciarent. s. responsum appollinis. Et sic fatur penthesilea respondendo obiectioni
dicit quod non habebat fidem romani aruspices respondit quod nolebat domestici interpretes. i.
diuinatores deerant. i. non erant ibi et ro. s. rogauerunt illum aruspicem ut pronosticaret illud
dignum quod indicaret. Ergo concludit. d. Ergo senatus monitus duplici augurio. i. duplici responso-
culo appollinis et istius augurii. s. hostium perierunt. i. obedierunt eodem tempore pene. i. quasi et
i. dicti appollinis et aruspicis et est potitus. i. vsus vrbe hostium. i. habuit victoriam de vrbe
tanorum cepit. Hic prosequitur commemoracio consequenti deorum exequitur 2a Silla. d. primo est sic. i. au
Nec parum
sequens nec pax [illegible] subcessus. s. fuit ymo satis [illegible] sub-
et scilicet ut patet in eo sequenti Silla consul aliud ex-
quo narrat aliud prodigium quod fuit causa victorie Sille consulis romani. Pro cuius intellectu sciendum
eum beneuentani resistentes romanis et romani miserunt contra illos sillam cum eo exercitu. di-
in Nola ciuitate et ibi fecit fieri sacrificia diis quo tempore in ara apparuit quidam serpens d-
augurio silla peruenit augures qui responderunt esse bonum augurium. Tunc silla sub-
cessit inde et aggressus est inimicos quos inuenit fere dormientes non cogitantes
bello sic repentino et statim deuicit ipsos. samnites isti sunt beneuentani sic dicti a
samus que est caput beneuenti quam edificauerunt quidam vocatus samus. Pro qua vi-
silla deuenit ad magnum statum et potentiam in vrbe romana et eum marius qui in vrbe
tissimus erat vellet ei resistere silla deleuit ipsum. Et sociale bellum dicitur quod romani ha-
bellum cum latinis et ytalicis. Con. sic. Silla consul. s. romanus prospexit anguem. i. s-
subito prolapsum. i. cadentem ab vna parte are. i. altaris cum ymolaret. i. sacrificaret in a-
nolano. i. in comitatu nole ciuitatis campanie vbi habebat exercitum ante pretorium. i.
castra vbi stabat pretor quod est in pretorio suo vbi retinebat suos pretores dicti notabi-
lei vel iudices sic qui reddebant ius in exercitu sic rome in vrbe. Socia bello. i. cum be-
tanis et samitibus qui erant socii et propinqui rome. qua visa. s. serpente auguriis eduxit. i. sill-
duxit continuo. i. subito exercitum. s. suum in expeditionem. i. in aquitatem et bellum ortatum
suasione postumii aruspicis. i. diuinatoris ac per 2 cepit castra. i. locum vbi erat exercitus
i. beneuentanorum a ciuitate samnia quam edificauerunt quidam vocatus samus fortissima.
post effectum cuius victorie crescit gradus. i. principium et fundamentum ad amplissime
tenere. i. dominium quod valde magnum fuit. Ita quod vocatus est silla felix. Describit a-
Precipue admiratione
prodigia et auguria que acciderunt romanis sig-
na magni belli futuri quod romani habuerunt cum p-
et aliis hostibus romanis et primo prosequitur commemoracio 2e narrat 3a. Bos nam. d. primo ostenta p-
digia. i. monstra. s. seperata que acciderunt. i. euenerunt in vrbe nostra. s. roma inter mul-

prodigia que pertent et monstra, id est preparatores bellorum, scilicet futurorum, semper fuerunt precipue admiratores. Et id est ad que
sic prodigium ipsius narratum, et quod fuit isto tempore, scilicet Gneo Volumnio et Servio Sulpicio consulibus, scilicet quibusdam
dein tum bos namque eloquitur, declarando et dicendo quod primo accidit quod bos locutus fuit sermone humano
et proferebat verba per que romani debent sibi praecavere ab astutia persarum. Et tertium supponitur aliud ut
tertium, scilicet quod dii pluebant carnes quarum aliquas comedebant aves et aliquae partes remanebant
in campis et non dissolvebantur, quod indicabat infestationes inter romanos et macedones populos persarum — quod cum ipsi Romani non victoria cederent ...
et preda congregata. Et tertium aliud prodigium, scilicet quod puer xv dierum locutus fuit triumphum, quod significat
romanos debere habere victoriam contra persas. Et tertium quidam alter puer ortus fuit cum capite elephantino, quod
significabat quod elephas est fortior omni animali, ita paulus fuit fortis contra persam debellando eum. Et
et in piceno pluisse lapides, id est in marchia anconitana a piceno rege qui ibi regnavit sic dicta, quod
significabat quod multa bella fierent contra romanos. Et in gallia, id est in lombardia, lupum id est hanibalem
abstulisse id est extrapsisse gladium ~~vigilis~~ vigilanti, scilicet scipioni publio, quia cum hanibal multum fuit persecutus
romanos, et in sardinia, id est apud illam insulam, civibus carthaginensibus duo scuta sudasse sanguine
et hoc indicavit hanibalem et asdrubalem qui insuperabiles fuerunt et prostrati a romanis. Et celites
vidisse aquas mixtas sanguine, quod indicabat bella futura. Et in secundo bello punico bovem
dixisse domino suo Gneo Cenntio consuli: Cave tibi Roma. Et hoc indicavit multas conflictiones quas receperunt
romani ab hanibale in secundo bello punico. Et ista prodigia fere omnia acciderunt ut narrat Titus
Livius circa bella persarum et dicit Valerius precipue admiratores quod fuit magis bellum quam umquam
vidissent romani, ita quod romani pene fuerunt stupefacti nec aliquis persuadebat quod fieret concordia cum persa
et aliquis non. Commentum. Sic. Namque, id est certe, vera bos extitit, id est pavefecit, quos audierunt
romanos novitate monstri, id est loquele insuetate suo mugitu, id est voce conversa in humanam, sermonem,
id est loquelam ad modum hominis. Iste enim bos quia proferebat verba per que romani debent praecavere ab astu-
tia persarum regis. Carnis enim aliud prodigium consule predentibus partes carnis dissipate
dicunt quod, id est sive monstruose sic mugitus bovis ceciderunt, scilicet a celo, id est ad similitudinem pluvie
que fit a ventis. Quarum, scilicet partium carnis, maiorem partem, id est quantitatem, diripuerunt, id est
abstulerunt, prepetes aves, id est veloces et rapaces. Et hoc indicabat interfectiones hominum, scilicet tam
romanorum quam macedonum reliquum, scilicet carnis iacuit humi, id est in terra, per aliquot dies non mutatum
odore tetro, id est fetore fetido, neque, scilicet mutatum aspectu deformi, id est ista caro non vertebat
corporis usum quia non corrupta non mutata a calore debito est. Et per hoc denotatur quod contra
romanos insurrexerunt multi hostes tempore ipsorum sumi et constantes ultimate hostes subiugarunt et
prostrati sunt hostibus. Cunctis enim monstra breviter tangit ad prodigia continuando sic dicit
composita, id est res contra naturam, cuncti enim, id est plurimum prodigiorum, fuit credita, scilicet evenisse a tumultu, id est in
alio bello facto contra persam, quia diversis temporibus talia prodigia acciderunt que indicabant bellum contra
persam, non a tumultu, id est tempore alius belli, scilicet hanibalis contra scipionem maiorem et romanos. Puerum infantem
invescente loquelam semestrem, id est xv dierum, locutum, scilicet fuisse triumphum in foro boario, id est in illo
campo romano sic dicto. Et creditum, scilicet a romanis vel ab historiographis, et hoc significabat romanos debere
facere triumphum contra persam vel contra hanibalem. Aliud enim aliud prodigium aliud, scilicet puerum natum
cum capite elephantino, id est cum capite elephantis, et est creditum quod sicut elephas est maior
aliis animalibus ita paulus fuit maior aliis. Omnino vel intelligas de scipione maiori qui
fortior fuit aliis. In piceno enim ad pluisse lapides, scilicet deos in piceno, id est in marchia
anconitana a piceno rege sic vocate, est creditum. Et hoc fuit quod sicut lapides destruunt domos
ita bella civitates. In sardinia enim ad prodigium dicunt duo scuta sanguinem sudasse in
sardinia, id est apud illam insulam in modum sudoris emisisse sanguinem est creditum. Et per ista
scuta intellige hanibalem et asdrubalem qui superati fuerunt demum a romanis. Celites enim
ad prodigium dicunt aquas celitus, id est a celo descendentes vel alii celites, id est undas mixtas sanguine
pluisse est creditum. Cerealia enim ad prodigium dicunt tertium, id est adeo ~~s~~ spicas ~~maturas~~ maturas, id est plenas cruore decidisse
cecidisse in corbe, id est in vas repositum sic stantem metentibus, id est messoribus qui colligebant
spicas in corbibus est creditum. Et hoc indicabat effusionem sanguinis factam ubique in agris
in bello contra hanibalem in ytalia et frustra carnis humane fuisse proiecta. Humi in
bello tertium enim ad prodigium dicunt etiam tertium bovem dixisse Gneo domino, id est illi consuli romano
in secundo bello punico Rome, scilicet cum hanibale contendit, id est certatum fuit. Et hoc notat hanibalem
dedisse multas strages romanis in secundo bello punico. Vel intelligas ad dictum cum dicit puerum
natum fuisse cum capite elephantino, per hoc notatur hanibalem duxisse elephantes in ytaliam sed
Non intellectu superiori. est sciendum quod cum puer locutus sermone de articulato
in tempus a natura deviatum. De quo aliebas
astronomus adducit causam corporalem. Ames ... notant nos et quod viva de sub

quod cum illo ... non ... et ... quod ... ipsi ... et constantes ultimate hostes subiugarunt et devicti sunt ipsis hostibus.

Celites.

mulieribus peperit filium et quesivit illius vita sortes astrologorum quorum quilibet dixit suam opinionem et ego tacui tunc rex dixit michi quid habes tu non loqueris cui respondi date michi tantum tres dies quia si filius vester transiret tantum duorum erit de ipso miraculum magnum quia cum natus compleverit .x. horas incipiet loqui et facere signa cum manu rex multum incepit panescere et ego dixi possibile est quod dicat aliqua et aliquid mirabile et tunc cum rege fuimus ad puerum et dixit puer sic ego sum infortunatus et non sum ad indicandum ad infortunium regni accedens et propterea statim cecidit et mortuus est. Et tunc de loquela infantum a principio nativitatis non est omnino naturalis. Contingit tamen in aliquibus pueris qui prius audiunt quam loquantur et hoc quia instrumenta vocis non complentur ad faciendum suas operationes sicut est organum loquendi quia lingua est ligata impedimentum quia et in eis habundantia [illegible] et mollities et teneritas musculorum lingue et licet cum incipiunt loqui loquuntur non intelligibiliter inarticulate proferendo voces. Alii autem prius loquuntur quam intelligant propter impedimenta organi auditus existentis valde debilis in principio et licet cum loquuntur non loquuntur intelligibiliter ita quod sermo eorum intelligatur ab auditoribus et si intelligatur non loquuntur intelligi[illegible] [illegible] [illegible] assignari causa naturalis in predictis quia quando puer cito loquitur [illegible] debet [illegible] in adolescentia et magna etate. Aliquid est signum quod sua periodus et etas [illegible] pro tempore non cognoscens modica durabilitate istius infantis dat [illegible] vires et instrumenta apta cito ad loquendum et ratiocinandum. Consuevit esse [illegible] omnium sermone antiquorum quia cum vident aliquem puerum sapientem esse dicunt presto iste [illegible] vivet non potest quia natura in prima etate sibi vires suas ostendit in modico tempore vivit [illegible] ille p[illegible] et [illegible] cum aliquem tarde crescit et tarde intelligit signum est quod diutius vivet. Similiter in arboribus contingit quod arbores que cito crescunt ut persicus et silva cito arefi[illegible] [illegible] et ulmus cum diu stant antequam crescant temporibus longis perdurant. Inde [illegible] est non quod mulier citius crescit quam masculus quia [illegible] vir [illegible] diutius vivit quam femina. Et si contingat aliquando contrarium [illegible] luxuriam et libidinem que vitam [illegible] semper viro [illegible] tempus a natura debitum. [illegible] autem carnes in modum pluvie ab aere cadentes potest causa naturalis assignari. Nam [illegible] est generatio quedam univoca quia sicut generatur [illegible] ut homo ab homine equus ab equo. Alia equivoca sicut aliqua animalia que ex putrefactione generantur ut vermes musce culices ut habetur a philosopho in libro de generatione. Nam pili et ungues [illegible] homine generantur ex nutrimento corrupto sic ex humore putrefacto generantur vermes et hoc est natura [illegible] [illegible] et [illegible] ultra omnem finem in [illegible] animalis et sic in terra generantur alia animalia ex putrefactione ita [illegible] [illegible] a sole atractas est possibile quod in aere putrefiant humores atracti et ibi generantur alia ut patet [illegible] quod aliqua ab aere in pluvia cadunt rane que sunt in aere generate. Et sic et de quidam philosophus modernus esset forsan possibile quod ibi in aere generentur boves et homo et carnes potuerunt generari. Aliud prodigium potest quod indicavit infelicitatem consulis romani. Primus [illegible] Hanibal devenit in ytaliam

Gaius aut Flaminius

et vicit consules romanos [illegible] romani non expectaverunt ut veniret romam. Sed subito creato consule Gneo Flaminio miserunt ipsum cum exercitu contra Hanibalem qui consul venit et obviavit Hanibali apud lacum perusinum dictum trasimenum a trasimeno monte in cuius radicibus erat prius vel aqua lacus [illegible] ista augurio tamen [illegible] et cum Hanibale infeliciter [illegible] quod fuit conflictus et ibi mortuus fuit ipse et xv milia romanorum fuerunt cesa et xv milia [illegible] fugerunt que ut narrat titus livius fuerunt [illegible] memoranda [illegible] cannensis scilicet apud cannas [illegible] contigerunt ut dictum est autem [illegible] flaminius creatus consul in auspicato [illegible] [illegible] subito sine auspiciis et hoc est quod consules solebant creari augurio. Sed iste [illegible] [illegible] conflictum [illegible] cum Hanibale scilicet duce cartaginensium apud lacum trasimenum [illegible] perusinum a trasimeno monte a cuius radicibus erat prius aqua lacus. Prostratus est [illegible] cecidit de terra lapso equo scilicet cadente equo scilicet suo super caput eius scilicet equi [illegible] quod [illegible] signa et vexilla vellere et removeri [illegible] [illegible] prohibitus in eo prodigio [illegible] [illegible] minatus [illegible] malum et mortem [illegible] effodissent et evellissent ea scilicet signa primo et subito signiferis negantibus et vexilliferis signa et [illegible] posse moveri et evelli sua sede et de suo loco. Verum Hanibal potest autem [illegible] quod [illegible] flaminium rependisse et sustinuisse penas [illegible] temeritatis [illegible] [illegible] clade et sua morte non ut [illegible] clade magna.

Nota

Cum ipse dux vellet pugnare fuit effodi vexilla [illegible] [illegible] et [illegible] sub eo cecidit et ipse ad caput [illegible] in terra est prostratus [illegible] hoc prodigium [illegible] adversus [illegible] vexilla effodi de terra [illegible] vexilla

de loco moveri non posse [illegible] [illegible] effodissent vexilla. Cum penam [illegible] et non [illegible] [illegible] que [illegible] [illegible]. Nam [illegible] in [illegible] conflictu cum Hanibale [illegible] [illegible] [illegible]

prodigia que acciderit an' d(ie)s q(uam) [illegible]
[illegible] viri et q(uod) plus [illegible]
[illegible] est et [illegible] et [illegible] prudentia
[illegible] sit [illegible] q(uam) [illegible] q(uam) [illegible] 195
[illegible] sit [illegible] capud q(uam) p(re)dicta sit
[illegible] u. fecit [illegible] in Lucanum [illegible]
[illegible] est p(ro)p(ter) [illegible] et [illegible]
[illegible] ex armentis de [illegible] Rome
[illegible] Epon hostia quod immolabat
[illegible] apud Latinus fugerit [illegible]
[illegible] aptatum sit [illegible]
[illegible] fecerit [illegible] aptato [illegible]
custodierunt [illegible] et [illegible] patuerit.
[illegible] ~~[illegible]~~ fecerit ~~[illegible]~~
[illegible] p(er) [illegible] p(ro)digium quamvis [illegible]
[illegible]
[illegible] q(uam) [illegible]
[illegible] sit [illegible] quod [illegible]
[illegible] Magno Latinus
[illegible] i. [illegible] est
[illegible] alius

[illegible] bellum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

clade populi romani. Quia ea narracio redditur. tamen potest sciri quod victa fuit pars XV milia romanorum sunt cesa

circa ea acie in bello sex milia capta fugata XX milia sunt corpus i. cadavera

consulis flamenei abtruncati i. morte quesitum scilicet fuit ab hanibale ad funerandum

ad sepeliendum corpus scilicet hanibal sepeliendum romanum imperium quantum in ipso fuerat scilicet dando tam

miserabilem conflictum romanis. vel hic qui referas ad consule romano quantum ad suam temeritatem

inquadam conspexit imperium romanum. Iste enim flamineus quam quasi furiosus a subito tam plures

erit se gessit in bello isto propter quod hanibal eum honore voluit et fecit perquiri pro suo cadavere

non invenerunt. Describit prodigium aliud dicit et primo ponit 2o consequitur et 3a Cum lapinus

Flameus aut | Et primo sic scilicet flameus autem pro si gaius hostilius mancinus

scilicet prospectus i. considerate audacia flamenei i. consulis predicti

victi ab anibale nefanda i. stulta perseverancia Cum consuli hec prodigia accidebant Cum

lanium narrat prodigia que ei contigerunt. 3a parte concludit ibi cesso (?) [illegible] post [illegible] est

[illegible] quod romani gesserunt bellum cum numantinis quod bellum duravit hic XVIII annis antequam romani

possent numantinos superare qui erant fortissimi in armis et tres erant civitates famose in

[illegible] scilicet carthago corinthus et capua hic romani adhuc erant pauperes quas omnes superaverunt postea

[illegible] numancia erat famosa propter vires ad quam expugnandam misit romanum mancinum qui

venisset ad lavinium civitatem quam construxit eneas et imposuit ei nomen a nomine uxoris

et eum vellet facere sacrificare pulli affugerunt de cavea Deinde recedens in dicionem ad portum

herculis qui erat inter lavinium et ianua que portus fecit hercules quando reversus fuit de hyspania

[illegible] eum recepisset et multas procellas et quas fecit ut postea navigacionem posset et quereret [illegible] illum

[illegible] audivit vocem que dixit mancine mane qua voce mancinus stupefactus [illegible] reliquit

iter et venit ianuam et ibi ascendit malum augurium occurrente qui non propter quod dereliquit

[illegible] ad numantinos a quibus victus fuit et fecit turpe fedus propter quod romani ligatum misit ipsum

numantinos dicendo quod nolebat observare pacta facta ab isto quod indecebat ipsum invitum romanorum

non sic. pulli missi cavea i. loco in quo retinebantur sic fugerunt i. [illegible] [illegible]

vellet sacrificium facere lavinii i. apud illam civitatem [illegible] et pulli quesiti i. petiti cum

diligencia i. cura accurata nequiverunt reperiri talis vox scilicet danda mancine mane

noli ire in hyspaniam pervenit ad aures eius scilicet mancini sine ullo auctore scilicet dicente et presente

[illegible] i. quando conscendit navem a portu herculis i. apud monachum [illegible] ianue Istud portum con

struxit hercules quando reversus est de hyspania quando ibi passus erat procellas qua scilicet voce territa

[illegible] augurus i. spernens [illegible] a mancino omnium magnitudinem i. [illegible] eum

petiit ianuam i. in illa civitate [illegible] i. alia via a prima qua incepat et

[illegible] ianuam [illegible] ingressus scapham i. navem quadam Ergo concludit [illegible] prodigiorum

mancinus equavit i. equiparavit unum prodigiorum i. tria mine calamitatum scilicet trium infor

[illegible] scilicet infelici pugna quia victus in bello turpi federe scilicet facto cum numantinis Nam primo

[illegible] receptit conflictum in bello et fuit captus a numantinis postea fecit pactum quod si reliquerent

[illegible] eum permittebat agere cum romanis quod nunquam plus agitaret bellum cum numantinis propter quod mancinus

[illegible] dimiserunt eum et ipse vadens romam exposuit hoc negocium senatui Romani reperunt eum

[illegible] cum manibus ligatis ad numantinos tunc numantini remiserunt eum quod nolebat

[illegible] observare et romani noluerunt ipsum [illegible] ianuam numantie defunctus est ut aliqui doctores

[illegible] fame et siti demum scipio minor delevit numanciam Describit prodigium quod

Tinius mirum in homine | morte ducis celeberrimi indicavit et primo ponit 2o consequitur et 3a Consul enim ibi primo quomodo et

[illegible] scilicet iste tyberius ita sciens necessitatem [illegible]

[illegible] augurius non est mirum de Mancino qui erat minus sapiens Quod scilicet clarissimus filius tiberii

[illegible] gravissimi i. sapientissimi et de [illegible] i. cito patefacto prodigio i. augurio in

[illegible] consilio scilicet aliqua deliberacione facit temeritatem i. presumptuositatem minus mirum

[illegible] i. hore i. in marmo (?) [illegible] parum considerato i. non discreto Deinde cum dicit

consulis consequitur Pro cuius intellectu est premittendum quod duo inter alios erant virtuosissimi

roma scilicet scipio maior affricanus et iste tyberius qui valde dissidebat et erat emulus

[illegible] in virtute quod [illegible] ipsorum operabatur magnalia hic romani [illegible] pacificandi ipsos

dederunt filiam scipionis isti tyberio quem tyberium romani elegerunt propter suam sapienciam ut

resisteret hanibali et quod fuit in 2o bello punico hanibal enim erat tunc in calabria et

[illegible] missus est tyberius qui sapientissime tenebatur contra hanibalem hic iste tyberius

[illegible] ibi ab augurus qui quadam nocte in lucanis stetit in domo cuiusdam amici

[illegible] qui recepta pecunia ab hanibale prodidit eum [illegible] domo ipsius sui amici absconderat

Magonem magnum cartaginensem qui tyberium interemit et [illegible] [illegible] fecit ut narrat

[illegible] quod hanibal [illegible] morte tyberii dicens quod sciebat tiberio mortuo se posse

[illegible] multas strages romanis sicut postea fecit Alibi autem narrat alius morte tyberii cum

quadam nocte exivit extra sua castra ut considerat quomodo posset agere insidias contra hanibalem

[illegible] adinsidias magonis ducis propter [illegible] flamineum [illegible] et [illegible] fuit

[illegible] cum numantinis [illegible] hyspania cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Nota

narratio de prodigiis que accidebant [illegible] concludit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hostilius

[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] Mancinus

Ecce Mancino [illegible] tria prodigia calamitatum [illegible] [illegible] [illegible] cum numantinis [illegible] [illegible]

[illegible] Mancinus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pulli fugerunt [illegible] [illegible] vox [illegible] mancine mane [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apparuit [illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] et [illegible] est [illegible] ut alius placet mortuus est cum [illegible] [illegible] quo plus
[illegible] post unquam consulatus [illegible]

statim ab illis cartaginensibus **Con** sic / cum post quam auguriis i. spectaculis prolapse i. prius lapse

repente i. statim consulto i. certamine retulerit se i. abscondiderit se i. capitis lat
i. caverne atque evomerat adeso i. corroso iecore i. capite hostie i. bestie sacrificande
immolanda i. pro immolatione occidenda cum ipse scilicet consul Tiberius Gracchus sacrificasset in Lucania
contrata Apulee Calabrie [illegible] i. [illegible] ac [illegible] prodigium i. augurium
instaurato i. renovato sacrificio [illegible] facto i. [illegible] adductum spectaculis et lapsus i. advent
[illegible] potuit arceri i. removeri a custodibus [illegible] fuga i. recessu spectaculum potuit
ab ille victima i. bestia et cesa i. interempta [illegible]
intempte [illegible] cum tanta [illegible] diligentius [illegible] quod [illegible] prodigium [illegible]
[illegible] Tiberius non [illegible] vitavit ne ipse deductus in eum locum in quo magna
[illegible] i. cartaginensium duces [illegible] i. insidias posuerat [illegible] latebat cum
[illegible] in eum locum insidiis i. prodito Flavio i. [illegible] suo hospite i. suo amico
hospitantis et recipientis in domo [illegible] proditoris [illegible] narrat aliud prodigium

Et consulatus collegium morte alterius ducis indicavit et post
[illegible] et collegium i. societas [illegible] consulatus [illegible] ambo isti consules erant [illegible]
[illegible] prodigia [illegible] mortis i. consules [illegible] ambo [illegible]
tragicum [illegible] Valerius ad memoriam Marcelli alterius consulis Romani supradicti
[illegible] a descriptione Tiberii supradicti. Deinde [illegible] narrat
[illegible] quod Marcellus iste fuit vir famosissimus qui ut dicitur [illegible]
Siracusas et [illegible] creatus consul [illegible] Hanibalem [illegible] et [illegible]
[illegible] semel apud Nolam civitatem Campanie Rome [illegible] victoriam [illegible]
[illegible] prosequutus [illegible] ex Italia Hanibalem et cum [illegible] in Apulea [illegible] Hanibal
[illegible] per calabrie [illegible] [illegible] et cum quadam nocte [illegible]
ea speculandi secreta Hanibalis [illegible] fuit a militibus hostium et [illegible] Marcellus
subito interemptus est [illegible] timebat [illegible] attulit magnum detrimentum
[illegible] ab auguriis [illegible] bellatorum [illegible] Hanibale **Con** [illegible]
[illegible] hostie que hostia prima i. bestia prima interempta occidit i. [illegible]
[illegible] sacrificiorum est inventum [illegible] capite i. [illegible] pre reverentia
[illegible] Marcellus inflammatus i. elevatus [illegible] fama captarum Siracusarum [illegible]
Sicilie [illegible] Hanibalis coacti [illegible] fugere [illegible] Marcello [illegible] nolana [illegible]
Campanie qui [illegible] aggressus cum Hanibale apud Nolam [illegible] Marcellus [illegible]
coegit Hanibalem terga dare fuge cum [illegible] summo studio i. [illegible]
[illegible] ad [illegible] et ad [illegible] exercitum penorum i. affricanorum in Ytalia [illegible]
Ytalia i. de Ytalia que cum [illegible] voluntates deorum i. quod dei indicabant [illegible]
sacrificio sollemni i. sollempniter facto prima i. prima hostia i. victima [illegible] capud
[illegible] i. duplicatam [illegible] quibus inspectis scilicet prodigiis [illegible]
respondit tristi vultu i. facie melancolica [illegible] i. intestina et interiora bestie
[illegible] prima scilicet [illegible] apparuissent [illegible] i. diminuta [illegible] leta i.
[illegible] vel duplicata apparuisset [illegible] credidit eventum infelicem [illegible] Marcellus
[illegible] prodigia [illegible] facit quid [illegible] i. impetuose [illegible]
egredi [illegible] a castris cum paucis [illegible] i. [illegible] hostium [illegible] carthag
[illegible] i. [illegible] contratam Apulee vel Calabrie attulit i. dedit [illegible]
laborem ac [illegible] detrimentis patrie scilicet Rome suo interitu i. morte violenta [illegible]
[illegible] Hanibale // [illegible] aliud prodigium [illegible] infelicitatis alterius ducis et [illegible]

Vlam octavius consul [illegible] simulacro [illegible]
non [illegible] ante [illegible] Octavius consul [illegible]
[illegible] non potuit vitare [illegible]
infelix [illegible] de [illegible] simulacro [illegible] narrat // [illegible]
[illegible] Octavius et Cynna [illegible] consulatu et [illegible] admonicio [illegible] Cynna
amicus Marii et Octavius amicus Sille [illegible] Marius fuit expulsus de civitate
Cynna [illegible] amicus [illegible] expulsus est [illegible] Marius et Cynna [illegible] aliquod
exercitum et cum [illegible] Romam et tunc Cynna cepit Octavium
caput abscidit [illegible] ~~in quodam tempore~~ ad [illegible] ~~[illegible]~~
Appollinis et [illegible] placentini admonicio [illegible] caput statue [illegible]
quod [illegible] potuit [illegible] Octavius presumpsit [illegible]
[illegible] et decapitari [illegible] caput statue significavit [illegible]
[illegible] Octavius [illegible]
[illegible] caput statue potuit [illegible] **Con** [illegible]
[illegible] Octavius [illegible] Cynna [illegible] duce [illegible]
i. [illegible] presumpsit [illegible] mortem significari [illegible]

[illegible] quod Octavius [illegible] indicavit [illegible]
[illegible] Cynna [illegible] aliud caput
[illegible] Appollinis [illegible]

in quodam tempore [illegible] Appollinis [illegible] Appollinis [illegible] templo [illegible] et [illegible]

[illegible] Tiberius [illegible] Valerius ad Marium Marcellum
[illegible] Tiberius [illegible]
[illegible] in [illegible]
[illegible] Tiberius [illegible]
[illegible] Hannibal [illegible] Marcellus fraudulenter [illegible]
[illegible] in Italia aut [illegible] aut [illegible]
[illegible] de Italia [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] apparuit [illegible]
[illegible] Ita Marcellus [illegible]
[illegible]
[illegible] Valerius [illegible]
[illegible]

illud prodigium in quo s. [illegible] decidit et pervenit tristi fine forte contra augurij
predicti capite abrupto i. diviso per se et sine aliqua violencia et similiter et statua
Apollinis dei musico fixo capite ita hesit et terra quod requireret et cum posset evelli
[illegible] quod evenit ostendendo quod evenit per mortem octavij de ac per et caput dei
[illegible] Appollinis dei immobile et non valens ad a terra removeri tamen potuit refigi
a removeri deinde et per mortem octavij. Aliud exemplum in quo narrat prodigia inde-
Sunt nobis — tancia mortem crassi et prima ponit exemplum ibi 2a deinde [illegible]
gemmando dicit marcus crassus [illegible] inter gravissimas [illegible]
romani crassus dicit pulsat et ante progenies plurimis [illegible] ictibus mon-
e et prodigiose ante tanta ruina et afflicta [illegible] sunt et non permittit age silencium de se
et que autore hic loco et in hoc capitulo deinde [illegible] hic narrat exemplum
tando infelicitate. Crassi de imperata [illegible] auguriis [illegible] intellectum est permittenda — Rom.
Attalus rex assirie fuit satis amicus romanorum qui cum venisset ad mortem et [illegible] filius reliquit
regnum suum populo romano sed eo mortuo remansit quidam spurius qui generat [illegible] qui
[illegible] fuit aristonicus qui auxilio quarundam civitatum et complicum occupavit regnum ita quod
[illegible] romanis volebat capere hereditatem regni ipse prohibuit [illegible] cum romani indignati [illegible]
a rege bithinie et a rege ponti et a rege armenie et a rege tracie et aliorum [illegible]
per istos creaverunt consulem crassum qui dictus est crassus a crassitudine divitiarum quod crassus
[illegible] cum aristonico rege assirie civitas que dicitur carre prope babiloniam [illegible] — // insperate
eufrates et cum illuc pervenisset et fecisset acies cum bellandi [illegible] data
nigrum pallium quo induebat se cum esset [illegible] candidi vel rubeum quod indicabat [illegible]
[illegible] effusionem sanguinis in bello vel album quod indicabant pacem sed milites [illegible] videntes [illegible]
[illegible] stupefacti sunt et veniebant tamen ad pugnam i. adducebant presides belli cum solebat
[illegible] alacres facere et [illegible] aquila vexillorum [illegible] [illegible] aquila [illegible] magnam
[illegible] receperunt ibi romani ubi mortui fuerunt plures romani quam in aliquo alio bello [illegible]
[illegible] strage ventum fuerit plures mortui quam [illegible] romani [illegible] reges [illegible]
[illegible] romanorum [illegible] maior [illegible] fuit interempta et ipse crassus [illegible]
[illegible] insepultus [illegible] romani perierunt corpus [illegible] ab aristonico cum esset [illegible] romanorum [illegible]
[illegible] peremptus sed aristonicus in maiore verecundia romanorum volunt [illegible]
volebat quod crassus sepeliretur et [illegible] curam [illegible] post [illegible]
[illegible] primo narrat prodigia in 2a parte narrat infelicitatem receptam in 3a parte a narratione
[illegible] 2a magna [illegible] prodigia 3a [illegible] Continuatio. Crassus cum ductus esset
[illegible] a civitate [illegible] adversus partos i. [illegible] aristonicum paludamentum i. palium armi-
[illegible] pullum i. nigrum est traditum i. datum ei s. crasso cum album s. paludamentum vel purpureum
[illegible] dari [illegible] in prelium militibus [illegible] tanti [illegible] ad pugnam i. ad duces et
[illegible] veteri i. antiquo consuetudine altam aquilarum s. vexillorum [illegible] romani [illegible] aquilas
[illegible] potuit [illegible] i. removeri a primipilo i. a portante prius vexillum altam
[illegible] tracta [illegible] i. ubi erat [illegible] i. debilissime [illegible] in [illegible]
[illegible] febat magnus [illegible] parte opposita, Deinde cum dicit magna [illegible] 2a [illegible] in qua infeli-
[illegible] quam passus est crassus per prodigia. Primo [illegible] [illegible] prodigia s. cum [illegible]
magna s. fuerit [illegible] clades i. infelicitates i. tot interitus pulcherrimarum legionum i.
[illegible] legio [illegible] sex milia sexcentos sexaginta sex milites cum [illegible] — 6666
[illegible] signa i. vexilla intercepta i. rapta hostilibus cladibus i. [illegible] illato romanis
[illegible] hostibus [illegible] i. tanta pulcritudo romane milicie [illegible] i. [illegible]
[illegible] barbarorum i. [illegible] patria i. crassi [illegible] i. [illegible] timore [illegible]
[illegible] optime indolis i. magne [illegible] filius crassi fuit interemptus in bello et
[illegible] patris [illegible] imperatoris i. cadaver crassi [illegible] i. deputatum [illegible]
[illegible] avium vostris [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] i. [illegible] cadaverum [illegible] [illegible] nolle [illegible]
[illegible] 3a particula in qua [illegible] a narratione infelicitatis romanorum [illegible] nolle [illegible]
[illegible] placandus i. [illegible] et [illegible] veritate [illegible] [illegible] quod [illegible] — Alii [illegible]
[illegible] i. deorum voluntates [illegible] i. neglecte [illegible] sunt i. [illegible]
[illegible] modo [illegible] castigat i. punivit [illegible] i. [illegible] i. [illegible]
[illegible] voluntatibus [illegible] i. [illegible] dat signa [illegible] ab aliqua re et non
[illegible] punivit [illegible] Aliud exemplum in quo prodigia narrat que infelic-
Gneum aut pompeium s. magnum pompeium [illegible] et primo [illegible] quedam auguria quibus [illegible] monuit pompeium
[illegible] in bello tesalico adgressum cum cesare in 2a parte [illegible] pompeium
[illegible] Prominus primo parte [illegible] quod pompeius fuit [illegible] religiosus
| Magnus
3o [illegible] apparuerunt in die belli [illegible] [illegible] victoriam [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

quia deus noluit eum monere per prodigia ne ueniret ad congressum cum cesare quia cum pompeius in
a durachio ciuitate tua supponit proicerent flammas / et apes obstruauerunt aras in regalibus / et excitatus fuit per
per monstra / et moueat ipsum fuga hostiarum i. bestiarum ab ipsis altaribus cum ipse uellet ipsas mactare
ostendebat quod erat malum signum / sed inuicte leges depresserunt pompeium qui erat sapiens in omnibus preter
hoc casu et auctoritate i. dictatura que dignitas excellebat omnes alias dignitates et tunc fieret
dictator cum urbs erat in periculo et durabat usque ad finem periculi / et ut narrat aliquando
mensibus dictator erat super consules sed pompeius fuit dictator creatus aduersus metridatem
ponti quem pompeius deleuit et uicit et ceteri populi romani fecerunt ipsum dictatorem quando
tunc uiribus succubuit ... tunc pompeius usque hic ... Consule sic Jupiter ... potestas iaciens i.
fulmina aduersa i. infortunata agmini i. exercitui eius s. pompei egresso i. exeunti a du
i. a ciuitate grecie que est in dalmatia monueat i. cautum fecerat ... i. ...
crassum moueat habundem i. sufficienter ... pompeium s. magnum ne contenderet i. ne con
uellet experiri ultimam fortunam belli cum gaio cesare i. iulio cesare obscurando s. m
obnubilando signa i. uexilla examinibus apium i. multitudine s. moueat animus m
suorum implicatis i. inuolutis subito tristitia et moueat ... i. uisionibus ...
noctibus i. de nocte apparentibus ... exercitus s. pompei / et moueat fuga i. cum re
hostiarum i. bestiarum ab ipsis altaribus et hoc indicabat deos fugere a parte pompei
... est secunda pars in qua excusat pompeium ... super ... Jupiter moueat ... leges i. de
... i. inflexibiles necessitudines s. fatorum non sunt passe i. s. non sustulerunt perti
sapientia pompei remota ab amentia i. ab inconsideratione alioquin i. preter hunc casum
fuit sapiens in aliis rebus preterquam in hoc casu et bello ... i. considerare ista prodigia
dicta iusta estimatione et equa consideratione ... per quod amisit ...
Deum eleuat i. extollit auctoritate amplissima i. suam maiestatem s. dictaturam et ...
tollit apex excellentiores suas ... fastigio i. singulari ... fuit ad ...
... s. ... domino publico ... tot ... sic fuit pompeius qui
adolescentia fuit exaltatus a silla ... extollit omnia ornamenta que ...
iuuentute adolescentia a primo sue inuentutis usque ad inuidia i. usque ad illud quod ...
... felicitatem ... omnia illa ... spatio unius diei ... constat ...
signa que apparuerunt in die belli thesalici que uictoriam significauerunt ex parte cesaris quia
die in quo pompeius ... omnia ... signa i. signa que apposuerat cesar in templis
uersa i. ... et reuoluta sua sponte i. ... tangere in delubris i. in templis
... deorum constat i. certum est militari clamore s. ... bellum ... strepitum ar
i. sonitum armorum fuisse s. auditum ... magnum / constat ... sup i. ce
... et ... ciuitatibus illis in muros s. ... antiochie i.
illam ciuitatem assirie et thalamarde i. apud illam ciuitatem thesalie que aduersabat
et sonum timpanorum i. camparum ... i. manifestum esse pargami i. in illa ciuitate
... grecie ... i. delubris i. claustris templis sup ... i. ... palma
i. ... que significabat uictoriam cesaris in thesalia ... magnitudinis i. alte ...
enata i. orta s. fuisse trallibus i. in ciuitate asie in ... i. in templo uictorie i. ...
substatua cesaris s. que in templo ... erat opposita ... i. adunamenta ...
constat ... quibus s. prodigiis nutum i. uoluntatem celestium
et fauisse i. fauorem dedisse glorie cesaris et uoluisse inhibere i. prohibere et ...
rem pompei s. ... prodigiis apparet i. liquet et ... aras po
quod quod iulio cesari contigit et ... apostrophando ad cesarem se excusando ...
... fecit ... in 2a parte ... 2a ... iulius dux i. cesaris ...
ego ueneratus i. ego ualens colens tuas aras ... sacratissima templa ... i. ...
te ut patiaris i. sustineas casus i. infelices euentus tantorum uirorum tam magnorum ...
delitescere i. abscondi presidio i. in auxilio tuo ... tutella i. defensione ...
i. deitate tua ... i. adiutrice ac fauente i. fauorabili ... ne ... te ...
... te ... quia ... cum ... deorum ... aliqui
alios ... abscondi sub te quia tu ... deus fuisti deceptus ab auguriis ...
sunt excusandi ... quia eorum culpa absconditur et excusatur
... ad te ... narrando Pro quo scias quod romani ...
... facere cesarem dictatorem ... ipse ... totius orbis ... cesar ...
... auspicato ... sacrificium ... et in uictima ... fuit inuentum ... perijt
... quod ... indicabat ... illud ... ad sua ...
... et ... ut ... sub ... uolendi ... ut ... quod ... non ...
... uel ... cesar ...
... in ... uirorum ... et ...
...

Margin: ... cap ...
Margin (lower left): ... de ... prodigiis ... ego ualens ... tua ... templa ... non ...

[illegible] [illegible] ex [illegible] [illegible] ipso [illegible]
ac tractat plurimum. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] imitat et [illegible] ex peregrini in
[illegible] in eo [illegible]. [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pars
et hec per peregrini [illegible] n eo [illegible] requiritur finaliter [illegible] [illegible]
per [illegible] [illegible]. flammas et carnis admixtas [illegible] imper-
[illegible] [illegible] [illegible] multo [illegible] capella [illegible] [illegible] ab
[illegible] [illegible] multos tamen [illegible] [illegible] [illegible] turbis fuerit
in [illegible] [illegible] [illegible] hostium et [illegible] ab altaribus [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] aliqua ad [illegible] [illegible] unitas [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible]
eo [illegible] ista peregrini qui ex sua [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ab eis. et ipsa [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Imperatorem et ducatum et [illegible]
[illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] in ab a [illegible]
[illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] et tamen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] peregrini [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] capella [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] in [illegible] Antiochie et Ptolomayde
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]

vt [illegible] in [illegible] [illegible] tempore
audiebat quod [illegible] omnes in templo [illegible] [illegible] palma
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
imagine [illegible] [illegible] lapides [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] duos [illegible] [illegible] [illegible] et
[illegible] [illegible]

[illegible] pampino.

92

Comminus [illegible] dicebat hic primo [illegible] et [illegible] [illegible] ista
[illegible] in turba [illegible] [illegible] [illegible] est quod [illegible] hic Brutus et
Cassius [illegible] [illegible] ut Caesar est [illegible] in alia parte [illegible]
vel Brutus vel fortis [illegible] dixit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] Brutus et Cassius
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui dictus est
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] stella [illegible] [illegible] apparent
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] putabant [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

Vel intelligas quod dicit illud spectat ad suam vitam consuadam ut dicit procuratum per vitam consuadam dicit [illegible]
cesar accessit ad concilium et ibi brutus et cassius insurrexerunt contra ipsum et interfecerunt eum et dictus
est deificatus quia in morte sua apparuit quedam stella que per aliquot [illegible] videbatur et dictus
ipsum putabat cesarem mutatum fore Concludit sic patiatur et [illegible] quod nos accepimus i.
dominus absistonibus i. tuo vacasse i. operam dedisse cultui religionis i. deorum in qua scilicet religione
non erat tuis primus i. statim quamvis quia effectus fuisti deus pristinis offerens i. putares conspectum
in oportunum i. vide desideratum oculis tuum scilicet honorem sup accepimus vacasse et cadere quia velatus
cum purpurea i. coopertus i. ornatus veste imperatoria consedisti in sella i. in sede aurea ne videare
velatum i. gressum magis studiose natus i. magna voluntate senatorum et nolebat [illegible]
[illegible] non amore senatus nolebat dare dictaturam cesari et accepimus te sup non repisse cor
membrorum puerile in extis i. in visceribus et intestinis mactato i. interfecto [illegible] sacrificio bovem
[illegible] accepimus [illegible] tibi scilicet esse aspurnam aruspice i. vaticinatore sic dictum illud signum
vide pertinere ad vitam et consilium tuum i. ad salutem que utrique scilicet vita et consilium continentur i.
continetur hac corde scilicet non repto signum est quod indicabat te debere habere prudenciam et
consilium ne tibi vita diminueretur sic fuit accepta Concludit mortem cesaris vituperando
prodigium vel parricidium i. mortem contra cesarem patrem patrie corum scilicet proditorum sic bruti et
[illegible] qui adiacerent i. addiderunt te concilio i. congregacioni deorum quia effectus es deus post
[illegible] noluit subtrahere te uno homini i. a consortio hominum te attendendo cupiunt i. suppone
[illegible] deum i. post hac prodigium deum (claudat sic [illegible] ista particula continuat se ad
[illegible] excusando se ab ampliori tractu colorum romanorum qui non videtur tristis quemadmodum
cesare qui imperator et deificatus fuit ad romanos penates et sui dignitate contentus et primo
sic in 2a parte epistola contra tangit i. 2a [illegible] Exercitum xersis et primo [illegible] relacio i.
narracio domestica i. romana talium ostentorum i. tam innabilium prodigiorum claudam i. concludam
[illegible] i. julii cesaris et dum ne videar transtulisse non usus consanguineos i. non destitisse
[illegible] celesti templo i. de narracione julii cesaris deificati ad penates domos
prodigia penatorum romanorum sed ultimi i. amplius apprehendero scilicet despicio romana scilicet epistola
ergo postquam sic deliberavi non tangere plura epistola romana attingam i. describam externa scilicet
prodigia que scilicet externa inserta i. inscripta libris i. descriptoribus latinis ita i. taliter possunt
afferre scilicet auditoribus aliquid grate varietatis i. delectacionis et ornatus ut i. sic habet
magis autoritatis i. excellencie vel cesaris etc. (Tangit hic prodigia externa et pro-

Exercitu Xersis

mittit primum [istud] exemplum est sciendum quod xerses rex persarum proposuit subiugare totam greciam et primo et precipue atthenas qui
[illegible] innabilem exercitum et volendo convocare gentem suam fecit omnes sagittare
[illegible] sagittarum fuerunt in sue gentis et erat tantus exercitus quod eius terra non
[illegible] scilicet [illegible] quare misit ipse per mare magnam partem et habebat secum decies
centena milia militum et tria milia classium que ibant per mare sed temistocles dux
[illegible] atheniensis cum [illegible] ducibus dedit xersi innumerabilem conflictum ita quod coegit redire
[illegible] persam sed ante prodigium accidit quod equa magna leporem peperit ad pepit fructum
indicabat quod ipse cum tam magno exercitu non pepit fructum sed conflictum recepit Concludit sic
[illegible] contum i. natum partum eque i. quod quadam equa in exercitu persis i. illius
[illegible] xersis persarum filii darii regis grecie que scilicet exercitum [illegible] i. ducebat
[illegible] i. contra principiam greciam et precipue contra athenienses constat i. notum est apud
[illegible] historiographos clarus quod inostri i. quo prodigio et quod potest effectum prodigii est significatus
[illegible] eventus i. infelix casus tanti apparatus i. tam magni exercitus Narrat
vel narratur prodigium [illegible] quod qui i. ille xerses qui apparuit i. cooperuit mare
[illegible] i. navibus terram pedestri exercitu i. hominum peditum non militum euntium per terram
[illegible] per mare est coactus i. constrictus repetere suum regnum scilicet persarum agrestis gressu pavendo
[illegible] regressu ut fugaret ad i. ad similem leporis (Narrat aliud prodigium significatum infe-

Carem monte

licitatis eiusdem xersis et est quod ysteron proteron quod primo fuit hoc quod narrat in isto exemplo cum illud quod dicitur in preteritis
[illegible] intellectum est sciendum quod xerses disposuit ~~[illegible]~~ viribus suis ibat contra athenas
[illegible] eundo quidam mons athos nomine [illegible] silvam lacedemonie et non intelligas
[illegible] silva troyana dabat impedimentum xersi ita quod non poterat habiliter transire ipse
[illegible] fecit illud equari solo et per ipsum fecit mare ut melius et securius transiret cum exercitu

textus

3o [illegible] prodigii effectum [illegible] quo [illegible] 4o prodigium [illegible] [illegible] quia [illegible]

[illegible] quod tangit [illegible] tangit [illegible]

[illegible] fuerunt peperit leporem tunc [illegible] pro [illegible] fructus [illegible]

[illegible] p̄ [illegible] prodigium [illegible] [illegible] [illegible] in patria [illegible] est [illegible] 4ᵘˢ pᵒ
[illegible] augures [illegible] pro prodigio monuerunt persas et [illegible] ab incepto [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] sibi [illegible] [illegible] [illegible] de leonida duce grecorum [illegible]

De moniciis [illegible] persas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

et eum iret [illegible] usque athenas per victoriam lacedemoniensium [illegible] lacedemoni
quia cunctabantur atheniensibus tunc epaminunda dux lacedemoniensium et leonida
prefecto / epaminunda enim erat lacedemoniensium rex / et de leonida duce bellorum. Isti d
inter sestum et abidon in quodam passu arto debellavit persen / qui perses monitus per au
restituit sibi per [illegible] / et [illegible] [illegible] fecerit ipsum tantum [illegible] ut debet sibi [illegible] a la
mensibus qui astutissimi erant. Erat enim perses et ille de persia [illegible] / romanis et la
mensibus lacedemonienses et athenienses erant in resistencia romanorum / [illegible] de causa
notificavit persi [illegible] sibi a lacedemoniensibus quorum dux erat de leonida et rex e
minunda / Sed tamen perses debellavit athenas tria vice quia fuit [illegible] potencie et
homo et cum habuisset athenas tercio impetu et non potuisset subiugare totam greciam
athenas [illegible] [illegible] cum dolore eo quod non posset subiugare totam greciam / Construe sic
i. miraculum admirabile i. dignum admiracione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible]
perse agitanti i. facienti [illegible] invadende grecie [illegible] i. [illegible] debet athenas i.
[illegible] regem [illegible] [illegible] [illegible] monte athen i. [illegible] monte [illegible] grecie [illegible]
ipse lacedemonia [illegible] quia [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] eius i.
[illegible] in sanguinem non semel sed iterum et tercio quia tribus vicibus mutatum [illegible]
sanguinem [illegible] de quo prodigio magi et vaticinatores consulti i. [illegible]
monuerunt eum abstinere a proposito incepto [illegible] lacedemoniis et sic [illegible] autor [illegible]
dicit et alle perses monitus ante de leonida i. illo duce lacedemoniensium et spartanis
de illis populi lacedemonie qui sunt in contrata sparte [illegible] prodigia et responsa augu
monitus [illegible] a cesare i. ab augusto qui monuit eum [illegible] ab exemplo cesaris supra scrip
non credidit auguriis potuisset [illegible] cavere sibi [illegible] quod i. [illegible] aliquod vestigium i. [illegible]
i. sapiencie [illegible] in [illegible] pectore i. [illegible] [illegible] pectore persis / [illegible] ponit aliud

Mida vero enim [illegible] divicias futuras [illegible] regis indicavit et ponit prodigium [illegible]
[illegible] qui [illegible] fuit rex [illegible] [illegible] qui [illegible] fuit puerulus [illegible]
portaverunt grana in os eius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ille [illegible] [illegible]
in diviciis et sic fuit quia ipse fuit [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] frigie
fiebat aurum / et hoc [illegible] demonstravit sua cupiditate / et dicit fere [illegible]
[illegible] et perses fuerunt diciores [illegible] eo mida. Construe sic [illegible]
[illegible] formice [illegible] i. [illegible] grana tritici i. frumenti in os [illegible] i. [illegible]
puero dormienti i. dum iacet [illegible] [illegible] frigia fuit subiecta i. illa provincia [illegible]
tritici troyani [illegible] i. [illegible] prodigium augures et divinatores [illegible] [illegible]
i. illud [illegible] futurum [illegible] mortalium i. [illegible] homini [illegible] [illegible] et matri [illegible]
[illegible] i. [illegible] [illegible] i. ad quem fuit prodigium [illegible] tendebat i. significavit [illegible]
[illegible] fuit vana [illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible] frigie [illegible] i. [illegible] [illegible] i. [illegible]
[illegible] i. divicias [illegible] [illegible] habundancia i. [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] et homi[illegible]
diviciorem in cunabulis i. in principio infancie i. [illegible] sue data i. [illegible] [illegible]
i. grana et [illegible] [illegible] [illegible] fuerunt [illegible] prodigium [illegible] aliud [illegible] [illegible] prodigium

Formice vero mide ingentem sapiencia platonis indicavit [illegible] [illegible]
[illegible] plato puerulus dormiret in cunabulis apes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
matre [illegible] hoc / permiserunt ipsas apes stare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] more eius fecerit [illegible] mellis [illegible] [illegible] [illegible] plato [illegible] omnes alios in [illegible]
[illegible] quod [illegible] eius [illegible] ipsum ad scolas [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] sic [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 1ᵃ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prodigium i. 2ª [illegible] [illegible]
prodigii i. 2ª [illegible] 3ª i. [illegible] / Construe sic [illegible] valerius [illegible] i. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et merito i. racionabiliter apes platonis i. [illegible] formas i. [illegible] i. [illegible]
frigie / ille [illegible] reddit [illegible] [illegible] ille i. formice [illegible] i. fuerunt indices i. demonst[illegible]
felicitatis caduce i. modicum durature ac [illegible] fragilis i. [illegible] [illegible] i. apes fuit [illegible]
felicitatis solide i. firme et eterne i. [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] i. eloquencie [illegible]
i. [illegible] labiis [illegible] i. platonis dormientis infantis / Nutare hic [illegible] [illegible] prodigii [illegible]
[illegible] audita i. quo prodigio audito [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] i. dulced[illegible]
singularem i. [illegible] eloquii i. eloquencie emanaturam i. [illegible] i. ore i. [illegible] [illegible]
Et ut [illegible] valerius [illegible] [illegible] prodigium et [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] ille apes [illegible]
[illegible] i. [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible] athenas [illegible] i. [illegible] [illegible] flor[illegible]
i. [illegible] herbe odorifere [illegible] apes mellificat [illegible] de [illegible] colles heliconios i. [illegible]
ubi stabant poete et philosophi i. parnaso musarum i. [illegible] [illegible] [illegible] i. [illegible] [illegible]
doctrine [illegible] [illegible] fuit [illegible] plato instinctu i. voluntate [illegible] i. musarum [illegible]
[illegible] eas [illegible] [illegible] i. [illegible] dulcissima alimenta summe eloquencie i. plato
maximo ingenio [illegible] Et [illegible] de [illegible] [illegible]

et Boetius p dignu depictu ipsos p sapientia et eloquentia est
pfert p digno depicto p formam de qua dictu est supra
de tanto qui turpitone sunt et ideo sapiens velle est conditor
ne p Quaterij est mons a [?] regione alta
multis unde [?] Et colles ff flantis humecti
[?] timu p qui quo fuit flatus ff [?] est
gaudiunt flatus adversos a quibus ipsos mel [?]
aut est mos diuturnis meliss qui dicit de sapiente
palam p ipse ipsos non depicto mel vel humeri
et ideo flores tunc redolent quod depictant ipsorum [?]
super his Ciceronis et maximi eloquentiam qui fuit [?]
quod ipse Ethica [?] [?] de [?] [?]
ferns dei unde quam [?] ipsum [?] rep[?] que pater
congrat fine et ille ipsos max [?] [?] voluntas
[?] [?] publice [?] publicam sunt ut [?] ideo
non possit quod [?] patri [?] dixit [?] [?]
futuris ipse aliquid magni erit. Mortua [?]
rat sapien pfert [?] qui fit [?]

vt dicit Capuanus proferens de papiro verba capta et a[illegible]
de ipsa autem hunc sic valent comparari. Dicendum [illegible]
[illegible] fit plurimis philosophis dicit [illegible] ca [illegible] dicunt
libro phisicorum platonis [illegible] primum deus [illegible] putauit
[illegible] ~~[illegible]~~ deus ipsum [illegible] ~~[illegible]~~ et [illegible]
[illegible] multos non fit [illegible] platonis politicis [illegible]
dicit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que plurimis [illegible]
[illegible] capit [illegible] et quasi [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] qui ad [illegible] papiro ~~[illegible]~~
procedit ~~procedebant~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ipsum [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] de [illegible] prodigijs
+ [illegible] plat[illegible] et [illegible] [illegible] in polliceto li
A. [illegible] Capuanus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] papirijs et [illegible] papirum ad prodigio [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] papirum [illegible] dormiendo fit [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] papirum et papirum [illegible] in [illegible]
vt [illegible] dormiendo fit [illegible] papirum. Capuanus [illegible] ergo [illegible]

Et quoniam divitiarum

Hoc est quintum capitulum quod appellatur capitulum de sompniis et de visionibus que apparent dormientibus
Et dividitur in duas partes quia primo explicat [illegible] tangit in 2a parte continua i 2a [illegible] prima pars
dividitur in duas quia in prima premittit continuationem [illegible] adsequens capitulum a [illegible] et 1a parte
capitulo ponendo i 2a eius medicus [illegible] primo [illegible] ergo [illegible] describa [illegible] quaes i dor
multorum virorum sit adumbrata i assignata certis ymaginibus i [illegible] et [illegible] que [illegible]
describi [illegible] divitias inde [illegible] in dormiendo [illegible] sit [illegible] pr sompnia
[illegible] i elloquentia [illegible] Hic [illegible] dat modum procedendi [illegible] que [illegible]
[illegible] i aqua [illegible] ordinatur i [illegible] faciat [illegible] memoria [illegible] i narratione
in augusti i octaviani [illegible] Dein [illegible] cum medico [illegible] primo narrat
[illegible] fuit [illegible] medicus octaviani [illegible] quod octavianus [illegible] quod octavianus [illegible]
i 2a parte octavianum comedat i 2a [illegible] ergo [illegible] pre [illegible] sic [illegible] Julio
[illegible] octavianus adoptivus filius cesaris et anthonius [illegible] interfectores cesaris sicut
brutus et cassius [illegible] in grecia [illegible] octavianus et anthonius [illegible] eos et devenerunt
[illegible] accidit quod octavianus morbo infestatus [illegible] quod medicus [illegible] anthonius [illegible]
[illegible] castra ne audiret rumores armorum et ut citius convalesceret [illegible] octavianus [illegible] egrotaret
[illegible] ordinavit quod anthonius et alii duces [illegible] cum bruto et cassio [illegible] nocte [illegible] die sequenti
debebat fieri bellum pallas venit in sompnis artorio medico octaviani [illegible] ut moneret octa
[illegible] omni occasione remota deberet interesse bello artorius cum [illegible] octavianum
[illegible] sompnium [illegible] quod octavianus [illegible] die sequenti [illegible] in bellum
[illegible] brutus [illegible] illo loco octavianum [illegible] armatorum et cepit [illegible]
[illegible] et cum non invenisset octavianum [illegible] dolore omnia illa castra [illegible] et combussit et si inve
[illegible] octavianum interfecisset ipsum Nota [illegible] figura et ymago minerve i palladis [illegible]
[illegible] precepit artorio medico [illegible] octaviani capienti sompnum i dormienti nocte [illegible] illa quam
[illegible] in quo [illegible] die [illegible] [illegible] octavianus et anthonius [illegible] parte bruti
cassius [illegible] parte [illegible] i congressum [illegible] i admoneret ut moneret illum [illegible] octavianum
[illegible] infectum gravi morbo ne non interesset i abesset [illegible] plus i [illegible] committendo [illegible]
[illegible] valitudine i infirmitate [illegible] obedientia octaviani [illegible] sompnio [illegible]
octavianus audisset iussit deferri i portari se lectica i in bara in qua portatur [illegible] i in qua
[illegible] vigilat [illegible] adipiscenda i acquirenda victoria [illegible] infirmus
[illegible] laborabat [illegible] adipiscenda victoria super i ultra vires [illegible] erat castra [illegible]
[illegible] capta a bruto [illegible] comedat octavianum [illegible] laudando [illegible] ergo
[illegible] sompnio [illegible] octavianus [illegible] putamus [illegible] effectum [illegible] esse [illegible]
[illegible] augusti [illegible] i deputatum immortalibus i [illegible] molestiam [illegible] multa
[illegible] celesti [illegible] i octaviano qui debebat fieri deus [illegible] declarat sompnia

Augustum aut ultra

indicans mortem julii cesaris et dividitur in duas partes quia primo [illegible] i 2a
narrat i 2a audiunt [illegible] reddit rationem quare octavi
fuit sapiens obediendo sompnio artorii Respondit primo quia erat sapiens et considerabat eventus bellorum
[illegible] movebat [illegible] cesaris qui non credidit sompnio [illegible] morte [illegible] plurima
sit tibi [illegible] augustus [illegible] vero [illegible] nomina et domesticum [illegible]
[illegible] qui ad mortem [illegible] non [illegible] sompnio [illegible] augustum i octavianum
[illegible] ultra i [illegible] vigore [illegible] i [illegible] subtiliter [illegible] i considerandis [illegible]
augustus esset sapiens in omnibus agibilibus [illegible] cesaris magis [illegible] effectu [illegible] ut [illegible]
obediret sompnio artorii i sui medici Deinde cum [illegible] audiunt [illegible] narrat [illegible] parte subdit quando
hora occulto [illegible] comedas cesare i 2a non [illegible] primo [illegible] parte [illegible]
[illegible] qui noluit credere uxori sue [illegible] cesare [illegible] octavianum [illegible] ipse octavianus
[illegible] vigore ut debet obedire sompnio artorii sui medici quia audiverat aliud [illegible] cesare [illegible]
[illegible] in gremio uxoris sue que uxor [illegible] sompnio notificavit cesari ut caveret ne
[illegible] cum senatoribus [illegible] quia cesar noluit obedire dictis uxoris [illegible] verecundia
[illegible] ipse obediret mulieri [illegible] ad senatum et mortuus fuit [illegible] mortales
cesar [illegible] et quod cognosceret [illegible] status mundani [illegible] octavianum [illegible]
[illegible] fama et famosa [illegible] Nota [illegible] obedivit sompnio artorii [illegible] audi
[illegible] octavianus [illegible] dictam mulierem uxorem [illegible] julii patris sui [illegible] adoptivi [illegible] octa
filius sororis julii cesaris [illegible] vidisse in quiete i in sompnio cesarem julium [illegible]
[illegible] mulieribus [illegible] gremio sue uxoris nocte [illegible] illa quam [illegible] nocte [illegible] cesar
[illegible] i [illegible] quia non [illegible] Et audiunt super [illegible]
[illegible] atrocitate i crudelitate sompnii [illegible] non [illegible] cesarem
[illegible] cesare ut abstineret se a curia i abeundo ad curiam [illegible] ut audiret
[illegible] cesare [illegible] i conatum fuisse adire senatum [illegible] ad senatores [illegible] loco ubi [illegible]
[illegible] manus [illegible] senatorum et precipue bruti et cassii [illegible]
[illegible] violentia ne [illegible] i [illegible] sompnio mulieris i sue uxoris illud
[illegible] abstinuisse se a curia. Nota quod subdit quandam [illegible] hora occulto [illegible] comedando julium
[illegible] peteret [illegible] ipse respondit quod [illegible] nullius [illegible]

ubi [illegible] medici octaviani habuit [illegible] quod [illegible] octavianus [illegible]

fra [illegible]

Nota [illegible] ipse octavianus [illegible]

a senatoribus [illegible] a bruto et cassio

s. Julius pater adoptiuus et filius i. augustus psti .i. spali vintas fastigio .i. altitudine deitus
.i. no queuit sed id alt. s. Julius instruebat .i. ferebat ad eum i. gressum et una ad telum sunt opibus
.i. virtuosis longus orbis .i. magis terris tiestrum virtutum .i. iuste gerendorum adhuc restabat
alt. s. augusto .i. debebat tam diu multa bona agere ut mereret desiderari celum quam appetere. g.
.i. pater ipsa eum diu immortales esse .i. soluto noluit ab hac s. Julio cesare coguosci unitatoque
s. mundum pendente .i. stabilem noluit differri .i. prolongari ab alio s. augusto esse .i. adhuc
ad deum Julius cesar daret celo ad s. deus et augustus promitteret ut desideraret esse
quia post morte cesaris alii deum habuerunt romani quam dei loca eius reliquerunt octauianum ut
se iungat se virtutibus suis. Describit 3m somnium quia ea fuit uictorie romanorum [...] promittit
Illud etiam somnium
quod somnium in 2a parte [...] specificat 2a in vita eius Pauit quod
psa quia romani equites bellum cum latinis latini autem dicebant
quod adiacebat romanis et maxime cum tusculanis quia quos tusculanos miserunt duos consules s. pu
decium et tytum malium torquatum de cuius prosapia fuit boecius. Hunc consules venerunt i. mortem cum
quibus et inter tusculanos et romanos et non multis distans a vitebro et late eius mons venebat hostes
tusculanam et alii latini contra romanos. Sed quadam nocte cuidam speciei venit in somnio eius consulibus et postea
2o alteri et dixerat quod i. exercitus cuius consul moriebatur debebat superare hostes hec est si consul
moriebatur exercitus romanorum debebat vincere tusculanos et si ex duce tusculanorum moreretur in bello
eam debebant vincere. Et cum isti duo consules surgerent mane unus narrauit alteri et super quo
sacrificia et inuenerunt esta monstruosa quali quare non poterat ad fieri ui quod unus ipsorum moreretur
habebat uictoriam et tunc fecerunt pactum inter ipsos s. ad mouere duas acies et quicumque prius deferret
et prius debebat mori. Et ordinatis aciebus venerunt ad ingressum cum tusculanis et acies decii
accipere fugam cum non posset resistere tusculanis. Et tunc decius armatus in uno equo [...] se i. medio
inimicorum et multos interficiebat. Sed tunc tusculanum aggressi sunt eum et in cadauibus mortuus
tamen eum sed romani tunc videntes consulem sic mori viriliter aggressi sunt hostes et habuerunt
plenam uictoriam licet multi essent plures. Consequenter sic illud somnium sic dicens fuit s. magne
inmitacionis et clari exitus s. fuit tr. .i. adhuc sic somnium tesoris deciorum et de magna admiratione
quia romani erat valde modici in comparatione ad hostes et tr. de clari exitus quia consule ibi perempto
amore patrie quod s. somnium duo consules s. publius decius consul dictus sic et titus mallius torquatus
quo sic dictus de cuius prosapia fuit boecius videlicet i. prisio notauit eadem nocte post castra non
a radicibus montis ensebii .i. sic dictum non multum remoti a tusculana ciuitate et quod bello latino .i.
latinos ac priuilos et qui in bello Nam utrique eius specificat quod somnium de eius per quandam s. speciem
perducit .i. notificauit per speciem quietis .i. per imaginem somni uisum s. consulem imperatore consule exaltando
.i. exercitu deberi .i. deputari manibus .i. diis manibus .i. infernis quod terre matri .i. sepulcro
mater quia cepiuit ea et in tumentum reuertitur quod de exaltando parte exercitum deberi manibus et matri
aut post perducit s. illam aciem esse habituram uertissimam uictricem .i. cum uictoria utriusque
acies s. duces unus s. s. super copias hostium .i. in desperacionem se misisset quod deuouisset sese
pone dispositus sit super eas s. copias hostium exta .i. interiora hostiarum s. immolatarum congruenter
quemeret somno .i. dictabat illud eum sacrificia per somnium sequenter et quod consulibus ad apparitionem i. pu
tensis illud s. quod debet se dupo oppone morti sacrifico .i. sacrificando luce primam .i. i secundo
die post somnium s. posset aliter .i. remouere et cunctatur aspiciendo per somnium cum excercitus .i. consulibus
mandatum exercitum s. responsum facit certis .i. dictatis 2e deputatis esset .i. adhuc monstra .i. in
deorum s. quod diu inhibent omnino sic debere fieri ut spirito consulibus renclanant dominent quod post esse
somnum de ut sit .i. ille luget .i. supremes fata .i. infortunia patrie s. rome sue capite .i. sua
uita .i. sicut vince totum .i. iste dux cuius acies a aguis militum uiro sibi uteretur totum tam patie
totum instrumento querere cepissent laborare .i. deficere in bello que s. fata depoposcerunt .i. pecierunt
decium consulem nomine s. illorum s. consulum formidate s. deponere vitam pro patria quem inter eos .i.
sunt quenerio et sedeuit inter consules. Quod ad quemque in quo somnium aliquis notificat et dicitur [...]
Sequitur eque
primo quod narrat 2o narrat de primo quod somnium pertinens ad publicam religionem
eque .i. similiter sic somnium predictum [...] Deinde cum de ludis quod
et dicit in de p. na po pot [...] in 2a parte post exempla inferius 2a illa vitiis [...]
quod scribitur ut titus eius romuli construxit quoddam templum ionis in roma propter notum quod fecerat cum
sabinis vicissent sabinos propter duas acceptas dum quo templo ordinauit ludos ut magis imperii honoris
ad quos ludos pagani eligebant quendam optimum ioculatorem qui ibat saltando in circulo
quod inter gentes gerebat adhuc videndum sed quidam romanus i. summo mane in quo pro causa ludi debebat
exerceri duxit suum seruum ad ferendas per illum locum et primo impiter indignatus quod sic flagiosus tuus
per istum locum in quo debebat primo mane ludi celebrari significauit in somnio cuidam hori latino et uoluit
Item iste veniat ad eundem ludos ut narraret consulibus ut ludi instaurarentur quod tunc hor
terre impiter fecit cum [...] et per somnium 2o incidit [...] consulibus [...] que se fuit in lectica fo
et consulibus somnium [...] tunc facit per ea consules per istum morbo infectum restaurauit
ludos multis sacrificiis primo parte quia quod quod esset festum aliquid quod non per iusticia fieri de latronibus
et homicidis [...] quod de se tota potestas cypsorum s. plenum quod in in
At ne illud
applicat reclamans 2 primo quod narrat 2o exemplum et 2a minore de primo quod narrat
id s. somnium dicens equum i. recte ne i. non supra inuoluerim silencio .i. te
ciuitate sic sic ut somnium predictum quod autem hor latino fuit inuolutum silencio Deinde cum de
quod exemplum intentum et dicit in de p. quod in prima parte somnium sequitur in 2a aut parte exemplum somnii notificat

multis antiquus habuit affectum ad
Sed quid mirum [illegible] bene merite pro re publica valebant et ad mortem
rempublicam quam [illegible] eligere pro [illegible] [illegible] vel [illegible]
et [illegible] [illegible] in plus [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
alium [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] pro [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] bellum [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] pro [illegible] quam [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] publicam [illegible] cum [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] cum [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] li 2 5 28 [illegible]
[illegible] tanta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hostium
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hostium [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ plus [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] morte [illegible] salute [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] furor
[illegible] [illegible] [illegible] fortis [illegible] ut [illegible]
~~[illegible]~~

Deliberacio // prima [illegible] A nostris temporibus quod sit orna-
tum torquatus ta[illegible] i[d est] torquem cepit Urna[illegible]
Manlius dictus fuit Torquatus pro tanto quia quando [illegible]
cum urbe Romanorum bellarent unus de Gallicis exercitu [illegible]
ad duellum aliquem de exercitu Romanorum [illegible] quem
tunc Manlius [illegible] unus de senatoribus [illegible]
duellando interfecit [illegible] torquem de collo eius
suo collo imposuit Et inde Torquati [illegible]
[illegible] appositum [illegible] dictus torquatus [illegible]
De quorum genere fuit Torquatus publius [illegible] Valerius
[illegible] Corvinus dictus plurimum [illegible]
eo quod ad [illegible] corvum ordinabant [illegible] aut [illegible]
[illegible] ordinarie [illegible] plurimum
[illegible] prima [illegible] prevaricabatur / vel [illegible] / vel [illegible]
[illegible] Egidius de regimine principum li. 3 p[ar]te
[illegible] bellantes [illegible] bellum [illegible]
[illegible] ordinabant / [illegible] aut hastes [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] ordinaverunt [illegible]
ut [illegible] papa [illegible] / [illegible] bellum [illegible]
[illegible] ordinabant [illegible] prevaricabantur
et hastes [illegible] papa [illegible]
[illegible] ordinabant [illegible] ut [illegible]

[illegible] accidit ulto die m(en)sis p(rim)o [illegible] de latronibus ac [illegible]
[illegible] aliis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut dr [illegible]
[illegible] dc a[illegible] 17 [illegible] [illegible] de mense [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] apparuit et [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] fit [illegible] flamminis [illegible] a flamine [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
flamminis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

204

Paragraphus [illegible] qui petit ad [illegible] de Gaio Cesare [illegible] presumitur a
capite [illegible] que [illegible] dicunt [illegible] u [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Tiberii Cesaris [illegible] [illegible] [illegible] papam [illegible]
[illegible] eum [illegible] eius morte [illegible] [illegible] Tiberium Cesarem et [illegible]
[illegible] [illegible] fuit [illegible] [illegible] Gaii Cesaris [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] tribunatu fuerat [illegible] Tiberii Cesaris [illegible]
[illegible] quo [illegible]
et eum [illegible] Celius Antipater autor Romane historie
[illegible] eius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Tiberii Cesaris fuit [illegible] [illegible] [illegible] tribunus
[illegible] quum fuit [illegible] [illegible] apparent [illegible] [illegible]
Gaio Cesare [illegible] [illegible] eum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in eum [illegible] [illegible]
ab [illegible] [illegible] [illegible] fuit [illegible] et [illegible] [illegible]
Cesar [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Laudali et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Gaius Cesar [illegible]

Non
Romul[us]

a uer aliud exemplum provincie pone quod scitum est quod quidam cives insurrexerunt contra ciceronem qui sua eloquentia
ulta famosa peragebat in urbe et tum ipsi inimici fecerunt conspirationem calumniando ciceronem et expulsus ab urbe Romana
et relegatus in civitate atina et cum staret in suburbiis sive in vinea atinatis fuerunt ei marius in
sompno ornatus sicut consul erat consul cum littoribus precedentibus quem marius precepit cuidam suo lictori ut
duceret tullium ad suum sepulcrum quod postea significaverunt quod complendum est factum et postea a senatoribus senatoribus
in templo iovis facto a mario de revocatione tullii qui sua peritia civitatem decorabat cum ille
utilissimus et sapientissimus esset et in illo consilio obtentum est quod tullius revocaretur ad urbem et paulo post
revocatus fuit a senatoribus marius autem fuit arpinas sicut tullius et marius fuit filius cuiusdam car-
pentarii scilicet magistri dolando ligna et tullius fuit filius fabri sed quamvis de vili prosapia ambo tamen
venerunt in urbe ad maximum statum Con[tinuacio] sed marius cicero id est tullius pulsus urbe conspiratione
tractatu et imitatione inimicorum id est invidorum putavit gavium marium ornatum insignibus id est orna-
mentis consulatus factum obviam id est obviantem sibi scilicet tullio vaganti id est erranti per quendam campum sive
[illegible] regionis per lata deserta marius dico interrogantem eum scilicet tullium quid id est cur formaretur id est deduceretur
pro certo cum sic id est per viam non rectam ita tam tristi vultu id est dolore confuso et quia audivit suo confuso id est conciliato
animo id est cum dormiendum cum ille scilicet tullius indicaret id est narraret cuiusquando nulla campi attinentia con-
civitatis carparie demisit id est postea scilicet tullius putavit marium comprehendisse suam id est marium tullii dex-
trum dextram scilicet marius et quia audito casu id est infortunio tullii quo conflictabatur scilicet tullius tristabatur
et propter quia assignavit causam quod deposuit scilicet marius proximo lictori id est actori qui in aliis locis est reputata
scilicet tullius ubi in sepulcro suo aliud scilicet quod indicavit somnium sed prope consultum id est decretum et consilium
natus est statim de reditu eius scilicet tullii ad urbem romam in aede id est in templo iovis marianae id est a mario
dicta sua capella cum marianum sepelliebantur ideo quia propter capella
marii pro eo cum constructa est sciendum quod Gaius graccus et tyberius fuerunt nepotes affricani maioris

Gayo aut graccho aliud sompnium qd morte eius principibus romanis indicavit et

alii tyberius famosissimi et quia isti erant geniti ex nobili prosapia extollebant
magna superbia et volebant semper retinere tribunitia dignitate [illegible] tyberius gracchus
factus contra tribunus contra voluntatem senatus et nobilium propter quod senatus insurrexit contra
eum et ipsum trucidavit et postea fuerunt omnes gracchi scilicet gaius gracchus frater eius et sua
sepulcra sed tractu temporis approbatione amicorum gayus gracchus revocatus est ad urbem
per causam contra voluntatem senatus voluit esse tribunus sed fuit trucidatus sicut frater eius
et fuit significatum sibi per somnium eum debere mori tali morte qua ipse frater erat
et consensus ipse... gaius significasset quod somnium multis suis amicis narravit sibi per eum
quod sibi contigit sed per somnium intrabat et cum aliis sunt fieri et expectare et reponere a superioribus

Iuxta hanc materiam de sompniis est sciendum sed anima fuit in motu tunc intellectus non potest fieri
impressio seu sigillatio cuius contrarium potest
motum ideo pueri ebrii et sanguinei nimium calidi et maniaci id est stulti non sunt intellectu
distincto et tamen quod multo calidior in ipsis est circa partes superiores cerebri in qua organo viget
intellectus quod motus est plurimus et vehemens turbatio accidit ipsis propter nimiam caliditatem in eis
vigente cum calidum est motivum sed cum calor remittitur et quiescit tunc efficiuntur sapientes
et in senibus accidit accidit autem sepe quosdam pueros cum pueri videri sapientes quod calidum
impressum humiditati quasi sopitur ideo non possunt illos in motu cum calidi ubi suspendantur
humido et ... ponitur in motu cum autem illi pueri crescunt tunc humiditas incipit superari a calido
et motus accidit eis vehementer et tunc mordinati fiunt ut quosdam vidi
in principio sapientes videbantur scilicet de sompniis autem sciendum quod causa cum quis comedit
calor naturalis revocatur ad interiora ad digerendum cibum ideo tunc per consumptionem surgunt et ex tali de-
coctione fumi ascendunt ad verticem et oppilant meatus per quos transeunt spiritus in vigilia
et sic contingit sompnus Item quia in primo sompno anima ponitur in motu cum calor ad interiora
revertitur ideo anima cum est in motu impressiones rerum non suscipit ideo tunc non sompniamus ut
plurimum et si sompniamus non recordamur propter motum anime ut species reputatas distinctius
non apponetis quod in processu sompni calor ad interiora remissus facit consumare humiditatem
vaporosam ad organa fantasie et sic anima est in motu tunc tenet intellectum ligatum non
permittens eum intelligere sicut in vigilia pacit ebrietas et egritudo cum cibus digestus est
tunc anima sedata est a motu vegetativo tunc est in ... sompniare quod anima naturaliter vehementius
movet spiritus partes superiores organo intellectus ad eum venit ego etiam dicam demane non
sorviam cum similitudo fiat in fantasia propter quod tunc contingit in sompnus sentire et contra
quemquam occupati fuerimus in vigilia sic pre multociens in sompnus philozophantur
et milites pugnare videntur aliquando apparent impressiones monstruose et sompnia
prava sicut melancolicis et febricitantibus quod sunt in cerebro spiritus ventuosos et paruos

Dicitur quod alii quod
operatur propter
victoriam ipsius
sillam
pro ilico id est sompni
in uno alio [illegible]
campulos non
in templo iovis
fecerunt quo
cantus in ipso
de reditu eius
vocis [illegible]
[illegible] et cum
sed bella
romani
[illegible]
Iste autem tulius
fuit filius
fabri [illegible]
filius carpentarii
in tantum
ereptus in Roma
fuit reputatus
et cum consulibus
magnus [illegible]
[illegible]
textus

postea expulsi
fuerunt de Roma

turbant [illegible] quoniam vigilantes meliora sunt sompnia eo quod tunc vigilat sollicitatur intellectus magis et meliora [illegible] in die fingunt simulacra rerum nobilium que [illegible] excitant. [illegible] illi qui peioris sunt dispositi significat intellectu per [illegible] fatui loquantur [illegible] et [illegible] et pravi aut [illegible] quod corporis prona habentes dispositionem [illegible] quidam [illegible] pravorum sompniorum et falsorum et ita est quod corporis dispositio proportionat fantasie [illegible] in sompnio [illegible] [illegible] inferior quod sompnia [illegible] ut plurimum sunt a bonis [illegible] et [illegible] tibus [illegible] sedata a passionibus et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] digestio [illegible]

[illegible] in quibus [illegible] sunt sompnia illusoria quedam [illegible] que [illegible] sit sollicita in vigilia [illegible] occupata sicut [illegible] reputatur [illegible] et [illegible] habet [illegible] sompniat [illegible] et [illegible] consistit sompniorum qui magis temperate consistit complexionis. Aliud [illegible]

Vincit hunc iste sompnium sompnium et primo [illegible] [illegible] ibi [illegible] ~~apud [illegible]~~ [illegible] primo illud sompnium [illegible] vincit dicit [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] hunc iste sompnium [illegible] predicti [illegible] dicit ~~apud [illegible]~~ [illegible] et primo [illegible] ponit effectum [illegible] ibi [illegible] hac nocte. Preambulum [illegible] [illegible] quod mortuo Cesare Julio orta erat discordia [illegible] ~~[illegible]~~ ~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~ pacificavit ipsos et diviserunt [illegible] inter ipsos [illegible] [illegible] et venit Octavianus [illegible] [illegible] ut ipse dominaretur Gallie [illegible] Italie et fere toti Europe [illegible] [illegible] Antonius at in sorte sua venerunt [illegible] Ethiopia Armenia [illegible] et [illegible] orientalis sed Cleopatra suasit Antonio [illegible] movere bellum contra Octavianum qui [illegible] [illegible] Octavianus [illegible] venit in Egyptum et ibi fecerunt asperrimum bellum [illegible] in [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] et [illegible] erat montes [illegible] inter quos iacebat mare ita quod in mari [illegible] in illis montibus factum [illegible] bellum et victus fuit Anthonius qui arripuit fugam in Allexandriam cum [illegible] sua et [illegible] [illegible] a militibus Octaviani [illegible] Cassius Parmensis qui fuerat ex parte Anthonii timore Octaviani [illegible] [illegible] Athenas [illegible] tota Grecia favebat partibus Anthonii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Octavianus paulopost expugnavit Athenas et [illegible] [illegible] omnes illos qui erant fautores Anthonii [illegible] quos mortuus fuit [illegible] sompnium suum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] malum et [illegible] [illegible] [illegible] malum. [illegible] clara [illegible] [illegible] [illegible] sompnium [illegible]

Temporibus tamen Secundo [illegible] ibi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sompnium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sic [illegible] [illegible] [illegible] sompnium [illegible] [illegible] sompniat [illegible] [illegible] magnum [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Rufi [illegible] [illegible] equitis romani equites dicebant [illegible] qui non erant nobiles [illegible] ignobiles est annotatum [illegible] annotatum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sompnium [illegible] verificatum sit [illegible] est annotatum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod duo erant ludi quibus romani precipue utebantur [illegible] ludus [illegible] qui fiebat ad honorem [illegible] et ludus gladiatorum qui fiebat ad [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] instituerunt [illegible] et quia in Sicilia [illegible] [illegible] et subiugata [illegible] [illegible] magnum [illegible] et [illegible] laborem [illegible] Carthaginenses qui Siciliam subiugare [illegible] [illegible] romani [illegible] utebantur [illegible] ludis gladiatorum [illegible] lusores dicebantur [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] magnas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] ludus quadam [illegible] fiebat in [illegible] insula Sicilia a romanis [illegible] [illegible] unus illorum pugilum in pugnando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] adeo [illegible] [illegible] civitates [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iste Rufus [illegible] sompnium verificatum fuit. Sompnium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fanta[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sompniat [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sompniat [illegible] [illegible] Sompnium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fuit sompnium pharaonis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Hanibalis ecce [illegible] [illegible] de Hanibale qui tam in vigilatione quam in dormitione [illegible] cogitatione et totis viribus fuit infestus romanis de quo [illegible] Titus Livius quod sic natura creavit [illegible] Aristotile ut revelaret secreta nature ita Hanibale creavit ut esset infestus romanis qui Hanibal in dormiendo hausit ymaginationem suo proposito [illegible] suum propositum [illegible] voluntas erat invadere Ytaliam [illegible] sompniabat quod Jupiter mittebat [illegible] iuvenem quo [illegible] duce ipse deberet destruere totam Ytaliam quem iuvenis monuit ipsum ne retro flecteret oculos [illegible] Hanibal retrospexit et vidit serpentem [illegible] destruentem [illegible] quo Hanibal [illegible] et iste iuvenis respondit

Octavianus et Anthonius [illegible] [illegible] et Lepidus dividentes [illegible] [illegible] Cesaris

et Anthonius [illegible] [illegible] apparuit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Non [illegible] demon

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hanibale [illegible] [illegible] dormitione [illegible] vigilatione [illegible] tote [illegible] cogitatione [illegible] infestus fuit romanis

ille serpens significabat destructionem Italie et nil aliud voluit dicere hanibal Sed per illum serpentem
intelligitur hanibal qui suo impetu fere totam Italiam destruxerat ut narrat Titus livius. Unde
subiugavit in Italia preter quasdam arces sitas in montibus etc magnam stragem dedit Romanis
in 2o li. Primo aliqui tamen exponunt quod ille serpens fuit postea scipio Italicus qui dedit conflictum hani-
bali et expulit ipsum de Italia et fecit ipsum Vti per terram et fugam arripere Sed quevis expositio est
ut per serpentem intelligamus fatum vel voluntatem deorum vel constellacionem per serpentem hanibalem assum-
tum sicut serpens per vastacionem destructionis Italie Con. sic Sompnium hanibalis ita s. fuit certe
predicacionis i. vere prenunciacionis et pronosticacionis quod i. similiter fuit detestandum i. humano sanguini i. male-
dictum quia ad futuram destructionem s. Romanorum tendebat hoc sompnium Ex quo patet quod male exponunt illi qui per
serpentem intelligunt scipionem cuius s. hanibal non tamen i. non solum vigilatus i. cum hani-
bal vigilabat sed et ipsa quies i. dormicio fuit hostis populo romano vestro imperio. hausit hic narrat
autem per quod hausit i. hauriendo sompniavit s. hanibal i. figuram sompni concinentem i. conformem suis
votis i. desideriis quia per et estimavit iuvenem excellenciorem i. nobiliorem specie mortali i. huma-
na fore missum s. hanibali a Iove i. a deo ductorem dicto iuvenem Italie i. vadende i. in sulcatoris
cuius s. iuvenis monitu i. precepto secutus primo oculis vestigia i. multam partem hic s. quod non
respiciebat retro nec removebat oculos ab illo iuvene sed mox i. subito respiciens i. retro aspiciens
pone i. post voluntati humani ingenii prona scruptande vetita quia semper pro pena rei que prohibetur
ei accidit i. vidit serpentem immense magnitudinis prterentem i. destruentem omne s. illud
quod obviam fuerat cum impetu rumpentes i. ventos pluviales descendens quod pro et luce i. die
involutam nubibus caliginosis i. nubibus obscure cum magno fulgore celi i. fulguracione
post eam s. serpentem attonitus hic ponit suum terrorem. deinde i. postea attonitus i. territus interro-
gavit s. iuvenem quid nam esset monstrum s. hoc et quod potentiam peticionis et pronunciacionem
dabat. hic dux hic ponit responsionem peticionis. hic dux s. ille iuvenis missus a Iove inter
cideris o hanibal vastitatem i. consumpcionem ytalie pande sile i. non interroges plus et certa
fatis permitte s. archana que non debent omnino revelari

Nam bene macedonie rex. hic narrat sompnium Alexandri et primo quantitatem 2o execucionem ibi ca-
Namque. d. primo Cum sibi per quintum bis Alexander rex macedonie per mortem erat per quietem
i. dormicionem missa ymagine s. somnifera ut esset diligencior i. accuracior custos vite
sue et hoc s. fortuna sua voluisset instruere eum i. informare consilio cavendi i. vitandi pi-
culum nam per quia s. alexander prius cognovit sompnio dextram cassandri illius principis pe-
stiferam sibi quia sensit exitum et mortem et fine Cum per quia estimavit s. sompniando allex-
ander se interfici ab illo s. casandro cum frequentius numquam vidisset eum deinde i. postea
retulit i. commovit suspicionem animo i. ex animo veneficium i. venenum paravit iam adversus capt-
sum i. vitam alexandri quo s. veneficio creditur occidisse i. mortuum fuisse allexandrum
magnus cassandri illius principe abiecto i. pronunciato visu greco s. quodam conclavat fidem
sompniorum sicut dicitur. Sompnia ne cures ut i. postquam casander venit i. conspectu eius s. allexan-
dri interposito tempore s. unius anni et octo mensium et quorundam horarum Intellectu prius quod
scias quod allexandro predixerant sui aurispices quod debebat venenari a filio cuiusdam sui fami-
liaris non declarabatur filius cuius iste esset propter quod allexander ivit ad templum Appollinis
causam sciendi hec fuit et ibi invenit carmina in quibus continebatur quod ipse debebat a filio
venenari principe Sed non potuit determinate scire cuius esset quia fata noluerunt quod hec
sciret determinate ne caveret Sed tamen ipse postea sompniavit quod debebat trucidari a casandro filio an-
tipatris quem numquam viderat Sed postquam cognovit eum esse filium antipatris sui amicis-
simi non credidit et ut narrat Galtherus in allexandro venenatus fuit post sompnium transacto
tempore unius anni et octo mensium et aliquarum horarum.

Auge indulgenas aliud sompnium et primo quantitatem 2o execucionem i. 2a bis eum super dicte Nota poeta
habuerunt in poeta Simonide longe i. valde indulgenas i. benignus super de se
in allexandro cuius admonicionem roboraverunt i. firmavit firmitate consilii quia deduxit
ad effectum Sompnii hic Rursum videt quietem i. tempore dormicionis salutarem i. que cessit Sed ad salutem
deinde cum d. de eius hic narrat. Pro cuius intellectu sciendum quod Simonides fuit poeta Atheniensis
valde famosus et composuit tragedias et cum vellet peregrinari venit ad portum cum quibusdam sociis
ubi cadaver erat quod cum fecit portum quod debet illud sepellire propter quod ille Simonides illud sepel-
livit cui per sompnium cadaver primitiavit et precepit ne conmitteret se mari in sequenti die quod Simoni-
des pronunciavit sociis qui noluerunt ei credere et cum socii navigassent orta est tempestas
in mari et sub mersi sunt in conspectu Simonidis. propter quod Simonides fecit quendam librum de [illegible]
cadavere et in die sequenti tranquillato mari Simonides ivit quo ire volebat Con-
sic s. simonides admonitus ab eo s. corpore ne navigaret prima die interra remansit cum
ipse appulisset i. addirexisset navem ad litus et mandasset sepulture corpus i. cadaver iacens s. ibi
in permixtum deinde s. socii eius in soluant s. ex littore illo sunt obruti i. submersi in conspectu eius

Nota

Simonides dicitur fuit … quod plus … fortiter ut supra … Nota. quod allexandro dicit … iste … Simonides fuit poeta Athen… fuit in medio … propriam.

scilicet ipso vidente tempore scilicet Simonides letatus est scilicet quod maluisset credere vitam suam i. nam quod somnio
themo autem scilicet Simonides scilicet beneficii conferavit i. extimavit illum ellegantissimo carmine
Simonides dico constitues melius illi et diuturnius sepulcrum i. famam in metris honorem quam
struxerat i. sepulcrum illum fecerat in desertis i. in litoribus et in ignotis arenis
efficax et illa quies ponit aliud sompnium regis Cresi et primo contractat 2o exequitur ibi 2a via e duobus
de primo contendo Et illa ymago i. visio quietis i. sompnium quam anxius regis Cresi confecit i. stravit
et creavit conpriz mentium per pronosticatam Deinde ostendit dolorem scilicet per mortem filii sunt super
et efficax i. ad effectum ducta sunt sicut ymago Simonidas efficax fuit. Deinde cum dicit E duobus
narrat sompnium et dividitur in iiii partes quarum primo narrando sompnium ponit curam Cresi propter vitam
i. felicitatem notificatam sed in sopnio In secunda parte ponit mutationem fati et poenam In 3a parte increpat
fortunam In 4a ostendit bonitatem Cresi i. 2a Necessitas 3a ibi et quid ea potissimum 4a ibi
Nota — hic crcsus Ponit (?) intellige sciat lector quod hic loquitur de quodam Crcso: Vocavit enim magister Cresum regem
lidorum paulo ante formidabilem [illegible] Iste Cresus fuit rex Lidie prius Grecie iuxta montem Oly-
mpum a quibus Lidys traxerunt originem Tusci nam fuerunt duo fratres scilicet Lidus et Tirenus et quia
regnum erat valde parvum pepigerunt quod unus recederet et alter regnaret et tetigit Lido sors quod remansit
a quo patria nominata est Lidia Sed alter frater Tirenus venit cum gente sua in Ytaliam et edidit
multas civitates Tuscias a quo denominatur mare Tirenum et ad propositum ergo quod cum Cresus sompniasset
quod eius filius primogenitus qui debebat regnare post ipsum debebat mori ferro et habito consilio
ab aurispicibus quod illud non poterat vitari ipse precepit filio quod numquam iret ad bellum et multa
que patent in textu scilicet sequuntur quod illo tempore venit quidam aper in Olimpo monte qui devasta-
bat omnes segetes et interficiebat agricolas per quod illi agricole imploraverunt auxilium a rege
Creso qui misit quosdam iuvenes ad trucidandum aprum tunc filius Athis dixit patri
quod ipse volebat ire sed pater nolebat qui Athis ne timeret quod non destinatum erat quod ipse debebat
mori dentibus apri sed ferro et sic pater se invitum permisit ire ipsum quod postea interfectus est a fami-
liari cui commissa erat custodia ipsius cum ipse vellet percutere aprum ut i. evidenter patet. Considera
Nam per quinta Cresus extimatur scilicet in sompno Athim i. filium sic deinde prestanciorem i. meliorem
e duobus i. e duobus filiis et ingenti agilitate i. magna levitate et dotibus i. virtutibus corporis
quia magnitudine fortitudine et pulcritudine et per destinatum i. deputatum successioni im-
partim quia primogenitus ereptum i. occisum sibi ferro itaque ergo cura i. diligentia patria
i. paterna scilicet Cresi patris cessavit auferre i. removere nulla ex parte quidquid i. omne aliud quod prohibe-
bat ad evitandam acerbitatem de impietate i. notificate in sompnio cladis i. mortis filii primevus
scilicet Athis solitus mitti a Creso ad bellum gerendum est detentus domi i. in civitate. Habebat Cresus
armamentum i. locum in quo tenebantur arma infectus i. impletis et venit a ferreo copia om-
nium telorum et scilicet armamentum amovere i. removere et claudi iussit utebatur scilicet Athis comitibus
cum gladio vetiti sunt scilicet a Creso comitibus accedere scilicet Athim. Necessitas x fatalis tamen i.
comitis cura. Hec est secunda particula in qua ponit potentiam fati mutabilis scilicet fatalis tamen i. comitis
cura primo tot egressus dedit aditum i. introitum luctui i. morti Athis. Ecce enim declarat
modum. Enim ex quia filius scilicet Athis extorsit scilicet a patre i. per iram et molestiam obtinuit ut
mitteretur scilicet Athis a patre ad opprimendum enim i. devincendum aprum, eo quidem facilius
i. certe levius scilicet Athis extorsit a patre quod ex quia sevicia i. crudelitas exponebatur non minus
tu dentis scilicet apri sed in metu ferri enim i. quod aper ingentibus magnitudinibus vastarum i. destruebat cul-
ta montis Olimpi i. agros et segetes illius montis Asie cum strage agrestium i. rusticorum
qui per hoc impetraverunt auxilium regis ex et cum regium auxilium scilicet Cresi implorantes
esset petitum in usitato malo i. propter pestem apri. Verum per sed pernox casus imminentis molestie
detorsit lanceam venabulum in eum scilicet Athim lanceam diu missam gratia i. causa petende
fere scilicet apri occidendi dum omnes sunt intenti scilicet venatores interficiendi summe acri studio:
maxima cura. Et quidem culpat fortunam et quidem i. certe casus semper voluit aspergere i. fedare
potissimum i. maxime eam dextram cuiusque nephande cedis cum scilicet dextre tutela filii scilicet Athis
erat mandata a patre Cresi. Sed hic ostendit bonitatem Cresi quia Cresus expiavit i. purgavit
sacrificiis ipse deos veritus i. timens deos hospitales i. familiares et amicales quia hospicium
erat in magna reverencia apud antiquos et ille familiaris erat hospes hospicii et amicus Cresi ex-
piavit illam dextram supplicem et humilem et supplicantem violatam i. fedatam non ex alio
sanguine homicidii impudenter i. non verecunde quia ex causa pacti et non voluntatis i. non digni tum
Et Cirus aliud sompnium innuit et primo continuat 2o exequitur ibi secunda Ortus enim Deinde per quidem
i. certe nunc Cirus superior i. primus scilicet ille rex Asie fuit parvulum argumentum i. fides i. munere
nimitatis fatorum i. implicabilis dispositionis celestis. Deinde cum dicit cuius ortus hic exequitur
premisit intellige est sciendum quod Cirus superior i. prior et principalior qui habuit tot regna sub se de quo
loquitur Boecius scilicet quod iste vicit Cresum regem lidorum est sciendum quod Astrages rex Asie scilicet iste
habebat tria regna sub se scilicet regnum Persie Medie et Yrcanie et stabat in oriente scilicet in Asia qui As-
trages nullum filium masculum habuit nisi unam mulierem scilicet Mandonem de qua sompniavit quod vina
filium

in filium lanceam detorsit. et pro certo accidere hanc casum filii credidit (?) [illegible] familiaris deos vindicavit [illegible] factorum non posse [illegible] pro parte sua [illegible] apparuit [illegible] id quod sua sunt quod suo [illegible] debebat

[illegible]

eius inundabatur omnis asiatica / et etiam in nocte sompniavit sequenti quod quedam vitis erat orta inter crura
ipsius vel in ano ipsius qua adumbrabat cunctas partes sue donacionis propter quod ipse habuit au-
gures et peciit ab eis quid ista sompnia significabant qui augures dixerunt quod ex ista man-
done debebat nasci filius qui expelleret ipsum de regno et dominaretur toti asie etc. Cum astra-
ges timens tradidit filiam cuidam nobili medice condicionis et cum filia peperisset fecit
sibi apportari filium et precepit cuidam suo familiari quod portaret illum puerum in altos montes
et poneret lacerandum canibus qui familiaris in montem ivit et cum ibi esset tamquam sapiens cogi-
tavit quod astrages erat iam senex et quod regnum exspectaret ad filiam a qua recepisset malum primo — Sic filius suus in-
et tunc ipse tradidit puerum cuidam pastori [illegible] quem pastor hilaris reportavit puerum ad domum et cum — [illegible] canibus
uxor paulo ante peperisset educavit puerum illum simul cum suo quem cirus [illegible] crevisset missus est ab eo — dicitur [illegible]
pastore ad custodiendum pecudes et verberabat omnes alios pastores et fecit se eligi regem super
pastores / et omnes arcebat propter quod illi pastores denunciaverunt regi astragi [illegible] cirus q-
uomodo est coram rege / quem cum rex aspexisset vidit quod erat similis filie sue ipse secrete peciit ip-
sum illorum pastorum que esset parentes eius / quem secrete inquirat de quo processus erat a quodam
suo familiari tunc rex dedit licenciam istis pastoribus et precepit quod lumenis ibi remaneret et misit
pro illo familiari cui preceperat quod puerum poneret canibus qui cum venisset peciit ipsum si fecit quod sibi prece-
perat ille respondit quod ita / tamen rex ostendit sibi puerum / et michi dixit / tunc ei / nisi quod precepit ei quod
haberet curam de illo sicut de suo filio / et ut doceret eum dimictare // Postea tractu temporis accepit
filium istius familiaris et interfecit ac posuit ei nescienti ut comederet Deum manifestavit illi
quod [illegible] comederet filium suum qui tamen sapiens tunc nichil dixit // Sed tractu temporis quedam civitates
persarum essent sunt rebelles astragi propter quod rex preparavit exercitus contra eum qui rebelles // Sed timens
[illegible] civitatem [illegible] ne efficerentur rebelles precepit suo exercitui istum militem cui appo-
suerat filium quia non dedat canibus cirum / et precepit sibi ut duceret secum cirum timentem qui
familiari cum venisset cum exercitu ad persicos suasit eis ut eligerent cirum in dominum eorum cum
rex esset senex et sic illi fecerunt. // Sed senties rex astrages recordatus sompnii timens ne cirus
expelleret eum de regno vindicaret se de istis in iniuria preparavit [illegible] magnum exercitum et venit contra
persarum et in primo bello habuit victoriam / cum illi de persia fugerent / tunc mulieres de civitate
sperando eis [illegible] propter quod illi [illegible] muribus contra astragem debella-
verunt ipsum et cirus confirmatus est in dominum totius asie Sed cirus preparavit suo anno concessit sibi — — Nota eorum commovent
regnum [illegible] et dario suo consanguineo quem elegerat astrages et suum filium ad optimum ne
regnum post mortem suam veniret ad manus eius concessit regnum medie et post mortem ipsorum pos-
sedit terra regna / et hanc hystoriam narrat iustinus et ecclesiastica [illegible] hystoria / et beatus augustinus
Nota quod valerius autem narrat sompnium cuiusdam mulieris ymere quod fuit ante sue mortis — Et potius inter
est scilicet quod cuidam mulieri de Sicilia sompniando visum fuit ei ascendere celum et videt
[illegible] iacentem sub solio iovis / et cum peperisset quendam iuvenem seu angelum qui ducebat
[illegible] per celum quis erat ille [illegible] illum fore futurum dominum sicilie et italie et debebat predari et destruere
totam Siciliam Sed tractu temporis cum dyonisius esset in privato statu et [illegible] pervenit ad tantam
dignitatem et electus fuit in dominum Sicilie et habuit sub se magnam partem italie / et etiam [illegible]
Calabriam et omnes civitates que erant sub se destruxit. Sed cum hec mulier vidisset eum dominum
electum in ducem / et videbatur sicut ille qui iacebat sub pedibus iovis qui debebat destruere Siciliam
[illegible] sompnium narravit illa mulier / et cum finisset relatum Dyonisio fecit eam interfici que verdabatur quod sic
de ipso diceretur —
Valerius capitulum de matre Dyonisii que sompniavit se parere Satiriscum qui est ferocissimus serpens ex cuius
sanguine fit tyriaca et est similis tiro et sicut serpens ille est ferocissimus ita [illegible] fuit
Dyonisius et quo somno [illegible] augurius exposito quod iste debebat esse clarissimus et sic fu-
it una clarus fuit in dominum Sicilie et cum aspere dominaretur populis insurrexit contra ipsum et expulit ipsum de — Augures dixerunt quod iste debebat esse clarus et potentissimus [illegible]
siracusis / qui simulavit pacem et cum siracusani mitterent eorum legatos dyonisius ipsos interfecit et
cepit facere plura. Sed siracusani ex ipso tunc habuerunt victoriam et expulerunt ipsum et devenit
ad quandam civitatem Calabrie que vocabatur locris et fecit tamen persuaderi quod suus fuit dominus ibi
et ipse cepit violare dominas et cum videret illos irritatos contra ipsum et propter hoc confidens civitatem [illegible]
[illegible] dominas in templo veneris ad convivium et omnes depredatus est et latenter [illegible] in Siciliam
accepit siracusas et habuit sub se Siciliam et partem Italie / et Calabriam et pessime dominatus
fuit ideo dicitur potentissimus —
Cartaginensium Pomponius et [illegible] capitulum de Amilcare duce Carthaginensium
[illegible] qui Amilcar fuit pater hanibalis et asdrubalis et volens sub-
iugare Siciliam habundantem divicias venit cum exercitu et cepit aliquas civitates et ad
obsidet Siracusas sompniavit quod debebat cenare in civitate Sed interpretatus male expo-
suerunt suum sompnium quia dixerunt quod propter victoriam debet in cenare Sed sequenti die orta discor-
dia inter aliquos Siracusani erant extra Amilcare / illi de civitate // Senatus hanc dis- — Siracusani
cordiam invaserunt castra eorum / et captus fuit Amilcar / et aliqui dicunt quod Siracusani interfecerunt
eum. Quod aliquos tamen narratur quod fecit tamen persuaderi quod Siracusani dimiserunt dimiserunt
ipsum et cum alia vice aggrederetur Calabriam ipse mortuus fuit —

pet capitulum de Alcibiade … de quo frontinus …

Alcibiades iste fuit dux atheniensium et de isto narrat boecius cum magister in 3o de consolatione. Si hominum oculis lynceis uterentur ut eorum obstacula penetrarent nonne illud corpus alcibiadis pulcherrimum superficie turpissimum videretur. Et non fuit mulier ut dicunt aliqui cuius pulcritudinem eum scolastici nimium laudaverint sed cum eum aristoteles vidisset vilipendit ac si dixisset ecce quam pulcra domus et quam malus hospes. Quam alcibiadis fuit a deo pulcher quod omnes mulieres capiebantur amore suo tamen cum quadam vice iret ad uxorem cuiusdam principis atheniensis et mortuus ab illo principe et cooperuit ipsum pallio huius mulieris amasie sue tali ne cognosceretur et sic verificatum fuit sompnium prius quod cum sompniavit cooperiri pallio sue amasie et ipse exposuit hoc sompnium ad bonum augurium scilicet quod debet cum sua amasia gaudere et ab ea amplecti et tegi vestibus hec festinant ad eam prexit et fuit peremptus.

Tercium sompnium narrat ultimum sompnium et primo continuatur 2o exequitur ibi 2a Duo familiares. primum sompnium in tercium sequens impetrat id est impetrando petit ne omittatur sed describatur propter nimiam euidentiam claritatem quoniam hystoria est famosa et clara quoniam io ponit alias et ponet de istis. Sicut pro exemplis paulo id est modicum longius sompnio alcibiadis. Deinde cum dicit Duo familiares hic narrat pro cuius intellectu sciendum quod duo scolares de arcadia qui veniebant a studio atheniensi venerunt megarum civitatem prope athenas ubi ambo hospitati fuerunt in domo amici eorum. Sed unus istorum postea voluit ire ad cauponem ubi erat quedam meretrix meritoria … quod ibi inebriaretur … scolaris interfectus a caupone quod caupo fuit punitus supplicio capitali cum suis sequacibus et dicit Duo familiares id est amici adinvicem cognoscentes de arcadia una id est simul facientes iter venerunt megarum id est ad illam civitatem que est prope athenas.

Tercium sciendum de sompno quod quamquam nos non recordamur et hoc contingit quando species et fantasmata in sompno representata conservantur circa partem cerebri sive cellule que vocatur fantasia ut circa sinistram cellulam que vocatur ymaginatio sive distinctiva et quoniam fantasmata illa et species non transmittuntur ad terciam cellulam scilicet ad memoriam quoniam forti sompno sepe obturantur meatus et nec quibus species ad memoriam transire debent. Sed cum non transierunt illuc tunc non recordantur vel quamquam transeant faciunt ibi modicam impressionem et tunc leviter evanescunt unde est quod cum in lecto iacens excitatus a sompno si vertis ad aliud latus non ita bene recordaris sompnio sicut si firmus iaceres in uno latere quia propter motum species non figuntur in memoria et evanescunt. Et hec de quinto capitulo dicta sufficiant.

Ultra et mediam et hoc est capitulum 6m miraculorum et ultimum huius primi libri et primo continuatur 2o exequitur ibi 2a

Cum apud primo continuando dicit quod etiam nedum in sompnio multa acciderunt id est evenerunt vigilantibus hominibus medium id est diurnum cetera dies. Et hic diu est casus ablativus ut diu et noctu et non reperitur plus in ablativo scilicet ablativo vel ab hac diu ablativo ablativo vel ab hac noctu et non habet plus per in id est ita aciem sicut involuta nube tenebrarum quoniam preter sompnium quod sunt multa merito notentur miracula que est arduum id est difficile dinoscere unde id est a quo auctore evenerunt et ut qua ratione id est qua causa constituunt id est ipsa fuerunt. Quorum hic dat ordinem procedendi quorum scilicet miraculorum illud scilicet sequens occurrit id est primus prius e magno acervo id est ex nimia multitudine. pro quo sciendum quod dicit miraculum a miror miris quia omnia mirantur quorum causam nescimus unde dicit philosophus antiquitus quod propter mirari ceperunt philosophari. Unde boecius inquit in 4o de consolatione … cetera que rara provehit etas stupet quod subitis mobile vulgus cedat inscitie nubilus error cessent profecto mira videri inde est quod res quorum cause sciuntur non mirantur sed quorum ignoramus miramur satis ideo illa miracula eorum quia non potest ratio reddi eorum ideo dicuntur miracula quoniam non a natura procedunt sed potius a causa supernali.

Cum apud latium posita continuatur hic exequitur et primo ponit exemplum a romana in 2a parte ponit continua per intellectu primi exempli est sciendum quod tusculani populi potentissimi non multum distantes a viterbio volebant preter imperium romanum et romani volebant principaliores esse et alios subesse. propter hoc bellum asperrimum ad invicem agebant. Sed tunc romani … creatum … ipsos paulatim postumium dictatorem. Tusculani creaverunt in eorum ducem … Octavium et ordinatis aciebus utriusque partis venerunt ad congressum iuxta lacum qui erat prope tusculanos et ibi auxilio castoris et pollucis habuerunt romani victoriam et hoc fuit miraculum quia miraculum est quod dii veniant ad congressum cum hominibus. Sed possumus ymaginari quod fuerunt aliqui … quia hoc non fecit satis dicere miraculum fuisse romanum.

Tercium bello macedonico postea 2m miraculum cum dux paulus emilius missus contra persam regem macedonie qui erat mirabiliter potens tunc apparuerunt castor et pollux publio antonio cui gessa erat a romanis dignitas prefecture in reatina civitate et cum quadam nocte fuerunt castor romanus et pollux ympnicaverunt ei ut referret senatui quod paulus habuerit victoriam ex persa quod cum notificavisset detentus est in carceribus cogitans senatus quod diceret eam contempnendis romanis cum non videretur verisimile quod persa qui erat tante potencie sic cito succubuisset paulo emilio qui habebat modicas gentes in comparacione ad persam sed habitis litteris pauli a senatoribus quod sic erat sicut ympnicaverat dimissus fuit et donatus multis muneribus et data est ei exempcio scilicet quod non teneretur alicui in pensione civitatis.

Castorem et pollucem subiungit aliud miraculum per quos sciendum quod romani habentes bellum cum vespasianis … venerunt ad congressum apud iutiurnam insulam in qua latuit …

… per … dominus ad … et … [illegible]
… [illegible]
… [illegible]

Sed ut ceterorum [illegible] sanarentur [illegible] alium dei [illegible] Esculapii
[illegible] naves [illegible] in [illegible] parte [illegible] Tiberis
[illegible] ab aliis [illegible] statim [illegible]
[illegible] Navarchi [illegible] [illegible] [illegible] Epidauri [illegible]
Epidaurum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 209
[illegible] [illegible] angelus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] libris Sibillinis [illegible] Esculapius [illegible] [illegible]
[illegible] Romam adduceret [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] legatos [illegible] ad Esculapium [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] salutis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] templum ab
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Epidauri [illegible]
Esculapius [illegible] [illegible] [illegible] Esculapii [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] templo [illegible] [illegible] Milium
[illegible] a Roma [illegible] [illegible] [illegible] passuum [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] de Esculapio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Romam [illegible] [illegible] [illegible] Esculapium [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] serpens [illegible] [illegible] Epidauri [illegible] Esculapio
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ab
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] templo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] navim [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Roma [illegible]
[illegible] legati [illegible] [illegible] [illegible] legati [illegible]
[illegible] navim [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] litora [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] litora [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Esculapius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Roma [illegible] [illegible] legatis [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ad templum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ad brevem [illegible] pestilencia [illegible] perdunt [illegible] de iste [illegible]

dt [illegible] [illegible] Epidaurus(?) [illegible] episcopus [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Mots[illegible]

. dux [illegible] [illegible] Item [illegible] [illegible]

Episcopus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] libri [illegible] libri [illegible]

ea q. Rom [illegible] [illegible] Emanuel [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Campania [illegible]

[illegible] [illegible] Diaconus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Episcopus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Episcop[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Nota mirum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Januensis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] Januensis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ea q[illegible] [illegible] [illegible] Romanos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

capitaneum Francie [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] flamma [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 20 [illegible]

[illegible] [illegible] 23 dt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] capitoli [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

~~[illegible]~~ ut dt [illegible] 12 [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Capitolium [illegible] est [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a Matheus [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

quando aufugit intres ille ut dictum est in capitulo de omnibus a(ri)c(i)na que erat civitas non multum distans
a roma et cum ibi habuissent victoriam ibi visi sunt castor et pollux lavisse sibi sudorem et equorum
maculas sanguinis quod erat infecti cruore et aspersione interfectorum quia auxiliati erant
romanis et ipsi reputaverunt portam templi eorum quod ibi propinquum erat ut romani ibi possent se recre-
are et stare et hoc patuit quia nullus homo ibi erat et apparuerat quia romani non potuerant ire ad
fontem nisi ad templum illud ideo illi dei aperuerunt templum ut romani haberent aditum eundi ad fontem
propter se recreare

Sed iam ceterorum hic narrat qualiter vindictam altius dei scilicet esculapii et primo continuat ostendendo causam
narrationis huius vindicte in secunda parte exequitur ibi sed tremens po(st) d(eus) Sed ut exequamur (et) perfi-
teamur nimie perfusum i(d est) dictate favorabilem huic urbi scilicet romane ceterorum deorum scilicet aliorum quia
dictis quod i(d est) similiter sicut castoris et pollucis supra narrabimus Et est loquendo consueta et i(d est) prosa ut
dicitur communiter ut narrem tale negotium tali vice sic fecit scilicet intelligi dicam. Deinde dicit Sciendum hic
exequitur quia cum semel esset maxima epidimia sine mortalitas in romana urbe nec ad inveniretur
remedium et hec pestis erat tunc generalis per totum orbem et in rei civitate epidauri propter dalmacie
habebat quendam medicum nomine esculapium satis optimum quem nemini volebant concedere. sed cum
romani misissent ad eos legatos et gratia rogando ut esculapium eis concederent tunc ipsi epidauri
cum romanis concesserunt auxilium et gratia eorum in qua / dicitur in dicta civitate in forma serpentis eo quia romani
ambasiatores ut narrat augustinus aptaverunt ipsum in modum draconis ne acciperetur eis esculapius
a populis circumstantibus ipse quos visitabant deum romanum vertebantur etc. dicta civitate in forma serpentis
ad adventum cuius cessavit pestis qui sciebat bene mederi Construe sic. Civitas nostra romana pestilentia
et epidimia temerosa i(d est) per tres annos maduerit i(d est) considerant pessimam i(d est) consuetam salubritatem i(d est) salutem non
aliter recuperare posse quam si esset accersitus i(d est) convocatus romam esculapius i(d est) deus ille ab epida-
uro i(d est) ab illa civitate dalmacie inspectus intus et per se libris sibillinis i(d est) editus a sibilla cum
a diligentia sacerdotum tum nostra civitas neque videretur i(d est) ponere finem tanti scilicet mali et terre divitias
mali divina ira i(d est) clementia dei neque videretur imponere finem huius auxilio i(d est) medicorum. Itaque
propter hoc credidit civitas scilicet se impetraturam et obtenturam unicam i(d est) singularem opem i(d est) subsidium fata-
lis remedii i(d est) fatati et dispositi per fata auctoritate sua i(d est) ipsius dei esculapii vel urbis romane que auctoritas
iam erat amplissima in tribus missis legatis i(d est) ambasiatoribus eo i(d est) ad epidaurum opinione scilicet impe-
trandi opem neque decepit eam scilicet civitatem namque per quam presidium scilicet esculapii est petitum scilicet a ro-
manis pari studio i(d est) equali ac prius est promissum scilicet ab epidauris quia prius et epidauri i(d est) illi populi
e vestigio i(d est) subito i(d est) intrare legatos romanos predictos in templo esculapii scilicet dei qui distabat
ab urbe eorum quinque milibus passuum i(d est) per v miliaria ut scilicet sumerent benignissime per suo more
i(d est) divino quemquam contulerat se latius salubre precium quorum scilicet epidaurorum tamen per tantis indulgentiam
i(d est) concessionem numen i(d est) voluntas ipsius dei scilicet esculapii subsecutus comprobavit i(d est) visitavit verba mor-
talium i(d est) epidaurorum celestio obsequio i(d est) divino favore. Siquidem i(d est) certe sed anguis scilicet escula-
pius factus anguis quem visum raro epidauri fuerit venati sine magno bono ipsorum labitur i(d est) discur-
rere per celebrimas partes urbis epidaurie mitibus oculis et levi tactu i(d est) mansueto quia prius conspectus
i(d est) visus triduo i(d est) per tres dies inter religiosam admirationem omnium scilicet epidaurorum ferens haud pro non
dubium alacritatem presentie i(d est) cum se sedis clarioris scilicet romane appetitu precepit i(d est) intravit ad triremem i(d est) adna-
vem ductam tribus ordinibus remorum quia prius ascendit eo i(d est) illuc ubi erat tabernaculum i(d est) camera
quinti ogulnii legati quia ipse erat princeps ambasiatorum et principalis nautis paventibus i(d est) timentibus
spectaculo insuetis scilicet serpentis nisi quia prius est involutus i(d est) circumvolvit se i(d est) multiplicem orbem
i(d est) circulum et speram per summam quietem i(d est) dormitionem tamen per tunc legati prende i(d est) ita ut i(d est) sicut compo-
tes i(d est) optentores rei exoptate i(d est) medica levi scilicet fortiter solverunt tamen scilicet a portu epidauri completa i(d est) reddita
actione gratiarum i(d est) illis epidauris quia prius et concreto i(d est) apprehenso cultu anguis i(d est) modo quo debent cole-
re anguem aperte i(d est) doctis et scientibus ac prius anguis qui ubique commansit in navigio i(d est) in tiremi
prolapsus i(d est) exiens in vestibulo i(d est) in portu edis scilicet esculapii i(d est) templi ipsius meum dei quem celebrant
circumdedit palmam i(d est) olmam excelse magnitudinis super eminentem i(d est) superantem multo i(d est) alte arbori
stanti inter olmam diffuse i(d est) ampliate ramis frequentibus i(d est) diffusis et latis et spissis. postquam
legati emissi i(d est) qui transierant prosperam navigationem appulerunt antium i(d est) apud illam civitatem
antium erat civitas non multis distans a roma et ibi ante antium erat portus et in antio erat
templum appollinis et ante templum erat quedam laurus et una mirtus subiacens lauro
quia prius iste serpens scilicet usus hospicio antiensis templi sui vel appollinis sui patris restituit se
vehendum nostre urbi scilicet romane positis scilicet orbis quibus vesci solebat i(d est) delictis et non come-
stis per tres dies non sine magno metu legatorum ne vellet reverti in triremem i(d est) non quia prius et
sinuavit serpens in insulam ubi i(d est) in quam parte tiberis templum est dedicatum i(d est) constructum esculapio
Et duravit usque ad adventum hoc templum ut narrat augustinus legatis egressis in ripam scilicet
fluminis romani adventus concludit effectum sui adventus anguis i(d est) serpens distulit i(d est) removit tempesta-
tem i(d est) pestem cum remedio i(d est) ad remedium cuius epidimie quesitus erat adventu suo quia
cum venit romam cessavit pestis

n Ex minus voluntariis narrat aliud miraculum dee Iunonis et primo premittit textum contentum in sua
capitulo Ex quo commemorato de commeando transitus id est transportatio Iunonis id est illius dee in urbem nostram
scilicet romanam nec fuit minus voluntarius supple sed fuit etiam voluntarius scilicet transitus esculapii pro-
dem cum dicit capitulo hic contentum per ea que sunt iam Et sciendum quod Veios erat civitas in campania romana
cum qua gesserunt bellum romani per decem annos quam ingressus furius camillus cepit eam ut
supra septimo et in capitulo de omnibus et cum omnes milites romani ireent per civitatem et per templa ra-
piendo sacra ut ferrent romam tunc furius camillus precepit eis ut ferrent statuam Iunonis mo-
nete sic dicte quia pergens monuit romanos in formam anseris cum capitolium esset obsessum a gallis.
Sed cum quidam miles iocose dixisset si volebat venire romam respondit quod libenter accederet. Sed causa
huius reddi potest scilicet quod demones interdum intrabant statuas et loquebantur ut deciperent homines et cogerent
eos ad adhibendum fidem illis statuis. potest etiam dici Iunonis monete quia forsan in marmoreo
sculpta ymago Iunonis et hic templum tempore pape silvestri mutatum fuit
in templum sancti Iohannis scilicet ecclesia fratrum predicatorum
f Fortune hic intexit aliud miraculum. primo ut patet. Et sciendum primo quod romani habentes bellum
cum Sabinis populis Italie a quibus satis infestabantur romani finaliter romani miserunt contra istos
Sabinos Coriolanum qui adeo viriliter se gessit et obtinuit victoriam contra Sabinos et eam reversus
fuisset romam cum maximo honore conspiratione quorumdam suorum inimicorum et invidorum missus est
in exilium et relegatus apud populos quos vicerat et hic fecerunt sibi invidi ut ab ipsis inter-
ficeretur quos ante deleverat. Sed Sabini volentes se vindicare de iniuria recepta a romanis elegerunt ipsum
in ducem eorum contra romanos qui Coriolanus cum maximo exercitu Sabinorum venit in obsidione romanorum
et maxime vexabat eos. primo romani non valentes huic resistere miserunt legatos pro ipsum placare quos
audire noluit. secundo miserunt sacerdotes cum processionibus ut ob reverentiam deorum non deleret patriam
et propter hoc non desistebat a proposito ita erat infensus contra suos invidos qui eum expulerunt ob invidiam
Demum romani tertio miserunt ei matrem et uxorem ut removerent eum ab ista opinione et sic mater eum
flexit et fecit quod ipse liberavit exercitum et venit romam et propter hoc in honorem mulierum constitutum fuit
ibi ubi mater flexerat filium templum fortune muliebris et statuerit quod homines honorarent mulieres in-
surgendo si homines sedeant quando mulieres transeunt quod hodierna die adhuc observatur ab isto
tempore citra Et miraculum fuit quod ista statua voces expressit dicendo quod romani rite dicaverunt
ei templum quia contra hic felicitatem eius exhibebat et hic intelligas itum quod deorum magistri statua loquebatur
v Valerio autem publicola intexit hic aliud miraculum primo ut patet et sciendum Sexto filius tarquinii
stupravisset lucretiam brutus tunc ordinavit quod expulit Tarquinium superbum de Civitate et
creati sunt in Consules brutus et Collatinus vir lucretie Sed brutus timens de collatino
qui erat consanguineus tarquinii misit ipsum in exilium et secundus consul creatus est valerius publicola
Sed de bruto non fit hic mentio quia eum venisset ad congressum cum filio tarquinii mutuis vulneribus
mortui sunt. Persena qui regnabat apud clusium civitatem tuscie. erat enim dux tuscie tunc
dedit auxilium tarquino et vehientani cum quibus dissidebant romani venerunt etiam contra romanos ita
quod fuerunt tres scilicet tusculani erant etrusci et tarquinius qui prevalebat in bello et vehientani erant in
sinistro cornu. Sed audita voce silvani timore incessit tarquinus et etruscos qui inceperunt cessare
a bello et tunc vehientani qui erant etiam in sinistra parte cessare inceperunt a bello et finaliter
devicti sunt. Construe sic tarquino tertio subito id est cessit id est improvise venit a truscis id est a populis et tar-
quino superioribus id est prevalentibus prelio id est bello cornu dextro id est in acie existente a parte dextra ut non
ipsi victores profugerent scilicet tusci et rex tarquinus sed transiret pavore id est timore et hic fuit valerio pub-
licola consule scilicet existente qui gessit bellum cum vehientibus id est populis vehientanis et etruscis id est populis
de tuscia ab etrusco principe dicti sequente illos scilicet vehientibus et etruscis cupientibus restituere id est reducere
tarquinos id est tarquinium et suos in pristinum imperium scilicet romanum et hiis scilicet romanis cupientibus retinere libertatem
nuper partam id est acquisitam quia ante romani erant subditi et subiacentes imperio regis tarquinii Cuius
rei predicte per argumentum id est fide et romanis mirandorum adducuntur id est admiscentur ingentes voces scilicet quedam re-
pente id est subito venientes que traduntur emissa id est dicuntur ab hystoriographis et auctoribus ex ore silvani id est
civitate ardea que est prope id est illius dei silvani ex proxima silva arsia id est sic dicta a civitate
ardea que est prope ipsam emissa dico in hunc modum pene id est quod etrusci exercitus posene ceciderunt
scilicet in bello mortui una scilicet ante plus quam romani romanos exercitus victoriam habuit scilicet victo-
riam consequutus cadavera digesta id est connumerata et divisa inimico exhibuit. Dedit iterum fidem dei id est
illius dei silvani
4 Vos martis auxilium Coadiungit aliud miraculum quod egit mars in subsidium romanorum
et primo quantum ad textum contentum dicit et ad Cum brutus auxilium martis id est illius dei scilicet anno
adiuvit victoriam romanorum quod id est quale supple fuit quasi dicat mirabile et magnificum nomen
celebrandum memoria id est describendum quasi dicat sic Demum cum dicit bruty hic narrat ut patet Et sciendum
quod Turina civitas erat apulee inter romam et neapolim et ultra turinam erant Neapolitani et
lucani qui odebant Turinam civitatem quia dederat se romanis et ipsi nolebant habere romanum
imperium ita propinquum eis ideo congregaverunt duos exercitus contra Turinam. tunc Turenses miserunt
pro auxilio romanis romani autem miserunt pro auxilio in eorum auxilium fabricium lucinium cum magno exercitu

D: Nota furius camillus qui pel romanus Veyos civitatem expugnavit cepit multos et spolia tulit romam Monete quod erat dispensata et ca... ...

Valerio post ea de consule Valerius Publicola ... quo cum ... filius
Tarquinii stupraverat Lucretiam Brutus ordinavit quod Tarquinius [illegible]
expulit et creati sunt in consules Brutus et Collatinus ... Lucretie
sed Brutus timens de Collatino quod erat propinquus Tarquinii
expulit ipsum de consulatu et Valerius Publicola creatus est consul pro
eo. Valerius vero [illegible] quod reges et tyrannos qui in
[illegible] ... regnare ... palentes
... regno ... Valerius ... libertatem Romanam defenderent
... et ... tyrannos ... Publicola ...
publicus ... quam tyrannus ...
... victoriam fugerunt ... quod ...
et quod ... plura ... supra ...
... et tyrannos ... Romam
... Romani victoriam ... ad ...
... tyranni ... plus ... Romam
... quod ... Valerius ... fecit ... populo
... et tyrannum ... Tarquinii ...
... Tarquinius ... sed quod sit
... Valerius ... Bruto ... Collega
... quod Brutus ... ab ... filio
Tarquinii fuit interfectus ... libro ... c. ... capitulo ...

Cn. Marcius

Gneus Marcius ... Coriolanus ... Volscorum ...
... Romanis ... plebem ... et quod ... sit ... de
... Marcius ... quod ...
... Romam ... et ... Romanos
... et ... Volscos fecerunt ... Romanos ... vel ...
... c. 18. ... populo ...
... Romam ... Romanos ...
... et ... venire ...
... Coriolanus ... Volscos ...
... Romam ... et ...
... Romam ... et ... quod ...
... Romam ... quod ...
... Romam ... quod ...
... et ... Romam ...
... et ...
... et ... Romam ... Volscos ...
... et ... Romanos ...
... et ... Coriolanus ...

[illegible] [illegible] sed [illegible] [illegible] impresse demonis [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] militaria [illegible]
[illegible] vexilla [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] in bello [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] ad [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Marti [illegible] et [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Martis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
a quibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Roma [illegible]
Martis [illegible] [illegible] Martis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] alia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] corpus et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Item Palium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Romam
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Palium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible]
[illegible] Roma [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] ad [illegible]
[illegible] Troyam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Rome [illegible]
de Troya [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] Lavinium [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] filius [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Albam [illegible] [illegible] [illegible] Lavinio ad [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Lavinium [illegible] et [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ut refert [illegible] [illegible] Troyana [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] Troya [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Troyanam [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Lavinio [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

lucanos et brutos id est populos illos qui sunt ultra aquilam et inmediate subsidio martis fabrius stet
pastores ut patet infra. Dicitur autem mars pater romanorum quia mars dicitur fuisse pater romuli qui romam condidit
quia romani satis delectabantur in bellis. Et quia edificata fuit roma sub planeta martis
ideo dicitur mars pater romanorum.
plus

Efferam nunc et cetera. narrat aliud miraculum. pro cuius intellectu est sciendum quod Eneas apportavit
deos de Troya et posuit in laviniam civitatem quam Eneas edificavit in Italya
sed Iulius ascanius filius Enee condidit albam cum nollet ibi noverca commorari et illuc
fecit transferri statuas deorum quas Eneas a Troya diruta in Italiam apportaverat et collo-
cavit ascanius illas statuas in quodam templo novo quod ibi edificavit tunc nomine fecerat
et illi dii iussi fuerunt. Sed ascanius tunc non credidit quod humana manu hoc factum fuisset sed
secunda vice prima autem opinabatur quod aliqui homines illuc eos transtulissent. Nec me pudet
narrare hic et cetera. supradicta que sunt incredibilia sed excusat se dicendo quod ipse narrat relata et
que sic invenit in aliis auctoribus ideo narrat ut scripta. Nec me pudet de vote hic tandem auctor
omnia excusando se quod narrat hic et cetera. Nec me pudet demonstrare et hic est sciendum ad statuas in
ascanium que se nominat alba. Et devote hic est sciendum ad aliud dictum super deum de marte
in vote nominat romanos.

Dicta mencione in hac parte facta transgressione ventura ad propositum et ad materiam et primo continuat
sermonem comparative et 2a. Dum et cetera. casum dicit primo continuando. Quare divus Iulius scilicet cezar
fausta id est felix plebs eius scilicet civitatis romane offert se nobis id est nostre descripcioni et hic
facta mencione urbis scilicet albane equa scilicet alba civitas nostra scilicet romana traxit primordia
Deum cum dicit. Dum et cetera. casus hic narrat. pro cuius intellectu est sciendum quod cum Iulius Cezar in-
terfectus esset a bruto et Cassio Octavianus et antonius insurrexerunt contra interfectores ut satis
diffuse supra patuit sed in calo de prodigiis et etiam de Eonius. Et cum brutus et Cassius cum
equalibus quod facerent resistenciam venerunt aggressi cum exercitu contra octavianum et antonium
qui sequebantur eos in Thesalia et cum bellum acre ibi agerent visum est cassio quod cezar
quem peremerat ibi appareret cum perterrendo sed causa potuit esse potius timor et oculorum
allucinacio. Et cum quis timet sepe cum videt lignum videtur esse animal.

Ante lunaris lemnaculus post mortem cezaris hic agit determinando miraculum sui hostis scilicet ma-
gni pompei scilicet quod accidit de lucio lentulo romano militante sub pompeio. Pro cuius intellectu
est sciendum. quod cum pompeius devictus esset a cesare in Tesalia et tenderet in egiptum ut
restauraret ibi suas vires contra cezarem ptholomeus rex egipti formidans ne pompeius arriperet sibi
imperium ordinavit mortem suam mittendo ob viam photinum et achillam suasores qui persuaserunt
pompeio quod intraret schapham parvam eorum et cum magna navi transfretare non posset in egiptum
longaret minimum mare et cum pompeius intrasset schapham eorum parvam caput absciderunt et
corpus in mare reliquerunt in sepulto et caput ptholomeo detulerunt. Cum autem quidam romanus
videret corpus pompei in sepultum disposuit ipsum cremare et comburebat cum cum lignis cuiusdam navis
antique et dirupte cuius rogum vidit in littore lucius lemnaculus romanis qui dixit illud fore rogum pompei
unde in fine sacri sui de morte pompei et sic fuit invictus. Con. sic facit super quod dictum de illo
miraculo discipuli quod est continuacio infinita et vadit usque ibi ad tibium primo. licet per navigans littus
id est prope littus egipti in quo scilicet littore corpus gnei pompei magni dicitur magni addit filii pompei
qui gneus pompeius votum sed interemptum id est occisum perfidia id est promisso ptolomei regis scilicet egipti comburebatur
lignis assidibus schaphe id est naviculo cuiusdam id est fracte lemnaculus dico ignarus casus eius scilicet infor-
tunium pompei dixit quinlitoribus id est sociis secum militantibus. quidnam scimus an gneus pompeius cre-
metur id est comburetur in hac flamma parvula quam videmus cum id est quod vidisset rogum id est ignem funer
incendium corporis pompei sed miraculum aliud oculum id est russum non misse divinitus id est ab aliquo
deo atque hoc scilicet miraculum quod est certe sed hominis scilicet illius lemnaculi seu tanti id est casuali eventu
Illud in ore ipsius. Continuat aliud miraculum et primo continuat ipso comparative ibi et 2a. dicit bello dicit primo
continuando. Illud scilicet sapiens editus id est platum super. tu ore ipsius appolinis id est dei et non hominis
quod scilicet veridica fides id est fidelis appollo vaticinacionis id est divinacionis phitie id est appolli-
nee sic dicte a phitone serpente quem appollo interfecit Deum cum dicit. Iste bello hic narrat
pro cuius intellectu est sciendum quod apius quidam romanus qui tunc presidebat achaie et illi provincie
grecie cum videret magnum motum belli inter cezarem et pompeium timens de periculo belli ne moriretur
interrogaret per oraculum appollinis quid debebat esse de ipso in illo bello. Cui respondit quod non
haberet se intromittere de bello et obtineret vallem Euboycam quam apius intellexit quod si ibi staret
evaderet a bello et propter hoc accessit in euboycam insulam prope athenas et ibi mortuus est et cetera mortuus
Con. sic Iste scilicet apius cupiens explorare eventus gravissimi motus id est finem motus belli civilis
et dicitur gravissimi quia commovit totum mundum in terram bello civili quo gneus pompeius a gene-
ro cezare arripuit id est fecerat se discordem consilio id est deliberacione pestifero sed quod contra hoc intrinsecus non utili
scilicet consilio sed nocivo reipublice. scilicet romane coegit antistitem scilicet sacerdotissam de phice cortine id est templi
appollinis qui erat in delpho insula descendere in intimam partem sacri specus id est inferiorem
et secretiorem sacri specus id est templi appollinis mirabiliter impie id est consulatus quod habebat telem dignitatem

Flor

qua p[ro]c[ur]at achaie r[ati]o[n]e so[n]i coegit illa[m] v[ir]gine[m] specu[m] intrare. Ita[que] fiat parantesim rudendo
obiectionis qua quis dic[er]et quo pot[er]at coge[re] illa[m] r[ati]o[n]e Respond[e]t ita[que] p[ro] qua ip[s]e p[re]tor i[d est] d[omi]n[u]s
p[re]c[ur]at achaie i[d est] officialis erat p[re]eminendo illi p[ro]vincie grecie. Unde i[d est] aqua specu ita
hausti i[d est] recepti divinum sp[iritu]s i[d est] appollinis extitit pestifer i[d est] mortis credentib[us] s[cilicet] v[ir]ginib[us] que
dant responsa petentib[us] al[iter] credentib[us] i[d est] ab illa recedentib[us] specu quia aliq[u]ando infor-
tuna p[ro]nunciabat ut i[d est] sicut sortes i[d est] iussiones certe i[d est] ve[re] petunt[ur] consulentib[us] i[d est] apetentib[us]
oraculum qua non dicat mendacium ergo virgo s[cilicet] ista sacerdos instincta i[d est] commota impul-
sa i[d est] impulsione capti numinis i[d est] deitat[is] assumpte cecinit i[d est] p[ro]phetiza[vi]t fata i[d est] casus et mortem
appio i[d est] illi ro[man]o in[ter] obscuras ambages verbor[um] i[d est] involuciones non intelligibiles horrendo
sono vocis i[d est] horribili et novino m[odo]. s[cilicet] sacerdotissa o romane s[cilicet] appi enim i[d est] ere bellum
s[cilicet] futurum in[ter] ad te s[cilicet] spectat obtinebis cellam euboi[c]s i[d est] sepulcrum illius contrate. Euboia
enim est insula p[ro]pe athenas in qua appius decessit ut p[atet] p[o]s[t] s[cilicet] appius ratus i[d est] ymaginat[us]
consilijs se moner[i] i[d est] informari secessit in eam regionem i[d est] ivit in euboiam ne interesset illi dis-
crimini i[d est] bello civili que s[cilicet] regio intracens i[d est] situata ad taurinta i[d est] contrariam istam nobilem
partem acthica soli i[d est] t[er]re atthemensi q[uo]z ... et caristum i[d est] in[ter] civitatem illam
athenarum i[d est] vicinam caristum freto i[d est] mari alchodico i[d est] sic dicto ab alchade civitate obs- insulam
tinebat montem celle euboie qua ibi est cella euboica vendata mari ubi i[d est] in qua cella
consumptus s[cilicet] appius morbo an[te] certamen phosalicum i[d est] tessalicum int[er] cezarem et popeium
possedit locus p[re]dictus i[d est] ante dictus a deo sepultura qua ibi fuit sepultus sicut appollo
dixerat et h[oc] a lucano diffuse tangitur
Offerunt et illa miraculorum hic in hac p[ar]te inserit alia miracula d[e] q[ui]b[us] d[ic]it Seq[ue]ncia
q[uam]q[uam] non sint p[ro]p[ri]e miracula possunt ta[men] int[er] miracula annum[er]ari. Et h[oc] nota[n]do
dicit Et miraculum p[ro]p[ri]e e[st] cuius r[ati]o naturalis reddi non pot[est] Sed istorum sequentium
p[ro]p[ter] bn r[ati]o reddi ti[bi] difficult[er] r[ati]o int[er] miracula sunt annumeranda. Pro quo sciendum q[uod] tem-
plum martis erat in quo posit[um] erat cornu quod convenerat p[er] potenc[ia] romulus loco primo et h[oc] templo
assistebant sacerdotes qui saly nominaban[tur] qui ut dixi sunt in p[ri]mo ca[pitu]lo de religione
clipeus quidam rotundus ab aere cecidit in mediam partem sacror[um] cum sacrificarent sacer-
dotes et tunc statuerunt facere xj clipeos ad istius similitudinem et sacerdotes quando fie-
bat festum mart[is] portan[t] illa ancilia seu scuta ibant saliendo ne cognosce[re]tur ille
clipeus qui lapsus fuerat de celo ideo saly sacerdotes vocaban[tur]. Sed contigit semel q[uod]
h[oc] templum totum combustum est et nil remansit q[ui]n totum comburre[re]tur nisi cornu romuli
2m Item statua servij tuly sexti regis romanorum posita erat in templo dee fortune
quam colebant ro[man]i ut eis faveret fortuna prospera, s[ed] cum h[oc] templum incendetur
igne totum consumptum s[ed] p[re]ter statuam servij tully. Erat enim mos antiquorum q[uod] quando quis
strenue se gesserat post mortem suam statuam eius in templis ponebant ut exemplum essent ceteris
3m iuvenibus eadem sequi facta celeberrima. Item claudia fuit quedam vestalis v[ir]go que cele-
berrima fuit et castissima ideo post mortem ei[us] in templo cibel[is] matris deorum posita fuit
statua ad memoriam ut alie v[ir]gines sic conarentur age[re] s[ed] cum tale templum sit com-
bustum esset tunc tamen statua intacta remansit. Co[nclusio] Illa s[cilicet] sequencia possunt loco
miraculorum poni s[ed] quamvis non sint miracula s[cilicet] q[uod] nichil integrum i[d est] illesum ab igne et
repert[um] in eo s[cilicet] in templo p[re]ter lituum i[d est] cornu romuli primi regis ro[manorum] deusto i[d est] combu-
sto sacrario i[d est] templo saliorum i[d est] sacerdotum qui saly vocaban[tur] qua saliebant i[d est] portan-
do ancille delapsum a celo etc. Et possunt etiam poni loco miraculorum q[uod] statua clau-
dia i[d est] illius v[ir]ginis posita in vestibulo i[d est] in porticu matris deorum i[d est] cibel[is] stetit i[d est] tacta
flammis i[d est] non combusta ab igne in sua basi i[d est] in p[ro]p[ri]o fundamento et h[oc] tunc ea ed[e] s[cilicet] isto
templo cibelis consumpta incendio i[d est] igne p[ri]us i[d est] p[ri]ma vice naf nasica scipione consule
Ro[mani] i[d est] illo qui fuit antiquissimus et famosissimus non tamen armiger s[ed] famosus in aliis fuit
et lucio bestia alio consule iterum i[d est] s[ecund]a vice mario sempho et lucio lamia consulibus
Quo sensu existentibus Sed ista p[ro]ceda[n]t miracula appellari non p[ossu]nt qua cor[um] r[ati]o naturalis reddi pot[est] p[ri]ma
qua forsan ignis ad illas partes non p[er]venit in quibus erant posita sicut lituus
statue etc. Alia causa potuit esse qua forsan erat alicuius materie ita dure sicut
ferri et hui[usmo]di q[uod] ab igne resolui non valuit.
Ro[mani] Liquid admiracionis aliud miraculum et p[ri]mo q[uo]d attencionem captando sic ...
tum media q[uo]d ... ubi serenda ... in adamesticet. pro quo sciendum quidam ro[manu]s dictus attilius a-
mola cum infirmaret[ur] passus est sincopim ita q[uod] ex forti dolore ligati fuerunt
sensus q[uod] non poterant virtutes vitales ... ...omnes ... crediderunt eum esse mortuum
quod cum impositus esset rogo ut cremaret[ur] et tunc se resensit et ... qui ... enim
andiet vociferari voluit ... sub ... ... sed non potuit ... comburetur
l. Unius quorum ponit ult[imu]m exemplum ro[manorum] ... sub breviter q[uod] consimilis casus accidit quidam alteri ro[mano]
qui vocatus fuit lucius lamia Et cum esset pretor passus est bellum acerrimum et
passus est in membro membrorum stupefactum ita q[uod] credidit et q[uod] esset mortuus et positus
fuit rogo et subtrahi non potuit.

pte a
exequi
intradum q
dam althem
e et extali
Amdaz vir
stipue i ssim
ssima i sui
o. Dem au
olus s. lap
cenz s. sensi
lus quasi d
phiaz sunc
dia sunt
studia phi
ohensa si no
ohnt esse q
ia lesa me
homo
dum pone
ollegi sine
magis con
smel indisti
serabil
fuit m
tus m
pti ad mor
magno dolo
doloc'r stup
q cupet
ce predict
Chedo

Vera mirabilia hec est secunda pars capituli in qua facit transitum ad extranea et primo continuatur dicendo quod quia dicta apparent mirabilia et incredibilia sed exemplum sequens reddit ea minus admirabilia quia illud est admirabile et fere incredibile. Pro cuius intellectu est sciendum quod phamphilus phetius qui mortuus fuit in quodam prelio quod fecerunt athenienses cum quibusdam populis grecie inimicis eius. Cum pamphilus hic iacuisset per decem dies in campis et duobus diebus iacuisset impositus super rogo sive pira in quo debebat comburi tunc resuscitatus est et narravit multa de immortalitate anime que plato scripsit.

Et quia extranea ponit secundum miraculum extraneorum et primo ponit miraculum in secunda parte autor exclamat contra fortunam ibi secunda Dirum maligni. Item primo continuatur secundo exequitur ibi secunda Quidam athenienses. Dictum ad primum dicit supple narrabimus aliud miraculum extraneum quia quia sumus transgressi ad extranea scilicet describendo. Quidam eciam dam athenienses hic exequitur. Pro cuius intellectu est sciendum quod quidam philosophus fuit percussus capite et ex tali percussione oblitus fuit omnes scientie quas longis temporibus didicerat. Unde sic quidam vir atheniensis eruditissimus id est philosophus quidam oblitus scilicet fuit tantummodo litterarum quibus incepit et firmavit id est vigilavit et studuit tempore dico continens cetera omnia preter sciam tenacissima id est firmissima memoria tum excepissent id est recepissent ictum id est percussionem lapidis capite suo. Dirum eciam dicit hic exclamat contra hunc ictum dirum id est crudelem et per quia malignum vulnus scilicet lapidis in animo percussi et non tamen in corpore erupit id est accessit acerbitate nocendi eum scilicet sensum in quo potissime id est maxime decorabatur sensibus istius philosophi scrupitata id est per quamlibet quasi de industria id est appensate et debiliter effendo id est removendo singularem doctrinam hominis philosophiam sue id est morte plene id est complete invidie quia propter sciam vivi invidebatur quia sicut humane invidia fuit terminata cui scilicet philosopho fuit aliquando utilius non impetrasse aditum id est introitum ista studia philosophie quam sciencia tam caruisse dulcedine eorum iam percepta id est temporum studiorum iam apprehensa si non esset philosophus perfrui talibus studiis philosophie. Pro cuius intellectu est sciendum quod huius causa potuit esse quia ex tali ictu percussa fuit ista pars cerebri in qua virtus operativa intellectiva et media quia lesa memoria leditur sicut est postrema cellula cerebri. Si autem leditur pars anterior tunc nesciret homo aliquid apprehendere et si media leditur tunc nesciret bonum a malo eligere nec inter res distinguere. Sed iste oblitus fuit plus quam alterius rei quia scientia est labilior ideo ut experientia colligitur sine ictu a memoria leviter cedit. Sed alie res quia sunt magis materiales iam imprimunt magis eorum species in memoria et eciam simulacra unde est quod non leviter a memoria recedunt semper semel indisti romam romam semper recordaberis.

Mirabilior hic continuat se ad dicenda scilicet ad sequens exemplum dicit quod narratio sequentis casus fuit mirabilior. Nausimenes hic narrat miraculum positio postquam continuatum premisit pro cuius intellectu est sciendum quod uxor Nausimenis nomine atheniensis habebat duos filios qui erant apti ad mortem sunt amore et semel mulier cepit eos ad id est viam gruberis et cum sic vidisset ex magno dolore obmutuit et nunquam amplius potuit loqui. Cuius causa potuit esse quia ex magno dolore et stupefactione meatus vocis fuerunt clausi et opilati itaque quod vox libere exire non potuit quia cepit filios vehementer reprehendere. Hoc modo continuat se ad sequens et dicit quod fortuna ademit vocem predicte mulieri sed isti sequenti vocem dedit.

Echedes posuit aliud exemplum dicit tunc quidam mutus de samio insula athleta id est pugil dictus achedes pugnassent et vicisset tunc quia mutus esset non dabatur ei premium qui extra loquutus est. Et huius causa potuit esse quia naturaliter impotens erat ad loquendum quia meatus unde vox exit clausi erant. Sed propter vehementem impetum fere et iracundie meatus et vie apti sunt et tinnacula vocis avulsa [illegible] et [illegible]. Sed [illegible] est [illegible].

Gorgie quoque posuit aliud miraculum et primo continuatur secundo exequitur ibi secunda. Qui in funere dicitur et similiter origo gorgie id est illius hominis epirate id est de epiro insula fortis et clarissimi quia famosus fuit propter pugnam in prelio fuit super admirabilis. Ista ergo mater ante istius sepul[tur]a et funda deportabatur mortua ad sepulcrum et cum fuit ipse gorgias ortus est et cepit flere tunc portantes feretrum firmaverunt se et hoc est miraculum quia postquam mater interempta est non [?] in expellendo fetum de corpore et tamen iste mortuus est. Et sic eodem tempore altera scilicet mulier peperit iam functa id est mortua fato id est morte alter scilicet filius anatus id est portatus ad sepulcrum quasi est natus.

Divine fortune voluntas describit aliud pro quo sciendum quod cum quidam inimicus iasonis instruxit ei insidias et cum percutiet ipsum contigit quod percussit eum in quodam apostemate et ideo debilitatus est. Narratur in cronicis atheniensium quod iste non percussit eum pugna si volebat interficere dicitur quod ille iason sentiens se liberatus propter illud vulnus gratiam flexit se coram inimico narrans ei factum tunc iste peperit ei et devenerunt ad tantam concordiam quod ex inimicicia facti sunt fratres in posterum.

Quae dis immortalibus describit aliud miraculum et primo continuatur comparando sequentes cum precedenti in secunda parte exequitur ibi secunda Cenati dicit primo comparando sequentes ad precedens Simonides id est ille poeta de quo dictum fuit in capitulo de sompnis est id est equaliter adeptus scilicet fuit dis id est mortalibus sicut scilicet fuit iason predictus. Cuius scilicet Simonidis salus id est vita defensa ab imminenti periculo id est a morte navali scilicet comando mandatum sepulture cadaveri reperto in littore quod

se indicarent per sompnium ne in sequenti die se vellet tradere mari et quod similiter est ruine, a ruina aut
domus Deinde cum dicit Cenati hic narrat et primo hic secundo extollit felicitatem Simonidis in
2° circa finem quid hac felicitate. pro intellectu huius sciendum est quod cum Simonides esset invitatus
ad convivium a Scopha amico suo qui tunc fecit unum solempne convivium ad quod multos invi-
taverat Sed cum essent in commestione omnibus vocatis est Simonides a duobus iuvenibus et
tunc cecidit palacium nemine excepto et tunc palacium ruinatum est et omnes convivas oppressit et Simo-
nides evasit.

Anime intus subiungit aliud inaculum et primo premittit causam sue narrationis in secunda
parte narrat ibi 2a hic cum eius studii etc. dicit ad primum dicit quod non intus primo volueruntus
et hic est liptote minus enim dicit et plus intelligit subvecto i. subiungo Dalphamem i.
philosophum sophistam i. extra Simonidis nequius ignoravit esse inficere i. dixit dicit est contempsisse
laudes deorum i. honorasse cum laudibus deos sicut fecit Simonides et obtrectasse i. de-
spexisse cum delusione numine i. voluntatem deorum Deinde cum dicit hic cum eius studii hic narrat
pro cuius intellectu est sciendum quod Dalphamas fuit philosophus sophista et propter suam scientiam contempne-
bat Apollinem dicens quod non poterat esse quod Apollo diceret futura et ivit ad templum causa
decipiendi Apollinem et proposuit ei unum problema scilicet quod perdiderat equum suum et si poterat invenire
quoniam Apollo videbat male vidisset scilicet dicebat quod non debebat invenire tunc male dixit
quia ipse non amiserat eum etc. Tandem Apollo vidit et invenerit Dalphamem redeuntem
iocose dicebat se confudisse Apollinem tamen obviavit in via Athalo regi Asie cum diceret contu-
meliam Iste enim Athalus habebat multos philosophos et nigromanticos secum et volebat libenter addiscere
sed quia erat rudis intellectus non poterat bene percipere scientiam propter quod Dalphamas huius
[illegible] irridebat eum Ideo Athalus fecit eum precipitari de monte dicto equus et repert[us]
est et pependit iuxta suppelcia [illegible] usque ad deos i. ad Apollinem ad cavillandum i. ad irridendum
quia lento gradu procedit ira dei ad vindictam ideo dicit usque ad cavillandos

Idem mira iussit inaculum aliud. pro cuius intellectu est sciendum quod Philippus rex
Macedonie volens scire dispositionem sue mortis ivit ad Apollinem qui respondit quod caveret
se a quadrigis tunc Philippus fecit amoveri omnes currus Sed quidam princeps nomine
Pausanias cupidus fame quesivit ab uno philosopho quomodo posset magnam acquirere famam qui respondit
si interficeret Philippum cui erat subdita tota Macedonia haberet famam perpetuam quod princeps
sic fecit Quadam enim aggressus fuit regem cum gladio ubi erat sculptus quidam currus et
interfecit regem sed ipse princeps statim fuit trucidatus a familiaribus Philippi regis

Ut tamen premaxime contrahat se ad sequens exemplum et primo contrahit secundo describit ibi 2a Si quid dicit primo
quod tamen premaxime necessitas scilicet mortis in patrem scilicet Philippo apparuit consimilis in filio Allexandro
Si quidem calliam. postquam premisit hic declarat quomodo consimilis necessitas mortis fuit in
Allexandro pro cuius intellectu est sciendum quod in India cuius rex tunc erat Callanus habebat istam
consuetudinem quod cum ipsi vivebant ultra modum et vita erat eis exosa se ipsos interficiebant
et hoc erat quia ibi erat eternalis conformis mixtio hominis ita quod vita diu durabat et non moriebantur
morte naturali cito Sed veniebant ad tantam senectutem quod degebant et eligibilior erat eis
mors quam vita Unde Callanus rex istorum qui vixerat per multos annos construxerat piram
et volebat se comburere Sed contigit quod Allexander qui ibat mundum subiugando ad illas partes
pervenit et cum videret Callanum volentem se subiacere rogo venit eum dicendo si quid sibi
vellet precipere volebat cum erant simul amici et multo[tien]s fuerant simul notitiam in bello
Cui respondit in brevi te videbo et sic fuit quod paulo post Allexander venenatus fuit a Casan-
dro et ad alium mundum transivit

Egregios intutus post aliud inaculum et primo contrahit secundo narrat ibi 2a Cuncta in dextra
primo dicit quod intutus vel casus remigiis i. nautae equat i. comparat intutos egregios
i. violentas mortes sicut Allexandri Philippi et Callani predicti magnitudine
inaculum. Cuncta hic narrat pro quo sciendum quod in Thiro insula sive Sidonia unde
venit Dido regina Cartaginis fuerunt optimi nautae et cum unus vellet evacuare
sentinam insidiis navis interemptus fuit ab inundatione maris et paulo post ab alio fluctu
submersus recte est in navem Itaque concludit dicit quod gratulacio i. gaudia miscere simul et felicitas fu-
it per mixta coploracionem i. fletum Et hic traxit Boecius cum inquit in 2° de Conso[latione]
imaginem obstentet mostrat sinus si quis mixta felix aut strata una hora

Nec illa hic facit quandam continuationem ad extra secundam que poterit possunt appellari inaculum
secundum quam in inacula et primo hic 2° exemplum ibi 2a Iam et prusias dicit primo quid illa
scilicet dicenda supra fuerunt nonne sunt credenda sunt ludicra i. iocosa et derisoria
necessaria que non sunt preciosa et mala hominibus ut monstra conveniunt esse Certum per seca
nec i. ante ficta in corporibus hominibus quasi sic tollatur quidem scilicet sunt illa que caruerunt
et ipsa que secuntur contrahenda scilicet sunt inacula licet fortiam nomen mostri Iam et Prusias hic narrat ista ludibria necessitas primo dicit quod Prusias filius regis Bithinie regionis videlicet
eo nomine quo pater huius predentibus a parte superiori unum ob extentum i. extensum i. qua
dentes non erant divisi per unum sed totum erat unus dens

Strudias no pont 2m exemplum ponit nt sz sciendum Q Dipetrine filia mitri
dat regis ponti quam genuit mitridates ex regina lodice sua uxore prima qua
post habuit aliam uxorem h̄ depetrine orta et valde deformis cum dentibus que
ancs prius accessit qua no diligunt eum s cum mitridates aggressus fuisset ytaliam tan
dem pompeius militans sub silla expulit eum et persequtus fuit ipsum usque ad pontum et devicit
eum per qua victoria pompeius ad magnum statum pervenit lo

Ec illius quidem misit 2m exm d q quid siculus hunt ita perspicacem visum q vide
bat a lilibeo monte sicilie cartaginenses naves intrantes cum distaret per quingenta mi
liaria nc oculi illius s siculi pue admiracionis sup fuerit quem constat i ctiam et aput
auctores esse usu tam certa acie luis i visione et perspicacione te oculorum ut i tuetur i ut videt
a actu melibo i sicilie

Culis eius po em et primo 2a at 2o exemplum pro quo sciendum q aristomenes bellicosus et
astutus fuit qui erat de mesenia civitate que erat subiugata atheniis sz fra erat
llis sz aristomenes dedit multas strages atheniensibus qui in multis fuit captus p
sam sagacitatem evadebat de carcere sz una vice athenienses videntes q totiens evasat no
luerunt eum mittere in carcerem sz interfecerunt et invenerunt cor eius pilosum per magnam astuciam

Vr pdicta est nondum q aliqui ma ex qua generantur puer in matre et nimium ha
bundas et tunc contingit generari monstra sicut partes sup generantes sicut manus habentes
sex digitos etc et eo quando ma spermatis diminuta est generat fetum inperfectis membris Sic
potuit ergo contingere in proposita et de Dipetrina filia mitridatis Sz siffiliter et i puer altitud
ad metu et ad mandibulam superiorem generati sunt dentes communiter etc De generatione autem
pilorum in corde h9 causa potest esse Generantur enim pili ex fumo vaporoso et ex humiditate visco
generata ex superfluitatibus in corpore permanentibus quas na mete calor nali ad extra expelle conatur
eo assumpti cibi post digesta ad membra dimittitur p ipsorum nutrimento post in prima et terrestres
expellitur vel per feces et urinam vel per sudores et ungues et pilos Si in corde istius erant pili
ipsam propter superhabundantem caliditatem et humiditatem intrinsece quas ad extra expelli no potuit ideo in
corde generati sunt pili quod erat signum astucie qua qui sunt complexionis callide astuti sunt
Ita est etiam causa q homines sunt magis pilosi quam mulieres qua viri sunt calidiores
calor est in eis potens humidum intrinsecum ad extra extendere et pilos generare ex calore et cale
facere et in eis pori apperiuntur Sz in mulieribus qua sunt frigide complexionis ideo calor poros
no aperit hinc est q viri frigide complexionis pilosi no sunt Sciendum q pili i corpore sunt
multiplici de causa sicut appt per aristotelem in 2o de partibus animalium quidam enim sunt propter protectionem
defensionem a frigore et calore et alii levibus sicut pili capitis quidam propter decorem sic sunt
pili barbe et ce pili capitis Quidam vero autem sicut sunt superciliorum et palpebrorum propter
ingredientem superiorem lux oculorum melius invisibilia percipit Quidam sunt ex necessitate nature sup
ue ex q na nolens se exonerare convertit in pilos et ex h prima ma ex corde evacuatur ex quo
corpus manet emundatus ex superfluo sic sz allicebat rustici volentes terram exonerare ex superflu
seminant i ipsa lupinos qui ad humiditatem et incisosum terrestre ad se trahunt et redditur
terra fructifera Veruptamen homines hunt pilos circa collum sic a alia et ro est qua homines
hunt mentum quod est eminens tendens in acutum sub facie ubi dentes ossa mandibule coniunguntur
in quod quidem mentum et ei quadrantem illud quod erat ma ubere et pilorum circa collum convertitur in pi
los barbe et e asst q aliqua habent cornua carent dentibus i superiori mandibula qua
illa ex qua debebant generari dentes convertitur i cornua vel sic in aliud simile et c contingit in hoi
q etc Et lz mentum sit ossuosum et siccum post aut pomalis genarum est mollis rara sub
tilis eo signum est q ista post est rara s genarum est i vicinitate oculorum circa ipsam dicendum
q ma no perduxit circa pomum genarum pilos tunc inde facies redderetur deformis vel
litas alia qua locus pomorum est ita rare et subtilis cutis q ma ex qua debent generari
exalat in fumos quod appt ex mandicie ibi collata Et sic dicatur q pilos no
debat fieri circa mentum cum sit locus siccus et ossuosus Dico q lz ita sit calefit tum p motum ma
dibule inferioris etc Item scias q habentes pilos duros sunt sermistulti quia calor nal
in eis fortis pquirit nutrimentum bene digestum prout ita q ex ipsa fumos siccos et adustos
educat pilos duros generantes in quibus tamen calor fuerat potens circa i motu et ratione no
cognoscentem rectam debeat debent qui hunt pilos et subtiles est signum q humores dulces
sunt nales sanguineos et dulces ex admixtione sanguinis qui e dulcis Et tunc ibi sit de
bita proportio sanguinis cum aliis humoribus ma ex qua pili generantur sicut fumus vaporosus
no aduritur facit pilos molles et tales sunt debite colerata placati et sapientes

E poeta antipater descibit aliud ludibrium nre p quo sciendum Q antipater de sidonia
q fuit omnibus annis quibus vixit in die sui natalium passus est febrem s i capite
anni Et finaliter ex ipsa febri s cum tangeret ipsum i die sue nativitatis mortuus fuit

Nota

De loco eunuat aliud & primo narrat in 2a pte emendat ibi vel cantam
equalem p prima z sciend Oz polixanty & ypolides eadem die fu
erunt nati simul in scolis steterunt pndm hucrunt & simul decess
a Ve quam ptem est sciendum Oz adh ut aliqui diligant se pfecte equi
primo q sint eiusdez etat ita q vnus no sit senex & alt iuuenis S
q sint eiusdem regionis & ciuitat vz vnus theutunicus no ita bn dil
git ytalicum sicut vnus alt ytalicus eiusdem nc sine cplexionis & eiusde
voluntat ita q amicicia z conformitas ludoz & quido ai & volunte adi vice
no conform amicicia int illos esse no pt. Ista z causa q in amicabere vn
& tu alti amicai no potis qma hcs naz conformez cu p in 2o no dissimilez
narra de duobz gemell simul ex eadez genitrice ortis qui adeo consimiles e
ut vnus ab alto cognosci no possz & hebant equalitates amoz & cplexiones
poz ita consimiles q cum vnus gaudebat alt gaudebat & cu vnus flebat al
flebat & cu vnus ridebat alt ridebat & famescebat & comedebat & sic d'
is boni malis amicai non possunt qm studia & voluntas sperent sm
dissimilia studys impboz ideo ad inuicez no conueniunt.
Va sst hoc q in hac pte facit epilogum excusando se quo ad omnia tam dcta mac
d qd primo qua sst i sst qm causam q i similiter h' potissim i maxim sic sup
ipa na rez secunda artifex i habundans in gna omnis nr i cuilz bone i forme
q pet male i turpis reddidit i redde potuit rom i cam illoz mialoz ant in liberis
filys potentissimoz regum i filioz prusie regis bitinie & mitridat regis ponti a
in rege clarissimo i in allexandro vel in metridate famoso at i nate dgem florent s
i antipatre poeta a in viris eruditissimis s in polistrato et ypolide phis a in hoe
tis ignote s in siculo illo qui uidebat naues cartaginenses a melibeo monte sicilie qui
non fit vir famosus.
Dummagis h' pont miacla aliuz brutoz et comparando d q no magis na sup re
didit rom pdictoz no magis s q reddidit rom ille qui reddidit causas cur et
rom vel qui i quo na sup dilexit tanto ope i maximo & tanto studio silu
stres capreas geritas crete i in illa insula qs s capreas confixas sagipta dedunt
tum sine manibz i icmatore ne ad salutare auxilium hbe dictamni i hbe sic vota
q p effcat ut esspuat i expellant continuo i subito & tela i sagiptas & in venem
nbz ea acepta i ea hba corrosa
Vt in cefalania h' infert aliud miacli adhuc in brutis & sup itiz d' no mag reddidit ro
q qui i quo instruxit i na ex instinctu nali pposuit pecudes sedar i extingue
suam sitim raptes i hauriens ex alto i ab aere ore apto ex maiore pte an
i ea s insula & h' in sima cephalania i sic dca cu oa pecora i animalia tam mag
quam pua careantur vbiqz usu aque
a Vt qua sst narrat aliud miaclum circa res inaniatas d et itiz sup qt na no reddidit
ronem qua sst i qua de causa na sup donauerit ara cineri in mobli ad om
nentos s flantes crotone i aput illam ciuitatez que z in finibz calabrie in
templo Junonis lacinie i sic dce. lacinia dcta a latino latrone interfecto ab hercule an
Junonis sst qd templum constitutum est Junoni
v Et quar pont aliud miaclum rei inaiate itiz sup vel no magis na reddidit rom
quar s na voluit altam in macedonia i i contrata illa grecie altam aquam
i celeno agro i i capania ppe ciuitatez tlem possideri ppetem inni s qua
aqua homines inebriant tamquam ex vino.
Dy ad instructione ista in ista pte subdit quedam documenta d q no debemus sup miac
tam dca s debemus conotar medica cuz sciazs ab s na plumd iudicant licet
i posse omnia facere et nondu q auct inde q b ppqdditur qma p dixt q na
no potuit reddere causas qr ire h d q na nata sih d na naturite vel dicas q cong dca
Ve quia sup h' p qoe finali infert aliud miaclum & primo gtiat ro exequ ibi 2o
is eni d p que s miacla q sup arti attigimus descripsimus excedenia usitatam
rom fiat relatio i descriptio q i similr pperatur relate i descripte curiose i polite
Nota pariter ac facunde i eloqunt a tito liuio i ab illo autore celeberrimo re is eni h' narrat
miaclum. Et z sciendum q ite casus contigit in primo bello punico qui regulus consul r
de quo supius dcm z in c de religione iuit cum exercitu contra cartaginenses & aput bra
gadam flumina castra collocaret si serpens prohibebat eis vsum aque Eni p qma s
s titus liuius ait anguie tate s magnitudinis in affrica fuisse aput bragadaz flumin
s ppe uticam ciuitatez ut prohibet exercitu reguli actilii usu amis i fluuii & ait sup anguez pe
titum ad vltim i tandem vndiqz torntis balistaz i emissionibz machinaz q petita
crebris et ponderosis verberibz silicum i lapidum pcubuisse i mortua fuisse cu neqret
pforari ictu telorz i pcussione corrept i absorpt multis militibz s romanoz inget

e clisi i mactati copluribus voluibus i rusbudinibus cauda et aut sup titus livius esse serpente
iam terribilem et terribiliore ipa cartagine i bello cartaginensium omnibus cohortibus i fortitibus
itibus et legionibus i militibus et sup titus livius se nouisse inde i abragada castra
na i arthi i bitis ... suo cruore et p et pollita inenia regione s affrice pes
fero afflatu corporis iacentis s fetore serpentis mortue Et aut titus livius corium belue
serpentis uiginti pedum fuisse missum in urbem i romanam cum ... et i positus
vt h ultimum ... est sciendum q autor dicit q titus livius narrat hoc sed tamen i tito livio
no inveni sed creditur forsan q tractabatur in primo bello punico cum no tractatur et tamen
quia sciebat q ... fuit ... ... libros uel plures ... Similiter tamen ... q in regulus
et cum cartaginem possent castra iux bragadam flumen cum suis militibus p aqua ad flu
m interficiebantur a serpente tunc regulus misit milites ad eam occidendam sed nequiuit p fidem
telorum sed tamen tormentis et balistis molibus et ex cruore imbuti sunt flumina et putrefe
ctas ... et coegit eum submoueri castra romanorum et corium eius q fuit centum et xx pedum
missum fuit in urbe romana etc. Sed iterum reddendo ad ... supradicta dixit q natura no reddidit
m et ideo est hec si cause redderentur tunc no essent mirabilia q ... redda... predictorum tamen
difficulter. De dittamo herba que liberat capras vulneratas. phi aut dicunt q ista h
... ... a natura sua i tristicia sed natura concessit magis q ferrum attrahet ex natura sua
Item anteum perdices in cephalonia ... siti ab aere. phi reddunt hanc causam q ibi
... frigidus qui h sitim mitigat ymo ... colligimus q ... frigido modico
... appetimus quia sitis causatur ex calore nali adurente humidum radicale sed frigus ... ad
... humidum radicale sustentat i corporibus et quia aer ... frigus ... ibi
... est densus et aque similis sitim mitigat. Item apud ... crotone ubi hercules
interfecit lacinum latronem et ibi factum fuit templum iunonis ubi fiebant multa sacrificia
... cinis sacrificiorum q cadit in altari nunquam mouetur a ventis flantibus. h augustinus no reddit
... et dicit q demones faciunt illud. Sed aliqui phi dicunt q est propter nimiam contrarietatem
uentorum cum unus ventus uelit facere ad unam partem alter resistit ab alia parte et sic remanet
cinis immobilis. Sed h ratio no placet quia no est verisimile q semper ibi essent venti equaliter
potentes q potentiorum cinerem auferre debet. Sed dicas melius q iste locus est altissimus
... q transit regionem aeris in qua generantur venti et pluuie ita q illuc no ascendunt ymo
... ... phus parisiensis i questionibus in libro de anima ... semel esse in quodam monte
... altissimo in pede montis et undique maxima pluuia. tamen in summitate montis no cadit plu
uia nec ventus Et h est quia venti et pluuie generantur in aere propinquo nobis De fontibus
... et ... aquarum mira narrantur Ut in ... duo flumina ... quorum
... ... pecudes bibentes aquam primus albas et alter nigras ... cum oues
... albedinem ex potu aque vehementer frigide ... primus humidum ... ad pellem
... et ... et reddit eam ... propter quod alba redditur pellis et h est natura ...
... propter hominem quia omne ... pilos narrat ... pellis ... et alba pelle
... lanam facit albam. Sed aqua que nigras reddit oues h ... calidam ...
... vapore ibi ... que quando assumpta ab hominibus ... ad pellem ... adurendo
... reddit terrestrem et sic ... et ... a pelle. quare necessario pellis fit
nigra et ... lana ... ante corium est ... naturalis q albari no potest ... aqua
... tamen ex ... ouorum corium ex quibusdam frigidis ... albi. multa est
... p mutantur sed colorem. et uidi ego pauonem ... album Et aristoteles in 7 de
... animalium ... est ... perdix alba et cornix et passer albi ... p mutta
... aque et ... frigidorum et ... Item i quibusdam aquis est ... ...
inferendo ... Ut ... fredericus imperator ... sigillatam ad
... fontem anglicorum ... ... breui tempore ... sigilla ...
st inferiu ... ad ... no i ... q fontes ... ... q pot
... aqua subtilis et vaporosa et calida q vapores ad ... ascendunt et h contingit
... locorum naturam narrauimus Et h dicta sufficiant ... primo libro valerii et maximi
Dicens et potens etc. h est secundus liber valerii. et diuiditur iste 29 liber ... di
in quinque capitula, et primum capitulum est de institutis antiquis Secundum de disciplina mi
litari Tertium de iure triumphandi Quartum de censoria notione Quintum de ma
iestate partes ... in processu ... diuiditur in 2 p. quarum in prima parte ...
... roma in 2a parte ... ... fidem sensit prima ... prima pars diuidi
in ... p. quarum i prima parte quia res ardua est facit transitum a precedentibus ad sequentia
... intentionem suam. 2o ... intentum i 2a apud antiquos. Cuius ad partem ... ...
postquam descripsit que subsunt nature ... ista aut dicit de institutis antiquis Conc... Ego ...
valerius ... i ... perscrutando et ... ... Dicens et potens ... i in
... et ... ... descriptiones antiquas ... ... ac memoralibus i...
... i moribus antiquorum ordinatis digna ... ... nostre urbis ... ...
generum i grecorum et aliarum ... a romanis. Deinde ... opus ... in hac parte reddit causam ...
... adulando tiberio imperatori sub quo uiguit valerius ... quia ... i qualia

Liber 29

fuerunt clementa i. privata huiusmodi vite i. tibi quam s. vitam agimus felicem i. in medio d
sub optimo principe i. tiberio cesare qui nulla bonorum quidem pate cognosci i. sciri a nobis e opus
et vtrinque ut respectus i. consideratio eorum s. clementorum ... et possit aliquid i. in aliquo monibus p
A premium et modicorum, homines sunt. ... ptem ... valerius nominat dicit regnum quasi regno app
Cad[?] ... [margin] ingentes sic et na... suas vices in modo tantum rex in suo regno Et d. nominat divites
Noṭ. topiam quorum que possunt ... quia non ditissima est Est enim secunda artifex cuiusque me
et male et omnia mundana possidet quam divites etc. dicit etiam potens quia non est poten
et divitibus quam natura quia naturalia vigent non ... petere perdurant
A Apud antiquos sancta conservatione ostendit ad propositum instituta antiqua describendo et d
Hec est in d. p. quia primo premittit institutis quod in omni re gerebatur ab antiquis in 2a
o. quod de illo sine nostro tempore s. valerii i. sua quo antiquis nisi sancta more d. quo sinat
quod antiquitus fiebat ab antiquis nisi sancta primo divinatione per quam volebant probare si res p
subcedere debebant vel non et similiter quod invenerunt sic peragebant abstinendo a proposito si auguriu
et felicitate i. dicabat (nichil gerebatur non solum publice i. per rem publicam sed privatim et in famu
publicam apud antiquos s. romanos nisi sumpto auspicio prius i. prius nisi divinatione facta
Deinde cum d. et uno more ostendit quod suo tempore servabatur de ista consuetudine / per quo sciendum quod anti
Noṭ. fiebant divinationes in nuptiis utrum deberet uxor et vir prospere vivere sed tempore autoris servabat
nomine tamen i. quod solummodo intererat divinatores sed non divinabunt / Et ad similitudinem temporibus s
Vide qd[?] ... quedam indicia sicut quando accendit faces et similia (ex uno more i. qua consuetudine et nunc
... tempore valerii interponuntur auruspices i. divinatores antequam fiat desponsatio qui interpretant i. obs
vestigia i. quedam signa veteris consuetudinis tamen ipso nomine et non re confinis deserunt i. n
quierint petere auspicia i. divinationes
Femine h describit secundum institutis antiquorum et dicitur in d. p. quoniam primo ostendit consuet
F dinem servatam apud viros in 2a parte ostendit quo translata sunt ad deas ibi 2a parte
Noṭ. consuetudo prima que est sciendum quod dum femine comedebant sedebant in sedibus et
viri iacebant in lecto narrat tamen Varro h ... consuetudo antiqua quod tam viri quam femine
iacent dum comedebant et reputabatur pro maximo bono sed propria mulieres inceperunt audire iacere
et sic sedebant et viri iacebant propter maiorem dignitatem et mulieres que non sunt ita ve
nabiles sicut viri sedebant propter reverentiam virorum que consuetudo venit ad deos s. quod in p
templo ... comedebat iacendo et innicua et nunc comedebat sedendo in sedibus. Sed ut
narrat Varro ingred ... hec fingebant sacerdotes propter avaritiam fingebat enim quod dii com
debant ut ... ferent comestiones ad iovem et ipsi statuunt statuas deorum quod videbantur
medere et ipsi stabant in foveis et comedebant / et tercius narrat hanc consuetudinem translat
a privato ad publicum et d. ex h ... fiebat primo in capitolio et non in domibus et d. h
comedendo assignat cum Varro quod faciebant istas questiones ... in publico et palam propter vitare luxuriam
quia stando palam magis abstinebant a viciis
q Ve contempte earum narrat 3um morem servatum ab antiquis et post hec in 2a parte reddit ca
ibi 2a h existimabant ... antiquis quod mulieres viduate post marito si non nub
bant amplius coronabantur corona pudicicie ut mulieres plus honorarentur et reddit ca
D Enim per quia existimabant enim animum matrone i. vidue esse corruptum i. immolatum sincera
fide i. fida obsinacione qui nesciret egredi i. nubere i. publicum cubile i. lectum multorum m
virorum post depositionem virginitatis in primo matrimonio i. ... credens experientiam multorum m
moniorum esse signum cuiusdam temperantie legitime i. lascivitatis et luxurie que tamen concedit pro lege
s. quod mulier possit recipere alium maritum post mortem primi
c Sed potera nota sed quod de duplici abstinentia tactus est sicut de abstinentia ciborum et potus
cum publice comedebant propter non vacare superflue comestioni Et de abstinentia vini que ut
dum est in mulieribus etc. Sciendum quo quod delectationes sunt duplices quibus ad continentiam n
cem quedam sunt necessarie sicut sunt cibi et potus et venerei actus nam cibi et potus sunt nec
ad salutem i. dividui sed actus venerei sunt necessarii ad conservationem speciei Alia sunt delectabilia non
necessaria sed honestiora sicut sunt honores lucra ludi melodie et consimilia. Siquis in appetitu
lucri excedit vel honorum vel melodiarum vel similium i. temperati sunt. Sed nam non similiter in
simul vel deficiat fortiorem saltem vel magis continue dat i. pulsum ad prosequendum necessaria
propter quod magis indigemus infrenatione circa ea id est circa delectationes cibi et potus etc. et ... ratio
moderamen ... passionum et ... appetitus ne in aliquo rebellet rationi. Conspi
sunt duplicia cibi et potus quedam sunt communes sicut concupiscentie cibi et potus communiter consuetorum
necessariorum ad vite conservationem Alie sunt proprie s. cibi et potus delicatorum non assuetorum vel
ultra modum consuetum et delectabile preparatorum ... propria concupiscentia sed quod nam necessaria nobis ad ea propter vite
conservationem. Sed secunda uti proprie i. temperare et vicii ... notes in hac materia distinctione ...
quod aliquis potest male operari multipliciter uno modo propter fortitudinem obiecti passionati 2o propter
naturalem complexionem per quam multis inclinatur ad obediendum passioni, 3o propter pigriciam voluntatis
negligentis resistere passioni. 4o modo propter consuetudinem sequendi passionem sed primis duobus mod

o est maior tanto peius est mi(nu)s g(ra)ue q(ui)a iste cause no(n) sunt in p(otes)tate nra sic (con)tingit
passio(n)i i(n) mulierib(us) nal(ite)r i(m)pinguat(is) in q(ui)b(us) fumi ascenden(tes) ad cap(u)t ex retent(ione) mestrua
sunt appetitum vn(de) quedam volunt comedere carbones a(ut) t(er)ram (et) s(ic) (et) comes (con)tinuis
i febricitantib(us) (con)tingit S(ed) in alijs duob(us) mod(is) q(ua)nto causa e(st) maior tanto peius (et) t(em)p(u)s
mi(nu)s excusab(i)le (pro)pt(er)ea q(uia) iste cause sunt ex culpa p(ro)ut n(atur)ale distinguit(ur) (contra) volunta(r)ium (et) mi(nu)s
(et) q(ua)nto mag(is) volunta(r)iu(m) n(atur)ale ut (con)tingit obiect(um) pulcr(um) ocul(is) p(rese)ntat(ur) ut mul(ie)r formosa appe-
(ti)t(us) sensitiu(us) n(atur)al(ite)r (com)mouet q(ui)a n(atur)a inclina(tur) (et)c(etera) S(ed) n(on) ita e(st) a vene(re) abstine(re) q(ua)m venerea pa
ne i sediose (con)uersac(i)o(n)em p(er)mittunt fu(m)ma(m) (et) inferunt demu(m) da(m)pnu(m) (et) (con)scie(n)tia(m) multa(m) (et) oc(ul)u(m) auf-
munt mente(m) (con)uersacio(n)em s(ed) q(ua)nto diffi(cil)i(us) est tali passioni resiste(re) tanto mi(nu)s t(em)p(or)e e(st) vita ab eo et
p(ro)p(ter) impetum ei(us) ut ait Ar(istoteles) 1mo Ethi(corum) Cui(us) a fortib(us) (et) sup(er)excellentib(us) (con)uersac(i)o(n)ib(us) vita(n)-
tur (et) s(i)c(ut) Sequit(ur) aut(em) t(ra)ctat(ur) ad (con)pias (con)uanas ex (con)uersac(i)o(n)e ut pessima (con)suetudine (et) malici
lum(en) h(oc) vehement(er) pecat aliq(ui)s aut(em) t(ra)ctat(ur) ad q(uo)n(iam) (pro)pt(er) orbitate (et) defe(ct)u(m) sensuu(m) exterioru(m)
(et) in amamat(is) (et) stult(is) (et) h(ec) no(n) t(ame)n pecat q(uia) m(agis) peius q(ua)m p(e)ntas q(ua)nto plu(s) l(e)z d(e)p(e)n(dit) directio
cognitio tanto plus pot(est) noce(re) (et) i(de)o tanto peior q(ua)m inf(er)i(or) phi(losoph)i(a). Dem(en)tissima e(st) i(n) iusticia h(ab)i(t)u(s)
pna iud(ic)e e(st) q(uia) iniuste (et) viri litterati (et) s(u)btiles i agilib(us) se male agat plus diffama(tur) (et) punicio
(et)ur (et) vituperan(tur) s(ecundu)m illud dom(ini) Iuuenal(is) De g(e)n(er)e in(im)icorum tanto (con)spectius in se Crime(n) h(ab)et q(ua)n-
q(ua)m pecat maior h(ab)etur Iuuenal.
v Repudiu(m) int(er) vxorem Hic narrat q(ua)ndam more(m) s(er)uatu(m) a Ro(man)is (et) p(rim)o narrat hu(n)c morem
in secunda p(ar)te o(stendi)t casum q(ui) accidit (et) quod(am) q(ui) uxorem repudiat(ur) D(icit) p(rim)o repudium
i dissolucio nupcionis vincli intercessit i accidit int(er) viru(m) (et) mulie(re)m n(ec)l uxorem c
re i a p(r)incipio hedificacio(n)is urbis Ro(man)e usq(ue) ad centesimu(m) q(ui)nquagesimu(m) annu(m). Dein(de) cu(m) d(icit) Ro(manorum)
m(ulie)r autem hic ponit illu(m) q(ui) p(rim)o fregit hu(n)c more(m) (et) narrat casum q(ui) accidit ex h(oc) s(cilicet) p(ro)- D.
secundum q(uia) in p(ri)mis ullo m(od)o int(er) repudiebat uxorem s(ed) p(ro)p(ter)ea voleni(t) q(uia) Ro(man)i h(ab)entes vxo-
re(s) no(n) p(ro)ducentes filios expellebat eas s(ed) p(ri)mitu(s) faciebunt quada(m) stipulacio(n)e(m) i q(uo) (con)tineba(tur) quo(d) Roo et repudium
a no(n) faciebat filios (et) dabat vxori et veniebat cora(m) iudicib(us) iudices p(er)cipiebat in(terr)o(gare) ve-
r(um) ut vident s(ecundu)m mulieris (et) si p(ro)cedebat a defe(ct)u mulie(ris) e(st) repudiu(m) fiebat Si aut(em) si no(n) po-
t(est) S(ed) (con)tigit de vxore Sp(ur)ij carbilij q(ui) vxorem in iudiciu(m) (pro)uocauit S(ed) Ro(man)i noluerit
inuestigac(i)o(n)e a veteri (et) no(n) p(er)miserunt ipsa(m) expelli (et) h(oc) (pro)pt(er) deb(itu)m mag(is) dilig(er)e fides (con)iuga-
lis q(ua)m fili(orum) q(ui)a s(er)uilitas p(ro)cedit a natura. P(ri)m(us) aut(em) Sp(ur)ius dimisit vxorem q(uia) no(n) carnit
(com)p(re)hension(em) q(ua)m q(ua)m videba(tur) motu(m) tolla(b)it tone i (com)p(re)hensione illor(um) romanor(um) q(ui) arbitraban(tur)
p(ro)ditate(m) filior(um) n(on) deb(er)e miss(i) s(e)p(ar)o(n)em S(ed) Ro(man)i no(n) p(er)miserunt attinge(re) corp(us) ei(us) vocati et
Spurio matrona(m) i uxorem i m(odis) i in palaciu(m) ut vide(re)nt(ur) si erat p(ro)ducio(n)em filior(um) ha-
b(er)e q(ui) i (con)s(u)l ut de(n)t(ur) i hono(r) matrone i illi(us) vxore ess(e) t(ame)n i s(ecundu)m mu(n)imento ve-
ndice i defensione pudor(is) (et) honestat(is) ut man(us) s(unt) vetular(um) relinque(re) i inuiolata i no(n)
lata tactu aliene stole i castit(as) illi(us) matre que gerebat stolam al(ite)r t(ame)n expo(nit) aliq(ui)
ero q(uod) Ro(man)i ordinau(er)unt ut c(on)cipe(re) v(er)ecundia mulier(um) ut ille Spuri(us) no(n) mag(is) iacet ad vxor(em)
no(n) possi(t) eam repudiac q(ui)a reputaba(tur) i dignu(m) q(uod) post(ea) voluit ea(m) repudiac mag(is)
m tanget Stola e(ni)m est vestime(n)tu(m) mulier(um) usq(ue) ad pedes longu(m) (et) tu(n)c expone no(n) p(er)mise-
r(un)t attinge(re) i tange(re) corp(us) ei(us) s(ecundu)m vxor(em) Spurio vo(ca)nti ea(m) i m(odis) ut man(us) s(un)t marit(us)
relinque(re) inuiolata tactu aliene stole i castit(atis) (et) q(uod) marit(us) ea(m) no(n) plus tanget (et)c(etera)
v Sed usus olim h(ic) narrat aliu(m) morem s(er)uatu(m) a Ro(man)is (et) p(ri)mo narrat hu(n)c more(m) in 2a p(ar)te f
causam hui(us) assignat i 2a ~~p(ar)te~~ ne sed(us) s(ecundu)m p(ri)m(u)s int(er) est s(ci)e(ndu)m q(uia) mulieres vinu(m) no(n) bibe-
bant ut no(n) p(ro)laben(tur) in luxuria(m) in (con)gressam s(ed) p(er)mitteba(tur) eis a viris ut (con)tent bene
nate s(ecundu)m vinu(m) h(ab)eat colorac ip(si)us vsum no(n) h(ab)endo laben(tur) ad (con)uenius (et) ad carnis volupt(at)e(m)
(et) ei(us) (con)trad(ic)t(us) i vicinos accessus (et) p(ro)u(incia)m in t(em)p(or)a(n)s i lascinie a libero patre i abacho voca(tur)
q(uia) bachus lib(er) q(ui)a ebrij vinu(m) bibentes liben(tur) a cur(is) ad venere(m) i (con)gressa(m) i ad et Lud. lib.
(et) licitam q(ui)a quedam ve(ne)r(u)s honesta sicut causa (con)plus quedam i (con)gressa sit forma(n)ti Ceteru(m)
ponit rep(re)hensacio(nem) (con)gressam mulierib(us) (pro)pt(er) vsum vini eis adeptu(m) in s(ecund)a p(ar)te videt q(uo)m ibi
a Nulli e(ni)m d(icit) g(ra)o Cetera p(ro)pt(er) mulieres rutilarunt i rutillac fecerunt eme i lascinia et
(con)p(osi)c(i)o(n)ib(us) vnctionib(us) q(ui)b(us) vtunt(ur) mulieres ut capilli flaui efficia(n)t(ur). Capillos cu(m) su(m)ma dili-
ge(n)cia i cura ut p(ro)diticia i castitas ea(rum) no(n) ess(et) tu(n)c i missa ad videndum ut h(or)rida
aspera s(ed) etia(m) tempata honesto g(e)n(er)e ornat(us) i ornat(us) et placibil(is) (et) faciat pantesim qe
incipit ab indulgen(ti)b(us) usq(ue) ad illa(m) p(ar)tem i clusi(on)e efficent n(ost)ra p(ro) q(ui)a ille mulieres sunt
s(ecundu)m vse auro habundanti i vestimentis aurat(is) (et) multi purpurea i vestimento p(ro)p(ter)ea
no(n) p(ro)ut efficent forma(m) sua(m) i pulc(h)ritudine(m) (et) amorem i (con)stabliore(m) marit(us) s(unt) ea(rum) i(n)-
dulgen(ti)b(us) i p(er)mittenb(us) h(ec) ip(s)is q(uia) (con)cedi(tur) mulieri ut dicit Egidius ut ornet se s(ed) volunta-
te mariti Nulli e(ni)m h(ic) respond(et) quoi q(uia) dicet q(ui)bus si p(er)mittebant viri eas sic ornar(i) noue
amatores capiebant(ur) amore ip(s)ar(um) (et)c(etera) Respond(et) e(ni)m p(ro) q(ui)a nulli ocul(i) maior(um) metueb(ant)(ur)
obs(er)uatores i amatores (et) defraudatores alienor(um) matrimonior(um) s(ecundu)m alienar(um) vxor(um) s(ecundu)m a(u)t(em) audie(n)-
t(ur) actiue s(ed) q(ua)ndo mulieres videbant(ur) alias ab alijs custodieban(tur) mutuo pudore i castitate h(o)i-
(nes) q(uia) mulieres siue respicerent siue respicien(tur) caut(e) pudice

Quotiens vero inter describit alium morem et primo ponit hunc in 2a parte ridet quoddam ibi 2a dea nomine hunc primo
mo est sciendum quod quando vir et uxor veniebant ad discordiam sive fecerunt lites domo
ibant ad templum viri placae scilicet in capitolium et ibi coram dea exponebant querimonias et
tandem pacificabantur. Vel ut alii dicunt quod vir et uxor erant discordes constringebantur in atrio
erat capella veneris et includebantur ibi et non relaxabantur quousque pacem ad invicem peragebant. dicit
primo dea nomine hic respondet cuidam quia quis posset petere quare vocabatur viriplaca respondet
dea quidem id est veneranda et digna honore fuit assequta id est dicta et ad quod fuit nomen hoc scilicet viri-
placa a placando viris quia pacificabat viros cum mulieribus. Et nescio hic concedit ea dicta et
nescio quod dicit dubito sed credo quod sit antecolenda scilicet sit an praeponenda id est specialibus cultibus quibus coluntur
alii dii maiores sed exquisitis sacrificiis id est honoratissimis et excellentissimis ut potest id est sicut
custos cotidianae et domesticae pacis scilicet quae vocabatur quotidie inter virum et uxorem in quo pari
iugo caritatis id est ingratum et pacificatione vinculatis et liquo refertur ad sequentes et non ad antecedentes
ipsa scilicet dea reddens erat sui appellatione quia viriplaca vocabatur honore debitum id est congruum
maiestati virorum id est auctoritati maritorum ac per feminis id est uxoribus. Deinde cum dicit huiusmodi in hac
parte concludit dea venerandam id est pudor et honestas fuit semper huiusmodi id est talis qualis dicta est inter coniuges
Vis inter etatis describit alium morem et primo continuat in 2a parte exequitur ibi sed non in minimo
Quod ista veneranda verecundia semper fuit inter etatis necessitudines id est parentelas quod inter
nomine apparet consentaneum id est morsum et simile verecundie inter coniuges quod sic vero ut in
minimo effecta continuacio hic prosequitur et primo hunc morem narrat in 2a parte eum ampliat et
mendando ibi 2a manifestum quod est principium huius est sciendum quod romani consueverunt hoc ad
Balnea et filius numquam eiciebat se in balneo cum patre et hoc quando erat adulte etatis et ideo dixit
pubere quia si erat puerulus poterat intrare balneum nec gener cum socero lavabatur indignum videri
tes et impudentem quod filius videret virilia patris etc. Et ita erat hoc sicut si fuisset verecundia cum
se spoliare in templo ideo dixit est tributum tantum religionis id est verecundie sicut diis
Convivium solenne describit alium morem et primo ponit in 2a parte reddit causam huius ibi
ut siqua propter huius intellectum est sciendum quod romani qui faciebant convivium et non debebant
interesse nisi consanguinei et hoc quia si aliqua contencio commovebatur inter eos non divulgaretur
... consanguinei ... solebat oriri pessima discordia vel quia hic
sed subito pacificabantur sermone ... convivium ... quam aliis temporibus tunc fiebat
fiebat si aliqua discordia orta erat inter consanguineos an convivia vel aliis temporibus tunc fiebat
convivium et discordes quoniam ... debitis ... concordie tollebatur discordia. Et vocabatur
convivium et discordes ... a caritate et dilectione vel quia tantum consanguinei stabant
hoc convivium caristia a caritate et dilectione vel quia tamen consanguinei stabant
Iuventuti describit morem iuvenum romanorum erga senes in secunda parte describit
mores quos servabant senes erga iuvenes ut eos instrueret ibi 2a maiores natu
prima dicitur inde quoniam in prima describit mores iuvenum in generali in 2a parte specificat
illos mores. Pro intellectu est sciendum quod iuvenes romani ita honorabant omnes senes sicut ho-
... in quo fiebat consilium senatorum ibant ad domum alicuius ex patribus
sent ... ad curiam et ibi expectabant scilicet ad ianuam quousque senatores
... ad officia gerenda postea et invitati ad cenam
... et sic formabant animos ipsorum ad officia gerenda postea et invitati ad cenam
... sedebat nisi patribus sedentibus senes ~~et sedendo nunquam surgebant nisi patribus assurrexissent~~
~~primo senes sedebant et primo surgebant a mensa~~. Et etiam erat in loquela ut dicit Orosius
quod numquam loquebantur in presentia senum sed tantum audiebant ad introitum ~~patres senatus dicebatur dicens in quo~~
~~fiebat consilium senatorum~~. ...

Maiores natu Descriptis moribus iuvenum hic describit mores senum erga iuvenes et post
in 2a parte commendat et extollit hos mores ibi 2a Unde hic splendidius pro intellectu
prime partis est sciendum quod antiqui faciebant ... in conviviis gesta predecessorum
ut darent exemplum iuvenibus imitanda illa ... legentes hystolas
... ut fieret iuvenes robores in fide postmodum commendat etiam
... partes senes et iuvenes scilicet iuvenes in honorando senes et senes in instruendo iuvenes ut
utriusque prosequendo. Et in hoc dicitur hic ... quod iuvenes semper debent honorare senes
senes autem tenentur informare iuvenes in moribus. Et illa doctrina ... eius do-
trine romanorum ~~et nescit videbatur sed athenarum~~ quia ex doctrina romanorum ... camilli
Unde Camillus expulit senones de Roma ut dicitur est primo libro capitulo de omnibus Scipio-
nes qui devicerunt affricam et fabricium quem fabricius devicit pirrum regem epirotarum qui ve-
nit in subsidium tarentinorum. Marcelli nobilissimi romani fuerunt. Unde marcellus fuit primus
qui dedit conflictus hanibali et coegit eum fugere ... nola civitate romane et fabii de quibus
trecenti fuerunt una die mortui apud ... flumen placentie. ... Et trecen-
tos fabios abstulit una dies. Et unus qui cunctando restituit rem. Et loquitur de fabio
maximo qui non pugnando cum hanibale sed in ... cum ... a manibus suis in
... romanum liberavit. Concludit sic maiores natu id est antiqui peragebant id est faciebant de-
cantari in conviviis egregia id est eximia gesta predecessorum comprehensa id est compilata et imitata car-
mine id est ad tibias id est ad sonum tibie ... de tibiis sunt carminum quo ... reddet
iuvenem alacriorem ad ea imitanda. Unde hic commendat hos mores ... splendidius

[Margin, left:] Ro. [?]

[Margin, left:] et etiam fiebat ... et ... patres.

... modis 7 pedem [illegible]
... [illegible] videlicet quam Modis 2
... [illegible] est q de [illegible]
... dissolutiones vt in puncto
... [illegible] [illegible] 7 hec
... [illegible] [illegible] [illegible] no
... hec [illegible] quo [illegible]
... loquentes [illegible] [illegible] [illegible]
... [illegible] perfectos [illegible] [illegible]
... hec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
... [illegible] [illegible]

enas i m
mde ſ a
piones ſa
endo i d
tibꝫ ſ c
mde i q
ut pdi
mam
audiend
gnat m
nca. v
asuetq
vehemc
q pat²
mores gv
dinib pſ
pſuan
dos et vo
tes ſinaꝫ
dicum hnte
ta ſlectu
ea ſue
quedam q
lentia no
ſinata 2a
dic' ideo
nt ſciaꝫ
os dmgen
mas ideo
dees
narr
ſtam
publica

[illegible]stamus i. ista pugna inter senes et iuvenes pubetas i. iuventus reddebat suum decus. hore(m)
debitum canis i. antiquis albis propter caniciem etatis s. antiquorum desita i. delicta cursu i. eo
tempore unum i. militat(e) vel virium i. fortitudinibus prosequebantur faciendo aggredientes
[v]irtuosam vitam i. illos iuniores ad officia civilis capienda pro re publica veniendo ad vi-
[t]am activam nutrimentum i. auxilius favorum i. maiorum faciendo decantur laudes eorum
[...]dem tamen dicat Athenas in hac parte comparat in 2a parte probat ibi 2a Inde oriebantur
[...] po(st) Athenas athenas in hac parte comparat in prima parte probat ibi 2a Inde oriebantur d po(st) quod athenis
[n]on existebat studium philosophie quam scola ubi docentur sciencie. Que studia alienigena i. aliarum
gentium plurium i. laudando proposuerim huic domestice discipline s. inter romanos q. d. nullas
athenas i. nullas scolas etc. Deinde cum dicit Inde oriebantur h(i)c probat dictum suum per effectus d
[...] inde s. ex domestica disciplina oriebantur camilli i. mores illorum strenuorum romanorum
Scipiones fabii marcelli fabii etc. post scribitur ego dico breviter concludendo ne sim longior per-
currendo i. describendo singula lima nostri imperii i. singulares homines qui virtutibus illuminabat
[v]irtutibus s. cesares iulius et augustus dii i. deificati quasi in sideribus in quos i. rete false
[...]it inde i. ex tali disciplina et moribus romanorum
Iuxta predicta est sciendum quod circa pueros et iuvenes talis ordo servandus est ut in lucem et fa-
mam deveniat cum erit adulte etatis. primo a principio debent iuvenes assuefieri in
audiendo ad personam et virtuosam quia consuetudo audiendi aliquid in puericia firmat
[...] [...] in mentibus eorum quia que audiri non consueverunt magis grata sunt et ma-
[...] extranea. Unde dicit Aristoteles 2o methaphisice 2 commentator inquit in pluribus philosophorum quia in quos
[...]unt consueti a puericia credere sermones falsos ista consuetudo est consuetudo ad negandum veritate
[...]do vehementer. prodest pueris ipsos in veris principiis ad negandum veritatem scire erudiri
[...] quod pater eorum debitas et in virtuosis operibus ipsos edocere et informare. Unde sciencie
[e]t mores conveniunt iuvenibus sicut medicina corpori. nam sicut medicina habet corpus ab egri-
[t]udinibus preservare ita per scienciam et virtutes possunt iuvenes qui ad vicia proni sunt ab illis
[...] preservari [...] monendo virtuosos. aliqui enim iuvenum sunt in viciis depravari et puni-
[...] et voluntates inhoneste [...] esse nimis in viciis assuetos. alii autem sunt contrie volun-
[ta]tes finaliter intencionem bene agendi et virtuosis actionibus assueti Alii autem sunt medii recte
[...] habentes et bonam voluntatem sed tamen superantur ab impetu passionum et ad vicia talia
[...] flectuntur. primum autem iuvenes quia sunt a sensibus utuntur solum
ad ea que utilitatem vite habent quemadmodum bruta animalia et sic necessario sequitur pa(ssi)ones
[...] quedam quasi in eis assumunt consuetudinem aqua retrahi non possunt nisi [...]
[...]lencia non pauca quia ex assuefactione puerili et ex natura fortiter ad augmentum et incrementum
[...] [...] et eo [...] prelapsa sequtores sunt passionum ideo nisi coacti nunquam vellent studi
[...]andie ideo [...] predictum premonicione et magistrorum suorum regimine cohartandi sunt quousque assue-
[...] [...] dulcedini ideo videmus iuvenes aliquos dissolutos quia parentes non [...]
[...] diligentes ad vicia deflectunt et ad opera abhominanda finaliter veniunt sicut ad furtum ra-
[...]pinas ideo abstinendum est principiis ut a principio iuvenes assuescant virtutibus et non viciis etc.
Hec autem hic narrat morem senatus a romanis in secretis conservandis. et primo habet mores
narrat 2a parte ponit qualiter quidam vehementer reprehensus fuit quod secreta populi manife-
stavit ibi 2a Et fabius maximus. Primum intelligendum est sciendum quod romani adeo diligebant
rem publicam quod cum intrabant capitolium ad aliquod officium totam curam domesticam relinquebant
[...] [...] solummodo circa rem publicam. Sed semel contigit quod quintus fabius cum ambulacit et [...]
[...] ad [...] obviavit paulo crasso et tandem narravit qualiter erat factum consilium de tercio bello punico
[...] causa eundi contra cartaginem et cum crassus intraret curiam quia electus erat iam senatus narrat
[...] de consilio [...] senatores mirati sunt dicentes cuius unquam secreta revelaverunt et tamen pe-
[...] consilio [...] [...] audisse a fabio senatores dixerunt magnam iniuriam [...] licita
[...] [...] quod dixit audisse a fabio senatores volebant quod secreta reipublice nulli
[...] quia iam crassus erat in senatu sed senatores volebant quod secreta reipublice nulli
revelarentur et sic fabius non carruit reprehensione. Crassus enim questor fuerat per tercium [...]
[...] quia thezaurarii romanorum dicebantur narrio quia conducebant pecunias et annonam ab illis
[...] enim thezaurarii [...] tributis et [...] solverent romanis. Censores enim erant qui de moribus iudicare
[...] tenentur tributis et [...] solverent romanis. Censores enim erant qui de moribus iudicare
debebant et erant illi qui debebant eligere senatores probos et virtuosos id est quo modo hic debebant
aliqui poterant esse senatores [...] i. quo isto modo daba(n)tur introitus ad curiam
[...] conservarent silencium q. d. nedum quod secretis consilii narrarentur [...] sed [...] qui erant
senatoribus [...] constituti sicut erat crassus secreta non revelabantur sed clamore i. [...] Nec
facti dignitate [...] sit conscia tuba sic nec secreta consilii debent indicari quia quod a multis
scitur statim est palam omnibus
Rege asie hic describit aliud exemplum in secretis servandis propter quod maxime [...] includendo
ex more senatus a romanis in secretis conservandis s. quod consequitur et quod hic sapiens [...] sunt
sub silencio et dicitur hic [...] in 2a parte quam primo narrat secretum consilium senatus a romanis in 2a
parte commendat senatores romanos ibi 2a Et fidem in alto erat. Primum intelligendum est sciendum quod eum- evmenes.
nenes rex asie amicus romanorum cum sensisset quod persa parabat bellum contra romanos cuius potenciam romani mul-
tum formidabant statim nunciavit mittendo per epistolas nuncios senatoribus quod [...]
[...] quousque persa non fuit captus Deinde cum dicit Et fidem hic commendat hunc morem senatus a romanis
quod erat tanta fides eorum erga rempublicam quod plus diligebant eam quam ipsam et quod [...] a pluribus

ita forent et tacitum erat sub silencio ac si nullus fuisset

Magistratus nostra prisca. describit aliud morem senatus a romanis in officiis et dignitatibus. Et primo continuat in sua parte exprimens ibi 2a. quod ut certa patet quod quamvis de sup. se habebant senatores i. consilii rex postea hinc se habeant senatores ac dicendum post cognosci patrem quia maxime priscam magistratus i. antiqui officiales quod habebant priscos honores sui manus suam maiestatem i. auctoritatem et ipsi romani se gesserunt i. habuerunt ut certa sit narrare primo enim notandum est sciendum quod romani intendunt magnam auctoritatem in officiis intantum quod nolebant audire grecos nisi latine loquentes et non dabant responsa nisi latine loquentes et ad hoc sicut imperium romanorum excellebat omnia ita lingua latina erat nobilior aliis et dicitur tunc unius extimantes i. uestes priscorum condecens sub toga i. vesti romanorum et eorum auctoritatem quia custodiebant illud i. observabat enim magna presumptione inter cetera mediis signo obtinende gravitatis i. auctoritatis ne usque dabant grecis i. ambassiatoribus nisi latine i. lingua latina quia i. insuper cogebant loqui per interpretem sed grecos ad aliquod latinum exponere lingwam eorum non tantum sed in urbe romana sed in grecia et asia expensa ipsa nobilitate lingue pro pulchritudine loquendi qua sed lingua plurimum valent greci quia sunt eloquentes ut videt causam. sed certe honos i. honor et reverentia latine vocis sed lingue venerabilior diffunditur per omnes gentes ut illius videt commune quia quod diceret forte nesciebant greci unde ideo studia doctrine aliarum lingwarum i. desiciebant illis sed ingenuitas ubi exponere ut studia doctrine i. elloquencie decebant illos. sed grecos quia sciebat optime dicere sed arbitrabantur pallium i. uestem philozophiam i. palliatos grecos subici debere i. subiace debere toge i. sed romanorum et togatorum romanorum nulla nomine et omni re et extimantes sed romanorum indignum esse dignum pondus imperii sed maiestatem romanorum romani dudum et auctoritatem donat i. gratia di illectus: persuasionibus et orationibus et sanam intencionem hec eorum sed cantibus sicut et hic i. nunc officiales et regentes debent palliis honorare ut reputent status toti populi et urbis

Magistratus nostra prisca in hac parte ponit aliud exemplum ~~qui post declinando illud dicitur~~

Illa parte Magistratus nostra prisca ~~faciunt maiestatem ituebant~~ quamquam i. ipsi non senatus a priscis non est capiendus omne rustica negocia marius qui prius natus est credens non decebat ipsum ipse talem honorem sed romani etc. sed tamen excusatur quia fuit ipse sublimare maiestatem et auctoritatem suam sed per quam non quod marius fuit de arpino oppido et fuit filius cuiusdam carpentarii qui marius veniens cum patre romam qui patre qui romani ibant in gallum ivit cum eis causa aptandi castra et ducebat secum marium tandem marius missus sepissime cum patre et vidit pugnare cepit bellare et ita bene se gessit quod factus est questor et postmodum ita bene sciunt operari quod creatus fuit consul et habuit sex vicibus consulatum et vicati essent a Jugurta rege affrice miserunt marius et ipsum qui eum debellavit et vicit et et se germanos obtinuit victoriam post quas victorias fuit ornatus duabus viabus quia ubi et ut narratur a tito livio non poterat ornari nisi natus ex nobili progenie et non unam sed in marius duabus coronis ~~et~~ triumphalibus ornatus fuit ~~//~~ et post hec priscam quod romani magni perpicabant virtutem quam sed credo hec assignat causam de credo sed quod marius voluit romanam suam sententiam ~~nec~~ ipse certacione ingenii sui et sine virtute alienigena i. aliena et a suo patre qui miles fuit et simus et transfuga i. vadens modo ad unum exercitum modo ad aliud expando aliqua nota patre et virtutibus i. sicut faciebat ipse est ut ipse videre similis patri qui erat miles et ideo hinc valerius declamat eorum destructionem intelleges et consuetudinem et primo monet quod omnes qui fuit ille qui fregit hinc consuetudinem supra non dabant grecis nisi latine; de quo certus patefecit ianuam sed postquam latina lingwa ius honorabatur et modo in hinc consuetudinem quia exundat i. obundant nares curie sed romane i. auditorum curia grecis actionibus i. declamationibus grecorum qui loquantur sunt ~~Idem~~ et ut opinor hic hac parte solvit quomodo et primo secundum in 2a parte laudat molone ibi 2a. curie honorem primo solvendo quod fuit in molo rethorica grecus cum tamen doctrina Tullii confirmatur esse et non erat qui eam sciretur iste autem eam manifestam et sic audivit elloquentiam romanam post quod in qua extraxit a romanis ut audirent grecos sine interprete ut opinor iste qui patefecit ianuam qui aperit i. exercuit studia ciceronis aliqui non volunt ergo quod iste molo fuit magister tullii et sic aperuit elloquenciam ciceronis ideo non cepit in multo honore esse audiri sine interprete quia admirabatur i. augmentabat suam vim sed elloquenciam romane elloquencie. Idem in de officiis arpinatus hec laudat arpinatus sed Tullium et marium quia ut nati nihil ita famosissimi fuerunt sed marius in armis contemptor littere quia spernebat secum cum esset in litteris et Tullius fons eloquentie fuit.

Arma aut diligens hic describit aliud morem senatus a romanis et primo describit hunc morem in generali in secunda parte describit quod faciebus hunc morem tacuit ibi 2a. qui non abadeo primo ut hunc morem sciamus quod consul dum deambulat unus armiger precedebat eum et ulli potestas ne cum consule in simul et hoc faciebant romani ne consul corrumperetur et flecteretur ad iniustitiam ab aliquo. Sed consul habebat filium ~~patrem~~ primo potest filius secum ire in tu filius effabilis esse inmissus

---

In nobilitate

ut ipse videtur patris patrum qui miles erat aliud ibi

inuenturos dictos sanctes a sam ciuitate fabius pr cuius missus est ad eum cum legatione et ad
ut veniret ad colloquium hostium propter facere inducias indeptionis fabius timendo ne pr offenderet et
hostibus qui stabat retro dixit ei ut iret secum sed fabius noluit ire ne mos corrumperetur Consule
fabius maximus in v laudabatur primo in magna virtute secundo in dignitate tertio in venerabi
litate quarto a magna auctoritate et quinto a patria potestate.

Idem a senatu legatus hic eiusdem fabii exemplum introducit pro cuius intellectu est sciendum quod cum
filius fabii resideret in quadam ciuitate apulee nomine suessa sive est quedam prouincia
apulee fabius cum legatione missus est ad filium tunc filius venit obuiam pri et cum esset
tempus descendendi de equo causa honorandi consulem fabius non descendit ad videndum
quid faceret filius. filius vero cum xij armigeris precepit quod diceret pater ut ipsum honoraret pr quod hec
videbat se indignatus et nil faciebat tunc filius perpendit et dixit lictori ut preciperet pri ut hono
ret dictum filium quod fabius statim fecit et collaudauit et de nouem ex vndecim. vndecim lictores
sequebantur consulem et unus precedebat quod xij lictores consul habebat // Ex hoc trahitur hoc documentum
si contingit dominum filium consistere non debet prem honorare sed potius e contra et hoc contra officium cum respu
blica status totius ciuitatis in secreto sicut in camera filius prem honorare debet.

Clatis laudibus subicit aliud exemplum in quo ostendit morem senatus a legatis romanis Et diuiditur in tres
partes quia in prima parte continuat in secunda exemplum narrando in tertia non parte exclamat an quia super
biam tarentinorum ibi secunda Cum legati tertia ibi Affinem profecto pro cuius intellectu est sciendum
quod quadam vice Rome laborabat maxima inopia frumenti propter quod miserunt in apuleam ubi
erat maxima habundantia annone et maxime ad ciuitatem tarenti que satis diues erat in qua
legati romani propter insolentiam et arrogantiam tarentinorum receperunt dedecus quia fuerunt respersi
vrina et tamen romani tunc nichil dixerunt nisi quod exposita legatione reuersi sunt romam et narrauerunt
iniurias receptas a tarentinis propter quod romani indignati miserunt exercitum contra Tarentinos et ta
rentini miserunt pro auxilio pirri regis epirotarum qui venit in eorum subsidium tandem cum diu pugna
uissent et durasset bellum vincebant romani subuerterunt tarentum et ut narratur ab augustino ista ciuitas erat
diues opum et omni re et etiam in tarento fuit studium phorum et durauit quousque
fuit deleta a romanis. Tarentum enim erat sub grecia et est magna pars ytalie Cum sic legati
nostre constancie i mirabilis quia fuerunt homines mirandi qui missi a senatu legati ad res
necessarias petendas sicut annonam ubi fiebat consilium ut est consuetudo grecie quod apulea
erat in grecia pegerunt legationem urbis quibus acceperant tum pro quibus recepissent grauissimas
iniurias i contumeliis eorum esse respersos vrina offerunt se nobis i ut scribam de eis clatis laudibus
isti fabii non sunt questi pro aquesti de hiis que passi erant ne loquerentur quod i aliquid ultra hoc
quod mandatum erant integram ponit iram eorum de respectu antiqui moris i antique consuetudinis
quod legati non ledantur querelli i remoueri intus nisi intimis pectoribus eorum sed ambasiatorum
dolore i propter dolorem quem grauissimas senserunt continebas sed nedum propter aliam causam vel
pone istam particulam respectu antiqui moris i consuetudinis rome senatus in legatis sed quod nichil
ponit in legatione nisi quod mandatum erat non poterit querelli i contraria dolore sed qui comprimet
legationem sub debita forma nil querendo de iniuriis receptis Affinem profecto Apostrophat ad
tarentinos de profecto ciuitas tarentina quesisti finem et emendam opum quibus habundanas
mundiam i quousque tibi habita est inuidia propter nimias opes nam tecta et amenus i imprimis et
alta iniusti i causa in mare tendisti i prualidum immitentem nostri imperii diu inflata intore
apparentis fortune potentis fastidiose i superbe extimas stabilimentis horrande ciuitatis i fortitudinis
ciuitatis et felicitatis esse querimus in scripsi i ut semper sit duratiuum et numquam deficiet putes et

Sed ut alium predis ponit morem senatus a senatoribus et primo continuat secundo exemplum ibi secunda Ante
ea senatus Sed ego super describam et ut transgrediar a predictis moribus luxu i destructi
et consulis luxu i habundantia et felicitate nimia quales sunt tarentini fuerunt ad seuissima
optima et iusta instituta maiorum sed predecessorum Dein cum d. Ante hic narrat morem in secunda
te reddit causam huius secunda ibi extimas pro cuius intellectu est sciendum quod senatus ut plurimum in capi
tolio obsignabatur in quodam loco qui vocatur senaculum et quando necesse erat ibat ad capitolium
ad curiam sine conclatione ita conueniebant pro re publica non expectabat ut edicto sed preceptor
consulem contraheretur i admonitione conuocatus sed sono campane notatus veniebat ad curiam continue
senatus dictos extimas inuicem ambigite laudis i magis et perditione qui non debet laudari quam
iungere i vitetur debitis officiis non sua sponte sed missi Crinosus imperio cogitur efferetur
i putatur magis acceptis redigenti i cogenti illum quam prestanti i danti consilium

Illud quoque memoria describit aliud morem et primo continuat secundo exemplum ibi ipse quin tribuni de
primo quod hoc est repetendum per alios hystoriographos fuit hic scriptum pro cuius intellectu est sciendum
quod expulsis regibus de ciuitate post sextum aliud creati sunt tribuni qui erant defensores
plebis cum nobiles sed senatores et consules minus pessundare incipiebant populum qui tribuni
non intrabant curiam ne impedirent facta senatorum et consilii Sed sedebant ad portam in subselliis
et facto consilio a senatoribus videbant eorum deliberationem et si bona erat pro plebe tribuni sigillabant
illud decretum T littera ipsi tribuni restringent apud Senatorum tamen puniebant et decreta Sena
torum sigillari sigillis argenteis et aureis anulis ut auctoritas esset ornatior ita quod ipsi tribuni
non subscribebant nisi T litteram in decretis sed senatores ponebant sigillum et hoc fiebat ut

Nota

signa senatorum esse honorata apparent quia quia in secreto aliquibus diminuebantur a tribunis. vel intelligas scilicet quod quando tribuni sigillabant illa decreta senatorum cassulis aureis ut honorarent decreta
senatorum et quod ipsi tribuni viderentur assentire libenter decretis senatorum

Vorum continuat 2o exemplum ibi 2a ymolatorum quorum scilicet magistratuum maiestas constringebatur
arctissime modestia queadmodum amplificatur in honore scilicet et pompa ymolatorum
continuacione huius exempli pro cuius intellectu est sciendum quod quando romanus sacrificabat extra et intra
sima dijs et illud reputabatur optimum sacrificium quod fiebat ex extis eius quod extra erant intrinsecum
circa quia quando romani volebant sacrificare etc. Tunc tribuni precipiebant questoribus ut imponerent modum
et precium determinatum pro quo venderentur exta etc. quod venditor non superfluum venderet nec emptor pur
daret sed conderens et tunc erat decorum tribunis reputatum quia erant continentia et modestia quia poterant sac
ficari propter bonum istorum etc.

Continentie quia hic ponit alium morem senatus a romanis et in secunda parte assignat causam huius
ibi secunda Nam quorum pro cuius intellectu est sciendum quod quando aliquem romanum bene se gessisset
in officiis et in gubernando civitates commissas eis a romanis in senectute veniebat in paupertatem
et in iuventute vacaverat circa rempublicam magis quam circa bonum proprium et habebat magna
debita tunc romani considerantes virtutes ipsorum satisfaciebant creditoribus dando pecuniam quam isti
tenebantur et dabant eis tantum quod poterant bene et honorifice vitam trahere A lacro vamba.

Vestrus vero ordinis ponit alios mores iuvenum senatus rome pro cuius intellectu est sciendum
quod duplex erat ordo iuvenum rome quidam enim erat de ordine equestri qui equos habebant
romani enim retinebant magistros in domo ut docerent filios in arte pugnandi et cum hiis aliis
isti iuvenes descendebant ad congressum gladiatorum ut exercitarent se ut essent promptiores habiles
ad pugnandum cum erat necesse bellare cum hostibus Et ista pugna fiebat in die lupercalium
in festo panis quando celebrabantur ludi lupercales Et ut narrat Augustinus maiorem diligentiam
habebant romani circa filios ut facerent illos instrui in arte pugnandi quam alterius esset instruendo
iuvenes in sciencia lupercalium enim mos In hac parte ponit unde habuerunt originem isti ludi luperca
les lupercalia dicitur spelunca ubi rapuit lupus unde lupercal quasi arcens lupos lupercal est etiam templum
panis dei pastorum lupercal est etiam sacerdos qui cum quibusdam incantacionibus expellebat lupos
a sacrificiis lupercal ludus dicebatur qui fiebant ad honorem istius. unde pan deus pastorum dicebatur
quia lupi aggrediebantur pecudes et ipse persequebatur ipsos Sed evander veniens de arcadia ad locum
ubi nunc est roma in honorem istius panis qui fuit de arcadia fecit sibi templum in monte
aventino et ad suum honorem celebrabant istos ludos lupercalium. quos ludos coniecerunt 2a vice
romulus et remus quando edificaverunt romam avunculo numitore suo cum et faciebant istos ludos
ad hoc quod gens veniret ad videndum ludos et ibi habitarent quemadmodum et ludum servabant per
modum romani in honorem romuli et qui celebrabat istos duos induebat se pellibus discur
rendo per civitatem Sed quia numitor etc. Sciendum quod numitor et amulius qui erant de descen
dentibus ascanii residebant albe Amulius expulit numitorem et filiam eius posuit in monasterio
ut nulla proles ex ipsa remaneret Sed concubuit cum sacerdote martis et genuit duos filios scilicet romulum
et remum qui fuerunt ab amulio qui precepit famulari suo ut in silva proiceret et a canibus
devorarentur et fecit illam mortem ipsorum vivam sepelliri sicut debebat pueri in moniales que corpus
fecerant Sed famulare ille motus pietate posuit illos pueros in loco ad quem pastores solebant
convenire. Sed quedam mulier nomine laurencia alias dicta lupa quia meretrix educavit istos et erat
uxor faustuli pastoris et cum crevissent reposuerunt numitorem in regnum et amulium interfecerunt
Sed persuasione faustuli rogantes numitorem ut permitteret eos aliquam agere arte in loco ubi fu
erunt educati fecerunt mapido ubi romam accendo ibi ludos etc. Cum propterea quia mos in lupercalium id est
ludorum est inchoatum a romulo et remo tunc cum ipsi leticia exultantes id est iocantes perierunt divisi
scilicet in duas partes scilicet montem palatinum cincti id est induti pellibus hostiarum ymolatarum id est sacrificatarum
ipsi dico perfusi pueri id est portati et moti hylaritate id est habundancia epularum et vino largiore id est habi
et copia vini quia bene comedebant et bibebant facto sacrificio scilicet a romulo et remo qui per
cessis capris id est occisis quod quia numitor avus rex albanorum permisit hijs condere urbem eo
loco ubi erant educati ortatu id est suasione faustuli sui educatoris quem scilicet monte evander scilicet rex
arcadie consecraverat argos id est dijs quorum quia in monte palatino fecit templum ad honorem pan
cuius hylaritas memoria repetitur annos cunctis feriarum id est festis revolucionum anni etc.

Trabeatas narrat alium morem pro quo est sciendum quod fabius iudex quia iste ludus lupercalium
erat vilis et non exercitabatur nisi a pastoribus et vilibus hominibus removit istum et constituit
alium ludum scilicet quod iuvenes essent induti quadam veste purpurea que vocabatur trabea et
induti trabeati dicebantur qui trabeatus erat ille qui erat in equo et talem ordinem non poterant
ingredi nisi nobiles sedibus fuerint id est in diebus festivis iulij vel octava die Iulij fiebat ille ludus
trabeatorum etc.

Deinde censor ponit aliud quod fabius ordinavit pro quo sciendum quod dignitates romane devenerunt
in vilitatem quia quilibet sive nobilis sive ignobilis sive forensis volebat eas inire in ma
xime discordie oriebantur propter quod fabius fecit minores societates a nobilioribus scilicet divisit
in minoribus tribubus sive progeniebus et constituit quod nullus posset habere dignitatem nisi isti qui erant
in istis tribubus et appellavit illos cuniles propter excellenciam inter alios dictus fuit maximus scilicet propter
hunc morem. Comicia id est collaciones officialium comicia quasi con itia quia simul ibant romani causa
sumendi dignitates forensem id est palatinam a foro dicitur quia in foro loquuntur et fatentur

Audienda etiam specificat aliu morem 2 primo eu narrat 2o ostendit quis fuit ille qui fregit
hunc ordinem ibi 2a. Sed hanc dominia primo ut est sciendum quod instituerunt ne paupes
eligerentur a duabus ne ducerentur in exercitum 2 hoc erat quia propter nimiam paupertatem habebant suspecti
o impte censos i paupos i illos quorum census vel pecunia erat ita modica quod non poterant ascen
e ad tantum ut possint resiste expensis 2 sumptibus in armis 2 d.. Sacramento qui paupes
cogebantur sacramento sed erant aliqui divites qui causa non essendi ad bella fingebant se
esse paupes tunc dabantur eis sacramentum si poterant resistere expensis armorum tunc illi coacti sacramento
habebant veritatem 2 compellebat ipsos ire ad bellum Capitecensus dicitur quia census indicatus ex eius
nomina indicabantur 2 nominabantur etc. Sed marius delevit hunc ordinem 2 non fuit primus, propterea vero
quia quod pro ordinem fractum vel actum damni vel non fuit propterea nobilibus quia ex hoc erat ordo
marius fregit mittendo paupes in militia Et hoc fecit marius quando ipse consul electus debebat
contra Jugurtham quem quasi ... narrat sed ob inudiam ciuitatis 2 marius fuit missus contra
Jugurtham statim Jugurtham superavit 2 vicit. Unde deffinise tangitur
qui maximas rem preparatam statim ...
... in ingenio ... iste marius cum non haberet exercitum magnum constituit quod qualiter tamen
... duces possent ad bellum accedere sub consule considerans utilitatem assisterent non i divinas sed
... bonis Et hoc fecit ipse etiam ne possent ... quod ipse fuit ex vili progenie natus
... filius carpentarii et magistri lignorum etc. Ille est malignus inter pres qui considerat
... et non rem

Fusorum tractandorum ponit aliu morem repertum ab uno romano primo ut est sciendum quod
publius rutilius invenit artem dimicandi in ludis qui publius erat tunc collega
in consulatu gnei mallii 2 multum ante tempus suum erat tradita ista ars scilicet dimicandi
... 2 inferre ... data esset ante doctrina huius artis a celio aurelio scauro ipse enim
... hunc ludum 2 principium pugnandi in isto ludo sed non adinvenerat dimicare 2 sic
... gladiatore ipse addidit ingenium quia unus sine reliquo modicum valet Isti ludi fiebant
... dictum est supius habebant enim scuta perforata 2 lanceas dentatas cum dentibus ferreis
... implicabatur lancea in foramine scuti ledebant hostem faciendo eum cadere 2 sic erat
... spectantibus dicunt tamen hic aliqui quod duelius quidam fuit qui adinvenit duellum facere sed
pugnam inter duos ... cum armis offendibilibus Sed arma defensoria sicut galeam
... toracem ferre non debebant et isto modo aliquando moriebantur ambo 2 aliquis unus ipsorum ...
publius rutilius adinvenit modum dimicandi ut vitare possent ictus Et infra hic concludit
... i fortitudinem iniserunt arti scilicet dimicandi quia constituit aliquis sit fortis in bello ...
... arte 2 cautela tractandi arma modicum agent Unde ista duo requiruntur ...
fortitudo membrorum 2 ars 2 cautela pugne

Alterius usus describit aliu morem repertum ab alio et in secunda parte ponit effectum istius
mori inventi ibi 2a. Cuius novitas primo ut est sciendum quod cum fabius flac-
cus consul romanus obsideret capuam capuani sepissime aggrediebantur exercitum romanorum
offendendo eum vehementer Sed nemus centurio elegit quosdam iuvenes habiles pedestri
... modicum armatos ut obviarent istis capuanis 2 fecerunt ... 2 ...
... possent istos 2 equos illorum offendere ut leviter fugerent si esset necesse. Usus i mos velites
... pugnatorum pedestrium etc. Huius novitas hic ponit effectum huius artis reperte 2 d. novitas
... non fuerant inventi cursores 2 d. Debilitant ... perfidie capuane
quia adhuc non fuerant ... optimi in pugna equorum sed ab istis ... debilitati sunt d. perfidie
quia capuani cum ... sed cum i secundo bello punico hanniball venisset contra romam effecti sunt
... romani obsiderunt capuam 2 destruxerunt sed ...
capuani rebelles 2 tunc romani obsiderunt capuam ...

Vexinus militaribus Narrat institutum ... in bellis ... urbem hic narrat ...
tos in urbe ... ad ludos 2 primo ... facit transitum a predictis ad sequens in 2a parte
... ibi 2a. Excogitata. ... ad primum d. notanter quod ... ludorum efficie-
... habiles ad arma, Est sciendum ad urbana castra i ad ludos qui fiebant
... romani habiles ad arma ... Teatrum enim erat domus ... in qua isti ludi fiebant 2 dicitur a thea
in teatro i in palacio ... quia omnes ibi stantes poterant videre Caveam assignat causam quia
... quod est ... quia omnes ... ludi teatrales ... Item excogitata
appellat sed grecum ... ludi ...
... 2 primo ... romanos qui male celebrabant istos ludos in 2a parte ponit in-
... ludi ibi 2a Cum inchoata d. primo Cum isti ludi pertinent primo ad cultum deorum
... propter quod fiebant tamen cum poete cantabant in scena eorum carmina facta ...
... cantabant ... 2 ... 2 hystriones ... actus illorum poetarum ...
scena fiebant turpes actus ... 2 aliqua inepta propter quod ...
... discordie Et d. umbone pacis quia erat utilitas romanis stare in pace 2 non bellare
... descendissent a romulo filio martis obscenorum potentorum i ...
scena. Scena autem locus umbrosus in quo stabant poete cantantes etc. Orane i choata
in ista parte ostendit inventorem et in 2a parte defectorem istorum ludorum ibi 2a Cetum d. primo ...
... 2 cassius censores invenerunt istos ludos Cetum ostendit quis abluit ... ludum
... nasica fecit ut omnes apparatus istorum ludorum venderentur ne magis ludi isti ...
... quia romanos magis decebant bella quam ludos. Hasta i signa venditionis ve-
... i vendi

a Deinde etiam senatus · ponit aliam probitatem cuius auctor fuit iste nasica et hic sciendum
cum ludi fiebant omnes stabant prope ludentes ita quod lusores opprimebantur a circumstantibus
unde precepto fuit et ordinatio a nasica quod nullus approximaret se per mille passus ne
ponet subsellium sibi /

r Idem Narrat aliud morem factum a scipione minori qui dedit ordinem ecclesiasticum actibus et
Incertis scribens fecerunt stare plebem divisam a nobilibus cum ante per quingentos quin-
quaginta octo annos stetissent mixtim tam nobiles quam ignobiles. quae res licet esset lau-
dabilis tamen plebis alienavit odio scipionem auctorem huius rei · Nunc causam tangit parte n
causam quare ludi sunt recepti apud romanos et circa hoc duo facit primo in prima parte premittit se narrare
causam ludorum et in secunda parte narrat ibi 2a parte subiungit dicens ... ad propositum est sciendum
possit quando quando vacabant circa ludos cum essent magnam et non decere eos ludere
docere et assignat causam propter quandam pestem qua invenerunt habuerunt conversionem ut narrat aug
evocaverunt animos aliquantulum a bello cum humanum consilium et medicorum non possit eos iuvare
receperunt ad deos et in honorem deorum composuerunt unos et cantabant in templis illos unos et
levabant cum maxima festivitate et solitus dicere cronicus pure et simpliciter non videbatur
receperunt facere simul cum unis ludos circenses qui fiebant faciendo ... circum quo modo lau-
et aballo latere erat fovea et currebant circuitu ut tactum est superius et ... celebratur
a romulo propter ... sabinarum ... quando sabini ceperunt capitolium romulus promisit
celebrare istos ludos circenses in honore romuli ... consualium i. istorum aliorum ludorum quos celebra-
romulus in honorem consilii dei aquo habuit consilium rapiendi sabinas romulus adinvenit alios lu-
dos circenses ad honorem iovis et consuales ad honorem consilii dei verum ut est mos hic dicit quare ludi

m. amplicati sunt Et primo quando dicit quod mos est quod parva initia suscipiunt magna incrementa
in tempore sive ... deum debile principium melior fortuna sequitur / et primo quod romani receperunt
cum unis chorea et gesticulatores ... / in 2a parte ostendit qualiter cum ipsi nescirent gesticula-
re miserunt in tusciam pro uno histrione et ludos ... facere / Et in 3a parte dicit quod romani nominave-
runt ludium propter honorare civitatem vel tusciam ibi 2a Eaque res ibi 3a Itemque ludius ... tunc
hic est sciendum quod civitas romana in talibus unis devote recepit gesticulatores et effigere ...
Sed quia nescirent bene gesticulari miserunt in tusciam pro uno iaculatore quod tusci traxerunt
... populis trahere et ludos populis huius modi gesticulandi propter quod optime gesticulari sciebant ...
tirenis qui de lidia venerunt civitates tusciae condidit et mores lidiorum ubi ... Et romani ...
cum letarentur ioculatione istius iaculatoris propter honorare tusciam a qua ioculatorem habuerant ...
bant eum ludium nominare eo nomine quo vocabatur in tuscia quia in tuscia vocabatur gesticulator

Satiri histrio et sic nomen histrionis fuit impositum rome scenicis illi ioculatori qui ludebat in scena
Commi vel qui recitabat acta illius poete qui erat in scena paulatim deinde dicit quod romani tras-
Tragici tulerunt istos ludos ad poetas satiros · poete enim satiri sunt reprehendentes vicia hominum poete
vero comici sunt fingentes narra propter delectationes dandas auditoribus. Sed poete tragici sunt de-
bentes gesta regum ut romulus virgilius et ovidius etc. deinde dicit quod talis actus gesticulandi
et recitandi actus ad satiros poetas transierunt qui cantabat eorum comedias in scenis recitabat
acta livius primus ... hic quibus fuit primus poeta qui invenit hunc ordinem tamen et deinde quod livius
eo cum vox sua esset obtusa et algeret et non posset audiri propter strepitum populi et quia satis la-
borabat in volendo canere et gesticulari simul adinvenit quod poeta solummodo recitaret actus et habe-
bat puerum qui cantabat et tibicinem pulsante etc. et hoc est livius alterum sine corpore i. gesticulator et re-
citator quia canebat et actus suos simul recitabat gesticulando sepius revocatus i. impeditus
a populo quia clamabat populus et plaudebat prae letitia obtudisset vocem i. prae tumultu et cla-
morem confudisset quia non potuit audiri propter strepitum populi tacitum i. non canens ipse ges-
ticulatum i. motum varios histrionales sine ... ad placitum i. adiuncto concentu pueri i. can-
tu pueri canentis at per tibicinis i. adiuncto sono pulsantis cum tuba

a Thalam autem dedit alios ludos s. quoniam cum essent illati fuerunt temperati modes-
tia per cuius intellectum 3 sciendum quod athalam erat cives campanie romane sic dicti ab athala civitate
qui celebrabant ludos scenicos qui tunc erant infames eo quod ex talis gesticulatione inducebant
romane sine matrices ita quod multa inhonesta committebantur propter quod campani dixerunt a quodam
viro famoso eorum sic vocato et ossis accusaverunt ipsos apud romanos tunc romani vel aliud fecerunt
ille non quod transierunt et purgaverunt illum ludum removendo omnes inhonestates et propter hoc neque a
tribu moverunt illi qui exercebant tales ludos et non sunt remoti a collegio romanorum nec
a militaribus stipendiis et solidis et officiis militaribus s. a primis militaribus quae debebant
recipere et hoc quod ludus temperatus erat et non fiebat in eo inhonesta et lascivia etc. Athelam
cives campanie ab athala civitate dicti sunt hosti i. accusati ab osis i. campanis populis
fuit quidem dictus hostus a quo vocabantur et fuerunt accusati qui celebrabant ludos scenicos
qui tunc erant infames ... genus draconis quia multe voluptates ibi committebantur et quod mu-
liere inducebantur est purgatus i. temperatus ytalica severitate s. romana continentie quod romani su-
debant illos ludos ... propter hoc quod romani purgaverunt et natura nota s. genus illud ludi i. non est repre-
hendendum neque nota a tribu movetur s. ille qui exercebat talem ludum non removetur a collegio ro-
manorum expellitur a militaribus stipendiis i. a primis quae debebant recipere iuvenes in bello et hic quae
erat temperatio aliis alius ... historia invenimus deinde quod quidam populi dicti obsci ad venerunt
istum modum ludi ut in ... anno dum erant congregati omnes ad ludum qui erat famosior ...

...m aliquam vendebat et in quiete et pena eam violabat et propter hoc turbabatur tota flos. Et iste mos
latus est ad item urbem romanam sed senatores causa removendi talem morem statuerunt quod siquis faceret
ut ludum non posset esse consilio nec posset ingredi ordinem equestrem et sic remotus fuit ludus iste
quia turpis erat. Ideo eum auctor non tractat. Et hic expone secundum istam hystoriam Atthelam i. ludi
dicti sunt orti et traxerunt principium ab osciis i. illis populis quorum genus dracones etc. quod iste ludus
est remotus et sic propter eum nullus a stipendio remotus est

Via tractatum est de materia ludorum hic consequenter utrum in ludis est aliqua virtus et primo sic probatur quia Ethicorum
ait in ludo virtute consistere propter ludus decens dicitur ab eutrapelia. Item deficere in ludo sic quod quis
sit nimis severus et asper et inamenus et esse iocosum secundum excessum est vicium et igitur medium
virtus est cum virtus consistat in medio. Item quilibet potest experiri quod per longam et continuam operationem corporis
membra laxantur et debilitantur propter quod indigent requie corporali ut patet quod membra sensus laxantur
longe vigilie propter quod indigent sompno quo ab opere cessant et foveantur requie etc. et secundum longam
studiosam actionem interiorem in anima virtutes exteriores laxantur et animales propter quod requies est eis ne-
cessaria. Hinc autem laxationem que fit per actionem studiosam remedium non est quies corporis
et quiescente corpore quivis potest satis aggravari in labore actionis nec sompnus est remedium quia per des...
sibi actionibus et fatigati actione actionis primo experientia docet quod cum diligenter student solent vel
... vel incepores habent non bene possunt uti sompno et cum sompno capiunt molestantur in sompnis variabi-
libus et terribilibus visionibus propter ymaginationem commotionem. Sed talis lassitudinis remedium est gaudium
...iocus et socialis conversatio quia propter profundam meditationem mentis spiritus animales in organo
...iore intant commoventur et consolvuntur et tunc oportet quod per ... vagacionem et gaudium et rebus iocosis ad
...m reducuntur. Mens enim nimis vel defatigata maxime reformatur circa ludos propter quod ludi sunt
...es homini sapienti moderate eis uti sicut dicit Albertus ne mens efficiatur inutilis. Et hoc idem patet
...a cum homini sapienti deus et natura non dedissent nobis tantam inclinationem ad ludos nisi nobis in aliquo
prodessent. Ex quibus manifeste apparet quod aliquando ... contingit deficere sicut in quibusdam qui semper
...ent ... vel quasi tristes solacio et iocis ... loquitur Seneca in libro
de tranquillitate animi dicens Sicut fertiles agros exhauriet interrupta fecunditas ita animorum impetus
assiduus labor frangit vires. Et Aristoteles ... in libro de sompno et vigilia ... aliquod opus
... namque quoque extitisset tempus in quibus possint tempore facere necesse est deficere. Ex assiduitate ludorum
...t animorum liberatio quedam et languor. Nec ad iocum tanta hominum cupiditas tenderet nisi naturalem quandam
voluptatem haberet lusus. Ymo et conditores legum hoc monuerunt qui festos instituerunt dies ut ad hyla-
ritatem homines publice congregentur tamquam necessarium fuit laborantibus interdum gaudia et iocos interpone-
...as. Ante hoc potuit de ludo temperato et concessa quia ait Seneca in tragediis Concesso iuvenes lu-
...dant iurgis. Sed excessus in ludo est viciosus ... vigilia nobilior est sompno qui est finis eius ita post
...osum et seriosum et res deficientes nobiliora sunt ... vagatione et ludicra operatione que sunt
...ad finem ordinatio. Non igitur ... in ludo est tempus amittere et ... ludi sine debitu
...fine et per quod est afferre illud bonum quod ludus est. Nam ait ipse Nichil enim est bonum nisi propter causas
...ales et ... ait 20 metha. Unde Seneca in libro de tranquillitate animi ait Ludi ioci et frequens
...omne anime pondus ... in ... et sompnus necessarius ... semper si die noctuque continues
...res erit multum interest remittas aliquid aut solvas. Et Tullius in primo de officiis Ludo quidem et
...uti licet sed sicut sompno et quietibus ceteris tunc cum gravibus seriisque rebus satisfecerimus. Item circa lu-
...dos cadit error sepe propter modum et circumstancias. Viciosum est enim circa ludos si turpia verba et illicita
misceantur ut habetur septimo politice a philosopho totaliter ... igitur ... Item viciosum est
ludo et ioco ea exprimere que te non deceat ut cum decet ... dicere multa que non decent ...
...m iuvenis etc. Vel est bonus locus et ludus si sit in ... displicens astantibus etc. Item tempus ...
...unde est et locus etc. Item si ludus non sit propter aliud nisi propter delectationem que est in eo ibi nulla
est. Sed autem delectatio que est in ludis intendatur propter refectionem virtutum interiorum ut possint ama-
gis debitas et congruas operationes exercere tunc in tali ludo virtus est. Unde enim Tullius primo Officiorum de-
...us ... enim iudex ... iocandi nec profusum nec immodestum sed ingenuum et facetum esse ... ut enim
pueris non omnem licenciam ludendi damus sed eam que ab honestis actionibus non sit aliena sic ipso ioco a-
...d probi ingenii lumen ... duplex est omnino iocandi genus unum illiberale petulans et flagiciosum. Alterum
elegans urbanum et ingeniosum et facetum

Quia circa ludi postquam supra descripsit causam unde habuerunt originem aliorum ludorum et pro-
...ceditur ... Cum ingenti pestilencia. Auctor ad primum faciendo transit ad aliud ...
non est inconveniens ut ego narrem unde habuerunt initium ludi seculares cum origo et principium
...rum sit minus certa et cognita nobis propter vetustatem et hoc quia fecimus eorum mencionem dicuntur ludi cir-
censes quia a circo dicuntur et ludi scenici a scena. Ideo debemus narrare unde dicti sunt ludi sequentes
Cum ingenti pestilencia hic ... narrando ... ludorum secularium et in 2a parte ostendit quod ista
consuetudo ... apud Romanos ibi 2a Cuius exemplum Valerius primo ... in 3a
... in prima dicit quod Valerius ... super illa pro liberatione filiorum ibi ... deinde
... ibi 3a Expedito ... est sciendum quod semel tam magna pestis fuit Rome quod ... ho-
mines gravarentur sed aves et segetes infecte erant a peste. Tunc Valerius cuius filius infirmabatur
...sompnio quod debet ire Tarentum civitatem apulee propter liberationem filiorum. Cum cepisset iter filius ...
...d Urani ad accendendum ignem causa calefaciende aque in cuius natura quod tunc erat ...
...mam eo quod adhuc tanta non erat civitas et iste locus vocabatur Tarentum. Tunc subito Valerius ...
...e bonum et augurium et data aqua filiis et percepto sompno filiorum celebrant ludos qui vocabantur lectisternia
...quod erant quidam lecti strati in terra ubi multe collocabantur ymagines deorum et circa hos lectos
...bant ludi saltando ut dicit Titus Livius et vocati sunt illi ludi seculares eo quod postea facti sunt
...centum in centum annos etc. Romani istos ludos tempore magne necessitatis ... pestes

Utrum in ludis sit aliqua virtus

a in scriptura magis Et est sciendum quod iste valerius decapitabatur quomodo vidit lon quia
dicebat ei ut ires tarentum apulee tamen sed ipse intellexit ad civitatem tarentinam apulee Sed erat
tamen alia strata in campo marcio que vocabatur tarentum Sed valerius volebat ire tarentum
apulee tamen erat impeditus ut filii liberarentur dictus pater deum cerem pluto pro qua inter et ita que
gravat et precat te eius exemplum hec est secunda pars in qua ostendit quod illa qui scrutando violen
apud romanos romanos quod valerius publicola fuit sedes qui celebrabit ludos et dicitur est publicola
quod cum haberet domos magnas in roma ipse adequavit ad similitudinem aliarum domorum ne
suspectus etiam cum esset satis dives dedit sua bona populo et non sunavit nisi quod sibi sufficeret
sere vite ideo dictus est publicola qui fuit primus consul Nota bene quod brutus fuit primus consul
collatinus vir lucrecie fuit consul simul cum bruto quia sed collatinus fuit consanguineus tarquiniorum
non confidebat de ipso. propter hoc ipsum expulit de roma et clarus fuit consul iste valerius in
gratiam bruti et loco collatini sed quando brutus ut tactum est supra mortuus vulneribus se interfecit
aruncii filio tarquini remansit solus valerius consul etiam in civitate videt quam maximo infor
quia opprimebatur a regibus fecit istos ludos et ista sacrificia et obtinuit tunc romani victoriam ex
hiis religionum hic ostendit quod subsequenti tempore isti ludi fuerunt in maiori solemnitate celebrati secundum
uicie romanorum crevit et tempore plus effecti sunt romani divites quia ante pauperes erant
leticia i festa celebratio est sacrata religionum ludorum deorum i festivitate predictorum ludorum opul
e prius instinctu describit alium qui magis adornavit istos ludos et fuit iste catullus // esse in
qui instituit quod quando romani stabant ad videndum istos ludos sederunt in capetis et
nis et hoc imitando capuana luxuriam quia capuani erant satis divites et superhab
dant omnia faciebant. / Sciatis hic quod tres erant civitates i modo divites scilicet tarentum capua et cart
hago licet roma tunc pauper esset
T Neus pompeius etc. hic ostendit quis ad invenit in ludis ut ludus iocundior esset et dicit quod que pom
peius invenit modum quod posset mitigare nimium calorem stantium ad videndum ludos du
cendo aquam per quendam canale ad locum ubi erat scena et ludus fiebat
c laudius pulcre ostendit quid egit alter circa scenam in qua fiebant ludi dicit quod claudius de
pinxit figuris scenam ut esset delectabilior cum ante apparerent solummodo assides pure sine or
namento iste claudius pulcher fuit sabinus sed venit romam cum sua familia et ita in
erat quod aliis excellentior reputabatur et vocatus fuit princeps senatorum a quo descendit postmodum
Tiberius cezar imperator cuius cuius tempore autor vixit
q vat ro in hic ostendit quod alter princeps romanus picturas removit a scena et ornavit eam ar
et decentior et magis decora videretur astantibus
a ntonius hic ostendit quod petulius non cui non placebat istam esse ornatam argento decoravit
nam totam ex auro
e bore dicit quod quintus catulus voluit scenam ornari ebore seu avorio
v . Ersatile ostendit quod egerunt alii dicit quod quidam antiqui vel isti predicti fecerunt lutea i umbra
hoc est scenam quia fecit ille scene columpna argenteas ut melius posset fieri per
tatem
t Ranslatum ponit aliud ornamentum appositum scene dicit quod marchus scaurus ornavit sce
nam ex qua vestes i sanguinei et rubeo quod erat mirabile visu quod genus vestis fuerat
translatum romam ab etruscis qui venerunt ab oriente sed ille scaurus in tantum ordinabat quod fuit
translatum ab etruscis
n Am gladiatorum ostendit principatorem ludi gladiatorum et dicit quod chaius drusus filius bruti amore
patris qui interfecit se mutuis vulneribus cum aruncio filio tarquini et ob eius memoriam et
quia liberavit patriam invenerunt istos ludos qui ludi ut dictum est exercebantur cum lanceis ferrutis
tribus dentibus ferreis in summitate lancee et cum scuto perforato in modum retis Item sciatis quod bru
habuit filios quam plurimos nam ipse interfecit tres ut narrat virgilius qui volebant remittere tarquinios
civitatem sed isti qui invenerunt istos ludos tunc erant primi et sic cessat obiectio et dubium quod po
moveri si diceretur scilicet brutus interfecit filios quomodo post mortem celebraverunt ludos Vel possum dici
brutus fuit alter brutus qui viguit tempore cesaris in bello contra pirrum et non fuit iste qui peremit cezar
nec ille qui expulit tarquinios. forum boarium locus erat in roma ubi romani exercebant ludos
a Thletarum ostendit inventorem alterius ludi dicit quod marcus scaurus invenit aliud certamen scilicet at
letarum et pugilum. athleta dicitur quasi ad letum quia tales non curat de morte.
s Tatuam auratam ostendit inventorem statue auree ponende in templum. de quo sciendum quod mar
attilius cum esset missus a romanis contra anthiocum qui irritabat hanibalem inimicum ro
manorum expulsum cartagine de quo incendio fuit votum ponere unam statuam in templo
de pietate ad honorem martis patris romanorum dicit equestri scilicet marti sedenti equo scilicet in honore
ipsius et sic venit ad congressum cum anthioco apud thermophilas i passus strictos inter la
cedemonia et athenas et ibi confixit eum. et tunc primo noti ipse collocavit statuam et fuit pri
qui aliquam statuam in aliquo templo collocaverat sed postea cum multi consiles fecerunt
v Os civile hic ponit inventorem iuris civilis primus inter est sciendum quod Gneus flami
natus ex patre qui ante fuerat servus et scriba fuit factus semel edilis curulis i habuit talem
dignitatem inter edes et domos et obtinuit istam dignitatem senatoribus nolentibus quia
ex vili progenie ortus divulgavit ius civile quod ante non erat nisi sacerdotibus et postmodum
omnibus notum fuit et scriptum fuit in multa volumina usque ad tempus Iustiniani Sed iustinianus
recollegit istos libros in pauca volumina et resecavit superflua dicta quod iste divulgavit et iustinian
postea ordinavit ius civile. Etiam cum iniuste ad visitandum quendam collegam in edilitate que pro
batur invenit ibi multos nobiles sedentes qui eum non honoraverunt eo quod venerat ad imitationem nobilium

et sacerdotum

et sacerdotum quia divulgavit sub laude et et nobiles non contenti fuerunt quando datum erat alii illud officium edilis tunc edicebat ipsum non honorando eum. Tunc iste iussit sibi sellam sedem et collocavit se in medio ipsorum et sedit inter illos tamquam sicut imperator edilis curul officialis super templis deorum que [illegible] portabant per Romam

Veneficii questio ponit causam quare scripta fuit lex puniendi illos qui aliquem veneno necabant pro quo sciendum quod deprimendo veneno per [illegible] adhuc non erat scripta quousque ille mulieres voluerunt necare viros. Dux senonum qui venit in Ytaliam cum maxima multitudine gencium scilicet illarum gentium quarum civitates modo [illegible] et dedit conflictum romanis apud alliam flumen ubi xxiiii milia romanorum fuit cesa et fuit conflictus prius a magistris [illegible] romani receperunt. Iste Brennus videns se non posse subiugare romanos misit secrete multos qui invenerunt quasdam senas et vetulas et quesiverunt cum eis dare [illegible] civitate perire et sic factum est itaque multe mulieres et plures mille inclinaverunt se ad volendum venenare viros. Sed quedam domina verberavit una die ancillam suam que indignata exposuit factum consulibus. Consules videntes [illegible] aperte narraverunt senatoribus et convicta fuit ista mulier et condempnate fuerunt finaliter omnes ille que super hoc consenciebant et que erant principaliores de civitate et expulse. [illegible] et narrat sanctus Augustinus in 3o de civitate dei etc. Questio id est lex veneficii id est deprimendo veneficium verum cum fieret perquisitio illius mulieris accusate ab ancilla ipsa se excusando dicebat senatoribus quod illud quod dedit marito fuit poculum amatorium sed coacta fuit ut ipsamet sumeret de illo poculo et decessit cum [illegible] et tunc investigatum est de aliis

Tibicinum quorum ponit aliud [illegible] a Romano et dividitur in 3es partes quia in prima parte ostendit morem quem servabant tibicines in 2a parte ostendit qualiter recesserunt ab urbe et in 3a parte ostendit quod senatores miserunt pro eis ibi 2a inde tracta ibi 3a quorum ministerio pro [illegible] sciendum quod quando fiebant luctus mortuorum Rome tibicines tibicinando invitabant alios ad funebria et exprimebant carmina funebria et accionibus id est gestibus personarum inferias publicas in templo Iovis et aliorum deorum et preparatas sicut inter festivitates aliorum deorum. Et erant cum [illegible] [illegible] et comedebant in templo Iovis sed senatores removerunt hunc ordinem id est non permittendo eos comedere propter quod indignati tibicines recesserunt et venerunt Tiburi. Sed cum senatus [illegible] [illegible] tiburtinis illi statim remiserunt eos ebrios etc. ut patet in textu et redditus fuit eis ordo prestinus comedendi. Collegium id est tota tibicinum id est festivatorum solet in se convertere oculos vulgi in foro id est [illegible] et hoc propter mirabilem commiracionem cantus sive luctus cum concentu id est melodia edidit id est fecit actiones gestuum personarum cooptarum varia veste et capite tecto. Et post Christum inter [illegible] ferias aliquando non [illegible] ad luctum sed ad leticias sive fieret convivium et festum a republica sive aliqua persona preclara festum ageret tibicines intrarant

Larvarum usus Ostendit hic quod romani advenerunt larvas quas aliqui portabant propter non recognosci et hec causa tegendi ruborem quia aliquando aliquis optimus in illis crapulis efficiebatur ebrius et recedebant a sensu imponebatur larva faciei eorum ut nesciri possit eis ebrietas et ducebantur sic tecti in domum et sic usus larvarum habebat causam cernendi temulencie id est ebrietas in

scilicet pudore id est pudor fuit causa

Vide et illa hic commendat abstinenciam romanorum et primo ponit in 2a parte declarat illam in 2a parte reddit causam ostendit ibi 2a Nam maximus ibi 3a Nec sane pro quo est sciendum quod Romani propter maximam continenciam publice in senata cenabant ut modestius uterentur cibis et evitarent [illegible] quia sicut eis verecundia si fuissent ingluviosi et erat tanta continencia ipsorum quod utebantur polenta et non pane grani et eciam sacrificia cum continencia faciebant et dabant pullis sacrificandis pultem que non habebat [illegible] pinguiscere ad sacrificandum quod necdum haberent in parciam in prandendo sed etiam in sacrificando causa evitandi pompas [illegible] dei pompas [illegible] pultis enim cibus erat ex farina factus et utebantur antiqui farina ordeacea et avene. Ola erat vas in quo veteres mittebant aquam et sal et far et spargebant illud mixtum per altare sicut nos spargimus aquam benedictam

Via dictum est supra de ebrietate tibicinum revocatorum a Tiburi Romam videndum est quid est ebrietas et quomodo causatur. Est enim ebrietas secundum Ysaac in viatico suo mentis [illegible] ex fumo grosso indigesto orta et ad [illegible] cerebri delato. Ascendens enim fumus ad cerebrum opilat illud et cum spiritus perturbat sicut nebula inter solem et inter terram apposita lumen solis nobis operit et obscurat quia virtutes apprehensive et notive debilitantur et marce et opprimuntur propter quod Ysaac in dictis suis predicabilibus ebrietatem lumen racionalis anime extingwere et ideo irracionabilem bestialitatem generare

De ebrietate

Vinum autem sic diffinitur. Vinum est substancia liquida ex uvis expressa ex cuius susceptione corpus nutritur et corpus per partes suas [illegible] Vinum [illegible] Aqua autem aliter operatur non enim nutrit sed [illegible] per membra deportat [illegible] Iohannicius dixit vinum fore cibum et potum. Est autem sciendum quod vinum secundum se est calidum potencia que quando ducitur in actu in corpore illud nutrit. Si autem sumatur in magna quantitate et maxime sint potens et vix recepta corpus non valet calliditate potenciali [illegible] in actum reducere et generaliter corpus calefaciat. Res enim non agitur in corpus absque hoc quod corpus prius in eam egit remanet ita quod vinum frigidum et humidum assumptum sicut [illegible] non valent potencialem calliditatem vini in actum reducere aliqui tamen calefiunt [illegible] in eis est virtus fortis ad vinum resolvendum et isti efficiuntur magis audaces et prompti postquam [illegible] sumunt et hic sciendum quod si sit vinum potens et modicum de aqua admisceatur [illegible] ducebat [illegible] sed [illegible] ad mixtione aque quod aquositas penetrare faciat vinum aqua mixtum vehemencius

sub ingreditur quam non mixtum et distemperatum in plures partes et strictiores cum sit subtiliativum cum aqua
sit subtilis et bene penetrabilis eadem etiam propter gravitatem aque et vini et ad invicem contra agunt
et tunc vinum mixto aqua quam contemperato vino. Nam duo requiruntur quod aliqua cito dige-
rantur primo scilicet quod sint callida in complexione et subtilis et penetrative substancie sufficient
sed quia hec duo in vino temperato reperiuntur ideo potest se ipsum et alia digerere et sic citius dige-
ritur vinum in ebrio quam si esset aqua et hoc est si vero digestiva debilitato sit forte et non debi-
lis in quibus autem deficiunt ista duo scilicet calliditas et subtilitas autem eorum alterum non possunt bene
digeri ut rafanus sive radix licet sit callidus est tamen grosse substancie unde non digerit et non digeruntur lac-
tuca autem licet sit subtilis substancie est tamen frigida et carnes vaccine antique sunt grosse et frigi-
de ideo male digeruntur. Item vinum dulce minus inebriat quam vinum ponticum quia vinum dulce
est lenitivum sive quadam mollitiva humiditate aeream et inflativum et agglutinativum propter quod op-
pilat poros et vias per quas fumi ad cerebrum ascendunt sed inebriatio contingit cum calefiunt
a fumis uti ea que sunt circa caput et hoc in vino dulci non contingit. Ponticum autem vinum
austerum est et abstersivum et sua subtilitate penetrativum separat et disponit partes stomachi et
alias partes quibus obviat. Unde medici super omnia laudant ipsum in infirmitatibus stomachi debi-
lem quam appetitum inducit tale vinum ponticum erit motus ad superiora ideo citius inebriat
quam dulce. Item post dicta superius sciendum quod vinum intemperatum et potens licet grossities partium
propter quam non possunt ingredi poros angustos cerebri quod requiritur ad causandum ebrietatem
sed quod esset subtile et penetrativum et tunc vinum purum est callidum et odoriferum. Unde fit magna affir-
matio quod summum pontes cerebri grossi sunt et divisi et terrestres non potentes penetrare poros
angustos cerebri sed vinum aque subtilis factum temperatum cum acquisiverit corpus subtile ex ad-
mixtione subtilis subingreditur angustos et profundos poros cerebri quare citius inebriant.
Et cum aqua sit subtilior vino patet per physicum quia experimentum adducit quia panos et indumenta aqua
subtilis melius subintrat et cum maiori educitur difficultate. Unde et aquam ymbrialem pluetem
dicimus panos optime balneare. Item practicum est quod tibicines soporiferi sunt ex ebrietate
iuxta quod sciendum quod qui sunt mediocriter ebrii dormiunt melius. Vehementer autem ebriis somnus
non accidit quia ut somnus fiat oportet inesse humiditatem quandam sufficientem que etiam hic bene sit
digestibus digestibilis ita quod digestionis officio fumi insurgunt et suaves petentes so-
num inducunt et ergo si non sunt humiditates bene digestibiles vel si humiditas ibi non esset aut
si fuit pauca aut si fuit multa humiditas frigidorum et grossorum et ventosorum non causa-
bitur in somnis. Ergo humiditas callida digestibilis est causa somni. Unde laboratores cursores
et omnes in calido positos post acceptos cibos et potus cessantibus laboribus et exercitiis accidit fieri
sonolentiores et melius dormientes propter calliditatem inductam in corporibus eorum evaporatam ad cap-
ut eorum facientem. Melancolici autem et frigidi et sicci privati fere humiditate ideo dormire non pos-
sunt. Oppositum autem contingit pueris qui propter humiditatem callidam et digestibilem multum dormiunt. Si autem
quis sit mediocriter ebrius dormit melius quia eorum calliditas non extinguitur a calliditate vini sed
humiditas excitatur et ad caput fumi evaporant ideo somnus inducitur in eis qui ex fumo elevantur
fumosi vapores humectantes. Unde et somnus causatur. Si autem vehementer fuerint ebrii dormire non
possunt quia calliditas eorum debile liberatur callido extinguitur sicut candela extinguitur posita
propter dispersionem sive posita propter magnam faciem vel extinguitur a frigiditate vel quantitate superflua
humida calliditas extinguitur propter patet in lucerna ardente cum si minimum infundatur oleum lumen extin-
guitur. Unde narratur de quodam famulo qui bibens vinum antiquum quantitate magnam propter sitim frigi-
dam habundante febre adveniente alienatione et subsequente mortuus est. Et sic vehementer ebrius et etiam fe-
bricitantibus propter magnas inflammationes humiditatem consumentes somnus causari non potest. Ideo in tibicinibus
potest contingere somnus ex ebrietate mediocri vel quia vehementer non quia dormiunt sed quia sensu carentes
videbantur dormire et sic decti sunt Romani et causatur autem somnus secundum Aristotelem in libro de Sompno
et vigilia ex interiori de causis a cibis somniferis et potibus ut lactuca ut papaver secundum quod
a laboribus ut dictum est in interdum etiam ab egritudinibus quarum materia est callida et humida multum sicut ac-
cidit in quibusdam febribus et letargiis. Sciendum est quod fit somnus ex etate ut in pueritia prima in qua
multum inest callidi et humidi vaporosi levati ad caput
Tertio quidem hic ponit aliud vitium ostendendo qualiter Romani colebant febrem et ponit divam
ut cultus febris et aliorum deorum quia certi dii colebantur ut prodessent febris colebatur ut non
noceret. Constituerant enim tria templa febri ut removeret febrem ab ipsis et propter timorem ut de
tribus unus unum templum erat in pallacio scilicet in Capitolio alterum erat in area Mananorum
Mariam enim quedam campum habebant in urbe ubi sepeliebatur tota progenies eorum in quo campo
fecerunt templum tertium. Sic dicte et bremia que proficiebant ad febrem liberati egris offerebant in
illis templis scilicet que bremia sunt excogitata aliqua rerum usque ad leniendos estus humane men-
tis et febres
Etiam hic adiungit ultimum morem senatus a Romanis est quod custodiebant eorum salubritatem cum magna
temperantia scilicet habendo temperantiam in comedendo et bibendo et abstinendo se a vino et lu-
xuria illicita quam inter illud dictum medicorum plures interficit cena quam gladius
Item quod possit dubitari utrum bremia et incantatores prosint infirmis et primo potest persuaderi quod
ita bene in verbis et mirabilibus virtutes consistunt ut experientiam docet in multis rebus. Secundo datur quod
bremia de per se non prosint tamen affectio quam quis gerit vel ea credens se liberari prodest sa-
nitati infirmis. Unde medicus minus sciens quam alius si infirmus affectionem gerit ymaginando eum multa
scire et melius scire liberabit infirmum quam alter cui non adhibeatur affectio ut fides. Primo nec dubium quod anima
et eius affectio sibi prosit sed anima prodest etiam in corpore alieno ut Avicenna intendit in sexto naturalium in physica in
libro Naturalium et etiam Algazel idem innuunt. Dicunt enim isti quod quia anima est constans nobilis corpus
celestibus nobilioris operatur in corpore alieno sicut proprio eo quod materia apta nata est pati ab anima actione
spirituali et intuitionem desiderat ab ea et tunc quod quis destruet alienum spiritum extimatione et hoc intelligitur

ppt h 3 dic pubm q inuidus uertit homi3 a se distante in fouea 3 camelu 3 equu eade facit
3 h est causa qua aia alicui9 inuidi intra camelu sine equu qua qua pulcr 3 ideo i inda
3 malig extimat 3 appetit camelum sine eade 3 sic eius extimatone inficit corpg cameli
3 ab ei9 extimacone camelg cadit h9 exple3 sepius het a rusticis qui cu hnt porcu pinguie no
libent nolunt q quem videant qua si oculg inuidus vidit eu statim no bn comedit 3 macilentg
efficit et sic 3 alys alibus cum ab aia inuidi affectuose nocere cspiciut

Dem sensit positis xiis romis h est secunda ps capli in qua ot mores 3 ritg 3 csuetudies
aliaz gentiu a romis pmo ponit more spnat a lacedemonebg in 2a pte reddit causaz
istius ibi 2a ne illecebris eius Et pmo ctiat 3 ciuitas sptana i lacedomia sic dicta
a quodam rege ibi regnante pxima i cosimis 3 corsimilis gnit i tpantie nostroz maioz sensit
idem s q fragilitas esse in spartanis sicut romis h est q esse remota a venere 3 suphabundan
et pmiss int scias q, ligurgg fuit rex sptanoz amator honestat 3 iusticie qui cdidit seueris
simas leges s ppt asperam vitaz quaz imponebat 3 h fecit ne ciues vacarent supfluitatib 3
vino cu ciuitas sptana videbat q erat meli9 secun leges lei ligurgi licet essent aspe qm pmi
te ciues secum mores illoz philozoz de asia asia pua erat quedam ps grecie que multu
delectabat in delicys 3 ideo nolebat q ciues sptani cusarent cum illis lautitia i magnificen
epuli pmoss h ondit q quidaz greci fuerut mandati ab ista asia audierat e s ciuitas ita
pmos yonos i illos grecos yoni ppe sunt pple asie repisse csuetudinem i ungenti s quo
ungebant se amatores 3 illi qui volebant apparer speciosi 3 conatz dandaz i quinos s
comedenbg 3 etia qua i illa mesa solebant populi illi ferre serta ex floribg ut darent bonu
odorem 3 secunde mese ponende i secundi cibi i q vtebant plimis cibis vl secunde s oz
dinande psis pg mesam duoz cmesalia appositine haud pno pua initameta i
irritameta luxurie i supfluitatib At minime h ondit q no est mirandu 3 h qd fecerunt sp
tani qua nullo faciliu9 plabunt hoies a uirtutib ad vicia qui a viciys ad virtutes 3

vod eis h pbat ab exo istam tpantiaz eoz 3 ta facit sicut ta exa ponit ibi 2a Eiusdez ibi
3a Idem crd s transitum a virtute ad luxuriaz patefecit eis pansonias dux eoz spta
noz qui virilis 3 bellicosus homo fuit sz cum cepit diffluere delicys effeminatg fuit e
iusdem ciuit h apbat tpantiaz spoz 3 mores ab alia consueuerunt dum volebant
descendere ad bellum faciebant d cantare aliqua carmina que habebant eoz causam ai
mare c hostes 3 sic ibant animati ad bellu modulo h est carmine cposito ex anapestis
anapestus em cstat ex duabg brevibg 3 ultima longa 3 sim istu pedez adinuenit athenas
que habebant animare 3 ad plia puocare

dem ponit 3m more spoz 3 pmo h ro ridz cstrom ibi 2a Nomine spis d pl dicebant ad
bellum ibant induti vestibg rubeis ne viderent vulnati ab hostibg 3 caperent audaciaz
ppt rubea 3c fuit quod sciendum q ad sonitu instrumentoz in bello spus 3 sanguis exis
tentis excitat 3 mot ad exteriora 3 tuc homines efficiunt magis audaces 3 magis animosi Contingit
et q cu pulsant cithara 3 tibia tuc incitant ad tpndiu qua sz sonu pporcionabilit factum
moue 3 spus ad intra mactando membra exteriora ad motu 3 tuc appottiuns corrizac h e q sz
pulsacone instrumenti vl note aliqui9 canentis vi cmen 3 iocens tpndiu quere qua tuc spus 3
sanguis mouet nc po membra in motu

Egregios ptractat mores aliorum ciuit 3 pmo ctiat in 2a pte exc ibi 2a Apud quos pugti do
d 3c sicut erat Egregy lacedomenenses in actibg belli sic attemeses erant egregy 3 pden
tissimi in moribg 3 actibg pac Dem cunc d apud quos h exc mores athemensium de
clando 3 dum in in mior ptes sicut mior exempla declarat ibi 2a Eiusdem urbis ibi 3a Ead
ciuitas ibi 4a Age quid e 3c ad pm dt 3c athemenses flagellabant istos qui obediebant
inertie 3 pigritie in foro 3 palam ac si comisissent magnu malefciu apud quos s athemenses
inercia i mortes marces langwore i debilitatis ptrahi i dici elacebris sinis qua inerslatz
ppt malas cogitacos vl codelicta abscondi i absconse facta i forid i i locum erat s i indiciu p
iude i ita dt i sicut aliquod delictu sit rea s culpatur s ista inercia ita erubescende culpe 3 p
prie cuncg homines deberz pude ut si quod facinorose i cmisisset aliquod facinus 3c 3

Eiusdem urb declarat pm exempli mores athemensiu Ariopagus e Collegiu phoz 3 dic
ab aris q est uiry et pagos q3 e uilla s uilla i qua tenebant Scole et erat iuxta athenas
i qua tenebant hy mores vel Ariopagus i curia athenaz ubi stabat Senatg 3 probi
viri vel forte locus pta miliaria remotg ab athenis ubi tenebat studiu 3 erat locg remotg
ppt vitare strepitu tunc tale collegiu sapienti sic nolebat quale viuerent athemenses 3 quibg supti
bg 3 qua sepe ppt magnas expensas cpellebant homines ad furta 3 volebant scire q etiam lucrarent
3 quatu expendebant ut viderent ne sumptg superaret lucru ne ppt nimios sumptos facere que no debebant
sicut cmittere depdaciones 3 i iusticiam 3 alia molestia

Adem h ondit morem quem suabant athemeses d 3c eadem Ciuitas conugabat bonos
viros olma adh ut nitosi psequeren uirtute magis 3 ondit q conamit piclem ppt uirtu
tem sua Pides em fuit vnus de septem spientibg grecie cui ppt sapiam 3 bonitatez
athemenses dederunt dominium sicut narrat Augg Et h pmo pot institutu in 2a pte eu cme
dat ibi probabile institutu pones nobile in h pte q s hod sapienti mstm honor tuc obsuabat
homo meli9 in virtute 3 aly incitant ad eam prosequendum

Se quid h est 6a ps in qua ot quartu institutu suatz ab attemesibg 3 pmo ctinuat in 2a pte
exequit ibi 2a e 3c uity p intellectu huius est sciendum q erat mos 3 csuetudo athemensiu
q si habuissent aliquem suum qui bene se gesserat ma uiuebant eu facto liberu cum
si sicut manumissg erat ingratg cum dum dns sm mores 3 leges ciuit potat eu reuocare ad
pristinam suitute Supersedo inquit ibi ponit institutu uba illa vl prom sic dicente supsedeo
habere cum no extimatorem libtatis qua no erat verisimile q esset bong p patria qui ingratg erat
contra dnm suu qui eum liberauit abigo i s a libte 3 esto suus quoniam liber esse noluisti qa
no cognouisti merita no mereris habere ea 3

Unde massilienses etc. hic ponit mores altius et dividitur in tot partes quot mores continuit eorum ponit ibi secunda Eadem
civitas 3a ibi Ceterum ibi 4a Due etiam sed prima dividitur in duas primo continuatur 2o sequitur ibi 2a quin tres secundo continuatur
dicit massilienses i. illi de civitate massilia ... i. dari ... precipue obseruanda i. matenenda civitate i.
amicitia consolidata populo romano usurpante i. tenuit in usum inde s. ab atthemensibus grauitate i. mai
statem preseruas mores i. suorum antiquorum. Circa eorum intentionem est sciendum quod massilienses fuerunt de insula
pharos vicina atthenis qui propter infestationem bellorum venerunt in confinibus ytalie et principio gallie et non loquitur
de massilia que est in affrica. Unde isti erant amicissimi romanorum et quia fuerunt in maximo amore
cum romanis, ideo romani multum exaltaverunt ipsos et ipsi massilienses multum diligebant populum romanum
sicut patet in 3o lucani quando fecerunt resistentiam cezari qui videbatur tendere contra libertatem romanorum sed quia fe
cerunt vicini athenis istud institutum inde extraxerunt et hoc institutum obseruabatur inter ipsos quod ter dedu
bantur ad manumissionem servi si quanta vice erat ingratus revocabant eum i. servitutem et non magis manu
mittebant eum. Alii exponunt quod si quarta vice erat servus ingratus domino tunc dominus non poterat eum revocare
amplius i. servitutem et hoc quia iam videbatur esse vicium domini quia totiens liberavit ingratum sed prima ex
sio est plus consona. Eadem civitas post secundum morem massiliensium dicit esse quod ordinaverunt quod ysto
nes et mimi sive toculatores intrarent scenam magis quorum representatores erant scriptorum et rerum ineptiu
et hoc faciebant ne cives videntes tales actus converterent in malas operationes s. morum et etiam dicit quod expule
rat de civitate etc.

c Unde ante hic ponit tertium morem ipsorum qui erat talis ponebant enim excubias ad ianuam non permitten
do intrare ypocritas civitatem et perquirebant si causa necessitatis ibant petendo aliquid quia pauperes
fuerunt mendicare quam lucrari si ficte ibant non permittebant ipsos intrare civitatem s. ista civi
tas ... esse sub moneta superstitionem i. falsam religionem mendacem i. rebellem vel fallacem
et fucosam i. apparentem bonam etc.

Ceterum hic ponit quartum morem ipsorum dicit quod ipsi nolendo servare antiquos mores quos servabant in
fonde dum erant in florenti statu retinebant gladium in urbe massilie quo malefactores iugu
labantur et ille gladius duravit in illa civitate per quingentos annos ut representarent morem antiquorum
et etiam iudicium gestorum antiquorum et predecessorum qui erant exesus i. corrosus rubigine et non suffi
ciens ministerio i. iugulationi et insidie sed index s. gladius erat omnia monimenta i. diversa recor
dationes antique consuetudinis s. quando erant in prosperitate propter athenas esse servanda i. minimis rebus
necdum in magnis

d Verum ante hic ponit quintum morem massiliensium et erat iste s. quod isti habebant duo feretra ad
ianuam quorum uno nobilium corpora altero plebis portabantur ex civitate quia antiquitus
mos erat portare cadavera extra civitatem et causa est quia cadavera sunt aerem corrumpentia per
nocendum s. post funeracionem defunctorum faciebant convivia ad expellendum luctum et merrores propter
defunctos et non flebant quia flere significat hominem non videre deos dii i. mortem ipsorum quia noluerint
nobiscum suam immortalitatem partiri propter hoc dicit assignans causam dicti convivia acta i. quid prodest aut
indulgere i. luctui deos humano dolori s. homini quod si invidiam numinum divini quod noluerunt partiri et

v Cicuta hic ponit quintum morem servatum ab ista civitate et primo hic in sua parte laudat hunc morem
et in 2a assignat causam ibi secunda Cognitio viri ibi 2a ut vel adversa. Circa intentionem huius est
sciendum quod in massilia retinebatur venenum propter rempublicam a parte quod ut si quis ve
let mori et assignaret iustam causam propter quam mortem appeteret senatui greco latino i. senatori
vel quia sensisset magnam prosperitatem quam non poterat pacienter ferre que aliquem ita sublimat homines
quod removet eos a via virtutibus quia volebat prosperitate mori cum dum sensisset prosperationem
vel prosperitatem et timeret ne deveniret i. adversitate vel quia non poterant pati adversa si iustam
causam assignabat permittebatur eis a republica si sumeret venenum / etc. Cicuta / Si autem non
non concedebatur eis venenum etc. Cicuta enim hic habet naturam quod eius succus est homini venenosus ca
pellas autem pinguiores facit, et sicut constructio quod hic due parentheses sunt prima est ista aut
dem Senatus cuius nomen est sextum est hec utraque enim facit sicut ista ne perueniret hic
de intrat non probatur / etc. Circa consuetudinem hic ostendit unde massilienses habuerint istam consuetudinem
et primo hic facit 2o ostendit aliud quoniam ondendo istam consuetudinem servari apud ceam insulam ibi Cea illam
insula dicit primo quod massilienses non in gallia invenerunt sed de grecia attulerunt hunc morem
dicit qua consuetudinem non in gallia sed ex grecia translatam sed esse inde i. propter hoc et ista ca
retinuo i. iudico. Deinde cum dicit quod illam adducat quoniam et primo premittit in sua parte etc. ibi 2a
forte dicit primo ondendo istam consuetudinem observari apud cea insulam i. grecia per quam transivit
valerius cum filio pompey magni quando bellum civile contra Cesarem fiebat a pompeio
et illac transiens intravit cum filio pompei in illud opidum sicut dictum a Iulio cesare quod
ibi hospitatus fuit i. quo opido ipse vidit s. valerius morem massiliensium servari ut iste ...

f Orte prosequitur autor quod proposuerat probando per exemplum volendo laudare hunc morem mas
siliensium s. quod massilienses attulerunt hunc morem ex grecia s. ex insula grecie que
erat vicina insule phocidi s. ubi valerius cum pompeio i. cea insula propter phocidam
insula viderunt istam mulierem assumere venenum et primo subiacere se rogo quia usa fuerat
prosperitate longa timebat ne moreretur infelix // Et post in isto quod primo quo hic mulier cum suis
amicis reddidisset rationem mortis se exposuit et apparebat morte sua se famosam pruina pompey
et in secunda parte ostendit benignitatem pompey sexti qui benigne cessit illi mulieri licentiam mori
di quam ista mulier timebat ne pompeius vellet ei dare licentiam moriendi ponendo preces sexti pom
pey ad mulierem ne moreretur et in 3a parte ponit verba mulieris ad sextum pompeium quod loquutus
fuerat dulci ore ad eam quia sextus pompeius eloquentissimus erat et magni pompeii erat filius
instruxit eloquentia et vulta sua et in alia parte ostendit recommendationem quam fecit ista mulier sexto pompeio
et familia sua in alia parte ostendit quod posuit omnes suos in concordia et in alia parte ponit celebratorem
sacrificii et assumpcionem veneni ponendo aliqua sua verba in ultima parte ponit compassionem sexti pompey
ca ibi nec precatus eius ibi 2a quod nonagesimum ibi 4a ceterum ipsa ibi 5ta coacta Deinde illa

nunc dicitur ubi ultima uia tunc quod aliqui uero dicunt quod iste non fuit filius magni pompey sed fuit
alius satis alloques et frater fuit eius sub quo militauit ualerius. Sed uera prima expositio uidetur esse.
Dicunt etiam alii quod istud castrum dicitur quod iulius cezar cepit ipsum
Sed ad massiliensem sed transgressione uitii ad propositum ab hac transgressione obseruando
alium morem quem tenuerunt qui ordinauerant quod nemini liceret ingredi ciuitatem cum armis
sed cogebant intrantes relinquere arma ad ianuam et custodierunt ipsam et etiam reddebant
et etiam faciebant statim custodiam notant quia quadam uice galli qui inuidebant ipsis ceperunt
accipere eos ciuitatem dicitur massiliensis notum fuit et tunc massiliensis interfecerunt sex milia gallorum etc.
Sed memine diuiditur more aliis cum sine gallorum et primo quantum in secunda parte etc.
2a Ciuis more quod post iste mos uetis gallorum et frangeratur oriunt et in memoriam non
uenit egressi memoriam horum massiliensium. Dicit ergo quod more sed exequitur hunc morem et
in secunda parte reddit causam et in 3a parte subdit excusando eos ubi 3a quia perfectum ubi 2a
Decerem stultos quod cum nec est secundum quod galli credebant animam esse immortalem ideo credebant
ipsam hic mutare domicilio post mortem habebant etiam consuetudinem quod commodabant pecuniam amicis et illis quod
remittebant reddere apud inferos. Dicitur sed ponit uidentem sum quod reprehendit istum morem et quod etiam
pittagorus erat eiusdem opinionis Et isti qui habebant hunc morem erant bracati Nam triplex est gal-
lia scilicet comata et 3a bracata ista que durat ab alpibus usque ad rubiconem alia gallia est to-
gata que durat ab allexandrea usque ad mare britanorum et dicitur togata a uestibus longis quia stabat
in pace uel quia stant domestici et nemo potest aggredi eos prima gallia dicitur comata propter longos
crines et barbas quas habebant ideo dicitur bracati quia habentes longas barbas. Et tertia est gallia
bracata et est pro francia et dicitur bracata a bracis quas ferebant uel quia territorium totum
iacet inter montes situatum in modum bracarum tertium facias quod ualerius imputat illum morem et opinionem
gallorum gallorum non dicitur immortalitate anime quia uere credebant Sed increpat eos quia credebant
pecuniam reddi apud inferos Et illa opinio sequitur hebrei quia qui moriuntur aliqui pro eorum po-
nebant talia in sepulcro extimantes quod aut ipsi defuncti ueniat ad iudicium et egeat uestibus et po-
tus pittagoras fuit de samo insula et prohibebat homines uesci et uti carnibus animalium sed mo-
nebat ut comederent herbas et alia cibaria et non interficerent alia bruta qui tenebat quod anima bruti
alis transeat post mortem istius animalis et corpus hominis et econtra pallium est uestimentum philosophorum
Vare et phenetratoria narrat etiam mores aliorum philosophorum et primo quantum et exequitur dolando est 2a Cum
in arte philosophica et sapientia gallorum de immortalitate anime auaza et phenetratoria sed fuit quod noluit
pecuniam commisit sibi apud inferos philosophia sup. aliorum et aliorum philosophorum quod hoc dicitur flandrienses dictorum
asclinio et celtiborum et aliorum philosophorum auaris et fortis sed fuit dicit ergo Cum sed excepturus et primo
narrat mores aliorum et in secunda parte mores celtiborum opus aliorum erat hic quod semper gaudebat
gerere bella et mori in bello reputabant magnam laudem et dederis reputabant in lecto decedere et
huius opinionis sunt hodie multi stipendiarii
Aliorum narrat more celtiborum et secunda parte quando mores uirum ubi secunda
laudanda quod quo secundum quod celtiberi etiam bellicosi erant et habebant etiam consuetudinem
quod si dux eorum moriebatur in bello omnes secum mori uolebant et hoc quia promittebant
duci eorum se ponere ad periculum et mortem non intrare pro salute ducis si contingebat ducem mori
secum uolebant mori Celti ipsi lombardi fuerunt ubi recesserunt et corruptio actio lo-
bardia mouit et ispaniam et ibi posuit se iuxta ripam fluminis scilicet iberi ideo dicitur fuit celtiberi et
laudanda scilicet est tributabat et solemnitate patre fortis erat sicut ubi prima se stabant
in bello pro defendere patriam et arbitrabantur fidem amicitie constandam scilicet eo constant et in-
fallibile sicut celtiberi qui moriebant pro duce eorum
Karie quoque sed narrat modum tracessum et primo sed in secunda parte approbat hunc morem per
morem liciorum ubi secunda Cum ita est primo premittit hunc morem et cum quando in 2a parte
et increpat eos quod deligerunt patam est 2a Remouetur itaque est prima in quo primo fatetur quod
dicitur est in secunda parte hunc morem quando ubi secunda sine illis primo quando quod sibi sic admire
illa natio tracie et gens illius regionis uendicauerunt sibi merito laudem sapie et accommodauit
hac sapientia que et itaque celebrant et festiuant natales hominum et ortus flebilit exequias et morte
hac ipsa idest uo erat quod mores pro hominem onus anxieta sed et uita est epsa aequitudo
et habilitate Ideo plorabant natalia et in funeribus festiuabant Ideo dicitur ad quod dicitur istis ipsis precipua
aut luctuosa funerea aut gaudiosa. Sine illis comendat hunc morem illa scilicet natio
prudenter et estidant uerum hominem et qualitatem nostre conditionis . Hinc uite que est res-
pe amaritudine sine illis precepto doctorum et philosophorum qui cognoscunt qualitates et parte tres uite
primus modus etc. Et eloquentia gaudebit interpretando tripudio uite et quod sapientia dulcedine uite
per quam multa infelicia patitur et turpia sic ea mortua scilicet isti dulcedine et uita finita
completa finis et mors erit beatior uita etc.
Linde tunc dicitur Cum etc. sed approbat morem lidorum et primo ponit hunc morem et in secunda parte quod
omnes mores iam dictos ad morem indorum ubi 2a propterea dicitur quod morem liciorum philosophorum
grecie qui quando maxima esta vocabantur induebat se pannis mulierum ut pro tur-
pem habitum mulierum qui non decet uiros quouenerant ad risum et sic consensu tenerum mestitiam re-
linquerant
Etiam quid ego sed ponit iterum et morem indorum et primo ponit hunc iterum et in secunda parte comparat
omnes mores iam dictos ad morem indorum ubi 2a propterea cum quod ipsi et congredo
sed dicitur Cum quando commendo uiros scilicet tracie et alie uel quicumque mortem etc. respectu illius indorum uere
primus intus sed secundum quod sunde prout sincerus erat mos quod quam in uir habet multas uxores et sic uir
moriebatur que magis erat dilecta uiro imponebatur rogo magna cum leticia et ueniebat ad cremare

· comata
· togata
· bracata

ut ostenderent se magis dilectas quam reputabant illud in maximo honore. Deinde cum dixisset de petrache hec uolens
emendare hunc morem recitat alios iam dictos ut appareret hunc modum ad predictos dicendo
quod non sunt illi ita commendandi quemadmodum iste mos petrache. in adhuc in medium in publicum
cimbrorum audacia in flandinensium moriendi in bello adice & adiunge celtiberorum fidem in mo
riendi eorum fuge audaciam post tracie in quantum ad funera & feriam. In quantum ad natalia cum fiebat na
tiuitates & letabantur funeribus & aducte & adiunge precium in modum liciorum quesitam callide in astuti
in luctibus abiciendis in assumebat vestimenta muliebria ut risu mouerentur. Et quod ob tales ha
buissent maiorem gloriam si noluissent mori pro esse dilectas uiris ubi uoluisset cuiquam laudem istarum
mulierum quam fuerant illatam in nichil eorum preferes. indicabis melius eorum in predictorum morum indu
rorum in igni funeris mulierum de in duas in potius quam possis commendare ista predicta que fuere
pietatis in amor uxorum secura pro morte descendit in modum coniugalis thori. in immortalis tan
tum misissent ad uitam in imperiis. Cuius glorie in regularum modorum ex consideratione subiecta de
in dedecorosum more ponitur fenicum & affricanorum ut appareat tamen quam opta nostre sepe
magis claruissent & qualiter magis claret mos supra pro eo componendo utiliter predictorum ad uitandum sepa
hoc apparebit horribilius

i Item in sanum premissa commendationem hec ponit quoniam Sicca erat ciuitas in affrica ubi erat templum
Veneris ad quod templum virgines ibant & de illo templo conferrebat se in lupanar in
quo dotem lucrabantur et deinde copulabant se uiris qui non repudiabant ipsas acquisita dote

ii cum ipsarum Narrat alium morem illorum philosophorum de persia & primo commendando commendat eum & in seruum
pro te dedat cum seruum et liberos de quo quod mos erat ille quod illi de persia uolebat inde pro
uiuos usque ad septimum annum adhuc quod si morerentur ferrent magis aquo animo

iii Et nunc inde Narrat alium morem de quo scilicet quod Indya est pars affrice in qua massinissa
regnauit ubi erat talis consuetudo inter plures quod amicos obstulare cuiuscumque qui nolebat q̄
tam sed reges apprehendebant hunc morem & reddit causam quia rebus posita in sublimi non debet se
infimare ne uideatur illis & despecta. Item scilicet ita predicta quod gentes tracie ortum puerorum defle
bant mortem & exitum cum gaudiis celebrabant. Et etiam de cimbris & celtiberis cum indicendo
morum que mortem voluntarie appetebat nec in uita quam uita prius est in multis accritudinibus
re
conuersa. mors autem aduersitates terminat. Item melius est honorifice mori quam turpiter uiuere. Sapien
tis & gentes pacientur angustias & labores ne uitam turpiter finiant cum silencio & sic nec regens nec so
lacia mundana percipiunt Item iuxta fidem catholicam hic in mundo scilicet quasi tamquam peregrini & hospites
quam per nostras etates factas ad patriam celestem tendimus ex qua prima prima pro
uenit origo de qua or
tumque Vocatus in 2o de con. lo. cum uenit ingens rigor est celestis illius & celestis origo Adhuc
consuetas reduci facis igne terra Et Apostolus in ad corinthios inquit eciam dum sumus in hoc mundo pere
grinamur addimus & Alibi dicit Cupio dissolui & esse cum christo. Et hoc est quod anima que est res mu
dana non quiescat sed semper anxia remaneat et hoc est quod anima est substantia nobilis & sumpta a re
bili prae leta non redeat si non redierit ad suum creatorem in eo tranquille quiescet Et super
Boetius in 3o dicit ad hanc sistam gradum hec nemini patria & inchoare & terminus posse diuina
Ouidius autem in suo libro de fastis ulixem introducit patriam suam inserere affirmantem cum dicit
~~Non dubia est ytaca fumos ... optat ... posse inde foras. Nescio qua natale solum~~
~~dulcedine cunctos ducit & inmemores non sinit esse sui~~ ... si patria hec transitoria appetitur quanto
magis patria celestis quam cuncti sapientes agere debent & optare ut viam patriam conuertat. Et quod hec mundana patria sit nobis hospitium
patet per dantem qui inquit in paradiso [illegible] ... de uita vita ... est mundana uita
transitoria est & paruo tempore duratura & in transitoriis felicitas non est sed potius impetu ... mundana
contemnenda etiam aut appetenda sunt ut sciatis quare uita hominis dura non est ... ubi enim
dentur uitam demonstrare. Et mundana uita est transitoria. Sunt enim due cause uita consumi
scilicet calidum & humidum ut dicit in libro de causis longe & breuis uite & due cause sunt contrarie uite scilicet
infrigidatio calidi & mortificatio humidi radicalis. Calor enim naturalis in humido fouetur quo humido
deficiente deficit calor & extinguitur & talis extinctio manifestatur in rebus carentibus anima ut
in lucerna siue in lampade ubi notum est quod humidum est vita calidi & substentaculum ut oleum
est quo deficiente & consumpto extinguitur de natura lucernam lucere extingueri ... non habeat aptius ali
mentum scilicet illud quod destruit eum calidi accidentalis ut puta humidum in corporibus uiuentibus animam in
seminum quod hic in se fluiditatem & siccitatem que consumit callidum & frigidum humidum in quibus uita
consistit. Semen enim dicitur esse uia ad mortem causat enim istud in animali quod consumptio olei in lucerna
Consimiliter consumit humidum radicale egritudines euenire consumptione sicut febris quartane et
tertiane & ideo istud esse adiuuat ut dicit in libro de causis longe & breuis uite labor non solum cor
poralis sed animalis & coloris omnia enim talia destruunt humidum naturale quo destructo aut uehementer
diminuto extinguit callidum in natura destrui consumi. Callidum uitale nutritur humido et substen
tatur non tamen omni humido Sed oportet tale humidum esse suaue & dulce sufficientis quantitatis. Due enim sunt
cause uite scilicet quantitas & qualitas ut ait Aristoteles in libro de longitudine & breuitate uite & ideo infirmantur
animalia egritudinibus cronicis consumptiuis uel per seminis corruptum humido uel vehementer mutato
deficiunt a uita eo quod accidit callidum corporis naturale deficere loco humidi leuis dulcis aerei effi
modicum siccum & breuiter ideo apparet in sincopatibus egritudine uel fame uel ... collig
tum & spiritu dissolutum Si quis deficit humido pinguedinem appetendo ob ipsorum in uictum
extinguitur eos reminisci & surge a tali mortificacione sincopali Et sic patet callidum per humidum
substentari Causa extinctionis calidi sunt duplices & per quas cause ... [illegible]

exteriores sicut aer nos continens qui nos continue vel excitat et in fluxu celesti. Item labores corporales et [calor]es vel passiones anime ut meror tristicia et coitus superfluus ut supra dictum est et inedia et vigilie assu[e]te que et latent corpus continue faciunt pati et humidum radicale reddendo in parva ita quod in fine fit sicut lignum siccum de arbore in primo de generatione et corruptione ubi contra talia adducit similitudinem de mixtione aque cum vino. Calor enim consumit humidum et per alimentum assumptum restauratur sed non ita purum sicut erat primum et totiens fit similis restauratio et consumptio quousque tale humidum non est habile pabulum calidi naturalis [con]servandi et tunc deficit vita. Et est simile in amphora plena vini aliquid vini continue diminuatur loco vini ponatur gutta aque et sic totiens possit fieri restauratio quod illud non habebit amplius saporem vini. Sic a simili contingit in assumptione humidi radicalis quod propter cibos assumptos continue restauratur impurius et impurius. Secundam enim sunt cause intrinsece ipsi nec ut qualitates supra excedentes in mixto quod aliter contrariatur semper agit in eam ut calor innatus ipse volens conservare se non potest nisi depascendo humidum quo sustentatur et tunc humidum minoratur calor innatus etiam minoratur et corrumpitur. Sed [illegible] [Vn]de Seneca inquit de isto calore innato qui meum oritur et qui vivificat me etiam aliquando contingit mors per oppositum non propter calorem consumentem humidum sed potius ex eo quia calor est debilis in digerendo humor quod [gene]ratur superfluus frigidus aquosus qui sui quantitate suffocat calidum obtundo et respirationem [illegible] sui quantitate mala frigida obruendo extinguit ipsum sicut contingit in lucerna cum in ea superabundat multum oleum tunc lumen extinguitur et tali modo moriuntur multi homines pingues in quibus magis humiditas et pinguedo calorem naturalem contingit extinguere. Expedit ergo [illegible] quod vita humana perpetuari non potest sed necessario consumitur. [illegible] necessarium est hominem mori ideo spes in humanis ponenda non est cum in mundo non simus diu permansuri. Hic tamen unum documentum infero pro vita conservanda scilicet ne sis viciosus quia ea [illegible] defectus laboris vel exercicii. Quod probatur quia labor competens est causa salutis propter indigentiam. Indigentia enim laboris non evacuatur ex corpore quod oportet evacuari et tunc remanens superfluitas infrigidat calorem naturalem et virtutem debilitat ad quam sequitur grandis superfluitas quantitatis que morbos inducit. Sed per exercicium mediocre actuatur calor naturalis et vivificatur sicut ignis per flabellum temperate motum quo exercicio remoto calor naturalis sopitus est quod cibus assumptus digeri non potest et per corpus depuriri [illegible] corpus [con]sequitur malam complexionem [illegible] et humidum efficiuntur tunc homines leniores et collabiliores sunt quam [illegible] quam per meditata que meditamina corporis consumunt. Sed labor vehemens humidum consumit et corpus debilitat et ad senectutem antiquam perducit. Sed labore mediocri actuatur calor naturalis qui poros aperit et superfluitates et alia huiusmodi foras mittit quia exercicium mollificat circa superflua in corporibus nostris calefa[cit] corpora nostra et aperit poros et superfluitates unde dissolvit in sudores et transpirationes insensibiles. Hic est [quod] experientia videmus famulos esse rusticos nobiles [illegible] fratres claustrales [illegible] ut plurimum infirmos esse quoniam hii in ocio quiescunt illi labores diu consistunt. Sunt autem cause consuetudinis nostre [illegible] sibi vel potus et defectus eorundem [illegible] sompnus [illegible] vigilia [illegible] motus [illegible] quies et passiones anime sicut meror tristicia etc.

Eius nunc ad principium. Hoc est secundum capitulum huius libri secundi quod appellatur de disciplina militari et dividitur in duas partes. [illegible] in prima parte premittit laudem huius discipline in secunda parte exequitur declarando ibi secunda Publius Cornelius Scipio. [illegible] ad primum dico [illegible] de Scipione venit [illegible] quere ad principium in singularibus [illegible] tenacissimam militaris discipline servande scilicet in castrametatoribus stabilimentum romani imperii servatum sinceritatem et incolumitatem integram adhuc [illegible] mei Valerii presentis salutari ex qua consecuti sunt Romani salubrem statum [illegible] nisi scientia quod disciplina militaris non est aliud quam industria quam habuerunt Romani in exercitibus gubernandis in cuius scientia in discipline ac tutela sereni et tranquilli status [illegible] pacis qui propter [illegible] disciplinam militarem romani [illegible] statum pacificum consecuti sunt [illegible] bellum [illegible] ad finem pacis. Vnde sicut Cassiodorus in libro variarum ad hoc bella fiant ut in pace vivatur. Et idem dicit Tullius de officiis [illegible] non alia de causa bellum suscipiendum [illegible] ut pax inde acquiratur.

Publius Cornelius [illegible] consequenter disciplinam militarem [illegible] et in primo [illegible] narrat disciplinam militarem quam servavit Scipio minor et primo narrat ordines [illegible] a Scipione et in secunda parte ponit effectum et quid secutum est inde in secunda parte [illegible] ibi [illegible] Hac turpi [illegible] neglecte [illegible] est sciendum quod Scipio minor fuit a Romanis in Yspaniam missus contra Numantinos cum quibus [illegible] Romani bella [illegible] annis et ante Scipionem missus fuerat Pompeius [illegible] ipsos et ipsos in pace nequivit. Et postea missus fuit Mancinus ut [illegible] est supra in [illegible] libro [illegible] de federibus [illegible] cum [illegible] cum vellet [illegible] et nocte in acie [illegible] Mancinus [illegible] ut dictum [illegible] a Numantinis et [illegible] pactum [illegible] cum eis ideo Romani noluerunt acceptare fedus et sic Mancinus [illegible] Numantinorum ut ibi diffuse dictum fuit. [illegible] Scipio cum accessisset in Yspaniam iussit [illegible] abire omnes non aptos ad bellum sicut mercatores [illegible] et alios [illegible] inutiles ad bellum et solum bellicosos secum retinuit et tunc sic adhuc victoriam [illegible] non [illegible] quia Numantini audaces erant in bello et Romanos superabant. Sed Scipio fecit claudere civitatem eorum vallo et fossato et sic non bellando cum eis deduxit ad famem [illegible] vellet se dare Scipioni [illegible] civitatem eorum et [illegible] institorum in [illegible] qui [illegible] propter vendere [illegible] lixarum in coquorum scortorum in [illegible] hoc scortorum [illegible] a scortum [illegible] dulce [illegible] a scortum quod est [illegible] et [illegible] erubescenda sentina in feditate [illegible] debebat pudere Romanos sentina enim est locus in navi [illegible] solitudinem prostratam solo. Scipio non equa solo [illegible] causam [illegible] ut eam destruerent quia eam combusserunt et interfecerunt se [illegible] et sic mala conspiracio facta ab aliis [illegible] Numantinam dedit causam Scipioni ut sic faceret etc.

[illegible] ponit [illegible] huius discipline militaris et primo ponit disciplinam a metallo [illegible] in secunda parte ponit effectum huius discipline ibi secunda [illegible] constituta [illegible]

Valerius 2m

Rom

Corp.

Item notandum est sciendum quod iste metellus militauit sub scipione quando deleta fuit numantia et ideo sciuit
fuit disciplina militare qua seruauit scipio contra numantiam. Jugurta erat ciuitas numidie que erat spurius
et fratres legitimos peremit qui recommissi fuerant a romanis a massinissa amico romanorum patre eorum quod
romani indignati miserunt exercitum contra eum qui pecunia corrumpebat consules missos et non ledebatur ab eis
Item ipse dabat pecuniam latenter romanis que erant in consilio romanorum et sic multi eum fauebant eum commendando
Et missus fuit inter alios consules contra eum spurius albinus qui corruptus pecunia fuit a Jugurta et non suadens
disciplinam militarem passus fuit exercitum romanorum stragem recipere. Sed post albinum missus fuit consul
metellus qui dedit Jugurte multas strages et qui eum deuicit et cum omnia deposuisset pro uictoria habenda
peruenit propter inuidos procuratores fuit consulatu et remotus romam et marius fuit missus contra Jugurtam quem inuenit
iam preparatum ad deuincendum et hoc laborauerunt in delendo Jugurtam et Jugurta captus fuit et ductus rome et in carcere
fuit precipitatus de rupe tarpeia. Sed in quantum in primo propter inuidiam metellus honorem debitum non recepisset
in tractu temporis consecutus fama obtinuit et vocatus fuit metellus romanus numidicus quia numidiam deuicit
Et hanc hystoriam sciose tangit Salustius in Jugurtino exhortacione ... libri condens qui non Jugurtino
b Hic et illis in hac parte facit preambulum ad sequencia exempla et primo premittit in 2a parte exemplum de illa
Narnia rutilius consul de primo quod hii affecerunt ille discipline militaris que non dubitauerunt
repetere uictionem in vindictam lese discipline cum ignominia in decore suorum domum et sanguinem
propter vindictam necessitudinum in consanguineorum qui erant puniebat unum quemque in obseruando militarem di-
sciplinam et ita puniebat consanguineos sicut alios. Narnia rutilius consul exemplum quod premisit pro exempla et pri-
mum exemplum est sciendum quod quadam uice sicut fugitiui fecerunt maximum exercitum contra romanos adeo quod sub-
iugarunt fere totam siciliam contra quos miserunt publium rutilium qui publius commisit quoddam castrum
nomine thantonnitanum quinto fabio generoso suo ut defenderet et custodiret ipsum ne inimici caperent id
Sed tamen sicut fugitiui inimici romanorum aggressi sunt illud castrum et vicerunt ipsum tanta fuit ignauia
istius quinti fabii. Sed rutilius indignatus fuit ipsum eorum dignitate et cum dedecore remisit ipsum
romam quia sua culpa castrum perdidit. Serui enim isti erant empti a dominis et a romanis et ab aliis
sed appetentes libertatem omnes simul recesserunt a dominis et exercitum fecerunt contra romanos
c Et publius aurelius Sed alia littera melius dicit at cotta publium aurelium fuluum petrnolam. Hic dedit
per aliud exemplum quod quidam disciplinam militarem seruauerunt erga consanguineos suos. Propterea sunt
est sciendum quod romani semel exercebant bella contra calabros et ad subiugandam quandam insulam
calabrie nomine lipparis miserunt cottam qui uolens futura scire ut possit scire uictoriam contra hostes
obtinere profectus est in siciliam pro petendis augurijs quia in sicilia erant optimi augures et diui-
natores et eligit ad custodiendum exercitum publium aurelium petrnolam sed hostes scientes
recessisse ab exercitu statim aggressi sunt castra romanorum et ceperunt ea et combusserunt ea
ad iacentem castris propter ignauiam istius aurelii sed cotta reuertens fecit ipsum fustigari cum virgis et
tum a ordine equestri misit ipsum ad ordinem pedestrem quia sua culpa castra fere fuerunt
capta et messana est ciuitas sicilie.
Uiri fuluius censor posuit 3m exemplum in quo ostendit disciplinam seruatam a nimis etiam fratrem
suum et in secunda parte excusat se auctor a narracione pluriori ibi 2a Uos indigna
Unde est sciendum quod romani habentes bellum cum latinis et cum essent infestati ab hostibus
miserunt contra hostes consulem romanum cum maximo exercitu cuius exercitus erat tribunus fuluius flaccus
dando quod non esset opus tot gentium ubi remisit romam quandam fortem militem sine precepto consulis
ita quod consul nichil sciuit. Sed cum erat quintus fuluius censor rome hic est censor morum qui remouit
de dignitate senatorum fuluium fratrem suum et ideo Uos indigna Hic excusat se a pluriori narracione quia
[illegible] ad quod magis placet narrarem exempla non quod uult narrare laudabilia. Ut indicent tamen
signat eam commendando hec dicta dicit Et nunc est tam difficile sicut forte et cetera ad fratres
indicere deforme redditum in patriam capulas in quinque sancti genus in pariete et ymaginum
i nobilitatem et officiorum habebant enim nobiles ymagines predecessorum in templis collocatas ad
reputandum gesta antiquorum et hic exemplum ad rutilium quia precepit fabio generoso suo recedere
ad prouinciam ad quod est sup. tam difficile quod adhibere contumeliosa uerba cognomini nominis quod ab eo vo-
cabatur aurelius et quia erat de eadem natione et hic refertur ad cottam que fecit fustigari aurelium
At quid est tam difficile sicut quod censoria supplicia i supplicia et indignos quod flaccus censor
destringere i separare addidisse quia remouit fratrem suum flaccum iste ab ordine Senatoris et quod si
ciuitates quantumcumque famose fecissent unum istorum doctorum uidentur instructe et docte satis in
disciplina militari.
a Tunc ciuitas efficiat transit ad nobiliora exempla et primo premittit preambulum et in secunda parte
melius commendat dirigit sermonem ad istos de quibus est narraturus dicens se insufficientem ibi 2a
Igitur quorum exemplum dicit alie ciuitates uidentur habunde instructe ad per sed nostra ciuitas
sceuos i gladios imperatorum i consulum et ducum manantes i infectos ipso sanguine
i propriorum filiorum qui ipsos suos interfecerunt propter disciplinam militarem. nostra ciuitas nostra
an lettere quia isti obseruauerunt disciplinam militarem an dolent quia isti patres interfecerunt
filios speciosos sup. i famosas quos ad temporibus et lugubres prouatum i flebiles quod domi
sua flebant de morte istorum tunc Igitur quorum premissa ostendatur Hic se excusat narrando intentum
primo apostrophat ad postumium et tibium et ad manlium torquatum excusando se quod sufficientem
in 2a parte narrat et 2a Tu namque postumius primo non commendat istos dicendo sum ingenuus esse
sufficiens ad narrandum gesta ista propter magnam laudem quam merentur Deinde cum dicit Tu namque
postumius hic narrat et dicit quod primo narrat disciplinam militarem quam seruauit postumius
mactando filium in secunda parte narrat disciplinam manlii torquati et 2a Tu item manli pater

puni x° c° sa'm q' cu latini uehement' romanos infestaret ro'ni creaverunt postumiu dictatore que dignitas
aba' tpre illo maxime & excellebant omis alias dignitates h aut dignitas durabat p quinq menses
& aliquos durabat p anno Cu postumius esset creatus dictator prex' cu maximo exercitu c hostes
quadam nocte sui hostes aggressi sunt tullu tunc aulq postumius eius filius residentes hyrc vatio
nam ppt festinanc prius nichil dixit Cum aut esset institutus sub pena capitis q' ullus deberet aggr
hostes sine iussu dictatoris qui pstrav' hostes & vicisset c' ad prem cu max° leticia ppter
victoriam s' pr iussit eu mactari alictore & ipse pr dedit sine cons filius q' moreret' q' sine s
prex' ad bellum c' ad propagandum subcessio generis i stirpis & prosapie & penectus fuerant
locorum ubi pponi responsa deorum h c domorum h c q' geminat filius ad fine ut sua stirps pro
pagaret' & ondet' q' domus sua no deficit s' duraret diu ro' psidio c' eor pr dedat ei ad tu
endu loc pro psidio & precepit ne discedet ab illo psidio & loco quamvis hostes venissent s' qua
pposita fecit ideo mactatus fuit.

Vite mall p' r'm quinti mallij torquati qui pressoribus doctus fuit & ideo doctus ab isto
dictus fuit torquatus & iste fuit ille mallius qui cum decios se uoluit nomi psalute re
tus psonid fecit ut supius dictu c' in pmo li° in c° de deuijs et dictus c torquatus & iste fuit
torque quem hebat qui cum venisset ad singulare certam cum quodam gallo quem deuicit & torque
ne ille gerebat ad collum accepit. & intellectu istius q' h narra' c sa'm q' cum ro'ni haberent
bellum cum latinis & maxime cum tusculanis qui uolebant pte sempr ut c' latinis hrii & ppt
faciebant bellum ro'mani cu ipis & cum filius malli esset quoda a duce tusculanorum dicere
nulla ignominia ppt quod filius mallij descendit ad congressu cu illo reputabat eu s de
ij no pugnar' cum illis postquam eu puocaverat & no dixit aliquid prii q'a cogitabat q'
prius dixisset no pmisisset eum egredi de castris tandem habuit victoriam & cu reuerteretur ad prem
in leticia iussu patris fuit mactatus alictore

Hoc quinto capitulo h declat p aliud exemplum s. quod disciplina militaris servabatur a romanis & dividit
in tres ptes qui in pma pte ponit exemplum in secunda pte amplificat & exasperat negocium
in 3a pte concludit adomnia exempla iam dicta apostrophando ad marte 3a ibi Go impio
simi 2a ibi hijs ut ita dicam pma pte dicit in d. p. quomo in pma pte declat c generali disci
plinam servatam in secunda pte reddit causam ibi 2a q' castra eius pro nunc prime pte c sa'm q' illas
qui habebant bellum cum equolis qui habitabant ubi nunc c' civitas aquilana & et ipse illas
cs ubi c nursia & notabantur equoli qui erant optimi equitatores & residebat in equis &
assabant sepe ad ianuas romanas quos postea subiugat' cincinatus ro'ni miserunt ad eos sub
iugandum minutium consulem qui male sciens se agere obsessus fuit ab equolis q's ro'ni au
dierunt miserunt ad eius auxiliu quintiu cincinatum dictatorem qui statim obtinuit victoriam de
equolis & hita victoria privant minutiu consulatu & sic fasces speciosissimi i dignitas consulis
que gerebat xij fasces s. uexilla sive banderas p insignia que dignitas honorabatur a sena
toribus ab ordine equestri & toto ppl'o contusi i delibati a q' fracti substraxerunt se miadicionem
imperiu dictatoris i cincinati dictatoris et mars imperabat' i auxiliabatur & reddebat fauora
infamis nota i infamia & punitione affinium sicut egit fabius cons' genus suu & torquatus
sicut acta egit cons' autelius petinolam & fratrum sicut egit flacus cons' fuluiud suu fratrem filiorum
neces sicut postumius tybertus & mallius torquatus puniendo filios ignominiosa i contumeliosa
mutatio i depulsione consulum sicut egit cincinatus cons' minutium

Eiusdem ordinis ponit aliud exemplum & primo continuat secundum exemplum ibi secunda ipse papirius c' primo
qd id q' sed s. exemplum est eiusdem ordinis s. dictatoris sicut precedens demum c' papirius
h exe' & primo narrat disciplinam et pena datam a dictatore rutiliano in secunda pte
aspat negocium subiungendo pseuctio quam fecit dictator cons' rutiliano ibi 2a o spectaculum
h pmo c sa'm q' cons' beneuentanos ubi erat civitas samnis qui multis infestauerunt romanos
cons' quos diu durat' bellum missus fuit a ro'nis papirius dictator cum exercitu aut cui exercitus
dictator erat quintus fabius qui petijt a dictatore q' uolebat descende' ad aggressum hostium s' dictator
habuit qui tn cons' uoluntatem dictatoris commisit bellum & habuit maxima victoriam & hyla
reuersus est ad dictatorem qui iussit eu nudari & fustigari & uolebat eu statim facere mactari
s' fabius rogavit milites cum quibus uicerat ad bellum ut intercedent p ipo q' tn rogauerunt
papirium suadendo q' no faceret illa die iusticiam ne fabius sustineret tot penas i eodem insta
nti papirius concessit hoc militibus & precepit eu detineri i carcere milites tn dimiserunt eum
nocte qui fabius aufugit romam. S' papirius cum de mane uellet mactare eu & no in
ueniret insequutus c eum dimittendo exercitum & nec ro'ni & nec senatores nec aliquis potant
sacere qui uellet eum interficere. S' pr fuit cum ppl'o & tribunis & tande cum labore & pena
concessit ei vitam

Hic istam materiam c sa'm in qua agitur de rebus bellicis q' bella ro'lis & premeditatione sunt per
agenda no temere & casualiter sicut pdca egerunt cons' voluntatem consulis. Expedit aut in
bello s' tullium officiorum i p° uti & consilio nec a rom discedere ingenium magna c animi per
cogitacione futura & aliquando an constitue quid accidere possit i utraq pte & quid agendum
cum quid euenerit nec committe aliquid ut aliquando dicendum sit no putaram h' contingere. Temere at
acie uisad & ma' cum hoste confligere mane quodam i beluarum simile c. S' cu tpe necitas
postulat decertandi & malum & mors servituti & turpitudini ante ponenda c nichil olo piculi fuga
committenda c ut imbelles timide q' indicamur. S' fugiendum c ee illud ne piculis offeramus
nos sine causa quo nichil esse pot stultius q'm semper in piculis ad euidis consuetudo
medicorum imitanda s' quolenia leniter curat. Grauioribus autem morbis piculosas curaciones &

ancipites adhibe' q'rent. Ut in tranquillo tempestate adu'sam aptari demencia e. Subuenire aute' quamis racionem sapiencie e eo q' magis si plus adipiscam'. Re explicata bonu' q' ad dubilitata mali. Tame' finalis in bello seruandum est ut bellu' ita suscipiat' ut nichil aliud q'm pax q'sita videat'.
Item scias q' homines honorant forte' et minu' magis q'm aliquem sapientem et sanctissimu' cum tn' fortitudo no' q'stat optima uirtus, plures enim ppt' fortitudine' fiunt p° ethi. 4 Causa aut' est quia vir bellicus et fortis a nobis hostes expellere pot' q'm nob' obsunt et etia' quia eu' timent ne nos offendat et i'pugnet. h' aut' q'sistit hosti in quibus actibus duob' s. i'pugnando uel q'sistendo q'sistit fortitudo q'r nos forte honoram' quia plus egem' q'm sapiente. Veruntam' sapia nobilior e' fortitudine et virtuosissima' pot' felicitate' et bonu' in eo quo eget maxime ut langues pot' felicitate' esse in sanitate ut p' ethi. 4 p'mo Simplr' tn' melius e' phari q'm ditari tn' i' digenti ditari melius e' et famescenti panis e' melior q'm scientia ut colligit' ethi. 4 2° Cu' non defectus et inopia bo' fortune tollit q'sideracom' uirtutis. Veruntam' ista alia nobilior et pfecta e' que respicit aiam et opaciom intrinsecas et q'd nu'q' est transiens in materiam extrinsecam e' nobilius sicut e' pdcm' uel sapia. p' quo
Non' d' sapiencia
Sciendu' q' quedam sciencie sunt hoi necessarie ppt' utilitate' uite et indigencias corporis tollendas sicut sunt artes mechanice et medicinales sciencie. Alie sunt necessarie ppt' regimen uite humane s. ut cu' hoie sit ciui et tendes i' optimu' ut n° i'uste agant s. ut hoies ad i'uice quiuant q'cordant ut sunt sciencie legales et morales. Alie aut' sunt sciencie speculatiue hoi necessarie p' q's causam' hitum aie scientificam' digens omnem actum humanum i' ultimu' fine' hominis s. in btitudine' et p' has scias hoc consequit' cognicio operandorum. Sunt aut' hee sciencie necessarie hoi quia ignorante' q'ue e' tn' e' age p' has scias efficit' homo intelligens maiore' intellectus q'm deus pone' noscat nec bo' et mala paru' e' hoi habe' illa que h' nec e' valde e' impfon' homine' dimittit et uix ho' sine sapiencia phe quodamo' al' brutis. Expedict' igitur infero quasdam scias fore hoi necessarias ppt' indigencia tollendas bonis aut' et spiens utilibus eget ut uult phs. Alie aut' sunt necessarie ppt' operacion' bonam et dileccionem in illo sicut sunt sciencie morales. Alie aut' ppt' cognicionem ueri boni et dileccione' in illo ut viuat in vita bta. Jn hijs enim tribus q'sistit vita btam s. in opacione boni i' cognicione veri et delectacione i' utrisque. Et h' tria q'ia tangit A° in ethi: cu' inquit, q'sfelix cu' p'misit e' sufficienter et cu' sunt opaciones nobiles, p' p'mum i' telligit scias mechanicas p' quas remouent' indigencie, p' operaciones nobiles intelligit actiones morales et q'templatiuas et dileccionem que e' in illis. Que sola et vna delectacio sciarum inter omnes alias delectaciones pgles in spe humana ab hoie e' in hac uita eligenda quorum sciencie et cognoscere e' maior felicitatis quam quis sibi posset in hac uita meditare.

votule viue
operacom' boni
cognicione' veri

a Vocem calphurni describit solita descipulina et p'mo hac describit in secunda pte concludit' quo ad eam ibi secundu' Magnu' pfecto p' h'mo nec e' secunda q' sui fugitiui recesserunt ex ytalia et occupauit totam Siciliam q' quos missus est piso q'sul qui assignauit q'ptem q'citum tiro pfco' q'm tiro' circuncinctu' ab hostibus coactus e' cum omnibus suis militibus relinquere impedimenta h' e' arma et equos. Sed q'sul indignatus est q' despacie iuit contra hostes et obtinuit uictoriam et ipta uictoria dedecora' titum mag' ignomi'nia i' ducendo eu' i' modum hystrionis cogens ipsum ire decalciatum et et illos qui reliquerunt arma cu' ipso transmisit i' ordine fundibulatorum i' illorum qui iaciunt lapides secum funda accepto equo eius toga et ueste senatoria que no' decebat equite latinus, i' extremitas absciss' i' inresecis sicut tunica hystronum amictu', i' coopertum adesse usque ad pria i' principales duces q'citus ut ad pria i' ad renouanda' cu' sub pene ipos, i' quousque durauit illud bellum intuderet quicum hom' i' coniectiom cu' alijs militibus uel ab magnum h'i concludit magnum dedecus pcie q' cant' capti romi a suis fugitiuis pfecto i' certe est iudicaturi i' punitu decere i' punderem pisonem calphurnium d' domo pisonum. alia lectura. dedecore et ira expone sic s. interpio illato pfco q'm id egit s. piso at milites q'm adducti cupiditate uite q'ssi statue d' se s. militibus trophea i' uictoriu' fugitiuis s. suis dignissimis esse i' suspendio no' cu' buerunt imponi ingenium flagiciossimum maius simili similes lib't optuerunt mori

o Et inicis pot' aliud q'm et p'mo q'tiat secundo' ex° ibi secunda demaca d' p° q' quintus messinus s. ille q'sul narrandus ut uniq' acit i' senero iuid pisone sz eque sup. Deinde cu' Germanum h' narrat et in 2a pte concludit podo nobile ibi 2a h'uic cum ad p'm e' secunda q' multitudo gallorum semel uenat in ytaliam et infestabant act' ronos et cu' galli essent in lombardia ro'ni timentes ne ultius uenirent miserunt cu' ipos quintu' messinum qui uoles uenire ad q'gressum cum hostibus q'misit q'm cohortibus ut custodirent quosdam passus si inita acceperit eis cohortibus istos passus et stacionem. Sed iussu q'sulis indigte cum ipos reuocauit statim d' pditum et hec fuit in lombardia apud trebiam fluuium et.

c Idem p'merica quintus narrat desciplina militare quia suat' effabilius et p'mo p'mittit in q'nali in secunda pte specificat ibi 2a Cum enim p' nec h'mo e' secunda q' de q' eosdem gallos cum diu duraret bellum missus e' fabius maximus q' h' nc'lit pius esse tam ad tempus et q'ndo tempus requireba' ppt' suam militare desciplina iteba' seueritate nam cu' de suis militibus aliqui transiuissent ad castra minorum et postea essent capti fecit eis truncari brachia s. qui recesserant et i'uenit ad castra minora et postea capiebant' et h' faciebat ut tn' alios ne similie' opareni' Item scias q' d gentes ferocissime quia galli ex influencijs hitacois et planetarum sunt feroces ro'ni eant maturi et constantes Greci aut' leues et i' q'stantes alamani fortes hyspani audaces et h' q'tingebat ex influencia hitacois locorum celi et siderum

n Sextus uicinus superiore affricano aliud q'm in quo narrat desciplina q'suata a sapione et p° p'mittit in q'nali h' specificat ibi secundu' Scipio quidem deuicta q'm ad p'm d. q' p'mu' fuit affricano maior s. tn' usus est seueritate lz esset pius ppt' suam desciplina militarem na' deuicta cartagine ab ipo fecit subtiliter i'uestigari ubicunque essent transfuge et latinos fecit ma'tari et romanos transfugas fecit suspendi et h' q' ro'ni debebant puniri acrius q' q'traru' patri

deseruit quia latini et aduene et c deuicta ad oram alterius Scipionis scilicet minoris qui delevit et eruditur
iam funditus c. socios quia romani non habebant totam ytaliam sub se aliquas tamen ciuitates confederatas
et dixit socios quia adhuc roma non habuit imperium magnum

Hic prosequitur post disciplinam militarem seruatam a ducibus romanis contra extraneos et primo premittit se
nolle prosequi plus penas quas passi sunt romani in disciplina militari in 2a parte prosequitur
aliena gesta que narrantur sine dolore domestico ibi 2a nam posteriori et cetera. ad primum dicit
non multum magis narrare de ista seueritate retenta inter ciues propter romanos qui passi sunt simile
supplicium hoc est suspendium quod debetur seruis quia hec seueritas est Scipionis quando tamen erat puer et in
ille est seueritate inter ciues erga ciues antea solebant decollari et seruos suspendi. deinde cum dicit
nam posterior hic prosequitur intentus ostendendo qualiter duces romani se gesserunt in transfugas extraneos
romanis et in secunda parte subdit non solum romanos etiam similiter seueritatem ibi 2a Aspero et cetera id est asperis pa
nis in d. qui in prima narrat seueritatem Scipionis erga transfugas in secunda parte seueritatem Pauli
Emily ibi 2a Et lucius paulus. pro quo sciendum quod Scipio minor nepos Scipionis affricani cum cepisset
cartaginem in secundo bello punico penitus eam deleuit et cum cepisset multos transfugas extraneos
qui militauerant sub eo et aufugerunt ad hostes ordinavit quosdam ludos ut populus conueniret
ad videndum et cum omnes essent ad spectandum ludos intenti fecit illos transfugas lamari
feris sicut leonibus et ursis et cetera

Unde ait Et lucius paulus ponit seueritatem pauli emilij qui cum vicisset persam regem mace-
donie fecit transfugas subpeditari uel alligari elephantibus. aliter dicitur in textu elephantis et tunc
est casus dativi et tunc declaratur hic elephantis et cetera. Et subdit causam quod disciplina militaris eget
castigatione quia id est opprimatur id est milites castigentur a ducibus sed oppressum id est destructum patriam.

Eo tempus hic ponit exempla disciplinae militaris spectantia ad totum Senatum et primo ostendit premit-
tendo uelle prosequi que fuerunt facta a toto Senatu in secunda parte prosequitur ibi 2a lucius marcius
hic narrat disciplinam seruatam a senatoribus et primo hic in secunda parte autor collaudat senatores
causando negotium hic 2a ibi Eodem tempore pro intellectu huius est sciendum quod cum hanibal venisset in ytaliam
romani creauerunt duos consules scilicet publium scipionem et gneum scipionem quorum affricanus maior
fuit nepos. Vel ut alij dicunt fuit filius unius eorum et alius nepos et miserunt eos romani contra ha-
nibalem, tunc illi duo exercitum romanorum creauerunt pretorem et ducem eorum lucium marcium cum apparuit fla-
ma circa caput ut habitum est in primo libro capitulo de prodigiis qui conflixit hanibalem et deinde scripsit senatoribus
placet eis confirmare ipsum pretorem fuisse electum ab exercitu sed senatus noluit ipsum confirmare
quia ipsi in urbe solebant creare duces et non exercitus et cetera. Strauit enim ille lucius tunc octuaginta
milia affricanorum et c. propter fauores quos ipse dedit exercitui romano uel suffragijs id est auxilijs
quibus electus est in pretorem a militibus propretor pretor enim dicebatur in urbe propretor dicebatur ext-
ra urbem alia lectio pretore id est loco pretoris scripsit romanis. Erat enim pretor iudex et vicarius qui sontes puniret
contra illa clades ibi 2a in eo romane discipline quia quomodocumque res se habent semper romani disciplinam
militarem illesam seruare volebant

Vberebat enim ponit aliud exemplum antiquus a quo romani capiebant exemplum quia videntes eam des
cedentes quia imitabantur antiquos eorum quia constitui fuissent id est aduersitate in seruabant dis-
ciplinam. Pro quo sciendum ut habitum est in eo precedenti romani miserunt legatos tarenti
nos qui fedati fuerunt vrina propter quod romani dedignati ceperunt pugnam cum tarentinis
tarentini non valentes resistere romanis miserunt pro auxilio pirri regis epirotarum qui uenit de oriente
cum maxima gente contra romanos et tria fuerunt bella facta in apulea ut narrat titus liuius et in
primo bello quia multos pirri habebant elephantes pugnando in ipsis fuit bellum equale et in secundo
bello aliqualiter superauit romanos sed tertio cum essent in bello unus romanus percussit unum elephantem qui
fugiens cepit aufugere tunc omnes alij elephantes fugerunt et romani tunc habuerunt victoriam contra hostibus
Et captiuos quia bene quinquaginta milia romanorum fuerunt mortua sed plus tamen ante victoriam contra pirrum
et milia captiuorum romanorum habebat tamen primo remisit romanis quia romani nolebat eos redimere
et octo milia propter dederunt recepturum a romanis non permittendo eos stare in vallo et cetera ex desperatione
fortiter pugnabat quod fuerunt causa victorie romanorum Et c. immunis a turbis difformibus quia difforme
erat apud romanos quando videbantur et milites capti quia contemnebatur quod nullius erant valoris illi et cetera.

Ardem descibit consimilem disciplinam senatus. Pro quo sciendum quod cum romani essent capti et recepissent
ab hanibale conflictus apud cannas relegauerunt captiuos captos ibi scilicet sex milia quos redemit
fabius maximus ex suo ut infra patebit quia senatus nolebat eos redimere, relegauit eos senatus
et quorum mortuorum hoc est quia fuerunt illi relegati quod nunquam possent redire romam per totum tempus vite eorum
quia quando homines est relegare per tempus, sed isti fuerunt relegati per totum tempus vite. Vel intellige quod senatus reputauit
eos tanquam mortuos videlicet quod quamuis interficiat eos non recipit penam. Sed cum marcellus missus cum exercitu ad
expugnandum siracusas quia habebat modicam gentem petiuit eos a senatu sed respondit pro nolendo quod
indignum erat quia isti reciperent castra romanorum sed tamen videns Senatus quod marcellus habebat copiam gentis
misit istos ei sub conditione scilicet quod nullus eorum haberet vacationem a seruitute ad libertatem. sed tenentur tamquam serui
Vel intellige quod nullus eorum vacaret id est donaretur munere stipendij et quod nunquam redirent in ytaliam donec essent
hostes in ytalia quod nunquam quia nunquam ytalia est sine hostibus ~~fuit~~ ~~edit~~ ~~romanos~~ quia et cetera | generales

Hec quoque fuit In hoc exemplo ponit penam quam tulit Senatus quibusdam militibus et in secunda
parte subiungit effectum scilicet famam quam consecutus fuit dux cuius amore pena hec illata fuit ibi secunda
Id quod decretum. Pro cuius intellectu est sciendum quod missus fuit petilius consul a romanis contra lombardos ~~[illegible]~~ | pro d cuius
bello perempti sunt ~~[illegible]~~ suis militibus nolle ~~[illegible]~~ pugnare propter quod Senatus priuauit milites stipendio scilicet quod
meruerant et et eo quod debebant mereri in futurum cum ex eorum negligentia esset consul mortuus Et tunc pe-
titus facta est lex ista ut milites amitterent stipendium si non offerebant se telis pro salute impera-
toris et ducis et cetera.

Consimili animo Narrat aliud quod egit Senatus contra alios milites qui non voluerunt pugnare
et primo hic 2o autor dedecorat illos milites laudando Senatum ibi 2a Quorum necessario et cetera. Pro huius intellectu
est sciendum quod cum in conflictu cannensi essent capta sex milia romanorum vel viij milia ab hanibale.

sed Tullius officiorum Senatus noluit redimere captivos dicendo eos qui permiserunt se capi cum arma haberent quibus valerent pugnare
Exemplum aliquotiens Contigit se ad aliud exemplum et primo continetur sic exemplum dicit 2a Cum milites et cetera
est secundum Et cum Vudelius consul missus esset a romanis ad expugnandum regium castrum motus
est in pugna tunc milites sine licentia senatus creaverunt ducem eorum militem casilum et ceperunt castrum
notificando Senatui ut vellent eligere in consulem quem ipsi elegerant Senatus non voluit Sed cum dixisset eum
Romanum fecit eos trucidari et mactari Aliud introducit ab aliis hystoria sic prout regium erat civitas vel
oppidum in calabria quod erat in transitu aqua transire poterant cartaginenses et alii hostes in siciliam et
dum veniebant in ytaliam propter quod romani semper mittebant ad custodiam huius oppidi sex milia militum
et tunc erat a romanis missus Vudelius sed milites sine duce non assenciente hanc depredacionem et elegerunt in ducem casilum sine consensu romanorum
passi sunt mortem ut patet de bello mixto quia in ordinate et sine precepto consulis depredati fuerunt oppidum totum et necaverunt
quia mirum aliquis nec Senatus nec consul habebat licenciam serviendi in romanos sine licentia ipsorum Item
fecit reliqui corpora eorum in sepulta quia non erat maius dedecus apud priores quam relinqui corpora in sepultura
Eius patres conscripti Hec est secunda pars capituli in qua actor facit transitum ad extranea et primo quare
secundo exemplum dicit 2a De quo et cetera ad primum comparat exempla romana ad extranea sic comparando Senatum
romanum ad Cartaginensium Senatus dicit quod sicut puniebat Senatus romanus delinquentes contra disciplinam militarem in comparacione ad Cartaginenses qui licet dux ipsorum habuisset victoriam et temere
commisisset bellum puniebant ipsum et cetera per consilium et intelligendum quod quando duces eorum volentes se gerebant
sine recipient conflictum sine inferent hostibus rapiebant triumphum et cruciabant a cartaginensibus
Leartes lacedemonum dux ponit tercium exemplum extraneorum dicit quod dux lacedemonensium monebat suos milites
quod plus deberent timere ducem quam hostes quia si milites volentes pugnabant puniebantur magis a duce
quam hostes punissent eos si capti fuissent ab hostibus ex quo eis imminebat quod melius erat mori
cum honore quam puniri a duce cum dedecore non mirabantur quod propter a duabus partibus inimicis eos monet
ut aut essent victores cum triumpho aut mortui in armis cum honore referentur Sed aliena concludit hic et se
excusat cum modica extranea dixit dicendo quod sufficiat se narrasse illa duo exempla extranea cum
possimus gloriam romanis exemplis ubi vobis et cetera Ondo ad que maximum imperii venerunt romani propter disciplinam
militarem acrit extenta per sex annos laborant roma antequam haberet ytaliam ut dicit titus livius vel
per unum vel per bella vel per pacem sed solum propter disciplinam militarem acriter servatam ad tam magnum imperium pervenerunt
Pontus erat quedam insula sita in mari cuius rex metridates fuit quem pompeius devicit et in
partibus septentrionalibus quam insulam tamen cum difficultate habuerunt romani Taurus est quidam mons sicilie ab
una parte notatus thaurus ab habundancia taurorum et ab alia parte caucasus a multitudine nivium ad quem
venerunt romani propter disciplinam militarem servatam Ex cuius sinu continuat ad sequens cum sic que ex disciplina militari manavit triumphus secunda continuat secundo de iure triumphandi
Verum predicta sciendum et maxime in ordine cartaginensium qui semper deliberate et cum consilio bella peragebant propter hoc nobis est innuitur quod omne magnum peragendum cum consilio peragere debemus nam illud
ecce probatur Omnia cum consilio fac et postea non penitebit Illud est quod dicar vel agere consilium dicitur consilium
est constringens hominum operabile per nos dubium magnum et questionem propter finem Et dicit constringens quia nullus
sapiens unquam de impossibili querit consilium Et si aliqui quesiverunt de ascendendo celum et construendo
turrim ymaginando scalas altissimas que sunt impossibilia ideo consilium querebant tamen credentes
talia posse fieri per consilium bene peragendo ista requiruntur ut ad finem intentum venire possimus primo enim
debemus statuere finem propter quem agendum volumus consiliari secundo sunt consideranda media quibus mediantibus possimus ad finem pervenire et intentum finem obtinere tercio videndum est utrum ista media sint possibilia
vel impossibilia Quarto renuenda sunt impossibilia et acceptanda sunt media que possibilia invenimus quinto cum
plura apparent media possibilia sic debemus inter ea conferre habita ad rem bonitatem facilitatem vel difficultatem
vel certitudinem agendi ipsorum bene et cito inveniendum Ideo in tali collacione melius eligendum est
et alia refutanda Item debemus conferre mediorum maliciam et difficultatem et certitudinem ancxiam non
propter bonitatem finis et tunc ex hac collacione debemus aliquando desistere ab isto medio si malicia medii
appareat excedere bonitatem finis ab isto medio si medium est aliis debemus operacionem incipere si in potestate
nostra est si non ab alio petere et incipiamus Dicto est supius tale consiliari debet esse hominis quia propter hominem operabile
quam dicit constringens quia in naturalibus non queritur consilium sicut de pluvia et de vino quia per nostrum consilium impediri vel
obtineri non possent dicit esse quod tale consiliari debet esse dubium quod de eo cuius quod est certum et cum certitudine sciat
quid agere debebit et quo et per que media et quando tunc consilium non querit sed secundum suam scienciam incipit operari
si forte quod aliquis de hiis que bene sciremus petimus consilium ab aliis ut sciamus et credamus esse vere nec opinionem
et ut nostram opinionem diligerent magis quam aliorum magnum et aliquando notabile bonum vel maliciam quia de eo
quod non esset nobis bonum vel malicia frustra opinionem frustra consilium peteremus Ubi fatentur
esse consilium querere de festuca terpendo et cetera dicit esse quod questionem consilium sit propter finem quia nullus consilium querit de fine sed per se statuere sibi finem querit consilium Ex sic patet ex predictis quod consilium est inquisicio constringens hominum operis operabilis per nos et dubium per nos aliquid vel nobis bonum vel malicie et constringens propter finem Et consimiliter autem sapiencia electio Electio est desiderium tendens in prosequendum bonum possibile
Electio est desiderium tendens in humani elegibile prosecucionem sed tendens in prosecucionem bonum possibile
operabile per nos cum alio compossibili bono spreto et per consiliari et per consilium iudicat quod sit alteri bono preferendum vel in electione de pluribus malis compossibilibus quo ad fugam sicut enim bonum pre alio
bono prosequi eligimus ita et unum fugimus malum pre alio et magis quia de duobus malis minus malum eligendum est Est autem differencia inter electionem et volucionem quia volucio quandoque est impossibilium sicut
cum tu facis immortalem esse impossibile tamen tu nolles te esse immortalem Sed electio est possibilium quia
nullus sapiens diceret eligo me esse deum vel immortalem Ex quibus sequitur quod sapientes sunt qui volunt
agere aliquid quod nobilis sit effectus deliberant se et consilium habent tunc de peragendo antequam opus exequentur intentum Et talia possunt colligi ex dictis philosophi 3o Ethicorum Igitur merito cartaginenses duces puniebant quando consulte et imprudenter bella committebant

Prudens sit consilium

Olenia plena. Hoc est 3m capitulum huius secundi libri et dividitur hoc capitulum in duas partes quarum in prima parte premittit leges conditas a romanis de iure triumphandi in secunda parte ponit exempla circa 2a incipit ibi Catulus luctatius Et sciendum quod in hoc capitulo autor non ponit exempla extranea quia soli romani utebantur iure triumphandi et non alii Item sciendum quod triumphus erat quedam exaltacio et honor exhibitus duci qui obtinuit victoriam ex hostibus Et dicitur a tris quod est tres et phonos quod est sonus quasi continens tres sonos id est honores nam erant tres honores qui fiebant duci. unus honor erat quod captivi vel capti precedebant currum suum cum quodam tripudio in urbem. Secundus honor quod ipse solus sedebat in curru Tercius honor erat quod cives veniebant ei obviam et pluribus sequebantur eum Postea ponit quod nullus triumphare possit nisi trucidasset in uno bello quinque milia hostium. Non enim unius hic reddit causam dicens quod oportebat quod consul peremisset v milia hostium reddit causam quia nolebat romani quod fierent multi triumphi sed modici ut essent nobiliores non unius id est multitudine triumphorum sed gloria hoc est quod non permittebatur quod triumpharet ex minima victoria sed solum pro magnitudine victorie triumphari qui habebat maximam victoriam et quia maxima victoria contingebat raro ideo honorabiliores erant triumphi quod si esset maxima copia triumphorum cum rari et modici triumphaverunt quasi si omnes triumpharent triumphus esset reputatus vilis. Et ideo condite fuerunt iste leges ne quis triumpharet et quia aliquando dicebant triumphum esse reputatum vilis Et ideo astringebat sacramento ne oblitterentur id est delerentur ut numerus exprimebat mediatam de suis inferiorum ideo astringebat sacramento ne obliteretur id est delerentur ut venirent militate cupiditate lauree scilicet corone quia nullus triumphasset et pro quo triumphus fuisset effectus vilis.

Catulus luctatius consul. Postquam premisit leges conditas a romanis de iure triumphandi in hac parte ponit exempla in primo leges nulla agit quarum in prima parte ostendit quod Senatus permisit uni pretori in 2a parte subiungit impedimentum datum pretori a valerio ne triumpharet in 3a parte ponit impedimentum quod isti duo introduxerunt iudicem et examine quod egit in ... et quod consul acceptavit in 4a parte ostendit quod isti duo introduxerunt iudicem et examine quod egit in ... et in 3a parte ponit iudicium et sententiam iudicis In ultima parte ponit concordiam quam egit valerius ... ibi 2a Cum aut valerius ibi 3a petrinaans ibi 4a Cum catarinus ibi 5a nam electe ultima ... iudex. Pro intellectu est sciendum quod hoc fuit in primo bello punico. Nam mortuo regulo a cartaginensibus cartaginenses statim venerunt in Italiam et ceperunt maximam partem Sicilie et cum cartaginenses essent in Sicilia cum maxima multitudine navium missus est luctatius consul romanus qui devicit eos propter quod devicerat ei ... Sed valerius qui fuerat pretor et totus labor debellandi hostes fuerat suus petebat triumphum Senatus noluit dare triumphum suum cum consule considerando quod pretor debellaverat hostes sed luctatius ... quia non erat dignum quod pretor equaretur consuli sed tunc iste dignitates videntur esse pares quo ... dixit et hoc quia non erat dignum ... iudicium et sententiam lata fuit pluctatio contra valerium ut in littera patet etc.

Quid facias ponit exemplum in quo ostendit quod Senatus noluit decernere triumphum cuidam duci et ipse sprevit Et postea hoc in secunda parte ostendit quod male contigit sibi eo quod noluit triumphum ibi 2a Vinum ... primo ... permodum interrogacionis Quid facias cuiusdam fulvio qui noluit triumphum quod decretus erat facere quia tenuit tantum magnum honorem. Pro quo sciendum quod ille fulvius devicerat hostes et querebat triumphum sed ipse ... quod Senatus querebat non considerando in eo quod interfecerat hostes quod cives devicisse ... ideo cum Senatus postea vellet dare triumphum cognita ... ipse motus superbia neglexit nolens triumphum vel quia ipse non stravit tot hostes sicut lex dictabat pro triumpho recipiendo tamen ... ex quo triumphare precedebat et ipse motus superbia contempsit quod male contigit ... in urbe quedam publicam et ... fecerunt contra eum ipso et inter alias causas ... quedam contra ipsum ex quo missus est in exilium ut ipse expiaret penam id est peccatum id est solencia id est superbia ... id est refundendo et scribendo ... de interfectione hostium alia littera de religione ... dixit ubi in aliquo contra religionem decoru ut tunc puniretur etc.

Aspiciensiores ... per modum geronis ad precedens narrat aliud exemplum et primo ostendit quod duo petebant triumphum in 2a parte ostendit quod obtinere non potuerunt triumphum in 3a parte assignat causam excusando Senatum ibi 2a utrique editis ibi 3a non quidem id est invidia potens in hoc primo dimensione ... equalem scilicet ... tractatus ... in ... quia primo ostendit quod triumphus non decernebatur scilicet recuperat ... civitatibus que ante fuerant sub imperio romano et in 2a parte ostendit quod ex triumphis non dabatur ... victoriam ... bello ibi 2a Verum ... isti fuerunt ... sed fulvius flaccus qui recuperavit ... ut ... Nam isti voluerunt triumphum sed senatus non dedit eis quia triumphus dabatur pro ... non pro recuperatis civitatibus que ante fuerant sub imperio romano Nam ... fulvius recuperavit ... que ... erat rebellis in secundo bello punico et dederat se hanibali sed ille ... fulvius non meruit triumphum ex recuperacione capue quia ante adventum hanibalis erat subiecta romanis et luctius opimius reduxit ... romanorum fregellanos populos ytalie qui in adventu hanibalis effecti erant rebelles romanis. ... erat civitas situata ... cuiusdam montis quam cum romani recuperassent fecerunt ... funditus deleri quod timebat ne iterum efficerentur rebelles et difficile erat eam recuperare propter arduitatem ... assignat causam dicendo quod hoc est differencia inter augmentare imperium et ... deperdita ... interest inter ... beneficium et ... iure hoc est ... si aliquis faceret alicui ... beneficium vel iniuriam ... venerabilior est qui facit ... quam qui compulsat ... Unusquisque tenetur ... compulsare iniuria sed unusquisque tenetur dare beneficium et ideo ... accepit est beneficium quam compulsare iniuriam etc. ad propositum quilibet civis tenebatur recuperare bona ... amissa et non ei subiugare civitates que numquam fuerunt sub ea etc. plus meretur qui bona ... alicui quod non debet agere quam si agere quod agere tenetur.

Utpote et ... Subiungit aliud exemplum in quo ostendit quod ex recuperatis que ante fuerant sub imperio romano non dabatur triumphus adiungens unam causam accidentalem scilicet quod quamvis aliqui haberent victoriam ex hostibus non autem fuissent electi consules sed debita auspicia triumphum non ducebat et primo ostendit in secunda parte vituperat quosdam exclamando contra ipsos ... in 3a parte removet dubium ... in 2a ... ibi 3a et quibus ... dicit primo ... Scipio maior in secundo bello punico recuperasset hispaniam subiugatam a cartaginensibus scilicet quando hanibal venit in Italiam Et ... marcellus recuperasset

Siciliam qua et deuicerat hanibal tu(n)c quia no(n) erat in dignitate s(ed) p(er)sone p(ri)uate no(n) datu(m) fuit eis t(ri)-
ph(us) quia p(ro)pt(er) festinacia(m) missi sunt co(ntra) hostes absq(ue) h(oc) q(uod) crearent(ur) (con)sules et de quia no(n) redd-
dant aliquid noui i(n) p(ro)u(inci)o (con)ie(cit) s(ed) p(er)dita recuparunt. Deinde cu(m) d(icit) p(re)cent(ur) vitup(er)at quosdam (con)cla(m)a(n)d(o)
s(ed) p(er) ip(s)os ironice loquendo quia p(ro)pt(er) modicas victorias (et) i(n)utiles i(m)p(er)io ro(mano) tu(m) triumphu(m) obtinuerunt
ex desertis montib(us) i(d est) de(b)ellat(is) agentib(us) ex nostris rostris i(d est) p(ro)ras nauium p(ro)fectas i(d est) p(ro)iectas i(d est) dep(re)da-
tor(um) maris i(d est) (con)patorum i(d est) illor(um) manu(m) quib(us) uti(untur) (con)p(re)datores mariu(m) suspes(er)unt. Colimus lauri q(uia)
daba(tur) cor(o)na de lauro triumphan(tibus). (et) tu(n)c yspania ab rupta i(d est) diuisa (et) liberata ab imp(er)io carthaginis s(ed) a
scipione (et) siracusa acquisita a marcello caput sicilie absissu(m) i(d est) recup(er)atu(m) a marcello nequeu(n)t de
triumphu(m). Deinde cu(m) d(icit) (et) quibus iuris h(oc) e(st) ta p(ro)ticula i(d est) q(uia) ui(d)detur q(uo)d ni(hi)l (com)modo dubiu(m) q(uo)d aliqui
forsan isti uiri no(n) merebant(ur) triu(m)phu(m) u(e)l forsan Senatus i(n)uidebat eis d(icit) (com)po quib(us) iuris s(ed) iste cu(m)
nequeuit dar(e) triumphu(m) s(ed) scipioni (et) marcello quor(um) nomine solum merebat(ur) triumphu(m) s(ed) hoc fec(it)
Senatus no(n) p(ro)pt(er) i(n)uidiam sed causa reseruandi ad maiora
m
Post illud Subnectit alia (con)suetudine(m) s(enatus) quatu(m) in isto iure triumphandi dicendo q(uod) erat mo(s)
consules i(d est) maximos duos i(n)uitare ad cena(m) cu(m) ip(s)o ab imp(er)atore i(d est) duce bellor(um) duc(e)
qui erat ducebat triumphu(m) ex victoria h(ab)ita p(ro)pt(er) honorem sui triumphi i(n)uitabat (con)sulem
ad cenam ~~Deinde cu(m) d(icit) ... ducebat~~ s(ed) post placuit eis no(n) ueni(r)e ne aliq(ui)s illo die uider(etur) maior ip(s)o
v
Ceu q(ue)ritus h(oc) est secunda p(ro)s (con)u(er)sa sup(er)ius in qua o(mn)i(bus) s(ed) ca(usa) (con)ui(n)ciam p(ro)pt(er) quam no(n) dabant
triumph(um) ex bello ciuili (et) dum(ur) in d(icto) p(rop)t(er) q(uo)d quia p(ri)mo h(oc) p(ro)mittit in 2(o) ponit ex(empla) ibi 2a strag(e)
(et) nasica d(icit) (com)po p(ri)mo q(uod) rome erat iste ordo q(uod) ille qui habuerat victoria(m) ex romanis sedicios(is)
no(n) vocaba(tur) imp(er)ator q(ue)madmod(um) si(mi)l(ite)r i(m)p(er)atores s(ed) ille victorie essent utiles quia i(n)(ter)ficiebat(ur) uel
tira(n)n(os) (et) nephary ciues p(re)pala(m) u(e)l ce sunt porrecte ille de p(re)dicos dyis h(oc) e(st) sacrificauit q(uia) uadit
templum e(st) signu(m) leticie (et) id referu(n)t gr(ati)as dyis p(ro)pt(er) victoria(m) q(ue) ex leticia neq(ue) aut(em) (con)ngu-
at citu triumphans q(uia) p(ro)pt(er) victoria(m) ext(er)nor(um) imp(er)ator triumphabat i(n) c(ur)ru (et) fiebant sacrifi(cia)
ex tauris S(ed) erant aliq(ui) imp(er)atores qui no(n) triumphabant in c(ur)ru q(ua)n(do) no(n) habuerunt ita mag(nam)
victoriam sicut ciues (con)gratulabat(ur) ei ouando (et) d(icitur) ouando quia i(n) tali triu(m)pho sacrificaba(ntur) oues
vn ouo ab de(r)iu(atu)r S(ed) h(ab)ites victoria(m) ex ciuib(us) neq(ue) triumphabat i(n) c(ur)ru sacrificando thauros
sine c(ur)ru triumphabat sacrificando oues strag(e) in hac p(ar)te p(ro)bat p(er) ex(empla) quod dixerat (et) p(ri)mo h(oc) 2o q(uo)
de(dit) ex cu(m) sfando ib(i) 2a Tedet p(ige)t q(ue) (con)tinu(e) ad p(ri)m(u)m d(icit) q(uod) scipio nasica trucidauit tiberiu(m) gra(ccum)
qui ordinabat sedicionem (contra) ciues ut h(ab)itu(m) e(st) in p(ri)mo li(bro) ... (et) metellus trucidaue(runt) q(ue)
iuuenem qui erat socius tibery (et) ce ordinabat sedicionem (contra) p(at)riam (et)c(etera). ~~Deinde~~ inesti i(d est) no(n) leti (et)
no(n) triumphan(tes) i(d est) no(n) habuerunt triumphum ex victoria p(re)dictor(um)
Dirus catulus ponit ex(empl)u(m) d(icit) q(uod) iste catulus trucidauit mar(cu)m lepidum suu(m) collegam in-
fectis cu(m) o(mn)ib(us) suis sequacib(us) quia iste ordinabat sedicione(m) in patria p(ro)pt(er) depr(i)-
mere rempublicam (et)c(etera)
Dirus aut(em) antonius iste fuit amicus (et) collega tullij in (con)sulatu s(ed) ille antonius iuit cum
ex(er)citu (contra) catelinam (et) cu(m) iuit (et) tullius remansit in urbe ut plane h(abe)tur a salustio in
cathelinario (et) cu(m) antonius habuisset victoriam ex catelina uiro sedicioso tu(n)c retulit in ca(stra)
gladios absterso(s) i(d est) no(n) infectos cruore quia fuissi(n)t signu(m) leticie nam quando habetur victoria
ex hostib(us) p(ro)ferreban(tur) enses sanguinolenti p(ro)pt(er) leticiam
Utinus cinna (et) gaius marius i(d est) ponit aliud ex(empl)u(m) d(icit) q(uod) cu(m) cinna (et) marius habuit ma(gnas)
victorias ex quib(us) romanis s(ed) t(em)p(o)re quo marius dissidebat cum silla tu(n)c ingressus urbem
p(er)im(it) o(mn)es amicos sille trucidauit ut habet(ur) in nono li(bro) c(apitulo) de crudelitate (et) ut h(abe)tur i(n)
lucani (et) cinna simis socius fuit tu(n)c no(n) dixerunt triumphum u(e)l iuerunt ad templa deor(um) q(ue)
signu(m) leticie no(n) referu(n)t(ur) gr(ati)as dyis no(n) p(ro)pt(er) leticiam (et)c(etera)
Dy(c)tatius silla Subiungit aliud ex(empl)u(m) d(icit) q(uod) silla qui i(n)t(er)fecit multa milia romanor(um) cu(m) fecit bell(um)
ciuile cu(m) gaio mario (et) cu(m) multis alys sequacib(us) tu(n)c p(ro)pt(er) sua(m) poten(tiam) i(n)uitis romanis dux(it) triumph(um)
cu(m) (con)summata at stricta i(d est) no(n) dilatata sua poten(cia) s(ed) astricta q(uia) no(n) triumpha(uit) de victoria h(ab)ita
de romanis s(ed) de ex(er)citib(us) (et)c(etera) no(n) dilatauit suu(m) triumphum (et) ut uexit multas urbes afferre i(d est) signu(m)
bene victam a se s(ed) signa i(d est) uexillos s(ed) tu(n)c nullum (con)pendium romani uex(it) in c(ur)ru cum ducebat triumph(um)
Tedet piget q(ue) h(ic) (con)cludit (con)paciendo se a tali narracione (et)c(etera) d(icit) q(uod) Senatus no(n) dedit lauream i(d est) coronam lauri
que daba(tur) triumphanti uel(ud) triumphum u(e)l aliquis dux petyt (et)c(etera)
c
Et ut annectat aliu(m) morem (con)sentaneum iuri triumphandi (et) erat mos (et) lex q(uod) signis liberasset
ciue ab hostibus daba(tur) ei corona q(ue)rcu(s) in signu(m) q(uod) sicut q(ue)rcus excellit alias arbores i(n) fortitudi(ne)
ita liberans ciue fortis reputaba(tur) sed(e)ndo coronam q(ue)rceam qua postes adula(r)(et) ... q(uo)d multi
tales corone erant affixe hostio imp(er)atoris quia ip(s)e (et) p(re)decessores sui multos ciues ab hoste liberau(er)u(n)t
(et) sic romas multas q(ue)rceas obtinuerat que affixe erant porte i(d est) ualuis i(n) signu(m) honoris (et) memorie (et)c(etera)
q
Via deinde e(st) sup(er)ius d(icit) iure triumphandi triumphus cu(m) erat queda(m) exaltacio (et) honor exhibitus
duci (et) deinde e(st) sup(er)ius e(st) modo quida(m) i(m)p(er)atores desiderabant s(ed) triumphos de(m)u(m) oblevi(ssen)t ...
Iste tacet e(st) sup(er)ius q(uod) (con)tingit male gneo fuluio flacco qui sp(re)uerit (et) neglex(it) honore(m) que(m)
Senatus e(t) pl(e)be affectabat quia militaris (et) p(r)imus fuit ex illo. ... int(er) istos e(st) sa(piencia) ut u(ir)tuose agam(us)
q(uod) magnanimitate nos exc(er)ce(am)us in honorib(us) appetendis u(e)l recusendis ne in honores (con)tenendo s(ed) pusil-
lanimi videamur (et) in eosdem nimiu(m) appetendo sup(er)bi reputemur ideo i(n) appetendo honores (et) in
(con)spiciendo se honorib(us) (con)tingit excede(re) p(ro)p(ri)e (et) defic(ere) p(ro)p(ri)e (et) me(di)o mo(do) se h(abe)re. S(ed) magnanimitas est
h(ab)itus inclinans ad mediu(m) ideo ip(s)a e(st) ubi excessiu(m) uitans (et) defectu(m) in honorib(us) appetendis sunt s(ed)
eu(m) fo(r)te ... habitus moderatiuus appetitus circa delectabilia tactus Et sicut liberalitas e(st) h(ab)itus moderati(uus)
passiones circa pecunias circa magnanimitas e(st) habitus moderans passiones appetitus circa honores (et)
honorantes (con)tingit excede(re) p(ro)p(ri)e (et) defic(ere) p(ro)p(ri)e (et) s(ed) mediu(m) se habe(re) ... circa talia dirige(re) aliure(?)

...nitate ad medium eligendum et tenendum et tale medium nominatur magnanimitas et huic autem contrariatur primum ex-
cessum et defectum cernitur in honoribus appetendis primo Si enim medicus inexpertus et insciens audeat inferiore medi-
cina operari vel insciens audeat magna consilia ministrare vel si quis in theologia non bene fundatus nititur
predicationibus abstrusissima declarare aut si miles iuvenis et debilitatus assumit laborem ordinandi exer-
citum. A contrario si quis assumat officium quod exercere non potest vel honorificare vel propter inexperientiam vel propter
tum defectum aut divitiarum aut amicorum aut huiusmodi defectum huiusmodi tales sunt presumptuosi ambitiosi viciosi cen-
sendi est in excessu honores appetens Et autem si quis ad officium aliquod honorabile eligatur in quo possit
excellens virtutum operationes exercere et habeat sufficientiam in scientia et amicis in divitiis et in aliis ad hoc requisitis
et non se dignificet isto officio quin quantumcumque pigrum putet se non sufficere ad officii labores substinendos
autem pusillanimis vilis abiectus censendus est quia talis non solum privat se honoribus sed operationibus virtu-
osis quas posset in tali officio exercere Secundo in hac materia adducam quasdam rationes ad utramque partem ut di-
scernere possimus utrum honores sunt appetendi vel magis contempnendi a magnanimo et primo per Aristotelem in 4o ethicorum Cum
enim honor et alia bona exteriora sunt quedam parva ipsi magnanimo virtuoso propter quod concludit quod magna-
nimus videtur esse despectus honorum et bonorum temporalium Item magnanimus non curat opinionem sed virtutem ut dicit
talis contempnit honorem cum honor finaliter queritur propter operationem ut dicitur primo ethicorum nam illi videntur hono-
rem querere qui bonos [illegible] reputari affectant quia ut dicitur in primo ethicorum a philosopho quod honor est delectabi-
lior propter quod sit fantasia [illegible] quod talis est studiosus Item magnanimus et virtuosus non curat
laudem ut dicit Aristoteles ergo nec honorem cum laus honorem significat per sermonis expletionem Item
Tullius et Seneca et alii multi semper predicaverunt contempnenda esse bona exteriora que sunt corporis propter quod et
tamen semper [illegible] quod animus non est omnium rerum Unde Tullius in libro de officiis nemo est esse iustus
qui mortem qui dolorem qui exilium qui egestatem timet et Seneca epistola ad [illegible] Sicut
sic non honoribus adtinendum est nec cupiditatibus attrahendum etc propter hec omnia ut honores
[illegible] flumina nobilia possessiones [illegible] virtuosi autem talia non appetunt sed contempnunt. Item adhuc
adducit aliquas rationes scilicet quod honores sunt contempnendi quia si honor est virtutis signum tamen est signum
fallax aliquando cum honor qui debetur impendi bono viro potest impendi et sepe impenditur pravo propter quod opus
tali signo aggravato esse suspectum. Signum autem cum opinione ipsum aggravante est magis contempnendum
quam appetendum Item ille plus preponderat et contempnit honores quam appetit quia vel cum honor parvus quod
est cum non sit honor dignus talis autem est magnanimus ut dicit Aristoteles dicit enim Aristoteles magnanimum non esse
dignum honoribus parvis. Honores autem accepti per illos falsis signis et opinione [illegible] contraria sunt
[illegible] parvi maxime ipso magnanimo propter quod ipse non se dignificat honoribus nec appetit eos. Item
humilis magis sapiens qui appetat cum humilitate consistat in contemptu honoris et glorie facit sentire
[illegible] ego etc Item Seneca in libro de [illegible] virtutibus etc si magnanimus fueris numquam iudicabis tibi
contumeliam fieri Item Seneca per totum suum librum ad [illegible] videtur [illegible] insipientes etc quod iniurias suf-
ferre non possunt et quia in magnanimo iniuria cadere non potest et quod sapiens ledi non possit propter quod
nichil reputat omnia bona fortune que ab alio eripi possunt et similia Adhuc concludit quod magnanimus
[illegible] omnibus bonis inordinate ad virtutes et ad opera virtutum contempnit honores [illegible] et divitias et amicos
[illegible] corporis in predictorum acceptatio vel retentio [illegible] virtutibus seu virtutum opera impediret et
rationes autem que in oppositum adduci possunt sunt iste scilicet quod magnanimo honores sunt appetendi
magis quam contempnendi quia ille honores appetit honores magis qui se dignificat magis sed magnanimus
talis [illegible] ut dicit Aristoteles Item honorem attribuimus [illegible] honor optimum est quia premium virtutis est appetendum
honor est premium [illegible] dicit Aristoteles tale autem nullus contempnere debet sed summe appetere et extollere Item magnanimus
[illegible] super excellere et esse magnus inter magnos propter quod appetit beneficiare et beneficia [illegible]
dicit Aristoteles Talis autem non honores appetere valde [illegible] fugiens humilitatem appetit honorem sed magnanimus
[illegible] humilitatem [illegible] dicit Aristoteles quod ipse non potest cum hominibus vivere extimans blanditores et se illi subiicere
[illegible] viles [illegible] alius doctor adducit rationes quod magnanimus debet honores appetere quia magnanimus est cum
optimus ut [illegible] est sic honor dignus et est iustum quod ab aliis honoretur propter quod appetit ho-
[illegible] aliis operantibus operationes bona et iusta quas bene agere desiderat Tertio in contrarium
[illegible] videns ipsum honorari propter virtutem nati sunt propter hoc honorari ad virtutem Item si alii
[illegible] honorem et impendunt gratiam in eius opinione [illegible] bonitatis que non aliud est quam bona fama
[illegible] vel premium bone fame Constat autem quod magnanimus debet multum appetere bonam famam Unde Aristoteles
in libro de Secretis Secretorum valde regem Alexandrum incitat ad appetitum bone fame propter quod
[illegible] sapiens non contempnit sed appetit honorem valde Cum rationes contrarie parte sunt valde in [illegible] quod si
magnanimus [illegible] honorem affectat se dignificare honoribus propter [illegible] et ut bonum [illegible] reputetur
fama extendatur ad finem non virtutis sed ambitionis et glorie vane tunc appetitus talis honoris est
vituperandus etc Sed si honorem capiat tamquam ad eum propter quam debet alicui honor et appetit non
[illegible] capitalem et per se sed attributionem ad virtutes et opera virtutum et tali modo honores appetendi sunt
[illegible] appetit honores non propter se sed propter [illegible] effectus virtutis extendendas De quo inclusive
est esse dicendum quod quamvis fama non sit bonum intrinsecum ipsa tamen est bonitatis virtutis intri-
[illegible] decoramentum quia bona fama valde prodest ad agendum plurima et multa bona nam
[illegible] quis bonam famam obtinet et facit tunc potest bene docere et predicare quia propter famam eius [illegible]
[illegible] eius doctrinam consulet et conveniet et eius doctrinam stabilitate et audire et animo recipiet. Item
[illegible] bona fama regis vel domini subditi prompte obediunt et solacio [illegible] audire intelligunt
[illegible] habeant ex opinione bona et dominorum opiniones meliores effectus habere [illegible] cum subditi credentes
eos esse probos libenter eis obediunt. Ideo [illegible] ad [illegible] se habebant senatores cum
[illegible] omnibus exemplum dabant cum nullum peccabant in excessu eos appetendo Et inde patet
[illegible] qui in defectu et pusillanimitate eum contempnit etc

Castrensis disciplinae. Iste est xiii capitulum huius secundi libri et dicitur capitulum de censoria nota. Primo pro intellectu huius notabilis sciendum quod censoria nota est quedam dignitas iudicialis qua mali mores corriguntur et quia res est sublimis et ardua primo auctor premittit prohemium continuando hoc capitulum ad precedens et in secunda parte ponit exempla ibi Camillus et Postumius. Item primo premittit continuationem secundo eam declarat et in secunda parte concludit ibi secunda Quod ne posset. In secunda ad rem que pertinet dicit quod post vinculum castrensis disciplinae id est disciplina militaris de qua dictum est in xo capitulo et diligens absolucio militaris rationis id est iuris complectende de quo dictum est in 3o capitulo. Censoria nota que est quedam censura ... predictis ita probitas et continentia examinata id est iudicata est ... opponit probitas dico opus par ... bellicis laudibus foris id est loco ubi aggregabatur totus populus et cives quia soli principes et senatores ad curiam veniebant officium id est actus virtuosos non constituit id est temptati fuit a verecundia et ne caderet in inhonesta et turpia potius id est acquisitam ... Camillus et Postumius posita continentia probat iam dictum in exempla. Et sciendum quod tunc ponit exempla romana quia populum romanum fuerunt in ista censoria nota et non alii et dicitur hoc capitulum primo in duas partes. Nam primo narrat premonitorem quam inferebant isti censores illis qui veniebant ad senium sine prole. In secunda parte declarat constitutionem ibi secunda naturalis ad primum dicitur Camillus et Postumius premonuerunt eos qui duxerunt vitam celibem quod tunc in ... sacram scripturam. Sed ut solvatur dubium dicendum quod auctor intelligit de illis qui nolebant uxorem propter ... opera et propter avariciam. Vel dicendum quod hoc est resistendum ad naturam que semper appetit gignere ... quitur ad dictum parentes hoc est quod pro eo ... educaverunt eos ut pervenirent si quis est pudor id est si aliqua ... constiterit in vobis ut illi nepotes eorum et vestri filii essent in conia annorum accedit quod est ... equum ... id est spacium longa fortuna id est longo tempore ... prestandi huiusmodi muneris id est ... endi et producendi nepotes igitur solute stirpem id est tributum nodosam id est tenacem vel stirpem id est ... universam et cetera.

Ortum severitatem. Adducit aliud exemplum hic censure et primo nota censure in prima parte auctor adducit sive dat indicium suum hic ... detestando ibi secunda ... in prima premittit continuationem in secunda parte exemplum declarando secunda ibi ... capitulum ad primum dicit ... Valerius et ... sunt imitati severitatem id est severa censura ... predictorum censorum isti amoverunt et privaverunt dignitate senatus Lucium Antonium qui repudiaverat quandam virginem nullo consilio amicorum adhibito et sic habuisset evidentem rationem ... ... in stupro vel alia de causa ... sine consilio egit ideo ordinatum est quod ... culpa ... quod dubitat quod istorum fuit peius sive quod ille ... repudiavit ... quod fuit multum peius hoc ultimum. Deinde ... optimo ... indices hic auctor laudat indices ... quod optimo indices id est illi indices morum extimaverunt indignum cum aditu id est ... curie ... senatus quia removerunt eum a dignitate senatoria et cetera.

Sunt potius in hac parte ad confirmandum exemplum predictum affert ad exemplum consimile et dicitur in duas. In prima parte narrat censoriam notam quam quidem ... Lucius Flaminius ... in secunda parte commendat et laudat iudicem Catonem ibi secunda Et potuit ... ad primum quando ille predicti extimaverunt illum indignum aditu curie Lucius Flaminius qui cum esset in ... ad istas partes regendum et cum quendam malefactorem debebat occidi ipse substulit et prolongavit iusticiam illius mactandi et non fecit eum mactare ita cito ut debuit et hoc fecit ad petitionem ... que iusticiam videre cupiebat et Lucius ut huic mulieri ... prolongavit ... iusticiam. Sed cum Cato tunc esset censor et ... a senatu removit ... a secundo a Tito Livio et a multis aliis tamen. Et potuit ... hic declarat laudat iudicem Catonem quia Cato potuit se abstinere a notatione ista quia erat ... ipse Lucius et ex amore fraternitatis debebat parcere quia maximus erat in urbe et in magna dignitate. Sed censor dat eum quod Cato eum punivit ... Sed censor et Cato dicit exemplum quia Cato erat asper ... censor quia censura erat rigida cum censores debebant ... esse rigidi ... Catho ... esse eum puniendum quod infamaverat dignitatem consularem quam habebat ... Iuvenalis Omne animi vicium tanto conspectius in se crimen habet quanto qui peccat maior habetur ... dignum ... id est non indignum ... dignum ... id est deliberationibus ... Cato notavit id est infamavit ... imaginibus id est infamationibus manus supplices Philippi quia contra Philippum regem Macedonie missus fuit iste Flaminius et eum superavit ... dicit quod frater istius scilicet ... Flaminius ... vicit Philippum et similiter notavit id est infamavit cum isto exemplo ... id est ad eius petitionem iusticiam prolongaverat ... sanguine hic est quod ista mulier quam fecit ... et non illud ... que de rege Philippo habuerat vel potest hic intelligi quod erat consuetudo quibus magnam victoriam et honores maximos habuerat sibi in capitolio ponebatur una statua ad perpetuam sui memoriam unde isti Flaminio posita erat una statua in capitolio et ... erat imago Philippi genu flexa sibi ... in signum victorie habite sed isto facto quod egit maculavit et diffamavit totum honorem quem ante habuerat vel potest intelligi quod ille qui interfectus fuit non ... quia ista mulier ... videndo aliquem hominem mactari ... ad suam petitionem iste Flaminius illum mactari fecit propter complacere mulierculae et cetera. Et iste fuit Cato censorius avus Cathonis Uticensis et cetera.

Verum de Fabiis hic narrat aliam notam esse censoriam ... a Fabio et primo hic ... dat indicium suum ibi secunda ... Item primo continuat hoc exemplum narrando ... in ...

Incipit ... Valerius ... de censoria nota ... [illegible]

[illegible] Quod dicitur de censura Fabii qui fuit tam severus in censura quando fuit index morum Rufinum de ordine senatorum removendum Rufinum quamvis fuisset bis consul et semel dictator [illegible] quando fuit [illegible] emit vasa argentea x librarum ut staret honorifice in dignitate. Deinde cum dicit inedicius fidei [illegible] dat [illegible] et dicit quod sue litere [illegible] scilicet quia [illegible] mercedis [illegible] et [illegible] et [illegible] x pondo argenti ut habere in media [illegible] in incidendo aggregacioni [illegible] et cum romani [illegible] et inopia cum [illegible] ab hominibus fugere [illegible] exponere contemptissima id est despectu et [illegible] [illegible] tempore [illegible] Valerii [illegible] non habens satis pecunie [illegible] intra idem pomerium id est [illegible] eundem [illegible] intra eundem ordinem senatorium quia sicut pomerium est in loco re- [illegible] ita locus senatus erat remotus et cetera.

Archus autem Antonius subiungit aliam notam censoriam et primo ostendit quomodo quidam remotus fuit a sena- [illegible] in secunda parte collaudat hanc censuram assignando causam quare fuit inflicta [illegible] illum pontificem [illegible] imprudenter. [illegible] intellectu [illegible] est sciendum quod cum romani uterentur [illegible] fuit lex que prohibebat [illegible] abundan[illegible] et delicatis cibis et [illegible] Sed [illegible] hanc legem abrogavit quod cum fuisset manifestum [illegible] censores creati removerunt ipsum de dignitate senatus [illegible] Deinde increpat eum dicens cum qua fronte ausus esse [illegible] contra hanc legem et cetera.

Hec par [illegible] in hoc exemplo describit rigidam censuram quam egerunt duo principes romani [illegible] primo [illegible] censuras [illegible] ibi 2a [illegible] cum equitum [illegible] primo quod [illegible] fuerunt equales in dignitate [illegible] essent [illegible] et equales [illegible] tamen [illegible] dissidebant [illegible] [illegible] Hanibal et Hasdrubalem fratres venerunt in Ytaliam cum duobus exercitibus [illegible] Hasdrubal [illegible] sua castra in Romandiola Hanibal sua [illegible] Apulea Salinator princeps [illegible] ob invidiam [illegible] Claudii Neronis [illegible] erat in exilium Sed Romani [illegible] quod [illegible] ipso [illegible] [illegible] revocaverunt et creaverunt eum consulem simul cum Claudio Nerone faciendo eos ad invicem pacifi- [illegible] contra Hanibalem miserunt Neronem et contra Hasdrubalem Salinatorem qui residebat in Umbria apud [illegible] flumen. Et cum Salinator vellet agere bellum cum Hasdrubale latenter [illegible] [illegible] qui latenter venerunt [illegible] nocte et latenter intraverunt castra Salinatoris ita quod Hasdrubal [illegible] parere se pugnare cum uno exercitu pugnavit cum duobus et sic [illegible] fuit cum [illegible] [illegible] Deinde cum dicit Nam cum equitum in hac parte declarat [illegible] censuras [illegible] et primo [illegible] narrat [illegible] adulando Tiberio ibi 2a [illegible] [illegible] ponit censuram quam egit Nero contra Salinatorem in secunda parte [illegible] Salinatoris contra Nerone[illegible] [illegible] Salinator quoque [illegible] est sciendum quod [illegible] simul [illegible] pro republica [illegible] [illegible] Romanum rigidam censuram egerunt [illegible] cum [illegible] de novo esset creatus consul Nam erat [illegible] de Romanorum quod cum romani [illegible] ab aliquo bello fierent requisitiones ad videndum [illegible] [illegible] qui fuit expediens et etiam in Roma qui non intrarat [illegible] [illegible] Salinatorem qui [illegible] non intrat requisitionem et erat signatus et [illegible] in [illegible] [illegible] dubitavit an [illegible] Salinator et [illegible] Claudius quia Salinator erat maximus [illegible] [illegible] Nero qui tunc erat censor postquam scivit subito iussit eum citare et vendere equum Salinatoris [illegible] [illegible] et societas militum. Et est centuria societas [illegible] [illegible] robur etatis quia erant robusti [illegible] [illegible] adhuc [illegible] erat quedam societas [illegible] tribuum id est societatem [illegible] [illegible] cum [illegible] damnatus [illegible] digne debebat damnari ex lege id est [illegible] [illegible] qui astabat [illegible] Deinde cum dicit Salinator hic ostendit censuram Salinatoris contra Neronem [illegible] [illegible] punivit Neronem eodem modo scilicet faciendo ipsum citare et vendere equum assumpta causa quia [illegible] damnavit ipsum ex falso condempnando [illegible] et [illegible] quia non erant simul amici [illegible] quia fregerant pacem quam [illegible] ad invicem quando erant creati simul consules. Deinde cum dicit [illegible] [illegible] in hac parte narrat [illegible] adulando Tiberio et primo [illegible] describit censuram [illegible] egit Salinator [illegible] aliquot [illegible] creatus est censor et consul ibi 2a Salinator non [illegible] [illegible] quod si isti scivissent quod [illegible] debebat nasci Tiberius [illegible] imperator [illegible] essent [illegible] [illegible] quod Claudius Nero genuit Tiberium quia [illegible] uxorem Claudii Octovianus [illegible] imperator [illegible] cum pulcerrima esset [illegible] et ex consensu [illegible] Claudii duxit ipsam cum [illegible] [illegible] leges antiquorum et Octovianus adoptavit Tiberium istum [illegible] filium qui erat [illegible] [illegible] Claudii et sibi successit [illegible] mortuo Octoviano [illegible] [illegible] Hanibalis Salinator non [illegible] in hac parte [illegible] censuram Salinatoris et in secunda parte reddit [illegible] [illegible] favorem Neroni quia ipse fuit dampnatus [illegible] totus [illegible] et Romanis in xxxv [illegible] [illegible] omnes damnat excepta una [illegible] id est indampnatos [illegible] [illegible] et [illegible] thesaurarius qui eos publicum [illegible] Cum se damnasset hic reddit causam [illegible] assumere dignitatem [illegible] relinquit indampnatam cum lex esset [illegible] quod [illegible] damnatus [illegible] in nullo se impediunt et [illegible] in nullo dissensit [illegible] assensit quando fuit data [illegible] dignitas ideo [illegible] condempnat eam. Deinde cum dicit [illegible] hic amplificat [illegible] laudando Salinatorem [illegible] [illegible] est secutus magnanimitatem [illegible] et [illegible] ad [illegible] ut ad dignitatem collatam et cetera.

Equestris describit aliam censuram [illegible] intellectu est sciendum quod soli nobiles erant de ordine equestri et cum semel esset bellum in Sicilia et cum [illegible] Valerius et Sempronius precepissent eis ut accederent in Siciliam ad muniendum quedam castra et fortificandum ut

possent resistere hostibus qui iuvenes propter eorum nobilitatem noluerunt ire sed tunc puniti fuerunt et equi eis
adempti sunt. Et dicit equis publicis quia dabantur tunc equi iuvenibus qui erant reipublice et qui vi
videbant aliquem iuvenem aptum ad bella gerenda faciebant sibi equum emi ex pecunia publica
Vrbis et metus hic ostendit ad alia exempla et primo ponitur secundum exemplum ibi [illegible]
dicit primo quod nedum puniretur magnanimitas delinquens in disciplina militari sed et censores
gerunt penas turpis metus id est punierunt timidos. Deinde cum dicit metus etiam hic exemplum
dicit quod Atilius Regulus filius primi Marci Atilii interempti a Cartaginensibus ut habitum est primo libro capitulo
de religione et Fulvius Philippus detulerunt in erarium id est inter punitos pecunia mulctati. Et Lentulum et plures
alios milites qui stantes contra Italiam subiecerunt Hanibali se dederunt [illegible] Deinde cum dicit [illegible]
hic predicam istorum et etiam exprimunt capti ab Hanibale et cum missi essent ab Hanibale pro mutandis
captivis et cum Romani nollent permutare remanserunt in urbe sed tamen hii fuerunt appetiti ab istis censoribus
et punierunt ipsos acrius cum nollent servare fidem hosti et non tamen sicut mortuus Atilius in primo
bello punico. Et cum dicit in Romanos hic respondit quomodo posset dici quod Hanibal mittebat eos et
considerabat respondit et cetera.
Egimus[illegible] narrat exempla et dicit quod [illegible] patricius motus est a senatu quia gesserat se
non iuste in ipso senatu sed postea gessit opera virtuosa quod Romani creaverunt ipsum censorem
obstante quod prius motus fuerat a senatu. Et etiam Marcus Valerius motus de senatu [illegible]
Deinde cum effectus fuit Marcus Valerius [illegible] creatus fuit censor et cetera.
Ut predicta est secundum utrum virginitas fuit virtus et hic quia dictum est in textu in precedenti capitulo quod
Romani punierunt quosdam qui vixerant celibes usque ad senium sine uxore et quia hoc
esse contra theologos ideo [illegible] considerandum est ut veritas videatur et primo videtur quod virginitas
non sit virtus quia virginitas male contingit ut virtute ut patet primo Ethicorum et [illegible] si aliquo casu esset malum
uti virginitate sicut si primi parentes ut Adam et Eva male fecissent si fuissent usi ea ergo virtus non est
[illegible] ex operatione bona quod corruptio boni non est bonum sed malum [illegible] quod non fecerunt ergo [illegible]
[illegible] si bene [illegible] quando oportet et quo et cetera de aliis. Item nulla virtus ordinat se contra illum finem ad quem
natura ordinavit quia finis secundum rationem optimi. Natura enim dirigitur ab infallibili cooperante
pura deo et intelligentiis secundum commentatorem in 12 metaphysice sed natura ordinavit membra genitalia ad
actus venereos [illegible] laudari ergo virginitas que opponitur videatur non est virtus cum declinet contra ordinem
nature. [illegible] oppositum autem est fides catholica et opinio omnium que virginem commendat sit ista abstinencia
laudanda. Quia valet ad [illegible] declinaciones et virtutes acquirendas et ad altam [illegible] capacitatem gerenda.
Sed virginalis abstinencia est laudabilis quia et cetera magis autem homo possit vacare operibus philosophie et legibus
[illegible] in venereis et aliis delectationibus corporalibus necessariis fuit [illegible] quoniam
delectaciones corporales et sensuales impediunt et [illegible] intellectuales delectaciones. Item [illegible]
habitus laudabiles circa virtutem moralem et virtus moralis. Virginitas est huiusmodi quia [illegible] secundum quod
virginitas est habitus electivus et quod fiat circa materiam moralem secundum [illegible] servando vel infrangendo
corporis integritatem contingit extingui et etiam [illegible] secundum diversas circumstantias. Hoc in virtute tenenda in
ista via et secundum quod natura [illegible] complexiones diversas et varias hominibus et etiam organa varia
quibus [illegible] sed quia multe sunt indigentie humane quas natura non supplevit ideo contra [illegible]
[illegible] ut consideret et destruat supplendo ea que non contulit natura sicut [illegible] non contulit [illegible]
[illegible] sed [illegible] aptitudinem ad eas [illegible] ad hanc indigentiam supplendam [illegible]
[illegible] indigentium ut artifices ad [illegible] permittantur [illegible] operibus habere possint ea quibus indi-
gent de operibus aliorum [illegible] sutoribus indigent et [illegible] agricolis et cetera. Et sic homo [illegible]
est [illegible] sufficiens sed alio homine indiget. Unde Virgilius in bucolicis Non omnia possumus omnes [illegible]
[illegible] dicit quod [illegible] homo [illegible] est dominium et alio indigens sed omnes homines omnia sciunt et omnia po-
ssunt que valent ad indigentias mundanas tollendas. Etiam hic deus instituit ut homines essent
conversativi et bonefactivi ad invicem quod si quis [illegible] alterius non indiget [illegible]
[illegible] cum ipso conversari non indiget propter hoc dicit primo politicorum quod homo natura civile est animal. Ideo urbes et
oppida instituta sunt ut homines ad invicem conversarentur propter indigentias fugandas et alter altero
indigeat et cetera. Ad [illegible] ergo respondendo virginitas laudanda vel [illegible] est cum [illegible]
[illegible] in primeva mundi constitutione cum non esset hominum multitudo sufficiens ad replendam indigen-
tiam natura prohibebat et postea ratio non dictabat ab actu venereo abstinere et [illegible]
a philosopho vel eorum que [illegible] sunt et bonum ideo natura sagax et providens per multiplicationem [illegible]
aliorum ac permanentia eorundem sagaciter per appetitum ad libidinem ordinavit. Et [illegible] modum [illegible]
aliquo climate vel contrata sive regione hominum penuria adesset ratio [illegible] dictaret actum venereum exercere pro
hominum multiplicatione qui indigentias tollant et cetera. Et [illegible] posset esse tanta multitudo quod [illegible]
[illegible] non esset terra sufficiens ministrare cibum hominibus ideo [illegible] ordo ne permittit et ratio non dictat
[illegible] secundum [illegible] plenum providet cum non liceat homines crescere et multiplicari sicut aves et pisces
[illegible] cum autem [illegible] temporibus sit genus humanum multiplicatum sufficienter et [illegible] sit [illegible] nature
manifestum est quod ratio non permittit immo suadet aliquos per bonam vitam ab actu venereo abstinere. Ex
[illegible] virginitate virtus consistit quia velle virginitatem et integritatem corporis frangere [illegible] fuit oportunum
autem vel [illegible] non oportet [illegible] et vituperabile est. Sed velle frangere eam pro [illegible] generis
humani salvandi virtus est. Sed quando dicitur et ubi et cum quo et cui [illegible] licet immo [illegible] mores et [illegible]
quando virginitatem frangere debeat ut si quis vir sive dux sive rex sive vir [illegible] et potens [illegible] plenam
procreandam prolem et maxime casu quo verisimile esset regem [illegible] subiacere si decederet [illegible]

ac ple tunc eo dictabat virginitas frangere a veneris tali casu se abstinere potius mereri quia virtus est
Et si quis leprosus esset et venera exerceret plenam putridam generaret et eo si egenus qui sufficienter non possit ples
educare aut si egrotatus de quo esset verisimile quod non possit habere plenam et orbatam de se religiosus id
ad huiusmodi deo vovere castitate tunc ratio dictat isto a venere abstinere et propter quod castitas in talibus est
Item scias virginitatem consistere in bona dispositione animi non integritate corporis quia quamvis virgo est
corpore potest voluntate appetere et quamvis lesa non fuit quo ad corpus tamen animo corrupta est Item hec quomodo
integritas potest auferri quo ad corpus in muliere probissima per violentiam coitum vel cum cultello potest ista pelle
virginitatis removeri et propter quod in tali integritate corporis non virtus moralis nec dignitas consistit quia quod
per violentiam auferri virtus non est primo dicendo unde dicere quod virtutes morales non sunt principaliter ad
bona corporis sed animi primo potius ad provendum bonum animi bono corpori et bonis exterioribus
artificialibus et corporis minime sit curandum nisi prout ordinantur ad animi et bonis . Redeundo ergo ad
. nec egerunt censores romani qui puniebat celibes qui illi non abstinebat a veneris sed
et solum propter avaritiam vel propter non sufferre labores in filios alendo Et hec de
secundi libri dicta sufficiant

Sit et illa quod etc. Hoc est quintum capitulum huius secundi libri quod dicitur capitulum de maiestate et primo facit preambulum
commendans hunc et in secunda parte exemplum ibi secunda Nam quid plus illum potuit Pro quo primo
scias quod maiestas nichil aliud est nisi quedam virtus existens in aliquibus quos dignos videmus
tenere ac si essent in dignitate et hec maiestas dicitur censura i. dignitas quedam quam aut virtus videtur
quedam censura ut non degeneret a virtute. pollens sine fastigio i. altitudine tribunali i. of
vel vancorum ubi redduntur iura sine ministerio i. auxilio appariorum i. servitorum qui
sunt apparati ad imperium domini velata pretexta i. ornamento pretexta enim erat vestis qua utebantur
nobilium sed hec sine inscriptione per ornamento admirationis quia cum videmus viros preprios
miramur sine honore et sic differt a dignitatibus officii que est honor cum onere i. cum i. media dicitur
sine honore i. sine officii dignitate. Nam quid plus posito prohemio hic exemplum declarando maiestatem et dividitur in duas
in prima ponit exempla romana in secunda parte ponit extranea ibi secunda Dandum est aliquid
ad primum exemplum primo premittit maiestatem cuiusdam et honorem sibi collatum et in secunda parte reddit
causam ibi secunda nec de aliqua re Item primo premittit secundo exequitur ibi secunda quemcumque causam propter cuius
est scias quod metellus vir strenuus et excellens missus est a romanis ad gubernandum quandam
et finito tempore reversus fuit romam tunc quidam criminaliter accusaverunt ipsum de pecuniis repe
quod erat quando pecunia accipiebatur a provincialibus iniusto modo et ultra debitum ordinem sic la
tamen quia multi romani reputabant quando metellum i. provincias hic exercebant propter quod provinciales
querebantur Sed romani quando potuerunt sciverunt accurate puniebant puniendo ipsum omni beneficio et officio
reipublice Et ideo ad hoc sciendum si sic quitebatur fraus ordinate erat per romanos quod provinciam
ferent omnes exitum et introitum expensarum Et modo metelli obtinuit litteras a provinciis de gubernatione
metelli et offerrebant coram iudicibus sed non data est fides propter auctoritatem metelli etc.

Sit quid mirum hic continuat se ad sequens exemplum et primo continuat secundo exequitur ibi secunda Siquidem
res in situm etc. vel exemplum primum intelligendum est sciendum est Antiochus rex asie receperat hanibalem
expulsum a cartagine contra quem antiochum missus fuit lucius scipio frater scipionis Sed quia
se agebat in bello recipiebat conflictum scipio maior postulavit a romanis ut mitterent ipsum
ad fratrem et accessit et subito sua ordinatione devictus est antiochus et nunc dicitur fiebat
postquam captus fuit filius scipionis tunc antiochus cogitans unde se disponebat
filio scipionis cum iam esset expulsus ultra taurum a scipione fere in finibus asie sed quia con
bat esse magnum dedecus non honorare maiestatem scipionis ideo remisit sibi pro filium
nollet se ulcisci etc.

demiddi ponit aliud exemplum eiusdem et dividitur in duas partes quia primo narrat honorem exhibitum scipi
oni et in secunda parte commendat hanc venerationem ibi secunda Quod hic fructu prima dividitur in duas partes
quia primo ponit accessum predonum ad scipionem in secunda parte ostendit quomodo scipio fecit eos
admitti et benigne eos recepit ibi secunda hic postquam Item primo de accessione predonum secunda ibi quod
fecerunt predones. postquam timuerunt scipionem ibi secunda quod aut predones primum intelligendum est sciendum
postquam Affricam subiugaverat cartaginem et magnam partem mundi sub dominio Romanorum
romani aliqui invidentes invidi tamen operati sunt quod miserunt ipsum in exilium et relegatum etc. in mintra
sine opido apulee in qua recepit magnum honorem et data fuit ei extra rure una
celeberrima possessio ubi erat quadam et circa illam arte cursarunt predones plures audientes quod in eo
mundo habitabat Scipio quia maxima fama de eo audierunt fuerunt ad eum videndum et venerati sunt
eum dona plurima offerendo et in isto loco Scipio vitam consumavit et prohibuit ne cadaver suum ro
mam deportaretur dicens ingrata patria non habebis ossa mea

Sit hec quidem a me. Descendit aliud honore alicui dati collatum et post hoc secundo dat suum iudicium ibi secunda
Quod hic fructu Item primo continuat secundo exequitur ibi secunda Nam cum. primum intelligendum est sciendum quod hic narrat
maiestatem pauli emilii principis romani qui devicit persam regem macedonie ut tactum fuit
primo etc. De cuius cum aut Rome decessisset tunc tres a casu venerunt principaliores cives macedo
nie Romam per quandam legationem et subiecerunt se sponte libitine i. feretro pauli emilii con
siderando magis maiestatem qua usus se gesserat quando debellaverat eos quod conduxissent in commoda que
essent quando fuerunt devicti et non erubuerunt ferre spolia suorum pora vulgi vel spolia hostium
victorum ponebantur in libitina ut prelibitas illius ducis redderetur famosa in morte etc.

Ca^lm 7 de Majestate

Et filii hic describit honorem collatum Scipioni minori et dividitur hic in 3 partes quia primo ponitur continuatio 2° declarat evidentiam collationis Scipioni minori filio Pauli Emilii predicti et nepoti Scipionis maioris. 3° autor dat signum indicium ibi 3a Cum enim adolescente ibi 3a ... gaudens suorum. Pro intellectu huius est sciendum quod Scipio minor fuit Pauli Emilii filius qui eum tradidit in adoptione filio Scipionis maioris cum ex prosapia notabatur Corneliorum et ex prosapia Pauli notabatur Emiliana. Scipio minor fuit decus duarum familiarum scilicet Emilie quantum ad patrem proprium et Cornelie adoptive propter industriam suam. Contra autem numantinos scilicet quos romani bellaverant ultra xl annos missi fuerunt multi consules et nullus poterat victoriam hic obtinere sed inter alios missi fuit Lentulus sub quo militabat ille Scipio minor qui missus fuit a Lentulo in Affricam in Massinissam regem numidie pro subsidio ut rex mitteret gentem pro auxilio romanorum. Sed cum Scipio devenisset Massinissam habebat bellum cum cartaginensibus sed in adventu Scipionis facta est pax inter ipsos. Decus, id est, maiestas iuvente, id est, multitudinis iuvenum Ademitis, id est, intravit in florem quia fecerat omnes iuvenes romanos bellicosos et omnes iuvenes instruxit vel iuvente, id est, Scipionis iuvenis qui postea dictus est posterior Affricanus cum delevit Cartaginem etc.

Vir damnatione. narrat maiestatem Rutilii et primo continuat secundo narrat 3° collaudat hoc 2a ibi Atque Publio ibi 3a exulare aliquis cum dicat damnationem etc. hic dicit ad laudem Rutilii qui licet exul esset tamen maiestas sua honorata fuit. Unde cum exactores reipublice vellent tributa et datinas imponere populo Rutilius se interposuit propter quod illi publicani quadam oratione scripta dampnaverunt eum et missus est in exilium et relegatus est in Asiam ad quam Asiam cum Rutilius accederet asiatici propter maiestatem suam venerunt ei obviam tamquam si triumphasset et in effectu tenderet Assentatione, id est, terrestrium publicanorum, id est, exactorum reipublice, id est, illorum qui colligebant thesauros et censum reipublice etc.

Avus et Marius. ponit quod maiestas altera dura vita constituit et primo continuat 2° narrat qualiter maiestas liberavit a morte 3° assignat timoris causam illius Cimbrici missi ad eum necandum in 2a parte ostendit minturnenses eum defenderunt ibi Cimonet dubium ... ibi 3a ... Cimbrica iniuriam ibi 2a quod minturnenses ibi illa ut fuit eis timora. Pro intellectu huius sciendum quod Marius obtulit se ire contra regem Mitridatem contra quem Silla preparat quod cum venisset ad aures Sille statim cum magna comitiva venit et Romam ut Marium perimeret. Tunc Marius timore aufugit et pervenit ad insulam minturnas in domo cuiusdam femelle et ibi latens stabat. Silla tamen fecit requiri quod scivit ubi ipse stabat et ad eum interficiendum direxit unum Cimbrum scilicet Flandrensem, id est, de Flandria per quam transit Cimbrus fluminis quam Flandria resistente romanis Marius a romanis missis subiugavit. Tunc ille Cimbricus considerans maiestatem Marii et triumphos quos duxerat stupefactus est et non fuit ausus eum mactare et ut dicit Lucanus audivit vocem ille Cimbricus hic Cimber statim ... stupefactus fuit et aufugit demum cum dixit ... Minturne. Unde quod minturnenses liberaverunt eum considerantes maiestatem Marii et non timuerunt Sillam qui mactare fecerat multa milia romanorum sapientia Marii et continuatum genitum in bello civili contra Marium. Et etiam ipse Marius obsistit squalori, id est, ipsa adversitas Marii erat tanta quod dabat eis causam quod ipsi minturnenses non mactarent sed solum considerantes dominum maiestatem liberaverunt eum etc.

Actum quod potuit hic narrat maiestatem Catonis. Pro quo sciendum quod quadam vice ante bellum civile Cesar creatus fuit consul et tunc publicani, id est, collectores reipublice administrum Cesaris volebant datinas imponere populo. Tunc Cato autem resistentiam fecit et quod vovit ipsos in ... et a mane usque ad noctem stetit cum eis faciendo litem nec et noluit desistere propter preceptum Cesaris qui ... publicanos. Tandem Cesar videns resistentiam Catonis precepit lictori ut duceret ipsum ad carcerem. Tunc totus senatus propter maiestatem Catonis secutus est Catonem volendo ingredi carcerem si Cato ingredieretur eum. Sed tunc Cesar hoc aspiciens destitit a proposito et sic Cato non fuit missus in carcerem propter maiestatem.

Consensu ludos. ponit alium honorem exhibitum Catoni et primo quando qualiter ludi non celebrabantur ad suam presentiam 2° ostendit qualiter notificatum fuit ei ibi 2a Cum dicitur. Pro quo sciendum quod romani celebrabant quosdam ludos in estate qui vocabantur florales et hoc ad honorem dee Flore que hic inducit in terra flores et segetes et quedam moniales istius dee vel mime, id est, alie ioculatrices denudabant brachia et fere tote despoliebantur in celebrando istos ludos. Tunc populus erubuit precipere illis ioculatoribus ut denudarent se et exercerent ludos cum consideraret maiestatem Catonis quia magnum erat quod tantum inter illas ... quia erat ... id est, moderatio etc. Tunc Cato petivit quod socium quare ludi non celebrabantur qui rudit quod erat propter ipsum cum erubescerent circumstantes quod cum sciret Cato statim recessit ne videret ludos Martiales, id est, qui fiebant in campo Martio et tunc populus cum magna leticia assonavit usque ad domum et deinde rediens est ad celebrandum ludos vel quod secuti sunt Catonem cum plausu et vocibus gaudiosis celebrando ludos per recessum Catonis. Teatrum dicitur a theatro quod grece sonat latine rotundum in quo ludo celebrabantur. Et est sensus plus honoris se tribuere maiestati Catonis quam ... aliarum omnium. Deinde dicit quibus opibus descendit ad laudem Catonis quod rudendo ... scilicet quod ille honor non est exhibitus sibi propter divitias nec propter triumphos ... eum et asserti mores etc. Et patria genus una ymago quia solus erat de domo porcia pater eius suus scilicet Cato censorinus fuit de civitate Tusculana quem romani duxerunt Romam propter suam strenuitatem sed in civitate iste fuit ... anno sed dictus est pater quare fuit similis in moribus etc.

Audiens et aliquando ... hic est secunda pars capituli in qua autor facit transitum ad extranea et primo ponit unum 2° aliud ibi 2a Citius porro. Pro intellectu primi est sciendum quod civitas athenarum

...ilia fuit quassata a tirannis sed armodius et tunc fuerunt quia qui eam liberaverunt a duo tirannorum
...quod athenienses propter mortem istorum ad eorum memoriam quia liberaverunt patriam a tirannis constituerunt
...erunt eis statuas eneas volendo honorare maiestatem eorum. Sed xerses quando secunda vice venit
...contra athenienses cepit athenas et cum invenisset istas statuas in templis fecit de-
...et expositum fuit quod liberaverunt patriam a tirannis. Sed xerses rex persarum ob maiestatem
...fecit eas asportari in persiam sed longo tempore post scilicet ... c annos Seleucus dux atheniensium
...devicit persas invenit istas statuas et audiens quod liberaverunt patriam curavit reportari athenas
...in itinere quando revertebatur hospitatus est in insula rodos. tunc et illi rodii multum honoraverunt
...istas statuas et collocaverunt in pulvinaribus quia erat consuetudo antiqua faciendi talia cum = Bmaa
...ymaginibus deorum etc.
...nantes poro spectat. Et aliud exemplum maiestatis altius. prout inter scias quod erat consuetudo atheniensibus
quod quando augures sacrificabant propter futura sciendi astringebantur sacramento ut dicerent
omnia que viderent et et si quid sensissent pertinens ad rempublicam exprimere debebant ...
...erabant nichil exprimere mendacii sed venerati propter maiestatem suam. Veritas est honor talis quod non vellet — vel precipue / vel veritatem
...edam natura et vellet animatracionem ... se verum pandere propter suam maiestatem quod non
...fuissent sibi ipsis quia ipsi iudices interfuissent etc.

Via practicum est de maiestate et honoribus collatis aliquibus propter virtutes eis inherentes ideo scias
quid sit honor. dicit autem aristoteles primo rethorice quod honor est signum benefactive operationis quod
dictum sic debes intelligere honor est signum per quod honorans ostendit se opinari quod ille quem
honorat sit benefactivus. Vel sic honor est signum quo honorans designat quod ille quem honorat
...beneficiue operationis id est quod habeat voluntatem et scientiam benefaciendi. propter quod subdit aristoteles quod
...te honorantur quidam maxime qui beneficia contulerunt et non solum isti sed et honorantur qui benefa-
...cere ages. Sed statim aliquis dicet cum tiranni et prelati pessimi qui bonos pauperes et simplices
...in tercio phisicorum oppositum sentiat ethicorum 4 et 5 cum inquit sed virtute solus bonus honorandus
...per quo scias et intelligas quod differentia est inter bonum facere et benefacere ut habetur 4 ethicorum. Malus enim ...
...ullus est potest bonum facere et elemosinam dare licet mala intencione sed malus in quantum malus non potest bene
facere in opere enim exteriori est ipsum bonum esse sed ipsum est bene operativum est in operante. Et hoc bene exprimit
Seneca primo de beneficiis dicens quod non potest beneficium manu tangi sed animo geritur. Et multum est inter materiam bene-
...ficii et beneficium. Quod ideo non est aurum argentum beneficium est sed ipsa tribuentis voluntas ita quod non est ...
...id decet autem quid fiat sed mens exhibentis consideranda est non enim beneficium est in eo quod fit vel quod
...datur consistit sed in ipsius dantis aut facientis animo. Ex quo patet quod beneficium non potest malus putare
...aliud possit bonum facere unde mali honores non merentur quia in eis est signum verum non benefactive
operationis in signum potencie et maioris virtutis que non sunt in malo. Item potest dari alia diffinitio
honoris que est hec honor est exhibicio reverencie in testimonium virtutis. Unde infero quod mali honorari non po-
sunt iuxta istas diffiniciones honoris datam quia in eis non est signum benefactive operationis quia eos non
...mam esse bonos sed pravos ... mali ... voluntatem beneficiandi et si putamus aliquem malum esse
...nisi eos honoramus eis et talis reverencia non debet appellari honor proprie sed potius apparens honor quia est
...fictus et non verus sicut et contingit quod honoramus aliquem dominum vel magistrum propter timorem talis
...est honor quia non appetit diffinicio honoris quia tunc non habemus opinionem quod ille sit bonus
...esse licet voluntatem bene agendi etc. iuxta predicta scias quod honor sumitur tripliciter uno modo quantum ad eius causam
precedentem secundo quantum ad eius formam tercio ad actum consequentem. Primo modo honor idem est quod res honorabilis
...qua scilicet homo honoratur. Et istius causa est duplex nam quedam sunt res secundum se per se honorabiles videlicet
...sicut virtutes et opera virtutum. Quedam alie sunt res sicut organa quibus uti possumus ad exercenda
...opera virtutum et tales sunt omnia bona ... quibus bene et male uti contingit ut sunt virtutes corporis
...nobilitas amici divicie dignitates ut papatus episcopatus imperium regnum ducatus capellania
...varietas etc. Et ista dicuntur virtutum organa. nam per amicos et divicias et dignitates multa bona
...virtutis exercere possumus. Ideo de istis bonis fortune loquens philosophus inquit primo ad felicitatem in-
...digemus non enim primo felix qui specie turpissimus aut ignobilis et solitarius ... et talia tamen non
sunt res honorabiles ... et inseparabiles quia ipsum non efficiunt meliorem sed peiorem. et ita nec res
sunt bone nec honorabiles in primis sed vituperabiles quia male et ... pollitice ... Seneca ...
...anima. Sunt ergo res bone et honorabiles sed attributum ... et ... attribuuntur sed res
...per se et iste sunt honorabiles. Secundo autem modo formaliter acceptus est signum benefactive operationis vel exhibicio
reverencie in testimonium virtutis. Et honor sic acceptus videtur compositum ex materiali et formali. materiale est ...
...vel ista res operata vel istud corpus ... est per modum reverencie exhiberi ad designandum virtu-
tem et excellenciam eius cui vel pro quo exhibetur huiusmodi honor. Et materialiter capiendo honorem dicit aristoteles
primo rethorice honoris partem esse sacrificia recordaciones in metris templa et ymagines et simul...
...formale autem honoris est designacio virtutis et excellencie eius cui actus exhibetur ita quod tale formale
...itur ad actum ... quod opinetur talem esse virtuosum etc. Nam capitis inclinacio posset dici sine ...
...nec non esset honor. sed in signum virtutis et excellencie exhibetur etc. unde inclinacio capitis exhibita
...dominis quos timemus vel quibus volumus adulari non est honor quia non datur in signum virtutis ... intencio-
...sunt et actus intellectus est materia honoris sed anima intrinseca est opinio ... correspondens est formale
honoris sed materia sine forma nichil valet etc. honor tercio sumitur quantum ad effectum consequentem qui effectus et
honor non est aliud quam opinio que per modum reverencie exhibitione generatur de virtute et excellencia illius
...cui exhibetur honor vel apud alios. Si apud alios sic est idem quod bona fama vel saltem pars vel principium

bone fame. Si non apud ipsum tunc ista operacio causat in ipso motus exaltacionis et magnanimitatis delectacionem.
Delectacio autem causatur ex adepcione convenientis et apprehensione sub racione convenientis vel ante est eque convenientis
virtutes et opera virtuosa vel bonis bonum aliud quam melius putat esse quam virtutes et opera earum. Cum
autem per apprehensionem ipse bonus et opinio quam aliquis habet de seipso valde fortificatur et [illegible] virtus [illegible]
et inde delectacio ultimum augetur. Propter quod dicitur a philosopho primo rethorice quod honor est delectabilissimorum
propter hoc sit fantasia viventis quod sit studiosus. Alie autem res in modum honoris exhibite [illegible] per [illegible]
est dicta opinio tamen si non hoc utilitatis exhibitorum etc. Expedito iusto [illegible] dicitur quod sumendo honorem
pro actu honorantis [illegible] non quantum ad racionem vel quantum ad effectum sed pro exhibicione reverencie melius est hon[orare]
quam honorari. Hoc patet quia bonum intrinsecum videtur esse melius quam extrinsecum. Bonum autem extrinseca [illegible]
[illegible] magis quam in honorato. Item honorare potest mortuos sicut [illegible] per templorum edificacionem
per monumenti nobilis constructionem in eius sepultura per nobilitatem et sapientum congregacionem et [illegible]
honorantur bonum virtutis afferentur. Contrarius autem in tali actu nullum bonum acquirit nisi fragile et [illegible]
ethicorum 4 patet et etiam. Item idem bonum melius quod reddit hominem meliorem quam id quod non reddit honora[ntem]
tamen reddit honoratum meliorem. Honorari autem non reddit honoratum meliorem quia dando honorem
deo meliores efficimur scilicet deo gloriam et laudem attribuendo. Sed deus propter hoc non honorari melius est
[illegible]. Item triplex honorare contingit scilicet superiorem parem et inferiorem. Et honorari et triplex contingit scilicet a
[illegible] maiori seu meliore honorari quam bene iuste pati. Sed si tamen honorari tamquam maior [illegible]
et hoc patet 3o ethicorum 4 ubi expresse patet quod melius et amicabilius agere bene. Sed honorare est melius quam [illegible]
pati scilicet honorari ab eodem. Et hoc patet [illegible] ethicorum 4. Et melius est bene [illegible] agere facere quam [illegible]
[illegible] pati ut patet [illegible] ethicorum 4. Sed honorare superiorem est iuste [illegible] agere et superiorem honorari est iuste [illegible] pa[ti]
aliud [illegible]. Sed capiatur honor pro causa honoris scilicet est virtus que est causa honoris tunc idem est hon[orare]
rantis et honorati que [illegible] virtutis operaciones efficit [illegible] in seipso et seipsum facit bonum et [illegible]
[illegible] ad personas [illegible] melius est honorari quam honorare quia honoratum meruit honorem [illegible]
[illegible] et labores. Sed honoratus [illegible] virtute [illegible] solum in honorando virtuosum facilius [illegible] agi[tur]
sed virtus est difficilis. Sed quod est difficilius est virtuosius et melius. Sed merere honorem est difficilius quam
honorem alicui tribuere. Aliud [illegible] quod sumendo honorem quantum ad [illegible] actum et finem [illegible]
[illegible] est honorari quam honorare quia meliorem et famosiorem efficit. Consequitur honoratus ex honore [illegible]
[illegible] quam honorans cum honorans ex hoc honore exhibito [illegible] fama consequatur quam bene est [illegible]
[illegible] caput inclinare vel [illegible] sine [illegible] semel afferre. Sed difficultas fuit in honorato [illegible]
tute acquirere propter quam honorem meretur et est famosior et [illegible] a videntibus aliquem honorari qua[m]
[illegible] ille qui honorat alium. Sumendo honorem pro actu honoris et honorando aliquem sine fraud[e]
[illegible] vel adulatorie tunc multo peius est honorare quam honorari quia malum agere peius quam m[alum]
[illegible] pati etc. Et hec sufficiant de [illegible] libro Valerii.

Liber 3

Tiruncularum quasi cunabula. Hic est 3us liber in quo determinat de quibusdam virtutibus que sunt [illegible] ad d[illegible]
libros precedentes. Nam in primo libro determinat de pietate et religione. In 2o autem de institutis [illegible]
tiquis que sunt [illegible] virtutum. Incipit sequitur in isto 3o de virtutibus. Et distinguitur iste liber
[illegible] pro primo [illegible] primum autem [illegible] de indole. 2um de fortitudine. 3um de paciencia. 4um de hiis qui humi[li]
loco nati clari evaserunt. 5um de hiis qui a parentibus claris degeneraverunt. 6um de hiis qui
illustres viri in veste et in cetero cultu [illegible] quam mos patrius permittebat indulserunt. 7um de fiducia
sui. 8um de constancia. Circa primum capitulum est sciendum quod dominus in de primo ponit prohemium. 2o autem exe[mpla]
ponendo pro exemplo [illegible] Emilius Lepidus puer. Indoles autem est signum future probitatis in iuvene.

Indoles

[illegible] sine dolo. Indoles [illegible] primo altricum cunabula [illegible] plurimum que apparent in iuvenibus
clementia [illegible] operaciones operando appellat et operaciones clementia [illegible] operacionibus
sicut [illegible] non dicitur clementia nisi quando venit ad [illegible] ita hic appellat clementia [illegible]
operaciones virtutum iam inceptas a iuvenibus ad cumulum, ad culmen et duracionem gestus [illegible]
[illegible] referentur etc.

Emilius Lepidus posito prohemio hic exemplo [illegible] pro exempla et dominus in de primo describit indolem 2o
3o [illegible] Et ut agrestis [illegible] ad [illegible] ex [illegible] primo describit [illegible] qua [illegible]
[illegible] puer in [illegible] parte ab honorem que recepit a Romanis etc. [illegible] meora[illegible]
[illegible] quod [illegible] Emilius Lepidus in de domo Lepidorum nobilium Romanorum puer quasi x vel
xii annorum in quodam bello cum Romani pugnarent cum hostibus tunc quedam [illegible] aggressa fuit
[illegible] Romanum. Sed Emilius videns hoc interfecit aggressorem et liberavit [illegible]. De hoc dubi[tatur]
ab aliquibus in quo bello hoc fuit. Sed [illegible] dicitur quod fuit in bello Tusculanorum qui volebant [illegible]
Romani et habebant unum [illegible] ducem contra Romanos de quo multum timebat Romani et cum essent
in congressu dux Tusculanorum [illegible] fuit [illegible] Romanorum et interfecit. Sed Emilius Lepidus inter[fecit]
illum ducem et ex hoc ceperunt audaciam Romani [illegible] tunc et habuerunt victoriam. Et ideo in ho[norem]
Lepidi posita fuit statua bullata [illegible] aureis bullis et amicta pretexta que [illegible]
vestis [illegible] nobilissima qua utebantur pueri Romani nobilissimi usque ad xvii annum. Et dicitur
pretexta [illegible] texta quia [illegible] xvii anni Romani utebantur toga etc. [illegible] pretexta[illegible]

uidis & z in xº anni parebant² ipum spectatorem i. consideratorem victorie et laudis qua erat ita puer
nõ cognoscebat adhuc quod esset laus Deum cum d iniquum putarunt assignat causam honoris
sibi collati

Ir sequitur ponit 2m exemplum indole catonis z primo ponit unum 2º aliud eius catonis ibi za
Idem cum salutandi Item primo quod hic sic exe³ ibi nam cum in domo . pr cum intr sciās primo
q tempore nõ fuit primus Cato qui nõ fuit bellicus s; virtuosus . Sz fuit sic qui fuit bellicus z virtuo
s nam latini erant ppli circumstantes qui duplici de causa dissidebant cum romanis primo q2 nolebant
rivuli diuisum a romanis nº quia nolebant esse ciues romani . ppt h elegerunt quedam optimum
decem f. quintum pompodium cum aliquibus z miserunt eum roma qui dux hospitatus fuit i domo marci
drusi z cum vellet ab ipso impetrare ut auxiliaretur² eis cum pplo romano ut efficerentur² ciues postulat
d drusus quem maxime diligebat tunc fecit catonem . Tunc iste interrogant Catonem ut intercedet
pro eis ad drusum ut amorem sui inclinaret² ad fauend eis qui cato negauit se velle h agere . Erat e
drusus magnus in urbe z cum sepius rogassz z cato nollz consentire cum blandicijs duxit eum in
andam trim minando pice f. nõ facere qd petebat tu cato stetit in proposito . Tunc pompodius
dixit socijs q debebant gaude quia cato nõ erat magnus quia si esset magnus nullo possent impetr
am ut efficerentur ciues romani z quasi arguit plorum a minori f. quando primus est sic agit
quid faciet cum maior erit zc z .

Idem cum salutandi Describit secundam indolem catonis z ponit primo sua magnanimitate qua habuit
i volendo primere sillam in sa pte ponit timorem z cautelam quam obseruauit pedagogus
suus quia faciebat catonem non abd i aue propter sa ibi . pedagogus . pro cuius intellectu e sciendum
q cum cato esset primus pretextatus i. indutus illa veste nobili qua pueri utebantur² quada uice ibat
ad insitandum sillam causa afferendi sibi honorem z cum in capitolio uidissz multa capita
orsorum percit pedagogum suum si aliquis iueniretur² qui possit eum interficere qui rndit q bn repe
rirentur multi qui voluissent eum primere s; facultas deerat quia custodiebatur² a multis militibus
Cato dixit q faciliter ipse volebat eum primere . solebat enim cato sedere in lecto h e in sella in q
sila sedebat Silla enim retinebat quandoque catonem in sede sua habendo respectum q genitus erat ex tam sa-
pienti uiro f. Catone censorino qui cum esset zei imitatem suus auus fuit quadam dicatur prud z tunc
pedagogus timens periculum catonis semper perquirebat eum si cato ferebat gladium Iste Silla
commiserat multa mala romanis z alia ut generum in bellis ciuilibus quod habueat cum mario z
posuerat capita quorundam romanorum in capitolio Et deinde perquirebat qui erant eius consanguinei qs
mittebat ad mortem z cum esset i comedendo ostendebat eis ista capita zc illi affligebantur² duplici
dolore primo ppt mortem 2º quia postea uidebat capita occisorum Et d ultimus q si marius unicus
se positus fuissz in sede Sille nõ ausus fuissz sillam primere et h d quia marius bene
magnanimus s; nõ in comparatione ad catonem municipia i. opida extra que dabant fauorem
consulibus romanis z .

Unus filius Describit aliam indolem alterius pueri z primo h 2º dat laudem p modum dubij ibi za
Digna . pro cuius intellectu e sciendum . Et tu Gaius Cassius tunc puer condiscipulus fausti filij
sille predicti i. stantes simul in eisdem scolis z fuit iste cassius qui postea interfecit cesarem
cum iste faustus iactaret fecit a patre z diceret se facere illa quando esset in etate tunc Cassius so-
cius suus in scolis alapauit uel dabat ictum z sic p3 q iste pater f. silla magnus fuit magnanimus
cuius filius fuit uilior q primisit se uerbare Et excusat se autor z d dubitatiue nõ audeo laudare
qui interfecit Cezarem si si nõ interfecissz laudarem eum zc z .

Cum a quibus h est secunda pars capituli in qua facit transitum ad extrinsica z primo ponit unicum exemplum
extrinsecorum in 2a pte continuat se ad aliud capitulum ibi sa Nos quia . pro intellectu huius exempli sciās .
Alcibiades fuit filius regis atheniensis s; patre mortuo patruus suus pericles instrabat
regnum quia Alcibiades adhuc nõ erat in etate . Magister huius fuit Socrates cuius instructio bona q
Alcibiades fecit multa bona ciuibus suis z habuit uictorias z et multa mala fecit eis deci
piendo ipsos ut narrat Suetonius ipse fuit maximus proditor . Sz ad propositum redeundo sciās q
c quondam templum palladis in litore maris ubi athenienses statuerunt facere unum pontem ut
possent ire ad ciuitate ad templum per pontem z elegerunt periclem ut h faceret fieri ex publica
pecunia . q pericles i faciendo fieri istum pontem fecit i iuualeas superfluas z multam pecuniam expendi-
dit z nõ potuit rationem quia nõ uidebatur² verisimile q tanta pecunia ibi esset consumpta ppt hoc
dolebat stando in merorem ad quem cum uenissz Alcibiades adhuc puer petijt de questione Et
sita causa dixit ei ut i ueniret causam ppt quam nõ redderet rationem . pericles tunc sic fecit subito sta
tim bellum cum lacedomonensibus qui erant confines atheniensis qd bellum durauit plonga tempore z eum
ues erant impediti in bello nõ vacauerunt circa reddicionem rationis . Sz uideant h autor ponit
dbum sine uidicum suum f. athenienses uideant uel conquerantur² ppt mala que faciebat quia
uitij erat z astutus ideo sepe decipiebat ciues ut laudent quia et interdum multa bona suis ciui-
bus iste alcibiades fuit satis pulcer de quo hystoria e in 2 de Sompnis f. quod iuuentus fuit mortuus
strata coopertus clamide sue pplorem de isto loquitur Boecius . Nos quia iam continuat se ad sequens
z primo premittit continuacionem 2º exe³ ibi za . Nec me preterit . Et quia est quedam quiescencia inter istas
ideo sic d Efficacissimi lacerti quia h sunt iiijor uirtutes cardinales tu nulla alia sic est
annexa periculis sicut fortitudo . quia nec prudencia est sic annexa periculis nec iusticia nec temperancia
prea pdem cuius de indole sciās q i iuuenibus uirtus appet excellencior si bn agant quam in
senibus . Et ideo magis uirtuz z iuuenes uirtuosos uirtuose agentes quam senes consilia agen.

quia cum verisimile sit si iuvenes bene agant quod pro semper inveniantur mirabiliter agentes Item iterum consistit
circa difficile quod autem leviter fieri potest iterum raro notatur sed quia cum maiori difficultate iuvenes bene
agant quam senes ideo mirabiliter magis in eis iterum quam in senibus habent enim iuvenes passiones consisten-
tes rationi et in eis inditum sensum et appetitum compellit eos sequi delectationes corporeas Et propter hoc in tertio
physicorum vel ethicorum 4. quod videlicet iuvenes bestie et homines bestiales propter quod nec continentes debent
appellari nec ad incontinentiam et continentiam propter quod dictus requiritur primo rectitudo rationis secundo impetum passio-
num contrarium rationi et propter hoc apparet quod homines bestiales ex toto carentes usu rationis non possunt dici
nec continentes nec incontinentes requiritur et ultimo ad continentiam seu incontinentiam propter quod acceptus efficacia
propter quod in potentiam valentem et adhuc sequitur in potentia passionis ut pueri non intemperantur incontinentia sed notatur in
fragilitas. Similiter et si quis habuit debilem rectitudinem rationis propter quod mala consuetudine esset
iam exit terminos incontinentie et subintrat terminos malitie quia ad continentiam seu ad continentiam
propter quod debet eam esse fortem non similiter esse declinatam Item et oportet quod si quis a debili passione
laudabilis nec continens dicitur in tali continens laudatur et dicitur propter quod continens cum forte impetum
passionis Et sic patet quod pueris vel hominibus bestialibus continentia vel incontinentia non attribuitur propter debi-
litatem rationis sic nec in mulieribus saltem ut in pluribus quia non sunt sui iudicii sed naturales propter
fluidam et debilem complexionem naturalem. Ex hoc infero quod puer et mulier non propter dici continens vel incontinens
nec virtuosus nec malitiosus et non dicitur sunt iterum in pueris seu in mulieribus sed potius sed quid et districte
eugit assumitur quidem sed consilium inaudibiliter pueri quidem sed sine perfectum hic manifestabitur minima ratione
in mulieribus talis habitus esse non potest propter in experientiam et complexionem fragilem ideo pueri virtuosi non sunt
nec mulieres. / Sed quando videmus eos aliquid probe operari debemus dicere ipsos esse dispositos ad virtutem
et habere bonam indolem id est signum future probitatis. Et ideo notatur hic cum dicitur de indole id est de signis et dispositionibus
puerorum id est que indicabunt in futurum illos debere esse virtuosos Item patet ex hoc quod in
debitam etatem et cum a fragili passione vincitur et superatur ut faciat magis nephas talis
ratio censenda est bestia cum ratio sit in esse suppressa nec resistat nec refrenat impetum sensus et appetitum.
Et ex hoc et sequitur quod nullus puer nec aliquis minus iuvenis bonus est nec malus proprie loquendo
Sed bene iuvenes et pueri propter quod sunt boni vel mali quia dispositi sunt ad malitiam vel virtutem. Et
est hoc quia habitus est difficile mobilis denominat aliquem virtuosum. sed in pueris talis habitus non contingit
Tertio vero dicit philosophus iuvenes in experti et multitudo enim temporis facit experientiam sed habitus non
firmatur nec fit in aliquo sine ~~aliqua~~ aliqua experientia et exercitatione seu operibus que in iuvenibus re-
periri non possunt quia non habiles sunt propter fragilitatem nec ad virtutis opera exercendam et
Et nunc patet hoc est capitulum sed huius libri quod appellatur capitulum fortitudinis et dividitur primo
in duas partes quia primo ponit exempla romana in secunda parte ponit exempla romana in secunda
parte ponit exempla externa ibi secunda ille quorum ex pluribus Item prima dividitur in duas quia primo ponit
excusationem quia non a quo digniori essent incipere in secunda parte exequitur ibi secunda Etruscis in urbem Dicit primo
se excusando. Scio quod debemus te primo ponere o romule primo quia nobilis et primus edificator urbis
romane. Sed oratius cocles erat tamen quia melius est partam defendere quam primam edificare
ideo merito incipit ab ipso oratio et cetera. Sed quod scias ut dicit Tullius officiorum fortitudo est
magnarum rerum appetitio et rerum humilium contemptio et laboris cum ratione utilitatis perpessio et tolleratio Et
hec quia si non procedit cum ratione utilitatis et debita consideratione tunc non esset fortitudo sed temeritas
et stulta presumptio. Deinde cum dicit Etruscis in urbem. premissa excusatione hic exequitur narrando primo
exemplum fortitudinis et dividitur hoc exemplum in duas partes primo narrat fortitudinem in secunda parte quod ex effectu huius forti-
tudinis ibi secunda Unus itaque. Et illa quidem habet 2as partes et secunda pars quidem dividitur incipit ibi Unusquisque duobus
3a ibi Deinde. Prima dividitur pars in tres partes quarum in prima ostendit quod propter pontem Oratius in
2a parte ostendit quod fecit oratius postquam fractus est pons in 3a parte ostendit sinistre deorum que contu-
lit etc 2a ibi verum per eam 3a ibi Eius fortitudine. Pons hic est sacer ut narrat titus livius
2o ab urbe condita. Tarquinius superbus septimus et ultimus rex romanorum propter suam superbiam et propter stu-
prum commissum a filio eius violante lucretiam expulsus est ab urbe et venit pariter in tusciam scilicet ad
sium ubi regnabat porsena et tum sciunt persuadere quod porsena dedit ei subsidium et venerunt contra
romanos obsidendo ipsam cum magno exercitu et consideravit fanulum locum causa intrandi civitatem si
ponte sublicium qui pons non erat multum remote a domibus. Boem et adhuc sunt reliquie istius pon-
tis residuum pontis quod tunc non deletum fuit. hostes enim tunc aggressi sunt ponte ut intrarent civi-
tatem. sed cives omnes concurrerunt ad defensionem et cum maior pars pontis esset capta ab hostibus tunc ora-
tius cocles opposuit se in ~~extrema~~ extrema parte pontis et precepit suis romanis incidi pontem post tergum
deinde saltavit in tiberim et evasit ut late patet in textu
Nec memorie mee. ponit secundum exemplum et primo se excusat a premisso 2o exequitur ibi 2a Eadem enim. Primo
excusat quia dixerat ponere exemplum romuli sed quia hoc exemplum fuit in eodem bello ideo prius narrat Pro
intellectu est sciendum quod cum in eodem bello predicto porsena non possit ingredi civitatem destruebat
circa romam et per civitatem et inde facte sunt indutie sive treuge et volebat porsena obsides a

a romanis ut scribit Statius et inter ceteros milites et virgines quos habuit in suo dominio postulavit
que erat filia pontificis romanorum que casta et devota erat et sic filia ideo romani multum
diligebant ipsam. Si porsenna cum haberet istos obsides ordinavit quadam nocte latenter ingredi ci-
vitatem et accipere quod senatus ista virgo deffugavit se et accepit unum equum transeundo per medium
hostium et non senserunt ipsam et cum equo evitavit liberam et notificavit romanis quod porsenna
ordinabat propter quod romani caverunt se. Sed porsenna audiens magnanimitatem virginis cogitans
multiplices homines fore magnanimos recessit ab obsidione et semper voluit romanos in amicos una
causa propter istam virginem. Alia causa propter illum iuvenem qui combussit brachium in igne quia tacel-
lam prebeat et non porsennam mecor ductus cum a iuvenibus romanis coniurate esset acta adeo
perimendum quo facto porsenna pravam pacem a romanis obtinuit

r Eadem iure ad romulum a quo debuit incipe ut notificaret eius fortitudinem. Pro quo scias quod
cum romulus creatus esset rex, rex cenensium invidebat ei quia timebat ne subiugaretur
ab ipso romulo et acciperet sibi regnum propter quod movit bellum contra romulum et quia romulus
habebat maiorem exercitum provocavit ipsum ad singulare certamen cum romulus consideret videt se habere maiorem
progratum pugnando in toto exercitu quam veniret ad singulare certamen. Sed romulus suspicit bonum omen
quod ipse solus debet habere victoriam et devicit ipsum in singulari certamine et devicto rege subito
vicit exercitum suum et tulit arma et spolia illius regis iovi pheretrio qui erat in capitolio. quod dicitur
pheretrius eo quod quando aliquis dux romanus habebat victoriam in singulari certamine ferebat ei spolia
Ceninenses erant populi in campania dicti a cenina civitate quam colebant sive habitabant qui
multum inimicabantur romanis

h Alterius quotiens se ad sequens et primo quotiens re exemplum de romulo primo dicit quod hactenus in isto
sufficit quod dictum fuit de romulo. Pro cuius intellectu scias quod fidenates erant populi de fiden-
na civitate que erat ultra satis romam cum quibus romani habuerunt multa bella et ul-
timo dederunt terga que fuge contra quos missus est Cornelius cossus magister equitum i. dux ordinis
equestris et in singulari certamine devicit ducem eorum et obtinuit victoriam et spolia posuit in templo
iovi pheretrio

n E marti aliud exemplum et primo quotiens se exemplum de sua in quo pro intellectu huius scias quod cum lo... qui
dicuntur galli comati multum manifestavit romanos missus est contra ipsos marcellus qui licet haberet ma-
gnum exercitum tamen cum paucis militibus immiscens se in exercitu gallorum regem eorum interfecit et spo-
lia posuit iovi feretrio et hoc fuit apud padum flumen maiorem ytalie qui dicitur padus a palu-
dibus quia multi fluvii et paludes intrant in ipsum et dictus est Eridanus quia eo deiectus fuit
quando phetonta sagittatus fuit et cecidit in ipsum padum

z Ipsum etiam sed hac parte simul narrat probitate cum dominium prioris. Pro quo scias quod cum gallus
torquatus et valerius corvinus et scipio minor in singulari certamine confixerunt hostes ita cum
galli venissent in ytaliam contra romanos inter ipsos erat quidam gallus terribilis
cui nemo valebat resistere et provocabat romanos ad duellum et cum nullus auderet congredi secum
manlius iniit contra ipsum et devicit et accepit sibi torquem et ductus dictus fuit torquatus a torque
aureo quo spoliavit hostem et iste torquatus fuit de predecessoribus boecii. Item pauloposquam qui-
dam alius gallus in eodem bello cui nemo resistere poterat provocabat romanos ad duellum. Sed va-
lerius condescendit ad duellum cum ipso et auxilio cuiusdam corvi qui qui corvus posuit se in spa-
tula valerii et rostro percutiens faciem valerius gallum devicit dictus fuit propter hoc corvinus quia
auxilio corvi devicit gallum. Etiam scio longo tempore post cum iterum galli obsiderent romanos
in singulari certamine devicit quendam gallum. Sed isti non tulerunt spolia iovi feretrio quia non erant
duces quia adhuc ut possent ferre spolia feretrio iovi oportebat eum esse regem vel ducem exercitus
sed isti militabant sub alienis auspiciis in consulibus et dignitatibus consularibus quia in electione consul
captabantur auspicia ut sepius supra dictum est

/ Tum scipio describit aliam fortitudinem sive scipionis qui in hyspania militabat sub rutilio
ut habetur est supra in alio et libro quarto in alio de marte et cum lucullus exercitum romanum vellet
vos et eos ascendere. Sed propter multa fieri debuisset tamen a tali periculo primo quia nobilissimus erat et
romani multum diligebant ipsum et non tamen sibi a periculo erat

m Agmen inter hec narrat aliam fortitudinem. Pro cuius intellectu scias quod cum galli senones venissent
contra romam a quibus romani receperunt magnum conflictum apud alliam flumen ubi ubi ...
multa romanorum fuerunt perempta itaque modica romani remanserunt qui de liberavit defen- or
dere capitolium et relinquere civitatem quia ita modica remanserunt quod non potuissent defendere civitatem
sed quia collis capitolii non erat capax omnium ideo senes electi fuerunt in civitate qui senes apti ia-
nuis posuerunt se ornatos in subselliis Et cum galli intrassent civitatem conspexerunt eius senes
in magnam cogitationem ipsos fore deos. Sed post minor dies ut narrat Titus livius cogitantes fore
illos homines omnes trucidaverunt inter quos Metellus percussit quendam gallum cum depoliet
suam barbam deinde sponte se obtulit illi trucidandum ne pateretur ignominiam

r Eddendus describit fortitudinem iuvenum romanorum. Intellige quod sciendum quod cum romani haberent bel-
lum causa campanis missus est contra Catulus contra ipsos volscos i. campanos sic dictos
a volsco duce et cum uterque exercitus diviniz veniret adgressum romani vincebantur tunc quidam
iuvenes romanorum descenderunt de equis et immiscuerunt se cum hostibus ita quod cogerent hostes
aliquantulum tunc assumpsit quedam collem et uultum legiones romane cereavit..

Sed adueniente nocte Volsci timentes ne romani intacti aggrederentur eos recesserunt ab obsidione
illius collis tamquam uicti. Titus liuius narrat tamen quod dux Hispanorum uolebat pugnare cum romanis
nisi romani descenderent de equis et hoc ut uiderent ipsos tunc isti iuuenes descenderunt de equis
et fecerunt ut scriptum est eque.

Vnus quoque flos dicit fortitudinem aliam eiusdem ordinis equestris ita ut habetur in septimo libro ca. de
disciplina militari romani habebant bellum cum uelletranis contra quos miserunt papirium cursorem
dictatorem qui diu pugnauit Sed quadam uice recessit fuit roma causa faciendi diui
nationes ut moris erat quando uolebant scire euentum belli et reliquit fabium prefectum exercitus
precipiendo sibi quod non pugnaret Sed fabius audiens pugne deuenit ad agressionem hostium et mitte
bat nisi essent iuuenes qui detraxerunt frenos equis et obtinuit uictoriam ex hostibus.

Val. denique narrat aliam fortitudinem pro cuius intellectu est sciendum quod cartaginenses in secundo bello pu
nico deuenerunt ad agressionem cum romanis in apulia ubi affricani uicti fuerunt et recep
erunt fuge in intendo se saluari in nauibus sed iuuentus romana immisit se in mare natando cep
illas naues et potuit magis bellare natando quam cartaginenses in nauibus etc.

Eiusdem generis describit fortitudinem unius militis romani et ipso cum commendat dicens Depo
pro cuius intellectu est sciendum quod in secundo bello punico cum romani receperunt conflictum ab hanibale cum
iuxta apud cannas et cum quidam miles romanus uulneratus iaceret quidam affricanus uolebat eum exar
mare propter pulcra arma tunc romanus non potens auxiliari se cum armis amplexatus est penum et mo
mordit nasum et aures et tunc penus eum interfecit.

Plurimis hic ex aduerso describit fortitudinem unius ducis romanorum et primo generaliter comparat romanorum exercitibus dicens
Publius cum crassus Et dicit primo quod tam eximius et tam nobilis romanus fuit superatus exercitus ...
imperatoris fuit uinctus pro cuius intellectu scias quod athalus rex asie reliquit regnum asie in
testamento romanis sed post mortem suam aristonicus frater eius illius domus athali conpleuit persuasione
occupauit dominium tunc romani miserunt contra ipsum crassum qui uenit ad agressionem cum
Aristonico inter eleam ciuitatem et smirnam et cum indiscrete iam suum exercitum prostrat et quod ipse non
poterat aliquo modo effugere causa non ueniendi in manus hostium citius uolebat mori tunc percussit
cum uno baculo fortiter unum tracem qui iratus dolore percussionis interfecit crassum et iste
fuit crassus ille qui fuit tempore pompei et cesaris ... ad laudem crassi quia genus
simul erat romanus dicto quibus erat naturalis iuxta libertas ideo dixit contumeliam etc.

Eodem inuentus proposito quia in uirtute fortitudinis fuit par crasso pro quo scias quod mortua
filia cesaris pompeius assumpsit in uxorem corneliam filiam scipionis qui fuit de descen
dentibus scipionis maioris et hec cornelia fuerat ante uxor crassi ut patet in lucano Cum igitur
pompeius magnus esset deuictus in thesalia et peremptus tunc sextus pompeius et gneus pompeius
filii pompei et scipio socer pompei et cato uticensis duxerunt exercitum in affricam propter reuolare
certamen cato autem preerat partes in affricam sed cesar misit suos milites contra istos tunc scipio
iste fugiens per mare a cesarianis interfectus est quia milites cesariani insidiabantur sibi ne
euaderet sed ipsemet se ipsum interfecit ne ueniret ad manus cesaris.

Vi quoque clarissimi ponit fortitudinem catonis pro quo scias quod cum recepissent cato et
pompeiani conflictum in affrica cato contulit se in uticam ciuitatem affrice que adhuc contine
batur pro filiis pompei et considerans quod cesar omnia uincebat et erat subiugaturus illam
ciuitatem propter non cadere in seruitute gladio incubuit licet cesar noluisset ei parcere et dare perdona
tamen omnia spreuit.

His filia minime narrat fortitudinem porcie filie catonis et uxoris bruti pro quo scias quod cum
brutus deliberasset quadam nocte in die sequente mandare execucioni interfectionem cesaris quam
prius prolocutus erat et cum de mane exiuisset de camera porcia aduocatis pedissequis petiit gla
dium causa resecandi ungues et sponte percussit eodem gladio in pedibus tunc ancille uenerunt
ad subito ad brutum qui cum uenisset reprehendit eam de temeritate sed ipsa dixit quod non temere fa
ciebat sed causa experiendi si brutus esset interfectus a cesare si ipsa posset se ipsam interficere quia non
intendebat uiuere post mortem sui coniugis.

Minor progenie in nepote suo fuit felicior quia non succubuit in bello sicut nepos iste cum
primus cato fuit auus catonis qui uocatus fuit censorius a censendo quia dedit op
timos mores bene uiuendi romanis et fuit de tusculana ciuitate et de quadam minuta
familia que uocabatur porcia sed propter uirtutem suam romani uocauerunt ipsum in ciuitate faciendo ipsum
ciuem dando sibi domum et alia multa ut posset uiuere et ex ipso natus fuit pater catonis uticensis qui
fuit illius ualoris quemadmodum filius maior scipionis maioris et de ipso fuit uictor quod cato censorium
erat essent in bello cum suo hoste uocato primo in uictoria hostibus redegit in suam potestatem gladium qui de uagi
na ceciderat primus est nouus proprium sui catonis.

Ore quoque postquam auctor exequtus est de fortitudine quo ad res bellicas et urbanas Et quantum ad primum
quod est sciendum quod tiberius gracchus captabat amiciam populi cum professis largicionis ut
senatus et principes romani contemnerentur et ipse populus sublimaretur. Senatores hoc perscrutan
fecerunt consilium in templo dee fidei dicendo consuli quod pro uiribus resistebat ut insurgeret cum armis
contra liberum sed minime fecundia consul uolebat prosequi sed hos qui forte timebat contra eos non
audebat insurgere contra tunc scipio nasica gestando populum et fracto pede selle agressus est contra
tunc alii insecuti sunt ipsum et gracchus et omnes sui complices fuerunt trucidati Et hoc hystoria
in uita uero thethewy etc.

Tercium tribunus describit fortitudinem alterius principis romani. pro quo scias quod cum saturninus tribunus plebis et glaucia qui erat pretor Nam tunc pretor erat sicut nunc collateralis pretoris et equus qui tunc de novo electus tribunus ordinabat sediciones contra nobiles romanos et volebat subpeditare bonas leges et malas inferre concitaverunt totum populum ad eorum favorem tunc emulus senatus sentiens hoc ivit ad marium qui tunc gerebat septimum consulatum et prexit cum mario ad fores ubi stabat senatus et congregavit totum equestrem ordinem et senatum contra illos et sic omnes fuerunt trucidati ipse plebius erat et venerat de arpino sed postquam saturninum fore motum adhesit se cum primatibus et senatoribus cum ante mortem illius semper favorem dedisset senatoribus tribunus populi et plebis

Viri armorum continuat ad sequens exemplum de postquam dixit de fortitudine in castris et etiam in foro sequitur ut dicatur de cesare. pro quo scias quod tres dictatores seu consules creati fuerunt scilicet crassus qui missus fuit a romanis contra parthos et pompeius magnus qui in urbe remansit ad eam regendam et cesar iulius qui missus fuit a romanis contra gallos qui cum pugnaret contra nervos qui sunt populi gallie circa rhenum flumen arvino duce sic dictos qui multum resistebant exercitui romano sed cesar eos devicit Et cum cesar videret semel suum exercitum incipere dare terga fuge tunc sumpsit arma unius sui militis mediam valorem quia sua erant in lecerata et cepit valide pugnare ita quod coegit aliquantulum hostes dare stare tunc sui milites ex hoc assumpserunt magnanimitatem et debellaverunt hostes et

Tercium narat aliam fortitudinem eiusdem cesaris contra eosdem nervos pugnans qui cepit ante signarium et voluit eum contra hostes cum fugeret audens sibi et decima legionis martis populi romani qui fuit filius martis seu sacerdotis martis ut dictum est supra

Tercium huius describit aliam fortitudinem pro cuius intellectu scias quod in secundo bello punico romani invenerunt capuam intendo illic unum exercitum quia civitas nobilis erat ideo timebat romani ne subveniret hanibali tandem hanibal postquam in italia conflixit omnes vires romanorum ivit contra capuam ubi erat exercitus romanus et obsedit capuam faciendo maximum vallum cum aggere magno circumdando suum exercitum et tunc accel[...] acerius peor pelignie cordas et de pelignorum opido unde fuit ovidius quod appidum est ubi fuit prope sulmona quis prerat vexilla inter castra et quintus valerius cum adoratione et pidarius alius romanus audiens verba valerii aggressus est vallum ita quod fortitudine istorum tunc aliis sequentibus ipsos romani ruperunt vallum et spoliaverunt castra hanibalis et

Vorum unum nichil credit quintum corvus. pro quo scias quod quintus metellus missus fuit in hispaniam contra numantinos et cum ibi bellaret quintus corvinus missus est ad eum cum legatione et tunc consul bellabat cum celtibus populis hispanie et corvus se miscuit se bello. sed prima cum romani venerant in castra quidam celtis decimus ut leo audiens fortitudinem corvi provocavit ipsum ad duellum tunc corvus clara electa mensa accessit contra illum et devicit illum deportans arma consuli tunc metellus miratus est de fortitudine istius

Tercium inserit aliud exemplum de eodem corvo nam cum corvus vicisset dictum celtibum tunc quidam qui vocabatur pirresius fortis et nobilis confidens se in fortitudine vocavit corvum ad duellum sed corvus devicit eum et cum vicisset corvus largitus fuit illi piresio sigillum et ensem in signum amicicie tunc pirresius videns liberalitatem corvi rogavit ipsum ut in simul deberent esse unum par perfectorum amicorum finito bello et

Et acilium qui cum pugnaret in mari contra massilienses qui noluerunt obedire cesari prendiderat navem dextra namque ipsorum quia incisa prendidit eam sinistra et non permisit quousque eam subvertisset quod factum hic excusat se auctor quod non diffuse tractat hic sicut debet hoc tangitur diffuse et clare a lucano in 3o libro et

De negirum aliud exemplum quod est simile huic licet sit extra materiam et hoc ad quendam acilium nam cum athenienses pugnarent cum lacedemonensibus in pugna navali tunc negirus cepit navem hostium et manibus que ambe incise fuerunt demum ipse cum dentibus apprehendit navem et non dimisit quousque subversit de cuius fama homerus et alii poete de grecia multa scripserunt et in grecia multi erant poete sed non tot in italia et

Lassica narat fortitudinem unius militis cesaris quod diffuse habetur a lucano in volumine seu in sexto. pro quo scias quod in epiro videlicet in Silenna insula apud durrachium ubi cesar obsedit pompeium muris durachii per xl miliaria Cum autem cesar romam et deinde cum sequtus esset pompeium in greciam et cum obsedisset eum tunc pompeius fregit ab uno latere muros et papercendam efecto suo ut caperet quandam turrim super qua erat ad defensionem cesaris sceva qui ibi mirabilia fecit ut patet satis clare in exemplo etc

Cominus sceva aliud exemplum de eodem et quia res est inefabilis ideo excusat se quod non potest perfecte narare fortitudinem istius et primo hic scio narrat de ista pro quo scias quod cum cesar devicisset gallos voluit et subiugare quasdam insulas videlicet anglicam insulam in mari et britaniam et multas alias et cum misisset contra istos venit ad litus maris occeani tunc sumpsit in una navicula istum scendam cum quatuor sociis in quendam scopulum qui erat intra illas insulas et cum isti viderent aliqua redierunt ad ipsum ecto sed quia mare occeanum habet magnum influxum multe civitates ibi sunt subire. sed cum cesar illuc venit mare erat tranquillum

Sz deinde orta est tempestas dum illi essent in scopulo britannie aut sub eo aggressi sunt scevam sed
socii aufugerunt cum illa naviecula et sceva solus remansit et exercuit magnam fortitudinem ut clarius
pz in textu Et tamen cum fuisset reversus fuit ad cesarem petiit veniam quia non erat reversus fuerat
Sz quia arma erant lacerata oportuit eum fugere
(Et quo ad pugnatorum hic narrat fortitudinem alterius invincibilis ideo primo innotat et hoc testimonio
autorum quia res est incredibilis ideo certificat auctorem vary qui fuit apud
poetas et multa volumina fecit inter quos mentione facit de isto quem hic ponit gesta sua tradunt
autores descendisse centies et ingessisse in bello in quo semper habuit maiorem partem victorie quia ipse
stravit plus hostes quam omnes alii romani qui erant in exercitu et fecit ipse semper erat causa totius victo-
rie et dum exercitus reverteretur roma tunc omnes volebant gesta eius inducere sz fecit et sic merita retribuebat
militibus munera et xxvii spolia retulit ab hostibus cum quorum viii venit ad singulare certamen et omnes
superavit et mirum dedit terga fuge Nonies hic ponit omnia que habuit nam cum ipse novies fuit in bello
ex quo imperator dux exercitus triumphabat ex victoria habita propter suam fortitudinem dum veniebat ad triu-
phum tunc romani propter ipsum honorandum ordinabant quod quadriga sua sequeretur currum imperatoris. Dederunt
et romani ei viii coronas aureas quia novies fuerat cum victorie propter quam dabatur triumphus imperatori
sive duci et etiam insuper decem corone texte in floribus illius floris qui dicitur timus de quo apes colligunt
mel et ideo ad honorem date erant ei iste corone timi et tres invincibiles quia ter primo condescendit
muros hostiles obsidionales. una quia obsedit castra inimicorum et ibi invincibiliter fecit et portabat
clxxxiii torques quibus spoliavit hostes in bello et centum lx armillas id est ornamenta brachiorum quibus
spoliavit et hostes haste centum et octo et pharetras xv quia quindecim pharetras hostibus arripuit
ille enarravit contra hostes ornamenta sunt enim ista opposita viii legionibus satis nedum uni militi et cetera.
(Ille quoque hic est secunda pars capituli in qua facit contrarium ad extra et primo narrat fortitudinem cuiusdam
et laudat illum contra primo dicitur in de qui quidem punitur. secundo ex tunc de primo quod ille amor est contra-
rius et unum scilicet amor uxoris filiorum et universi simul et iniustus est et hoc in civilibus et cetera. pro quo sciendum quod
cum fuerunt rebelles romanorum adherendo hanibali tunc romani miserunt exercitum contra ipsos et occupata est
finaliter civitas. tunc consul flaccus precepit cives et ibi faciebat puniri supplicio capitali omnes
illos qui fuerunt principales in rebellione et valde crudeliter saeviebat illis ut cessaret contra illos sed postea
Senatus misit litteras illi ut cessaret ab hac punitione ne amplius saeviret. tunc flaccus quarum litteras
clausas quousque fecerat mactari quos voluit quia in paucis adveniebant quando illos puniri faciebat
finaliter litteras aperuit inveniendo preceptum senatus iussit alios liberari. Sz tunc iubellius quod debe-
bat interfici non consentiente senatu voluit se potius interficere quam inculpare crudelitatem flacci quam
voluisset misereri hic a senatu
a (Ex dictis hic narrat factum xii contrariorum pro quo sciendum quod cum magi populi orientales occupavissent persas
et crudeliter dominarentur tunc populus ordinavit seditionem contra magos causa non subiacendi
servituti et xii fuerunt principales inter quos fuit darius et cum insurgeret contra magos darius venit
in quandam civitatem persarum in qua unus magus crudelior aliis dominabatur et ibi aggressus est eum et in-
secutus est ipsum in quodam loco obscuro et inde devenit ad brachia et sic simul tenebantur amplexati
sz non poterat darius illum superare quia satis fortis erat Tunc quidam socius volebat auxiliari
dario Sz quia ita erant connexi adinvicem quia darius videbatur esse clipeus illius timebat iste
percutere magum ne offenderet darium Tunc darius dixit. si debes me interficere percutias ut iste non
evadat. Consistit ergo fortitudo dary quia volebat libenter mori dummodo magus non evaderet Sz
finaliter fuit rex persarum ut hic tangitur de astutia Cum ergo liberata esset persia et erant isti xii
principes timendo ne oriretur discordia inter ipsos et propter hoc illum rebellare in servitute deliberaverunt quod
unus esset rex super omnes ordinando sic quod in mane ante ortum solis irent isti xii equestres et quidem
scutum volendo se illius cuius equus primus hinniret ille esset rex tunc armiger dary qui cautus
erat ivit et fedavit totam maxillam in vulva unius eque et texit bis mani... clamide ne odor evaderet et ap-
posuit rostro equi dary qui subito hinnivit et sic darius factus est rex sponte ab omnibus
η (Et tu leonidas describit fortitudinem alterius ducis. pro quo sciendum quod xerses rex asie proposuit sub-
iugare totam greciam et precipue athenas et congregato exercitu innumerabili ita quod tota machina
timebat eum totum mare classibus implevit et terram peditibus et fecit pontem in mari ellespo-
to qui venit transire per tinophilas que erant quedam fauces in introitu grecie et lacedemonenses mise-
runt illuc leonidam cum trecentis militibus et themistodes missus est ab atheniensibus cum totidem
equitibus. Sz tamen hic sciendum quod inde iste autor discordat cum paulo orosio qui scribit quod fuerunt sexcenta
milites. sz solum quod iste autor de trecentis tantum qui erant sub leonida et totidem super quod erant sub
themistode duce atheniensi qui ambo duces apposuerunt se in tinophilis xerse et inde exercitum
quasi lepus turpiter fugatus est. Sz paulo post xerses transsumpto itinere venit iterum et cum pecunia corrupit
incolas quos leonidas posuerat in custodia cuiusdam passus. Sz finaliter leonidas videns quod
xerses transivit corruptis habitatoribus adoratus est suos milites ut viriliter bellarent. nam ex precepto
habuerunt victoriam contra xerse Et cum leonidas et themistodes cives essent in patriam et ambo
ob invidiam et propter magnanimitatem missi sunt in exilium ab civibus qui primo putaverunt se occidere qui
pervenerunt xersem transire et pugnavit ita viriliter quod licet maior pars ipsorum esset mortua tamen postea victoriam pre-
nota bene de ingratitudine | sto habuerunt in leonidas a lacedemonensibus et themistodes ab atheniensibus et propter hoc motus fuit
Socrates cum quidam cives athenarum qui invidebant istis volebant quod socrates daret sententiam contra istos
ut morerentur. Sz socrates noluit considerando victoriam habitam ab istis et et invidiam illorum de hoc tamen hic tractatur
in eo de ingratitudine et cetera

Chriadez Narrat fortitudinem alterius et primo premittit laude et fama 2o. exemplum ibi 2a qui
sanguine. pro intellectu huius scias quod quidam rex sive dux tercasitum illius civitatis que dice-
batur erecta inter athenas et lacedemonam cum qua civitate venit contra lacedemone
sum et cum venissent ad aggressum cum hostibus iam sternat hostes et sauciatus fuit ad necem tunc
fedavit digitum suum in sanguine et scripsit in scuto vicissem si vixissem. lacedemonenses fuerunt
victores. Sed cum illud scutum portatum esset in urbem erecta erectam fecerunt festum honorando
scutum illud. Narrat tamen quidam cronice antique quod iste fuit dux lacedemonensium cum esset in bel-
lo percussus et ad necem ab illis populis thetum et tunc in scuto cum sanguine scripsit leges quas
imposuisset populo illius civitatis si vixisset. hoc narrat cronice antique. alii dicunt quod scripsit
vicissem si vixissem quia accepit non thebaz victoria quando ipse erat prelatus utrique bonum est
Sed tamen lacedemonenses fuerunt victores et habuerunt victoriam et tulerunt hoc scutum et illam
urbem cum leticia et ex theatro videndo leges quas imposuit qua attres erat in sa-
cratissimo templo illius ducis honoraverunt cum leticia illud scutum quod scutum fuit expositum in ci-
vitate et ibi fuit maxima fama de illo scuto

Excellentissimos. Narrat fortitudinem alterius ducis. pro cuius intellectu est sciendum quod thebani habebant
bellum cum lacedemonensibus qui volebant totam gentem sub eorum ducatu. Unde epami-
nundas rex thebanorum ita viriliter pugnavit contra lacedemonenses quod abstulit eis duas
civitates scilicet leuctra et mantinea. Deinde inter istas civitates fuit maximum prelium et cum fere iste rex
transisset lacedemonenses prostrati fuerunt ad necem vivaslancea tamen sui quilitodes fuerunt
ita ipsi et multum dolebant. tunc rex petiit si suum scutum esset salvum et si hostes essent
salvi vel victi et sibi quod ita sed non a pluribus volebat ne sibi diceret medianti Sed quia ex ista
villa plebs timebat thebani condolebant. Tunc rex dixit quod eligebat bene plenus illas
duas civitates quas subiugaverat et exhibuerat gentem a domino malo lacedemonensium et
ipse redegit unum gentem totam apud thebas et illius cum dedat afflictum lacedemonensibus
dixit iste et educta hasta moritur

Tunc teramenes. Describit fortitudinem alterius. pro quo scias quod olim quidam rex nomine Alci-
biades ...

ita quod mala multa prestabant ... principes ... non potuit is-
te sene ducatum istius regni fecerunt ... et trucidaverunt istum et xxx principes as-
sumpserunt dominium et ... ducabatur expoliando omnes cives et de istis loquebatur ...
... non enim regere ... athenensium quoddam imperio xxx tiran-
norum subiecte. Sed unus erat rex et unus erat ducis qui ... et non de expulsione
et tunc Teramenes ... homo videns istos xxx tunc loquebatur ipsis conquerendo de ista
servitute istorum ... eos quod ipsis non debet sufficere quod ... ad annos tirannorum
et ... in carceribus et datum est ... quod ... de eo ... quod sufficie-
bat ad eius mortem dixit ... ut ferret ... quod illum propinavit mortem
... quia ... dies ... istos et ... fuit ... cum
omnibus sociis et ... teramenes ... fugerunt et mo-
verunt thebas ... exercitu. Sed ... principi-
que fecerat ... et ... et omnes ... in urbe ... sunt ... post-
postmodum

Vincarnio ... Describit alium fortitudinem et ... quod primo ... exemplum ibi 2a ... pro
scias quod cum scipio minor ... cartaginem ... civitatem ... et ob-
sedit civitatem. Et causa fuit quod ... dederunt auxilium cartaginensibus et stetit
obsidione per viii annos finaliter ... eos fame deficere et languere ... theogenes
dux qui videbat ... noluit ut ... urbis et primo ... domos suas
que erant ... illa civitate. Deinde precepit ... ut ... et quoque videbat
... sibi caput et deinde ... in igne. Et finaliter ... omnes cives ad in-
... et ... ipse non ... et ... se in igne ... vel ...
ad subdicionem romanorum et primo ... totam civitatem. Et ... romani intraverunt civitatem
illam victoriam ut opes habuerunt quia cives mortui et opes ... erant a civibus

Eni ut eque. Describit fortitudinem aliam et primo ... 2o exemplum ... ut eque ... erat civi-
tas ... pro cuius intellectu scias. quod cum scipio minor ... cartaginenses ... qui non
valebant amplius resistere. tunc asdrubal fecit fedus cum scipione de evasione sua
cum multis militibus et tunc ... de uxore et de filiis ... quia non ... fuit ... de causa
... quod quedam mulier ... regine crudeliter ... tunc ipsa cepit filios ... sponte move-
bant et cum ipsis ... se in igne in conspectu viri. Sed scipio voluit ... Et
dicit titus livius quod cartago arsit per xvii diebus et ... cartaginenses qui ... civitatem
... urbem et non romani ita quod romani intrantes illas opes habuerunt et non fuerunt
... qui incenderunt ipsam. Et sic patet quod prima regina ... dido ... interfecit ... se
Et sic ... de ultima regina cartaginis

Ulicis fortissimus. Describit ... ultimum huius capituli et primo ... 2o fortitudinem declarat ... conclud-
ibi ... Cum pestifera ibi 2a ... alti. pro cuius intellectu est sciendum quod ... tirannus siracusanus
de quo ... in primo libro ... de neglecta religione ita ... ducabatur quod cives in-
surrexerunt contra ipsum et omnes aulicos cum ipso trucidaverunt et ... quedam puella armonia

Sed siracusani timentes ne generaret aliquos filios ex ea qui essent simul tiranni persequebantur ipsam et cum venissent ad eam domum ubi puella latebat tunc nutrix illius puelle induit aliam puellam similem illi vestibus regalibus tunc occisores advenientes credentes ipsam esse filiam regis trucidaverunt ipsam que patienter sustinuit. Sed armonia exclamasset ut diceret sibi non invenies fidelitatem illius noluit potius ipsa mori et manifestavit se esse filiam regis tunc trucidata fuit et sic ambe receperunt mortem. Et auctor hic primo narrat fortitudinem illius puelle simul filie tiranni in vestibus et 2o narrat fortitudinem armonie

Circa hoc capitulum 2m de fortitudine est sciendum quod fortitudo dicitur una cardinalis. Sunt autem quatuor virtutes cardinales. Dicit enim Albertus magnus quod iste dicuntur quatuor virtutes cardinales in quibus velut in cardinibus totus involvitur mundus. Sicut enim notatur introitus domus cardinibus hostiorum in quibus ianua revolvitur et sic etiam quatuor homo dicitur simpliciter moralis bonus. Triplex est bonum scilicet delectabile utile et honestum. Sed triplex malum est oppositum scilicet triste nocivum et inhonestum sive culpabile. Constat quod nullus homo dicitur bonus et moralis nisi preferat bonum honestum bono utili et delectabili bono. Propter hoc quatuor virtutes cardinales que reddunt hominem simpliciter bonum dicuntur. Fortior una est firmans hominem ad prefendum bonum honestum et bonum utili bono et iustitia. 2a non est firmans hominem ut bonum utile preferat bono delectabili et hec est temperantia. 3a firmat hominem ne propter tristicias corporales in periculis imminentibus perdat bonum virtutis et incurrat malum culpe et hec est fortitudo. 4a est prudentia que preferre bonum est necessaria quia sine ea non potest esse rectitudo appetitus. Ipsa enim est omnis regula virtutum moralium et omnes 3es alie in ea conveniunt et ut patet 3o ethicorum. Non est opus bonum nisi sit quod conservat rectum bonum quem nullus aliud est nisi prudentia vel actus eius non enim quis cognosceret quid iustum et quod temperatum esset et in quo consisteret fortitudo nisi mediante prudentia in qua fundantur. Item iste virtutes cardinales illis sunt conditiones ad invicem quod per se ipsam et alias 3es defendit propter vitia et passiones eis oppositas verbi gratia. Mulier coniugata temperata potest quadrupliciter de adulterio committendo. Primo per blanditias et lascivias et alias huiusmodi delectationes inclinantes ad libidinem et ab hac temperantia defendat se per temperantiam que vanas delectationes contempnit. Secundo propter temperata per fortitudinem ut sequens est ubi adversa afficit et videtur per non solum assentire sed non propter hoc moveatur ad adulterium tunc talis fortitudo potest iuncto temperantia. Tercio potest temperata per iustitiam cum adulter sibi multa promittit et largitur et ab istis se dicta defendit quia talis venditio esset iniusta precipue in ecclesia contra plate. Quarto non propter temperata per falsas persuasiones quibus ostendit quod eius vir est adulter. Vel si diceret frangenti fidem fides frangatur eidem. Sed maritus tuus fidem fregit adulterando propter quod frangas. Et ab hac temperantia mulier defendat se per prudentiam quia quamvis alter male agat propter hoc tu non debes male agere quia contrarius est et similia exempla possunt in similibus scilicet de defensione aliarum virtutum nam temperata potest homo ut aggrediatur vel non expectet pericula pro quodam ex timore tristitie corporalis et ex timore mortis et ab hiis nos defendit fortitudo. Secundo ex defectu ad delectationes corporales et hoc quia semper vult habere cibaria delicata et sic tendit se ad loca quieta ubi habebit ista vel quia amasia cum suo fovendo amplexibus magis quam vult presencie solam relinquere et ab hoc nos defendit temperantia. 3o per promissiones et munera ut si non pugnes ad bellum vel ad quintes tale plus lucrabis et ab hoc nos defendit iustitia que persuadet ne bona utilia preponantur bonis virtutis. Quarto per falsas persuasiones scilicet persuadendo talia non aggredi pericula aut non expectare pericula talia persuadendo que ad infamiam tendunt quamvis de recti virtute tendant ad laudem et ab hoc nos defendit prudentia. Et sic patet quod una auctoritas est illa que dicit. Virtus nulla potest nisi gemmas habeat virtutes. Sciendum quod fortitudo equivoce dicitur. Uno modo dicitur fortitudo corporis que idem est quod robur. Robur autem ut dicitur primo rethoricorum est potentia movendi alium et ista non est virtus moralis cum sit dispositio corporalis et a natura proveniens ex bonitate humorum et dimictione ossium. Alio modo dicitur fortitudo animi et hec animi quo quis se habet contra timores et audacias que in bellicis periculis sunt ut habetur 3o ethicorum et hec fortitudo animi videtur esse data ad similitudinem fortitudinis corporalis que est in posse alium movere et in posse sustinere quamvis fortitudo animi est in aggrediendo bene et sustinendo terribilia et pericula cum fortitudo animi multum confert audacia que est posse appetitus irascibilis et inclinans ad excessum vel aggressum terribilium scilicet in agendo et fugiendo terribilia contingit aliquem excedere et aliquando deficere et utrobique male et vituperose. Nam si quis pro modico aggrederetur x homines fortes et armatos et ita se exponeret morti ipse esset multum vituperabilis. Eodem modo de defectu in fugiendo nam si decem homines fortes et armati vellent unum invadere ad mortem et ipse absque damno atque vindicta alterius posset fugiendo intrare castrum vel se salvare quare si non fugeret ipse esset vituperabilis. Quia tamen ratio non dictaret quod homo bonus qui potest rei publice prodesse vellet pro modico amittere vitam. Similiter declaratur de excessu in timendo et fugiendo nam si centum homines essent in castro et alii sex venirent ad invadendum eos maxima esset absurditas si isti fugerent a castro quia faciliter poterant defendere et dimittere castrum capi et suos pueros trucidari et suis se possessionibus expoliari. Similiter est de defectu in aggrediendo si milites centum centum habentes stipendia pro defensione civitatis et viderent inimicos capere et portare spolia civitatis tunc isti essent mali et vituperabiles si non invaderent illos et patet quod in invadendo in fugiendo in timendo in expectando est dare medium bonum. Ergo fortitudo est virtus moralis que est habitus electivus in climatis ad tenendum medium laudabile. Unde secundum Tullium in officiis fortitudo est periculorum considerata susceptio et laborum perpessio etc. Adhuc autem quod fortitudo sit virtus cardinalis primo quia facies operum

quod est omnem virtutis opus perpendens eligibile et propter se opus eligatur quia illud est simpliciter intellectivus et quod eligens eligat propter honestatem et bonitatem ipsius operis. Secundum scilicet significatur quod agat delectabiliter. Unde primo ethicorum dicitur quod ille non est bonus qui non gaudet bonis operibus. Ex quo sequitur quod illi non sunt fortes qui terribilia aggrediuntur propter honores exteriores adipiscendos excitiores aut propter intolerabilia evitanda aut dampna evitanda quia in talibus non eligitur opus ipsius fortitudinis propter finem virtutis efficiendo aut militum non pugnatum propter finem non est similiter. Cum milites bellant audacter solum propter fiduciam quam sperant esse fortiores eo quod per eandem artem perceperunt exercitium periculi quod cum arte sua non sperant esse fortiores fugiunt et hoc contingit quia non statuunt sibi finem virtutis sed solum lucrum vel honorem exteriorem. Item sciendum quod si miles bellat fortiter et intendat ad finem lucri vel glorie non bellat ex prudentia sed ex arte. Cum prudentia sit virtus et sibi finem virtutis statuat. Ars enim est recta ratio eligibilium factibilium, prudentia est eligibile et agibile ut patet in sexto ethicorum. Ars enim docet quomodo et per que media opus perficiendum possit citius et facilius et minoribus expensis et cum minori periculo consummari et per que media opus consummatum erit sed melius et perfectius. Vel aut intendit se ars utrum opus ordinetur ad finem bonum vel malum. Dominus enim ita bona scit facere domum insipiens propter lucrum huiusmodi sicut propter dei honorem. Sed prudentia sibi statuit optimum finem et docet omne opus in illum finem dirigere et eligere modum et talia media in opere suo eligere in quibus honestatis semper servata possit melius opus suum in finem statuere bonitatem et virtutis dirigere. Ex quibus sequitur quod mercatores, sutores et alii artifices et legiste medici nullo sunt prudentes quia non ad finem virtutis operantur que agunt sed vel ad lucrum vel ad laudem extrinsecam. Et ideo dicitur de talibus quod sunt prudentes seu insipientes quamvis sint boni artifices in artibus eorum. Sed non sequitur iste est bonus artifex ergo bonus quia in prima denotatur bonitas artis in secunda bonitas anime et una non sequitur ad reliquam. Et hec de secundo capitulo sufficiant. Ad placitum aut predictorum est auctoritas philosophi 6o ethicorum que dicit manifestum autem quod impossibile est esse prudentem non existente bono ex quo sequitur verum quod conclusum est.

e Gregius miroris hoc est enim 2m de effectu ipsius fortitudinis, videlicet de patiendo et dominando per quem primo premittit ondendo causam commendationis 2o exemplum ibi 2a Mucius enim item primum in de quia primo tangit eius precedens 2o sequens ibi 3a pacientia sextus quam ponit. Sciendum notat quod ponit patienciam post fortitudinem quia fortitudo est tamquam causa, pacientia tamquam effectus. Fortitudo est tamquam genus et totum, sed pacientia est tamquam pars quia fortitudo est in agendo et patiendo et in aliis, sed pacientia est solummodo in sustinendo. Mucius enim hic. Postquam premisit causam commendationis in hac parte exemplum et dominum in quo dicit primo ponit exemplum. Sic exercitat ab amplitudine dominationis exemplorum romanorum. Item primo ponit exemplum esse quemdam fortem. Pertinet huius primum exemplum est sciendum quod expulso tarquinio superbo. Porsenna rex etruscorum et proprie clusii ubi erat tunc caput tuscie in simul cum tarquinio venit cum exercitu contra romam et sic non fuisset oratius cocles ut dictum est in primo capitulo de fortitudinis cepisset romam. Et cum iam in mente ut pax aliquid valeret romanis tunc scevola et trecenti iuvenes fecerunt coniurationem pro salute patrie se ponere ad mortem ut interficerent porsennam quorum unus dictus mutius clam intravit tunc porsenna sacrificabat cum suo cancellario ut ad literam dicit titus livius mactabat pecuniam causa dandi stipendariis tunc iste non cognoscendo regem non audebat interrogare ne cognosceretur et percussit cancellarium qui erat et indutus purpura similiter cum rege regendo illum fore regem et occidit ipsum tunc sublevatus fuit tumultus et statim captus est. Sed mutius non cognoscens se errasse in regem imposuit manum igni et tam diu cremavit quod rex admirans hoc precepit militibus ne interficerent illum quia plus volebat scire causam huius et ipse postulavit mutium quare sic faciebat qui videt quia fuerat deceptus et confessus quod erant trecenti iuvenes qui coniuraverant pro morte sua. Tunc porsenna misit eum romam et recessit ab obsidione et voluit deinceps esse amicus romanorum et sic tarquinius inimicus amisit magis spem intrandi romam et mutatum est nomen mutius scevola propter honorem quam gessisset bello et numquam fuit liber ex bello se vola quasi sine vola vel scevola pro sinistra vel scindes vola et ab eo omnes descendentes vocati sunt scevola.

f Pompei desidet 2m exemplum primum intus sciendum quod athalus rex asie fuit amicus romanorum et dum decessit reliquit eis regnum asie romanis tunc quidam tiranni occupaverunt ita quod romani miserunt pompeium qui tunc iuvenis erat cum legatione et exercitu sed ut depelleret illos tirannos et cum pervenisset in asiam tunc agentius rex unius urbis agile dasica dictus coram rege tunc quidam vulgari dixerunt pompeio quod rex intendebat ipsum ponere ad tortura pompeium et posuit digitum unum facti et totum cremabat fumigaciones ipsi lesit regi qui rex admonuit pompeium interrogando cum huius quoniam expressit eam quod sicut erat paciens et remanet tormentas cogi possit ad revelandum secreta propter quod rex voluit habere amiciciam romanorum. Sciebat enim pompeius quod secreta non debebat publicare quia non

debebant ire extra curiam senatus ne cives scirent secreta illa sed solum senatus et ad ipsum pertinebat
Adire plura. Hic terminat se ad externa et primo excusat se ab ampliori recitatione exemplorum romanorum ponit exempla externa ibi Vetusta. Et non narrat plura exempla romana propter non deveniunt ad paciam quam aliqui habuerunt in civili bello sed solum de istis duo quae non contingunt in ... rore reipublice. Vetusta posita extra romanis in hac parte autor facit transitum ad externa et primo ponit paciam cuiusdam pueri. 2º collaudat eam ibi 2ª Si hunc. Iste primo comparat sacrificandi ... mores quos servabant macedones. Erat enim ritus talis ut sacrificio adessent pueri nobilissimi. Et cum sacrificaret Allexander tunc carbo cecidit in brachium cuiusdam pueri nobilissimi qui inter alios pueros Allexandro serviebat in quo mirabilis pacientia fuit ut patet in textu.
Ex illa. In hac parte pertractat de pacia que procedit a sciencia et primo commendat philosophiam que facit homines fortiores quam bella et hic dolor et incisi faciunt homines pacientes in ... quo ad philosophiam Incipiam. Hic ostendit a quo vult incipere. Pro cuius intellectu scias quod iste Zeno de Elide civitate Arcadie semper percipiebat paciam instruendo iuvenes ut essent pacientes et cum sentiret quod Falaris rex Agrigenti civitatis Sicilie aspere dominabatur recessit de patria et venit ad eum ut moneret ipsum a crudelitate et induceret ad clemenciam et cepit familiaritatem cum ipso et dulcibus verbis persuadebat ut desisteret ab iniusticia et cum non valeret recessit ab eo et ibat per civitatem animando iuvenes ut insurgerent contra tirannum incitando ipsos de iniuria et tunc fecit quod fere totum populum concitavit quod cum venisset ad noticiam Phallaris fecit eum capi et poni ad torturam qui expressit tunc amicos tiranni fuisse principes coniuracionis quos tirannus trucidari fecit sic Zeno adortatus est populum ut insurgeret contra tirannum quia tirannus non habebat defensores eo quod amici sui iam essent mortui tunc populus animatus a Zenone Phallarem lapidavit
Eiusdem nominis. Describit aliud exemplum consimile. Pro quo scias quod alter etiam vocatus est Zeno ... et persuasit Elearco qui sevissime dominabatur ut compesceret sevicia. Erat enim iste Elearchus dux Archadie. Sed cum tirannus non cessaret cepit eum diffamare per cives quod cum venisset ad aures tiranni fecit ipsum poni ad torturam ut exprimeret consocios coniuracionis. Zeno dixit quod sciebat aliqua secreta que ad comoditatem tiranni spectabant sed volebat ea dicere in loco secreto. Tunc ductus est in locum secretum et obscurum et cum tirannus preberet aures propter audire secreta ipse momordit aures tiranni cum ipsos ... adesse putavit
Alius Anaxarcus. Aliud exemplum exponit. Pro quo scias quod ... eadem de causa Anaxarcus positus ad torturam comprimebat quidam tiranno ... qui minatus fuit sibi mandere linguam tunc ipse expuit linguam in ore tiranni commanducatam. Multorum aures. Comedat hanc linguam que correxat aures Allexandri erat enim ipse amicus Allexandri. Sed cum eum non posset removere a sevicia recessit ab eo ... quod Allexander cognoscebat eum facundum. Erat iste expertus in geometria astronomia philosophia et in omnibus aliis scienciis tamen maiorem famam obtinuit de abscisione in morte etc.
A Theodoro. Narrat paciam alterius philosophi qui cum non posset removere Ieronimum tirannum a principatu Athenarum a crudelitate concitabat populum contra ipsum. Tunc tirannus posuit ipsum ad torturam et fuit tam paciens quod prius substinuit frangi in suo dorso fidiculas id est cordas et virgas per funes extraxit fenestra ferrea ignita quam vellet aliquem consocium ... indicare et fuit satellitem fidelissimum tiranni et tirannus fecit suum fidelissimum occidi etc.
Per Indos. Narrat aliam paciam et dicit quod Indos id est orientales qui dicuntur ab Indo flumine illac labente quod sunt adeo pacientes quod nudi ducunt in frigore in Caucaso monte orientibus solis ... in cuius cacumine est frigus intensum quia ascendit super nubes et et inde transeunt calibus solis sed in planicie ubi ... calores solis
Illud tamen. Postquam dixit de pacia specialiter loquitur de illitterata. Pro quo intelligendum quod cum quidam preces Asstrum venit ad congressum unius cortis in temporibus cuius sunt barbari ... obligabatur esse domini interfecit interfectorem scilicet Astrubalem ducem Cartaginensem. Unus Astrubal fuit frater Hanibalis qui fuit mortuus a consule romano in Italia apud Methaurum ... Alter Astrubal frater Hanibalis alter fuit de successoribus Hanibalis qui fecit pactum cum Scipione cuius uxor precipitat se in ignem ut patet in ... Et potest dici quod iste fuit frater Hanibalis alter Astrubal fuit iste interfectus a servo qui fuit de predictorum prosapia et ille servus cum poneretur ad torturam tanta fuit pacia quod in tortura habuit paciam semper ... indicta Nec ergo hic commendat paciam dicendo quod pacia non venit ad superbos et non potius ad homines existentes in dignitate sed aliis quorum patet in sequenti etc. quod huius loco clari nati enaserunt etc.
Sciendum hic est 3º de pacia est considerandum utrum mors in aliquo casu a sapiente sit magis eligenda quam vita. Et hic cum pateat per philosophos predictos quod morte se exponebant amore virtutis. Et ... primo quod mors non sit eligenda quod de duobus malis minus malum sit eligendum sed fugere et salvare est minus malum ... minus malum est ubi pauciora bona amittuntur sed in fuga amittitur bonum virtutis et amittitur bonum ... et totum quam mors est terminus. Oppositum ... vide Ierom. ... fide cum per mortem ponatur felicitas consumatoria in alio seculo ut sequitur per suam mortem infideles ... et ... exaltaret et per fugam fideles ... et in tali casu mors est eligibilior quam vita perdendo

temporalem acquirit etiam et decora magno premio primo quia per unam fidem videtur magis esse eligen-
dum mori quam asequi commodum patriam morte. Sed restat dubium forcius si supponatur ullam esse
alteram vitam et non esse aliam felicitatem humanam nisi in hac vita sicut multi antiqui philosophi
senserunt et videtur quod tunc mors sit fugienda quia nulla est operacio virtutis que non sit felicitas
vel ad felicitatem ordinata. Sed mors destruit eam et terminat et igitur magis est amandum
proprium bonum quam alterum quia si non posset alia vita non potest alter saluare magis bonum quam
ipse perdidit primo sepissime viri fugiebant ab infidelibus. Tamen hiis non obstantibus assero
quod est magis eligendum mori quam aliqua maxima turpia committere ut occidere iniquum vel ex bello fugere
ubi ex tali fuga scilicet totius populi destructio et per mortem exspectationem saluaretur. Ad cuius de-
clarationem suppono quod aliqua mors est nociua et post talem mortem presupponatur quod omnia bona nature
et virtutis perdantur cum ponatur alia non haberi vita presupposito. Et quod vita bonis est ut de ypocritis
vita bonis aris non longe comparet fallax. Et sic non differt si primo moriatur in tali virtute a
morte secundo si prolonges vitam nisi propter elongationem et abbreviationem temporis quia sine mora ipsa sine
secunda moriatur perit omnia bona nature et virtutis perdes. Item scias quod quamvis quolibet bonum diuturnius
sit melius ceteris paribus tamen melius est bonum quod semper spem non potest ab illo inferiore excre-
di ceteris paribus propter eius maiorem durationem et diuturnitatem. Sic bos vel equus per annum est nobilior
et melior nobilitate nature quam lapis durans per centum annos. Sed homo durans per xx annos est
nobilior quam quicumque per centum annos. Tunc probatur propositum sic illud est preeligendum in quo magis
bonum acquiritur et minus bonum amittitur. Sed in tali morte virtuosa magis bonum acquiritur quam in fuga
acquiritur quia in fuga tali vituperosa acquiritur nichil aliud nisi prolongatio boni nature et bonum virtutis
amittitur. In exspectatione autem mortis bonum virtutis quod est in supremo actu fortitudinis non acquiritur
et solum prolongatio nature bonum amittitur bonum virtutis non sine bono nature est magis bonum quocumque tempore
pro quo quidem bonum nature sine bono virtutis nullo tempore sicut patet ex suppositione cum bonum virtutis superexcedat
perfectionem boni nature et sit specie distinctum a bono nature. Item possibile per se sic idem. Sicut scilicet sanitas
corporalis ad corpus ita bonitas virtutis ad animam et sicut egritudo corporalis ad corpus ita malicia
viciorum ad animam ut patet per Boetium in secundo de consolatione ubi loquitur in fine prose. Unde est enim aliud vi-
ciositas quam morbus animorum modo nullus qui ad solas dispositiones corporis aspiceret prius vellet
magna egritudine et magno dolore languere quam bona sanitate gaudere et letitiam presumi primo mi-
dez homines aliquos cum magno dolore sine egritudine patiuntur prius vellet tanto quam sic lon-
go tempore vivere ut similiter patet in posito ad totum quam sciens se morte vivere si delectum fatentur
preeligunt mortem citius quam talia supplicia pati. Et inde illud est quod tedet animam meam vite
mee ita ergo a simili homines virtuosi ad animam attendentes prius debent animam insignire virtu-
tibus licet modico tempore quam longo tempore viciis depravari. Si videbatur tunc Tullius in libro suo de offi-
ciis inquit. Nemo enim esse iustus potest qui mortem qui egestatem qui exilium timet primo virtus est
perfectio nature dicimus sicut sine assequatur cito enim assequi et primo tempore vivere melius est quam longo tempore
durare et a suo fine frustrari. Ex hiis igitur patet quod tunc mors sit potius eligenda virtuose morien-
do quam turpiter presupposito non esse vitam animarum post resolutionem corporis. Igitur quid agere debemus cum
sciamus non vivere post mortem in vita beata primo mors affirmanda est et vita spernenda si temporis
sit vita viciosa et mors virtuosa ideo dicebat Apostolus cupio dissolui et cetera. Et per suppositiones
positas patet solutio ad rationes oppositas quod mors in tali casu quamvis omnia bona tollat tamen perit
est vita prolongatur in vicio quam tam sine in virtute postquam vita nostra fragilis est et modico
tempore duratura et non propter illud vite mortem intuisse adipiscens vita durabilem primo demum
moriens in fame et sine honore aliquo patria autem est per fortitudinis. Unde Tullius in sua re-
thorica inquit quod fortitudinis partes sunt magnificentia confidentia et perseverantia iste actus fortitudinis est
in aggrediendo et alter fortitudinis actus est in exspectando qui actus est principalior quam aggressio ut
patet per philosophum 3o Ethicorum. Sed talis exspectatio non videtur aliud esse nisi ipsa patientia de qua
loquitur in parte. Est enim triplex actus fortitudinis scilicet fuga exspectatio et aggressio. Sed fuga est
minus principalis actus ceteris duobus exspectatio est principalior actus aliis duobus quod mani-
feste patet quia sicut benefacere bonum puta liberaliter dare est virtuosius quam ~~benefacere malum~~ pati
quam liberaliter recipere ita per locum a contrario bene pati malum est virtuosius quam benefacere malum si fortiter
substinere est bene pati malum scilicet exercitium fortitudinis aut aggredi est benefacere malum inimicis.
Et sic patet quod fortitudo comparatur comparatione dationi liberalitatis et fortitudo aggressiva acceptioni. Sed est difficilius
semper est ars et virtus si difficilius est sustinere malum quam inferre. Ex quo sequitur quod
patientia est virtus satis commendanda in qua cognoscitur nec sapiens quam quidem in iniuria sibi
dicatur spiritus non ornat quia sit enim quod per tales est iniurias bonum virtutis in virtute sibi non
auferetur. Et hec de tercio capitulo dicta sufficiant.

Nemorabilia hoc exemplum enim de illis qui quamvis humili loco nati clari evaserunt et primo primitus
phestus 2o exemplum. Primum autem exemplum est de Tullio Hostilio qui fuit filius pastoris et cum
post mortem Pompilii et regis Romanorum Romani haberent bellum cum Sabinis et cum ve-
nirent ad congressum ille Tullius adeo se gessit quod fere ipse fuit causa totius victorie propter
quod fuit creatus rex Romanorum qui subito indixit bellum Albanis et dein duxit decem
... 2 inclitus sufferens rex Albanorum resistebat sed tandem fecerunt pactum quod totum
bellum committerent tribus Romanis et tribus Albanis Albani dederunt civitatem et cum oratum et

et istis sex venientibus ad conflictum albani interfecerunt duos romanos fratres et tercius simulavit fugam
et albani insequebantur ipsum quem interfecit alterum albanum inde eius mortem fratris insequebantur romanum
qui et simulavit fugam et cum approximaret se interfecit statim pro tercio et tercium subito
eum peremit. Et sic albani submissi sunt sub iugo romanorum propter victoriam oratii. Iste autem
oratius qui devicit istos tres curiatos cum rediret romam cum spoliis tunc soror eius
leticia venit ei obviam et cum inter spolia videret illius albani cum ipsa erat promissa in
uxorem cepit flere tunc frater interfecit ipsam propter quod captus fuit ipse et debebat decapitari
sed pater tamen fecit cum populo quod data est ei venia. Sed albani conquerebantur de rege propter eorum quod sic
commisit plus tercius et eos deduxit ad servitutem. Tunc rex propter quoniam curiam tractum
ipse fecit et rebelles et quietavit duos populos contra romanos scilicet vehientanos et fidenates tunc
tullius motu exercitum precepit contra istos populos et sic solus ipse consistebat cum his exercitibus. Sed rex
albanorum cum adhuc non detexisset se aperte contra romanos ascendit quendam collem simulatorie
quia timebat et ascendit collem quendam causa videndi cui faveret fortuna et cum
victore se volebat tenere. Tullius dixit suis quod rex albanorum veniebat in cornu auxilii
causa vallandi romanos qui sumpserunt audaciam et fugerunt confixerunt hostes postea
die rex albanorum venit fugiendo victoriam de leticia habita. Sed tullius cognoscens fraude
eius fecit ipsum capi et alligari inter equos unum una tibiarum alium alia alterum brachium et et sic
laniatus est deinde funditus delevit albam et albanos duxit romam et sic duplicavit regnum
romanorum quia tamen erat imperium romanorum contra albanos Et senectus dedita honoribus
quia romanorum inquam dederunt tantum obediencie atque alteri quietatem ipsi quia iste fuit belliger. Sed
numa pompilius non vacavit circa bella sed docuit romanos cultum deorum et mores et le-
ges sed quia romani erant belligeri dilexerunt tullium qui eos conduxit ad bella Verum tullius
hic comparatur et dicit quod tullius pervenit ad magna quia ad ipsum non est tamen mirandum quia cives romani
Sed isti qui sequuntur extranei et tamen effecti fuerunt reges romanorum Et hic totum habetur a titulo li-
mo libro primo ab urbe condita
r Arqui. Exemplum alium qui pervenit ad regni fastigium. Pro cuius intellectu est sciendum quod tarquinius qui
fuit filius cuiusdam mercatoris de corintho civitate grecie qui cum patre suo recessit inde
non valens resistere dominationi cuiusdam tiranni qui ibi dominabatur timendo ille accepit
divitias et primo in tusciam et deinde contulit se romam et cepit familiaritatem regis anci cum
divitiis suis et tamen quod cum rex ancus moreretur elegit istum in tutorem filiorum suorum quos tarquinius
tamen tempus occupavit regnum faciens complacere populo et tanaquil uxor regis anci que divina-
trix erat accepit istum in mensam quod audivit quod cum veniret romam aquila accepit ei galerum
et portavit in altum et deinde reposuit eum in capite suo ut habitum est in principio huius capituli de predi-
gis presumpsit quod iste debebat venire ad magnum statum iste tarquinius multa mala fecit hic urbe
augmentavit cultus deorum ultra quod fecerat numa pompilius vallavit civitatem et
fecit multas turres et adinvenit multos ludos et elegit centum patres conscriptos et romulus non
elegerat nisi xxxv et duplicavit ordinem equestrem et devicit sabinos et latinos
Et in tullio alimento etc. pro quo sciendum quod dictus tarquinius obtinuisset victoriam contra latinos
inter alias captivas ductas fuit una in domum suam que peperit puerum scilicet tullium servium natum
ex serva et cum iaceret in cunis quedam flamma circumdedit caput eius ut dictum fuit
etc. de auguriis. Tanaquil que erat divinatrix presumpsit quod iste debebat venire ad magnum statum
et cum esset adulte etatis videbatur industrius. Tanaquil tamen cum tarquino fecit quod ei in uxorem
filiam dedit et sic habebatur tamquam filius regis. Postea filii anci interfecerunt istum tarquinium
presumptum sed tanaquil fingens tarquinium percussum adhuc non fore mortuum regnavit populus ut
eligerent tullium servium in regem quia erat de voluntate et de consensu tarquini et sic fuit servus qui
habuit imperium xxv annis Et ter habuit triumphum ex victoria habita et quater lustrum
quater fecit solempnitate festiva de quinquennio in quinquennium et post mortem sua romani posuerunt
statuam in capitolio in qua erat scriptum et sculptum quod de servitute venit in regnum iste
tullius habuit duas filias quarum una copulata tarquino superbo qui crudelis erat et sua-
sit viro ut interficeret tullium ille tarquinius sic fecit inter in capitolio et invenit tullium et
interfecit filia audiens mortem patris ivit ad videndum et cum dicebatur ut ne transiret per quandam
stratam quia ibi iacebat pater mortuus ista voluit ire et transire per corpus et totum fecit
lacerari pedibus equorum ut narratur etc. de crudelitate
m Pro quoque gradu. Postquam recitavit de illis qui humili loco nati venerunt ad regni regimen
hic describit de illis qui humili loco nati ascenderunt ad consulatum et primo narrat de varro
cuius pater fuit carnifex tabina id est tentorium ex tabulis et quod tentorium nam pater erat ita
pauper quod non habebat medium domum sed quoddam tentorium quod poterat portari cum habebat necesse
Vero cum hanibal dedisset conflictum romanis in italia et vires romane essent debilitate propterea romani
videntes aliqualem probitatem in isto varro dederunt ei consulatum Et hic primo ostendit quomodo ex vili
prosapia ascendit ad consulatum secundo ostendit famosus fortune et mirum facit sicut intendit famosus ostendit
quia primo fortuna deduxit ipsum ad consulatum secundo dedit ei in socium paulum emilium avum scipi-
onis minoris qui fuit tante probitatis secundo quia ex sua culpa commissum fuerat bellum apud can-
nas id est opidum apulee et paulus ibi peremptus est et ipse evasit in quo bello fuerunt trun-
cata xl milia romanorum nam isti duo consules successerunt fabio maximo qui tardavit
hanibalem numquam volendo secum pugnare et ita precepit istis quod facerent ut non venirent
ad conflictum sed differrent non pugnando. Sed in prima varrone volendo se abstinere a bello

commissum est bellum quantum favore concedit sibi fortuna quam benigne fuit recepta Rome cum
mercenarios penam et et fortuna concedit, extorsit per unum a Romanis dictatura semper in perpetuum quod
consulibus Romani sed timore dederunt. Narratur in de Varrone quod videns quod sua culpa tot Romani per
empti erant misit totondit genobida et missis voluit sedere in comedendo et et Romani non
luerunt dare sibi ullo modo officia que ipse expendiant hac de causa
n Onde Torquatus s. ruber fuit romanus sed magnus qui dederunt consulatum isti cum pletura eorum
dictaverunt quod nullus haberet dignitatem nisi esset civis. Sed tamen dare consulatum iste fuit utilius
quam dare Varroni et propterea scias quod cum quidam conveniunt venissent ad gratiam Romanam et
isto filio suo Marco per penam qui ibat cum Romanis quando ibant in expeditionem et bellum exercebat
mirabilem fortem propter quod cum esset mortuus Crassus qui venerat contra Aristonicum occupante
regnum Parthie dimissum Romanis ab Atalo rege videns plebs istius repente eum elegerunt ipsum
consulem propter festinantiam quam habuit victoriam ex Aristonico. Et Curionem, consulem ipse et philadelphum
in vita sua et in morte sua suus honor fuit effossatus lege Papiana, data ab illo iudice
Papia, qui fecit legem quod nullus possit civis haberet dignitatem et propterea istius post mortem filii quod filius
habuit consulatum ascendat ad superba et petebat dignitates in capitolio sicut alii cives
tunc iudex dedit sententiam contra istum eam quod habuit repulsam et isto modo effossatus fuit honor
Marci perpetuus filii sui
11 Da cui nõ porti Catonis. qui de domo Portia valde ignobili fuit apud Tusculanos in
qua videlicet scientiis effectus homo fuit scientificus et excellens omnibus suis Romanis
audientes publice sua duxerunt eum Romam dando sibi dignitates et divitias ut possit vivere
qui fecit librum de disciplina militari Romanis propter quod Romani ingeniosi in bello facti sunt
et augmentaverunt maiestatem senatus suis disciplinis et ab ipso reddita est illa familia Por-
tia et ab ipso descendit Cato Uticensis qui fuit suus nepos. Est tamen dubium quis istorum
fuit ingeniosior. propterea scias quod primus fuit magis eruditus in scriptis. Sed in omnibus rebus
finaliter primus de quo dicit Augustinus quod quantomagis fugiebat Cato gloriam tanto magis gloria
insequebatur ipsum Catonem
Ed un Romanus. hic est secunda pars principalis capituli in qua tangit ad exemplum et scribit de
Sorte qui natus extitit que solebat esse famula parentum et pre lapidata et ve-
ad tantam dignitatem propter scientiam quia extimatus fuit sapientior homo mundi et et ab Ap-
pollinem unum cum Athenienses peterent Appollinem quis esset sapientior homo mundi dixit Appollo fore Sor-
tem. Nam tunc Dat causam quare pervenit ad tantam gloriam quia cum videret multos eruditos
et errantes in disputationibus loycalibus et in astronomia et in phisica naturali ipse reduxit suum animum
vilipendendo istam doctrinam et natam solum ad phisicam moralem Et ipse primo invenit phisicam mora-
lem adhuc ut tenuti moraliter inheramus virtutibus et fugiamus vitia quia per virtutes venimus ad conse-
cutionem summi boni et ipse fecit ethicam. Si vita hic laudat ipsum dicendo ipsum optimum virum vite si vita
consideretur ipse, non considerando bona fortune quia ipse fuit fuit pauper et propter magnum studi-
um exstabat
4 Vidi Euripedes. ponit aliud exemplum s. de Euripide qui fuit optimus et famosior poeta grece
qui composuit tragedias ex quibus consecutus fuit magna fama. Et demostenes qui
fuit fons eloquentie apud Grecos patres ipsorum propter vilitate non fuerunt cogniti mater
Euripedis vendebat olera et pater Demostenis cultellos unde de istis duobus loquitur antiqua
cronica quod Euripes fuit excellentissimus poeta et Demostenes eloquentissimus
Ubi potest esse sciendum quod cum pene ex infimo loco nati ascenderunt ad alta quod hic non
contingit eis nisi labores sufferendo et angustias quas morales ille non volatur ad aliis delicias
Expedit ergo quemlibet volentem in sublime statum pervenire labores pati et virtuosa exercere quam
otio et quiete et dormiendo et aliis delicatis acquirendo in fama et statum amplius non vult ascende-
re sed similiter Dante. Omai figliuol quenche tu te spoltri; disse el maestro che giacendo in piuma
in fama non se vien ne sotto coltre. Et adhuc constat nobis auctoritate philosophi 2o ethicorum qui ingit quod virtus et
ars in medio consistunt summe autem et attingere est difficile Et sic patet quod cum difficilibus consistit ars
et virtus tamen rebus eis quelevit agitur fama non consequitur sed potius in difficilioribus et rebus ardu-
is sectantur honores. Verumtamen in operibus virtuosis peragendis nobis difficultas insurgit ex parte
materie circa quam operatur sicut in fortitudine esset difficile actus fortis contrarior excedere vel beneficia
prolargiri et consimilia aliquando proveniunt difficultas minor et explicatur sicut causa gerunt ex parte
mea ad aliquid virtuosum peragendum sicut intellectus appetitus et organa corporalia que gerunt
ad opera virtuosa possunt insurgere difficultas ex parte appetitus s. ex eo quod non habet ad istam operationem
inclinationem sicut est difficile temperata voluntate recede propter contraria assuefactionem in vi-
tiis habita et quia in temperantia habituatus non erat. 2o difficultas insurgit ex parte intellectus s. per
non habere scientiam rei peragende virtuose vel propter difficultatem tenere scientiam bene agendi agende
3o difficultas insurgit ex parte membrorum corporalium quia ex huiusmodi operationum exercitio membra
lassantur vel quia non sunt in huiusmodi operatione assueti. Ex quibus infero quod virtutes et opera
magnalia exercere est nobis difficultas si non habeamus artem vel exercitium in eis rebus. 2o infero quod
eadem efficiuntur nobis facilia per artem et virtute hic patet in artibus mechanicis quia primum
texere est difficile non habenti artem quia medium ignorat et eius membra cito relaxantur. Sed
textori hic non est difficile quia scit medium et habet membra aptata adhuc per assuetudinem Sic
actus temperantie difficilis est in intemperato propter inclinationem ad actum oppositum et quia difficile propter
temperantiam consequitur sed temperato est facilior actus temperantie quia medium cognoscit et adipiscitur in actibus

ipsam iram virtute et non ad actum oppositum. Ex quibus hoc documentum elicitur ut te assuescas bonis operibus quia licet ea detestabiliter agere et sine flabore fame assequeris. Unde tullius in iiii° rethorice optima vita eligenda consuetudo autem faciet eam iocundam cum virtuosa facilius sunt bona opera quam mala propter assuetudinem tunc per agendo quod est contra consuetudinem est opera fama et honore adipiscetur consuetis autem in malis si sequi vult quod est delectabile et contra infamis efficeretur et de pessimo consequeretur hic tibi declaro unico exemplo si assuescas si in litterarum studiis tibi contrarium et dulce est stude et ex hoc laudis premia sectaberis et prima Ex hoc autem si in viciis assuetus studium tibi erit ingratum et difficile quod ex difficultate aliquid imitando huius assuetus primo eris vilis et abiectus reputaberis. ideo genido mihi sincerum Boecium in 3° de consolatione adulescenti ego iniqua voluntate virtutes humiles preces in excelsa porrigite que cum recte sunt inefficaces esse non possunt Et hec de iiiio eo dicta sufficiant etc.

q Vnde similius monstro hoc est in causa de illis qui degenerant a parentibus claris. Unde hic est primum exemplum quod similius monstro id est preter naturam quia naturaliter pater si est bonus et filius debet esse bonus ideo est naturam est si est per contrarium Nam Scipio maior missus fuit ad fratrem scilicet ad lucium scipionem qui bellabat cum anthiocho plegato quia maior scipio duxit secum filium cum filio cum quia de nobili progenie assignata fuit una pro exactus qui deinde obviam qui ubi sedebat vulitibus anthiochi et tempus se genus promisit se capi non bellando et supplicavit anthiocho ut remitteret sibi vitam unde habet et in fine et liberum qualiter antiochus remisit sapionem propter maiestatem suam

deinde ponitur exemplum de eodem qui cum vellet impetrare preturam induit se veste alba et aceruus quod fuerat notus ferrum prius et induit se quod erat consuetudo volentibus impetrare istam dignitatem et induebantur vestibus albis addendum quod debebant esse puri et boni in officio pretorie iudicialis officii. Erant autem pretores iudices vices apud quos lites vsabant et cum isti intraverunt campum martium ubi dabatur comitia romani cognoscentes vicia sapionis filii accerio nomine ciceius dedit dignitatem patris. Sed ceterius tamquam sapiens nolens se de muneribus patris gessit dignitatem filius scipionis Et dicitur hic paragraphus in de pro qui cum prima parte ostendit quod adeptus est dignitatem non sua bonitate sed intuitu alieno. secundo ostendit quid fecerit terminum consanguinei eius ipsum quia cognoscendo sua vicia noluit quod unquam ascenderet ad tribunal ut redderet iura et accepit ei anulum in quo erat sculptum caput patris. Dicit hic exclamat de Crucias tenebras. i. quam improbitatem filii nasci fulmine a ex splendore patris passi sunt

a Ge. ostendit aliud exemplum et primo ostendit de dedecus quod receperunt degeneres secundo ostendit quomodo non convenerunt cum patribus. inter secundus quod fabius maximus dictus allobrogicus et quia devicit burgundiones Et dicitur ab aleos hoc est alienum et brogos quod est fides quia illi alienati fuerant a fide quia multis oppositi et divini fuerunt. Sed fabius subiugavit eos post cuius mortem remansit filius vocatus eodem nomine qui viciosissimus erat propter quod exercitus fuit a senatoribus quinto populo pretore ut fuerat ipsum bonis patrimoniis extimans indignum quod diviniae assistere tam honorabilis sic profligari etc.

p Ostendit post primo exemplum patris in vicys secundo filii ibi 2a quorum secundo postea quidicioes filii ibi 2a mortem primum cuius dicit satis quod clodius pulcer fuit adeo iuris pulcritatis ita quod devenit ad tantam dignitatem propter virtutes quod effectus est pretor. Deinde degenerabat degeneravit inclinando se ad vicia. Nam scipio que est proprie armatura militis i. ornamenta ipsius adhesit stole i. vesti mulierum que longa est usque ad talaria sine pedes fulminare metis quorum scilicet clody et fulminatus filius eius pulcri qui sicut patri contrariant filium i. duplum. ita tunc vacavit luxurie quod perfusus vallis suum corpus est consumpta menstruando ita quod decessit. Alii exponunt comedendo omasum sive ad amorem pora suffocatus est etc.

, Am quibus. Ostendit ortensius quo inquam aliquis alius fuit excellentior orator post ciceronem apud romanos collaudando bonos et deprimendo vicia et tamen suus nepos ortesinus duxit vitam in honore scortorum et adulterii in lingua prostitit i. stetit in lupanario pro precio quia cursus linguam quam exhibuerit in foro animadiditio invitat se a narratione talium continuando se ad sequentes tamen.

Utrum predicta est causa considerandum unde contingere possit quod plerumque vir bonus malum filium generat et hoc quia visum est in precedenti quod ex tam viris illustribus infames filii procreati sunt. In aliis autem animalibus ab homine videtur hoc nam quod genitum sit simile generanti sicut bos generatus est similis bovi generanti eum et capra similis capre genitrice et equus similis equo genito propter quod videmus procreatores equorum quod eligunt equum bonum qui equa supponat eum experientia proprium quod equus bonus bonum generat equum et canis aptus aucupationi eligitur ut generat cum canicula propter habere consimiles fetus. in specie autem humana non sic contingit cum pro plerumque invenitur prestantissimi filius nequam Causa huius diversitatis assignatur hic quia vir et mulier multis modis variis afficiuntur scilicet animam in actu et furore coitus varias ymaginationes ad quas quidem variationem variat sperma virtutem diversas recipiens impressiones et per quas embrio qui in efficitur et contingit diversis modis variari eo quod sperma et virtutem fuerunt in coitu ita filii generati ab ipsis disponuntur propter hoc tamen cavendum est ne aliquis coeat ad generandum tempore ire et tristicie et ultra ut tempore passionum animi et corporalium neque subito et cum furia quia propter hec non formati ex sapientibus fatui generantur. nam homo potest affici variis modis in coitu scilicet animam propter suam corporis passibilitatem que motibus pluribus facile subicitur et propter animam rationalem ad hoc et ad illud infert se hinc inde. tales autem passiones et mentis cogitationes in brutis non contingunt propter non habere mentem ad multa se divertentem sed quod semper eodem existente et ymaginatione accidit in filiis in hominibus

et vna m[u]l[ie]r similis semel ... c[on]iuncta e[st] i[n]formatio ventris p[er]fecta cu[m] sp[er]mate assimilans simili[tu]di[n]e c[on]cepit quo-
dam indicat p[ro]p[ter] quod q[ui]b[us] cali[b]us calibos narratos d[e] strabi[s] strabos q[ue]ant. Alia aute[m] ca[usa]
similitudinis e[st] ymaginatio vehemens inhere[n]s et maxime t[em]p[o]r[e] casus sp[er]matis i[n] matrice
tales aut[em] ymaginatio c[on]uertit natura[m] sp[er]matis ad illud quod ymaginabatur. Hac de causa aliq[ui]
faciunt camera[s] eor[um] depingi pulcris figuris et no[n] t[em]p[or]ib[us] qui[bus] mulier videns t[ur]pes figuras
sicut ... possit c[on]tinge[re] q[uod] t[em]p[or]e coit[us] de illis meditaret[ur] et tu[n]c filius t[ur]pis g[e]n[er]aret[ur] et
no[n] similis p[at]ri ut ... Arist[oteles] ... in suis p[ro]bl[emati]b[us] q[uod] si q[ui]s nat[us] videat[ur] esse q[uod] d[icitu]r similis
p[at]ri s[ed] marito mulieris q[ui]d e[st] verisimile q[uod] sit sp[ur]i[us] et h[oc] q[uia] quando uxor c[on]cubebat c[um] alio
habebat i[n] mente fortem ymaginatione[m] de marito timens ne eueniret ul[tra] ne sciat c[on]cubit[us] suu[s] et
ex tali c[on]ceptio[n]e forti ex marito fet[us] capit similitudine[m] mariti. Hec p[ro] causa patet q[uod] spu-
rii ut plurimu[m] sunt mali causa e[st] q[ui]a i[n] eis fit i[n]ordinat[us] mot[us] coitus q[ui]a amicis et ...
timentes accidunt op[er]i et sic p[ro]p[ter] no[n] h[ab]ere debitum motu[m] g[e]n[er]a[n]t[u]r filius male disposicionis
depende[n]s aut[em] simili[tu]do ho[m]i[n]is s[ecundum] astrologos ex for[mi]s celestib[us] q[ue] c[on]cur[r]unt inter h[uius] seculi
subiectos mutib[us] et figurationib[us] ... et semp[er] accidit q[uod] male ascendit ex q[ui]b[us]dam
signor[um] zodiaci sit similis nato q[ui] o[riu]ntur tali signo et tali gradu ascende[n]te i[n] celo. Accidit et
simili[tu]do p[ro]p[ter] passibilitate[m] aut[em] i[m]passibilitate[m] m[at]ri[ci]e mulieru[m] s[cilicet] sanguinis menstrui reddentis
se disposite v[e]l i[n]disposite uirtute agente que aut[em] uia e[st] actiua et causatiua pleru[m]q[ue] simi-
litudinis fet[us]. Und[e] ad p[ro]po[situ]m redeundo q[uod] simili[tu]do in ho[m]i[n]e a ca[usa] diu[er]sa dependet
c[on]seque[n]s e[st] eam multotiens variari p[ro]p[ter] quod in hominib[us] gentis unius q[ua]n[doque] i[n] aliis gent[ibus]
similla[n]t[ur]. Et h[ec] de [ter]tio sufficiant

p Vpleus Scipio. Hoc e[st] ... in quo o[stendi]t quod aliq[ui] quibusda[m] reb[us] usi sunt licetus
quam p[re]ter mores p[ro]bi... ... causa recreandi a[n]i[mu]z d[e] fatigat[um] in bello et
Tit[us] Liuio ... ad ... q[uod] cu[m] Hanibal e[ss]et i[n] Ita-
lia romani miserunt Scipione[m] in Siciliam ut illic augumentaret exercitu[m] suu[m] qui[bus] de Roma
modicu[m] ... et c[on]gregato exercitu debebat ire i[n] Affrica[m] ut daret ca[usam] Affricanis
recedendi d[e] Italia. Du[m] tu[n]c e[ss]et in Sicilia et c[on]gregasset exercitu[m] usus e[st] gignasio i[n] ludo
palestre ad bellica. Gignasiu[m] grece e[st] id[em] q[uod] labor latine. Sz ... ad studium ...
... pallio i[n] ueste longa et ... i[n] calciamentis muliebrib[us] dict[is] a crepa q[uod] e[st] idem
q[uod] sono ... a crepos quod e[st] dubiu[m] quia uiri talium calciamentor[um] queruli utri[us]q[ue] pedis
sonant et c[on]usus h[ui]us ut ani[m]us suor[um] milit[um] recreare[n]t[ur] ut p[ro]mpti in bello essent audaciores
et tu[n]c utebat[ur] Scipio talib[us] ludis du[m] pri[mu]s d[e] fatigatus erat i[n] aliis difficultatib[us] quia
ut Seneca in p[ri]ma tragedia p[ost] multa op[er]a in[u]ti[lia] lassari solz et Cato dicit. Interpone
tuis interdu[m] gaudia curis z

| Vt[er] no[n] Scipionis. Scd[m] ex[emplu]m Scipionis Asiatici eius fratris d[omi]ni Scipionis qua[n]do exer-
ceat gesta bellicosa et labora[bat] ad recreaci[onem] utebat[ur] crepidib[us] et clamide q[ue] erat
vestis qua utebant[ur] antiqui iuuenes i[n] bellis et no[n] apti ad bellu[m] z p[ro]p[ter] hoc
i[n] suu[m] honore[m] fuit fa[c]ta statua in capitolio i[n]duta clamid[e] et tali calciamento quib[us]
ip[s]e iam usus fuerat

| Vtinis Silla qui tot hostes et ciuitates debellauerat p[ro]p[ter] recreac[ionem] elegerat sibi delectabile[m]
ciuitate[m] s[cilicet] Neapolim et ibi ambulabat clamide tali i[n]dutus et crepidib[us] z
ꝺ Duis Duellius. Iste p[ri]mo ducebat una[m] classem in p[ri]mo bello punico cu[m] roma-
ni tu[n]c facie[n]s instruxerunt naues i[n] coptas et i[n]ordinatas p[ro]p[ter] festinatio[n]em et mise-
runt ei obuia[m] ... Dulliu[m] s[cilicet] in Apulea et i[n] mari Calabrie ... plura fuga-
do hostes usq[ue] i[n] fines maris Hyspanie ideo ad re[com]putacio[n]em uictorie q[uan]do ibat ad ...
cu[m] aliquo reuertebat[ur] domu[m] tu[n]c ... et c[on]cedo q[ua]dmod[um] ... faces hic i[n] nocte qua
plur[imum] fuit c[on]suessum &c

" Aly Papirius. Qui b[e]n[e] se gessit p[ro] re publica debellando multos hostes et cu[m] impetrret
triumphu[m] denegatu[m] e[st] ei q[ui]a no[n] occiderat quinq[ue] milia hostiu[m] i[n] una acie sed qui ...
ut de[be]ri e[ss]et s[u]p[er]ius et ideo ascendit monte[m] ubi erat silua et ... se corona mirti
reputans se dignu[m] ista corona p[ro]pt[er] ... laus ... denegata fuit et illa portabat ad omnes lu-
dos et multi eodem p[ost] ip[su]m quib[us] non fuit datus triumphus usi sunt tali corona z
| Ter[tio] Gay Mari[us] qui deuicit i[n] ... rege[m] Numidie filiu[m] ... et Flandrenses
et Almanos in signu[m] magnaru[m] uictoriaru[m] semp[er] uoluit portare cu[m] uase ...
magno s[cilicet] cantaro quia Bachus usus fuerat tali g[e]n[er]e uasis qua[n]do deuicerat Indiam et
hoc fecit ut c[om]paret suas uictorias Bacho qui s[ic] ... ita ip[s]e Mari[us] ...
qui sic reputabat uictorias suas
p Vetor Cato Censorinus iudex iudicando suas ... usus e[st] tunica que erat vestis
iudicialis q[uia] assumebant iudices q[uan]do dabant sentencias s[ed] Cato utebat[ur] p[re]texta
qua utebant[ur] nobilissimi romani usq[ue] ad xvii annu[m] et h[oc] ad denota[n]d[um] q[uod] sicut
iuuenes sunt puri et simplices sine malicia sic ... debebat dare cu[m] illa veste et
sine a[li]q[ua] fraude. Si h[ec] ... se ad sequens c[apitulu]m ... in nouitate c[on]suetudinis z

Respondeo autem ad id quod arguitur quod dicta sunt primo et 2o libro scilicet de ludis. ideo ibi dicitur. Sed ad propositum
dicere si aliquid optimus reverterunt hic et minus quod otium quies et solacium et ludus sunt lau-
danda pluries in sapientia. 4 et 11. preterea Seneca prima tragedia ubi inquit. Dicitur aliquis
otium quies quia fessis viuus spiritus laboris suppleri et corporis consistere et humidum radicale vi-
solucere quo resoluto ad mortem tendit. ideo vicia et mors alalibus et a simili animi nimis
luxuria ergo et studendi efficitur plerumque ebes et ineptus et quia rudis efficitur. Sed per solacium
et quietem recreatur et actiuior reddi et perficitur. Inter quod sciās quod corpora temperata
egrotant frequenter et faciliter ab egritudine in sanitatem per multa et econtra. Et ratio est quia corpus
quod temperatum est equale et illud quod est equale simul totaliter cum vna pars eius patitur et tota
patitur quoniam si aliqua pars doluit statim alia compatitur et dolor extendit et 2 in totum perfunde-
tur. Et preterea, tale corpus faciliter in aere quod subtilius et caliditas est aqua et ex modica alteratione in una
dicta parte eius alterat sed maiorem partem. Sed quia difficile est in tali corpore temperato qualitas
partem suae mensuram. ideo accidit tale corpus multo magis laborare frequentia huius corporis partis
animalibus est tempori frequentius inde alius infirmatur et pluribus modis egritudinis incurrit quia
vos sine contra est sic a simili corpus distemperatum est declinans a medio scilicet a temperamento
magis ad aliquid extremorum non habens tot partes consimiles ad lassum sed temperatum et non qua-
litercumque sunt partibus ita quod vna pars patitur et totum quod non fit in ipso sicut in corpore tem-
perato et est simile est sed in equilibri in qua bilancia eque ponderarent non possent ita modicum
addere vel minuere vni bilancium quin statim declinaret ad alterum extremorum et si vnum bilancium esset
sursum et 2 aliquid depressum magno pondere non ablacionem vnius minimi bilanci surgens
redderet sed contingit in hominibus cum sanitas consistit in humorum proporcione sed in temperatis est
proporcio magis equalis scilicet humorum et temperata coniecturis. Egritudo est contrarium et humorum dis-
proporcio. Et hec de dictis sufficiant

r Vpilio grecorum hic est capitulum septimum quod est de fiducia sui quae non aliud nisi quedam audacitas
et virtus inhaerens sibi et primo ponit exemplum romanorum ex quo videtur. Et quia ad primum exemplum dicit quod cum pub-
lius et gneius essent deuicti ab hasdrubale ut habetur capitulo de malitiis cum quedam
flamma apparuit in vertice lucii marci propter quod elegerunt ipsum in ducem et ex hoc similiter
animositate romani statuerunt hostes. Sed ut dicitur fuit morem de disciplina militari senatus romanorum
illum vnum ducem a populo et non a militibus eligi debeat et cum magna pars hyspaniae erat sub-
iugata ab hanibale nullus voluit creari dux ut illuc accederet ne contra honore obtineret
contra hanibalem ideo quia accedere timebat. Tunc Scipio maior iuuenis xxiiij or annorum po-
posait eligi propter suam animositatem et cum nullus posset eligi nisi et xxx annorum tamen Scipio electus
est dux et nullus minor electus fuit ante tempus nisi ipse et filius boecii. Cuiusquidem potest esse in
istius confidencia qua fuit causa quod romani obtinuerunt victoriam ab hanibale
s Ademque in yspania inter alias ciuitates quae rebelles erant Scipio obsedit Cardinalem
ciuitatem ubi erat consilium piratarum. Et quibusdam quaerentibus ut daret eis ius Scipio respondit
quod in sequenti die in ciuitate volebat ponere suum tribunal scilicet in uno templo et ibi redde-
re ius et sic confidens fiducia et animositate aggressus est ciuitatem et potitus est ea et postea die
dedit iura ut predixit etc.
t Et missi fecerunt misisse Scipionem in yspania timentes ne inuaderetur ab hanibale et
subiret suis cautelis volebant eum reuocare romani. Sed Scipio transiens in affricam
non obediuit eis et celi venit finis penitus belli quia hanibal reuocatus de affrica
in italiam timendo venire ad consilium cum Scipione fecit inducias. Cum non fide hanibal volens
scire de motibus Scipionis sepissime misit speculatores ad castra si semel capti fuerunt
et ducti ad Scipionem quos Scipio retinuit per aliquos dies honorando ipsos et ostendendo ma-
niplos et sonitus et milites. Manipulus enim erat fenum quo vtebantur antiqui pro vexillis
Sed nunc sumitur pro militibus. Et deinde eos remisit quae res quantum dimitteret hanibalis et demum
semper portauit
v Eum hec ostendit quod quamuis gerunt in orbe tempore pacis non sinis fortis subiugauerat anthiochum inuenitur sap-
ientiam maioris qui simulatione usus fuerat officio legacionis. Inter cuius accusatus est
a quibusdam emulis scilicet ipse recepat quadragesies id est xl ta sextria et magna quantitatem
pecunie sed antiquos sic nominatam quam acceperat ab antiocho et propter hoc non terminauerat
ita cito bellum sed poterat quia poterat subito debellare antiochum sed corruptus pecunia
noluit. Tunc Scipio maior portauit librum in quo erant scripti omnes denarii accepti et
expensi ad senatores et nisi est qualiter inuenit tenebatur reddere. Deinde ipse contra quod non dignum
erat ipsum reddere rationem de quadragesies sextriis cum ipse contulit reipublicae bis tantam
quantitatem cum subiugasset affricam et sic obtenta fuit lucius frater sed paulopost ut habetur
in eodem de ingratitudine scilicet in 6 libro de eodem item accusatus fuit et missus in exilium etc.
x Non obstante post commendationem et assensum Senatus ad iura Scipionis subnectendo
do aliud exemplum scilicet quod sic commendauerunt Scipionem nunc sicut quando in aduentu han-
balis romani pacebantur necessitatem quum totus fiscus esset euacuatus et thezaura-
rios non videntibus propter leges consistentibus aperire erarium tunc Scipio animositate sua postu-
lauit claues et aperuit erarium et soluit nummos stipendarios propter quod accusatus fuit

de ad senatum de fraude leg' ipse crudit quod non fregerat leges quia fecit illud tempore ne-
cessitatis et inde emendatum fuit

Non fatigabo Continuat supplicatio fiducia superioris affirmationis primo dando causam con-
cionis scilicet quod sicut Sapio vice sua Roma accusatus et a quodam tribuno scilicet quod male se
gessisset in bello debebat ergo se Sapio excusare tunc duxit secum magnam partem populi
et cum esset in atrio Senatorum asserens et cetera et cum omnes expectarent quod ipse excusaret se im-
posuit suo capiti lauream coronam quam receperat a romanis propter debellacionem Cartaginensium et por-
tavit secum subdando dixit quod tunc erat dies in fine anni in quo debellaverat Affricanos
Sed debebat ergo dies ille celebrari ideo dixit ut associarent ipsum usque ad templum Jovis
optimi sic dicti ab optima unione quam habuerunt romani cum Sabinis pro fine tunc se-
natus populus et accusator secuti sunt eum

ponit fiducia nepotis scilicet minoris Sapionis qui missus a romanis ad subiugandam
yspaniam que erat rebellis romanis et proprie subiugaverant numantinos cum Sapio sub ob-
sedit numanciam aliqui dicebant ut fregeret ibi vallos et cetera ne ipsi possent exire
et alii dicebant quod poneret assides pilatas in foveis scilicet tristibus ne ne illi aggrederentur castra
timebant enim quia numantini multum audaces erant et dederant multas strages romanis
ut iam tactum est supra Sed Sapio dixit quod debebat timere quod volebat capere

Numquid Exemplum de alio Sapione qui non erat bellicosus sed pacificus et primo dat exemplum con-
tinuacionis et cetera scilicet quod quadam vice romani fame laborabant quia ut plures p-
ersuaserat tribunus populi gratando ipsum et appellando Senatus ut legaret tribunum et annonam
et plus inclinabat se ad hoc Sed Sapio videns agnoscens quod et commendabat in dedecus
reipublice et in dampnum quia fingentes emere frumentum furabantur censum reipublice tunc Sapio
dixit populo quod non melius erat illud quia ipse bene cognoscebat tunc plebs suum impetum refre-
navit ipsum collaudando

Utque Cum Hanibal dedisset romanis quattuor conflictus et multum debellaret in eos romanos
tunc Astrubal videns quod romani non poterant penitus subiugari in Affricam congregavit exer-
citum et veniebat contra romanos causa incendendi se cum Hanibale tunc romani cre-
averunt duos consules scilicet claudium neronem qui ivit contra Hanibalem et livium salinatorem qui venit
contra Astrubalem et erant isti inimici ad invicem ut tactum est supra Et fuerunt isti creati consu-
les post mortem pauli emilii in pugna cannensi et fugam varronis Sed claudius nero cum maiori
parte sui exercitus recessit de apulea non sciente hanibale et venit ad alium consulem in marchia et
debellaverunt in simul Astrubalem apud flumen methaurum in marchia ubi interempta fuerunt
septuaginta unum milia penorum et cum aliqui in marchiam alii lombardi et galli qui fuerunt cum car-
taginensibus sine ducibus quia interempti duces et sine vexillis fugerent in diversas partes tunc
milites salinatoris dicebant ei ut insequerentur hostes evasos quia facile erat Tunc Salinator
respondit nolle quia volebant quod ipsi hostes ferrent nova hanibali et volebat iustificare omnes
Deinde abscidit caput Astrubalis et fecit portare in apulea ut narrat titus livius et hic septa
posuit in fonte Tunc fratris caput est hic Et sepe fecit pici an retorni hanibalis ita quod
remanet hanibal cognovit caput fratris et statim recessit umbria ut narrat dominus Augustinus et po
marchie scilicet ubi est camerinum missum et spoletum et de umbra que defensa ab umbris et et
lunig ut sic specialis civitates nubes ad tales ciuitates non ascenderunt quia site in montibus sunt
omnino hic post interpreta alacior post italie

Illa primo ponit de quo dictus est et exponit quidem ibi 2a quod hic bellica potestas supr-
sunt et livius salinator cognita illa scilicet sapionis nasice prodesse sed non missus hic sequens
publius phillippus electus est in consulem per sorte quia tales dignitates consulares per sortes
quam ipse philippus multum optaverat sed deinde obtinuit debebat procedere in yspania Sed quamvis
pompeius et metellus qui voluerunt istas dignitates sed non venerat eis per sorte ideo invidebant
philippo imprecando ei cupida voluntate tendendi illuc tunc elegit philippus in socios quia
erat invidos ut eligeret consul quoscumque socios volebat que fuit quedam temeritas quia tunc erat
illuc ire per viam cum amicis nedum cum inimicis quia malum iter propter naufragia que accidebant
Sed potest iste excusari quia communes illi essent inimici tunc non dignitatis et quia sciebat illos diligere
rempublicam ideo non lesissent eum per viam

vos feri et si plus uenie est propter temeritatem quamvis exemit multo magis de place id est quod ser
scilicet fratribus lucii crassi et non loquitur de illo qui fuit interimus ab parthis natum ex consule quia q-
fuit in urbe et consul extra urbem ut de titus livius galliam provinciam obtinuit Sed ad-
gubernandum quia provinciales dicebantur ille cum tres in quibus habebant romani aliqua officia tribu-
nare quia intrabat tributum romanis et non habebant habebant ibi romani proprios consules coloniae dice-
bantur quia intrabant habitatores ut contigit preside bononie et multis aliis urbibus et illuc ten-
debat cum vis carbo ut speculatur si potuisset eum deprehendere in aliqua culpa ut posset eum accusare
Sed crassus non dedit repulsam sed semper ibi fecit manifestando ut in secta fecit

Illo non superior scilicet tusculanus censorius Cato habebat duos inimicos in urbe qui multociens
accusaverunt ipsum sed tamen cato fuit et ipse in culpa sed illi defensa una accusacione
ponebant ei aliam tunc cato elegit tibium gracchum se iudicaret ubi inveniret ipsum culpabilem
cum quo maxime dissidebat quia ille volebat subire rempublicam et cato eam sublimare propter
inimica sua contentabantur credentes quod tiberius esset inimicus catonis dampnaret catonem statim sed

cum tiberius non invenisset causam iustam non damnavit catonem sed fratres fuit amicus catonis et
c Adem metridates rex ponti volebat imperium romanum et volebant esse liberi quia rex habebat
xx minores provincias et direxit contra roma totam septemtrionem. Tunc quando ipsum invasisset fuit mauri
scaurus quia non fuerunt bellum sed virtute pompei metridates fuit devictus finaliter. Unde
quidam neronensis qui stabat rome accusabat scaurum quod recepat pecuniam a metridate et potuisset ipsum expellere de ytalia sed non voluit sed scaurus se excusando isto modo egit sicut patet
e Ont. primo post dictam invectionem predictam et sequentem scilicet quia Antonius non repulit accusacionem
sed amplexatus est eam sed marcus tamen cum eius Antonius esset frater censor questor mittebatur in Asiam propter fiscalia et commodum reipublice ut acciperet tributum a civibus et cum
venisset iam ad brundusium dimisit abruda quod est commune dicere quia iacet in situacione sicut extrema essent imperatum est ei qualiter accusatus erat de furto tunc ipse subito revertit est roma
sed plebes non licent ei dare reddere et quia sciebat bene protegere absolutus est statuimus a romanis
Dein confessus est in asiam. Crimen incestus est consanguineas vel cognatas violare
f Unt et illa. postquam posuit contra ytalia hic post contra reipublice et Senatum. Nam cum romani
haberent bellum cum tarentinis qui miserunt pro auxilio pirri pertendo ei imperium romanum
scilicet invitabant qui pirrus monuit totas orientales partes et magnam partem ytalie et venit
contra romanos tunc cartaginenses causa veniendi cum romanis miserunt in eorum subsidium classem
navium ad circuitum hostium propter romanum scilicet ad potestatem romanorum sed romani imperavit quod solebant
agere bella propria milite
i Dein post aliquid Cum romani recepissent conflictum apud cannas ubi mortui sunt xl milia
romanorum. hanibal venit in obsidione propter roma scilicet prope potam capena rome et stetit
bene per biennium et ubi fuisset fabius qui detinuit eum non bellando. roma fuisset conscepta
tamen licet eos hanibal sic infestaret Senatus est ausus et vitte quedam destinam in yspaniam
a et cetera. Tunc romani devenerunt ad inopiam sed ut possent solvere stipendarys vendebant territorium scilicet ubi hanibal castrametabatur sed emens letabantur credentes hic bonum
forum non dabant pro minori precio quam si hanibal ibi non fuisset
m Aguo spacio. hic estimat quod fiducia istius non comparatur ad fiduciam Senatus quia Senatus magna fuit sed post hic ut mediet contra a romanis, Cesar quia ei placuit sua
ideo aliquando ibat ad collegium ubi fiebant disputaciones et cum omnibus honorem ostenderet cesari
tum actius poete romanus misit Cesar assurgebat quia in sua reputabat se excellenciorem
cesar et ideo illo non credebat ei et cetera
Et euripedes. ponit contra extremum et primo incipit a poete celeberrimo et laudat fiducam
eius quia fecit celebratas tragedias quibus confirmat preceptum est sed a populo ut recitarentur
eas in scena ut mos erat in quibus est inventa una sententia que non placebat populo tunc
populus rogavit euripedem ut removeret illam sententiam auctor populi qui respondit se nolle quia
faciebat quod magis spectaret ad librum quam populus et cetera
i Trag et d. quod althesides. athenienses habebant duos poetas famosos scilicet euripedem et
alchesidem qui multa invidebant ipsis et cum euripides quereret quod tribus diebus non
fecerit nisi carmina addere et cetera fecisse centum euripedes dicebat suos esse
duraturos pro omne seculum sed illius usque modicum. Althesides erat repetinus et subito componebat
librum enorme cuius fama cito lapsa est. Sed euripedes tragedias quas componebat erat et puntatus
carminis placebat et dummodo essent famosa quam omnes tragici mutati sunt et sequuntur
est suum stilum in tragedys vigilius et fuit scenus compositor carmina. Sicut euripedes quod vigilus
stabat aliquando per totum mensem et non componebat nisi tria carmina
a dictam Scene eiusdem loci ubi fiebant recitaciones quia sed tragedie poetarum cantabantur
in scenis ita citaredi et tibicenes compulsando et canentes stabant in scenis scilicet Unum atrigendas optimos tibicenes habebat optimum discipulum qui fere sibi equalis erat Sed tamen
infortunatus quia licet bene pulsaret et cantaret tamen non laudabatur a populo Et cum athenienses
celebrarent festa palladia et alia festa venerant in illo die multi citaredi et tibicenes tunc
tunc atrigendas precepit discipulo suo ut pulsaret. qui valde bene pulsabat sed tamen populus non
advertebat. tunc ipse dixit. cane michi et musis ad intellectum meum qui sum bonus extimator
istius artis et melior quam populus
Eusis optimus pictor voluit considerare pulcredine feminarum mundi deinde est ei quod fingat helenam
tunc optime pingeret et effigiaret tunc populus dispositus erat aliqui dicebant esse comparatum
effigiem helene et alii non et ipse non putavit competendum populum in tali iudicio sed ivit ad
librum homeri et posuit illa carmina pro iudice et iudicatore sue picture in quibus carminibus erat
expressa pulcritudo helene. Et tunc populus tacuit credendo carminibus homeri
p Heliclias optimus statuarius qui volens facere statuam iovis sicut ibat policiamum, accepit
carmina homeri qui describat iovem et sed quod divina homeri dicebat scriptura homeri ita
effigiavit et quia populus in iudicando pulcrinem sculpture dissentiebat sculpsit carmina homeri in statua ut iudicarent
n On primo. primo ostendit dando causam quia non vult magis recitare de exercitibus predictis. secundo post
xiii. pro quo scias quod Epaminundas dux thebarum de quo habetur est in eo de fortitudine sicut
debellavit lacedemonienses quadam vice populus cepit odire ipsum et infestus contra ipsum ad
furorem concitatus causa volendi de facere peius quod potuit ut vilesceret ipsum dederunt sibi

vilius officium totius civitatis scilicet purgando fimum de stratis quod officium est vilissimum ubique et sicut
ipse erat nobilior aliis ita dedit vilissimo officium et fidenter recepit extollens illud officium et al-
tiorem dignitatem. Sed epaminundas patienter et fidenter recepit extollens illud officium ita quod
erat delectatio aliis et est similia sicut dicit boecius quod virtuosus facit splendescere dignitatem et vilis
quantumcumque pulcram abiectissimam propter vitia que facit etc.

Aniball. Cum hanibal venisset in ytaliam et non potuisset habere romam vicersa est ad car-
tagienem et ibi victus a scipione qui cartaginem subiugavit sed romani infestabant
cartagienenses tamquam nocti propter vitare molestiam bonorum dederunt hanibali repul-
sam qui sublimaverat cartaginem cum contra dispexerat romanos ut legitur valerius de ingratis
hanibal recedens venit versus orientem et divenit ad regem prusiam in bitinia parte ori-
entis qui rex erat amicus romanorum et habebat bellum cum suis hostibus et volebat conferere
bellum sed aruspices non felicia presagiabant in extis sed hanibal cognoscendo prognostica
suadebat bellum et rex dicebat habere exta infelicem eventum indicantia. Tunc hanibal indig-
natus quod magis credebat extis quam sibi qui antiquus erat in bello et habuit tot victorias et
tam suasit quod conquissimum est et plurimum et obtenta est victoria. Et auctor commemorando suas victo-
rias exponendo quod contra scipionem mitigabat sed credo in veteri dicta quia subiugavit hyspaniam in qua
erat spes populi romani et nono cursu alpium quia per aliqua loca transivit cum vinaigro plebibus
ipsum perscissere plura lemora et hablichoa et totus latus pessimus cruentatum est sanguine romanorum
qui fuit sic consectus. Et cum pectus hanibal superavisset omnes dimicationes ipse marte indice
in bello quod fecerat cum romanis vadando tot conflictus indicante etc.

Apax. hoc exemplum tangit breviter esopus cum athenienses starent in libertate adeo devenit dux
qui submisit malos et erexit bonos. Unde elegerunt codrum regem tunc qui recipiens
dominio talem civitatem ne impedeatur a civitatibus talem dominium dedit omnes civitates et
officia tracie ipsius civibus atheniensium et tale dedit beneficium quale receperat ne impe-
raretur sibi dominum etc.

Obiectum eum utique. erat ducum lacedemonensium. Unde cum lacedemonenses haberent bellum cum
quibusdam populis claudus petitus est ab uno hoste ad quid venisset ad bellum. Vidit
quod non intendebat fugere. Et quia alter cum sibi diceretur ab hoste illa quod ille de persia ve-
niebant cum tanta multitudine quod sagitte eorum obscurarent solem respondit quod tanto melius esset in umbra
melius erat pugnare contra xersen.

Vir quidam lacedemonenses veniret peregrinando per mundum pervenit ad dominum civitatem suam aliam
qui affirmando ostendebat sibi muros altos et arces sue civitatis. Tunc ille dixit quod si ex-
spectavent mulieres tunc ipsos bene fecerunt quia non caperentur sed si homines inutilis quia
nunc non obstant eis quia porum vellent ubi quam credere magnanimi

Tertia enim fidem quod dicitur conditio de fiducia sui que est quedam animositas consistens in audacia
virtuosi quod audacter efficiatur in agendo et patiendo. Secundo sciendum quod huic virtuti opponitur pusil-
lanimitas que culpanda est. pusillanimitas enim non solum se privat honoribus et honoribus
sed et operibus virtuosis que posset et tenetur facere. Sicut enim ad aliquod officium honorabile quis electus
in quo posset excellentes operationes virtutum facere et habet sufficientiam in divitiis et amicis et aliis
requisitis et non se difficiet illo officio propter labores vitandos. tunc talis autem pigritie certe
gerit et ideo culpandus est sed enim plurimum in sua rethorica. Desidie otia negligentie ludi requies
et sompni delectationes vane sunt. Sollicitudines autem et studia et conatus cetere. Salomon inquit
lapidandus esset stercore boum piger. debet igitur confidens esse et magnanimus et se magnificare officiis
et honoribus si dignum se cognoscat non autem ad finem honorum et propter alios excedere in honoribus
sed ad finem ut propter confidentiam et magnanimitatem in hiis possit melius exercere opera virtutum. Quarto tamen
quod licet virtus sive opus virtuosum primo generat in nostro affectu sive voluntate rem disposita amore
quod licet sive complacentiam. Secundo generat motum sive tendentiam in ipsum. Et iste motus dicitur concupiscentia vel desi-
derium. Tertio generat quietem in ipso adepto et vocatur voluntas vel delectatio. Verumtamen est quod memoria
et spes alicuius boni in mente representata generat intimum delectationem in mente ac si bonum esset pre-
sentialiter adeptum non tamen ex eo quod ipsum est absens sed quia species eius in fantasia manet ali-
qualiter ac si ipsum esset presens propter quod dicit philosophus rethorice quod memorantes et sperantes quasi sentire putant
assimulatur sicut in naturalibus gravans leve primo dat formam levitatis secundo motum ad locum tertio quietem
in loco sic bonum simul apprehensum generat amorem vel complacentiam sed autem quod hendinum est
generat desiderium vel concupiscentiam sed non quod habitum est generat delectationem sive voluntatem etc. Malum
primo generat odium vel displicentiam secundo inimicitiam vel fugam et tertio dolorem vel tristiciam. Item
sciendum quod obiectum sive res volita putata potest duplicem appetitum ac volitum putabitur vel sub
ratione boni vel sub ratione mali. Si putetur sub ratione boni voluntas habet quandam complacentiam in
eo ratione boni appetitus. Si sub ratione mali putetur voluntas habet in eo displicentiam. Cum autem
voluntas aliquid acceptet vel impetet sensibus id secundum totum procedit ex ratione appetitus boni.
Cum autem refutat illud totum procedit ex ratione appetitus malicie in parte ad fugam vel differre de hiis
acceptatione vel refutatione est in dicto voluntatis sed constat quod illud in quod tendit appetitus sensi-
tivus putetur vobis sub ratione alicuius boni appetitus propter voluntas habet in eo quandam complacentiam licet non

modo difficilius est quod voluntas dirigere secundum acceptionem et consultationem rationis ad id quod ipsa allectat et in quo habet complacentiam quia sic illam trahit ad id complacentiam unde est quod requiruntur rationes declarationes ad voluntatem quandam finandam et efficiendam et considerationes rei per intellectum et rationem facte per quas voluntas non sequitur sensualitatem quia putat sibi sub complacentiam putare et quia sensus certiores delectationes sed voluntas expectat iudicium rationis. Unde sepe contingit quod pars sensitiva concedit rationi. Et hoc accidit quia sensus non potest sufficienter obiectum eius percipere et nisi ea que quantum sequitur cum aliquando preterita et futura que ratio discernit et potest discernere. Ideo sensus id quod de presenti sibi convenit et proportionatur acceptat et delectatur in eo quamvis sit inhonestum et noceat in futurum. Intellectus vero considerans fugit illud idem
vm propter malum quod cognoscat sibi advenire vel propter futurum periculum vel incommodum etc. Unde secundo de anima dicitur quod propter futurum rethe inter acceptiunt. Veritatis non repugnat sensus rationi qui sit aptus ad prosequendum iudicium rationis. Et ideo evenit quod appetitus sensitivus naturaliter est prosequi delectabile et fugere triste. Non propter assuetudinem bonam indicat delectabile quod intellectus iudicat et econverso. Econtra autem propter malam consuetudinem lubricatus est in fugiendo triste et in prosequendo delectabile secundum proprium sensum ita quod nullatenus obedit iudicio sed sequitur iudicium sensus. Ideo quia ita quod pronus est rationi ob imbecillitatem propter affectus sensus vincit sensus rationem in tantum quod trahit iudicium eius ad iudicium sensus. Econtra autem propter appositam consuetudinem in virtutibus appetitus sensitivus est habilis ad rationem et non sistit in iudicio sensus sed ad iudicium rationis aspectat et sequitur ipsum dimittens iudicium proprium sensus. Ex hiis infero quod maxime egemus virtutibus moralibus et bonis consuetudinibus et doctrinis propter que appetitus sensitivus refrenatur ne nimis properant sequi iudicium sensus sed expectet iudicium rationis et sensus non repugnet iudicio rationis et per ea sic tempere appetitus in delectatione et (?) sensuales non trahat iudicium sensus contra iudicium rationis. Et hoc dicit Tullius in Officiis ut sic fiat ut ratio presit.

a Etiam et animosum hoc est octavum capitulum huius tertii libri in quo prosequitur de constantia. Quia constantia est inductiva confortativa fiducie, quia quicumque est fidens ait constans. Qui sine constantia nil valet fiducia. Et quia res est ardua primo ponit; secundo per exemplum declarat. Secundo ponit... In quo sit constantia dicit quid est, quia dicit homo potest esse constans vel ex se vel contrat... (?) italie/ et consistit ut stet firmus in oppositum reprehendere de aliqua re facta vel si non fecit vel vult facere si aliquis impedire, sed prosequi sunt propositum non obstante impedimento.

c Capua hoc exemplum quod promisit prius et primo narrat exempla romana; secundo ponit extra propositum. Primum exemplum est sacerdos quod cum Capua rebellasset se Romanis quia Hanibal promisit in fine Italie eis. Devicta Roma contra Fallacibus quia non observavit Hanibal sed promisit repulso Hanibale de Italia missus fuit Fulvius Flaccus contra Capuam et fecit capi senatores qui prius ceperant contra Hanibale et misit eos ad duas civitates propinquas proponendo velle facere illos occidi si prius volebat expedire maiora et consultare propterea ad auxilia Romanorum et alia initia. Et de- inde venire ad illa nocte. Sed audita fama quia plures Romanorum deflectebantur ad pietatem volendo illos prius statim in nocte conscendit equum secrete et venit ad unam civitatem illarum et fecit mactare illos quos miserat. Deinde venerat ad aliam civitatem et fecerat illos ligari ad palum ut mactaret. Interim venit nuncius cum litteris a senatu missis ut supersederet, sed ipse non aperuit litteras quousque fuerunt mactati quos volebat prius. Et deinde aperuit ut habetur in tertio de fortitudine. Quidam ille Capuanus qui timuit se et uxorem et filios in presentia Flacci mactavit et in hoc stat constantia quia executus est quod promisit et meruit maiorem laudem ex hoc quia in capiendo Capuam habuit favorem Romanorum sed in puniendo contra a Romanis habuit.

d Tanta ista. Primo ponit constantiam predictam ad sequentem; secundo exemplum. Quia precedens constantiam processit a senectute sed sequens a benignitate et primo narrat constantiam tempore pacis. Secundo constantiam tempore belli. Post Cannensem cladem electus est Fabius dictator contra Hanibalem et quia Hanibal ceperat viii milia Romanorum in Cannensi clade fecit secum pactum volendi redimere captivos et notificavit Senatui ut mitteret ei denarios. Sed Senatus nichil misit et ut dicit Titus Livius respondebat erat adeo consternata quod erat tunc paupertima quod non missa fuit ei pecunia. Tunc Fabius ut haberet in eo de liberalitate in eo hoc volens pagare sum propositum et observare quod promisit misit Fabium in urbe qui vendidit fundum suum et domum et omnia suppellectilia et sic ex propria pecunia redemit captivos et in hoc non solum constat constantia sed patrimonium fraudatum tacuisset.

e Item cum esset creatus dictator que erat summa dignitas senatus fecit equalem sibi Minutium magistrum equitum. Sed propter hoc datus Minutio sed quod non tamen posset ille sperare quem Fabius et plures alii in iniuriis receptis semper tacuit patiens et fuit electus Minutius quia proposuit in animo conturbari ideo semper stetit patiens et fuit electus Minutius sibi in socium. Et cum nollet Fabius neque pugnare cum Hanibale et Hanibal impediebat Romanos et quia Minutius volebat ad bellum descendere Fabius negabat. Et venit Minutius in urbem et conquestus est quod sepe habilitatem habuerat pugnandi sed Fabius nolebat. Ideo Senatus fecit equalem Fabio et tunc iste descendit semel ad bellum cum parte exercitus sibi assignata. Sed Hanibal posuerat insidias et cum in medio esset intercepit tunc Fabius quamvis non conspiciens iniuriam receptam descendit ad bellum et eum liberavit.

vid in bello. et constantius suam in bello cum scipius prouocaretur ad bellum cum hanibale noluit
noluit se conserere bellum cum exercitu et magis pugnabat et sic morando tum fatigauit
hanibalem quod non potuit magis resistere in ytalia propter inopiam victualium et aliarum rerum
et in fine dedit ei magnum conflictum ita quod plebs penitus intempti sunt qui romani in quatuor conflictus
romanis etc.

Cum persone. primo quantum ad romanos subiungit exemplum vnum cum marcus pellicanus nequissimus et blandissimus
verbis et persuasionibus atque muneribus reclamauit voluntatem eorum ad dandum sibi consulatum romanorum regebat
sibi contradicerent et reclamauit tribunus plebis Sed quia non potuit eligi secundum leges sine voluntate
patrum consulis ideo ciues venerunt ad quendam pisonem ut eligeret pallicanum qui piso cum cognosceret esse pe-
stiferum renuit et non potuit inhiberi quin eligerent illum et in hoc apparet sua constantia etc. cum supra se-
det ad bancum iuris

Metellus romanus cum inimicus de tertoria de finibus diuidendis. Sed deuenerunt ad quasdam indutias
et ad concordiam quod tertoria diuiderentur Sed metellus perpendens quibusdam fallaciis romanos
decipere tunc fecit legem que vetabat tertoria diuidi et obtenta est. Sed isti inimici corrum-
pebant magnam partem romanorum muneribus scilicet ut facerent ut tertoria diuiderentur et haberent mag-
nam partem inter quos corruperunt muneribus Saturninum tunc tribunum plebis qui propter hoc condidit qu-
andam legem contrariam legi metelli scilicet quod tertoria diuiderentur. Sed metellus cognoscens deceptiones
prohibuit legem acceptare Tunc Saturninus qui valde potens in urbe fuit instat ei. metellus acceptare
meam legem vel ire in exilium elegit autem ire in exilium

Ceterum primo comparat metellum ad sequentem vnum cum Sylla fecisset ciuitatem cum maior et expul-
isset eum cogebat Senatum iudicare marium hostem patrie Sed solus sceuola renuit qui
fuit dictus ille sceuole qui noluit inficere personam considerando quod nisi fuisset marius
roma fuisset redacta in pulverem ut dicit titus liuius quod cum cymbri venissent contra romam marius
fugauit ipsos usque in flandriam ut dicunt persuadet lucanum cum dicit hunc cunctis superare senem et
demeat alamannos

Vide femine. Anima dum est superius de viris qui fuerunt in actione ideo refert de quadam mulie-
re que fuit aduocata in actione. Sed quia mos non erat feminas ire ad actione Sed propter sedi-
tiones et scismata que erant in urbe aduocata fuit et ideo primo excusat se romanos postea exemplum
vnum cum quidam forensis venisset romam qui habebat faciem et aspectum tiberij dicebant ei quod ipse
assimilabatur tiberio ipse autem cautus corrupit tribunum plebis ut daret ei fauorem et affirmaret ipsum
de domo concha deinde fecit aduocari in iudicium sempronium ut affirmaret ipsum de gente sore
concha qui iudicium renuit licet tribunus instaret contra ipsam constantia. Stat ergo in hac constantia ipsius scilicet
quod non esset mos quod femine venirent ad actionem ubi viri vereundabantur ipsa autem conculcauit verecundiam
pro suo iure defendendo etc.

Qui indignabantur. Anima superius dixit de magnis scilicet de consulibus et nobilibus modo multum tractat
de quibusdam centurionibus qui milites sunt et superiores Et ideo primo dicit quod superiores non
debent indignari quia minores debent honorare maiores et nobiles non debent spernere
minores. Nam in bello cesaris et pompei captus fuit quidam constans miles cesaris ab insidiis
Scipionis soceri pompei Et cum Scipio diceret sibi quod nullo modo videbat quomodo posset ipsum liberare
nisi affirmaret de certo se esse militem pompey qui negauit. Tantum venerunt milites pompey
et occiderunt eum etc.

Dem constantie. In bello augusti et Antony quidam centurio octauiani captus ab insidiis militis
Antony et ductus coram Antonio in Allexandria Antonius interrogat quid deberet de ipso facere
respondit quod deberet ipsum interficere quia numquam flecteret a cesare Antonius pepercit ei et fuit de-
cetero suus amicus

Compla. Transit ad externa et primo quantum ad se excusat ab amplioribus exemplis romanorum ne culpe-
tur postea exemplum ponens inter est sciendum quod quedam ciuitas erat in affrica amicissima romanorum
Sed hanibal occupauit ipsam et ibi sunt duo rectores quorum vnus erat amicus romanorum
et alter hanibalis sed quia non potuit sine socio cum esset de consortio in dignitate tantum ordinare
romanus ausus est amicus romanorum dicere socio quod darent ciuitatem romanis. ille ostendit contra hani-
bali sed non dedit fidem ut patet in textu Demum venerunt in quiescentes et dederunt ciuitatem marc-
ello et quingentos numidas tradiderunt in affrianos qui erant ad custodiam

Phocion. Atthenienses volentes committere bellum cum thebanis fecerunt consilium in quo pho-
cion suasit quod bellum non committerent. Sed alij suaserunt consilium contrarium et sunt commissi plures
et habuerunt victoriam. Sed flebat aliud consilium propter et reprehendebatur tunc videtur ut patet Sed
rursum sunt commissum plures et receperunt maximum conflictum et vocatus est phocion bonus

Socrates. Atthenienses habentes bellum cum lacedemonensibus qui fecerunt x prectores cen-
turi qui deuenientes cum exercitu apud agrusas in quadam opida et loca ster-
ta ubi est ferum bellum et conflixerunt hostes et reuersi sunt athenas cum leticia sed
propter inuidiam sunt occisi Sed socrates propter occasionem ipsorum culpabat multum populum. Tunc populus
adduxerunt eum et volebat ut iudicaret mortuos illos esse iuste vel ut moriretur sed socrates
renuit etc. propter quod occisus est sicuto ciuite contra magis sortem inferret ut dicit doctor
Augustinus etc.

Tercium. similis operat ad precedens et exemplum Athenienses propter crimina que committebantur in civitate
elegerunt unum tunc ephialtem cuius interesset crimina malefactores et cum demostenes
commisisset quoddam delictum ephialtes volebat ipsum accusare ut tenebatur tunc filius
demostrati quia amicissimus ephialtis erat satis intercessit pro patre ne accusaretur ab illo ephialte Sed motus compassione pueri potius stetit in constancia sua accusando predictum demostenem quam
flecteretur precibus amici
Item Siracusanus dyonisius admirabatur duos in amicicia et valde diligebat istos quidam videns volens inter eos scismata mittere ipsos dixit dyonisio ut caveret se ab illis
Dionisius respondit se nolle vivere ab amicis
et vos sequimini. Allexander de persia venit et devicit darium dando se maximo conflictu et tunc
temporis cum leticia si propter calorem solis et fatigacionem itineris intravit flumen et
bibit multum aquam tunc aqua quia erat calidus receperunt sumi [illegible] et sic
infirmus depositatus est ad quoddam castrum ibi vicinum et videbatur stare in finibus vite timebant
sui ne hostes propter hoc sumerent audaciam et aggrederentur illos Sed tamen subito quietati sunt me
dici de toto oriente et deliberantes in unum videndo complexionem infirmitatis fecerunt unam potacionem
quam fecit philippus et consensu omnium Sed parmenon propter invidia ne iste medicus veniret ad
magnam amiciciam cum allexandro misit litteras causa expellendi ipsum ab amicitia allexandri
si equaliter corruptus pecunia a dario philippus debebat ipsum venenare Sed allexander ad
hibuit fidem et primo assumpsit medicinam deinde dedit litteras philippo etc.
quod constancia in bono est virtus in malo est vicium de qua constancia inquit petrarcha in bucho
licis. constabit sapiens propterea si stultus mutet. Ad hoc enim quod aliquod opus dicatur virtu
1 osum requiritur quod operans sit sciens quid agat non est laudandus et hoc pertinet ad intellectum
2 quo scita discernendi [illegible] secundo requiritur quod operans operetur ex electione si propter operari virtute et
non propter aliud et hoc pertinet ad appetitum. Et semper in bonum finem virtutis dirigatur. Et propter
3 hoc eligat quia aliter virtus non vocatur. tercio requiritur constancia que respicit habitum continuacionem
propter que quis constanter et delectabiliter agat ita quod a nullo actione impediatur quod effectum de
ducat cum constancia bonum opus quod agere proposuit. Non autem quis potest virtuosus dici nisi
constanter opera virtuosa agat quia homo non dicitur bonus in speculando contemplando et sciendo
et non operando exteriora. hos autem dicit aristoteles similes esse laborantibus infirmis qui medicos bene
et studiose audiunt et nichil faciunt eorum que precepta sunt eis per medicos sanat [illegible] et illi
se habentes ita corpore laborabunt ita [illegible] erratres sed aliter virtuosi efficiuntur ex quo sequitur
quod in nobis virtus non generatur absque operacionibus exterioribus [illegible] secundo ethicorum assimilat
generacionem artis generacioni virtutum non est dicendus quod ars non fit in nobis sine operacionibus. nisi
enim bonus citharista esset qui nunquam citharizaret et bonus faber qui nunquam fabricaret et edifi
cantes edificatores fiunt et citharizantes citharisti Sic autem iuste operando iusti efficimur tem
perata autem temperati et fortia fortes Et in sexto ethicorum inquit philosophus sepe quod prudenciam non potest
in nobis fieri sine multa experiencia. nullus autem in cui magno exercicio exerciti fit bonus medicus potest
igitur neque prudens sine operacionibus exterioribus multis quia per prudenciam oportet debemus iudicare
cumpte circa quecunque agibilia nobis occurrunt scilicet in discernendo quid sit bonum et malum melius
aut peius tanta autem potest [illegible] diversitas circumstanciarum in accionibus operibus exercendo que
nullus potest cumpte et firmiter iudicare semper bene sine experiencia maxima que haberi non potest sine
multis operacionum accionum exercicio nam quamquam multi experti sunt circa dirigantur in dando consilia propter
quod in rebus arduis non uno consilio sed pluribus indigemus. Unde tamen sciendum quod sine operacionibus
exterioribus potest in aliquo virtus ipsa generari qui aliquis impeditus ab opere exteriori potest magno
affectu velle bene agere. Ex huiusmodi quod volucionibus frequentibus fit habitus inclinans eum ad
volendum hoc et talis habitus laudabilis est Ille enim voluntates erunt operaciones meliores quas ille exercere potest
et tales habitus non dicuntur vocari perfecte virtus quia cum velle ille exercet operari occurre possunt circumstan
cie repugnantes per quarum aliquas appetitus quod opus uno modo fieri debeat et per alias quod alio
et tunc ille non poterit cumpte determinare ad iudicandum quid sit optimum et optimum propter
experienciam Item sepe putamus habere perfectam voluntatem agendi bene in absencia passionis
que perfecte non est virtus ut habitus sed dispositio debilis et pugna propter quod inclinatur ad opposi
tum passionis adventu Et hoc bene dicit Seneca in libro suo de vita beata ubi inquit. Nichil
videtur infelicius eo cui nichil unquam evenit adversi. Duplices autem fines in humana vita 1
propter quos aliquid operamur quidam autem veri fines qui hic sunt boni et optimi in humana
vita et isti fines sunt virtutes et opera virtutis quibus homo dicitur simpliciter bonus et optimus alii autem
sunt fines falsi scilicet constituti a nobis secundum racionem corruptam et perversam eleccionem quos fines statu
unt sibi viciosi secundum concupiscenciam viciorum qui fines veri et optimi non dicuntur fines simpliciter
sed secundum quid. putat ad talem finem quemadmodum dicimus latroni utile esse noctem obscuram
ad furandum tamen clare patet quod hoc utile secundum quid est simpliciter. sicut dicimus aliquem fore bonum
fore et perfectum latronem et consimiliter dicitur simpliciter utile quod est ad bonum finem. quod autem est ad malum
finem dicitur utile non simpliciter sed secundum quid puta ad talem finem quemadmodum dicimus latroni utilem esse

necte observandum ad fruendum ut iam clare patet quod tale utile sit quod est simpliciter nocivum. Scias autem quod hoc nocivum dico proprie quod anime plus afferat mali quam boni quia hoc inanem animae auget operacionem despicans aliam propter quod homo sumptus malus reputatur iniurians. Similiter loqui possumus de delectacionibus. Delectaciones enim studiorum et virtutum sunt delectaciones simpliciter et sunt bone simpliciter et honeste simpliciter quia habent se ad honestum proprie et formaliter videlicet ad virtutum opera et ad virtutem et hoc sit consequenter virtutum vel secundum ipsa virtutum. Delectaciones exteriorum bonorum non sunt delectaciones simpliciter sed quod ut dulcia consimilibus et languentibus et laborantibus sic ut delectaciones viciorum et viciosorum sunt delectaciones simpliciter sed secundum quid et in ipse iste de honesto dupliciter loqui possumus. Unde dicitur honestum patet et fortitudo. Tullius in officiis suam nos trahit et sua dignitate nos allicit. Hoc autem perfectissime est felicitas quam omnes naturaliter desiderant ad quam bonum et mali suas operaciones dirigunt. Hec autem felicitas non in bonis exterioribus non in bonis corporis sed in bonis interioribus anime consistit ea perfruentibus nec bonorum sed autem felicitas in virtutibus et operacionibus virtutum consistit que animam felicem constituunt. Alia autem extrinseca sicut honores dignitates divicie dicuntur honesta similitudinarie. Sed aliter dicitur sanum proprie et proprietate et sic similiter dicitur honesta et bona omnis ipsa ea quia illum exterius que res et materia dicitur honesta in ordine ad virtutes. Sic enim honeste sunt paupertates egritudines et omnia in quibus fortitudo in nobis adversari etc. Sic ergo turpia etc. Dux contra viciaz vicius de prauat quadmodo sunt inicia et viciosa opera anime in magis depravate. Secundum autem attributum dicitur tria queconque similitudines ad illa inicia ut omnia opera que viciosi operantur exterius sed signa et omnia inicia maiorum quibuscumque virtutum in suis operacionibus viciosi. Et ait de Seneca. Sicut enim omnia honesta sunt virtuosi ita omnia turpia sunt viciosi et sic virtuosi appetent calamitatem vel egritudinem et paupertatem putacionem ipsas contingit agere virtuose potius quam in urbe magestatem et divicias esse et in urbe floreri cum meritis et sine operacione. Ex quibus infero quod malum nullum opus exterius bonum ut malum est nisi sed quod rudes anime intus et consideratorum interius etc. Ex quo sequitur quod homines primo non sunt boni ut mali sunt sed hij dispositione adaciam et 2um romanorum regum id exigente hic patet statum nam propter primum ladie deum spirente proditore omnium de sine tirannum pessime dominatum et libertatem supprimente hic de hic peccati et martyres homines sanctos facere necari sternum secundum sextum et aliena cupere in cum quos sciens aliquos bonos fame moris propter iniuriam agnosceres aliquem primum divicias habundare et eis male uti tunc non peniteret sciens si illi aliquid latenter eripuit et modicum fame subveniret. Et in omnibus potes quasi consimilia afferre sicut quando esset enim acti avaricie superbie luxurie etc. cum nullus actus exterius sit viciosum. Expedit vitam sapientis quod nichil sit utile nisi honestum sit et delectabile et commodum si sit virtuosum quod nichil delectabile est nisi dulce nec amenum nec gratum nec utile nec commodum simpliciter nisi honestum. Et sequitur quod divicie non sunt utiles nisi virtuose. Et sic illa tamen commendat honestum utile delectabile ut unum recipitur sed elegit hoc clare patet per Tullium in officiis cum in magis utile laxa consuetudinem deflexit divinuit honesta ab utilitate segregans. Sic idem dicitur nobis appetibile secundum simpliciter racionem et secundum hoc dicitur bonum primo dicitur nobis appetibile quod recta racio iudicat appetendum. Et secundum istam racionem hic dicitur honestum. 2o modo illud appetitur tamquam quiemus appetitum et secundum hoc dicitur illud honestum delectabile bonum. 3o dicitur idem dicitur utile quod utile est et commodum quod recta racio iudicat appetendum et quod bonum est quia bonum est utile etc. Et in talibus agnoscendis ultimum confert constanciam et perseveranciam quia iuxta illud dictum Cum cetere virtutes currant ad bravium sola perseverancia coronatur. Et hec de 3o libro Valerii sufficiant etc.

Liber 4tus

Transgrediar. Iste est quartus liber Valerii Maximi in quo continentur octo capitula. In quorum primo agit de moderacione. 2o ex hijs qui ex inimicis facti sunt amici. In 3o de continencia et modicum differt a primo. In 4o de paupertate. In 5o de verecundia. In 6o de amore coniugali. In 7o de amicicia. In viij de liberalitate que est racio post amicicie etc. Primum enim est in duo quorum pos primo quasi racio in 2a parte ponit exempla. Iste prima dividitur in duo per quam primo laudat illam virtutem. 2o prosequitur in exemplis. Iste primo quando laudat
2o quod est 2a. Itaque effectus suos etc. quod primo scias quod moderacio nichil aliud est quam res reducere ad mediocrem statum a celsitudine. Et ideo vocat eam saluberrimam quia mens hec obviare a que in festa temeritatis. Sed nichil ita hic consistit sicut moderacio etc.

Capitulum ut ab incunabulis. Ponitur prosequitur. Hic prosequitur in exemplis. Primum nichil est sciendum quod expulsis Tarquinus creatus est consul Brutus et Collatinus maritus Lucrecie sed Brutus dedit ei repulsam quia amicus Tarquini erat et elegit in socium Valerium Publicolam. Sed Brutus interfectus fuit ab Arunte filio Tarquini mutuis vulneribus remansit Valerius solus in consulatu et Romani contulerant omnes dignitates quas habebant reges. Sed ipse diminuit sibi fasces in concione populi nutiendo sibi locum consilij quod fecit Romanum populum participare consilij et sectorem civitatis. Cum reges non permisissent populi in tractare consilium et assumpsit socium in consulatu et quia antea reges aliquem potuerunt interficere cives sine pena ipse condidit legem quod nullus potuit tangere eos cives et dictus est Publicola quia coluit ita pariter quod bona sua contulit proprie ita quod in sua morte ut narrat Augustinus non potuit de suo sepelliri sed ex pecunia publica sepultus est

v Ex minat. Contra Veientanos nobilissimam civitatem totius Italie missus fuit Camillus qui stetit decem annos et debellavit eam cuniculo latenti illo ut habetur in c° de auguriis. Et cum
reverterent romani auferebant ei honorem triumphi invidia et criminati sunt quod acceperat pecuniam a Veientanis et missus fuit in exilium apud Ardeam civitatem ultra Romam. Sed Senones Galli venerunt in Italiam et dederunt magnum conflictum romanis apud Alliam flumen. Et deinde ceperunt Romam. Et nisi fuissent anseres qui evigilaverunt expergefaciendo custodes cepissent capitolium et et trucidaverunt senes qui remanserunt in curulibus sed prius honorassent eos et steterunt in Roma per sex menses et cum vellent magis fecerunt quem ... cum romanis accipere multa milia florenorum et recederent et romani promiserunt si ipsi Galli combussissent totam civitatem. Sed romani miserunt ibi latenter ad Ardeam et fecerunt dictatorem Camillum qui assumpsit dictaturam quod supplicaverunt cum possit superbie sed cum exhortatione assumpsit dictaturam et disposuit se ad et deinde venit in ... que deviceat et ubi aggrediuntur exercitum et latenter venit Romam et antequam accepissent nummos tot trucidavit ut de ... totum cinerem extinxerunt sanguinem. Deinde aufugerant, persequitur eos et dedit magnum conflictum iterum apud ... et deinde alium conflictum in ... et in summa ...
p Ar fumo. Romani creabant censores qui habebant licentiam corrigendi cives que dignitas ad magnum statum devenit. Sed romani cognoscentes probitatem Rutili censorem dederunt ei censuram quam optime administravit. Et deinde iterum dederunt ei pro officio. Tunc Rutilus ... ad consilium dicendo quod non bene fecerunt dare mihi ex censuram quia cum talis dignitas debet dari per brevium predecessores reduxerunt quod non duraret nisi per ... et ideo non ei magis dari.
a Ge romani habuerunt bellum cum aliquibus hostibus qui superaverunt omnes consules missos contra ipsos tunc cognita virtute Cincinnati elegerunt ipsum in consulem et erat arator ut de ... Livius ... ab urbe condita tunc miserunt ei vestes consulatus per uxorem suam qui assumpsit habitum consulis et vicit eos hostes et dedit conflictum. Et cum reverteretur Roma romani volebant continuare eius consulatum propter eius probitatem et et quia ... in sequenti anno volebant reformare eosdem tribunos sed ipse renuit et sic tribuni reformari non potuit propter legem que dictabat quod dignitates non continuarentur.
f Abiuis non cum esset filius creatus consul quia quinquies habuit consulatum et pater et avus et attavus et sepe habuerunt consulatum ideo non permisit filium eligi etc.
n Sy desunt. Antiqui romani propter probitatem Scipionis maioris voluerunt statuam suam ponere in comitio et in campo martio ubi dabantur officia ad suffragia quod ipse meruerat officia et sibi ponere in rostris quia fuerat orator ... et et in curia senatorum quia illas meruerat ita bene esse senatorem et consulem sicut ipse et in templo Iovis quia propter virtutem ... et dari voluerunt et ... consulatum ... talia renuit.
e Odem robore mentis. Victa Carthagine quia Hanibal resistebat libidinibus et ... Carthaginensium tunc ipsi miserunt romanis quia Hanibal ordinabat prodimentum. Sed Scipio misit ad senatores dicendo quod non intromitterent se cum Carthaginensibus et Hanibale quia ipsi bene discernerent quod habent agere in ... et sic consuluit pro salute Hanibalis et et ... senatus quia fuisset dedecori senatui punire Hanibalem in punire dicebat ipse contentus esse hostem tenui victorie ... ad ... victoriam quia postquam hostes sunt victi non magis debent odiri
n Ec marcellus. Iste primus fuit qui dedit conflictum Hanibali et confligit ipsum apud Nolam civitatem. Deinde et Siciliam devicit qua devicta quidam Siracusani venerunt Romam ad querendum de Marcello quia male se gessit apud ipsos postquam fuerunt victi. Tunc Marcellus prohibuit ipsos intrare curiam quousque non reverteretur collega quem ipse in Sicilia habebat quia iste consul habebat aliquos socios qui collega erat satis amicus istorum Siculorum et ideo non permisit prius agitari causam quousque non esset reversus ne Siculi timerent de se quo reverso ingressi sunt illi curiam et accusaverunt ipsum. Sed Livius inde precepit eis ut recederent ipso quod non habebant ... Tunc Marcellus non permisit eos recedere quousque non exponerent quicquid volebant et discussa quod ipse recessit ut senatus non differret iudicare quod ipsum propter suum aspectum sed nulla in victa causa
... venia ab ipso et ipse benigne recepit ipsos. Deinde ipse tertius fuit consul ut iret ad gubernandum Siciliam et concessit dignitatem suo college et noluit ipse ire quia ut narrat Titus Livius Siculi ... eum suspectum.
q Vam tibius. Primo ... ... pecuniam ... quod devicto Antiocho a Scipionibus et reversus ex Asia coactus est Lucius Asiaticus de pecunia ibi expensa reddere rationem et quia ... ... non ... tunc consul iussit eum duci in carcerem quia Lucius ... per auxilium tribunos sed nullus ibat nisi Tiberius suus inimicus
r Duis quoque claudius nero. Cum Claudius Nero et Livius Salinator confligissent Asdrubale in Umbria iuxta Methaurum flumen ut supra tactum est tunc senatus decrevit dari triumphum ambobus sed Claudius noluit quia provincia in qua habita fuit victoria erat sublimio Salinatori et sic habuit famam de victoria et moderatione sed Salinator solummodo de victoria.
s Ec affricanus quidem posterior. Erat mos romanorum de quinquennio in quinquennium facere lectamas imporrigendo preces superis ut amplificarent civitatem. Erat quidam vice censor Scipio et ut mos erat ... cum lectamis quidam sacerdos sine scheda precedebat

et legebat carmina que dictabant ut dij amplificarent civit. Scipio audiens hoc iussit ea emendari quia civitas erat satis ampla et fecit alia scribi ut dij conservarent quia tunc erat ipsa eccedendi per amplificat. quoniam civitas romana non descendebat nisi per viij miliaria et dicit lapidem quia in fine unius miliaris ponebatur lapis sicut adhuc fit etc.

Ex alia. Cum Scipio esset censor et faceret pertinentia circa civitatem et quidam sacerdos coram ipso qui non comparuit et finaliter cum compareret cepit ipsum in suo sacramento sed quia nullus alius erat testis pepercit ei quia iudices non interest uti officio testis accusatoris et iudicis sed solum iudicare sicut et palam a se etc.

Vod cum tparamentum. Scevola ductus est in testimonium cuidam accusati et tamquam homo equs perdidit veritatem et demum videns quod veritas expressa ab ipso dampnificabat accusatum dixit quod non debebat sibi credi quia solus unus testis erat

Cicero. post alia exempla que sunt ardua et primo quidem excusat se alibi narratione quia res magne et multe requirunt longiores narrationes et ipse intendit breviter narrare et ipse mittit ad memoriam reducere et amici recordantur breviter magis quam laus. Et ponit exempla duorum metellorum quorum unus devicerat macedoniam alter iugurtam in numidia. Unde cum Scipio esset interemptus de nocte in lecto macedonicus de mane hoc desiderat propter invidiam virtutis clamare in foro alia littera de cum audisset eum clamare quia antiquitus quando aliquis moriebatur preco proclamabat ad cuius pulsationem aggregabantur cives alia littera de conclamari et melior est. Romani multum indoluerunt causa eius mortis inferentes et non potuerunt suspicabantur tamen in metellis et in gracchis qui invidebant ei propter virtutem precepit et metellus filijs suis ut portarent ipsum Scipionem quia de certo nullus alius ab ipsis filijs portari nobilior poterat

Vindicus. qui subiugavit partem maiorem numidie et qui devicit iugurtam ex quo maxima famam suscepit quod aliqui cives multum sibi invidebant et tunc pegerunt quod fuit missus in exilium in asia apud tralles sed postea considerantes romani quod ipse exaltaverat rempublicam et iniuste exulabat revocaverunt ipsum ad quem cum venit littera hoc debet grande et potest letitiam afficere. Cor familyo. dat modo alius exemplum. similiter superius de metellis et scipionibus nomen porcorum offert se se sic etc.

Dictator autem Cato. primo ponit quemdam sibi laudem et primo ostendit qualiter miserunt eum romani in cyprum propter tributum quia illi debebant dare romanis tributum tunc cato consul ivit illuc et collegit diligenter tributum demum sine aliqua diminutione vel fraude retulit romam. Decipitur enim quando aliqui mittebantur exercebant fraudes sed cato cum pura fide apportavit tributum senatus volebat ei facere gratiam ut non redderet rationem in campo martio coram populo ut moris erat sed in curia senatorum Cato autem hoc renuit

Dextra. ponit aliud exemplum romanorum. primo sciendum quod marcus bibulus legatus erat missus a romanis in syriam provinciam subiectam romanis quia in provincia ubi romani mittebant officiales que syria est in oriente in finibus egypti cum filij convicti sunt agabinus militibus in illo opido egypti occisi fuerunt tunc cleopatra in egypto qui misit interfectores ad marcum bibulum tamen magis timore quam amore quia inimicabantur romanis sed bibulus non suscepit vindictam etc.

Arentinus archytas. in hac parte facit transitum ad exemplum et primo ponit exemplum etc. dat enim narratur de isto archyta qui fuit excellentissimus philosophus suo tempore excellebat enim platonem et etiam aristotelem et alios sed cum iret ad studium ad metapontum civitatem cum pictagora et stetit ibi per xx annos in reversione invenit omnia bona sua consumpta a villicis sed ipse non sumpsit vindictam ne propter iram peccaret similis isto etc.

Simus libalis. computat sic quod nepos platonis fuit creditor quia affligit aliquid delinquentem quia moderatio non debet esse talis quod aliquis puniat delinquentem quia ut excedet modum puniendi misit servum ad amicum petisillippum qui suus nepos erat servus aliquos

Vo minus. cum quidam vellet seminare discordiam inter platonem et xenocratem dixisse multa mala de platone. Sed plato non credidit. Tunc ille sacravit tunc plato nullidere impendere sacramentum illius dixit quo me dixit

Equaquam. computat quia plato fuit excellentissimus in sua scientia sed ille princeps fuit immoderatior maior qui cum esset expulsus a dionisio crudelissimo tiranno venit megarum civitatem prope athenas ad theodorum suum amicum. Sed cum ianua non aperiretur fortius suus indignabatur tunc ipse dixit forte nos sic nobis dedimus introitum venientibus domum vestram qui eramus in statu florente etc.

Trasibulus ostendit primo qualiter iste mercedem sua sapientia reduxit cives in pristinum statum sedata plebis statum quod fecit. pro quo sciendum quod cum xxx tiranni dominarentur athenis invasiant ipsi in bellum maiorem partem civium. Sed trasibulus iste recollegit omnes istos exules qui dispersi erant per mundum et cum exercitu invasit athenas et accepit eam et trucidati sunt tiranni quibus occisis quia multi sequaces tirannorum erant in civitate fecit plebiscitum ne malorum illatorum a tirannis in aliquo aliqui recordarentur et sic ne mala venirent ad memoriam et turbaretur status civitatis etc. etc. etc.

De Mansuetudine

Ar minor. Cum dat se esse duum regnum comitis arcadie stasippo erat quidam civis adversans
ei sed tamen amator patrie cui familiares sui suadebant ut ne trucidaret inimicum si ipse re-
mitteret ne aliquis malus civis occuparet locum illius boni in tutelam patrie
Pisistrati philosophi et tiranni Athenensis qui fuit de vii sapientibus grecie. Sed alterius postquam semper a-
posuit inimicam in dederis ipsius cum esset in dominio suadentibus familiaribus ut inter-
ficerent illum ipse pro eo petiit quid posset eum facere. ille dixit quod potat ipsum interficere. tunc
ille eum peperit. Et sic fecit etiam Cato ut narrat Lucanus. Cum iret in lesbiam aliqui negabant ei
iterum cuius accepit tamen illos continentes invitis et suis militibus nolentibus eam depredari dixit quod su-
fficiebat solummodo posse punire
Unus mut. Quidam emens unum iactum rete et extraxit tabulam auream et oblata est questio ad
cives. Cives miserunt aruspices ad Appollinem qui respondit debere dari sapientiori homini
grecie. Erant autem vii sapientes in grecia Consideratum est de sapientiori et missa est ei tabula
Et talam qui considerans sic temptatis species causa vitandi arrogantiam misit alteri. Alius iterum no-
lens incurrere arrogantiam et sequi moderationem misit alteri et sic usque ad septimum septimus
remisit Appollini
Capitulum ut Theopompo. ponit moderationes regias. Theopompus cum veniret ad senium quia erat
satis gravatus a diuturnis ut filii sui non possent molestare cives ordinavit ancianos qui re-
sisterent eis et darent favorem populo uxor interrogavit cur sic fecerat respondit ut patet
Vitrodicus victus a ludo romani concesserunt sibi quandam partem in finibus asie accipiendo
sibi regnum qui misit epistolas romanis quod bene fecerant quod diminuerant ei curas
Vita in predicto capitulo tractat de moderatione que scilicet appetitum sensitivum refrenat ne impetuose et
superbe agat Item predicto est de sedatione ire tam archite philosophi quam et platonis in suis corrigendo
puniendo. per quo intelligendum quod mansuetudo et moderatio appetenda est et ira omnino vitan-
da quia ira non permittit se regi accendit enim ira sanguinem ad quam accessionem sequitur inordinatus
motus spirituum et sanguinis propter quod causatur quedam perturbatio sensuum et fantasie sine quo statu non
homo assimilabitur bonus sicut patet in ebriis et egrotantibus et maniacis sicut ergo homo est ebrietate exclu-
ditur quod ipsa sensum perturbata existens se regere non permittit ira et a simili et ira excludit ab omni actu
optimum est. Item si in aliquo videtur ira prodesse maxime esset hoc quia malos perterret et contra effu-
git sed patet quod ad hoc ira nichil prodest. primo quidem quia periculosus et timet quia despicit Necesse
enim est ut multos timet timeat quem multi timent. Item si vir sapiens mos habuit tunc ab-
sque ira recto medico bonus expellet malos puniet et cohibet. Si autem ira sine virtutibus magis
exponitur contemptui et derisiones non effugit Ex hoc infero contra rationes philosophi et Senece prenderie
videntur inmoderata ira ad puniendum sumenda est necessaria ad hominum expulsionem nisi in isto casu quo in
bello extrinseca sensus innata esset diminuens motus cordis ac turbat fantasiam. tunc aliqualis ira
proficiat qui calefaciat sanguinem in extrinseca sensus absorbentur et motus cordis augmentat et dolorem
extinguit ut fantasiam tangit ut perturbet eam Item si quis bene dispositus fuit in fortitudine
vel in dispositione tunc ipse perturbari potius timore propter quem restringunt actum virtuosum tunc si ex-
ira aliqualis modesta adiutorium assumpsit tunc audacior actus virtuosos exageret hoc autem patet
ex auctore homeri cum inquit virtute in ire furor. Item si aliquando est vitia ira vel ire simil-
quam contra aristotelem ethicorum 4 insipientem enim esse quod quis non propriat in iniurias sibi illatas neque e-
ius de eis Item virtus est virginum esse indicativum ex quo sit appetitus indicatus et cetera autem
sit ea quod despiciatur virtus est et in irante substine viciosum est sed virtus irasci est virginum
esse indicativum quod virginum irasci vel virginum hominis similiorem et est viciosum. stultitia autem est contra-
ria tamquam gaudens viles et in hominum sumitas autem substine et virginum mouet ad indictamentum simile
est hoc est patet quia malum est ordinem dare malis malefaciendi agendi et iurandi si quis virginum mo-
ad iudicium dat ordinem malis iurandi quia sicut bene dixit in proverbiis. qui peccantes non
corrigit peccare impat et 2o rethorice dicitur quod omnia iniusta faciunt desides sollicitati Ex quo
infero quod moderatio est virtus que in medio consistit quam circa omnem passionem et operationem humanam
contingit excedere et peccare et excessum peccare et deficere quod indigemus moderatione nos ad medium inclinare
quam esse nimis mansuetus et videri et abiectum vicium est Item affirmat furorem magnum ire per-
niciosum est quod medium extreme et similiter ire vel assumere iram ut exirant in ingenerabilibus virtutis
est. Ex quo sequitur clare quod aliquem vibrare ponitur et minas inferre vel dicere alicui in casu
et rationabiliter movere bonum et iustum est
Vegetius. hoc contra ciceronem quod est ex illis qui ex inimicis facti sunt amici et quia res est
pulchra primo semittit quam emendationem 2o exemplum Item primo dicit quam primo contra 2o apparet
quia quemadmodum libenter videmus solem qui sunt nubes ita hominem cum libenter videt
quam aliquem fuerint inimici et venerunt ad amicitiam
Ciceronis. post prohemio exemplum per exemplum et non ponit exemplum. sicut lepidus de domo lepidorum
qui lepidi dicebantur eo quod omnes eloquentes fuerunt de domo sua et iste bis fuerat
consul inimicabantur fulvio cum tamen essent censores ambo in simul ne male tracta-
rentur officium deposuerunt inimicicias et laudat magis lepidum quia ipse fuit causa de-
ponendi Sequitur aliud

Sciti quod Salinator propter cautelas neronis missus est in exilium. Sed cum Asdrubal in Umbriam venisset cum exercitu et Hannibal esset in Apulia cum alio ut dicitur et saepius saepius romani consules Salinatorem magistrum revocaverunt eum et Claudius Nero et Salinator sunt simul facti consules et deposuerunt inimicitias et apud Metaurum flumen in Umbria LV milia penorum occiderunt et V milia penorum captivaverunt et quindecim milia romanorum liberaverunt a captivitate penorum / vel carthaginensium

Latinum. adveniente festo Jovis romani consiliarii ita optimos duos cives inimicos invicem fecerunt in templo Jovis et ibi conduxerunt eos ambos faciendo eos ad invicem pacificos. Sed Scipio quod perpetuabat Senatum tunc ne ipse iterum redderet in discordiam cum Tiberio dedit ei filiam in uxorem ex quibus orti sunt liberi proditores

Ad huiusmodi primo ponit secundo exemplum. ponit quod huius est sententia quod Tullius defendit Anulium cum fuerat consul expulsus Tullium. Et tamen Tullius ipsum defendit quia damnatus est per invidos vel petitores. periculo autem imperfecti dicebant eum defraudasse rempublicam iste Anulius defraudavit rempublicam accipiendo [illegible] et de papia. quod magis mirandum fuit hic in Cicerone quod defendit inimicum [illegible] in temporibus dictis

dem. sed Tullius defendit naturam qui semper fuerat in festivus honoribus et dignitatibus sine adversariis [illegible] facti a republica et dicit sine ullo dimicatione quia Cicero fuerat constans et non inconstans ut non esset amicus et non inimicus sed in eodem proposito

Scaevola. primo quod [illegible] adlaudem eiusdem quia similis videns [illegible] sit fecisse [illegible] inimicos videlicet autem in [illegible] sua vestigia unum accusatus fuerat Lentulus [illegible] in [illegible] in congruitate consanguinei. Sed cum unus illorum esset accusatus de ambitione dignitatis et de simonia qua dederat nummos pro dignitatibus tamen [illegible] idem in templum dix veste in quo ipse erat damnatus in continuo potuit in duxit judicem qui habebat inferre penam et potestatem quod habebat ipse culpam et testem in voluntatem absolutionis ita quod absolutus est tunc a judice

Annius autem Gallos. nam ipse damnaverat unum tamen ipse pro damnatum elegit ipsum in suum consanguineum dando sibi suam filiam et maritum colonum a quo ipse fuerat damnatus elegit in generum et amicum

Ego vero Rufus qui primus homo fuit qui egit questionem publicam quia pro republica fiebat et ad tantum deduxit Pompeium non magnum sed unum alium qui propter multa dispendia in [illegible] recepta recessit a patria et sua amplexa eius passiones residuum possessionum suarum consumeret dum quod venit ad maximam paupertatem et misit ad urbem ut videret et de pecunia que propter amicitiam venit consueverunt nostri tamquam desperatum scripsit [illegible] suis ut ordinaret et ponderaret quod [illegible] aliqualem pecuniam et de [illegible] bonis [illegible] lectus coram Senatu et [illegible] est ei a Senatu ut [illegible] amicitiam Cornelie

Nam hic enim sententia quod amicitie distinguere solent tres distinctos amabilium. Et autem amabile non sit nisi bonum vel apparens bonum et [illegible] apparens bonum vel apparens honestum vel utile vel delectabile hinc est quod amabilia in triplici differentia dividuntur et per consequens [illegible] has tres diversas amicitias distinguit conse[illegible] quod amabilia [illegible] in amicitiam propter utile propter delectabile et propter honestum. [illegible] quod sententia quod amicitia est amor benivolus mutuus manifestus simplex enim sed amor dicitur amicitia ad [illegible] amans et ut benivolus mutuus manifestus. Item amicitia requirit redamationem non enim aliquos dicimus amicos nisi inter eos sit mutuus amor sed [illegible] ad utrumque requiritur quod sit amato et redamato neutro lateat et quod simul [illegible] et qui [illegible] quasi [illegible] diligere unum et non [illegible] non dicitur amicitia sed benivolentia. possibile est enim aliquos esse benivolos ad invicem qui se [illegible] videant. Sed tales non dicimus amicos donec [illegible] ut [illegible] sit [illegible] quod ante et cetera. [illegible] esse dicendum quod amicitia non est nisi unica et non [illegible] in [illegible] in tria membra quia illa membra [illegible] [illegible] honestum est quod non sit delectabile et utile et sit unica amicitia copulat in se omnia hec scilicet honestatem delectabilitatem et utilitatem. Verum [illegible] divisione honestum bonum non [illegible] et [illegible] [illegible]. Delectabile autem dicitur cibus potus actus venerei et ludi. Utile autem [illegible] pecunia et alia bona exteriora que tamen non sunt se ipsa delectant sed [illegible] quod valent ad ea adipiscenda que sunt se delectant et sic amicitia sed [illegible] acceptionem plus ad sensualitatem tendit quam ad rationem. [illegible] est in tres amicitias tamquam realiter divisas et distinctas. Sed [illegible] non sit est sicut declarat [illegible] in fine 8 libri [illegible] est delectabile vel utile [illegible] sit honestum ita nulla est amicitia delectabilis vel utilis nisi sit honesta. Et sic unica est solum amicitia et non [illegible]. [illegible] est et honores sunt amabiles non sunt [illegible] autem dico ne esse amabile quod [illegible] sapientes et virtuosi amant. Sed [illegible] sapientes non amant pecunias cibos et potus [illegible] sed amant talia in [illegible] [illegible] operationes virtuosas. [illegible] tales operationes sunt [illegible] amabiles non est hic argumentum [illegible] nichil est delectabile vel utile nisi quod sapiens iudicat esse tale. [illegible] autem credendum non est [illegible] [illegible] non [illegible] iudicet sed virtuosus non iudicat aliqua amicitia fore utile vel delectabilem [illegible] honestam [illegible] nulla est amicitia nisi honesta quamvis quia sapientibus et bonis credendum est et [illegible] hoc idem probatur eadem ratione sicut [illegible] amicitie sortitur speciem et [illegible] ab obiecto [illegible] et non ab obiecto [illegible] sed obiectum [illegible] amicitie propter utile propter delectabile non non est [illegible] et [illegible] dicta amicitia [illegible] quia in talibus obiectis non est [illegible] amata sed utilitas et delectatio [illegible] in [illegible]

talis amicitia amati sed in talibus non est simpliciter vera amicitia quia talia sunt inamata et inanimata amicitia non est proprie dicta neque talia reamant quod in amicitia requiritur et quod patet per predicta Sed forsan dices quod eadem argumenta sunt de amicitia propter honestum quia obiectum per se talis amicitie non est persona sed eius virtutes que non sunt amate vel reamant. Et sic concluderetur quod illa non est vera amicitia quod est absurdum. Ad hoc est dicendum quod virtutes dum homini habitualiter inesse sed se ipsum per tanto quod homo potestate sit in facie virtuosum et manere virtuosum sic quod ab eo virtus auferri non ipso invito. Si autem non convenit homini sed se ipsum amicitia propter utile et delectabile non est enim in potestate sua quod sit dives aut potens aut pecuniosa ut patet ergo quod ad patriam sed se ipsam quam gratia eius quem homini sed se ipsam sed gratia virtutis etc. Vel dicas quod propter dilectum bonum et ad operandum male et per se ipsum ratione libertatis propter determinat se ad bonum vel ad male facere. Supplica quod illius opus actibus adcuram sit virtuosum per se et contra infert multa dicta propter quod amicitia honesta est per se et primo ad personam et per gratiam et non alterius rei extrinsece. Ex quibus infero quod mali non habent aliquos qui inter tales eius aut eum diligat que metuat etiam quia tirani mali sunt et cum malis amicitia contrahi non potest ut patet ex predictis. Item mercatores ad invicem merentes amici non sunt qui amicitia eorum non consistit in honesto sed in utile. Item nullus homo potest esse amicus alicui generaliter amore voluptuoso vel alterius alicui quia talis amor non fundatur in honesto sed in vicio. Et breviter possumus concludere ex predictis quod fere nulli homines sunt amici et communiter homines sectentur delectabilia et utilia plusquam honesta. Ex quo sequitur quod si aliqui ad invicem sunt amici necessario boni sunt. Item iuvenes esse amici non possunt quia non sunt habituati in virtutibus etc.

Agnaturam. Tertium exemplum de abstinentia et continentia que sunt quasi vicine et sorores predicto et primo ponitur laudando continentiam et abstinentiam secundo exemplum per exemplum ibi et alias Civitatem. Continentia autem est infrenacio libidinis abstinentia vero autem est in fere in omni avaricie. Civitatum et ingens ... Postquam premisso sequitur per exemplum et primo ponit romana secundo ponit extrinsecum. Et ponitur exemplum de Scipio inter in yspania et primo et ... obsessit quandam civitatem sive cartaginem sive in yspania ubi erat exercitus penorum et detinebant ibi multos romanos et yspanos captos. Sed capta ista civitate inter alios captos putata est quedam puella ... Scipioni filia cuiusdam regis celtiberorum tunc pater misit infinitam pecuniam pro redemptione filie. Tunc Scipio explorant est erat promissa puella et audiens quod cuidam regi celtiberorum misit tam per patrem quam per eundem qui ambo statim venerunt. Et Scipio explorante a patre quantam pecuniam promisit prodote qui pater nominavit ... Scipio videns quod erat modica que ... ad regem. Et super illam dedit ingentem pecuniam que missa erat pro redemptione et propter istud accessit ita amicitia predicti ... et puelle quod totam yspaniam verterunt ad partem romanorum. laudat ergo primo Scipionem a continentia cum non ... secundo ab abstinentia quia reddit aurum et propter hoc ab yspanis accessit cognomen ut de ... et vocatus est Scipio sanctus.

Cum vero. primo ponit exemplum de Catone secundo approbat hoc ab auctoritate ... quod cum Cato ... missus esset a romanis pro tributis in cipro et epiro sive ... oriens tunc ipse abstinuit se tam ab avaricia quam a luxuria. Cum tamen ... orientales sunt lascive et ideo potuit inclinari ad luxuriam et potuit diminuere ... et erant ibi delectabiles civitates et amene etc. quia magis est luxuria visus oriens quam visus occidens ratione calliditatis.

Drusum Germanicum qui fuit filius Tiberii ... imperatoris quem Octavianus adoptavit fuit tante castitatis quod nunquam cognovit cum uxore habuit et de isto dicit Augustinus quod si habuisset baptismum fuisset nominandus inter virgines. Antonia uxor Drusi que videns virum dilexisse patrem ... quibus habuit ... sue ... etc.

Vetus Marcus. Cum romani haberent bellum cum volscis ubi est civitas que dicitur Caroriua et ceperunt multos afflictum miserunt unum ducem sub quo militaverunt iste qui dictus est Coriolanus ab oppido quod accepit et in ... sua ... est victoria et cum consules darent dona pro remuneratione ... unum equum etc.

Ebus aut curius. Romani habentes bellum cum beneventanis elegerunt in ducem Marcum Curium qui pauperrimus erat. Beneventani scientes quod romani elegerunt ita pauperem ducem miserunt ad Curium ambasiatores cum auro ut ipse Curius flecteret romanos ad benivolentiam ipsorum qui tenuit aurum dando se legatis pauperem in cenando ... erat.

Deo cum Italia romani habentes bellum cum tarentinis in quorum subsidium venerat Pirrus elegerunt in ducem Marcum Curium cognoscentes quod non potuit vinci pecunia vel armis qui afflixit Pirrum et tunc romani facti sunt locupletes cum essent pauperes ... et noluit ei dare maiorem portionem de territoriis quam aliis civibus. Sed finaliter Fabricius devicit Pirrum.

Dein sensit. continuat quod fabricius abstinens fuit ab auro qui cum fuit abstinens defensor et pater et amatus a samnitibus qui beneventani causa confirmandi eius amicitiam miserunt ei v massas argenteas sed tamen ipse renuit

Consentanea est. cum missus esset a romanis cum legatis ad pirrum cum quo pirro erat quidam philosophus Thesalus qui fuerat athenis et audiverat ab uno philosopho quod deus sit et sicut causa voluptatis ostendo hoc pirro tunc fabricius optavit illud pirro et samnitibus qui favebant pirro tunc ille thesalus tamquam prudens videns sententiam fabricii esse meliorem obtinuit fabricii propter ponens quam epicurii dicto

Viri ubicis. Catulus erat in urbe et habebat consulatum qui habebat magnam familiaritatem cum etholis ipsius gentis qui ditissimi erant de ethola fuit ipse uxor sive ideo miserunt legatos ad eum causa remittendi ipsum qui catulus invitavit legatos et in mensa apposita fuerunt vasa terrea ipsius quod cum isti viderent causa complacendi retulerunt ei dona que sequuntur

Et ipse paulus cum misisset persam tunc expulsa est paupertas romanorum tamen autem semper sic hereditate romani paupertatem obtinuissent quia romulus fuerat pauper et successores sui et romani stabant semper in paupertate et in debito sed paulus nichil voluit de divitiis romanorum considerans se satis habere divitiarum dummodo obtineret famam et

Et sic hinc romani miserunt legatos scilicet fabium gurgitem ad ptolomeum regem egypti qui affluebant divitiis et libenter volebat amicitiam romanorum et causa honorandi legatos largitus fuit predictos dona ut haberent solidos per eos sed tunc legati miserunt ea in erarium et assignant rationem quod exterius officia publica vel debent velle nisi famam

Cum illud exemplum senatus et populus primo ponit secundo declarat. Nam senatus videns continentiam istorum legatorum ex consensu populi precepit questoribus ut redderent ista bona istis tribus viris et ex dederunt salarium debitum pro legatione et sic habuerunt duo mutuo

Asilvilorum vigilum scilicet cum illorum legatorum. Ex quo sciens quod sui fugitivi evaserunt fugiendo a romanis et devastabant totam siciliam contra quos missus est calphurnius et debellavit ipsos et remunerando ipsos milites ut moris erat filio qui optime se gesserat in bello nil dedit nisi quod promisit ei quod post suam mortem relinqueret ei ut alios filios ex patrimonio bono assignando causam quia volebat quod publica pecunia intraret domum suam sed solummodo famam et sic volebat quod a duce peteret solummodo famam et sic honorem sed tamquam a patre precium et hoc post mortem

Et signis. ostendit aliam continentiam et dicit quod signis utebantur ipsa hoc tempore essent mirabilia. secundo ostendit quibus usus fuit ipsa et prior fuit cato qui habuit solummodo tres servos et usus est tribus nautis cum mitterent pro legatione

Ultima ostendit et ponit quibus alter fuit usus ista continentia scilicet comparando tempora antiqua ad presentia et hoc ad laudem catonis uticensis quia tunc temporis roma erat pauper sed tempore cesorini sed tempore uticensis abundabant romani divitiis et ideo sed usus fuisset xii servis in bello contra cesarem tamen tunc temporis videretur esse continentior

Exultat amicus continuat ad aliam exemplum ostendo quod scipio minor tenendo provincias cum hispanis italie ducebat solummodo vii servos quia solummodo volebat ipse laudem ex triumphis habitis et spolia et divitias volebat esse patrie

Continentia vero continuat se ad exemplum populi et excusat se a multitudine exemplorum sed vult narrare solum duo. Unde pirrus postquam non potuit esse victor romanorum voluit esse amicus quia ditissimus erat misit romam per legatos ditissima dona ut darentur civibus et cum legati venirent hospitatim per romam omnes equaliter renuerunt dona et

Nulla. Cum marius et cinna commisissent bellum cum silla vicerunt cives et omnes amici sille fuerunt proscripti tunc precepit militibus ut depredarentur domos proscriptorum qui non vicerunt

Tunc eius. facit transitum ad exempla et primo ponit exemplum qualiter amicabatur abstinentie secundo exemplum philosophi Cum pericles dux atheniensium qui habebat in collegam pretorie sophoclem tragicum vatem iste et euripedes fuerunt excellentes tragici omnibus aliis in greca que sophoclem imitabatur virgilius in bucolicis. Et cum pericles audivisset sophoclem illum laudare quendam iuvenem pulcerrimum dicendo quod mirabatur qualiter natura potuit disponere tantam pulcritudinem illi iuveni respondit quod non spectat ad continentiam laudare pulcritudinem hominis

Sophocles. qui lascivus fuit in iuventute et cum unus in senectute peteret ipsum si amplius utebatur venere respondit et cetera

Nunc abstinentie. postea continuat secundo laudat eam item primo ponit continentiam secundo dat iudicium de ea facto Nominabatur autem zenocrates atheniensis continens per antonomasiam et aliqui iuvenes volentes hoc experiri miserunt ad quandam meretricem que fecit omnes athenienses propter pulcritudinem suam inclinabat ad luxuriam et posuerunt pignora quod illa non posset tamen facere et cetera illa tamen confidens in pulcritudine venit ad zenocratem quam zenocrates recepit et tota nocte stetit persuadens illa concubitum sed tamen in irritum laboravit et

Vnde rex Allexander sciens indicari illius xenocratis misit in achademiam legatos cum quinquaginta ani-
qui denariis et quesiuerunt domum xenocratis et inuitati sunt ab ipso ad cenam et dedit eis
comedere de olerib*us* paupere modico qui legati exposuerunt legacionem et ille dixit quod nullo*s*
nollet aurum. Demane illi iterum pecierunt et ipse quasi iratus respondit quod ipsi potuerunt bene in cena vi-
dere quod ipse esset nummis dimiciaz.
Allexander audiens iterum diogenes non misit ne deciperetur sed vinsat ad xenocratem sed in persona
propria prexit athenas et quesiuit de domo diogenis et non repperit eum in domo tamen dictum
est ei quod erat in quadam rupe et ibi stabat ad solem quia male indutus erat et sic eum
sole pelleret frigus Allexander accessit ad eum et attulit ei pecuniam ille quia frigebat dixit
ne impediret solem quin veniret ad ipsum Allexander stans a latere petebat ab eo ut aliquid
posceret at ille renuit et nichil potuit ei offerre etc.
Idem Siracusis. Quadam vice incedit diogenes cum aristippo in siciliam qui aristippus
subito adhesit se cum dionisio propter voluptates diogenes stabat iuxta quoddam flumen et
dixit si maneres cum dionisio non oporteret te laudare decam. Respondit diogenes quod si
ipse nollet facere sic non sineret gule et volupt.
Vnde hec est sentencia quod homines dicuntur continentes et intemperati maxime circa istos duos sensus
et tactum quia delectaciones que fiunt in hijs sensibus sunt nobis communes cum aliis bestijs
animalibus differentijs nostris in quibus sunt hij duo sensus scilicet quia quod nobilius communicat
in aliquo ignobiliori nobilius deordinat in rem preferrum ut excedat ignobilius ideo lucenso-
sos et continentes vocamus eo quod incitantur ab huius delectacione ferina et bestiale quas seu quam
sapiens absque abicere. Et ideo philosophus precepit Allexandro volentem intrare quibusdam et potorum
et libatum caue eum magis gloria tibi erit si conuiuaris cum pecudibus et iuuenibus seu adolescen-
tibus et diuitibus habundantibus quia ipse requiritur quod si gulus abstineat et non concedat adipiscia
id quo maxime indiget magis commendandus est. Sed adolescentes et diuites delectabilibus indiget
cum iuuenes concupiscencijs molestantur magis et ideo illius dicit illos duces cum constat eos
non esse prudentes. Seneca prudentes tenuerunt castrum forte intrare absque sanguinis effusione
item magis requiritur in pauperibus quod non sunt nisi similegales. Quia si egentes abstinet quibus
magis egent magis mirandi et laudandi sunt. Sed pauper indiget propter ea diuiciarum et
rex vinarum et plerumque indigenciam prestant hicium in ducendo genus. ideo si legalis est pauper ve-
hementer laudandus quia habeat quod sit iustus et infidelis. Sed circa hec semper consistit ars et virtus
virtus enim sentencia quod molestius et difficilius est abstinere sunt difficiles iuuenibus et pauperibus ideo in eis est propria
se hic ondere proprie gratia quia sicienti delectabilius est bibere quam famescenti comedere igitur
sciens et virtus delectabilius. Alia causa est quia calidum magis indiget humido quam sicco
inter eum consimilatur plenitudinem non aut perfectum item potus intrat et defert intimet per corpus
cibus aut alterius quia solum intrat et sic magis augustiatur volens abstinere a potu quam
a cibo quia ibi est estuoria inferior ubi est delectacio validior quam sicienti quam famescenti estuat
propter duo quibus indiget scilicet refrigeracione cum humectacione et est deportacione per corpus sitiens
estuat propter duo et esuriens propter alterum estuat. Solent aliqui vidi in continentes et nimio or-
nati inestrum sed quia sunt intemperati circa venerea dicuntur luxuriosi quod non circa voluptates ciborum et pot
dicuntur gulosi Et iterum eorum quibus delectacio circa cibos quidam habent caput in ligue superiori pelli-
cula propter eius multam sensibilitatem alij non solum in ea parte que est infimus usque os stomaci et
ideo quidam philosophus qui imitatur sectam epicuream voravit consumens deprecabatur ut gutture eius
efficeretur longum ut guttur ciconie sicut quod sentencia quod cum quinque sunt sensus scilicet tactus gustus odo-
ratus visus et auditus circa aliquos sensus sicut visum auditum et odoratum contingit consipiam fieri
vnde de 3o ethicorum. qui gaudent colore et figuris non dicuntur intemperati aut temperati Et similiter in hijs
que sunt circa auditum nam superhabundant audiens melodias et sonos gaudentes eis non dicuntur
temperati vel intemperati vel etiam circa ea que sunt odorifera vel forte de pacientibus non enim gaudentes
odoribus rosarum dicuntur intemperati vel odoribus aromatum dicuntur intemperati et sic gaudere quod tamen circa
duos sensus scilicet tactum et gustum dicuntur homines intemperati incontinentes dicuntur sunt duplices aliquis
enim est incontinens propter assuefaccionem incontinens per naturam est decior sed malicia naturalem continens
per assuetudinem est decior sed maliciam moralem Malicia enim naturalis non videtur tangere nisi corpus
et vires corporales saltem principaliter Malicia autem moralis tangit partem anime superiorem puta
voluntatem et intellectum Et nullus defectus est inficere partem superiorem quam sed partem inferiorem
ex quo videtur posse euidenter concludi et concludi quod incontinens passionem sit decior positis ceteris
equalibus quam peccans secundum naturam violentatur et quanto peccatum est magis violentum tanto minus
malum est item sentencia quod aliquis potest operari malum multiplex vero motum propter obiecti pas-
sionati 2o modo propter malum complexionem. 3o propter pigriciam voluntatis negligentis resistere passioni
4o passionem frequentandi passionem. Modo in primis duobus quanto causa est maior tanto
peccatum est magis veniale propterea quod ille cause non sunt in nostra potestate. Sed in aliis duobus modis
quanto est causa maior tanto peccatum est maius et turpius propter hoc quod iste cause non sunt ex nostra
culpa. prime autem due cause sunt naturales et duo posteriores sunt voluntarie. peccatum est magis

quito e magis voluntarium et minus quito e magis nale. Ex his infero declaratur quia videlicet pud-
ctam dilige qui diligens paucam inos ab obiecto forcior et per quod plus movetur a gene-
rali. Sz peccatum e minus quito e minus voluntarium sequitur propositum ut predictum est.

Arma ornamenta. Valerius de paupertate in quo ostendit illos qui nisi fuerunt paupertate. Ubi
ponit exemplum de paupertate. Nam paupertas est quedam species continencie et abstinencie et primo ostendit
quod antiqui contentabantur per divicias eorum filios et per nichilo habebant divicias. Sz Pomponius
qui scripsit in hoc collectorum sic dicto et notato pro libro. Cornelia. Cornelia fuit
filia Scipionis que data fuit Tiberio et licet esset dives non reputabat divicias esse aliud quam
filios. Et cum quedam matrona de Capua veniret Roma eam videns male indutam et ornatam
peciit si habebat divicias iactando se de suis diviciis. Cornelia latenter misit filium ad scolam
et filiis et filios suos monstravit. Commendat autem paupertatem quia divicie quantum ad extra apparent
sunt delectabiles sed interius plene sunt amaritudinibus et paupertas arida videtur ad extra. Sz
delectabilis parentibus intrinsecam
Exemplum imperio. Valerius publicola sic dictus quia dilexit populum et rempublicam et ut historia est
omnia fere contulit reipublice quia exactis regibus ter et abundans diviciis in morte
tamen non reperta est pecunia qua posset sepeliri sed ex publica pecunia sepultus est
Vanite amplitudinis. Venit semel Sesinia inter populum et senatum et volebat se consecrare
Sz ex consensu principum et plebis posita est mediator inter ipsos memmius quinquagesimus patris
si in morte non inveniebatur quo sepeliretur nisi sextancia in illis denariis
Sextans sextus est magis minimi est. Collata in congregata in erupita in inter parentes ductus quod congrega-
bant istos levos minimos extremissi sepultura. Verum vindat obiectioni. Considerat quia
pauper et pauperes habentur suspecti etc quod habebat ille manus suas et in morte non reliquit pecuniam
sed famam illius quodie reliquit pro suo precio
Nobilitas fabricii. ut de tribus lineis quod in domibus istorum erant satis divicie sed non utebantur eis
quia sacerdotes possidebant illa pro deis et ideo autem ad honorem ipsorum mittant divicias ipsorum
sed quod utique vindictam patellam in unum vas argenti ubi ponebatur ignis et salinum vel quod
vas in quo habebant sacrificium et fabricius propter paupertatem fecit sibi pedem in una patella sine manubrio
ex ligno cornus quam per mortem suam reliquit populo qui licet existeret in magna paupertate nunquam
voluit pignorare illam amore electorum et causa faciendi sacrificium diis etc.
Illi ex predictis. Erant quosdam romanos quos delectabat colere agros et pauperes erant et
ostendit qualiter pauperes et bubulci vocabantur ad consulatus. Attilium. Dictat hic pro verum exemplum dum
iste Attilius araret venerunt hostes et obsiderunt romanum romani cognoscentes istum esse
amatorem reipublice miserunt legatos ad ipsum cum vestibus consularibus et uxor sua induit eum
veste consulari et venit Romam. Deinde venit ad congressum hostium et debellavit eos habito trium-
pho reversus est ad arrandum etc.
Eiusdem nominis. Primo ponit exemplum et secundo auxilium quod porrexit ei senatus in primo bello punico
Romani miserunt Attilium regulum contra Cartaginenses qui multas strages contulit eis quod
reliquit unum villicum qui faceret colere suum agrum qui villicus decessit tunc agricola qui habebat
colere agrum recessit cum aratro propter quod misit scripsit ei ut veniret et cum non haberent unde ipsa et
filii sustinent victum. Et etiam Senatus reformavit ipsum in consulatum presequenti anno. Sz regulus
scripsit Senatoribus et quod oportet eum venire. Dimit conmisit uni publico edili ut faceret coli
agrum Attilii. Habebant enim Romani unum edilem villicum generalem qui faciebat coli et culta
et vineas et et bona dicunt qui exercebant officium publicum extra urbem et ex publica pecunia
emptum fuit unum instrumentum sine aratro
Animo magna. magna primo mactat paupertatem secundo ostendit quod ille fecit pauper homo. Amicus
eius istius fuerat afflictus in quo publica ideo ipse fidemisset pro eo et propter hoc solvit nomine
pene etc. Etiam filius eius esset etatis non apparuit fuit damnatus et solvit fructus illius agri
Sz tamen quia romani non consideraverunt paupertatem sed virtutem non solum dederunt ei dignitatem quem sed
dictaturam summum officium etc.
Vide alia familia. Erant xvi erant et non habebant nisi unam domum extra urbem ubi fuit sepul-
tus in campo actianatibus extra urbem et unum pinulum tamen romani concesserunt eis locum in ludis
ludi in maximo circo ubi stabant principes et in flamineo ubi eligebantur officiales ubi
stabant flamines et principes ad spectandum virtutes istorum et non paupertatem
Adem genus. sed nichil habuit de argento nisi de victa pro si pro a paulo tubione genero
pauli et unus istorum ducorum fuerat in bello cum paulo et optime se gesserat et tunc paulus
remunerauit ipsum quinque libris argenti non causa consanguinitatis sed paupertatis quia tubero
pauper et honesto se gerunt et non extollendo se. ita quod in morte sua pro restitucione dotis ven-
ditus fuit unus ager quem solum habebat. Animi inrorum. exclamat videns quod solum virtutes
erant romanorum divicie et ex hoc sequebatur quod considerabant virtutes et non divicias paupertatibus dabatur
impia ut apparuit in luxio eximiato et affinitates tunc apparuit in paulo et ex nemo poterat habere
habere dignitates et divicias et propter simoniam sed solum propter virtutem Et siquis devenisset in senium vel
egrotasset qui dilexat rempublicam tamen publice subveniebatur ei

tertio postquam superius ostendit qualiter romani sustinebant inopie illustrium virorum hic probat hic facta ostendit nos ad imitacionem talium morum ut habeamus virtutibus divicias spernendo ibi tertia. hoc ostenditur exempla. prima in quo primo dicit hoc quod dictum est secundo probat paupertatem romanorum tertia ibi Nam adeo Item prima in quo primo ponit exemplum ostendit qualiter Senatus oportet esse Cum publius Scipio esset a romanis missus in yspania et non loquitur de Scipione maior uxor sua scripsit ei ut reuerteretur quia filia iam nubilis erat tunc Scipio notificavit hoc Senatui quod oportebat eum redire. Tunc senatus de publica pecunia tradidit nuptui filiam scipionis dando sibi quinque milia eris que resultant bene calculando ad vii libras et milia pecunie quia romani erant tunc pauperes

Qui adeo fuerunt consilia cesonis filia cincinnati de quo est habitum quod solum pro filio fructus sui agri et tamen in gea pro amico qui fuit dictatoris tamen nepotes non habuit inicia eris et pro pro pecunia que habita est pro magna dote

Deinde Senatus inopia. fabio et Scipione senatus tradidit nuptui filias quia nichil preter reliquerunt eis nisi famam

Areus autem senatus qui fuit hystoriographus scripsit gesta romanorum inter que scripsit suam paupertatem et per primoniam quod delinquit sed prius si boni considerantes virtutes et non paupertatem dedimit ei dictaturam. Hec exempla supponit finem huius eius ortando nos ad imitacionem istorum romanorum ut habeamus virtutem et fugiamus divicias secundo excusat fortuna que extollit pauperes ad magna scilicet destinat eos scilicet paupertatem ibi tertia Cum igitur secundo hortatur nos ad consideracionem antiquorum temporum ibi tertia Leurgumque. Et illa dicitur tertia in quo quia fuit prius quod dicitur est in secundo approbat deinde sunt per intraueunt quia dicta sua possent turbari me per exempla in quibus erat maxima deuocio romanorum tamen propter paupertatem fecerunt primum templum romulo

vero autem a philosopho quod magis inopia apparet esse et habitare apud viros bonos et utiles quam apud prauos et inutiles. Et solvit modo poetico de prima causa quia inopia habetur odio ab omnibus. eius de fraccionem bonorum fortune ideo expellitur a cunctis Expulsa igitur et in fugam posita rotinatur secum ad quas possit fugere qui ipsam minus moleste sufferunt Et sic elegit adherere bonis quia si adhereret prauis non posset saluari neque in eis remanere in sua potencia qui primi statim propter inopiam efficerentur fures siue latrones et sic inopiam fugarent. assignat etiam tertiam causam dicens quod prudenter vadit ad studiosos quia extimat quod ipsi opportune portabunt ipsam cum sint boni quia dispositio pecunie apud bonos et apud legales fit sic et ipsa paupertas considerans in se ipsa deliberat et disponit quod habitet cum huiusmodi bonis tanquam cum bonis hospitatoribus Item aliam causam assignat dicens ideo esse quia inopia est femina debilis et paupercula ut est natura et quia ideo femine virili masculo eget bonis quibus possit substentari Ergo apud bonos et non prauos desunt habitare alia causa est quia ipsa est quedam defectus non venit ad malos Cum ipsa sit malum quia malum malo addet et reddet totaliter intolerabile et corrupitur ideo apparet esse apud bonos cum inde resultat temperamentum quod est quod opposita ex contrariis. Bona autem fortune frequentius reperiuntur apud prauos qui prius summum bonum ponunt in diuiciis boni autem in virtutibus ideo sapientes non curant superhabundare diuiciis cum tamen facile est studiosos ditari si vellent Sapientes autem et viri studiosi in rebus exterioribus felicitatem non possunt quia non possunt appellari bestie qui ponunt felicitatem in sensualibus delectacionibus cum spernat racionem et se totaliter subiciant sensualitati Et merito peiores possunt appellari quia bestia inculpari non potest si sequitur sensualia cum non habeat racionem et non potest adipisci addiscere ut intelligere opera intellectus et hoc videre experimentatur in omnibus. Cum enim aliqui cibo et potu ventrem impleuerint tunc ad caput ipsorum ascendunt fumi turbantes ymaginacionem et sensus ligantes ideo tunc oportet dormire uel spaciando ferendo spaciando tenendo propter dolorem caput incipit et alia membra et sic ubi putant gaudere intrat miseriam tum sensibus extrinsecis interius dicunt. Item sequitur illud in quo communis cum bestiis sit delectationes sensuales et specialiter tactus et gustus in quibus communicamus bestiis seu beluis et dimittere illud in quo similes efficimur deo et intelligenciis est valde inhabile. Tales autem qui sequuntur delectaciones sensuales dimittunt opus philosophie et sapientie de qua dicit Seneca. hoc in puluit philosophia ut me parem deo faciat. Ceterum autem auferunt nobis immoderate delectaciones primo quia scienciam corrumpunt secundo diuicias tertio corpus corrumpunt infirmitatibus et tristicias. Similiter si quis nimis utitur delectacione venerea inficit corpus suum et semen et scienciam suam maculat et bona intellectualia a se aufert dicit Aristoteles in sua morte quod phisicus purus et perfectus mortificat omnia desideria et inquiescat potu et thezaurum auri et argenti contempsit omnes delectaciones ducentes ipsum ad destructionem corporis et animi Et in secundo ethicorum de phisicis immoderate delectaciones non sunt vere delectaciones quia multas habent tristicias antecedentes ut dicit philosophus secundo ethicorum ut intemperatus tristatur non adipiscens et concupiscens et cum omnis immoderate concupiscant voluptuosa cum non habeant tristantur valde. Concupiscencia igitur habet tristicias annexas delectaciones enim appetitus intemperati nunquam satiatur sed semper ultra concupiscat. et cum veniunt alia membra amplius substinere non possunt tamen tunc multum displicet homini comedisse cum sibi displicet amplius non posse comedere. Et de talibus secundum dicendo doleo quia non famesco. Tristicias autem sequentes hic intemperantia ut prius aliquis dolorem capitis ardorem stomachi guttis infra displicencias infirmitates [illegible] graues aliquis et mortem Item hee delectaciones tollunt racionem et perfectas operaciones anime in quibus est perfecta delectacio unde Seneca in epistola ad lucillum Sapiens nunquam est sine gaudio quod gaudium nunquam interrumpitur neque desinit Temperatus est cuius appetitus semper ordinatum

plus delectatur in assumpcione cibi et cibus videtur esse melioris saporis quam intemperato qui hic
ex nimia crapula appetitum fastidiosum et indelectabilem variis cibis Unde narratur de quodam
abbate delicatissimo ut pro nimia voluptuositate visum defecerat sibi appetitus qui volebat abstinere
iter arripuit ad montem pessulanum credens ibi medicos invenire meliores et obviat tirano fortis-
simo seu militi cui de statu suo dixit veritatem. Cui miles dixit dum abbas detis in pecunia
bram et tradere vos et abbatem tantum dixit. secum et carceratum retinuit eum per mensem. Quo trans-
acto missit abbatem dicta ad eum et dixit ei domine abbas quomodo est vobis qui respondit fame morior dor-
mi caissime. Miles respondit nonne satis panem habuisti et respondit abbas quod non. Tunc miles potest comedere
panem et respondit abbas dominus sit mihi nunquam plus sapit panis quam unquam sapient cibaria delicata liberetis sic
et mete pecuniam et dimittatis me abire. Et dixit miles tunc ei libenter reddat quoniam scientiam mea
indigestionis medicina Et sic abbas habuit bonum stomacum. Sciendum quod natura dedit nobis appetitum concupi-
scibilem ad concupiscendum et ad delectandum tamen nobis necessarium quia si non esset delectacio in cibis
tunc homo quando non curaret et sic alias periret sed natura dedit appetitum concupiscibilem sub re conservationis
Cum et ipsa natura dedit nobis racionem naturaliter appetitum principatem ideo appetitus hic namque agit
si delectetur ultra quam racio vel jubet. Et ulterius sciendum quod delectaciones ipse et naturales et minime bone
sed si delectaciones inordinate non sunt bone sicut si sunt appetitus bone habebis appetitum ro-
nalem sed naturaliter innatus etc. Ex quibus dictis infero correlarie quod Gulosi qui appetunt delectaciones
in cibis maiorem delectacionem recipient moderate comedendo et famem exspectando quam nimia
epula utendo et sepius vescendo cibis et si contrarium agunt consequitur oppositum illius quod desiderat
appetunt enim delectaciones in comedendo et tristicias consequitur ex nimia epula utique expedit. Item
infero ita contrarius est panis purus gustui sicut si idem assumitur cum carnibus mixtus et ferculis
sapidis ita scilicet ita sapide sunt carnes vaccine et grosse sicut carnes pullorum ac aliarum
delicatorum Item scilicet quod ita iocunda et delectabilia sunt gustui aliqui plus allea cepe et panis
ordeaceus sicut capones et alia cibaria sicut cum exquisita racione quod patet statim ex dictis quia sa-
tur et sepius comedentibus cibi delicati insipidi sunt. Item famescenti panis purus gustui
est sicut patet supra de abbate predicto qui stomacum debilem sanum fuit propter abstinenciam datam
sibi a milite. Quare moneo te pater et moderate comede et sic habebis delectacionem vehementer in come-
dendo et salubritatem consequeris iuxta illud dictum Boecii in 2o paucis natura contenta est quia si superfluis
urgere velis aut iniurium aut iniocundum fiet assumeris etc.

Qua enim uni de verecundia in quo primo commendat laudando verecundiam et ponendo effectus et probat
per exempla Item primo commendat racione laudat sed enim commendatur id duo causa quia tam parumper quod
verecundia impellit romanos ad curam reipublice. Sciendum tamen quod multiplex accipitur verecundia
quandoque quando aliquis male committit tunc in bonis et mala est verecundia. Sed quando faciunt aliquid bonum
rubent. in malis autem verecundia est bona. In iuvene autem verecundia est bona in sene ma-
la. Alio modo sumitur verecundia etc. sumitur hic scilicet pro timore quem habebant romani ne offenderent rempublicam
Sed ut a laudibus hic exemplo per exempla et primo ponit exempla romana et externa Item primo ponit exemplum
romanorum verecundiam circa ibi Nequam enim usque ad Scipionem et tiberium fuit locus principibus in theatro
in quo exercebantur ludi a populo et principibus etc. Et in hic stat verecundia sed tunc erat locus pro principibus
tamen tanta erat verecundia populi ut unusquisque starent ante consules

Nequidem primo ponit exemplum racione ponit verecundiam circa ibi omnibus. Lucius flamines qui pre-
fuit quedam secum ad petitionem femelle ut habetur est supra motus est de consulatu et potest
ros respectus quia fuerat et fuerat tunc flamines et frater suus deviserat Philippum tamen
adeo verecundabatur quod sic miles erat submotus a consulatu posuerat se in extrema parte theatri sed
Senatus coegit ipsum in locum proprium

Confregit varo terencias. Cuius culpa receptus erat conflictus apud cannas vicus est romanorum
Senatores autem causa consolandi eum voluerunt ei dare dictaturam qui renuit propter
hic creditur est a romanis quod voluerunt decorum recepisset conflictus et non culpa varonis et
collocaverunt ei unam statuam in templo scilicet capitolio ubi erat sepulturi quod maiorem laudem me-
ruerat in renuendo dictaturam quam quamvis aliis acceptasset

Agnatum in india tunc est in india fortuna cum inferiores equat maioribus. Circius scriba af-
frani et filius affrani ut habetur est scilicet in eo de quantitatibus induti candida veste ut mos
erat petebant preturam et unus querebatur alter propter plus videns suum equari filio dominum indig-
nabatur ille impediendo ingratitudine Et ex alia parte considerans quod filius Scipionis erat ignarus dabat
preturam scribe. Item circius videns quod culpabatur totam infamiam vertit in laudem quia deserens
de campo marcio in quo fiebant comicia et fuit est eis defensor ubi ante querebatur

Tunc primo primo ponit racione commendat ibi racione Stagis. Lucius crassius debebat eligi consul sed
erat consuetudo ut petentes consulatum essent induti candida veste et submissi ierunt circa forum
de precando populum pro dignitate obtinenda et humiliare se. Sed crassius volebat hoc facere in
presencia crassi seu socii quia verecundabatur sic se deprimere ideo rogavit ut recederet

Pompeius. Cum esset devictus a cesare devenit larissam civitatem lesbos ubi stabat uxor
tunc omnes illi faciebant magnum honorem Sed ipse respondit etc. pharsalia est pars the-
salie dicta a pharsale rege in qua parte devictus fuit pompeius etc.

a Vng. hi 2o anno sui imperii cesar perijt a bruto et cassio et ut narrat suetonius cesar dimisit
clamidem in eius partes turpissime uideretur et cesar semper sollicitus fuit ferre uestes lon-
gas et in uidendo nunquam apparuit os quia apparere os est signum stulticie et multa alia narrat
suetonius de proprietatibus cesaris
a Vel sequitur. facit transitum ad exempla spurinna quidam iuuenis pulcerrimus de tuscia in ude-
batur ab omnibus ciuibus turpibus et mulieribus et filiabus tunc spurinna petijt quedam sorum
que sit habitatur dicens quia propterea causam assignauit tunc ipse totum suum multum perusit et
turpem reddidit amor de aliquam ciuitas illa dicitur etruscas Et hic quia posset aliquis dicere
quare non ponit hic exemplum inter domestica quia non erant extra ciues romani tunc.
a Themis. Quadam uice athenienses ordinauerunt pulcerrimos ludos accidit quod tunc quibus
legati lacedemonensium uenerunt illuc qui inuitati fuerunt ad ludos et cum cuilibet fuisset
assignatus locus sedendi pauloper aduenit quidam senex cui nullus dedit locum
Tunc iste accessit ad legatos qui collocauerunt ipsum in medio ipsorum quod factum plebs atheniensis
laudauit tamen nimis. Athenienses sciebant quod non operabantur sic dicit aristoteles in ethica quia propter
scientiam nemo debet laudari sed propter operacionem sequitur
Circa hoc exemplum de uerecundia est sciendum quod uerecundia sic diffinitur. uerecundia est timor ingloriacionis
uerecundia sic diffinitur a philosopho 4 ethicorum. uerecundia est timor ingloriacionis Et in 2o rethoricorum
aristoteles dicit quod uerecundia siue erubescencia est tristicia quedam et turbacio circa ea malorum que in-
uerecundari uidentur ferre ingloriacionem aut presentium aut futurorum et isto modo sumitur uerecundia pro actu quo aliquem
uerecundari dicimus Alio modo sumitur uerecundia pro habitu uel disposicione naturali ad talem actum inclinante
secundum quem modum dicimus aliquem iuuenem esse uerecundum dato quod non actualiter erubescit
Et isto modo capiendo uerecundiam potest conuenire uirtuoso in manere si tollatur pluries et consuetudine uirtutis Sed non tollitur quia inclinaciones naturales semper
remanent licet esse uirtus moralis prohibet ne aliquem naturales inclinaciones exeant in suos actus tamen uirtutes
morales penitus illas non extingunt. Cuius signum uidemus si aliquis a natiuitate fuit ad luxuriam
inclinatus et sub bono regimine fuit nutritus et sic aliquo tempore apparebit bonarum morum optimorum
si postmodum talis penitus reducatur ad pristinum uidemus acutissime deteriorem fieri quam plures alios
qui absque bono regimine et bono more nutriti sunt quod non uidetur accidere propter aliud nisi quod disposicio
naturalis que est a natiuitate erat nequaquam propter assuetudinem ad oppositum non totaliter declinatur et hoc est
propter naturale quod aliquos ad libidinem inclinat aliquos ad auariciam aliquos ad liberalitatem aliquos
ad sciencias aliquos prudentes ad bellum. Sunt enim quod homines sunt difformes et naturalia appetencia et adi-
uicem non conueniencia sed dissidencia ideo in statuto naturali in aliquo reperitur optima dis-
posicio et quasi ad mores conformas ne labatur ad uicium ad declinatur ad naturam. Verecundia autem sit
timor ingloriacionis in actum sumitur pro actu erubescencie non est uirtus sed passio quedam propter quod
ipsa requirit obiectum quod in natura sit motum ad huiusmodi turpem ingloriacionis timorem Istud autem ob-
iectum est tempore aliquid uel apparens tempore cadens sub oculis aliorum quia de tempore operacione non solet
quis uerecundari nisi cum credidit eam ab alijs perceptam fuisse uel percipi debere quod est sicut
dicitur est ab aristotele 2o ethicorum quod nullus de gloria curat nisi propter glorificantes et honorem licet quam aliquem uere-
cundari contingit propter fantasiam hoc quod aliquibus uidetur turpe esse illud operari uel operaturum esse
uel aliquem saltem de quo curam habeat et hoc quia quandoque uerecundatur in glorificacione hominis et honore
honor et fama progenitorum filiorum uxorum et amicorum propter quod et in gloria in curare de eorum tur-
pitudine timemus et homines contingit uerecundari dupliciter. uno modo ex proprijs operacionibus alio modo
ex operacionibus aliorum ut puta filiorum uel filiarum parentum uxoris operatorum. Ex predictis infertur corol-
larium quod uerecundia prout accidit ex proprijs operibus et operacionibus non potest esse sapientem et uirtuosum
uerecundari licet declinare faciliter. quia uirtuosus et sapiens et prudens et non nunquam aliquid tempore opera-
tur uel apparens tempore quia sicut sapienti in speculatiuis sic prudenti in agibilibus non solum arguitur tren-
dum est igitur obiectum uerecundie quod est turpe uel apparens tempore et per consequens uerecundia nunquam potest
per opera contingere uirtuoso Et hanc sentenciam intendit aristoteles circa finem quarti libri ethicorum ubi dicitur quod
quia non studiosi est uerecundia etc

a Placido. hoc est exemplum uicium de amore coniugali s. de amore consato inter coniuges Et hic quia amor
coniugalis licet conueniat cum uerecundia quia uerecundia continet in se duo s. honestum
et humile. Et amor coniugalis continet in se honestum et amorem et sic ambo participant
in honesto et ideo primo continuat 2o potest exemplum primo continuat 2o reddit etc Tiberius
Gracus. Contigit semel quod in domo tiberij capti fuerunt duo serpentes tunc consuluit augures
quid hoc significabat. augur respondit quod si masculus occidebatur portendebat mortem tiberij et si femina
mortem uxoris indicabat. Tunc tiberius iussit interfici masculum Sed euinctus postmodum
insidijs hanibalis interijt ut tactum est in primo libro
t Ycsalie rex athmete. Quia rex occupatus morbo nullo modo poterat liberari consuluit ap-
pollinem uero utrum posset liberari. Qui respondit quod si aliquis suus consanguineus uellet mori pro
ipso quod liberaretur. Tunc athmetus perquirens consanguineos nullum finaliter inuenit rogat
uxorem que morti se disposuit et ideo auctor dicit ipsum esse crudelem quia prius debuit uelle
mori ipse quam pateret mori ita bonam uxorem uel mori secum auctor intendit hoc exemplum continuari quare sicut pre-
elegit mori pro uxore in isto uxor disposuit se ad mortem pro uiro etc

Alter gravio [illegible] tiberius nobilior isto iste autem plautius cum audivisset mortem uxoris [illegible] nimio dolore se percussit tunc domestici intuentes dederunt ei impedimentum et ligaverunt ipsum et tunc ipse postquam non magis tangere se et desligatus est et nullo vidente fregit fasces illinentes et se interfecit etc.

Insuper notatur et consanguinei et idco indignum est ut unus sequatur aliud marcus plautius mittebatur in asiam a romanis ut reduceret socios romanos et classes et uxor sua propter amorem sequebatur ipsum et cum devenisset uxor corrupta morbo interiit qui primo dolore cum obscularetur eam et fingens tangere ipsam et obsculari illam latenter transfixit suum pectus ensis ipse stabat se super ipsam et amici credebant ipsum obsculari eam sed demum [illegible] quod transfixerat pectus et sepellierunt simul.

Consimiles effectus iulie in comitiis ubi fiebat electio et fiebant tumultus et rumores propter dignitates que ibi petebantur accidit quod vestis pompei cruentata est aliquo sanguine tunc misit illam domum [illegible] assedam suum [illegible] ut apportaret sibi aliam tunc iulia cogitabat pompeium mortuum dolore cecidit mortua et filium immaturum peperit etc.

V quoque castissime Portia filia catonis uticensis cum audivisset brutum esse mortuum ab octaviano in thesalia quia brutus interfecerat cesarem [illegible] domum propter ad inveniendum gladium sedem non invenisset tunc [illegible] carbones et [illegible] [illegible] quousque emisit spiritum.

T fuit [illegible] [illegible] ad extrema et primo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] babilonia fuit quedam regina nomine arthemisia que dilexit virum in vita et numquam cessant ab ineffabilibus honoribus eum extollentur. Sed cum vir eius decessisset [illegible] fecit sibi sarthaphagium pulcrum quod nominatum fuit inter vii mirabilia [illegible] [illegible] vii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] alexander [illegible] turris babilonis [illegible] labirintus factus a dedalo [illegible] monumentum [illegible] mausoli quod [illegible] destruxit allexander [illegible] fuit sepulcrum ipsius allexandri [illegible] iudeus [illegible] [illegible] templum salomonis vel ut alii dicunt statua pollinis demum illa accepit cinerem suum mariti et [illegible] potu vini [illegible] modicum quousque totum absorbsisset in [illegible] eum dilexit etc.

[illegible] cratera mitridates vicerat cum romanis et fere delevit. Sed bonitate pompei fugatus fuit de italia et si tunc pompeius non [illegible] victoriam roma [illegible] deleta cum tota italia cum alii multi consules fuissent convicti ab eo et propter hoc tunc pompeius pervenit ad magnum statum et ex pompeius insecutus est ipsum et cum ille non posset resistere [illegible] fugam et uxor sua [illegible] [illegible] femineum et tonsis capillis et spretis omnibus que ad decorem spectabant [illegible] [illegible] [illegible] suetonius [illegible] fuit laudabilior viro quia magis [illegible] semper [illegible] est [illegible] romanos quam [illegible].

Cum quod asiam non [illegible] se ab [illegible] narratur sicut de arthemisia asie et de locis siluestribus asie et delatebris [illegible] potiti sunt quia non [illegible] [illegible] ad mitridatem cum sequatur [illegible] excellentis. Nunc [illegible] de thesalia qui persequuti sunt iasonem in colcon insulam et quia steterunt ibi habuerunt filios. Et quod ex ipsis [illegible] remanserunt et per multa centenaria annorum ibi steterunt descendentes quidam ex ipsis [illegible] timentes ne isti venirent ad magnum statum expulerunt eos cum bello de insula lemnos qui supplices et [illegible] lacedemonenses [illegible] occupaverunt [illegible] montes lacedemonie ab uno latere et ab alio latere erant montes thesalie et delectabiles valde sed quia ibi paciebantur [illegible] et multa incomoda lacedemonenses [illegible] eis amore castoris et pollucis qui et iverunt cum iasone fecerunt ipsos cives sed ipsi [illegible] ordinaverunt sedicionem propter quod [illegible] sunt in carceribus et secundum statuta illorum semper [illegible] mactabantur de nocte debebant ergo in nocte sequenti mactari Sed uxores venerunt ad regem et tunc rogaverunt regem quod [illegible] dare introitum carceris que [illegible] mutaverunt pannos et remanserunt in carcere et viri evaserunt Sed finaliter fuit data eis venia etc. et quantum [illegible] quod iste mulieres erant digne ut essent viri et [illegible] eorum uxores propter magnitudinem etc.

[illegible] [illegible] est sciendum [illegible] aristotelem in viii ethicorum viro et uxori [illegible] amicitia est amor autem viri et uxoris fundatur ad consequendam delectationem venerearum et inter eos [illegible] amor propter ipsos simul [illegible] et [illegible] et propter plenum [illegible] sunt quas [illegible] [illegible] [illegible] mulieri et [illegible] fundatur autem amor [illegible] et uxoris [illegible] [illegible] Nam videmus quod [illegible] destitutum est ab [illegible] [illegible] appetere ut sitiens appetunt potum famescens cibum [illegible] [illegible] [illegible] dicebat euripedes terram [illegible] desiderat pluviam [illegible] [illegible] dicitur quod [illegible] [illegible] cum uxore et uxor viro [illegible] ad [illegible] [illegible] non sic autem conveniunt duo viri duo [illegible] aut due mulieres [illegible] ad [illegible] Cum non sunt [illegible] sicut dives egeat paupere ut sibi [illegible] faciat et pauper [illegible] divite ut sibi cibum ministret et [illegible] sic [illegible] ad [illegible] [illegible] non [illegible] amor [illegible] dives duo [illegible] duo pauperes ita vir eget uxore et uxor viro [illegible] amor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] optima sal[illegible] etc. Nam sicut [illegible] [illegible] optimam melodiam [illegible] et [illegible] sapores optima [illegible] [illegible] [illegible] elementa [illegible] [illegible] constituunt ita vir et uxor propter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] elementis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] amoris non [illegible] esse aliud nisi tendere in amatum vel [illegible] Et est sciendum quod actus vel effectus amoris non videtur esse aliud nisi tendere in amatum vel [illegible] amato vel se in eo quietare qui autem delectatur in aliquo et illud amat [illegible] [illegible] [illegible] et dat se ei et [illegible] in eo et quietatur Cum autem amicus vel amica [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse et nunc delectatur et [illegible] [illegible] sicut enim [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Delectabile [illegible] esse et nunc delectatur et [illegible] [illegible] [illegible] amicum vel amicam et attendens [illegible] convenientiam ad ipsum videtur [illegible] [illegible] esse et nunc [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] quandam et similitudinem quandam seipsum esse et nunc [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

propter quod sorti et amici ad invicem delectantur se videndo. Item secundas quod amicitia contrahitur de persona ad
personam vno modo propter convenientiam corporum in moribus vel natura sicut convenientes, ut fuit amici et consanguinei
propter convenientiam et sanguinem primorum parentum et contracte et fuit amici vna et more propter eorum convenientiam
loco generationis et simul nutricionis, quadam modo et per ut dicat Porphyrius, propter illum modum fuit
et amici maritus et uxor et et propter vniones corporum et compariam et et plerumque sic et fuit amici
nutriti simul et simul educati. Propter convenientiam corporum tamen in moribus qui in intellectu naturali. Alio
contrahitur amicitia propter exhibitionem alicuius actus desiderati vnius ab altero, isto modo amicantur ad invicem
propter actus venereos exercendos ut amasii, et non solum iuvenes ad invicem sed differentes differ-
vnusquisque coniungitur ut iuvenile coniungitur senibus divitibus et luxuriosis et histriones divitibus, otiosi
propter licet amicantur. Si amor iste non est divinus cum talis amor sit actus histrionis vel pa-
variabilis quam statim consequitur tedium vel tristitia. Et hic infero quod amicitia propter utile et etiam
propter delectabile utraque istarum est valde transitoria, illa propter utile est variabilis. Propter amores con-
genus et nobilitate fortune. Haec autem amicitia propter delectationem est mutabilis
et passionum varietates et personarum delectantium mutatur. Et ideo sicut quod constantinus variantur tali
amicitia sit labilis et transitoria. Est autem differentia inter istas duas amicitias et amicitiam propter hone-
stum quia propter honestum fundatur super virtutem quia super virtutem, propter quod tales amici in-
tendunt magis benefacere quam bene pati et magis amat ut amicis bene faciant quam ut ab aliis
bene recipiant. Amicitia autem propter delectabile et utile fundatur super defectum et indigentiam, ideo tales
amici intendunt pati et primo non bene facere sed quod eis bene fiat. Ideo tales amici sunt mutabiles,
alii propter virtutem sunt stabiles. Ad veram autem amicitiam requiritur delectabilis quamvis multo tempore ha-
bentes autem mores dissimiles haec agere non possunt non eum delectantur eisdem quam diversi mores
delectationes varias requirunt. Igitur requiritur amicos esse consimiles quo ad mores et vitam non
tamen requiritur eos esse similes et in conditiones corporales, ut sicut divitias generositas et vere amici
non respiciunt ad honestum quia paupertas vel deformitas corporis bonum virtutis non aufert. Unde
Seneca epistola ad Lucillum dicit: Ideo debemus non deformitatem corporis fedari animus sed
pulcritudine animi corpus ornari. Et post ethicorum dicit aliquis informis effugere bonum virtutis etc.

Contemplemur. Etc. Iste rex vult de amicitia et quia hec amicitia habet magnas vires et magnum effectum
primo eam laudat dando regulas que continentur in amicitia, secundo declarat per exempla sicut de Sardanapalo. Primo
comparat amicitiam ad parentelam quia propinquitas a natura descendit que aliquando est defectuosa
faciendo claudos et amicitiam a voluntate que semper producit bonos effectus etc. excellit a natura et ideo
dicit quod titulus consanguinitatis quam amicitia quia amor coniugalis tenetur subiecto tamquam pars sub
suo toto. Ideo consequenter subsequitur hic enim precedens et in tertia parte ponit tres in quibus consistit amicitia,
secundo contra eas ibi secunda. Tenuatus. Prima est minor sicut quod minor tres ponit. Primo quia cuilibet parentem
stat sub medio, inimicus et ideo est peius cuilibet amicum dicens cum dicit. Cum enim. Hic est secunda ratio quia
cum sit necessarium habere amicos non eligi temere debent et electos cuilibet non deceret. Unde. Hic est tertia
ratio scilicet quod amici cognoscuntur in adversitate. Infelicitas. Hic est alia ratio, videlicet quod amicitia in felicitate est suspecta
sed in adversitate manifesta et declarat quia homines in felices desiderant amicos habere causa subsidii
vel consolationis. Et per contrarium felices non curant de amicis quia superbiunt et ponunt nolunt cuius subsidio esse.
Namque probat tamen per contrarium scilicet divites et felices non egent amicis et auxilio huius quia videtur quod dii as-
piciunt eos apparet ergo quod amicitia nichil habet facere in prosperitate. Tenuatus. Contra scilicet quod de amicitia in paupertate
remanet fama sed in felicitate non etc.

Exemplo de Sardanapalo. Hic exemplificat per exempla et primo ponit exempla romana, in tertia parte exempla extranea, et po-
nit quedam que multum valent ad propositum secundo corrigit se de transgressione Sardanapali.
Narrat Iustinus et Augustinus quod fuit rex Assiriorum dissolutus et gulosus et numquam procedebat
ad bellum sed vitabat agonistas et nemo poterat eum videre preter secretos. Et aliquando stabat in quadam
turri inter lectus egypti cum omni genere scortorum et ornabat se facie. Accidit eum quod contra civitatem
suam urbem ipse misit primo duce et preficit ipsum suo exercitu et ipse non ostendebat se. Qui rex noluit
ire ad pugnam nisi alloquerer regem tamen non permittebatur ei intrare. Tunc ille quadam die cucur-
rit ad ultimam cameram et videt regem cum scortis et stabat tunc ipse recessit, itaque mil. dixit de et intra
eorum hostes et debellant ipsos. Deinde dux centum et populus quod stabat sub quadam femella et dominus
regis Assirii et nullus valor propter eius vita prolius est gentium et crevit domini regis quod nolebat exire
Tandem precipitat se a quadam fenestra et quidam miles recollegit ipsum antequam caderet et desce-
deret ad terram et interfecit ipsum et sepultus fuit et pro epitaphio in dedecus eius gulosi sculpserunt
Tantum bonum huius quanti quemdam habet. Habuit tamen iste multos amicos in gulositate propter prosperitate
quia omnes erant gulosi et falsi et sic quia fuerunt amici prosperitatis inde nulla mentio fit de ipsis.

Orestes. Pro oppositum Horestes et Pilades fuit unum par perfectorum amicorum mortuo Aga-
menone ab uxore filia quedam amici pares Horestem verum amicum precipue erat Pilades
qui semper in adversitate secutus est Horestem cum insanaret de interfectione matris etc. et sic Ho-
restes habuit maiorem famam ex amico in adversitate quam a patre Agamenone etc.

Et quid extrema. Excusat se de transgressione ordinis et primo ostendit quod contrarium actus est iunctus
primo. Secundo ostendit quod habuit perfectum amicum ibi primo hic etc. Dat videlicet exemplum primo in de quia primo
post interrogationem romanorum etc. responsionem illius ponit. Hunc est sciendum quod mortuo Gracco
senatus precepit consulibus ut deberent amicos Gracchorum ad quod officium est electus simul cum consulibus Lelius
qui habebat hoc requirere ad quem Blosius venit propter se excusare propter familiaritatem Graccorum in Gracco.
Tunc ille peremptus sed condixisset templum etc. quia ipsorum Gracchi erat inflammare capitolium et tem-
plum Iovis quia aliter non potuisset dicere principes quod erat notum populo. Tam Blosius

De Sardanapalo

de virtute eminenti que erat in campania dixit quod voluntate omnium licet non precepisset. Et lelius dixit Et si precepisset quid fecisses. Et dixit finaliter si precepisset gracchus ego inflamamissem. Tunc ipse lelius gratatus, ipse lelius preminat eum

Ita adem primo querat 2o subiungit xiii. Sed quia plures amici in domo gracchorum deo nominandi scilicet mortuo ante urbis gracco a Scipione nasica suppsilunt gaius gracchus frater eius qui faciebat consimilia quotidie cogitando vindicare mortem fratris senatus precedentes quadam turmulis insequendo gaium Sed duo amici defendebant ipsum et unus stetit in ianua et ibi mortuus est Et alter in ponte et se subiunsit anquam vellet videl vetem gay Et quanta salute oratus co- ndes dedat totu prec ille eodem tempore consistens quibus vii anni z

Unus aut regnus primo permittit suum indicium dando 2o xci flandrensis et theotonici vene- runt contra urbem Scipione consule qui scipio tamen exercitu inter eos hostes et male se gessit et infeliciter ita quod in confusione missus est in carceribus et erat intento romanorum ut ibi semper iaceret Sed regnus ibiumus plebis quadam nocte apparuit carcerem et eum liberavit feris et passus est exilium. propterea hic exclamat apostrophando ad amicitiam scilicet enim tu amicicia vindices ei exilium et respublica ut esset fortis et benignus erga patriam talis ille protulit culpam honori

Admirabile primo querat. Interfecto Cezare a Cassio et bruto octavianus et Antonius persequebantur sectatores bruti et inter alios venit ad manus Antonii lucilius et statim eum decapitari fecit. Sed volumnius qui diligebat lucilium super suum corpus lugebat et querebatur et diu stetit in la- mentacione tantum quod hic venit ad aures Antonii qui fecit eum adnotari et tunc videt ipsum flere fere mortuus erat ad ipsius pietatem et dixit ei ut peteret aliquid a se ut ille retulit ut interficeret ipsum super corpus amici quia ipse fuerat causa quare lucilius sequeretur partem bruti Et sic Antonius decapitari fecit ut petebat z

Quamvis grece hic increpat poetas grecos qui solum scripserunt de amicicia scilicet de amicicia peritoi erga the- seum et equi 2o laudat amicitias romanorum que amiticia consertur ad amicum gratiam sed illa greca sunt ficta

Unus quos petinus primo querat 2o declarat ubi 3a pars. Cum petinus vir natus tamen subli- matus a celio ad fastigia quod bene novit sed quia non potuit videre in felicitatem ostendit in adversitate Cum lelius a quodam consule fratris persus consedebat placencie quam obsedeunt hostes ma- xime scilicet civitas et capta est urbs. lelius cognoscens fideliter inimicorum qui querebant mortem omnium ve- nit ad amicum petinum et fecit se interfici. petinus super corpus lelii et se interfecit

Urgendus Antonius cum rediret in urbem interfecto bruto et Cassio in campis philippis trucidabat omnes amicos bruti de civibus bruti et cassii sequentibus et de domo ipsius bruti no- bilis aufugit mutina. Sed Antonius videns istum evasisse misit exercitum contra mutinam. Bru- tus cognoscens amicos hostes advenisse per sua morte abscondit se quodam loco secreto et cum hostes venissent causa investigandi istum locum suus amicus dixit se esse brutum. scilicet ille respon- derunt et tamen inventus est brutus decimus et interemptus est. Adhuc honorando imponit finem domesticis exem- plis notando se a narracione predictorum 2o ostendit vii hunc partem amicicia romanorum ubi 3a Verri. Ubi ostendit fuerunt principatores amicicie quorum unus vocatus est lelius decimus alter asilenius agrippa quos vocat seros quia ipsi principaverunt amicitias quorum apud fidelitate est amicicia et cognita inter senatum. Demum ad deos ut illi dent exemplum Et aliis quia quemadmodum ipsi fuerunt vincti cum amicitia ita faciant dando exemplum aliis ut se invicem diligant

Amor. hic est 3a pars tertii in qua facit transitum ad exempla primo ostendit quod quidam fidem habendo pro amico posuit se ad mortem 2o ostendit qualiter se habuit ille qui debebat mori ubi 3a Solutus. Sed in crotona urbe calabrie duo socii studuerunt sub pictagora et fuit in studio valde amici et tandem recessi- sunt in patriam accidit autem quod unus eorum fuerit et in insula dionisio quem dionisius fecit capi qui philo- sophus petebat a dionisio ut ipsum permitteret ire ad domum. Sed tirannus non fidens de reditu voluit spo- sorem tunc ille misit pro socio exposito et tamen fratre. tunc socius preciit ad tirannum et obtulit se pro sponsione. tirannus accepit ipsum videns magnam amicitiam et valde tamen ille non rediret et delec- tabatur fidemissor ad mortem. Tamen venit amicus victor notificavit hoc dionisio. Dionisius misit pro eis et pepercit et voluit esse tercius quem isti philosophi propter multam fidelitatem renuerunt. Et laudat eum eo quod amicicia est venerenda tamquam dei cum ipsi dii gubernat homines in quali si homines pertinent ca- et dii habitant in templis sed amicicia in pectoribus hominum. Quod ita probat et ita esse scilicet quod fida pectora sunt templa amicicie continuandum

Ary declarat 2o dat iudicium ubi 3a iuti. Allexander venit ad congressum cum Dario et statuit ipsum et habuit omnia sua castra in quibus erant mater et consanguinei et precos Darii et habens magnum gaudium de victoria audiens esse predam tentam in castro et consanguineos Darii inter causa hono- randi ipsos et videndi predam Tunc mater Darii gavisa est sperans habere aliquam graciam honoravit socium Allexandri cogitans esse Allexandrum. Tunc quidam de persia et alii precos qui cognoscebant Allexandrum corripuerunt. Tunc Allexander respondit et hic Allexander est scilicet amicus

Vod domus scilicet ex recepi a pompeio quia dixit me esse amicum suum et alterum pompeium et tamen scilicet propter querat 2o comparat 2o increpat se ubi 3a ergo non. Valerius fuit amicus magni pompeii et maxime sexti pompei filii sui qui fuit in bellis civilibus contra Cezarem et promisit sese de factis eorum et eo quia fuerat ab eis sublimatus. Sed occurrerunt tot bella civilia et in tam conflictus fuit pompeius quod non potuit describere quia fuerat inimicus cesaris timens ex verbis timore concedit hunc librum causa ei complacendi. Ergo non accusat se scilicet quod non fuit magnus et tantus amicus ille non sciebat de amicicia

constrius et tu facit. quia omnia mala ab ipso recepit quia fuit dilectus a pompeio tamquam a suis consanguineis et et ipse infelix fuit quia pompeius fuit afflictus 2o ostendit quod ulterius inde debat quia amicus pompei ibi 2a Itaque Ostendit 3o quod non est inveniendum de india ibi 3a Vera 2o ostendit quod alios ulcisceretur ibi 2a Sed illi de quod constituerit se absconderat non possum habere tantam misericordiam erga alios ut possim ulcisci in vindictam Sed in fine quod dicit Rediturus me ad fortunam que me ulciscatur

Vnde hic enim de amicis scias quod secundum perfectam amicitiam non est possibile unum esse amicum pluribus hic probat

Aristoteles in ethicis enim non est multos esse amicos secundum perfectam amicitiam non contingit quemadmodum nec simul amare multa simul assimulatur autem amicitia superhabundancie tale autem ad unum natum est fieri hic probat ratione enim in amicitia perfecta requiritur convivere et colloqui secundum unum non potest perfecte multis nisi sepius simul in sermonibus distribuetur et a talibus universaliter istorum quod non esset possibile ut dicetur etc. Iste opponitur tibi sit enim opponitur simul alicui dolere et gaudere ut amicorum suorum duorum alter gaudet et alter flet veritas dicunt aliqui quod amicitia dicitur et potest fieri ad plures et non solum ad unum quia virtuosum oportet sic animam suam disponere ut non sit ex toto subiecta fortune Si autem amicitia esset solum ad unum videtur valde esse subiecta fortune quia valde casu fatale est unum hominem mori et sic alter sine amicitia relinquetur Expedit ergo habere plures quam unum ut remaneat quia ut quidam dicunt Cum est perfecta multitudo ad dilectionem que potest esse ad ipsum et dilectio que exigit illam secundum amicitiam et dilectio que requirit secundum amicum. Si autem quartum apponatur nullus fiet modus nominis dilectionis et ibi non erit in dilectione Item artes et virtutes imitantur nam propter hoc quod sicut videmus in amicitia naturali que ut dicit Aristoteles est viri ad uxorem ita credendum est quod debeat esse de amicitia virtuosa secundum amicitia viri ad uxorem confirmatur Probatur propter prolem quia actus steriles dissolvuntur ut dicit Aristoteles Ethicorum confirmat dicit quod filius est commune bonum amborum continet quod commune ergo similiter amicitia virtuosa 2o perficietur et penitus confirmatur. Eunt tertius qui bonum commune amborum continet Quartus autem et quintus videntur difficultates et pondere ad perfectam generationem ipsorum et experientiam ipsorum perfectam unumquodque de unoquoque. Et Aristoteles dicit 10 Ethicorum Ad unum esse amicitiam vel ad valde modicos. hic 10 Ethicorum rone quia amor perfectus ad plures non est ita firmus et integer sed si ad unum dirigatur tunc fortior etiam dicitur pluribus intentus minor est ad singula sensus Sciendum tamen hic quod primum et bonus vir cum benivolentia amat omnes illos quos sciverit esse bonos et sic si virtuosus cognosceret multos virtuosos omnes amaret et redamaret et sic amicitia esset ad multos Veritas hic est valde difficile quia primo difficile est hominem esse perfecte virtuosum et si difficile est de uno difficile est de pluribus duobus et multo difficilius est de multis et adhuc ipsos cognoscere virtuosos difficile est quod habeant de se perfectam experientiam propter homines celare multas suas voluntates cum sit possibile longo tempore latere pravas affectiones Et sicut dicit Aristoteles hic indiget tempore et consuetudine et hic primo commune ut homines cognoscatis oportet enim esse simul multos salis comedere. Sepe enim occurrunt obiecta fortune passionata in natura quosdam non valde perfectos inclinant ut sunt magne pecunie honores petentes honores et dignitates et vires terribilium consanguinei vel amici et genitores legantes non solum de pecunia sed de vita Si autem appareret aliquem longo tempore nullo talium inclinari credendum est talem cum certitudine esse virtuosum et huius certitudine naturalis est qualis moralis possibilis in hoc mundo Sed quia raro vel nunquam contingit talem hominem reperiri vel de ipso experientiam habere ideo non est amicitia ad multos et si est valde per rationem contingit Et licet fundamentum amicitie quod est virtus possit in multis reperiri et per consequens amicitia que est eius effectus potest in multis et tamen causa amicitie multiplicat eius effectus potest multiplicari et in hoc tamen conceditur quod omnes virtuosi qui se cognoscunt debent ad invicem habere amicitiam quantum ad benivolentiam et beneficam amacionem et redamacionem non possunt tamen multi esse amici simul quantum ad convictum et conversationem bonorum quia hic esse magis oppositum et difficile quam utile Sed hic posset dici quod bonum perfectum diffusivum et divisum non propter hoc corrumpitur sed potius salvatur et augetur Vnde primo ethicorum dicitur Bonum quanto communius tanto divinius est et ideo amicitia non est de genere bonorum et melius est eam multiplicari ad plures. Ad hic dicitur concedendo quod bonum quantum accedit plus intensive tanto melius est sed non oportet continuatus actus virtutis tanto esse meliorem quanto est ad plures secundum per exemplum distribuere mille pauperibus necesse est quod quanto est certatum pluribus tanto est melius si adhuc non diminuatur propter usum et participacionem alterius sicut de sole et mari sed in proposito non sic de amicitia quia si perfecta et immensa virtute diminuatur immensa vel illud pluribus intentum minor est ad singula sensus. Ex predictis infero vel dico conclusive quod amicitia bene potest esse ad multos quo ad beneficam amacionem que amicitia tamen non potest inter multos virtuosos licet sit difficile si cognoscant se fore virtuosos licet sit difficile sed tamen difficile est possibile est Sed perfecta amicicia est virtus non potest nisi inter duos vel ad plus inter tres quia plures duobus vel tribus convivere et conversari inter eos bonis non possunt Et hoc intendebat philosophus intentioni dicebat unum esse amicum pluribus secundum perfectam amicitiam non contingit Ex predictis infero conclusiones Ille qui multos amicos eligit verum amicum non est ut perfectus sed amicus verus est qui paucos diligit Item qui cito amat te non eligas in amicum quia signum est eum non esse sapientem cum tarde autem et lento gradu sit amicicia firmanda cum in parvo tempore non possit de aliquo perfecta haberi experientia Item quod quicumque subito et cito efficitur amicus cito et leviter efficietur inimicus cum in eo sit signum flexibilitatis et inconstancie Item qui tarde et lente efficitur amicus talis durabilis est et permanens et est bonum consilium Stipa enim cito accenditur et paleä cito extinguitur Sed lignum incenditur difficulter et cum incensum est diu durat ignis in eo sic similiter est in amicitia et in amore concupiscibili concupiscabili quia subito illaqueat amore et subito amorem deserit Qui autem amorem lento amorem capitur diu perdurat in amore 10 Ethicorum elige ut amicus lente fias alicui factus autem persevera in tantum Item in 4a lectione est sciendum quod semper debes amicos appetere maximum bonum quod possit et hic probat primo patet primo ethicorum eum velle amicus eam velle et necesse est quod propter sit aliquod bonum

vult quod idem vult amico decens est. Et nono ethicorum dicitur ut ad se ipsum habet studiosus se ita et ad alium
alter enim ipse amicus est igitur eadem volumus nobis et amico sed nobis volumus maxima bona ergo et amico
Item magnum esse videtur non velle amico ea quibus ipse est dignus sed amicum cum supponamus ipsum esse
virtuosum est maximus bonis dignus. Item volumus amico esse omnes virtutes et opera earum que
sunt maxima cum ex eis consistit maxima felicitas etc. Scias tamen quod inter prudentes multi volunt
quia illud sciunt sunt esse impossibile imprudentes autem et pravi multa volunt que sciunt esse impossibilia
ut aliqui demum vellent non esse vel ipsos esse deos aut maiores deo fatui aut amici propter velle
vel delectabile vellent ipsos a quibus amatos esse putant esse deos et maiores aliorum dignitates
et nobilitates et dilacciones sed hec non volenda sunt que fatui et pravi vellent. Sed que boni et pru-
dentes bonorum et honorum maxima bona sunt sunt virtutes et opera virtutum que felicitatem conferunt.
Maxima autem bona secundum sensualitatem et vulgarium opinionem sunt bona corporis et exteriora bona
ut divicie amici dignitates potestas et cardinalatus potestates seculares et ducatus regnum ducatus
et similia. Et etiam aliquis bestialioribus maxima bona sunt delectaciones tactus et gustus
ut sunt cibi et actus veneri etc. Amicus autem etiam amicitiam virtuosam vult et vult et velle et debet
amico maxima bona huiusmodi scilicet virtutum bona quia illud vult amicus amico propter quod amandus
actuat ipsum sed ipse amat ipsum scilicet propter bona virtutum. Item amare etiam virtute est velle amico bonum
amici gratia et ideo non sui ut dicit Aristoteles in ethicis et in 2o ethicorum. Item vere amicus vellet amico
bona maxima corporis et bona exteriora et sensualitates et delectaciones quia ipse vellet amico operatores
virtutum igitur vellet ei que necessaria sunt ad operandum virtutem. Amicus autem propter voluptates et propter
utile non vellet amico bona virtutum sed fornicator amasium non vellet amicam suam esse purissimam
mulierem quia tunc non posset amplius uti ea ut ypocrites ut adulatores ut alii consiliarii mali
vellent tirannum esse meliorem quia non prodesset eis in hoc quod appetunt et est amicus talis
non vellet amico maiores divitias ut honores sicut quispiam vellet amasiam esse reginam
et sepe videmus quod divites non vellent sibi virum optime sciencie et consciencie vicinum esse
ditiorem ne dimittet servicium eorum. Immo aliquid visum est quod cardinales et episcopi multi prudentes
bonos clericos sibi servientibus ne careant utilitate illa impediunt eos servendo. Talis hic servus quod si duo
sunt amici sicut Johannes et alius cardinales vel episcopi et Johannes possit in sua potestate esse
ut esset presul vel quod ipse faceret socium papam tunc etiam veram virtutem si cognoscit se magis
habilem ad officium dicit pro se ipse acceptans patrum. Sed si credit amicum esse meliorem esse
in officio illo posse agere opera virtutum tunc quidem tenetur animam suam decorare virtutibus cum
omnis caritas a se ipso incipiat scilicet ipsum quidem vult bona pro se ultra alios nec sepe confert
bona exteriora amico est se magis diligere quam sibi conferre bona virtutis amico aut tamen confert
bona exteriora. Non autem philosophorum circa variam amicitie subtexto que ex diversis philosophorum dictis
collegi. Inquit enim quidam philosophus. Amicus est nonnisi desiderabile. Homo inter appetens infelicitatis refugium
ac tremenda possessio vite raptor indeficiens quies amanda felicitas. Theofrastus
autem inquit: Bonus amicus cum ipso tamen irascitur amicum ledere ut quando iocos et ista amicus esto ut
inimicus esse non timeas. Amicicium blandum cave tamen sibimet semper est dulce. Amantium certa media
optimum est sine anima corporis tantum est sine amico homo. Chilo autem philosophus docebat has duas affecciones
scilicet amoris et odium licet ferocissimum sit esse cohibendas ut amicos diligat quos tamquam forte quoque
non habiturus et inimicus odit tamquam postea amaturus. Et monebat acrius ad calamitates amicorum quam
ad prosperitates ire. Bias autem philosophus inquit. Molestius est inter duos amicos quam inter duos inimicos
iudicare. Nam amicorum quidem alter efficitur inimicus inimicorum vero alter efficitur amicus. Et etiam ali-
ebat homines oportere in usu amicicie sic amare ut   eos ad gravissimas inimicicias posse
converti. Elobulus inquit amicis benefac ut amicior fiat inimicum vero amicum facere stude. Piades
inquit amicis felicibus et infelicibus idem sis. Pitagoras amicorum dicebat omnia esse communia et amicum
se ipsum esse alterum. Aristoteles autem inquit est parva imperiorum in amicorum delectabilis et in bonis fortunis
et in fortunis. Allenatur enim condolencia amicus constrictus sit gaudium paucorum quidem amicicia mala comitant
enim pravis instabiles entes. Videtur itaque oportere ad bonas fortunas quidem vocare prompte ad infor-
tunia autem pigre ire aut econtra convertit ad infortunatos quidem non vocatos et prompte.
Socrates philosophus inquit: Vete fratres amicos fures aut prendari mitatis. Socrates etiam amico ita pre-
to. Socrates philosophus inquit: Nulla excusacio est si amici causa peccaverit. Cato inquit: Dicere
ne tibi noceas. Tullius inquit: Nulla excusacio est si amici causa peccavis.
si forte contigant cum pravis qualitate sunt dissolvende sunt etc.

De liberalitate

Construzopus: Octauum et ultimum est de liberalitate et quia liberalitas est quedam pro amicitie ideo de-
bite post hoc est postquam est de amicitia. Et quia res est ardua et honorabilis primo ponit ordo in
quo consistit liberalitas. 2o declarat per exempla. Et primo quia scilicet fiat inconfessiorum de invidia
ideo virtutur ad propositum 2o declarat. Vult habeat primum liberalitas et dicit quod a duobus et primum est virtutem medium
quod est necessarium ut omnis det qui est propter utilitatem etiam est honesta benivolencia scilicet ut homo non det propter
tactum et ut propter illicitum amorem et alia similia. Dato. Declarat quod in duobus consistit scilicet primo quia
liberalitas sit gratiosus 2o quod sit magnificus sed ille qui spectat opportunitatem cum hiis duobus liberalior
est hic quod continuas tempore fiat liberatus est bona sed propriae tempore necessitatis etc.
Credit primo ostendit quod quidam inveniens est liberalis 2o grimat dicit 2o Ale. Et primo quia 2o de-
clarat adveniente tempore quo Hanibal habebat tot captivos romanorum et cum esset philo Fabius
spopondit redimere et misit filium in urbem ut notificaret Senatui ut mitteret pecuniam promissam

ase hanibali sed propter inopiam romanorum quia respublica extenuata erat non data est ei fabius autem nolens
esse falsiloquum vendendo unum agrum quia fuissent tradati nisi redimerentur precepit ut captivos redderet
quem solum habebat et redemit eos etc.

Tanaquil contra altum xiii et primo ostendo liberalitatem liberalitatis unius ro[mani] apparet de 2a Sed recepto conflictu cannensi x pedes cum eorum filiabus ut narrat augustinus et titus livius venerunt canusium oppidum apulie quos illa domina recepit sed quia illa habebat multas divitias de augustinus quod non est comparabilis liberalitati fabii pauperrimi etc.

Nequitur. Tullio contra consule catelinam infestabat primum sed tanta fuit copia eorum dominus quod data fuit ei repulsa. Sed postquam hoc facta sunt multa bella inter tullium et catelinam ante quam bellum finiretur ita quod propter hoc romani venerant ad tantam inopiam quod non poterant nummos et ponebat pignora ad usuram et cum vellent recolligere non habebant de quo. Sed considerans fenerator videndo tantam inopiam reddidit pignora sine nummis. Tunc imperatum est tullio a senatu ut laudaret istum quem tamen sublimarunt eum coram populo quod propter verba tullii fenus est concessum.

Velle. primo permittit sed quod plus non habebat etiam quando ergo non est permittendum cum hoc spectet ad laudem eorum. Asia. ponit contra romani duo laboravit in exceda asiam conspexit fere omnia antequam eam subiugassent tamen spoliata fuit et est cum asia media pars mundi sed 2a pars non est contra adalias duas. In asia erat quidam nobilis de nobili prosapia romani videns istum pauperem dedavit ei asiam que erat nobilior pars mundi tamen ille stetit subiectus romanis qui in morte non habens heredem reliquit regnum romanis

Illius. primo contra laudando 2o exemplum declarando de 2a philippo hic primo ostendit quandam magnificentiam a consule factam. 2o ostendit qualiter se habuerunt contra audiendo hic 2a de quibus romani certavit cum philippo duo toruus gerle et consul missus est contra eum et eum subiugavit et propter letitiam victorie ordinant quosdam ludos in morte eumdo macedonie ad que ludum veniret omnis gens tunc ipse fecit preconizari quod omnes ille cives essent liberi ab omni actione et datione et etiam dominio etc.

Deum maiestatem. primo contra 2o declarat de 2a yero de quod liberalitas romanorum non solum apparuit in dando sed et in recipiendo quia ut erat de erant cum nullus posset eis aliquid dare. 10 iero sic egit 2o yero. declarat contra 2o largitionis astutiam de 2a neque ignarus romani conflicte apud latium primum ab hanibale devenerunt in maxima paupertate. Sed yero tamen quo primus gessavit multa bella romani sed tunc in 2o bello punico effectus erat amicus romanorum quia cartaginenses voluerunt ei accipere insulam sicilie ideo effectus est inimicus eorum ipse tamen misit dona romanis et principue aurum sed quia cognoscebat romanos prudentes fecerunt aurum in forma calicis et fecit offerri in templis et romani acceperunt

Vnectam hic agrigentini. primo ostendit magnificentiam magnificentias 2o adiungit de 2a quodam iero et contra quia fecit mentionem de yerone ideo congruum est quod erat alius de sicilia qui nunquam recipiebat aliquid ab aliis et faciebat sepulturas civibus in templis qui erant pauperes et multa alia et habebat palatia pro divitibus qui veniebant ad convivium et de pauperibus habebat separatas edes pro pauperibus 2o ponit tamen partem quia cum in quadam urbe essent depulsi quidam cives fortuna appulit istos ad domum istius qui invitavit istos et pavit eos optime et ultra ostendit contra avaritiam quia si ponimus avaritiam post vom ista liberalitas magis elucescat

Item hic cum de liberalitate est sciendum quod actus liberalitatis est dare accipere consumere et conservare. Veritatem consumere et dare est actus principalior liberalitatis quam accipere et custodire hoc patet cum principalior usus pecunie sit in consumendo et dando et acceptio autem et custodia non pertinet ad usum pecunie quia generatio rei non est usus sed ad usum generatur sicut generatio equi non est usus et equitatio equi vel factio navis est usus navis sed potius equitare et navigare sed acceptio pecuniarum est earum generatio et non est usus pecunie Item possidere non est uti sed ad usum ordinatur pro quibus possidet sum aliquo uti sed custodire non est uti possidere ergo custodia non est usus pecunie. Nullus est dicendus uti equo qui dormiens habet equum in stabulo. Cum ergo usus pecunie sit datio et consumptio maxime est proprium de pecunia est dare uti et consumere scilicet quibus ubi et quibus oportet. Scias tamen quod ad hoc quod aliquis dicatur liberalis
1 requiruntur multe et naturae circumstantie prima est ex parte dantis unde aristoteles in 4o ethicorum et tamen
utique liberalitas dicitur non in multitudine datorum quod liberale est tamen videndum hoc dicitur autem sed
unde magnus esset comes in liberalitate si non plus daret quam liceat militem et miles dicitur prodigus si tamen
daret quantum decet comitem et sic prodigus esset pauper si tamen daret quantum decet divitem. Unde tullius
in primo de officiis. Cavendum est ne maiores esse velint quam res patitur. In cum in morosi in primos
quas cum copias habes esse equus reliquere eos qui tulerint ad alienos et in tali liberalitate cupidi
2 plerique rapidi fuerunt pro in iniuria ut ad largiendum suppetant inopie. 2a conditio requiritur ex parte cui
datur. Unde non cuique dandum est contra pravis vel nullis personis sed indigentibus amicis honestis et bene moriginatis
Unde pro poll. dicitur. Dans autem male percepit efficitur talis usus. Unde seneca in libro de beneficiis sic inquit
pecuniam non dabo alicui quem conspexerit adulterium sciam illam si potero revocabo sed minus admirabo
3 scelus. 3a conditio requiritur ex parte rei que datur quia tales res dari debent que sit proportionata statui recipientis et quod non sit nociva cui datur hoc nobis docet seneca in libro de beneficiis. Cavebimus ne munera superflua mittamus ut custodias libros aut studiosis in libris deditas tria respiciamus ne dum grata mittere volumus
8 nociva transmittamus. ut ebrio nunc furioso gladium. Item 4o requiritur locus et tempus congruum observari non
enim omnia publice vel omnia occulte danda sunt sed que honores non producunt sed subveniunt egestati ac
infirmitati ac ignominie tacite et secrete danda sunt. Item 5o requiritur modus dandi scilicet quod cito
7 dare unde proverbium quod qui cito dat bis dat nescit dare qui tardat dare Item seneca inquit

De conditionibus liberalitatis

pretium est beneficium quod deo nisi manus dantis adhesit, propterea cum beneficium est actu bene facere hoc requiritur quod liberalis det delectabiliter vel sine tristicia quod probat philosophus quia est omni virtuti esse delectabile quod cum virtus sit circa potentem est delectabile et non triste vel minime triste requiritur etiam quod det hilariter et non superbe dono namque liberalitatis plurimum augetur quando quis donans cum hilaritate semper donare videtur. Item requiritur quod det sine spe remunerationis. Unde Seneca Dignum est quidem decipi qui decipere minime cogitat. Ultimo et precipue requiritur liberalem debitum intendere finem. Nam in actibus que sunt virtutes operacionis bone et boni gratia et liberalis gratia dabit boni gratia. Cum autem dat quibus non oportet vel non boni gratia sed propter aliam quandam causam non liberalis. Unde Tullius in Officiis inquit videmus quosdam que non tam natura liberales quam quadam gloria ductos ut benefici facere videantur multa que profecta magis ab ostentatione videantur quam honestate. Talis autem simulatio vanitati coniunctior est quam ad honestam liberalitatem. Item sciendum est quod accipere et sumere est actus liberalis quia eius est velle dare et consumere quando oportet et quibus oportet. Sed quando dans et nichil accipiens statim clam consumet. Item cum est aliquod opus exercere eius est operari que ad illud opus ordinatur. Sed accipere et custodire quod et quo oportet ordinantur ad dare et consumere quando et quid oportet. Unde Tullius inquit videndum est illud quod contra est etc. Item necesse nec id dimittit agere possis. Et idem inquit videndum est etc. res familiaris quam quidem dilabi sinere flagitiosum est. Item sciendum quod in liberalitate et in quibuscumque aliis debemus imitari sapientes et non vulgus. Cum plerumque contraria videantur vulgo et sapientibus. Vulgus autem non potens profunde considerare non prespiciat ea bona que perficiunt animam nostram sed solum ad exteriora bona corporis attendit ideo summum honestatis bonum reputat honores et famam propter quod humanam felicitatem ponit in honoribus quia vulgares sequens bene facere latet alio nullum boni rectum habere putant ut in mito quod ut utile vel delectabile putant vel honestum quod manifestum non est. Contra opinionem ipsorum sapientes bona maxima virtutis interius animam decorantia que consistunt in debito iudicio rationis et rectitudine voluntatis non parum reputant bona exteriora propter quod appetunt bene facere secrete et plus placet ideo de non sapientibus loquebatur Boecius in 2o de consolatione. Vos autem facere necessario ad nisi ad plurimos honores de alienis sermonibus premia postulatis. Et hic de 4o libro Valerii

Liber 5us

Liberalitas. Hic est quintus liber Valerii maximi in quo continentur viginti capitula. Primum est de humanitate et clementia. 3m de gratis. Quartum de ingratis. Quintum de pietate erga parentes. Et hic 2es personas pro agit de pietate erga parentes. 2o erga fratres. 3o erga patriam. Continet est de amore et indulgentia patrum erga liberos. Aliud est de severitate patrum in liberos. Aliud est de patribus filios moderate. Ultimo qui obitum filiorum forti animo tulerunt. Et primo continuat hunc librum cum 4o. 2o ponit exempla ibi 2a Ante omnia. Item primo dicit quod libro isto primo assignat quia post liberalitatem sequitur humanitas et clementia. 2o ostendit quod liberalitas potest primo quia homo non potest esse liberalis nisi sit humanus et demens ibi 2a Cuius. Potest dici quod liberalitas est quam sequuntur pauperes que est prima humanitas qua in quibus consistunt ille 2es quia liberalitas est circa dando auxilia. Et 2a que est clementia est 2a est ad expellendum adversitate et ideo dicitur Occupatione in dando auxilia. Et iste 2es virtutes non differunt sed modaliter etc. Cuius. Hic ostendit quod liberalis dicitur procedere eo quod sumit nomen ex quadam dea que est liberalitas vel ab ipso libero patre etc.

Ante omnia. Postquam premisit hoc exempla maxima et primo ponit exempla romana 2o externa ibi primo dat ordinem procedendi 2o exempla ibi 2a Carthaginiensi. Primum huius est sciendum quod 1^a rematio primo bello punico quod durabant per ducentos annos sed quoddam titulus liuius et tandem considerate per cartaginenses reddiderunt captivos sine pecunia et miserunt legatos romam. Senatus considerans quod illi dono cum ite remiserint captivos sine pecuniam et miserunt legatos romam. Senatus considerans quod illi dono ... in carceribus passi sunt commoda reddit eos ... Et in hoc exemplum apparet humanitas romanorum propter multitudinem captivorum redditorum 2o quod illi noluit dare ullam pecuniam et remisit 3o quia receperant maximas iniurias ab illis et tamen moti sunt humanitate etc.

Vinati bellum. Primo ponit 2o declarat. Siphax rex numidie erat in Affrica considerans romanis sed propter efferus fuit rebellis sed iuxta cartaginem romani cepit ipsum et tamen fuit clemens quod non interfecerunt sed miserunt in carcerem tiburi etc. Et cum ille consumptus esset et fuit clemens erga ipsum in morte quia ex pecunia publica sepultus est etc.

Consimilis. Primo ponit 2o declarat. Paulus vicerat persam et duxerat Roma. Tunc Romani posuerunt eum in carceribus albe et diu ibi languit et pervenerat ad tantam paupertatem quod in morte non poterat sepelliri sed ex publico sepultus fuit etc.

Consilibus. Continuat se ad alia exempla quia isti omnes cum pervenerant vere romanorum sed sequentes sunt amici et primo ponit quod accidit 2o ponit clementiam 2a ibi Cum ubi. Cum ergo paulus vicisset persam in eius subsidium venerat quod potens de toto orbe et inter alios venerat filius massinisse paulus remisit ipsum cum maximo honore. Sed cum navigaret per mare infirmitatem et appellavit ipsum brundisium romani sentientes hoc miserunt statim illuc dispensatorem pecunie quod fecit omnes sumptus necessarios filio massinisse. Massinissa autem fuit amicus romanorum quod diu vixit et nisi fuisset ipse subveniens plus romanis cartaginensibus a quo descendit Iugurta quem romani Pasalterium de rupe tarpeia

Deinde senatus aliam clementiam ponit Prusia rex bitinie propter cleneturam amicus romanorum veniebat sepe Romam gratulandi amicis amicis suis causa Sed inter alia quadam vice est clementi maxima veniebat romam causa visitandi romanos. Tunc romani sentientes ipsum advenisse iam capuam miserunt illuc dispensatorem pecunie publice scilicet Scipione maiorem ut ibi vel

expenderet de suo ut suis militibus et inde preparavit sibi honorabiles domos in roma itaque tantum ipsi fuit
humanitas quod ille qui recessit duplicatam est amicitia etc.
Egyptus. ptolomeus rex fuit expulsus a fratre minore de regno sed in morte patris recommendaverat
filios romanis propter quod ptolomeus veniebat romam. sed quia pauper erat venit latenter ita
quod romani nichil sciverunt et non potuerunt eum honorare sed multum obviam quesierunt et ac-
cepit domum in roma ne rex staret in hospicio sed hoc cognito a romanis emendaverunt et reposuerunt
ipsum in regno quia miserunt pompeium magnum secum qui reduxit ipsum ad fastigium regnum etc.
Eciam ut a vincis sunt in secundo bello punico. clarus fuit consul Scipio qui ivit in affricam et viriliter se
gessit tamen in expugnando quoddam castrum quod accepit mortuus est hanno dux cartaginensium
non principalis tamen quia amilcar erat principalis dux quem hannonem fecit honorifice sepelliri
liceat hostis esset etc.
Vid de quinto. primo agitur laudando quendam capuanum qui gravatus morbo nullo potuit liberari
qui venit romam ubi tunc erat fons medicine et venit in domum Crispini sui amici et beni-
gne recepit ipsum et fecit tantum quod ille liberatus est et sanus et sospes in patriam. Sed adveniente
hanibale in ytaliam suis persuasionibus fecit capuanam rebellem ad cuius obsidionem accessit romanus
exercitus. tunc ille capuanus instabat adhuc ut iam crispinus sed crispinus non ivit quod ipsum sed tamen reduxit
ad memoriam beneficium et hoc crispinus habet duas causas impellendi et cundi quod capuanum sed iram
et gloriam. quia potuit illum ledere que sunt affectiones principales amicicie. sunt affectus sed odium
et gaudium dolor et timor. Sed tamen ista duo sed ira et gloria sunt principales effectus ut videtur
tibus linis xxiiii ab urbe condita primus amicicie inter romanos et capuanos capuanos fuit quia
cum romani habuissent bellum cum samnitibus sed cum beneventanis fuerunt afflicti a samnitibus et
bene x milia romanorum spoliata que venit capuam ubi fuerunt benignissime recepti et
omnes romani fuerunt ibi induti propter quod orta est maxima amicicia inter romanos et beneventanos
ita quod romani fecerunt cives capuanos et tam bona quam mala erant comunia inter ipsos. Sed propter
rebellionem romani erant contra ipsos magis dedignati propter amiciciam quam habuerunt antea ad invicem ideo
subito deduxerunt exercitum contra etc.
Ce Romani miserunt marcellum ad debellandum siracusas civitatem sicilie que sepe rebella-
verat romanis maculabat rome. tunc marcellus ascendit quandam turrim causa videndi destru-
ctionem civitatis et videndo compassus est sed non potuit revocare quia preceptum fuerat a romanis
ut deleret siracusas etc.
Vo metellus qui missus fuit a romanis ut affligeret civitates yspanie et precipue celtiberiam que
prima erat in rebellione quam metellus invasit et prendit unam partem urbis facilem
capi et aliam partem misit lubillam sine rebellium et illi cives possent ibi filium
unius civis qui devenerat ad partes metelli. Sed metellus motus humanitate recessit statim ab obsidione
civitatis. Dein sparsa est fama humanitatis per yspaniam fere omnes civitates apperuerunt portas et
dediderunt se metello et finaliter habuit celtiberiam
Scipio victa cartagine a Scipione minore qua imperatum erat ei ut deleret eam totam
removit inde omnia sacra ne comburerentur et utilius notificatum fuit quod erant ibi
sacra sicilie quam cartaginenses invaserant et omnia depredati fuerant et misit per eis
et eis reddidit sacra.
Victa cartagine habebant romani infinitos captivos qui debebant subhastari sic erat
mos sed quod sive romani sive alii caperent et venderent sub hasta per scelarios et simul ad de-
nominandum quod sicut fuerant vides in dimittendo se capi sic possent subhastabantur et cum
questor subhastaret et faceret tunc subhasta illos captivos. tunc subhastabat unum pulcrum iuve-
nem quem cum scipio aspexisset petivit de illo et sciuit quia erat filius sororis massinisse et quod
igitur massinissa veniat ad bellum donatis multis muneribus remisit ipsum etc.
Vtr habita victoria de persa milites ducebant persam ligatum ad paulum quod cum paulus audivit
sed redivit consulari veste ivit ei obviam et honoravit ipsum in mensa et in omnibus et etiam
flevit propter clementiam ut ait Boetius paulum in pedesse persas lacrimas calamitatibus
persi regis capti a se etc.
Et luty tigrius rex erat armenie potentissimus et fecerat multa bella cum romanis et cum
metridates esset fugatus a pompeio in initis romanis recepit ipsum romani videntes superbiam
istius miserunt contra ipsum pompeium suum victorem noluit se genu flectere sed pompeius non
permisit immo fecit tamen quod romanis quod restitutum est ei regnum et quod ipse debet dare tributum certum
romanis et nichil aliud
Varii clari ob crudelitatem qua usus est ptholomeus adversus pompeium secundo maculavit benignitate
cesaris. pompeius autem sublimaverat ptholomeum ad regum fastigium quia expulsus
erat a fratre ut habitum est. Sed pompeius tamen fecit causam cum romanis quod reductus ad regni fasti-
gium et hoc pompeius habuit erga ipsum habuisset tamen erga ipsum ita humanitas habita fuit. habuit et-
eam pompeius tres triumphos unum sed ex metridate et ex pirrutus et tigrane
Catonis ob clementiam qua usus est cesar erga catonem secundo dat suam Cesar audita mor-
te Catonis fortiter doluit qui volebat ipsum reducere ad suam benivolenciam et in videbat ei
quod tanta fuit gloria Catonis qui potius voluit abbreviare vitam quam esse sub dominatione ce-
saris et cato in videbat cesarem propter dominium. acceperat eum cesar omnia sua bona non propter se accepe-
rat sed propter eum reducere in suam benivolenciam. Sed post mortem Catonis reddidit omnia filiis catonis
et dicitur quod habuisset magnam famam cesar si potuisset ipsum revocare et sic tantum sic ex bello et victoria

Ita quoque. Cum enim confligisset brutum et cassium salva quam interfecerunt cesarem videns in mari
mortuum cogitavit eum non esse hostem. quia per mortem odium non est finiendum tunc accepit clami-
dem auream et dedit suo ut cooperiret illum tunc suus tamen ipse sed antonius voluit unde si ille
tulerat et cum sensisset quod non interfecerat ipsum etc.

Omnem commotione transit ad extima et primo potest quendam commendando 2o dat similitudinem ibi 3a quid. unde
Allexander sicut habuit gloriam propter bellum ita et propter humanitatem qua excessit ceteros homines. Cum autem
(h)iemigando mundum transiret per quosdam montes altissimos et frigidissimos statuit ibi fieri
maximos ignes et stans in pede ad ignem vidit quendam senem se motum propter frigus subito ivit
pro ipso et posuit ipsum in sede sua licet esset apud persas mos quod decapitaretur quicumque ascenderet
sedem regiam etc.

Deinde. Cum esset venenatus et non posset evadere tunc omnes veniebant ad eum videndum tunc ipse
erexit cubitum suum licet cum maxima difficultate posset sic tenere se ut omnes possent sibi
tangere manum propter dare consolationem videndi eum etc.

Omnia robusti. Philistratus tirannus atheniensis habebat natam virginem cuius amore inflamatus
est quidam iuvenis atheniensis et fortiter inflamatus amore cum ita transiret pro loca publica os-
culatus est eam. mater indignata persuadebat tiranno ut decapitaret illum qui tunc ait si qui nos
amant occidimus quid faciemus his quibus odio sumus.

Trasippo. et contigit eum invitasse ad cenam quendam suum amicum qui erat insolens et effros
qui cum esset ad cenam expressit omnem contumeliam quam potuit tiranno tamen ipse [illegible] suo
sed tirannus abstinuit se ab ira et retinuit ipsum ne recederet a convivio ille respexit multum
suum spreto tirannus et retinuit filios suos volens vindicare et et in mane illum [illegible]
et volebat se interficere tirannus ivit ad domum suam et dissuasit mortem sibi

Benive mitis. Cum tarentini transmisissent urbem legatos romanorum qui venerunt pro amonia(?)
ut habetur est supra. Romani moverunt bellum contra ipsos qui miserunt pro pirro et cum semel tarentini
facerent quoddam convivium in quo fuit dictum multa que spectabant ad dedecus pirri quod cum
esset notificatum pirro. pirrus misit pro illis quorum unus respondit est, talia excusacione si vinum defecisset
nimis illud quod locuti erant nichil erat respectu illius quod erant locuturi et sic rex eis pepercit

De eadem. hic de natura illud quod deinde est de virtute in genere predicto. Cum pirrus venisset
in auxilium tarentinorum et commisit multa bella contra romanos et multos ipsorum cepit tunc factis
quibusdam induciis romani mittebant legatos causa redimendi captivos. Tunc pirrus sen-
tiens hic non elatus propter victoriam misit optimum principem obviam legatis ut faceret eis spon-
sas et et ipse venit eis obviam extra portas etc.

Unus tamen mitis. Pirrus habito federe cum romanis reversus est in molosiam et quia erat potens
volens esse dominus argos invasit ipsum et pervenit ad bellum cum rege argiorum cum
fortuna fauit argiis ita quod pirrus mortuus est in bello tunc filius regis argivorum
cum maximo desiderio venit ad cadaver pirri et incidit caput eius et cum gladio tulit cor pre
sed fortiter increpavit pater filium suum. Sed motus humanitate fecit ipsum cremari et cineres remisit allexan-
dro filio suo et pepercit filio pirri capti in bello etc.

Apuani romani miserunt exercitum contra samites et buventanos qui inclusi in una valle volunt cap-
tus est tunc samites ad maius dedecus statuit ipsos transire sub hasta primo denudatos
et facto hoc deditores dederunt eis licentiam redeundi qui exercitus exutus pannis et armis venit
capuam ubi benignissime receptus et indutus est etc.

Dicta intencione. hanibal / hic per articulus ponit humanitatem hanibal et primo quantum ad hostem primo humanitates
eius ponit 2o quantum quo ad totum cum ibi 3a Ergo. Item tamen sicut tamen contra ponit ap-
tanas interfectis fuit paulus emilius hanibal audita fama sua gravissime voluit eum
sepellire sed propter inaudibilem stragem non potuit eum invenire

Anibal. Tiberius pro gratiorum missus est in apuleam contra hanibalem dum vellet
speculare fraudem affricanorum tunc interceptus est insidiis hanibalis et peremptus est hanibal
cum audivisset virtutem eius funeravit etc.

Anibal. Marcellus fuit etiam interfectus cum speculare(?) fraudem hanibal sed hanibal honoravit
suum cadaver audita virtute ipsius de istis duobus pertractatur et diffuse in principio libri. Ergo quantum
est et primo exprimit laudem quam meruit humanitas 2o apostrophat ad illos duces

Vos quoque. qui libencius voluissent mori in prelio sed cum maior fama in strage occubuerunt
ideo non dico ipsos penitere

Via in primo est tractatum est de liberalitate et in 2o de humanitate quia est idem cum liberalitate
et liberalitate romanorum erga reges roma venientes et qualiter restituerunt captivos affricanorum
sine pecunia in quantum monet tale dubium sed utrum divitie sunt abiciende et persuadetur
primo quod divitie sunt abiciende et relinquende quia cum divitie non sunt bonum sunt contingit eis
male uti ergo relinque eas est bonum. Alia ratio quia aliqui propter magis vacare philosophie relinquerunt eas
non enim possunt retinere sine quadam sollicitudine et anxietate. Item non est possibile aliquem persua-
sime et penitus vacare studiis sed de aliis rebus et divitiis erit curiosus cum multi sunt nati efficiuntur
ut afficiuntur ita pecunias propter quas affectiones illi relinquunt virtutes. Item divitie plerumque sunt
causa multarum delectationum inordinatarum ergo divitie eas et obviandum est tali occasioni et ad

finis boni communis Romani. Item multi propter suas divitias perierunt. Iste dat exemplum de Socrate, qui cum fuisset
magnus philosophus et magnas habuisset divitias suas in mare proiecit propter melius philosophari [illegible] ad-
ducitur rationes multas. tales reliquerunt bona felicitati oportuna non videtur esse communis boni. Divitie
divitie autem sunt felicitati oportune ut dicit Aristoteles primo et 10 ethicorum. operibus enim exterioribus prosperi-
tas homo enim non est per se sufficiens ad speculandum. Sed oportet corpus esse sanum et cibum et reliqua famu-
lationem exterioris. Item iste actus non est communis qui tollit operationes multarum virtutum tales autem
est divitiarum alienatio quia tollit actum liberalitatis que est dare et indigentibus subvenire et reipublice
prodesse. Sed si quis dicat quod predicando et docendo potest virtuose agere sine divitiis, hic non est de usu quia
nullus posset tales actus exercere nisi habet necessaria sibi ad vitam, nutriendam. Item tenentes divitias
credunt aliud illud quod credunt vitare. Credunt enim vitare sollicitudinem et adversitatem, sed in hoc inci-
dunt cum non possunt vivere contra eos multam sollicitudinem habere propter victum et penuriam et est periculum ne forte
propter hoc efficiantur furtores aut adulatores aut fraudulenti nam ut dicit 10 politicorum penuria seditionem
efficit et malignitatem. Item credunt evitare delectationem tactus et gustus trahentes appetitum exterio-
rem in peius sed in tristicias incidunt et in angustias famis et sitis et frigoris et laboris et estimare plus
possunt in hoc appetitum velle ratione quam delectationes cum Aristoteles asserat 2o ethicorum. difficilius
est tristicias sustinere quam delectationibus abstinere. Tristicia namque facit stupescere et corrumpit naturam.
Item abicientes divitias se credunt evitare difficultatem que est in mundo servare divitias et non
dubium quod multo difficilius est se habere in paupertate quam in divitiis moderate et videtur per inductionem quod pau-
cissimi paupertes reperiuntur qui non vellent sine prius divitibus in operationibus pertinentibus ad eorum pau-
pertatem propter habere vite necessaria sicut in simoniis vel in mercibus et rapinis et usuris et consimilibus cum
[illegible] vivere rogantur. Adhuc tertio concludunt predicti quod divitie sunt bone bene utenti eis et sunt
male male utenti. Et sicut omnia sunt viciosa et mala viciosis ita omnia sunt bona virtuosis et
si virtuosus haberet divitias multo melius posset agere quam si esset pauper. Et videtur non est approbandum quod
fecit Socrates quia melius fuisset illas divitias elargiri pauperibus quam illas in mare proicere. Vel dicendum
est quod Socrates hoc fecit ut induceret populum ad bonum et tolleret eius errorem quia tunc communiter populus po-
nebat felicitatem in divitiis ut Socrates ostenderet hoc non esse verum a se divitias deiecit. Et sciendum
quod non omnia bona que sunt ad bonum finem sunt bona quia si sit tunc furari et innocentem occidere
esset bonum possent enim hoc quis agere propter lucrum et emere libros ad studendum vel ad subveniendum patri indi-
genti vel requiritur prudentia. Thomas commentator [illegible] quod si quid agit propter bonum finem per bona media
et non viciosa ad illud tendat. Ex hoc elicitur correlarie quod melius est esse divitem quam pauperem cum
[illegible] agat propter inopiam quam dives propter divitias et dives propter liberalitatem agendam pauperibus
subvenire quod pauper agere non potest. Item commendandi sunt homines qui divitias acquirant sine tempore
et modeste sine fenore magis magis quam si stabunt in otio quia medianibus divitiis multa bona
agere potest. Ex quo etiam sequitur quod divites qui effecti sunt divites honesto modo per eorum industriam
sunt magis sapientes quam pauperes et per consequens meliores pauperibus [illegible] et vere loquendo et non loquor hic
de divitibus qui divites sunt propter propriam predecessorum nec de divitibus qui sunt divites effecti
ex rapinis et fenore et hoc patet quia hic est signum quod divites non potuissent divitias honeste cumulare sine
magna industria et sapientia et in paupere autem est signum quod sit ebes et sine industria et per consequens [illegible]
et non virtuosus etc. Non obstantibus predictis in casu tamen virtuosum est divitias relinquere sicut si quis
in mari videns tempestatem deberet navim divitias abiciat propter navim exhonerari ne submergatur. Item
si tirannus cogat te vel fidem negare vel aliquid inhonestum agere tunc virtuosum est omnes divitias
relinquere quam aliquod turpissimum committere. Item commune est sepe Romani omnes divitias relinquere
secundum doctrinam fidei et spiritualem propter vitam eternam merendam et hoc est propter consumandum et ascendendum sed quia non
omnes homines sed pauci sunt ydonei vel sunt religiosi et heremite propter navim et debilitatem
humane complexionis ideo hic est modus sit divitias abnegare sicut in [illegible] civitatem generum et eorum
consimilium etc. melius est retinere divitias quam in paupertate existere cum videamus communiter pauperes esse
viciosos et propter inopiam efficiuntur armigeri et mundum turbant et laceant qui si essent
divites in domibus propriis honeste viverent. Item dicit Seneca in epistola ad lucillium ad propositum infirmi
non esse est posse sustinere divitias quod velit dicere quod non est magna difficultas divites bene
operari sed non sic est in pauperibus etc.

5 Fatos. hic est vicesimus primus capitulum de gestis in quo ostendit de hiis qui propter beneficia recepta gratias reddiderunt. Et
quia contendo est quedam pars iustitie et clementie ideo non inmito sed subtexitur. Et quia ingratitudo
sibi opponitur ideo de ea etiam mentionem facit. Et primo dat exemplum 2o dat ordinem tenendi in ea.
Si quis aliquis. hic capitulum 2 per exempla et primo ponit exempla romanorum 2o externa. Item primo ostendit beneficium receptum
romanis a matronis 2o etiam romanorum. Marcus enim obtinuisset victoriam ex volscis populis capitanie in-
[illegible] romanum [illegible] in dolorem relegatur et ad volscos hostes se abiens [illegible] sed illi cogno-
scentes eius magnanimitatem prefecerunt ipsum ducem qui cum magno exercitu invasit Romam et nec
legati nec precessio sed preces matris et uxoris repulerunt ipsum a proposito.
9 Venit. hic gratias ad sequens dicitur 2o bello punico in quo romani multi fuerunt confossati in capua
fuerunt due mulierule quarum una semper sacrificabat pro victoria romanorum altera que nescie-
bat sacrificare dabat nutrimenta captivis romanis etc. Sed repulso hanibale romani miserunt

fulmi contra capuanos qui cepit eam depredando et subvertendo tunc senatus restituit bona illarum et ultra hoc
senatus magis honoravit illas mulieres quam semper
Vid illa Romani habentes bellum cum tusculanis intravit obsidionem et potuit sed aliqui hostes no-
lebant occupare in primo quia romani recessissent sed tusculani in urbe intraverunt et defendaverunt pax
sed cum rediret romanorum non voluerunt et tunc temporis evenit quod ex populo qui erant in urbe marsia
moverunt bellum contra tusculanos tunc quedam mulier romana scripsit se in libros militie et intravit in
subsidium istorum et fuit mira quia numquam aliquis subscribebat se nisi mortis precepto consulis
Agrum liberavit romanos ab hanibale in secundo bello punico cunctando et non bellando de quo in
Virgilius qui nobis cunctando restituit rem propter hoc beneficium que gessit a populo fecit fuit consul et in mor-
te honoravit sum funus etc
Albo et mobium. Cum possit aliquis dicere fabius non recepit ab aliis quam a populo romano quod est ab uno
pater nam cum hanibal venisset in ytaliam romani eligerunt ipsum dictatorem scilicet fabium et fecerunt
sibi dedecus quia adiunxerunt minutium magistrum equitum sibi in dignitate cum non esset solitus hoc non fabius
pacienter tulit et intravit ad bellum et cum esset ipse dimisit exercitum per medium cum minutio qui minutius fr
i tantum et commisit bellum cum hanibale et iam fere confectum erat sed notificatum fuit fabio qui dedit sub-
sidium et hanibal dedit terga fuge in adventu fabii propter quod beneficium minutius deposuit suum
officium paritas et precepit suis militibus ut obedirent fabio etc
Anni herule probabiliter super iste minutius correxit sic probabiliter errorem vulgi quod probabilitas etc Cum
afficanus in secundo bello punico esset tunc in bello quidam romani fuerunt capti tunc afficanus fecit
magis impetum contra hostes ita quod recepit illos et tunc bene voluit et cum obtinuisset victoriam afficanus
fricanus ille voluit sequi currum suum quia non potuit honor maior afferri triumphanti quam
sequi captivus suum currum
De flaminei. Cum esset secundum bellum punicum philippus pater perse et non alexandri infestavit
romanos faciendo cartaginensibus timentes ne romani reciperent regnum sed victa cartagine
romani miserunt contra philippum flaminium qui philippus habebat in servitute duo milia capti-
vorum in secundo bello punico capte hanibalis sed flaminius compavit ipsos qui sequentes fuerunt suum
currum cum aliis capti ab hanibale
Metellus qui deus est primus quintiniusque esset in maxima strage propter pietatem nunquam
fudit corem cum pater cum esset in exilio habebat quemdam amicum tribunum in iuventute qui fecit
legem propter quam revocatus est pater metelli et et ille tribunus diceret precium metelli fuisse
suum gubernatorem et sue familie et hec fama venit multum ad revocationem patris metelli quod ne
bellus mente collocavit et advenit tunc temporis quod iste tribunus venit in adversitatem per quo metellus
ut esset consul supplicavit populo submittendo tunc maxima dignitatem humilimo homini
Anni gay cimbri venerunt contra romanos et erat tanta multitudo quod romani non potuerunt resistere
et omnia destruebant contra quos romani miserunt multos consules qui fuerunt confecti sed finaliter
marius missus est et non cum tanto exercitu sed cum ipso habuit duas cohortes camerinensium qui
restiterunt ita fortiter in petrum cabrorum quod marius obtinuit victoriam tunc marius in campo fecit illos cives
romanos et cum accusaretur rome de lesione maiestatis excusavit se dicendo quod in bello non audierat le-
ges et tunc erat tempus defendendi et non observandi leges
De mario Cum sella misisset maximum fecit se dictatorem ulterius concedente sed pompeius adhuc
privatus aliquis ibat ad videndum sellam tunc sella quamvis non haberet bellum civile cum
maior pompeius fuerat sequens suas partes discooperiebat sibi suum caputium et si sedebat
in sella assurgebat et si equitabat per urbem descendebat de equo
Et aliquis. Romani cum bellarent cum eis populis duo romani valde pugnantes mortui sunt
in bello et respectu romanorum et propter inopiam non potuerunt sepelliri tunc senatus precepit maiori
communiter pretori ut faceret istos duos funerari et daretur eis stipendium pro eorum labore de
censu reipublice Sed disfiraverunt isti considerantes quod illi erant mortui voluit quod respublica solveret
aliquid pro ipsis sed suis sumptibus sepellierunt in pendendo labores et sumptus omnes qui gererunt
ex ipso hoc ipsi confirmatores mortuorum invenerunt et facerent et solum ab aliis omnibus et lex addidit
Flaminius qui dicebat quod quicumque aliquis pauper qui bene se gessisset pro patria in morte funderetur
publico sumptu sed isti sepelierunt de suo eos
Ace enery visit ad extima et primo excusat se quare vitavit extra milia cum domesticis secundo
exceptum primo excusat se regibus de quibus dicitur et secundo dat iudicium in tertia quod darius hoc
ob gratitudinem tradidit secundo dat subdat inmmarem Darius antequam haberet dominium habebat
amicum in samo insula qui habebat clamidem pulcram et regalem quam darius optabat et libenter pe-
tivisset ab illo sed verecundebat ipsum quia cognoscebat illum avarum et cupidum sed tandem popo-
sit qui crevit esset avarus constanti animo tribuit dario sed tunc temporis cum darius esset rex largitus
est ei quandam pulcram civitatem in samo considerando benignam largitionem et non qualitatem doni
Etridates qui habebat bellum cum rodo insula et cum venerunt in certamen tunc rodiis quidam
suos amicos captos est in bello sed rodii tunc scissati sunt consideravit istos quod fuerunt istud
esse tantum amicum metridati qui expeciebatur omnes modos quibus posset ipse amicum
rodii notificaverunt sibi quod si volebat videre amicum rodii volebant pro illo omnes captivos in potes-
tate metridates restituit hoc esset fere in fine belli et ista redditio fecit ipsum cadere in periculum

quia postea rodii in naserunt cum et victoriam habuerunt et mediatatem obtinuerunt
Liberalis etc. de liberalitate scilicet quod populus romanus largitus fuit tertiam partem mundi quo ad nomen
sed mediam quo ad rem attalo qui petivit non esse ingratum in fine reliquit heredem populum romanum
quod fuit assumptio crassi [illegible] ab aristonico quo crasso mortuo factum fuit bellum et
inde et sic fuerunt compositi populi romani
Sed cum romani essent in magna amicitia cum maxinissa qui auxiliatus fuerat eis contra cartaginem
tunc subacta cartagine fecit consilium apud romanos ut retinerent eum in amicum et non dabat
de alienam prerogativam tunc scipio maior persuasit concordando quod dilataret suum imperium et
sic obtentum est ut amplificatum fuit tunc suum regnum quod si romani non haberent magis quod [illegible]
esset maxinissa [illegible] propter scipionem imperium suum erat dilatatum notaverunt in suo [illegible] omnia et semper
manifestavit se omnibus tenere quod erat de domo cornelia de qua domo erat scipio
Ille scilicet spectat gratitudinem etc. et f. sic [illegible] ponit. Cum romani facerent tertium bellum punicum
consules miserunt in yspania ubi romani habebant maiorem rebellionem quam in toto mundo
et cum consul non valeret resistere impetui yspanorum quia modicam gentem habebat misit scipionem
in affricam ad maxinissam pro auxilio sed tunc maxinissa habebat bellum cum cartaginensibus
quia sic staret in periculo perdendi regnum tamen tradidit scipioni electos milites quos habebat in exercitu
qua scipio nepos scipionis maioris [illegible] recuperabat beneficium et suum imperium dilatatum fuerat
Ille cum iam esset. Cum enim [illegible] et senuisset se convertit [illegible] quia in affrica tunc erat consul
consul qui gubernabat affricam pro imperio romano sub quo erat scipio tunc massinissa misit ad consulem ut mitteret sibi scipionem ut posset mori in suis brachiis sed quia longa erat via antequam
scipio veniret maxinissa expiravit sed antequam expiraret vocavit uxorem et filios precipiendo ut
liberalitatem scipionis semper [illegible] et haberent ipsum tamquam dominum et commiterent divisionem regni ipse enim habebat [illegible]
filios ad quos spectabat regnum et ita fecerunt affricanus [illegible] fundavit maxinisse ut [illegible]
et semper fuit protector ipsorum. Sed aliqui culpaverunt auctorem hic dicens quod scipio venit ad maxinissam ad
morte cum multis [illegible] fuit maxinissa. Sed [illegible] quod scipio venit ad maxinissam ad
lucillo pamphilo ad maxinissam [illegible] salva quod prima vice quando missus ex yspania fuit a
Scilicet hic enim docet etc. et sententia quod ea debent fieri inter amicos per que amicitia salvatur sed amicitia
retributiones salvatur [illegible] esse debemus in gratitudinem vitando [illegible] inquit aristoteles [illegible]
ethicorum Refamulari enim oportet ei qui gratiam fecit. Item oportet esse gratum et non ingratum. Contra autem
retribuere sed vituosum esse cupiens remunerationis est exhibenda illis qui nobis gratiose aliquid egerunt
[illegible] potest contingere aliquis nobis liberalis est non sub spe remunerationis sed nichil sperans [illegible] nobis
gratiam amicitie et benivolentie et non solum hec donatio sine remunerationis est licita et honesta et non solum
sed donatio est liberalis et actus liberalitatis immo liberalitatis et virtutis sine aspiratione sine spe rehabendi donatio
locum habet inter amicos [illegible] mutuatio autem habet locum inter inimicos et emptoribus et [illegible]
potest enim casus contingere quod ego [illegible] accomodabo inimico tuo x libras sed tamen accomodatio
liberalitatis est cum restitutio debetur aliter in [illegible] gratitudinibus in [illegible]. Item talis accomodatio
est duplex una legalis altera moralis. Legalis accomodatio est quando facto pacto cum illo cum [illegible]
[illegible] quod illud restituat et si non restituet posses compellere per legem ad restituendum. Alia est accomodatio
moralis que est sine pacto rehabendi illud quia [illegible] non rehabere non [illegible] sic est
sepe boni [illegible] subvenientes sibi ad invicem in eorum necessitatibus et [illegible] tribuant sub spe donationum
rehabendi et vel consimile in intentione tendunt danti aut sub spe retributionis vel sub pacto rehabendi [illegible] recipiente retribuere aliter enim fierent querele et dissolutio [illegible] ordinatio [illegible]
ille talis dedit sub spe donationis [illegible] in spem rehabendi danda est [illegible] retributio qui
recipiens beneficium a tali qui sic dedit sub spe vel [illegible] beneficium ratione donationis vel ratione cupiditatis
vel ratione amicitie vel ratione utilitatis et ratione impotentie retribuendi si isto ultimo modo retineat tunc [illegible]
quodammodo excusatur sed tenetur in hoc huiusmodi [illegible] illi esse obligatum et quod semper se condonat et si quid
potest erga illum [illegible] operari respondendo ei beneficium redditurus cum adest facultas et huiusmodi [illegible]
est quedam magna retributio et liberalitas. Si autem tales isti retineant hic beneficium ratione amicitie in
hoc peccant multum. Primo enim [illegible] retinendo tale donum cum [illegible] in principio amicitie tali non dedit
recipi sed tali modo [illegible]. Ille autem tamquam amicus propter honestum recipiens aut cum vellet donum
tamquam ab amico propter honestum et sic non erat [illegible] non bene fiat. Secundo ille peccat quia retinendo
illud donum [illegible] facere velle alterum de amico amicum propter honestum. Ille autem talis non vult esse non
volente unquam faciendum est amicum ut dicit aristoteles in ethicorum. Tertio ille peccat qui statim sic agendo
dissolvit amicitiam talem et [illegible] [illegible] et sic non ratione [illegible]. Item si non retribuunt [illegible] cupiditatis
tunc peccat vehementius [illegible] peccatum avaritie. Si autem non retribuat qui retinet donum sub
spe donationis sibi in hoc potest contingere error quia interior actus dantis est occultus ideo est tibi dubium
et tibi per doctrina experientiam illum cognoscere non potes et si beneficiatus ignorat hic ignorantia [illegible]
potest excusari quodammodo. Veruntamen propter ignorantiam grossam non excusatur quia propter illa ignorantia
nullus aliter agere debet quia si illa constaret abesset ideo illud quod tibi datum est [illegible]
assumas sed retribuas sine damno danti potest tamen casus contingere quod qui beneficium concessit esset est malus
et si retribues simile obesses tunc ei si exigeres per legem ad restituendum sibi est retribuendum nec
obstat si inde peior fiat sed hoc non sit ex tua culpa sed ex sua cum tamen feceris id quod tenebaris
sed tamen ille retribuit sub spe donationis [illegible] sub spe rehabendi si abegit sibi restitutio minime restituatur quia non semper est retribuendum in consimilibus donis seu muneribus sed in hiis que recipienti
conferant sicut possumus retribuere effectu malo mores persuasiones adulatores et [illegible] adiungi debes

ut desistat a malo nam si benefactor indigentis bonis corporis tu sibi obligatus subvenisses sed magis
succurrendum est anime quam corpori ergo si secundum animam indigens tuus benefactor si sit frater malus tunc
ei succurrendum est in dirigendo eum ad virtutes si potes sed hec tamen fiant prout tam in donatione quam
in mutuacione quilibet tenetur ad condigne retribuendum secundum legem eo quod recipiens tale mutuum obligatur
alteri in tali vel in tanto et si non sufficiat creditori ille statim habebit accusatorem iustum contra eum
non autem sic esset de libero dominio aut de mutuo morali quia quis secundum legem cogi non posset
ad retribuendum ista autem duo dona quorum unum ex intentione rehabendi licet tacite exhibetur et
alterum purum donum sine spe retributionis differunt ad invicem si volumus utrique retribuere mutuum exhi-
biti sub intentione recipiendi in retribuendo debet addere aliquid ultra acceptum beneficium et non
tenetur intentionem benefactoris sibi fore satisfactum ex dono collato retribuere aut doni puri non
requiritur ut de beneficio accepto aliquam mentionem faciat ne videatur pro modo mutuum recepisse quod
alter pure donavit Sed hic possumus dubitare. Si dederis alicui sub spe rehabendi mutuum [illegible] dedi
dedisti sub spe doni vel libere donando utrum debeam excitare illum ad [illegible] retribuendum et videtur quod
sic quia virtutum est homines excitare ad benefaciendum et non ad malefaciendum sed racio tua dicit esse
retribuendum et retribuere est benefacere et non retribuere est benefactum peccare ergo valde esset excitare benefacere et
ad benefaciendum et retribuendum. hinc seneca dicit quod non debet aliquando recipiens sub spe doni excitari ad re-
tribuendum quamvis nunquam est faciendum aliquod malum inordinatum ut inde bonum eveniat.
Exercet igitur. Item actum si precio domini sub spe mutuacionis mutuare vel quod dedi sub spe donationis
monstrare me dedisse sub spe rehabendi igitur est potius tacendum quam minus debes peccatum inde ergo
alterum bonum efficiatur. Ut quod sicut igitur potius usque mei actus differentie peccatum prohibeo si tamen mei
actus prohibetur non tenetur quam prima civitas a sexta incipit licet pre antecedente seneca dicit capitulo de benef-
quod debet beneficium taceat et antecedente alio dicentes ergo etiam quod liberalitas cito debet esse benefactor non utique
et petens etc. Item a fortiori adhuc datur quod est debet aliquid quibus propter suam utilitatem quia sic faciendo
inde lucratur non intendens est benefacere sed [illegible] et similiter sic est malefacere si crederet hic sibi esse utile cum
nichil aliud propriam utilitatem intendit et hic est sic dives homo ad porcos suos quibus benefacit
impinguando ut utilitatem habeat per illud eos mactando tamen adhuc quicumque iste bona intentione non
bene agat sibi retribuere ut amicitiam tuam perficias et virtutibus decores vel aliena materia debet
debet est obstare ut agas racione quod debes contra reddendo Item in actu retribucionis est dubium si recep-
tis donum vel precium et libere donatum vel datum tibi sub spe rehabendi. Sed utrum debes cito vel tarde
retribuere est iustum et bonum finem et beneficium quanto cicius fit tanto gratius et melius Item tarda re-
tribucio efficit ingratum Item retribucio velox efficit gratum Item benefactor dat sine tarditate quod igitur
comode potest ei reddi quam cicius. Item festinanter est benefacere sed retribuere est benefacere et non re-
tribuere est peccatum ergo festinandum est retribuere. Oppositum arguitur et tangitur a seneca [illegible] benef-
[illegible] festinat utique reddere non habet animum grati hominis sed debitoris et ut breviter loquar quod nimis cito
cupit debet invitus et qui debet invitus ingratus est. Ex quo concluditur quod non sit cito benefacere cito
retribuendo et subito sed aliquando est tardandum quia si benefactor singulis bonis habundat et nullo
indiget non esset retribuendum. Adhuc est dicendum quod cum secundum circumstancias exigentiam recta racio indicaverit
esse festinandum statim festinandum est ut si ex infortunio benefactor statim indigeat auxilio bene-
ficiati et si recta racio indicaverit oppositum tardandum est et retribuendo sit gratus beneficiato et benefactorem
non persit vel si benefactor retribucionem non voluit ut indignitate [illegible] illius valorem esse [illegible] quod [illegible]
neque valenti neque indigenti offertur [illegible] noluit dantis restitutione non est amicitie sed prudentie
sed superbie vel avaricie [illegible] ad reddendum [illegible] in suo tempore cessat quam quod
alieno in tempore [illegible] qui nimis cito de beneficio reddendo cogitat nimis [illegible] alicuius
cogitare putat. [illegible] ergo in utique se facile si dator multum recipe beneficium [illegible] reddam
[illegible] sed illud [illegible] nos male custodi [illegible] quod thezaurum eius [illegible] quid custodiam [illegible]
[illegible] habemus a seneca [illegible] ut tardius est retribuendum [illegible] aliqui
[illegible] quod beneficiatus oportet [illegible] benefactorem suo egestatem vel indigentiam ut monstret [illegible] eius
bonum animum et possit sibi grate [illegible] de beneficiis que ab eo recepit. Sed hic est dicendum quod nullo
[illegible] nulla occasione malum amici benefactoris est optandum. hic enim optandus ut sit locus [illegible]
reprehendit seneca iuste in quarto de beneficiis dicens quod illorum animus est similis in [illegible] amore flagran-
tibus qui amice sue optant exilium ut desertam fugientem videat ut eam [illegible] habilius
possit et quod optant eam morbum ut ei assistant et tunc [illegible] assistendi habeant. Ex predictis
infero correlarium quod citius est retribuendum illi qui tribuit sub spe rehabendi quam [illegible] lege non cogi
possumus ad restituendum. Item de duobus modis largiendi predictis scilicet de pura largicione et largicione
data sub spe rehabendi citius est retribuendum retribuenti sub spe rehabendi quam alteri qui dedit sine spe
rehabendi et libere. Sed retribuendum est secundo scilicet qui dedit sine spe rehabendi ne ingratus videatur et ne amicicia
frangatur sed quo ad amorem dilectionis ille qui libere dat est magis diligendus quam alii duo
Item in loco necessitatis et periculi magis est subveniendum isti qui libere dedit quam aliis et est simile
dicto Tullii Officiorum primo dicens quod ad colligendum [illegible] cives [illegible] sed
fratrem sed loco maioris indigentie subveniendum est magis fratri vel amico sic quod in rebus ardentibus
potius debes subvenire amico libere danti quam aliis etc.

Urbis nostre. De ingratis cum 3 1 et primo describit ingratitudinem commissam apud romanos 2o apud
athenienses. Item primo ostendit ingratitudinem qua s[ecu]ndum fuit ro[mani] adversus romulum 2o assignat [illegible]
ubi 2a ingratitudo. p[ro]p[ter] eandem . . . quod ingratitudo senatorum fuit hic. Nam cum ordinasset
quoddam consilium et cum esset intromissus totus populus ad consilium venit quedam destorta[?] inter romulum
et senatores qui latenter interfecerunt eum et populo querenti de romulo notificaverunt deificatum et raptum
in celo. Illi senatores fecerunt propter fugere timorem populi et furorem romuli qui augmentabat senatum
quia subiugaverat maiorem partem ytalie. Titus livius tamen hic scribit dubie de morte romuli sed vale-
rius hic loquitur specialiter quia etas posterior hic cognovit fuisse mactatum a senatu
Urbe conditum hic ponitur ipsos ingratos romuli et etiam exasperavit contra Camillum qui defenderat urbem
super omnes romanos et fuit par romulo ideo hic subsequenter qui stetit in obsidione veientane urbis
per x annos et subiugavit eam ex quo locupletati sunt omnes romani Sed cum esset exlivore
quidam tribunus accusavit eum quod ipse acceperat pro se multa spolia inimicorum defraudando rempublicam
quia ista spolia ad rempublicam spectabant propter quod relegatus est in ardea sed cum senones galli
caperent romam senatus penituit et misit pro ipso et camillus veniens strinxit gallos et indignum
fuit quod propter quantitatem vel pecunie xv milia eris fuisset dampnatus tantus vir
Africanus. Cum roma esset fere confracta missus fuit latenter in affricam qui expugnavit cartaginem
propter quod roma fuit liberata tamen propter invidiam relegatus fuit in lintrio quod fuit opidum
apud romanam illius valoris propter interitum eius adhuc sunt reliquie et ibi voluit sponte
exulare quia cum sciret quod debebat exulare rogavit romanos ut non longe mitterent ipsum a roma
fecit scribi in epitaphio quod volebat . . . concludit comparando quod maior ista iniuria scipionis fuit
que cessit ad iniuriam quam iniuria quam fecit coriolanus adducendo exercitum ad iniurias que
iniuria cessit ad timorem etc.
Tam. primo concludit quod non debuit credere fratrem scipionis de ingratitudine erga ipsum cum suis fratribus
quod meruerat plus ipso passus est exilium Nam cum vicisset antiochum et subiugasset asiam habito
triumpho ex livore accusatus est quod retinuerat pro se de spoliis hostium quapropter positus est in carcerem
et ibi consumptus est etc.
Scipio Scipio minor delevit duas civitates s. cartaginem et numanciam que magis inimicabantur
romanis quam aliqua alia civitas et nunquam visus est in civitate quoniam ambas delevit Sed
recepto triumpho tantam recepit invidiam quod quidam in nocte interfecit ipsum et non fuit
facta vindicta etc.
Vis ignorat. Scipio nasica non fuit bellicus sed pacificus qui videns tiberium velle consumere
patriam assurrexit contra ipsum et interfecit propter quod erat magna fama ex qua magnam
invidiam habebat. Et dicebant invidi quod interfecit tiberium propter hoc dominum tunc cum esset
talis fama accepit legationem sponte in asiam et mittit in quandam civitatem asie et nunquam voluit reverti
licet romani multotiens voluissent revocare ipsum in urbem sed non potuit
N eodem modo Tempore illius lentuli gaius graccus concitabat tumultum et congregabat gentem
et omnes suos sequaces in uno monte prope romam causa usurpandi dominium romanum sed ille lentu-
lus aggressus est cum bellando et recepit vulnera in bello et tandem fugavit graccum Sed
quidam invidi romani dicebant quod non fecerat hic amore patrie sed causa habendi dominium pro se ille videns
assumpsisse odium et infamiam impetravit legationem voluntariam in siciliam
Alo spurius melius. Cum esset magne equitum aliquibus efferebatur et superbiebat ut narrat
titus livius et volebat consulatum cum populus dare nolebat volenti contra voluntatem populi tunc
ipse halo insurrexit contra ipsum et interfecit. Sed populus ingratus propter hoc misit ipsum in exilium
Ceterum excusat senatum et populum qui populus non debite deliberat propter multitudinem sed concitatur ad iram ideo non
tam culpandus Sed homo privatus potest melius deliberare partem meliorem quia nullus sibi contradicit et ideo
magis culpandus est si non bene deliberat
Vidi gaium cesarem tempore quo silla et marius adversabantur invicem occidit in urbe multos milites amicos
sille Erat tamen in urbe gaius cesar de cuius progenie fuit cesar iulius qui occidavit a . . .
Gaius cesar credens reddi ut posset stare in urbe ivit ad domum sui amici cogitans ibi latere
sed ille prodidit ipsum et interfectus fuit etc.
Cui ut ad alium. Iste fuit amicus ciceronis quem cicero liberavit in pluribus multis questionibus et eva-
sit liberando eum a morte intendendo ipsum ad domum Sed cum marcus antonius et octavianus fer-
ment contra pompeianos tullius pompeianus passus est exilium in . . . civitate ille sinus amicus
venit romam et causa complacendi antonio pecijt ab eo licentiam interficiendi tullium et habita impetra-
vit . . . et invenit . . . et . . . in quodam loco obscuro interfecit eum et
caput detulit romam
Vo te. Comma popeius . . . et aliqualiter in . . . quia tenetur narrare . . . primo
apostrophat ad eum . . . suas laudes 2o . . . Tempore quo popeius
parvulus erat remansit orphanus tunc falsi amici spoliabant eum hereditate. Sed iste carbo
assumpsit suam causam et ab omnibus defendit Sed cum pompeius crevisset carbo senex est iunctus
sille tunc silla precepit pompeio ut interficeret carbonem tunc popeius persecutus est ipsum in siciliam
et ibi interfecit

Tunc conminat ad extremum hanibale devicto a romanis aufugit cartaginem. Cartaginenses videntes se non posse adequari romanis et ut romani non infestarent ipsos sed haberent cum ipsis pacem dederunt expulsionem hanibali sed ille fugit in bitinia ad regem prusiam sed romani indicaverunt illi ne retineret inimicum quod prusias indicavit hanibali. Tunc hanibal assumpsit venenum de anulo et pervenit se

Eumenes ligurgus dubitans de suo statu ivit ad appollinem cui appollo dixit quod dubitabat propter suam severitatem etc. Constituit iste leges quibus non lex humana debet dici ad mores tyrannis dampnaverunt eum et amiserunt oculum et domum expulerunt

Extrahe Theseus rex sive invictus recollegit omnes cives expulsos a regibus precedentibus et instruxit eos moribus et reddidit civitatem magnam et liberavit patriam ab impio iniquos qui retinebat ibi tirannidem propter androgeum mortuum in athenis et devicit thebas adversantes athenensibus. Subvenit et filiis herculis eundem optimi cives atheniensium et non herculis magni quia illi erant paupes. Tandem missus est in exilium in insula scyros ubi erant multorum insule sed ista ubere legatus erat maior fuit aliis

Amplius solon. Athenienses habuerunt solonem optimum philosophum unum de vii sapientibus qui excogitaverunt optimas leges et mores mundi sed erat tanta sua facundia et lepos quod in media erant ipse videns in contitudine patrie recessit et iniit capren et etiam recepit salaminam civitatem propter athenas quam abstulerant lacedemonienses et inde multum molestabant athenas et etiam quia ipse erat magnus astronomus considerabat ortum phylistrati dampnosum patrie et dixit civibus ut ipse opprimeretur antequam exercerent in tirandem et palam dicebat licet omnes alii silerent timore aliás tiranni ibi regnavit

Cum exissent. Melciades dux atheniensis videns persas venire contra athenas ascendit cum suo exercitu montem marathone prope athenas et in quadam valle delevit trecenta milia persarum et expulit Et cum invectus esset in custodia positus est in carcere et ibi decessit cui ab aliquibus impetratur ut sepelliretur. Inquisitum est et non est modus nisi ipse et intrent carcerem Tunc filius sic fecit dux det se genium quia populus videns suam pietatem et paternam caritatem est turbatus et facto carcere erat sicut fuit dux sic an fuerat pater et mater

Aristides. Dux atheniensium qui fuit amator iustitie et continentie et patrie tamen illa non invenerunt eum cum missus esset in exilium postquam nunquam habuerunt ita bonum ducem et dilectorem patrie

Themistocles dux atheniensium Cum xerxes venisset cum exercitu in magna causa subiugandi athenas dispersit suum exercitum dando se conflictus ultra invasit totam greciam et reddidit athenas duas grecie sed ex maiori tanta fuit ingratitudo civium quod miserunt ipsum in exilium et oppor tunt ipsum ire ad xersem quem ante devicerat qui xerxes benigne recepit et voluit dare sibi exercitum ut veniret contra athenas propter vindicandum se de iniuria. Ille autem volens venire contra patriam interfecit se ut non oppteret eum obedire voluntati xersis etc.

Pyrrhon. qui privatus habuit duas virtutes scilicet liberalitatem et clementiam tamen illa non invenerunt eum quia populus faceret tumultum contra ipsum et miserunt ipsum in carcerem et ibi mortuus est et ultra hec non permiserunt eum sepeliri in patria sed etiam Unde exclamat quod ingratos quia cives athenienses habent leges que prohibebant esse ingratos tamen contra fecerunt ut patet. Discordes fori hec adhuc alloquitur eos discordes fori in sacrificia non aliqui sacrificabant diis quia contestabantur morte istorum ducum alii quos tedebat mortis istorum ducum sacrificabant pro victoriis eorum et sic erant discordes et diminuta regnum domus ducum subito amiserunt imperium grecie et alie civitates grecie habuerunt imperium propter discordias ipsorum. licet. Enumerat gesta illorum quia xerxes conflictus est in natione monte a themistocle et apud salaminam civitatem prope athenas et atheniensium oppidum prope athenas apud quas xerxes fuit devictus et etiam menia se conscripta ab hostibus reparata sunt ab istis ducibus cum interim. Dicit malicia atheniensium quia male meritis beneficia fecerunt et benemeritis male. Unde Edippus miser pro patre ibi dimicavit in tunica tandem propter expellere furias venit athenas ad templum invisorum et tamen stetit ibi quod decessit. Tunc attenienses considerantes magnificentiam quam habuerat fecerunt ei in templo palladis nobile sarcophagum

Circa hoc est considerandum de ingratis ut tale vicium vitetur sunt aliqua videnda et primo videatur utrum quis beneficiatus debeat tantum retribuere precise quantum accepit vel plus vel minus Et videtur primo quod sit plus retribuendum sed ille a quo recepisti beneficium sit melior te propter idem est aliquis amandus et remunerandus sed magis bonus est amandus quia virtus tanta allicit te ad eum diligendum igitur sibi est magis dandum tamen propter virtute hec merentur. Item videtur in amicitia melior quod illi qui plus conferunt in amicitiis plura recipiunt de luce et a simili in amicitia perfecta est agendum. Item in usu est sicut in amicitia sed melior plura meretur ergo sibi plus retribuendum est. Contrarium statum persuadetur quia amicus non debet esse inutilis amicus ad petendum si debet dimitti tantum dare ergo quantum recepit igitur sepe dives retribuit suo beneficio vel possides sed pauper nullo modo potest sibi equalia retribuere. Item amicus est amicus beneficare sed maior magis potest igitur magis debet dives aut non prodesse pauperi sed velle tamen recipere quantum dare. Item dona ordinata sunt in amicitia ad subveniendum hec inde indigentes ipsos ergo magis indigenti magis est dandum. Item excellentiori quem indigentior est actus excellentior et indigenti actus utilior sed dare excellentius est quam recipere. Item excellentior est minus dare et minor minimus vel recipere

Utrum beneficiatus debeat tantum retribuere quantum accepit

Item excellencius est enim dare quam recipere. Item ille dicitur magis dare qui magis amat. Aliud etiam
dicitur esse secundum quod potest colligi ex dictis philosophi nono ethicorum capitulo decimo. Uterque plus dicitur dignificare se ut sit dignior recipere plus quam dare. Secundum amare exigentiam ut amici
non ex eodem bono est plus retribuendum quam plus retribuendum, et sic amicicia dissolvetur. Sed in
indigenti autem retribuendum est plus lucri. Hoc patet manifeste quia non sunt eadem omnibus danda, sed diversa retribuenda. Sunt enim danda que deceat dantem dare et recipientem recipere, scilicet que recipientes sunt
convenientia utilia et commoda danda sunt, et maxime que recipientes appetunt. Et inde dantes non
convenienter et dandum est superexcellenti honor, indigenti lucrum, et pauperi utile est et commodum et propter
appetibile valde ut esse dando divites conservantur, ymmo delectantur sicut bonum quodque dicunt. Dicitur enim si
sua debito modo et debitum finem perducat. Effusus autem dilapidator est dare et consumere, non recipere. Et ea
servare ut dicitur ethicorum quarto clare colligitur. Et sic divites non possunt melius et magis congrue uti suis divitiis quam
eas congrue et debite largiri. Pauper autem largiri non potest quia adhuc pluribus eget. Honor autem
superexcellentibus commodissimus est et eorum appetitibus ymmo necessarium quod divitibus et in divitiis excellentibus
convenit. Pauperi si detur, si vivere maior deficit. Convenit et honor, pauper autem nichil vel modicum
curat de honore propter actuum convenientem exhibicionem quia affectus eius tendit in lucrum propter indigenciam
et retribuendum est superexcellenti honor, pauperi autem lucrum. Et hanc amiciciam inequalitatis contingit esse
inter pauperem et divitem, dominum et servum, patrem et filium, magistrum et discipulum. Sed si amici sunt equales
in divitiis seu dignitatibus tunc uterque dicitur plus conari retribuere quam alter quia in illam amiciciam
philosophus capitulo de amicicia quarto inter equales et amicorum benefactoribus, scilicet quia in actu dandi propter quod
valde errat quia aliqui retribuentes amicis et aliis et prodigaliter dissipando et tria absque racione
recommendatur. Dicto vincit hic generatur ut illiberalitas sive avaricia sit magis vicium quam prodigalitas ut
senatus modum retinere et quod est magis vicium vitare et ut utilius magis pateat racionem adducam
utrasque et persuadere primo quod prodigalitas sit magis vicium quia magis est vicium quia quis peccat
ad alium quia magis est contra ordinem nature quam aliquis. Sed prodigaliter peccat quis ad seipsum corrumpendo substanciam suam qua sustentatur, dicitur tradendo in paupertate et in derisionem. Avaricia autem
peccat aliquis aliis sua non distribuendo. Quilibet autem potest iuste retinere que sua sunt, et alii iuste
dicuntur qui ea non possunt propter avariciam non peccat. Tercio ad idem arguo sic sumendo ipsa res utriusque
et nature scilicet avaricie et prodigalitatis. Prodigalitas enim est dare quibus non oportet. Avaricia est non dare
aliquibus quibus oportet. Hoc patet primo sic quia subtrahere bonum virtutis est peius quam subtrahere temporale
quando hoc bonum virtutis est et melius illo. Sed dans quibus non oportet, prodigus, inducit eos in sua prodigalitate
cum possint male utentes sibi datis. Propter quod dicebat Seneca in libro de beneficiis: pecuniam non dabo illi
quem conspiciam adulterare sciam. Et sic patet quod inimicus proximi in sua paupertate alicui bonum virtutis
subtrahit. Sed non dans quibus oportet saltem eam servat et non perit, et sic melius est eam servare quam prodigere.
Oppositum autem huius patet per Aristotelem quarto ethicorum ubi innuit quod prodigus non est utique simpliciter peior illiberali.
Item ut tactum est dans quibus non oportet est prodigalitas, dans quibus oportet est liberalitas, sed non dans quibus oportet
peccat in bonos et quibus non dat eis. Dans autem quibus non oportet peccat in malos. Sed gravius est in bonos
quam in malos peccare, ergo avaricia peior est. Item hoc est sine dubio dicendum quod avaricia peius est vicium
prodigalitate quam illud cetera vicium est peius quod minus curabile. Sed avaricia est minus curabilis
prodigalitate. Hoc patet quia prodigalitas est curabilis primo ab egestate quia ut dicitur philosophus non est possibile ex nulla
parte accipientem dare omnibus volentes; eas relinquunt subito et cum paupertas et indigencia appareat
eis coguntur ad magis dandum et ad retinendum et ad considerandum maliciam prodigalitatis. Et nota: prodigalitas curatur ab etate quia senectus pluribus subiacet indigenciis et minus providere potest. Ideo magis non
deficiens in necessariis magis inclinat ad eum retinendum quam inventute et prodigalitas sanabilis est
ab etate et ab egestate. Item curatur feliciter ex doctrina rationis prodigi autem intendentes honestum
dant et consumunt quia hoc eis honestum videtur. Verecundantur accipere et custodire tamquam hoc in gloriosum esse
putantes non conantes valde ad honestum cito possunt rationi obedire quia dubitabant statim
honestates amittere si pauperes fierent. Et autem non amant prodigi aliquid acquirere ne pauperes
fierent. Et avaricia non curatur propter retinere ut indigencia sicut liberalitas propter perficere quam accipere,
et vel dantem pauperi subici non facile est eius oppositum contingit in prodigo ut curatur avaricia propter
etatem enim nam senectute inclinat ad servandum. Unde dicitur quod in senibus solum iuvenescat avaricia ut
curatur avaricia dictamine rationis facile, quia amici qui avari non sunt inclinati ad honestum
sed ad utile ergo ratio ab appetitu depravatur in suo iudicio et dictat semper utile prosequi debere.
Item eius est vicium quod curatur ex desiderio honoris utilium quia propter curare honorem qui maiores sunt
bonum sunt magis appetendi quam utile. Item avaricia est peior quia semper suscipit augmentum
prodigalitas non ut ut dictum est. Item vicium est magis quod est dissimile virtuti. Sed avaricia dissimilior
est liberalitati quam prodigalitas, ergo avaricia est peior quia nulli prodest ymmo nec sibi avaro. Prodigalitas autem prodest quibus non omnibus. Adduci potest adhuc ratio evidens quod dare sit bonum si ex actu
divino quia ipsa dato primo sequuntur esse bona et honesta si in actu honesta non consequatur etc.
Hoc enim est una de maximis operacionibus que dat omnibus esse et movet, licet hiis quidem clarius
hiis vero obscurius ut dicitur primo celi. Propter quod omnis natura perfecta inclinatur addendum sive ad quantum
sibi simile. Quando deus et natura nichil nisi bonum. Deus autem non intendit ipsum dare tamquam aliquod utile
sibi nullo enim indigens est ut gallina pullos intendit percare sibi gratia utilitatis quam

Utrum illiberalitas sit magis vicium quam prodigalitas

mag[ister] Xp[ist]us

magis eam contractam quam possunt sibi. Primo ergo quia prodigi in sua datione intendunt tamquam rem in se bonam propter quod appetitus alicuius dantis totus inclinatur in dationem, sed non intenditur propter indigentiam et timorem. Ex quo infertur conclusio quod avaricia est peior quam prodigalitas. Et cum dicebatur in primo prodigus peccat ad se, sed avarus ad omnes, sed prodigus est peccans ad se, sed dicitur quod avarus multo plus peccat contra se quia adimit a se et removet bonum virtutis prodigi aut non. Et ad aliam dicendum quod dans quibus non oportet est melior et cum sibi subtrahit bonum morale est peior quam subtrahere bonum temporale. Quando dicitur quod dans quibus non oportet subtrahit bonum morale non per actus quia non ex intentione quod recipiens utatur dono sed solum ex intentione honestatis apparentis in donatione sed puritas est recipientis qui male utitur. Sed ne dans quibus oportet subtrahit bonum temporale ab aliis ut a se ipso subtrahit bonum virtutis et sic plus peccat quia in eo quod prodigus est sic peccat in se ipsum quam in alios. Item melius esset avarus tota pecunia perderet quam inordinate et iniuste efficeret eam. Cum sit scias quod propter quendam prodigum [illegible] ad dandum quibus non oportet non sunt propter excercere actum liberalem sed dat meretricibus et aggagolis [illegible] pecunia propter fornicari et adulatoribus et ystrionibus propter delectaciones turpes et aliqui dat pecunia pessimis propter posse confundere innocentes vel propter defraudare alios. Et aliquis tales prodigi oppositi sunt multo peiores aliis qui simpliciter ac liberales qui non dant quibus oportet. Sed illiberales isti peiores sunt prodigis simpliciter, de quibus debent intelligi premissa superius qui prodigi propter fornicare vel propter fraudare non debent proprie prodigi appellari. Et sic de similibus.

Coriolanus hoc est tercium genus in quo exequitur de pietate quia primo pietas erga parentes consideratur, secundo pietas filiorum erga parentes, tercio quo ad patriam, et quarto de pietate qua usi sunt parentes erga filios. Primo ergo sciendum quod quidam civis propter magistratum excellant ad hostes, tamen conductor quamquam adeptus est imperium. Tamen intellige scias quod cum Coriolanus exulatus maturavit fugam ad Volscos Romani autem putabant ipsum debere ab ipsis interfici quia multa bella fecit contra ipsos tamen evenit contrarium quod illi cognoscentes illum esse magnanimum et sperantes vincere Romanos fecerunt ipsum ducem et venit contra Romanos sed precibus matris eum a proposito repulerunt ut patet clarius in lectura.

Eodem Scipio primus militabat semel sub patre qui pater eius tunc erat consul et missus contra Hanibalem et cum bellaret cum Hanibale apud flumen Ticinum qui labitur prope Papiam in Lombardia interclusus est ab hostibus undique et nullo modo videbatur posse evadere.
Scipio prospiciens hoc fecit impetum contra hostes et liberavit patrem. Ex quo habuit duplicem gloriam
patris propter victoriam secundum quam adolescens modice etatis.

Vero manlio Mallius Torquatus de cuius progenie fuit Boecius fuit aliquantulum severus erga filios et inter alios cum genuisset filium qui aliquantulum erat cupidus quia credebat filium non venire ad statum magnum misit extra urbem ad excercendum agricultura et iste tamen excercebat et obedivit voluntati patris. Erat tamen consuetudo Romanorum instruere natos moribus et aliis ita ut essent apti ad iusticia rei publice. Sed interim Mallius factus consul et gerit prospere unum bellum, sed quia bellum non fuit ad finem deductum ideo stetit ultra terminum dignitatis et exercuit consulatum plus quam licet. Sed cum reversus in urbem accusatus est a tribuno de retencione consulatus et etiam quia non instruebat filium in publicis usibus sed hec fama sparsa fuit et hoc venit ad noticiam filii qui quadam nocte venit Romam et intravit ad domum accusatoris tribuni aut credens istum nolle accusare patrem simul quod pater vindicabatur isti dedit repulsam tristantibus et cepit ipsum alloqui dulcibus verbis. Mallius extracto gladio fecit illum timorem iurare non esse contra patrem et sic fecit tribunus timore istius et Romani postea preceperunt isti ut exerceret arma et adtunc devenit quod factus est magnus dux.

Aut pietatem Romani cenurit consule Marcum Curtium sed ante ingressum dignitatis quidam tribunus dampnavit patrem illius tota hora consulatum prorogavit illum tribunus et plus cum prima die cum adhuc non fecisset condignum dignitatis deduxit illum in censuram et punivit.

Put gam Galli venerunt contra Romam et intulerunt strages et cestinentes sunt in uno campo prope Romam Romani venerunt contra ipsos et consecuti sunt valde maximam victoriam tunc statutum est a Romanis propter memoriam victorie quod ille campus staret indomitus. Sed tertio tempore tunc est tribunus Flamineus qui fecit legem ut iste campus divideretur ut coleretur et grana fale fruct. Sed senatus contradicebat ne contra ipsum debere aggredi istum, sed promulgabat legem iste tamen non timebat sed assentire rostra et volebat [illegible] propter aspectum pater eius videns hoc elevat dexteram et indicavit ut non contractam mortem pietate plena descendit licet pluribus minimarum quod non contractabat

Agna fuit ponit alia exempla mulierum de pietate de pietate erga patres. Sed dicit quod narrat scriptus Claudius de domo alterius Claudii de pertha venerat qua expugnavit et perpue Babilone Senatus tunc assignavit ei triumphum et cum ille triumpharet quidam tribunus invidus et hostis istius voluit istum privare de eo quod fuit ante templum Veste quod cum filia aspexisset que erat monialis accessit et retulit ante cum patre ita magnanime quod tribunus maturavit fugam quod retenuit ad magnam gloriam virginis etc.

illa triumphant in templo neste ppt magnam letic[iam] et pe[n]e in capitolo Ignosce. Excusat se de qu[a]
inacione quam fuit in incesto de magna re s[cilicet] de igne qui portant templum ad cenobium et
non sequitur de carcere quia nullus fuerit inextinguibilis quia ibi erat ignis inextinguibilis ad denotan-
dum quod ignes non debebant corrumpere virginitatem et pudiciciam romani fecerunt templum deo
veste et dee terre quia vestit terram floribus et arboribus et hoc templum erat ut illa dea daret ub[er]-
tatem romanis.

Augustus. apud florem erat culpata quedam que erat nobilis progenie. Et tunc fuit posita
in manibus iudicium qui videntes eam culpabilem tradiderunt eam triumviro habenti tres digitos
qui habebant officium delinquentes qui triumvir tradidit eam ut strangularetur car-
ceratori qui videns eam pedem motus est pietate non subito strangulat eam filia audiens matrem
ad hoc non esse mortuam iuit ad videndum eam et eam lactabat tandem ille mirabatur quod tam vivebat in-
iuit latenter per spacium in carcerem et latuit in angulo et vidit quomodo illa lactabat matrem quod
retulit triumviro ille eum pro hoc liberavit matrem et filiam

Tem pedicatur. Etiam romani habuerunt quedam cives que repierunt culpabiles de quo deliberatum est
ut moreretur fame in carcere sed notificatum filie que ivit et lactavit eum sicut de illa de qua
dictum est supra. contigit. Et hoc venit ad noticiam senatus qui liberavit illum et in hoc differunt
ex quia ibi prima fuit pia circa matrem hic autem circa patrem. Iterum. Quod romani fuit fecerunt
pingi ista ut fieret perpetua memoria s[cilicet] de prima et est de secunda filia ut sequitur capitulum xiii et de aucto-
quod ipse hic multum tradere scriptum per quam conservatur memoria magis quam per figuras
Et de timon. Cuius patrem cum athenienses coegissent mori in carcere ut habitum est in precedenti capitulo
prohibebant illum sepelliri. tunc timon quesivit si erat modus aliquis quod pater sepelliretur athe-
nienses voluerunt ipsum carcerari et sepelivit patrem. Sed tunc populus videns pietatem constructus
fecit ipsum ducem maiorem quam antea esset propter quod tamen maiorem laudem habuit de pietate quam de ipsis. Item
recommendat pietatem quia alias virtutes mirantur sed videntes fortem et sapientem non diligimus et
licet alias virtutes diligimus tamen vale est. Sed pietatem diligimus valde et voluntarie
Ob quorum fratres. Isti fuerunt duo fratres in yspania nobilissime nati tamen nobiles inerte et valde
pauperes. Semel in yspania fuit quidam tirannus cuius tirannide omnes abhorrebant
et videndo quod timens necem sibi inferri a quodam nobili cive qui potens erat sub-
ito eum interfecit ex quo remanserunt filii qui non audiebant vindicare venerunt tandem ad istos
duos fratres spondendo eis multam pecuniam tamen filius tiranni persequitur istos et interfecit
tunc illi filii pro empti solverunt pecuniam parentibus istorum fratrum
Dicitur. Postquam posuit exempla yspanorum hic ponit exempla grecorum et primo ponit exempla non tam lauda-
bilia quam yspanica secundo excusat se et dicit quod exempla istorum minor sequentium sunt notiora
quam yspania quam poete greci fecerunt memoriam. Ideo magis nomina sunt. Unde apud grecos
cleopis et bitto fratres habentes matrem infirmam et nullo potuit levari sed pronosticatum fuit
eis quod si ferrent matrem ad templum iunonis quod erat in sicilia. s[cilicet] in loco tunc liberaretur
quod moti pietate venerunt in siciliam cum matre sed tamen non desposuerunt se ad mortem sicut illi
yspani
Etiam phitonius et amphios fratres habebant patrem senem et egrum et non potuit convalescere no-
tificatum est eis quod non posset liberari nisi transiret per hostium videntem scilicet et calcaverunt igne
quod portaverunt patrem illuc sed non desposuerunt se ad mortem etc. Ubi ergo hic excusat sed quod
ipse non culpat exempla greca sed collaudat ista yspanica quia sunt ignota et nemo scripsit de eis
Et scithis. illis populis ponit exemplum pietatis. Cum darius vellet subiugare totum mundum sibi
pro considerando quod scithe erant feri et inmanes et si potuit ipsos vincere superasset per ea
totum mundum ideo voluit incipere ab asperioribus et congregato maximo exercitu iuit contra ipsos
et cum invasisset eos illi tamen dabant locum fugiendo et nullo non resistebant et reduxerunt se in
angulo fere scithie darius mirans dare fugam misit legatos ad ipsos petendo quare semper fugi-
ebant viderunt quod non haberent quid defenderent. Sed si viderent sepulcra patrum deberent experire
hic vires suas quas darius volens experiri s[cilicet] si propter hoc moverentur ad bellum misit aliqua sepulcra
illorum dirui et quelibet que eum sate preposuit fecerunt magnum impetum contra darium et suos quod coegerunt
ipsum cum suis dare terga fuge. Illi ante non habebant ut domos ut agros vivebant autem
ex peccudibus sic lupi illi nimirum. s[cilicet] pietas dedit ipsos tunc que et pietas non dedit vocem
illi clamati quando patrem aggrediabatur in bello
Apud eum a ciro Rex persarum de quo tamen Bocacius in nasit regnum cresi regis lidie partis asie
in tantum quod cirus cepit civitatem sardorum tunc cives omnes fugiebant propter ruinam et quia ca-
piebantur tunc quidam persarum non cognoscens cresum admovit gladium causa interficiendi
Cuius filius qui mutus erat videns necem patris ex pietate proclamavit illum fore cresum ille
miles persarum sperans habere bonum captivum desistit ab ingulo cresi et sic natura docuit pietatem
etiam filium mutum
Adem caritas qua romani habere non potuerunt tunc ad menium romani exercitum contra
illam civitatem et consul posuit obsidionem prope menia. Erat enim iuvenis cui data erat custodia
porte cuius patrem consul ceperat in bello et tunc consul deduxit exercitum prope illam portam

Facundo precede patrem illius invenis sed circundatum multis militibus cum gladiis strictis et dixit inve-
nis nisi daretur introitum porte quod in sua presencia interficeret patrem. Tunc exivit ... et ipsos et
adeo se gessit quod in manibus romanis liberavit patrem et non dedit introitum civitatis.

Tercio probandum est secundo utrum pater possit fieri a filio condigna retribucio et persuadetur quod sic. quia retribucio
illa est condigna vel condigna que fit secundum dictamen recte rationis sed contingit filium sic patri
retribuere secundum quod recta ratio indicat ergo quod pater a filio debite retribuitur. hoc patet maiori quorum
actus virtutis fit secundum dictamen recte rationis et talis retribucio est actus virtutis et iusticie est indigni
Item condigne retribuit filius si quantum est tenetur et non possibile est retribuere patri plus quam est quod
non sunt omnia patri exhibenda et si potest sibi retribuere plura quam est et retribuere potest tamen quantum
est et posset retribuere plus quam est probatur. Ponatur casus quod pater capiatur ab inimicis et dicatur
filio si vis hos patrem redimere redimas absisione unius tunc manus vel mille libras re-
dimas tum si vis ad cras differre redempcionem per absisione tamen primi digiti vel pro x libras
redhabes eum et tempore medio nil tamen ei fiet nisi quod vinum usque cras non potabit constat si fi-
lius ad redimendum patrem et ei ad retribuendum primam penam absolvat ne pater illam penam non
bibendo vinum una die paciatur. Tunc filius in huiusmodi retribucione peccat et in excessum retribuendo
plus quam est. Item filius tria precipua recepit a patre scilicet esse nutrimentum et doctrinam. Sed si filius non
potest condigne retribuere hoc quod est esse alicui scilicet aliorum sed per patrem pro posse quorum recepit sibi fieri condigna
retribucionem primo quidem quod est quia pater nullus minus ad consimilia retribucionem obligari nisi ut
cum canis catulus et porcus porcellus obligatur. Item ut pater dat esse filio sicut agens principale eo
quod si post emissionem seminis pater moriatur statim non minus filius generatur. Sol generat et astrum
dicitur esse agens principalius quam filius magis sol ad retribuendum quam pater. Item ut pater
forsan coivit propter filium procreandum sed solum propter delectacionem carnalem. Ymmo ortum filii
forsan pater displicuit ut plerumque accidit sic non sua gracia fuit filio et tali illa retribucio de-
betur. pactum autem nutricionis potest filius patri condigne retribuere quia nutrimentum sub precio cadit
et minus mensuratur et pro tali precio potest fieri condigna retribucio. Item possibile est quod pater nichil vel modicum
nutrivit filium filius autem ex industria propria vel casu fortuito ditatus pauperem depauperatum longo
tempore nutrire potest. Deinde iuxta quod pro doctrina nullus tenetur ad recompensacionem quia doctrina est res esti-
mabilis sub nullo precio cadens ideo impossibile est pro ea iuste recompensare et nullus ob-
ligatur ad impossibile. Item quod filius nichil vel modicum doceatur a patre vel doctrinam falsam et
erroneam filius autem edoctus ab eo potest docere plerumque plus patrem et meliorem doctrinam tamen
quam patrem malum reddat ad virtutem quo casu filius quo ad doctrinam multo magis bene-
ficium potest facere patri quam pater fecisset ei. Oppositum scribit philosophus octavo ethicorum cum sic
inquit possibile est amicicia requirit non quod secundum dignitatem neque cum est in communibus quemadmodum iusticia
que ad deos honoribus et parentes illius cum secundum dignitatem aliquis nunquam retribuet tamen quod aliquo modo
de iure quod et nunquam videretur non licere filio patrem abnegare pater autem filium debentem cum redimere
et cetera. Item ad idem patet hoc ratio adducta non est condigna retribucio que retribuente nunquam adhuc
debitore hoc patet quia beneficiatus semper est retribuere donec rem tantam fecerit vel maiorem retribuit
sic autem filius patri retribuere non potest precio quia recepit a patre bonum spirituale cui nullum bonum
temporale vel extrinsecum est comparandum. Ideo quia tamen est primum ratione et ordine naturalem et secundum dictamen
recte rationis filius recepit a patre nutrimentum et doctrinam quo nichil est melius ut equipollentiam
corporis que ad corpus spectant propter eius esse spirituale et cetera. Pro evidencia istius est notandum et premittendum
quod naturale beneficium est illud quod gratis fit aut datur. Est autem beneficium formale acceptatio ipse actus vo-
luntatis recto iudicio regulatus quo aliquid ad hoc fiat ut dicitur. Si appareat circumstancie optime ra-
tio distinguere quando primo potest fieri de patre et filio habentibus se ad invicem secundum rectum ordinem et secundum or-
dinem recte rationis. Ideo est distinguendum quod retribucio potest fieri condigna uno modo quod talis et qualis
teneatur ea esse secundum iudicium recte rationis alio modo quia retribucio ab obligacione absolvit hoc
est quia retribuit retribuente non amplius obligatur primo beneficio. Alio modo quod fiat tanta
vel maior retribucio quam fuit prima donacio. Ideo distinguendum est quia duplex est obligacio una le-
galis qua quis potest cogi ad solvendum sive dandum. Alia est moralis secundum quam quis et in dictamen
recte rationis dare vel retribuere tenetur si opportunitas affuerit de iure cogi non potest. Et secundum has
distinctiones possunt in fieri varia correlaria quedam dubia declarantur et solvuntur. Primum correlarium est quod filius
patri facere potest retribucionem condignam et absolucionem ab obligacione legali quia alias filio inique
licet et in leges habere bona separata sine licencia patris bona dico talia quorum domini possent
in alterum transferri nec per quem aliquod genere mutuans ut ad mercimonium commendum aliqua bona
talia obligari quia in huius omnibus esset de iure legali et notorio pater obligatus hoc tamen
omnia sunt absurda quia si esset verum redigeret filios in ulteriorem servitutem quam humana natura
abhorret. Secundum correlarium sit accipiendo retribucionem pro ut dicitur primo modo condigna est quia talis
et qualis debet esse secundum rectum iudicium rationis omnis filius omni patri beneficiorum primo et dein
et omni beneficium patri facere retribucionem esse faciendam et non impossibile est possibile et illa si fiat
erit condigna dicta primo modo sicut patet ex dictis. Tercium correlarium est quia si pater et filius se ha-
beant ad invicem secundum rectum ordinem et secundum ordinem creationis impossibile est filium facere patri
retribucionem condignam. Ideo hoc non est possibile quod filius patri equalem retribuat aut maiorem quam
accepit sive loquimur de materiali beneficio sive loquimur de beneficio formali accepto quia maius est

beneficium quod a maiori amicitia causa maiori discretione et scientia procedit. Sed si unum et idem beneficium pater
pater est discretior sive prudentior quia magis expertus invenitur atque expertus et ut plurimum pater
plus amat filium quam econverso. ideo beneficium patris a maiori amicitia et prudentia procedit quam econverso. hoc
idem patet de tertia beneficii quia sicut unum et idem beneficium pater dat filio non econverso. pater autem longo tempore nutrit filium
et ministrat omnia victualia et non econverso. quia sicut quantum ad beneficium pater est ditior filio ut in pluribus usque ad
mortem. Item quantum ad beneficium probatur vel prebet facere doctrinam in moribus doctrinam in fide katholica
sepe doctrinam in scientiis intellectualibus atque practicis atque speculativis talia autem filius patri non contulit communiter
loquendo. Et si pater et filius se habent ad invicem secundum unum beneficium corporale pater tamen recte rennens filius pater quoddam
quam pater facere retribuendo predicto et tamen tale potest est retribuere filium maius quam vel equale pretium
quam recepit hic potest primo probari de beneficio formaliter accepto quia secundum ordinem rectum et naturalem contin-
gentem in filii generatione nullam habuisse bonam intentionem ad filium et contingit patrem aliquando elegisse
statum filii absque regimine nutrimenti vel doctrine et ad inficiendum filium laborasse perpetuale
et postquam filium dato patri retribuere multa bona et bona intentione. hoc idem patet ad media quia
si pater dedit ei esse perfectum primo non dedit ei nisi semel perficietur vel decebat filium maiore
non possit vel quod filium imitari non possit et sic plures contingit quod plures fuissent pater inficiens
in sustinuisse filius. Sed maius est esse deum salvare personam et esse meliores qua semel rem
perfectissimam et esse constitue. et etiam in aliquo casu filius potest administrare plus nutrimenti vel doctrine
et sic non tale recepit a patre quantum contulit et quod pater se habeat ad filium secundum eodem beneficium et tamen
recte rennens filius non potest patri facere condignam retributionem et cum absolute a tale obligatione
morali quia quamvis beneficium non retribuit non magis est equale tenetur et adhuc ad retribuendum quia contingere
accidunt circumstantie varie et opportunitates propter patrem quibus si filius non subvenerit censebitur
intentus contrarium hactenus in patrem bene egit et quo ad beneficium formaliter acceptum. Et sic filius
semper remanet patri moraliter obligatus et adhuc posito quod pater non habuit rectam intentionem
in generando filium et posito quod fuit notum semper tamen filius moraliter et quo ad deum obli-
gatur potest ac si pater debitam intentionem habuisset et semper est presupponenda de bona intentione. Et sic
ratione fere supernus hic in precedunt sicut predicta contra quia duas solum fecit distinctionem de
obligatione morali et legali

h Aut caritatem. hic est secunda pars capituli in qua exemplum de pietate erga fratres et dicit. Cuius primo contrario
rum precedunt assignando causas confirmationes hoc ponit ibi secunda Atque. Item primo
contra secundo approbat et secundo ponit medium amoris debet esse erga parentes a quibus habemus originem
ortus et nutrimenta sicut sicut eundem amorem debet obtinere pietas fratrum quia nati de eodem etc. Atque
Romani miserunt lucium in asiam ad debellandum anthiocum quia lucius rudis bellorum ut
pluribus subcumbebat quod cum venisset ad notitiam romanorum nolebant ipsum honorare ad
a dignitate et minus nobilis scilicet lelius amicus affricani acceptabat illud officium. Tunc Scipio
ivit ad Senatum et impetravit legationem ut tamquam legatus bellaret et ideo ad fratrem senatum
considerans eius auctem non denegavit et licet esset magna amicitia inter lelium et Scipionem tamen Sci-
pio plus dilexit fratrem et licet ipse esset maior fratre ivit tamquam ambasiator ad fratrem cum per
sonam et econverso solebat fieri

m Accius fabius consul scilicet maximus debellavit cum veientibus qui maxime ausabantur romanis
et fortissimi erant. Sed tanta fuit fortitudo fabii quod vicit eos et cum rediret debebatur
sibi triumphus renuit tamen quia frater eius occubuit in bello

h Ob quod vetustas. Cuius exemplum sequens fuit tempore valerii et hic evidenter ostendit quod in honorem
Tiberii edidit hunc librum. Tiberius habuit unum fratrem scilicet Drusium tamen romani miserunt ambos
istos scilicet tiberium contra lugdunenses et drusum contra germanos Tiberius statim debellavit suos
hostes non ita cito quia illi germani fortissimi erant. Et cum Tiberius intraret roma tunc sibi ve-
nit ei obviam papiam que tunc vocabatur ticina a flumine illac labente gratia congratulandi et
ibi stans per aliquot dies venit nuntius notificans Drusum laborare in extremis. tunc tiberius
dolens indutus nobilibus vestibus accepit solum unum socium et eqitavit tamen per tres dies mut-
tando equos quorum mordebantur quia alii mississet sex diebus et per maxima pericula eundo scilicet per locum
hostium tamen drusus cum sentiret adventum tiberii licet infirmaretur misit obviam ei milites et ordinavit
ut illi facerent vias curidem ut fratri eius tamquam imperatori et fuit ita per sicut castor et
pollux qui propter pietatem fuerunt translati in celum. Sed omnis exercitat se imperatoribus predictis

v Et quod hic istos fratres necessario de milite ignoto. Romani bellavit ei cum libellum scilicet h-
torium qui missus in exilium a romanis venit in yspania tunc illi yspani cognoscentes ipsum
magnum fecerunt ipsum ducem contra romanos contra quos missi fuerunt multi milites et consu-
les et omnes expugnati fuerunt. Sed demum missus est pompeius qui bene sciebat bellare cum multa
sub silla et didicisset ab eo ita se gessit quod impulit sertorium ad deditionem. Sed cum esset bellum
inter pompeium et sertorium quidam pompeianus aggressus unum sertorianum et interfecit et interfecisset de-
scendit de equo ipsum spoliare et cum spoliasset cognovit esse fratrem tunc obtestans deos tulit
ipsum ad castra et fecit ignem et cremavit se cum fratre

a Verissimus. hic est alia pars capituli in qua exemplum de pietate erga patriam et quia necesse est in effabilis
et incomprehensibilis non finivit laudem ondit quod sit excellentiori pena et forma prout pietate

licet philosophus dicat quod deum honorare parentes tamquam deos tamen propria non tamen est diligenda. Ideo primo expellit excellentem quam pietas quia sub ea tamquam sub domina substant alie etc. inseparat se a tali.
Vult dicere quod pietas patrie comparatur bonum est sed pietas patris comparatur patrie bonum sed universale est dignius patris etc. Brutus. In hac parte ponit exempla et primo romani etc. cum Roma romani expulerunt tarquinium
propter lascivia filii tunc tarquinius iuit ad suos fautores et congregavit maximum exercitum et venit contra
romanos tunc brutus descendit spatium et tantus est consul ipse et publicola et tarquinius cum ordinat
aciem premisit filium suum cum aliquibus militibus et narrat titus livius et ipse veniebat pro
lento gradu. Et ex alia parte romani premiserunt brutum qui ferebat insignia imperatoris scilicet libertatis
et lento gradu sequebatur publicola cum exercitu tunc aruns videns brutum cum talibus insignibus libertatis aggressus est eum et mutuis vulneribus se interfecerunt. Et tunc tarquinius rex videns filium
et brutum mortuum publicola desperavit de requisitione civitatis.
Vult autem. Curtius. Quadam vice romani habebant magnam mortalitatem que proveniebat ex quadam fovea
que erat in platea ubi nunc est sanctus antonius ex qua exalabat vapor pestifer et oriebatur
mortalitas et pestilencia qua romani moriebantur quod romani cupientes civitatem et non videns remedium consuluerunt deos qui responderunt ut melior homo civitatis periret et civitas liberata esset et agrez
maximos triumphos. Tunc curtius miles dixit sed nunc addam et ornavit se ut iturus ad bellum
et calcavit equum et saltavit in fovea tunc romani per honorem istius multa proiecerunt in fovea que subito congregata fuit cessavit pestis et liberata est civitas a peste etc.
Genucio. Primo ponit quod audivit quod evenit etc. declarat quod accidit et evenit romani habebant
quendam pretorem qui ibat extra urbem pro negociis reipublice et cum esset extra urbem foris
et cornua crevit tunc stupuit ipse et etiam sui socii tunc ipse peciit augures quid hoc indicabat qui responderunt hoc signum esse futurum esse regem si intrabat civitatem tunc ipse proposuit ex
voluntate exulum propter non auferre libertatem patrie propter eius memoriam romani sculpserunt in illa
porta et ei nomen mutaverunt etc.
Emilius. Laudis eius eius filius fuit ille lelius qui erat pretor et cum sermone faceret in presencia
Senatus tunc quedam picus descendit in caput suum cuius picus statim in capite istius mirabantur
romani quia ut dicit augustinus picus est avis pestifera et pernitiosa tunc lelius sterniret picum et
peciit augures de significatione istius qui responderunt quod si relinquebat eum prosternabat sua felicitatem
et malum pro patria sed interficiebat eam scilicet sua infelicitate et felicitate patrie tunc ipse in presencia omnium corrosit eum etc. accidit quod adveniente ipse hanibal in bello cannensi domus sua fuit eradicata
usque ad radices quia omnes sui perempti sunt in bello republica paulopost erecta ad fastigium.
Decius. Romani gerebat bellum cum latinis videlicet cum tusculanis contra quos ierat decius et quidam
alius consul sed ut habetur est in meo de primis in primo ab urbe condita libro decius sompniavit quadam nocte quod cuius
exercitus dux periret et exercitus ille victor esset quod ille dixit socio et ordinavit acies pacificando inter se quod cuius pars prius daret terga fuge ille moreretur. Sed exercitus romanus cepit dare terga
fuge ex parte decii tunc decius calcato equo irruit in hostes et multos interfecit. Et tandem
suffocatus est inter cadavera hostilia quod romani videntes scilicet consulem perire ceperunt audaciam et superaverunt hostes et interfecerunt plura quam l milia hostium scilicet Decius. Non potuit decius super deum
esse singularis in hoc quia et suus filius imitatus est eum. Vult cum galli venissent in ytaliam
deleverunt romanos in multis locis et acceperunt tusciam spantes et hic roma. Tunc romani timentes
istos gallos miserunt contra eos ipsorum regem decium filium alterius decii qui ordinat acies et cum in bello
romani incepissent dare terga fuge recordatus est illius quod dixerat pater in moriendo pro victoria
romanorum irruit in hostes et multos occidit tandem occisus est romani volentes securare consilii ceperunt
audaciam et fecerunt hostes.
Cum est extinctus. Roma inde erat afflicta in cannensi plus et cum parum credissent timentes non posse amplius evadere a furore hanibalis et habebant unum ducem in hoc tunc affranii exstiterunt
per civitatem mandato ense minantes morte nolentibus credere.
Ecce ut oportet parere Senatorum. Vult in secundo bello punico apud beneventum romanus consul induxerat
eos ad pugnandum quia ferientes omnes intempti erant et non poterat eis solvi ut promissum erat inter in sacrario ipso de sinus tunc feneratores venerunt ad censores qui distribuebant res reipublice et consistuerunt denarios tunc censores distribuerunt res uniuscuiusque et statutum est ipsis senatoribus volentibus ut nulli lucrum daretur eis usque in finem belli.
Quintus est quidam de familia quorum cum gessit bellum apud beneventum cum hanibale et
cum cepissent conflictum induxit ad bellum suos publicos promittens quod si bene bellarent quod
obtenta est victoria patrie liberavit eos sed videns quod hoc tendebat ad malum civium
romanorum quorum erant servi et timens ne huius rei tederet romanos statuit quod romani lucrum quod
inebantur isti maximisse esset eorum dominorum. Sed dum suorum videns utilitatem reipublice nullum
stipendium exigi voluit.
Necessitate et illi qui fuerunt in bello in stipendium voluerunt. Vult et homines in urbe tulerunt ornamenta ad erarium.
Tunc. Erant autem quidam socii latini qui tenebantur solvere tributa sed Senatus absolvit eos sed tali opportunitate voluerunt solvere.
Cum invadebant. Camillus iverat contra veios et stetit per x annos in obsidione et non
poterat hoc tunc vovit appollini quod si obtineret victoriam daret decimam partem de hostilibus

p de paulo post obtinuit victoriam et multam predam hunc tunc et tunc ait consumata respublica q h
decima solum non potuit ex erario propter maximas expensas et soluendo stipendiorum tunc due
romane tulerunt cara ornamenta in erarium ut notum compleretur
Iulius dat aliam causam quare romani fecerunt h in 2o bello punico quia iam dabant q
gal senones ceperunt urbem et steterunt ibi per decursa sex mensium pepigerunt cum romanis
qui euaserunt in capitolio accipere certam pecuniam et tunc due dederunt cara orna-
menta que delibauerunt an a furore hostili ut pecunia daretur hostibus plebe pre
Dextrina fat. visitis ad ... et primo quarto pro uno ... sicut urbs atheniensium
quodam tempore habebat regem codrum et tunc inuasa fuit ciuitas ab ingenti multitudine hostium
et tunc fuit quassata ab hostibus quod non potuit plus resistere. tunc rex videns auxilium
deficiebat quia nullus dabat ei auxilium misit clandestine nuncios ad appollinem
in lesbon ut peterent quid esset faciendum qui dixit quod si codrus moreretur ciuitas liberaretur et
cum nuncii ostendissent propter monstrum et terrorem venit ad omnium ciuium notitiam et tandem ad aures
inimicorum qui induxerunt ut nullus tangeret codrum et codrus cum bellaretur et interficeret multos
nullus eum tangebat tunc finxit etc. propter quod assumpsit habitum vilis hominis et cum magonibus
se finxit iuit ad pugnam et percussit eum falce qui sentiens se vulneratum vulnerat eodem
tunc codrus dixit liberata est patria et hoc intellexerunt hostes et athenienses cum hoc sensissent
venerunt omnes ad bellum et strauerunt hostes
De eodem fonte pietatis. athenis erant xx tiranni qui multifariam lacerabant urbem
cum autem quidam ciuis videret hoc adunauit ciues quos potuit et cum modica forte
fecit ita se agere quod expulit tiranos tunc quidam post hoc dixit ei quod athene tenebantur
ei plebe ... quod magis ipse pre tenebatur
hemistodes dux atheniensium narrat et ipse fuisset constructus athenas et non fue-
runt ... xerses sed tanta fuit inuidia et contrario ... quod misit eum in ex-
ilium qui duxerunt ad xersem a quo benigne susceptus est cum xerses grecam subiugaret
totam graciam mediante themistode congregauit magnum exercitum et precepit themistodem totius
exercitu ut iret contra athenas tunc ille assumpsit sanguinem venenosum fro factus et essent
ut athene non egerent a themistode et alio duce forti ut ipsos defenderet quia ille
non iuit contra ipsos
Item sicut in affrica erant due ciuitates scilicet carthago et tire quarum vna non multum distabat
ab altera et habebant certum finium et vtraque appetebat maiorem partem propter quod
fecerunt maxima bella sed quibusdam factis inducijs videntes periculum utrique
ambo fecerunt pactum et stabilitum est ut ex vtraque ciuitate recederent duo iuuenes constituto
die certo et hora et in loco in quo obuiarent sibi ipsis ibidem fierent termini sed iuuenes car-
taginenses mouerunt se ante horam et obuiauerunt illis circa fines illorum tunc illi conquerebantur
et dicebant se nolle pati deinde dixerunt eis quod si nollebant quod ibi essent termini quod permitterent
se sepelliri viuos ibidem aliter non crederent eis victoriam tunc illi credentes quod cartagine-
ses nollent hoc facere qui carthaginenses permiserunt se subito ibi sepelliri
Aristotiles erat ciuis atheniensis et tunc erat in senio et debilitate propter quam studium conceptus
iacebat in lecto tunc cum sentiret patriam esse captam ab allexandro cuius ipse fuerat
magister iuit ad ipsum et tantum intercessit cum precibus quod cum animus allexandri esset non
parcendi consumendi etiam non deseruit sed motus precibus atque patriam sublimauit eam
Ubi pertractatum est de amore fratrum et de amore patrie et dominum est ut patet quod diligent
plus patriam quam dominum et diuicias propterea ideo declarat hoc quod est excellentius agebat
tunc amor sit actus excellentior et virtuosior quam amari ... persuadet multum primo sic
illud est melius in amicitia etc. aliud propter quod magis laudamur sed magis commendandum est
propter amare quam propter amari hoc patet quia fideles amicum non dicimus aliquem ex eo quod ille multum amatur
sed ut amat multum sicut ut dicitur 8o ethicorum. quod vltimum est magis benefacere quam bene pati sed amare
honeste est vltimum ... sicut amare honeste est melius amanti quam amari amato quia bonum
est melius illi cui est intrinsecum ut est cum amicitia perfecta quam alteri. sed amor est bonum intrinse-
cum amanti perficiens eius amicitiam eleuata absque virtute amari autem est bonum extrinsecum ama-
to quod alterum bonum hominem tam dormienti quam vigilanti ymo in intelligendi ... sed vn-
tem sed ante tunc esset sermo de amore precio tunc dominum est quod amare est perfectius amari quia amari
amato amato quia perfectius est ... intrinsecum etc. De vrtutis ... vulgares attendens
amicitiam propter vtile et delectabile plures magis volunt amari quam amare et hoc est necessarium de amore
... quam qui amat tale amore amat tunc defectus et indigentiam et amat amare eas
qua supplere possit indigentiam sed hoc non quantum in vera amicitia ... sapiens alia de causa tendens
amicitiam alios sapiunt et volunt quam aly quia non tunc defectus amant sed tunc ... in
tales appetunt ... amari quam amare. Ex quo patet quod sapiens vir sapientissimus et bonum est amare
patriam et pro ea diuicias suas fundere et personam in periculo fundere expedit quam sit agendo
sapiens in se virtutes ... sed propter amari in se vltimum nulla causa etc. Item quod in amicitia
et vltimum verus amor non fundatur in indigentiam et defectu sed perfectus ... quod in amicitia
tullius in libro de amicitia ubi monet ... ut propter in ... et ... desideranda
sit amicitia et dicitur quod non pluralitas ... quarum vna est hoc quod natura maximum dedit
ipsa in hominibus ad amicitiam ut ipse declarat eidem sed propter ... dedit ipsa ad

cum pluribus aliis modis sit possibile magis in copie succurrere quam per amicitiam ut per operatores per servitia vel labores et speratur cum sepe tum in [illegible] amico dare quod [illegible] ab eo recipere et sic sibi non subvenire inopie. Secunda ratio est quia absolute loquendo amicitia per se dignum quod est magis amabile utilis autem amabilior est omni utili bono quod per se amamus virtutem et amicitiam possumus operari secundum virtutem non tamen ad finem ut amicus noster succurrat in copie cum utilius sit dare et non pati [illegible] si amicitiam utilitas [illegible] ea deficiente vel adepta dissolvitur amicitia sed vera amicitia sempiterna est. Item secundum quod iuvenes et pauperes magis querunt amicitiam propter ea quam opulenti [illegible] per experientiam [illegible]. Iste sensus magis est [illegible] ad amicitiam [illegible] non erat verum si [illegible] copiarum quibus inopes aut inopi non succurrit. [illegible] Tullius de [illegible] utilitate amicitie utilitas amicitiam sequta est ut amici [illegible] sunt ad bivendum [illegible] ad deposcendum. Eadem est ut [illegible] sensus epistola [illegible] ad Lucillum cum inquit [illegible] est [illegible] amicitias non [illegible] ut exerceat amicitiam ne tam magna virtus iaceat non adhuc [illegible] dicebat Epicurus ut habeat qui sibi egroto assideat succurrat in vincula coniecto vel inopi. Sed ut ipse habeat aliquem cui ipse egro assideat quem ipse [illegible] hostili custodia liberet. [illegible] amicitie non dubium [illegible] utrum amici sunt nobis magis necessarii in infortunio vel in prosperitate et videtur primo quod in adversitate sunt amici magis necessarii quia tunc est opus amicis. Secundo magis sunt necessarii ut dicit [illegible] in VIII Ethicorum [illegible] amico meo magis est opus visitatione mea tunc magis et propterea debeo eum visitare in fortunatum quam fortunatum ut magis [illegible] ergo [illegible] in fortunio magis opus visitatione mea quam in prosperitate tunc est magis opus amicis quam magis indigemus auxilio eorum. [illegible] autem esse in fortunio [illegible] ante [illegible] in VIII Ethicorum [illegible] magis quidem et [illegible] in fortuniis [illegible] esse amicos tunc enim magis est opus eis quam [illegible] est aliud refugium ad [illegible] sic [illegible] quam infortunati debemus magis vocare amicos quam male fortunati etc. Item magis est opus amicis cum est [illegible] servire amicos aut non servire [illegible] quia multa possidet multis sibi [illegible] et optant ab aliis que possidet eo opus est ei amicis [illegible] se [illegible] hac [illegible] in VIII Ethicorum distinguunt quid [illegible] esse amicorum est opus [illegible] esse [illegible] ad [illegible] alio modo ad bonitatem et tunc ponunt [illegible] et una est quod in fortuniis magis est opus amicorum ad [illegible] alia est quod in prosperitate magis est opus amicis ad bonitatem. [illegible] at [illegible] quo ad salutem corporum et sustentationem vite bonitas autem attenditur quo ad virtutes et ad opera virtutum [illegible] fortune bonitas autem [illegible] est ab [illegible] fortune [illegible] in libello ad [illegible] fortuna [illegible] quod dedit virtutem autem non dat eo ut [illegible] est in mobilis [illegible] etc. Prima [illegible] declaratur quia infortunatus [illegible] infortunatus non habet [illegible] unde benefaciat amico [illegible] ut sic non [illegible] amico ad benefaciendum aut sit [illegible] male fortunatus [illegible] amicis et aliis benefacere [illegible] et persuasionibus ad virtutem eo quod in omni statu [illegible] suis virtutibus [illegible] ut sic non est infortunatus [illegible] fuit virtutes non sub esse fortune [illegible] fortunatus est [illegible] ad amicos in [illegible] subveniant. Secunda [illegible] quia bene fortunatus [illegible] fortunatus abundat in bonis corporis in vite necessariis [illegible] non est ei opus amicis ad ista procuranda [illegible] sunt [illegible] dicitur quod est opus amicis ad ista [illegible] quod [illegible] est verum [illegible] quod fortuna [illegible] esse [illegible]. Sed adhuc non [illegible] opus [illegible] bene fortunatus [illegible] quia contingit cum male fortunari [illegible] bene fortunato [illegible] est [illegible] convenientissimum benefacere quia habet [illegible] adhuc tenetur ideo tali fortunato opus est amicis ad benefaciendum. Ex hiis concludenda sunt duo [illegible] quod in fortunatis ut sic opus est amicis utilibus [illegible] potentibus in necessariis subvenire. Secundum est quod fortunato ut sic est opus amicis virtuosis quia maxime talibus est benefaciendum. Sed [illegible] debeamus [illegible] ad [illegible] sine [illegible] ut [illegible] quia magis est opus amicis ad bona [illegible] adipiscenda in malis autem fortunis opus est amicis ad bona corporis [illegible] ad vite necessaria [illegible] multo magis opus est bonis anime quam bonis corporis quia [illegible] anima non est nobilior corpore etc. Item eligibilius est benefacere quam bene pati [illegible] est quod eligibilius est operari secundum virtutem [illegible] utilia [illegible] opus est amicis ut ei benefaciat [illegible] fortunato ut ab eo [illegible]. Item eligibilius est [illegible] delectabile [illegible] ad [illegible] contraria [illegible] amicitia in bonis fortune est [illegible] delectabilius [illegible] in malis est [illegible] contraria [illegible] fortunato [illegible] infortunato amici [illegible] est [illegible] amico [illegible] declaratur in apprehensione [illegible] ad amicum [illegible] ad se [illegible] et omnis homo in [illegible] bono gaudet et in malo [illegible] amicum [illegible] amici [illegible] amicus in fortunatus [illegible] amicum esse [illegible] in fortunio [illegible] amici [illegible] quia amici est velle benefacere amico [illegible] magis [illegible] amicus si videat se esse causam [illegible] amici [illegible] in fortunatus non [illegible] sed [illegible] fortunatus gaudet [illegible] amici [illegible] et [illegible] ipse gaudet et [illegible] de bona fortuna [illegible] et

maximum gaudium delectabile quod ipse sit causa gaudii illius et sic patet quod ex communi parte amici presentia est gaudentissima fortunato. Et est sciendum quod ex dictis Aristotelis infertur in hac materia plura documenta moralia. Primum est quod ad bonas fortunas debemus amicos vocare prompte, ad malas non rogati et tarde. Causa primi quia maxime amici benefacere amico tempore et loco oportunis, sed maxime possibile est et oportunum in suis bonis fortunis benefacere, ergo tunc est maxime convenientissimum statim vocare amicum. Hoc patet iterum quia quod benevolus amico est faciendum prompte [illegible] sermo amicum esse vocandum in suis bonis fortunis quod statim ad alia vocandum est. Causa autem huius est quia non est faciendum vel saltem tarde vel rogatus faciendum quod secum amicum esse constandum [illegible]. Dicit tamen Aristoteles quod aliquando vocandi sunt amici ad infortunia. Verum si sit magna et per amicos mutabilia et non sine ipsis mutari possunt. Unde et sicut prius considerans sit non vocet ad infortunia, sed possunt amici illa removere, tunc tamen autem in amicum plenum tristari et moderatum ad ut auxiliaret [illegible] nullo modo vocandus est. Secundum documentum est quod oportet amicum prompte ire ad infortunium amici non vocatus. Quia amici est prompte benefacere amico maxime in necessitate constituto et non sit possibile in fortunis existere, ergo ad consolandum et ad tristitiam minuendam, quia amicorum presentia minuunt tristitias. Et dico veniat ut subveniat non vocatus quia hoc est melius utrique et delectabilius quam cum spectaret ut vocaretur. Dico autem melius est et delectabilius et idem honestius quia ille qui dat [illegible] magis sponte et sic virtuosius agere et ille qui recipit virtuose agebat in quantum non voluit gravare amicum. Dico autem delectabilius quia recipiens liberatur a verecundia quam haberet in vocando amicum et dans magis delectatur ex eo quod non provocatus sed ipse sponte fecit opus virtutis. Tertium documentum est ad agere bonas fortunas amicorum oportet amicos ire prompte ad cooperandum, quiete autem ad benefaciendum. Causa primi est quia prompte benefaciendum est non sit amicus [illegible] utile non propter honestum, tales autem operantur simul in medietate, nam secundum philosophum in ethicorum [illegible] vendicat hoc quod virtute temperatus sit. Hoc autem secundum operatur vel dicunt venturam eum operanda. Sed hic aliquis diceret cum amicus sit bene velle et bene facere amico ergo prompte benefaciendum est illud propter quod amicus virtuose operatur, sed propter quod recipit amicus bona temporalia sed propter hoc quod recipimus ab amico fortunato beneficium ipse operatur virtuose, propter hoc quod subvenimus amico infortunato ipse recipit temporalia bona, ergo non debemus esse prompti ad recipiendum beneficium a fortunato sed ad subveniendum infortunato. Ad hoc est dicendum quod omnis homo debet magis se amare quam amicum in attendendo secundum bonum honestum, patet ergo debet intendere ad honestum proprium et quantum ad honestum amici et magis facere pro aliquo quod honestum proprium. Sed non est ei honestum cito ire et immorari ad beneficium recipiendum, ipse enim melius et delectabilius et virtuosius est amico fortunato quod ipse vocet non veniente et benefaciat ei non potenti. Et in hac materia quod amicus venit in miseria amici est valde delectabilis quod in multis aliis [illegible] ethicorum. Est enim presentia ipsa amicorum delectabilis et in bonis fortunis et in infortunis alleviantur et tristitie dolentes amicus hoc idem patet experimento quod desolato amico vel in tristitia existenti presentia amici delectabilis est quia aperit presentiam amicorum videmus maxime alleviari tristitias infortunatorum. Sed huius causa a multis assignatur diversa. Aliqui autem huius effectus assignant talem causam quia tristitia amici partitur ad amicum condolentem, partitur autem remanet minus toto integro et tristatur minus sicut in duobus ferentibus simul grave pondus venit in toto gravatur [illegible] sed [illegible] solus. Et hanc causam modo assignat Tullius in libro suo de amicitia dicens esse tantum fructum in rebus prosperis nisi haberes qui illis eque ac tu gauderet, adversas vero ferre difficile esset sine eo qui illas gravius quam tu ferret. Secundas res splendidiores facit amicitia et adversas partiens communicansque leviores. Sed possit obstare quia hoc ita non esset quia amicus non accipit partem tristitie amici sed aliam tristitiam cum actus non transeat de subiecto in subiectum. Non patet quod tristitia amici non partitur nec diminuitur sicut qui ~~[illegible]~~ sicut [illegible] portans non alleviatur si alter portaret alterum lignum diversum. Alia causa alleviationis per presentiam amici possit assignari quia videns amicum condolere non putat damnum fore [illegible] sed [illegible] communia tangunt et [illegible] dolorem est [illegible] penatos [illegible] quia gaudium sentiens et percipiens se diligi ab amico [illegible] quod ille agit et sic minus [illegible] dolor. Sed ista causa licet habeat verum in viris et [illegible] qui sunt [illegible] tamen non multos viriles non habet efficaciam quia ut dicit Aristoteles in ethicorum nono viriles quidem sed natura [illegible] contristari amicos [illegible] quod vir bonus fugit omnem causam tristitie amici quia quod omnis amicus sit de sua tristitia tristari amicum ideo vile est amico condolere tristitiam non minuere [illegible] sua tristitia ne de illa amicus non [illegible] se tristem amicum non condolere et ea sic assignata non sit efficax in nec aliter [illegible] quia amicus plus amicum [illegible] ad bonorum admissibilium si amicus videt de seipso dolere de [illegible] infortunio pro quod nec amici non consolantur amicos complorando vel signum doloris manifestando sed potius spem recuperationis dando et utilitate bonorum fortune demonstrando quod honestum sit sic se constanter habere et cum ob meliora speranda deducendo persuasionibus tertia alia causa potest assignari quia sicut medicus

e delectabilis infirmo propter quod infirmus sperat propter medicum liberari ab infirmitate quia in fortunatus
gaudet amicos presentes sperans quod propter ipsos ab infortunio euadat sed hec causa non valet ubi vera
infortunium esset quod amicus non possit obstare infortunio quo tamen tam presencia amici adhuc delectabilis
sed minus. Item sicut bonum bono et amans amato et amicus amico in omni statu est delec-
tabilis et presens. Item quia propter conuictum quietum amicorum amicus venit ad modos amici sui et
per quos scit in quibus gescit a verbis amici solet gaudere aut tristari 2º ipse potest mitigare con-
solari eum propter verba aut per gesta delectabilia propter tristiciam a spiritibus remittere 2º ipse re-
facere et posse propter ipse presens hec facit. Et sic concluditur eum presentem esse delectabilem et consolacionem
et per existentem tristicie remissionem. Concedendum tamen est quod in multis qui magis volunt amare quam
amari delectantur valde si videant de suis infortuniis amicos condolere quia cum ipsi percipiunt
ab illis amari et hoc eos delectat quod maxime appetebant. Sed hec tamen conditio non est verorum
amicorum. Concedendum tamen est quod mulieres et homines mulieribus et feminei a tristicijs suis alle-
uiantur ex compacientibus et plurimum tristantur   ronibus quia tunc noviter mitius
diffunditur et tamen quia tristicia est magis appetitum sensitiuum quam intellectum ideo appetitus sen-
sitiui a tristicia releuantur per fletum spiritum quia fumi conglobati ex tristicia consumpti exalant
et euaporant. Ex dictis infertur correlarie quod signum vel est bonum amici et non flere in presencia
amici et per pueris isti qui flent quia conuenit ad mortem alicuius consanguinei sunt pueri ut
minus vel alterius si flent vel amici non sunt in [illegible] ad [illegible] Si lacrimas conspectus
amici non dolet. Item illi qui flent propter mortem alicuius consanguinei vel amici pueri
non sunt quia flere non debent propter malum et dampnum temporale et si diligunt cun-
stantibus non debet dare eis materiam flendi alijs aliter signum est quod non vere diligunt [illegible]
aliud correlarium est quod minus non pueris et mulieribus prodest fletus et salubris est quia
recipiunt tristiciam ex melancolia et ex grossis vaporibus sed propter lacrimas emanantes
per fletum tales sunt alacriores quam si lacrimas continent etc. Sed tristicia viri sapi-
entis non consistit in sensualitate sed in intellectu quam propter lacrimas et fletum talis tristicia non
releuatur sed potius per consolaciones et raciones consolatiuas adhibituras ideo cum talibus
non est flendum sed rationandum si cupimus eos consolari sed econtra ut nos agere
cum imperfectis sapientibus

c	Amicitia hec est quinti capituli quod sic continuatur postquam tractauit de pietate filiorum erga parentes pro-
digne et iuste docet de amore patrum erga liberos et quia res est ardua et nobilis con-
tinuat per quandam similitudinem sic naute lucent contitudine ducem velum per [illegible]
placidas auras sic est istud placidum Fabius rutilianus maximus venerat in senium et
erat in tanta debilitate quod per se moueri se poterat tamen cum filius bellaret cum samnitibus ferocis-
simis timebat ne sacer tamen bellegerat et ne succumberet impetrauit legatum a senatu et
transiuit per loca hostium periculosa causa deueniendi ad filium et suo consilio filius fecit bellum
et tamen instruxit eum quod vicit samnites etc. Ideo cum triumphatur roma concessus est triumphus filio
Fabius non voluit astare in [illegible] cum filio sed post terga filij et non ibat propter populum
sed ut ostenderet se fuisse consiliatorem filij in bello et auctorem et romani considerabant suam
auctoritatem non pompam

n	In tam speciosa. Subacto orbe Cesar venit romam et remunerabat amicos et
inter ceteros est cesarius qui habebat filium magnum et ebrium adversabatur in quantum po-
terat cesari et excitabat in odium hominum ipsum quia acceperat sic infectus tunc cesar vo-
lebat eum punire sed propter amorem patris neglexit sed dixit patri ut daret repulsam illi et
priuaret eum suis bonis permittendo sibi dignitates dare alijs duobus filijs si expelleret illum
sed tamen pater noluit sed dixit quod prius cesar posset sibi accipere omnes eos

s	Sed nescio. Octauianus erat spoliatus a tumultibus sed damnatus in vobis et in vita sed tan-
ipse euasit per quandam hostium domum et tamen euasit tunc audiunt maximum clamo-
rem et fletus de clamore quedam mulieres responderunt quod credebant filium esse
mactatum sed non erat vir pro vino [illegible] [illegible] querebant domum suam si inuenirent ipsum tunc ipse
subito rediit et ut videt filium cum morte et tunc truncatus est a tanta vi
c	Tum recessit ad extra est fuit quidam rex sathie et ponti insule qui habebat
vnum filium et non plures cuius filius captus fuit amore nouerce sed quia amor erat
illicitus tacebat propter quod deuenit ad magnam infirmitatem agnoscebat tamen consistatus
pater quesiuit omnes medicos sed illius suam infirmitatem agnoscebat tamen [illegible] medicus
ipse summe attendit quod nouerca intrabat cubiculum eius augmentabatur et quando
recedebat pulsus debilitabatur etc. Tunc hec exposuit patri dicens quod non potuit liberari nisi habere
nouercam pater tunc tradidit sibi eam et ipse suscepit vxorem aliam
a	Et silencia. pompeius quadam vice vadens in orientem venit in capadociam et cum
rex Ariobarzanes amicus romanorum recepisset pompeium fecit ordinari solium
et et pompeio ut honoraret ipsum et cum sic sederet coram ipso vidit filium inter

ut pauperes in loco cancellarii tunc rogant pompeium ut permitteret ipsum filium coniugari quod cum
pompeius concessisset descendit de solio et imposuit dyadema capiti filii qui propter pietatem
et verecundiam nolebat acceptare tunc predicti rogant pompeium ut cogeret filium pompeius precepit
filio sub pena sue gratie deberet acceptare et sic acceptavit

Vt ibi circa de amore parentum erga liberos et scias quod amor est multiplex unus naturalis
/ intellectualis et aliud quod debita conformatio et proportio vel convenientia entium quod in morali ad-
unum principium proprium respondit constitutio de quo amore et amicitia loquitur sicut empe-
docles in sua scientia naturali Et talis amor non est solum patris ad filium sed intensior quam si
non esset alter amor et iste amor nec tunc patri equaliter diligeret omnes pueros sed filium suum
ille enim amor naturalis in diversis est ad qualitatem consimilem et ad eandem speciem si sit equalis appro-
ximatio vel remotio sicut si hec aqua illi aque iungitur et continuatur propter similitudinem ita omni
aque consimili continuatur si approximatur et sic hic calorem nunc sed aqua illa ignem extin-
guit et corrumpit ita omnem alium consimilem extinguet et corrumpet. Secundo modo sumitur
amor prout est amor animalis qui fundatur in appetitu sensitivo et talis amor non libere
elicitur sed naturalis exigit propriam abiectam appetibilis et dispositionem talem ipsius appe-
tentis et hic amor est patris in quantum est pater ad filium in quantum filius est eius et iste amor non est
proprius hominibus quia convenit multum aliis animalibus cum in eis conveniat pater et mater
sicut in hominibus Et etiam videmus quod bruta animalia non solum minus bellantur et morti
et periculis et sollicitudini et laboribus se exponunt pro filiorum nutrimento et salute quam
homines. Et nunc unus et sepe viros et mulieres dolore carentes qua ea nigentes
Et secundum illam amicitiam et dolorem animalem qui fundatur in appetitu sensitivo pater
magis amat filium quam econverso. Et hic potest persuaderi pluribus rationibus Et prima ratio est quod
amor sensitivus fit intensior quanto firmior est Et quanto firmius est iudicium sensus sed
parentes firmius sciunt quod filii eorum sunt ex ipsis scilicet mater et pater quam filii sciant quod sint orti de
illis progenitoribus Alia ratio est quod non solum homines sed et animalia bruta continentia lon-
gitudine temporis se magis ac magis amant propter assuefactionem sed longiori tempore parentes
dilexerunt filios quam econverso quia parentes consuetudines diligunt hii autem filii procedente
tempore parentes secundum intellectum ac sensum ampliantur eo diligunt cum cognoscunt ergo amor
parentum debet esse maior. Tertia ratio est actus amoris et intendere amare vel unum se dato
et si non coniunctum tamen secundum affinitatem sed naturaliter hic magis convenit pater in filii generationem econverso pro eius
propagatione filii quia seipsum infundit in filium filius autem non infundit se in patrem sed ex-
aliis eo hic continuatur quia motus intimus respicit terminum ad quem tendit et terminum a quo recedit
pater autem tendit in filium ponens eum in esse. filius autem a patre recedit Alia ratio potest
esse hic obiectum naturaliter movet potentiam tanto fortius quanto ei proximius ideo magis amatur
quod est amanti proximius sed filius est patri proximior quam econverso quia filius est quedam pars patris
et quasi de eius substantia pars autem videtur magis eadem toti toti autem non eius sed toti est idem
parti Et sic unusquisque diligit naturaliter id quod est aliud ipsius patris et tamquam pars quedam
et tamquam possessio eius pater autem non est aliud ipsius filii vel est pars sic argumentum. Vnus-
quisque diligit seipsum magis quam quemcumque alium sed esse patris quodammodo naturaliter tunc sit in
filium et continuatur per esse filii ideo pater amat filium ut seipsum sed esse autem filii non tunc sit
in esse patris sed ab eo recedit ideo filius non amat patrem ut seipsum igitur pater magis amat
filium quam econverso Alius tamen est amor fundatus in natura mere intellectuali ratione et talis
amor fundamentum habet in virtute hinc est quod aliqui patres sunt qui filios viciosos malos
eos non multum diligunt quia tunc amor fundatus in ratione generat amorem animalem fun-
datum in appetitu sensitivo et est ratio quia amor appetitivus ipsorum regulatur a ratione
Aliqui autem sunt patres qui non existentes nimium sapientes et cum amor ipsorum sit fundatus
in virtute sensitiva et non in parte intellectiva tamen diligunt filios si sunt pravi
et tamen si essent boni et semper appetunt eos propter nimium affectum quod filii bene agunt et ea que
peracunt extimant perfecta et modica propter nimium amorem. hic potest solum dici quod
in aliquibus filii quidquid agunt sive bonum sive malum displicet patribus et aliis filii
qui semper placent. Ratio primi est quia amor ipsorum est fundatus in ratione videntes filios crimi-
nare dolent et quamquam filii agant quamquam aliquid bonum tamen non diligunt eos vel non minus
eos diligere quam appetunt isti patres filios agere vehementer credunt et consimilia sicut for-
san sic fecerunt ipsi parentes. Ratio autem secundi est quia alii patres obcecati sensualiter
amore mala filiorum non cognoscunt etc.

b Patris etc. hic est x capitulum in quo agit de severitate patrum erga filios et primo dicit quod
debetur bruti quod et tarquinium debuit expelli sicut dictum est supra quod expulso tarquinio
dominus brutus pariter consulatum cum filii ordinaverunt ut tarquinium reintrarent et regnarent
ut patres tunc brutus consul qui debebat defendere patriam fecit ipsos mactari

h Unus Cassius inter illustres erat cuius filius cum esset tribunus plebis sperans uiuo patre ad principatum dabat multa bona plebi etc et capiebat amorem plebis ut cum eis esset
contra principes et principem et plebem ut diuiderentur agri maiores non consentiebant
quia cognoscebant esse dampnum reipublice. Sed filius ipsius causa huius dilectionis plebis
tulit legem ut diuiderentur agri quod spectabat ad dampnum patris et affirmat amicos tandem cum deposuit tribunatum pater iussit eum necari tamquam pernitiosum rei publice
o Unus autem Mallius qui fuit de prosapia alterius torquati qui accepit torquem
gallis etc. habebat filium et fuit assignatus regimini macedonie ut regeret eum sed
pro eius fecerat contra dar(?) ... petiue macedones indigni notificauerunt hoc senatoribus per legatos et qualiter ille acceperat iniuste pecunias tunc pater torquatus peccata
senatui quia oppressus iniusta erat ut puniret et discuteret illa humiliter et in eius uirtute
Senatus cognoscens eum audiebant puniret ei qui cum per duos dies discussisset causam demum tercia die cum uiditum filium reum esse precepit ipsum a domo et de conspectu sed filius propter uerecundiam se laqueo suspendit. tunc deliberat et honorabile funus sed pater noluit interesse
quia considerabat effigies suorum superiorum et predecessorum que erant depicte a romanis in
atrio ut illi caperent exemplum diligendi patriam s. primi mallii torquati qui debellauit
quemdam gallum fortissimum cum quo nemo audebat bellare et abstulit ei torquem etc.
Et alter sed mallius qui cum esset in bello contra tusculanos et filius prouocatus a duce tusculanorum descendisset ad bellum et abstulisset spolia cum gaudio pater ipse fecit ipsum mactari
quod romani deprecant in alio etc.
m Arrius Semel flandrenses qui cimbri uocabantur a fluuio uenerunt in ytalia propter carestiam
dele et romani miserunt eos ob nimia conside(?) cum exercitu qui obuiauerunt eis ipse athesim
fluuium ueronensem et ibi fecit bellum ubi multa milia romanorum cesa fuerunt
et maxima pars fugerat filius marci cum esset notificatum precepit filio pro iniuria quod ponere
noluisset ipsum inter in bello sed sic turpiter euadere et quod non deberet intrare ad suam presenciam quod
cum intrasset filio marci opposuisset ille statim gladio se peremit
c Catus habuit filium qui instruxerat literis et disciplinis que ad pueros expectant sed
catelina infestante patriam persuadebat iuuenibus ut darent ei fauorem ipse filius
statim sequebatur catelinam et cum expulsus esset catelina de urbe iste secutus est
eum pater obuiauit ei et petiit quo ibat et sciuit quod ibat cum catelina contra patriam tunc
pater eum ferire ponti iussit etc.
l Aulus angelius libro 2 capitulo in quo determinat de inobediencia parentum contra suspectos filios. per multum primi quod et secundum quod romani habebant ante angelum qui multis
dignitatibus fulsit et maxime in ecclesia habuit unum filium ineptum et intiosum contra strenuitatem et ordinabat presidem ita quod maxima infamia erat quod cum uenisset adducens
patris fecit ipsum quidam ad iudicium et cum adolescens non posset se absoluere de crimibus innocens pater absoluit eum et remouit in famam quam cum dd recedunt in famam et detexisset
et stuprum
q Unus autem ortensius ut multi narrant iste qui fuit maximus orator habuit filium et
notarium qui crudelissimus fuit contra patrem et fecit ei multas iniurias multos et
uolebat spoliare patrem patrimonio et adhuc et bona propria propter hoc proposuit ipsum
accusare sed pietas uicit ipsum et propter iniuria filii proposuit facere heredem filiam sororis
tunc legitur ... quia nepos accusatus ad senatum de aliqua necessitate senatus
uolebat eum punire. Ortensius autem iuit ad senatum et ibi dixit quod senatus motus
pietate constituit sibi nepotem et dampnatum sed cum uenisset ad mortem uelut quod proposuit
propter ira obstinauit sed filium heredem elegit
Deinde fecit affilianius habebat filium qui habebat in famam quod erat dispositus ad parricidium
per senacius ... ... Senatum tunc senatus iussit per eo filio qui abscondebat
se ... non inueniri tandem captus fuit quo capto senatus iussit per patre ut eum accusaret non enim poterat dampnari nisi accusatus fuisset a patre sed pater mortis pietate noluit accusare
ne crimatorem patris esset causa mortis filii
.. Alius erat quidam alter ciuis cuius filius erat suspectus de paricidio quod notificatum
fuit patri ut caueret ei quod cum presentiret duxit uxorem in loco secreto non inmundo sed placabiliter rogauit ipsum ut diceret sibi ... si uerum erat a ... parricidii
uel filius esset ... ab alio que tamen ... exclamauit se sacro sacerdotem tunc
pater ... uel pater ... quod pater noluit scire ab uxore si ille erat filius suus uel conceptus
cum ex alio quia si filius non posset credere quod uellet patrem punire et duxit eum in secundum
h Oratius. hic est octauus cum in quo agit de patribus qui obitum filiorum forti animo tolerauit et primo potest romana ... ... primi et secundum quod romani habebant
unum pontificem honorabilem qui erat presens sed edificacione templi uiuens et cum ...

tenebant postes templi et tenebat ipse manum in poste dicendo quasdam orationes ut dii fa-
verent illi edificationi tunc supervenit nuncius quod filius decessisset tunc ille immobilis permansit
primo quia non in manum removit hoc quia certus non est in tempore sacri
E Anchises. primo quod infortunium quod accidit contra patiantiam. paulus autem pro affluentia
filiorum dedit duos in adoptionem duarum familiarum scilicet corneliorum famosissimorum
et illustrissimorum. cum tamen cum victoria de victa persa designatus
est ei triumphus et infra pauciores dies tamen subsistit eque animo propter hoc fecit orationem coram populo ne
crederetur eum turbari quia fecerat oratum ut dii adversa in se transferrent etc.
q Vinicius marcus. romani habuerunt unum principum tunc qui regnum quod viguerunt in
roma usque ad septimum regem qui ultimus propter superbiam fuit depulsus et tunc iste
quidam portant sua progenie et nobilitatem romanorum dabat ei sepissime dignitates qui
marcus habebat unum filium et multum conabatur ut diligeretur a populo qui filius fuit graciosus
et in humilitate excellebat omnes alios filios regum qui se omnes tendebant ad suum claram
tandem decessit sed eo die quo debebat firmari et constitui a romanis ut marcus accep-
tam consulatum cum catone primo tunc pater egit id primo quod spectabat ad finem deinde innit
ad curiam et fecit ea que secundum leges fieri debebant
r Pericles secundum transit ad tertiam. pro eiusdem primi etc est sciendum quod athenienses habebant unum
ducem pericleum tunc filii omnes in mense a morte ut spatium mior dierum extincti sunt
tunc ipse fuit mirifice patientie ut mittaret habitum ut vocem et coronando ad festum
et etiam dilexit coronam quia mos erat atheniensium ut dux iret semper coronatus et pro
modestia suam deinde est incepit olimpiadis quia pro incepit est fortis et sciat a se repellere
perturbationem ita tempore
s Xenophon apud athenas erat philosophus secundum platonem quo adiutores non quod ad tempus et
excellentissimus fuit. possidebat autem iste duos natos quorum unus erat illustris
quem athenienses cognoscens propter suam probitatem presentavit cum exercitu suo et misse
est cum exercitu ad mutilenam civitatem quam lacedemonienses volebant et athenienses volebant
capere qui cum pugnissimum est fili in quo occubuit filius istius ad quem cum venisset nuncius de
morte filii tunc sacrificabat audito nuncio deposuit coronam secundum sciendo quod diminuebat fortitudinem
capiti reposuit
t Anaxagoras. cum est pacient pater obitum filii ideo non est pretermittendum cum semel
apud athenas filius eius sicut alii iuvenes iret extra civitatem ad bellum in eo peri-
ptus est quod cum notificaretur patri tunc dixit satisfecit nunc filius meus etc.
v Et amor patris erga filios potest magis dici realis dubium utrum pater plus diligat filium quam
mater quia presens amor magis cogit excellentiam quia ibi amor est magis et clarior
quam tamen quia amat quenit magis utrosque sed pater est excellentia mater quam ma-
ter amat item pater in generatione filii habet se per modum actus et non per modum passivi pater autem
est tanquam agens et mater tanquam materia pater tribuit semen matri et mater recipit eius semen a
patre sed perfectus amor non est propter indigentiam et recipiendum sed potius ad tribuendum et lar-
giendum cum perfectus amor non sit propter indigentiam et ad supplendum sed potius addendum ergo
pater plus diligit item amor patris est constantior quia amor matris quia sicut albertus dicit
in filio a patre est forma ut patres fortes quod autem in filio est a matre est materia ut patres males
que fluunt et refluunt ut dicit philosophus de generatione et pater est amator constantior et magis quia tempore
cum viuunt filii eius patres item tentando indicium de re amabili dicit et firmat amorem sed
matres dicunt sciunt quod filii sunt sui quam patres item magis amatur quod cum maior labore acqui-
ritur quod cum emptum est maiori precio et cum labor acquisit reputatur carius sed matres ma-
gis amant filios propter laboriosam acquisitionem cum magis laborant circa partum et in aliis item
mater est prior filio quia filium intus portat in utero et ipso sanguine et lacte nutrit eum
item quod est vile sed ubique et in omnibus eandem partem sicut igitur ubique arguitur sed in omnibus
animalibus videmus cum instinctu nature quod femelle plurimum diligunt suos filios masculi autem
parum et nichil amant ut patet in canibus equis gallus et gallinis igitur magis pro naturam fe-
melle amat filios suos quam mas quia cura eorum femelle maiorem sollicitudinem apparet
in generatione educatione et nutritione ad idem etiam albertus magnus quod matres ferventius diligunt
sed patres constantius et sic patres magis diligunt virtuose sed matres et etiam matres plus prebibus
quia ferventius quia amor est cum maiori impetu et voluntate sed non tamen dubilius sed diu di-
ligunt ferventius et constantius Et sic omnes vadunt sic inde dicunt hic in esse dicitur de
patre autem matris ad filios potest esse amor duplex scilicet unus naturalis inductus ab absque consuetudine
et alter amor consuetudinalis qui acquisitus per consuetudinem et quietem et horum amorum distinctio
multum apparet in brutis in quibus videmus propter consuetudinem in longiori tempore esse maiorem dura-
tionem ad filios sed magis amoris dissolutio fieri cum filii fuerint satis sufficientes quando
nutriuntur et sic supponunt non filii primo sed vetus sepe in mulieribus contingit quod semper
habent ad postremos filios et novos maiorem amorem et hoc non est propter aliud nisi quod natura
agens propter finem facit semper res in dispositionibus melioribus et magis convenientibus finis
non fuit impedita non habundans in superfluis ut deficiens in necessariis removissent

sit levis si potest amor intensus valde constans et intimus matris ad filios propter magnum et multiplicem laborem contingentem in nutricione et educacione filiorum sed si amor matris esset levis et levem amorem tunc labore non sufferret et tunc tantum amor patris ad filios et ita continuus non est tantum amor patris ad filios sicut matris. Ergo fateor et constanter est amor matris quam patris in infancia et in iuventute ut 9o [illegible] experienciam videmus inclitam constanciam amoris ad filium in humana specie quam matres videre cum propter absenciam filii negarant sed sepe videre matrem filio subvenire absente patre et patre nesciente. Sic adhuc amor consuetudinalis corroborante amore naturali matris magis videtur amare filium quam pater saltem in toto tempore pueritie et infancie quia consuetudo naturam vincit magis illo tempore et quando tamen cum filius pervenit ad etatem valde tendens et ad altiores actiones et domum incipit regere patrem magis quam matrem et tunc amor patris crescit sed amor consuetudinalis et diminuitur in matre et sic quantum est amor naturalis in patre amor illo consuetudinali semper veniente adiungitur et in matre cessat. Est tamen concedendum absolute quod amor paternus ad filios et plus et melior et nobilior quam amor matris quia amor patris magis ordinatur ad erudiendum filios moribus et excellencioribus. Amor autem matris ordinatur naturaliter ad corporis nutricionem et utilitatem. Et hic est vita cum patrem sit melior et excellencior matre et esse excellencior et propter nobilior actionis et et quia filius habet animam a patre et corpus a matre vole est quod amor matris ordinatur ad personam corporis et amor patris ad personam anime ideo ille amor est melior et nobilior qui ordinatur ad meliorem et nobiliorem finem. Et ad propositum respondendo si per magis amare nolumus intelligere amare amore intensiori tunc concedendum est quod matres plus diligunt saltem in puericia filios. Sed si per magis amare volumus intelligere id quod est amare amore nobiliori et meliori concedendum est quod patres magis amant. Et sic rationes procedunt utrique simul. Preterea posset salva alia questio possibilis fieri, scilicet utrum filii magis ament matres quam patres ut dictum est. Est generaliter dicendum quod amor filiorum ad parentes fundatur super indigenciam et magis ad bonum patiendum quam ad bonum faciendum. Ergo filii secundum naturam magis debent diligere illum quo indigent sed in puericia plus indigent matribus tamen patribus quoad opera corporis nutrire et preservare quod est officium matris ergo pueri magis diligunt matres a principio quam patres. Sed post corporis [illegible] concedendum est quod magis amant patres quia tunc plus indigent patribus ad perfectas operationes suscipiendas et excellenciores actus anime exercendos hec sunt per amorem et doctrinam patris et naturam quia non deficit in necessariis et habundat in superfluis in omnibus talibus possunt valere instinctum et est concedendum quod amor patris est melior et nobilior et hic persuadebat rationes prime sed tamen non intensior etc.

Liber 6

Vide te virorum hic est sextus distinctus sive liber huius operis in quo continentur viii capitula in quorum primo agitur de pudicicia sive de castitate in 2o agitur de libere dictis aut factis. In 3o de severitate in 4o graviter dicta aut facta in 7o de iusticia. In 6o de fide publica. In vii de fide uxorum erga maritos. In viiio de fide servorum erga dominos. In viiii de mutacione morum fortune. Respondendo ergo ad primum eius hoc capitulum dividitur in tres partes. In prima agit de qua est exemplum de laudanda. 2o ibi notat ibi 2a. Adeo 3o agitur ibi 3a. Dixe. Item primo diffinit 2o laudatur quia pudicicia sed temptat in multo excusat se dubitando quomodo debat inchoare. Diffinit autem pudiciciam. Dicens quod est firmamentum quia integritas ane [?] non firmatur sine castitate et hec alie virtutes sunt firmate tamen ista per excellenciam dicitur etc. Cuius excollet et est [?] sicut laudes eius in uivit ad honorem pudicicie. Romani hucerunt templum veste in quo posuit virgines et ad notificandum eternitatem pudicicie que non debet extinguere erat ibi ignis inextinguibilis. Item in templo Iunonis collocaverunt similitudinem castitatis sed in pulvinaribus Iunonis et ibi posuerunt nomales ad indicandum castitatem. Item et pudicicia erat in cura ubi adesabant nobiles qui pudicicie erant et pudicicia erat thorum Iulie et cuius dux 2o capitulo caste vocatur. Nam romani habuit Iulia virgine que inter castitate fuit que adeo castissima fuit quod per excellenciam romane caste vocantur Iulie. Ideo et consuevat iuvenes quia non esset castitas timentes non possent venire ad [?] propter debilitatem complexionis. Item quia propter consuetam castitatem sanitatis corporis in iuvenibus consuevatur et et matrone si non servarent castitatem non reputarentur viande

Ex romane pudicicie posteri primo in xc. p. xia et primo ponit exemplum roma-
in 2a parte post quam ponendo primum exemplum est secundum quod narrat titus liuius
in fine primi libri ab urbe condita quedam ciuitas nomine ardea erat in rebellio-
ne romanis ad quam expugnandum perexit tarquinius et omnes iuuenes romani secuti sunt eum et cum
starent in obsidione congregauerunt se multi iuuenes nobiles et regis et quilibet iactabat se
de uxore uel de alia in tantum quod proposuerunt se velle uidere dominas uxores suas illorum fine
in dominus indicarent pudorem inter quos erat sextus tarquinius et [illegible] filius regis tarquini
et collatinus de eorum prosapia maritus lucrecie et multi alii iuuenes regales et venerunt
per oppida romana que nobiles habebant quedam oppida extra urbem romanam videndo
uxores et venerunt ad castrum colatini in quo viderunt lucreciam cum aliis iuuenibus nentem
serentem que pudicissima erat. Et reuersi sunt ad castra iudicantes quod lucrecia esset
pudicior. Sextus tarquinius filius regis superbi recessit a castris in sero et iuit ad istud
oppidum cui apta fuit domina quia erat consanguineus et in nocte intempesta explorata
camera lucrecie iuit ad ipsam et tetigit que stupefacta fuit eum videndo ille manifestat
se esse filium regis et captum sui amore primo precibus rogando 2o nudato gladio minando
Sed non potuit ipsam flectere tunc dixit quod si non consentiret primo interficeret ipsam et postea
primum unum famulum et imponeret suo cori et propter hoc interfecisset ambos et haberet
infamiam eternam quod lucrecia formidans consensit ei demane sextus tarquinius
recessit ad castra et lucrecia misit pro omnibus suis consanguineis quibus congregatis in una aula
exposuit uim sibi illatam et se interfecit tunc consanguinei madefecerunt manus illo
sanguine iurando super eo non desistere quousque tarquinius non expelleretur et venerunt
romam et tulerunt corpus illud faciendo querelam cum ciuibus propter quod concitatus fuit
tumultus et creatus est consul brutus qui qui simulauerat stulticiam et accepta fuit potestas
dominii regibus et data est consulibus
Secundum exemplum de prosapia ex quo ad dominium nobilis uirginis tanta fuit dilectio erga
pudiciciam quod filiam interfecit. Nam cum consules durassent per longum tempus
venerunt in superbiam propter quod plus nolebat dolere eorum dignitate qua vi-
debat quod tendebat ad dampnum rei publice Ideo creati sunt x viri qui habebant refre-
nare superbiam consulum et per tempus postea crescit [illegible]. Tunc cum unus istorum decem
virorum esset captus amore filie virginii ceptus est cum lenociniis et [illegible] pecunia
tamen nunquam potuit corrumpere puellam quam ipsa habebat dominum precepit [illegible] ut
deberet puellam ducere ad eum [illegible] potuit sed coactus verba istum
obtinuit ipsum ducere cum [illegible] in pucia [illegible] interfecit filiam [illegible] explodente
causam dixit [illegible] propter quod concitatus est tumultus et trucidati fuerunt omnes illi x
viri etc
Ex alio robore [illegible] habebat filiam et faciebat ipsam doceri per qua instruenda
retinebat magistrum in domo Sed quidam [illegible] captus amore puelle tunc fecit
quod corrumpit pedagogum qui factus est leno quod cum [illegible] cognouisset ambos interfecit.
Vid. p. [illegible] habebat uirum [illegible] in domo quem [illegible] diligebat qui
captus amore filie ei osculum fecit quod cum pater sensisset ambos interfecit ut
cronice narrant quia videbat quod obsculum est velut proximum corruptioni.
Quartum de fabius maximus qui semper fuit censor morum generauit filium qui
in [illegible] et non in [illegible] sed in infamia. Infamabatur enim [illegible] sodomorum [illegible]
tebatur ut [illegible] esset virginum tamen fabius eum interfecit ut cronice [illegible] asserunt deinde
recessit ab urbe quia pudebat ipsum istius infamie
Sextum primo exemplum [illegible] 2o etc. dicens si quod fabius fuit atrox inter quod ille qui sequitur
habuit amorem [illegible] etc [illegible] esset pauper habebat quendam dominum [illegible]
[illegible] se qui fecit ipsum esse lenonem videndo ipsum pauperem Sed cum ipse ad
ulterum [illegible] cognoscendo [illegible] [illegible] se et cum inueniret filiam fregisse castitatem interfecit
ipsam [illegible] ipse in iuuentute fuisset leno
Sequitur primo [illegible] ad sequens 2o narrat ibi 2a marcus [illegible] etc parte
et sciendum quod iste marcellus habebat maximam dignitatem quia edilis et [illegible]
[illegible] curulis i. qui custodiebat portas per quas ibatur ad consules siue ad
Senatum et sciens quod quidam [illegible] [illegible] filiam de strupro accusauit eum
iudicibus et iste appellauit se propter [illegible] et [illegible] ante [illegible] aliorum Sed unus [illegible]
probauit hoc [illegible] ipse tamen esset coram iudicibus nesciuit se excusare propter quod dampnatus
est fuit

m Marcellus. Affuit alter captus amore cuiusdam mulierculae cum ista consentire nolebat tandem iste ut haberet spopondit pecuniam quod cum venisset ad notitiam Marcelli.

l Contionis hic continuat ad sequentes hic dicit fuit in foro cum populo ubi tractabantur lites sequens fuit in curia ubi observabant Senatores

t Titus Veturius. s. praemissus est a romanis contra samnites qui turpiter se gessit in tantum quod venerunt ad Caudium et fecit pacta quae spectabant ad decus romanorum et cum reversus fuit romam Romani nolentes ea pacta observare miserunt ipsum ad samnites captivum. Sed filius ipsius post captivitatem patris devenit ad magnam paupertatem et omnia posuit ad foenus tandem non valens vivere collocavit se sub quodam culbaz domino qui cum videret istum iuvenem formosum invitavit eum ad stuprum. Et cum nollet consentire esset cum verberibus tunc iuvenis retulit consulibus et consules dixerunt Senatoribus qui illum puniverunt notificando quod castitas debebat conservari tuta ~~in pa~~ ita in pauperibus sicut in pauperibus sed in nobilibus

Gaius. Fescennius quidam Tribunus valde probus et multa fecerat pro republica ita quod propter bene gesta datum est sibi quater primipilum id est quater vexillum reipublicae. Sed cum stuprasset quendam nobilem iuvenem venit ad notitiam cuiusdam tribuni qui eum accusavit et licet invocaret consilium tribunorum ipsum tamen noluit pro ipso intercedere et coactus est mori in carcere

l Ibidem s. Cornelii quia ita fuit punitus sequens sicut ipse cornelius praedictus. Letorius tribunus plebis qui et fuerat tunc cornelio in castris et fuerat antesignanus sicut cornelius habebat quendam excubatorem de nocte in castris quadam nocte cum ille excubator iste iuit ad eum stuprando eum conatus quod ille suo domino retulit in tantum dilatata est res quod cominius tribunus accusavit eum letorius autem sciens quod deberet damnari recessit de urbe et post verecundiam quam damnari debebat interfecit seipsum. Tunc retulit in iudiciis ne eum damnarent quod mortuus erat etc. Sed iudices noluerunt desistere quin eum damnarent quia si non fuisset damnatus mors sua non fuisset infamis et sic voluerunt per signa militaria et militarem disciplinam quam multum conservabant romani praecipue et puniendo ipsum et infamando usque ad inferos quia castitatis fuerat corruptor

h Et mouit hic s. quod dicit superius. Praemunit et sequens. Caius marius scilicet erat dux exercitus romanorum in castris dicebat scilicet filium sororis et in exercitu erat nepos eius nominatus pulsus vexilliferum de stupro quod ille subito retulit mario accusando ipsum. Sed quia dicebat iniuste punitum fuisse interpellatorem stupri tradidit nepotem puniturum quem insignium pena docuit quod nunquam posset esse iniuria in castris

f Et ut eos ponit multa exempla similia. Sempronius musca gallium sive gellium cum uxore sua ut quidam dicunt puniuit

g Amius afficit octavium quem cepit cum una concubina

r Arbos et pondus inventi in vico Sidoniorum quia designavit foenum opposuerunt eum in vestibulo meretricum multitudinem ut sic semper esset delusus et vituperatus

a Sequitur ut domesticis ad externa transitus fiat. Semel in grecia fuit quoddam bellum in quo cum aut quaedam navis esset deprehensa ab hostibus in quo erat ista mulier hostes voluerunt eam corrumpere. ipsa proiecit se in mare ne stupraretur et suffocata est cuius corpus ad quoddam litus appulsum fuerat. tunc illi gentes ibi ceperunt corpus et exploraverunt negotium et ab istis hostibus et senserant tunc condiderunt unum templum illi reddendo ei famam aeternam quod templum durabit usque ad tempus auctoris

x Chiomara. Greci quadam vice habebant bellum cum romanis contra quos romani miserunt unum consulem qui pervenit in olimpum montem macedoniae in quo confixit gallos grecos qui instabant cum suo rege et inter alios captivos capta est uxor regis. tunc consul praedictus tradidit eam custodiae centurionis qui stupravit eam. tunc consul notificavit suis si vellent eam redimere. tunc consanguinei notificaverunt quod ita auctus praecepit centurioni ut interveniret eis in pecunia. illi adiuncta pecunia voluit ipsa venire. Sed miserunt suos cum pecunia et cum centurio esset intentus

macedoni pecunie regina fecit signum suis qui eum subito interficerent propter quod se nomen adq-
suiendum consulem sed regina excessit factus tunc consul contentus fuit morte illius propter
strupum quod illa reportavit eiusdem mariti qui ei peperit. Gallogreci qui nunc dicuntur gal-
late autem propter quod venit de gallia sed cum persarum rex dariue bellare cum macedo-
nibus non potuit consistere cognoscens strenuitatem gallorum misit pro quadam parte qui venerunt
Et obtenta victoria premiis concessit eis partem regni tunc illi noluerunt ire in galliam
sed ibi remanserunt

Heltonorum romani gesserunt bella cum theutunis et cimbris et [illegible] et post multa
bella et multos conflictus missus est Marius senex qui omnes expugnavit et inter
alios captivos duxit romam etc. mulieres que rogaverunt marium ut po-
neret eas in monasterio dee veste cum aliis virginibus quia ibi volebant servare castitatem
Marius autem quod volebat eas disponere suapte ille timentes pati strupum nocte sequenti
laqueo se suspenderunt

Via igitur in illo capitulo agitur de castitate et deinde de quo illata per quibusdam qui eam
illicito modo fregerunt ideo ita deinde in [illegible] quosdam defensus qui ex libidine se-
quuntur describendo narrabo ut iuvenes libidinis devitent et ad habeant casti-
ut leges nec debite fuerint posterius [illegible] quedam placida dubia que legentium at-
tentos reddere poterit. Et primum est quod adolescentes tempore quo coire incipiunt parat
praxa habent ut plurimum odiosas illas quibus fuerint coniuncti post coitum immediate donec
supervenit. Nempe coitus error quedam et indignatio consurgit. Aliter in suis problematibus as-
signat causam huius contingere quia adolescentibus maxima subtrahitur per emissionem si videmus
quia corpus iuvenum tunc extenditur et augmentatur et pulsus [illegible] et nox mutatur sed [illegible]
sequuntur passiones corporis. Item alia causa est quia completo coitu et quietata furia generis
recordantur iuvenes abominationes que sunt in coitu et inordinatum motum quem fecit prius
in eis ideo iuvenes illas odiunt et verecundantur cum illas cognovit. Etiam causa odii vel
eius quod emittitur cum sit superfluum ambos deturpavit et fetidos reddens. Alie autem sunt cause
quia est verecundia et amissio puritatis ut virginitas cum destructione corporis propter quod masculus
odit illam est post coniungitur. femella autem illi cum primo coniungitur semper in male afficitur affectione
Cuius ratio potest esse quia masculus est sicut quod perfectum non orbatus. Femella autem imperfecta
est enim femella masculus orbatus vel occasionatus sicut dicitur in 2o de generatione animalium
cum autem masculus et femina coniungunt perfectum imperfecto et perfectio imperfectum et hoc idem est
in primo physicorum ubi dicitur quod femina appetit virum et turpe bonum sicut materia appetit formam
Item alia causa quia vir magis laborat in coitu et magis movetur emittens sperma femina autem
non. Item quod in adolescentibus emittitur est propinquum conversioni in substantiam membrorum et augmentum
ipsorum. Ex predictis infero corollarium quod malum est iuvenem in principio uxorem ducere quia eam
non diligit ut patet per predicta ideo videmus quod ut plurimum iuvenes uxoratos uxores odiunt
et mulieres eos vehementer diligunt. Item si vir accipiat plures uxores semper plus
corrige ultimam diligit quam 2am vel 3am hoc patet quia semper plus primam matrem diligit. magis con-
mendant priores viros et maritos. ideo consulo iuvenibus ne viduas sumant in uxores
quia raro perfecte amabuntur ab eis. Item consulo mulieribus ut sumant [illegible] iuvenes corruptos
quam castos in maritos. Item subsequenter narratur quod cenantes plus incitantur ad libidinem
quam saturi. Causa autem huius est quia in saturis calor naturalis dividitur circa digestionem sed in ie-
iunis calor non impeditus a digestione tendit renes in genibus virga actus libidinis sed
calor est causa luxurie ideo dicitur amor et flamma urens etc. Item ieiuni citius spermatizant
quam saturi et causa est quia in ieiunis [illegible] poris corporis et meatus quibus sperma per-
transit magis existunt apti in repletis autem sunt pleni et opilati propter quod in hiis per-
[illegible] spermat exire [illegible] autem [illegible] evenit. Et huius experientiam audita est semel
a quodam monacho iuvene pabulo ieiunante duobus diebus septimane in pane et aqua
qui dicebat pollutiones nocturnas se pati et corrumpi sepius et [illegible] causam illusionibus
demonum ascribebat propter quod alias dicit in [illegible] nolentes coire debent mediocriter
prandere et parum cenare et nocte subsequenti fit digestio completa et superfluitates expulse
Ex quo infero quod qui raro ieiunat plures tentationes et incitationes ad libidinem patitur
quam ille qui numquam ieiunat. Item si vis pro ieiunio luxuriam pellere oportet te sepissime
ieiunare ita quod calor naturalis debilitetur et te ad luxuriam excitare non possit. Quando
raro ieiunas plus excitaberis ad libidinem quam si numquam ieiunares. Item scitur quod equi-
tantes et lotrices et textrices incitantur magis ad luxuriam et magis contingit appetitus luxu-
rie in equitantibus cum equos equitant non servant ambulantes quorum selle sunt le-
vate et arcuate tunc enim maior fit motus circa renes et vasa spermatica et ideo media
debilitate [illegible] precipiunt [illegible] equitationis et non solum equitatio hunc effectum causat
sed vel omnis motus per [illegible] inferiora ut ambulando et pedibus calcatur et texendo vel la-
vando pannos circa inferiora motum causatur. hec notes [illegible] expressius ad cognoscendum

si aliqua muliercula debeat prolem procreare ut narratur in 2o de animalium generacione mulieres ad cognoscendum utrum aliqua earum debeant esse steriles vel fecunde accipiunt tincturam aliquam sicut crocum misceant aque rosacee vel alteri liquori et faciunt videri oculos si tunc color huius tincture coloratur saliva fluens ex ore signum est quod poros vel meatus oculorum tendentes ad os sunt apti et mundi a superfluitatibus ex quo signo arguitur quod tales mulieres sunt generative filiorum quia tunc virtus generativa cum sua materia ad locum generacionis spermatis libere descendere valet Et si non coloratur saliva opposito iudicatur. Secundo sepius stimulantur ad libidinem iuvencule quare meatus adhuc sunt augusti eo quod modica est humiditas que cogitur expelli ideo appetunt libidinem ut humiditas spermatis fluat Et dicitur in primo nono de hystoriis animalium iuvencule incitantur maxime ad venereorum usum cum incipiunt venena posse emittere et continentes sunt quedam causa est quia tempore illo propter humores spermaticos et menstrui descendentes incipiunt inspissari genitalia et fissura sive claudi et labia eius mollificari et grossari et pilosa fieri ideo tunc incipiunt ad coitum inflammari ideo consulo iuvenculis illo tempore bonam custodiam fieri et tunc puella quanto plus coit et magis se fricavit tanto plus appetit eo quod per talem fricacionem humor attrahitur sed non emittitur Et cum humor attrahitur calor et ventositas congregit. Sed cum corpus fit frigidum sit clausum in poris non cito semen emittit

In iuvenibus masculis cum in pubertate coire incipiunt isti effectus consequuntur eos. Primo enim statim tunc crescunt et et sunt largi in exponendo hylares et iocundi sunt sine demum et inconstantes. quorum causa est quia cum in pubertate utuntur coitu multe humiditates que erant in eis manifestantur propter mollitiem carnis corporis calorem naturalem in eis sopitum retinebant qui vires suas extendendo corpus iuvenum cito iuvenes cito crescant sicut in vere adveniente calore solari arbores incipiunt pullulare et crescere quia in yeme augmentari non poterant propter humidum in eis nimium calore naturalem detinens sopitum

Item tunc sunt ylares et iocosi propter humiditatem calorem naturalem supprimente que expulsa est Item tunc sunt vagabundi quia calor excitatus in eis ponit eos in motu. Hinc est quod multos iuvenes in puericia bene disciplinis vacantes et moribus quasi efficiuntur discoli et vagabundi cum in adolescencia coire incipiunt. Ex quo infero quod qui habent voluntatem ut iuvenes studiis vacent eos a libidine preservare debent et custodire quia venus est noverca sciarum Eciam tunc iuvenes efficiuntur largi quia qui sunt callidi et sanguinei sunt largi melancolici et frigidi ut plurimum sunt avari nisi aliquando contingat propter assuetudinem et doctrinam speciem Item in oculis apparet quia in amissione spermatis concurrit multi spiritus ad istas partes sed quia oculi habent plures spiritus quam alia partes ideo in eis magis apparet coitus ex quo infero concludendo quod qui cupiunt sibi visum preservare a nimio coitu se abstinere debent

Libertatem. hoc est eciam res in quo continentur liber deus et fera et primo continuat ad ondendendum in quo consistit libertas 2o ex 2a parte ex 2a Item primo agit hic quod demum et 2o dat causam quare ulterius exempli ibi 2a Sed quia. In primo dicit quod libertas est prius cum fecit eos et non estimatur cum prudencia tamen quia oritur in mente non excludat etc. Certum hoc est in quo consistit sed vel arrogancia et modacio et cum sit generaliter auribus vulgi tamen specierum non est ita certa Vel exponas illud certum per sicut. Et sic est generaliter verum libertas quociens alias accipiatur hic tamen sumitur pro securitate vel audacia loquendi et faciendi et quia in talibus homo aliquod meretur propter arrogantiam supplicium et cetera. Sed quia. dat causam quia propter potencia vicia et virtutes et quia in securitate dicitur aliquid vel faciendi apparent vicia vel virtutes

Vincerno in campania Romana erat civitas potens dicta vincerna que adhuc durat cuius cives magnanimi et fortes erant et sepe efficiebantur rebelles romanis et cum romani subiugassent eos iterum efficiebantur rebelles ultimate posita obsidione circa eos rebelliones nolebant relinquere patrie agitati sed propter bella intulerunt principalis propter quod missus sed imperius ut ipsum dicerent quid merebantur tunc vincernenses unum virum vincernensem maiorem civitatis qui eum interrogare quid merentur et licet maior pro ipsorum consul propter audaciam istius motus sed ad benivolenciam et movit Senatus ut illum interrogaret cum respondit etc. Tunc romani videntes eorum magnanimitatem effecerunt eos cives romanos et principes dignitatum

Vtus non philippus primo post securitatem vir consulis 2o post securitatem quandam denatus ibi sed fuit vieceto Quandam nive Senatores in roma erant ignavi et pigri sed tunc cum philippus consul indixisset tamen torpentem pignum ipsius sed securitate dicendi. sed quod nolebat tales Senatores tunc crassus Senator indignatus ex hoc reprehendebat consulem

et tunc consul non obstante quod prius fuerat audax in verbis sed audax noluit esse in factis et precepit
uni suo ut caperet crassum Senatorem tunc et Senatus usus est libertate quia consul scripsit
suum et tunc consuli dixit quod sicut ipse volebat eum Senator ita ipse Senatus volebat ipsum
pro consule. Et sic patet quod tam libertas faciendi et dicendi reliquit quam plures tunc et quam non
et ita aliqui usus est pacia que utilis fuit.

Neus carbo. Cum tiberius graccus esset interfectus a Scipione nasica propter sediciones
quas ordinabat remansit gneus carbo qui eius mortem vindicare sathagebat
et excitavit populum ad vindictam ita quod fere totus populus eum sequebatur sed Romano
considebat mandare execucioni ut cupiebat spectabat scipionis mortem qui venerat ad expugnandum
numanciam in cuius obsidione steterat per viii annos et romani steterant in
bellum cum numantinis per xl annos et cum scipio reverteretur totus populus ivit ei obviam
extra portam causa honorandi. Tunc tribunus sperans auctore scipione facere vindictam
associavit se ei per viam dando intelligere iniustam mortem gracci. Tunc Scipio venit retro. Et cum
maior pars populi sequeretur tribunum reprehendebat scipionem quod non inclinabatur ad vindictam
Et cum oriretur murmur quia omnes volebant vindicare mortem tiberii Scipio dixit quod
non curabat de illis quos liberaverat quia erant de illis quos multa vulnera que delerent kartaginem
et numanciam tunc populus assumpsit paciam considerando victorias suas et etiam
patris sui pauli emilius duxerat duos reges captos Roma et ut narrat titus livius
tunc totus populus reversus est ad benivolenciam Scipionis et paulorum omnes incipiunt contra
istos ordinantes sediciones et occiderunt carbonem et eius sequaces et propter hoc dicit titus livius
quod cornelii intulerunt scipioni quia noluit consentire vindicte tiberii

Pappe contrat adsequens de quo quod pompeius fuit homo auctoratus et tamen aliqui assumpsit paciam in accionibus quas reprobabatur et non est tamen mirandum de ipso quia esset ipsis
romanis qui habebat maiore aucten pompeio acquievit dictis scipionis

Neus piso. Rome erat quidam censor qui videns quedam scelera eius accusat
eum qui reus amicabatur pompeio qui peciit auxilium tunc pompeius eum tuebatur
sed si porcius obiceret multa crimina popeius dixit si ipse fecerat crimina quare non
accusabat eum ille respondit quod si daret obsidem non consideret bellum civile accusare eum
erat enim ita potens pompeius quod potuisset ordinare sediciones

Valerius libertas. Semel erat in urbe quidam ~~censor~~ Senator iniquus et scelatus sed pompei.
cato erat censor et primus intendit punire delinquentes qui reus erat amicus pompei. Propterea pompeius scripsit catoni ut amore suo desisteret a dampnacione illius
cum cato recepisset litteras non est motus auctoritate sed eas lacerando allegavit unam legem
que dicebat quod nobili non licebat auxiliari reis. hinc quidam romani debebant mirari
pompei potestas sed non mirati sunt quia cognoscebant libertatem catonis et si alius catone
usus fuisset illa audacia reputatus fuisset temerarius sed cato fuit reputatus fidelis ...

Neus lentulus. Semel erat Rome quidam consul et cum esset in consulatu non poterat
exercere officium propter potestatem pompei propter quod conquirunt populum et cum totus populus videret quod iste dicebat verum inclinabatur ad credendum. Tunc iste dixit acclamate
si defendamus nos aliquam pompeius sit magis potens pulsata potestate effectus
quod aliquantulum potestas pompei sit commota propter invidiam istorum qui dicebant se esse
invisos propter hoc sed non diminuta fuit. Ceterum candido. pompeius quadam vice intrabat
curiam et portabat caligam circumvinctam una fascia purpurea in qua erat depicta
corona tunc quidam consul favonius dixit civibus inproperando pompeio quod id significabat
pompeium affectare regnum romanum in cuius signum ferebat coronam in crure et quod cito haberet ipsam
in capite. Ab his pot paciam pompei qui non in dignitate sed propter id quod ambo isti dicerent sed fuit quod autem stabat ita quod non potuit cognosci utrum letare et consumsua pacia
notabatur an extractum quod ille eius inproperabant. Ea pacia contrat adsequens si et popeius
fuit paciens vilissimos homines

Elius marcia. In urbe erat quidam semel advena iam ultime senectutis qui tunc
pociis in senio debebat amicari deo et inferi inferorum et tamen totum oppositum faciebat accusabat semel quedam coram iudicibus accidit quod illa pompeius transiit
qui videns istum iam senem accusatorem miratus est et cepit sibi inproperare senectam
et quod veniebat ab inferno ita iniquus apparebat. Tunc iste videt quod ab inferis veniebat
quia accusabat Sille tempore belli sille cum mario et etiam bruti qui fuit de
prosapia primi bruti qui non favebat sille sed prius amiciciam pompeio tamen interfectus
ab eo fuit et etiam carbonem de quo habetur et de quo inquit quia cum popeio debebant
auferri bona propria. Tunc carbo defendit popeium tamen iussu sille prosecutus est cum in sicilia
et ibi inclusit ipsum in carceribus catenatus est et etiam pena qui fuerat minor protinus ...

et silla bellante cum mario pompeius morte eius excogitaverunt in pompeium ex hijs dictis patie-
ciam sumpsit

Dyphilus romani semel celebrabant ludos appollinis quibus interat pompeius et erat et
ibi iste delphilus tragedus qui habebat recitare aliqua carmina in quibus erat unum car-
minum dicebat se nostra miseria tu es magnus et miseria et destructio civitatis et repetando actus car-
minis digebat se ipsius pompeium manibus indicando apud quod pompeius magnus etc. Tamen
reprehendebant eum videntes quod illud spectabat ad dedecus ipsorum. Ille non propter hoc
destitit sed et repetivit ad carmen in quo continebatur quod felices fuerunt solebant

Marcus castinus iste marcus castinus habebat dignitatem in placentia que tunc
romanis erat subdita et tunc consul erat in illis partibus considerans quod illi possent rebellare
precepit marco ut acciperet ab eis obsides. marcus considerabat quod ibi habebat magnum
et amicos renuit. Ille dixit se habere milites respondit se habere annos lxxx quod erat senex et
senectus facit intimum

Amicus fidus. Galba fuit amicus pompei et ultro tunc sponderat pro eo magnam quantitatem
pecunie. Sed cum cesar esset victor occupavit omnia bona pompei tunc ille nobat ipse
quo cezar tendebat ad reddendum nobis et dixit ei ut redderet ei minas quas
pompeio prestitit postquam ipse bona pompei occupavit tunc cesar misit sibi solum

De pastelius. Cum romani habebant victoriam faciebant gratias et multas dignitates
et fasces tunc dabant que dignitates sicut mos erat debebant sibi in libris anna-
libus. Sed tunc tres viri obtinuerant victoriam et faciebant gratias et iustas et dignitates
indebite contulerunt ideo eum preceptum ab ipsis pastelio ut scriberet ipse noluit

Deinde ponit aliam libertatem ipsius Scribebat autem iste gesta que erant facta anti-
quitus et iuventute ab ipsis scilicet bona et mala sed potius ad dedecus eorum spectabant
Cum quidam sui amici qui illum reprehendebant respondit quod ipse erat senex orbus
liberis et non timebat que duo sunt aliis causa angustie

Urbs iussit. Ad exemplum philippus pater allexandri et rex macedonie semel dampnavit
unam mulierem iniuste tunc amici mulieris ibant ad ipsam dicendo ut reclamaret ad
philippum illa agnoscebat quod philippus erat ebrius ideo dixit quod si esset sobrius ap-
pellaret ipsum que verba aulici audientes retulerunt illa regi qui rubuit ex ebrietate et
deinceps abstinuit se magis et prospecta causa absolvit mulierem

Eneetus. In sicilia videlicet siracusis erat dionisius tirannus pessimus erga cives ita quod
omnes cives de mane orabant deos ut ei adimerent vitam sed quedam mulier pro
orabat quod fuit notificatum tiranno scilicet quod omnes cives etc. admirabatur satis quod nichil
fecerat ei gratum ideo misit pro ea etc. que rudit etc.

Non habet et theodorus. In cirena urbe affrice erat lisimacus rex crudelissimus. Theo-
dorus improperabat ei suam crudelitatem quod cum esset regi notificatum sua morte
excogitabat quod cum sciret theodorus dixit in sua presentia quod habebat unum tan-
tarides. illius animalis volatilis qui minus corrodet homo corde et quando sentit ca-
dana vadit ad ipsa ita ipse rex excogitabat corroderi cadaver eius propter quod rex indignatus
iussit illum suspendi. Et sic rudit quod non timebat utrum tumulaetur at statim suspensus
in alto si ille timor posset in esse suis familiaribus

Non habet una sed satis quod hec sumitur libertas pro quadam audacia loquendi coram potentibus et illis
qui nos offendere possunt et hec libertas que contingit in philosophis quorum non est mirum
sed neque ponere tunc illud dicitur docem neque indicat philosophus esse sapienti non retulisse
sed concessisse incidatur socrates dicto inficiabuntur ne neque ne sumus et pudori etc. sapien-
modici, attendentes dia bona extrinseca sed bonum virtutis procedunt bonum exprimit
et curavit non adulacionibus homines perseguntur ut mos est nunc modernorum qui semper ap-
plaudunt propter alios complacere talis libertas notatur in sapientibus magnanimitatis. Alio
modo sumitur libertas talis non propter sapientibus cum quam una moti quod in contemptu contiget ab-
ex exprimit verbis arrogantibus et talis libertas est viciosa et temeritas arrogans ideo
concludo quod cum racio dictat fore loquendum et ex tali loquendo sapiens presumit aliquem
efficere bonum sequi tunc procul dubio liberter loquendi utendum est et talis cum sumitur viciosum
est ad autem si sapiens credat quod sua verba expressa non possunt ut efficere alios pacium
bonum tunc tacendum est ad quod adduco sumam tullii in primo rhetoricorum cum inquit et non
solum id quod obest sed neque id quod non obest non mutat satius est preterire Ex quo infero
debes silere que tibi obsunt sed non debes ponere que non tibi obsunt non possunt. Contra
illud est insipiencia multorum qui cottidie nova et displicentia aliis loquuntur. Nam in-
Salustius frustra autem non aliud nisi odium querere extreme dementie est. Aliud contra
est quod multa loquentes sapientes non sunt Item signum est sapiencie cum quis raro loquitur
Hic pono aliqua problemata iocunda deinde et primum est quare constati et flentes habent
vocem acutam sed videntes et gaudentes loquuntur grave et vocem grossam. Causa ad hoc sumitur
ex motu spiritus quia vox efficitur cum gemitus constati emittunt parum de spiritu ex cum loquuntur
propter debilitatem virtutis eorum et spiritum extimaciam quod autem parum emittit fortiter emittitur

quia mouentes spiritum pauciores mouent enim uelocius ut sic constati fiunt uocem acutam si spiritus
uelociter motus causat uocem acutam si spiritus uelocior motus causat uocem acutam propter
constriccionem eius et frigiditatem canna pulmonis istorum cum aliis organis uocis redditur
insolida valde et per consequens angusta Sed in uidentibus accidit contrarium quia uidentes sunt magni
corporis multum propter multos spiritus et mouentes qui quidem dissoluuntur et spergimur per totum
extendendo se per totum corpus et resplendendo partes quod eius est multum tarde mouetur et sic
habent uocem grauem propter causam predictam cum spiritus motus sit causa uocis etc. Et
consimili causa monstratur quare pueri et puelle et alia animalia iuuencula habent uocem
acuciorem quam prima consistencia animalia Causa est cum uox causetur ex motu aeris
expulsi foras per cannam qui motus si fuerit uelox causat uocem acutam si tardus
causat uocem grauem Sed quia in pueris et puellis etc. mouetur motus aer per cannam pul-
monis ideo uox causatur acuta in magnis autem animalibus propter amplitudinem organi
et propter magnum aerem motus fit motus tardus et per consequens uox grauis Item scitur quod uoces
uel soni sunt melius audibiles ceteris paribus de nocte quam de die Causa autem est quia
in nocte est maior tranquillitas aeris quam in die propter absenciam solis qui solis est alte-
rare et mouere aerem et napore elevare In nocte autem aer quietatur ideo uox et sonus
melius auditur Item sciens quod diu et superflue uigilantibus uox in eis redditur asperior
solito Causa autem est quia in digestione causatur humiditas quedam aerea et tali humiditate
humectatur corpus et partes superiores scilicet caput et partes uocales quia fumi communes
euaporant ad caput et cerebrum a digestione corrupta communicando in capite et dolor causatur
et reuertebantur frigiditates cerebri deorsum cadentes in angulos canne et arterie et ad
partes uocales et sic humiditate prima humidantur et asperantur quod necesse est uocem fieri asperiorem
solito quam cupientes uocem politam dormiant tempore competenti Item sciens quod homines
parue stature sunt iracundi et ex facili excitantur quia locus generacionis uocis
modicum distat ab ore id est aer statim mouetur Item sanguis cordis propter puritatem cor-
cito transit ad cor ideo in eis subito fit ira cum ira sit ebullicio sanguinis circa cor Ho-
mines autem magne stature tarde et eloquentes et diu stant ante iram incitant et causa est
opposita prenarrata in parue stature hominibus
a Tenet se hoc est non mouetur in quo aut uoluntas est ex eo de instancia aspera et sen-
quia isti sunt quidam delinquentes et quia res est periculosa post premittit dis-
ponendo auditores ut non sint molles ad audiendum et ex eo per exempla Item pa-
dum in quo quia post hoc quod dixit est ratio reddit causam ubi ira facta est
m Ancres Tempore quo Senones galli ceperunt romam quadam nocte aggressi sunt
capitolium scilicet in capite sex mensium tunc anseres strepuerunt ad cuius strepitum
excitatus primo a sono manlius et aggressus est tunc hostes et repulit propter quod
romani dederunt ei multos fasces sed ille in magistratibus postposuit usurpare dominium
et cum esset in capitolio tamquam castellanus postposuit propterea tunc romani aggressi sunt
eum interfecerunt et sed aliquos scripserunt hoc epithaphium in suo sepulcro Sed cronice
antique dicunt quod sunt proiecti in campis et non sunt sepulti sed iacent clamantes
lupis auibus et corruptibilibus Sed hec uerba scripta sunt in capitolio ut sequentes legerent et ca-
perent exemplum et constituerunt est quod nullus nobilis possit habere domum in capitolio et ubi fuerat
domus manlii factum est templum Iunonis et colebatur in forma anseris quia in specie
anseris monuit romanos
p Ac indignacio Spurius cassius non assumpsit dominium sed quia erat potens et
diues uidebatur fere omnium romanis uelle occupare dominium et libertatem Cu-
mant romani suspicantes et dicitur in domo propria occiderunt ipsum et statuunt sed corpus
eius templum dee uestre siue terre quam timebant ob timorem cerritudinis
c Adem ansum. publius uellius qui propter multos fasces et consulatus presumebat
uelle opprimere libertatem. Cum autem populus haberet suspicionem puniunt eum eadem
pena sicut spurium et ubi erat domus eius edificauerunt templum fortune equestris
quod templum notum est equestri deum a nominacione uelli ut habetur memoria de ipso ne
alii ciues in simili incurrerent et deum est equum quia fortune equestris dedicatum templum est
Sed isti erant duo sediciosissimi qui ordinabant sediciones et quascumque dissenciones
inter ciues tunc populus uidendo illos hostes libertatis occidit eos et in domibus eorum
non permisit aliquem habitare. erat enim institutum quod illas hostium illas domos sed fieri
potuit de sed templa et cum starent sic nature erant representaciones ipsorum ut alii per-
uenerent sed cum catulus dicitur cum preda flandrensium erat tanta copia spoliorum in
domo ista et ex ibi reponebantur spolia hostilia ad indicandum quod illi fuerunt hos-
tes libertatis etc.

v Ubi fuerunt Tarquinius et gracius fuerunt expulsi in urbe in quibus romani spem reponebant
fugantes ut sequentur vestigia patris et avi sed quia volebant opprimere libertatem romani
eos occiderunt et eciam eorum familiares precipitati sunt ne ullus eorum remaneret quibus
ex eis quia cum romani vellent deicere domos eorum stabant in altitudine domorum et de-
fendebant tandem inde precipitati sunt
i Idem b. Tantam auctoritatem habuit ille solus quantum totus senatus habuit consules
autem et senatus erant superbiosi et superbi erga populum propter quod populus ut sepius dicitur
contra eos clamabant communes. Sed cum quadam vice esset creati x tribuni populi assenciebant
eciam et sediciosi et hii non incipiebant quia autem eorum substitutorum in angustiam conuenerunt officium
ordinabant non dicebatur libera quoniam ipsi non essent in officio ita quod tota libertas dependeret
penes ipsos et sic paulatim oppressabant opprimere libertatem sed iste virtutis solus ordinat
tum ipsorum ita quod iste fuit consulti
l Ibitat. Inuencio dein quando senectus fuit custos libertatis anno natali qui fuit primus
in officiis romani habebant consulem claudium et ille fuit missus contra insulam corsice
et venit ad dedicionem tempore quia fecit pacem quia illi volebant sed cum pirate
romanum romani videntes quod fecerat gardiam que addetinentur et volundiaz spectabat
miserunt ipsum ad hostes ut facerent de ipso quidquid volebant non acceptaverunt ipsum
tunc rome missus est in carcerem et necatus
a Ecce. hic si iste dictus claudius meruerat penam sed ille sequens an penam primitus
est qui romani volebant eligere aliquem dignitatibus ponebant sortes ut maliciam
cessarent et ne propter amiciciam dignitates darentur tunc sors attingit isti cornelio
ut iret ad gubernandum hyspaniam tunc vocatus est et quia erat adolescens et non assue-
tus dignitatibus excusavit se quod nesciret gubernare primitus sed de precibus repetendo
sicut peccavisset et cunctis sic dicebat non potat habere vocem in concione nec
intrare curiam etc
n Et igneo. romani gerebant bellum in italia cum adhuc romani non haberent italiam et
multi occidebantur in bello tunc iste abscidit sibi digitos ne perderetur in bello
romani videntes quod ille non ibat ad bellum sicut solebat cognita malicia eum
in carcere peremerunt
i d fem romani habebant consulem marcum curium quem propter subitum adventum hostium opor-
tebat ire in bellum et vidit iuuenes romanos ut eum sequerentur qui non vene-
runt. tunc ipse iecit sortes super omnibus tribubus romanis qui erant xxxv et sors
cecidit super unam nobilem s. pobliam. ex qua primo tractus est unus iuuenis nobilis
et citatus est ut appareret qui non apparuit ne oporteret ipsum ire ad bellum tunc statim
consul vendidit sua bona propter quod ille apparuit coram consulibus appellando sed marcus
clemens vendidit eciam ipsum
e Crime. Cum quidam pretor romanus qui erat in sicilia ad gubernandum eam et quidam
aper largitus fuisset ei mandando peposcit datorem et sciendo quod ipsum per
iniuriam fecit ipsum suspendi et racio erat quia incideret in siciliam illa que erat
plena sicariis et latronibus tunc fecit plebiscitum quod siquis ferret arma suspenderetur
quia cum isti armis fingebant se quidam ire venatum et occidebant homines
h Et sec. mus romani habebant bellum cum Albanis de territorio et eciam de libertate
et cum inter se fecissent in innumerabilia bella erant fessi et cum essent in roma tres
fratres oracii et in alba tres curiaci qui erant amici quia unus curiacus habebat
sororem oraciorum fratrum sed ordinaverunt ut isti inter se bellarent et romani et albani starent
in castris in bello curiaci interfecerunt duos oracios. Tercius oracius finxit fu-
gam fraude et cum unus curiacius insequeretur eum cepit tercius oppositum et interfecit
eum et de omnibus aliis duobus sed hii dicti sunt gemelli qui simul loco nati erant curiace
runt. tunc romani imposuerunt leges albanis ne umquam essent rebelles et rursus sic romani
et cum iste oracius victor domum inuenit sororem que cepit plorare interrogavit
illa eam si ploraret de morte fratrum illa dixit quod plorabat de viro iste videns quod
assumpsisset amorem viri intempestivum interfecit ipsam presumens ipsam debere
esse interfectam et cum fuisset damnatus coram populo pro absoluto eum
r Quisimile senec. Romani faciebant festum bachi et in hoc festo committebant multe
ebrietates propter quas multe mulieres vementes committebant stuprum et satisfacerent
cum venisset ad noticiam senatus precepit consulibus ut inquirerent illas et venient
et punirent illa autem qui habebat consanguineos in domo puniti fuerunt alie vero
in foro passe sunt penas etc

Vplica in urbe fuerunt due mulieres que venenaverunt viros eorum aut quia sanguinei
fuissent occiderunt uel adducendo eas ad tribunal ne questio nimis dilataretur

Agno scelere iste habebat uxorem que cum ausa esset bibere vinum in modo ate eam
necavit quia ut habetur in 2o libro c. primo de institutis antiquis usus vini
erat prohibitus mulieribus

Oridium Sculpitius habebat uxorem speciosam que absente viro ornabat se
extra domum ut complaceret et inde speciosa membris insensibilibus tamen ipse puniit eam
angelus ut multi dicunt et etiam ex hac litera habetur quod femina debet se venustare
solum ut placeat viro

Et alius ille repudiavit uxorem non quia deliquisset sed quia vidit signa delinquendi
quia vidit eam secrete loquentem cum quadam meretricula et repudiavit ante
spectatum peccatum sed quia audivit signum etc. iuxta illud Ovidii · Principiis obsta sero
medicina paratur

Vngendus quia mos erat ne mulieres irent ad videndum ludos sine licentia mariti vel in-
scio marito iuit etc.

Etiam quia adversa lacedemonienses habuerunt famosissimum poetam qui composuit
multos libros in quibus continebantur celebre et cum esset sibi promissa quedam uxor
et non data fecit librum in quo expressit multum ignominiam regi lacedemoniorum
sive quia illa fuisset filia regis sive quidam nobiles dicunt sagacitatem sui ingenii tetando
de lenociniis culpando suum socerum lacedemonienses dum visus illi sed essent ingeni-
si tamen erant remoti a moribus removerunt ipsos visus sive libros ab urbe

Athenienses Timagoras stetit diu cum dario rege persarum et quadam vice
Timagoras qui diu stetit cum dario honorem ipsius more persarum aput quos
erat mos inhonorando regem observari tamen et cum maxima humilitate re-
vereri athenienses autem quia aput ipsos erat magnus honorem interfecerunt Ti-
magoram quia humiliant se regi adversario propter spectabilia

Cambienses qui erat rex persarum et propter suam iusticiam multos qui fortes sunt iudi-
ces retinebat ut unumquemque et turbare sed nisi quorum unus mortem licet dedit senten-
tiam nisi propter amiciciam false similiter et rex fecit ipsum decoriari et pellem
suam imponi selle equi in quo fecit equitare filium iudicis

Vide in 10 c. et paragrapho pertractatum quod quidam iudex fecerat filium suam
decoriatum sed 10 ad propositum queratur pertinet iudice corrupto fecens instantiam suam
plus peccat et similiter quod ille qui eum corrupit et persuadetur quod ille qui eum cor-
rupit plus peccat qui causa prima influit plus in causa secunda ut habetur in libro
de causis sed ille qui corrupit est causa prima quia primo corrupit iudicem igitur etc.
Item plus peccat qui in pluribus quam qui in pauciores quia qui iudicem corrupit
peccat in iudicem et in seipsum sed iudex peccat tamen in partem quam decepit tamen
et quidem sed causa sic et causa causati. Item plus peccat qui ab illo aliquo tol-
lit bona anime quam qui ab aliquo tollit bona exteriora sed corrumpens iudicem
tollit a iudice bona anime qui facit ipsum peccare iudex dans sententiam falsam tollit
bona corporis ab eo quem iudicat Item male et magis beneficere quam bene pati et ma-
ioris malicie est male agere quam male pati sed corrumpens male facere corru-
ptus autem male pati et plus peccat corrumpens quam homo corruptus et exemplum
de pilato qui erat iudex et de iuda qui erat corrumpens ut dicit christus pilato qui tradi-
dit me maius peccatum habet In oppositum persuadetur auctoritate apostoli sic ille magis facit tamen
qui propria potestate facit quam qui non facit nisi in virtute alterius. Sed iudex de propria potestate
manifestat sententiam anferendo aperte quod suum est et vel rem tradendo sed autem facere non potest corrumpens
vel predicando vel pro iudice ponendo. Item agens principale et percipiens plus iniustificat
quam subditum et instrumentale iudex autem est principale agens et percipiens in-
iuste alter autem subditum sed etc. Item ignorancia excusat vel diminuit peccatum qui autem
magis ignorat plus iniuste et iniustificat plus ipsum ignorare teneret quam corrumpens
ergo iudex plus iniustificat. Pro notitia istius est sciendum quod iudices vel alii homines in-
iustificant in quatuor generalibus casibus scilicet timore cupiditate odio vel amore In duabus autem primis casibus
iudex respiciat ad seipsum et in aliis duabus ad alium. Et in duabus primis iudex dicitur
ipse corrumpi ab illo qui minatur aliquid terribile vel dat sive promittit aliquid
concupiscibile et aliud terribile vel concupiscibile trahit iudicem ad ferendum iniustam
sententiam In aliis autem duabus causis iudex non ipse corrumpitur per aliquo qui ille prestat
habent causam corruptionis ignorans et posse sed quod ille talis non sit ex odio vel amore

Ex infero gones videns de quesito primo quod iudex cupiditate corruptus plus peccat quam iudex
timore corruptus hoc faciliter probatur quia peccatum quanto tanto est gravius quanto est magis voluntarium
qui autem operatur ex timore ipse quodammodo invitus et cum displicentia operatur. Item tanto peccatum est gravius
quanto procedit ex obiecto magis inhonesto tunc enim ex malicia voluntatis magis procedit. Unde
vehemencia obiecti reddit aliquod peccatum veniale ipse quod dicitur in vii ethicorum quod si quis
a fortibus et superexcellentibus delectacionibus vincitur vel tristiciis hoc admirabile est et condonabile
sed timor fortius movet quam cupiditas quia ut dicitur in iii ethicorum difficilius est
tristiciam sustinere quam a delectacionibus abstinere. Verum est tamen hoc quod obiectum timoris
potest esse ita debile et obiectum cupiditatis ita magnum quod ille qui ex timore iudicat plus
peccat. Secunda ratio generalis hoc dari non potest nec cum circumstanciis diversis et specificatis sed
dum sit simile quod minus qui ex timore quam qui ex cupiditate sed obiectum cupiditatis et circum-
stancie occurrentes possunt in hoc excedere obiectum timoris quod esset contra generaliter appetitum is sane
intelligas. Secundo quod est quod iudex corruptus ex cupiditate plus peccat quam qui eum corrumpit
quia ille plus peccat qui aufert rem proximi quam qui rem ablatam recipit
sed recipere non est peccatum quia ablatum. Sed iudex aufert ius alterius et ablatum dat illi.
Vendit iudex enim vendit quod suum non est sed corrumpens dat eo quod suum est emit quod
suum non est et hoc quod iuste operatum sed peccat qui emit ab eo cuius non est. Item iudex
peccat ceteris paribus quia in maiori dignitate constitutus et peccat gravius qui dat causam
aliis peccandi sed prima peccans quanto est in maiori dignitate tanto dat magis occasionem
peccandi quia ad ipsum homines habent magis oculum quia ad personas inferiores et in eos
magis capiunt exemplum. Item iudex magis obligatur ad iusticiam operandam quia iste qui corrumpit
eum quia ad hoc iudex statuitur in civitatibus ut custos iusticie et legum et ad hoc fa-
ciendum civitas ei reddit premium multum in honoribus et divitiis et potestate simili
et alias quod cum homines dubitent ad iudicem confugiunt. Sed illa quod limitanda est
secundum precedens quia ex tanto effectu malicie ille qui corrumpit posset operari quod multo magis
peccaret quam iudex. Sed si equalis effectus et motivo necesse operatur non est dubium
quod iudex plus peccat quam corrumpens. Tercio quod est quod iudex timore corruptus minus
peccat quam corrumpens eum cuius causa est quia peccatum est maius quod est magis volun-
tarium sed in dato casu peccatum corrumpentis est maius. Item principalis plus peccat quam
subditus etc. Sed inferens timorem est principale agens, unde dicit alius et famulus aut pre-
ciens in iusto non est ministri. Item intelligenda est cum circumstanciis quia si non esset timor
tantus ex hiis obiectis qui non esset natus movere constantem virum quod non est necessarie tenenda
hiis ipsis rationibus procedunt magis suis et ad partem tercium dicitur quod prima causa que hic ponitur
Regulandi et detestandi prima causa plus influit in causatum quam secunda. Sed quia voluntas
nostra libera est et summus deus operacionum nostrarum quod nobis apparet quecumque male agimus re-
putat quod homo corrumpens non erat causa nec occasionatur et non principalis. Ad aliud dicitur
quod ceteris paribus qui in plures peccat etc. sed cetera non sunt paria hic. Et quia iudex peccat
in se ipsum et in hominem corrumpentem et sic in tot peccat ipse et gravius quam corrumpens.
Item ipse iudex bona anime removet a se et et a corrumpente non solum corrumpens
removet bona anime ab alio etc. Et non solum iudex patitur malum sed supervenit agit ma-
pilatus et confert corpori et aliquando et contra sicut iudicat se ipsum corrumpit ad aliud patet dicit quod
non cupiditate sed timore corruptus fuit quoniam dicebatur ei si dimittis eum
non es amicus cesaris

Quinam hoc est octavum capitulum in quo determinat de continencia dictorum et factorum. Primo premittit
dando ordinem procedendi secundo exemplum per exemplum dicit quod viri magni declinant magis
laudem propter continentia dicta et facta. Continencie cum romani recepissent conflictu in
bello cannensi patria erat consternata tunc romani quia videbant patriam consumptam et civibus
vacuatam decreverunt latinos facere cives et principes dignitatum ad hoc ut latini magis
auxiliarentur romanis et et quidam persuadebant ut ex ipsis crearetur unus consul ut propter
potentem consulatum diligerent magis romanos duo enim erant romani consules et unus fuisset
capuanus sed ille indignatus tunc ut patet in textu clare
Ac illius fuit alius mallius de domo qui ex consensu omnium civium electus est consul
ipse cognoscendo quod omnes erant maiores conferunt sibi dignitatem illatam a maioribus
et causa non attemptandi est finxit se egrotare in oculo. Sed tamen illi instarent ut ac-
ceptaret dixit quod si ipse non potuit ferre maiores et mea ipsorum ita ipsi non possent
ferre suum imperium quia asperius diriget
Achilo romani elegerunt scipionem minorem in censorem et dederunt ei socium ignavum et vilem
et cum interrogaretur quare fuisset exsecutus officium et quod hic et hoc propter maiestatem populi romani sed quia
in dignitate existendo socio est collato in officio dicebat velle quere sine socio nisi

Dem. Semel in yspania romani habebant multas civitates quas infestabat quidam latro
tunc romani volebant mittere duos ad expugnandum istum quorum quilibet reputabat se virum
sufficientem et dissidebant inter se et romani etc. dissidebant quia quedam pars ro
elegit unum et alia alium et cum esset tale scisma romani posuerunt in manibus scipionis ut eligeret
sufficientiorem ex istis tunc scipio utrumque repudiavit dicens quia unus erat pauper et alter
avarus et per quos suspecti leguntur

Neus pompilius. ptolomeus amicus romanorum erat dictus a patre romanus tunc rex anthiocus
qui etiam rex erat et habebat imperium in oriente infestabat ptolomeum et quia maior
erat potentia anthiochi ptolomeus opprimebatur Qui ptolomeus misit pro auxilio romanis
romani miserunt pompilium anthioco mittendo litteras ut desisteret etc. Anthiocus sentiens
adventum pompilii venit sibi obviam magis timore quam dilectione congratulabatur sibi po-
pilius autem non mutabat faciem et cum vellet sibi tangere manum noluit et posuit sibi
litteras in manum quas cum legisset anthiocus dixit se consulturum cum amicis pompilius fecit cum
sceptro circulum in terra et dixit ne deberet de illo circulo exire quousque responsum daret

p Ubi autem rutil. Semel ille habebat amicum qui petivit sibi pretes (?) actio eius quia
erat inhonesta ideo rutilius volebat exaudire ille indignatus dixit quid valet mihi
amicicia tua super hoc ille rendit ut patet

h Ut non. Iste rutilus semel erat senator et tunc temporis dum ipse erat senator orta
est dissensio inter senatores propter quam ex communi consensu omnium eum danaverunt ru-
tilium Erat autem mos quod quando aliquis damnabatur ut exueret vestem senatoriam
et indueret vestem vilem et capillam (?) incisam (?) ut inspiceretur eius rutilius nullum
istorum voluit facere tunc senatores videntes ipsum ita inflexibilem consideraverunt quod iniuste
danaverunt ipsum

a Test est. Cum exsulatus in suo tempore ille eum semel propter livorem exulavit ab urbe tan-
dem post paucum tempus silla fecit bellum cum mario et habita victoria dedit licenciam
omnibus exulibus redeundi in urbem et precipue isti rutilio quem ultro sibi con-
sciebat qui tamen noluit reddire ne faceret adversus leges Erat enim lex quod nullus exul reverteretur
ipse invictus propter quod dicit auctor quod dignius dixit istum cognomen felicem quam sillam nam sil-
la propter multas victorias faciebat se nocari silla felix

m Ubi eius brutus. Brutus amicus virtutes autem occasione cesaris propter quod commotus est infa-
mis Brutus occiso cesare fecit bellum civile cum octaviano et antonio in thesa-
lia amici consulebant ne bellaret rendit quod aut obtineret victoriam aut moreretur in
bello et non plus vivere

Vivus memor. Iste brutus predictus semel bellabat in yspania in lusitania una
partem magnam yspanie et intrat (?) se omnibus civitatibus yspanie erat tamen una civi-
tas fortissima quam invasit tamen non potuit eam habere tunc misit legatos
ad eam quod si daret sibi aliquam pecuniam nomine tributi quod cessaret ab obsidione illi rende-
runt quod patres eorum relinquerant eis arma cum quibus bellarent et non pecuniam sed hoc
hanc responsionem obiectionem possent isti dicere Unde isti habebant istam feliciter Sed contra
predixit eos feroces sed ut dicit philosophus in naturalibus non meruerunt laudem nec vituperium sed
in artificialibus ita et per quos illi non laudandi sunt Sed contra aquas et hoc est extremum. Sed
quia romanis daret responsionem ideo in ...... cum domesticis etc.

l Octes. Clarissimus Quia cum scripsit hoc aput et multi alii Cum athenienses dana-
ssent socratem quia danabat mortem illorum decem principum qui conflixerunt
xersen apud thermophilas qui propter invidiam trucidati sunt unus advocatus
posuit unam excusacionem cum advocatione et ivit ad domum socratis persuadendo ei
ut deberet uti excusatione illa et humiliare se ipso ut forte liberaretur quia vidit quod non
oraret scithas qui sunt feroces sed cooperiret quod multo magis athenienses

l Varius. Hic allexander fecerat bella cum dario et bis vicerat eum darius timebat
expectare tercium bellum voluit sibi amicari et promiserat dare allexandro magnam
partem regni usque taurum montem et filiam cum multa pecunia Cum le-
gati hec exponerent parmenion dixit etc. Sed tercio bello allexander habuit darium captum
et totum regnum

a Test hic quidem. Philippus pater allexandri infestabat totam greciam et precipue la-
cedemoniam et imponebant lacedemoniensibus civitates multas propter quod
miserunt legatos et dixerunt legati quod si non cessaret a talibus oneribus
potius erant parati ad mortem quam illa sufferre etc.

Exemplum est hoc de viii et ix quos intendo sine exemplum de iustitia et quia ipse et quidam
primo fuerat plegium quietando et omnia eius furtum et dicat patri quod primo fuerat ii
ro collaudat urbem romanam que patrie dilexit iustitiam et causa eius huius
et primo dein et de multis virtutibus si quam acceptura et tamen fundamentum aliarum in inspicienda
penetralia que sunt corde humana in quibus iusta et iniusta in quibus penetralibus semper
est respectus boni ad observationem religiosam et iste ut excludatur iustitia que fit pro comparatione
in quibus tradit studium in appetitus voluntatis verecundie desistit et ideo verecundia potest dici tamen
pro iustitie in quibus penetralibus si non et honestas nichil reputatur utile

Camillus hic exemplum pugna et primo post romana ro post extra dictum aut augustinum
et titus et livius et est series istud auctorum ubi romani ro milites erant quidam ipsi dicti
falisci qui habebant unam urbem in montibus situatam propter quam quidam multum
laborabant romani et non poterunt sed cum cuperent hic miserunt camillum populum romanorum qui
non poterat eam capere sed accidit quod cum staret in obsidione quidam magister puerorum sciens
hic animum romanorum fingens ire deambulando cum pueris inde pulcram rem
deduxit ipsos in castra romanorum et peciit tempore consulis et dixit ipse nunc memento quod tradebat
ei istos pueros quia si recepisset urbem ipsa perpessi eos ille videt quod si haberet pueros
haberet precium et cum hoc camillus autem misit imperium ad senatum notificando istud casum
et petendo quid debebat ipse agere de isto puero senatus volendo signare civitatem rescripsit
ut invitet pueros et quod magistrum ligaretur et pueri cum fustibus cederent ipsum revertentes in urbem
et sic camillus fecit tunc cives videntes pueros cedentes magistrum penitentie eam hic unde
exemplum maior expressit ostendit propter quod cives dederunt civitatem camillo

Adeo ista civitas faliscorum quamquam tunc esset dedita camillo rebellabant se propter romanis
exemplis vicibus romani finaliter miserunt ad consulem qui cepit civitatem sed non
poterat hic dominium propter multas arces quas adhuc cives retinebant tunc consul dixit
eis si volebant se dare romanis responderunt quod vellent se dare fidei romanorum non potestate
quod consul subito fecit scribi a suo scriba et cum senatus habito semel nono quod civitas erat
capta deliberavit propter multas rebelliones velle punire cives tunc consul tamen defensor et
precium faliscorum expressit modum quo illi dedebant se in fidei et tunc senatus propter hoc
observavit civitati et iustitie pepercit eis

Idem tamen. Erat alius consul contra camerinum quod sepe rebellabat et fuerunt tamen machinationes
qui cepit civitatem et vendidit sub hasta et pecunia posita est in fisco et possessiones
fuerunt date populo romano sed senatus noluit unde hic fuerunt consulis et videt consul
iniuste se gessisse ideo ipsos a servitute redemit et fecit eos cives romanos dando eis
locum habitationis in aventino monte et restituit predia in tantam pecuniam quantam valebant
eorum possessiones ex qua pecunia emerunt sibi possessiones ita quod datum est eis plus quam amiserunt
et ista pecunia quam romani receperant ex venditione ipsorum expensa est in edificatione tem-
plorum et elemosinas

Hymoncres quando pirrus belligerabat cum romanis cum ipso erat quidam medicus de ambra
tunc calabre qui sperans hic animum romanorum notificavit fabricio quod ipse
posset venenare pirrum et hic quia ipsius filius medici erat amator regis tunc
consul scripsit latenter hic senatoribus qui considerantes hoc fore dedecus clam scripserunt pirro
quod debet sibi precavere a veneno non manifestando tamen medicum

Vera iustitia. Quadam vice erat quidam consul qui habebat quartum de urbe in obsi-
dione quendam opidi quod frugo vocabatur et ad quintum bellum iam arces roma
non fuerat separata sed tamen tempus isti multi confessi sunt tribuni et nunc quidam sorum
ipsorum accusaverunt atorrinum qui fuerat consul tunc isti iuvenes posuerunt se ad defensorem
consulis vindicantes indignum quod quem pretexant in bello si non defenderent in curia tunc populus
videns voluntatem tribunorum precepit accusatori ne procedit ulterius hic. sed iustitia mota quasi
Nec fe. li est quod pulchris sequentibus non fuit ita favorabilis sed infestus

Viii tiberius. Grattius aptimus pro quatuor et claudius acceperunt censuram ita aspere
quod sed sunt in iusti omnibus romanis sed finito officio istorum quidam tribunus accusavit
illos propter rigidam censuram et propter ruinam cuiusdam domus quam unus sinus quis
sanguinem construxerat in loco publico et isti fecerant istam equari solo sed orta est dissensio
inter populum quia diligebat tiberium et precepit tribuno ut absolveret tiberium et dampnaret clau-
dium sed tiberius dixit si socius dampnabatur velle absolvi propter hoc motus ad iram sed
quia tiberius noluit absolvi absolvit claudium et tiberium non, sed tribunus indignatus
propter absolutionem claudii absolvit ipse tiberium

Agrippa. Semel erat civis quidam qui habebat socium habentem multa debita et sperans
in animo nolebat solvere creditoribus suis. tunc alii cives dixerunt illi quod nisi ipse satisfaceret
creditoribus suis essent contra ipsum. ille nolebat satisfacere propter quod isti deposuerunt ipsum
de dignitate et creditores laceraverunt eum. hic inde ita quod ipsi pervenerunt ad maximam egestatem
Unde ut In urbe erat civis nobilissimus et potens sed serviens et ipse civis videns
paupertatem istius volens diminuere vel diffamare eum postea accusavit eum sed quadam
nocte servus servi propter quod melius posset componere accusacionem et deduceret ipsum
ad mortem. tunc civis ligatum misit eum ad servum
Et aliorum Cum crassus sensisset causa delendi carbonem et accusasset ipsum consilio
quadam nocte famuli carbonis apportaverunt cassulam crasso ubi erant omnia secreta
scripta carbonis propter quae poterat impelli ad mortem et melius damnari tunc ipse
remisit eum catenatum ad carbonem
Amy bucius Cum silla bellaret cum mario quidam civis semper infestabat partem
sille sed cum silla obtinuisset victoriam dedit exilium illi. ille tunc latenter recessit
tum silla persequente eum sed devenit in quandam villam et ibi latenter stabat
quod silla sciebat sed tunc nolebat ipsum magis persequi. Sed libertus rufi venit ad
sillam et dixit ubi servus suus latebat. tunc silla videns perfidiam servi adduxit falsos
et precepit ipsum precipitare de capitolio cum pileo in capite. Erat enim mos quod quando servi
efficiebantur liberi domini largiebantur eis pileum in signum libertatis. sed silla in vituperium
istius servi dedit pileum et cum pileo precipitatus est ad exemplum aliorum
Eciam ne Transit ad exemplum. Athenienses habebant bellum cum civitate
mithilena in qua erat iste piraticus. tunc mithileni volentes bellare contra athe-
niensibus fecerunt piraticum ducem ut ancis fortuna istius faveret eis. qui cum ad eorum se
transisset quod obtinuerunt victoriam. qua habita illi habuerunt omnes possessiones propter quas fuerat
bellum. tunc dixerunt pirato ut deponeret imperium quia non fecerant ipsum
ducem nisi tempore belli quod piraticus statim deposuit et illi voluerunt dare illi solum
mediam medietatem illius territorii
tamen piraticus renuit quia
nisi inside fuissent ei comitee quadam partem et non recepit [illegible]
Verius ponit prudentiam themistoclis et iusticiam altius dicit. Xerses rex persarum minasserat totam
greciam et precipue athenas cum civitate themistoclis fugatus est. Cum autem themistocles liberasset
patriam libere ordinabat ut athenienses haberent dominium tocius grecie. iubendo atheniensibus navi-
gare etc. et congregabant divicias omnino ut reducerent patriam ad pristinum statum. et cum fieret consilium
in athenis dixit se habere cogitatum quid optimum pro patria sed nolebat dicere nisi viro digno fide. Athenienses
dederunt ei aristidem optimum civem etc. hic exponeret istud. tunc themistocles dixit quod omnes naves
lacedemoniensium erant in quodam portu quas si comburerent semper athenienses obtinerent victoriam
in mari et sic dominarentur grecie. quod diligenter aristides auscultavit nil ei dicendo sed retulit omnibus
quod utile erat quod excogitaverat themistocles et iniustum. propter tunc decrevit quod non fieret ex eo quod iniustum est
utile nullomodo. quod patet per tullium officiorum
Eleucus locris in civitate calabrie erat propter naturam corrupta et multis inhonestatibus. sed in libidine et cum
rex erat iustus et optimus qui videns cives inhonestos indulgere libidinibus fecit legem quod qui-
cumque inveniretur in libidine excecaretur et multi fecerat puniri ita quod ceperunt cives timore
cessare a libidine. Sed accidit quod filius regis inventus est cum uxore cuiusdam civis. tunc rex nolebat ut ex-
cecaretur ne lex corrumperetur. cum consanguinei contrarium latere et propter persuadebat ne faceret. ipse cum nolebat sed
victus precibus permisit non excecare sed recedentibus populo et consanguineis vocavit filium dicendo se
nolle corrumpere iusticiam. Sed quia promiserat non excecare extraxit sibi unum oculum et reliquum filio et per-
mansit ut posset illos oculos duorum perpendendo ut quilibet caveret ne indulgeret libidini
Ad aliquantulum in tiro insula erat multe sediciones et rixe inter cives et erat consuetudo quod qui ibat ad consilium
posset ferre arma et sepe veniebat propter quod ad lites et multi occidebant. iste carundo qui erat maior
civis statuit legem quod si quis ferret arma in concione puniretur morte. Cives videntes quod hec lex tendebat
ad statum acceptaverunt legem et reducta est in tranquillitate civitas illa. Sed accidit quod ille qui condiderat legem
reveniebat a rure et tunc indictum est concilium et non recordatus est cum gladio intravit consilium quem assidens sibi dixit tu
fregisti legem. ille dixit ego eam confirmabo et semetipsum interfecit
Ut hic enim de iusticia est sciendum quod ait in [illegible] ethicorum de iusticia dicit preclarissima virtutum videtur esse iusticia
et neque hesperus neque lucifer est ita admirabilis in ipsa autem iusticia omnis virtus perfecta sibi est tunc.
videtur assignare se iusticia est virtus maxime perfecta et quoniam habens eam potest non solum ad se ipsum uti virtute sed ad

alii sed non est opus difficile verum multi in propriis rebus virtute quodam uti possunt. In hiis autem que ad alterum non possunt quam iusticia
attenditur secundum ipsum virtutis ad alterum. Sed hic posset moveri dubium si videtur quod iusticia non sit preclarissima virtutum et videtur
quod fortitudo sit melior quam ad agenda similia non requiritur virtus vel saltem non multa virtus sed virtus dicitur circa quod
maior vel melior quia est in difficiliorem actio. Sed fortitudinis est expectare terribilia que mortem. Item illa virtus est
que potest maiorem impetum passionis moderari regulat enim fortitudo timoris impetum sed iusticia impetum amoris et delectationis
regulat. Item illa virtus est fortior que magis inclinat appetitus ad obediendum racioni sed fortitudo est huiusmodi quia
quod appetitus firme immobiliter et delectabiliter obediat racioni necessaria est fortior inclinatio vel ad oppositum fortior
est tractus. Sed tristicia corporis et timor mortis que trahunt ad oppositum fortitudinis sunt innati fortius quam affectio lucri
que trahit ad oppositum iusticie. In oppositum arguitur. Illa virtus est melior quam omni tempore indigemus fortitudine autem indigemus
in tempore belli iusticia autem indigemus tempore belli et pacis. Item plus debet homo attendere ad meliora et ad finem sed
bellum est pacis gracia ergo pax est melior et iusticia egemus tempore pacis et belli etc. Item tullius in de officiis inquit iustitie
primum munus est ne cuiquam noceat deinde ut communibus pro communibus utatur privatis ut suis. Hec autem omnibus omni tempore necessaria
est ad hominum coniunctionem pacificam et societatem mendacium sit autem fortitudine non semper indigemus et omnibus contribus
iustis non indigemus fortitudine contra exteriores persecutiones licet indigeamus ea fortitudine contra interiores mentis persecutiones
Aliqui tamen dicunt quod temperancia videtur magis prodesse temperato quam iusticia iusto ad quod aspicientes multi preferunt
temperanciam iusticie et fortitudini dicentes quod melius est quod homo sit dominus sui quam aliorum temperancia enim mediante homo
se ipsum regit sed per iusticiam et fortitudinem regit homo familiam et civitatem. Item temperancia est circa delectaciones
gustus tactus que sunt necessaria vite et nobis a principio comitantes propter quod videtur esse difficilius tales moderari passiones
quam delectaciones que aliunde proveniunt circa quas iusticia versatur. Sed tamen est sciendum breviter quod iusticia est preclarissima
virtutum quamvis magis videtur difficile iustum esse nam fortitudo et temperancia passiones habent sibi adversas limitantes. Si enim in
bello aliquis timet mortem tamen ita eciam timet honoris sui amissionem timet captivitatem et servitutem inguinis
metuet si inimici convenirent eum obtinerent. Item diligit parentes uxorem et amicos propter quorum salutem non iubet
metuet si inimici contra eum [illegible] consimilia et agerent bruta animalia. Item odit inimicos et adeo ira consumit se
cum preclarissima substancia consimilia et agerent bruta animalia. Item odit inimicos et ideo ira consumit se
aut fortitudo fervori cooperatur. Similiter autem est circa temperanciam si quis enim concupiscit delectabilia cum
timet consumpcionem substancie timet egritudinem corporalem et sic per temperancia lucri vel honoris amor
odium timor ira et huiusmodi habent rectum iudicium virtute. Et licet fortitudo habeat aliquas passiones vehementes ob
vias tamen plures habet alias sibi adiuvantes. Iusticia autem nullam habet adiuvantem sibi passionem sed omnes habet passiones
sibi rebelles. Iusticia autem respicit pecuniam alienam que est valde necessaria vite sicut indigemus et pauperibus
est quod pauperes habent forciores impetus ad istam pecuniam alienam quam prodigus vel alter ad superfluitatem pecunie
et si iudex non indigeat tamen considerat amicum indigentem et inimicum vel extraneum habundantem que iusticia
eciam multis aliis passionibus affectatur que omnes rebellant iusticie nam ut dicitur 2 rethorice iudices non eadem videntur
amantibus et odientibus neque iratis et mansuete se habentibus sed quasi omnes alia aut secundum magnitudinem
alia amanti quem aut iudicat dat iudicium falsum non iniustum scripsisse sibi videtur aut secundum parva sed videtur iniuste et egisse
odienti autem e contrario. Similiter iusticia habet quasi tractare et periculum vel amici vel consanguinei dependa grave
est corporis et difficile est contra [illegible] similiter iusticia est preclarissima virtutum et nec hesperus nec lucifer
ita admirabilis ut supra in politicorum fuit. Item secundum demonstracionem quod ius est multiplex scilicet naturale et civile
sive politicum et quod ius divinum. Unde sciendum quod homines possunt habere plures dominos scilicet deum naturam et principes deinde
aut potest dominare super homines unus secundum totum consilium non ita quod deus agat mediante natura deus enim in operacionibus
nature cooperatur quod unus plus agit quam natura ut dicitur in libro de causis prima causa plus influit quam causa secunda
concordata videlicet enim dirigit in suis operacionibus ab ipso deo et intelligenciis et ideo inquit glosa [illegible] mecum
hanc autem ordinacionem dei non distinguimus ab ordine nature eo quod hic deus et natura simul operantur. Alio modo
deus ordinat super ordinem et [illegible] immediate et supernaturaliter revelando et manifestando nobis aliqua de
[illegible] vite nostre absque quibus humana racio secundum se nunquam non potuisset venire et iste dei operaciones
et precepta possunt esse dividunt iura divina et non iura nature. Appetitus sensitivus licet sit cum ceteris animalibus
tamen in homine spectat ad mores et ad directionem humane vite possunt aliquando participare racionem secundum quod
est transdibilis et ei obedibilis pars sensitiva innata est adversari racioni et innata est ei obedire possunt
aut ipsa innata est adversari racioni nullum habet deus in humana vita genere dominium. Si enim iudicia vel precepta
sunt solum admittenda secundum quod consonant racioni pars sensitiva multas instituit ordinaciones et precepta
circa vitam humanam in quantum ei concordat est racio ut est coniunctio maris et femine pro liberorum procreacione. Si
aliqua ad racionem aliqua promit quibus sensus dissentit. Ius civile sit per statuta et leges nam sicut in spe
culativis sciendum quedam sunt principia summa et prima que grecis dicuntur [illegible] naturaliter esse cognita secundum
innata non quia a principio nostre creacionis sunt cognita sed quia per solam connaturali inclinacione cum intellectu
ut intelligibili putat ea statim cognoscimus quam nobis occurrunt. Alie sunt conclusiones non statim cognosce sed per raciones
a principiis deducuntur ita in operacionibus quedam sunt operata prima que natura absque apparatu non est
a principiis deducitur ita in operacionibus ut naturali animi adipiscimur et ipsum bonum. Alia autem sunt que
inquisicione aliqua sed sicut ex instinctu naturali anime adipiscimur et ipsum bonum alia autem sunt que differunt sed per vel alia quantum a simili
ex dictis principiis raciocinando possunt inferri et alia sunt que differunt sed per vel alia quantum a simili
sunt conclusiones contingentes iusticia prima ergo dicuntur iura nature secunda non dicuntur iura gencium ut sunt iura
similia que principium sibi sumpserunt a iure naturali iura autem non sunt secundum humanos mores
nisi que racione inveniuntur. Sed illa vocantur iura nature certo nomine ad que [illegible] racio per instinctum

nde determinat absque raciocinativa inquisicione nam iudex est in humanis actibus bonum ius prout est recte racionis iudicium
Ex quo infero quod iudex rectus debet omnia iura particularia referre ad naturalia iura quia quando contradicunt principiis disonant iones
non sunt vere Ita in proposito iudices debent scriptas leges inspicere ut dicant sic dicit lex quia sunt ad referenda ad id quod ita
id dictat racio quam contrarium agunt legiste moderni qui sepius deserunt in iudicando ius naturale et putant se semper ius
civile quod tamen non est ius si a natura et recta racione et consciencia dissenciat
Dum ymaginem hoc est sertum cardinis inquit determinat de fide et postea continuat sequentes cum ad precedentes Pro cuius intellectu est sciendum
quod fides est multiplex scilicet quedam puta et quedam specialis Auctor autem intendit hic de fide puta qua servabant romani erga
alios et quia iusticia est fundamentum fidei et sine iusticia fides non possit haberi ideo merito subsequitur fides dicitur
quod sic Cuius ymaginem et venerabile numen pigmus scilicet venerabile appositive ut ymaginis dextras suas scilicet appositive hic
sunt due apposiciones pigmus refertur ad dictum et dextra ad ymaginem iusticia quia dextra fidei et quedam instrumentum
et basis fidei intellectus qua fides quod operatur fides est pigmus id est conservacio certissimum humani generis quia si ut fides non posset
conservari humanum genus propter perfidias
Dum ptolameus rex egipti antiquissimus venisset ad finem dierum habendo filium puerum ptolomeum nam omnes egipcii
reges vocabantur ptolomei timebat ne filius perveniret ad manus perfidorum et pessimorum assidearum quod in romanis
vigebat fides reliquit in testamento filium suum ipsis tamquam defensoribus et decessit romani videntes quod ipse
posuerat fidem in eis miserunt optimum civem lepidum qui habet curam de ptolomeo et expediret sua facta
Peraba semel classis penorum in sicilia in primo bello punico et romani tunc miserunt eorum classem illuc nam propter
siciliam discrepabant romani et cartaginenses quia romani volebant siciliam et cartaginenses et et cum tunc naves cartaginensium
essent male appulse sencientes quod romani essent illuc venerant timebant ne romani aggrederentur eos ipsi quod finxerant
se esse legatos scilicet unus dux scilicet amilcar dixit se timere romanos quia timebat ne reciperet talem sicut paulo ante ipsi fecerant
inficiendo consulem romanorum qui legatus venerat cartaginem Hanno dux dixit se non timere si fatebatur se legatum et accessit
ad romanos et cum tractaret de fine belli qua diu duraverat quidam tribunus militum dixit ei quod deberet tractari
ab ipsis sicut ipsi interfecerunt romanorum consulem sed consules miserunt ipsum tacere
Dicesius quodam tempore lepido et flaminio existentibus consulibus legati cartaginensium venerunt romam scilicet quidam
dicit quod cum venissent in urbe quidam romani volebant iniuriari eis ipsi ad urbem verberi quod cum venisset ad
noticiam senatorum removerunt istos a libertate et tradiderunt eos in servitute ipsorum legatorum et hoc per feciales id est per illos sacer-
dotes qui habebant facere pactis et federa feciales dicebantur a faciendo pactum nam ipsi tradiderunt ipsos cives suos propter legatos
Dum Scipio Cum cum affricanis esset in sicilia quod volebat transfretare in affricam aggregabat ibi multas turmas
Cartaginenses sencientes hoc latenter venerunt in siciliam cum una navi causa decipiendi affricanum et speculando
sua facta qui capti fuerunt propter quod ipsi finxerunt fungi officio legacionis et quia legacio meretur magnam fidem
potius voluit scipio quod romani essent decepti quam non observare fidem
Exiterunt semel venerant legati de apolonia civitate grecia multum longinqua et cum vellet intrare
capitolium quod multi intrabat pressuram passi sunt scilicet exclusivo sive ediles videntes pressuram prohibuerunt
introitus istis qui volebant omnino intrare propter quod venerunt cedrissas cum exclusariis et passi sunt verbera quod
cum venisset ad noticiam senatus tradidit istos ediles in servitute ipsorum legatorum per illos sacerdotes federis Et cum
legati recederent senatus timens ne consanguinei illorum edilium facerent insidias legatis per viam misit custodes in comitiva
ipsorum usque ad brundusium
Post duorum hoc tempore ad ex ca ut habetur in primo libro romani miserunt duos consules cum duobus exercitibus qui re-
cepti fuerunt a penis et ibidem notati sunt ambo consules cum magna parte exercitum quibus occisis han-
nibal invasit civitatem magnam yspanie scilicet saguntum et ut narrat titus livius stetit in obsidione per
spacium novem mensium qui saguntini cum non possent resistere miserunt pro auxilio romanis romani quia amiserant
exercitum non potuerunt succurrere Cum autem istis victualia defecissent fecerunt ignem in medio urbis in quo
posuerunt filios et omnes parvulos et seipsos antequam vellent deficere a fide romana
Deinde prestando In calabria erat civitas petilia quam construxit philotetes filius herculis quam hanibal invasit
cum dedisset conflictum romanis apud cannas et petilini non valentes resistere miserunt pro auxilio romanis
Sed quia afflicti fuerant apud cannas non potuerunt succurrere sed dederunt eis licenciam ut traderent se hani-
bali pro tuenda salute sed tamen ipsi licet haberent licenciam sed ut melius defenderent civitatem expulerunt inbelles scilicet pueros
senes et mulieres sed solum armigeri remanserunt et defenderunt quamdiu potuerunt sed cum defecisset eis annona se
Visto ergo quod sine quod fides est magna pars iusticie qui iniustus est alium fidem frangere promissa sunt in mente et combusserunt
fide homines possunt adinvicem iungi qua amota genus humanum disgregatur homines autem interdum non possent
iusti de altero a fide possent et de aliis actibus ut dicit tullius officiorum inter malos unde non possent sine
fide qui sunt nunquam fidem alteri non prestaret non generent inter se perdit et iniquitas sed quod fidem ab ipsis suerant et legalitate
ideo adinvicem quiunt Est autem sciendum quod propter diversas passiones diversis modis anima afficientes que perturbare
possunt sic diverse nominari esse virtutes Virtus autem per hoc in appetitu sensitivo requiritur ad hoc ut appetitus
subiciatur racioni et prompte et delectabiliter ei obediat nam passiones contrarie sunt ad racioni repugnantes inclinare obiectum
extrinsecus appetitui inclinare non sunt ut interiore passione interiori non primum et id obiectum magis trahitur quam magis passio-
natur ceteris partibus quam aliter qui non habuit ipse ita vehementer passione Ideo virtus requiritur in appetitu pro illo
ad refrenandum passiones ne racionem trahat ad contraria Hinc est quod fortitudo est virtus qua comprimit passiones
timoris inclinantes ad faciendum honestum et sic cogit appetitus racioni obtemperare per infirma et declinare iterato
Item temperancia id est virtus circa cibos et potus et venerea quia delectaciones tactus et gustus comprimunt inclinantes contra
racionem Item liberalitas est virtus circa passiones diviciarum que comprimunt effectum ad eas retinendas contra racionem
Item mansuetudo est virtus qua comprimunt passiones ire contra racionem insultantes Et sic iusticia est virtus quod reprimit

affectiones ad lucem et amor etc. que sunt nate inclinare eum in eis divinum et naturale. Item virtutes non sunt circa res exteriores nisi per quanto sunt res ultime passionum extrahentium nos ad eorum contrarium propter quod sequitur quod secundum res exteriores non nisi in ordine ad passiones virtus sit etc. Secundum diversas passiones diverse virtutes distingui debent. Item omnis ars et virtus est circa difficile duplex autem insurgit difficultas in bene operando prima quidem difficultas est in sciendo id est quod non operatur agere et talis virtus est in ratione sicut in prudentia determinante eam ad recte agendum et ad iudicandum de agibilibus. Secunda non difficultas est in volendo et insequendo quod ratio determinat et illa difficultas non nisi exhortatur quia appetitus inclinat ad oppositum eius quod ratio dictat propter quod requiritur virtus ad huiusmodi difficultatem tollendam. Est hic sciendum quod iusticia et que est fides respicit principaliter directe nullam passionem cuius impetum reprimit iusticia. Est passio dicta affectio quam habemus ad nos ipsos et affines nostros in similitudine ad extraneos secundum quam afficimus nos et nostros coniunctos et inimicos propter hoc cum inclinemur ad applicandum nobis et nostris affinibus seu amicis bona aliorum seu quecumque videntur nobis convenientia. Sed iusticia hanc passionem moderatur per quem et non permittit accipere nisi sicut decuit sunt accipiendum. Dicimus etiam quod omnes alie passiones possunt nos disponere ad hoc ut ita passio insurgat ad ... delectabiles sint quia res aliena apparet nobis esse grata et bona propter quod illam affectionem quam habemus ad nos in ordine ad alios nolumus illa re nobis applicare nisi quod aliis relinquere. Tristicia autem eorum facit res videri mala et timet per affectionem quam habemus ad nos nolumus illa re nisi relinquere alteri quam nobis applicare per amorem aut sunt homines nobis amici et dilecti, per odium autem et iram sunt nobis alieni propter quod apud illos habet locum illa affectio quam habemus ad nos et affines nostros in ordine ad alios. Sed per timorem timemus quosdam affines ne nos offendant. Ideo eos vivaciter rectius qui adversas et coniunctos etc. Potest exemplari de aliis passionibus. Quantum ad hoc requiritur ad hoc quod aliquis possit esse iustus quod in eo aliarum passionum impetus sint extinctus vel depressus per alias virtutes et secundum plures malicias. Sed ante propter delectationem tactus iniuste alia accipimus primo peccamus contra temperantiam et secundo contra iusticiam. Sed cum propter timorem mortis vel iniuriatoris inducimus falsum primo peccamus contra fortitudinem et secundo contra iusticiam. Hic requiritur virtus moderans appetitum ne sensualitas inducit rationis pervertitur. Hec est fidelis et iustus.

Dicit ut potest primum cum erga uxorem et viros et primo quantum ad secundum exemplum primitus primo patet quod Scipio Affricanus maior habuit uxorem nomine Tertiam quia videbat ipsum dominatorem mundi sancte fidelis fuit erga ipsum. Cum enim Affricanus esset domitor viciorum tamen fuit voluptuosus et cum haberet multas ancillas diligebat unam eorum carnaliter cognoscendo. Sed Tertia licet sciret dissimulabat se nescire et licet naturale sit quod uxores odiant amasias virorum tamen ne diffamaret Affricanum semper tamen non libidinosi sepissime pungebant ... et cum Affricanus moriretur in exilio in Linterno ut tactum est in ... ingratus uxor Affricani ... ancillam nuptam liberto nomine Affricani.

Unus Lucrecius propter quedam delicta erat dampnatus a triumviris cuius dampnatio erat de morte qui habebat quandam uxorem que eum diligebat et retinuit ipsum absconsum inter lectica et lectum tectum ponendo se ad periculum mortis pro viro quia si triumviri scivissent intulissent ei illam penam quam inferebant viro.

Ulpicia uxor nomine Lentulus quem triumviri dampnaverunt ipsum in Siciliam ut diligebat in tantum quod nolebat ad ipsum ire sed vir tenebat ipsam ne iret. Sed quadam nocte assumpsit habitum virilem cum duabus ancillis indutis eodem modo et duobus servis et pervenit ad virum quod cum perturbaretur sicut vir etc. Factum est illa autem potius voluit pati exilium cum viro quam ipsum relinquere.

... hic tangit de fide et amore uxoris erga viros. Ideo sciendum quod amor est hic ex aliqua unitate vel convenientia qualitatis amantis ad amatum. Unde dicit ... Ethicorum amor omnis fundatur in aliqua similitudine vel proportione activi vel passivi. Activum autem et passivum quandam convenientiam et unitatem habent cum idem sit actus agentis et patientis ut ... Ethicorum habetur. Item hic propter delectationem est multis genus amoris in tantum quod multi philosophi posuerunt quod omnis delectatio esset amor et quod omnis amor esset delectatio seu desiderium. Sed delectatio requirit unitatem vel convenientiam omnibus delectatis ad appetitum cuius delectatio enim delectatio est motus anime quidam et in eo et si in naturalibus et animalibus inquiramus hoc non sit amor et ... ipsum est tamen aliquid eius proportionale quod huiusmodi naturalia habent instinctum naturalem fugiendi contrarium et inhibendi conveniens ... conservatis nam graue vel leve ad locum sibi naturalem habent motum amore quo moventur ad sibi convenientia et contingit eis naturaliter quod est esse naturalis convenientie et habent motus odii ad locum oppositum ratione disconvenientie sicut frigidum ... motum odii ad calidum ideo fugit et a calido quod corrumpit calidum vel semper excedit in virtute frigidum aut ad frigidum ... modum conventie ideo salvat ipsum et auget et ei ... et naturaliter unitur etc. ad propositum ratione delectationis uxor viro adheret et eum ... ratione activi et passivi ideo quando debite proportionantur et convenienter tunc est amor excellentissimus et perpetuus inter virum et uxorem. Sed quando contingit quod non ipsorum sunt difformes et disproporcionate et tunc inter eos est semper rixa et odium et hinc causas colligere potes quare aliquis vir odit uxorem et econverso et aliquis vehementer amat uxorem reddere causas leviter potes si predicta consideras. Hic moveo placidum dubium si querendo utrum uxor plus diligit virum quam econverso et videtur quod uxor plus diligat virum et loquor ut in pluribus nam vir ut plurimum est perfectior et excellentior muliere sed quod est excellentius est amabilius. Item quia vir ut plurimum alit et nutrit uxorem sed benefactor naturaliter est melior et excellentior quod magis debet amari a beneficiato. Item cum appetitus sit ratione indigentie ut patet primo Physicorum et amor sit actus appetitus sequitur quod indigentior magis debet amare sed mulier plus eget viro quam econverso etc. Item illud magis debemus amare a quo plura bona recepimus quam a quo pauciora sed mulier cum sit imperfectior viro recipit plura bona quam tribuat viro ideo magis eum diligere debet. In oppositum arguitur ... omnis appetit esse liberum qui autem ab aliis bona suscepimus quodammodo non sumus liberi. Liberior enim est qui nulli debet et nulli obligatur et secundum illam rationem qui beneficium recipit naturaliter non diligit benefactorem sed vellet eum quasi non esse ut esset debito solutus. Secundum autem alteri benefacit debet eum diligere et eum velle esse et bene habere ut posset ab eo vicem recipere et gratias debitas etc. Sed hec ratio arguit quod ... benefactor beneficiato. Item qui magis benefacit magis amat ...

amantis sit plus benefacere. Item ille qui est virtuosior et melior magis amat cum honeste amare sit actus virtuosus. Item
amor benefactoris est amor amicitie cum sit ad beneficiatum amor autem recipientis est amor concupiscentie cum
sit ad benefactorem sed amor amicitie est et est potior quam amor concupiscentie. Item actus qui est agentis est actus patientis igitur
diligit passivum tamquam esse eius et non econverso. Item unumquodque diligit naturaliter illud in quo est summum finale bonum perfectio be-
nefactoris est in beneficiato magis quam econverso plus est bonum et finis eius est benefacere in benefactore quod adactum in fiore
manet in agente sed est actus eorum transit in beneficiatum. Item bonum virtutis quod benefactor habet quod operatur et in
beneficiatus est permansivum bonum autem utile quod beneficiatus habet est transitorium. Lex hic est sciendum quod quamvis benefactor
sua bonitate et excellentia maxima libere ad magis amandum beneficiatum quam beneficiatus amet ipsum sicut enim ipse
deus magis diligit nos quam nos passivum diligimus sed beneficiatus magis obligatur ad diligendum benefactorem quam econverso
propter rectum beneficium sicut homines obligantur ad diligendum alios econtra tamen non est tantundem quod beneficiatus
obligatur ad magis diligendum benefactorem quam benefactor diligat eum sicut nec homo obligatur ad magis diligendum quam ipse
diligat nos quod hoc est impossibile et ad nullum impossibile homo obligatur. Ad dubium quod videtur quod plus vir diligit uxorem
amore perfecto et bono sed uxor eum plus diligit virum concupiscentie amore qui amor est ad bonum proprium et fundatur super
indigentia sicut res imperfecta amat rem perfectam ut rei perfecte adherendo semper perfectione recedat. Item amor viri est
constantior et perfectior uxoris amor est fluentior et sic cum a maiori incipitur amor
Erat hic etc. Ostendit in quo declarat de fide servorum erga dominos et quod res est magna commendatione digna. Ideo primo
premittit laudem dicendo quod hic fides est laudabilior tanto quanto magis est expectata quia cum natura impellat homines
ad libertatem signum est quod deant odire dominos qui auferunt eis libertatem et ideo non est expectandum quod servi sint fideles sed
cum reperiuntur fideles sunt laudabiliores
Actius romani habuerunt marcum antonium magnum oratorem qui fuit criminatus de stupro et cum non possent invenire
veritatis deliberaverunt accusatores torquere servum qui ierat secum ad stuprum qui servus quamquam sciret quod debe-
bat tormentari ivit ad antonium et dixit ne timeret quia non fateretur cum antonio [struck through] familiariter futurum
romanorum sed captus est servus qui non potuit induci ut quicquam fateretur
Insulem Gaius marius consul romanus cum ageret civile bellum cum silla et amisisset multis bellis demum ob
sessus est a silla et ab aliis romanis in urbe penestrine et cum ille non posset evadere et civitas caperetur a silla
ut dictis titus linius pepigit eum animo ut se invicem interficerent et marius percussit thesplinium ita fortiter quod thesplinius
non potuit mutuo lenius tangere marium tunc marius ne veniret ad crudelitatem sille supplicavit servo suo ut eum
interficeret quem servus interfecit motus precibus et licet silla fecisset promittere quod quicumque daret sibi marium vivum
daret ei magna premia tamen ille servus voluit ipsum potius interficere quam cum sille tradere
Caius Gracchus frater tiberii qui fuit occisus propter seditiones passus est persecutiones romanorum et cum
et cum videret persecutionem timendo ne veniret ad manus romanorum rogavit servum suum ut
eum interficeret qui servus eum interfecit deinde seipsum peremit
Iudaicus interfecto iulio cesare a bruto et cassio augustus excogitavit ultionem effectum est interfectores
et tandem cum suis commissum est prelium in thessalia et cum obtinuisset victoriam investigavit cassium
post occidere cassius timens ne veniret ad manus augusti quia sciebat se meruisse istas penas rogavit
servum ut eum interficeret qui servus eum interfecit deinde semetipsum interfecit in quodam loco ita quod
nusquam repertus est suum cadaver et ut narrat Suetonius abscondit corpus cassii ita quod nusquam fuit repertum
Dixit Orcius plotius erat proscriptus a triumviris et ab illis officialibus propter quod iste maturavit fugam
in regionem Salernitanam et ibi latebat in quodam loco remoto et recumbebat se unguentis ut erat
usus antiquorum et precipue amatorum decoris unde iste erat sed a senatu mittebantur quidam qui perquirebant
istos proscriptos et interficiebant qui tunc venientes senserunt odorem propter quod invenerunt statim ad latum et invenerunt
servos qui nolentes indicare positi sunt ad torturam et in illa expiraverunt
Vidi urbani qui proscriptus a triumviris maturavit fugam in reatina villa et ibi latebat sed missi sunt
occisores qui perquirentes eum pervenerunt domesticos cum quibus obviabant iste quod isti conventabantur
morte illius et bursa sua gazam notificaverunt locum in quo latebat tunc hostes pervenerunt ad portam sed
mutavit vestes cum domino et assumpsit ne cognosceret et occisus est et postea dominus videns suum fuisse fidelem
erga se et munera vite nequibat reddere struxit ei nobile sepulcrum cum epitaphio
Antentius Rexem Dictia proscriptus a triumviris cum eo proscriptus amici et domestici quaerebant in domino non vacabant
liberationi et evasioni ipsius sed vacabant preda et spoliis sed tamen ille in nocte sive in agricultura aufugit nec iudi-
servus unus notavit suam evasionem et persecuta est eum qui servus missus fuit ab antiquis in carcerem
et signatus bulla ut latrones solent contineri tamen persecutus est eum et non appropinquabat sibi ne dominus
timeret eum quia non probuisset ei fidem propter mala que contulerat sibi servo sed tamen esset ipse quoniam omnia
mala que receperat demum omnia noluit elabi a memoria et cum esset in loco in quo dominus non poterat
magis timere manifestavit se et et fecit plus quia cum occisores persequentur antium interfecit unum
senem cum obviavit et facto magno igne imposuit ipsum unum dolo antio ut evaderet a venientibus
hastibus et querentibus ab eo de antio respondit quod propter mala que intulerat et inferebat ipsum
et fecerat suam vindictam illi crediderunt propter quod donavit illi servo multa dona
Uthilaud etc. est sciendum quod servi dicuntur servi propter quod quidam proindigenam et quidam proimalicia aliqua propria denominati
extiterunt aliqui providentia deum propter quod dicitur qui propter discretionis et industrie defectum non erunt sufficientes
ad alios regendum immo nec ad voluntates ad liberales actiones extendendum habent tamen corpora sufficientia ad grossas
et rudes operationes extendendum dictis servis opposita dicuntur qui a natura discreti et sapientes digni sunt regere

et in isto actu utrumque indiget altero quia dominus indiget servo et servus indiget domino ut regatur. Alii sunt servi propter indigenciam
qui ad acquirendum sibi vite necessaria coguntur servire maioribus verumtamen quia multi sunt propter indigenciam
servientes qui tamen in bonis exterioribus habundant quibus ea que habent non sufficiunt isti tamen simpliciter non sunt
indigentes necessariorum sunt tamen indigentes superfluorum et multi tales sunt volentes servire reipublice
et aliis dominis non propter virtutem sed propter lucrum. Servi autem per maliciam sunt homines viciosi quamvis sint reges aut
summi prelati cum ergo homo sit compositus ex parte sensuali et ex parte intellectuali pars sensualis in bonis hominibus
servit intellectuali et racioni vel ordinatur nisi sint nimium rete racionis. In malis autem pars sensualis
absorbens racionem impetu passionum subicit sibi partem intellectualem et quia intellectus est pars principalissima et
nobilissima in homine manifestum est quod homo abiens libertate vel servitute secundum partes intellectuales dicitur
simpliciter servus vel liber homo cum magis pars intellectu ut dicitur 9o ethicorum igitur solus virtuosus est vere liber.
Et illos dicit Aristoteles 3o pollitice quod virtus et malicia determinant servum et liberum nobiles et ignobiles. De
malis autem dicit Seneca in epistola que incipit libenter ad nullum alium libidinum alius avaricie alius
ambiciosi omnes timorosi. Et ulterius Seneca nullum servum in virtute vocat servum et malum in liberum bonum
vel epistola 44 dicit non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus nemo in nostram gloriam vixit nec quod ante
nos fuit nostrum est animus facit nobilem cui ex quacumque condicione supra fortunam surgere et hic idem probat in epistola
que libenter incipit dicens quemadmodum stultus est qui equum empturus non inspicit ipsum sed stratum eius
aut frenum sic stultissimus est qui hominem aut veste aut exteriore condicione existimat. Similiter nec
illos qui ex tirannide regnant eos servire credit Seneca in 2o de beneficiis recitat sed qui existimant
virtute sed violencia in totos homines descendere pars melior excepta est et et illos dominos et servos non dicit ad
invicem correlative non enim talis est servus qualis dominus servus nec talis dominus qualis servi dominus sed talis dominus
secundum spiritus racionis fortune dominus est talis aut servus corporis non fuit. Alii dicuntur servi sine nobiles propter solam
denominacionem extrinsecam a progenitoribus et hoc est aliquo modo secundum opinionem et sic dicit 1o pollitice. Quemad-
modum ex hominibus homines et ex bestiis bestia sic ex bonis bonum natura quidem vult multociens quod non potest. Et
1o pollitice dicit meliores verisimile est eos esse qui ex melioribus veniunt. Contingit quod ex talibus
nobilibus geniti qui quamvis nomine dicantur nobiles tamen si non sunt morigerati exceptum est quod consue-
verunt alios vocare servos vel rusticos vel ignobiles et tales ut plurimum immorigerati descendentes
a nobilibus sunt domini civitatum castrorum et villarum qui non sunt vere nobiles sed dicuntur secundum quid nobi-
les scilicet secundum denominacionem extrinsecam. Aliqui tamen tales nobiles non sunt domini civitatum sed in multis
quia et si fuerint morigerati sunt despectivi et superbientes in sua paupertate et ne mendicent
sunt raptores fures et valde mali existentes in potencia civium. Aliqui alii tales nobiles
sunt domini terrarum et si non sunt virtuosi immo sunt tiranni et pessimi homines cogentes alios
homines iniuste sibi servire ut dicitur in pollitica venenosissima est iniusticia habens arma. Alii autem
dicuntur servi per violenciam quia tamen digni essent principari sed per tirannos captivantur vel eis servire coguntur
aut in corpore aut in bonis corporis et inter dominos et servos iniustum sunt tales nulla est amicicia nec iusticia
quia sic dicit Aristoteles nullum violentum est amabile. Tales autem servi violencia coguntur dominis servire et ab
eis bona sua capi et consumi. Si autem dominus et servus sunt virtuosi inter eos potest amicicia necessaria ymmo
dominus et servus vident sibi invicem quietare mutuo bona sua quia multi fratres vel consanguinei quia
communiter dominus quietat servo potum et cibum servus autem quietat servicium domino servando ei ipse enim est posse
conservare alii beneficium cuius est posse alii quietare bona sua sed dominus potest servo prestare beneficium sed quia
posse determinat Seneca in 2o de beneficiis beneficium forma non consistit in aliquo exteriori dato vel accepto
sed in animo nullus autem bonus homo potest redigi in tanta paupertate quin multa bona remaneat scilicet anima
sua et virtutes secundum quas potest adiuvare bene agere igitur servus bene agendo addunt quietat domino bona sua
quamvis nil det sibi exterius dominus autem apparens ad humanitatem potest grates servo et indulgere sibi multa
adque potest cogere eum et monstrare bona affectionem ad eum et cum servus potest domino referre gratias et hono-
rare eum et sibi consulere et servire et amicicia potest esse inter dominum et servum si virtuosi sunt. Sed tamen
ambo si sunt viciosi non sunt vere servi sed nec liberi quia pars principalior in eis est libera scilicet anima
et passiones cohibere quamvis servus iniquum servus nulla bona dominus potest quietare quia corpus est ideo emptum
ad id igitur illud quietare domino non potest nec aliquorum bonorum exteriorum quietare domino potest cum nil habeat nec quietare
voluntate potest quia scilicet servus est simpliciter sed quo ad animam quia nullum vellet et bonum sub illa racione subesse
ipse est servus et iste dominus et sic contingit quod quietaret ei benivolenciam hoc non est iniustum et servus
iniustum est liber cum violenta servitus in voluntate non cadat

Ultimum autem huius est ultimum eius in quo intendit determinare de mutacione status et morum propriorum et
quia res est magna primo ponit hanc materiam continuando 2o probat ibi ... 3o ...
...a Mallius primus Mallius torquatus habuit filium habentem in adolescencia ingenium ...
... reipublice ... qui diu exercent agriculturam sed ut ... est ...
... accusatus venit in urbem et minatus est accusatori ... ille non ... accusatores

Tunc rom[ani] voluerunt eum mag[is] colere qui cepit conuiuari cum bellantibus et adtunc deuenit q[uod] factus est
consul et missus cont[ra] tusculanos et cum filius sine sua licencia bellaret cum hostibus mactauit ipsum et p[ro]
morte filii deuicit tusculanos et duxit speciosissimum triumphum in quo multi erant captiui ... romanorum
Scipio qui affricanus natus est Dyscerunt consulem cum adhuc non creatus esset aliquis in quo esset
virtutes omnes et voluerunt in ipso omnia que virtutum habere ut corpus suum esset tamquam hospitium vir-
tutum sic in iuuentute deleictabat amicitie narrando omnibus viciis a iuuentute sed cum factus esset consul et
missus in hyspaniam ut resisteret in affricam videns se habere tantam dignitatem deposuit vicia et depressit car-
taginem quamuis anni eius qui erant iuueniles viderentur insufficientes ad vincendum cartaginem
diuis tyo ut titus liuius satis plene ponit Erat ille valerius in urbe deinde et remotus ab omni virtute
nimis quod omnes romanos redebat ... romani tunc habebant latinum summum pontificem qui videns
valerium vacantem tot viciis ut retraheret ipsum ab eis fecit eum sacerdotem templi iouis et tunc valerius
videns se in dignitate in qua fuerat inhonestus per contrarium fuit plenus frugalitatis et virtutis
Iste quintus fabius maximus tota adolescencia consumauit in viciis sed cum factus esset consul contra
burgomones videns se habere dignitatem omnia vicia deposuit et subiugauit omnes ciuitates
rebelles hostium et inde dictus est alobrogius et etiam omnes de sua domo ab alexe quod est alienum
et brogos fides quasi alienati a fide romanorum qui tunc sunt burgonienses
vis ignorat romani habuerunt alium notatum Catus qui totam iuuentutem consumpsit in luxuria
et in omnibus aliis viciis sed in virili etate se remouit ipse quam remotionem romani dederunt ei
consulatum qui speciosam victoriam obtinuit ex quibusdam hostibus aduersantibus romanis et deuenit
ad maiorem statum omnium romanorum et propter sua gesta romani posuerunt statuam ei in capitolio ubi omnes
virtutes eius reputabantur ut et ... postis et ... quidam sediciosi cinnes ... ad manifesta
in ciuitate incitare bellum ciuile ipse depressit
Itidem non silla qui ... duxit sordidam iuuentutem sed cum videret sibi esse illatam dignitatem remouit se a
viciis et fuit missus a romanis ut esset socius mario sed ut esset questor marius indignitate scripsit romanis
se nolle habere tam viciosum questorem tunc silla erubuit et plus magis adhesit virtuti et ita se gessit contra
iugurtam quod marius renotatus fuit a bello et ipse remansit et in totum deleuit iugurtam quem marius
pene consumpserat Salustius ... quod silla militando sub mario cepit iugurtam et missus est tunc
iugurta romam et precipitatus fuit de capitolio Etiam deinde silla deuicit metridatem regem ponti et cum bellum
ciuile oriretur inter socios latinos quod tendebat ad detrimentum patrie ipse remouit et fregit duas
tunc aduersantes reipublice qui deuicit marium cum ... esset ablata dictatura summa dignitas
et cum existeret in sublimi statu deuenit ad discordias cum mario et deuicit ipsum ita quod fregit ipsum
Tum ut postmodum dixit de mutacione morum h[oc] i[d est] de mutacione fortune ideo dicit fugit in affricam
subtexamus ... spectare ita aliorum suo statu pauperes ut ... sicut subtexerunt homines nobilitatis
... respicere semper beneficio potencie et hoc sic silla predictus Titus qui erat rome valde
pauper quem romani in magna paupertate ut possit sibi substentare vitam miserunt in asiam ut inde
retinendo aliquod officium lucraretur ex rebellis asiaticis belli i[d est] ut haberet aliquid de spoliis hostium
ita quod fideliter se gessit numquam defraudando nec diminuendo aliquid reipublice propter eius fidelitatem
creatus est a romanis consul in quo munifice se gessit etc.
Titus iste romanus stabat in sicilia et ita pauper erat quod non erat publicanus sed seruus publi-
canorum et cum bene se gessit in illa seruitute quod factus est consul a romanis et con
didit utilissimas leges sicilie et cum serui fugitiui et quidam latrones infestaret siciliam ... repulit
Asculo ciuitate marchie semel rebellata romanis ad quam expugnandam missus est pater pompei
qui deuicit et triumphauit sed erat consuetudo quod qui aliquis triumphabat poterat petere et
extra unum carceratum in carcere romanorum quem volebat pater pompei petiit istum ventidium qui sibi amica-
batur et cum ille triumpharet ventidius precedebat in capitolio currum triumphantis qui ventidius
adhesit se sibi et peruenit ad tantam magnificenciam quod fuit consul creatus et missus contra parthos qui
infestaverant crassum quos ipse deuicit et duxit speciosissimum triumphum ... pretor ...
Vtinus in urbe roma quidam alter erat de nouo consulibus et cum complesset consulatum damnatus
est de pecuniis repetendis i[d est] quia defraudauerat rempublicam sed adhuc non consumpto illo anno
quia paciens fuerat in accusacione propter suam pacienciam romani elegerunt eum censorem
Ipsum romani fecerunt consulem nasicam contra cartaginenses et miserunt eum in calabriam
in tunc erant cartaginenses a quibus captus est et posuerunt eum in carcere sed fortuna
dedit vigorem militibus romanis qui videntes consulem captum statim strauerunt penos et liberauerunt con-
sulem et sic scipio reuersus est ad eundem consulatum quem primus habebat
Vid crasso non erat aliquis in urbe qui haberet tot diuicias quod crassus habebat nimium
quod denominabatur crassus a crassitudine diuiciarum sed deductus est ad tantam paupertatem
quod cum non potuisset vitam trahere aliter effectus est coquus et fortuna vexit ipsum supplatorem deceptorum
et dissipatorem et gulosum quia multitudinem diuiciarum dilapidauerat et cum esset pauper obuiantes ei in
signum derisionis vocabant ipsum crassum i[d est] diuitem

Rasinum apud possedit splendidam preturam deinde triumphavit de hostibus deinde factus est augur summus pon-
tifex et multum est sublimatus quod dicebatur pater senatus .i. gubernator propter quedam enormia
positus est in carcere in interiori loco carceris ubi ponebant peiores malefactores ubi consumpsit vitam deinde
totum suum corpus fuit laceratum et positum in spectaculo ubi cuius corpus videndo propter horribilitatem romani obstupuerunt
Dan gaius marius qui erat arpinas et cum postea alias dignitates illi reputantes illum indignum non
voluerunt sibi dare. Tunc marius venit roma et tamen fuit audax quod impetravit questuram quam
non obtinuit et magis vicit cum pertinacia in curiam senatorum quam alii intrare non potuissent propter suam vilitatem
et impetravit plura que fuit sibi denegata sed in tanta pertinacia stetit quod eam postea obtinuit cum tamen damnatus
est de ambitu .s. quia per eam impetraverat dignitatem Sed tandem subegit affricam et duxit iugurtam romam
captum ab eo vel a silla tunc sub eo militante Et cum cimbri et theotonici venissent in ytaliam ipse con-
flixit et duxit speciosos triumphos Et cum pateretur exilium a silla venit tamen civitatem et proscripsit sillam cum suis hostibus
Quintus autem cesar cum esset iuvenis et sine dignitate intrabat in asiam et interceptus a latronibus
cum pacientia se redemit .i. liberavit et sed paulopost cum cepisset predones fecit ipsos suspendi
Qtento dat magister exemplum pedite apud athenas erat quidam iuvenis vite perditus qui nedum in die sed
in nocte inter populos revolvebatur Et cum quadam nocte stetisset in taberna in gulositate adveniente
diluculo egressus est et domum videns scolares ingredientes scolas ingressus est scolas et incepit eis
dare impedimenta et impediebat lecturam propter quod omnes audientes conturbabantur tunc xenocrates re-
licta ipsa questione incepit disserere de moralibus .s. culpando vicia et extollendo mores et virtutes in
tantum quod palemon audiens suam eloquentiam proiecit illa ornamenta que ferebat et assumpsit habitum
philosophorum qui tunc incedebant pannis longis sicut nunc religiosi et pervenit ad tam magnam scienciam quod fuit flos philosophorum
Iget Themistocles habuit mores turpes propter quod pater non poterat obviari cum omnibus quam obiciebant
ei mores filii tunc pater dedit ei repulsam et exilium et quod mater propter enormitates filii suspendit
se laqueo tandem devenit ad tantam virtutem quod creatus fuit dux et dominus athenarum et cum atheniensis
non poterant resistere viribus xersis regis persice ille eum fugavit et liberavit greciam a manibus xersis
et ideo dicit quod fuit pignus videlicet europe .i. grecie que est in europa et ponitur totum pro parte et asie
.i. persice que est pars asie vel spei et hoc quantum ad victoriam quam habuerunt athenienses propter ipsum vel despe-
rationis et hoc quantum ad fugam quam habuit ille de persia Iter et europa .i. grecia habuit hunc defensorem
sue salutis quia non poterant resistere xersi ubi et prudentia istius illa .s. persia recepit ipsum exulem
quia ut habitum est in 1° libro propter ingratitudinem exulatus ad persas
Imotus de quo facta est mentio in 7° libro de pietate filiorum erga parentes qui ut patrem sepeliret
subiit carcerem qui factus est dux athenarum qui fuit victor multorum hostium et suo tempore preclara
fulsit multis triumphis et pluribus quam tempore illius alterius ducis
Dum altibiades qui fuit nobilis dives famosus et fortis tamen fortuna insume fecit eum exulem
et pauperem et finaliter miserabiliter mortuus fuit ab atheniensibus et non loquitur de illo de quo in 3°
libro dictum est qui trucidatus fuit et coopertus pallio concubine sed loquitur de uno de sua prosapia
Dum viderit Samos habuit tirannum policratem qui habuit felicitatem in tantum quod ille de samo eum mirabantur
bant et quadam vice quod experitur voluntarie voluit experiri adversitatem habendo anulum aureum magni
precii proiecit in mari sed cum quidam piscator cepit piscem et exenteraret invenit anulum et videns
ipsum magni valoris considerans ipsum non posse esse alterius nisi regis et ei tradidit Sed cum darius rex
persarum vellet insulam samos misit cum exercitu ducem unum nomine oronte qui venit ad congressum
cum policrate in cacumine cuiusdam montis et cum vicisset affixit policratem cruci de cuius morte omnes
de samo gavisi sunt
Dionisius filius illius dionisii de quo habitum est in 1° libro et 2° de neglecta religione quia pater reliquit
filium nomine dionisium cum subiecisset totam siciliam Sed quia prave cepit dominari siculi timentes sicut
patrem fugaverunt ipsum qui fugiens venit corinthum civitatem grecie et ibi coactus paupertate causa victus
vitam docuit pueros litteras
Equus habuit affrica habuit regem siphacem qui erat tante potencie quod romani timebant ipsum et carthagi-
nenses timebant eum et cum romani et cartaginenses venerunt ad inducias elegerunt eum conciliatorem
et quia plus est romani petebant eius auxilium et quia cartaginenses tamen cum quasi fecit quasdam inducias siphax
latenter cepit favere cartaginensibus quod cognoscentes romani miserunt ad eum lelium qui sciuit ita
se agere quod habuit siphacem inter manus suas et duxit eum ligatum ad scipionem quem siphax venerabatur et cuius
dexteram dum cum scipione iurat ad eum pamphilo arrogante tetigerat et Caducea .i. crepidis filia .i. castra-
mentis puerorum suis inclusit et divitias vilipendendo crepida est calcamentum quod consuetur iste pedi nec plus
unquam altiset de acropos quod est duum et eodem modo fortuna dubia est
Via hoc agitur de mutatione status et quia mutatione fortune presenti scias quod si tempus adversitatis pervenire
et adgeas temeripum plus diligas quam alios iterum interpositum spem ponas et in deo in aliis
autem minime hoc sic persuadeo si temporum diligas et inter ipso spes collabis ad alta tostendere bene

operando nec inquirendo. Si autem in aliis spatiis tunc deses et piger residens spectans sub aliis sublimari sine sublevari quod quibusdam contingit qui relinquentes eorum consanguineos et amicos divites sperant in divitiis eorum et ipsi inertes remanent cum tamen sic inertes remanent ab amicis et consanguineis deseruntur et sic absque proposito delusi remanent ita quod si incepissent speravissent laboravissent cum propria industria aliquid habere et sicut contingit pluries quod filiis in divitiis patrum sperantes desides fiunt aliquando contingit quod expulsi fiunt vel quod divitie eorum dissipantur et sic filii pauperes et mendici manebunt et hoc non contigisset si incepissent speravissent cum industria. Item si te ipsum plus aliis amas propter bonum agens et acquirens quod cum alii videbunt te diligent et conabuntur tibi miserere quod non contigisset si te non amasses etc. Sed hic forsitan aliquis insurgeret dubium quod non sit verum hic propositum quod si se ipsum amat maxime videtur posse sibi omnia attribuere sicut reguntur tamquam proprium et iniusti. Item Seneca epistola magna inquit ad Lucillum omnia vicia contra naturam sunt ergo quod virtus placemus nobis. Item magis debemus amare alium amore meliori et honestiori quam amore concupiscentie qui est ad se ipsum et magis est amandum alium. Item qui se exponit morti pro salute rei et sue civitatis magis diligit bonum rei quam se ipsum cum pro virtute fortitudinis sit dignum quod in tali casu quis se morti exponat pro patria sua salvanda. Ypponus tamen potest persuadere omnia nos ponimus caritate ordinata prius ad se ipsum quam ad proximum et Aristoteles nono Ethicorum in capitulo eisdem cum inquit amicabilia autem que ad amicos et quibus amicitie determinantur videntur ex hiis que ad se ipsum videlicet venisse videntur. Item inquit Aristoteles illum oportet magis amandum et vellemus maximum bonum existere posito quod nullus alius fieret sic est hoc ad se ipsum ergo maxime amat se. Pro intellectu huius est sciendum quod duplex est amor hominis ad se ipsum unus fundatus in appetitu sensitivo non ordinato spiritualia et virtutibus quo laboramus ad obtinendum nobis ea que statim sensum delectari videntur. Alius est amor fundatus in voluntate per consuetudinem insequendo ordine rationis quo utimur ad acquirendum nobis bonum virtutis que principaliter parte anime superiori perficiunt et delectant. Primo igitur quod primo amore volumus mutabilibus in honoribus in sensualibus delectationibus superhabundare in laboribus non et ministrationibus animi deficere et ut dicit Aristoteles quod est principium universalis iniustitie iste quod amor per voluntatis mala operamur per fortitudinem aut actibus recedimus et largimur omnia passionibus et ita quod vivimus vita pueri sine bestiali ymmo tanto peiori quanto pars anime superior deprimatur vincunt nos et vias obtinendi singula atque passiones inclinat et quanto malicia est ingeniosior tanto peior quia semissima est iniusticia habens arma. Secundo non amore quis se ipsum hoc valde diligere quia illo amore utimur ad opera illo amore acquirimus anime superiori sui realiter ipsa et debita perfectione et per quas illo amore premimus ad hominum felicitatem et tali amore sumus utiles et boni amicis et vicinis et multo nichilominus sumus nobis ipsis virtuti et taliter ut dicit Aristoteles pecunias et honores in quo actu plura recipiunt quam aliis exteriora bona contribuunt amicis qui exhibent sibi ipsis bonum virtutis quod est magis recipiunt faciendo se virtuosos. Responsio igitur secundum verba prius posita quod simpliciter loquendo homo debet amare se ipsum quam alium sed pro quanto hoc amore amat se est simpliciter amare se sed hoc secundo amore quanto tenetur plus se amare hic persuadere et sic secundum philosophum homo componitur ex duplici natura scilicet sensuali que est infima et secundum quam convenimus brutis rationalibus que est suprema et principalissima secundum quam convenimus deo et intelligentiis una quod est ante congregato debet maxime denominari a principalissimo non ab infimo sicut exercitus est denominandus simpliciter a principe seu capitaneo non autem ab uno famulo igitur ratione partis rationalis et intelligentie est simpliciter se amare ymmo verum est quod amare se ratione partis sensualis scilicet primo amore est magis odire se quam se amare. Secundo quod non me amat sed potius odit qui adversarium meum amat ratione quia ipse est in adversarius scilicet appetitus sensitivus non regulatus ratione adversatur in quantum adversatur parti rationali secundum quam homo magis est illud quod est et non amat quod dicitur [illegible] amat ratione sensualitatis sibi derelicte. Dicitur igitur quod homo bonus magis debet amare se quam aliquem alium amicum vel vicinum [illegible]

Mobilis fortune hec est septima distinctio sive septimus liber valerii in quo continentur
novem capitula in quorum primo exemplificatur de felicitate et favore prospere fortune in
secundo capitulo exemplificatur de sapienter dictis et factis In tercio capitulo exemplificatur de callide dictis
In quarto capitulo exemplificatur de astuciis habitis in rebus bellicis In quinto determinat
de repulsis quas habuerunt romani petendo dignitates In sexto capitulo exemplificatur de
necessitate In septimo capitulo exemplificatur de testamentis rescissis In octavo capitulo
de testamentis que rata manserunt quamquam possent rescindi In ultimo capitulo
exemplificatur de testamentis que adversus hominum opinionem heredes habuerunt
Redeundo igitur ad primum capitulum primo premittit materiam pertractandam 2°
exemplificatur ibi secunda indicatur Item primo continuat dicta cum dicendis committendo colorem rethoricum
qui dicitur transitio Secundo concludit ibi 2a Secundo indicemus Posito prohemio exemplificatur
per exempla et primo ponit unum exemplum domesticum Secundo unum externum Et est sciendum quod hic loquitur
valerius de felicitate ut stat pro favore fortune Secundo Sed Seneca contra opponit de illo metello et dixit illum esse
feliciorem totius humanam genus quia nunquam sunt in felices si ipse loquitur de vera felicitate quia felices
in hac vita non sunt amici dei et ideo aliqui increpant valerium sed cessat obiectio quia loquitur
quo ad fortuna et opinionem vulgarium

Licet hic est exemplum externum In media erat quidam rex qui videndo ubertatem diviciarum suarum
et militis dicebat se esse feliciorem hominem totius humani generis propter quod venit in delphon
et consuluit appollinem si reperiebatur felicior eo in mundo Cui respondit appollo quod quidam pauper in
archadia qui habebat parvum ortum et contentabatur ipso et non plura appetebat nisi que sibi sufficiebant
ut felicior eo erat

Circa istam materiam possit dubitari utrum aliquis possit esse felix in hac vita et arguitur primo quod non quia ut dicit aristoteles in
primo ethicorum felicitas est bonum simplex et perfectum et optimum et per se sufficiens delectissimum
et stabilissimum ut patet quod in nullius utique fiet miser beatorum sed in hac vita nullum est tale bonum probo quia
in iuventute status perfectus haberi non potest quia non est invenire perfectus secundum omnes potencias et virtutes et nec
eciam in senectute quia iam bona corporis diminuuntur Et dato quod quis in hac vita talem statum haberet
quam fortitudinem sed si bona perde per egritudinem vel corporis lesionem vel bona anime per infamiam ergo talis felix
non erit cum semper anxietas possit deesse et timore Item beatitudo est status perfectus quo adepto nil ultimus de-
siderari queat Sed talis haberi non potest in hac vita ergo etc. Item bonum diu habundante et imparabiliter semetipsum
nullus utique felicitabit ut dicit in primo ethicorum Sed quecumque bonis habundantem contingit imparabiliter finire ut
visum est de priamo qui longo tempore plus secundum divicias et honoribus habundabat insigniter in pace
quietus quibus in senectute subiacuit et imparabiliter finivit hic potest dici non habendo respectum ad felicitatem
perfectam sed mortem et felicitate mundana contingit hominem esse felicem dum vivit aut esse miserum si voluerimus aut secundum
opinionem vulgarem que ponit felicitatem in diviciis et tunc prosperitate nullum erit in quo felicitatem contingere
variabile et instabile sicut est ipsa fortuna etc. est ultima spectanda per diciesque beatus ante obitum nemo supremaque
etc. dicemus aliquem felicem et rursus miserum et sic non non oportebat hominem expectare sed possunt contingere
tunc dicis ultima spectanda dies per diciesque beatus ante obitum nemo supremaque funera dicit etc. in morte felix
non quasi felix sed vivendo fuit felix et sic nunc est necesse dicere quod fuit felix aliquando fuit necesse dicere quod erat
felix cum autem proprium vel depicto in temporibus simplicibus tenendum vel contingit dicit una depicti si sim
ista vita iste nunquam fuit felix in vita quia nunquam hec fuit vita depicti ille est felix dicemus ergo quod
quocienscumque aliquem prospera contingunt illum esse felicem et rursus miserum si fortuna mutatur et tunc
habemus concedere secundum opinionem vulgi aliquem posse esse felicem in ista vita cum quis bonis fortunis
habundaret Sequendo tunc dicta sapientum et philosophorum posito quod felicitas consistat in bonis non sub-
iectis fortune cuiusmodi sunt opiniones et virtutes et hic in duo tunc quod sunt perfecti status sedet
contemplativus speculativus tunc aliquis adhuc potest esse felix in hac vita tunc operationes secundum virtutes
sunt dive felicitatis et non fortuna et tunc felicitas est firma et stabilis et immutabilis prius enim
prosperitates vel adversitates in virtuoso nullam faciunt mutacionem sive immutacionem anime magne
et dicit quod prosperitates beatiorem vitam reddunt quia eis utitur virtuosus ad opera bona multe autem et
magne sunt virtuosum tribulans cepimus a multis operacionibus virtuosis impediendo et contristando tamen in
aliquo tristicias inferendo non in tantum quod eo succumbat sed ita quod ferendo pacienter et prudenter infortunia
refulget bonum virtutis ipse bonus magis gaudet quod tristatur adversitatibus et ita patet quod si secundum virtutem operaciones
sunt dive felicitatis felicitas stabit ita stabilis et firma quod nullus utique beatorum fiet miser ut vult philosophus
virtuosorum et sapientum omnes estimamus fortunas dicit se esse aptam operam Ethycorum 6 ergo patet quod possumus
homines secundum virtutem perfectam et finitam felicitate dum vivit et non oportebit expectare finem Secundo dicitur
posito casu quod nullus sit felicitas post mortem tunc ut quod felicitas humana ultra dicat plura ponendo in bonis fortune

subiectis et non in operacionibus virtutum et in multis quod animo oportet illo casu posses ponere felicitatem in voluptatibus
virtutes et et sic cum labore acquirunt et cum labore opera earum exercent ideo non lucet in hiis optimum vel delec
tabilissimum existere nisi ratione premii subsequentis si sic consisteret felicitas in premio futuro operacionibus huiusmodi et
virtutibus non conveniret felicitati alicui sed pocius conveniret voluptatibus et divitiis et divites ad minus habent
omnia voluptuosa et ipsis infine vehementer sani et incolumes et divitiis habundantes semper delectabilissimam
gerunt vitam Ex huiusmodi opinio est miserabilis quod delectacio non consequitur animam vegetativam nec sensitivam ideo
dicit Aristoteles quod delectari est animalium sed non plantarum nec inanimatorum Item delectacio causatur ex adepcione convenientis
ergo ubi quod est cogitacione nobiliorem et perfectiorem in opere nobili et in adepcione convenientiori et nobiliori
maior et perfectior erit delectacio sed non est dubium quod cogitacio et operacio secundum racionem est nobilior et melior
in homine et convenientior quam cognicio et operacio secundum sensum ideo si felicitas est quid delectissimum
et si sit ponitur magis ponitur in opere suo racionis quam in voluptatibus sensus non obstat hoc tamen si plerosque
videamus sequi plus voluptates quam istas delectaciones que sequuntur perfectam et virtutes tamen videant
illas meliores esse Adhuc tamen quidam phisicus nomine eustrachius dicit quod non gustans mel non potest percipere
mellis dulcedinem multi ergo voluptuosi gustantes et ad opera virtutum et sapiencie non attingentes dulcedinem
non nisi voluptuosorum percipiunt [illegible] illa sola perquirunt vitam pecudum eligentes et omnino bestiales effi:
ciuntur sed sapientes et virtuosi qui utramque dulcedinem percipiunt et cognoscunt et per quid decernere possunt vere
iudicare ideo expellunt asse voluptates et admittunt eas imitantes sic dulcedinem et virtutem et ad illud
illa opinio arguebat dicendum est quod si virtutes et sic cum labore acquirunt tamen in opere suo virtus
est in eo cum perfectio et delectacio huiusmodi operis est illius laboris premium nobile sufficiens et condignum
et si divites et voluptuosi credant optimam vitam et delectabilissimam ducere in voluptatibus hoc est quia
quia dulcedinem superiorem non gustaverunt Sed valerius loquitur de perfecta felicitate predicta superius que consistit
in bonis subiectis fortune quamquam in exemplo precedenti videtur quam vivere de felicitate que consistit
in operibus virtutum et exemplis infero tercio quod divites et nobiles qui putantur felices sunt infelices in
vita ista qui non gustaverunt de dulcedine felicitatis virtuosorum operacionum et sciencie putant nichil felici
esse quam frui dapibus et honoribus aliis preesse et invenes qui vadunt solaciose prebentes vel
eligentes putant a vulgo felicem vitam ducere sunt vehementer infelices in vita ista et ignorant feli
citatem in hac vita hominis felicitat et hec semper loquor non habito respectu ad felicitatem post mortem
quia adhuc habito respectu ad felicitatem futuram essent duplex infelices sed in vita illa et in speciali senes
ut plurimum sunt feliciores iuvenibus hoc est quia status felicitatis consistit in cognicione et inspiciente
opere virtuoso sed iuvenes sunt incepti multitudo anni temporis facit experienciam et ideo sequitur error
vulgarium qui dicunt pueros non habentibus adhuc assuetudinem quod habent bonum tempus cum equales
pessimum ducere quod canes et pecudes habent bonum tempus cum curas mundanorum non habent homo
consequitur cum pena felicitatem consistere in vivere et cognoscere et ipsum operari etc.
Dic tibi genus hic est simul cum ingenio etc. de sapientum dictis et factis et quia sapiens ducere et facere non est
bonum extrinsecum sicut est illud bonum de quo dictum est in 6o predicto sed est bonum intrinsecum ideo primo
bonum extrinsecum sicut est illud bonum de quo dictum est in 6o predicto sed est bonum intrinsecum ideo primo
virtutis 2o etc. ibi 2o ponit sic primo dicit quod totum contentum in hoc 6o est intellectuale 2o dicit ingenio habitu hoc bonum
ibi 2a sed in peticionibus dicit primo quod hoc bonum est id non consistit in verbis et sapiencia non potest haberi per cupiditatem sed hec
cum naturaliter est insita menti
Primum posito problemate hic etc. exempla et primo ponit romana secundo externa Pro intellectu primi est sciendum
quod romani habuerunt cum sapiente qui multociens ostendebat suam sapienciam et sapienter dicta dicendo
quod bellum erat utilius pace et pax vertit homines ad vicia per diuturnam quietem sed bellum propter hoc est
multi historiographi dicunt sed quod ablucio et destructio cartaginis fuit destructio romanorum quia post
romanorum fuit initium civilium bellorum
Scipio dicebat bellum sed debere cum magna cogitacione et deliberacione quia si non sit fiat pergat sequitur
tanta iactura et supervenit tantum dampnum quod non patet excusacionem
Item scipio dicebat quod homo debet prodire in bellum duabus de causis una causa propter necessitatem alia
ex causa quando fortuna faveret et speraremus victoriam
Vincit ergo cum cartago esset victa romani arguebant sed fuisse bonum sed metellus semper servavit in dubium
et ponebat duas partes prima quod erat bona pax sed ostendebat et quidem Ex bellum erat malum quia
vertebantur terra sed excitabat virtutes pacis ducebat tantam utilitatem afferre bellum quantum pacem quia
consumptio cartaginis fuit causa civilium bellorum et ut narrat tullius in libro de officiis quod cato in consilio
quidem vere persuadebat quod cartago deleretur Ex metellus dicebat oppositum assignando dictam causam
ita quod cato non recepit honorem sed romani fuerunt sicut athenienses quia cognoscebat quod erat bonum sed
noluit operari quia deleverunt cartaginem
ad illud factum quidam romanus licinius erat condempnatus a quodam et reputabatur reus sed ipse
dicebat se esse innocentem et facta sponsione cum suo inimico posuit se in manibus licinii ut
deberet ipsum iudicare verum esset bonus vir quod iudicaret oppositum Ex licinius iudicavit quod si iudicabat eum fore
accepisset eam famam sed si bonum considerabat quod multa contrarium erant adhuc quod alicuius possit dici bonum
ideo nolebat mentiri
Occurrentibus hic sunt hec fuerunt in curia romana sed narranda sunt que dicta fuerunt extra curiam et primo
ostendit insipientem dictis et in factis ibi 2a Lectorum Pro intellectu primi est sciendum quod romani

habuerunt consulem papirium quem miserunt contra acquiloniam civitatem et cum ille oppugnaret
civitatem nolunt stare de fine belli vocavit suum augurem et precepit ut sacrificaret sed augur erat
corruptus ab hostibus ideo mentiebatur et quod non habebat bona indicia consul non confidens
de ipso noluit melius certificari et habuit aliqualem cognitionem quod auguria fuerunt bona
propter quod separavit acies et in prima acie ante se opposuit illum augurem ut primo vulneraretur
adhuc ut si dei haberent aliquam iram contra romanos vindicarent in illo augure qui augur fuit
primo obtruncatus in bello propter quod cepit consul fiduciam et invasit civitatem et habuit [illegible]
primo obtruncatus in bello ... narrat 2° dat [illegible] 2a [illegible] in 2° bello

Dum senatus quasi hec sapiente facta et primo factum narrat
urbis romani volebat mittere contra hanibalem et habebant duos preposnos homines ydoneos
ad bellum tamen erant inimici hostes inter quos senatus curavit pacificare et fecit quoniam ad
quod quitavit utrumque et facta est pax quia si fuissent lis inter ipsos duos inimicos curassent duplicem
alter inimicus quam invadere hostes qui cunctos ambo contra penos intulerunt assinbale et
[illegible] ut octo milia cartaginenses

Idem isti duo erant censores et quia videbant urbem plenam viciis senere se gessert
ut renovarent romanos a viciis ad bonos mores propter quam senentiam accusati sunt a tribuno
sed senatus statuit quod hec pena eis remitteretur [illegible] indicans indignum illos pati ronem
ab aliis quam solebant dare aliis

Ar illa [illegible] Tiberius grachus fecit legem per quam posset dividi territorium romanum ita quod quilibet obtineret
suam partem et hoc agebat ut vendicaret sibi favorem populi quod omnibus populus volebat ista diviso
agri propter quod senatus videns voluntatem populi consensit quod ager divideretur et intulit amore
legis propter [illegible] demum submonuit quia divisum sine fecerat illam legem [illegible] sed propter vindicare
favorem sibi populi

Vam demum maximissa fuit fidelissimus erga romanos et victa cartagine romani
videntes quod si ipse non fuisset non obtinuissent victoriam cum cartagine et cognoscendo
voluntatem massinisse quia libenter dilatabat suum regnum dilataverunt regnum ipsius simul
et fecerunt ipsum liberum quia prius subditus erat populo romano et propter tale beneficium datum omnes
illi populi affricane ferocissimi deposuerunt ferocitatem et conversi sunt per benivolentiam erga
romanos (Tempus quasi a se adeo est dicendo quot tot sunt dicta et facta sapientum romanorum
quod non possent scriptura comprehendi et populi [illegible] quod non propter [illegible] obtinuerunt tam magnum)
imperium sed propter sapientiam quia libenter alii populi videntes romanos amorabiles adherebant se ipsis

Socrates qui unus deus sapiens in terra dicebat quod nunquam debemus petere porrigere diis ob aliud effectum
nisi ut faciant nos bonos quia si aliud posses imperare quod ad nimis tendent nocumentum cum non
cognoscimus

Idem dicebat homines celeriter posse ad gloriam pervenire et virtutes si sunt tales in opere
quales volunt reputari sed ut plurimum sunt ypocrite qui civitatem socrates vetitat [illegible] in libro officiorum

Idem adolescentulo quidam adolescens atheniensis postulavit socratem utrum deberet
ducere uxorem dixit quod utrumque erat malum et quicquid ageret semper cum peniteret

Idem ut habitum est 3° libro [illegible] quod socrates culpabat ingratitudinem atheniensium
propter mortem illorum principum sunt interemptis ab atheniensibus et cum venisset dare
sibi venenum uxor plorabat propter quod socrates arguit eam quia flere de se nocere
tibi si se plorare indicabat ipsum fore nocentem

Hec enim solon unus de septem sapientibus dicebat quod homo vivit non potest dici felix quia tamen stat
sub imperio fortune [illegible] vivit non potest dici felix

Tempus cum solon habebat amicum qui videbat quod [illegible] et non desinebat flere
cum solon propter eum consolari duxit eum in quandam turrim ostendendo domos subiectas in
quibus vexabantur infinite miserie ille videns quod nemo erat felix reversus et ad consolacionem
quibus [illegible] ubi

Idem aiebat quod si omnes [illegible] quod possit se inimicus cumulis miseriarum et quod quilibet poneret ibi
miserias suas et demum dividerent equaliter porcionem quilibet vellet suam partem et [illegible] quod se iudice
quod nemo de genere desperatur si reputare se felicem quia nullus est infelix nisi qui putat se infelicem

Bias autem unus de septem sapientibus qui erat oriundus [illegible] patrie prienensis quam
invaserunt hostes et cum cives non possent resistere fecerunt pactum quod possent ferre
[illegible] et relinquere civitatem salvatis personis et cum recederent quilibet [illegible] honeratus auro et
vestimentis et interrogaverunt biam quare non portabat aliquid qui agit se ferre [illegible]

Item platonis cuiusque sententia est brevis quo adventa sed satis compendiosa insignificato
dicebat quod tunc orbis terrarum esset felix si sapientes imperarent aut quod regnantes affectarent
sapientiam

Exant ille armida rex erat electus ad dominium uniuersorum magna silentio eius tenuit tamen
sapiens cepit corona et diu retinuit in manu antequam imponeret capiti et dixit quod
si aliquis consideraret quanta amaritudine sit refecta corona quod nullus eam affectaret cum regentes
nunquam letentur
In Xenocrates qui stabat inter quosdam male loquentes tacens illi obstupuerunt de suo silencio
ideo interrogarunt quare silebat ille respondit quod nunquam penituerat eum tacuisse sed esse
locutum Sciat tamen quod quamquam taciturnitas sit laudanda tamen aliquando est viciosa si ablata racione
loquendi ut plurimum prodest
Ristophanes comicus poeta atheniensis fuit qui uidebat ciues inmorigeratos dantes licenciam
iuuenibus nobilibus non refrenando qui postea usurpabant dominium quibus ciues
nolebant post modum parere sed ut plurimum inficiebant propter quod iste poeta introduxit in suo
libro piscem veneficum esse abiciendum et dicente non debere permitti tanta nobilibus
Iustine Tales interrogatus an dei scirent facta hominum respondit quod cogitaciones hominum que sunt
in hominibus et occulte ergo multomagis operaciones que sunt extrinsece
Cum quidam athenis fuit quidam pater qui habebat unicam filiam quam duo petebant quorum unus
pauper uirtuosus alter diues flagiciosus et iste pater uolebat in cogitacionibus cum poterit
daret ipsi quod petit temistocles dux atheniensium qui respondit quod daret pauperi uirtuoso quia
uiciosus non potest dici uir ut patet in 2o bocii
De philippi Allexander filius philippi putatiue quia in rei ueritate fuerat filius iouis amonis
qui in forma serpentis decepit matrem eius Unde alexandri uocatus est philippus quia omnes
uocabantur philippi qui alexander autem habet uictoria egressus uincebat grecos et acquirebat
beniuolenciam eorum donis et beneficiis propter quod pater duxit ad illum epistolam quod illa non esset bona
amicicia et captatio beniuolencie quia cessante munere cessat amicicia
Aristoteles qui diu stetit cum alexandro et instruebat eum moribus et stetit cum ipso quousque
alexander uacauit uirtutibus sed postquam cepit consentire uiciis recessit ab eo alexander cum petebat
unum alium ingenium equale aristoteli sed non reperiebat cum inuenit est calisto totum phylosophi discipulus
erat ut iret ad alexandrum que aristoteles instruxit tal quod sciret ille quod loquitur quia pla-
mores erant et ueniret ad persas qui inmorigerati fuerunt cepit obedire lasciuiis persarum tunc
calisto cepit eum reprehendere super quod alexander indignatus fecit sibi trahi oculos et naribus
manus et multa membra dentium misit eum ut degeret in una cauea cum uno cane qui
lambebat sua uulnera Et quidam suus scolaris compaciens attulit sibi uenenum ~~...~~
ut moreretur quod cum esset notificatum alexandro fecit duci unum leonem de cauea rabidum scolarem
ut deuoraretur qui inuoluit clamidem in manibus et cum leo aperiret os extraxit sibi linguam
et periit propter quod alexander dedit ueniam et
Item aliquis dicebat nec te collandabis nec te uituperes quia se uituperare est signum stulti etc
Insidem etc Item dicebat quod non placent nobis uoluptates debemus applicare fine hominum est ingratus
et plenus anxietatibus
Et post anaxagoras atheniensis interrogatus a quodam quis esset beatus respondit quod nemo ex illis
quos ille putabat beatos scilicet potentes et nobiles cum iterum interroganti respondit quod ille illorum quos
putabat infelices erat felix et econuerso quos putabat felices infelices erant felices erat
ut pauperes
Eniolis dum alexander macedo cepit athenas et cum possideret uolebat quod athenienses
inferrent sibi summam reuerenciam et quod deum adorarent Et athenienses nolebant ipsum esse
deum propter quod alexander dicebat se uelle destruere terram tunc demodes atheniensis monuit eos ut
colerent eum more deorum ne perderent ciuitatem
Ano anacarsis philosophus atheniensis dicebat leges esse sicut tele aranee quia potentes non erant
tenentur sed inutiles
Ph. d. quod angelisaus princeps lacone et lacedemonum erat de prosapia ligurgi qui decreuerat
quod multis annis posset durare nisi fieret certo ordine et adhibitis testibus ita quod ipsi quos durabat
diu dilatabatur questio Et accidit quod quidam ciues mutarunt sediciones quos cepit ipse
et quia erat statim puniendi et non differendi ne res publica subuerteretur corrupisset illas
leges et facta punicione illorum iterum reformarunt illas
Ed uestio hanibal fecit quintum bellum apud cannas ubi ceciderunt 40 milia romanorum quibus
interfectis hanibal fecit extrahi tria canistra anulorum propter notificare carthaginensibus uictoriam
et misit unum ducem cum istis anulis qui fudit anulos in platea carthaginis ad quos
uidendum concurrerunt ciues tunc hanno dux non tamen principalior dux sed de complicibus
hanibalis petiit si socii deseruerant romanos et sciendo quod nec tunc consilium quod fieret gracia cum
romanis quia cognoscebat prudenciam romanorum Et carthaginienses deuenerunt cum consilium consilium
Et paulo post romani prefecerunt fabium maximum qui cunctando defatigauit hanibalem et
scipionem postea hunc confregit et ideo narrat titus liuius repugnante hanone qui cognoscebat potenciam
romanorum hanibal uenit in ytaliam etc

Et samites heremis pauci erat dux samitum secundum rectam lineam progeniei et cum venisset ad senium
concessit donum filio secundum romani venerunt ad obsidionem samitum quia nolebant parere imperio
romano et amiserunt acie prelium licet quadraginta vite bellando romani ceperunt dare terga samites
secrime possent sunt et tunc retrocesserunt quod noluerunt bellare et hostes non sunt passi et sic
stabat turbis fame et difficultate loci tunc samites per cere amicicias romanorum samites noluerit
Et inscripti die iiij miserunt filium ducis ad eum qui iudicet ut omnes trucidarentur et mancipet
ita viros ipsos ne romani possent consurgere ad vindictam tunc illi non sic fecerunt sed vendiderunt omnes
romanos sub hasta et multa decora intulerunt romani everterunt urbe cum fundibus et ante urbs
vocabatur samnis demceps postquam reedificata fuit vocata est beneventum propter bonum eventum quem ha-
buerunt ibi romani

Plus Cretes ipsi habuerunt unum morem quod qui alium vincebant per bella vel per inimicicias rogabant
deum ut hostes sui in malefaciendo perseverarent et delectarent in malefacere quod nulla res dis-
plicet deo plus quam perseverare in malo secundum illud dictum commune humanum est peccare angelicum
emendare dyabolicum perseverare

Vel hic ante capitulo dictum est de sapienter dictis et factis scilicet sapienter dicere et agere est una pars prambulum ad omne
inistis et dictis et in i° capitulo dictum scilicet sapienter dicere et sapienter agere competunt ipsam sapientiam ac sciam
et ad ipsum opus quod est affectus scientie Item hic incidenter assumitur finis scilicet sciendi et cognoscendi ad quem
nos ipsa natura compellit quia ut dicitur in phemio methaphisice omnes homines natura scire desiderant et
ad talibus in libro de officiis inquit omnes et trahimur et ducimur affectu cupido ad cognitionem et
scientie cupiditatem Ideo nobis necessaria est in vita prudentia ut tamquam iusta ministra nobis provideat
de necessariis et impedimenta removeat scilicet comprimendo passiones ordinando vires sensuales habili-
tando illas ut de facili et prompte laboribus honestis subiaceant quo aut facto desideret natura
adiscere et opus scientie operare proposse et in actu inisire adiscendi vel speculandi non remotis impe-
dimentis et appetitu ordinato sensitivo nos volumus statim adiscere et naturali inclinatione quia ipsam
sciam affectans talia impedimenta seu sensualitates quantum celerius potest a se abiciat et imperfectam
cognitionem sciencie valeat pervenire nam homo huius affectionibus ad res sensibiles et vanas studere
non potest ymo talis homo affectionibus variis impeditus falso iudicat de speculativis et talis credit ut
plurimum ut pecunie et honores et delectationes sensuales sunt meliores quam sapientia vel iusticia et
sciencia et non putat aliud deum esse nisi ventrem suum vel quam divicias vel quam honores Item talis credit
esse quid excellentissimum et commodum scilicet uti nectare et cibis dilectissimis vel habeat thesauros mul-
titudines vel quam plurimos habeat et non iudicat talis homo quemcumque contemplari vel scientiam
cognoscere et singula eorum aut qui inertes prudentia sensualitates comprimit intentionem tenendo di-
uicias spernit et honores et quasi pro nichilo illos reputata reputando viles quietans affectudini
eius insequitur Exemplo infero quod ut plurimum illiterati et qui per sciam ad noticiam veram perfectam
venire non potuerunt inepti et insensati sunt iudicandi tamquam animalia bruta unde salomon inquit
rex illiteratus est tamquam asinus coronatus unde mihi autem vane sunt obiciende ut mens libera
natura possit scire et speculativis doctrinis ut sciat discernere quid vere bonum est et quid fallax bonum
et fugiendum ideo consulo ut studeas quia aliter potius mihi videtur belua reputari si rones ita compertas
tractam et hic persuadeo una ratione sic quia vita quanto est melior et delectabilior tanto est magis
amanda et eam magis sequi debemus sed contemplari vel operari secundum virtutem et scire est vita nobilior
et delectabilior quam sensualiter delectari vel quam honoribus habundare vel pecuniis ergo contemplari
et operari secundum virtutem est magis amandum quia in delectationes sensuales impediunt speculationem
intellectus ita quod intellectus tunc non gustabit delectationem vel dulcedinem speculabilium et sic affe-
ctiones inordinate sensitive appetitus ad delectationes sensuales traxerunt intellectum ad inde
inceptis vel quia per affectiones sensuales tedium et tristicia sine difficultas apparuerint circa studio
contemplato sine ope virtuosi propter quod multi relinquunt opus studii operari ordinata affectione sensus
appetitus et tedium et tristicia sine difficultas apparentis in ope virtuoso removeat statim intellectus
propter opera virtutum esse meliora quam delectationes sensuales quam pecunias aut honores et in eo
huius voluntas gaudebit quia quicumque cepit gustare sciam mellifluum saporem a se removeat omnes
pecuniarum amorem diviciarum et honorem et cetera quia pluribus intentus minor est ad singula sensus

Et aliud hic est xii capitulum de nasfre dicto in quo determinat de quibusdam que adherent sapienter dictis
in capitulo precedenti et primo ponit unum notabile scilicet dicit nasfer unde nasfer fuit fratrum id est valde
sapiens et scias quod duplex est sapientia una recta de qua dictum est in precedenti capitulo Alia sapientia
labilis et plena astutie de qua dicitur in presenti capitulo

Secundo hic exemplum et primo ponit romana ro cetera inserit prometellatur primo exemplum est sciendum quod
cuidam familie de bono territorio nata est virga magna et in mense pulcritudinis de qua no-
titia omnes mirabantur Et auctoribus aruspicibus cognita natura et proprietate constellationum
responsum est quod illius qui ymolaret istam vaccam patria obtinet imperium totius orbis patronus

venit roma in aventino monte ubi erat templum diane sed sacerdos percepit dixit ei ut lavaret et mundaret
se primo aqua tiberis antequam sacrificaret quo recedente sacerdos immolavit vaccam pro populo romano patrono
rediens invenit hostium templi clausum et delusus est
Vo i que eru regnabat tarquinius per superbiam interficiebat omnes nobiles et videndo fratrem bruti
precipuum et excellentem in virtute et propinquum eum trucidavit propter hereditatem plenarie in manibus
sint dominium Sed brutus ne interficeretur simulavit stultitiam Sed tarquinius quadam vice misit filios
suos cum magna oblacione ad indulgentiam apollinis cum filiis duxerunt secum brutum tamquam hominem delectantem
de sua stulticia qui brutus tulit oblacionem suam in baculo perforato ne illi perciperent et cum omnes
darent oblaciones ipse obtulit baculum illi deriserunt eum deinde filii tarquinii petierunt
quis eorum erat regnaturus responsum est quod ille regnaret qui prius osculares matrem tunc brutus
osculatus est terram et totum vultum suum infecit luto et irratibus mare et illis petentibus quare
fecerat invenit quod illa erat mater illi deriserunt eum et cum essent in civitate occurrerunt
ad infigendum osculum matri que percepit eam et pocius dedit osculum ubi generis sed non valuit eis
quia paulopost concitata est tumultus et expulsus est tarquinius et brutus factus fuit consul
Scipio postea affricanus factus consul volebat transfretare in affricam et cum esset in sicilia habebat
magnam multitudinem peditum sed modicum equites ideo volebat ordinare tunc equites romanos et pre
valebant alios et volebat ordinare trecentos equites tunc imperavit trecentis iuvenibus nobilibus
sicilie ut prepararent equos et arma quia volebat eos secum ducere in affricam qui timore et benivolentia
pervenerunt consuli sed non contentabatur ire scipio dixit quod si daret ista arma et equos suis romanis
non cogeret eos adeundum qui imbecilles libenter concesserunt et scipio cum cautela fecit sua facta et illi grates fuerunt
Quintus fabius nolam et neapolitam qui finitimum erat habebant controversiam de territorio et cum
non possent inter se concordare elegerunt romanos ut inter ipsos ponerent concordiam qui miserunt fabium
labeonem ut eos pacificaret qui labeo persuasit utrique parti etiam de se quod erat melius relinquere
aliquantulum territorii ne viderentur cupidi et haberent infamiam avaricie et illi sibi paruerunt unus
recedendo de altero deinde fecit assignare fines et quicquid remansit in medio quia magis
prope erat voluit esse populi romani quod cum relatum esset in consilio omnibus romanis displicuit quia inde minus
relinquerant fraudulenter inter illud
Vudem Cum romani bellaret cum anthioco qui habebat multam classem missus est iste labeo in
asiam cum classe romana contra ipsum et tandem confecit anthiocum qui iam petebat concordiam
cum romanis labeo dixit nolle nisi tribueret medietatem suarum classium populo romano fuit contentus Sed labeo
fecit omnes naves incendium et assumpsit anthiocum in toto ita quod nunquam potuit amplius rebellare romanis
dum mothos rome fuit quidam orator et advocatus qui in magna defendit multos cum iniquam
voluit dare defensionem in scripto quia si quisque fuerat adversarius suus tempus favebat ei quicunque
quia non reprehebatur in scriptis et si aliqui dicebat tu dixisti sic hic illum re negabit se dixisse
Sertorius cum silla haberet urbem imposuit exilium sertorio quia favebat mario et exulavit in
yspania ubi erant ferocissimi populi adversantes romanis qui cognoscentes virtute istius fecerunt
ipsum principem et ducem ipsorum contra romanos et volebat bellare cum exercitu romanorum ille persuadebat quod non
erat bonum quia nunquam possent superare omnes romanos simul quia cognoscebat vires romanas sed si aggre-
derentur separatim una vna parte inter alia vincerent sed efferata gens non credebat sed volebat totum exercitum
oppugnare tunc ipse usus est cautela ponendo duos equos unum fortem alium debilem et caude debilis
equi apposuit unum iuvenem precipiens ei ut totam sibi evelleret caudam caude altius equi apposuit
unum senem mandans ei ut paulatim pilaret tunc in fine senex qui depilaverat paulatim totam
depilaverat caudam sed iuvenis qui volebat totam detruncare non potuit illis petentibus tamen historiam
adaptavit hispanos et factum est cum magno exercitu aggressi sunt romanam modo ex una parte
modo ex alia et intulerunt multas strages romanis Sed tandem sapia pompei sertorius victus fuit
Fabius maximus qui non bellando fuit causa victorie cum esset in exercitu contra hanibalem habebat
duos in exercitu quorum unus erat pedes de nolanorum proditorem et alter miles valebat pro strenuitate
tamen semper fabius arridebat illi pediti commorando in consilium et dando dona in tantum quod retraxit ab
abinvolencia hanibalis et conversus est ad amorem romanorum et promisit alterius retinere strenuum contra leges
dyscipline militaris qui videns se habere bonum fecit se magis expeditum ad bellum quam ante
Titus Semel quidam edilis qui accusatus erat cum duarentur statim proscriptus est et cum amici
trexissent sibi insidias ut citer occideretur deposuit nobilia vestimenta et assumpsit habitum
peregrini et fingebat se ire in egiptum mendicando ad templum ysidis dee sed inter vadunt ad
templum peregrini ita quod a nullo cognitus fuit et pervenit ad templum ubi fratres fuerunt suos parte quas voluit
deinde precessit in exercitum bruti cum aucurabatur et erat de suis persecutoribus Sed antonius et octavianus
et cogitabunt morte omnium istorum fautorum omnes isti qui transformabant et substinent talia ut dictum

preces
et demetrio aut alios preti corgerunt et h quintus ad illum qui ut euaderet duo imposuit rogo sene similes duo
suo d. aduenientibus quod ille erat suus deus ut patuit supra
Regnando Saturninus quidam romanus proscriptus est fecerat nomen suum esse pronunciari et ductos
statim sumpsit quibus utebant piratis recessit et hostes qui vestierunt obuiaverunt
ei et non cognoscentes asserebant ei reverentias et isto habitu venit ad quandam ciuitatem ibi erat portus
illi credentes enim esse pretore concesserunt ei naues et transfretauit in Siciliam illesus
Cautissimo erat quidam in urbe qui habebat filium captum amore cuiusdam mulieris pater timebat ne inficeret
dedit ei documentum ut prius quam iret ad quamuis debet ingredi lupanar et ibi satiaret illam filius
videns salutare consilium patris obediuit et recessit a libidinoso amore illicito non concepto
Cum alexander h facit tristes adeo una alexander cum vellet ire ad expugnandum hostes primo fecit pro sacerdotibus
ut videret casum victorie et petiit ab aruspicibus ut declararet ei oracula deorum qui viderunt quod
sufficient primum cui obuiaret qui veret cum exercitu et obtinet victoriam tunc fecit exercitus egredi de ciuitate
et iuit contra hostes et obuiauit cuidam asinario qui cum iubetur recedere de equo ba de iussu alexandri expressit
causam quia in oracula et ille dixit quod prius obuiauerat asino et alexander fecit primum asinum et sibi peperit
Dodida semel magi per argentales occupauit regnum persarum et cum male et aspere ducerentur
omnes odiebat ipsos tunc septem principes post facta coniuratione contra ipsos liberauerunt patriam
a dominio ipsorum et quia omnes passi erant equalem laborem non magis spectabat regnum uni quam alteri propter
fecerunt pactum eundi extra urbem in loco remoto insidentes equis suis extra solis et cuius equus
primus hinniret ille esset rex stimulus darii sperans hec dona iuit ad stabulum et immisit manum in vulua
eque et fedauit manum illo humore et cooperuit bene deinde iuit ad equum darii fingens se tergere
etiam apposuit manum naribus equus sentiens odorem putabat equam esse vicinam et iuit ter statim descenderunt et darium adorauerunt ut regem
Bias autem unus philosophus de numero septem sapientum dicebat quod homines se debebant commiscere cum amicis
ut sciant quod ex amicitia hasta intollerabilis inimicitia quod dictum prima facie apparet falsum qui
aliqui colunt amicitiam credunt nunquam posse deuenire ad inimicitiam sed si considerare magis intrinsece ita est
et sciat quod autor loquitur hic de amicitia usuali et fortuita et non de perfecta que iuregnat perfecta inimica
ibi oritur hostilitas
Apsarge que ciuitas erat in lesbo magna erat nobiles viri et locupletes et multe diuitie ita quod
propter nobilitatem nolebat se dare alexandro qui tunc subiugauerat totam greciam nisi istam ciuitatem tunc
indignatus dixerit exercitus contra ipsam et posuerat dolorem sed anaximenes philosophus qui fuerat preceptor alexandri
exiuit de ciuitate ut rogaret alexandrum ne deleret istam sed alexander videndo istum cogitauit velle orare
salute patrie dixit se facere opporrum illius quod oraret sed philosophus caute orauit ut deleretur alexander coactus
sacramento non deleuit
Demostenes quedam femella receperat duos hospites qui attulerunt ei pecuniam assignanda et ut nunquam
restitueret nisi alio cum postea peregrinauerunt primum duorum vnus tantus fingens se quendam mercere
mortis socii fuit reuersus ad mulierem que bona fide credens illud quod ille asserebat dedit totam
pecuniam illi paulo post alter aduenit petendo pecuniam sed demostenes mutauit quod inueniret
ibi istum sine socio suo pacta eorum
Cum ille semel quidem atheniensis dampnatus crimine capitali fuit ductus coram populo ut dampnaretur et omnes suam mortem expectabant ille videns mortem propinquam caute non quod speraret petiit magnam dignitatem scilicet dictaturam que debebat magnus viris propter quod populus quiescit ad derisionem et licet esset inuitatus tamen peperit
Vir nafrarmento cartaginenses prefecerunt hanibalem ducem totius classis et non tamen mandauit
ut bellaret et appulit in apulia et romani eum vicerunt quod romanis consul obtinuit
victoriam hanibal videns se conflictum dubitabat quia sine licentia commiserat bellum
propter quod misit nuncium cautum ut notificaret si debet bellare in tali casu nuncius narrauit
populo illi responderunt quod ita tunc nuncius dixit quod bellauerat et conflictus erat
Dum hanibal cum hanibal infestaret romanos debebat omnes agros ytalicos tamen nunquam
lesit campum fabii et hoc nullus esset in roma qui tunc odiret propter dilationem belli et hoc
faciebat ut redderet fabium suspectum romanis sed romani non adhibebant fidem quia cognoscebant
fabium amatorem patrie et astutias hanibalis
Tusculanus romani erant valde infesti et crassati contra tusculanos propter multas rebelliones
et omnino proposuit delere tusculum ad quod peragendum elegerunt camillum ducem nobilem
et sapientem qui cum magno exercitu iuit contra tusculanos sed cum tusculani viderent quod essent
impares viribus romanorum et cum camillus esset prope urbem processerunt obuiam ei
cum maioribus vestimentis et pacificis et permiserunt ipsum ornatum intrare urbem propter quod
non solum venerunt ad amicitiam romanorum sed effecti sunt ciues romanorum

Vlscorum Tullius dux volscorum inuidebat romanis multas strages et rapinas ab eis quas eis erat
expertus contra romanos Sed populi sui fessi labore belli querulabantur et nolebant pacem cum romanis
Sciebat tamen iste quod romani erant celebraturi ludos circenses valde amenos in festo martis ad
quos videndum conueniebant sabini et multi alii populi et tamen volsci petebant aduenire ut permitteret eos
ad videndum ludos pergere tullius accepit licenciam et ipse tamen noluit ire cum eis et cum essent in urbe
iuit ad consules dicendo ut caueret quia volsci ordinabant sediciones in urbe et ut daret fidem
suo dicendo quod ipse nolebat esse receptus de urbe consules retulerunt hoc senatoribus et tandem
in sero data sunt repulsa propter sedicionis suspicionem omnibus volscis Et cum redirent dixit
tullius eis nolebatis credere quia romani erant proditores et concitauit eos ad bellum in tantum quod
fere consumpti fuerunt romani antequam eos superarent etc.
Vlterius autem etc. quia tactum est de astucia sed nullus astutus potest esse sine prudencia racio et sciencia [illegible]
omnes insuper omnes sapientes hodierna die sunt astuti nec unde facile vitam honorabilem
hodiernis temporibus sine astucia et sagacitate ducere posse Sicut enim dicimus prudentem nautam si bene [illegible]
omnia sciat recte ordinare ad salutem nauigii et sicut dicimus prudentem ducem exercitus si ad victoriam obti-
nendam omnia recte disponat Sic consimiliter astuti et prudentes quando operaciones suas ad bene et honorate
viuere ordinat sine diuicies affluant sine sibi paupertas incumbat Sic ergo vir sapiens et prudens tamen procedit
in sua vita ne succumbat sed ubique idem erit prout res ac varietas temporis exigit ita se tempori accomodabit
nec alteratur in aliquibus aduersis sed potius cunctis temporibus adaptabitur sicut manus eadem est semper
cum in palma extenditur et cum in pugnum constringitur et prudens in se ipso non mutatur Item sciendum quod
nunquam quis potest esse perfecte prudens nec astutus sine cautus sine multis operacionibus particularibus
ad extra extendo nam omnes iste potencie vel habitus sunt circa vniuersalia sine sunt potencie animales sine
corporales sine naturales sine racionales sine irracionales hoc enim inductiue sciri potest potencia enim calefactiua non
est determinata ad calefaciendum istud lignum magis quam illud sed indifferenter potest calefacere quodcumque lignum si sibi sint
applicata hoc est calefactibile non est determinatum ut magis calefiat ab hoc igne quam ab alio Sed calefiet a quocumque
igne indifferenter sibi applicato Item potencia nutritiua non est determinata ad hunc panem vel quocumque alio
pane consimili nutrire et visus istius canis non est determinatus ad hunc colorem consimile potest vide-
re et potencia appetitiua non ad hunc cibum vel ad hunc potum determinata est aliam enim acceptabit si sibi
sibi occurrat Consimiliter igitur prudencia racio et alius quicumque habitus sunt se speculatiuus est circa
vniuersalia virtutes namque morales non inclinant singulariter et determinate ad illas operaciones eciam
producere et generare sunt ille enim [illegible] et virtuti non possunt nec inclinant ad aliquas singulariter determinate
consimiles illis primo inclinant ad quascumque consimiles temperancia ubi non inclinat ad temperate agendum circa
illum cibum vel istum singulariter ita quod non circa alium sed circa omnem indifferenter quemcumque occurrit similiter in arte citarandi
tamen non est determinatus ad hanc citaram sed indifferenter [illegible] ita et habitus prudencie tamen non est determinatus
ad raciocinandum iudicare de hoc singulari cibo vel de hoc singulari circa venerea Est tamen sciendum de potenciis a-
petitiuis et habitibus earum cuiusmodi sunt virtutes morales quod tales habitus duplices habent operaciones
actus quosdam immanentes sicut intrinsecus in anima existentes ut amare odire [illegible] timere gaudere
tristari et velle et omnes [illegible] habent autem alias operaciones sine actus extrinsecus ut sunt comedere
bibere aggredi bellare [illegible] igitur immanentes et interiores actus et habitus sunt circa vniuersalia
ut declaratum est quia in vniuersali et in genere omne [illegible] sunt [illegible] Sed quantum ad actus exteriores
respiciunt circa singularia nullus enim comedit actu nisi habeat panem determinatum illum vel illum et nullus
vniuersalizat actu nisi cum hiis singularibus vel illis determinate actus enim et generaciones circa singularia
sunt et quia hic actus talem rem ipsam in se ipsa attingit omnis autem res in se ipsa singulariter existit
Dictum est ergo quod omnes actus habent regulas in vniuersali si enim petis a fabro quare debet ferrum ad fabricandum
calefieri videbit racione vniuersali quia molliri illud debet ut extensionem recipiat igne sicut mollificatur
Sicut et leges in vniuersali non solum respiciunt [illegible] sed homines omnes in vniuersali sed medicina
ordinatur ad bonum habere secundum corpus vel prudencia ordinatur ad bene habere secundum animam Sed ad propositum redeundo
nulla [illegible] nec [illegible] erit perfecta sciencia in vniuersali nec in particulari et in singularibus deprehenditur medicus
autem nullus perfectus videbitur existens in vniuersali racione Sed perfectus operando raciocinando operando
circa singulares [illegible] est quod non medici sunt nunquam eligendi quia non sunt experti in
singularibus [illegible] habent habitus singulares in sciencia Item prudencia dicitur recta racio agibilium sed
autem agibilia sunt singularia ergo prudencia est circa singularia Item semper circa [illegible] virtutis est circa
difficile et principalius circa difficilius sed multo difficilius est raciocinari et recte iudicare de
agibilibus et in particulari quam in vniuersali tamen quia magis variabilia sunt singularia tamen quia magis sunt
singularia afficiunt appetitus et per quod magis inclinant ad peruertendum iudicium racionis hoc est [illegible] primo ethicorum
vbi dicitur potest magis iudex vel legislator quam iudex quia sicut dicit [illegible] iudicium legislatoris non secundum partem
est sed de futuris et vniuersalibus iudex autem iam de presentibus et determinatis iudicat quibus annexa

sunt amare odire et ipsum conamur illa aut prius permittunt nec perfecte odit quia abiectum delectabile vel triste plus afficit sensus quam utile Secundo igitur quod prudencia est principaliter circa singularia Exemplo in istis quod nullus est perfectus in aliqua sciencia sive arte nisi longo tempore quibus se actitaverit experimentis multorum singularium experienciam habendo. Unde etiam in istis quod nullus est perfectus finaliter nisi qui quam legit nec perfectus logicus nisi qui logicam legit ita quod consequenter actu legendi fiat habitus firmus in mente nec aliquis erit perfectus legista nisi leges legit licet sic per experimenta quidam multi sunt valentes in aliqua facultate plenarie nisi eam compleverit legendo conferendo ymo in quacumque facultate omnes qui sunt ignari qui non se in lectura exercitaverunt Et ex hoc iterum in istis quod scolaris in audiendo tantum vix efficitur peritus nisi postquam audivit exercitet se in legendo ut per lecturam habitus in mente scientificus assurgat Item scientiam quod sciencia sum quam homo dicitur simpliciter prudens et non solum prudens consiliator aut prudens mediator aut prudens preceptor vel executor non est unus habitus unitate simplici sed unitate ordinis aut connexionis multarum partium formatur Idest nunc distinctarum unum unitas dicitur unumquodlibet multas contineat partes distinctas sibi invicem quarum nulla per se dicitur unius sic et est scientiarum aliquarum perfecta et totalis divinitatis et artis unica non quod aliquam formam habeat in divina in se totam sed per hoc multorum processus alios diffinitivos alios divisivos alios argumentativos et multas alias que non continet tamen habet aliquam habitus ordinem unitatis et connexionem necessariam Sicut igitur corpus humanum unum quod multas habet diversas partes habentes diversas operaciones ut cerebrum caput cor pedes et manus sine quarum diversis operacionibus opus finale totius compleri non potest Nec est opus unius partis sine opere alterius partis ita est ymaginari quod perfecta prudencia sit habitus unus continens plures habitus parciales sine quorum operacionibus opus eius finale non potest compleri sicut est habitus consiliativus et executivus Et ut corpus humanum non est cor vel cerebellum tantum sic et nec unus habitus est prudencia Exemplo in istis quod nullus sit perfecte habens unam scientiam sine reliquis ideo nulla sit ergo perfecta quin sine inclusione aliarum scientiarum ideo dicitur [illegible] nec est perfectus aliquis logicus nisi habeat multa principia in philosophia Experimur scilicet quod hii solummodo in legibus et non in istis speculativis sunt legiste rudes et nullus est scientificus perfectus nisi sit philosophus plurimarum scientiarum et habeat experientiam quam illi presunt et sunt notati in mundo qui habuerunt plures scientias [illegible] alii autem tamen docti in una tantum [illegible] famam habuerunt nisi contingat quod quasi in civitatibus est studium multi reperiuntur valentes per inopiam [illegible] qui tamen in rei veritate non sunt Item scias quod prudencia dicitur esse principalia continere Primum est inventio mediorum ad finem statutum congruorum Secundum est iudicium de honestate et convenientia mediorum inventorum Tertium est collatio adinvicem preceptorum mediorum [illegible] habilibus vero fiat et iustius Quartum est executio preceptorum ideo in tali actu prudentie [illegible] consiliari aliquid [illegible] modico tempore consilium [illegible] habilitas attingendi sine [illegible] locum [illegible] solercia Item ad bene inveniendum medium [illegible] multi [illegible] recordari que notari [illegible] memoria [illegible] collatio et [illegible] inventorum collatio [illegible] docilitas que est habilitas ad bonam [illegible] multis autem quod ab alio [illegible] solent dari [illegible] solercia docilitas memoria [illegible] consilium [illegible] sunt quatuor defectus impedientes [illegible] inventiva [illegible] tarditas ingenii [illegible] solercia indocilitas [illegible] docilitate oblivio [illegible] memoria et inercia sive amencia [illegible] tardum et indociles ignaros in memoria [illegible] consilium non facit ipse sunt Item [illegible]

Ambiguitas fatuitas inconstantia [illegible] malignitas [illegible]

[illegible] efficit ille [illegible] Item ut aliquid execucioni mandetur requiruntur quatuor scilicet providencia vigilancia diligencia et sollicitudo Item [illegible] prudens [illegible] ordine [illegible] futura providere et preterita recordari [illegible] qui [illegible] in omnia [illegible] Item scias quod [illegible] sunt ad diversa dispositi [illegible] sensus nati sunt [illegible] intellectum [illegible] aliquos [illegible] ad [illegible] ratiocinandum et media [illegible] inveniendum [illegible] in speculativis [illegible] in practicis Alios autem videmus natos ad [illegible] dicandum licet non sint multum inventivi Alios autem ineptos ad ratiocinandum [illegible] quod aliquo tempore et parvo studio prudenciores fiunt aut sapientes quam multo studio ideo [illegible] requiritur habitus [illegible] multiplice operacione et [illegible] longa experiencia [illegible]
illa non [illegible] calliditatis [illegible] est [illegible] dicitur [illegible] in rebus bellicis et primo
permittit ponendo intentionem suam [illegible] Item [illegible] dictum est [illegible] est [illegible] in rebus bellicis que apud nos caret nomine [illegible] apud grecos

De milicia

dicitur stratagemata quod latine interpretatur astucia militaris
Animbus fidencia erat quedam civitas ultra romam opposita romanis contra quam tullius tercius rex ro-
manorum duxit exercitum romanum et iussit prometio regi albanorum qui tunc erat confederatus cum
romanis qui cum venissent ad castra et bellum incipiebat fieri tamen perfidus ascendit montem
ut inspiceret romanos pro eo quod romani timebant Sed tullius confinxit romanis quod ipse misit metium sponte
in monte ut aggrederetur post terga fidenates et in tantum incantavit quod romani obtinuerunt victoriam postea
cepit metium et alligavit quatuor equis et dilaceratus fuit et precepit in alba et omnibus incolis
cum suppellectilibus duxit romam et fecit eos cives et eradicaverunt civitatem illam quod per multa
tempora nullus ibi habitavit
Hunc quintum regnante superbo tarquinio ultimo et septimo rege romanorum et adnectebant ei gabii feroci-
ssimi populi romani numquam potuerunt subiugare et tarquinius fecerat multa bella et numquam potuit debellare
sed filius fixit se lesum a patre et offensum a patre et sic confugit ad hostes quibus interrogantibus quare
fugerat vidit quod vulneratus fuerat a patre exprobrando crudelitatem suam et quod ipse nolebat esse quod ipsum
cum suscepisset benivolenciam omnium postea misit nuncium secrete ad patrem per eo consedens in imperio
ad nuncium cum in orto et cum uno baculo detruncabat flores papaveris qui sunt maiores aliis
deinde eum remisit nil dicendo filius petiit nuncium quem vidit quod nil dixerat pater sibi filius dixit
si fecerat aliquod signum cum nuncius dixit quod detruncaverat capita papaverum quod quod subito percepit
quid pater intendebat et fecit decapitari principaliores cives deinde invasit propere et tradidit ei civitatem
Illud quoque cum roma esset capta a senonibus gallis pars romanorum evasit in capitolio et cum diu essent
obsessi non habebant unde viverent et per hoc galli sperabant eos vincere hoc est romanos per famem et
famis Sed romani proiecerunt aliquos panes undique hostes stupefacti venerunt ad pactum sicut per
aliqua talenta et recedere sed in itinere recedentibus eis camillus et multos intulit eis strages
Deinde inpost hanibal laciabat unum latus ytalie scilicet apuliam et asdrubal umbriam romani timentes
ne isti duo exercitus unirentur miserunt contra hanibalem nerone et contra asdrubalem salinatorem qui sa-
linator cum venisset in umbria bellabat cum asdrubale sed vires sue erant inequales Sed nero
in nocte dimittendo aliqua parte exercitus ne hanibal perpenderet venit in umbriam cum principalioribus
militibus et pedonibus ad pugnam quam salinator recepit ita caute quod fere sine vulneribus ...
in die quo conflixerunt sexagintatria milia penorum et obtruncatus fuit asdrubal
Metellus erat missus in yspaniam lacio consulibus et nichil infestabat urbem quam unquam
potuit expugnare tunc finxit se recedere inde et discurrere per yspaniam tamen intimi diebus et in
castris et mulis propter quod securitate et cum non nimis caverent cepit civitatem
Satides cum siciliam infestaret cartaginiensibus iste rex videns non posse resistere viribus penorum
in sicilia et cum sic infestaretur ab illis transtulit exercitum in affricam et delebat omnes urbes
in tantum quod habuerunt pugnam per eum recedere de sicilia si ille relinquebat affricam
Vide hanibal contra hanibal venit ad congressum cum romanis apud cannas in apulea videns
quod in non poterat expugnare romanos cogitavit cautelas que patent evidenter
in littera etc.
Via predictum est de astuciis militaribus et quia in astuciis contingunt ... falsum ymmo pravitate
Ideo consideres utrum omnis veritas sit virtus et omne mendacium sive falsum sit vicium Et
arguitur primo pro veritate quia operibus potentis intellectiue non est virtus cum virtus spectat ad potentiam
appetitivam Sed verum et falsum sunt intellectualia ut dicit Aristoteles Item in parte intellectiva est solum affirmatio
et negatio Item sepe contingit quod magnanimus utitur yronia ut in multis Item aliquis loquitur
homo parabolice vivimus veritate omnino et tamen non peccat sic agendo Item in extremis veritas
consistit quia ipsa in alto conditionis sed virtutes non sunt in extremo sed in medio Et confirmatur
quod licet duo contingit viciose recedere tamen extreme non contingit sed hoc quod longe dixit quod omni
subtracto medio tanto magis est verum et virtuosius Sed contra Aristoteles 4 ethicorum ... autem mendacium pravum et fugiendum
verum autem et bonum laudabile sed virtus non est nisi circa extreme et desistere utrobique viciose Pro intellectu
huius est sciendum quod veritas est summa duplex Vno modo capitur eius et verum continetur ut per adequationem
intellectus componentis et dividentis ad ea de quibus componit et dividit et hec pertinet ad intellectum
et non ad appetitum et capitur sic veritas per adequationem pro modis significantis significando ad rem
signatam et sic non consistit in appetitu Alio modo sumitur veritas ... quod ... obiectum ...
et sic est quod sunt sermones et actus exteriores designant et ut tales sermones sunt designati
et sic est quod sunt ... et in humanis bonis ut puta in nobilitate amicorum et in habun-
dantia diviciarum in excellentia bonorum intellectualium in bonitate virtutum corporalium et in
hiis vniversaliter omnia ... cognitionis iactancia locum habet pro sunt obiectum illius veritatis virtuose
actus autem istius virtutis est virtus que est adequacio sermonis et opinionis significancium

rex quas designat actus aut operacio et non superfluitas uerborum huiusmodi sermonum uel operacionum que consistit in fingendo
maiora. Ex hiis igitur manifestum est quod ueritas prout est uirtus moralis est habitus adiectus designacioni sermonis et
alios actus exteriores prout recta racio dictat. Vicia autem ei opposita sunt iactancia et yronia. Iactancia autem consistit
in significando nobis gloriosa et maiora quam sint et uniuersaliter mentiendo ita ut excedat rectam racionem secundum
quantitatem circumstanciarum. Yronia autem consistit in deficiendo dicta predicta aliis quam recta dictaret racio. Sed in iactancia
contingit excedere, in yronia deficere, ideo medium est ueritas, ideo mendacium prauum et fugiendum est. Verum autem et bonum
laudabile et recta racio prohibet esse primum et omne bonum precipit et ortatur; ideo iactancia uicium est quia quod
est honerosum conuenientibus est dissonum recte racioni. Sed iactancia semper honerosa superhabundans et est grati
cum cadit in mente audiencium quod illi iactatores essent uellent alios sibi [illegible] superexcellere
in honore et hoc ualde displicet audientibus ut tullius in libro de officiis reprehendit illos. dicit [illegible] est deforme
[illegible] magna et cum recitacione audiencium imitari militem gloriosum et subdit qui seipsum laudat
subito derisionem inuenit. Yronici autem non sunt ita honerosi quia non se super alios exaltant sed se deprimunt.
Nulli autem dubium est quin turpe sit apte uiro amplissimo dedecori mala et secundum defectum predicare.
Si enim dicat doctor in scripturis approbatus et doctus se nichil uel scire sed ignorantem esse uel si dicat miles
fortissimus ad bella se non posse nec ualere hoc est turpissima et irrisio extremo. Potest concludi quod ueritas 1o
2o est uirtus et iactancia est peius uicium quam yronia. Hoc patet quod circa omnia agibilia humana
circa que contingit operari uiciose secundum excessum et secundum defectum contingit operari bene et uirtuose secundum
medium ideo circa talia uirtute indigemus inclinante et declinante nos ad tenendum medium. Sed circa ser-
mones et actus exteriores ut sunt designatiui nostre dispositionis errare contingit secundum excessum et de-
fectum ergo circa ea indigemus uirtute quam nominamus ueritatem. Item patet quod iactancia est magis inhonesta et
honerosa quam yronia quia communiter proueniunt ex peiori motu, scilicet quod inordinato appetitu lucri uel honoris uel
superbie uel auaricie appropinquat. Yronici autem sunt fugientes molestias et tumidi. Sed aliquis diceret
quod aliquid dicere contingit peccare contra istam uirtutem quod est secundum quod multiplicat et sepe sine contingit
nec [illegible] ut enim hoc sepe uocare non solum malis sed et bonis ipse est manifestum cum ipse beneficia
ipse sepius et omnino declarat [illegible] putatur iactator. Patet [illegible] quod mendacia sunt dicenda in [illegible] uera misi
cum debita obseruacione circumstanciarum scilicet agere que et quando et ubi quibus et quo racius ideo oportet seruare in
omnibus talibus medium racionis et sic patet solucio dubii quod ueritas primo non est uirtus sed 2o est bene
uirtus ideo racionis procedunt [illegible]. Item 2o aliquid ueritas in casu esset uiciosa et mentiretur honestus
ex quo uicio quod non semper debes uera loqui sed quandoque mentiri et in historiis multa [illegible]
Capitulum [illegible] est dum causam in quo determinat de repulsis quas habuerunt romani petendo dignitates et primo
notificat utilitatem que ueniebat ex repulsis 2o ponit quod erant aliqui romani ambiciose digni
honore impetrantes dignitates et tamen dabatur tunc eis repulsa signa negabatur indignis non ita
[illegible] eos ad pacienciam. Quintus elius erat mos quod mortuis [illegible] laudem celebrabat 2
anima in quibus recordabant omnis laudes gestorum [illegible]. Sed accidit quod defessit scipio tunc fabius maximus
suus amicus inuitauit quintum elio ut pararet conuiuium ipso et apponeret dulcia regia et pulcra or-
namenta. Ille uero apposuit uilia et pelles [illegible] quod populus indignatus est cum enim et tamen iste peteret
dignitatem preture populus denegauit quia [illegible] preciosum credebat et tota ciuitate esse
Publius autem scipio homo togatus et non belliger qui expulit ab urbe multas sediciones et cum
apportaretur cibele de frigia ipse accepit ipsam manibus suis in urbe quia plus cogitabat quod
nullus esset dignior ipso in ciuitate etc. Sed cum peteret dignitatem quia erat mos petencium dignitatem
ut supplicaret populo ipse autem [illegible] tetigit manum cuiusdam rustici et dixit sibi si ambulauerat
cum manum quia sic rigida erat. Ille indignatus retulit populo qui cogitauit illud tendere
ad uerecundiam omnium et denegauerunt sibi statim dignitatem
Lucius emilius paulus [illegible] petiit dignitatem et semper habuit repulsam ipse tamen assumpsit pacien-
ciam ciues uidentes suam pacienciam tandem dederunt etc et ipse repulse fuerunt causa
quia habuit habuit dignitatem
Quintus autem celius iste habebat amicum pompeium qui sperabat per suam amiciciam habere consulatum per quod
ipse iuit ad comicium et cum supplicaret pompeio habuit repulsam qui uerecundus a ciuibus
reductus est ad domum et cum iret beneficia que contulerat petere [illegible] hoc ista fecisset tamen non impetrauit
Mortuo enim philippo rege macedonie confederato romanis quidam alter philippus qui erat tam similis
quod ciues macedonie cogitabant ipsum esse philippum per similitudinem faciei et iste occupauerat
totam macedoniam ipse et tunc [illegible] erat primus 2 non erat tota nota mors [illegible] philippi tandem
romani sciuerunt quod philippus erat mortuus et miserunt celium contra istum qui eum subiugauit
Achaya est prouincia rebellis romanis contra quam missus minimus consul sed non erat tante potencie
ut posset subiugare. Sed missus est a romanis celius in auxilium eius et statim habita fuit uictoria
Quid tamen cum silla peteret preturam denegata fuit sibi et uenit ad tamen postea quod factus fuit [illegible]
Demetrio mario [illegible] si romani sciuissent ipsum dominum futurum non denegassent
Sed ut [illegible] Etiam catoni fuit denegata fuit pretura anno per uirtutes suas non merebatur
possidere preturam. Sed tamen romani fuerunt coacti propter [illegible] uarinio sedicioso qui cogitabat ut pretura deleretur
et multas sediciones seminabat

In predicto capitulo agitur de hiis qui petebant dignitates ideo nunc dubium Utrum quis debeat appetere dignitates et honores In hac autem materia dignitatis appetende nota quod doceat sapientes regimina urbium appetere quantum ad boecius in primo de consolacione adducens platonem inquiens Tu et deus qui inseruit mentibus te sapientum estis michi conscii nullum me detulisse me ad magistratum nisi commune studium omnium bonorum et subdit in eodem libro Tu enim sanxisti ore platonis beatas fore res publicas si rectores illarum essent sapientes vel contingeret eos studere sapiencie hoc idem scribit iste auctor libro 1 capitulo 2 de sapiencium dictis et factis adducens idem dictum platonis qui dicebat quod tunc orbis terrarum esset felix si sapientes imperarent aut quod regentes affectarent sapienciam multi enim sunt ut inquit tullius officiorum libro primo qui cum tranquillitatem appetentes a negociis publicis removerunt se et ad ocium perfugerunt et tales fuerunt plurimi et nobilissimi philosophi principes et quidam homines severi et graves nec principum nec populi mores ferre potuerunt et subdit ibidem Tullius vixerunt nonnulli magis delectati re sua familiari hiis idem propositum fuit quod regibus ut ne qua re egerent nec alicui parerent libertate uterentur cuius libertatis est proprium vivere ut velis quod cum hoc sit commune potencie cupidorum cum hiis quos dixi ociosis alterum se adipisci id posse arbitrantur si libertatem si opes magnas habeant alteri putant se habere libertatem si contenti suo et parvo vixerint in tali arbitratu neutrorum omnino contempnenda est sentencia Sed et facilior et tucior et minus aliis gravis et modesta vita est ociosorum fructuosior hominum generi et ad claritudinem ad claritatem amplitudinem apcior eorum qui se ad rem publicam et ad magnas res gerendas se accomodaverunt et namque excusacio forsitan concedenda sit rem publicam non capessentibus hiis qui excellenti ingenio doctrine se dederunt et hiis qui valitudinibus debilitate aut aliqua graviore causa impediti a re publica recesserunt cum eis eius administrande potestatem aliis laudemque concederent Quibus autem nulla sit causa talis si despicere se dicant eaque plerique mirentur imperia et magistratus hiis non laude neque etiam vicio dandum hoc puto Eorum tamen iudicium in eo quod gloriam contempnunt et pro nichilo putant difficile est fama non probare Sed videntur labores et molestias tum offensionum tum repulsarum quasi quandam ignominiam timere et infamiam Et subdit tullius capitulo sequenti Sed aliis quibus habent a natura adiumenta rerum gerendarum abiecta omni cunctacione adipiscendi sunt magistratus et gerenda res publica nec enim aliter aut regi civitas aut declarari cum magnitudine potest hinc attestatur sua docti in magistratus rei gerende optimi ne inertis tacita consenescerent et alibi inquit esse curam reipublice sapientibus officia et regimina assumere ne gubernacula urbium pessimis viciis et peste bonis inferrent Ex quibus dictis colligitur quod vir sapiens debet magistratus appetere et officia cum ~~persistit~~ et eorum virtutibus conjunctis opibus elucidabitur que tum mores inclarescet et vel bonum operatur et habet si continuare per eorum excercicium rem publicam recte posse disponere Aliud correlarium inferius quod viri invalidi et inscii regimina et gubernacula a se removere debent qui in officio gubernandi nullum boni effectum peragunt cum impotentes fuerint Aliud correlarium est quod si sit aliquis vir sciencia insignis qui est aptus suo studio et sciencia multa afferre et utilitatem presentibus et posteris cognoscet se posse agere cum cognoscat rem publicam sine eo gubernari posse absque vita ociosa petenda est et gubernacula urbium fugienda hoc patet magis quia homines sapientes agere debent quod ad utilitatem hominum spectare cognoverint quia sicut tullius non nobis solum nati sumus sed partem nostri vendicat patria parentes et amici etc Aliud correlarium est quod si vir sapiens cognoscat rem publicam fere sub manibus tirannorum vel aliorum ita quod ibi suum consilium nullo acceptaretur si reipublice sicut contingit in pluribus civitatibus hinc est alium regimine supersedendum et ideo quia quidam huiusmodi multi egerunt hec est causa quare aliqui eorum decapitantur aliqui expelluntur aliqui deponuntur qui si noluissent ociose vivere bene vivent Unde Seneca prima tragedia inquit venit ad pigros cana senectus et hinc est quod viri qui non intromittunt se in rebus arduis vivunt pacifice ad senium Sed agent opposita necarentur Et ptolomeus in centilogio vir sapiens non curat in cuius manibus sit mundus si sine regimine iste sive illi non curat Sed agit facta sua sapienter Et in proposito inquit salustius nam se nitendo laborare et nil aliud quam odium querere extreme dementie est Item iusta natura est quia preterea est de hiis qui debent dignitates assumere et de hiis qui non ideo videtur solaciose quibus amor est maior vel regentis ad subditos vel subditorum ad regentem Ideo hoc magis esse dicendum quod dominum est magis amare subditos quia et deus magis amat nos quam nos possumus amare deum Item beneficia inferiores magis obligant ad amandum superiores si meliores sunt Sed et apparet quod subditi a domino maxima bona recipiunt et ideo quia meliores in virtute sunt amabiliores sed non sequitur magis obligantur ad amandum quod magis amat quia magis sunt meliores et effectori et sine obligacione beneficiente et defectori ad quod obligamur prout Et hoc sic intelligo si rex sit subditis excellencior non solum in civili potencia et in divitiis sed in virtutibus si tamen contingit quod aliquem subditorum meliorem esse dictis bene gradibus quod iste magis amabit dominum quam sed quia sic ille erit excellencior dictis veritatibus possit dici quod dominus ad subditos simul acceptos maiorem amorem quam aliquis subditorum ad dominum Unde universitas de populo si sit bonus magis amat dominum quam dominus illum quia amor diffusus ad plures non potest esse ita intensus sicut si esset unitus plus unus ad unum solum quod semper excellencior magis amaret amore amicicie et inferiores magis amat amore concupiscencie nam ut sepius dixi duplex est amor amicicie quo homines aliquem non ut sibi sed propter eius gratia et iste amor pertinet ad amicitiam virtuosam et tali amore volumus principaliter benefacere amico sed in amore concupiscencie volumus principaliter bene pati ab amico

Item amor amicitie perfecte fundatur in perfectione perfecti est enim aliis benefacere largiendo eis suam bonitatem sed amor concupiscentie fundatur super indigentiam et isto amore amamus amicum non principaliter propter bonum gratia sed amicitia perfecto spectat ad amicitias propter delectabile vel propter utile et sic possumus concludere quod amare amore magis perfecto spectat ad excellentiores et meliores et sic dominus si virtuosus est magis amat subditos subditi autem amore concupiscentie magis amant dominum et hoc propter indigentiam quia egent multis que dominus dat dat leges per quas regit consulat eum et ad bene vivendum ordinat necessaria punit malos fovet bonos pacem procurat et salvat plures et quia plus eis dat dominus honorem et famam consistit enim dominum instituunt dat sibi auctoritatem iudiciales dominacionem affert ei et omnia necessaria ad agendum Cum ergo plura sint multo que dominus tribuit populo quam que plus tribuit domino et quamvis populus talis signum dominus plus respectus diligit et melius facit populo quam ab eo recipiat quia plus bona exteriora plus domino confert dominus autem bona interiora et exteriora simul Item in puncto una est sicut per amorem naturalem pater magis amat filios quam dominus subditos quia naturalis propinquior est pater filiis et magis coniunctus quam dominus subditis primo multo dominus amat subditos amore naturali quia non est ita quod iste sit dominus aliorum et subditorum sicut est ita quod ille sit pater istorum filiorum Sed amore morali et virtuoso dominus magis amat subditos quam pater filios quia ad meliorem magis spectat amare amore virtuoso et perfecto si dominus magnum dominium quanto melior est patre magnum patre cum oporteat principem habere perfectam virtutem ut subditos regat Item iterum manifestum est quod ille amor qui est patris ad filios non est amor moralis sed nec virtuosus quia aeque intense indifferenter unum malum diligit filios suos malos sicut bonum bonos etc. iste amor patris magnum pater quia in bestiis reperitur sicut in hominibus amor enim patris in sensualitate fundatur et amor domini in ratione benefaciendi ergo est nobilior amor domini et sic dominus magnum domini bonus magis benefacit populo quam pater filio quia meliori animo et presupponens quod sit bonus et sapiens quia sine virtutes et rationem talis dominus facit que facit pater pater autem magis sine ratione agit sicut lupus aut canis amat etc. hoc tamen semper intelligendum est de domino bono et qui est iustus rex qui nunquam in subditos iniustificat tamen contingit quod multi vocati sunt reges et domini qui videlicet non sunt reges et domini prudentes sed tiranni sunt quia multas faciunt in subditos iniustificationes Hic enim interest inter regem seu iuste regentem et tirannum quia iuste regens sibi bonum virtutis intendens optat omnia ad utilitatem subditorum sed tirannus qui nil curat de virtute conatur ad recipiendum et ad omnia sibi applicandum intendit Item sciendum hic quod differt bonum facere et illud est bonum quod facit sed multo differt sicut rex scripsit dominus enim aliquis bonum facit et illud est bonum quod licet non bene faciat sed benefacere aliquis dicitur si bono animo et si recto iudicio rationis aliquis agit et licet contingat opus exterius esse malum non est inconveniens propter aliquam circumstantie ignorantiam et inhabitem contingit hominem facere illud quod est valde malum verbigratia iustitie iudicialiter innocentem propter inopiam testium informationem contingit quem bono viro et tamen hoc malum est ita in proposito requiritur in domino quod bene agat et recta intentione agendo quia multotiens tiranni agunt bonum exterius sicut quiniam et multa talia et faciunt gratias quibusdam non ad finem subditorum sed gratia ipsorum ut possint melius regnare et subditos subpeditare et tunc agunt bonum sed non bene ideo tales non sunt censendi iusti vel boni

a Dominantes hic est verum tamen in quo exemplum de necessitate et primo post ingressum huius capituli ordo quod aliqua decent tempore necessitatis que alio tempore dedecent Nam aliquando Cum enim Roma nullicia est deleta ad missis bellis punicis sed quatuor generalibus et multis aliis preliantibus fuit factum consilium auctoritate tunc Gracchi tunc consulis non inveniuntur servi quibus alio tempore tamen solent hoc ... redime et primum tributum plebis electi sunt tres qui emerunt istos servos qui cum collegissent de terra multa astrinxerunt eos sacramento qui sunt dispositi se sperando habere libertatem in tempore copia sub ... quod expulsi fuerunt penitus de Ytalia et ex Apulea quia isti sunt erant omnes perditi emerunt ... in Apulea

a Vatta Cum enim Romani non solent eligere capite censos milites dictos sic a capite et censu eo quod erant aliqui qui possidebant aliquas possessiones recipiunt propter quod solvebat tributum ... si Romani nolebant in expeditione tributarios sed tunc milites eligebant ab solutos ... quondam

c Armensis in conflictu apud Cannas Romani erant spoliati omnibus ornamentis bellicis sic factum sunt consulti et iudicio maxime senatus sunt decimati et auferunt a templis spolia hostilia que posita erant pro honorem et ob memoriam victoriarum habitarum armis et propter inopiam militum misse sunt iuvenes et exules renovati sunt quibus Romani non solent mittere in expeditionem ut milites electos

b Propter eandem cladem in eadem clade quidam Romani pretores missi sunt unus in Sicilia et alter in Sardiniam ad gubernandum et defendendum illas provincias ab insultibus Cartaginensium quorum quilibet habebat multam classem sub se ita quod oportebat eos dare stipendium et annonam classibus et quia quedam civitates ibi confederate Romanis querebant victualia et cum ipsi non haberent scripserunt senatui qui respondit quod non habebat etc. et istos Romani provideret illas duas uberrimas insulas et tenebant Romam opulentam que laborabat fame per quibus insulis tuendis passi sunt fuerant multa bella a Cartaginensibus et nec nolebant eas etc.

c Eadem clade preterea Capua erat quoddam opidum Casselinum confederatum amore Romanorum et cum obsessi essent unquam noluerunt se dare Hanibali et cum venirent ad extremam penuriam annone

antiquam vellent desistere a fide romanorum voluerunt prius comedere eos. Sed romani postmodum videntes fidem illorum deleverunt hanibalem et sublimaverunt omnes istos defendentes se adhuc capuam que dederat in italia hanibali.
Vt illa obsidione etc. casilini dicti erant inclusi trecenti penestrini pro defensione romanorum et devenerunt ad tantam inopiam quod etc. quidam cepit murem vendidit eum trecentis denarios sed venditor obiit et emptor evasit.
Dio autem marius et marius et silla faciunt bellum civile romani venerunt ad tantam inopiam quod non poterant conducere satellites tunc acceperunt vasa argentea templorum et conduxerunt mercenarios etc. exhibiti sunt illis qui debebant dare stipendium stipendiariis.
Ilici iuly in primo lucani dicitur ultima funesta concurrat prelia munda pronosticandum quod cum cesar stravisset pompeium et accepisset omnes civitates pompei ultima civitas que fuerat pompeianis fuit munda civitas yspanie et cum cesar ingressus in yspaniam ipse munda quam obsedit et cum sibi iacet civitati et vellet facere aggerem ut superesset et eminerit et cum pateretur necessitatem materie supplere vallum interfecit tot homines et ipsos imposuit magge et lanceas et arma etc. et hoc fecit ne offenderetur ab obsessis.
Et ut omnia Geomuel erat quidam rex ptolomeus qui volebat inferre bellum romanis et cum romani haberent civitates in egipto propinquas partibus pro dempnatione belli orta est inter ipsos magna penuria et tunc quod propria trima grani sive stario et uno vase olei dabant multos denarios et etiam una mensura tritici dabant unum sumi. Sed cum octavianus migraret in egiptum fecit portare annonam et depulit inde penuriam.
Retensibus hic facit transitum ad cretam isti cretenses invasi in vasis a metello consule romanorum et cum essent inducti ad penuriam et esset ablata eis aqua antequam vellent se dare romanis biberunt urinam propriam et suorum iumentorum.
Vitantur autem ipsi etc. yspanie cum essent invasi a scipione minore antequam vellent venire ad manus romanorum interfecerunt uxores et natos inutiles ad bellum et vescebantur carnibus humanis cum scipio cepisset civitatem invenit sic fugientes gestantes frustra carnium.
Cum tunc dum silla misisset marium proscripsit sertorium amicum marii qui venit ad populos yspanie qui adversabantur nimium romanis qui cognoscentes ipsum probum elegerunt ipsum in ducem et venerunt contra romam et fecerunt multas strages. Sed romani miserunt contra ipsum pompeium qui expulit illum de ytalia et persecutus est eum in yspaniam et cum misisset sertorium et subiugasset civitates obsedit urbem calaguritanorum qui volentes servare fidem sertorio iam mortuo antequam vellent se dare romanis vescebantur carnibus et in salabant eas ut plus durarent.
Predicto eo dictum est de necessitate et quod aliqui passi sunt maxima famam propter necessitatem.
Pro sciendum quod illi qui necessitatem patiuntur sunt magis animosi et fortes quam alii iuxta illud dictum lucani nescit plebs ieiuna timere habet est quod videmus ieiunantes ut plurimum esse iratos cum quibus est difficile quiete et causa est quia membra requirant nutrimentum et non habent incipiunt moliri et molestari. Item natura digestiva cum non habeat cibum ad digerendum digerit humores interiores quia tunc sanguis calescit et excitat fauces ad iram. Item quia in alio parte de amore principis et amore patrie sit planissimum dubium si utrum debemus magis obedire patri quam alicui alteri et in primo quod etc. cum sumus magis obligati debemus magis obedire sed primo et principaliter sumus obligati parentibus quia ab eis maxima recipimus unde quasi omnia quia esse nutrimentum et doctrinam. Item pro deus est filius primo sunt uti .i. quantum ab eo habemus esse et nutrimentum secundo sunt mores inquantum habemus ab eo doctrinam. Item hoc est maximum signum quod nos sumus parentibus vehementer obligati. Sed quia nimis possumus eis satis retribuere obligationem quam alicui alteri et simul quod maior et fortior est obligatio sunt vero quam sunt consuetudinem vel institutionem humanam. Sed patri obligamur sunt vero sed deus et regibus et aliis sunt consuetudinem humanam institutam. Ad oppositum persuadeo sic quod magis est prepotenti est obediendum sed homo bone virtutis magis prepotens quam bone potentatus cum bone virtutis sit magis et non bone potentatus ergo magis est obediendum virtuoso quam patri non virtuoso vel eidem bone virtutis quam bone potentatus. Item deo superiori magis est obediendum quam inferiori sed princeps est deus superior quam pater ergo principi est magis obediendum et hec maior probatur multipliciter primo quia superior est potentior et magis influens in causalitate. Secundo quia bonum quanto communius tanto melius et divinius et deus superior magis tendit ad commune bonum. Tertio quia dicitur inferiorem si obedire deo superiori et ita precepta domini inferioris quam precepta domini superioris nullam habent efficaciam. Quarto quia licet ab inferiori appellare ad superiorem et non econverso. Hic est sciendum quod obedientia respicit preceptum preceptum autem solum pertinet ad dominos et ad eos qui sunt in nobis dominium exaudicio autem respicit preces et supplicationes preces autem pertinet ad inferiores aut ad equales ergo inferiorum aut equalium exaudimus preces preceptis autem dominorum obedimus

et per articulacionem huius potest esse dubitacio an sit magis precepto patris obediendum vel precepto amici in eternosi
magis obediendum ad quod est dicendum quod si preceptum precis sit licitum et honestum et in hiis quibus pater super
filium habet dominium tunc magis erit obediendum patri cuius racio est quia obligacio subditi ad dominum vel
ad parentem est racione iusticie ideo non obedire esset iniustificare sed obligacio amici ad amicum vel in eternos ad invicem
est virtute solum liberalitatis et iusticie amicicie modo maxima peccatorum sunt iniustificaciones cum iusticia
sit principalissima omnium virtutum et dico si preceptum sit licitum et honestum quia in licitis et honestis nulli
domino est obediendum ymo quo ad iniusta nullus alteri est subditus nec est quo ad talia aliquis
dominus alicuius Et dico in hiis in quibus pater habet dominium quia in quibus cessat dominium patris in hiis preceptis suum
non habet locum nec hiis et per consequens obedire oportet nulli est denuncire hiis precepte ei super que dominium non habet preceptis
ante illicitis nunquam est obediendum Sed quantum ad aliud articulum scilicet utrum obedire principi quam patri est distin-
guendum quia princeps habet racione mediorum super omnes decanus quantum ad opera civilia eadem possunt in commune
dampnum vel commodum civium Sed quantum ad opera domestica pater habet dominium et non princeps et dico opera
ista domestica que in casu domestico inducunt que racionem oppinii civilium utpote domesticum aptus est
agros colere et ortos vel arbores plantare frumentum emere vel custodire tunc casu cogente vel si civitas esset
obsessa et munita princeps secundum exigenciam circumstanciarum tunc coget frumenta vendere arbores extirpare et
sic ubi in nullum preiudicium esset civitatis arbores determinare aut frumenta vendere princeps in nullo de
hiis debet se intromittere Et ex hiis statim habetur quod quantum ad opera civilia non oportet patri obedire quia de
hiis precipere non oportet cum non sit dominus quo ad ea principi autem obediendum est quia dominus est et in talibus
precipere potest Sed hiis pono casum quod princeps tunc tirannidis precipiat tibi vendere frumentum pater precipiat
tibi retinere hic preceptum principis est iniquum non habeat iniustum dominium ideo ei non est obediendum quia
imponere manum in bona alterius iniusto domino est iniustificare et si metu cadente in constantem virum principi
obediat peccabit sed tamen venialiter Item pono quod pater precipiat tibi portare frumentum extra urbem ad ven-
dendum et princeps sub pena capitis prohibeat licet iniuste hic in casu tali non est obediendum patri quia illo
casu stante preceptum patris esset irracionabile et per consequens illicitum quia irracionabile pone ad perdicionem manus bonum
sicut est filius quam frumentum et est differencia in illo casu assumpto quia in primo casu pater erat non quod pater precipiebat
sed quia in iniusto dampno poneret manum in bonis eius est iniustificare in secundo casu filius non tangeret bona
patris domino prohibente sed solum non facit quod pater precipit illicite Eodem modo dicendum est si paciens subi
ciat se documento medici ad sanitatem recuperandam ipse quo ad hec tangencia magis debet obedire
medico quam patri vel domino nec patri hic obediendum est quia ad hec illi non habent dominium super eum sicut similiter
et doctori sive magistro quo ad doctrina tangencia obedire oportet et ita de aliis Sed iam ponatur quod pater precipiat
de opere domestico et princeps de politico sed dicat pater vade in agrum et princeps dicat vade in bellum
et utrumque preceptum sit licitum dicendum est quod principi est magis obediendum quia domino superiori est
magis obediendum in licitis et honestis et hec probant sufficienter raciones adducte scilicet quod principi
est magis obediendum et raciones vadunt unius sunt quod in uno est magis obediendum patri et in alio principi
Videamus nunc hic est aliud circa de testamentis respessit de hiis que legittime facta non servata fuerunt
2o circa de non legittime factis que observata sunt et in primo agit de primis in 2o de aliis et primo
premittit quod postquam dictum est de natura dictis dicendum est de hiis testamentis in quibus ad circumve-
aliqualiter astucia patris Quidam romanus ditissimus habebat filium extra in bellis quidam dolose speculatores
hec sua bona notificaverunt ei filium esse necatum in bello et ideo debet providere de testamento ipse
tamquam simplex credidit et reliquit alios heredes a filio et decessit Cum autem filius revertere negabant
sibi bona patris ipse expulsus est multos modos sed non poterat reliste finaliter vocavit eos palatinas et
introduxit litigat coram senatu senatus iussit illos relinquere bona ipsius et ille possedit
Item in italia quidam patrefamilias habens unicum filium qui filius habebat unum ditissimum avunculum
qui eum adoptavit in filium pater autem videns filium adoptatum ab avunculo intestato non curat
de ipso et fecit alios heredes inter quos reliquit heredem unum familiarem pompei propter quod pompeius
ut testamentum valeret et non posset rescindi imposuit suum sigillum et sua interposuit auctoritatem ut familiaris
suus et princeps testamenti filius videns se elusum venit litigat coram senatu et licet contrarie pompeius
sed senatus dedit licenciam filio ut bona paterna possideret
Similiter autem tamen Rome erat quidam paterfamilias habens filium parvum qui nemisse ad obitum exheredavit
cum filius postea crevit videns quod bona paterna erant sibi ablata iniuste vocavit heredes in
medium in quo interposuit se octavianus et videns iniusta causam patris dedit licenciam filio ut bona paterna
possideret Et causam huius ut dicunt antique cronice quia habebat uxorem valde speciosam et pater
hec sunt supradictis pro omnia tempora vite et credens illum non esse filium suum exheredavit sed octavianus
ut dictum est fecit ut filius haberet bona paterna
Tercia est mater in urbe quedam mulier habens filios tractales et quia hii filii erant inobedientes
quamquam non essent apta quibus videdentur filiorum nupsit cuidam senem et intestato exheredavit
filios qui reclamaverunt se augusto qui videns causam iniusta prohibuit illud matrimonium et concessit
bona materna filiis
Septima quoque quedam romanus habens duodecim filios quorum unum dedit in adopcionem cuidam optime
familie et ditissime ad quem tandem pervenerunt omnia ille dimicie et intestato cum decessisset

ante patrem constituit alios heredes pro indecens se esse exortem innotauit autem calphurnio pretori qui iudicans
indignum patrem non possidere bona filii prohibuit eius heredes et concessit bona patri et fratribus
Vidi mamerci. In urbe erat quidam peruinus libertus qui habuerat patronum liberum et motus pietate manumiserat
eum et dedit ei magnam partem bonorum suorum que ille libertus possedit in sua vita sed in morte tamquam ingratus
constituit heredem genucium sacerdotem cybeles castratum cuius sacerdotes castrabantur ex eo quod in templo cybeles solebat
fieri multas enormitates etc. qui sacerdos cum impetrasset possessionem hereditatis iudicio horestis pretoris sed prodiuus
videbatur deceptum a liberto suo cum omnia liberti filii lege deberent esse. dum innotauit autem mamerco
consuli qui consul repulit decretum illius pretoris et concessit illi bona sordide quod senatus autenticauit
Vlta quintus metellus. In urbe fuit quidam forensis nomine vicinus diues et potens et abutens iniuria
et iustus sed cum veniret ad extrema non habens filios nec consanguineos constituit heredem quendam spurium suum qui
maxime leno erat et metellus hoc iudicans indignum quod bona tam prepotentis viri qui obumbrabat iniuria essent
illius lenonis qui conuersabatur in lupanaribus ideo non permisit illum possidere hereditatem
Vt recitat hic est de causis testamentorum que rata manserunt cum causas haberent ut rescindi possent et est
oppositum precedentis capituli. Quod tuditanus in roma erat quidam stolidus ad notificationem eius stultitie aliquotiens potius
stultitie cum spargebat nummos et pueri sequebantur eum et ibat indutus veste longa qua utebantur
tragedi in recitando tragedias in scena et hic licet stultus in fine condidit testamentum et reliquit filium heredem
et cum lex erat quod furiosi non testarent sed bona essent propinquiorum propter hoc quidam consanguineus volebat rescindere
testamentum sed senatores licet aliquotiens respexerunt tamen considerando quod testatus recte conditum erat quia filium
fecerat heredem non considerando stultitiam noluit rescindere
Ebutia quedam romana habebat duos natos equalis probitatis tamen quod inclinabat amore magis
uni quod alteri reliquit quasi omnia magis dilecto sed sic exheredata poterat optime rescindere testamentum
tamen noluit
Mirandum. Metellus vir nobilissimus et multos habebat consanguineos quos in fine poterat
constituere heredes tamen tamquam insanus et iniustus et crudelis nullum consanguineorum
reliquit heredem sed unum familiarem sibi dilectum
Item pomponius. In urbe erat quidam adueniens factus ciuis et in vita sua conscripserat testamentum
bis in quibus fecerat heredes duos suos fratres sed reguli reliquerat maiorem partem quam alteri
fratri. Sed in fine cum fecisset tertium testamentum constituit heredes ignotos et rusticos exheredando ambos
fratres tamen reguli tulit illa duo testamenta prius facta ad consules et censores et licet fuissent optimi
tamen non potuit rescindere testamentum
Vincentius libro nono agit de testamentis que aduersus opinionem hominum heredes habuerunt
In urbe erant duo amici quorum unus vocabatur lucius alter tertius et lucius semper habuit amorem
tertio in tantum quod mediante suo fauore tertius obtinuit consulatum et unum maximum patrimonium et sic dicebat
tertius velle ipsum relinquere heredem in morte et in fine insignum hereditatis tradidit anulos
sicut erat consuetudo quod testator laborans in extremis tradidit anulum illi quem volebat esse heredem
suum deinde fecit et testamento alium heredem sed cum viderent tantam fallaciam istius in morte iniecerunt
laqueum collo et traxerunt eum per ciuitatem ut eum dedecorarent
Item alius unus marcus ... quidam qui erat in exercitu augusti pamprinus erat et augustus contulit ei beneficia
per que effectus est ditissimus propter que recepta debebat in fine velle constituere augustum
heredem sed in morte alium heredem constituit
Vincius autem valerius qui habuerat quendam hostem in urbe inquo fecerat lites infortunas et multa
pericula susceperat ab eo a cuius manibus aliqui amici defenderunt ipsum quos principaliter fecit heredes
et tamen veniens ad mortem tanta fuit vecordia quod alienatus a mente hostem reliquit heredem et
defensores exhereditauit
Item bacius qui habuerat amicitiam cum sapiente et ab ipso initio iuuentutis semper fuerat
amici et dicebat amicum velle constituere heredem et in fine tradidit anulos sed tamquam
iniustus alium reliquit heredem in testamento sed contra primitissimum de fallax erga amicum
Decius non plinius qui possidebat amicum et fuerat alum amici ab ipsa iuuentute et cum nominasset
ad mortem promisit pro veterana caritate amicitiam constituere ipsum heredem in cuius signum tradidit
anulos sed tamquam fallax constituit alios heredes. Sed appius gallus tamquam sapiens videns se deceptum ab
amico misit anulos in uno marsupio et tradidit heredi sed merito simulatis sunt hic apparet fallax
Retractum est quod fuerant decepti quidam amici ab amicis cum eos opinarent amicos verorum. Propter
quod est sciendum quod vera amicitia non in verbis nec in actibus exterioribus consistit sed potius
in conceptu mentis et qualitate etc. ideo nec verba nec aliqua opera exteriora sunt amicitie intrinsecus
semper comprehendentes verum aliqui sunt qui multa verba proferunt et aliqua opera exteriora apte
operantur qui tamen intrinsecus vehementer odiunt. Sed autem aliqui sunt qui nec verbis nec operibus
factis exterioribus operantur et tamen contingit quod vehementer diligant habentes tamen verba et opera propter effectus
verba autem nil aliud agunt nec ad aliud inuenta sunt quam ad significandum mentis conceptum
ideo verba non obligant principaliter. Sed obligatio principalis et formalis concepta non est verbalis sed potius mentalis
talis vero mentalem indicant indicant sed verbales obligationi et ideo est quod indices alii quamvis
per verba vel exteriora signa non possunt obligationes mentales cognoscere sed autem intentionis hominum
leges intuitu potuissent ex propriis indicia sicut et de verbis non curassent cuius signum est
quia illos verba non obligant quos sciunt non habere sufficientem distinctionem ad formandum debite legales

obligacionis sicut sunt pueri et insani Item verba non obligant coactos quia presumitur quod ex obligacione
verbali mentalis obligacio non correspondeat cum mentalis constiat respectu debeamus et ita secundum consciam tenentur
agere virtute obligacionis quod leges cogent nos agere si obligacio illius est designata vel si est possibile iudicem
intimus intueri nam si iudices possent intueri intente intrinsecam dampnum et recipientem cogerent ad restituendum
et ad solvendum ut posito quod aliquis velit amicus dare amico fundamentis subintencione vel sunt teneri precii
vel maior et recipientis sub consimili recepta intencione recepit tantum illud Hic enim qui pro utile gerit
amiciciam non alia intencione dat recipere quam extra illa amicicia quia aliter indicaret amiciciam ac tanquam
defraudaret amicum et si iste intenciones verbis designarent ut iudex de hiis haberet noticiam ipse cogeret ad solvendum
tamquam mutuum quod sine mendacio apparet fieri et secundum bonam consciam et hoc expresse innuit in iure [illegible] quod [illegible]
d. enim de amicicia pro utile petenti aut tribuendum secundum dignitatem eius quod passus est Item intuetur
semper iudicibus intencione hominum si verba et facta notet tamquam signa intencionis gestibus ut melius mentem
intrinsecam contemere possit et bonos a malis distinere Item intuetur quod in amicicia non considerat homini extrinsecus sed interiorem
intrinsecam Hinc est quod aliquando gratius erit sapienti parva domini aparte quam magna dona [illegible] Et
de hoc habetur exemplum in sacra pagina ubi dicitur quod gratiores fuerunt deo duo denarii oblati in altari a
quadam muliercula paupere quam magni census oblati ad mutuis et ea quia intencio mulierculis purior
erat Item intuetur quod qui dulcia verba proferunt tibi aliquid offendo illius contemptus intrinsecus correspondere non
potest ideo tales loquaces sunt remouendi eo quod ut auctoritas verbum affectatur intrinsecus mendaces et si non affectatur non est
si vanum et tamquam signum sine signato Item qui nimis alta voce loquuntur intencio ad hoc correspondere non potest
ideo quod viva intencio a platonis voce indirecta sine exprimere verba non potest Hinc est quod profundius aliquid
considerabilis et in mente non loquendo quam si loquantur meditando ideo cum maiori intellectu loquuntur quod verba
modica proferunt et voce depressa loquuntur Item sacerdotes qui voce magna emittunt in dicendo missam
et qui festinanter loquuntur ipsam devote non proferunt Et hec de primo libro dicta sufficiant ∴

Hunc quoque ut ex more ago Hic est octavus liber valerij in quo continentur sedecim capitula
quorum primum est de infamibus reis quibus de causis absoluti sunt vel dampnati
secundum est de privatis iudiciis insignibus Tercium est que mulieres apud
magistratus pro se aut pro aliis causis egerunt Quartum est quibus primum
est de testibus Sextum est de hiis qui que in aliis iudicaverunt ipsi passi sunt Septimum
de studio et industria Octavum est de ocio Nonum exprimit quantum ius sit eloquentie
Decimum narrat quantum momentum in pronunciacione et apto motu corporis
Undecimum est continens quam magni sunt effectus artium Duodecimum narrat quod
nulla arte opera posse Tredecimum est quod quisque sue artis optimus et apciorem
disputatorem Quartumdecimum est de senectute Quintumdecimum est de
cupiditate glorie Sextumdecimum Ad primum capitulum est sciendum quod post cruda et primo premittit
continuando [illegible] ibi [illegible] Marcus et dicit ut nos sufferimus paciunt adversa iudicia intrepide [illegible]
Marcus oracius hic primo premittit rem [illegible] absolucionis Pro inte[illegible] hunc est sciendum quod cum tres oracii
romani convenirent cum curiacijs albanis sub hoc federe ut si oracii vincerent alba subiaceret romanis
et si non quod roma esset subiecta albanis sed romani vicerunt ut habitum est supra et cum oracius ferret spolia domum
soror videns spolia curiacij cui erat desponsata cepit flere tunc oracius videns in ea intempestivum
amorem perimebat eam quasi incestam interimit sed tullius hostilius volebat eum punire sed populus ad
votavit propter quod et a patre et sic absolutus fuit
Servius sulpicius galba pretore in yspania qui invasit lusitanos populos yspanie
et cum esset acre bellum fecerunt indutias et data fide hostibus ut possent ire quocunque placeret
eis et illis per hoc sumentibus securitatem interfecit magnam partem ipsorum cum fraude propter quod romanos
et vocatus est in iudicium a tribuno plebis et dampnatus est cum quem ut faceret processum romani videntes virtute
proprium [illegible] contempserunt ei et potentem dampnandi eum ex quo galba assumpsit paciencia et non
deprecatus est veniam pro se sed recommendavit filios populo romano quia paciencia plus hoc erat gratitatibus
contra eum timor motus est pietate et pepercit
Aulus gabinius qui reputabatur maxime reus et dicebatur voluisse prodere patriam et accusatus coram populo tum
non erat nisi unus qui accusaret et pro scelera erat iam preparatus carcer et lictor qui debebat
eum interficere et cum esset data sententia filius videns patrem vicinum morti proiecit ad accusatorem flexo
genu ut parceret patri ille iratus cepit eum et strauit eum in luto ita ut pro magno impetu anulus
illius iuvenis remansit in manibus accusatoris et filius dum pro angustia iacuit in luto tunc populus
videns tam magnam superbiam accusatoris cogitavit accusatorem ex magna parte filium et non pepercit et dedit
documentis vite quod oportet post magnam victoriam exaltari
Publius claudius qui semper est inventus irreverens erga deos et eos maledicebat et quasi destrueret
patriam qui dum duceret classem romanam pirate per suum malum regnum submersa fuerat quibus
duabus causis vocatus est in iudicium et pro ea esset lata sententia et nullus esset modus evasionis advenit
tanta pluvia quod oportuit omnibus romanos ire domum et iterum de campo marcio ille solus relictus evasit
Et post hunc pauci dies captus est et volebant accusatores ut de ipso sumeretur supplicium sed ipsi noluerunt quod rogatum
ipsum pluvia ante esse evasum voluntate divina
Idem accidit tucie virgini vestali hec absolucionis [illegible] probat in 2a abiecto et post gaudiat eum sic ille supradictus
evasit per pluviam eodem modo iste sequens paganum Preterea [illegible] quedam monialis templi veste
fuerat criminata de incestu cum erat insolubilis debebat [illegible] dampnare tunc petiit ad tiberim et pro dixit
Si ego sum virginitas sua erat servata posset ferre aquam in vase perforato usque ad templum veste et in vas et cribrum
in tiberim et portavit aquam propter quod absoluta fuit etc.

Tucia

Item lucius piso adhuc exemplum consimile. Quidam romanus erat dampnatus de illatione iniurie adiunctis sociis quam de imperatoribus debebat puniri cum ante deprecare accidit quod tunc multa pluvia advenit qui inflectendo se ad terram indutus propter veniam accidit quod surrexit et cum ore sordido luto pedum indutus propter quod iam cogitaverat [illegible] evasisse debitas penas pertransiit

Plautius flaccus continuat ponendo exemplum contra illos qui propter arrogantiam accusatoris fuerunt liberati et exemplum primo ponit aliud dicit quod erat quidam nomine flaccus qui accusabatur a quodam edili i. habente illam dignitatem et cum dampnari videbat se esse dampnatum iniuste tunc accusator dixit quod sive iuste sive iniuste optabat eum sustinere penas propter quod quia romani essent intenti pene istius tamen propter arrogantiam accusatoris flexerunt se ad veniam

Quintum [illegible] primo ponit causam propter quam accusatus fuit secundo ibi probat. Erat quidam qui commiserat multa enormia et mala quibus accusatus fuit a quodam poeta contra accusatus habebat quendam amicum qui narravit quendam de accusatore scilicet quod ipse defloraverat puellam et poeta in tragedia recitaverat quomodo [illegible] defloraverat unam virginem et sederat se in medio sodomitis tunc romani videntes illum dignum pena plus accusato dederunt veniam et quia debebat liberari ideo liberatio sua cessit ad magnum dedecus accusatoris quam sibi accusato

[illegible] secundo probat. Proemium inter se [illegible] quod quidam romanus reputabatur infamis de [illegible] liberatione prodimento cuiusdam civitatis cui presentierunt romani ipsum [illegible] accusatus ab inimicis est et romani ipsum adduxerunt eum in iudicium et quia erat gener fabii vocati fabium [illegible] sciret illa esse facta a genero suo fabius dixit quod volebat [illegible] et sciret illum culpabilem [illegible] sibi filiam tunc statim quod erat inculpabilis protexit [illegible] et dixit eum [illegible] adhibuit fidem propter suam claritatem [illegible] erant [illegible] intra campaniam romanorum et adhuc vigent et [illegible] quas [illegible] apollinis ibi colebatur [illegible] regno vocatur affinitatem i. filiam exploratam i. [illegible] dampnata

[illegible] cum illis nobilissimus romanus erat accusatus de pecuniis repetendis et accusator promisit probare cum centum viginti testibus et tamen [illegible] esse centum viginti [illegible] in provincia quam gubernabat quibus [illegible] abstulisset bona [illegible] aliter quod ipse non potuit probare quia tamen [illegible] ibi steterat sed romani propter antiquam nobilitatem absolverunt eum

Sed quemadmodum [illegible] quod absoluti sunt aliqui qui accusati a nobilibus et ideo ne crederetur quod accusatio preferretur auctoritati nobilium absoluti sunt publius scipio emilianus [illegible] accusaverat cottam qui multa nephanda perpetraverat et septem vicibus fuit [illegible] et debebat puniri sed in octava absolutus est timendo ne diceretur in urbe quod ipsi fecerunt scipioni propter magnam auctoritatem et ipsi darent accusationi auctoritatem quia volebat quod triumphi victorie et [illegible] hostium quas deleverat deberent fuisse sibi in accusatione cotte

Calidius bononiensis qui nocturno tempore ingressus est domum cuiusdam habentis pulchram uxorem [illegible] captus est a quodam patrefamilias et cum oporteret eum fateri causam quare venerat liberavit se [illegible] dicto inveniendo sibi maius delictum quam commisisset quia dixit quod illuc venerat amore cuiusdam pueri sed tunc [illegible] excusationem [illegible] data est venia

Duo patricidii in civitate campanie scilicet in terracina erat quidam paterfamilias qui habebat duos filios sed quadam nocte inventus est mortuus et filii iacebant propinqui et [illegible] suspitio non posset [illegible] aliis fuit inventa filiis et productis ipsis coram iudicibus compertum est quod ipsi tunc dormiebant et tunc iudices consideraverunt quod natura non patitur quod homo [illegible] securus et dormiat post homicidium perpetratum

[illegible] scipio qui deduxerat speciosissimum triumphum de antioco sed romani invidia culpaverunt et accusaverunt eum de pecuniis repetendis et licet esset innocens tanta fuit malicia invidie quod non potuit se excusare quin dampnaretur

C. Scipionem [illegible] decianus virtuosus et splendidus homo qui accusaverat quendam sceleratum [illegible] sed accidit quod cum accusaret istum in quadam parte accusationis conquestus est de morte saturnini qui [illegible] invisus populo et trucidatus propter seditiones propter quod populus infensus [illegible] decianum intulit ei penam quam debebat sufferre ille publius accusatus ab eo

Sextum titium qui innocens et amabilis populo qui contulerat [illegible] legem de divisione agrorum sed quia habebat ymaginem dicti saturnini dampnatus est

[illegible] claudia [illegible] condempnata [illegible] innocens erat [illegible] quod fecit dampnata fuit quia cum quadam vice veniretur a ludis quos celebrabant romani in templo [illegible] sed tunc propter frequentiam [illegible] elidebatur hinc inde et pro magna pressura [illegible] non erat capax hominum tunc optavit quod si tunc [illegible] revixisset [illegible] dicta [illegible] passus fuerat infortunium et stragem in bello navali ut iterum efficeretur consul et induceret romanos ad stragem sicut prius ut tanta multitudo romanorum diminueretur quia fere tot [illegible] non erat capax roma quo dicto audito [illegible] suam dampnacionem [illegible] esse

Consimiliter erant [illegible] in urbe et illis temporibus fuit inflammata via sacra prope quam fuerunt [illegible] opera [illegible] inflammata [illegible] fuerunt puniti [illegible] venerant ad extinguendum [illegible] ignem sed forte non potuissent [illegible]

Item publius [illegible] sibi offitium cum incidit de nocte celebrare [illegible] que sacra antiquorum de nocte fiebant [illegible] tamen quia quadam nocte negligenter exercuerunt sacra dampnati sunt

[illegible] quidam [illegible] in urbe quandam [illegible] in modum [illegible] que statim quidam invidus accusavit et pro [illegible] coram populo punitus est quia rome [illegible] ad superbiam

[illegible] quidam romanus [illegible] in rure ibi non erat [illegible] et filius cum porrexisset sibi [illegible] ut daret sibi [illegible] in cena et cum ille non posset [illegible] quia erat remotus ab urbe [illegible] bovem ydoneum culture quod cum venisset ad notitiam romanorum [illegible] quod propter [illegible] bovem aptum culture punierunt eum

[illegible] sicut [illegible] capitulum [illegible] quod quidam deducti sunt ad periculum vite qui nec sunt dampnati nec absoluti quia in eorum incidit questione et cum esset [illegible] marcus [illegible] adiunxit

ad accusationem cuiusdam mulieris que occiderat virum eo quod ille occiderat suos filios tunc ipsi considerantes quod ex una parte erat absoluenda quia iniustum est indicare mortem filiorum et ex altera dampnanda quia abominabile est occidere virum et propter talem ambiguitatem remansit causa indiscussa

Adem dubitatione dum dolabella proconsul romanus gubernabat asiam accidit quod in smirnea ciuitate asie quedam mulier cum haberet natum et viduata viro remansit alteri et ex quo concepit alium filium sed vir diligebat multum istum et odiebat virum ista que diligebat alium filium cuius ipse vitricus et suus filius interfecit illum mulier irata veneno necauit ambos que remissa est ad dolobellam qui considerando furorem mulieris et ex alia parte vindictam filii tamquam dubius distulit questionem ad philosophos et iudices atheniensium in quibus vigebat sapientia qui et dubii dederunt accusatori et mulieri parentes annos spacium comparendi sed interim superuenit mors et questio indiscussa remansit

Vita periculi talium quia agitur de variis iudiciis ideo sciendum quod in iudicando maxima difficultas insurgit propter quod sciendum quod difficultas aliquid agendi potest contingere duplici de causa ex parte obiecti alio modo ex parte nostri difficultas enim quia potencia sensitiua inclinata est ad uersarium rationis et eius subiecti indiciorum propter quod libidem non inde in contingentibus ex passione et ex passionibus existentibus Sed cum obiectum iusticie vlterius in natus est aduersari appetitus rationis qui circa obiecta moralium aliarum virtutum est enim minor honoris maior lucri et maior delectacio in similando iusticiam quam in efficiendo Sed sepe libera honores amici delectationes sensuales odii timores iusticie et inimicitie et huiusmodi trahunt hominem ad ineptum iudicium ideo et theologus inquit philosophus non eadem videntur amantibus et odientibus et iratis et mansuetis se habentibus Sed aut omnino aliter aut secundum pugnam iniustum fecisse odienti aut quantum secundo aut ad intellectum alie sunt difficiliores in apprehendendo quam leges nam in meditando ad plura oportet respicere secundum ad etatem ad regionem ad tempus ad complexiones ad celestia ad influentiam qualitatem et in loicalibus et in philosophicalibus et medicinis difficiliora sunt que ita virtuti vsitantur vniuersalibus quia ea que communibus operantur vt in legibus et ideo et potest iusticie quam circa speciales sunt difficiliores sicut habendo respectum ad potentiam intellectiuam quia difficilius discernitur quam leges Sed difficultas que oritur ex parte appetitus que specialis sed locum quia obiectum iusticie est maior in legibus quam in aliis scientiis Item scientia quod ex parte nostri insurgit difficultas in iudicando quia circumstantie singulares in humanis actionibus contingentes sunt infinite et legislatores aspicere omnes circumstancias non potuit que in natura sunt reddere plus bonum sine malum iustum siue iniustum sed leges respiciunt solum aliquas circumstantias communiores et hinc est quod aliquem casum particularem possent eneruare in quibus non esset iustum sed omnino iniustum operari secundum legem scriptam vt si contingeret quod depositum sit reddendum petenti non tamen esset reddendum petenti furioso volenti interficere innocentem Vnde secundum legem in iniustam non intendit quod in principalius dando tenetur sed solum quod non contingit casus exigens legis exceptionem nam ex habitibus electiuis inclinans ad opus virtuosum siue ad illud quod est et quod est virtus aut virtuosum opus inclinat ad moderationem et restrictionem legis scripte uel contra moderari uel dirigere et quod est ille illud est iustum ad quod recta ratio inclinat sed recta ratio quandoque dictat legem rectam non obseruare quia agendo secundum legem inclinaret ad malum ideo agendum est secundum dictamen recte rationis propter quod virtus et equitas virtutis erat secundum scientiam inclinans ad agendum secundum legem quod est et quod est preter legem quod est et hoc in pluribus quantum huiusmodi iudicare quandoque secundum legem et quandoque preter legem vt vniuersalem est satis difficile

Volens iudicium hic est secundum partem designans iudicium in personam ideo exemplum in difficultate quia supra dictum est de cendicatis liberalibus dignitatem et dispositionibus et nunc agit de penatibus et prima pars ponit et 2° exemplum 2° Claudius centumalus Sciendum est quod romani inter ceteras gentes mundi diligebant augurium et habebant auruspices et sacerdotes et habebant considerare garritus auium quibus prosticabant futura et habitabant in capitolio vt ibi specularentur sed mons celius erat prope capitolium in cuius cacumine multi nobiles habebant domos inter quos claudius habebat vnam turrim altam que in obstabat aerem et impediebat augures in vaticinando propter quod augures inciti quandam auctoritate preceperunt ei vt diruerit aerem ille tamquam cautus vendidit calphurnio et cum hec augures dixissent ei dixit quod vendiderat calphurnio cui augures preceperunt quod vt diminueret turrim ille sentiens se deceptum suit ad venditorem vt faceret sibi bonam possessionem ille renuebat causa demum delata est sed apud cathonem censorem qui cognoscens maliciam venditoris iussit eum reddere denarios emptori et pati omnia incomoda diruptionis aeris

[illegible] inscelius qui habuerat contubium cum quadam nomine tamen nemini ad egritudinem pro relinquere eam heredem in magnam partem simulauit recepisse a ea nomine [illegible] trecenta milia et statuit quod onus illa pertinens est cum sperabat possidere bona illius propter quod notante eam in iudicium sed inde cognita fraude mulieris iussit eam restituere summam et Sed adulterio non puniuit eam quia libenter commississet si reliquit quintus et aliis iudicibus quia non spectabat ad eum et puniuisset quod testatores spectauisset ad eum sed quia indeterminatus ideo non eam promisit se in hoc

Vltra acrimos fuit in illis paludibus et locis aquosis vbi latuit marius qui fuit fugatus asilla erat quedam meretrix quidam accepit ipsam in vxorem propter habere bona sua demum dedit ei repudium et retinuit suam dotem illa videns se deceptam prouocauit eum in lite et elegit in suum iudicem marium qui cognita malicia primus monuit eum et tandem iudicauit vt restitueret sibi dotem totam et puniuit de adulterio sed postea accidit quod marius expulsus asilla exulabat per totam ytaliam timore autem latuit apud minturnas sub paludibus in aqua et fimo aliquibus diebus sed inuentus fuit a pastoribus qui moti pietate latentem duxerunt eum vsque in opidum in quo habitabat fannia que memor beneficiorum non obstante timore sille retinuit eum latentem et ibi stetit quousque vidit asinum pergentem ad flumen vt habitum est primo libro

Ultimo tamen cuidam romano erat prestitus equus ut iret cum equo usque adarciam et estimatur erat ne debet ulterius procedere cum autem ingressus esset locum reputatus est reus et damnatus tamen fuit tamen genitoris erat mores ignoros

Via in superioribus capitulis tetigi aliqua moralia amodo ut legentibus aliqua iocunditate problemata delectabilia subiecti quod iocunditatem conferunt legentibus licet aliqua adiunctum lectionis valere non sufficiant primo ergo quod homines complexionati debita complexione et qualitatibus conformibus sunt sapientiores aliis hoc est quod complexio ipsorum sit debite proporcionata frigore et calore per oppositum autem quorum in membris extat excessus in frigore sive in calore et similiter in reliquis qualitatibus potentibus naturam permutare tales sunt sevi et bestiales per mores et actus nam homines qui habent excessum in calore sunt audaces immo crudeles tamquam animalia crudelia silvestria in quibus superhabundat calor ut est leopardus et ursus homines autem qui habent excessum in frigore sunt timidi et stupidi suspecti tardiloqui et agrestes animalibus timentibus similati sicut sunt cervi et lepores et sic a simili reperies aliquos homines precedos et temerarios et audaces nimium sicut gallina habens pullos pullos catulos seu lupa in quibus humiditas est consumpta et calor irregularis in eisdem sepius commovetur et alii homines in quibus calor et sapientis humiditate seu frigiditate superfluis sunt ergo timidi tardiloqui et cetera Igitur perfecti et maiores complexionati sunt sapientiores aliis sicut vane Item inpinguent frumentum quod si frumentum soli exponatur vel in loco ventoso et aereo non putrescit si autem ponatur in loco stricto et humido assumit tineas et cessit putredine id huius est quod si frumentum expositum est in loco aereo tunc eius humiditas extrinseca evaporat et foras repellitur que retenta corruptionem causat. Inde eciam experimentum quod poma posita in spectaculo aeris et vento patentibus non putrescunt eo quod humiditas superflua repellitur et foras expirat et ideo aliqui volentes uvas conservare contorquent capita uvarum et dimittunt per tres dies vel quatuor exsiccari ut humiditas superflua inde exhalet Alii autem in aqua ferventem consolidant uvas Alii autem conservant poma in paleis Alii autem conservant pruna et cerasa in melle et huius causa est quia quedam conservantur in terra sicca a frigido constatante calliditatem intrinsecus et tunc humidum digerunt valde et expirat superfluum unde in yeme et tunc minus putrescunt carnes et cadavera quam in estate cumunda autem talia conservant a corruptione per calliditatem consumens humidum superfluum unde autem quoniam corpora mortuorum decoquunt ut diutius possint conservari unde inde eciam quod carnes aliquantulum elixantur ut melius conserventur quod tunc humiditates superflue putrefactionem inducentes repelluntur sive redditur temperatior et quod aliquibus membris eas sunt meliores digestiones per calorem et a putrefactione prohibentur et talia frigore consumuntur et licet sic diversa fri- gore vel calore putrescunt licet alia varia frigore vel calore preservantur

Philippus quidem hic est talium [illegible] in quo tractat de mulieribus que apud magistratus egerunt causas suas et palam et quia hoc est res mirabilis quod mulieres tractent litigia ideo primo premittitur et cetera Emissa Sentisia quam rea et dampnata cum iudicio agitabatur tota pretore ita audacter se defendit quod absoluta fuit ob cuius audaciam romani notaverunt eam ab origine ab andros quod est homo latine et virilis

3 Gaia vero afrania uxor cuiusdam senatoris que fuit ita prompta ad defendendum quod omnia sua et aliena litigia defendebat et obliphabatur continue iniuria defendendo omnibus et ipsum quod alii iudices non poterant lucri quod invidebant ei et diffamabant eam et criminabant per magna effecta que ex tanta magna audacia advocationis acquisiverunt magnam infamiam ita quod quando romani volebant imperare alicui multa mala dicebat ipsam esse quandam afraniam

Hortensia vero hortensius magnus orator fuit reliquit filiam que invenire cum mulieres essent religate et constricte apud triumviros ad solutionem cuiusdam tributi et nulli iudices volebant eis advocari propter timorem triumvirorum sed hortensia optime egit causam pro mulieribus

Post ut omnium hic est quando cum in quo agit de questionibus quibus autem non est data fides aut data est tunc ipso premittit et cetera Equum marci agere qui habebat assidua cum accusatus est de interfectione servi alexandrum famem marcus torsit enim ille per torturam confessus est se fecisse crimen quod preceperit 8 inspicit fumo ut cum premittit tunc famulus enim penituit sed paulopost revisus fuit paulus famulus

Sutra servius cuiusdam romani servus cum mortua fuit suspicio ut fecisse gaii equitis romani et cum non haberetur alia evidencia nisi suspicio impositus est torture et licet non fateretur tunc suspensus fuit

Servus fulvio flacco qui habebat causam in lite cum diceba[tur] pertinens servus fuit iudices speciales sive illud per servum torserunt enim centies qui non fassus fuit tamen quia cogitabantur cum non fatere crimen unde premia dilectione dum infelicium premitus fuit

7 Sequitur ut de testibus hic est quintum capitulum de testibus in prima parte ostendit quod aliqui excellentes cives conlati sunt valde testimonium in uno dampnato tamen non est data fides eis propter magnam potentiam

Marcus curilius qui nobilis et potens in civitate tamen in testimonio reddendo in istis sibi non fuit data fides

Verus crassus ita potens apud iudices quod ipse semper optinebat litigia et obtinebat victoriam sicut stantius in curia senatorum tamen licet cum impetu incepisset nunc tamen in fine recessit quod non est data fides ei in curia marcella

Ex quibus isti quatuor cives conantes inferre testimonium ut premitteretur cornelius dicentes quod asinus ostenderetur reus puta esse in periculo sed ipsis non creditum fuit

Vid inventio Lucii in urbe esse quidam qui reputabatur reus incesti et multarum aliarum rerum et tullius probabat eum enim tamen accusatus apparuit unum argumentum sibi quod non fuerat in urbe illo tempore et tullius dicebat illum fecisse ipse et quod quo quominus et cetera tamen absolutus fuit per hoc et cetera

Publius fimilius qui fuerat consul et censor et quadam vice fungebatur per fores cum oblectationis

et tunc iudicis iudices dampnantes vim reum et eum respicientes eum in facie inter admiratos et dixit quod non cognoscebat aliqua sua delicta nec eius esse sicut ipse esset consilii obmansit ei iniquam via angusta et noluit ced
ere uno passus est ibi magnam pressuram quod quod tendebat ad magnum decretis senatus cum consilii non hono
rabatur quod audientes iudices non examinatis aliis testibus dampnaverunt eum

1 Item predicta problemata continuando sciendum quod habitantes in locis que sufficienter eventantur ventis salutiferis
tarde senescunt et per consequens diucius vivunt et in non habitant loca stagnosa celerius senescunt et per consequens
brevius sunt vite causa autem est hec quod senectutis causa est quedam putrefactio accidente quiete quod autem
quiescit putrescit cum superflua retineant prohibentia inspiracionem et putredinem retinencia hec autem statim patet
ita quod est in motu ex nimia agitacione non putrescit sicut patet in aqua que movetur sed in locis frequentibus
per eventacionem et agitacionem magnam aer redditur impermeabilis cum sit aptus in motu sed in locis paludosis
aer immobilis existat et putrescit et sic in locis altis tarda senectus in concavis non accelerat mors
quia in altis locis continue est aliter et aliter aer et hoc sic intelligi si locus altus sit expositus ventis orien
talibus et septentrionalibus et tercio ab occidentalibus et meridionalibus Item sciendum quod in locis pa
ludosis et aquosis magis redduntur homines sompnulenti et quasi stupidi quam in aliis locis et causa est quia
in illis locis infrigidantur magis homines et humectantur propter vapores elevatos aerem frigidantes
et humectantes unde quod medici cum semper volunt inducere egris conferunt pociones habentes infrigidare
et humectare ut illa infrigidacio inducat quandam tranquillitatem et quietem intrinsecus secundum racionem
per eius frigiditatem spiritus animales redduntur tepidi et quieti ideo tunc non tacita sompni inducitur causa
autem est quod propter frigiditatem et grossitatem aeris admixta spiritus non diffunditur ita sicut cum propter den
sitatem aeris non inveniat luminositatem sexto quia luminositate spiritus magis moventur hinc
tum spiritus unum grandem similitudine cum lumine cum spiritus sit lux aut effigiem lucis habeat quare videmus
per experienciam quod in aere turbido et tenebroso et inde in sompnum sumus promptiores Item sciendum quod
senes sunt sapienciores iuvenibus et causa est quia senes sunt magis quieti et passionibus
sedati quia adolescentes vero cum inquietando et residendo fit sapiens et prudens adolescentes
non sunt in motu et turbacione plurima propter augmentum et propter omni molestacionem Item sciendum quod ad similitudinem
multum confert locus et regio temperata nam habitantes loca temperate calida sunt sobrii in cibis et
potibus et in suis actibus et mensurati existunt cum tales prudentes sapientes et virtuose preterita
ordinantes futura providentes presentes memores tales enim non sunt temerarii et feroces in omnibus
de se confidentes hoc enim accidit eis ex eo quod propter exalacionem calidi naturalis corporis et caliditati loci infrigidium
et temperant spiritus interius propter quod redduntur timentes aliqualiter et minus feroces investigantes
inventis qui superabundat nam calidi non permittunt ipsum descendere ad exteriora ideo tales calidiores
effitiuntur intus quam illi qui sunt in locis calidis et ideo corpus assimilantur quod ad dispositionem corporis
Item habitantes loca excedenter calida existunt in multa presumpcione et fumositate vaporosa ad
caput corporis ascendente et tales ut ebrii non utuntur racione sed amentes efficiuntur et tales sunt audaces
de se ipsis confidentes putant suo robore posse omnibus resistere et movere formata adquirendo cum
que est in Europa ubi viguerunt tot philosophi et in Ytalia ubi sunt tot poete et numquam viguit tot [illegible]
rome et hoc quod propter temperiem aeris non autem sic continuit in affrica et asia Item sciendum quod aliquorum habent cris
pos capillos sed crispitudo sit contingere propter caliditatem facientem humiditatem evaporare et siccitatem constrictam
ita quod non substentati capilli ablumando contingunt sicut apparet in corrigiis expositis igni que corrugantur
Similiter sit contingere propter tortuositatem pororum per quos egrediuntur capilli sicut enim pori sunt dispositi ita et capillos
oportet disponi
— Et nos quidem Carthaginem iugo detinuit de illis quinque in aliis iudicaverunt ipsi quinquesumpt sepimo
permittit hanc uiam 2o postea Tarius licinius qui habebat patrem prodigum qui et dissipatorem omnium bonorum 6
et cum ipse videret se venire in paupertatem propter dissipacionem patris postulavit apte ut prohiberet patrem
dilapidare bona qui pretor prohibuit propter quod pater destitit sed filius per morte patris omnia dissipavit
et pervenit ad paupertatem
— Quibus ante lucinius sepulcro romanos dixit vobis
4 pilleus et sic dabat iniurandum ut si patria quam suam manum mittebant dabantur eis in signum libertatis
bellum ne venirent in auxilium sed ille licinius
ordinans sedicionem elevavit quendam pilleum in signum ne pilli ad quod signum subito se concurrerunt nescientes sed sedicionem sed cogitantes illud esse pro patria sed inimici videns habes sedi
ciones eum interemit sed preta cum intrret pilla in civitate et cum ipse tunc eripuit pilleum et sinu
convenerunt et isto modo evasit
Cum vero licinius qui plurimis dedit introitus plebi petendi consulatus cum ante suum tempus non possent
5 impetrare nisi nobiles et fecit quandam legem quod nullus possideret ultra quinquaginta iugera terre
sed postea ipse possidebat mille iugera et ne videtur frangere lege dedit medietatem filio sed romani
videntes suam maliciam et quod frangeret legem puniverunt
Vinsius autem varius qui componebat obscuritates legis virum quod non poterat esse hic sentencia et cum
videt multos conantes excitare socios ad bellum contra romanos condidit legem contra illos ut sub maxima
pena Cogitavit cum videret legem utilem rogaverunt eum ut deberet eam per inspectare et auctoritate
ipse tum noluit et occultabat et tandem ipse faciebat sediciones in foris et civitate propter quod romani
timidantur quadraginta legem fecerat etc.

Vid(e)t(ur) ergo h(oc) est septimu(m) ca(pitulu)m de studio et industria que sunt q(uas)i sublimia et quia sunt sublimia ideo p(ro)mittit
laudem quod q(ua)e operat(ur) h(abe)nt quia si homines no(n) essent industriosi no(n) b(e)n(e) operarent(ur) 2° et(hicorum) p(ri)mi et vocat
industriam laborem et sollicitudine(m) p(er) qua(m) acq(ui)rebant honores (et) homo consequit(ur) in amplitudine(m) opacior(um)
in 2(?) titulum
Cato senex Cato erat octogintaq(ue) annor(um) et lic(et) esset vetustus quo ad corpus tu(m) iuvenilis in animo et cum defenderet
patria(m) quida(m) senatores volebant subuertere eam (et) no(n) potuit p(er) rationem tunc co(n)uinati sunt eum s(ed) tota licet in
senibus debilitetur memoria et sit vox tremula tu(m) stren(u)e se defendit quia industria labor(is) in iuventute
conseruabat sibi vires
Vt ostendit ex(em)plum aliud ysp(an)i elegerunt in eorum defensionem catonem qui multotiens criminabantur
p(ro)pt(er) rebelliones et cum timeret eos co(m)minaretur galba orator cato in isto defendit eos
Idem grecus Cato cum no(n) co(n)tentus esset sola latina qua(m) scio didicit voluit addiscere grecam ita quod optimus
orator fuit qui tu(n)c voluit esse p(re)ter u(ir)tute civile
Vtilis industria pot(ius) industriam h(abe)t catonis qui qu(ando) congregabant(ur) senatores in curia et oporteret eum ire faciebat
sibi portari libros ut i(n) studeret (et) nullu(m) t(em)p(o)ris amitteret (et)c(etera) i(n)venebat q(uod) sapientibus t(em)p(or)a no(n) sufficiunt s(ed) ignaris supersunt
Terencius autem varro qui h(abe)nt magna(m) sollicitudinem ita q(uod) nunquam cessauit a studio ma(n)n(us) pone(n)do li-
bros quem multum laudat augustinus et alii s(e)n(e)c(a) virgilius p(er)uenit ad ta(m) magna(m) subtilitate(m)
quia fecit b(e)n(e) centu(m) libros sicut vixit centum annis (et) simul co(m)pleuit vita(m) (et) sua dictamen
Dissimiliter perseuerantie liuius dimisit vixit tanto t(em)p(or)e q(uod) om(n)es virtutes valetes defecerant et senectus spolia-
verat eum visu s(ed) no(n) multis qui declarauit totum mo(do) civile romanus
Volum(us) na(m) isti fuerunt duo tam boni causidici et legum p(er)iti sub t(em)p(or)ibus q(uo)n(iam) lic(et) essent spoliati visu
tu(n)c fuerunt valde industriosi in t(antu)m quod omnes eos mirabantur et concurrebat ad eos videndu(m) q(ui)
defendebant causas
Cum p(ro)consul crassus romani fecerunt consulem crassum et miserunt ip(su)m asia(m) ad debellandu(m) aristonicum
qui didicit omnia p(er)iodi ydiomata et linguas eo illor(um) de illa prouincia et reddebant iura unicuiq(ue)
cum conueniebat ad suu(m) tribunal s(ecundu)m modum loquendi illor(um) et vendicauit magna(m) diligentiam ab
omnibus
Roscius qui maximus ystrio fuit quo nunq(uam) roma(ni) habuerunt meliore(m) qui erat ludius et exercebat
p(ri)mo in domo sua omnes ludos et ea que eius interant ut melius coram starent cora(m) p(o)p(u)lo operi
deinde veniebat in theatra et optime ludos celebrabat et ita diligent(er) q(uod) venit ad excellentiam p(o)p(u)l(i)
et principum et plus admirabat ipsum vir nobiles (et)c(etera) l(ice)t illa ars no(n) esset laudabilis tu(n)c ipse ita
diligenter exercebat quod omnes eum laudabant
Demostenes h(oc) iusit ad ex(emplu)m demostenes fuit fons eloquentie et cum esset infans h(abe)bat lingua(m)
male dispositam ad litteras ita q(uod) no(n) poterat e(n)unctiare p(ri)ma(m) litteram s(cilicet) alpha s(ed) ita castigauit
linguam q(uod) p(ro)ferebat aliis melius / Etia(m) h(abe)bat voce(m) stridolam et feminea(m) ita q(uod) displicebat
auditoribus / Excogitauit q(uod) remediu(m) / Erat q(uo)q(ue) debilis complexionis et voce infirma ergo quod
habebat tremorem p(ro)pone et fere p(er)ditus ab uno late (et) no(n) poterat p(ro)nunctiare et venit ad loca
remota et stabat ad clamores fl(umi)nu(m) (et)c(etera) ut melius posset tollerare clamore(m) p(o)p(u)l(i) i(n) co(n)tionibus
Dem(ostenes)? ut venustiore pictagoras de samo insula cum esset p(er)fectus in s(cienti)a p(ro)p(ter) venire ad maiore(m)
p(er)fectionem iuit in egiptu(m) deinde p(er)sas ubi erant optimi astrologi deinde ad lacedemonia(m) et cum
esset s(ummus) in s(cienti)a dixit se esse amatore(m) sapie(ntie) (et) no(n) sapiente(m) deinde p(er)uenit in calabria(m) s(cilicet) crotona(m)
methaponti tarentu(m) v(bi) t(un)c fecerat studiu(m) et in methaponto decessit ex quo obtinuit methaponte(m)
magnam famam
Plato autem qui p(ri)mus oriundus esset athenar(um) et h(abe)bat socrate(m) magistrum tu(n)c voluit venire in egiptu(m)
ut studeret in geometria tu(n)c tunc t(em)p(or)is scolares athenienses volentes aliu(m) p(re)ceptore(m) a platone roga-
bant cives ut mitterent p(re)positos qui insisterent s(ed) ille potius voluit esse discipulus egiptior(um) ut fieret
or(a)t(or) nisi q(uod) reuerti et cu(m) diu ibi stetisset audita fama archite venit in ytaliam (et)c(etera) corpu(s) ino
rebant h(abe)bat carmina tragica maxime poetisse que delectabilia erant voluit retinere in fine
vite sue super capite
De democritus in p(ri)ma fuit quida(m) ita dives q(uod) sine sua i(n)comoditate recipiebat sepe xerxem rege(m)
p(er)sie cum i(n)numerabili exercitu genuit ille democritus qui sp(re)uit diuitias et dedit illas
ciuibus p(at)ria(m) p(ro)p(ri)am resp(er)nando et t(r)anstulit se athenas semp(er) vacando studiis vixit ibi ignotus
no(n) manifestando fama(m) sue s(cienti)e et istum imitat(ur) p(ro)ph(et)us in sua ph(ilosoph)ia et composuit multos
libros meliores no(n) manifestaueriat quo ipse vixerit ignotus s(ed) p(er) morte(m) p(ro)bata est fama
Carneades qui vixit nonaginta annis (et) fuit miles sapie(ntie) in reuelando res litteras in t(antu)m
quod mens relinquebat et tanta erat sollicitudo vadi studio sapie(ntie) q(uod) cu(m) erat ad mensam
obliuiscebat(ur) porrig(er)e manus ad os s(ed) q(ue)da(m) ancilla qua(m) no(n) loco voluptatis h(abe)bat s(ed) ut
seruiret ei in necessariis portabat manus ad os suum
Idem h(oc) insit aliud ex(emplu)m eiusdem qui q(uando) erat venturus cum crysippo ph(ilosoph)o ad disputandu(m)
assumebat illa(m) herbam cum succus s(ed) clarificare voce(m) ut melius exprimeret sui ingeniu(m)
p(ro) quod placebat aliis ph(ilosoph)is qui volentes vendicare plenam laudem erat cupidus assumendi
illam herbam et sic inoleuit consuetudo (et)c(etera)
Vali porro anaxagoras qui abundabat multis diuitiis tu(n)c p(ro)p(ter) h(ab)ere patre(m) reliquit eas
et iuit athenas et cum esset p(er)fectus redijt tunc notificatu(m) est ei diuitias suas fore
consumptas qui mirabiliter respondit (et)c(etera)

a Archimenides in Sicilia erat urbs maxima et valde adversa romanis ad quam subiugandam romani miserunt Marcellum qui obsedit civitatem que multis restitit et ars multis vocavit quod ... Archimenides suis machinationibus bellum repulit et habebat ex precepto romanorum ut omnes Siracusanos interficeret et cum intrassent in sui multos necabat omnes Siracusanos sed Marcellus audita fama Archimenidis quod sua sapientia multis restitisset sibi ut ipse evaderet precepit suis militibus ut non trucidarent aliquem nisi prius peterent ... et si inveniebant phylosophum preceperunt ut parcerent ei tamen qui non potuit videre nomen propter cupiditatem scientie et ingenii interemptus fuit

Socratem qui iam venerat ad senium licet esset perfectus phylosophus et imbutus multis scientiis ars affectavit artem cytharizandi et voluit discere et indicabat melius esse ipsum scire quam penitus ignorare et sic in senio citharizare addidit nobili sapientie quam prius sciebat

a Isocrates ut longevi Socratis discipulus multum laudat Plato in Phedro tunc cum esset nonaginta annorum composuit librum ita subtilem et ingeniosum quod omnes phylosophi videndo subtilitates stupebant mirando et ars per ea considerando suam industriam in illo libro recepit tantum gaudium quod prolongavit vitam suam per ... annis

c Iterum eiusdem etatis Crisippus phylosophus qui licet non esset tante etatis quante fuit Socrates tamen fuit maioris spacii etatis qui octoginta annorum et cum esset quadraginta annorum incepit componere libros et continuavit usque ad octuagesimum annum et tanta fuit subtilitas eius ingenii ut longa vita sit opus ad posse comprehendere suas subtilitates

Ex quo Cleante qui passus fuit maximos labores in addiscendo sed intrando doctrinam discipulis benigne se gessit qui fuit ita pauperculus ut nocte tota vigilaret in hauriendo aquam pro lucrando victum et in die narrabat scientias et precepta Crisippi

Sophocles fuit poeta excellentissimus apud grecos quem Virgilius laudat in Bucolicis qui quamvis esset etatis magne fuit magne industrie et fecit gloriosum certamen cum iam ... morte quem ... complevit ... cum esset centum annorum fecit tragediam de Edippo ita pulcram quod ... dum phylosophi considerantes ingenium ipsius prefecerunt alios poetas et approbatum fuit opus ipsius fore excellentius omnibus aliis aliorum poetarum cum filius vel puer sancta pars scripsit epitaphium in sepulcro quod fecerat tragediam

Simonides poeta cum veniret ad etatem edidit mirabilia carmina et delectabatur cum veniret ad disputationes qui melius scripsisset et pro consequebatur famam magnam

a Item Solon phylosophus atheniensis et poeta composuit multa carmina et opuscula in quibus significabat quod quanto magis veniebat ipse senium tanto preparatior erat et cum egrotaret et esset in extremis ... venerant ad visitandum eum et inceperunt quandam disputationem de rebus iam ipse erexit caput de lecto ut perciperet et interrogatus quare narrabat studiose quod nolebat mori illo ignorato

Nam porro industriam Themistocles qui erat dux atheniensium habuit tantam industriam quod voluit habere nomina in memoria civium et cum ... Xersem propter invidiam opportuit illum exulare ad hostem Xersem qui voluit venire in suum conspectum ... plus didicisset loqui morem persarum ut posset Xersi complacere et impetrare que volebat

c Unde ... quod quidam reges imitati sunt morem suum quia videndo tantam famam quam habuit Temistocles de istis duabus industriis conati sunt eum imitari sicut Cirus ... nomina suorum militum et Mitridates in volendo loqui ... linguarum ...

Via preteritum est de studio et industria ... primo fuit ... sine ... in nobis virtutes per consuetudinem ... operibus ... qui virtutes incipiunt in nobis ... cum non ... nobis ... virtutum ... non esset in ... virtuosas item ... omnibus ... istud ... quod possent attingere suos fines ... frustra ... non ... delectatio quam ... sed magis ... non ... finem ... que in ipsa felicitate sunt in virtutibus ... virtutes ... in nobis principium inchoative ... doctrinam aut ... excitatur ... ipse ... consuetudine in malis operibus efficimur mali ergo per consuetudinem in bonis et virtuosis operibus efficimur boni et virtuosi item scientia quod voluntas se ... ad appetitum sensitivum tamquam dominus ad servum et similiter se voluntas ad ... et ideo sepe cum appetitu sensitivo ... in voluptuosum voluntas ... ratio dictavit oppositum ... appetitus sensitivus ... irrationabilis ... rationabile ... vegetativa potentia ipsa tota ... irrationalis ipsa enim non cognoscit neque ratiocinatur ... ipsa non est innata ... rationi ... obedire ... cibo et potu sine voluntate sine volumus ... in sompno non late sunt potentie sensitive ... operibus ... potentia vegetativa in sompno quam in vigilia ... et voluntas ... vegetativam ... ad ministrandum sibi obiectum ... cibum et potum ... potentie vegetative item ... virtus moralis est in voluntate ponenda quod voluntas non subiacet ... continente et obstinatis ... in continente voluntas trahit ad bonum licet appetitus sensitivus ad oppositum declinet in ... obstinato ... voluntas et appetitus sensitivus ... ad malum ... oppositum ... voluntas ... semper est innata ... appetitum sensitivum ... in primo ... et ideo voluntas innata est habere quandam complacenciam in appetitu sensitivo ... appetitus sensitivus ... ad alios voluptuosum et ad alios ... voluntas ... ad idem recedens ... volt habere voluntate cum ...

et sine difficultate consequencia recte racioni exigit habitum quemdam inclinantem suam voluntatem ad medium racionis ad
hoc quod delectabiliter et prompte absque omni impedimento consenciat recte racioni hic status quia voluntas que est in natura
trahi versus appetitum sensitivum et versus racionem adhuc ut prompte trahatur versus rectum et nunquam subducatur
ab appetitu sensitivo Item secundum philosophum quia voluntas est potencia superior et homini ipsa quia cum sua voluntatem
fruitur et per eam dicitur bonus et non per appetitum sensitivum habere istam potenciam est virtus hominis in qua magis
supervenit delectacio in operibus virtuosis [illegible] ethicorum signum quod facere habitum supervenientem voluntati
[illegible] tristiciam operibus quia quidem recedit a culpabilibus voluptatibus et hoc ipse gaudet temperatus quia autem
[illegible] intemperatus in subtraccione obiecti ipsius et non delectabilibus [illegible] delectatur [illegible] apostolus quod [illegible] debuit reputari
tempore concupiscebat de stimulo carnis et respiciebat displicenciam in voluntate Remanet igitur possit dici quod
in virtuosis appetitus sensitivus per eius perfecta inclinacionem versus voluntatem et medium racionis delectatur simpliciter
in sequendo medium racionis et quod homo delectatur tristicia illa extinguitur quia in ungues est appetitus hic
[illegible] ab appetitu voluptuoso vel saltem si non extinguitur totaliter illa tristicia tamen maior est eius de-
lectacio in sequendo racionem adhuc nunquam inclinatur quod sit eius tristicia [illegible] precedentis capituli [illegible]
studium et industriam venire possimus ad perfectas virtutes [illegible]
o Cum igitur industrie hoc est [illegible] et primo premittit specificando de quo ocio intendit [illegible]
8. [illegible] ocium ut est contrarium industrie sed non est ut est quedam basis fundamentum et gubernaculum industrie quia
[illegible] assumimus in labore ocium [illegible] industria [illegible] duplex est ocium secundum vulgare et quiescere a corpore
aliud est philosophicum sicut est quiescere corpore et animo laborare
p [illegible] amici hic narrat [illegible] [illegible] contra [illegible] Item primo ponit ocium 2o declarat Scipio maior et
lelius erant viri pares [illegible] animorum qui exercebant se in bellis et in rebus magnificis
et cum erat defessi exercebant ludos pueriles colligendo [illegible] ut conservaret [illegible] reintegrabatur
ad exercitum rerum magnarum
a [illegible] se publius scevola fuit gener lelii dicti et pater publii crassi qui scevola fuit informatus [illegible] ut
aliqui [illegible] a laboribus ut [illegible] recrearentur quod publius scevola audivit
f Scevola autem ponit ocium scevole generi lelii qui habuit mores [illegible] et cum sustinebat magnos labores
quia erat maximus legator et [illegible] palacium defendebat veras causas et falsas repellebat et quia
erat summus pontifex oportebat eum [illegible] sacrificare et quando erat fessus descendebat ad ludos pueriles
[illegible] hic ponit [illegible] socrates vir excellens in sciencia cum defatigatus primo studio erat ludebat cum
pueris et quodam die cum multum studuisset venit in plateam et cepit ludere cum pueris equitando in arundine
quod notificatum fuit alcibiadi regi cuius erat socrates magister qui [illegible] [illegible] faciebat videre
socrates [illegible] ideo faciebat quod reputabat se iuvenem tunc alcibiades reputavit ipsum stulciorem [illegible]
[illegible] senectutis [illegible] [illegible] in laboribus et [illegible] [illegible] in recreacione [illegible] putare
se iuvenem
y Iuvenis [illegible] quod achilles defatigatus in rebus bellicis cum non posset [illegible] laborare assumebat
recreacionem pulsando liram ideo homerus scripsit hic et multum laudabat eum [illegible] quod [illegible]
sentencia [illegible] eloquencie hic est [illegible] in quo [illegible] eloquencie et quia [illegible] ideo [illegible]
l laudem ponendo suam intencionem 2o narrat [illegible] regibus [illegible] hic narrat et primo narrat [illegible]
2o [illegible] Item [illegible] discordia [illegible] 2o declarat eloquenciam [illegible] [illegible]
et sub [illegible] remanserunt liberi cives et tota urbs remansit libera et senatus cepit rege-
[illegible] [illegible] volebat [illegible] patre et divisit se a principibus tenendo unam partem civitatis et aliam partem tenebant prin-
cipes et senatus et tanta discordia [illegible] fuit quod timuerunt quod urbem et ascenderunt quemdam collem
et volebant se [illegible] valerius publicola perrexit in medium et stetit [illegible] persuadere quod effecit [illegible]
y Re [illegible] Cum marius et [illegible] tenerent urbem cepit [illegible] erat quidam orator [illegible] ad quem [illegible]
marius et [illegible] miserunt satellites qui venerunt ad domum antonii et cum vellent eum occidere capti sunt
leporibus ipsius in [illegible] quod [illegible] gladios [illegible] alter qui [illegible] non audivit cum [illegible]
d Iulius [illegible] Iulius qui [illegible] venerit ad statum imperialem erat magnus [illegible] et accusavit dolobellam
[illegible] [illegible] defendebat dolobella et [illegible] cesari ut desisteret ab accusacione quia cesar
licet haberet optimam causam et [illegible] leporibus [illegible] amore amici destitit [illegible] [illegible] verba [illegible]
habebat optimam causam et [illegible] condempnaverat sed amore amici desistebat [illegible] que verba magna laude
recepit a populo
p [illegible] atheniensis qui habuit leporem et eloquenciam quod athenienses liberi existentes optinuit [illegible]
[illegible] et subiacere sibi licet solon vivus [illegible] sapientibus dissuaderet eos ne vellent ipsum in dominum
[illegible] eloquencia plus valuit
[illegible] autem [illegible] studuit [illegible] et multa sciencia fuit [illegible] studuit autem sub anaxagora et venit ad tantam
f scienciam quod athenienses consideratis suam scienciam et leporem elegerunt eum in ducem
[illegible] veteres [illegible] quamdam [illegible] [illegible] et [illegible] scripserunt quamdam comediam
volendo culpare sua facta [illegible] erat lepor et [illegible] ipsum laudabant licet culparet facta
f [illegible] quamdam [illegible] cum esset senex [illegible] iuvenis [illegible] [illegible] in [illegible] vetustius qui [illegible]
[illegible] leporem [illegible] est et cum [illegible] quod in iuventute sua audiverat [illegible]
[illegible] et [illegible] assumpserat [illegible] existimavit [illegible] [illegible] eadem modo debere [illegible]
ideo [illegible] cimbalis ut mitterent [illegible] in exilium [illegible] non [illegible] volverunt [illegible]
multum post [illegible] suam eloquenciam [illegible] urbis [illegible]
y [illegible] eloquencia [illegible] in egipto [illegible] egipti qui [illegible] exprimebat [illegible]
dicebat omnia mala que [illegible] in humana vita et infortunia et ipsa representabat [illegible]
[illegible] humana [illegible] mundana quod audientes ipsum optabant mortem et multi assumebant mortem
[illegible] ptolomeus videns hoc quod aliqui [illegible] prohibuit ei ne amplius concionaretur [illegible]

Eloquentie autem ornamenta. Capitulum decimum in quo ostendit quantum vigor sit in prompnunciatione et primo ponit intentionem suam ostendo vigorem prompnunciationis 2° exemplificat. Item 3° ostendit quod prompnunciatio est totus cultus eloquentie quia si prompnunciatio eloquentie debito modo non daret delectationem auditoribus et ideo debite postponitur. Hic tamen dividitur autem ornamentum eloquentie in duas partes scilicet in figuratione vocis et in motu corporis. Secundo ut ponit ostendit quantum vigorem habuit eloquentia Tiberii Gracchi 2° scilicet tamen non habuit eloquentiam suavissimam in tantum quod faciebat obstupere audientes qui quando contionabatur semper retinebat famulum post tergum quem nemo videbat et stabat cum fistula. Et quando Tiberius formavit voce stridulam per illa fistula reprehendebat eum et dabat modum ut melius prompnunciaret et si quando faciebat voce nimis depressa informabat eum ut voce exaltaret. Causa ipsum dat causam quia Tiberius propter fervorem prompnunciationis non perpendebat.

Hortensius ortensius maximus orator qui videbat quod eloquentia habebat duo ornamenta ut si bene prompnunciaret ita flexit se ad pulcrum motum corporis quod homines magis mirabantur suam representationem quam prompnunciationem in tantum quod homines licet irent libenter ad audiendum eloquentiam tamen potius ibant ad videndum suas representationes et gestus.

Itaque constat Esopus et Roscius erant duo histriones quorum intererat representare in scena et semper ibant ad videndum contionantem Ortensium ut viderent gestus eius et sic addiscebant quod ipsi representabant gestibus quod dabant magnam delectationem populo.

Cum in maxima [illegible] Gallus erat qui reputabatur reus cuiusdam criminis qui habebat familiaritatem cum Cicerone tunc accessit ad eum et rogabat ut auxiliaretur ei. Tullius venit ad eum defendendum. Tunc cum invaderet Calidius accusator Galli prompnunciabant accusando Gallum valde bene sed tempore multum tunc Tullius imp[illegible] ei quod nesciret ita bene representare nisi diu cogitasset et certius finxisset primo in domo ut faceret postea coram facta et sic dicebat ficta et sic dicendo scivit ita bene arengare quod devicit eum et venit ad [illegible] etc.

Consentaneum Demosthenes summus orator cum interrogaretur quid haberet optimum effectum in prompnunciatione respondit quod ypocrisis et id est quod falsa facit apparere vera. Ideo orator nichil aliud habet nisi ut credatur vel dicit quod sanctificatio prompnunciationis est non prompnunciare nisi id quod bene scit et respondere ad ea que bene scit quia si dicit quod nescit timide et sic prompnunciat que scit audacter et melius concordat cum exemplo rationis.

Ecce itaque Eschines [illegible] qui habebat controversiam cum Thesiphonte cui applicabatur Demosthenes suus amicus qui Demosthenes devicit et superavit Eschinem defendens Thesiphontem. Eschines videns se victum pre verecundia recessit ab Athenis et venit in insula Rodum et cum ibi staret illi de Rodo audiverunt ipsum esse magnum oratorem ideo rogaverunt ipsum ut deberet prompnunciare qualiter prompnunciabat contra Demostenem et Demostenes contra ipsum in defendendo Thesiphontem. Tunc Eschines prompnunciavit et multum laudavit Demostenem licet esset suus inimicus et hic tendit ad laudem Demostenis.

Via pertractum est de eloquentia et eius effectu. Pro intellectu huius est sciendum quod ad humanam vitam utilis est vel necessaria communicatio quod clare probat [illegible] natura que nichil frustra facit dedit solis hominibus super alia animalia sermonem per quem libere significent quod conferens est et nocivum et iustum et iniustum quod non est propter aliud nisi ut homines ad invicem [illegible] possint se communicare nam homo [illegible] indiget ad vitam salvandam et pluribus ad bene vivendum [illegible] que talia [illegible] non possunt [illegible] ut talia quibus [illegible] homo fiat et [illegible] indigentibus applicentur homines indigent actibus humanis multiplicibus 2° [illegible] non potest unus habere [illegible] [illegible] Virgilius [illegible] omnia possumus omnes valde magnum est unum hominem et difficile [illegible] bonus [illegible] ut possit [illegible] et alii [illegible] est [illegible] domum [illegible] edificare et alii est [illegible] ferrum [illegible] fabricare et alii ut [illegible] agros colere et sic de aliis sine quibus homini indigentia [illegible] non possunt [illegible] tanta sit hominum [illegible] tam domestica [illegible] ut homini indigentie [illegible] suppleant. Unde [illegible] possumus uti verbis alios cum eis communicando primo modo verbis ornatis et affabilitate et dulcedine verborum alios alliciamus ad faciendum quod appetimus. Alio modo sunt verba que deserviunt ad manifestationem aliorum verborum interiorum sine [illegible] que latent et talia verba vocantur [illegible]. Alio possumus uti verbis [illegible] quod deserviunt ad ludos et ad solacia. Pro quo intelligas quod primus modus loquendi vel affabilitas [illegible] deserviunt ad communicationem hominum [illegible] implacidus et [illegible] et litigiosus maliloquus [illegible] destruebat societatem hominum tollit [illegible] pacem et amicitiam que tenent homines [illegible] congregatione et [illegible] humana [illegible] homo est [illegible] civile et politicum [illegible] placiditas est [illegible] omnibus placere et nullum turbare et si turpia aliquis agat tamen ipse commendat et approbat [illegible] placiditas est infestina et corruptiva conditionis hominum [illegible] sicut [illegible] laudativa [illegible] laudativa [illegible] [illegible] nos [illegible] efficiamur et [illegible] placiditas quod bonos mores [illegible] in [illegible] quod [illegible] et gestibus et [illegible] actibus indigemus virtute dirigente sine [illegible] nos ad invicem [illegible] et [illegible] [illegible] et [illegible] et [illegible] et cum hominibus colloquendo medium [illegible] est [illegible] delectabiliter [illegible] ita [illegible] affabilitatem [illegible] delectabiliter [illegible] sermones [illegible] et [illegible] [illegible] sodalitas [illegible] homines [illegible] [illegible] appellatur urbanitas ad [illegible] rusticalitatis [illegible] in urbe [illegible] possunt [illegible] et colloqui [illegible] [illegible] appellatur curialitas [illegible] in curiis sicut [illegible] [illegible] et colloquium [illegible] [illegible] curialem [illegible] in [illegible] curialem aut [illegible] et [illegible] [illegible] est [illegible] et [illegible] et tediosus in hominum societatem turbationem [illegible] [illegible] litigiosi maledici [illegible] [illegible] quod [illegible] hominum agunt [illegible] sunt alia civilia et sociabilia cum sit oportunum homines [illegible] maledicos [illegible] [illegible] [illegible] Item nimia placiditas viciosa est [illegible] homines ad [illegible] viciosa [illegible] laudando [illegible] hominibus [illegible] et [illegible] laudat [illegible] ad [illegible] necessarium est [illegible] prompnunciatione et placido motu corporis [illegible].

[Pe]rfectus etiam actuum. Undecimum capitulum in quo ostendit quam magnum iuvamen habeant actus tam intellectuales quam manuales et quia res est decens ideo primo premittit manifestando delectationem et utilitatem quam possumus habere in visione talium exemplorum.

Supplicii galli romani invaserunt paulum adversum persam et cum esset propter imminentes timores belli inter paulum et persam invasit supplicium gallum astronomum legatum paulo. Qui cum intraret castra in nocte eclipsata est luna et die sequenti erat determinatum fieri bellum cum persa propter quod signum omnes romani stupefacti timebant vere et ingredi bellum quia sic pepigerat cum persa. Tunc gallus astronomus coram eis pro omnibus explanavit quod non erat malum omine adducendo rationes astronomie etc. Et sic exercitus audacter ingressus est bellum.

Spurina quidam fuit spurina aliquis astronomus rome quem cesar retinebat propter scire futura. Qui inconsiderando motus constellationum prognosticavit mortem cesaris et dixit sibi ut deberet precavere per triginta dies de mane casualiter pervenit in domum calumnii propter officia distribuenda et spurina illuc etiam venerat. Tunc cesar cum derisione dixit ei quot dies preterierant. Ille respondit quod non dum et paulo post cesar perrexit in capitolium et trucidatus fuit a bruto et cassio.

Ed ut alienigene fecit ad ex[illegible]. Semel sol patiebatur eclipsim propter quod athenienses perterriti facti timebant ne esset finis mundi. Sed pericles astronomus adducendo rationes in concione persuadendo removit timorem dicendo quod eclipsis precedebat naturaliter propter interpositionem etc. non propter iram et ideo non erat curandum.

Valerius porro manifestat effectum actuum manualium. Cum alexander regnaret nolebat facere depingi faciem et fieri statuam suam ideo fecit congregari multos pictores et statuarios et precepit apelli ut pingeret ipsum et lisippo ut faceret statuam qui fecerunt ita bene in tantum quod placuit ita quod precepit omnibus aliis ne auderent pingere ipsum etc.

Fuit inventio athenienses colebant vulcanum qui est claudus et erat valde difficile ipsum pingere in ipsa forma cum quidam pictor fuit ita subtilis quod cum depinxit ita tortuosum ut erat et fecerunt clamidem longam cooperiendo pedem claudum ne videretur ad quod videndum propter admirationem talis actus et propter claudicationis concurrebant tote athene. Dicitur in fabulis quod vulcanus fuit filius iovis et iunonis et cum iuno peperisset eum quia erat turpissimus dedit sibi ictum talem ita quod cecidit in lenno insula et fregit crus sed in rei veritate vulcanus interpretatur flamma ignis que vadit tortuosa ut apparet in fulminibus.

Unus quidem praxiteles optimus sculptor sculpsit ymaginem veneris in uno marmore ita bene quod apparebat viva que statua posita est in templo rodiorum. Et cum quidam iuvenis intraret templum videndo effigiem ita pulcram concitatus ipsam esse vivam amplexatus est eam.

Et excusabilior potuit alios effectus actuum et quod est mirabilius decepto tamen homo qui ratione fuit deceptus ymagine etc. quia cum quidam optimus pictor pinxisset equum ita bene quod equus quidam transiens hinnivit eam esse vivam et [illegible]. Et quidam alius pictor depinxit canem ita bene quod alii canes ad eius visionem latraverunt. Et quidam alius pictor in sicilia fecerat vaccam ferream quam cum vidit thaurus cogitans eam esse veram et vivam irruit propter amorem.

Eternum vultura quemadmodum hic est [illegible] in quo ostenditur quod quidam non potuit habere originem ~~atura~~ anatura et est propositum ad precedens capitulum et hoc capitulum [illegible] deficiunt ana [illegible]. Sed simul artifices semel athenienses faciebant ymagines duodecim principalium deorum in templo palladis sicut iovis neptuni mercurii palladis iunonis etc. Pictor ~~[illegible]~~ depinxit neptunum valde bene cum mari tranquillo et equis et omnia monstra que pertinebant ad mare et volebat pingere iovem excellentiorem neptuno ut preceptum sibi fuerat sed tamen totam industriam consumpserat in neptuno non potuit facere pulcriorem sed turpiorem. Athenienses cum vidissent mirabantur subtilitatem sed cum viderent iovem petierunt quare non etc. Respondit quod non deficerat arti.

Unde ille alius. Cum greci passi fuissent adversa in mari et starent in aulide insula et non possent navigare petierunt calcante ut explorarent voluntatem deorum qui respondit quod oportebat sacrificari de humano sanguine et sacrificata fuit effigenia sed diana imposuit cervam. Cum autem greci venissent in greciam ob memoriam et honorem illius sacrificii fecerunt pingi in grecia modum sacrificationis et quo circumstantes plorabant. Pictor autem cum depinxisset ulixem et alios mestos ita valde nolebat depingere agamenonem tristiorem aliis sed non potuit ut appareret mestior aliis. Greci mirantes petierunt. Dixit quod [illegible] non subministraverat [illegible] ideo relinquebat in consideratione spectantium quod agamenon debebat esse magis melancolicus aliis in contemplo.

Item ut eadem. Quidam pictori fuit preceptum ut pingeret equum in ipsa forma sicut quando reveniebat a bello defatigatus et spumosus. Ille pinxit eum bene [illegible] ad naturam et cum vellet facere spumam in ore non poterat et cum multotiens fecisset omnia incepisset fatigabat tunc tandem iratus illisit spongiam in ore et fecit naturaliter spumam et volebat.

Item [illegible] recedendo adhuc dixi supra de eloquentia. Et scitum quod est hominum gaudet cum locutionibus oratorum persuadetur exemplis et similitudinibus magis quam verbis et rationibus sine exemplis. Causa autem huius est quia homines gaudent ut addiscant aliqua velociter sine labore sed talia sunt de genere particularium particularia autem sunt notiora et incipiunt in hiis quorum cognitio est sensualis. Secundo exempla sunt sensibilia et particularia. Item ratio eiusdem potest esse quia quod in maiori parte hominum virtus cogitativa vel intellectiva modicum super ymaginationem elevatur ideo tales non sunt apti ad [illegible] nec possunt difficilia intelligere cum eorum natura sit omnino materie corporali immersa ideo tales gaudent exemplis cum difficiliora et speculativa non possunt. Verum quod multi male agunt et perseverant et putant se esse potentes et elatos per mala et iniuriosa non operantur quia vanitate ista [illegible] estimat se habere dominium [in] aliis principatum. Sed ab aliis talia eligit ~~[illegible]~~ non sibi credens rapinis [illegible] et dampnum eligunt depredari etc. in aliis actibus primis [illegible] aliquis eligit

illud et pontificatum universalem sive summum erat adhuc omnibus actibus subordinans ut illum conservatur elaborat et si aliquem a principio unius studiosa eligunt et in eis perseverant et vero est quia cum intellectus corruptus est per duas electiones et consuetudine inquis cuncti arcent suum actum virtuosum et nesciunt bona a prauis dignoscere unde philosophi sapientes perceperunt diligenter usque ad tendendum abstinentia pueri ad studiosa et studiosa inuenientur et necessarium cum enim molles sunt et ipsi desiderii omnium impressiones recipiunt passionibus sententiarum subiacent inducit ideo cogant laudabilia eligere quia in operibus habituati dispositi fiet eis operibus sue bona quidem ad prima commendandum alio ut admirationem ingratitudinem

De ante actis. Et est capitulum 13m in quo ondit quod amicus expertus in sua scientia est credendum et debendum dare fidem et primo ponit que sequitur una usque ad partem per extremam tertiam de Scaevola tenente qui in Roma erat peritissimus in iure ciuili. Sed quando petebatur de iure consultoris scilicet de consiliis dandis ad dictam iudiciorum ubi non est ipsius quia sentiebat taxillum et cliuum esse expertos et peritos in illa scientia remittebat eis consilia propter quod eum commendabant eum

Latonis cuius tempore debebat fieri quoddam altare quadratum ut bene colligeretur forma quadrature erat opus geometrie. Sed edificatores iuerunt pro consilio ad Platonem qui remisit eos Euclidi geometre quia licet ipse philosophus erat tamen ille erat peritus geometer

Loriantur Athene que fecerunt fieri edificium pulcherrimum et ubi reponebant mamalia et arma quod fuit maxime impense Athenienses mirabantur pulcritudinem impensam et quia multum expendiderunt volebant quod constructor qui ita bene fecerat redderet rationem expensarum qui reddidit et ondit quod in nullo decepit eos propter quod Athenienses commendaverunt eum tamen quantum de edificatione prius emendaverant

Insuper fuit alius pictor qui depinxit ymaginem calciatum et cum corrigiis ligantibus calciamentum. Sed quidam cerdo dixit quod non bene pinxerat precipue calciamentum ipse videns per se esse hoc quod erat illud credendum quia expertus in talibus et cum cerdo vellet eum reprehendere de ture dixit quod non intromitteret se de illo quia non cognoscebat

Fructus capitulum 14m in quo ostendit de industria que sunt origine cum senectute et quia res est digna laude ideo primo premittit et primo o. Sed tetigisse de industria senectutis in 2o de industria 2o dicit quod multi fuere mentionem quia postquam dei conuoluerunt senectuti prosperitatem non dicit ipse ei unde non faciendo mentionem et inscribendo et possunt gloriari dixit de etate prima longa etate ipsius 2o quia prosperitas habuit sanitatem et vita diuturniorem Marcus Valerius Coruinus de nobili prosapia qui habuit multas dignitates quia sex vicibus consul et inter istos consulatus fuerunt quinquaginta sex anni tamen in ipsis excendo semper fuit robustior et non relinquendo officia agriculturae ne sua familia fame laboraret

Unus vite spacium equavit et Metellus qui habuit inumerabiles dignitates et post centum et quatuor annos amissis dignitatibus factus fuit pontifex et licet esset senex tamen vox non erat tremula in orationibus dicendis neque aliquod signum imbecillitatis in sacrificando exprimebat

Vivitus autem Sabinus qui fuit augur sexaginta annis qui habebat considerare garritus auium et responsa dedit et tamen qui fuit creatus non erat iuuenis sed etatis virilis quia quadraginta annorum fuit qui fuit augurandus et adimpleuit centenarium annorum inter vitam suam

Appius de senatu oppenia qui semel fuit censor et interfuit electioni senatorum et ipse tamen suo proprio elegit centum senatores et tunc ipse erat senior omnibus aliis et tales centenarium se fecerunt ante suam mortem post septem senatores habebant eligi a censoribus qui erant mortuos mortuos quos cognoscebat per eos

[illegible] Curius non captiuitatem videret propter quod Valerius ego dicerem eum infelicem nisi quia suppleuit in virtutibus quia bis rexit Sabinos et bis imperium collocauit et bis rexit familiam tota et rempublicam et manifestauit suam probitatem quia cum Pirrus venisset in Ytaliam et non inuenit multas ciuitates et Romani superhabebant ideo expectabat pacem nobili Tritus sed Pirrus nolebat alio modo pacem nisi fieret cum Romanis et possideret quas acquisiuerat Pirrus probellum sed illas ciuitates et Romani inclinauerunt se ad hoc sed iste Appius dissuasit in tantum quod ordinatum est quod illa quinto fiet quod Ytaliam ut Pirrus non staret in Ytalia quod Pirrus nolunt confirmare et post creatus fuit consul Fabricius qui Pirrum de Ytalia fugauit

Plebbis enim inter etatem de senectute mulierum et primo exemplat de Liberalitate 2o etc Liuia uxor Rutilii impleuit nonaginta annos et cum istos annos consumant in robore et vigore quorum unus nec impleuit et uxor Tullii Terencia etc et Clodia que amissis et mortuis omnibus filiis durauit etc et est vere mirandum quia propter fetus deficiunt ossa et dolore filiorum debuit eam consumere

Vugam hic duos subnectit exempla et ponit de Scipione et primo per exemplarum Hiero rex Sicilie regnauit usque ad nonagesimum annum et in ingenti et corpore et robore quinquaginta unus senex et fortitudinem in bello quod excellebat inter iuuenes habebat in senio tantam vigorem et fortitudinem. Sed postea venit ad maximam annorum et 30 qui primo fuit inimicus Romanorum. Sed postea Romani laborarent inopia misit eis multum et utilissima diuturnitas quia ut dictum est cum Romani laborarent inopia misit eis multa etc utilissima diuturnitas quia ut dictum est cum Romani laborarent inopia misit eis multum et non vellent recipere sed propter aurum in summa cetera quia sentiebat tempus temporis tenebant ne vellent recipere sed propter religionem receperunt

Masinissa amantissimus populi Romani et maxime Scipionis nam non erat ab oriente ad occasum due familie et domus que magis se diligerent sicut Masinissa et Scipio et subiuit Masinissa multa pericula pro nobis amore Scipionis et fuit tamen robuste etatis quod nunquam tulit caput tectum ut experiret suas vires tantum erectus stetisset uno pede instanti quod omnes iuuenes ante debilitabat sed tamen ut experietur sedisset et in senio die et nocte ducebat exercitum quod erat mirandum tamen in senio solent vires debilitari et tamen Numidia est sterilis reddit sterilem etc

Argabonius quoque rex yspanie cum esset centum et septem annorum delectabatur etiam cum uita quidam mirabantur quod affectabat uitam cum senes soleant langueri propter morbos uidit quod haberet uitam prosperam ideo ac

Enam de senapholo ciuitate euboye scribit aristofanes poeta quod per centum et quinquaginta annos exercuit studium et in fine uigebat studium semper

Arbatorius rex yspanie sicut gaditanorum [illegible] cum esset ingressus dominium erat quadraginta annorum et in regno durauit octoginta annis de quo Asinius pollio optimus poeta qui uiguit tempore augusti facit mentionem annorum prefati regis in suo libro ad homines cuius pollionis Virgilius fecit suam bucolicam et mecenatis georgicam et octauiani eneida et ipse pollio dum uixit per bis pretii annos

Unus regibus omnibus mirantur quod dum uixit rex dictus cum ethiopes arabes ut dicit herodotus poeta uiuat 130 annis et in fuerunt nimis mirandum uitam prefati regis quia ut dixit theopompus poeta dum uiuit etc Et epimenides sicut hoc fuit nimis mirandum predictum regem cum theopompus ystoriographus epimenidem dicat uixisse trecentis annis

Ellanicus ystoriographus atheniensis qui scripsit annos historiographus narrat quod epii pars gretie sicut etholie uiuat ducentis annis Et damaticus hystoriographus hoc affirmat de littorio homine de etholia uixisse trecentis annis

Alexander grecus ystoriographus in libro quem fecit de illirico idest de sclauonibus et ueneciis abillica regio sic dicta scribit quendam dodolia uixisse quingentis annis integre et sine robore

Ad multo liberalius xenophon ystoriographus sicut alexander quia arbitur plures annos rege latinorum quod alexander illi predicta et post lictam grecam ad maiorem auctoritatem dicit quod predicti regis octingentis annis

Visto ante capitulo uidenda sunt aliqua attinenda senectuti primo quod queratur quare habentes dentes raros et distantes non sunt longeui et uite diuturne sicut habentes dentes densos et fortes Causa autem huius est causa que habent plures dentes sunt longioris uite ut sunt animalia masculina que sunt longioris uite feminis ut sciunt omnibus caucasia ut patet in libro de longitudine et breuitate uite similiter de causis breuitatis et longitudinis uite inter masculi omnis longioris uite feminis Qui habentes raros dentes proportionantur feminis pauces habentibus Et qui habent densos masculis plures habentibus similantur Item possunt queri quare dentes sunt duriores et solaciores ceteribus tamen magis patiunt a frigiditate huius autem causa est quia dentes habent poros plurimos et minutos quod eorum denotat albedo et maxime in habitantibus calidas regiones aer enim subingrediens poros albedinem prestat ingrediens per poros minutos modicum inexistit calidum cum dentes sunt ualde frigide sicut et cetera ossa ideo celeriter a frigiditate uincuntur et dolorem per subita alteratione secundum quod contingit maxime cum de calido modo in frigidum pertransit quod est dentibus inimicum Item quare dentes plus patiuntur frigus et ledunt ideo quia non calido Et ideo est quia dentes habent poros subtiles in modicum constringitur calidi non sic contingit in carne et similibus membris latiores consistunt pori consistit plus calidi et humidi ideo caro non sic cito suscipit a frigore sicut dentes habentes modicum calidi sicut habet superhabundantia a frigore Item secundum quod senes difficulter sternutant et cum labore amplius quam iuuenes causa huius est quod in senibus pori et meatus stricti per quos emitti uentositas spiritus fuerunt angusti per contractionem eorum in eis temperata a frigiditate et siccitate Alia causa huius est quod in senibus partes superiores que circa caput sunt ponderosi et in debilitate non possunt celeriter eleuare cum sit in senibus ponderosius in sternutatione quod iste partes eleuare quod sternutatio est motus fortis [illegible] quod habebant singultum et sicut spiritus seu statum aliquamdiu contineat uel patientis ipsum diutius compurare singultum soluitur Et causa quod singultus causa ab infrigidatione porum ad pulmonem existentium per spiritus retentionem siue hanelitus calefacit interiorem locum et sic singultus dissoluit Item secundum quod si sanguis emanet de naribus quare quamuis si aqua frigidam fundamus in faciem constringitur sanguis frigiditate aque constringi et applicantur pori circa nares per quod repentini calidum introitus et in superficie pori constringuntur sanguinem uiam negantes Item si aliquis debet sternutare sufficient oculos fricet nunquam sternutabit cum si non confricasset aut fortasse non sternutabit Et causa est quia illud quod sternutationem inducit est calliditas sicut fricatio sufficiens circa oculos inducit calliditatem in eis quia sit attractio spiritus de naribus ad oculos ita non fit sternutatio et materia eius de naribus remotione patet Alia causa quod locus magno cauatur sternutatio ut patet ex isto quod sternutationem debet perincipere ita ut materia existens in uno loco possit ad alium partem ita quod sternutatione debit oculorum fricatio sicut minor flamma extinguitur a maiori sicut dolorem dolore qui sunt circa eundem locum sunt maiorem minorem denigrat et occultat Item homines appetentes sternutare cum aspiciunt uisus solem et maxime potentem calefacere sternutant causa huius est quod caliditas efficitur ac motum inducit quo sternutatio causatur et ita sternutationes solis calor efficitur quod sicut qui tangunt naricas quibusdam calidis acutis et duris ut palee acuto ita sternutatio sit ex cerebro calefacto necnon loco narium capitis humectato Et dicitur quod sternutat sicut festucam naribus imponat quod per calorem inspirat humidum et uentositas Item secundum quod eruptuatio est uentosa passio contingens ex aliqua replecione in spiritus uentosis est adiunctus uel infectus sicut singultus non est ipsa passio ueteris primo pectoralis causatur namque ex frigiditate loci ambientis pulmonem sicut est indigestione humiditatis uentose circa spiritum existens Item secundum quod cum homines efficiunt senes sicut prius senectute amplius et efficitur intelligunt uerumtamen in puericia siue iuuenilitate homines melius capiunt sicut cera mollis recipit impressiones et leges iuuenes existant magis temperati quam senes non propter hoc magis intelligunt quod complexio iuuenum est temperatior in actibus quia respiciunt corporis ut indicat complexio elementaris sicut talis

complexio non est temperata et in hiis que subiacent anime ut est intellectus ipsa autem non dependet a corpore quamvis ad
esse adiuvatur intellectus in senibus eorum motus et passiones in eis sedant[ur] quam ante in iuvenibus. Preterea intell[igere]
sciatis quod deus qui non deficit in necessariis saltem in ordine ad esse finale nobis instra tribuit hiis debitum in
in electione innatum et pfecior et in expulsione nocivorum vero que in nobis existunt sicut corporis et anima unde
corpori deus manus contribuit tamen instra anime non dedit intellectum et intellectus simul physicus est demum
est que nate nobis existunt velut quoddam organum necessarium et dicitur unde est demum que nate nobis insistit
ad eam intellectus acquisiti perfectam et studium nos adpositum sic modo quando nati sumus perfecte manibus
uti non possumus propter debilitatem et teneritatem complexionis humane sed cum fuerimus fortes et perfecta nature
tunc cum processimus magis in etate tunc potimus cum eis operari perfecte operaciones quas intendimus
eadem modo intellectus qui est quedam potencia non modo a principio in suas operaciones pot sed tempore
procedente hoc accidit sed in senectute cum vires corporis incipiunt quiescere tunc intellectus incipit auge-
ri ab aliquo extrinseco impedia ut est ebrietas vel egritudo hec enim impediunt vehementer operationem
intellectus aut ab aliquo intrinseco sicut est lesio fantasie et organi per qua lesionem intellige et consi-
derare evanescunt. Item intellectus perfici mediante sciencia quum sciencia desinit potencie intellectue
sicut fistula fistulatori Cum enim quis habet intellectum ad fistulandum sed emit postmodum fistulas
accipiens modicam sciam acquirit quam si sciam perfectam eo modo perficitur intellectus intellectus est enim
organum sicut principium accipitur et acquiritur quod sibi est utile et desinit ei sicut fistula fistulati
et manus sunt organum corporis et per quas sunt organa modo intellectui intellectus enim perficitur
in nobis cum fuerimus senes qui multis instrumentis indiget ad sui perfectionem que instra tempore
indigent perfici Sed tamen quare iuvenes melius addiscunt eo quod mens stant ideo apparet quod eis occurrat
esse mirabile ideo melius recordantur Sed quia senes multa sensibilia receperunt nec in eis aliquid
de novo adesse et est a simili sicut nobis melius recordamur illius cum primo mane occurrimus
et si procedente die multis obviaverimus et colloquendo eisdem non recordabimur sicut post iste
multi invenibus et senibus videtur iuvenibus melius quod desinit senibus autem non te
loria nec hoc est. Item tamen in quo intendit destinare de cupiditate glorie et primo premittit modum
excusando se a detractum glorie et quid mult[um] tangere de gloria 2o post ponit. Item primo excusat se a
quibusdam que possent sibi obici 2o videt ordinem sinandum et primo quod possit aliquibus dicere tu tu non
dicis quid est gloria et unde nascitur que ut declaravimus gloria est fama cum gloria et Tullius dicit Gloria
est inflicio animum tuum quod non intendit hoc dicere quia et sapientes sunt infecti illa gloria ideo solum
modo vult dicere exempla aliquorum qui affectaverunt gloriam
Scipio affricanus primo ponit quod affricanus erat cupidus glorie 2o dat causam tempore affricani erat
Ennius poeta que commendat virgilius et tullius et omnes extollunt enim qui hic scribit in
quiete cum sententiose et scribebat de sepserat illa facta affricani et bella eorum recedebat famosa
tota domus corneliorum et ipse Scipio ut remuneraret poeta fecit statuam poete collocari iuxta statuas
corneliorum et hoc per remuneracionem fame sibi date et sic patet quod fama delectabat ipsum Latina actus
erant ignota vero honori qui sunt ornatior et excellentior virgilio et omnibus quos inimicus non creavisset
et probat dicit quod facta affricani erant digna scribi ab homero
Similiter iuvenis brutus clarissimus dux qui vindicavit mortem pompei amiciciam actio poete qui
scripsit omnia facta bruti qui tum delectaret fama accepit omnia carmina actus in quibus gtuebat
sua bella et apposuit templis que erant ornata spoliis hostium decretorum abiurto 2o patet quod non
solum affricanus fuit infectus gloria sed et brutus.
Et pompeius primo ponit eum 2o concludit. Item ponit gratiam 2o declarat. dicit ergo considerando pompeium
videbimus enim affectasse gloriam qui cum quedam poeta grecus scripsisset sua bella statim preparavit
remuneracionem quia fecit illum cive romani et concedente enim in ordine iuxta milites et
cum imperatores et reges cuperent esse cives romanos et non possent tum pompeius fecit istum si care
et creditur pompeium fuisse gratum hoc patet in capitulo de gratitudinis quod non solum inchoabat beneficium
sed perficiebat
Verus autem silla secundum salustium iugurta rex numidie qui fuit de stirpe massinisse et innumerabi
romanus cavit que romani milites duces miserunt qui propter ignaviam vel quia non sinabant bene
disciplina militarem succumbebant sed missus est marius sub quo militavit silla qui silla cepit
iugurtam sed cum iugurta ducetur ligatus coram mario acquodam rege silla cupidus glorie fecit
in anulo illam sculptionem eum ipse fuerat cum deditionibus et se tribuit sibi laudem quia tunc ipse
erat questor marii sed debebat fieri magnus dominus et duo urbis. sed propter de inchoacionem marii cum voluit
illa pura gloria et est nullus poeta scribebat de suis factis ipsemet voluit significare
Item imperatoribus primo premittit 2o declarat. Scipio posterior factus consul super gallia et affricam
et sic lombardiam et usque ad maurorum partem occidentis qui subiugavit italiam et distribuebat
spolia inter bellatores qui sudaverunt pro bello sed erat quidam miles pauperis qui nomine ingressus
erat extra sed bene se gesserat in bello cum Scipio non dabat premium Sed labienus questor Scipionis
dixit Scipioni ut premiaret illum Scipio videns eum pauperem et sine fama noluit sed tunc
labienus dedit ei de auro gallico sed Scipio reputavit pro iniuria dixit quod nolebat remunerare
et dare minimus duntaxat et ille videns enim non esse remuneratum a principali duce exhibuit et
reddidit aurum Scipio tunc promisit sibi dare armillas que erant ornamenta brachiorum
et humerorum que non dabantur nisi ducibus et fortibus bellantibus propter quod miles gavisus
est et solummodo fuit contentus promissione et alacris recessit de exercitu etc.

Illa etiam actione continuat ondit quomodo nedum viles sed etiam egregii petierunt gloriam quia in minimis rebus nedum in magnis unde gaius fabius optimus pictor quamquam esset de nobili progenie et posset nominari famosus a predecessoribus tamen delectabatur in picture et illam modicam dignitatem affectabat et nullam aliam famam voluit relinquere suis quamquam aliqui consules aliqui etiam sacerdotes fuerunt in istam famam picture

Velim fidei invisit ad ex. na. et dat modum alium exemplo secundo invenis increpat primo quod fabius imitatus est fidiam pictorem grecie qui cum pinxisset scutum palladis quod optime effigiaverat tunc in ipso scuto pinxit se ut sicut illa pictura excedebat alias ita volebat se ostendere alios pictores excedere et sic fabius secutus est illum arte

Et melius increpat dando modum alium exemplo quia melius fecisset fabius si secutus fuisset excellentes viros sicut fecit temistocles qui erat cupidus glorie quod de nocte ambulabat per stratas et nunquam cessabat ab infinita cogitatione ut acquireret famam et cum quidam interrogaret quare curreret per viam de nocte videt quod melciades excitaverat eum hoc est quia invidebat ei quod voluisset imitari res bellicas sicut ipse et esset clarus nam ut habitum est melciades instruxit insidias persis in marathone monte et inter illas civitates trecenta milia occidit et fugavit in bello et reversus est cum magna gloria sed per invidiam positus fuit in carcerem et ibi peremptus

Idem theatrum. Unum quadam vice themistocles ingrederetur theatrum locum recitationibus et cum quereretur cuius vocem magis sumeret delectationem rendit quod si esset aliquis qui laudaret sua facta multum delectaretur et in hoc modo quod erat cupidus glorie

Cum alexander. Ondit alexandrum esse summe cupidum glorie quod habebat servum anaxarcum philosophum qui studuerat sub democrito et fuerat illius opinionis quod essent multi mundi et essent alii retinebant quod erat et quos aristoteles impugnat arguendo contra eas quod vita causa non posset nisi unum effectum et cum non sit nisi unus motor tunc si erant plures mundi sequeretur quod essent plures motores quod est falsum. Cum sit solum unus qui anaxarcus recitabat alexandro dictam opinionem democriti tunc alexander condoluit dicendo quod adhuc non potuit subiugare unum mundum et erant plures et sic non haberet gloriam subiugavit enim tertiam partem huius mundi scilicet asiam et non plus

Egit et invenis quia sicut alexander invenis affectabat gloriam ita et aristoteles dum invenis fuit sed alexander nominatus fuit in 33 annis aristoteles habebat discipulum quem diligebat qui cum fecisset libros theodecti attribuit et intitulavit ei ut haberet famam dicendo ei quod ipse aristoteles non curabat plus de fama quia iam sua fama dilatata erat per mundum sed postea cum peniteret attribuisse famam suam discipulo et ingenium suum libris quos fecit postea loquendo abstulit quia dicebat se tetigisse clarius in libro theodecti et dicit auctor quod non fuit tante scientie esset reprehendendus a quodam alio philosopho qui esset sapientior ipso

Eternum continuat se de scribentibus aliis philosophis qui dicunt negligere gloriam et tamen affectant quia in libris ponunt eorum nomina

Et qualis ...ondit de aliis qui secuti sunt scelus pro fama et dicit quod illa appetitio glorie philosophorum fuit melior quam istorum quia philosophi de bono appetebant famam sed isti de malo. Nam quidam cupidus glorie ivit ad ermoclem philosophum ut diceret sibi quomodo quis posset esse famosus ille rendit ut interficeret aliquem famosum tunc ille interfecit philippum regem

Illa non gloria Ephesii populi in grecia ad quos scribit apostolus et quamvis multos eorum apud quos erat templum diane famosissimum quia unum de duodecim miraculis grecie et valde pretiosum et artificiose factum quidam cupidus glorie quadam nocte inflammavit eum et combussit quo combusto posuerunt ad noticiam multorum philosophorum sed ephesii querentes malefactorem eum ceperunt et post eius ... in patibulum et confessus fuit se fecisse pro fama tunc illi ut non haberet illam famam preceperunt ut nunquam auderet aliquis facere mentionem vel famam de ipso ut memoria deleretur sed theopompus cum describeret historias totius mundi inter alias conscripsit istam

Auditus tamen stertimus et ... ondit que magnifica antiqui ... mito et ... et per illa magnifica non intellexit aliud nisi honores que dabant bene meritis et quia res est ardua ideo primo premittit ... secundo se excusat de domo ... multi honores tamen pro edificationem ... honores non apparent ... valoris

Scipioni africano. Primo ponit quedam magnifica quod accidit scipioni africano secundo dat sententiam quia aliqui ... debilitate ... rome et nemo audet ingredi consulatus timore hanibalis scipio magnanimus petiit consulatus tunc senatus concessit ei ... quia nullus poterat eligi nisi in ... annis et exercitus qui stabat in yspania scripsit semper senatui quod nolebat alium ducem nisi scipionem et post mortem statua sua posita in capitolio in cella iovis et quando debebat dari dignitatem cornelis ... cum reverentia reportabatur ymago scipionis ~~et nulla familia erat~~ ad locum dignitatis ... amore romani ... dignitates cornelis ... cum reverentia reportabatur et nulla familia erat que possit ita ... in capitolio sicut familia scipionis

Tam ... et quid accidit catoni secundo laudat senatum de gratitudine ... quod sicut capitolium erat instar et similitudo cornelis ita curia ubi stabat senatus erat gentis porcie nam statua catonis posita erat in curia ~~in morte~~ quia senatus voluit eum esse in curia in morte sicut in vita et qui postea volebant dignitates portabant statuam ad locum electionis et romani amore statue tribuebant eis dignitates

Eum spicam romani miserunt ad delphicum apollinem prodigialiter qui dedit responsum quod si vellet pro bono statum facerent portari de frigia statuam cibeles et quod debebat ipsam portare unus virtuosus magis viris et religiosis et in domibus illius suam statuam collocari romani responderunt quod eligerent tercium peterent eum qui erat virtuosior credit apollo quod nasica et tunc suis manibus nasica et ibi collocata fuit cibele

Radiant se post magnifica que gesserunt scipionem minori qui per suas virtutes regni fecerunt eum consulem et postea consulem et iterum incampis illi dabant dignitates cum ipse peteret consulatus pro fabio suo fratre adoptivo quia per virtutes ibi erat adoptatus plus itum contra consulatus ei et tunc sibio et cum quasi mores quod regimina principatus distribuent postea sibi data fuit sine sorte et non dederunt sibi habere dignitates inquantum ambiciosus et cum magnus quia aliqui qui sunt magni obtinent et per se solum per virtutes quod manifestat suas virtutes nam per industria obtinuerunt fuit decorate a gracchis

Actum quorum valerii civitat alia magnifica cum galli venissent contra romam inter eos erat quidam pre ceteris fortis qui non inveniebat congressorem et provocabat romanos ad bellum nemo tamen audebat cum eum propter timorem nisi valerius et pugnavit dei miserunt corvum qui possit se in humeris suis et rostro pictabat hostem intantum quod vinceret postea romani videntes suam magnificentiam concesserunt sibi consulatum ante tempus

Tunc quinti scevola fuit missus asiam ut gubernaret qui fuit collega crassi et tam sancte et iuste gubernavit quod cum reciperetur romanam regiminibus ipsi intantum voluerunt quod romani volentes illuc mittere alios gubernatores dabant eis iuramentum ut deberent facere modo scevole

Rebecent gramius fuit septem ingressus consul et bis triumphavit tamen cum dignitates militabat sub affricano minori qui bellabat in yspania et ingressus numanciam et in bello cum illis ille qui ita bene se gessit fuit marius propterea factus est amicus scipionis et quadam sero in cena quidam milites interrogaverunt scipionem si dea adveniret sibi vita quibus deberet esse consul successor credit scipio quod marius et ita evenit quod mortuo scipione romani defatigati bello cartaginensi creaverunt consulem marium qui eum subegit et misit imperium romani qui imperaverant dictorum ipse tenuit quod romani hilares sacrificaverunt mario in mensa sicut et deus a se verificata fuerunt verba scipionis

Cum quintum pompeium ponit magnifica que evenerunt pompeio et primo in quibus quod fuit tanta magnificentia sua quod totus populus concors et nemine discrepante concedebat sibi dignitates quas per sua magnifica multi sibi invidebant ut testatur monumentus lucanus quia multi sibi opposuerunt et cum missus est contra quod sertorium ubi romanum rebellem ipse eques non habens dignitate factus fuit equalis proconsuli metello quod sibi magnus honor fuit et pro ductu victus fuit sertorius et bis triumphavit antequam haberet consulatus et tamen quasi mores quod non erant nisi duo consules per vices in urbe alius esse tamen ipse factus fuit tertius consul et duxit triumphum de metridate et tigrane rege armenie

Rumor quod catuli qui vigebat tempore pompeii et quia videbat quod omnis spes et honores romanorum ibantur ad pompeium dixit semel coram populo si deus adveniret vita pompeio magno habent spem in quo totus populus concors credit inter se et se consultus sibi tam magnum honorem quod vocat ipsum duabus sillabis pompeio

Est etiam marci qui portabat gazam quam cipri mittebant pro tributo populo romano et totus populus accepit sibi obviam ut ipsum viderent et non causa pecunie

Ed nestio cum essent perempti duo scipiones et duo exercitus mutati et contristati ab hanibale convocantes virtutes lucii marcii elegerunt eum in consulem et in ducem tamen ut hic est apparent flamma circa caput

Ento virorum de muda vero romani erant valde dissoluti in viciis et in libidinibus intantum quod recreaverunt frena ad mulieribus et cum mulieribus tam viri vacabat luxuriis postea romani volentes hos mores vitare legerunt mores sibille in quibus continebant mores quos debebant ipsi sinere et invenerunt quod si nollebant reduci ad castitatem facerent templum dee pudicicie et corruptionis et invenerunt quod si nollebant reduci castitatem facerent templum dee pudicicie commendarent se dee et efficerent pudici facto templo volebant consacrare personam custodie unam castissimam dominam et electe fuerunt centum mulieres que deberent eligere illam si prima centum erat magna confusio inter ipsas electe fuerunt decem que elegerunt istam sulpiciam fore custodem aliorum

Pitagoras hic ingressus ad egypta et magnifica que gesserunt pictagore suorum discipuli tanta reverencia sibi contulerunt quod numquam in disputationibus revolverunt dicta ipsius et reverencia sibi contulerunt quod numquam in disputationibus credebant ipsum dixisse et non querebant alia causa inter se disputantes cum conveniret ea dictorum dicebant ipsum dixisse

Vixit crotoniate pictagoras fuit de samo insula sed propter rabiem tirannorum exulavit et venit in crotonam civitatem calabrie ubi vigebat studium cognita ibi sua sapientia crotoniate porrexerunt ei quod volebat quod in omnibus rebus civitatis actum per senatum respondent secundum consilium et post morte sua convertunt scolam in templum cereris et proserpine ut unius duraret sua fama et ita hii volebant dicere eamus ad templum cereris dicebant eamus ad templum pictagore

Argie vero philosophus in grecie excellentissimus philosophus tempore suo qui primus invenerunt disputationem quodlibeticam post suam mortem greci in sua reverencia iverunt ad apollinem in delpho et ibi collocarunt sibi statuam totam auream cum alie statue solent esse deaurate quoad superficiem

Adem gens et grecia cum amphiarao qui in civitate non absorptus fuit in inferno ut narrat statius si cedit in magna crepidinem terre et forsitan ita quod non fuit inventus greci quod fuerat maximus divinator in loco ubi est humatus fecerunt templum et statuerunt quod ibi darent responsa volendo quod illud templum haberet talem honorem sicut templum apollinis in delpho et sicut silva ipse athenis dedicata iovi et sicut iupiter arnonsis

6 Homerus hunc martium qui fuit maximus athleta et magister ludorum olimpiorum quo mortuo ipsa docebat
filios ne ad ludos ne degenerarent virtute patria et giti permittebat ipsam expectare ludos cum quemque moribus
pro quadam turpia que exercebant quod mulieres non possent stare et ista fuerat filia fratribus dicti olimpionis certe
tamen ludorum quam fortis etc. Et habebat quod illa [illegible] qui quod intrabant in ista certamina et circa victoria
tamen leticia recapitulabant ipsam honorando eam usque ad domum
7 Via tactum est supra de hiis qui conabantur famam extendere. Item dictum est quod magnitudo et excellentia
contigerunt quibusdam propter virtutes quas exercuerunt ideo videtur quod requiritur in hoc ad hoc ut possit
virtuose et bene vivere et alternatim peccavi ut virtus magis videatur. Et post videre quod bonorum exteriorum habun-
dancia non faciunt virtutem nec felicitatem propter vivere bene et virtuose ut magnifica nobis contingunt qui multum
ad felicitatem requiruntur quod mali prestare occasionem abundantie aut exteriorum prestat quando mali occasio
est multi pereunt propter suas divicias quia dat occasionem iniusticie non amor et odium pervertunt iudicium. Unde
aristoteles primo rhetorice quod [illegible] non [illegible] et [illegible]. Item inquit commentator quod maxima causa
dissensionis est amor et odium. Item nobilitas prebet occasionem superbie pluribus aut fecunditas a natura bonis
corporibus dispositis prebet occasionem aliis [illegible]. Unde inquit Eustrachius quod sancti viri corpora sua
cruciant ne possint quod rationibus indigeri rebellare. Similiter Seneca in epistulis ad Lucillum epistula [illegible]
me inquit tractandum est corpus ne omnino male pareat. Similiter fortitudo mala persuadet. Unde inquit
aristoteles primo ethicorum multi propter fortitudinem perierunt. Vel pulchritudo prebet occasionem vacandi libidini et impu-
dico amori ut sepe docuit experientia. Nam Albertus inquit quod plures turpis figure fuit scilicet latissimam
faciem habens propter quod plures vocatus fuit. Similiter Tullius propter torturam et faciei [illegible] figuram cicero
vocatus est. Qui tamen duo utrique et felices reputati sunt. Item [illegible] inquit aristoteles quod impossibile
felicitas corporum quibus exteriorum bonorum indiget impossibile enim vel non facile bona operari impotentem existentem
multa quidem multa quidem operata sunt per organa [illegible] et [illegible] potentiam quibus autem
denudati coinquinant beatitudinem. Ideo cum omnino felix qui fuit turpissimus vel ignobilis vel solitarius
vel sine prole. Ratio huius est quod bona exteriora deserviunt virtutibus quia cum rebus exterioribus
largimur aliis et distribuimus et aliis [illegible] liberalitate copulando scilicet in mente potencia regendo
fovendo bonos et corrigendo malos et tirannos impetibus resistendo pacem inter cives et concordiam
procurando. Et in hoc consistit decoramentum exterius scilicet in oculis aliorum. Item non est dubium quod sanitas
que consistit liber usus rationis qui ipsa est dispositio necessaria acquisitive operis et omnis operis in quo
felicitas consistit. Item fortitudo et pulchritudo felicem decorant valde et eum reddunt aliis gratiorem
et hoc multum valet ad ipsius felicitatem quod si aliquis fortis extiterit et formosus tunc melius [illegible]
et amicabilius sibi obedient et magis suis documentis et preceptis acquiescent et in aliis sine bo-
nitatis largitas preciorem habebit effectum. Item exteriora bona aliqua sunt adiuncta sicut necessaria ne-
cessaria sicut cibus et potus et vestitus et pannus. Hec sunt ordinata ad felicitatem acquirendam cum
idem sit bene vivere ei quod est felicem esse et non invenitur impossibile sit bene vivere. Item dicitur ordi-
nantur ad virtutes licet non sit contentus modicis propter quod dictum est indigenti melius ditari quam
philosophari. Ideo abundantia divitie plus secundum [illegible] ingenuitas honor et copia amicorum
ipsam felicitatem decorant exterius. Et tamen hec sunt organa ad consummandum ea omnia que per-
tinent ad felicitatem seu virtutem in qua felicitas consistit. Unde aristoteles opera sunt per amicos per organa
et per divicias et per civilem potentiam. Veruntamen ista non sunt de essentia felicitatis quo [illegible] ad eius
intrinsecam essentiam et rationem primariam. Ideo talia exteriora non faciunt esse felicem sed secundum analogiam
ad sanitatem animalis. Seneca autem predictis non consentit non felicitatem [illegible] concedit in bonis exte-
rioribus ordinari neque in bonis corporis. Unde ad Lucillum in epistula [illegible] Virgilium exarate
cum dixit Gratior est pulchro veniens e corpore virtus non enim aliquo ornamento extrinseco virtus eget
dicit enim quod non subeundis difficilem corpore animum collocavit perfectissimum volens [illegible] nobis unde
ingenium fortissimum subornavit [illegible] posse late [illegible] difficultatem corporis posse fedari animum sed pulchritudine
atrum corpus ornari. Item Seneca velle non [illegible] expedientior ad felicitatem sit adversa fortuna quam
prospera cum ipso esse videatur quia felicitas vel in virtute consistit vel saltem virtus ad felicitatem proxima est
sed propter quod felicitati magis expedire in illud propter quod virtus magis excitatur sed virtus magis excitatur
in adversitatibus et roboratur quam in prosperitatibus. Unde Seneca in [illegible] declarare in libro
sive de divina providencia rogante quare tot mala viris bonis accidunt ipsis inquit deus
consulit quos [illegible] honestissimos cupit totiens illis materiam prebet aliqua animose et
fortiter faciendi aliqua re opus est aliqua rerum difficultate. Hos itaque deus probat hos amat hos
indurat hos cognoscit et exercet eos autem quibus parcere volens venturis reservat. Ex hiis etc.
quod istud esse expedientius ad felicitatem in quo indurantur et exercemur sed adversitatibus induramur
in prosperitatibus autem inventus malis [illegible]. Item inquit Seneca non potest athleta magnos
spiritus ad certamine afferre qui sanguinem suum vidit cuius dentes crepuerunt sub pugno et qui sub
plantatus adversario toto tulit corpore nec proicit animum proiectus qui totiens cecidit resurgit
cum magna spe descendit ad pugnam. Multum enim adest sibi virtus lacessita. Item sine adversitate
virtutes non acquiruntur. Unde pone quod animus veniat tibi adiutum non per actum fortitudinis exer-
cebis nec per fortitudinem acquires sed virtus non generatur nisi ex similibus operibus ergo fortitudinis

no habuerit nullam virtutem habere potest. Unde inquit Seneca De vita beata: Demetrius nichil inquit michi infelicius eo cui nichil evenit adversi. Propter contradictionem istorum dictorum nota et distinguendum est secundum quod est de habundancia bonorum corporis et exteriorum simul de calamitatibus et oppressionibus. Potest enim dici quod homini convenit ad exteriore dicetem felicitatis magno refulget exterior bonitas. Item ad virtutes potest dici dicit quod Seneca respondit istum nisi magis gracior est pulcro veniens a corpore virtus. Dicendum est quod virtus habet duplicem operacionem, unam interiorem, que non est sine virtute in illa operacio est una cum virtute que efficit eam et reddit hominem vere felicem. Aliam autem operacionem exteriorem sicut qua virtus sua largitur aliis bonitatem. Vult enim Seneca quod virtus sine ipsam vel quo ad eius operacionem intrinsecam non reddit meliorem vel graciorem propter quecumque bona corporis exteriora. Ubi negat quod in ipsa sit gracior et melior quo ad operacionem extrinsecam. Ubi negat et Seneca quod virtus propter exteriora vel corporis bona sit melior ipsis virtuosis. Sed non negat quin ipsa sit melior aliis ad quos procedit ipsa. Ut patet quod rex Francorum et unus pauper habuit unde virtutes fortitudinis et liberalitatis sive quas ipsi habuerunt operari fortiter et liberaliter quecumque obtinuerit vult enim Seneca quod ille virtutes et earum operaciones non reddant regem magis meliorem paupere. Et ideo dici potest quod sic in adversitatibus expediri potest fortitudo spes iusticia et magnanimitas et liberalitas et cetera. Certum est quod homo divitis felicissima est fortuna valde bene potest experiri et exercere fortitudinis actus simul ubique. Vadas ad palacium regis et videbis multas oppressiones per tirannas principes et prelatos ... consilium et favorem et expensis ipsorum auxilium. Constat quod statim ... principum et prelatorum iniurias et pericula amissionis omnium bonorum et quod morte etiam propter bonum virtutis eligit sustinere. Ex quibus ostendo quod exteriora sive prospera sive adversa de accidentibus conferunt ad virtutem et sunt tamquam materia virtutis. Sed animus interior correspondens dat formam et facit fortitudinem prosperis virtuosis vel adversam. Immo michi quod exteriores actus singulari virtutum exercere magis sit in libera potestate fortune quam infortunii. Unde concedo dictum illius Demetrii prius allegatum nichil michi magis infelicius esse cui nichil unquam evenit adversi concedo tamen hoc non tamen preter istud tamen quod subiunget dicens cum noluerint se experiri. Si enim debomus sive voluissent large indigentibus subvenisse et iniuste oppressos voluissent iuvasse ipsos laboribus operibus et expensis contra potentes duobus et amicos, puta quod non videssent ita sibi semper arrisisse fortunam sed semper iniurias et minucias et invidiosas iniurias recepisse et minaciter sibi corporis periculum quemcumque scandali quecumque diminucionem in membris potuissent se experiri si voluissent. Et sic ut dixi superius eligibilior est status felicitatis quod miserie tamen in prosperitate potest homines operari virtutis exercere quam in infortunio. [illegible] Si virtus est excellencior quanto magis est voluntaria sicut enim exercens quanto est magis voluntarius. [illegible] quod laudi vel vituperio ... alteri ... debemus fortune. Unde Seneca inquit: Stultius nichil est quam in homine aliena laudari. Si bona fortune ... ad alterum transferri possunt, habes familiam formosam, domum pulcram, mulierem lasciuam et optime figuratam. Nichil horum tuum tamen bonum est. Si divites lauda fortunam. Si nobiles lauda parentes. Si sapientes lauda te ipsum. Propter igitur absurdum esse aliquem vidimus felicem sive fortunatum. Cum fortuna sit variabilissima quod non convenit virtuti nec felicitati. Verumtamen ex quanti et de paruis posset quis laudari sive fortunatum quia si divites effecti ex sua industria et sine fenore ut aliis bene agat sequitur in eo virtute esse. Et quamquam ex bonis fortunatus quis curetur aliquem fore felicem et virtuosum. Et hec sufficiant dicta super octavo libro Valerii.

6 Blandum etiam malum luxuria. Iste est nonus liber in quo exequitur de viciis ut ipsos positis ante oculos ea vitemus. Et quia actum in libris precedentibus dictum est de virtutibus ut eas sequamur, in isto libro agit de viciis ut ea vitemus. Et hec principalis pars sive secunda potest totius libri contra ... in principio libri et quia ... non incipit laudem ideo non facit prohemium sed solum proponit intencionem suam. Et continet iste liber sedecim capitula. Primum capitulum est de luxuria et libidine. Secundum de crudelitate. Tercium de ira et odio. Quartum de avaricia. Quintum de superbia et impotencia. Sextum de perfidia. Septimum de vi et sedicione. Octavum de temeritate. Nonum de errore. Decimum de ulcione. Undecimum tangit dicta improba et facta scelerata. Duodecimum de mortibus non vulgaribus. Tredecimum de cupiditate vite. Quartumdecimum de similitudine qua exempla custodibus usi sunt quibus domestici suspecti fuerunt. Quintumdecimum de similitudine forme. Et ultimo de hiis qui infimo loco nati mendacio se clarissimis familiis inserere voluerunt. Redeundo igitur ad primum capitulum primo ponit intencionem suam dicendo quod intendit tractare de luxuria quam est difficile vitare quia luxuria est effectus carnis cuius temptacionibus est difficile resistere. Et addit ei sociam sive libidinem. Verum omnis luxuria est libido et non econverso quia libido est prava cogitacio sicut sunt pueri et aliqui qui sunt corrupti quo ad mentem licet non quo ad corpus. Sed luxuria est ipsa patracio sceleris.

Omnis scilicet hic exemplum ponitur et 3a. sunt in isto primo capitulo sicut de isto patet exemplum que sunt ita luxuriosi et lascivi quod sunt pro omnibus excogitatores termarum ubi homines se fricarent et ... et deliniant ad dissolucionem in quibus imponitur aqua et acrius sic sustulit ista luxuria ad equora

qui ita cupidus piscium erat videns quod aliquando propter tempestates maris pisces irent ad profunditatem et non poterant capi iste fecit quasdam piscinas et ibi posuit pisces ut posset habere pro voluntate
Dicitur aliter Romanus qui in campania erat lacus lucrinus prope alium lacum avernum valde uberrimum piscium qui erat dimissus inter cives romanos quilibet habebat suam partem piscium iste orata ut haberet pisces suapte constituit circa lacum edificia quidem defensor reipublice videns quod iste vestibat partem suam quam parte aliorum romanorum accusavit eum crassus qui agebat causam contra oratam dixit derisorie publicano quod iniuriam laborauerat ibi sed in uelle removere oratam alacrem quia sentiebat ipsum tam magnum parasitum quod piscare in lapidibus sicut propter nobilitate piscium
Dic iuvenalem exemplis fuit posita exinde iuvenis et excellens genuit filium preceptum et gulosum et ideo dicit autor quod melius fecisset si dedisset eum in adeptione orate supradicto quia sibi similis erat qui relinquere et patrimonium et delectat suam luxuriam qui emebat illas aves carentes ita dulces pro magno precio et comedebat et deducebat in pulverem illos lapides preciosos et mittebat in dapibus etc. quia romani postea imitati sunt istos et hoc non sufficiebat et pisces lacus sed mittebat propriis in mare
Ubi autem nostre romani effecti sunt divites in secundo bello punico inita cartagine propter spolia et que philippus amplificaverat fuerat cartaginensibus quia romani vicerunt eum et cum spoliis ditati sunt cum ante erant pauperes et post hoc luxuriam multi qui videntes quantitates divitiarum et erant contra statuta lege ne uterent vestibus insignitis et quod auro et modica quantitate et erant prohibite ne appropinquarent ad moenia urbis in curribus puelle passibus quod solebant ire in curribus et trahebant homines ad dissolutionem et luxuria et quod omnes venerunt ad domos bonorum optimorum civium qui defendebant illas et hii rogaverunt quod pluribus rebus dedit assensum et ut etc. quod luxuria romanorum pre eis evanuit postea ista luxuria mulierum deduxit eos ad magnam paupertatem
Et quid ego hic veniat ad luxuriam mulierum et primo excusat se quod non potest plura dicere de libidine mulierum secundo narrat exempla ibi etc. post hoc secundo dat causas dicit quod non est mirandum de mulieribus quod non nascitur ex intentione nature mulieres quia ut philosophus dicit natura intendit semper producere masculos sed aliquod semen non recte procedit tunc generantur mulieres ideo non est mirandum si sunt imbeciles et declinantur ad luxuriam etc. cum aliquando in tempore isto vincebant qui integrabat continentia tamen iuvenes sunt lascivi
Verum domitius primo ponit exemplum secundo aggravat illo tempore predicto regnabat domitius qui reputabatur continens habet ibi cum lucio et obiecit et quod expendidat magnam summam denariorum quia fecerat apportari decem columnas marmoreas ab ymeto monte atheniensi quas habebat ante suam domum tunc crassus obiecit et de sua luxuria quia domitius estimabat viridarium et pulcerrimum ante domum et fecerat apportari arbores illuc ab orientis et ideo ipsum interrogavit quanti estimaret suam domum videns quod multi tunc crassus incepit videre dictas arbusculas quanto minori precio estimatus est quod mediante illius summe tunc crassus dixit ego es luxuriosior me et aggravat autor hanc luxuriam quia tunc simul erant romani illo tempore extra pirri et hanibalis quia isti infestabant eam urbem quod romani vedum quod vacarent luxuriis sed vix poterant defendere urbem et erant pauperrimi
Vid sibi voluit Cum metellus pius ivit in yspaniam yspaniam invelando cum honorare statuunt sibi sacrificia sicut et dicis et ipse tam luxuriosus erat quod illis patiebatur et quod ponebant aurea et tapeta preciosa et menia ut eum honorarent instituendo magnos ludos in quibus et cum vestibus honorandis etc. due et instanter ad exedras dimittebant coronas qui texebat metallis et imponebat in suo capite Et vix ista videbit quod ferre etc. quia ista luxuria non opertebat in grecia et asia que erant dissolute sed in yspania asper maxima patiebatur sicut metellus quod erat magnus magis mirandum et cum tunc infestaretur ab illo romano sertorio qui rebellaverat pre yspaniam et lusitanos conferret aliquos triumphos nec honores etc. romani etc. venite etc. pro et iste in adolescentia fuit continens sed in senio luxuriosus
Ex similibus curianus excellentes romani quorum unus fuerat frugalissimus et continens et divulgata sua continentia penitus etc. sed genuit filium qui adeo luxuriosus fuit quod consumpsit patrimonium suum et accepit mutuo magnam quantitatem et omnia consumpsit et ita curia vidit patrem continentem et filium luxuriosum quod valuit infamia ambobus illis de illa domo dicunt fuisse multi nobiles
Verum qui fuit romanus unus iudicum abundant magna luxuria qui erat accusatus crimine incesti et cum tamen veniret accusatio debebant iudices dare sententiam sed eum ipse promisit iudicibus dare eis nobiles adolescentulas quas erant magne precio iudices fecit crudeliter contentis fecerunt pro viro sed mirande quod ipse non peccaverat et dat suam culpando tam publicum quod illos adolescentulos et iudices
Et nunc flagiciosius Gemellus primus tribunorum et tam nobilis sed reversus ad senectutem quod sibi erat deditus qui cuius et delectus ordinavit consulibus et tribunis unum convivium et emit nobiles mulieres et adolescentulos et statuit lupanar in domo consules et tribuni

intrantes domum uidentes lupanar obstupuerunt et uerecundati sunt. Surrexerunt de isto probroso [illegible] istam mulierem et gemelli dedecorosam sapientem quia nobiles deberent esse [illegible] sed iste degenerabat a sapientia et submittebat se libidini

Item populus Catelina pessimus tirannus in roma captus cuiusdam mulieris amore uolebat sibi [illegible] copulare in uxorem sed illa timebat quia [illegible] filii catheline non placebant sibi et ipsa nolebat. Ille uincente Catelina filium proprium [illegible] ueneno necauit et deinde eam duxit in uxorem sed demum uolebat ordinare proditores in urbe et facta fuerunt multa bella ut narrat Salustius sed tandem consilio ciceronis fuit interfectus in campis picenis ab antonio et sectatoribus tullii

Campania transiit ad capua ciuitatem luxuriosam que multis profuit romanis quia illa libido debilitauit hanibalem quia alii romani non poterant resistere uiribus hanibalis et succumbebant [illegible] Unde dicit [illegible] erant tante uires affrice et hanibalis quod nisi luxuria capuana restitit romanum imperium quia hanibal morans in campania cum exercitu factus est deliciosus per lupanaria et lasciuias Seplasium id est domus unguenti [illegible] fiebat quo ungebant se campani et albana id est capua quia capua [illegible] stetit in alia cum [illegible] capua sed postquam hanibal uiderat sua castra cum capuanis lasciuiosis effecti est et succubuit

Ut [illegible] uolsinienum in tuscia non multum longe a roma erant uolsinienses quorum urbs florebat libertate et nobilitate et bonis moribus sed prolapsi in libidinem amiserunt omnia et uenerunt ad manus suorum [illegible] quia serui fuerunt ita audaces quod ingressi sunt [illegible] senatores et sic statim usurpauerunt dominium

Xerxes rex perse qui habuit tantam affluentiam libidinis et ostentationem diuitiarum quod premium inuenissent et excogitassent aliquod genus luxurie et uoluptatis promittebat et primum sed uenit ad tantam luxuriam quod uictus fuit ab athemensibus sed atemistocle et lacedemoniis

Vitelius [illegible] cuius fuit tanta luxuria quod suus exercitus [illegible] sub calciamentis et [illegible] uasis argenteis sed uenit ad congressum cum romanis et succubuit [illegible] quod preda sua erat optabilis hosti [illegible] magis quam strenuo [illegible] uincens [illegible] cum ipso [illegible] sine bello [illegible]

Amphilodinus cuius fuit tanta luxuria quod dictus est phiton per ornamenta a sacerdotibus phebi dictis phitones quia ibant purpurati qui habebat sororem pulcram que erat desponsata alteri fratri maiori ipse uoluit ipsam postea uenit cleopatram [illegible] accepit filiam quam habuerat cleopatra ex alio uiro

[illegible] quidam dux romanus missus contra egipcios [illegible] tunc rex deduxit exercitum extra urbem alexandriam ut uinceret [illegible] et [illegible] urbem suus exercitus stupens [illegible] dixit regi ut illud fieret [illegible] publica et statim [illegible] ciuitatem [illegible] Scipienus [illegible] statim [illegible] et uicit et in paruo tempore subiugauit [illegible] totam egiptum

Sed cum effeminatiores qui tunc habebant reginas quando uolebant ascendere currus statuebat [illegible] lectissima mulierum sicut stant gradus scalarum ne calcarent terram ut pedes non lederentur a terra rigida et ibat

[illegible] dictum est supra de libidine et luxuria ideo consequenter aliquos effectus libidinis enarrabo

Unde scias quod corpus coitum [illegible] est [illegible] calidum et humidum [illegible] sperma tale est scilicet calidum et humidum et in principio sit [illegible] quod in uigilia quia in somno calidum et humidum ad interiora retrahitur. Hinc est quod dormientes effundunt spermata citissime sine actione uoluntaria et motu exteriori in uigilia autem emittitur sperma cum labore per interiora non esse [illegible] facta. Item scias quod pedum [illegible] et [illegible] eius frigiditas non confert ad coitum excitandum sed [illegible] quia sperma generatur a callido et humido [illegible] aut infrigidat quia [illegible] eius quod est caliditate et humiditate [illegible] et infrigidat [illegible] aufert [illegible] coitus humidum et calidum. Item scias quod homo inter cetera animalia potissime [illegible] et minora in coitu sicut [illegible] maxime in adolescentibus huius causa est quia homo multis spermatis emittit [illegible] quantitatem sui corporis [illegible] aut quod emittitur est [illegible] naturale ideo debilitat calorem naturalem [illegible] Unde [illegible] alium inquit luxuriatio infrigidat [illegible] est [illegible] pure et naturalis caliditatis naturalis sperma est naturaliter calidum et humidum et non est nature terre nec aque nec ignee sed nature aeree est [illegible] et est album et spumosum per multitudinem spiritum existentium in eo quia per eius superfluam emissionem [illegible] contingit corpus attenuari et uirtutem dissolui unde inquit Auicenna in 3o de animalibus Sperma quod de homine exit corpus dissoluit multis et magis debilitatur quam si quadragies [illegible] sanguinis [illegible] quod sperma est res habilitata ad transmutandum in corpus. Item homo uti plus actu uenereo quam alia animalia et causa est quia homo est naturaliter calidum et humidum et sperma est calidum et humidum sed in [illegible] humiditas [illegible] est qualitatis [illegible] ideo sperma [illegible] in homine quam in aliis animalibus. Item scias quod coitus inter ceteras delectationes est delectabilissima et causa huius finalis est quia coitus est turpissimus et fastidiosus ideo natura [illegible] apposuit delectationem ne genus hominum et aliorum periret quia nisi esset delectatio cum res sit de se turpis quasi nullus tales actus appeteret et sic genus hominum periret. Causa autem efficiens huius delectationis potest assignari secundum opinionem aliorum antiquorum qui dicebant delectationem fieri debere per totum corpus [illegible] spermatis ad uasa seminaria sit quidam pruritus [illegible] delectatio sicut pruritus et scalptio corpori scabiosi est delectabilis [illegible] cum sperma [illegible] uenosos et [illegible] strictas et tortuosas [illegible] contingit [illegible] delectabilis [illegible] si coitus fiat [illegible] non est ita delectabilis [illegible] sicut si raro [illegible] et sic mulieres que multotiens coeunt non habent delectationem [illegible] delectatio [illegible] ut fiat alia [illegible] ad quod [illegible] sperma [illegible] et si sepe fiat coitus sperma non est densum nec [illegible] a calore naturali et sic non est [illegible] et per [illegible] non causat delectationem tantam nec [illegible] sicut si raro fiat. Item scias quod delectatio

fermentum duplicem in coitu quia ipse delectantur non solum in motu sui spermatis et in motu orificii matricis insurgendo sicut ipse in recipiendo spermata cum ibi sit sensus unus appetitiva et attractiva seminum sic quod duplex est delectatio scilicet intensiva et extensiva viri autem intensiva delectatione magis delectantur et brevioris temporis extensiva autem dico que durat diutius licet non sit ita magna mulieres autem delectantur magis extensiva delectatione intensiva maiori autem ipse in eis procurat delectatio sed viri sunt magis delectacionis intensive quia delectatio consistit in tactu ubi igitur tactus erit perfectior et maior ibi est delectatio intensior et hoc est in viris cum frigidioris sint complexionis mulieribus item sperma magis inducit pruritum motivum delectacionis cum sit calidius et spumosius quam sit sperma mulieribus adhuc meatus viri per quos transit sperma sunt angustiores et nobiliores meatibus mulierum item sperma viri velocius pertransit meatus transit quod sperma mulieris sive expulsive sive velox transitus sufficienter incitat delectationem item sperma adolescentis dat maiorem delectationem mulieri et sibi ipsi quod est magis pruritivum item sciendum quod in omnibus coitus infrigidat quia per ipsum expellitur caliditatem et humiditatem quo expulso infrigidatur homo et quia expellitur humiditas redditur homo siccus et per consequens frigidus item sciendum quod omnes quibus defluunt pili superciliorum et aliorum sunt luxuriosi causa huius est quia in coitu per evacuationem calidi et humidi partes superiores sunt defacili infrigidabiles cum sint modici sanguinis sunt namque membra venosa et ossosa modici sanguinis existencia sed membra tamen sunt defectiora quantum de sanguine sicut ubi sanguis est modicus ergo est modicus calor et quia sicut in arboribus defluunt folia humore deficiente qui hic folia in arbore substentat ideo in homine loco illo infrigidato per evacuacionem calidi et humidi non valent amplius illa pars dirigere nutrimentum cum ergo corpus nutrimento privatur digestionis confusione facta capilli decidunt quod apparet in febricitantibus in quibus cutis humido consumpto post convalescenciam capilli cadunt et hoc similiter accidit tisicis et ethicis nutrimento privatis

Crudelitatis hoc est 2m capitulum in quo agit de crudelitate et quia res est in quemens humano genere ideo primo describit eam ostendo eius effectus in suis hic primo post intentus 2o post exempla hic primo post hoc 2o et quod est increpari

Ut tibi silla hic primo premittit in generali crudelitates sille 2o declarat in speciali in 2a quatuor dicit primo quod non potest digne laudari per sententias et victorias Cum enim esset bellum cum mario et habita victoria quatuor legiones que sunt 24000 et plura venerunt ad misericordiam et silla promisit eis parcere tamen cum scivit intravit in urbem fecit eos capi et trucidari in campo marcio qui erat in medio urbis et tantum effugit misit et ne fetor cadaveris aggravaret pestem fecit tamen corpora proici in tyberim

Vix igitur nulla ponit aliam sentenciam marius habito conflictu maturavit fugam in penestre civitate et silla insecutus est eum marius videns non posse evadere ne veniret ad manus sille fecit se interfici sille et tandem oportuit civitatem devenire ad dedicionem Ceterisque civibus sille promisit quibus millibus quos silla fecit et silla promisit sic ceterisque tamen cum veniret in eius potestatem fecit eos trucidari

Quatuor milia demicto mario in penestre silla reversus est in urbe et interfecit quatuor milia octingentos cives et ne memoria crudelitatis deleretur scripsit illud in libris publicis

Et conceptus ponit aliam sententiam cum deficeret sibi pecunia ut satisfaceret militibus fecit trucidari nobiles cives et solummodo per gravitates pro nomine curatorum id est hominum ad littera est pro nomine nomen clarorum id est vestium nobilium Clare sunt vestes nobilium Alii claros quia fecit trucidari nobiles ut depredaretur eos et Etiam fecit trucidari mulieres Etiam fecit portari capita occisorum et quod erat nephas et sacrilege satiabat oculos in videndo illa capita

Romanam porro Etiam capto marco mario nepote magni marii fecit ipsum duci ad quoddam sepulchrum vilissime gentis rome et incidi tota membra et postremo avelli oculos cum multa continue fluxa alia membra et hoc ut sinus potissimus vidi cum oculis membra amputari demum iussit eum occidi

Idem in urbe erat quidam princeps qui videns tantam crudelitatem exercere quod marius victus fuit ad compaciendum et dixit quod erat malefactum et propter quod silla subito fecit eum interfici et quod magnus marius interfectus est in penestre sepultus fuerat quod silla fecit se doceri sepulcrum et ut nulla memoria de eo remaneret precepit cineres in tiberim hic ante fuisset similis questor et amicus in bello contra iugurtam tamen postea silla videns suam virtutem victus est invidia et exercuit secum bella etc Et postea victor ipse victus tamen hoc intrupat eum quia per nobilitatem suam qua egregie defendit noluit vocari felix et quia hoc non felicitatis accquisitus erat crudelitate ideo merito increpat

Post tamen crudelitates primo ponit crudelitatem marii 2o assignat et d primo quod omnium quibus sint mario de crudelitate minuit crudelitatem sille eo quod sunt satis crudelis in persequendo inimicos inter quos erat quidam senis et princeps cum potentis nolunt admittere vitam sicut parcere ei per virtutes et ob maiorem ignominiam fecit eum trucidari apud sepulcrum cuiusdam vilissimi hominis et sic sunt duplex sententia primo quod trucidavit 2o quod nihil sepelivit eum et per hoc marius fuit plus infamis quam interfecit famam de inimicis fecit de iniquitate

Tamen caput aliam sententiam post antonius orator fuit cepte sille et cum fuisset truncatus caput eius venit ad manus marii cum esset sibi gaudiosus erat in mensa quod ipse accepit et dixit eum cum multam ignominiam deinde permisit interfectorem et gratulatus fuit ei

Tamen assignat primo ponit calumpniam eius 2o declarat eam et dicit primo quod iste semper exercuit sententiam et invidiam virtutem ita quod non infamavit virtutem pessimam quod nullum habebat quia semper fuerat victoriosus quia cum regnaret iussit occidi meliores civitatis et capita ipsorum poni inter

capita bestiarum et combussit ea pro sacrificiis et spergebat de eis quem fecit interfici et partiri per totam
civitatem et amici illius videntes tristarentur et terrerentur ut alii se tacerent
Iulius etiam Cesar flaccus amicus pompei et post mortem pompei nolebat sinere urbem suam et regebat
in agentia quando contra cesarem cesar obtenta victoria exalis aliquos dugraverunt et absente civitate
quidem cives nolebant dare civitatem cesari quos ille iussit capi et postea trucidari et postea [illegible]
cum amicis et quia alii cives migraverunt ad partes cesaris fecit capi uxores eorum cum filiis
et vocatis patribus si vellent vide et fecit trucidare matres a coram filios ingremio matrum in con-
spectu virorum etiam fecit aliquos infantes poni in carceribus que sicca erant intra et sic interimi
Karthaginenses tempore ad extremum cum captivis regulus karthaginensibus ut hic est [illegible]
qui iuraverat [illegible] redire ad eos si romani nollent permutare captivos et rediret
receperunt et miserunt palpebras et infixerunt clavos in quodam vasculo et sic intus clauserunt
eum et [illegible] et ut narrat augustinus per tempus est tam crudelis
Idem etiam quadam vice venerunt ad navalem pugnam cum romanis et romani passi sunt stra-
gem tunc carthaginenses ut [illegible] eorum crudelitatem ligaverunt captivos sub [illegible] na-
vium et navigando [illegible] puniebant romanos et collidebant
Item dux addiderit crudelitatem ducis carthaginensium cuius fortitudo consistebat magis in sevicia qui
cum transisset romanos apud flumen appollinum sibi [illegible] et cum vellet [illegible] ad alium
partem fluminis cum ibi non est [illegible] replevit flumen cadaveribus romanorum postea transivit et [illegible] sunt
[illegible] carthaginenses [illegible] apud cannas quod in mari sibi ligaverunt corpora manibus
Idem captivos qui [illegible] cum transisset romanos induxit multos captivos gaudebat quod romani capti propter
defatigationem non poterant ambulare tunc ipse incidebat eis medietatem pedis [illegible] et relinquebat
et reliquos quos ducebat in castra cogebat ad invicem pugnare scilicet [illegible] fratres ad invicem et ponendo
in manibus eorum gladium se cogebat eos se interficere iusto aggravavit [illegible] quod senatus iusserit ad eum [illegible] compelle-
ndo eum ad voluntariam mortem quia cum [illegible] [illegible] reversus est ad carthaginenses qui timore
romanorum dederunt ei exilium et ipse venit ad prusiam regem bithinie [illegible] et notificaverunt se-
natui ne debet recipere suum hostem quod alii traduxerat exercitum contra eum hanibal senciens hoc et
videns se non posse progredi ad aliquas partes ad quas [illegible] romanorum non extenderent assumpsit venenum
[illegible] quadam vice venerunt in asiam [illegible] meretrices [illegible] de [illegible] romanorum et erant
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui odiebat suos cives cum [illegible]
[illegible] libidinosum [illegible] ut omnes illi romani una die trucidarentur et sic fecit [illegible] illis
[illegible] quod romani [illegible] [illegible] contra eum [illegible] [illegible] victoriam et
[illegible] venit in ytaliam contra romam et acriter [illegible] romanos [illegible] pompeius dedit sibi [illegible]
et [illegible] [illegible] est cum [illegible] multas urbes et [illegible] quod [illegible] ipsum [illegible] filios suspectos
et interfecit duos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod pater [illegible] suam
mortem et ideo debet [illegible] romanis [illegible] [illegible] quod ipse filius [illegible] [illegible] et pater [illegible]
voluit [illegible] si filius non [illegible] [illegible] [illegible] videns non posse resistere [illegible] filios et
uxorem et assumpserunt venenum [illegible] quod narrat alii historiographi [illegible] [illegible] [illegible] quod
[illegible] timebat [illegible] mori veneno ideo omni die assumebat cum confectionibus unam particulam veneni
et [illegible] [illegible] se veneno quod postea sibi non nocebat ita quod tunc non potuit mori veneno sed
[illegible] [illegible] et fecit se perimi
[illegible] ista erat filia [illegible] regis [illegible] que crudelissima fuit [illegible] [illegible] quod [illegible] sunt [illegible]
crudeles adeo sua crudelitas est [illegible] [illegible] [illegible] illa iubebat [illegible] [illegible] [illegible]
filios et [illegible] patres ad comestionem ipsorum et sic [illegible] duplici crudelitate quia primo interficiebat
illos deinde ponebat ad [illegible]
[illegible] ptolomeus qui habebat unum filium [illegible] [illegible] [illegible] qui optime indolis erat [illegible]
interfecit eum et posuit membra in quadam cista deinde [illegible] quadam die festina misit cleopatre
et cum [illegible] [illegible] [illegible] populo egipciaco timendo amittere statum [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et fecit [illegible] [illegible] palestricum ad quem [illegible] tota iuventus egipti et cum isti [illegible]
essent in ludo fecit eos trucidare a suis satellitibus et quia satellites non sufficiebant fecit [illegible]
magnum ignem ab alio late deinde [illegible] precepit trucidari ita quod plurimi fuerunt combusti et plurimi [illegible]
[illegible] [illegible] a satellitibus
[illegible] [illegible] [illegible] erant septem magi sapientes qui erant pessimi tiranni [illegible] [illegible] non [illegible]
resiste tante [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] duodecim fuerunt principales alii dicunt quod fuerunt
septem qui [illegible] ad invicem quod nullus debet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veneno [illegible] [illegible]
[illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et timens ne alii [illegible]
magis [illegible] [illegible] [illegible] ut hic est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] statuit [illegible] in quadam domo [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
istos [illegible] quod isti ingredientur domum [illegible] magnum ignem et [illegible] [illegible] ne viderentur
et postea [illegible] [illegible] [illegible] ibi [illegible] et cum essent repleti vino [illegible]
[illegible] domum et omnes [illegible] in ignem
[illegible] et [illegible] iste artaxerses habebat sororem cuius filiam duxit in uxorem [illegible] [illegible] [illegible]
sibi [illegible] et [illegible] in eam [illegible] ipsam [illegible] capite [illegible] et habebat [illegible] qui
abundabat bene centum filiis [illegible] [illegible] qui apud persas nominantur [illegible] et [illegible] cepit
patrem cum filiis et ligavit in quodam campo et ibi [illegible] omnes
[illegible] [illegible] emulacionibus atheniensibus habebant bellum navale cum populis de egina
civitate [illegible] ut plurimum [illegible] [illegible] quod athenienses semel habuerunt
victoriam tunc ceperunt istos et absciderunt pollices ne possent ducere naves et deinceps fuerunt
semper athenienses victores quia illi [illegible] [illegible]

Finis et ille enim in sicilia erat ciuitas scilicet agrigentinum in qua dnabatur phalaris deinde p[ro]pria sunt postea dionisius qui phalaris crudelissimus erat et nouis cruciamentis cruciabat homines sed p[er]illus faber sperans illi complacere fecit taurum eneum et portauit ad eum tirannus dixit quare fecit ille dixit causam tunc tirannus dixit et ego sum ualde crudelis et in eo adinge [illegible]

Tunc tristis qui quod nolebat ex[er]cere sentencia ponebant cadauer hominum in uno [illegible] quos dux fuit in certamine qui multas crudelitates exercebat propter quod expulsus est a populo et tandem interfectus fuit a[...]enca dnabat ille in[...] ciuitate [illegible] et senas

3

Sunt barbari qui spoliabant homines et faciebant uila fastum de misteriis pecudum et ipsum illis cumulabant deinde sepeliebant totum preter caput et apponebant ibi de apes ut diutius uiuerent et uermes crescebant in illis misteriis et eum necabant [illegible] impius sine respi dendo homines qui utuntur tali crudelitate in se inuice cum uita humana ualet tendat ad mortem et ualet fit passibilis quod uanum est exercere sentencia

Ex quo sequitur hic est crudelitas de ira et odio et inuido [illegible] quia crudelitas non oritur nisi ex ira et odio et prima ponitur de ira et quemadmodum ire et odii secundo describit [illegible] agit hic secundo exemplat sic Item primo post [illegible] scilicet quia ira cito fiunt uindicta sed odium dicit et potius noceret etc.

Nam adiuuit asdrubalem Cum asdrubal uenisset in ytaliam propter auxiliari hanibali romani timentes ne simul congregarentur duo exercitus miserunt [illegible] palmatorem qui egredientem ante [illegible] fabius ut primo ponderet uires hostium quod cum ex ipsis conferret in[...] respondit quod cito nolebat bellare ut [illegible] fabius interrogatus quare faciebat scilicet [illegible] [illegible] casum aut uictoria obtenta ex hostibus et hic affectabat ex ira ut habitus est [illegible] in [illegible] denata corporea romani dampnauerunt ipsum

Cum autem [illegible] romani habebant istum [illegible] et [illegible] qui sapientissimus et benignus erat a quo multi romani consilia petebant Et accidit quod uoluit petere consulatus et [illegible] non obtinuit Sed accidit postmodum quod aliqui romani petebant consilium ab ipso tunc ipse dedit repulsam omnibus dicendo quod nolebat dare consilium eis quia noluerunt ei dare consulatum non quibus posset irasci [illegible] non debuit irasci [illegible] quia licet tunc ne obtinuisset potuisset obtinere alia uice et sic dicit ut [illegible] [illegible] [illegible] quia ut dicitur est [illegible] multi non obtinuerunt etc. Itaque ne ille erat quidam alter romanus uilis condicionis qui petebat pluram et [illegible] multi nobiles erant tunc cum ille obtinuisset pluram et isti repulsam [illegible] proiecerunt anulos et phaleras [illegible] quia [illegible] putabant se dignos tali dignitate Talius concludit totum ad sequencia [illegible] quod fuerunt modici isti quod irati sunt [illegible] sed ira ipsi [illegible] principes sunt talibus [illegible]

Allic torquato [illegible] torquatus missus [illegible] latinos et yspanos et quia filius [illegible] [illegible] ad bellum [illegible] dux tusculanorum [illegible] patris hic [illegible] uictoriam [illegible] ipsum Tandem obtinuit insperatam uictoriam ex latinis et yspanis quod decernebatur sibi triumphus [illegible] et omnes [illegible] et [illegible] reduxit [illegible] iuuenes noluerunt eum honorare [illegible] [illegible] patribus [illegible] ut [illegible] filios et quia debuit parcere filio qui [illegible] disciplinam militarem in iuuenibus erat

[illegible] Semel fabius habebat totam potenciam romanam [illegible] sua et [illegible] romani [illegible] hostes [illegible] licet possit facilius [illegible] ut displicet fabio [illegible] dedit [illegible] fuge et hic faciebat ex ira quod facta fuerat una lex que tractabat de diuisione agrorum et magna multitudo pauperum romanorum [illegible] sed fabius cognoscens utilitatem reipublice [illegible]

Ita [illegible] appius quidam [illegible] erat dux exercitus romani et tamen [illegible] in bello et bellaret cum hostibus [illegible] romanus [illegible] quod [illegible] istius appii [illegible] plebem [illegible] augmentare senatus [illegible] [illegible] erat et tunc plebs hoc iste appius obtinuit triumphum dedit terga fuge [illegible] quod ipse [illegible] quia ualet [illegible] triumphum ducibus

Sed quia uolent romani nolebant facere templum ad honorem [illegible] erat in urbe quidam [illegible] fide cui romani [illegible] officium edificandi ut omnia [illegible] manus [illegible] fecit edificia [illegible] impensa [illegible] romani credebant quia ille ibi expendebat multa pecunia iste [illegible] ad auxilium [illegible] dedit [illegible] consulibus [illegible] uoluntate [illegible] edificium [illegible] tandem appius [illegible] neglectis [illegible] dabat sentencia ut iste soluet impensa [illegible] et non [illegible] uolunt sed [illegible] ad alium [illegible] ut iste debet [illegible] ut reciperet pecuniam [illegible] edificii iste fuit datus [illegible] sentencia quia contentabatur [illegible] Tunc [illegible] romani [illegible] [illegible] isti pecunia publicam [illegible]

Annos metellus metellus missus fuit [illegible] yspanos et [illegible] partem yspanie [illegible] et [illegible] et fere [illegible] adiungi [illegible] [illegible] romani [illegible] ipsum quia compleuerat [illegible] et mittebant alium consulem scilicet pompeium [illegible] metellus iratus [illegible] non [illegible] nolebat [illegible] expulit et multi alii [illegible] sibi [illegible] nolebat dare et permittebat [illegible] alia [illegible] in yspania [illegible] custodes et [illegible] [illegible] fuit [illegible] elephantes [illegible] [illegible] et construebant propugnacula in [illegible] [illegible] cum romani [illegible] triumphum postea noluit dare sibi etc.

Dicit silla qui erat quadam vice in quadam terra que vocabatur puteoli et dedicatur hypnicoli puteolorum que terra non
erat multum distans a neapoli et fecerat ibi quosdam decuriones seu decuriones qui fecerant ibi aliquas proprietates
eis ut imponerent exemptiones pro reparatione capitolii ubi destruxerunt ipsum ipse et invenit et elapsis quibusdam diebus
intelligens quod congregaverant pecuniam vidit intus quod non fecerant ita subito congregate tunc silla inflammatus
ita intus maturus in gutture et fregit venas et expulit eructans emisit spiritum
Ecce aristotiles fuit aeterna ... quod non libenter fecit aliena vitia quia et dederunt 2o ponit necessitas ... lampet
vacuus quia in principio possunt velle naturare virtutes et media aliorum Alexander inermida ...
alexander debebat desistere et quod crudelis erat ideo non meruit Pro quo sicut ut dicit est libro vii° deponunt
dictis et factis Aristotiles fuit magister alexandri et videns enim viciosum amicabiliter recessit ab eo alexander
rogavit eum ut procuraret sibi unum magistrum Calistonem qui diu studuit sub arte affectabat ... ut eum
moneret Aristoteles monuit enim ut modica loqueretur et placibilia re ... stando cum alexandro qui erant ipsi
voluptuosi et libidinosi alexander delectabatur in libidinibus illorum Calistones corrigebat. Alexander dixit quod non
diceret plus sed ille non dixit tunc alexander fecit ipsum capi et sibi abscindi omnia membra scilicet oculos manibus
demum posuit eum in vita cavea cum uno cane qui aliquid lambebat vulnera eius aliquid mordebat et
faciebat dans bonum comedere ut diu degeret sed lisimachus discipulus ipsius misertus dedit ei venenum et de
cessit alexander explorans quis fecerat sciuit fecit ipsum capi et apponi vili leoni cum leo autem venit cum eum devoraturus
ille pisto involuit clamidem in brachio et in misit in ore leonis et avulsit linguam et fecit mori tunc
ei prefecit adalloquium qui pro nomitate fecit ipsum vocari et recepit eum in gratiam et faciebat sibi omnem
graciam quam postulabat Clitus erat similis amicus et in eodem convivio dixit alexandro quod in bello
affuerat multotiens sicut pectus palexandro pro quo alexander indignatus misit ipsi una hasta
vitam vehementis a lucca habebat quatuor filios et cum interrogaretur de filiis viderit quod ipse alebat
eos tanquam leones ut postea essent seminaria contra romanos sed tamen isti tenderunt ad consumptionem sine parte
quia asdrubal interfectus in umbria hannibal cum fugisset ad prusiam regem bithynie assumpsit ve-
nenum de aliis duobus non fit mencio quia non erant fama quia obtruncati sunt ut tempore ultimi
secundi belli punici
Cumbus hannibalis qui valde cito imitatus est modo patris cum pater cum vellet mittere exercitus
in yspaniam contra roma ut dispensaret exercitum suo faciebat sacrificium quibus assistebat hanibal puer
sponte ad altare iuravit se semper cum esset in etate contra romanos faciendos prelia ut cito duceret
ipsum ad etatem virilem ut fieret contra romanos
dem significare fit petitus hanibal quanto tempore debet durare bellum inter cartaginem et roma tunc
calcavit calcaverat pulverem hinc inde et dixit quousque una scilicet roma vel cartago sint redacte in pulvere
Et in mulieribus ubi est cupiditas et paradisus deliciarum regnabat semiramis uxor nini regis sed
mortuo viro ipsa dicebatur et fit hec que circumdedit babilonem menibus quia ubi ante
erant queda castra ista magnanimia fuit ut narrat Justinus et si non inventa fuisset morte sextus
erant quedam castra ista magnanimia fuit ut narrat justinus et capta fuit amore filii qui invenis notabat quia erat
mirabilior alexandro Erat tamen libidinosa et capta fuit amore filii qui nimis notabat quia erat
regales vocabantur vivi tussimavit se ita quod filius non cognovit eam et hinc age fecit sed filius
postquam sciuit interfecit eam tamen ante mortem babilon indignabatur stare subdicatione mulieris in
dicebant se et cum venerit nuntius isti tunc distrigaverat suos capillos et non recolligerat nisi
ore bellavit se et cum venerit nuntius isti tunc plus apertis nisi prius recuperavisset babilone
medietatem fuit sic stantibus capillis vetavit et non plus apertis nisi prius recuperasset ibi
et cepit et in medietate plateae postea religavit se et ob memoriam ipsius sui civibus fecit ibi
collocari statuam suam sic stantem cum capillis sicut ipsa fecerat voluerit
Retrahatur hic est quod in meno tractat de avaricia quia hic similitudinem cum viris predentibus
primo punitur civibus natura et spiritatem quia avarus extrahat modum luc alios non
presumet et palam non verecundatur cumulare divitias et non explet voluntas et mens in
possidendo est
Unum ad modum quidam romanus ditissimus vicerat in grecia et ubi regebat imperium tamen occubuit
ante mortem constituit testamentum faciendo suos heredes sed quidam alter romanus lucanus fecit testa-
mentum istius falsum et venit roma et quia videbat se non posse per se obtinere quia fraus
erat manifesta accessit admaticum crassum et athensium oratores qui observabant in curia
promittendo eis partem lucri et licet isti cognoscerent fraudem istius cum deberent eum punire de-
fenderunt eum propter lucrum
Cum aliquis quintus crassus erat in yspania et duo sicarii agressi sunt ipsum et occidendi sed
cum non possent adimplere quod cupiebat ducti sunt coram crasso cum precepto positi ad torturam
confessi sunt quod accessant ea cum fuerunt Cum autem iste vellet eos punire illi dederunt
pecuniam et iste propter aviditate pecunie liberavit eos a morte
Eternum avaricia cum esset interfectus gnivus gracchus qui ordinaverat seditiones in urbe lucius
septimulus fuerat suus amicus et obligatus fuerat in sua domo cum quidam consul dixit se
vellet abscindere caput illius perempti et preciet ponderare daret sibi tantum auri quantum caput
ponderaret iste pro aviditate pecunie abscidit caput et extraxit cerebrum et infudit plumbum ut esset magis grave
quidam ystoriographus extraxit cerebrum et infudit plumbum ut esset magis grave
Dum multa inceptio fuit quidam rex avarus nomine ptolomeus qui expoliavit cives extorquendo
unum ab uno unum ab alio et exercebat incarnaciones in tantum quod agregavit fere totam pecuniam
illius insule cives videntes se expoliatos pecunia ordinabant tumultum sed cum iste causa
sed mitanda possunt velle pyrie pecuniam in mari ne propter pecuniam ipse periret tamen non esset in mari

cum navibus plenis pecunie voluit proicere sed postea repperint paulo post cives videntes illum possidere illam
pecuniam sustinuerunt tumultus et interfecerunt
Via predictarum est de avaricia et quia per avariciam multi compelluntur ad usuram ut pecuniam augmentent
ideo hic ad usuram videamus. Utrum usura sit peccatum et videtur quod non quia nullus contractus in quo utrique per voluntarium
et utrique per voluntarius comodum et nulli nocimentum videtur esse peccatum sed mutuans in usura potest esse talis contracta
quia quando ego pecuniam et si eam non haberem magnum dampnum incurrere et cetera. In oppositum autem narrat
et ethicorum qui notat usurarios illiberales quinque et ubi non oportet accipiunt et quantum non oportet. Pro intellectu huius est premittendum
quod nomine usure usura enim nichil aliud significare videtur quam accipere ex pacto aut obligacione ad reddendum aliquid ultra
sortem. Est enim etiam accipere aliquid ultra sortem potest esse duplex in modo si mutuans alteri concedens suam pecuniam
ex tali mutuo dampnum incurrit aliquod et hic ut aliqui dicunt est secundum se licitus nec est prohibitus. Alio
modo in accepcione mutui ut si mutuans alteri pecuniam suam nullatenus dampnificatur in mutuo sed volt
quod pecunia sua tantum sibi valeat in manu aliena sicut in manu sua et illud ultra accipere a mutuo ultra
soltem vel si dampnificetur vel multo plus lucrari quam incurreret dampnum et ista usura non est licita de
se si non sit prohibita. Hoc persuadetur tali racione ponamus quod albertus teneatur domino suo reddere duos ducatos
sub tali condicione si quod si non dat sibi cras teneatur dare quatuor et quod johannes cum teneret duos suo dare
unum ducatum vel duos cras et si non dat ei cras teneatur ei plus octo. Si dicat johannes alberto concede
istos duos ducatos ut satisfaciam domino meo et ego reddam tibi quatuor per dampnum quod ego tibi
dampnum incurres quia ego alias magnus incurrerem tunc in tali contractu est licitus quia iustitia consistit
in quo domino lucrum duarum quia johannes incurret dampnum magnum nisi mutuo sumeret illos duos sub fenore
alberto et sic ex ipso videtur quod campsores et mercatores qui communiter sine pecunie prompte sunt lucrantur
quibus est dampnum in manibus aliorum ponere pecuniam si non est prohibitus possunt suam tradere pecuniam
ad usuram et videtur quod hic sustineri posset in casu in quo campsor non accumularet divitias sed egeret quantum haberet
de sua pecunia ad vite necessitatem et status honesti sed tamen tales esset divites permittent tales cum quoniam libera-
litatis tenentur minimis indigentibus et amicis succurrere non solum in contrahendo eis pecunias suas sine
lucro sed et sepe in dono et tales contractus fugiendi sunt quantum possibile est in pecuniis quantumcumque in magna
fuerint posite necessitate. Ergo hec dicta sic pro equali condicione hominis hoc nam non est ad cuile et civilitatem
ut dicitur politice et ethicorum nec debito unus obligetur alteri ad illud quod illi potest et sic non est quantum racione recipere
lucrum in eo ad quod alteri obligatur. Item ex debito vive hoc homini obligat cum misericordia est species de virtutibus
male aut oppositum autem eius quod infert iusticia cum iusticia stupefacit et corrumpit iam ex debito modo id dictat quod
homo venderet amiciam virtutem bonam vel amicum et petit suum nocumento et detrimento magno suo. Item ex parte
liberalitatis quia liberaliter ab indigente ex parte recipitur lucracio est et ad illiberalitatem spectat est cum accipere unde non
oportet sic facit accipiens ultra sortem. Item ex condicione iusticie que in equalitate lucri et dampni consistit cum in iusticia
est presertim quantitate pluries per uum recipere non eius fuarent equalitas sed sic sit in usura. Deinde quod item
quod duplices sunt possessiones quedam quarum usus consumpcio est ipsarum et non potest remanere dominium
ipsarum. Alie sunt quarum usus non erat consumptio sed in usu et post usum manet post dominium sicut
alteri dominus equi et in primis possessionibus transferri in alium non potest usus sine dominio in secundis potest vendi
usus retento dominio per quod suum mutuo tu potes pensare equum vel agri tui ad certum tempus pretium recipere et ex pacto quod
tuum post illud tempus equum recipere vel agrum sed in primis possessionibus non potest quia usus talium singulorum simul
transfertur dominium ideo dictum est quod pecunie usus est eius consumpcio et in alterius dominium translacio
tum igitur usurarius de pecunia mutuata facit pactum de rehabendo tamen et ultra propter credentie debere habere
aliam certam summam et si differt venderet huius usus a venditione dominii et sic pluries capit pretium pro
unita sine re contingente et sic est iniustus. Item quod pretium ex pacto petit dare que non est sua sed illius
a quo petit est iniustus et tamen raptor talis autem est usurarius quia in tradicione pecunie statim pecunia
fit recipientis nam in tali tradicione obligatur de iure recipiens ad reddendum equale et non plus
sed forte tradenti tenetur satisfacere de suo labore petit forte quod usurarius tradat decem libras et labore
tradendi et recipiendi nullam substinuit expensas deinde quamvis si ultra tres denarios petat propter credentie
manum est quod non de suo petit lucrum sed de illo quod est eius a quo petit. Item quod vendit sic hic fenerator re-
petit ultra debitum non vendit in tempus sed tantum est addendum et nam cum tempus valeret omnibus in communi ex quo
sed quod campsores possent licite prestare ad usuram cum non petent ultra sortem quam de illa pecunia in
sua mercatura plus in cambiis lucraretur qui tales pluries pretium recipiunt propter talem venditionem et vendunt
quod est suum. Dubium est de emptionibus quibus cum consueverunt sibi assumere pecuniam orphanorum usque
ad certos annos et ista totam eis restituere et item quolibet anno eis certam summam pecunie ministrare
potest hic quod hic non est usura quia racione talis convenant quod illa pecunia vivat cum parentibus et vivit
et ne sint usurarii racione pecunie quod non est pretium quicquid communitas talibus dare hominibus consueverint.
Item contractus usure solet esse talis nam aliqui tales indigentes pecunia tradunt vinum non statim
tradendum sed post annum et statim pecuniam recipiunt dantes pro minori pretio quam solet valere ita
quod pro illa pecunia emptor non haberet nisi medietatem illius vini advenienti tempore. Constat
quod sic emens vinum illicitam committit usuram quia cum de illa pecunia non haberet nisi medietatem
illius vini et sic accipiunt sibi medietatem illius pecunie et sic de sua pecunia recipit lucrum pro
in intermedio tempore cum in dicto pecunie nil haberent. Ad istum modum usure reducitur emptio bladorum
in herbis pro habenda pecunia festinanter sed forte hic non est simile quia sic in utrobique transfertur dominium
rerum utriusque in alterum nec lucri vel fermentis in herbis quando maturo primo totum in maturatione

possit casuali- quod ultimus alius est contractus qui sepe fit plerumque tempore messium vel qui blada vel vina plerumque emit minoris
precii dimittit suum bladum certum vel vinum accedunt indigentibus sub pacto ut reddant sibi bladum et vinum
in estate quod venditur tanta precio quanta valebat yeme ipse tamen et aliqui dicunt non esse usura quod
non simpliciter esse mutuacio gratiosa cum non recipiat nisi tale et tantum quale et quantum tradidit est licet iste
dimittens et sua servare potuisset usque ad aliud tempus quo carius esset frumentum et tunc carius vendidisset
quantum recipere volt absolute loquendo sustinendum videtur esse dicendum quod ut dicit philosophus in ethicorum omnia quorum est
talia debent aliquid mensurari hoc autem secundum veritatem est opus propter humanam indigenciam ergo quod et
indigencia humana commendat quod bladum vel vinum plus venditur in estate quam in autumpno
et sic quibus contrahende vina sextarum in yeme vellet recipere duo in estate posset ei magnum incommodum
accidere ideo est secundus quia hic potuisset servare sua usque ad tale tempus licet posset tamen non tamen sine dampno
aut sine periculis corrupcionis aut perdicionis aut non sine magna sollicitudine servanda et ideo
tamen est dicendum quod ille contractus non est simpliciter voluntarius recipiendi quia prius vellet recipere
et reddere sine usura sed necessitas cogit eum ita velle recipere quod est voluntarium non simpliciter sed mixtum et
si leges permittant usuram hoc non est quod usura sit bona sed inquantum unum malum est eligendum ad
evitandum maius malum et quia lex permittit usuram aut non prohibet ex quibus dictis eliguntur multos
esse feneratores secundum veritatem qui reputant se devotos
(D)efinit superbia hoc est 7m cum desuperbia et impotencia est licet hic motum contra eum et quia licet
quemadmodum luxuria et avaricia et alia ideo hic subticuit Et autor hic non permittit prohemium
et primo post superbiam cuiusdam 2o agranat Romanus displicebat quod advene fierent cives accidit
quod ille marcus titus consule cum consorcio suo fecit legem ut civibus advena posset esse civis romanus
et assumpserat multos cives secundum quem confirmabat legem et statuerat si quibus civis
denegaret hanc legem accusaretur coram populo et dampnaretur cum autem senatus scriberet
istum condere hanc legem que tendebat ad detrimentum reipublice misit pro eo ipse tamen noluit
ire sed tradit senatoribus dicentibus ut desisteret ab hac lectione legis
(V)e amatto iste drusus semel faciebat arengam suam cum astabant consules et unus consul videns
eciam expedire ad detrimentum patrie rogavit eum ne amplius narraret quam in ira ille tamen
lacessitus cepit istum consulem et misit manum in gula in tantum quod copia sanguinis emanavit
dentibus et ipsum suum misit duci ad carceres cum esset consuetudo duci plurimos senatus audiens
ista contumeliam misit pro eo ipse respondit quod una senatus debet ire ad ipsum ad curiam tamen
et sic senatus ei parabant parem et iuit ad ipsum et ex hoc quod dignitas senatus tunc erat esse
omnia facta reipublice sed consules plurimo gere magistratus
(V)elus autem pompeius qui habebat magnum statum in urbe et cum quadam vice egrederetur a bal-
neis quidam suus amicus qui erat accusatus de ambitu occurrit ei et genuflectendo se ad terram
petebat ut sibi auxiliaretur tamen pompeius non erexit ipsum nec dedit ei bonum responsum et sic
in duobus apparuit sua superbia finaliter dixit ei ut deberet expectare diem in quo ipse debebat convivare
ad quod convivium debebant venire multi nobiles et ad ipsos impetraret graciam eo quod nullus recusa-
tasset sibi graciam ex quo dicto potuit ille ipsius esse securus propter potenciam pompei quod obtinuisset si
volebat
(I)lle etiam ipso etiam iste pompeius fecerat quandam legem que spectabat ad detrimentum illustrium ut ipse ven-
dicaret sibi favorem illi et misit scipionem suo socero ut eam tenuerit cum vice astantes videbant
quod spectabat ad detrimentum illustrium et nobilium noluerunt consentire sed accusaverunt istum scipionem
iudicibus qui secundum debitum ius volebant eum punire sed pompeius fuit tamen arrogantis quod fecit
ipsum in graciam a iudicibus
(T)ertium facto antonius cum esset indignitate triumviratus fuit portatus sibi caput cuiusdam senatoris
qua visione omnes astantes stupebant sed ipse letabatur et misit apportatorem remunerari
cum capite et dum respiceret tamen cum expectaret quod dicerent sic ut culparent illud factum cum ipse
bene cognosceret esse caput senatoris fuerat sic non cognoscere et dixit quod cognoscebat et licet non moveret
pro illo vili homine tamen debebat culpari amore officii quod habebat quia senator
(A)lexandri regis post ea exempla magna ostendit ipsum fuisse superbum et d primo quod ipse offuscavit sua
virtute cum superbia primo quod fastidivit philippum suum patrem in tantum venerat superbiam
quia volebat appellari filius ipsius sed solius iovis arenosi scilicet amonis qui tunc erat cum bacco
per libiam infirmi arietis fodit arenam et percavit fontem et ipse iussit ad patres et tamen ibi domi-
naretur fastidivit mores macedonicos quibus utebant macedonii in victu et in vestitu et utilibus
et assumpsit cultus persie delicatos quibus non utebantur
(D)um xerses qui habebat persiam et asiam sibi se cum reputaret se magnum et dum volebat
movere bellum contra greciam et fecit quod omnes duces ne videretur uti suo consilio et precepit eis
ut tantum parerent sibi et non consuleret et d quod hic fuit superbum dictum si misisse dicendum quod fuit victus
eo quod fuit superatus ad termophilas a leonida duce lacedemoniensium et athemistode duce athe-
niensium quem miserunt athenienses in exilium propter peccata propter ingratitudinem et invidiam ut habetur et

Demigratus

Anibal autem qui cum habuisset victoriam apud cannas ubi debuit bis xx milia romanorum in tantum superbiuit quod non permittebat aliquem cartaginensium intrare suum tentorium nec dabat responsa nisi per interpretem et cum semel frater eius asdrubal valde sapiens diceret sibi quod obediret suis consiliis statim possit habere romam tunc ipse superbus noluit eum audire ideo hic dicit quod felicitas et moderatio non sunt admixte quoniam quia felicitas non est amica temperancie quia frangit hominem sicut patet de hanibale qui ante victorias erat moderatus sed postquam habuit aliquas victorias ex romanis nimium superbivit et ideo concludit

superbia sua prostravit hanibalem non nisi romanorum sed insolencia victoriarum

Insolencia quod tanta erat insolencia capuanorum et cartaginensium quod viri induebant vestes

reputando se maiores eo quod senatus cartaginensium habebat balnea separata a civibus et hoc probat

auctor igitur grandi hystoriographi sapientis qui insolens fuisset insolens qui describendo quasdam hystorias

et annales medietatis planti et adiungebat sibi vestibus scripsit ista insolencia capuanorum quam

postea deleverunt romani

Seultum id et mendicissimum cum 6m mense extremum de perfidia et pedicione que est incivitate cum

superbia et postea ... ulnam ... ponendo se patrare perfidie et extremum per templa romulo regnante

... aqua sacrificiis que fiebant apud ... incepta a tacio rege sabinorum ... et ut daret introitum arcis

et daret sibi armillas id est ornamenta brachiorum illa admirans pulcritudine dedit introitum sed ante

petere armillas promissas illi videntes eam fuisse perfidam circa patriam ... necaverunt eam cum clipeis

satisfacientes quia promiserat ornamenta brachii cum sinistris manibus necaverunt eam

Servius quoque galba qui consul in yspania et erant ibi civitates potentissime quas non poterat subiugare quibus

subactis finxit se velle deliberare quoddam pro utilitate ipsius pro omnibus et cum venisset cepit bis

octo milia civium et parte ipsorum trucidavit et partem vendidit mancipia

Venit autem domicius qui erat consul et sunt ... cum adgentibus erat tunc in gallia et ibi erat quidam

rex cui non multum amicabatur sed accidit quod iste compleverat officium et timebat suum successorem

ille rex cupiens habere pacem cum filio venientis et non habuerat cum domicio mandavit omnibus suis

civitatibus ut honorarent futurum consilem domicius videns quod iste non poterat ita dominari sed fuit

consul ipsius ... rege fingendo alloquium ipsum rex credidit quia sciebat romanos esse fideles sed tunc decepti

captus fuit et ... vinctis manibus destinatus romam sed senatus spectans quod fuerat captus et quibus

quod per proditionem non commendavit domicium sed tunc timens ne rex inducet bellum sed relaxaret ipsum cum

albam et ibi mortuus est

Viriati Viriatus fuit quidam latro in yspania pessimus qui spoliabat omnes civitates yspanie tunc

yspania erat tante virilitatis quod non poterat recipere latronem sed fecit premium quod si quis eum trucidaret

cum daret sibi premium et remitteretur sed ipsi pro quod yspani contentabant quia mindebant latroni

et quidam amici viriati de quibus ipse confidebat eum interemerunt et ... consul hunc victoriam

Serum utique in primo bello punico cartaginenses duxerunt xantipum amicum qui ipsi fuissent non

haberent victoriam rex regulo pro cuius captione romani fuerunt multum consternati in primo bello punico

et cartaginenses obtinuit famam sed quia nolebant quod xantipus esset princeps fame finxerunt se

ipsum velle apportare ipsum ad lacedemoniam cum magno triumpho cum ante essent in alto maris

eum necaverunt

Anibal postea qui cum invasisset ytaliam in 2o bello punico inter alias urbes venit adexpugnandam civitatem

in apulia que favebat ei quia credebat prius romanum favorem ... hanibal timens ne ista civitas

rediret ad benivolenciam romanorum finxit se velle inde totum populum extra menia et iussit

cives exire extra civitatem in duabus turmis et fecit ipsos in medio in balneis callidis et ibi fumos

eos coegit stare quod suffocati sunt etiam alia civitas que vocabat acerra faciens sibi eam dedi

iussit cives exire extra urbem et trucidari deinde precipitavit eos in puteos

Sed volens cum 1m de violencia et sedicione seu discordia orta inter romanos milites et quia habent

quandam incivitatem cum perfidia que est ... scelerata ita et violencia ideo non fecit proemium

et post tunc roma ... mortuo tiberio et deleto apollo quidam simulabat se filium suum et sciebat ita

bene simulare quod multi cives credebant et quadam vice iste petebat dignitatem meritis tunc

consul sciens istum non esse filium tiberii misit eum in carcerem sed plus insensus ipse hic ... dilexerat

tiberium extraxit istum de carcere et portavit eum ad campum marcium et ibi dedit sibi dignitatem

Deinde conventus romani habuit unum censorem scilicet metellum collectorem ... accidit

quod postulavit censum ab isto equitio qui dixit se velle solvere sed nolebat ut acciperet ab ipso

tamquam a filio tiberii censor timens iustus noluit hoc acceptare tunc ... ipso quod

plebs iratus lapidavit et interfecit metellum censorem qui affirmabat tiberium non habuisse

nisi tres filios

Sequitur tantummodo quidam civis celeberrimus petebat tribunatum et contra parte saturninus pessimus

petebat illum tribunatum sed de ... quia nolle erat ... saturnius habebat multos

senatores et instruxit insidias cum pluribus diligeret ipsum et cum ille vellet petere tribunatum conpulsus

fuit ... in una domum privatam et deinde extractus deinde interfectus fuit ne senatus haberet

causam dare sibi tribunatum sed daret isti saturnino

Creditorum quos rom[ani] invenies quadam vice magna quantitate sin census posuerunt aliquibus civibus romanis et cum repeterent debitores non poterant restituere quia magna quantitas erat ideo elegerunt unum qui deberet ponere concordiam inter ipsos ubi erat unus tribunus qui tenebat ystius concordie incitabat illos creditores instigati ubi tribunum cum sempronium mactaverunt

Vim gaio mario quodam tempore bellum gerebant romani cum mitridate qui dominabatur asie et tunc non eligere eum ut mitterent considerabant et licet non haberet dignitatem elegerunt eum sed fortuniter ut vite erat tunc silla proconsul extra urbem cum exercitu et dictum est ei et mario missi sunt nuncii ad sillam ut traderet milites mario silla indignatus quod milites mitterent absque licite dignitatem ad marium sine dignitate et ceteri indignabantur venire ad marium qui non habebat dignitatem et relinquere sillam ideo interfecerunt nuncios

Quintum quem pompeium tempore quo silla habebat consulatum et quintus pompeius erat suus collega sed pompeius magnus militabat sub silla habebant exercitum extra urbem et retinebat alium exercitum contra voluntatem illi per sua potentia et sunt apud missus ad eum iste quintus pompeius ut remitteret exercitum ad urbem ideo persuasit militibus qui multum ipsum diligebant ut premerent istud quod fecit sed timente senatus ideo premunt istas qui multi erant

Ille quoque exercitus gneus carbo cum esset in isto exercitu et videret exercitus corruptum lasciviis et libidinibus quia retinebat stulta volebat ipsum reducere ad disciplinam militarem et ad bonos mores propter quod exercitus indignatus eum peremit

Temeritas est causa viii de temeritate que sequitur inconsideratio cum in seditione quia nititur contra impetum rone utilitatis etc cum temere quadam vice in yspaniam migraverat scipio et tunc vellet facere bellum cum cartaginensibus ivit ad syphacem qui erat potens et absque petebant auxilium cartaginenses sicut romani scipio temere misit se ad periculum quia syphax potuisset eum perimere et sic mittebat se et sua patria in periculum cogitans tunc hic quod si non faceret ille sibi quod ipse interficeret ipsum tale quod caperet asyphace

Cum gai cesaris ut tangit in v lucani cum cesar fuisset tam in grecia sicut in epiro et vellet congredi cum pompeio et expectaret legiones antonii ex ytalia qui antonius non veniebat propter tempestatem maris ytalici ante inferos cesar in animo finxit se egrotare recessit caute a mensa accipiendo habitum familiarem et pervenit ad navem amiclatis et intraverunt mare sed a tempestate moti reversi sunt in proprium portum

Ille ille quoque ... habebant ducem quendam nobilissimum et plenum moribus et potentem et tunc erat in consilio romanorum considerantes eius nobilitatem et potentiam suspicabantur eum velle esse dominum vel consulem et ducem per sua potentia aggressi sunt eum qui volebat se excusare sentiendo se culpabiles noluerunt eum audire etc

Causa minime et hanibal in 2o bello punico cum lacedemonii romas ... tandem fabius instituit est eum et obsedit eum in petilia civitate calabrie ... ipse hanibal intrasset navem ut veniret in africam nauta ponderat eum in sicilia in cuius portu cum hanibal esset ostendit monte et videt ytaliam cogitavit nautam eum decepisse fraudulenter in ytaliam et cepit eum nolendo audire sua excusationem et interemit deinde percepit quod erat in sicilia penituit eum se fecisse et pelori et tunc eum magnifice sepelivit et posuit quandam statuam marmoream in illo monte pelori et tunc ... ob suam memoriam et nominavit montem a suo nomine et inde dictus est pelorus et nante navigantes illuc recordabant ipsius naute pelori perempti

Cum atheniensium athenienses habebant decem principes qui fecerunt bellum navale cum lacedemoniis atheniensibus qui dominabant fere tunc toti grecie et isti delevissent cum classem redeundo athenas cum leticia quod in bello multi athenienses erant perempti athenienses postulaverunt duces quare non sepelierunt viderunt quod non potuerant propter instantiam hostium et tempestatem maris tunc eos necaverunt et ceteri socrate reprehendente illud factum interfecerunt

Temeritati proximus valerium causa in quo agit de errore qui sequitur inanitate cum temeritate quia error nimis procedit ab inconsideratione et primo computat ponendo ex quemetiam et deinceps sic quod error mentem remaneat quia non sponte sed non est de temeritate quod voluntarius motus etc

Cum helvius iulius cesar valde diligebatur a plebe romana et tunc esset interfectus multum flebant sed interfectores habebant multos fautores et complices qui propter reddere bona causam illis facere bant multa consilia in capitolio ut illos excusarent accidit quod ille tribunus sequens ... bant multa consilia ... cadaver cesaris ex dolendi de morte sua cum aut veniret plebes obviavit ei et eum interfecit cogitans ipsum esse cornelium cinnam qui commendaverat interfectores cesaris et eos excusabat et tunc erat consanguineus cesaris

Cum sicut gai cassium augustus cesar volens ulcisci et punire interfectores cesaris gerebat in thessaliam contra interfectores cesaris et facti sunt quatuor exercitus sed antonii octaviani bruti et cassii ut habetur est post libro de sompnio minerva in sompno monuit octavianum egrotantem ut deret ad bellum et non remaneret in castris qui fecit se portari in lectica et de nocte venit brutus et cepit castra octaviani cassius nolens scire quod erat de bruto misit tunc centurionem ut explorarent ille videns per viam quia aliquorum obviavit hostibus aliquorum amicos delinquant

iter cassius videns eum tardare reditum cogitans eum mortuum et bruttum fore conflictum et ut narrat suetonius
et florus ex alia parte sui exercitus vidit milites qui letabantur pro victoria ipsi credens ut hostes illuc
devenisse iussit ingulandum se et ne veniret ad manus hostium rogavit eum ut cum pinceret eum
pro magna diligentia eum interfecit ut hic est bo lu[c]ro desideli et falsos erga dominos
Tunc non audit errorem timui centurionis qui revertens non invenit cassium set eum requisivit et
invenit eum mortuum et statim eo mortuo se fuerat pro suum tardum reditum sic eorum lapsus se perimit
Exemplum nasti Quintilie uchientina erat quidam rex qui habebat inimicitias cum romanis et con
illam civitatem romani bellarunt predeterminando audit se mens et romani miserunt legatos isti regi cum
cum legati advenirent ipse ludebat ad taxillos cum quodam fatio et sapabat in ludo legatum veto
ipsum ludens nichil dixerunt rex propterea iudicasse dixit ergo ipsum statim satellites tunc agressi
sunt legatos et interfecerunt et licet esset iste error tamen hic romani indignati credentes hoc fore
factum studiose taliter fecerunt bella quousque deleverunt civitatem
Lacrimus quod hic est xxii cum ingno agit ultionem et vindictam factam pro contumelias illatas ipsi punitis
pretitando proportio que liceat tamen habeat impetus tamen iustos quia hic intendit de vindicta manifesta
et habet convenientia cum eo superiori quia et hic sunt iniurias et impulsus
Tribunus tusculanis fuit accusati romano populo si concitaverunt velitriinos et privernatibus ut rebellarent
se romanis pro quod venerunt romam ut excusarent se ab obiectis et reperta causa debebant con-
demnari et congregatis romanis et tribunis ad consilium romani statuerunt ut remitteretur eis pena
hic una tribus dicta popilia dicebat et caperent principaliores illius consilii et mactarent et alii rebelles
sicut mulieres pueri et senes venderentur et tandem romani voluerunt et accidit et romani deleverunt tusculanum
romani et cum essent in magno statu statuerunt et nullus illius tribus popilie posset recipere ingratus
et hic sunt ipsorum vindicta
Item non ultionem romani senes habebant quendam romanum consulem in aliqua civitate
affrice ubi erant cum eo multi nobiles romani tamen ille consul dabat omnes dignitates
suis et suos ducebat secum in bello preferendo ipsos romanis ita et illi sui ducabant romanis pro
quod romani indignati consulem occiderunt amici consulis accusaverunt istos romanos et statim ca
eos laudaverunt
Late ultionis Cirrus fuit rex persarum potentissimus totius urbis sicut alexander et cesar et cum
haberet subiectam maiorem partem orbis insurrexerunt in scithia ubi erat gens ferocissima ubi erat regina
temeris que hic potentissima se defendebat propter arcos tamen permisit cirrum intrare sine bellum quia affe-
ctabat cirrus debellare ipsum in suo territorio cum quod Cirrus inebriabat suos milites
et precepit eis ut fugerent et exercitus regine aggrederetur eos fama divulgabat et habebat
multos ebrios regina misit exercitum contra cirrum et milites sui fugierunt postea temeris fecerat alium
maiorem exercitum cui filium prefecit Cunc cirrus et fugans finxit se fugere postea regina voluit
et confluxit exercitum et filium themeris interfecit pro quod themeris indignata statim alium
maiorem exercitus et iuit contra cirrum in bello finxit se fugere cum exercitu et cirrus insequebatur
et cum essent in quodam loco arto illa revolvit se et confluxit et cepit cirrum et replevit vinum utrem
sanguine humano et apponebat ori illius et sic eum suffocavit
Beronice in persia erat quidam rex potentissimus qui faciebat bellum cum rege egipti et
cum illa te essent multe strages decreverunt pacificari pro coniugium habebat namque rex egipti pulcram
filiam qua inflamatus fuerat rex persarum et recepit eam dando repulsam alteri uxori et relinquit
beronicem et genuit ex ea unum filium postea fastidivit eam et reassumpsit veterem coniugem laodicem
qui timens iterum repudiari venenavit regem et filium beronice sentiens mortem filii congregavit
maiorem exercitum et iuit contra illam que venit cum exercitu ab alio latere et cum essent in bello dictum
fuit beronice quod ministerium interfecerat filium precepto regine erat ex templo ora cum ipsa
dimisit turmas hostiles et invenit illum et interfecit et oppleavit ubi iacebat filius eius
Jasonem rex thessalie induxit bellum persis ut calumnient duces eam congregando exercitum
faciebat se ludos et spectacula in quibus erat quidam magister palestras qui recepit ignominiam
a quibusdam nobilibus iuvenibus et exposuit querelas iasoni qui ut satisfaceret ei dixit
quod vellet daret x alapas cuique iuvenem vel acciperet ab eis magnam quantitatem pecunie
ille taxillus non curans de pecunia quia dives erat dedit alapas iuvenibus qui indignati
pro verecundia et sciendo et rex fuerat ea interfecerunt iasonem et sic periit tota spes grecie que
existimabat iasonem subiugare persas sicut iam alexander de facto fecerat set iason preventus morte non
potuit et greci cognoscentes hanc causam iustam non puniverunt
Vide quod hic enim ipsum ingno agit de sceleratis dictis et factis ad hoc ut liqueant nobis bona
et mala atributa humane vite et sic sunt gradus et ceteri persequitur post vii autem patris regnante
serviotullo sexto rege romanorum habebat filiam nomine tullia qua dederat in uxorem tarquinio

populo qui nulla presumpsit in ordine suo quod interficeret regem et non aliter possit habere imperium ille consideravit hoc factum et gravata
multum interfecit tullium quod nomen pervenit ad aures filie que valde gavisa fuit et pre gaudio ut videret
virum suum regem ascendit currum et transeundo illuc ubi erat maximus tumultus accidit quod [29]
pervenit ubi erat corpus patris auriga frenavit equos et notificavit filie illa iussit transire propter patris
Ou ta atrox qui erant bella civilia inter sillam et marium magis mariani sunt interempti et celebrabatur
eius exequie quibus interfuit iste scevola ... hos fimbria odiens eum percussit eum gla-
dio credendo eum primo accidit tamen quod liberatus est fimbria concitatus quod non perierat citavit
accusavit eum apud populum et cum populus quereret quod vellet ei obicere dixit quod non pacienter substinuerit
vulnus si tunc res publica erat constituata et non poterat tunc punire hoc nephandum dictum
Verius non catiliena catelina excitaverat incendium patrie latenter ordinando congregationes
tullius sapiens congregavit populum et dixit proditorem catheline ille respondit quod ita et si incen-
dium non potuissem extinguere aqua extinguetur sanguine civium et sic fecisset si ei prepara ciceronis
non obstitisset
Consternatum cum pompeius esset subactus cesar cognoscens aliquos virtuosos esse pompeianos
sicut catonem et alios volebat interficere quia cogitabat se exaltari talibus viribus et cum
marcus marcellus contulisset se timore cesaris in lesbon insulam cesar notificavit ei quod
si vellet redire romam quod assumeret eum in amicum et familiaritatem qui redeundo venerat
athenas et ibi invenit magilonem amicum suum cui dixit causam reditionis ille motus in-
vidia eum interemit si cesar illud sentiens perterritus est eum et fecit ipsum magilonem tracidari
Aut crudelitate tirannus habebat pretium proscriptum ammonitus qui sentiens se proscriptum eo
fugit ad quasdam cavernas satellites querentes eum venerunt ad filium qui docuit locum
ubi latebat qui illuc accesserunt et eum interrogante de filio punire
Unius facti erat quidam iuvenis qui descendebat in campum marcium propter habere plura pat letus
post hoc tenebatur eum et ibi audivit se esse proscriptum propter quod gessit se in domum suum suum
qui secrete retinebat eum si filius interrogatus a satellitibus docuit illos patrem et vidit
filium occidi in sua presentia
Et uxorius erat proscriptus et latebat in domo satellitibus intrantibus domum et interrogan-
tibus uxorem de viro illa eum manifestavit
Scipione affricano hoc migrat ad eterna ut supius habitum est duo scipiones scilicet publius et gneus
quorum unus erat frater alterius patruus scipionis Cum ergo scipio minor subiugasset cartaginem
celebrabat annalia et ludos gladiatorum ... os qui fiebant ut narrat videns in arena se invicem
pabant se gladiis nudis et volebant se et fierent habiles in bellis ut sic viri indimitando ad quos
ludos conveniebat duo fratres et volebat ibi certare pomposone regni scipio tamen dissuasit tamen inter
frater perstitit et interempti sunt
Iniquitas sunt scelerator quia si malum est pugnare cum fratre peius est pugnare cum patre re-
qui fecit tamen bellum cum patre quod eum expulit de regno et quidam dicunt quod occidit et similiter
ne recipit ipse a filio habebat iste 24 provincias et insuper summa astucia et prudentia possi
delevisset romanos
Vanagna quod sit tigranes rex armenie habebat filium qui volebat regnum
et habebat multos amicos et fecit eos iurare contra patrem Erat consuetudo antiquorum
quod qui ordinabant coniurationem et astringebant sacramento quod quilibet extraheret sanguinem de sua
manu dextra et miserunt in uno clipeo deinde ibant ad altare et quilibet bibebat de illo et sic
fecerunt isti et tandem deleverunt patrem et et agranat dicendo quod non debuissent se facere re-
si flobotomare sine sanguinare dato quod filius quoniam cos pro salute patris ... per morte
ed ergo ista agranat pro scelus ut faciat auditorem attentum tiberius habebat multos amicos
precio in curia et inter alios habebat seianum prefectum maiorem aliis de quo multum confidebat qui seianus
habere imperium ordinavit insidias et coniurationem tamen non ita qui venerit ad aures populi quod diligebat
tiberium qui populus insurrexit contra seianum prefectum et interfecit ipsum cum tota sua progenie et in de ag-
gravando dico quod si suspicamus nisi istelle ipsum diem aliensem quia romani habebant bellum cum gabinis
cum aut fertaretur de parte populum fabii assumpserunt bellum contra gabios et quadam intervenit
ad congressum iuxta alliam fluvium iuxta civitatem vehientanam in ripis cuius fluvii fuerunt
interempti trecenti fabii ideo romani ... illum diem appellando ipsum aliensem
et diem infelicem
Via ostracis est de multis moribus et quia minor pars hominum operatur virtuose vitiose est scien-
dum quod omnis qui peccat est ignarus ut dicit philosophus 3o ethicorum ignorat quid omnis malus
... et ... nullus agit quod non putat esse bonum appetitus enim qui exigitur
ad aliud agendum sive appetendum non est natus ferri nisi in bonum vel apparens bonum
si non possumus putare illud bonum quod scimus esse malum Dico omnis ... aliqui reprehendunt
videntes ... male ago si abstinere non possum et sic sciente peccant Et aliquis formido

iecta rone cognoscat quod illud est malum et agit item sequitur quod nullum peccatum fiet sciens vel ex certa malicia et sic omne peccatum est ex ignorancia et hoc contra [illegible] distinctionem illam que sit quod aliquod peccatum sit ex ignorancia aliquod ex passione aliquod ex electione item voluntas non est libera quia [illegible] non posset obviare racioni et sic non esset [illegible] dominus operacionum suarum vel actuum a principio usque ad finem quod est [illegible] 3° ethicorum [illegible] quod est punctum quod scire aliquid est dupliciter vno modo in habitu solum absque actuali consideratione sicut sciens quod propter turpitudinem mulier est vitanda vel actualiter considerans turpitudinem sed considerans quod delectabile sit bonum et sic ire sit amandum cum tali muliere et sic ignorans peccat sed ista actuali [illegible] non sed habituali vel sic aliquis potest scire aliquid in vniversali et tamen ignorare illud in particulari sicut sciens omnem mulierem esse sterilem et videns hanc mulierem potest opinari quod sit pregnans eo quod non apparet quod sit magni ventris et ita ad propositum non est impossibile in generali scire quod mulier sit vitanda et in particulari putare quod mulier sit delectandum et coeundum cum ista muliere item aliquem agere contra scientiam actualem et particularem sit intelligendum dupliciter vno modo contra directe et formaliter alio modo contra directe sed non formaliter [illegible] [illegible] agere contra directe et formaliter sed scire eandem racionem ego movetur ad agendum [illegible] agibile sicut ego ipsum scio non esse agendum ut si scire formaliter mouere non esse vitandum cum ista muliere et vitare cum ista sicut appetitus inclinante formaliter ad vitandum [illegible] cum ista [illegible] impossibile quod [illegible] simul habere contraria [illegible] quod appetitus non inclinaret et formaliter ad vitandum cum ista [illegible] [illegible] quod mulier sit vitandum cum ista [illegible] agere contra directe et non formaliter [illegible] est si ego scio aliam racionem istio [illegible] non esse agendum et scio aliam racionem ipsum agere ut si scire formaliter quod non esse vitandum cum ista muliere et vitandum sicut appetitus inclinante formaliter non in vitare mulierem cum ista muliere sed indelectari mulierem cum ista [illegible] quia forte ignorare vel non apte consentire quod sit delectari esse vitare quod possem delectari coeundo cum aliqua ut puta cum vxore tua et non vitare et [illegible] infertur quod omnis peccans ignorans est licet sit sciens in vniversali vel in habitu vel non formaliter [illegible] et cetera multis argumentis [illegible] agit sicut qui valet agit scientia actuali particulari et perfecta

|2 Numancie [illegible] cum [illegible] qui fecerunt mortem singularem et famosam et quia res est ardua ideo ibi ponit [illegible] 2° eius honorem [illegible] primo quod dies primus et ultimus est considerandus quia in primo si nascitur sub bona constellacione dicitur esse felix et de ultimo quia ibi consideratur felicitas et infortunium de medio non est curandum quod submissa fortune

(Tullius hostilius tercius rex romanorum filius [illegible] qui fuit patri [illegible] hostilius [illegible] na romani [illegible] habuerunt hominem bellicosum ut narrat titus livius et fuit iste bellicosus magis quam romulus subiugavit enim fidenates et albanos et quamvis multa mala [illegible] creditur quod nemini indicium dimittit quod eum flagraverunt ut staret in sua villa cum tota familia

.. Ex verisimile cum [illegible] factum bellum [illegible] latum [illegible] ubi occiderunt [illegible] milia romanorum et [illegible] multa capti fuit iste [illegible] in [illegible] magno gaudio [illegible]

Ad minus [illegible] inventus [illegible] gratia [illegible] fuit ad romanos [illegible] quia multum bene expugnaverunt [illegible] quod [illegible] et cum nemini [illegible] de victoria [illegible] ei quod ipse bene scirent quod ordinabant sibi triumphum iste cum legisset litteras ex gaudio [illegible] bens [illegible] enim et cetera [illegible] iste [illegible] cartaginem et numanciam cum [illegible] na multa [illegible] ad [illegible] scipionis qui [illegible] subiugasset [illegible] non [illegible] est

– Omnes aliquando [illegible] in [illegible] cimbros seu [illegible] ubi fuerunt [illegible] et fugati [illegible] quod tunc cimbri [illegible] in ytaliam et posuerunt [illegible] multi [illegible] sunt et omnes [illegible] sunt finaliter electus est marius [illegible] erat senex cum isto catulo et fuerunt [illegible] et hostes [illegible] postea [illegible] et faciebat hostes pati [illegible] solus [illegible] quadraginta milia istorum et tunc fuit [illegible] illas mulieres que se necaverunt ut [illegible] est in [illegible] de pudicicia [illegible] recepto triumpho [illegible] fuit dissencio inter sillam et marium quia iste catulus diligebat magis sillam ideo marius volebat [illegible] cum [illegible] Tunc catulus ne marius haberet gloriam de sua morte inclusit se in vna camera et posuit multa calcina in igne ut aggravaret fumum et sic peremit se

Va tempestatum in eodem tempore et bello [illegible] tribunus plebis et sacerdos [illegible] quia [illegible] sibi dissensiones [illegible] et cum [illegible] dictum fuisset ei quod marius haberet victoriam de ipso [illegible] [illegible] se interfecit

Et [illegible] tum gracchi [illegible] fuit iste captus quia amicus fuerat [illegible] et [illegible] mittebatur in carceribus ipse ne veniret ad manus lictoris publici qui debebat eum interficere in carcere collisit caput in saxo et abiit

c Nimium [illegible] lucinius pater cuiusdam oratoris cum esset accusatus de [illegible] voluit mori prius quam pati dedecus quia debebat dari pro cicerone [illegible] quoddam [illegible] et [illegible] vivi quis [illegible] ciceroni ne dampnaret eum quia se interficiebat et [illegible] se interfecit cum [illegible] sentiens eum mortuum [illegible] quod mortuus dampnari non poterat [illegible] quod iste fecit duo bona filio suo oratori [illegible] quod filius suus non amisit divicias patris quia non potuit dampnari 2° quia filius non habuit infamiam quod pater esset dampnatus quia interfecit se [illegible] morti

Juvenalis autem in urbe erant duo pueri qui cum essent totum venerem detestabant. Postea an[illegible] quod forte detestabant alia de causa quia tanta est humana fragilitas quod multis casibus sunt hec primi et multotiens illud quod accidit evenit putamus esse causam illius mortis cum forte fuit ex accidentalibus sicut si alicui vulnerato occurreret febris etc.

Vult exstitit tunc adextra Sicilia duo magni latrones scilicet Diogenes et Comade de cuius morte famosa loquitur hic auctor. Pro qua sciendum quod in Sicilia erat turba fugitivorum que multum turbabat Romanos propter quod Romani miserunt contra ipsos Tullium qui oppugnavit principalem civitatem ubi isti stabant et cepit eos investigabat postea per latronibus et inter alios iste Comade fuit ductus coram illo cui dictus sunt quod pro[illegible] apparebat tortura ipsum fateri complices et deinde occidi crudeliter mortem propter hoc ipse stinxit caput inter genua et occubuit. Continuavit exclamat auctor post ista timidos et infortunitos qui nesciunt advenire modum levem moriendi cum quelibet suspendia precipitationes etc. quia tanta est debilitas humana quod levior modus non est mors et dimittit istum solum ab istis tamquam magnanimum qui sic se perimit et non excogitavit alios modos facilior

Eschilus poete iste fuit poeta de Sicilia et quadam vice egrediebatur civitatem Sicilie et querebat solatia eundo deambulando cum invenisset locum delectabilem consedit ibi ad solem et extravit caputium aquila tenens paterem videns caput calvum cogitavit esse saxum et pendentem dimisit testudinem quam gerebat in capite illius quia subtiliter videt et perceptus est

In vulgaris Homerus poeta de civitate Smirna quo nullus fuit perfectioris intellectus nec Virgilius nec alter fuit tanti intellectus egrediens urbem quoque erat iuxta litus piscatores qui sunt pauperes scissime scripserades insufficienter posuit velle ponere questionem Homero coram quod audiebant forte ita valeat et invenit cum ipsum et dixit doctor venerande habemus unum dubium ut solvet quod eorum perdimus quod fugit hemus Homerus redditus ad capturam pessimum nescivit solvere et dolore periit etc.

Ad atrocius aliquis Euripides quod a[illegible] comederat cum rege Archelao et post cenam revertebatur domum obviavit canibus et corrosus est

Sophocles optimus tragedus in senectute cessabat a compositione tragediarum alii tragedi ipsum cottidie petebant et cum illata esset quedam sua ut evaderet suam dubitavit et cogitavit sed postea recepta sua extinctus est

Philomene quandam vice [illegible] erant sicut coopte frondibus asinus videns frondes accessit et comedit Philomenes quia semper erat nescivit removere sed advenienti suo servo dixit ut daret potum asello et risu occubuit

Epimidarius qui stabat ad videndum ludum athletarum et gladiatorum deposuit caput in gremio cuiusdam pueri in quo delectabatur et indormiendo mortuus est. Et cum quadam Starcha magister ludi licentiasset omnes et vellet claudere portam repperit eum sic mortuum

Sicut Anacreonti qui duplicaverat suam quia si vita humana extenditur usque ad octoginta annos naturaliter ipse duplicavit et cum vellet comedere mala costas propter debilitatem sue complexionis senilis necte consecutus est

Unga illos Turtora civitate Calabrie erat quidam fortissimus gladiator qui quadam die egressus urbem vidit quercum medium scissam a colonibus qui recesserant et ipse confidens in suis viribus misit manus intus ut divideret cum illa clausit se et constrinxit manus et cum ille non posset extrahere manus inde de nocte advenerant lupi et corroserunt eum

Item Palliadamus alter magnus athleta cum gradatim pergeret imber invasit eum ipse intravit antrum cum magna societate sed propter magnam pluviam antrum mollificatum fuit et videbatur ruinari socii istius maturaverunt fugere ipse solus remansit cogitans suis viribus retinere molem et ruinatum suffocatus est

Eximque Lactissimus Plinius cum de cupiditate vite et mito quia est quoniam fere precedenti quia hic exequitur de mortibus vilibus que fuerunt prorogate propter cupiditatem vivendi | 3

Actius quidam cum advenisset versus Romanos Mitridates respondit Romani elegerunt istum quidam inconsulem et miserunt contra eum qui videns Mitridatem valde potentem timebat venire ad bellum ne moriretur. Mitridates sciens quod erat contra eum ad bellum iste Quintilius vitabat Mitridates posuit sibi talle preciosum si quis bellaret vel subiaceret iste tamen nullus istorum voluit esse suus assecla quam bellare. Et sic intulit sibi et Romanis magnum dedecus sed Pompeius postea devicit Mitridatem

Item Carbo quod fecerat multa bona Pompeio sed postea cum esset contra Sillam Pompeius quod prestito Sille fecit ipsum capi et duci in Siciliam et cum deberet mactari petiit in gratiam a lictore ut permitteret ipsum prius tempore una medicina ut suum ventrem lavaret antequam moreretur et hoc propter cupiditatem vite

Vide Brutus mortuo Cassio et cum Brutus esset devictus in Thessalia et captus Antonius misit ad eum occidendum cum et cum subiectissime caput scruti et lictor vellet ferire

ipse semper renouabat caput antonius uidens h' astruit cum sacramento ut deberet stare semper si uolebat
pro aliquantulum viuere plus et h' propter cupiditatem vite
Idem xerxes qui fuit potentior homo mundi et ditior et cum uellet delere greciam et precipue athe-
nas congregauit multa milia hominum et cum uideret tantam multitudinem hominum considerans
quod intra centenarium annorum debebat tota mori cepit flere et cum postulatus esset dixit ysta causa sed
an et quod flebat potius deberet quia uidebat suam uitam non posse durare
12 De rege Persarum ximum capitulum in quo ondit quo aliqui usi sunt exquisita custodia suspecti erga do-
mesticos Massinissa rex numidie quadraginta habuit tam amplum regnum et amicitiam romanam et habuit
tot filios tamen nemini contulit fidem ymo propter suspicionem canes retinebat ad suam custodiam
quia canes sunt fidelissimi inter alia animalia
De rege inferiori quo addunctas et admorces et inde fuit rex francorum quia non fuit alexander magnus
fuit iste uexatus duplici stimulo scilicet amore magno et timore qui habebat uxorem erga
quam habebat amorem inenarrabilem timens ne esset capta amore alicuius semper quando intrabat
cameram faciebat eam perscrutari propter quod uxor uidens se putari tamen peremit
De dionisius qui tanta suspicione fuit coactus quod repulit omnes suos amicos et ad suam
custodiam retinebat asstelas ferocissimos et timens nouaculam a tonsoribus docuit filias tondere
sed cum essent adulte etatis timens ne essent instigate a patribus et cum peruenerit faciebat eis
facere ignem in quo cum putaminibus et calamistulis et testis glandinum et nucum faciebat
sibi radi a comburi capillos
17 De similitudine hoc est penultimum capitulum in quo ondit de similitudine forme et quod quedam
persone propter hoc passi sunt quasdam calumpniationes propter similitudinem aliquorum hominum
et primo ponit opinionem philosophorum qui dicebant aliquos esse similes propter similitudinem
sanguinis et similant patre sed hec opinio fuit tamen dicti falsa quia reperiebant similitudinem
semper de oriente cum uno de occidente et tamen ibi non fuit similitudo sanguinis sed alii habuerunt
meliorem opinionem scilicet quod hoc procedit ex influentia stellarum et superclestium etc
Magno pompeio primo ponit similitudinem 2o probat et fuerunt in urbe duo et isti habebant ita
magnam similitudinem cum magno pompeio quod non cadebat dicta si status faciebat deam
et uestes quod pompeius erat in summo statu sed si fuisset in statu illorum non fuisset dicta et propter hoc honores
dedignabant illos aperte quia propter similitudinem afferebat decorem
Indignum estimat quia si habuit hoc pompeius hereditarie a patre quia pater habuit tantam similitudinem cum
caro in tantum quod plures uidentes ipsum dicebat esse
Similem non nobilitatis quendam iuxta tantis uictimarius scilicet serapio qui studebat pecudes in sa-
crificio habuit tantam similitudinem cum scipione minori quod scipio licet esset nobilissimus
appellabatur nomine illius a populo propter similitudinem
Cuncretissimus lentulus et metellus assimilabant ystrionibus in tantum quod unus ystrionibus erat
in scena cogitabatur a populo quod essent ipsi sed tamen quod nomina que assumpserunt non processerunt
ipsos habuere talia nomina ystrionum quia lentulus uocatus fuit sapiens et sic propter quendam ystrionem
qui ditissimus fuit sed quia ipse erat dives notabat eos fuit et metellus cuius nepos uocatus
fuit pius idem ipse propter iniustos nepotibus uocatus fuit pius et si non fuisset hoc habuissent nomen uictimarii
et gladiatoris propter similitudinem
Meniciis achilli et curio habuerunt similitudinem cum scenicis ita quod populus qui uidebat ipsos
dicebat esse scenicos
Ergo antioco ut habita est ystoria sicuti cum antiocus repudiauisset primam uxorem et recepisset be-
ronicem filiam regis egypti quam tractu temporis fastidiuit et reassumpsit primam uxorem que
timens iterum expelli ueneniauit eum sed timens furorem populi posuit unum similem in lecto
qui reputabat effigiem anthiochi et recommendauit regnum et sic infinitus apparuit decessisse
Ibi tamen fecit iste sublimis poeta et orator qui habuit magnam similitudinem cum uno scenico
qui recolligebat et sternebat in scena postquam scenici exibant de scena in tantum erat similis
qui dicitur similabatur proconsuli sed in dictum suum propter quod consul uocauit eum quadam
uice et dixit locus quiniabatur quod erat tam similis cum sciens pater matris nemisset
in scena tunc ille respondit quod semper pater eius erat romam propter quod consul indignatus
fecit eum mactari securi
16 De intollerabilibus hoc est enim ultimum totius operis in quo ondit quo quidam infimo loco
nati sunt conati inserere se magnis familiis ut a equitius firmanus
ueniens romam simulauit se esse filium gracchi populus quia dicebat dilexerat
gracchum diligebat istum sed marius qui tunc erat consul cognoscens hanc fraudem
posuit eum in carcere sed plebs concitata fregit carcerem et eum liberauit
Trophimus qui fuit eburnicus simulauit se fore nepotem marii propter quod
romani cogitantes ipsum debere esse ita bonum sicut marius afferebant sibi reuerentiam

in tantum quod quedam tribus romanorum et etiam quedam ville et etiam exercitus romanus elegerunt ipsum in patronum et defensorem eorum

Romanus et tum gaudens post aliud Et cum cesar contra pompeianos venit in yspaniam ... filium pompei et accepit civitatem per ... et iste erophilus ibat pariter cum cesare procedendo aliis et omnes afferebant ei reverentiam amore marii sed postquam cesar comperit mendacium relegavit eum in exilium sed post mortem cesaris ipse reversus est in urbem et ordinavit seditiones contra mortem senatus ut ipse esset dux quod sciens senatus iussit eum duci in carcerem et ibi interfici

In quinta augusti ... quidam finxit se esse filium octavie Et cum augustus nesciret inde experientiam ille simulavit quod cum esset datus nutrici cum ipse esset debilis nutrice ... tamen datus est reddere ipsum sed reddidit octavie filium suum et ipsum retinuit secum tamen augustus cum sciret veritatem ... navigaret iussit eum suspendi in arbore navis

Ceptimus est sunt temeritas in urbe hispania quidam affirmavit se filium sertorii qui subiugavit yspaniam et plures romanus credendo compellavit uxorem sertorii ut cognosceret illum ita ipsa sciebat ... filios sertorii decessisse et non habuisse plures illis non potuit compelli

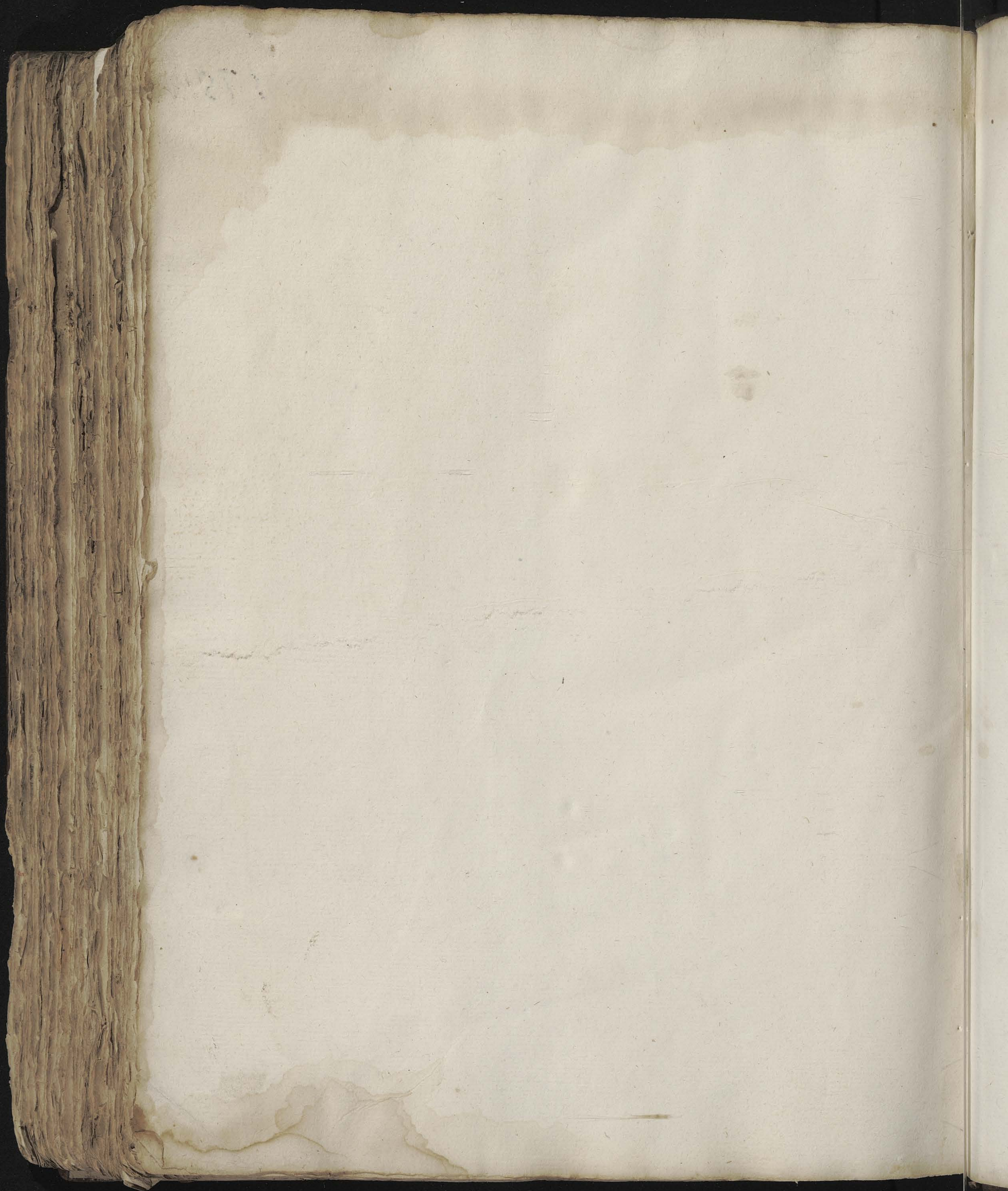
Vide ... clodius fuit magne probitatis et cum iuvenis esset urbem venit fama quod decessisset sed quidam simulabatur se esse clodium per similitudinem et sic ut possideret bona clodii pluribus credentibus sed nolebat istum illa possidere sed redacta sunt que in manibus ... regentibus ... regentium temporum ... cognoscentes fraudem voluit ... sed plures ... resisteret

Ultimus fortuitus tempore quo silla regnabat quidam aulicus famulus fingebat se esse filium cuiusdam alterius ad cuius domum intravit et expulit ipsum filium sicut silla non dicebat sibi aliquid quia ille erat famulus aulicus sed mortuo silla regnavit ... et cognoscens hanc fraudem reduxit filium ad bona patris et illum iussit interfici in carcere

Idem accidit tempore ... cesaris qui cum esset mediolanum et ibi cum regnaret mulier ditissima quadam die combusta fuit cum domo sua sed alia mulier que habebat similitudinem cum illa per hoc suas possessiones dicebat se esse illam et non esse combustam et habebat testes et multi aulici cesaris ei auxiliabantur sed cesar non permisit eam possidere

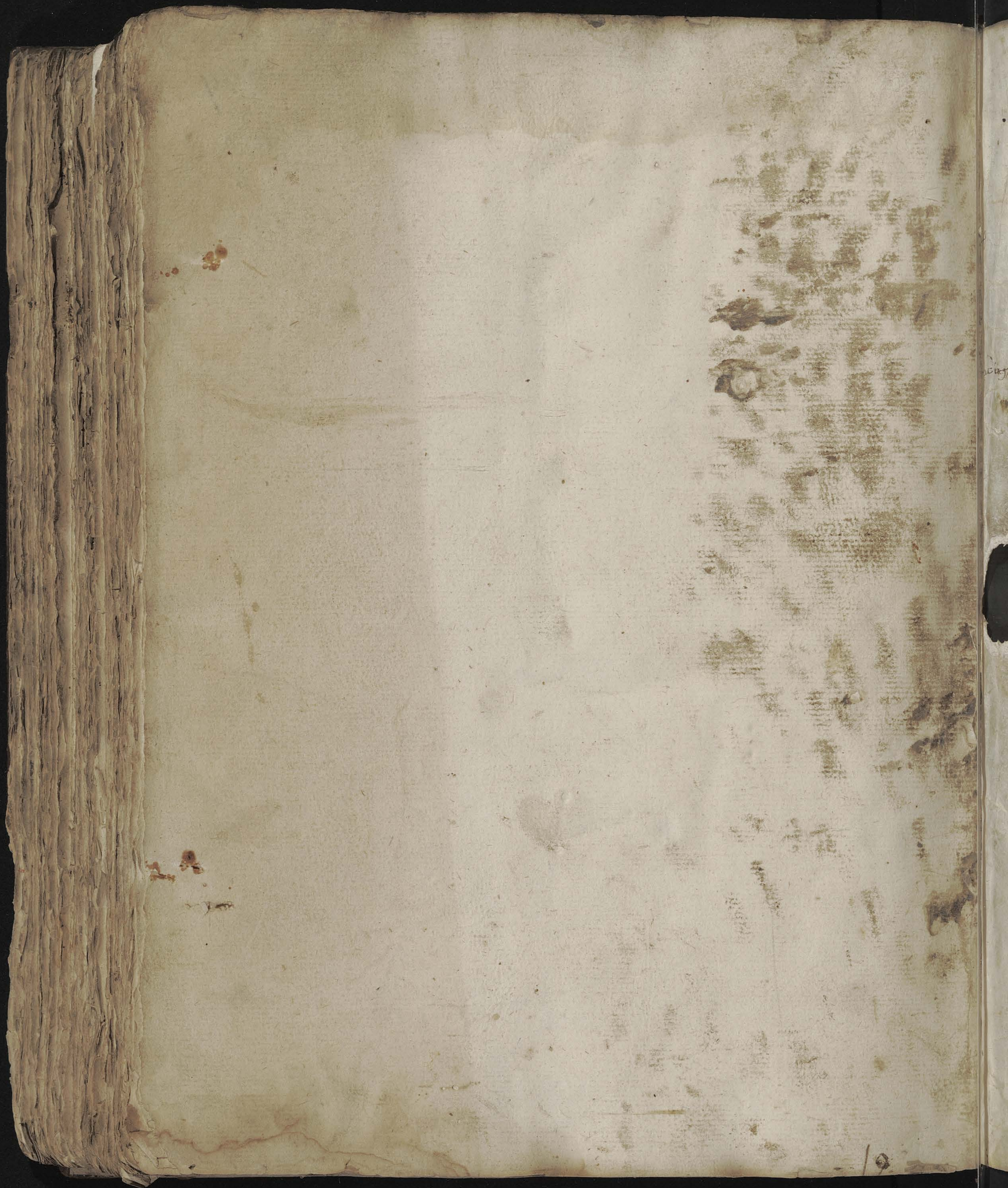
Demum barbarus Cum rex capadocie esset interfectus ab antonio venit roma quidam barbarus et per similitudinem oris fingebat se esse regem capadocie regem orientalibus pluribus romanis credendo eum esse regem ... quod restitueretur sibi regnum sed cesar hoc cognoscens iussit eum mactari Et sic finit hic liber

Explicit istud opus requies optata paratur
Nunc tibi sint laudes secula cuncta deus

579

304

19

[illegible]
[illegible]

III

